

Cha' tso'o nu nhcui' ji'i
Jesucristo nu xu'na na

Tataltepec Chatino New Testament

Contents

Quityi nu nguscua San Mateo ñi'ya ngua cha' ji'i Jesús	1
Quityi nu nguscua San Marcos ñi'ya ngua cha' ji'i Jesús	73
Quityi nu nguscua San Lucas ñi'ya nu ngua cha' ji'i Jesús	115
Quityi nu nguscua San Juan ñi'ya ngua cha' ji'i Jesús	189
Ndi'ya ngua'ni ñati tya clyo lo'o ngua tsa'a ngu' ji'i Jesús	241
Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Roma	309
Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Corinto	341
Quityi nchca tyucuaa nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Corinto	371
Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde Galacia	390
Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Efeso	402
Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Filipos	413
Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Colosas	421
Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Tesalónica	428
Nguscua San Pablo chaca quityi ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Tesalónica	434
Quityi nu nguscua San Pablo tya clyo cha' ndyaa ca slo Timoteo	437
Nguscua San Pablo chaca quityi nu ndyaa ca slo Timoteo	446
Nguscua San Pablo quityi ndyaa ca slo Tito	452
Nguscua San Pablo quityi ndyaa ca slo Filemón	456
Quityi nu ndyaa ca slo ngu' judío tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo	458
Quityi nu nguscua Santiago	483
Quityi nu nguscua San Pedro ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i tyijyu'	491
Chaca quityi nu nguscua San Pedro, nu ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i tyijyu'	501
Quityi sube nu nguscua San Juan clyo, nu ndyaa ca slo lcaa ñati ji'i Jesucristo	507
Quityi sube nu nguscua San Juan nu nchca tyucuaa	515
Quityi sube nu nguscua San Juan nu nchca tyuna	516
Quityi nu nguscua San Judas	518
Lo'o cua tye ti chalyuu re	521

Cha' tso'o nu nchcui' ji'i Jesucristo nu xu'na na

New Testament in Chatino, Tataltepec (MX:cta:Chatino, Tataltepec)

Language: Chatino, Tataltepec

Provided by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

This print-on-demand edition of Scripture is produced and provided at cost by the Digital Bible Society in partnership with the Bible League of Canada, Open Doors International, and other missions and translation agencies. To order additional copies of this or other Bibles, please visit www.dbs.org (USA), www.bibleleague.ca (Canada), and www.opendoors.org (Europe).

Copyright and Permission to Copy

Copyright © 1981 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright © 1981 Wycliffe Bible Translators, Inc. Scripture text used by permission.

PDF, ePub, and MOBI Bible covers and design are copyrighted 2017 by the Digital Bible Society (www.dbs.org).

PDF generated on 2017-08-24 from source files dated 2017-08-24.

83a5eb6a-501c-5834-80d2-90a57a3495b8

ISBN: 978-1-5313-0175-0

Quityi nu nguscua San Mateo ñi'ya ngua cha' ji'i Jesús

Jyo'o cusu' ji'i Jesucristo

1 Nde nscua na' qui'i ti cha' ji'i lcaa ñati nu ngua jyo'o cusu' ji'i Jesucristo, cha' ñati tya'a ji'i jyo'o David laca yu, lo'o jua'a ñati tya'a ji'i jyo'o Abraham laca yu, masi tyijyu' ti.

² Jyo'o Abraham bi' ngua sti Isaac;

li' jyo'o Isaac bi' ngua sti Jacob;

li' jyo'o Jacob bi' ngua sti Judá lo'o ca ta'a tya'a ngula yu;

³ li' jyo'o Judá bi' ngua sti Fares lo'o Zara, lo'o Tamar ngua naa xtya'a ngu' bi'.

Li' jyo'o Fares bi' ngua sti Esrom;

li' jyo'o Esrom bi' ngua sti Aram;

⁴ li' jyo'o Aram bi' ngua sti Aminadab;

li' jyo'o Aminadab bi' ngua sti Naasón;

li' jyo'o Naasón bi' ngua sti Salmón;

⁵ li' jyo'o Salmón bi' ngua sti Booz, lo'o Rahab ngua naa xtya'a Booz bi'.

Li' jyo'o Booz bi' ngua sti Obed, lo'o Rut ngua naa xtya'a Obed bi'.

Li' jyo'o Obed bi' ngua sti Isaí;

⁶ li' jyo'o Isaí bi' ngua sti rey David;

li' jyo'o rey David ngua sti Salomón, lo'o xtya'a Salomón bi' ngua nu cuna'a nu ngua clyo'o jyo'o Urías clyo.

⁷ Lo'o li' jyo'o Salomón bi' ngua sti Roboam;

li' jyo'o Roboam bi' ngua sti Abías;

li' jyo'o Abías bi' ngua sti Asa;

⁸ li' jyo'o Asa bi' ngua sti Josafat;

li' jyo'o Josafat bi' ngua sti Joram;

li' jyo'o Joram bi' ngua sti Uzías;

⁹ li' jyo'o Uzías bi' ngua sti Jotam;

li' jyo'o Jotam bi' ngua sti Acaz;

li' jyo'o Acaz bi' ngua sti Ezequías;

¹⁰ li' jyo'o Ezequías bi' ngua sti Manasés;

li' jyo'o Manasés bi' ngua sti Amón;

li' jyo'o Amón bi' ngua sti Josías;

¹¹ li' jyo'o Josías bi' ngua sti Jeconías lo'o tya'a ngula yu.

Tyempo bi' ndyaa lo'o ngu' Babilonia ji'i ngu' Israel ca quichi tyi ngu' ca tyijyu', ne' chcuá ji'i ngu' Babilonia ndyaa quiña'a tsa ngu' Israel bi' li'.

¹² Ca tyijyu' bi' ngula Salatiel sñi' jyo'o Jeconías bi';

li' jyo'o Salatiel bi' ngua sti Zorobabel;

¹³ li' jyo'o Zorobabel bi' ngua sti Abiud;

li' jyo'o Abiud bi' ngua sti Eliaquim;

li' jyo'o Eliaquim bi' ngua sti Azor;

¹⁴ li' jyo'o Azor bi' ngua sti Sadoc;

li' jyo'o Sadoc bi' ngua sti Aquim;

li' jyo'o Aquim bi' ngua sti Eliud;

¹⁵ li' jyo'o Eliud bi' ngua sti Eleazar;

li' jyo'o Eleazar bi' ngua sti Matán;

li' jyo'o Matán bi' ngua sti Jacob.

¹⁶ Lo'o li' sñi' jyo'o Jacob bi' ngua José nu ngua clyo'o María xtya'a Jesús, lo'o jua'a Cristo naa Jesús bi'.

¹⁷ Jua'a naa jyo'o ngu' cusu' bi', tii jlyacua tya'a ba'a ngu' lo'o ngutu'ú Abraham ña'a cuayá' nu ngula jyo'o David. La cui' jua'a tya tii jlyacua tya'a ba'a ngu' lo'o ngutu'ú jyo'o David, ña'a cuayá' nu ndyaa lo'o ngu' xa' tsu' ji'i ngu' Israel ca quichi tyi ngu', nu lo'o ngusu'ba ngu' ji'i ngu' Israel ne' chcuá ca quichi Babilonia tyijyu'. Lo'o la cui' jua'a tya tii jlyacua tya'a ba'a ngu', li' ngula nu laca Cristo.

Ñi'ya ngua lo'o ngula Jesucristo

¹⁸ Nde nscua na' ñi'ya ngua lo'o ngula Jesucristo. Cua ngüiñi cha' ji'i María bi', cha' caja clyo'o lo'o nu José sñi' Jacob bi'. Bilya tyalaa María slo José nu lo'o ngua cuayá' ti' nu María bi', cha' cua ntsu'u sñi'; cña ji'i Xtyi'i ycu' Ndyosi ngua bi', cha' ngua tana María bi'. ¹⁹ Pana nu José bi' ni, tya'na ti' yu ji'i María, tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu ña'a yu ji'i. Lo'o cua ndyuna yu cha' bi', ná nti' yu ta yu cha' tyuju'u ti' ji'i Mariá, masi nga'aa caja clyo'o yu lo'o xqui'ya sñi', ngua ti' yu; tye cha' jua'a ti ngua ti'

yu, cha' ná nti' yu sta yu qui'ya ji'í ca toni'í cña. ²⁰Laja lo'o nclyacua ti' yu ni cha' laca ngua jua'a, li' ndu'u tucua sca xca ji'í ycui' Ndyosi slo yu laja xcalá yu. Nchcui' xca bi' lo'o yu li':

—José —nacui' xca ji'í yu—, ñati' tya'a ji'í jyo'o David laca nu'u —nacui'—. Ná cutsij nu'u caja clyo'o lo'o Mariá, cha' caa cho' toni'í jinu'u. Si'í na cuxi ngua'ni Mariá bi' tsiya' ti; cña nu ngua'ni Xtyi'í ycui' Ndyosi laca cha' ntsu'u sñi' Mariá juani. ²¹Lo'o cala sñi' nu cuna'a bi', cubi' qui'yu caca nu bi'. Lo'o xcua xtañi cubi' bi' li', bi' ca naa Jesús. Lo'o nu Jesús bi' ni, bi' laca nu cua'ni lyaá ji'í ñati' nu ntsu'u cha' ji'í lo'o ycui' Ni, cha' clyaa ngu' ji'í qui'ya nu ntsu'u ji'í ngu'.

²²Lo'o jua'a ngua cha' bi', cha' nu cua nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ngu' sa'ni cha' jua'a caca. Tyempo sa'ni nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'í ycui' Ndyosi cha' bi' lo quityi. Ndi'ya nguscua ngu':

²³Caca tana sca nu cuna'a nu ntucua ycui' ti, lo'o li' qui'yu caca sñi'; Emanuel ñacu'í ngu' ji'í cubi' bi'.

Jua'a nscua lo quityi, bi' cha' jua'a ngua ji'í Mariá li'. Nu nchcui' ngu' Emanuel ni, ndi'ya nti' ñacu'í cha' bi': Ndi'í ycui' Ndyosi lo'o na.

²⁴Lo'o li' ngue ti' José, ndu'u yu ndyaa yu slo Mariá cha' caja clyo'o yu lo'o, ñi'ya nu nacui' xca ji'í ycui' Ndyosi ji'í yu. Li' ñaa lo'o yu ji'í ca toni'í ji'í yu, ²⁵pana ná ngujua' yu lo'o ña'a cuayá' nu cua ngula sñi'. Lo'o cua ngula cubi', li' ngua naa Jesús.

Lo'o ndyalaa ngu' tii

2 La cui' tyempo lo'o ngula Jesús nde quichi' Belén, sca nu cusu' nu naa Herodes ngua loo ji'í nasiyu bi'. Ca loyuu su cuentya Judea, ca bi' ndi'í quichi' Belén bi'. Lo'o li' ndyalaa xi ngu' tii nde Judea bi'; ngutu'u ngu' tii bi' xa' quichi' nde su ntyucua cuichaa, lo'o li' ndyalaa ngu' quichi' Jerusalén. Nchcui' ngu' tii

bi' lo'o ngu' nu ndyacua tya'a lo'o ngu' tyucuii:

²—¿Macala ndi'í cubi' nu ngula tsubi' ti bi'? —nacui' ngu'—. Rey ji'í cu'ma ngu' judío laca cubi' bi' —nacui' ngu'—. Cua na'a ya cui' cucui nu ndacui cua' cuentya ji'í cubi' bi', bi' cha' ndyalaa ya ca nde cha' cua'ni tlyu ya ji'í cubi' bi' juani.

³Lo'o nu rey Herodes ni, ndyutsij tsa yu lo'o ndyuna yu cha' nu nchcui' ngu' tii bi', cha' cua'ni tlyu ngu' ji'í chaca rey. Lo'o jua'a lca'a ngu' quichi' Jerusalén ndyutsij tsa ngu' ñi'ya cua'ni rey Herodes. ⁴Li' ngusi'ya rey Herodes bi' ji'í lca'a sti jo'ó nu laca loo, lo'o jua'a ji'í mstru nu nclyu'u cha' jo'ó ne' laa cha' caa ngu' slo. Nchcuane nu rey bi' ji'í ngu' li':

—¿Ha ná jlo ti' ma macala nchcui' quityi cha' cala Cristo? —nacui' rey ji'í ngu'.

⁵—Cala bi' nde quichi' Belén loyuu su cuentya Judea re —nacui' ngu' ji'í—. Ndi'ya nacui' quityi ji'í ycui' Ndyosi:

⁶Quichi' sube ti laca Belén nu ntsu'u loyuu su cuentya Judea, nacui' ycui' Ni.

Pana quichi' tyi sca ngu' tlyu tsa caca, masi quichi' sube laca juani, nacui' Ni.

Caca nu qui'yu tlyu bi' loo, lo'o jua'a ña'asij yu ji'í ngu' Israel 'na. Jua'a nscua lo quityi bi'.

⁷Lo'o cua ndyuna rey Herodes cha' bi', li' cuaana ti ngusi'ya yu ji'í nu ngu' tii bi', cha' caa ngu' slo cha' ta yu sca cha' lo'o ngu'. Li' nchcuane rey bi' ji'í ngu' ni jacua' na'a ngu' cha' ndyu'u tucua cui' cucui bi' nde cua. ⁸Lo'o ndacha' ngu' ji'í, li' nchcui' rey lo'o ngu' cha' tsa'a ngu' nde quichi' Belén.

—Yaa clyaa ma —nacui' rey ji'í ngu' tii bi'—, clyana ma ma ntucua tyi cubi' bi' —nacui'—. Lo'o si quije ji'í ma, li' xtyuu ma slo na' chaca quiya' cha' caca cuayá'

ti' na' macala ntsiya cubi' bi'. Lo'o na' tsa'a cua'ni tlyu na' ji'i cubi' bi' nta'.

⁹Lo'o li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' nu lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' rey lo'o ngu'. Chaca quiya' na'a ngu' cuii bi' laja lo'o ndyaa ngu' tyucuii cha' tsa'a ngu' ca quichí Belén, la cui' cuii cucui nu na'a ngu' clyo ca su ntyucua cuichaa. Lo'o ngulu'u cuii ji'i ngu' macala nscua ni'i su ndi'i cubi', ndyatú cuii su ntucua ni'i bi'.

¹⁰Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' cuii bi' chaca quiya'. ¹¹Li' ndyatí ngu' ni'i bi', na'a ngu' ji'i cubi' lo'o ji'i María xtya'a cubi'. Hora ti ndyatú sti' ngu' tii bi' slo cubi' cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i. Lo'o li' ngusatí' ngu' yu'ba ji'i ngu' cha' ta ngu' msta' ji'i cubi' bi'; nda ngu' oro ji'i cubi' bi', nda ngu' yana jo'ó nu quiña'a tsa nga'a, lo'o jua'a nda ngu' mirra ji'i cubi' bi'. (Jua'a naa sca taná yaca nu tyixi xtyi'i.) ¹²Nu lo'o ndyaa ngu' caja' ngu', li' nchcui' xcalá ngu'; nchcui' ycu' Ndyosi lo'o ngu' laja xcalá cha' nga'aa tsa'a ngu' slo rey Herodes bi', cha' cuiñi tsa yu. Bi' cha' ngusñi ngu' xa' tyucuii cha' xtyuú ngu' tyaa ngu' quichí tyi ngu' chaca quiya'.

Ngusna lo'o José ji'i María nde Egipto

¹³Nu lo'o cua ndu'u ngu' tii ndyaa ngu' quichí tyi ngu', li' nchcui' xcalá José. Ndyu'u tucua sca xca' ji'i ycu' Ndyosi slo yu laja xcalá, nchcui' lo'o yu li':

—Que ti' nu'u —nacui xca' ji'i José—. Tyatú nu'u, xna clyu nu'u —nacui—, tsa'a lo'o nu'u ji'i xtya'a cubi' tyijyu' nde loyuu su cuentya Egipto. Tyi'i ma cajua ña'a cuayá' nu cacha' h'i cha' tso'o tyaa ma nde nasiyu re chaca quiya'. Tyaala tsa rey Herodes bi'; cua caa' ti yu quichí re cha' clyana ji'i cubi', cha' cujuui ji'i cubi' nti' yu.

¹⁴Hora ti ngue ti' José, li' ndyaa lo'o ji'i cubi' lo'o ji'i xtya'a cubi' masi tya talya; ndyaa ngu' nde Egipto li'. ¹⁵Lo'o

li' ndyanu ngu' ca bi' ña'a cuayá' nu cua ngujuui Herodes, rey nu tyaala bi'. La cui' cha' bi' nchcui' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycu' Ndyosi cua sa'ni la lo'o nchcui' ndi'ya: “Xi'ya na' ji'i Sñi' na' cha' tyu'u ca loyuu su cuentya Egipto, cha' xtyuú yu tyaa yu quichí tyi yu”, nacui ycu' Ndyosi nu Xu'na na. Bi' cha' jua'a ngua ji'i ngu' tya li', cha' ndyalaa ngu' nde Egipto.

Ndyujuui Herodes ji'i cubi' ji'i ngu'

¹⁶Lo'o nu rey Herodes bi' ni, ñasi' tsa yu lo'o ngua tii yu cha' nga'aa ñaa nu ngu' tii bi' slo. Li' ngulo rey bi' cña ji'i msu, cha' tsa'a ngu' cujuui ngu' ji'i lcaa cubi' qui'yu nu ntsu'u quichí Belén, lcaa cubi' nu bilya tye sna yija ji'i; lo'o jua'a cujuui ngu' ji'i lcaa cubi' qui'yu nu ntsu'u quichí sube cacua ti. Cua jlo ti' rey cha' nu cubi' bi' bilya tye sna yija, cha' jua'a nchcui' ngu' tii bi' xqui'ya cuii cucui nu cua na'a ngu'. ¹⁷La cui' cha' bi' nchcui' jyo'o cusu' Jeremías nu ngua tu'ba ji'i ycu' Ndyosi nu ngua sa'ni la. Ndi'ya nacui:

¹⁸Lye tsa nda xtyi'i ñati' nde quichí Ramá;

nxi'ya ngu', ndyunaa tsa ngu', cha' ngujuui sñi' Raquel.

Nxi'ya tsa nu cuna'a bi', cha' cua ngujuui sñi'.

Ni sca ñati' ná ngua ji'i xaala' tyiquee nu cuna'a bi', cha' nga'aa lu'ú sñi'.

Jua'a cha' nscua lo quityi, masi bilya caca cha' bi' lo'o tya lu'ú jyo'o cusu' nu nguscua cha' bi'. Bi' cha' jua'a ngua ji'i ngu' Belén, ngusi'ya tsa ngu' cha' ngujuui sñi' ngu'.

¹⁹Ca tiya' la li' ngujuui rey Herodes bi', lo'o li' ndu'u tucua sca xca' ji'i ycu' Ndyosi slo José laja xcalá ti yu, cha' tya ndi'i José ca loyuu su cuentya Egipto:

²⁰—Que ti' nu'u —nacui xca' ji'i yu—, tyatú clyu nu'u, tyaa lo'o nu'u ji'i nu piti lo'o ji'i xtya'a yu nde nasiyu Israel chaca

quiya' —nacuī—, cha' cua ngujuii ngu' tyaala nu ngua ti' cujuui ji'ī cubi' cua tya tsubi' la.

²¹ Lo'o li' ndyatū José, ndyaa lo'o ji'ī nu piti lo'o ji'ī xtya'a nu piti, ñaa ngu' nde nasiyū Israel chaca quiya'. ²² Lo'o li' ndyuna yu cha' sñi' jyo'o Herodes laca loo nde Judea, la cui' sñi' yu nu naa Arquelao laca bi'; ndyutsi xi José xqui'ya cha' bi'. Li' xa' nchcui' xcalá yu ñi'ya cua'ni yu, bi' cha' ndyaa ngu' nde loyuu su naa Galilea li'. ²³ Ca bi' ndyalaa ngu' quichi Nazaret cha' tyi'ī ngu'. La cui' cha' bi' nchcui' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'ī ycuī' Ndyosi nu ngua sa'ni lo'o nchcui' ngu' ndi'ya: ngu' Nazaret cua'ni ngu' ji'ī nu bi'. Jua'a nchcui' jyo'o cusu' bi' cua sa'ni, bi' cha' jua'a ndu'ni ngu' ji'ī Jesús juani.

**Nda Juan cuij lo'o ngu' ne'
quixi' su ná ndi'ī ñati**

3 Lo'o ngua tyempo, li' nguxana Juan nda yu cuij lo'o ngu' nu ndya'a slo yu su ndi'ī yu ycuī' ti yu ne' quixi'; ntyucuatya yu ji'ī ngu' li'. La cui' loyuu su cuentya Judea ndi'ī yu; pana btyi tsa yuu su ndi'ī Juan, ndi'ī tsa quee, lo'o ná ndi'ī xa' ñati cajua.

²—Ca tyuju'u ti' cu'ma —nacuī Juan ji'ī ngu'—, xtyanu ma ji'ī cha' cuxi nu ndyu'ni ma —nacuī—. Cua xana ti cha' caca ycuī' Ndyosi loo ne' cresiya ji'ī ñati chalyuu.

³ Lo'o nu Juan ni, laca yu la cui' ñati nu nchcui' jyo'o cusu' Isaías ji'ī sa'ni, cha' jyo'o cusu' bi' ngua tu'ba ji'ī ycuī' Ndyosi. Ndi'ya nscua lo quityi bi':

Cuij xi'ya sca ñati ne' quixi':
“Xaala clya ma sca tyucuij su caa ycuī' nu Xu'na na;

xquiñi tso'o ma tyucuij su tyeje tacui ycuī'”, ñacuī ñati bi'.

Jua'a nguscua jyo'o cusu' cuentya ji'ī ñati bi', lo'o Juan laca ñati bi'.

⁴ Lo'o nu Juan bi' ni, lacu' yu sca late' quicha' camello, lo'o jua'a ndyaaca' juata sii' yu; ndacu yu tscu' lo'o cuiña' cuityu. ⁵ Lo'o li' ndyu'u ti'ī quiña'a ñati slo yu; ñaa ngu' quichi Jerusalén slo yu, lo'o jua'a ñaa ngu' lcaa quichi sube ti nu ndi'ī loyuu su cuentya Judea bi' slo yu, lo'o ngu' nu ntsu'u cacua ti to' sta'a Jordán, ñaa ngu' slo yu. ⁶ Li' ntyucuatya Juan ji'ī ngu' nu ndya'a slo yu nde lo hitya Jordán, ntyucuatya yu ji'ī lcaa ngu' nu nchcui' cha' ngua tyuju'u ti' ngu' ji'ī cha' cuxi nu ndyu'ni ngu'.

⁷ Lo'o ngua sca tsá na'a Juan ji'ī tyuu tya'a ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo; tacati tsa ndu'ni ycuī' ngu' ngua ti' ngu', lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ngu' ji'ī tya'a ngu'. Lo'o xi ngu' bi' lijya ngu' cha' tyucuatya Juan ji'ī ngu', pana ná ndiya ti' Juan jua'a.

—Ñi'ya nti' cuaña tyaala, jua'a nti' cu'ma —nacuī Juan ji'ī ngu' bi'—. ¿Ha cua nchcutsi ngu' ji'ī ma lacua? ¿Ha juani ndube ti' ma cha' ca ñasi' tsa ycuī' Ndyosi lo'o xcube' Ni ji'ī ma nu lo'o tye chalyuu? —nacuī yu—. ⁸ Tso'o lacua, culu'u ma ji'ī ya si chañi cha' cua ngu-lochu' ma ji'ī cha' cuxi nu ntsu'u ji'ī ma.

⁹ Ná culacua ti' ma cha' caca tso'o ji'ī ma slo ycuī' Ndyosi si xcuī' ndyi'u ti' ma ji'ī jyo'o cusu' ji'ī ma, nu cusu' Abraham bi'. Ná talo ycuī' Ni ji'ī cha' cuxi nu ndu'ni ma tsiya' ti, masi ñati tya'a ji'ī jyo'o Abraham laca ma, nchcui' ma. Na cuiñi ma. Si nti' ycuī' Ndyosi, taca ji'ī Ni cuiñá Ni ji'ī ñati tya'a ji'ī jyo'o Abraham, masi lo'o quee to' sta'a re, taca ji'ī Ni si nti' Ni. Nga'aa taquiya' Ni ji'ī cu'ma li'. ¹⁰ Ñi'ya ndu sca ñati lo'o hacha ji'ī cha' clyaja lo yaca si'yu ji'ī yu, jua'a nti' ycuī' Ndyosi; si'yu yu bi' ji'ī lcaa yaca nu ná nda si'yu tso'o cha' tyaqui lo quii', lo'o jua'a xcube' Ni ji'ī ñati nu ná ntaja'a xtyanu qui'ya nu ntsu'u ji'ī ngu'. ¹¹ Lo'o na' ni, ntyucuatya na' ji'ī ma lo'o hitya, si chañi cha' cua ngua tyuju'u ti' ma ji'ī

qui'ya nu ntsu'u ji'í ma; pana cua caa ti sca ñati nu tso'o la que na'. Lo'o na', cua'ni tlyu na' ji'í ñati bi'; tso'o tsa caca tyiquee na', masi caña nu ntsu'u quiya' ñati bi' culo na'. Lo'o nu ñati bi' ni, ná tyucuatya yu ji'í ngu' lo'o hitya ti; pana cua'ni yu cha' tyanu Xtyi'i ycu'i Ndyosi ne' cresiya ji'í ngu' nu lo'o tyucuatya yu ji'í ngu', lo'o li' subii Ni ji'í ngu' lo'o xee ji'í Ni cha' caca libii ne' cresiya ji'í ngu'.¹² Ñi'ya ndu'ni xu'na ltya, jua'a cua'ni Ni; ñi'ya ndyu'u co'o yu nscua', pana ndaquí yu cualya' lo'o nguti, jua'a sa'be tya'a Ni ji'í ñati, lo'o li' su'ba Ni ji'í ñati cuxi cha' tyaquí ngu' lo' quii' su nga'aa tye cha' tyaquí.

Jua'a ngulu'u Juan ji'í ñati nu ndya'a slo.

Ntyucuatya Juan ji'í Jesús

¹³Tyempo bi' lo'o nga'a Juan to' sta'a Jordán, ndu'u Jesús nde loyuu su cuentya Galilea lijya ca slo Juan, cha' lo'o ngua ti' Jesús cha' tyucuatya Juan ji'í.¹⁴ Lo'o li' ngua ti' Juan cua'a yu ji'í Jesús.

—Ná tso'o tyucuatya na' jinu'u —nacu' Juan ji'í—. Tso'o la tyucuatya ycu'i nu'u jna'.

¹⁵Li' nchcui' Jesús lo'o yu:

—Tso'o tyucuatya nu'u jna' juani —nacu' Jesús ji'í Juan—, cha' jua'a tso'o si cua'ni na lcaa cña nu nti' ycu'i Ndyosi cha' cua'ni na.

Lo'o ndyuna Juan cha' nu nchcui' Jesús lo'o, ntyucuatya yu ji'í Jesús li'.¹⁶ Lo'o cua ngua cha' bi', ndu'u Jesús lo hitya, li' cua ndyaala tyucuii nde cua. Lo'o li' na'a Jesús cha' ngua'ya Xtyi'i ycu'i Ndyosi lo; ñi'ya nda'ya sca tyupe' lo yuu, jua'a ngua'ya Xtyi'i ycu'i Ni lo Jesús.¹⁷ Li' nguañi nchcui' ycu'i Ndyosi ca su ntucua Ni nde cua. Ndi'ya nacui Ni:

—Nu nde laca Sñi' na' —nacu' Ni—. Tyaca'a tsa yu 'na, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'í yu.

Nchcui' cuayá' xu'na cuiñaja lo'o Jesús

4 Lo'o li' ndyaa lo'o Xtyi'i ycu'i Ndyosi ji'í Jesús ca ne' quixi' su btyi tsa yuu, su ná ndi'í ñati, cha' tyacua tya'a yu lo'o nu xu'na cuiñaja cajua. Ngua ti' nu bi' tyijiloo ji'í Jesús.² Lo'o li' tu'ba tsá tu'ba talya ná ndyacu Jesús tsiya' ti, ntyute' tsa yu li'.³ Lo'o li' ndyu'u tucua nu xu'na cuiñaja bi', cha' chcui' cuayá' lo'o Jesús: —Si chañi cha' nu'u laca nu sca ti Sñi' ycu'i Ndyosi —nacu' nu xña'a bi' ji'í Jesús—, xñi nu'u sca quee re lacua, cha' jua'a cuiñá nu'u xlyá lo'o quee re cha' cacu na.

⁴Lo'o li' nguxacu' Jesús cha' ji'í:

—Cua nscua sca cha' lo quityi ji'í ycu'i Ndyosi —nacu' Jesús ji'í—. Ndi'ya nchcui' cha' bi': “Si'í na cu'ú ñati chalyuu lo'o cacu ngu' tyaja ti, masi lo'o cuna ngu' lcaa cha' nu nchcui' ycu'i Ndyosi, li' chañi cha' tyu'ú ngu'”. Jua'a nscua lo quityi.

⁵Lo'o li' ndyaa lo'o nu xu'na cuiñaja ji'í Jesús nde quichi' Jerusalén, su tyaca'a tsa ji'í ycu'i Ndyosi; ca hique laa tonu ji'í quichi' bi' ndyaa ngu', cua tsa ntucua ngu' li'.

⁶—¿Ha chañi cha' nu sca ti Sñi' ycu'i Ndyosi laca nu'u? —nacu' nu xña'a ji'í Jesús—. Tso'o si tyú nu'u ca lo yuu lacua, cha' cua nscua sca cha' lo quityi ji'í ycu'i Ndyosi ndi'ya:

Culo ycu'i Ndyosi cña ji'í xca ji'í Ni cha' ña'asii ngu' jinu'u, nacui quityi.

Lo'o jua'a nscua chaca cha':

Lo'o ya' ti xca ji'í Ni xatu ngu' jinu'u, cha' ná ca quicha quiya' nu'u su tyú nu'u chu' quee.

Jua'a nscua lo quityi —nacu' nu xña'a.

⁷Li' nguxacu' Jesús cha' ji'í nu xña'a bi':

—Pana ndi'ya nscua cha' lo quityi ji'í ycu'i Ndyosi: “Ná chcui' cuayá' ma lo'o ycu'i Ndyosi nu Xu'na ma”, nacui quityi.

⁸Lo'o ndye nchcui' ngu', xa' ndyaa lo'o nu xu'na cuiñaja ji'i Jesús nde sca lo xlya ca'ya nu cua tsa. Li' ngulu'u nu xña'a bi' lcaa nasiyu tyucui ña'a chalyuu ji'i Jesús, cha' tso'o tsa ña'a chalyuu bi'.

⁹Lo'o li' nchcui' cuayá' nu xña'a bi' lo'o Jesús chaca quiya':

—Ta na' chacuayá' caca nu'u loo ji'i lcaa chalyuu nu ña'a nu'u ca ndacua —nacu'i nu xña'a ji'i Jesús—, sca ti si tyu sti' nu'u loo na', si cua'ni tlyu nu'u jna', li' caca nu'u loo.

¹⁰Li' nguxacui Jesús cha' ji'i nu xña'a bi':

—Tyaatsu' nu'u slo na', Satanás —nacu'i Jesús—. Yaa clya nu'u. Cua nscua sca cha' lo quityi ji'i ycu'i Ndyosi ndi'ya: “Sca ti ji'i ycu'i Ndyosi nu Xu'na ma' cua'ni tlyu ma' ji'i, sca ti cha' ji'i ycu'i Ni nga'a cha' taquiya' ma' ji'i nde chalyuu”, nacui' quityi.

¹¹Li' ndu'u xu'na cuiñaja ndyaa. Li' ndu'u tucua xca' ji'i ycu'i Ndyosi cha' xtyucua ngu' ji'i Jesús, cha' ta ngu' xi juersa ji'i yu.

Nguxana Jesús ndyu'ni cña ji'i ycu'i Ndyosi nde loyuu su cuentya Galilea

¹²Ca tiya' la ndu'u Jesús ndyaa, cha' ndyuna yu cha' cua ntejeya' ngu' ji'i Juan, ndyaa lo'o ngu' ji'i yu ne' chcuá. Li' nguxtyuu Jesús chaca quiya' nde quichí Nazaret, nde loyuu su cuentya Galilea. ¹³Pana ná ndyanu yu nde Nazaret; nguxcutsa'a yu su ndi'i yu, ndyaa yu ca quichí Capernaum to' tayu'. Nscua quichí bi' loyuu su ndu'ni ngu' sa'ni cha' su cuentya Zabulón lo'o su cuentya Neftalí laca bi'. ¹⁴La cui' ti cha' bi' cua nchcui' jyo'o Isafás nu ngua tu'ba ji'i ycu'i Ndyosi cua sa'ni la. Ndi'ya nacui':

¹⁵Ntsu'u loyuu su cuentya Zabulón lo'o su cuentya Neftalí ca chaca tsu' sta'a Jordán.

Tyeje tacui na loyuu bi', li' tyalaa na to' tyujo'o,

cha' loyuu bi' laca Galilea su ndi'i ñati nu si'i ngu' judío laca.

¹⁶Cua ngujui'i sca xee tlyu slo ngu' nu ndi'i su talya ña'a;

juani cua nguxee ji'i ngu', cua caja ti chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi', masi cua tye ti chalyuu ji'i ngu' bi' tya tsubi' la.

Jua'a nchcui' jyo'o cusu' bi'. Bi' cha' loyuu bi' nguti'i Jesús li'.

¹⁷Lo'o li' nguxana nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndya'a slo:

—Ca tyuju'u ti' ma' —nacu'i Jesús ji'i ngu'—, xtyanu ma' ji'i lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni ma', cha' cua tyalaa ti hora cha' caca ycu'i Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ma'.

Nxi'ya Jesús ji'i jacua tya'a ngu' nu ndyaa cuta cualya

¹⁸Lo'o ngua sca tsa' ndya'a Jesús to' tayu' Galilea bi'. Li' na'a yu ji'i Simón lo'o Andrés tya'a ngula Simón, nchcu' ngu' taraya lo hitya cha' xñi ngu' cualya, cha' bi' laca cña nu ndu'ni ngu' bi' lcaa tsa. Lo'o nu Simón bi' ni, Pedro ndu'ni ngu' ji'i. ¹⁹Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o tyucua nu qui'yu bi':

—Tsa ma' lo'o na' juani —nacu'i Jesús ji'i ngu' bi'—. Ñi'ya ngujui' cualya ji'i ma' lo'o nguta'a ma' cuta cualya, jua'a caja xa' cña ji'i ma' juani cuentya jna'; culu'u na' ji'i ma' ñi'ya nu clyana ma' ji'i ñati chalyuu re nu nguna' tsa ndu'ni, cha' caca ngu' ñati' na.

²⁰Hora ti nguxtyanu ngu' ji'i taraya ji'i ngu', ndyaa lca'a ngu' ji'i Jesús li'.

²¹Lo'o nde loo la xi na'a Jesús ji'i Jacobo sñi' Zebedeo lo'o Juan tya'a ngula yu; nga'a ngu' ne' yaca ni'i sube ji'i ngu' lo'o sti ngu', ndyu'ni cho'o ngu' taraya ji'i ngu'. Li' ngusi'ya Jesús ji'i ngu' bi', cha' tsa' ngu' lo'o. ²²Hora ti nguxtyanu ngu' ji'i sti ngu' lo'o yaca ni'i ji'i ngu', ndyaa ngu' lo'o Jesús li'.

Ngulu'u Jesús ji'í quiña'a tsa ñati

²³ Lo'o li' ndyaa ngu' lcaa quichi su cuentya Galilea lo'o Jesús. Lcaa quichi ndya'a nclyu'u yu ji'í ngu' ne' laa ji'í ngu' judío; nchcui' yu lo'o ngu' ñi'ya laca cha' tso'o ji'í ycuí' Ndyosi, cha' cua ngulala ti caca Ni loo ne' cresiya ji'í ngu'. Lo'o jua'a ngua'ni yu jo'o ji'í lcaa nu quicha, masi quicha ti ti' ngu' ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o ngu'. ²⁴ Li' nguañi cha' ji'í Jesús lcaa quichi, hasta ca nde loyuu Siria nguañi cha' ji'í yu; bi' cha' ñaa lo'o ngu' ji'í lcaa ngu' quicha slo ycuí' yu, cha' cua'ni yu jo'o ji'í ngu'. Ñaa lo'o ngu' ji'í nu quicha, masi ti'í tsa ngu' xqui'ya quicha nu ntsu'u ji'í ngu'; ñaa lo'o ngu' ji'í ngu' nu ntsu'u cui'í cuxi ji'í ngu', masi nxa'í cui'í ji'í ngu', masi nchcu' tyucuí tyucui ña'a ngu', masi nchcuti sca tsu' ya' ngu'. Lo'o li' ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o lcaa ngu' quicha bi'. ²⁵ Bi' cha' ndu'u lca'a quiña'a tsa ñati ji'í, masi ngu' Galilea, masi ngu' lcaa quichi nde Decápolis, masi ngu' quichi Jerusalén, masi ngu' xa' quichi nde loyuu su cuentya Judea, masi ngu' quichi chaca tsu' sta'a Jordán. Quiña'a tsa quichi ngutu'u ngu' ndyaa lca'a ngu' ji'í Jesús li'.

Ñi'ya ngulu'u Jesús ji'í ngu' nu ngua'a sii' cua'a

5 Na'a Jesús cha' quiña'a tsa ñati li- jya ngu' slo yu, bi' cha' ndyacu' yu ndyaa la yu nde sii' cua'a, ndyaca'a yu xi cajua. Lo'o ndyu'u ti'í ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í slo, ² li' nguxana Jesús nclyu'u yu ji'í ngu' bi'. Ndi'ya nchcui' yu lo'o ngu':

Ñati nu tso'o ntsu'u tyiquee

³ —Tso'o ntsu'u tyiquee ñati si jlo ti' cha' sca ti lo'o ycuí' Ndyosi caca cua'ni ngu' cha' tso'o —nacui' Jesús—. Caca

ycuí' Ndyosi loo ne' cresiya ji'í ngu' bi', pana ná caca ji'í ngu' si jua'a ti ngu'.

⁴ Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati masi xñi'í ti' juani xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'í, cha' ndu'ni ycuí' Ni cha' caca tso'o tyiquee ñati bi'.

⁵ Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati nu ná nti' tyijiloo ji'í tya'a ñati, cha' ca su ntucua ycuí' Ni tyacua cha' tso'o nu ta ycuí' Ni ji'í ñati bi' li'.

⁶ Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati si tyaja'a tsa cua'ni lcaa cha' tso'o, lcaa cha' liñi; ji'í ñati bi' xtyucua ycuí' Ndyosi cha' taca ji'í cua'ni lcaa cha' nu nti' ycuí' Ni.

⁷ Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati nu tya'na ti' ji'í tya'a ñati, cha' jua'a cua'ni tya'na ti' Ni ji'í ycuí' ngu' bi'.

⁸ Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati nu lubii cresiya ji'í, cha' ji'í ñati bi' cua nda ycuí' Ni chacuayá' cha' ña'a ji'í ycuí' ca Ni nde loo la.

⁹ Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati nu nxyucua ji'í tya'a ñati cha' caca tso'o ti ngu' lo'o tya'a cusu'u ngu'. “Sñi' na’”, ñacu' ycuí' Ndyosi ji'í ñati nu jua'a xaala' tyiquee tya'a ngu'.

¹⁰ Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati si talo tyiquee ji'í xa' ñati, masi lya' ti' ngu' ji'í, masi ti'í ti' ngu' ji'í, xqui'ya cha' tso'o nu ndu'ni cuentya ji'í ycuí' Ni. Tso'o ntsu'u tyiquee ñati bi' si talo tyiquee ji'í ngu', cha' jua'a laca ycuí' Ndyosi loo ne' cresiya ji'í ñati bi'.

¹¹ Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee mā masi xtyí lo'o ngu' ji'í mā xqui'ya na', masi lya' tsa ti' ngu' ji'í mā, masi cuiñi tsa ngu', masi chcuí' tsa ngu' cuentyu ji'í mā xqui'ya na'. ¹² Li' caca tso'o tyiquee mā, ca chaa ti' mā cha' cua laca nguxco'o ycuí' Ndyosi sca cha' tso'o nu tyacua ji'í sa scaa mā ca su ntucua ycuí' Ni. La cui' jua'a ngua lya' tsa ti' jyo'o cusu' sa'ni, nu lo'o na'a ngu' ji'í jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'í ycuí' Ndyosi tyempo bi'.

**Ñi'ya nti' teje', ñi'ya nti'
xee, jua'a ndi'i ma chalyuu**

¹³ Ñi'ya nu ndu'nijo'o tsa teje' ji'na cha' cñi', cha' cua'ni tyuju' scuaa, jua'a laca cu'ma nde chalyuu; na ndu'nijo'o tsa ma ji'i ycu'i Ndyosi cha' cua'ni ma cña ji'i Ni. Si cua ngunu'u teje' ji'na, nga'aa cua'nijo'o bi' ji'na li'; tso'o si xcu'aa na ji'i teje' bi' li', masi to' tyucui su ntejeje tacui ñati. Ná ndu'ni cha' masi sta quiya' ngu' hichu' teje' ngunu'u bi'. Ñi'ya nti' ngu' lo'o teje' ngunu'u bi', jua'a nti' ycu'i Ndyosi lo'o ñati nu ná taquiya' ji'i Ni.

¹⁴ Ñi'ya nti' sca xee laca cu'ma, cha' culu'u ma tyucui ji'i ycu'i Ndyosi ji'i lcaa ñati chalyuu. Sca quichi nu ndi'i lo xlya ca'ya ni, ná ca tyi'i bi' cuaana ti; ña'a lcaa ñati quichi bi'. ¹⁵ Lo'o jua'a si cua'a ngu' sca quii' quityee, ná su'ba cuatsi' ngu' ji'i bi' ne' caju li'; cua sta ngu' quityee cha' clyane xee tyucui ña'a ni'i bi'. ¹⁶ Lo'o jua'a cu'ma ni, si xee laca ma nu culu'u tyucui ji'i ñati, xcui' cha' tso'o cua'ni ma cha' ña'a xa' ñati ña'a cha' tso'o nu ndu'ni ma, nu laca ma sñi' ycu'i Ndyosi. Lo'o li' tyi'u ti' ngu' ji'i ycu'i Ndyosi Sti na, cua'ni tlyu ngu' ji'i ycu'i Ndyosi nu ntucua nde cua.

**Nclyu'u Jesús cha' cuentya ji'i
cña nu ngulo ycu'i Ndyosi
ji'i jyo'o cusu' sa'ni**

¹⁷ 'Ná culacua ti' ma cha' lijya na' ca nde cha' cua'ni tye na' ji'i cha' cusu'; masi lcaa cha' nu nda ycu'i Ndyosi lo'o jyo'o Moisés, masi lcaa cha' nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycu'i Ndyosi cua sa'ni la, ná cuityi na' ji'i cha' bi'. Pana cua lijya na' cha' culu'u liñi na' ji'i ñati ñi'ya nu nti' ñacu'i lcaa cha' nu nscua lo quityi bi'. ¹⁸ Cha' liñi nda na' lo'o ma juani, cha' ni sca si'yu cha' nu nguscua jyo'o cusu' sa'ni cuentya ji'i ycu'i Ndyosi, ná taca cuityi ngu' cha'

bi' ña'a cuayá' nu tye chalyuu; chañi cha' caca lcaa ca cha' nu nscua lo quityi ji'i ycu'i Ndyosi cua sa'ni la. ¹⁹ Bi' cha' juani, nga'aa ta Ni su tyi'i ñati slo ycu'i Ni si ná taquiya' ngu' ji'i cua ña'a ca cña nu nda ycu'i Ni ji'i ngu' cha' cua'ni ngu', si culu'u ngu' ji'i tya'a ñati ngu' cha' nga'aa ntsu'u cha' taquiya' ngu' ji'i cña bi'. Lo'o jua'a ta Ni su tyi'i ñati ca slo ycu'i Ni si taquiya' ngu' ji'i lcaa cña bi', si culu'u ngu' cña bi' ji'i tya'a ñati ngu'. ²⁰ Ndi'ya ñacu'i na' ji'i ma juani: ná caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ma, si ná tso'o la cha' nu cua'ni ma, si'i ñi'ya nu ndu'ni ngu' tacati jua, nu ngu' fariseo bi' lo'o jua'a nu mstru cha' jo'ó bi'.

**Nclyu'u Jesús ji'i ngu' cha' tye cha'
ñasi' ngu' lo'o tya'a ngu'**

²¹ 'Cua ndyuna ma ñi'ya nu ngulo ycu'i Ndyosi cña ji'i jyo'o cusu' nu ngua sa'ni. Ndi'ya nchcui' Ni: "Ná cujuui ma ji'i tya'a ñati ma", nacui ycu'i Ni. "Si cujuui ngu' ji'i tya'a ngu', li' ntsu'u cha' tsa ngu' ne' chcu'a cha' cua'ni cuayá' bese ji'i ngu' bi'." ²² Pana quiña'a la cha' chcu'i na' lo'o ma juani: masi ca ti'i ti' ngu' ji'i tya'a ñati, li' ntsu'u cha' chcube' ngu' bi'; masi na chcu'i ti' ngu' cha' cuxi ji'i tya'a ñati, ntsu'u cha' tsa ngu' bi' slo ngu' nu laca loo ca Jerusalén, cha' caca cuayá' ji'i ngu' cajua li'. Lo'o jua'a si ñacu'i ngu' ji'i tya'a ñati: "¡Na ple tsa nu'u! ¡Na tonto tsa hique nu'u!" lo'o ñasi' tsa ngu' ji'i tya'a ñati, li' nga'a cha' tsa ngu' bi' ca bilyaa su ná tye cha' tyaqui quii'.

²³ 'Lo'o jua'a laja lo'o ndyaa ti ma ne' laa cha' ta ma msta ji'i ycu'i Ndyosi, si tyi'u ti' ma cha' ntsu'u cha' ñasi' ti' ji'i ma lo'o tya'a ma, ²⁴ li' tso'o la xtyuu ma lo'o msta ji'i ma chaca quiya' ca toni'i ji'i ma. Li' tsa ma tsa xaala' ma tyiquee tya'a ma tya clyo. Lo'o li' xa' squi'ya ma msta bi' toni'i ji'i ma, tsa lo'o ma ji'i ne' laa chaca quiya'.

²⁵ 'Pana ndi'ya cua'ni ma si ntsu'u ñati nu sta qui'ya ji'i ma ca toni'i cña: hora ti xaala' ma cha' ji'i ma lo'o ñati bi', laja lo'o bilya tyalaa ma slo ngu' tisiya cha' cua'ni cuayá' ngu' ji'i cha' cusuu bi'. Cuxi la cha' si tyaala tsa ngu' tisiya, cha' li' xi'ya ngu' ji'i ngu' policia cha' su'ba ngu' ji'i ma ne' chcuá. ²⁶ Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma, cha' tiya' tsa tyu'u ma su lubii, cha' li' ntsu'u cha' ta ma lcaa ca centavo nu jña ngu' tisiya ji'i ma cha' tyu'u ma li'.

Nchcui' Jesús sca cha' ji'i ñati nu ndu'ni suba'

²⁷ 'Cua ndyuna ma ñi'ya ngulo ycui' Ndyosi cña ji'i jyo'o cusu' sa'ni. Ndi'ya nchcui' Ni: "Ná cua'ni suba' ma lo'o clyo'o xa' ñati'", nacui' ycui' Ni. ²⁸ Pana, quiña'a la cha' chcui' na' lo'o ma juani: si ña'a sca nu qui'yu ji'i sca nu cuna'a, lo'o li' culacua ti' yu cha' cua'ni suba' yu lo'o, stu'ba ntsu'u cha' bi' lo'o yu ñi'ya si cua laca ngua'ni suba' yu lo'o nu cuna'a bi', masi tyiquee ti yu ntsu'u cha' cuxi bi'.

²⁹ 'Tso'o la si culo ma si'yu cloo ma la'a tsu' cui, xcuaa ma ji'i li', si si'yu cloo ma ndacui qui'ya cha' ndu'ni ma cha' cuxi. Masi cui'ty'i ma, tyanu lubii cresiya ji'i ma li', cha' ná tsa ma su lye ndyaqui quii' ca bilyaa. ³⁰ Tso'o la xi'yu cu' ma ya' ma la'a tsu' cui, xcuaa ma ji'i li', si ya' ma ndacui qui'ya cha' ndu'ni ma cha' cuxi. Masi cu' ya' ma, tyanu lubii cresiya ji'i ma li', cha' ná tsa ma su lye ndyaqui quii' ca bilyaa.

Nchcui' Jesús sca cha' ji'i ñati nu nguxtyanu ji'i clyo'o

³¹ 'Ndi'ya nchcui' jyo'o cusu' sa'ni: "Si ñacui sca nu qui'yu ji'i clyo'o yu cha' tyaa slo sti chaca quiya', cha' nti' yu xtyanu yu ji'i clyo'o yu, li' ntsu'u cha' culo yu sca quityi cuentya ji'i nu cuna'a bi'. Quityi bi' ñacui cha' nga'aa si'i clyo'o yu laca juani." ³² Pana, quiña'a la cha'

chcui' na' lo'o ma juani: ndyu'ni cuxi sca nu qui'yu si culo yu quityi cha' xtyanu yu ji'i clyo'o yu, si ná ndacui nu cuna'a bi' qui'ya. Lo'o li' si xa' caja clyo'o nu cuna'a bi' lo'o chaca ñati, li' ndacui nu cuna'a qui'ya, lo'o jua'a chaca yu bi' ndacui qui'ya, cha' clyo'o xa' ñati bi' laca nu cuna'a bi'; pana tlyu la qui'ya nu ndacui ji'i nu qui'yu nu ngua clyo'o clyo.

Nclyu'u Jesús cha' ji'i ngu' cha' ná cua'ni ngu' jura

³³ 'Lo'o jua'a cua ndyuna ma ñi'ya nu ngulo ycui' Ndyosi cña ji'i jyo'o cusu' sa'ni. Ndi'ya nchcui' Ni: "Ná tso'o ta ma sca cha' lo'o ycui' Ndyosi cha' cua'ni ma sca cña, si cha' cuiñi ti nda ma. Nga'a cha' cua'ni ma ñi'ya nu nacui ma ji'i Ni cha' cua'ni ma." ³⁴ Pana, quiña'a la cha' chcui' na' lo'o ma juani, cha' ná tso'o tsiya' ti cua'ni ma jura nu lo'o chcui' ma sca cha': masi chcui' ma cuentya ji'i lcaa na nu ntsu'u nde cua, ná cua'ni ma jura jua'a, cha' ca bi' ntucua ycui' Ni; ³⁵ masi chcui' ma cuentya ji'i yuu chalyuu re, ná chcui' ma jura jua'a, cha' cuentya ji'i ycui' Ndyosi laca chalyuu re; masi chcui' ma cuentya ji'i quichi Jerusalén, ná cua'ni ma jura jua'a, cha' ca bi' laca ycui' Ni loo. ³⁶ La cui' ti cha' ná cua'ni ma jura cuentya ji'i scua' que ycui' ca ma, cha' sca ti ycui' Ni ngüiñá Ni ji'i cu'ma, lo'o ná caca ji'i ma cuiñá ma ni sca ca quicha' hique ma, ni nu ngata, ni nu ngati. Ná tso'o cuentya ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti cha' cua'ni ma jura. ³⁷ Tsa bi' ti cha' ñacui ma: "Chañi", si cha' liñi laca; lo'o jua'a ñacui ma: "Si'i", si cha' cuiñi. Cua ña'a ca cha' nu chcui' ma nu lo'o ndu'ni ma jura, cha' ji'i nu xña'a laca bi'.

Nclyu'u Jesús ñi'ya cua'ni ngu' lo'o tya'a cusuu ngu'

³⁸ 'Lo'o jua'a cua ndyuna ma cha' nu nchcui' jyo'o cusu' sa'ni. Ndi'ya nacui: "Sca ñati tyaala ni, si cua ngüichu yu

si'yu cloo tya'a yu, li' ntsu'u cha' culo ngu' nu laca cña si'yu cloo ycu' yu cha' cati xqui'ya yu. Lo'o jua'a si nguxtyú yu sca la'ya tya'a yu, li' ntsu'u cha' culo ngu' nu laca cña la'ya ycu' yu, cha' cati xqui'ya yu." Jua'a nchcui' ngu' nu ngua tya sa'ni li'. ³⁹ Pana, quiña'a la cha' chcu' na' lo'o ma juani, cha' nga'aa xuú tya'a ma lo'o ñati nu ngua'ni cha' cuxi lo'o ma. Lo'o quiji'ya' ngu' loo ma la'a tsu' cui, li' ta ma chacuayá' quiji' ngu' chaca tsu' loo ma, si nti' ngu'. ⁴⁰ Si nti' sca ñati tyaala xlyaá camxa ji'i ma, hora ti ta ma ji'i li'; lo'o jua'a ta ma xi xa' la late' ji'i yu, cha' tyaala' ji'i yu li'. ⁴¹ Jua'a sca nu laca loo ni, si culo yu cña ji'i ma cha' tsa lo'o ma yu'ba ji'i yu sca se'i, hora ti tsa lo'o ma yu'ba bi' ji'i; lo'o jua'a tso'o masi tya tsa lo'o ma ji'i ca tyijyu' la xi, si jua'a nti' yu. ⁴² Lo'o jña sca ñati cua ña'a ca na ji'i ma, ta ma na bi' ji'i; jua'a si jña ngu' xi cñi ji'i ma, tso'o ti chcu' ma lo'o ngu' bi' li'.

Nclyu'u Jesús cha' tso'o ti tyu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i tya'a cusuu ngu'

⁴³ Cua ndyuna ma cha' nu nchcui' jy-o'o cusu' sa'ni. Ndi'ya nacui: "Cua'ni tyaca'a ma ji'i ngu' tya'a ma, lo'o jua'a ca ti'f ti' ma ji'i tya'a cusuu ma". ⁴⁴ Pana, quiña'a la cha' chcu' na' lo'o ma juani, cha' tso'o ti tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a cusuu ma, lo'o jua'a tso'o ti chcu' ma ji'i ngu' nu nchcui' cuentyu ji'i ma, tso'o ti cua'ni ma lo'o ngu' nu ti'f ti' ji'i ma; chcu' ma lo'o ycu' Ndyosi cuentya ji'i ngu', masi ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'i ma, masi nxyty' lo'o ngu' ji'i ma. ⁴⁵ Li' taca tyuloo ñati ji'i ma cha' laca ma sñi' ycu' Ndyosi nu ntucua nde cua. Ndu'ni Ni cha' stu'ba ti tyucua cuichaa, masi ca su ndi'i ñati cuxi, masi ca su ndi'i ñati tso'o; ndu'ni Ni cha' stu'ba ti ca'ya tyo, masi ca su ndi'i ñati tso'o, masi ca su ndi'i ñati cuxi. Bi' cha' tso'o la si stu'ba

ti cua'ni ma lo'o lcaa ñati. ⁴⁶ La cui' ti ná tso'o si xcui' ji'i ngu' tya'a tso'o ti ma tso'o ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i. Si'i na tso'o la taquiya' ycu' Ndyosi ji'i ma si jua'a ti ndu'ni ma, cha' jua'a ndu'ni cua ña'a ca ñati; masi ñati tso'o, masi ñati cuxi, masi ngu' msu ji'i ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ji'i ma, lcaa ngu' bi' ndu'ni tyaca'a ngu' ji'i tya'a tso'o ti ngu'. ⁴⁷ Lo'o chcu' ma cha' tso'o sca ti lo'o tya'a tso'o ma, ná tso'o bi', cha' la cui' jua'a ndu'ni cua ña'a ca ñati; masi ngu' nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o ycu' Ndyosi tsiya' ti, lo'o ngu' bi' nchcui' tso'o lo'o tya'a tso'o ngu'. Quiña'a la cha' tso'o cua'ni ma nti' ycu' Ndyosi. ⁴⁸ Ycu' Ndyosi Sti na nu ntucua nde cua ni, xcui' cha' tso'o, xcui' cha' liñi, xcui' cha' lubii ndu'ni Ni; ñi'ya ndu'ni ycu' Ni, jua'a nga'a cha' cua'ni ma xcui' cha' tso'o lo'o lcaa ñati, si chañi cha' sñi' ycu' Ni laca ma.

Nclyu'u Jesús ji'i ngu' ñi'ya xtyucua ngu' ji'i ñati ti'

6 Lo'o chaca cha' ni, ná ta ma sca na ji'i ngu' ti'i nu lo'o ña'a xa' ñati ji'i ma, cha' ná ña'a ngu' ñi'ya laca cha' tso'o nu ndu'ni ma cuentya ji'i ycu' Ni. Ná taca xco'o ycu' Ndyosi Sti na sca cha' tso'o nu tyacua ji'i ma ca su ntucua ycu' Ni, si cha' ña'a xa' ñati ji'i ma ndyu'ni ma cha' tso'o ti. ² Lo'o xtyucua ma ji'i ngu' ti'i ni, ná ntsu'u cha' cacha' ma cha' bi' ji'i xa' ñati. Ná cua'ni ma ñi'ya nu ndu'ni ngu' nu tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu', nu nti' tsa cha' ña'a xa' ñati ji'i; nu lo'o nxyucua ngu' bi' ji'i ngu' ti'i, masi ne' laa ji'i ngu' judío tya'a na, masi to' calle ti, sca ti nti' ngu' bi' cha' tso'o tsa chcu' ñati ji'i. Ná cua'ni ma jua'a. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma: lcaa cha' tso'o nu tyacua ji'i ngu' bi' ca slo ycu' Ndyosi nquicha', cua laca ngu'ji cha' bi' ji'i ngu' bi' nu lo'o cua na'a xa' ñati ti ji'i ngu'. ³ Lo'o cu'ma ni, nu lo'o ta ma sca na ji'i

ngu' ti'i, ta mā jil'i cuaana ti, cha' ná ca cuayá' ti' xa' la ñatĩ; masi tya'a mā, ná caca cuayá' ti' ngu' ni cña ndyu'ni mā. ⁴Sca ti ycu' Ndyosi Sti na caca cuayá' ti' Ni ñi'ya laca cha' tso'o nu ndu'ni mā cuaana ti, lo'o li' xco'o Ni cha' tso'o nu tyacua jil'i mā nde loo la.

**Nclyu'u Jesús jil'i ngu' ñi'ya
chcui' ngu' lo'o ycu' Ndyosi**

⁵Lo'o chaca cha' ni, lo'o chcui' mā lo'o ycu' Ndyosi, ná cua'ni mā ñi'ya nu ndu'ni ngu' nu tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu'. Ndu' ngu' cuiñi bi' slo ñatĩ ne' laa jil'i ngu' judío tya'a na, cha' nti' ngu' chcui' ngu' lo'o ycu' Ndyosi laja lo'o ña'a ñatĩ jil'i ngu' bi'; la cui' ti cha' bi' lo'o ndu' ngu' laja calle cha' chcui' ngu' lo'o ycu' Ni. Cha' liñi nchcui' na' lo'o mā: lcaa cha' tso'o nu tyacua jil'i ngu' bi' ca slo ycu' Ndyosi nquicha', cua laca ngujui cha' bi' jil'i ngu' nu lo'o cua na'a ñatĩ chalyuu ti jil'i ngu'. ⁶Lo'o cu'mā ni, nu lo'o chcui' mā lo'o ycu' Ndyosi, tsaa mā sca se'i su taca tyil'i mā cuaana ti. Si nga'a mā nde ni'i, li' tacu' mā toni'i, cha' jua'a cua'ni tlyu mā jil'i ycu' Ndyosi Sti na cajua; ndi'i ycu' Ndyosi cacua ti slo mā, masi ná nga'a xa' ñatĩ slo mā. Sca ti ycu' Ndyosi Sti na nchca cuayá' ti' ñi'ya laca cha' tso'o nu ndu'ni mā cuaana ti, lo'o jua'a xco'o Ni cha' tso'o nu tyacua jil'i mā nde loo la.

⁷Nu lo'o chcui' mā lo'o ycu' Ndyosi ni, ná chcui' mā la cui' ti cha' quiña'a tsa quiya', ni ná chcui' mā quiña'a tsa cha' nu ná nchca cuayá' ti' ycu' ca mā, ñi'ya nu ndu'ni ngu' nu ná ntsu'u cha' jil'i lo'o ycu' Ndyosi tsiya' ti. Nclacua ti' ngu' bi', cha' tso'o la taquiya' jo'ó jil'i ngu' si quiña'a tsa cha' chcui' ngu', jua'a nti' ngu' bi'. ⁸Pana, ná chcui' mā jua'a, cha' jlo ti' ycu' Ndyosi Sti na cua ña'a ca cha' nu lyiji jil'i mā, masi bilya jña mā cha' bi' jil'i Ni. ⁹Tso'o la si ndi'ya chcui' mā lo'o ycu' Ni lacua:

Ndyosi Sti ya nu ntucua nde cua, tacati tsa cha' jinu'u.

¹⁰Caa nu'u nde chalyuu cha' caca nu'u loo jil'i ya.

Cua'ni nu'u cha' caca lcaa cha' nu nti' nu'u cha' caca nde chalyuu; ñi'ya nu ndu'ni nu'u ca su ntucua nu'u, jua'a caca nde lo yuu re li'.

¹¹Ta nu'u na cacu ya tsā juani.

¹²Lo'o jua'a cui'ya nu'u cha' clyu ti' jil'i ya jil'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ya, cha' jua'a cua ngüi'ya ya cha' clyu ti' jil'i ñatĩ nu ngua'ni cha' cuxi lo'o ya.

¹³Ná ta nu'u chacuayá' cha' cojolaqui cha' cuxi jil'i ya, pana cua'ni lyaá nu'u jil'i ya ya' nu xña'a.

Nu'u laca loo tsiya' ti; lcaa chacuayá' nu ntsu'u nde chalyuu, lo'o jua'a chacuayá' nu ntsu'u nde cua, jinu'u ntsu'u lcaa chacuayá' bi'. Ná nga'a cha' tye cha' tlyu tsa laca nu'u. Jua'a caca cha' tu'ni.

Jua'a ñacu' mā jil'i ycu' Ndyosi.

¹⁴'Si cui'ya mā cha' clyu ti' jil'i ngu' nu ngua'ni cha' cuxi lo'o mā, li' lo'o Sti na nu ntucua nde cua cui'ya Ni cha' clyu ti' jil'i mā; ¹⁵pana si ná cui'ya mā cha' clyu ti' jil'i tya'a ñatĩ mā, lo'o ycu' Ndyosi Sti na, ná cua'ni clyu ti' Ni jil'i mā jil'i quiya' nu ntsu'u jil'i mā li'.

**Nclyu'u Jesús cha' jil'i
tsā nu ná ndacu ngu'**

¹⁶Lo'o chaca cha' ni: nu lo'o tyalaa tsā jil'i mā lo'o ná cacu mā xqui'ya cha' cua'ni tlyu mā jil'i ycu' Ni, ná tso'o si tyu'u cha' xñi'i ti' tyiquee mā, ñi'ya nu ndu'ni ngu' nu tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu'. Nti' ngu' bi' cha' ña'a ñatĩ jil'i cha' tacati tsa nu ndu'ni ycu' ca ngu', cha' ná ndyacu ngu' tsā bi'. Cha' liñi nchcui' na' lo'o mā, cha' cua laca ngujui cha' jil'i ngu'; lcaa cha' tso'o nu tyacua jil'i ngu' ca slo ycu' Ndyosi nquicha', cua ngujui cha' bi' jil'i ngu' nu lo'o cua na'a xa' ñatĩ

chalyuu ti ji'í ngu'. ¹⁷ Pana cu'ma ni, lo'o tyalaa sca tsá nu ná cacu ma, cha' tso'o la cua'ni tlyu ma ji'í ycuí' Ni, li' tso'o la tyaatí loo ma, jua'a sube' ma chcuu hique ma, ¹⁸ cha' ná caca cuayá' ti' xa' ñatí ji'í ma cha' ná ndyacu ma tsá bi'. Sca ti ycuí' Ndyosi Sti na nchca cuayá' ti' ñi'ya laca cha' tso'o nu ndu'ni ma cuaana ti. Lo'o li' xco'o Ni cha' tso'o nu tyacua ji'í ma nde loo la.

**Cha' tso'o nu tyacua ji'í ngu'
ca su ntucua ycuí' Ni**

¹⁹ Lo'o chaca cha' ni: ná xco'o ma quiña'a tsa cha' tso'o cuentya ji'í ycuí' ti ma laja lo'o ndi'í ma chalyuu re. Yala ti quiñu'u cha' tso'o bi' jua'a ti; ntsu'u quiya' cacu tiña' ji'í, cacu cuixu' ji'í, cua'ni ñu'u ji'í li'. La cui' jua'a cuaana ngu' ji'í cha' tso'o nu ntsu'u ji'í ma, nguna' cha' bi' ji'í ma li'. ²⁰ Tso'o la lo'o xco'o ycuí' Ni cha' tso'o nu tyacua ji'í ma ca su ntucua ycuí' Ni; nga'aa cacu tiña' ji'í cha' tso'o bi', nga'aa quiñu'u, lo'o jua'a nga'aa caca cuaana ngu' ji'í cha' tso'o bi'. ²¹ Cha' nu tyaca'a la ji'í ma ni, tyanu cresiya ji'í ma ca su ntsu'u cha' bi', masi sca cha' tso'o nu ndyu'u co'o ji'í ma nde chalyuu, masi cha' tso'o nu cua nchco'o Ni cuentya ji'í ma ca su ntucua ycuí' Ni.

Nu laca xee ji'í tyucui ña'a ngu'

²² Nu si'yu cloo na ni, bi' laca nu nda xee ji'í tyucui ña'a na. Nu lo'o tso'o ti si'yu cloo na, li' taca ña'a na cha' cua'ni na lcaa lo cña nu ntsu'u cha' cua'ni na, taca cua'ni na xcui' cha' tso'o. ²³ Pana si quicha si'yu cloo na, nga'aa caca cua'ni na cña, cha' talya xee ña'a na li'. Lo'o jua'a ne' cresiya ji'í ma ni, si ndyacu' xee ji'í ma cha' ntsu'u chalyuu cuxi ji'í ma, nga'aa tyu'u xee ne' cresiya ji'í ma tsiya' ti li'; talya tsa tyanu cresiya ji'í ma li'.

Ñi'ya nchcui' ycuí' Ndyosi cha' ji'í cñi

²⁴ Ni sca ñatí ná taca ji'í ngu' cua'ni ngu' cña ji'í tucua tya'a xu'na ngu' sca tyempo ti. Ná taca taquiya' ma ji'í ycuí' Ndyosi la cui' tyempo lo'o lye tsa ndya'a cha' tyiquee ma cha' ji'í cñi. Si jua'a ni, cua ntsu'u tucua tya'a xu'na ma li'. Ná tyiquee' li' ca ti'í ti' ma ji'í tsaca xu'na bi', lo'o jua'a ca tiji' ti' ma ji'í chaca xu'na bi'. La cui' jua'a taquiya' tso'o ma ji'í xu'na clyo bi', lo'o jua'a cñilo'o ti ma ji'í chaca bi' li'.

Ña'asii tso'o ycuí' Ndyosi ji'í sñi' Ni

²⁵ Ndube ti' ycuí' Ni ji'í ma, bi' cha' ná ntsu'u cha' culacua tsa ti' ma ñi'ya caca cha' cu'ú ma, na ca cacu ma, na ca co'o ma su ndi'í ma chalyuu. Ná culacua tsa ti' ma ma caja ste' ma. Cuayá' tsa cha' na lu'ú ti na juani, masi si'í quiña'a tsa na nu cacu na; cuayá' tsa cha' tso'o ti tyucui ña'a na, masi si'í na tso'o tsa ste' na. ²⁶ Culacua xi ti' ma ñi'ya nu ndyaca ji'í quiñi nu ndyacu' cua: ná ntyaa ni' nscua', ná ndu'ni ni' clacua, ná ndiñá ni' ja'ba su xco'o ni' na cacu ni'; pana ycuí' Ndyosi Sti na nu ntucua nde cua, nda Ni na cacu ni' jua'a ti. Lo'o cu'ma ni, zha xti la ntsu'u loo ma que quiñi bi' ca slo ycuí' Ndyosi? Si'í. Quiña'a la ntsu'u loo ma cuentya ji'í ycuí' Ni. ²⁷ Pana nga'aa caca caluu la ma sa cla'be metro cua la, masi quiña'a tsa cha' culacua ti' ma.

²⁸ Lo'o jua'a cha' ji'í ste' ma, zni cha' nlyacua tsa ti' ma ji'í cha' bi'? Culacua xi ti' ma lo'o ña'a ma queé nu ntsu'u lo quixi' cua. Tso'o ti nlyuu bi', masi ná ndu'ni bi' cña, masi ná nchca ji'í cuiñá late' cacu'. ²⁹ Nu jyo'o Salomón nu ngua rey culiya' tsa cua sa'ni ni, tso'o tsa ña'a ngua ste' jyo'o bi'; pana ná stu'ba ña'a ste' yu lo'o queé cua, cha' tso'o la ña'a queé. ³⁰ Ñi'ya lo'o tso'o tsa ngüiñá ycuí' Ndyosi ji'í queé cua, cha' nda Ni sca lo ste' bi', masi sca ti tsá talo queé bi'

lo'o li' tyaquĩ ntsu'u quiya'; la cui' jua'a ta ycuí' Ni late' cacu' ma, masi xti tsa cha' jlya ti' ma jil'i ycuí' Ni. ³¹ Bi' cha' ná ntsu'u cha' culacua tsa ti' ma ñi'ya cha' cuxi tyacua jil'i ma ca nde loo la. Ná ñacuí' lye ma: "¿Ma caja na cacu ya?" Ná ñacuí' ma: "¿Ma caja hitya co'o ya?" Ni ná ñacuí' ma: "¿Ma caja ste' ya?" ³² Jua'a nclacua ti' ñati nu ná ntsu'u cha' jil'i lo'o ycuí' Ndyosi tsiya' ti. Pana jlo ti' ycuí' Ndyosi Sti na nu ntucua nde cua cha' ly-iji cha' bi' jil'i ma, ³³ bi' cha' si' jil'i cha' bi' clyana ma. Tso'o la si ta ma tyempo jil'i ycuí' Ni cha' caca Ni loo ne' cresiya jil'i ma, jua'a tso'o la si cua'ni ma lcaa cha' nu nti' ycuí' Ni cha' cua'ni ma nde chalyuu; li' ta Ni lcaa na nu lyiji xi jil'i ma. ³⁴ Lo'o jua'a ná ntsu'u cha' culacua ti' ma cuentya jil'i ñi'ya nu caca jil'i ma tsá quee. Chaca tsá laca bi'. Sca ti jil'i tsá juani culacua xi ti' ma ñi'ya cua'ni ma cha' tyijiloo ma jil'i cha' cuxi nu tyacua jil'i ma juani.

Ná ntsu'u cha' sta ngu' qui'ya jil'i tya'a ñati

7 Lo'o chaca cha' ni: ná sta ma qui'ya jil'i tya'a ñati ma, cha' ná tyiquee' sta ycuí' Ndyosi qui'ya jil'i ma si cua'ni ma jua'a. ² La cui' ñi'ya nchcui' cuxi ma jil'i xa' la tya'a ñati ma, si tyaala tsa ma, la cui' jua'a cua'ni cuayá' ycuí' Ni jil'i ma. Lo'o jua'a, la cui' cuayá' milya ñi'ya nu nda ma jil'i tya'a ñati ma, la cui' jua'a ta ycuí' Ni jil'i ma. ³ ¿Ni cha' yala tsa nchcui' ma jil'i sca cha' cuxi nu ntsu'u jil'i xa' la tya'a ñati ma, masi ñi'ya nti' si laca bi' sca satya yuu ti nu ndyatí' cloo ngu'? Pana ná ndube ti' ma cha' tlyu tsa cha' cuxi nu ntsu'u jil'i ycuí' ma, ñi'ya nti' si laca bi' sca nguti tlyu nu ntsu'u cloo ycuí' ca ma. ⁴ ¿Ni cha' laca tlyu tsa tyiquee ma chcui' ma lo'o tya'a ñati ma ndi'ya: "Ta nu'u chacuayá' culo na' yuu nu ntsu'u cloo nu'u"? Jua'a ñacuí' ma, masi ná ña'a ma nguti nu ntsu'u cloo

ycuí' ca ma. ⁵ Na cuiñi ma! Clyo la tyu'u nguti tlyu nu ntsu'u cloo ycuí' ca ma, lo'o li' taca ña'a tso'o ma cha' culo ma satya yuu nu ntsu'u cloo tya'a ma.

⁶ Cha' lubii nu cuentya jil'i ycuí' Ndyosi ni, ná tso'o si tsaa chcui' ma cha' bi' lo'o ñati cuxi nu ná nti' cuna cha' bi' tsiya' ti, cha' ñi'ya nti' xne', jua'a nti' ngu' bi'; su'ba ñasi' ma jil'i ngu' cuxi bi', cha' cua'ni lya' ti' ngu' jil'i ma li'. Lo'o jua'a ná tso'o sta ma sca na tso'o nu quiña'a tsa nga'a su ndya'a cube', cha' hora ti satá quiya' ni' na tso'o bi'.

Ñi'ya nu tso'o la jña ngu' sca cha' jil'i ycuí' Ndyosi

⁷ Lo'o chaca cha' ni: jña ma sca cha' jil'i ycuí' Ndyosi, lo'o jua'a ta ycuí' Ni cha' bi' jil'i ma li'; clyana ma jil'i ycuí' Ni, lo'o jua'a quije Ni jil'i ma li'; tyucui tyiquee ma chcui' ma lo'o ycuí' Ni, cuna Ni cha' nu chcui' ma lo'o Ni li'. ⁸ Cua ña'a ca ñati nu ndijña sca cha' jil'i ycuí' Ndyosi, caja cha' bi' jil'i ngu' li'; cua ña'a ca ñati nu ncllyana jil'i ycuí' Ni, quije Ni jil'i ngu' li'; lo'o jua'a cua ña'a ca ñati nu tyucui tyiquee nchcui' lo'o Ni, cuna Ni cha' nu nchcui' ngu' lo'o Ni li'.

⁹ Ná ntsu'u ni tsaca cu'ma nu ta sca quee cacu sñi' lo'o jña nu piti xlyá cacu. ¿Ha ntsu'u? ¹⁰ Ni ná ntsu'u ñati nu ta cuaña jil'i sñi' lo'o jña nu piti cualya cacu. ¿Ha ntsu'u? ¹¹ Bi' cha' lacua, si jlo ti' ma ñi'ya ta ma na tso'o jil'i sñi' ma, masi cuxi ntsu'u cha' tyiquee ma, la cui' jua'a caca cuayá' ti' ma cha' jlo la ti' ycuí' Ndyosi Sti na nu ntucua nde cua ñi'ya nu ta Ni na tso'o jil'i ngu' nu ndijña jil'i Ni.

¹² Nga'a cha' cua'ni tso'o ma lo'o xa' ñati si nti' ma cha' tso'o ti cua'ni ngu' lo'o ma. La cui' cña bi' ngulo ycuí' Ndyosi lo quityi nu nguscua jyo'o Moisés, lo'o jua'a cha' nu nguscua xa' jyo'o' cusu' nu ngua tu'ba jil'i ycuí' Ndyosi sa'ni la; sca ti cuayá' ndyu'u cha' nu nchcui' lcaa ngu' bi' lo quityi.

To' lo'o chubi ti

¹³Lo'o chaca cha' ni, nga'a cha' tyeje tacui mā tolo'o chubi. Tlyu tsa tolo'o, lo'o jua'a sij tsa tyucuij su tsa'a ngu' ca bilyaa; tso'o tsa ña'a tyucuij bi' nti' ngu', bi' cha' quiña'a tsa ñati ndya'a tyucuij bi'. ¹⁴Pana chubi tsa tolo'o, lati tsa tyucuij su tsa'a ngu' nu ngujui chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu'; xti ti ñati nquiije ji'i tyucuij bi'.

Lo'o ña'a na si'yu, li' jlo ti' na ni yaca laca nu nda si'yu bi'

¹⁵Lo'o chaca cha' ni: cua'ni tii ti' mā ña'a mā ji'i ngu' cuiñi nu nchcui' cuiñi ti cha' cuentya ji'i ycui' Ndyosi nclu'u ngu' cha' ji'i mā. Sca na'ni tso'o laca nu naa xlya'; lo'o nu ngu' cuiñi bi' ni, nti' ngu' cha' culacua ti' mā cha' ñati tso'o laca ngu' ñi'ya laca xlya'. Tso'o tsa nchcui' ngu' bi' lo'o mā, tso'o tsa ndu'ni ngu' lo'o mā; pana cha' cuiñi laca nu nchcui' cha' tso'o tsa ngu' bi', cha' tyaala tsa ngu', cuiñi tsa ngu' bi'. Si'i ñi'ya laca xlya' laca ngu' bi'; ñi'ya laca sca bo'o nu tyaala tsa, jua'a laca ngu' bi'. ¹⁶Taca ji'i mā tyuloo mā ji'i ngu' cuiñi bi' lo'o ña'a mā ni cña ndu'ni ngu', si cha' tso'o, si cha' cuxi ndu'ni ngu'. Si'i ji'i quiche' yane nsuu na si'yu losu' tyixi, cha' ná ta lti bi' si'yu tyixi; jua'a si'i ji'i yaca quiche' nsuu na si'yu tyixi. ¹⁷Ji'i lcaa yaca tso'o nsuu na si'yu tso'o; pana yaca nu cua btyi ni, nga'aa nda bi' si'yu nu cacu na. ¹⁸Ná ta sca yaca tso'o si'yu nu ná tso'o; jua'a sca yaca nu ná tso'o ni, ná ta bi' si'yu tso'o. ¹⁹Lo'o li' si'yu ngu' ji'i yaca btyi bi', cha' nga'aa tso'o bi'; taqui ngu' yaca bi' li'. ²⁰Nchca cuayá' ti' mā ñi'ya ndu'ni sca yaca lo'o ña'a mā si'yu yaca bi', lo'o jua'a caca cuayá' ti' mā si cuiñi ngu' bi' lo'o ña'a mā ñi'ya laca cña nu ndu'ni ngu'.

Si'i lcaa ñati nu tyatí ca su laca ycui' Ni loo

²¹'Ntsu'u tsa ngu' nu nchcui' lo'o na': "Xu'na, Xu'na", nacui ngu' 'na; pana si'i lcaa ngu' bi' nu tyatí ca su laca ycui' Ni loo. Sca ti ngu' nu taquiya' ji'i cha' nu nchcui' Sti na' nu ntucua nde cua, bi' ngu' laca nu tyatí ca su laca ycui' Ni loo. ²²Nu lo'o tyalaa hora cha' cua'ni cuayá' ycui' Ni ji'i lcaa ñati chalyuu, tyu'u tucua quiña'a ñati nu ñacui 'na: "Xu'na, Xu'na", ñacui ngu' 'na, "lo'o cuare, cua nchcui' ya lo'o ñati cuentya jinu'u. Chacuayá' jinu'u ngulo ya ji'i cui'i cuxi nu ngusni ji'i ñati, lo'o jua'a cua ngua'ni ya xa' lo cha' tlyu chacuayá' jinu'u", ñacui ngu' bi' 'na. ²³Lo'o li' ntsu'u cha' xacui na' cha' ji'i ngu' bi' ndi'ya: "Ná nslo na' ji'i cu'mā tsiya' ti. Yaa clya mā cha' ngu' xña'a laca mā."

Tucua lo ña'a ngüiñá ngu' ni'i

²⁴Lcaa ñati nu cuna tso'o cha' nu nchcui' na' re, lcaa ñati nu taquiya' tso'o ji'i cha' nu nchcui' na', laca ñati bi' ñi'ya laca sca ñati nu ngulacua xi ti' nu lo'o tya lyiji cuiñá yu ni'i ji'i. Lo'o li' ngüiñá yu bi' ni'i ji'i yu chu' sca quee cuaja'. ²⁵Li' ngua'ya tsa tyo, ña'a cuayá' nu ndyalaa hitya yuu ca quiya' ni'i nu ntucua chu' quee bi'. Lo'o jua'a ndyaca tsa cui'i, pana ná nclýú ni'i bi', cha' tso'o tsa su ntucua chu' quee bi'. ²⁶Lo'o jua'a lcaa ñati nu ndyuna cha' nu nchcui' na' re lo'o ngu', pana ná ndaquiya' ngu' ji'i cha' bi', laca ngu' bi' ñi'ya laca sca ñati tonto nu ná ngulacua ti' tsiya' ti; ngüiñá yu bi' sca ni'i lo yusi ti. ²⁷Li' ngua'ya tsa tyo, ña'a cuayá' nu nxlya'ba hitya yuu ji'i ni'i bi', lo'o jua'a lye tsa ndyaca cui'i. Nga'aa ndalo ni'i bi' li', ndyú bi', ndye bi', ngunu'u tsiya' ti li'; lo'o jua'a ñati nu ná ntaja'a taquiya' ji'i cha' jna', tye cha' ji'i ngu' bi' tsiya' ti.

²⁸ Lo'o ndye ngulu'u Jesús lcaa cha' re jil'i ngu', li' ndube tsa ti' nu ngu' quiña'a jil'i cha' nu ngulu'u yu jil'i ngu'. ²⁹ Ngua ti' ngu' cha' tlyu tsa chacuayá' ntsu'u jil'i yu lo'o nchcui' yu lo'o ngu', si'i ñi'ya nclu'u mstru cha' jo'ó ti nclyu'u yu jil'i ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o jil'i sca nu quicha ndyatsu' cuaña'

8 Lo'o li' ngua'ya Jesús ca'ya bi'. Quiña'a tsa ñati ndya'a lca'a jil'i. ² Lo'o li' ndu'u tucua sca nu quicha slo. Ndyatu sti' yu slo ycui' Jesús, cha' nti' yu cuane yu jil'i Jesús cha' cua'ni jo'o jil'i yu, cha' ngusñi quicha ndyatsu' cuaña' jil'i yu bi'.

—Xu'na —nacui' nu quicha bi' jil'i Jesús—, cua'ni jo'o 'na. Jlo ti' na' cha' nchca jinu'u cua'ni nu'u cha' caca lubii cuaña' na'.

³ Li' ngutacui ya' Jesús lo nu quicha bi', ngusta ya' su ndyatsu' cuaña' yu.

—Cua'ni na' jo'o jinu'u —nacui' Jesús jil'i nu quicha bi'—. Tyanu lubii cuaña' nu'u juani —nacui'.

Hora ti ngua tso'o nu quicha bi', ngua lubii cuaña' yu. ⁴ Xa' nchcui' Jesús lo'o yu li':

—Yaa clya nu'u slo sti jo'ó —nacui'—. Cajua ta nu'u msta nu nacui' jyo'o Moisés cha' ta na jil'i ycui' Ndyosi lo'o ndyaca tso'o na jil'i quicha nu ntsu'u jil'na. Ná cacha' nu'u jil'i xa' ñati. Taca ca cuayá' ti' lcaa ñati cha' cua ngua tso'o nu'u, nu lo'o cuna ngu' cha' cua ngusñi sti jo'ó msta nu nda nu'u.

Ngua'ni Jesús jo'o jil'i msu jil'i xu'na sendaru

⁵ Lo'o li' ndyalaa Jesús to' quichi Capernaum. Quichi bi' ndyaca tya'a lo'o sca capitán jil'i sendaru romano nu ndijña jil'i Jesús cha' cua'ni jo'o jil'i sca nu quicha:

⁶ —Xu'na —nacui' capitán bi' jil'i Jesús—, quicha tsa msu 'na. Na ntsiya ti yu to' tyi na' cha' nchcui' tyucui' tyucui ña'a yu; ti' tsa nti' yu.

⁷ Li' nchcui' Jesús lo'o:

—Tsa'a na'. Cua'ni na' cha' tyaca tso'o yu —nacui' Jesús jil'i nu capitán bi'.

⁸ Hora ti nguxacui' capitán cha' jil'i Jesús li':

—Xu'na —nacui' yu jil'i Jesús—, ná tso'o tsa nu'u to' tyi na', cha' si'i ñati tso'o laca na'. Tsa bi' ti cha' nti' na', cha' culo nu'u cña cha' cati quicha bi' tsiya' ti; jlo ti' na' cha' caca tso'o msu 'na li', masi tyijyu' ti tyu nu'u chcui'. ⁹ Xu'na sendaru laca na'; laca na' loo jil'i sca siyento tya'a sendaru, lo'o jua'a ntsu'u nu laca loo jna'. Si culo na' cña jil'i tsaca sendaru bi' ndi'ya: “Yaa clya nu'u”, hora ti tsa yu, cha' nti' na' cha' tsa yu. Jua'a si chcui' na' lo'o chaca yu: “Caa nu'u ca nde”, hora ti caa yu slo na' li'. Jua'a si culo na' cña jil'i msu 'na: “Cua'ni sca cña 'na”, ñacui' na' jil'i; hora ti cua'ni yu cña bi' 'na —nacui' capitán jil'i Jesús—. Jua'a nu'u ni, jlo ti' na' cha' taca jinu'u culo cña cha' cati quicha bi'.

¹⁰ Ndube tsa ti' Jesús lo'o ndyuna cha' nu nchcui' capitán bi'. Li' nchcui' Jesús lo'o nu quiña'a tsa ñati nu lca'a jil'i:

—Liñi tsa cha' nchcui' na' lo'o ma juani —nacui' Jesús jil'i ngu'—. Bilya ña'a na' tsiya' ti jil'i sca ñati nu tso'o tsa jlya ti' jil'i ycui' Ndyosi, ñi'ya jlya ti' nu capitán re; tyucui' ña'a nasiyu Israel re ná ntsu'u ngu' nu jlya ti' jua'a. ¹¹ Chañi cha' tiya' la tyalaa quiña'a tsa ñati tyijyu', masi ngu' loyuu su ntyucua cuichaa, masi ngu' loyuu su ndyaa cuichaa, tsa ngu' cha' tyucua ngu' to' mesa ca su laca ycui' Ndyosi loo nde cug; stu'ba ti tsa tucua ngu' to' mesa bi' lo'o jyo'o Abraham lo'o jyo'o Isaac lo'o jyo'o Jacob. ¹² Lo'o jua'a ntsu'u xa' la ñati nu laca sñi' ycui' Ndyosi nacui' ngu', pana ná tyalaa ngu' bi' slo ycui' Ni. Culo Ni cña jil'i xa' jil'i Ni cha'

tsaa xcā xcuaā ji'ḷi ngu' bi' ca su talya tsa ña'a; xi'ya tsa ngu' bi' ca bi', ca ñasi' tsa ngu' ña'a cuayá' nu cacu la'ya ngu' cha' ñasi' ngu'.

¹³ Li' xa' nchcui' Jesús lo'o nu capitán bi':

—Yaa nu'u to' tyi nu'u lacua —nacui ji'ḷi—. Jlya ti' nu'u, bi' cha' cua ndyaca tso'o nu quicha bi' jinu'u juani ti —nacui Jesús ji'ḷi.

Lo'o la cui' hora ngua tso'o msu bi'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'ḷi xtya'a laa Pedro

¹⁴ Ca tiya' la ndyaa Jesús nde ni'ḷi ji'ḷi Pedro. Li' na'a Jesús cha' na ntsiya ti xtya'a laa Pedro lo qui'ña, cha' tlyu tsa tyique' ntsu'u ji'ḷi ma'. ¹⁵ Li' ngusta ya' Jesús chu' ya' ma' cusu' bi', lo'o hora ti ndyu'u tyique' ji'ḷi; ndyatḷ ma' cusu' bi' li', cha' caque' xi na cacu Jesús lo'o ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'ḷi tyuu tya'a ngu' quicha

¹⁶ Lo'o cua ngusii, li' ndyalaa quiña'a ngu' slo Jesús, lijya lo'o ngu' ji'ḷi ngu' quicha nu ngusñi cui'ḷi cuxi ji'ḷi. Li' ngulo Jesús cña ji'ḷi cui'ḷi cuxi bi', cha' tyu'ut-su' ji'ḷi ngu' quicha; lo'o li' ndyaca tso'o ngu' bi'. Lo'o jua'a ngua'ni Jesús jo'o ji'ḷi lcaa ngu' quicha nu ndya'a slo. ¹⁷ Jua'a ngua cha' ndyu'u tucua la cui' cha' nu nguscua jyo'o Isaías cua sa'ni la. Ndi'ya nscua cha': “Cua ngua tii ycu' Ni ma nde su ti'ḷi ji'na, lo'o jua'a ñi'ya laca quicha nu ntsu'u ji'na; ngua'ni tye Ni quicha bi', ndyaca tso'o na li'”. Jua'a nscua lo quityi, bi' cha' ndu'ni Jesús jo'o ji'ḷi ngu' quicha.

Ntsu'u ngu' nu nti' tya'a lo'o Jesús

¹⁸ Lo'o ngua sca tsā na'a Jesús cha' quiña'a tsa ñati' ndya'a slo, bi' cha' ngulo yu cña ji'ḷi ngu' tya'a ndya'a yu cha' tsaa lo'o ngu' ji'ḷi ycu' yu ne' yaca ni'ḷi ca chaca tsu' tayu' bi'. ¹⁹ Lo'o cua tsaa ti

ngu', li' ndyalaa sca mstru cha' jo'ó cha' chcui' lo'o Jesús:

—Mstru —nacui mstru bi' ji'ḷi Jesús—, lo'o na' nta' ty'a'a na' lo'o nu'u lcaa macala su tsaa nu'u.

²⁰ Nguxacui Jesús cha' ji'ḷi mstru bi' li':

—Nu naa cuatya' ni, ne' xtyuu ni' ndyu'ú ni'; lo'o jua'a quiñi sube, ne' xly-atḷ ndyu'ú ni'. Pana na' ni, cua nda Ni 'na lijya chalyuu re cha' caca na' ñati, lo'o jua'a ná ntsu'u su xtyii na' caja' na', ná ntsu'u su chca'a cña' na'.

²¹ Lo'o li' nchcui' chaca nu qui'yu nu ndya'a lo'o Jesús nquicha':

—Cusu' —nacui yu ji'ḷi Jesús—, ta xi chacuayá' 'na cha' tsa'a na' to' tyi na' cha' ña'asii na' ji'ḷi sti na' ña'a cuayá' nu cajaa sti na', cha' xatsi' na' ji'ḷi sti na' clyo. Li' tsa'a la lo'o nu'u.

²² Li' nguxacui Jesús cha' ji'ḷi yu:

—Tso'o la masi caa lca'a nu'u 'na juani ti —nacui Jesús ji'ḷi—. Tya ntsu'u xi xa' la ñati chalyuu tya'a ma nu taca xatsi' ji'ḷi ñati nu cua ngujuui.

Ngulo Jesús cña ji'ḷi cui'ḷi lo'o ji'ḷi clyoo' lo tayu'

²³ Lo'o li' ndyatḷ Jesús ne' yaca ni'ḷi piti; ndyatḷ ngu' nu ndyaca tsa'a ji'ḷi lo'o, ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'. ²⁴ Lo'o li' lye tsa ndyaca cui'ḷi, lye tsa ndyatḷ clyoo' lo tayu'; cua quilyu'u ti yaca ni'ḷi bi' ne' hitya xqui'ya clyoo', pana laja' Jesús ntsu'u ne' yaca ni'ḷi bi'. ²⁵ Li' ngxu'tyu'u ngu' tya'a ndya'a ji'ḷi Jesús:

—Cusu' —nacui ngu' ji'ḷi Jesús—, cua'ni lyaá cly'a ji'na. Cua quilyu'u ti yaca ni'ḷi re ne' hitya, cajaa na si nti'.

²⁶ Li' nguxacui Jesús cha' ji'ḷi ngu' bi':

—¿Ni cha' ntsii tsa ma? —nacui ji'ḷi ngu'—. ¡Xi tsa tyempo ndalo ma, cha' ná jlya ti' ma ji'ḷi ycu' Ndyosi cha' caca ji'ḷi Ni cua'ni Ni cña!

Lo'o li' ndyatḷ Jesús, nchcui' lo'o cui'ḷi lo'o clyoo' cha' cua'a ji'ḷi cha' bi'; hora ti

ngua ti bi' li'. ²⁷ Ndube tsa ti' ngu' bi' li', cha' ngua ti tsiya' ti clyoo' lo'o cui'i bi'.

—¿Ti ñati ta laca nu cusu' re? —nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'—. Ndaquiya' clyoo' ji'i, jua'a nduna cui'i cha' nu nchcui' nu cusu' re lo'o.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i ngu' Gadara nu ngusñi cui'i xña'a ji'i

²⁸ Lo'o li' ndyalaa ngu' chaca tsu' tayu' nde loyuu ji'i ngu' Gadara. Li' ndyacia tya'a tucua tya'a ngu' quicha lo'o Jesús; ngusñi cui'i xña'a ji'i tyucuaa ngu', bi' cha' tyaala tsa ngu' quicha bi'. Ndi'i ngu' ne' lo'o jyo'o, lo'o jua'a nga'aa nda ngu' chacuayá' tyeje tacui xa' ñati tyucuii jua.

²⁹ Lo'o li' ngua'ni cui'i xña'a cha' cui'i tsa ngusi'ya ngu' quicha bi':

—¿Ni cha' ndya'a nu'u slo cua, Jesús? —nacui' ngu' quicha ji'i—. Nu'u laca nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi. ¿Ha xcube' nu'u ji'i cua nti' nu'u, masi si'i tyempo juani caca cha' nchcubé' bi'?

³⁰ Lo'o ndejua la xi ndi'i quiña'a tsa cube', ndya'a nclayana ni' na cacu ni'.

³¹ Li' ngua'ni cui'i xña'a bi', cha' ngüijña ngu' quicha chacuayá' ji'i Jesús cuentya ji'i cui'i bi'.

—Jlo ti' ya cha' nti' nu'u culo cui'i nu ntsu'u ji'i ya, cha' cua'ni nu'u jo'o ji'i ya —nacui' ngu' bi' ji'i Jesús—. Bi' cha' ta xi chacuayá' ji'i cui'i cha' tsa xñi ji'i cube' nu ndya'a jua.

³² Li' nda Jesús chacuayá' ji'i cui'i bi':

—Yaa clya ma —nacui' Jesús ji'i cui'i bi'.

Lo'o li' ndyu'utsu' cui'i xña'a ji'i tyucuaa nu quicha bi', ndyaa cui'i bi' ngusñi ji'i cube'. Hora ti ngusna lcaa cube' bi', ngua'ya ni' to' cua'a, ndyú ni' ne' hitya tayu', ndyio ni' hitya, ngujuii lcaa cube' bi' li'.

³³ Lo'o na'a ngu' nu ña'asij ji'i cube' bi' ñi'ya nu ngua ji'i ni', ndyutsij tsa ngu' li'. Ngusna ngu' ca quichí cha' cacha'

ngu' ji'i ngu' quichí ñi'ya nu ngua ji'i ngu' quicha nu ngusñi cui'i xña'a ji'i, lo'o jua'a ndacha' ngu' ñi'ya nu ngua ji'i cube' bi'. ³⁴ Lo'o ndyuna ngu' quichí cha' bi', ndu'u ngu' ndyaa ngu' slo Jesús. Lo'o ndyacia tya'a ngu' lo'o, li' lye tsa ngüijña ngu' bi' ji'i cha' nga'aa tyanu Jesús loyuu quichí tyi ngu', tyaa yu xa' se'i nti' ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca nu quicha nu nchcu' tyucui' tyucui' ña'a yu

9 Lo'o li' xa' ndyatí Jesús ne' yaca ni'i bi', cha' tyeje tacui lo tayu' cha' tyaa quichí tyi. ² Lo'o ndyalaa quichí bi', li' ñaa lo'o ngu' ji'i sca nu quicha nu nchcu' tyucui' tyucui' ña'a yu; ñaa ngu' slo Jesús cha' cua'ni jo'o ji'i nu quicha bi'. Ntsiya nu quicha bi' ne' sca catya. Pana jlo ti' Jesús cha' jlya ti' ngu' bi' ji'i, bi' cha' nchcui' lo'o nu quicha ndi'ya:

—Ca tso'o nu'u, sñi' —nacui' Jesús ji'i nu quicha—. Cua ngua'ni clyu ti' na' ji'i qui'ya nu ntsu'u jinu'u.

³ Lo'o li' ngulacua xi ti' mstru cha' jo'ó nu ndu cacua ti: “Cha' cuxi nchcui' nu qui'yu re cuentya ji'i ycui' Ndyosi”. Jua'a ngulacua ti' ngu'. ⁴ Pana, ngua tii Jesús ji'i lcaa lo cha' nu ntsu'u tyiquee ngu' bi'.

—¿Ni cha' chí nti' ma ña'a ma 'na juani? —nacui' Jesús ji'i mstru bi'—. ⁵ Ná ndiya ti' ma si ñacu' na' ji'i nu quicha re: “Cua ngua'ni clyu ti' na' ji'i qui'ya nu ntsu'u hí”. ¿Ha tso'o la si chcui' na' lo'o nu quicha lacua: “Tyatu nu'u, xa tu'ba catya hí cha' tyaa lo'o ji'i ca to' tyi”? —nacui' Jesús—. ⁶ Ntsu'u cha' ca cuayá' ti' ma cha' ntsu'u chacuayá' 'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi cha' cuityi na' qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati chalyuu, cha' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca ñati. Ca cuayá' ti' ma lo'o ña'a ma cha' tyaca tso'o nu quicha re juani.

Li' xa' nchcui' Jesús lo'o nu quicha bi':

—Tyatu nu'u —nacuĭ Jesús jĭ'i—, xñi jĭ'i catya jinu'u cha' tsa'a lo'o jĭ'i ca to' tyi.

⁷Hora ti ndyatu nu quicha bi', ngusñi jĭ'i catya jĭ'i, ndu'u yu, ndyaa yu ca to' tyi yu. ⁸Quiña'a tsa ñati na'a jĭ'i cha' bi', ndyutsĭ tsa ngu' li'. Ngua'ni tlyu ngu' jĭ'i ycuĭ' Ndyosi li', cha' cua nda Ni chacuayá' jĭ'i ñati chalyuu cha' cua'ni cña tonu jua'a, ngua ti' ngu'.

Ngusi'ya Jesús jĭ'i Mateo

⁹Ndu'u Jesús ndyaa, lo'o li' cua tyeje tacui ti to' ni'i su ntucua Mateo nxñi cñi cña loo ngu'. Nhcui' Jesús lo'o nu Mateo bi' li':

—Tyu'u lca'a nu'u 'na —nacuĭ Jesús jĭ'i.

Hora ti ndyatu Mateo, nguxtyanu cña jĭ'i, ndyaa lca'a jĭ'i Jesús li'.

¹⁰Tiya' la li' nga'a Jesús nde ne' ni'i jĭ'i Mateo, ntucua yu to' mesa cha' ndyacu yu. Lo'o li' quiña'a la ñati ndyalaa slo Mateo cha' cacu ngu' lo'o. Ndi'i' ngu' tya'a ndu'ni cña lo'o Mateo, lo'o xa' la ñati nu nacui' ngu' jĭ'i cha' ná tso'o ñati bi', lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jĭ'i Jesús; stu'ba ti ndyacu lcaa ngu' bi'.

¹¹Lo'o na'a ngu' fariseo cha' ndyacu Jesús lo'o ngu' bi', hora ti nhcui' ngu' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jĭ'i yu:

—¿Ni cha' stu'ba ti ndacu xu'na ma lo'o ngu' nu ná tso'o, masi lo'o ngu' re nu laca msu jĭ'i ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo jĭ'i ngu'? —nacui' ngu' fariseo bi'.

¹²Pana ndyuna Jesús cha' nu nda ngu' bi', bi' cha' nhcui' ycuĭ' yu lo'o ngu' li':

—Ngu' nu ná quicha ni, ná ntsu'u cha' caca jo'o jĭ'i ngu' bi' —nacui' Jesús jĭ'i ngu'—. Sca ti jĭ'i ñati quicha ntsu'u cha' caca jo'o. ¹³Yaa clya ma cua'a jyaca ma jĭ'i cha' nu nguscua jyo'o cusu' lo quityi, nu ndi'ya nhcui': “Nti' na' cha' cua'ni tya'na ti' ma jĭ'i tya'a ñati ma, nacui' ycuĭ' Ni. Bi' nu tso'o la, masi ná ta ma

quiña'a tsa msta 'na; ni na'ni scu' ma, ná ndu'ni cha' ta ma msta 'na.” Jua'a nscua lo quityi. Ná lijya na' chalyuu cha' chcuĭ' na' lo'o ñati nu tso'o tsa ycuĭ' ngu', nti' ngu'; cua lijya na' chalyuu cha' chcuĭ' na' lo'o ngu' nu jlo ti' cha' ntsu'u cha' cuxi tyiquee ngu', cha' caca tyuju'u ti' ngu' li'. Xtyanu ngu' jĭ'i cha' cuxi bi' li'.

Ndacha' ngu' judío jĭ'i Jesús si ná cua'ni tacati yu jĭ'i tsa nu ná ndacu ngu'

¹⁴Lo'o li' ndyalaa sca taju ñati slo Jesús, la cui' ngu' nu ndyaca tsa'a jĭ'i Juan laja lo'o ntyucuatya jĭ'i ngu' laca ngu' bi'. Li' nhcui' ngu' bi' lo'o Jesús:

—Ntsu'u tsa nu ná ndacu cuare —nacui' ngu'—, lo'o ntsu'u tsa nu ná ndacu ngu' fariseo, xqui'ya cha' ndu'ni tacati ya tsa bi'; pana nu'u, lo'o jua'a ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u, lcaa tsa ndacu ma. ¿Ni cha' ta ndacu cu'ma lcaa tsa lacua?

¹⁵Li' nguxacuĭ Jesús cha' jĭ'i ngu' bi':

—Lo'o caya clyo'o ngu' ni, ndacu ngu' nu ndya'a lo'o cutsii; ná ndi'i' ngu' xñi'i ti' ngu' tsa bi' lo'o ndi'i' ngu' lo'o cutsii —nacui' Jesús jĭ'i ngu' li'—. Pana nu lo'o tyalaa tsa li', nu lo'o tyaa lo'o ngu' jĭ'i cutsii, li' ná cacu ngu' tya'a tso'o cutsii, cha' caca xñi'i ti' ngu' li'. La cui' jua'a chaa ti' tya'a tso'o na' juani, pana caca xñi'i ti' ngu' re nde loo la.

¹⁶Chaca cha' chcuĭ' na' lo'o ma: ni sca ngu' ná cua'ni cho'o ngu' late' cusu' jĭ'i ngu' lo'o sa yu'be late' cucui, cha' lo'o cua ndyaati late' bi', tyatsii' late' cucui bi'; tyati' jlyacua su ngalya late' bi' li'.

¹⁷La cui' ti cha', ná su'ba ngu' lcui nu chca ndyu'u ti ne' tyaca' cusu'. Si su'ba ngu' jĭ'i ne' tyaca' cusu', yala ti catsu se'i tyaca' bi'; ndye ngula'a tyaca' li', tye lcui tyalú li'. Ne' tyaca' cucui tyu'u lcui nu chca ndyu'u ti; jua'a talo tyucuaa cha' bi', lo'o lcui lo'o tyaca' bi'. (Jua'a ngulu'u Jesús jĭ'i ngu' cha' ca cuayá' ti'

ngu' cha' ná tso'o quixa' ngu' cha' cucui nu nclyu'u yu cuentya ji'i ycui' Ndyosi lo'o cha' nu ngxu'tyanu jyo'o cusu' cha' cua'ni ngu'.)

**Sñi' Jairo, lo'o nu cuna'a
nu ndyala' ste' Jesús**

¹⁸ Laja lo'o nchcui' Jesús lo'o ngu' bi', li' ndyalaa sca ngu' judío nu laca loo; ndatu sti' yu slo Jesús li', cha' jña yu sca cha' clyu ti' ji'i:

—Cua ngujuii ca ti sca nu piti cuna'a sñi' na' —nacui' nu cusu' ji'i Jesús—. ¿Ha ná tsa nu'u slo na' cha' sta ya' nu'u lo nu piti bi'? —nacui'—. Jlo ti' na' cha' nchca jinu'u cua'ni cha' tyu'ú nu piti chaca quiya'.

¹⁹ Li' ndyatü Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ndyaa ngu' lo'o nu cusu' bi'. ²⁰ Pana tyucuii su ndyaa ngu' njoyaca sca nu cuna'a quicha ji'i Jesús, lijya nde chu' yu cha' cala' ma' quiya' ste' yu; cua tii tyucuaa yija quicha nu cuna'a bi', cha' ndyalú tañi. ²¹ Ndi'ya ngulacua ti' ma': “Masi cala' ti na' ste' Jesús, li' tyaca tso'o na’”. Jua'a ti ngulacua ti' ma'. ²² Lo'o li' ngxu'tyacui Jesús, ngxu'ña'a ji'i nu cuna'a bi':

—Cua'ni cho'o tyiquee nu'u, sñi' —nacui' Jesús ji'i—. Jlya ti' nu'u 'na, bi' cha' ndyaca tso'o nu'u juani.

Lo'o hora ti ndyaca tso'o nu cuna'a bi'.

²³ Lo'o li' ndyalaa Jesús ca to' tyi nu laca loo bi', na'a cha' cua ndyalaa ngu' musca slo cha' nscua santo; nxi'ya tsa ngu' ndi'i ngu' toni'i ji'i nu cusu' bi'.

²⁴ Nchcui' Jesús lo'o ngu' li':

—Tyaa ma' tso'o la —nacui'—. Na laja' ti nu piti re, si'i na ngujuii re.

Nxyi' lo'o tsa ngu' ji'i Jesús li', ²⁵ pana ngulo'o Jesús ji'i ngu' cha' caja su tyati' ycui' yu ne' ni'i ca slo nu piti bi'. Li' ngusñi yu ya' nu piti bi', ndaca'a nu piti li'. ²⁶ Lo'o jua'a ngua cha' nguañi cha' bi' lcaa quichi' su ndi'i ngu' ca bi'.

**Ngua'ni Jesús jo'o ji'i
tucua tya'a ngu' cuityi'**

²⁷ Lo'o li' ndu'u Jesús ca ne' ni'i bi' ndyaa yu, lo'o jua'a ndya'a lca'a tucua tya'a ngu' cuityi' ji'i yu. Ngusi'ya ngu' ji'i Jesús li':

—Cua'ni tya'na ti' nu'u ji'i cua, cusu', nu'u nu laca ñati' tya'a ji'i jyo'o David —ndu'ni ngu' ji'i.

²⁸ Lo'o cua ndyalaa Jesús ndyatü ni'i ji'i, lo'o nu ngu' cuityi' bi' lijya ngu' cacua la slo yu. Nchcui' Jesús lo'o ngu' bi' li':

—¿Ha jlya ti' ma' cha' caca jna' cua'ni na' cha' tyaca tso'o ma'? —nacui' yu ji'i ngu'.

—Jlya ti' ya, cusu' —nacui' nu ngu' cuityi' bi' ji'i.

²⁹ Lo'o li' ndyala' Jesús cloo tyucuaa ngu' cuityi' bi':

—Tyaca tso'o ma' lacua. Caca bi' ji'i ma' si jlya ti' ma' 'na —nacui' Jesús ji'i ngu' cuityi' bi' li'.

³⁰ Hora ti ngua tso'o si'yu cloo ngu', ña'a tso'o ngu' li'. Lo'o li' lye nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Ná cacha' ma' ji'i ni sca ñati, cha' ná caca cuayá' ti' ngu' ñi'ya ngua cha' ngua tso'o cloo ma' —nacui' Jesús ji'i ngu' bi'.

³¹ Pana ndu'u ngu' ndyaa ngu' li', ndacha' ngu' ji'i lcaa ñati' ñi'ya ngua cña nu ngua'ni Jesús lo'o ngu'; bi' cha' nguañi cha' bi' tyucui' ña'a loyuu jua.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca nu cu'u

³² Lo'o cua ndu'u ngu' bi' ndyaa ngu', li' ndyalaa chaca latya ñati, yaa lo'o ngu' ji'i sca yu cu'u; na cu'u yu xqui'ya cui'i cuxi nu ngusñi ji'i yu. ³³ Lo'o ngulo Jesús cui'i cuxi ji'i nu quicha bi', li' ngua nchcui' yu, masi cu'u yu tsá la. Ndube tsa ti' lcaa ñati' nu ndü ndacua li'.

—Bilya ña'a na sca cha' tlyu jua'a —nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'—. Ná ntsu'u

ñati tyucui ña'a nasiyu Israel re nu caca cua'ni jo'o jua'a —nacuï ngu'.

³⁴Pana xa' ña'a nchcui' ngu' fariseo bi':

—Na nclyo nu Jesús jua ji'i cui'i cuxi nu ngusñi ji'i ngu' xqui'ya nu xu'na cuiñaja nu nda chacuayá' cha' cua'ni yu jua'a —nacuï ngu' fariseo bi'.

Tya'na tsa ti' Jesús ji'i ngu' quiña'a

³⁵Lo'o li' ndyaa Jesús lcaa quichi sube, lcaa quichi tonu, cha' culu'u ji'i ngu' ne' laa ji'i ngu' judío; quiña'a tsa cha' nda Jesús lo'o ñati ñi'ya tso'o caca lo'o laca ycu'i Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. Lo'o jua'a ngua'ni jo'o ji'i lcaa ngu' quicha, ji'i lcaa ngu' nu ngunu'u ti'.

³⁶Tya'na tsa ti' Jesús ji'i nu quiña'a tsa ñati nu ndya'a lca'a ji'i, cha' ná nchca ji'i ngu' bi'; nga'aa jlo ti' ngu' ñi'ya nu tyi'i tso'o la ngu'. Ñi'ya ndu'ni xlya' nu ná ntsu'u nu ña'asii ji'i ni', jua'a ndu'ni ngu' quiña'a bi', ngua ti' Jesús. ³⁷Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, nda yu sca cuii lo'o ngu' cuentya ji'i ngu' quiña'a bi'. Nacuï yu cha' bilya cuna tso'o ngu' cha' ji'i ycu'i Ndyosi, cha' ñi'ya laca sca xtya nu tso'o tsa ndyatsi cha' cua ngulala ti caca clacua, jua'a laca ngu' bi'.

—Chañi cha' ntsu'u tsa cña re cha' chcu'i na lo'o ñati cha' xñi ngu' cha' nu nchcui' na' —nacuï Jesús ji'i ngu' bi'—. Lo'o jua'a, xti ti ngu' ntsu'u nu caca cua'ni cña re. ³⁸Bi' cha' chcu'i ma lo'o Sti na' nu laca Xu'na cña re, cha' tya ta Ni xi xa' la tya'a ñati nu taca ji'i cua'ni cña re.

Nu tii tyucuaa tya'a ñati nu ngusubi Jesús ji'i cha' ca tsa'a ngu' ji'i

10 Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i nu tii tyucuaa tya'a ñati nu ndyaca tsa'a ji'i cha' ca'a ngu' slo. Nda yu chacuayá' ji'i ngu' bi', cha' tsa'a ngu' lo cña ji'i, cha' culo ngu' cui'i cuxi nu

ngusñi ji'i ñati; jua'a nda yu chacuayá' cha' cua'ni ngu' cha' tyaca tso'o ngu' quicha.

²Nde nscua na' xtañi ca ta'a tii tyucuaa tya'a ngu' nu ngusubi Jesús: nu clyo ngusubi yu ji'i Simón, nu lo'o ndu'ni ngu' Pedro ji'i, lo'o Andrés tya'a ngula nu Simón bi'; li' ngusubi yu ji'i Jacobo, lo'o Juan tya'a ngula Jacobo, nu laca sñi' Zebedeo; ³lo'o jua'a ngusubi yu ji'i Felipe, lo'o ji'i Bartolomé, lo'o ji'i Tomás, lo'o ji'i Mateo nu ngusñi cñi cña loo ngu' clyo; lo'o jua'a ngusubi yu ji'i Jacobo sñi' Alfeo, lo'o ji'i Lebeo nu lo'o ndu'ni ngu' Tadeo ji'i; ⁴ngusubi yu ji'i Simón nu ngua ji'i taju ngu' cananista, lo'o ji'i Judas Iscariote nu kujui' cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' cuxi ca tiya' la.

Ngulo Jesús cña ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi', cha' chcu'i ngu' lo'o ngu' xa' quichi

⁵Ngulo Jesús cña ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi' ndi'ya:

—Ná tsa'a ma tyucuii nde xa' tsu' su ndi'i ngu' nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o ycu'i Ndyosi tsiya' ti, ni ná tsa'a ma quichi tyi ngu' Samaria —nacuï Jesús ji'i ngu' bi'—. ⁶Sca ti slo ngu' Israel tya'a ma tsa'a ma, cha' tya'na tsa ngu'; ñi'ya ndu'ni xlya' nu cua nguna', jua'a ndu'ni ngu' bi'. ⁷Ta ma cha' lo'o ngu' lcaa quichi cha' cua tyalaa ti hora cha' caca ycu'i Ndyosi loo. ⁸Cua'ni ma cha' tyaca tso'o ngu' quicha, cua'ni ma cha' chaca quiya' tyu'ú ngu' nu cua ngujuii; cua'ni ma jo'o ji'i ngu' nu ndyatsu' cuaña', cha' nu xa' caca lubii cuaña' ngu' quicha bi'; culo ma ji'i cui'i cuxi nu ngusñi ji'i xa' la ñati. Ná ngusñi na' cñi lo'o nda na' chacuayá' ji'i ma cha' cua'ni ma jo'o ji'i ngu' quicha, bi' cha' ná cui'ya ma caya' lo'o cua'ni ma jo'o ji'i ngu'.

⁹Ná lo'o cñi cui'ya ma tsa'a ma, masi cñi oro, masi cñi plata, masi cñi sube; ¹⁰ni ná lo'o quixu tyaja qui'ya ma

tsaa mā. Lo'o jua'a ná qui'ya mā chaca camxa, ni xa' caña, ni ná lo'o yaca tyu'u ya' mā tsaa mā. Si cua ngxutyucua mā jil'i ngu', nga'a cha' xacu ngu' jil'i mā.

¹¹ Lo'o tyalaa mā sca quichi, masi quichi tlyu, masi quichi sube ti, li' clyana mā jil'i sca ñati nu tso'o ntsu'u tyiquee ña'a yu jil'i mā. Slo yu bi' tyi'i mā ña'a cuayá nu tsaa mā xa' quichi. ¹² Nu lo'o tyatí mā to' tyi yu, jña mā jil'i ycuí' Ndyosi cha' ti ti tyi'i tyiquee ngu' ca tyi. ¹³ Si chañi cha' nti' ngu' nu ndi'i ni'i bi' cuna la ngu' cha' jil'i ycuí' Ndyosi, li' cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ngu' bi'; pana si ñilo'o ti ngu' jil'i mā cha' nti' ngu' cuna ngu', nga'aa culacua Ni jil'i ngu' bi'. Li' nga'aa chcuí' mā cha' jil'i ycuí' Ndyosi lo'o ngu' bi'. ¹⁴ Lo'o si ná nti' ngu' cha' tyanu mā slo ngu', si ná ntaja'a ngu' cuna ngu' cha' nu nclu'u mā jil'i ngu', li' xtyanu mā jil'i ngu' bi', masi xtyanu mā jil'i quichi bi'; jua'a salú mā snii yuu nu ntsu'u quiya' mā lo'o tyu'u mā quichi bi'. ¹⁵ Cha' liñi nchcuí' na' lo'o mā, cha' nu lo'o tyalaa tsā nu cua'ni cuayá' ycuí' Ndyosi jil'i lcaa ñati, li' xcube' tsa Ni jil'i ngu' quichi su ná ntaja'a ngu' cuna ngu' cha' nu culu'u mā jil'i ngu'; tsā bi' ca tso'o la cha' jil'i ngu' cuxi nu nguti'i quichi Sodoma, nu nguti'i quichi Gomorra nu ngua sa'ni.

Cua'ni lya' ti' ngu' jil'i mā

¹⁶ 'Cua'a jyaca mā 'na: Ta na' jil'i mā cha' tsaa mā xa' quichi ñi'ya si laca mā xlya' nu ndya'a laja bo'o tyaala; bi' cha' tii ti ti' mā tya'a mā laja ñati, ñi'ya nti' ndya'a cuaña nu tii tsa ti'. Tso'o ti tya'a mā, ná cua'ni tyaala mā jil'i ngu' tsiya' ti. Caca mā ñi'ya laca paloma, cha' masu tsa ni', ná tyaala ni' tsiya' ti. ¹⁷ Pana cua'ni tii ti ti' mā lo'o ñati; ná tyiquee' tsaa lo'o ngu' jil'i mā slo ngu' tisiya, masi ná tyaala mā jil'i ngu'. Lo'o jua'a quiji'i ngu' jil'i mā ne' laa jil'i ngu'. ¹⁸ Ntsu'u

ngu' nu tsaa lo'o jil'i mā slo ngu' nu laca loo cha' ñasi' ti ngu', hasta tyalaa mā ca slo ycuí' rey. Lo'o xcube' ngu' jil'i mā xqui'ya na', li' caja xi tyempo cha' ta mā xi cha' jna' lo'o ngu' bi', masi lo'o ngu' xa' tsu'. ¹⁹ Nu lo'o tsaa lo'o ngu' jil'i mā slo ngu' tisiya ni, ná culacua tsa ti' mā ñi'ya caca cha' nu chcuí' mā lo'o ngu' bi', ñi'ya caca xacu' mā cha' jil'i ngu' bi'. Cua'ni ycuí' Ndyosi cha' quije cha' liñi nu chcuí' mā lo'o ngu' bi', ²⁰ cha' si'i cha' jil'i ti mā nu chcuí' mā li'; cha' jil'i Xty-i'i ycuí' Ndyosi Sti na, bi' caca cha' nu chcuí' mā lo'o ngu'.

²¹ 'Tii ti ti' mā tyi'i mā lacua, cha' lo'o tya'a ngula mā tsaa lo'o jil'i mā cha' cuiñi ti sta qui'ya jil'i mā slo ngu' tyaala bi'; lo'o jua'a cujuui cuañi' sti mā jil'i mā. Hasta sni' mā, cujuui cuañi' ngu' jil'i cu-mā nu laca mā sti ngu' xtya'a ngu' slo ngu' tyaala bi'; hasta cujuui ngu' jil'i mā nti' nu sube bi'. ²² Lo'o jua'a caca ti'í ti' lcaa ngu' ña'a ngu' jil'i mā xqui'ya na'. Pana ñati nu talo jil'i lcaa cha' cuxi bi', clyaá ngu' li', caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye jil'i ngu' bi'. ²³ Tso'o xna mā nde xa' quichi nu lo'o lye tsa cua'ni lya' ti' ngu' jil'i mā. Cha' liñi nchcuí' na' lo'o ma juani: Bilya ta mā cha' 'na lo'o ngu' Israel tya'a na nde lcaa quichi tyi ngu' nu lo'o caa na' chalyuu chaca quiya', na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati.

²⁴ 'Ñati nu laca mstru jil'i ngu', bi' laca nu jlo la ti', si'i na jlo la ti' ngu' cuañi' nu ndyaca tsa'a ca ti. Lo'o jua'a ñati nu laca xu'na ngu', bi' laca loo jil'i ngu', si'i msu nu laca loo. ²⁵ Sca ti cuayá' cha' ti'í caca jil'i ngu' cuañi' bi' li', ñi'ya nu ndyaca jil'i mstru jil'i ngu'; sca ti cuayá' cña ti'í caca jil'i msu bi' li', ñi'ya nu ndyaca jil'i xu'na ngu'. Bi' cha' taca ca cuayá' ti' mā cha' ti'í tsa chcuí' ngu' jil'i mā nu ntsu'u cha' jil'i mā lo'o na', cha' lacā nu Xu'na mā; cua nchcuí' ngu' cha' Beelzebú nu xu'na cuiñaja laca na'.

¿Ti ji'i cutsii ma?

²⁶'Bi' cha' nacui na' cha' ná cutsii ma ji'i ñati chalyuu ti. Lcaa cha' nu ngua'ni ngu' cuaana ti, nti' ngu', quijeloo cha' bi' ji'i ñati nde loo la; lcaa cha' nu ntsu'u cuatsi' ti ji'i ngu', nti' ngu', caca cuayá' ti' ñati ji'i cha' bi' nde loo la. ²⁷Lcaa cha' nu nchcui' na' lo'o cu'ma nde su ndi'i ma ycu' ti ma, chcui' ma cha' bi' lo'o lcaa ñati nde loo la; jua'a scaa cha' nu nclyu'u na' ji'i ma cuaana ti, cui' chcui' ma cha' bi' lo'o lcaa ngu' quichi. ²⁸Ná cutsii ma ji'i ngu' nu cujuui ji'i ma nde chalyuu ti, cha' ná nchca ji'i ngu' cujuui ngu' ji'i cresiya ji'i ma; tso'o la si cutsii ma ji'i ycu' Ndyosi nu cua'ni cuayá' ji'i ma nde loo la. Cutsii ma ji'i ycu' Ndyosi tu'ni, xqui'ya cha' cua'ni Ni cha' tye cha' ji'i ma tsiya' ti si tsa ma ca bilyaa.

²⁹'Cua jlo ti' ma cha' tsa'ña tsa nga'a quiñi sube nu ndujui' ngu', masi tucua tya'a quiñi sube caja ji'i ma sa paxu ti. Pana ycu' Sti na laca loo, lcaa cha' jlo ti' Ni; masi sca ti quiñi sube cajaa ni', pana cua jlo ti' ycu' Ni cha' bi'. ³⁰Lo'o jua'a cua ngulacua Ni ji'i lcaa quicha' hique ma, jlo ti' Ni ni lcaa tya'a quicha' ntsu'u hique scaa ngu'. ³¹Lo'o cu'ma ni, quiña'a tsa ntsu'u lo cu'ma ca slo ycu' Ndyosi; ná stu'ba ma tsiya' ti masi lo'o quiña'a tsa quiñi sube. Bi' cha' ná ntsu'u cha' cutsii ma ji'i ñati.

Cha' ji'i ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo

³²'Lo'o chaca cha' ni: lcaa ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o na', nu nchcui' cha' jna' lo'o xa' ñati, jua'a na', chcui' na' lo'o Sti na' nu ntucua nde cua cha' tya'a tso'o na' laca ñati bi'. ³³Lo'o jua'a lcaa ngu' nu nchcui' lo'o xa' ñati cha' ná ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o na', jua'a na', chcui' na' lo'o Sti na' nu ntucua nde cua cha' si'i tya'a tso'o na' laca ñati bi'.

Ná stu'ba cha' ji'i ñati chalyuu xqui'ya Jesús

³⁴'Ná culacua ti' ma cha' ti ti tyi'i tyiquee ñati chalyuu xqui'ya cha' cua lijya na'. Ná caca jua'a. Lye la xuu tya'a ngu' xqui'ya na'; ³⁵xuu tya'a sca ñati lo'o sti yu xqui'ya na', xuu tya'a sca nu cuna'a lo'o xtya'a cho' xqui'ya na', xuu tya'a cuxii ji'i ngu' lo'o xtya'a laa cho'. ³⁶Xuu tya'a ngu' jua'a ña'a cuayá' caca lcaa tya'a ngu' tya'a cusuu ngu'.

³⁷'Tso'o tsa lo'o ndu'ni tyaca'a ngu' ji'i sti ngu', ji'i xtya'a ngu'; pana si xti la ndu'ni tyaca'a ngu' bi' 'na, ná taca tya'a ngu' bi' lo'o na'. Lo'o jua'a tso'o lo'o ndu'ni tyaca'a ngu' ji'i sñi' ngu', masi sñi' qui'yu, masi sñi' cuna'a; pana si xti la ndu'ni tyaca'a ngu' bi' 'na, ná taca tya'a ngu' bi' lo'o na'. ³⁸Lo'o jua'a ná taca ñacui' ngu' cha' na' laca Xu'na ngu', si ná nti' ngu' bi' tya'a ngu' lo'o na' tyucui' nu culu'u na' ji'i ngu' cha' tsa ngu'. Ntsu'u cha' xñi ngu' tyucui' bi', masi cujuui xa' ñati ji'i ngu' bi' xqui'ya cha' jna'. ³⁹La cui' jua'a ngu' nu ná ndyujui ñati ji'i xqui'ya cha' lye la ndu'ni tyaca'a ngu' ji'i ycu' ca ti ngu', ná caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi'; pana caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' si cujuui ñati ji'i xqui'ya cha' jna'.

Cha' tso'o nu tyacua ji'i ngu' nde loo la

⁴⁰'Chaca cha' ni: lo'o ta ñati su tyi'i ma to' tyi ngu', stu'ba ndyu'u cha' ñi'ya si cua nda ngu' bi' su tyi'i na' to' tyi ngu'. Lo'o jua'a, lo'o ta ngu' su tyi'i na' lo'o ngu', stu'ba ndyu'u cha' ñi'ya si cua nda ngu' bi' su tyi'i ycu' Ndyosi lo'o ngu', cha' la cui' ycu' Ndyosi laca nu cua nda Ni 'na lijya na' ca nde. ⁴¹Lo'o si ta ngu' su tyi'i sca ñati nu laca tu'ba ji'i ycu' Ndyosi, cha' cuentya ji'i ycu' Ndyosi ndya'a ñati bi', tso'o tsa caca ji'i ngu' bi' nde loo la. Li' tyacua sca cha' tso'o

nu cua nguxco'o ycui' Ndyosi cuentya jil'i ngu' bi', stu'ba ti caca jil'i ngu' bi' lo'o jil'i nu laca tu'ba bi'. Lo'o jua'a si ta ngu' su tyl'i sca ñati nu tso'o tsa tyiquee xqui'ya cha' ndaquiya' yu cha' jil'i ycui' Ndyosi, stu'ba caca jil'i ngu' bi' lo'o jil'i nu tso'o tsa tyiquee bi' nde loo la, cha' cua nguxco'o ycui' Ndyosi sca cha' tso'o nu tyacua jil'i ngu' bi' ca su ntucua ycui' Ni. ⁴² Lo'o jua'a, si ta ñati masi sca sca' ti hitya co'o ngu' cuañi' re xqui'ya cha' ngu' nu ndyaca tsa'a 'na laca ngu', chañi cha' cua nguxco'o ycui' Ndyosi sca cha' tso'o nu tyacua jil'i ñati bi' nde loo la.

Nda Juan jil'i ñati cha' tsa slo Jesús

11 Nu lo'o ndye ngulu'u Jesús cha' bi' jil'i nu tii tyucuaa tya'a ñati nu ndyaca tsa'a jil'i yu, ndu'u yu ndyaa yu cha' chcu' yu lo'o ngu' tyuu tya'a quichi nu ndi'i cacua ti; ngulu'u yu jil'i ngu' quichi bi'.

² Tya nga'a Juan ne' chcu'a, pana cua ndyuna nu Juan bi' jil'i lcaa ña'a cña nu ndyu'ni Jesús nu laca Cristo; bi' cha' ngulo Juan cña jil'i ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i, cha' tsa ngu' bi' slo Jesús, ³ cha' xcua ne' ngu' bi' jil'i Jesús cuentya jil'i Juan ndi'ya:

—¿Ha chañi cha' nu'u laca ycui' nu cua caa ti? —nacu' ngu' bi' jil'i Jesús li'—. ¿Ha tya caa la chaca nu caca ycui' Cristo?

⁴ Li' nguxacu' Jesús cha' jil'i ngu' bi':

—Yaa ma cacha' ma jil'i Juan lcaa lo cha' nu nduna ma slo na', lcaa cha' nu ña'a ma slo na' —nacu' Jesús jil'i ngu'—. ⁵ Cacha' ma cha' nu cua na'a ma ca nde jil'i yu; cacha' ma jil'i cha' ndu'ni na' cha' ndyaca tso'o cloo ngu' nu ngua cuityi', cha' ndya'a ngu' nu ngua quicha quiya', cha' ngua lubii cuaña' ngu' nu ndyatsu' cuaña', cha' nduna ngu' nu ngua cu'u jyaca, cha' ndyu'ú ngu' chaca quiya' nu cua ngujui, cha' nchca cuayá' ti' ngu' ti'i ñi'ya nu cua'ni lya'a ycui' Ni jil'i ñati cha-

lyuu jil'i nu cuxi. ⁶ Tso'o tsa caca tyiquee ñati nu ña'a ti tya nxñi cha' 'na, masi ná nchca cuayá' tso'o ti' lcaa cha'.

⁷ Lo'o cua ndyaa ngu' bi', li' nguxana Jesús nchcu' yu cha' jil'i Juan bi' lo'o nu quiña'a tsa ñati nu ndi'i cajua:

—Nu lo'o ndyaa ma ne' quixi' su nguti' Juan ca su ná ndi'i ñati, ¿na ca ngulacua ti' ma cha' ña'a ma ca ndacua? —nacu' Jesús jil'i ngu'—. ¿Ha na'a ma sca yaca quii nu nchcuta cui' jil'i? Si' jua'a. ⁸ ¿Ni cha' laca ndyaa ma cajua lacua? ¿Ha na'a ma jil'i sca nu qui'yu nu tso'o tsa ña'a ste' yu? Si' jua'a, cha' nu ngu' nu lacu' ste' tso'o tsa ña'a ni, ndi'i ngu' bi' slo ngu' culiya' nu laca loo. ⁹ Ná tyiquee' ngua tii ma cha' laca Juan sca ñati nu laca tu'ba jil'i ycui' Ndyosi. Chañi cha' laca yu jua'a, pana tlyu la cña ngujui jil'i Juan. ¹⁰ Ndi'ya nguscua jyo'o cusu' cua sa'ni la cha' jil'i cña nu ntsu'u jil'i Juan:

Culo na' cña jil'i sca msu 'na cha' tsa yu nde loo nu'u,

cha' saala yu tyucuij su caa nu'u.

Jua'a nchcu' ycui' Ni jil'i Cristo. ¹¹ Cha' liñi nchcu' na' lo'o ma jil'i Juan nu ntyucuatya jil'i ngu', cha' bilya cala sca ñati chalyuu nu jua'a ntsu'u cña tlyu la jil'i, ñi'ya nu ngua jil'i Juan bi'. Pana cua lijya na' cha' caca na' loo ne' cresiya jil'i ñati; juani cua ña'a ca ñati nu ngusñi cha' 'na, tlyu la cha' ntsu'u jil'i ngu' bi' que Juan, masi ti' ti ngu', masi cuañi' ngu'.

¹² Tya lo'o lijya Juan bi' tya clyo hasta juani quiña'a tsa cha' nchcu' ngu', cha' nti' tsa ngu' cha' caca ycui' Ndyosi loo jil'i ñati. Lo'o jua'a ntsu'u tsa ngu' nu lye tsa ndu'ni juersa cha' tyalaa ngu' slo ycui' Ndyosi jua'a ti. ¹³ Pana cua nchcu' lcaa jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jil'i ycui' Ndyosi sa'ni la ñi'ya caca lo'o xana caca ycui' Ni loo ne' cresiya jil'i ñati; la cui' jua'a nchcu' cha' nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi, ñi'ya laca cña nu ngulo ycui' Ni jil'i ñati. Lo'o ca tiya' la, li' ndyalaa Juan.

¹⁴La cui' bi' laca ñi'ya ngua Elías, nu ngua tu'ba ji'i ycu'i Ndyosi cua sa'ni; la cui' cua sa'ni nscua cha' caa nu bi' chaca quiya' juani, si tyaja'a ma xñi ma cha' bi'. ¹⁵Cua'a jyaca tso'o ma ji'i cha' nu nda na' re lo'o ma.

¹⁶Ná tso'o tsiya' ti ñi'ya nu ndu'ni ñati chalyuu tyempo juani. Ndu'ni ngu' ñi'ya si laca ngu' nu sube nu ndya'a ndi-
jya ti cla'be quichi, nu taja ti' ji'i tya'a ndijya ngu' cha' ná nti' ngu' quijya ngu' lo'o tya'a ngu'. Bi' cha' nxi'ya ngu' ji'i tya'a ngu': ¹⁷“¿Ni cha' ná ntyaja'a ma cula quiya' ma? Na nlya'a ya xi ji'i cha' ji'i ma”, nacu' nu sube bi'. “¿Ni cha' ná ntyaja'a ma ca xñi' ti' ma lo'o cua? Na nlya'a ya marcha, na nxi'ya ya nga'a ya.” La cui' jua'a ndyu'ni cu'ma ñati chalyuu juani; xcui' na taja ti' ma, ná tso'o ntsu'u tyiquee ma tsiya' ti ña'a ma ji'i tya'a ñati ma. ¹⁸Nu lo'o ñaa Juan bi' ni, ntsu'u quiña'a tsa na nu ná ndacu yu, nu ná ndyi'yu yu. Lo'o li' nchcui' ma ji'i yu: “Ntsu'u cui'i xña'a ji'i yu, bi' cha' ndu'ni yu jua'a”, nacu' ma. ¹⁹Lo'o li' lijya na' nu cua nda Ni 'na lijya cha' caca na' ñati, ndacu na' lcaa lo na lo'o ma, ndyi'yu na' lcaa lo na lo'o ma, lo'o li' nchcui' ma 'na: “¡Na'a ma ña'a! Ndacu tsa yu jua, cu'bi tsa yu”, nacu' ma ji'i tya'a ma. “Ná tso'o yu jua cha' tya'a tso'o yu laca ngu' nu nxñi cñi cña loo na, lo'o jua'a xi xa' la ngu' cuxi laca tya'a tso'o yu”, nacu' ma 'na. Nacu' ma jua'a cha' ná tso'o cha' nu nchcui' na', nti' ma; pana caca cuayá' ti' ma nde loo la cha' liñi tsa cha' nu nchcui' ngu' nu nacu' cha' cuentya ji'i ycu'i Ndyosi laca na'.

Quichi su ná ndaquiya' ngu' ji'i ycu'i Ni

²⁰Lo'o li' lye xi nchcui' Jesús cha' ji'i quichi su lu'ba ti ndya'a yu, cha' quiña'a cha' tlyu cua ngua'ni yu slo ngu' ca tyi bi', pana ná ngua tyuju'u ti' ngu' ji'i cha'

cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu'; ná nguxtyanu ngu' ji'i cha' cuxi bi'.

²¹—¡Tya'na tsa cu'ma ngu' quichi Corazín! —nacui Jesús—. ¡Tya'na tsa cu'ma ngu' quichi Betsaida! —nacui—. Cua quiña'a tsa cha' tlyu nu cua na'a cu'ma, pana ná nguju'u ti' ma tsiya' ti ji'i cha' cuxi nu ndyu'ni ma, ná nguxtyanu ma cha' bi'. La cui' jua'a tya sa'ni la xña'a tsa ngu' quichi Tiro lo'o ngu' quichi Sidón, ngu' xa' tsu' ngua ngu' bi'. Pana ná ngui' ñi'ya caca tyuju'u ti' ngu' bi' ji'i cha' cuxi nu ngua'ni ngu', ná ngulochu' ngu' ji'i cha' cuxi bi', cha' bilya ña'a ngu' bi' cha' tlyu ñi'ya nu ña'a cu'ma ngu' Israel; bi' cha' ná ngua xñi' ti' ngu' bi'. Ná ndyacu' ngu' late' ngata, ni ná ngusu'ba ngu' jii hique ngu' ñi'ya nu ndu'ni ngu' su nscua jyo'o. ²²Liñi cacha' na' ji'i ma, cha' caca tso'o la ji'i jyo'o ngu' Tiro lo'o ji'i jyo'o ngu' Sidón, nu lo'o tyalaa tsa tlyu lo'o cua'ni cuayá' ycu'i Ndyosi ji'i ñati chalyuu; lye la xcube' Ni ji'i cu'ma li'. ²³Lo'o cu'ma ngu' Capernaum ni, ¿ha tso'o tsa quichi tyi ma nti' ma? ¿Ha laca quichi tyi ma loo ji'i xa' quichi nti' ma? Pana nde loo la quiñu'u tsiya' ti quichi tyi ma, tyaa ycu'i ma ca bilyaa li'. Quiña'a tsa cha' tlyu ngua'ni na' slo cu'ma, lo'o ná jly'a ti' ma 'na tsiya' ti. La cui' jua'a nu ngua sa'ni, xña'a tsa ngua ngu' quichi Sodoma; pana ná na'a jyo'o ngu' bi' cha' tlyu ñi'ya nu cua na'a cu'ma ngu' Capernaum. Si cua na'a ngu' cha' bi', cua ngua tyuju'u ti' ngu' ji'i cha' cuxi nu ngua'ni ngu' li', cua ngulochu' ngu' ji'i cha' cuxi bi'; tya nscua quichi tyi ngu' bi' juani lacua. ²⁴Liñi cacha' na' ji'i ma, cha' caca tso'o la ji'i jyo'o ngu' Sodoma bi' tsa tlyu lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i ñati chalyuu; lye la xcube' Ni ji'i cu'ma li'.

Ti ti tyi' tyiquee ngu' xqui'ya Jesús

²⁵Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o ycu'i Ndyosi Sti yu:

—Cua'ni tlyu na' jinu'u, Sti na'; la cui' nu'u laca Xu'na ya, masi nde cua, masi nde chalyuu —nacui Jesús ji'i ycu'i Ndyosi—. Tsa xlya'be hi' cha' cua ngua'ni nu'u cha' ngua cuayá' ti' ñati' nu ná jlo tso'o ti' nquicha'; pana xa' ñati' ñi'ya nti' ngu' tii, ná nhca cuayá' ti' ngu' bi' cha' jinu'u. Masi ngu' nu nhca tsa ji'i, masi ngu' nu jlo tsa ti' lcaa cha' jinu'u nti' ngu', pana ná nhca cuayá' ti' ngu' bi'.

²⁶ Chañi cha' jua'a nti' ycu'i nu'u, cha' caca cuayá' ti' ngu' nu ná jlo ti' tsiya' ti.

²⁷ Lo'o li' tya ngulu'u la Jesús xi ji'i ngu':

—Lcaa chacuaya' ji'i Sti na' ndyanu ya' na'. Ni sca ñati' ná jlo ti' ñi'ya laca cha' nu ntsu'u ne' cresiya 'na nu laca Sñi' ycu'i Ni; sca ti ycu'i Ndyosi Sti na' jlo ti' ñi'ya laca cha' nu ntsu'u ne' cresiya 'na. Lo'o jua'a, ni sca ñati' ná jlo ti' ñi'ya laca cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i Sti na'; sca ti na' nu laca Sñi' ycu'i Ni jlo ti' na', lo'o jua'a culu'u na' cha' bi' ji'i ñati' nu subi na' ji'i cha' ca tsa'a ngu' 'na. ²⁸ Lcaa cu'-ma nu nga'aa talo ma' cha' ti'i tsa cña nu ntsu'u ji'i ma' nde chalyuu, nti' ma, caa ma' tyu'u cha' ji'i ma' lo'o na' juani; ta na' chacuayá' cha' ti' ti tyi'i tyiquee ma' li'. ²⁹ Xñi ma' cña nu ta na' ji'i ma, lo'o li' ca tsa'a ma' lcaa cha' 'na. Tya'na tsa ti' na' ña'a na' ji'i ma, lo'o jua'a talo tsa tyiquee na' ji'i ma; ti' ti tyi'i tyiquee ma' lo'o cua ngüityi' na' cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ma. ³⁰ Cha' tso'o laca cha' nu ca tsa'a ma' 'na; ná tucui cha' bi', lo'o jua'a lasa ti cña nu ta na' ji'i ma.

**Nsuu ngu' si'yu trigo
tsa' nu ndi'i cña' ngu'**

12 Lo'o ngua tsa' ta'a nu ndi'i cña' ngu' judío, li' ndyaa Jesús su nscua xtya' trigo ji'i ngu' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i. Cua ntyute' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, bi' cha' ngusuu ngu' xi si'yu trigo cha' cacu ngu' ña'a ye'e ti. ² Li'

na'a ngu' fariseo cha' ndyu'ni ngu' jua'a, nhcui' ngu' lo'o Jesús li':

—¿Ha ná jlo ti' ma' cha' ná ntsu'u chacuayá' cua'ni na cña juani, cha' tsa' nu ndi'i cña' na laca? —nacui' ngu' bi' ji'i Jesús—. Nu ngu' cua nu ndyaca tsa'a jinu'u ni, ¿ni cha' laca ndyu'ni ngu' cña juani lacua?

³ Lo'o li' nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—¿Ha bilya hcui' ma' lo' quityi' ji'i ycu'i Ndyosi nu nscua ñi'ya nu ngua'ni jyo'o David sa'ni? —nacui' Jesús ji'i ngu'—. Ngua sca tsa' ntyute' tsa yu li', lo'o jua'a ntyute' tsa lcaa ngu' tya'a ndya'a yu. ⁴ Pana jlo ti' yu cha' ntucua xlyá nu laca msta' ji'i ycu'i Ndyosi lo mesa ne' ni'i nu cuentya ji'i Ni cajua. Bi' cha' ndyaa ngu' ne' ni'i bi', ndyacu ngu' xlyá bi', masi ná ntsu'u chacuayá' cacu cua ña'a ca ñati' ji'i; sca ti ji'i ngu' sti jo'ó ntsu'u chacuayá' cacu ngu' xlyá bi'.

⁵ Lo'o jua'a ntsu'u chaca cha' nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi', cha' ngu' sti jo'ó ni, ná nga'a cña' sti jo'ó ne' laa tonu lo'o ndyaca tsa' nu ndi'i cña' ngu'; ntsu'u cña nu ndu'ni ngu' sti jo'ó bi'. Pana la cui' ti ná ntsu'u qui'ya ji'i ngu' bi' cuentya ji'i ycu'i Ndyosi —nacui' Jesús ji'i ngu' fariseo bi'—. ⁶ Chañi cha' nu nhcui' na', sca cha' nu ndulo la ji'i ma' que laa tonu bi' ji'i ma. ⁷ Ná ndube ti' ma' ñi'ya nu nhcui' cha' nu nacui' ycu'i Ndyosi, nu nscua lo quityi' ndi'ya: “Nti' na' cha' cua'ni tya'na ti' ma' ji'i tya'a ñati' ma”, nacui' Ni, “bi' cña nu tso'o la cha' cua'ni ma. Pana ná nti' na' cha' ta ma' quiña'a tsa msta' 'na; ni na'ni scu' ma, ná ndu'ni cha' ta ma' 'na.” Si cua ngua cuayá' ti' ma' ñi'ya nhcui' cha' nu nscua lo quityi' bi', ná sta ma' qui'ya ji'i ngu' cha' cuiñi ti. ⁸ Lo'o jua'a ta na' chaca cha' lo'o ma, cha' na' nu cua nda Ni 'na liyyaa cha' caca na' ñati' ni, laca na' loo, masi tsa' nu ndi'i cña' ngu'.

Cha' ji'í sca yu quicha nu nchcu' ya'

⁹Lo'o li' ndu'u Jesús, ndyaa yu xa' quichi, ndyatí yu ne' laa ji'í ngu' judío cajua. ¹⁰Li' na'a yu cha' ndi'í sca nu qui'yu nu quicha ya', cha' cua nchcu' tyucu' sca tsu' ya'. Li' nchcuane ngu' ji'í Jesús:

—¿Ha ntsu'u chacuayá' ji'na cha' cua'ni na jo'o ji'í ngu' quicha tsá ta'a, nu lo'o nga'a cha' tyi'í cña' na? —nacu' ngu' ji'í Jesús.

Nti' tsa ngu' bi' sta ngu' qui'ya hichu' Jesús. ¹¹Lo'o li' nguxacu' yu cha' ji'í ngu':

—¿Ha ná culo mā ji'í sca xlya' ji'í mā si tyú ni' ne' tyuu? —nacu' Jesús ji'í ngu'—. Culo mā ji'í ni' tu'ni, masi tsá ta'a laca. ¹²Lo'o ñati' ni, ndulo la cha' ji'í ñati' que ji'í sca xlya', bi' cha' ntsu'u chacuayá' xtyucua na ji'í ñati', masi tsá nu tacati tsa ji'na, nu ná ntsu'u chacuayá' cha' cua'ni na cña.

¹³Lo'o li' nchcu' yu lo'o nu quicha bi':

—Xquiñi nu'u ya' —nacu' Jesús ji'í.

Lo'o nchquiñi nu quicha bi' ya', hora ti ndyaca tso'o ya' nu quicha, stu'ba ngua bi' lo'o chaca tsu' ya'. ¹⁴Lo'o li' ngua ñasi' tsa nu ngu' fariseo bi' ji'í yu, ndu'u ngu', ndyaa ngu'; ngua ti' ngu' si caja ñi'ya caca cua'ni tye ngu' cha' ji'í Jesús li'.

**Ñi'ya nscua cha' ji'í
Jesús lo quityi cua sa'ni**

¹⁵Pana ngua cuaya' ti' Jesús lcaa ña'a cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ngu' fariseo, bi' cha' ndu'u yu ndyaa yu xa' se'í. Quiña'a tsa ngu' ngutu'u lca'a ngu' ji'í yu, lo'o jua'a ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o lcaa ngu' quicha bi'. ¹⁶Lo'o li' ngulo yu cña ji'í ngu' nu ngua quicha bi', cha' ná cacha' ngu' tilaca laca nu ngua'ni cha' ndyaca tso'o ngu'. ¹⁷Tya sa'ni cua nda ycu' Ndyosi sca cha' lo'o jyo'o Isaías

cuentya ji'í Cristo. Ndi'ya nscua cha' bi' lo quityi:

¹⁸Na'a mā ji'í msu 'na nu cua ngusubi na' ji'í, nacui ycu' Ni.

Tyaca'a tsa bi' jna', lo'o tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'í yu bi'.

Cua'ni na' cha' ca'ya Xtyi'í ycu' na' lo yu bi', cha' chcu' yu lo'o lcaa ñati, masi si'í ngu' judío laca ngu'.

Culu'u yu ji'í ngu' ñi'ya laca cha' liñi nu ndu'ni na' lo'o ñati, nacui ycu' Ndyosi.

¹⁹Ná xuu tya'a yu, ni ná xi'ya yu cuij; ná cañi xtyi'í yu laja calle ti.

²⁰Ycu' ca yu xtyucua yu ji'í ngu' cha' xñi la ngu' cha' jna', masi nti' ngu' ñi'ya nti' sca yaca quii nu cua catsa ti, cha' nguna'a tsa ti' ngu'.

Lo'o jua'a culu'u yu ji'í ngu' cha' caca cuayá' la ti' ngu' lcaa cha' nu cuentya ji'í ycu' na',

masi cua tye ti cha' tso'o nu ntsu'u tyiquee ngu', masi laca ngu' ñi'ya laca sca candil nu cua tyubi' ti.

Jua'a tyijiloo nu cha' liñi bi' ji'í cha' cuxi.

²¹Ndu' ti' ñati' tyucui ña'a chalyuu cha' cua caa ti yu.

Jua'a nscua cha' ji'í Cristo lo quityi bi'.

Nsta ngu' qui'ya ji'í Jesús

²²Lo'o li' ndyaa lo'o ngu' ji'í chaca nu quicha slo Jesús; cua ngusñi cui'í xña'a ji'í, bi' cha' ngua cu'u tu'ba yu, jua'a ngua cuityi' yu. Hora ti ngua'ni Jesús jo'o ji'í nu quicha bi', cha' xa' nchcu' yu, xa' nda Jesús xee ndyu'u cloo yu. ²³Ndube tsa ti' lcaa ngu' nu na'a ji'í cha' bi' li'.

—¿Ha la cui' nu ñati' tya'a ji'í jyo'o David bi' laca nu qui'yu re? —nacu' ngu' ji'í tya'a ngu'.

²⁴Lo'o ndyuna ngu' fariseo cha' bi', xa' ña'a cha' nchcu' ngu' bi' ji'í Jesús:

—Sca ti chacuayá' ji'í Beelzebú nu laca xu'na lcaa lo cui'í cuxi, sca ti jua'a nchca

ji'ḷ nu qui'yu re culo ji'ḷ cui'ḷ cuxi nu ngusñi ji'ḷ ñati —nacuḷ ngu' fariseo bi'.

²⁵ Pana ngua tii Jesús ñi'ya laca cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ngu', bi' cha' nchcui' yu lo'o ngu' bi' li':

—Si tya'be tya'a ngu' sca nasiyu xqui'ya cha' nxuḷ tya'a ngu' nu laca loo, tye cha' ji'ḷ ngu' bi' jua'a ti li' —nacuḷ Jesús ji'ḷ ngu'—. Lo'o jua'a si xuḷ tya'a ngu' sca quichḷ ti, tye cha' ji'ḷ ngu' bi' jua'a ti; masi xuḷ tya'a ngu' nu ndi'ḷ sca ni'ḷ ti, la cui' ti cha' caca, tye cha' ji'ḷ ngu' bi' lo'o tya'a ngu', tyaa ngu' li'. ²⁶ La cui' jua'a ná talo Satanás si xuḷ tya'a ycu'i' Satanás lo'o msu ji'ḷ ycu'i'; tye cha' ji'ḷ nu xña'a yala ti li'. ²⁷ ¿Ha cha' liñi nchcui' mā lacua, nu lo'o nchcui' mā cha' chacuayá' ji'ḷ Beelzebú nclyo na' ji'ḷ cui'ḷ cuxi? Ná liñi nchcui' mā tsiya' ti, cha' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'ḷ mā ni, nclyo ngu' ji'ḷ cui'ḷ cuxi chacuayá' ji'ḷ ycu'i' Ndyosi, nacuḷ ngu'. Xqui'ya ngu' bi' caca cuayá' ti' mā lacua; caca cuayá' ti' mā si cha' liñi nchcui' mā, si cha' cuiñi ti nchcui' mā. ²⁸ Pana chacuayá' ji'ḷ Xtyi'i ycu'i' Ndyosi nclyo na' ji'ḷ cui'ḷ cuxi, bi' cha' taca ca cuayá' ti' mā cha' cua nguxana cha' laca ycu'i' Ndyosi loo ne' cresiya ji'ḷ ñati.

²⁹ Sca ñati nguula ni, ná caja ñi'ya tyatḷ ngu' to' tyi yu cha' cuaana ngu' yu'ba ji'ḷ yu; sca ti si sca' ngu' ji'ḷ xu'na ni'ḷ clyo, taca cuaana ngu' na nu ntsu'u ji'ḷ yu bi' li'.

³⁰ Ñati nu ná ntaja'a xñi cha' jna', na nxuḷ tya'a ngu' bi' lo'o na', jua'a ndyu'u cha' bi'. Lo'o jua'a ñati nu ná nxyucua 'na, na ndaca'a ngu' bi' ji'ḷ tya'a ñati ngu' cha' ná xñi tya'a ngu' cha' jna' lacua.

³¹ Bi' cha' ndacha' ji'ḷ mā juani cha' taca cui'ya ycu'i' Ni cha' clyu ti' ji'ḷ ñati xqui'ya laca qui'ya nu ntsu'u ji'ḷ ngu', masi cuxi tsa nchcui' ngu' ji'ḷ ycu'i' Ni; pana lo'o cuxi tsa nchcui' ngu' ji'ḷ cña nu ndu'ni Xtyi'i ycu'i' Ndyosi, li' nga'aa cui'ya ycu'i' Ni cha' clyu ti' ji'ḷ ngu' bi'

tsiya' ti. ³² Cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'ḷ ñati nu nchcui' cha' cuxi jna' nu cua nda Ni 'na liyyaa cha' caca na' ñati; pana lo'o chcui' ngu' cha' cuxi ji'ḷ cña nu ndu'ni Xtyi'i ycu'i' Ndyosi, li' nga'aa cui'ya ycu'i' Ni cha' clyu ti' ji'ḷ ngu' bi' lcaa tsā lo'o tyi'ḷ ngu' chalyuu, masi tyucui tyempo nde loo la.

Nslo na sca yaca lo'o ña'a na si'yu nu nda yaca bi'

³³ Sca yaca ni, si tso'o yaca, ta si'yu tso'o li'; lo'o jua'a si ná tso'o yaca, ná ta si'yu nu cacu na li'. Jlo ti' na si tso'o yaca lo'o ña'a na si'yu nu nda yaca bi'.

³⁴ Pana, ñi'ya nti' cuaña tyaala, jua'a nti' cu'ma! Ná nchca chcui' mā cha' tso'o laja lo'o ntsu'u tsa cha' cuxi tyiquee mā; ñi'ya nu ntsu'u tyiquee scaa na, jua'a ndyu'u cha' nu nchcui' na. ³⁵ Cua ña'a ca ñati nu tso'o tyiquee ni, tso'o tsa nchcui' ngu' bi'; lo'o cua ña'a ca ñati nu cuxi tyiquee, cuxi ti nchcui' ngu' bi' li'. ³⁶ Ta na' sca cha' lo'o mā juani: nu lo'o tyalaa tsā nu cua'ni cuayá' ycu'i' Ni ji'ḷ lcaa ñati, li' ntsu'u cha' cacha' lyiji ycu'i' ca ngu' ji'ḷ lcaa cha' cuxi nu cua nchcui' ngu' nde chalyuu. ³⁷ Li' cui'ya Ni cuentya ji'ḷ lcaa cha' nu cua nchcui' mā chalyuu; ñacuḷ Ni ji'ḷ mā si ntsu'u qui'ya ji'ḷ mā lo'o ycu'i' Ni, jua'a si ná ntsu'u qui'ya ji'ḷ mā.

Ngua ti' ñati cuxi ña'a sca cha' tlyu

³⁸ Lo'o li' nga'a xi mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' fariseo nga'a, nchcui' ngu' lo'o Jesús:

—Mstru —nacuḷ ngu' bi' ji'ḷ Jesús li'—, cua'ni nu'u sca cha' tlyu cha' ña'a cui'ya ya ji'ḷ.

³⁹ Li' nguxacuḷ Jesús cha' ji'ḷ ngu' bi': —Na xña'a tsa mā ca ta'a mā, cha' xcui' ndijña mā cha' cua'ni na' sca cha' tlyu cha' ña'a cui'ya mā ji'ḷ; laca mā ñati nu ná jlyu ti' ji'ḷ ycu'i' Ndyosi tsiya' ti —nacuḷ Jesús ji'ḷ ngu'—. Pana ná cua'ni na' jua'a. Nga'a cha' tyi'u ti' mā na laca

ngua ji'i jyo'o Jonás nu ngua tu'ba ji'i ycu'i Ndyosi cua sa'ni la. ⁴⁰Ñi'ya ndyanu nu Jonás bi' nde ne' cualya tonu bi' sna tsá lo'o sna talya, jua'a na' nu cua nda Ni 'na lijya cha' caca na' ñati, tyanu na' ne' tyuu sna tsá lo'o sna talya. ⁴¹Lo'o tyalaa tsá nu cua'ni cuayá' ycu'i Ndyosi ji'i lcaa ñati, li' sta jyo'o ngu' Nínive qui'ya ji'i cu'ma nu lu'ú chalyuu juani. Cacha' ngu' jyo'o bi' lcaa ña'a cha' nu ndyana ngu', cha' nu nda jyo'o Jonás lo'o ngu' tyempo bi', cha' li' ngua tyuju'u ti' ngu' ji'i lcaa cha' cuxi nu ngua'ni ngu'; nguxtyanu ngu' ji'i cha' cuxi bi' xqui'ya cha' cua ngusni ngu' cha' ji'i ycu'i Ni. Pana ná stu'ba cha' nu ngulu'u jyo'o Jonás bi' ji'i ngu' sa'ni lo'o cha' nu nclyu'u na' ji'i ma juani; tlyu la cha' ji'i ycu'i Ndyosi laca nu nclyu'u na' ji'i ma juani, pana ná nduna cu'ma cha' bi' tsiya' ti. ⁴²Lo'o caca cuayá' chalyuu ni, la cui' jua'a ty-atu jyo'o reina nu ngua loo ji'i ngu' nde Sur, cha' sta nu cuna'a bi' qui'ya ji'i cu'ma nu lu'ú chalyuu juani. Li' chcu'i ma' cusu' bi' ñi'ya ngua lo'o ndyaa ycu'i ma' slo jyo'o rey Salomón. Tyijyu' tsa quichi tyi ma' reina bi'; pana cua ngujui cha' ji'i ma' cha' ngua tsa ji'i Salomón bi', cha' tso'o tsa cui' nu nda yu. Bi' cha' ndyalaa ma' slo nu rey bi' cha' cuna ma' cui' nu nda nu cusu' bi', masi xti la cha' ngulu'u jyo'o Salomón bi' que cha' nu nclyu'u na' ji'i ma juani. Tlyu la cha' ji'i ycu'i Ndyosi laca nu nclyu'u na' ji'i ma juani, pana ná nduna ma' tsiya' ti.

Cui'i cuxi nu xtyuu chaca quiya'

⁴³Lo'o xtyanu cui'i cuxi ji'i sca ñati, li' tya'a yu'u cui'i bi' ne' quixi' tyijyu' su ná ntsu'u ñati; tsa cui'i cuxi bi' tsaana su chca'a cña' xi. Lo'o ná quije su chca'a cña' bi' ni, ⁴⁴li' ñacu'i: "Tya'a na' ni, xtyuu na' nde su nguti' na' clyo". Jua'a culacua ti' cui'i cuxi bi'. Lo'o tyalaa cui'i bi' slo ñati bi', li' ña'a cui'i bi' cha' tya laja ndi'i cresiya ji'i ñati su ngutu'ú

nquicha'; si'i cha' ngua tso'o la ñati bi'. ⁴⁵Hora ti tsa cui'i chaca quiya' tsaana ji'i tya tyacati tya'a cui'i nu xña'a la, cha' stu'ba ti xñi lcaa cui'i bi' ji'i ñati bi', cha' caja su tyi'i cui'i bi' lo'o ñati nti'. Ca cuxi la cha' ji'i ñati bi' li', cha' quiña'a la cui'i xñi ji'i li'. La cui' jua'a cuxi la caca cha' ji'i ñati nu ndi'i nde chalyuu juani, cha' xña'a tsa ngu'.

Ndyalaa xtya'a Jesús lo'o tya'a yu

⁴⁶Tya nchcui' Jesús lo'o ngu', li' ndyalaa xtya'a lo'o tya'a Jesús, ndu ngu' nde liya' cha' nti' ngu' chcu'i ngu' lo'o Jesús. ⁴⁷Li' ndacha' sca ñati ji'i Jesús:

—Xtya'a nu'u lo'o tya'a nu'u, ndu ngu' nde liya' —nacui' yu ji'i Jesús—. Cua nti' ngu' chcu'i' ngu' lo'o nu'u.

⁴⁸Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i nu qui'yu bi':

—¿Tilaca nu chañi ca laca xtya'a na'? —nacui' Jesús ji'i—. ¿Tilaca nu chañi ca laca tya'a na'?

⁴⁹Lo'o li' ngulu'u ya' yu ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Nu ngu' re ni, stu'ba ti ndulo ngu' 'na ñi'ya ndulo xtya'a na' 'na, ñi'ya ndulo tya'a na' 'na —nacui' Jesús—.

⁵⁰Tya'a na' laca lcaa ngu' nu ndu'ni ñi'ya nu nti' Sti na' nu ntucua nde cua cha' cua'ni ngu'; ñati bi' laca ñi'ya laca xtya'a na', ñi'ya laca tya'a na', masi nu qui'yu, masi nu cuna'a.

Cui' ji'i ñati nu ndyataa si'yu

13 La cui' tsá bi' ndu'u Jesús toni'i, ndyaa yu to' tayu' bi', cha' chca'a xi ca bi'. ²Li' ndyu'u ti'i quiña'a tsa ñati slo Jesús, bi' cha' ndyatí yu ne' yaca ni'i piti, ndyaca'a yu xi li'. Lo'o jua'a ndyanu ñati quiña'a bi' to' hitya ti bi'. ³Lo'o li' nchcui' Jesús xi cui' lo'o ngu', cha' ca tsa'a ngu' lcaa cha' nu ngua ti' Jesús culu'u yu ji'i ngu'. Ndi'ya nchcui' yu:

—Ngua sca tsá ndyaa sca ñati cataa si'yu trigo —nacui' Jesús—. ⁴Li' lo'o

nscui yu si'yu bi', ndyú xi si'yu lo yuu tacalya to' tyucui; hora ti ñaa quiñi, ndye si'yu bi' ndyacu ni'. ⁵Lo'o jua'a ndyalú xi si'yu bi' su lati tu'ba yuu nscua chu' quee. Yala ti ntyucua si'yu bi'; pana xti tsa yuu ntsu'u chu' quee bi', ⁶bi' cha' ná ngua xñi suu chu' quee bi', ni ná ngua caluu tso'o. Ndye calya bi' ndyanaa, cha' tyique' tsa cua. ⁷Lo'o jua'a ndyalú xi si'yu bi' su ngutu lti quiche'; yala la nguluu lti quiche' bi' chaca quiyá', ni ná nda bi' chacuayá' caluu calya trigo tsiya' ti. ⁸Lo'o jua'a ndyalú xi si'yu bi' lo yuu tso'o, su tso'o tsa nguluu calya; ngutu'u tsa si'yu lo juu bi' li', hasta sca siyento tya'a si'yu nda sca juu, hasta snayala tya'a si'yu nda chaca juu, hasta calaa tyii tya'a si'yu nda chaca juu. ⁹Cua'a jyaca mā ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o mā juani, si chañi cha' nti' mā cuna mā cha' tso'o bi'.

Ni cha' nda Jesús cuij bi'

¹⁰Lo'o li' ndyaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cacua la slo Jesús. Nchcuane ngu' ji'i yu li':

—¿Ni cha' ndacha' nu'u cha' bi' ji'i ngu' jua, ñi'ya nti' si nchcui' nu'u sca cña cua ti? —nacui ngu' bi' ji'i Jesús.

¹¹Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' cha' ca cuayá' ti' mā sca cha' nu ntsu'u cuaana ti ji'i jyo'o cusu', ñi'ya caca lo'o caca ycui' Ni loo ne! cresiya ji'i ñati. Xa' ñati nu ná ngusñi cha' ji'i ycui' Ndyosi ni, ná ta ngu' cuentya lo'o cuna ngu' sca cuij nu nchcui' na'; tucui tsa cha' bi' nti' ngu'. ¹²Ñati nu jlya ti' cha' nu nduna ngu' ji'i ycui' Ndyosi, tya ta la Ni cha' lo'o ngu' bi', cha' jua'a tso'o la xñi ngu' cha' ji'i ycui' Ni; pana ñati nu ná jlya ti' cha' bi', nu ná nti' taquiyá' ngu' ji'i cha' bi', cua'ni ycui' Ni cha' ná caca ji'i ngu' xñi ngu' cha' ji'i ycui' Ni tsiya' ti. ¹³Bi' cha' nda na' cuij bi' lo'o ngu', cha' masi ña'a ngu', ná ta ngu' cuentya ñi'ya tyu'u

liñi cha' bi'; masi cuna ngu', ná ca cuayá' ti' ngu' ñi'ya nti' ñacui cha' bi', xqui'ya cha' ná ndaquiyá' ngu' jna'. ¹⁴Lo'o ña'a na ji'i ngu' bi', li' caca cuayá' ti' na cha' chañi tsa cha' ji'i ycui' Ndyosi nu ngucua jyo'o Isafas cua sa'ni la. Ndi'ya nacui cha' bi':

Ná tyiquee' cuna mā cha' bi', pana ná caca cuayá' ti' mā ñi'ya nti' ñacui cha' nu cua ndyuna mā, nacui ycui' Ni.

Ná tyiquee' ña'a mā cha' bi', pana ná ta mā cuentya tsiya' ti ni cha' laca nu cua na'a mā.

¹⁵Tacalya tsa cresiya ji'i ngu' tya'a mā, cha' ná nti' ngu' taquiyá' ngu' jna'.

Ná nduna tso'o ngu', cha' ná ntaja'a ngu' taquiyá' ngu' cha' jna'.

Ná nti' ngu' ta ngu' cuentya, bi' cha' ná nchca ji'i ngu' ña'a tso'o ngu'.

Ná ntaja'a ngu' culochu' ngu' cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu',

bi' cha' ná nchca cui'ya na' cha' clyu ti' ji'i ngu' ji'i cha' cuxi bi', nacui ycui' Ndyosi.

Jua'a nscua lo quityi ji'i ycui' Ni.

¹⁶Pana tso'o ntsu'u tyiquee mā cha' tya ntucua yaala cloo mā, tya ntucua yaala jyaca mā, cha' ta tso'o mā cuentya ji'i sca cha' nu nchcui' ycui' Ni. ¹⁷Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o mā, cha' quiña'a ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi sa'ni la, lo'o jua'a quiña'a tsa ngu' nu tso'o ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i ycui' Ndyosi, cua ntajatya tsa ngu' bi' ji'i cha' nu ña'a mā juani, cha' ña'a ngu' ji'i; cua ntajatya tsa ngu' ji'i cha' nu nduna mā juani, cha' cuna ngu' ji'i. Pana ngujuu ngu' bi' li', masi bilya ña'a ngu' cha' bi', bilya cuna ngu' cha' bi' tsiya' ti.

Ñi'ya ndyu'u cha' ji'i cuij ji'i ñati nu ndyataa si'yu

¹⁸Ndi'ya laca cha' nu nda nu cuij ji'i ñati nu ndyataa si'yu trigo bi': ¹⁹Lo'o cuna ñati cha', ñi'ya nu caca lo'o laca

ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ngu', pana ná nchca cuayá' ti' ñati' bi' ni cha' laca bi', hora ti cua'ni xu'na cuiñaja cha' cuityi' cha' tso'o bi', cha' nga'aa xñi ngu' bi' cha' tso'o bi'. Laca ñati' bi' ñi'ya laca lo'o ndyú si'yu to' tyucuii ti. ²⁰ Lo'o si'yu nu ndyalú lo yuu lati tu'ba chu' quee ni, bi' laca ñi'ya laca ñati' nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' lo'o clyo ndyuna ngu' cha' tso'o nu ji'i ycui' Ndyosi. ²¹ Pana si lya' ti' xa' ñati' ji'i ngu' bi', si xtyí lo'o ñati' ji'i ngu' xqui'ya cha' tso'o nu cua ndyuna ngu' bi', ná talo ngu' li'. Laca ngu' bi' ñi'ya laca lo'o ná ngusñi tso'o suu si'yu nu ntyucua lo yuu lati tu'ba chu' quee bi', cha' ná ndalo calya bi', ndyanaa bi' li'. ²² Si'yu nu ndyalú lo yuu su ngutu lti quiche' ni, bi' laca ñi'ya laca ñati' nu cua ndyuna cha' tso'o bi', pana ndya'a tsa cha' tyiquee ngu' bi' ñi'ya caca ji'i ngu' nde chalyuu, cha' nti' tsa ngu' caca culiya' ngu'. Bi' cha' ná nchca ji'i ycui' Ndyosi cua'ni sca cña tso'o ne' cresiya ji'i ngu' bi'. ²³ Lo'o jua'a si'yu nu ndyalú su ntsu'u yuu tso'o ni, bi' laca ñi'ya laca ngu' nu cua ndyuna cha' tso'o bi', lo'o nchca cuayá' ti' ngu' cha' bi'; xcui' na ndaquiya' ngu' ji'i cha' bi', lo'o li' tso'o tsa cha' nu tyu'u ne' cresiya ji'i ngu' bi'. Lo'o jua'a laca ngu' bi' ñi'ya laca yuu tso'o bi'. Ntsu'u sca ti juu trigo nu nda hasta sca siyento tya'a si'yu, lo'o jua'a ntsu'u juu nu nda snayala tya'a si'yu, lo'o jua'a ntsu'u juu nu nda calaa tyii tya'a si'yu.

Cuii ji'i quixi' nu ntyucua laja xtya trigo

²⁴ Lo'o li' nda Jesús chaca cuii lo'o ngu':

—Chcui' na' chaca cha' lo'o cu'ma, cha' caca cuayá' ti' ma ñi'ya caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati' —nacui' Jesús ji'i ngu'—. Laca ycui' Ni ñi'ya laca sca ñati' nu ndyataa xcui' si'yu

tso'o lo xtya trigo ji'i. ²⁵ Lo'o ngua talya, li' ngujua' ngu'. Pana laja lo'o laja' ti xu'na xtya bi', li' ñaa tya'a cusuu yu, ngusañi si'yu quixi' laja xtya trigo ji'i yu. Lo'o ndye ngusañi si'yu quixi' bi', ndyaa tya'a cusuu yu bi' li'. ²⁶ Stu'ba ti ntyucua tyucuaa lo si'yu, lo'o si'yu trigo, lo'o quixi' bi'; tso'o tsa ndyaluu calya bi' nquicha'. Tiya' li' na'a ngu' cha' si'i xcui' si'yu tso'o nu cua ndyataa bi' nu ntyucua; tyucui ña'a lo xtya bi' nguixa' ntyucua trigo lo'o quixi'. ²⁷ Li' hora ti ndyaa msu slo xu'na xtya bi', ndyaa cacha' ngu' ji'i yu ñi'ya ndyaca: “Cusu”, nacui' ngu' ji'i xu'na cña bi', “¿ha si'i xcui' si'yu tso'o ndyataa nu'u lo yuu jua? ¿Ni cha' laca ntyucua tsa xa' quixi' laja calya juani?” ²⁸ Lo'o li' ngux-acui' nu xu'na cha' ji'i msu bi': “La cui' tya'a cusuu na' ngua'ni cha' lya' ti' lo'o calya 'na lacua”, nacui' xu'na xtya ji'i ngu'. “¿Ha nti' nu'u cha' tsaa ya scuaa ya quixi' bi', cusu?” nacui' msu ji'i xu'na xtya li'. ²⁹ “Ná tso'o jua'a”, nacui' xu'na xtya ji'i ngu'. “¿Ni'ya ta si lo'o calya trigo scuaa ma li'?” ³⁰ Tso'o la jatya na xi cha' caluu tyucuaa lo, ña'a cuayá' nu cumi trigo bi'. Li' clyo culo na' cña ji'i ngu' cha' tsaa ngu' xi'yu ngu' quixi', cha' tyaaca' cuentya yane ti cha' tyaqui' lo quii'; li' caca clacua, nu lo'o si'yu ngu' lcaa trigo cha' tyu'u co'o ne' ja'ba.”

Cuii ji'i si'yu cuxee

³¹ Lo'o jua'a nda Jesús chaca cuii lo'o ngu':

—Chaca cha' chcui' na' lo'o ma, ñi'ya caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati' —nacui' Jesús ji'i ngu'—. Caca bi' ñi'ya laca sca ti si'yu cuxee nu ndyataa sca ñati' ne' lo'o ji'i yu. ³² Sube tsa si'yu cuxee bi', pana tonu tsa yaca laca lo'o nguloo bi', ña'a cuayá' nu ñaa quiñi cha' cuiñá ni' xlyati' lo yaca bi'.

Cuii ji'i scua tiye'

³³ Lo'o jua'a nda Jesús chaca cuii lo'o ngu':

—Chaca cha' chcu' na' lo'o ma, ñi'ya caca lo'o laca ycu' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati —nacui Jesús ji'i ngu'—. Caca bi' ñi'ya laca sa ycu' scua tiye', nu xñi sca nu cuna'a cha' su'ba ji'i lo sna sca' catyá xlyá; quixa' li', cha' tsa tlyu ti tyacuí leaa scua bi'.

Ni cha' nda Jesús cuii lo'o ngu'

³⁴ Ngulu'u Jesús ji'i nu quiña'a tsa ñati nu ndi'i cajua jua'a, cha' xcui' cuii ti nchcui' Jesús lo'o ngu' bi'; ná ngulu'u yu ni sca cha' ji'i ñati bi' si ná lo'o sca cuii nda yu. ³⁵ Cua nchcui' sca jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycu' Ndyosi cua sa'ni la ji'i cha' bi'. Ndi'ya nchcui' yu:

Lo'o cuii ti chcu' na' lo'o ngu' cha' culu'u na' sca cha' ji'i ngu', nacui Ni. Chcu' na' ji'i sca cha' nu ntsu'u cuatsi' ti tya lo'o ngüiñá na' chalyuu re.

Ñi'ya ndyu'u cha' ji'i cuii ji'i quixi' nu ntyucua lo xtya ji'i ngu'

³⁶ Lo'o li' nguxtyanu Jesús ji'i nu quiña'a tsa ñati bi', ndyaa nde ni'i. Li' ndyalaa nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu slo, nchcuane ngu' ji'i yu li':

—Cusu', culu'u nu'u ji'i cua ñi'ya ndyu'u cha' nu nda cuii nu cuentya ji'i quixi' nu ntyucua lo xtya ji'i ngu' —nacui ngu' ji'i Jesús.

³⁷ —Tso'o —nacui Jesús ji'i ngu'—. Na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, nu lo'o nelyu'u na' ji'i ñati ni, ndu'ni na' ñi'ya laca si ndyataa na' si'yu tso'o lo xtya 'na. ³⁸ Lo'o xtya 'na ni, bi' laca tyucui ña'a chalyuu; lo'o jua'a calya trigo nu ndyaluu lo'o ntyucua si'yu tso'o, bi' laca ñi'ya laca ñati nu cua nda chacuaya' cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. Lo'o nu quixi' bi' ni, bi' laca ñi'ya laca ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o

nu xña'a, ³⁹ cha' tya'a cusuu na' laca nu ngusañi si'yu quixi' bi' lo xtya 'na; la cui' nu xña'a laca bi'. Tsa nu lo'o xana clyaja xtya ni, bi' laca ñi'ya laca tsa tlyu lo'o tye chalyuu; lo'o ñati nu si'yu quixi' lo xtya bi' ni, bi' laca ñi'ya laca xca ji'i ycu' Ndyosi. ⁴⁰ Lo'o xuti'i ngu' quixi' cha' tyaqui, jua'a laca ñi'ya caca ji'i ñati lo'o tye chalyuu. ⁴¹ Tsa bi', na' ni' cu li-jyaa cha' caca na' ñati, ta na' ji'i xca 'na cha' xuti'i xca bi' ji'i leaa ñati nu ngulu'u qui'i ji'i tya'a cha' cua'ni ngu' cha' cuxi; tyu'u ti'i leaa ñati nu cuxi tyiquee, cha' ná ntsu'u chacuayá' tyanu ngu' bi' ca su laca ycu' Ndyosi loo. ⁴² Li' xcuaa xca ji'i ngu' bi' lo quii' tlyu; xi'ya tsa ngu' ca bi' li', ca ñasi' tsa ngu' ña'a cuayá' nu cacu la'ya ngu' cha' ñasi' nti' ngu' li'. ⁴³ Pana tyanu leaa ngu' nu lubii tyiquee ca su laca ycu' Ndyosi Sti na loo; caca ndubi tsa ña'a loo ngu' bi' li', ñi'ya ndubi xee cuichaa, xqui'ya cha' ngua lubii cresiya ji'i ngu' tsiya' ti cuentya ji'i ycu' Ni. Cua'a jyaca ma ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o ma, si chañi cha' nti' ma cuna ma.

Cuii ji'i sca yu'ba nu quiña'a nga'a nu nguatsi' ne' yuu

⁴⁴ Chaca cha' chcu' na' lo'o ma, ñi'ya caca lo'o laca ycu' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati; laca ñi'ya laca sca yu'ba nu quiña'a tsa nga'a. Nguxatsi' ngu' ji'i yu'ba nu quiña'a nga'a bi' ne' yuu ne' lo'o ji'i ngu'. Nde loo la, li' nquije ji'i chaca ñati mala ndyu'u cuatsi' bi', chaa tsa ti' yu li'; bi' cha' hora ti xa' ndacu' yu yuu lo su nguatsi' yu'ba bi', ndu'u yu ndyaa yu lquichi' cha' kujui' yu leaa na nu ntsu'u ji'i yu, cha' caja cñi ji'i yu cha' cui'ya yu ña'a tsaca lo'o bi' su nguatsi' yu'ba nu quiña'a nga'a bi'. Jua'a ngua cha' ngujui yu'ba nu quiña'a nga'a bi' ji'i yu.

Cuii ji'i sca perla nu quiña'a tsa nga'a

⁴⁵ Lo'o chaca cha' chcu' na' lo'o ma, ñi'ya caca lo'o laca ycu' Ni loo ne' cre-

siya ji'í ñati. Laca bi' ñi'ya laca si ncyana tsa sca ñati ji'í perla nu tso'o tsa ña'a. Jlo ti' yu na ca nu ndyaana yu, bi' cha' tyiquee' ncyana yu ji'í perla tso'o cha' cui'ya yu ji'í, nti' yu. ⁴⁶Lo'o li' nquije sca perla nu quiña'a tsa nga'a ji'í yu bi'; hora ti ndyujui' yu lcaa na nu ntsu'u ji'í yu, cha' cui'ya nu sca ti perla bi', cha' nga'aa ntsu'u na tso'o la cui'ya yu, nti' yu.

(Cua nda Jesús tyucuaa cuii bi' lo'o ngu', cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' sca ti cha' bi' ndulo tsa ji'na, cha' quije chalyuu cucui su laca ycuí' Ndyosi loo ne' cresiya ji'na.)

Cuii ji'í taraya nu tsa ngu' cuta cualya lo'o

⁴⁷—Lo'o chaca cha' chcuí' na' lo'o ma, ñi'ya caca lo'o laca ycuí' Ni loo ne' cresiya ji'í ñati —nacuí' Jesús—. Laca ñi'ya laca sca taraya tlyu nu ntucu ngu' ji'í lo hitya tyujo'o cha' xñi cualya, lo'o li' lcaa lo cualya ndyatí' ne' taraya bi'. ⁴⁸Li' tyojolaqui ngu' ji'í taraya ngutsa'a bi' cha' tyu'u ca to' hitya, tyaca'a ngu' xi cha' subi ngu' ji'í lcaa cualya nu tso'o; su'ba ngu' cualya tso'o bi' ne' chcubi, xcuaa ngu' cualya nu ná tso'o bi'. ⁴⁹Lo'o jua'a caca tsa tlyu lo'o tye chalyuu; li' caa xca ji'í ycuí' Ndyosi cha' sa'be tya'a xca bi' ji'í lcaa ñati, cha' ná stu'ba tyi'í ngu' nu xña'a tyiquee lo'o ngu' nu lubii tyiquee. ⁵⁰Xcuaa xca bi' ji'í ñati xña'a lo quii' tlyu, masi xi'ya tsa ngu' bi' li'; ca ñasi' tsa ngu' ña'a cuayá' nu cacu la'ya ngu' cha' ñasi' nti' ngu' li'.

Cha' ji'í na nu quiña'a nga'a, masi cucui, masi cusu'

⁵¹¿Ha ngua cuayá' ti' ma lcaa cha' nu ngulu'u ca na' ji'í ma juani? —nacuí' Jesús ji'í ngu' li'.

—Ngua cuayá' ti' ya —nacuí' ngu' ji'í.

⁵²Li' xa' nguxacuí' Jesús cha' ji'í ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í:

—Sca mstru cha' jo'ó ni, si ngusñi yu cha' jna', si ngua tsa'a yu ñi'ya caca lo'o laca ycuí' Ndyosi loo ne' cresiya ji'í ñati —nacuí' Jesús—, li' laca yu bi' ñi'ya laca sca nu culiya' nu ntsu'u tsa cha' tso'o nu ndyu'u co'o toni'í ji'í; tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu, bi' cha' ntsu'u tsa cha' tso'o nu caca culu'u yu ji'í xa' ñati, masi cha' cusu', masi cha' cucui.

Ndyalaa Jesús nde quichi Nazaret

⁵³Lo'o ndye ngulu'u Jesús lcaa cuii bi' ji'í ngu', li' ndu'u yu ndyaa yu xa' se'í. ⁵⁴Ca tiya' la nu lo'o ndyalaa yu quichi tyi yu, li' ndyatí yu ne' laa ji'í ngu' jua, ngulu'u yu xi ji'í ngu' nu ndi'í ne' laa bi'. Ndube tsa ti' ngu' bi' li':

—¿Mala ngua tsa'a nu qui'yu re lcaa cha' nu nchcuí' yu? —nacuí' ngu' ji'í tya'a ngu'—. ¿Ñi'ya ngua ji'í yu cha' nchca ji'í yu ndu'ni yu cha' tlyu? ⁵⁵La cui' sñi' cuityi yaca laca yu re. ¿Ha si'í? Lo'o María laca xtya'a yu; lo'o Jacobo, lo'o José, lo'o Simón, lo'o Judas, ngu' bi' laca tya'a yu re. ⁵⁶Lo'o jua'a nu cuna'a tya'a yu ni, tya ndi'í ngu' quichi re. ¿Macala ngua tsa'a yu cha' bi' lacua?

⁵⁷Jua'a ngua cha' chii nti' ngu' ña'a ngu' ji'í Jesús, bi' cha' ndi'ya nchcuí' Jesús lo'o ngu' li':

—Lcaa se'í ndu'ni tlyu ngu' ji'í sca ñati nu laca tu'ba ji'í ycuí' Ndyosi —nacuí' Jesús ji'í ngu'—. Sca ti quichi tyi yu, ná nduna ngu' bi' cha' nu nchcuí' yu tsiya' ti; ni tya'a yu, ná ndaquiya' ngu' ji'í yu.

⁵⁸Xti tsa cha' tlyu ngua'ni Jesús quichi bi'. Ná jlyu ti' ngu' ji'í tsiya' ti, bi' cha' ná ngua'ni yu quiña'a cha' tlyu ca bi'.

Ngujui Juan nu ntyucuatya ji'í ngu'

14 La cui' tyempo bi' cua ndyuna Herodes cha' ji'í Jesús, lo'o nu Herodes bi' laca loo ji'í ngu' Galilea tyempo bi'. ²Li' nchcuí' nu laca loo bi' lo'o msu ji'í:

—La cui' jyo'o Juan nu ntyucuatya ji'i ngu', la cui' bi' laca nu qui'yu jua —nacui Herodes—. Cua ngujui yu, pana ndyu'ú yu chaca quiya' nti' na', bi' cha' nchca ji'i yu cua'ni cha' tlyu jua'a.

³Ntsij Herodes bi' ni, cha' cua ngusñi yu ji'i Juan bi' tya tsubi' la, ngusca' yu ji'i lo'o ngusu'ba yu ji'i ne' chcuá. Ngua'ni nu cusu' bi' cha' cuxi bi' xqui'ya Herodías clyo'o Felipe tya'a ycui' Herodes bi'. ⁴Tya lu'ú nu Juan bi' lo'o nchcui' lo'o Herodes ndi'ya:

—Ná ntsu'u chacuayá' tyi'i nu'u lo'o clyo'o tya'a nu'u —nacui Juan ji'i Herodes.

⁵Nu ngua li' ngua ti' Herodes cujuui ji'i Juan bi', pana ndyutsii yu ji'i ñati, cha' ngua ti' ngu' cha' cua nchcui' Juan cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu'. ⁶Lo'o ngua tsá ngula nu Herodes bi', li' ngua'ni yu sca ta'a. Tyuu tya'a ngu' ndyu'u ti'i ngu' slo yu, lo'o li' ñaa nu cuna'a sñi' Herodías, ndyula quiya' su ntucua ycui' Herodes. Ngua chaa tsa ti' nu cusu' bi' li', ⁷bi' cha' ngua'ni yu jura cha' ta yu lcaa na nu jña cho' bi' ji'i yu. ⁸Li' ndacha' xtya'a nu cuna'a bi' ji'i, na ca nu jña cho' ji'i Herodes. Ti'f tsa ti' Herodías ña'a ji'i nu Juan bi', bi' cha' ngua ti' cujuui ji'i Juan.

—Hique Juan nu ntyucuatya ji'i ngu' nta' —nacui nu cuna'a cuañi' bi' ji'i Herodes li'—. Caa lo'o ngu' ji'i scua' que yu ne' sca tsi'yu —nacui.

⁹Ngua xñi'i xi ti' Herodes nu laca loo bi' li'; pana cua ngua'ni yu jura slo lcaa ngu' nu ndya'a ta'a, bi' cha' ngulo yu cña cha' cua'ni ngu' ñi'ya nu nacui nu cuna'a bi'. ¹⁰Ngulo yu cña ji'i sendaru cha' tsa si'yu cu' ngu' scua' que Juan ca ne' chcuá. ¹¹Li' ngusta ngu' scua' que yu bi' ne' tsi'yu, ñaa lo'o ngu' ji'i bi' li', nda ngu' ji'i nu cuna'a cuañi' bi'. Li' ndu'u nu cuna'a bi' ndyaa, ndyaa lo'o tsi'yu bi' slo xtya'a.

¹²Lo'o li' ñaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Juan, ngüi'ya ngu' ji'i jyo'o bi', cha' tsa

lo'o ngu' ji'i cha' tyatsi'. Lo'o cua nguxatsi' ngu' ji'i, li' ndyaa ngu' ndacha' ngu' ji'i Jesús ñi'ya ngua cha' bi'.

Nda Jesús na nu ndyacu ca'yu mil tya'a ñati

¹³Lo'o ndyuna Jesús ñi'ya nu ngua ji'i jyo'o Juan, ndyatí yu ne' yaca ni'i cha' tyu'u yu chaca to' tayu; ngua ti' yu tsa sca se'i ca ne' quixi' su ná ntsu'u ñati. Pana yala ti ngua cuayá' ti' quiña'a ñati cha' ndyaa yu cajua, bi' cha' lo'o ti ndyaa lca'a ngu' ji'i yu, masi quiya' ti ngu' lijya ngu' nde to' hitya ti. Lo'o ngu' tyuu tya'a quichi' ndyaa ngu'. ¹⁴Lo'o ndyalaa yaca ni'i bi' to' hitya, li' ngutu'u Jesús; na'a yu cha' cua ndyalaa quiña'a tsa ñati cajua li'. Tya'na tsa ti' yu ji'i lcaa ngu' bi', bi' cha' ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' quicha nu ndya'a ngu' lo'o. ¹⁵Tyucui tsá ndi'i ngu'; lo'o cua ngusii, li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o Jesús:

—Ne' quixi' ntsu'u na re. Ná ntsu'u ñati cacua ti su ndi'i na re —nacui ngu' ji'i Jesús—. Lo'o jua'a cua ngusii tsa juani. Tso'o la masi culo nu'u cña ji'i nu ngu' quiña'a cua cha' tsa ngu' lcaa quichi' ca ndacua, cha' cui'ya ngu' na cacu ngu'.

¹⁶—Cu'ma ta ma na cacu ngu' bi' ca nde ti —nacui Jesús—. Ná nga'a cha' tyaa ngu'.

¹⁷Ndube xi ti' nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' li':

—Ca'yu tya'a ti xlyá teje' ntsu'u ji'na ca nde, cusu' —nacui ngu' ji'i Jesús—, lo'o jua'a ntsu'u tucua tya'a ti cualya nde. Tsa bi' ti cha'.

¹⁸Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Caa lo'o ma ji'i ca nde —nacui ji'i ngu'.

¹⁹Li' ngulo Jesús cña ji'i nu ngu' quiña'a bi', cha' tyaca'a ngu' xi lo quii. Li' ndaya' yu ji'i nu ca'yu tya'a xlyá teje' bi' lo'o ji'i nu tucua tya'a cualya bi'; nxña'a yu nde cua li', ndya xlyabe ji'i

ycui' Ndyosi, lo'o li' nguxana yu nsa'be yu xlyá lo'o cualya bi', nda yu yu'be bi' ji'i' ngu' nu ndyaca tsa'a' ji'i' cha' tacha ngu' ji'i' ñati' bi'.²⁰ Jua'a' ngua cha' ndyacu lcaa ngu', ña'a' cuayá' nu nguaala' ji'i' ngu'. Li' nxuti'i' ngu' lcaa yu'be nu ndyanu, lo'o jua'a' ngutsa'a' tii tyucuaa tya'a' chcubi lo'o yu'be bi'.²¹ Ca'yu mil tya'a' ngu' qui'yu ndyacu ngu' slo Jesús tsa' bi', lo'o xa' cuentya ngua nu cuna'a' lo'o nu sube.

Ndya'a' Jesús lo hitya tayu'

²²Lo'o li' ngulo Jesús cña ji'i' nu ngu' nu ndyaca tsa'a' ji'i', cha' tyati' ngu' ne' yaca ni'i' cha' tsa'a' ngu' nde loo la su tsa'a' ycu' ca chaca tsu' tayu' bi'; tyanu ycu' cha' chcu' salya' lo'o nu quiña'a' tsa' ñati' bi', ngua ti' yu.²³ Lo'o cua ndyaa lcaa ngu' bi', li' ndyaa Jesús nde sii' ca'ya cha' chcu' lo'o ycu' Ndyosi su ndu yu ycu' ti yu. Lo'o cua tsa'a' ti cuichaa, tya ndu Jesús ycu' ti nde sii' ca'ya.²⁴ Laja li' tyijyu' ndya'a' yaca ni'i' bi' lo' tayu'. Lqui'ya ti nxna yaca ni'i' bi', xqui'ya cha' lye tsa ndyatü clyoo' lo hitya, cha' lye tsa ndyaca cui'i'.²⁵ Lo'o cua quixee ti, li' lijya Jesús ndya'a' lo hitya ti;²⁶ pana lo'o na'a' ngu' nu ndyaca tsa'a' ji'i' cha' ndya'a' yu lo hitya ti, ndyutsii' tsa ngu' li'.

—¡Cua lijya sca jyo'o! —nacu' ngu'.

Li' ngusi'ya tsa ngu' cha' ndyutsii' ngu'.

²⁷Hora ti ndacha' Jesús ji'i' ngu':

—Cua'ni tlyu tyiquee ma —nacu' Jesús ji'i' ngu'—. Na' laca, ná cutsii' ma.

²⁸Li' nguxacu' Pedro cha' ji'i':

—¿Ha chañi cha' nu'u laca, cusu'? —nacu' Pedro ji'i' Jesús—. Si chañi cha' nu'u laca, culo nu'u cña 'na lacua, cha' lo'o na' tya'a' na' lo hitya cha' tyalaa na' ca su ndu nu'u.

²⁹—Ca'a' nu'u ca nde —nacu' Jesús ji'i' Pedro li'.

Lo'o li' ngutu'u Pedro ne' yaca ni'i', ndya'a' yu lo hitya cha' tyalaa yu ca su ndu ycu' Jesús.³⁰ Pana hora ti ngua tii

yu cha' lye tsa ndyaca cui'i', ndyutsii' tsa yu li', nguxana cha' nclyu'u yu ne' hitya li'. Lo'o ti ngusi'ya yu ji'i' Jesús:

—Xu'na —nacu' Pedro ji'i'—, culo nu'u 'na ne' hitya re.

³¹Hora ti ngusñi Jesús ya' Pedro.

—Xti tsa tyempo ndalo nu'u cha' jlya ti' nu'u 'na —nacu' Jesús ji'i' Pedro bi'—. ¿Ni cha' ná jlya tso'o ti' 'na?

³²Lo'o li' ndyalaa lo'o Jesús ji'i' Pedro ca su ndacu' yaca ni'i', ndyatí' ngu' ne' bi' li'; hora ti ngua ti' cui'i' li'.³³ Ngua'ni tlyu ngu' nu ndi'i' ne' yaca ni'i' bi' ji'i' Jesús, lo'o ti ndatu' sti' ngu' slo yu.

—Chañi cha' nu'u laca nu' sca ti Sñi' ycu' Ndyosi —nacu' ngu' ji'i'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i' ngu' quicha nde Genesaret

³⁴Lo'o li' ndyalaa ngu' chaca tsu' tayu' bi', ndyalaa ngu' nde Genesaret.³⁵ Lo'o ndyuloo ngu' nu ndi'i' cajua ji'i' Jesús, li' hora ti nda ngu' cha' ndyaa lcaa quichi' su cacua ti, cha' caca cuayá' ti' ngu' bi' cha' cua ndyalaa Jesús. Li' yaa lo'o ngu' ji'i' lcaa ngu' quicha slo Jesús.³⁶ Ndi-jña ngu' chacuayá' ji'i' yu cha' cala' ngu' quicha bi' masi quiya' ste' ti yu; lo'o ndyala' ngu' quicha bi' ste' yu, hora ti ngua tso'o ngu' bi' li'.

Na laca nu ndu'ni cha' caca cuxi tyiquee ñati'

15 Li' ndyalaa sca taju ngu' tlyu slo Jesús. Ngu' quichi' Jerusalén laca ngu' bi', ngu' fariseo lo'o ngu' mstru nu nclu'u cha' jo'ó ne' laa laca ngu' bi'.

²—¿Ni cha' ná tso'o ndu'ni ngu' nu ndyaca tsa'a' jinu'u? —nacu' ngu' bi' ji'i' Jesús—. Ná stu'ba ndu'ni ngu' lo'o cha' nu cua nda jyo'o cusu' lo'o na sa'ni la, cha' tyaatí' tso'o ya' na nu lo'o bilya cacu na. Lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a' jinu'u ni, ná ndu'ni ngu' jua'a' —nacu' ngu' li'.

³Li' nguxacu' Jesús cha' ji'i' ngu' tlyu bi':

—Lo'o cu'ma ni —nacuĭ Jesús jĭĭ ngu!—, ¿ni cha' laca xti la cha' ntsu'u tyiquee ma jĭĭ cña nu ngulo ycuĭ Ndyosi jĭ'na? Lo'o jua'a lye tsa ndube ti' ma jĭĭ scaa cha' nu nda jyo'o cusu' lo'o na.

⁴Cua nchcui' ycuĭ Ndyosi lo'o na: “Tu-cuá ma cña nu nchcui' sti ma, nu nchcui' xtya'a ma”, nacuĭ Ni. “Lo'o jua'a si chcui' ma cha' cuxi jĭĭ sti ma, jĭĭ xtya'a ma, li' ntsu'u cha' cujuĭ ngu' jĭĭ ma”, nacuĭ Ni.

⁵Pana cu'ma ni, xa' lo cha' nchcui' ma juani. Nclyu'u ma cha' tso'o tsa laca si ndi'ya chcui' na lo'o sti na, lo'o xtya'a na: “Cua nda na' lcaa na nu ntsu'u 'na jĭĭ ycuĭ Ndyosi, bi' cha' nga'aa caca xtyucua na' jĭĭ ma juani”.

⁶Jua'a laca cha' cuxi nu nclyu'u ma jĭĭ ngu', cha' nga'aa cua'ni tlyu ngu' jĭĭ sti ngu', jĭĭ xtya'a ngu'; jua'a nchcui' ma, masi xa' ña'a ngulo ycuĭ Ndyosi cña jĭ'na. Nga'aa tso'o cha' nu nda ycuĭ Ni lo'o na, nti' ma; tso'o la cha' nu nda jyo'o cusu' cha' cua'ni na, nti' ma cuentya jĭĭ ma.

⁷Cuiñi tsa ma, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ma. Tya sa'ni la nchcui' jyo'o Isafas cha' liñi jĭĭ cu'ma. Ndi'ya cha' nu nguscua jyo'o bi' lo quityi:

⁸Ndu'ni tlyu ngu' re jna' cha' tu'ba ti ngu', nacuĭ ycuĭ Ni.

Si'i tyucui tyiquee ngu' ndu'ni tlyu ngu' 'na.

⁹Na cuiñi tsa ngu' re, cha' nacuĭ ngu' cha' ndyu'ni tlyu ngu' 'na, masi nclu'u ngu' cha' nu nchcui' ñati ti jĭĭ tya'a ngu';

pana nacuĭ ngu' cha' nclyu'u ngu' cha' jna' jĭĭ tya'a ngu'.

Jua'a nguscua jyo'o Isafas bi' cuentya jĭĭ ycuĭ Ndyosi.

¹⁰Lo'o li' ngusi'ya Jesús jĭĭ nu quiña'a tsa ñati nu ndi'i cajua cha' caa ngu' cacua la xi, cha' chcui' yu lo'o ngu' li'.

—Cua'a jyaca ma —nacuĭ Jesús jĭĭ ngu!—, cha' caca cuayá' tso'o ti' ma —nacuĭ—. ¹¹Si'i sca na nu ndacu ti ngu' nu ndu'ni cha' caca cuxi tyiquee ngu';

cha' nu ndyu'u nde tu'ba ngu', masi lcaa cha' nu nchcui' ngu' ni, xqui'ya cha' bi' caca cuayá' ti' na si ngunu'u tyiquee ngu'.

¹²Lo'o li' ñaa ngu' nu ndyaca tsa'a jĭĭ cacua la slo Jesús.

—Ná ndiya ti' nu ngu' fariseo bi' lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' nu'u —nacuĭ ngu' bi' jĭĭ Jesús.

¹³—Ycuĭ Ndyosi Sti na' nu ntucua nde cua, xcuaa Ni lcaa quixi' nu si'i na cuiñi nu ndyataa Ni, cha' ná tso'o quixi' bi' —nacuĭ Jesús jĭĭ ngu!—.

¹⁴Lo'o jua'a ná tso'o ngu' fariseo jua cuentya jĭĭ ycuĭ Ni, bi' cha' nga'a cha' xtyanu ma jĭĭ ngu' bi'; ñi'ya nti' ngu' cuityi', jua'a nti' ngu' fariseo jua —nacuĭ Jesús—. Si culu'u sca nu cuityi' tyucui jĭĭ chaca yu tya'a cuityi' ti yu, tyú tyucuaa ngu' sca to' cua'a li', cha' ni tsaca ngu' ná nchca ña'a ngu' tyucui su lijya ngu' li'.

¹⁵Li' nchcui' Pedro lo'o Jesús:

—Culu'u nu'u jĭĭ cua ñi'ya ndyu'u cha' nu nda cui jĭĭ na nu ndacu ngu' —nacuĭ—. Ná nchca cuayá' ti' ya.

¹⁶—¿Ha lo'o cu'ma, ná ngua cuayá' ti' ma? —nacuĭ Jesús jĭĭ ngu' bi' li!—.

¹⁷¿Ha bilya ta ma cuentya? Lcaa na nu tyatí nde tu'ba ngu' ni, nteje tacui na bi' nde ne' ngu'. Lo'o tsaa ngu' liya', tye lyiji cha' jĭĭ li'.

¹⁸Pana sca cha' nu nchcui' ngu' ni, stu'ba laca bi' lo'o cha' nu ntsu'u ne' cresiya jĭĭ ngu'; xqui'ya cha' nu nchcui' ngu', bi' cha' nchca cuayá' ti' xa' la ñati si cua ngunu'u tyiquee ngu' bi'.

¹⁹Ca ne' cresiya jĭĭ ñati ni, ca bi' ntsu'u suu lcaa cha' cuxi: masi cujuĭ ngu' jĭĭ tya'a ngu', masi tyu'u cha' jĭĭ ngu' lo'o clyo'o xa' ñati, masi cua'ni suba' ngu' lo'o xa' ñati, masi cuaana ngu' na nu ntsu'u jĭĭ tya'a ngu', masi chcui' ngu' cha' cuiñi jĭĭ tya'a ngu', masi chcui' ngu' cuentyu jĭĭ tya'a ngu'.

²⁰Si ntsu'u cha' cuxi bi' ne' cresiya jĭĭ ngu', bi' laca nu ndu'ni ñu'u jĭĭ tyiquee ngu'; pana lo'o cacu na sca na ni, masi bilya tyaati' tso'o

ya' na, ná sca cha' cua'ni lo'o cresiya ji'na, cha' si'i jua'a caca cuxi tyiquee na.

Jlya ti' sca nu cuna'a xa' tsu' ji'i Jesús

²¹ Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa nde loyuu su cuentya quichí Tiro lo'o loyuu su cuentya quichí Sidón; lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i ndyaa ngu' lo'o. ²² Lo'o li' ñaa sca nu cuna'a ca tyi quichí bi' slo Jesús, ngusi'ya tsa nu cuna'a bi' ji'i Jesús li':

—Cua'ni tya'na ti' nu'u 'na, Xu'na —nacu'i nu cuna'a bi' ji'i Jesús—. Nu'u nu laca la cui' ñati' tya'a ji'i jyo'o cusu' David, cua'ni nu'u sca cha' tso'o lo'o na'. Nxalú tsa cui'i ji'i sñi' na'.

²³ Ni sca cha' ná nguxacu'i Jesús ji'i nu cuna'a bi'. Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o Jesús:

—Culo nu'u cña ji'i nu cuna'a re cha' tsa ma' xa' se'i —nacu'i ngu' ji'i Jesús—, cha' nxi'ya tsa ji'na.

²⁴ —Nda ycu'i Ni 'na lijya na' nde cha-lyuu cha' sca ti lo'o ngu' Israel chcu'i na' —nacu'i Jesús li'—, cha' ñi'ya ndu'ni xlya' nu cua nguna', jua'a ndu'ni ngu' bi' —nacu'i.

²⁵ Li' cacua la ndyalaa nu cuna'a bi', ndyatú sti' slo Jesús.

—Xu'na —nacu'i ji'i Jesús—, xtyucua nu'u ji'i cua.

²⁶ Li' nguxacu'i Jesús cha' ji'i nu cuna'a bi':

—Ná tso'o si xñi ngu' tyaja nu ndyacu sñi' ngu' cha' cacu xne' ti —nacu'i.

²⁷ —Chañi cha' nu nchcui' nu'u, Xu'na —nacu'i nu cuna'a bi'—, pana tya ntsu'u chacuayá' ji'i xne' cha' cacu ni' satya ti nu ndyalú to' mesa laja lo'o ndyacu xu'na ni'.

²⁸ —Chañi cha' jlya ti' nu'u cha' nu nda na' lo'o nu'u —nacu'i Jesús ji'i—, Caca cha' nu nti' nu'u lacua —nacu'i.

Hora ti ndyaca tso'o sñi' nu cuna'a bi' li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i quiña'a ngu' quicha

²⁹ Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa, ndyalaa yu ca to' tayu' Galilea bi'. Ndyaa'a yu xi to' tayu' bi', li' ndyacu'i yu xi sii' ca'ya cha' chca'a yu xi ndejua. ³⁰ Quiña'a tsa ñati' ndyalaa slo yu li'; ndyaa'a lo'o ngu' ji'i quiña'a tsa ngu' quicha, lo'o ngu' nu quicha quiya', lo'o ngu' cuityi', lo'o ngu' cu'u, lo'o nu cu' ya', nu cu' quiya', lcaa lo nu quicha. Nsta ngu' ji'i ngu' quicha bi' lo yuu slo Jesús, lo'o ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o ngu' li'. ³¹ Ndube tsa ti' ngu' quiña'a lo'o na'a ngu' cha' xa' nchcui' ngu' nu ngua cu'u, xa' ngua tso'o tyucui ña'a ya' ngu' nu ngua cu' ya', xa' ndyaa'a ngu' nu ngua quicha quiya', xa' tyaca' xee ña'a ngu' nu ngua cuityi'. Li' lye tsa ndyu'ni tlyu ngu' ji'i ycu'i Ni nu laca ycu'i Ndyosi ji'i ngu' Israel xqui'ya cha' ndyaca tso'o lcaa ngu' quicha bi'.

Nda Jesús na nu ndyacu jacua mil tya'a ñati

³² Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' caa ngu' slo. Nchcui' lo'o ngu' li':

—Tya'na tsa ti' na' ji'i nu ngu' quiña'a re —nacu'i Jesús ji'i ngu' bi'—. Cua sna tsá ndyaa'a ngu' lo'o na' juani, lo'o nga'aa ntsu'u na cacu ngu' tsiya' ti. Ná tso'o culo na' cña ji'i ngu' re cha' tyaa ngu' ña'a lo'o jbi'ña ti ndyaa'a ngu', cha' ná talo ngu' tyucui' jua'a.

³³ Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o:

—¿Macala caja na cacu ngu' ji'na? Ne' quixi' nga'a na re su ná ndi'i ñati —nacu'i ngu' ji'i Jesús—. Lo'o jua'a quiña'a tsa ñati' ndyaa'a lo'o na re.

³⁴ —¿Ni lcu'a tya'a xlyá ntsu'u ji'i ma? —nacu'i Jesús ji'i ngu' bi' li'.

—Cati tya'a ti xlyá teje' lo'o ji'i ya —nacu'i ngu' ji'i—, lo'o ntsu'u xi cualya sube —nacu'i ngu'.

³⁵Li' ngulo Jesús cña jil'i nu ngu' quiña'a cha' tyaca'a ngu' lo yuu. ³⁶Li' ngusni Jesús nu cati tya'a xlyá bi' lo'o cualya bi', ndya xlyá'be jil'i ycuil' Ndyosi xqui'ya cha' ntsu'u na cacu ngu'. Li' ngusa'be Jesús xlyá lo'o cualya bi', nda yu'be bi' jil'i ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i cha' ta ngu' jil'i nu ngu' quiña'a bi'. ³⁷Li' ndyacu lcaá ngu' xlyá bi' ña'a cuayá' nu nguaala' jil'i ngu'. Lo'o nxuti'l'i ngu' lcaá yu'be nu tya'a ndyanu su ndyacu ngu', li' ngutsa'a cati tya'a chcubi lo'o yu'be bi'. ³⁸Jacua mil tya'a nu qui'yu ndyacu tsa' bi', lo'o xa' cuentya ngua nu cuna'a lo'o nu sube; lcaá bi' ndyacu. ³⁹Lo'o ndye ndyacu ngu', li' nchcui' salya' Jesús lo'o nu ngu' quiña'a bi', cha' tyaa ngu' to' tyi ngu'. Li' ndyatí Jesús ne' yaca ni'l'i sube, ndu'u yu ndyaa yu nde loyuu Magdala lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i.

**Ña'a cui'ya ngu' sca cha' tlyu
nu cua'ni Jesús nti' ngu'**

16 Lo'o li' ndyalaa sca taju ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo slo Jesús, cha' chcui' cuayá' ngu' lo'o yu, si caca tyijiloo ngu' jil'i yu nti' ngu'. Nchcui' ngu' lo'o Jesús cha' culu'u sca cha' tlyu jil'i ngu', sca cha' tlyu nu tyu'u tucua nde cua' chacuayá' jil'i ycuil' Ndyosi. ²Li' nguxacui' Jesús cha' jil'i ngu':

—Nu cu'ma ni, ndi'ya nchcui' ma lo'o cua tsaá ti cuichaa: “Lubii cua caca la quee, cha' tso'o tsa ña'a nscua coo tyubi' cua juani”, nacui' ma. ³Lo'o ndi'ya nchcui' ma nde tlyu lo'o ña'a ma nde cua: “Ca'ya tyo juani cha' lye xi ña'a coo cua, ngata tsa ña'a coo”, nacui' ma. ¿Ni cha' laca, cha' jlo tsa ti' ma ñi'ya caca sca tsa nu lo'o ña'a ti ma nde cua? Pana ná jlo ti' ma tsiya' ti ñi'ya caca jil'i cu'ma ngu' nasiyu re tyempo juani. ⁴Na xña'a tsa tyiquee ma ca ta'a ma cha' xcui' nti' ma cha' cua'ni na' sca cha' tlyu cha' ña'a cui'ya ma jil'i; laca ma ñati nu ná jlyu ti' jil'i ycuil' Ndyosi tsiya' ti —nacui' Jesús jil'i

ngu'—. Pana ná cua'ni na' jua'a. Nga'a cha' tyi'u ti' ma na laca nu ngua jil'i jy-o'o Jonás nu ngua tu'ba jil'i ycuil' Ndyosi cua sa'ni la.

Nga'aa nchcui' la Jesús lo'o ngu' bi' li', ndu'u yu ndyaa.

Ngu' fariseo laca ñi'ya nti' sca tiye'

⁵La cui' tsa bi', cua nteje tacui ngu' lo tayu' lo'o yaca ni'l'i bi'. Ngutu'u ngu' chaca tsu', li' ndyi'u ti' ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús cha' cua ngujlyaa ti' ngu' cha' qui'ya lo'o ngu' xlyá teje' cha' cacu ngu' tyucui. ⁶Lo'o li' ndi'ya nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Tii ti ti' ma tyi'l'i ma —nacui' Jesús jil'i ngu' bi'—. Cui'ya ma cuentya ñi'ya ndu'ni sca tiye' nu nda ngu', la cui' ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo —nacui'.

⁷Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i lo'o tya'a ngu':

—Cha' ná lo'o xlyá teje' ndya'a na, bi' cha' nchcui' nu cusu' cha' jil'i sca tiye' lo'o na —nacui' ngu'.

⁸Pana, ngua tii Jesús cha' ná ngua cuayá' ti' ngu' bi'.

—¿Ni cha' ndube ti' ma cha' ná lo'o xlyá teje' lijya ma? —nacui' jil'i ngu' bi'—.

⁹¿Ha chañi cha' bilya caca cuayá' ti' ma?

¿Ha ná ntsu'u ti' ma jil'i nu ca'yu tya'a ti xlyá teje' nu ndyacu ca'yu mil tya'a ñati tsubi'? Tyuu tya'a chcubi ngutsa'a lo'o yu'be xlyá tya'a ndyanu lo'o ndye ndyacu ngu' tsa bi'. ¹⁰Jua'a nu cati tya'a xlyá teje' nu ndyacu nu jacua mil tya'a ñati ni, la cui' ti cha'; tyuu tya'a chcubi ngutsa'a lo'o yu'be xlyá tya'a nu ndyanu lo'o ndyacu ngu' li'. ¹¹¿Ni cha' laca nga'aa nda ma cuentya, cha' ná nchcui' na' cha' jil'i xlyá nu ndacu ngu' lo'o nacui' na' cha' jil'i sca tiye'? Xa' cacha' na' jil'i ma, cui'ya ma cuentya ñi'ya ndu'ni sca tiye' nu nda ngu', la cui' ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo.

¹² Ngua cuayá' ti' ngu' li' cha' nchcui' Jesús jil'i lcaa cha' cuxi nu nclu'u ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo jil'i ngu', cha' nga'aa tso'o xñi ngu' cha' bi'; si'i cha' jil'i scua tiye' nu ndya' xlyá lo'o nu nti' Jesús chcui' tsá bi'.

**Ndacha' liñi Pedro
cha' ycui' Cristo laca Jesús**

¹³ Lo'o ca tiya' la, li' ndyalaa ngu' loyuu su cuentya quichi Cesarea de Filipo. Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i, nchcuane yu jil'i ngu' li':

—¿Na laca nacui' ñati' cuentya 'na? ¿Tilaca laca na' nu cua nda Ni 'na lijyaa nde cha' caca na' ñati'? —nacui' Jesús jil'i ngu' bi'.

¹⁴ —Ntsu'u ñati' nu nacui' cha' laca nu'u jyo'o Juan nu ntyucuatya jil'i ngu' tya tsubi' la —nacui' ngu' jil'i Jesús—. Lo'o xa' ñati' ni, nacui' ngu' cha' jyo'o Elías laca nu'u. Lo'o jua'a ntsu'u xa' la ñati' nu nacui' cha' jyo'o Jeremías laca nu'u. Lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu nacui' cha' chaca quiya' cua ndyu'ú chaca jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jil'i ycui' Ni nu ngua sa'ni, la cui' bi' laca nu'u, nacui' ngu'.

Jua'a nacui' ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús. ¹⁵ Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Lo'o cu'ma ni, ¿tilaca laca na' nti' ma?

¹⁶ Hora ti nguxacui' Simón Pedro cha' jil'i Jesús li':

—Cristo laca nu'u —nacui'—. Sñi' ycui' Ndyosi nu lu'ú ca laca nu'u.

¹⁷ —Tso'o ntsu'u tyiquee nu'u Simón, sñi' Jonás —nacui' Jesús jil'i li'—. Si'i ñati' chalyuu ti nu ngulu'u cha' bi' jin-u'u; pana ycui' Ndyosi Sti na' nu ntu-cua nde cua, nda Ni cha' bi' nu ngua'ya hique nu'u. ¹⁸ Pedro naa nu'u, lo'o jua'a caca nu'u ñi'ya laca sca quee quiya' ni'i. Nu lo'o nchcui' nu'u tsá, cha' liñi laca nu nchcui' nu'u; bi' laca suu cha' jil'i ñati' 'na, cha' tso'o tsa ndyanu tachaa cha' nu nchcui' nu'u jua'a. Ná taca jil'i cuiñaja,

ni cui'i cuxi, ni jyo'o, ni tsaca ñati, ná taca jil'i ngu' tsiya' ti tyijiloo ngu' jil'i ñati' 'na, masi cajaa ñati' 'na xqui'ya cha' cuxi. ¹⁹ Ta na' lcaa chacuayá' jna' jinu'u, cha' taca tyati' ñati' 'na ca su laca ycui' Ndyosi loo. Nu lo'o ná cua'ni clyu ti' nu'u jil'i ñati' xqui'ya sca cha' cuxi ni ndyu'ni ñati' bi', la cui' jua'a ná cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi Sti na' jil'i ñati' bi' nde loo la; pana lo'o cua'ni clyu ti' nu'u jil'i ñati, la cui' jua'a cua'ni clyu ti' Ni jil'i ñati' bi'.

²⁰ Li' ngulo Jesús cña jil'i ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i cha' ná cacha' ngu' jil'i ni sca ñati' cha' Cristo laca ycui' yu.

**Nda Jesús cha' lo'o
ngu' cha' cua cajaa ti ycui'**

²¹ Lo'o tyempo bi' nguxana Jesús ngu-lu'u yu jil'i ngu' cha' ntsu'u cha' tsaa yu nde quichi Jerusalén. Pana ca quichi bi' tyacua cha' ti' jil'i yu xqui'ya cha' xcube' tsa ngu' cusu' bi' jil'i yu; jua'a sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó, lcaa ngu' bi' xcube' ngu' jil'i yu ña'a cuayá' nu cujui' ngu' jil'i yu. Pana tyu'ú yu chaca quiya' tsá nchca tyuna, nacui' yu. ²² Li' ngusñi Pedro ya' Jesús cha' chcui' lo'o:

—Cua'ni tya'na ti' ycui' Ndyosi jinu'u, Xu'na —nacui' Pedro jil'i—. Ná caca bi' ñi'ya nu nacui' nu'u.

²³ Hora ti nguxtyacui' Jesús, na'a jil'i nu Pedro bi'.

—Tyu'utsu' nu'u Satanás, cha' nga'aa cua'a nu'u 'na —nacui' Jesús jil'i Pedro—. Si'i ñi'ya nu nclacua ti' ycui' Ndyosi nclacua ti' nu'u juani; ñi'ya nu nclacua ti' ñati' chalyuu ti, jua'a nclacua ti' nu'u juani.

²⁴ Li' ngulu'u la Jesús jil'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i bi':

—Si ntsu'u ñati' nu chañi cha' nti' ngu' tsaa ngu' lo'o na' —nacui'—, nga'a cha' xtyanu ngu' bi' jil'i lcaa cha' nu ntsu'u tsa tyiquee ngu' jil'i, cha' tya'a ngu' lo'o na' lcaa tsá, masi cujui' ñati' jil'i ngu' bi' xqui'ya na'. ²⁵ Chcuna' chalyuu jil'i ñati'

nu xcui' nelyacua tsa ti' ñi'ya caca tso'o jil'i ycuu' ca; pana quije chalyuu jil'i ngu' ca slo ycuu' Ni si tyaja'a ngu', masi cujuui ñati jil'i ngu' xqui'ya na'. ²⁶Ná tyanu cha' tso'o jil'i ngu' nu lo'o cajaa ngu', masi ngua'ni tsa ngu' ngana nde chalyuu; nguna' lcaa chalyuu jil'i ngu' bi' li', cha' ná taca ta ngu' caya' cha' caja la chalyuu jil'i ngu'. ²⁷Chañi cha' chaca quiya' caa na' nu cua nda Ni 'na lijya' na' cha' caca na' ñati, stu'ba ti caa na' lo'o lcaa xca jil'i ycuu' Ndyosi; ndubi tsa ña'a loo na' lo'o xee jil'i ycuu' Ndyosi Sti na' li'. Lo'o li' ta na' xcaya' ngu', ni cña nu cua ngua'ni scaa ngu' lo'o yaa ngu' chalyuu. ²⁸Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani, cha' ntsu'u ngu' nu tya ndu lo'o na chalyuu re juani, nu lo'o tya lyiji cajaa ngu' ca cuayá' ti' ngu' cha' cua nguxana cha' laca na' loo ne' cresiya jil'i ñati, na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati.

**Cua ngutsa'a ña'a tyucui
ña'a loo Jesús ndu slo ngu'**

17 Lo'o cua ndya'a scuá tsa, li' ndyaa lo'o Jesús jil'i Pedro lo'o Jacobo lo'o Juan tya'a ngula Jacobo bi'; jacua tya'a ngu' bi' ndyaa ngu' lo xlya ca'ya cua. ²Li' laja lo'o na'a ngu' jil'i Jesús, cua ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo yu li'; ndubi tsa ña'a loo yu ñi'ya ndubi xee cuichaa li'. Ñi'ya sca xee nu ngati tsa, jua'a ngati tsa ña'a ste' yu. ³Lo'o li' ndu'u tucua jyo'o Moisés lo'o jyo'o Elías, ndu ngu' nchcui' ngu' lo'o Jesús. Lo'o nu ngu' tya'a ndya'a Jesús bi', na'a ngu' jil'i ngu' bi'. ⁴Li' nchcui' Pedro lo'o Jesús:

—Xu'na —nacu' Pedro jil'i—, tso'o tsa cha' nga'a ya re —nacu'—. ¿Ha tso'o nti' nu'u si cuiña na' sna tya'a hcua'ya? Tsaca laca su tyi'i ycuu' nu'u, chaca su tyi'i La Moisés, chaca su tyi'i La Elías.

⁵Pana laja lo'o nchcui' Pedro, li' ndu'u tucua sca coo nu ngati tsa ña'a, nu ndubi tsa ña'a, ngüixi' chu' ngu', tyucui ña'a su ndu ngu'. Li' nguañi xtyi'i sca ñati. Hora

ti ngua cuayá' ti' ngu' bi', cha' nchcui' ycuu' Ndyosi lo'o ngu' laja coo bi':

—La cui' yu re laca Sñi' na', tyaca'a tsa yu 'na —nacu' Ni—. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na' jil'i yu. Cua'a tso'o jyaca ma jil'i lcaa cha' nu hcui' Sñi' na' re lo'o ma.

⁶Lo'o ndyuna nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' cha' nu nchcui' ycuu' Ni cuentya jil'i Jesús, li' ncluy' ngu' bi' nde lo yuu cha' ndyutsi' tsa ngu' bi'. ⁷Lo'o li' ngusta ya' Jesús hichu' ngu' bi'.

—Tyatu ma —nacu' Jesús jil'i ngu'—, ná cutsii ma tsiya' ti.

⁸Laja li' nxña'a nu sna tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a bi' su ndu jyo'o bi' tsá la, pana na'a ngu' cha' nga'aa ndu ngu' bi'; sca ti Jesús ndu ca bi' li'.

⁹Lo'o lijya' nda'ya ti'i ngu' sii' ca'ya bi', li' ngulo Jesús cña jil'i ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i:

—Ná cacha' ma jil'i xa' ñati ñi'ya ngua cha' nu cua na'a ma lo xlya ca'ya jua tsá —nacu' Jesús jil'i ngu' bi'—. Nu lo'o cua ngujui ycuu' na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, nu lo'o tyu'u na' chaca quiya', li' taca cacha' ma cha' bi' jil'i xa' ñati.

¹⁰Li' nchcuane ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús:

—¿Ñi'ya ndyu'u cha' nu nchcui' cha' jo'ó lacua? Nchcui' cha' clyo la ntsu'u cha' caa jyo'o Elías nde chalyuu chaca quiya' —nacu' ngu' jil'i.

¹¹—Chañi cha' caa Elías clyo cha' cua'ni cho'o jil'i lcaa lo na —nacu' Jesús—. ¹²Pana cha' liñi cacha' na' jil'i ma juani cha' cua ñaa nu laca Elías; ná ndyuloo ngu' jil'i, bi' cha' cua ngua'ni cuxi' ngu' lo'o. Lo'o jua'a xcube' ngu' jna' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati.

¹³Li' ngua cuayá' ti' ngu' cha' jil'i jyo'o Juan nu ntyucuatya jil'i ngu' laca cha' nu cua nchcui' ca Jesús lo'o ngu'.

**Ngua'ni Jesús jo'o ji'í sca yu
cuañi' nu nxfalú cui'í cuxi ji'í**

¹⁴ Lo'o cua ngua'ya ngu' sii' ca'ya bi', xa' ndyalaa ngu' su ndi'í ngu' quiña'a lo'o nu xa' la tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í Jesús bi'. Hora ti ñaa sca nu qui'yu, ndyatú sti' yu slo Jesús, nchcui' yu bi' lo'o li':

¹⁵ —Cua'ni tya'na ti' nu'u ji'í sñi' na', cusu' —nacui' yu bi' ji'í Jesús—. Quicha tsa ti' sñi' na' cha' lu'ba tsa nxfalú cui'í cuxi ji'í yu; ndu'ni cui'í bi', cha' lu'ba tsa nclýu yu lo quii', lu'ba ti nxytý ji'í yu lo hitya. ¹⁶ Ñaa lo'o na' ji'í nu quicha bi' slo ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u, pana ná ngua ji'í ngu' cua'ni ngu' cha' tyaca tso'o yu.

¹⁷ —Ná jlya ti' cu'ma tsiya' ti —nacui' Jesús ji'í ngu' bi'—. Cuxi tsa cresiya ji'í ma. Nga'aa tso'o tyanu na' slo cu'ma, nga'aa talo na' ji'í ma tsiya' ti. Pana caa lo'o ma ji'í nu quicha jua slo na' juani.

¹⁸ Li' ngulo Jesús cña ji'í cui'í cuxi bi', cha' tyu'utsu' tsiya' ti ji'í nu quicha bi'. ¹⁹ Ca tiya' la xi nchcuane ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í Jesús su ntucua ycuí' ti ngu':

—¿Ni cha' ná ngua ji'í ya culo ya ji'í cui'í cuxi bi' lacua? —nacui' ngu' ji'í Jesús.

²⁰ Li' nguxacui' Jesús cha' ji'í ngu' bi':

—Xti ti cha' jlya ti' ma ji'í ycuí' Ni, bi' cha' ná ngua ji'í ma —nacui' Jesús ji'í ngu' bi'—. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani, cha' si chañi ca cha' jlya ti' ma cha' ji'í ycuí' Ndyosi, masi tsa lo cua sca si'yu cuxee ti nu piti tsa, si jua'a ti jlya ti' ma cha' ji'í Ni, li' taca chcui' ma lo'o ca'ya cua nde: “Tyu'utsu' nu'u tyaa nu'u chaca se'í cajua la”, ñacui' ma ji'í. Lo'o li' taquiya' ca'ya bi' cha' nu nchcui' ma lo'o, tyu'utsu' ca'ya bi' tsa chaca se'í li'. Ná ntsu'u cha' nu ná caca cua'ni ma si chañi ca cha' jlya ti' ma 'na. ²¹ Lo'o jua'a cha' culo ma ji'í cui'í cuxi bi' ni, ná ca culo ma ji'í cui'í bi' si ná cua'a ma xi ji'í

ycui' ca ma; tso'o si ná cacu ma tyaja laja lo'o chcui' ma lo'o ycuí' Ndyosi cuentya ji'í nu quicha bi'. Jua'a cua'ni ma ña'a cuayá' nu tyu'u cui'í bi' tyaa.

**Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha'
ntsu'u cha' cajaa ycuí' yu**

²² Lo'o li' tya ndya'a ngu' xi loyuu su cuentya Galilea, nu Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í. Laja lo'o ndya'a ngu' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Ntsu'u sca ñati' nu cujuí' cresiya 'na ji'í ngu' tisiya cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o na', masi cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati; ²³ cujuí' ngu' bi' jna' li'. Pana tyu'ú na' chaca quiya' tsá nchca tyuna li'.

Ngua xñi'í tsa ti' ngu' lo'o ndyuna ngu' cha' bi'.

Nda ngu' cñi cuentya ji'í laa tonu

²⁴ Cua tsá xi ndyalaa ngu' quichi' Capernaum, lo'o li' ndyalaa xi ngu' nu laca cña ne' laa slo Pedro; nxuti'í ngu' bi' cñi cuentya ji'í laa tonu nu ntucua nde Jerusalén. Li' nchcui' ngu' bi' lo'o Pedro:

—Nu mstru ji'í ma ni, ¿ha lo'o yu nda yu cñi ne' laa bi'? —nacui' ngu' ji'í Pedro.

²⁵ —Nda yu —nacui' Pedro ji'í ngu' li'.

Nu lo'o cua ndyalaa Pedro toni'í, li' nchcui' Jesús lo'o yu:

—¿Ñi'ya nti' nu'u, Simón? —nacui' Jesús ji'í Pedro—. ¿Ti ji'í nclýo ngu' nu laca loo cñi? ¿Ha culo ngu' cñi ji'í sñi' ngu' nti' nu'u? ¿Ha si'í ji'í xa' ñati' culo ngu' cñi?

²⁶ —Ji'í xa' ñati' nclýo ngu' nu laca loo cñi, si'í ji'í sñi' —nacui' Pedro li'.

—Chañi hi'. Ná lo'o sñi' ngu' nda caya' cuentya ji'í cha' bi' lacua —nacui' Jesús ji'í Pedro—. ²⁷ Pana ná nti' na cha' ca ñasi' ngu' ji'na, ngu' nu laca loo ne' laa tonu, bi' cha' yaa clya nu'u to' tayu' cha' cu nu'u chcuá xñi' cualya lo hitya, cha' xñi' nu'u ji'í sca cualya. Li' taya' nu'u ji'í cualya nu caja jinu'u clyo, scana tu'ba

cualya bi', cha' culo nu'u cñi nu ntsu'u tu'ba ni'; tyu'u scua cñi bi' cha' ta nu'u cñi ji'i ngu' cuentya jinu'u, lo'o jua'a cuentya jna'.

**Nhcui' ngu' cha' ndulo la
cha' ji'i ycui' ca ngu'**

18 La cui' tyempo bi' ndyalaa lcaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i slo Jesús cha' hcui' ngu' lo'o:

—¿Tilaca laca nu ndulo la cha' ji'i ca su laca ycui' Ndyosi loo? —nacui' ngu' ji'i Jesús.

²Li' ngusi'ya Jesús ji'i sca nu piti cha' caa slo yu, cha' tyatu nu piti slo ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

³—Cha' liñi nhcui' na' lo'o ma —nacui' Jesús ji'i ngu' bi'—, cha' ná caca tyatí ma cha' ji'i ycui' Ndyosi cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ma si ná cha'a cha' tyiquee ma; nga'a cha' caca tyiquee ma ñi'ya laca tyiquee nu piti re, cha' ná tyixi ndu'ni ngu' sube. ⁴Sca ñati nu laca ñi'ya laca nu piti re, sca ñati nu ná tyixi tyiquee, nu ná nti' tyijiloo ji'i tya'a cha' caca ycui' sca ñati tlyu, bi' laca nu ndulo la cha' ji'i ca su laca ycui' Ndyosi loo. ⁵Nu lo'o xtyucua ma ji'i sca ñati ñi'ya nti' nu piti re xqui'ya cha' ngusñi tso'o ma cha' jna', la cui' jua'a na nxyucua ma 'na laca.

**Cuxi tsa caca ji'na si ntsu'u
sca qui'ya nu ndiya la ti' na**

⁶Si ntsu'u ñati nu ndatsaa ji'i xa' ñati cha' cua'ni ngu' cha' cuxi', masi tatsaa ñati bi' ji'i nu piti re cha' cua'ni yu cha' cuxi, tso'o la masi tyaaca' sca quichi tonu yane ñati cuxi bi', lo'o li' xtyú ngu' ji'i ñati bi' lo hitya tyujo'o cha' tye cha' ji'i tsiya' ti; tso'o la si cajaa ñati nu jua'a ndu'ni, cha' nga'aa tatsaa ji'i xa' la ngu' sube cha' cua'ni ngu' cha' cuxi. ⁷¿Tya'na tsa ñati chalyuu re! Ntsu'u tsa cha' cuxi nu ndu'ni ñu'u ji'i tyiquee ñati. Lcaa hora ntsu'u cha' cuxi jua'a nde chalyuu,

pana tlyu tsa cha' caca ji'i ñati nu ndatsaa ji'i tya'a cha' cua'ni ngu' cha' cuxi; tlyu tsa cha' ti'i tyacua ji'i ñati bi' nde loo la.

⁸'Nga'a cha' xtyanu ma tsiya' ti lcaa cha' cuxi nu ndiya tsa ti' ma ji'i, masi ti'ji' tsa ti' ma ji'i sca cha' bi' ñi'ya laca si ya' ma laca, ñi'ya laca si quiya' ma laca. Tso'o la xana chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ma, masi ná lo'o cha' cuxi bi' nu tiji' tsa ti' ma ji'i, lo'o li' ná tyalaa ma su nga'aa tye tsiya' ti cha' tyaqui' quii'. ⁹La cui' ti cha', masi ndiya tsa ti' ma sca cha' cuxi nu ña'a ma ji'i, nga'a cha' xtyanu ma cha' bi' tsiya' ti, ñi'ya si culo ma ji'i ycui' cloo ma cha' nga'aa taquiya' ma ji'i cha' cuxi bi' tsiya' ti. Tso'o la xana chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ma, masi ná lo'o cha' cuxi bi' nu tiji' tsa ti' ma ji'i, cha' li' ná tsa ma nde ca bilyaa su ná tye tsiya' ti cha' tyaqui' quii'.

**Cui' ji'i sca xlya' nu
cua nguna' ji'i ngu'**

¹⁰Ná tso'o si ná taquiya' ma ji'i sca ñati 'na, masi ji'i sca nu piti. Cha' liñi nhcui' na' lo'o ma, cha' ntsu'u xa ca su ntucua ycui' Ni cuentya ji'i lcaa ngu' sube bi'; lcaa hora ntsu'u chacuayá' hcui' xa bi' lo'o ycui' Ndyosi Sti na' cuentya ji'i nu ngu' sube ji'i. ¹¹Cua nda Ni 'na liyya chalyuu chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi cha' caca na' ñati, cha' cua'ni lyaá na' ji'i ñati nu cua nguna' chalyuu ji'i xqui'ya cha' cuxi.

¹²¿Ñi'ya nti' ma ni? Cua ntsu'u sca siyento tya'a xlya' ji'i sca ñati, lo'o li' nguna' tsaca ji'i yu. ¿Ñi'ya cua'ni yu li'? Ndi'ya cua'ni yu ñacui' na': xtyanu yu ji'i taju xlya' quiña'a bi' sii' ca'ya su tso'o ti ndi'i ni', cha' tsa yu tsaana yu ji'i xlya' nu nguna' ji'i yu bi'. ¹³Lo'o quije bi' ji'i yu, ca chaa tsa ti' yu li', cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu ña'a yu ji'i nu sca ca xlya' nu cua nguna' ji'i yu; pana ná ntsu'u cha' culacua ti' yu ji'i nu jacuay-

ala tyii ntucua caa tya'a xlya' nu ndyanu tso'o ti. ¹⁴Ñi'ya nu ndu'ni nu xu'na xlya' bi', cha' ná chcuna' ni sca xlya' ji'i yu, la cui' jua'a ndu'ni ycui' Ndyosi Sti ma nu ntucua nde cua, cha' ná nti' Ni cha' chcuna' chalyuu ji'i ni tsaca ñati xqui'ya cha' cuxi nu ntsu'u ji'i. Ná nti' ycui' Ni tsiya' ti cha' tye cha' ji'i ngu', masi sube tsa ngu' nti' ma.

Ntsu'u cha' cua'ni clyu ti' na ji'i tya'a na

¹⁵'Nu lo'o ntsu'u ngu' tya'a ma nu ngua'ni sca cha' cuxi lo'o ma, li' tsa ma slo ngu' tya'a ma bi', cha' cuaana ti cacha' ma ji'i ngu' bi' ñi'ya laca cha' cuxi nu ngua'ni ngu' lo'o ma. Tso'o tsa li' si tyaja'a ngu' tya'a ma bi' cuna ngu' cha' nu chcui' ma lo'o ngu'; ca xñi'i ti' ngu' li', xqui'ya cha' cua ngua'ni ngu' cha' cuxi bi'. Li' xa' caca stu'ba cha' ji'i ma lo'o ngu' tya'a ma bi'. ¹⁶Pana si ná tyaja'a ngu' tya'a ma bi' cuna ngu' cha' nu nchcui' ma lo'o ngu', tso'o la si tsa ma slo ngu' bi' chaca quiya'; pana lo'o xi xa' la ngu' tya'a ma tsa ma li', cha' lo'o ngu' bi' cuna ngu' cha' nu chcui' tyucuaa ma, cha' caca ngu' bi' testigo. ¹⁷Lo'o li', si ná tyaja'a ngu' tya'a ma bi' taquiya' ngu' tsiya' ti ji'i tucua sna tya'a ma, li' cacha' ma cha' bi' ji'i taju ñati ji'i cu'-ma, nu stu'ba ndu'ni tlyu ma ji'i ycui' Ndyosi. Lo'o li' si ña'a ti ná tyaja'a nu ngu' tya'a ma bi' taquiya' ngu' ji'i cha' nu nchcui' ca ta'a taju tya'a ma lo'o ngu', li' nga'aa cua'ni tya'a ma lo'o ngu' bi' lacua. Ñi'ya si cua laca ngu' ñati nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o ycui' Ndyosi tsiya' ti, ñi'ya si laca ngu' msu ji'i ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ji'i ma, jua'a cua'ni ma lo'o ngu' bi' li'.

¹⁸'Cha' liñi laca nu nchcui' na' re, cha' lo'o ná cua'ni clyu ti' ma ji'i ñati xqui'ya sca cha' cuxi nu ndyu'ni ñati bi', la cui' jua'a ná cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'i ñati bi' nde loo la; pana lo'o cua'ni clyu

ti' ma ji'i ñati, la cui' jua'a cua'ni clyu ti' Ni ji'i ñati bi'.

¹⁹'Chaca quiya' cacha' ji'i ma cha' chañi cha' cua'ni Sti na' nu ntucua nde cua leaa cha' nu ndijña ma ji'i Ni, masi tucua tya'a ti ma ndu ma, si stu'ba cha' nu ntsu'u tyiquee tyucuaa ma. ²⁰Lo'o na' nga'a na' lo'o ma macala su ndyu'u ti'i tucua sna tya'a ti ma chacuaya' 'na.

²¹Li' ñaa Pedro cacua la cha' cacha' ji'i Jesús:

—Xu'na —nacui' ji'i Jesús—, ¿ni lcaua quiya' cui'ya na' cha' clyu ti' ji'i yu tya'a na' lo'o ndyu'ni yu cha' cuxi lo'o na'? —nacui—. ¿Ha tso'o cati quiya' cua'ni clyu ti' na' ji'i yu?

²²Li' nguxacui Jesús cha' ji'i Pedro:

—Ná chcui' na cha' cati ti quiya' —nacui' Jesús—. Tso'o cua'ni clyu ti' na ji'i tya'a na masi snayala tyii ntucua cati quiya' —nacui'.

Cui' ji'i msu nu ná nti' cua'ni clyu ti' ji'i tya'a msu yu

²³'Chcui' na' chaca cha' lo'o ma, cha' caca cuayá' ti' ma ñi'ya caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati: Chcui' na' cha' ji'i sca rey nu ngua ti' cua'ni tye tane', cha' ndacui tsa msu ji'i. ²⁴Lo'o nguxana ca ti nclyacua ti' rey jua'a, hora ti ndu'u tucua ngu' slo rey bi', ñaa lo'o ngu' ji'i sca msu nu ndacui tyuu tsa miyu paxu ji'i. ²⁵Ná ntsu'u cñi tsiya' ti ji'i msu bi', cha' tya tane' bi' ji'i xu'na yu; bi' cha' ngulo xu'na yu cña cha' cuju' ngu' ji'i msu bi', lo'o ji'i clyo'o yu, lo'o ji'i ca ta'a sñi' yu, lo'o leaa na nu ntsu'u ji'i msu bi' ca caya' cha' tya cñi nu ndacui ji'i xu'na yu li'. ²⁶Ndyutsji' tsa msu bi' li', nclyu yu lo yuu su ndu xu'na yu. Li' ndyatú sti' slo yu cha' jña xi tyempo ji'i xu'na yu: “Xu'na”, nacui' msu bi' ji'i rey, “talo xi 'na. Ta la xi tyempo 'na cha' tya na' leaa cñi nu ndacui na' jinu'u ca tya' la.” ²⁷Ngua tya'na ti' xu'na msu bi' ji'i li', ngua'ni clyu ti' ji'i msu ji'i cuentya ji'i

tane' bi'. “Cua ndye tane' jinu'u juani. Nga'aa ndacui nu'u jna'”, nacui xu'na yu jii' yu. Cua ndu'u msu bi' ndyaa li'.²⁸ Tyucuij nde su ndyaa yu, li' ndyacua tya'a yu lo'o tya'a msu yu nu ndacui xti ti cñi jii' yu. Hora ti ngusñi yu yane tya'a, tyaala tsa ngua'ni yu jii' tya'a msu yu. “¿Ni hora tya nu'u cñi nu ndacui nu'u 'na?” nacui yu jii' tya'a msu yu.²⁹ Lo'o nu ndacui xti ti cñi bi' ni, ndyatü sti' slo msu tyaala bi', ndijña xi cha' clyu ti' jii' yu tyaala bi', cha' caca tya'na ti' yu jii': “Talo nu'u xi 'na”, nacui jii' nu tyaala bi'. “Ta la xi tyempo 'na cha' tya na' lcaa cñi nu ndacui na' jinu'u ca tiya' la xi.”³⁰ Pana nu msu tyaala bi' ni, ná ngua tya'na ti' yu jii' tya'a msu yu tsiya' ti; hora ti ngusta yu qui'ya jii' ca toni'i cña, cha' su'ba ngu' jii' ne' chcuá ña'a cuayá' nu tya cñi nu ndacui jii' yu.³¹ Lo'o cua na'a lcaa tya'a msu yu ñi'ya ngua cha' cuxi nu ngua'ni yu tyaala bi', xñi'i xi ti' ngu' cuentya jii' nu nga'a ne' chcuá bi' li'. Bi' cha' ndyaa ngu' ca slo xu'na ngu' bi', ndacha' ngu' lcaa cha' bi' jii' xu'na, ñi'ya nu ngua jii' nu ndacui cñi bi'.³² Hora ti ngusi'ya xu'na yu jii' msu tyaala bi' cha' xa' tyaa yu ca slo. “Cuxi tsa tyiquee nu'u”, nacui xu'na jii' msu tyaala bi'. “Cua ngüijña nu'u cha' clyu ti' 'na, lo'o jua'a ngua'ni clyu ti' na' jinu'u nquicha', masi quiña'a tsa cñi ndacui nu'u 'na.”³³ Lo'o juani ni, ¿ni cha' ná ngua'ni tya'na ti' nu'u jii' tya'a msu nu ndacui xti ti cñi hi, ñi'ya ngua'ni tya'na ti' na' jinu'u?”³⁴ Ngua ñasi' tsa xu'na msu bi' jii' msu tyaala bi' li', ngulo cña cha' xñi policia jii', cha' su'ba ngu' jii' ne' chcuá, cha' xcube' ngu' jii' ña'a cuayá' nu tya msu tyaala bi' lcaa cñi nu ndacui jii' xu'na yu. Bi' laca cuij jii' rey lo'o msu jii'.

³⁵ Ñi'ya ngua'ni rey bi' —nacui Jesús jii' ngu'—, jua'a cua'ni Sti na' nu ntu-cua nde cuá lo'o lcaa ma nu ná tyucui

tyiquee ma ndyi'ya ma cha' clyu ti' jii' tya'a ma.

Ngulu'u Jesús cha' ná xtyanu ngu' jii' clyo'o ngu'

19 Lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi' lo'o ngu', li' ndu'u yu loyuu su cuentya Galilea bi', ndyaa yu nde loyuu su cuentya Judea. Nteje tacui Jesús sta'a Jordán, ² lo'o quiña'a tsa ñati ndya'a lca'a jii' yu cha' cua'ni yu jo'o jii' lcaa nu quicha nu lijya lo'o ngu' bi'; ngua'ni Jesús jo'o jii' ngu' quicha bi', ngua tso'o ngu' bi' li'.

³ Laja li' lijya xi ngu' fariseo slo Jesús cha' chcui' cuayá' ngu' lo'o yu si caca ty-ijiloo ngu' jii' yu, ngua ti' ngu'.

—¿Ha ntsu'u chacuayá' cuentya ji'na cha' xtyanu sca ñati jii' clyo'o yu tsiya' ti, si nga'aa nti' yu jii' nu cuna'a bi'? —nacui ngu' jii' Jesús.

⁴ —¿Ha bilya chcui' ma lo quityi cha' jii' ycui' Ndyosi? —nacui Jesús jii' ngu' bi'—. “Clyo ngüiná Ni jii' ñati, sca nu qui'yu lo'o sca nu cuna'a”, jua'a nscua lo quityi bi'.⁵ Lo'o jua'a ndi'ya nacui Ni: “Bi' cha' tyu'utsu' sca nu qui'yu slo sti yu, slo tyxa'a yu, cha' caja clyo'o lo'o sca nu cuna'a, cha' caca ngu' sca ti xtañi tyucuaa ngu'”.⁶ Nga'aa si'i tucua tya'a ñati laca ngu', cua laca jii' ngu' ñi'ya si laca ngu' sca ti ñati. Bi' cha' ná tso'o xtyanu ngu' jii' clyo'o ngu', cha' cua nda ycui' Ndyosi cha' clyo'o jii' ngu'.

⁷ Li' nguxacui ngu' bi' cha' jii' Jesús:

—¿Ni cha' laca ngulo jyo'o Moisés cña ji'na lacua? Cha' tso'o jii' sca nu qui'yu, nacui jyo'o cusu' bi', si culo yu sca quityi cha' xtyanu yu jii' nu cuna'a nu laca clyo'o yu.

⁸ Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi' li':

—Ná ndaquiya' ma jii' ycui' Ndyosi tsiya' ti, bi' cha' nda jyo'o Moisés chacuayá' jii' ma cha' xtyanu ma jii' clyo'o ma lo'o sca quityi ti —nacui Jesús jii' ngu'—. Pana si'i jua'a ngua

ti' ycuí' Ni tya lo'o ngüiñá Ni chalyuu.
⁹Cuentya jna' ni, ta na' sca cuii lo'o ma
 juani: Si ntsu'u sca ñati' nu nguxtyanu
 jii' clyo'o cha' caja clyo'o lo'o xa' nu cu-
 na'a, ngua'ni tyucuaa ti' yu lo'o nu cu-
 na'a clyo'o yu. Sca ti si clyo'o yu ngua'ni
 suba' lo'o xa' nu qui'yu, liñi cha' xtyanu
 yu jii' nu cuna'a bi' li'. La cui' jua'a, nu
 cuna'a nu cua nguxtyanu clyo'o jii' bi', si
 xa' caja clyo'o lo'o chaca ñati, cha' suba'
 cua'ni ngu' bi' li'.

¹⁰Lo'o li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a
 jii' lo'o Jesús:

—Tso'o la si ná caja clyo'o na tsiya'
 ti, si jua'a laca cha' jii' ngu' qui'yu lo'o
 clyo'o ngu' —nacui' ngu'.

¹¹—Ntsu'u tsa ngu' qui'yu nu ná talo
 ngu' cha' ntucua ngu' ycuí' ti ngu'
 —nacui' Jesús jii' ngu' nu ndyaca tsa'a
 jii' li'—. Sca ti si culo ycuí' Ndyosi cña
 jii' sca ñati' cha' ná caja clyo'o, li' talo
 yu cha' ná cala' jii' sca nu cuna'a tsiya'
 ti, si xtyucua ycuí' Ndyosi jii' yu bi'.

¹²Ntsu'u tyuu lo cha' nu ndu'ni cha' ná
 nchca caja clyo'o sca nu qui'yu: ntsu'u
 ngu' nu quicha ngu' tya lo'o ngula ngu';
 lo'o jua'a ntsu'u xi ngu' nu quicha ngu'
 xqui'ya cha' ngua'ni ñu'u ñati' jii' ngu'
 bi'; lo'o jua'a ntsu'u xi ngu' nu cua
 ngusubi ycuí' Ndyosi jii' cha' cua'ni ngu'
 cña jii' Ni, bi' cha' tso'o la masi ná caja
 clyo'o ngu' bi' li', nti' ngu', cha' sca ti
 ycuí' Ndyosi caca loo jii' ngu' li', nti'
 ngu'. Nu qui'yu bi' ni, ycuí' yu nda yu
 cuentya si caca jii' yu tyi'i yu ycuí' ti
 yu; tso'o si talo yu bi' tyi'i yu ycuí' ti yu
 lacua.

Ngulacua Jesús jii' nu sube

¹³Lo'o li' ngua sca quiya' ñaa lo'o ngu'
 jii' tyuu tya'a nu sube ca su nga'a Jesús.
 Ngua ti' ngu' cha' sta ya' ycuí' Jesús
 hique nu sube bi', cha' chcuí' yu lo'o
 ycuí' Ndyosi cuentya jii' nu sube bi'. Li'
 ngua'ni tyaala nu ngu' nu ndyaca tsa'a
 jii' Jesús jii' ngu' bi', ¹⁴pana hora ti

nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a
 jii' li':

—Ta ma chacuayá' jii' nu sube cha'
 caa ngu' slo na' —nacui' Jesús jii' ngu'
 bi'—. Ná cua'a ma jii' nu sube bi'. Ñi'ya
 laca lo'o jlya ti' nu sube jii' sti ngu', la
 cui' jua'a ntsu'u cha' jlya ti' ñati' jii' ycuí'
 Ndyosi nu lo'o caca Ni loo ne' cresiya jii'
 ngu'.

¹⁵Li' ngusta ya' Jesús hique nu sube
 bi'. Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa.

Nchcui' sca nu culiya' lo'o Jesús

¹⁶Ca tiya' la li' ñaa sca nu qui'yu
 cuañi' slo Jesús.

—Mstru, tso'o tsa ndu'ni nu'u —nacui'
 yu jii' Jesús—. Cua'ni nu'u cha' tso'o
 cacha' nu'u jna': ¿Na laca nu tso'o cua'ni
 na' cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha'
 tye 'na? —nacui' yu.

¹⁷Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o yu:

—¿Ni cha' nchcui' nu'u cha' tso'o tsa
 ndu'ni na'? —nacui' Jesús jii' yu bi'—.
 Sca ti ycuí' Ndyosi laca nu chañi cha'
 tso'o laca Ni. Pana taquiya' nu'u jii' lcaa
 cña nu ngulo ycuí' Ndyosi jii' ma, si nti'
 nu'u caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye
 jinu'u.

¹⁸—¿Ñi'ya nu laca cña bi' nti' nu'u?
 —nacui' yu cuañi' bi' jii'.

Li' ngulu'u Jesús xi cha' jii' yu bi':

—Ná cujuui ma jii' tya'a ñati ma. Ná
 cua'ni ma cha' suba' lo'o clyo'o xa' ñati,
 ni ná cuaana ma cha' tso'o nu ntsu'u jii'
 tya'a ñati ma. Ná chcuí' ma cuentyu jii'
 tya'a ñati ma. ¹⁹Lo'o jua'a cua'ni tlyu ma
 jii' sti ma, jii' xtya'a ma. Cua'ni tya'na ti'
 ma jii' tya'a ñati ma, ñi'ya laca si ndu'ni
 tya'na ti' ma jii' ycuí' ca ti ma.

²⁰Li' nguxacui' yu bi' cha' jii' Jesús:

—Tya lo'o cuañi' na' ndaquiya' na' jii'
 lcaa cña bi' lcaa tsa —nacui' yu cuañi' bi'
 jii' Jesús—. ¿Ha tya ntsu'u la cha' nu tya
 lyiji cua'ni na' lacua? —nacui'.

²¹—¿Ha chañi cha' nti' nu'u cha' ca lu-
 bii cresiya jii' nu'u, cha' caja chalyuu nu

na' nga'a cha' tye jinu'u? —nacuĭ Jesús ji'i yu bi'—. Si chañi cha' nu nchcui' nu'u, yaa clya cujui' nu'u lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jinu'u; tyu'u cñi cha' ta nu'u ji'i ngu' ti'i li'. Lo'o li' sta ycui' Ndyosi sca cha' tso'o nu tyacua jinu'u ca su ntucua ycui' Ni. Lo'o cua ngua'ni nu'u cha' bi', li' caa nu'u slo na' cha' tya'a nu'u lo'o na'.

²² Lo'o ndyuna yu cuañi' bi' cha' nu nda Jesús lo'o yu, ndu'u yu ndyaa yu li'; xñi'i xi ti' yu cha' nchcui' Jesús cha' bi', cha' culiya' tsa yu.

²³ Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani —nacuĭ—, tucui tsa caca ji'i ngu' culiya' cha' tyati' ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'.

²⁴ Lasa la cña tyeje tacui sca na'ni quiya' cuxa, masi sca na'ni tonu ñi'ya nti' sca camello, lasa la cha' bi'; tucui la tyalaa sca ngu' culiya' ca su laca ycui' Ni loo.

²⁵ Ndube tsa ti' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o ndyuna ngu' cha' bi'.

—¿Tilaca laca nu taca ji'i clyaá ji'i nu cuxi nu ntsu'u chalyuu cha' tyalaa ca slo ycui' Ndyosi lacua? —nacuĭ ngu' ji'i Jesús li'.

²⁶ —Bi' laca sca cha' nu ná nchca cua'ni ni sca ñati' chalyuu; pana ycui' Ndyosi ni, nchca ji'i Ni cua'ni cha' tyalaa ngu' slo Ni —nacuĭ Jesús ji'i ngu'.

²⁷ Li' nchcui' Pedro xi lo'o Jesús:

—Lo'o cuare ni, cua nguxtyanu ya lcaa na nu ntsu'u ji'i ya cha' tya'a ya lo'o nu'u, ñi'ya nu nacuĭ nu'u cha' cua'ni ya —nacuĭ Pedro ji'i Jesús—. ¿Na laca caja ji'i ya nde loo la li'?

²⁸ —Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani —nacuĭ Jesús ji'i ngu'—, cha' nu lo'o caca chalyuu cucui bi' ni, li' caa na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati; tsa tuca na' ca su tso'o tsa ña'a ca bi', cha' cua'ni cuayá' na' ji'i lcaa ñati' chalyuu li'. Lo'o cu'ma nu ndya'a ma lo'o

na', tiya' la tyucua ma lo tii tyucuaa tya'a yaca nu tso'o tsa ña'a, cha' cua'ni cuayá' ma ji'i tya'a ñati' ma, nu tii tyucuaa tya'a taju ngu' Israel bi'. ²⁹ Lo'o jua'a cua ña'a ca ñati' nu ntsu'u cha' tsa tyi-jyu' cha' cua'ni ngu' cña cuentya jna', nu nguxtyanu lcaa na nu ntsu'u ji'i ngu' cha' ndyu'ni ngu' cña bi', ná xtyanu na' ji'i ngu' bi' jua'a ti; masi tyi ngu', masi tya'a ngula ngu', masi sti ngu', masi xtya'a ngu', masi sñi' ngu', masi yuu nu ntsu'u ji'i ngu', masi xtyanu ngu' lcaa cha' bi', pana caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu'. Lo'o jua'a xa' caja quiña'a la cha' ji'i ngu' bi', tsa ña'a nu nguna' ji'i ngu' bi' ngua ti' ngu'. ³⁰ Pana nu ngu' nu tyu'u tuca lo'o cua tye ti cha' bi' laca ngu' nu caca nde loo la; nu ngu' nu ndu'u tuca clyo, bi' ngu' laca nu tyanu nde chy' la li'.

Cuii ji'i ngu' nu ndya'a ne' xña ji'i ñati

20 'Chaca cha' nti' na' chcuĭ' lo'o ma juani, cha' caca cuayá' ti' ma ñi'ya caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati. Chcuĭ' na' sca cuii cuentya ji'i sca nu laca xu'na msu. Ngua sca tsa nde tlya ndu'u yu ndyaa yu lcaya' cha' chcuĭ' yu lo'o ngu' nu caca msu ji'i, si cua'ni ngu' cña ne' lo'o ji'i yu ca su ndy-ataa yaca si'yu losu' tyixi. ² Ta yu xcaya' msu ñi'ya nu nda ti ngu' tyempo bi', nacuĭ xu'na msu bi' ji'i ngu'; tso'o tsa nti' ngu' msu bi', si caja tsa lo cua caya' ji'i ngu'. Li' ndu'u msu bi' ndyaa ngu' ne' lo'o ji'i yu bi', cha' cua'ni ngu' cña. ³ Nu lo'o cua ndye sna hora ntsu'u ngu' cña, li' ndyaa xu'na ngu' bi' lcaya' chaca quiya'. Ndacua na'a yu ji'i xa' la ñati, pana ndu ti ngu' cha' bilya caja cña ji'i ngu'. ⁴ Li' nchcui' yu lo'o ngu' bi': “Yaa clya ma, cua'ni ma cña ne' lo'o 'na. Stu'ba cua'ni ma cña lo'o msu 'na, cha' cua ntsu'u ngu' ndyu'ni ngu' cña 'na juani. Ta na' caya' tso'o ji'i ma li'”, nacuĭ yu. Hora ti ndyaa ngu' ne' xña ji'i xu'na msu bi' li'.

⁵Lo'o li' xa' ndyaa xu'na msu bi' lcaya' nde hora, jua'a chaca quiya' na'a yu ji'i xi xa' la ngu' cha' na ndu ti ngu'. La cui' ti cha' nchcui' yu lo'o ngu' bi' li', lo'o li' la cui' jua'a ngua chaca quiya' hora cua sna nde ngusii. ⁶Nu lo'o cua ngusii la ña'a ti tya ndu xi ñati lcaya' bi'. Nchcui' xu'na msu bi' lo'o ngu' li': "¿Ni cha' laca na ndu ti ma ca nde tyucui tsá?", nacui yu ji'i ñati bi'. "¿Ha ná ntsu'u cña ji'i ma lacua?" ⁷"Ná ntsu'u ñati nu nti' msu juani", nacui ngu' ji'i. "Yaa clya ma cua'ni ma xi cña ne' lo'o 'na lacua", nacui xu'na msu bi' ji'i ngu' li'. ⁸Tiya' la li' lo'o cua tyaa ti cuichaa, li' nchcui' xu'na cña bi' lo'o nu laca loo ji'i msu: "Xi'ya nu'u ji'i lcaa msu juani cha' ta nu'u xcaya' ngu'", nacui. "Clyo ta xcaya' msu nu ndyalaa ca ti. Cuati su cua tye, li' ta nu'u xcaya' ñati nu ndyalaa tya tlya la." ⁹Li' ndyalaa ngu' nu nguxana ca ti cña ca slo yu, pana nda yu xcaya' ngu' ñi'ya si ntsu'u ngu' cña tyucui tsá. ¹⁰Ca tiya' la, li' ndyalaa ngu' nu nguxana cña tya tlya la slo yu. Ngulacua ti' msu bi' cha' quiña'a la cñi caja xcaya' ngu' li', pana stu'ba ti ngujui xcaya' lcaa msu ji'i. ¹¹Ñasi' xi msu nu nguxana cña tya tlya li'. ¹²"Tyucui tsá ngua'ni ya cña jinu'u", nacui msu bi' ji'i xu'na. "Masi tyique' tsa cua nde hora, ña'a ti tya ngua'ni ya cña jinu'u. Lo'o juani, stu'ba ngujui xcaya' lcaa tya'a ntsu'u ya cña, masi sca hora ti ngua'ni ngu' jua cña jinu'u", nacui msu nu nguxana cña nde tlya bi'. ¹³Li' nguxacui xu'na cña bi' cha' ji'i msu ñasi' bi': "Si'i cha' cuxi nu ndyu'ni na' lo'o ma. ¿Ha si'i na cua ngüiñi cha' jna' lo'o ma ni tsa lo xcaya' nu ta na' ji'i ma? Lo'o jua'a, tsa lo cua cñi xcaya' cu'ma nda na' ji'i ma juani. ¹⁴Xñi ma xcaya' ma, tyaa ma li'. Ná ntsu'u cha' ca ñasi' cu'ma 'na. Si nti' na' cua'ni na' cha' stu'ba xcaya' cu'ma lo'o nu xa' la msu nu xti ti hora ngua'ni cña, tso'o tsa lacua. ¹⁵Ntsu'u chacuayá' jna' cua'ni na' ñi'ya nu nti' ti na' cua'ni

na' lo'o cñi 'na. ¿Ha si'i jua'a? ¿Ni cha' laca liye' ti ma ña'a ma 'na, cha' tso'o ti xcaya' nda na' ji'i lcaa msu 'na?', nacui xu'na msu bi'. ¹⁶Pana nu ngu' nu tyu'u tucua lo'o cua tye ti cha', bi' laca ngu' nu caca nde loo la; ngu' nu ndu'u tucua clyo, bi' laca ngu' nu tyanu nde chu' la —nacui Jesús—. Cua ndacane Ni ji'i quiña'a tsa ñati cha' cua'a jyaca ngu' ni cha' nda Ni, pana cua laca ti ñati nsubi Ni ji'i cha' caca ngu' ñati ji'i Ni.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' cua cajaa ti ycui'

¹⁷Tya ndya'a ngu' tyucui cha' tsaangu' ca quichi Jerusalén. Li' ndu'utsu' Jesús xi to' tyucui lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, cha' chcui' xi lo'o ngu' bi' li':

¹⁸—Jlo ti' ma cha' tyacui na tyaa ni na nde Jerusalén —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Cajua taya' ngu' 'na nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, cha' tsa lo'o ngu' 'na slo sti jo'ó nu laca loo, slo mstru nu nclu'u cha' jo'ó ne' laa. Cua'ni cuayá' ngu' bi' 'na li', chcui' ngu' cha' ntsu'u qui'ya 'na, cha' xqui'ya bi' ntsu'u cha' cajaa na'. ¹⁹Li' tsa lo'o ngu' bi' 'na slo ngu' xa' tsu' nu laca loo, cha' xtyi lo'o ngu' bi' 'na. Lo'o jua'a quiji' ngu' bi' 'na lo'o reta, cujui' ca'a ngu' bi' 'na lo crusi li'. Pana, tsá nchca tyuna, li' tyu'ú na' chaca quiya' —nacui Jesús.

Ndijña xtya'a Jacobo sca cha' tso'o cuentya ji'i sñi'

²⁰Lo'o li' yaa xtya'a Jacobo lo'o Juan ca slo Jesús. Zebedeo laca sti tyucuaa nu qui'yu bi'. Stu'ba ti yaa nu cuna'a bi' lo'o tyucuaa sñi', li' ndyatú sti' ma' slo Jesús cha' jña ma' sca cha' tso'o ji'i. ²¹Li' nchcuane Jesús ji'i nu cuna'a bi':

—¿Na laca nti' nu'u? —nacui Jesús ji'i.

—Cua'ni nu'u cha' tso'o ta nu'u chacuayá' cha' stu'ba ti chca'a sñi' na'

lo'o nu'u ca su caca nu'u loo nde loo la —nacui nu cuna'a bi'—. Culo nu'u cña cha' chca'a tsaca yu la'a tsu' cui jinu'u, chaca yu bi' chca'a yu la'a tsu' coca jin-u'u —nacui.

²² Li' nchcui' Jesús lo'o tyucuaa nu qui'yu bi':

—Ná nchca cuayá' ti' mā ñi'ya laca cha' nu ndijña mā 'na juani —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¿Ha taca ji'i mā chcube' mā ñi'ya nu chcube' na', ñi'ya ca si ta ngu' sca taná nu clyaa' tsa cha' co'o na? ¿Ha talo mā si xcube' ngu' ji'i mā ñi'ya nu nga'a cha' xcube' ngu' jna', nu lo'o cujuui ngu' 'na?

—Taca ji'i cua —nacui ngu' bi' li'.

²³ —Chañi cha' lo'o cu'mā co'o mā taná clyaa' nu ntsu'u cha' co'o na' bi', lo'o jua'a chcube' mā ñi'ya nu chcube' na' —nacui Jesús ji'i ngu'—. Pana ná ntsu'u chacuayá' ta na' sca se'i nde sii' na' cha' chca'a mā lo'o na' nde loo la, cha' cua laca ngusubi ycu' Ndyosi Sti na' ji'i ñati nu chca'a nde sii' na' tyempo bi'.

²⁴ Lo'o ndyuna nu chaca tii tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús, chii tsa ngua ti' ngu' ña'a ngu' ji'i Jacobo lo'o ji'i tya'a yu li'. ²⁵ Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i lcaa ngu' bi', cha' tyu'u ti'i ngu' slo.

—Jlo ti' mā cha' nu laca loo ji'i ngu' xa' tsu' ni, tyaala tsa ngu' bi' —nacui Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i—. Lye tsa nclo ngu' nu laca loo bi' cña ji'i ngu' ca quichi tyi ngu'; ²⁶ pana nu cu'mā ni, ná cua'ni mā jua'a. Lcaa lo cña nu taca xtyucua mā ji'i tya'a ñati mā, bi' cña ntsu'u cha' cua'ni mā, si cua nti' mā cha' caca mā loo ji'i ngu'. ²⁷ Lo'o jua'a, si nti' mā cha' ndulo la cha' ji'i mā cuentya ji'i ngu' tya'a mā, ntsu'u cha' cua'ni mā ñi'ya si laca mā msu ji'i tya'a mā, masi ná lo'o caya'. ²⁸ Na' nu cua nda Ni 'na li-yyaa cha' caca na' ñati, ná lijya na' nde chalyuu cha' caja msu 'na; ycu' na' laca na' msu ji'i ñati, bi' cha' lijya na'. Na cua lijya na' cha' cajaa na' cha' cati qui'ya

nu ntsu'u ji'i ñati, cha' cua'ni lyaá na' ji'i quiña'a tsa ñati li' —nacui Jesús ji'i ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i tucua tya'a ngu' cuityi'

²⁹ Cua ndyalaa ngu' quichi Jericó. Cua tyu'u ti ngu' tyaa ngu' li', lo'o jua'a quiña'a tsa ñati ndu'u lca'a ji'i Jesús.

³⁰ To' tyucui su tyeje tacui ngu' nga'a tucua tya'a ngu' cuityi'; cua ndyuna ngu' cuityi' bi' cha' ycu' Jesús nteje tacui tyucui jua, bi' cha' cui ngusi'ya ngu' ji'i yu:

—Xu'na, cua'ni tya'na ti' nu'u ji'i ya. Jlo ti' ya cha' la cui' ñati tya'a ji'i jyo'o David laca nu'u —nacui ngu' cuityi' bi' ji'i Jesús.

³¹ Pana ná ndiya ti' nu ngu' quiña'a bi', cha' lye tsa ngusi'ya ngu' cuityi' bi' ji'i Jesús.

—Cuaana ti cu'mā —nacui ngu' ji'i ngu' cuityi' bi'.

Ná ndyuna ngu' cuityi' bi', cuii la ngusi'ya ngu' bi' li':

—Xu'na, nu'u nu laca la cui' tya'a ñati ji'i jyo'o David —nacui ngu' cuityi' bi' ji'i Jesús—, cua'ni tya'na ti' nu'u ji'i ya.

³² Li' ndyatú Jesús, ngusi'ya ji'i ngu' cuityi' bi', cha' caa ngu' slo.

—¿Na laca nti' mā cha' cua'ni na' lo'o mā? —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'.

³³ —Xu'na —nacui ngu' bi' ji'i—, nti' ya cha' tyaca' tso'o xee cloo ya ña'a ya chaca quiya'.

³⁴ Tya'na tsa ti' Jesús ña'a yu ji'i ngu' bi'. Ngusta sne ya' yu chu' si'yu cloo ngu' bi' li', lo'o hora ti tyaca' tso'o xee loo ngu', ña'a ngu' chaca quiya'. Li' ndu'u ngu' bi' ndyaa ngu', nguta'a ngu' bi' lo'o Jesús.

Ngua'ni chi' ngu' loo Jesús lo'o ndyalaa yu nde Jerusalén

21 Cua ngulala ti tyalaa ngu' quichi Jerusalén. Cua tyeje tacui ti ngu' sca quichi sube ti su naa Betfagé, sii'

ca'ya Olivos ndi'í quichi' bi'. Li' ngulo Jesús cña ji'í tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í:

²—Yaa ma nde lquichi' re —nacui'—. Yala ti quije sca huru nu ndu ndyaaca' ji'í ma; ndu ni' lo'o sñi' ni'. Xati' ma ji'í na'ni bi', cha' tyaa lo'o ma ji'í ni' ca nde.

³Pana si xcuanu ngu' ji'í ma: “¿Ni cña cua'ni ma lo'o huru jua?” Li' ñacui' ma ji'í ngu' bi': “Ntsu'u cña cuentya ji'í ycuí' nu Xu'na na cha' cua'ni huru re”. Li' hora ti ta ngu' chacuayá' ji'í ma cha' caa ma caa lo'o ma ji'í ni'. ⁴La cui' ji'í cha' bi' nchcui' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'í ycuí' Ndyosi nu ngua sa'ni; ndi'ya nscua cha' bi' lo quityi:

⁵Cacha' ma ji'í ngu' quichi' Sión:

“Ña'a ma ña'a cha' cua li'ya ti nu laca loo ji'í ma.

Ná tyaala nu cusu' bi', hichu' huru ti ntyucua yu.

Sca huru cuañi' laca ni', sñi' na'ni nu ndy'ya yu'ba laca huru cuañi' bi'.”

⁶Lo'o li' ndyaa nu tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í lquichi' bi', ñi'ya nu ngulo Jesús cña ji'í ngu'. ⁷Ñaa lo'o ngu' ji'í huru bi' lo'o sñi'. Li' ngusta ngu' ste' ngu' hichu' huru cha' tyucua Jesús hichu' ni'. Li' ndyaa tucua Jesús hichu' ni'. ⁸La cui' jua'a nu quiña'a tsa ñati' nu ndi'í ca bi' nguscana ngu' ste' ngu', ngusta ngu' ji'í tyucui' cha' caja tyucui' tso'o su ñaa Jesús ntucua hichu' huru bi'. Xa' la ñati' ngusi'yu sta' yaca cha' sta ngu' tyucui' su ñaa yu. ⁹Lo'o lcaa ngu' nxi'ya ngu' cha' chaa ti' ngu', masi ngu' nu ndyaa nde loo la, masi ngu' nu ñaa nde chu' la; chaa tsa ti' lcaa ngu' bi'.

—Cua'ni tlyu ya jinu'u, cha' la cui' ñati' tya'a ji'í jyo'o rey David laca nu'u —nacui' ngu' ji'í Jesús—. Tso'o tsa cua'ni ycuí' Ni lo'o nu'u cha' li'ya nu'u lo'o chacuayá' ji'í ycuí' nu Xu'na na. Masi juani ti, cua'ni tlyu na ji'í ycuí' Ndyosi —nacui' ngu'.

¹⁰Li' ndyalaa ngu' bi' lo'o Jesús to' quichi' Jerusalén, ndyatí ngu' to' lo'o quichi' bi'. Ndube tsa ti' ngu' quichi' bi' li'. Cui' tsa nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Tilaca laca nu li'ya re? —nacui' ngu'.

¹¹Li' nguxacui' nu quiña'a tsa ñati' bi' cha' ji'í ngu' quichi' bi':

—Jesús Nazaret laca nu nde. Loyuu su cuentya Galilea laca quichi' tyi yu. Tu'ba ji'í ycuí' Ndyosi laca yu re —nacui' ngu'.

Ngulo'o Jesús ji'í ngu' cuxi nu ntsu'u ne' laa tonu

¹²Lo'o li' ndyalaa Jesús to' laa tonu su ndu'ni tlyu ngu' ji'í ycuí' Ndyosi. Ndyatí yu ndyaa yu ne' laa bi'. Li' ngulo'o yu ji'í lcaa ngu' nde liya', ngu' nu ndyu-jui' yu'ba nde ne' laa bi', jua'a lcaa ngu' nu ndi'í ndy'ya yu'ba bi'; nguxasu Jesús mesa su nchcutsa'a ngu' cñi' ji'í ngu', nguxasu yu yaca su ntucua ngu' nu ndu-jui' paloma.

¹³—Ndi'ya nscua cha' lo quityi ji'í ycuí' Ndyosi cuentya ji'í laa re —nacui' Jesús li'—: “Ni'í su caca chcui' lcaa ñati' lo'o ycuí' Ndyosi, jua'a ñacui' ngu' cha' ji'í ni'í 'na, nacui' Ni.” Jua'a nscua lo quityi, pana juani, cua ngua'ni ma cha' to' tyi ngu' cuaana laca ni'í re —nacui' Jesús ji'í ngu' bi'.

¹⁴Li' ñaa xi ngu' cuityi' ca su ndu Jesús ca ne' laa tonu bi', lo'o jua'a ñaa xi ngu' nu quicha quiya'; ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o ngu' quicha bi' li'. ¹⁵Na'a sti jo'ó nu laca loo cha' tlyu nu ngua'ni Jesús; lo'o nu mstru cha' jo'ó bi', na'a ngu' ñi'ya ngua cha' ndyaca tso'o ngu' quicha bi'. Lo'o jua'a na'a ngu' cha' ndi'í tyuu tya'a nu sube, cha' cui' tsa nchcui' nu sube bi' ndyu'ni chi' ngu' loo Jesús:

—Cua'ni tlyu ya jinu'u, cha' la cui' ñati' tya'a ji'í jyo'o rey David laca nu'u —nacui' nu sube bi'.

Nu lo'o ndyuna ngu' tlyu bi' ñi'ya nu nchcui' nu sube, ngua ñasi' tsa ngu' nu

laca loo bi' li'. ¹⁶ Hora ti nchcui' ngu' bi' lo'o Jesús:

—¿Ha ná ndyuna nu'u cha' cuiñi nu nchcui' nu sube re cuentya jinu'u? —nacui' ngu' bi' ji'i Jesús.

—Cua ndyuna na' —nacui' Jesús li'—. Si'i cha' cuiñi laca cha' nu nchcui' nu sube re. ¿Ha bilya chcui' ma lo quityi nu nscua sca cha' ndi'ya?:

Ndula tu'ba cubi', ndula tu'ba nu sube cuañi';

chañi cha' ndu'ni tlyu ngu' bi' ji'i ycui' Ndyosi.

¹⁷ Ndu'u Jesús ndyaa li'; ndu'u yu quichi tlyu, ndyaa nde sca quichi piti nu naa Betania. Ca bi' ngujua' yu talya.

Ngua'ni Jesús cha' ngüityi sca yaca quityi

¹⁸ Ca chaca tsá ngxutyuu Jesús ñaa nde quichi tlyu bi', ntyute' yu li'. ¹⁹ Lo'o li' na'a yu sca yaca quityi nu ndu to' tyucui'. Ndyaa na'a yu ji'i yaca bi' si ntsu'u si'yu lo yaca bi' cha' cacu yu; pana ná ntsu'u si'yu lo, xcui' laca' ti ntsu'u lo. Li' nchcui' Jesús ji'i yaca bi':

—Nga'aa tyu'u tsiya' ti si'yu lo yaca cua chaca yija —nacui'.

Hora ti ngüityi yaca bi'. ²⁰ Ndube tsa ti' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i li':

—¿Na laca ngua ji'i yaca quityi bi', cha' tsa tsiya' ca ngüityi yaca bi'? —nacui' ngu' bi' ji'i Jesús.

²¹ Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani —nacui'—. Si chañi cha' jlya ti' ma ji'i ycui' Ndyosi, si si'i cha' tucua ti cha' ntsu'u tyiquee ma nchcui' ma lo'o Ni, lo'o cu'ma caca ji'i ma cua'ni ma sca cha' tlyu jua'a. Si'i cha' quityi sca yaca ti chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi li', masi taca chcui' ma lo'o ca'ya jua ndi'ya: “Tyu'utsu' nu'u, yaa xcua nu'u nde lo hitya tyujo'o”, ñacui' ma ji'i. Lo'o li' jua'a caca ji'i, cha' tyu'utsu' ca'ya bi'. ²² Lcaa lo cha' nu jña ma ji'i ycui' Ndyosi ni, si chañi cha'

jlya ti' ma ji'i ycui' Ni, caja cha' bi' ji'i ma li'.

Ndyu'ni Jesús cña chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi

²³ Nu lo'o ndyalaa ngu' quichi tlyu bi', li' xa' ndyatí Jesús ndyaa ne' laa tonu bi'; nelyu'u yu ji'i ñati' chaca quiya'. Lo'o li' na'a sti jo'ó nu laca loo lo'o xa' la ngu' cusu' nu laca loo, na'a ngu' ji'i Jesús. Hora ti ñaa ngu' bi' slo yu cha' xcua ne ngu' cha' ji'i yu li':

—¿Tilaca laca nu nda chacuayá' jinu'u cha' cua'ni nu'u ñi'ya nu ndyu'ni nu'u juani? —nacui' ngu' nu laca loo bi' ji'i Jesús—. ¿Ma nde ngujui chacuayá' cua jinu'u? —nacui' ngu' bi' ji'i.

²⁴ —Lo'o na' xcua ne na' sca cha' ji'i ma lacua, ñi'ya xacui' ma cha' 'na li' —nacui' Jesús ji'i ngu' bi' li'—. Si caja ñi'ya xacui' ma cha' re 'na, lo'o na' xacui' na' cha' ji'i ma li'; cacha' liñi na' ji'i cu'ma tilaca laca nu nda chacuayá' 'na, cha' cua'ni na' ñi'ya nu ndyu'ni na' re li'. ²⁵ Tso'o lacua, nu lo'o tya ntyucuatya Juan ji'i ngu', ¿ha chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi ngua bi'? ¿Ha chacuayá' ji'i ñati' ti ngua bi'?

Li' cuaana ti nchcui' ngu' nu laca loo bi' lo'o tya'a ngu':

—¿Ñi'ya xacui' na cha' ji'i yu? Si ñacui' na: “Chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi ntyucuatya Juan bi' ji'i ngu'”, ná tso'o tyu'u cha' jua'a; hora ti ñacui' yu ji'na li': “¿Ni cha' ná ngusñi ma cha' nu nchcui' yu lacua?” ²⁶ Lo'o si ñacui' na: “Chacuayá' ji'i ñati' ti ntyucuatya Juan bi'”, la cui' ti ná tso'o si ñacui' na jua'a, cha' ntsii na ji'i lcaa ngu' quichi re, cha' lcaa ngu' jlya ti' ngu' cha' chañi cha' ngua Juan bi' tu'ba ji'i ycui' Ndyosi.

²⁷ Bi' cha' ndi'ya nguxacui' ngu' bi' cha' ji'i Jesús:

—Ná jlo ti' ya —nacui' ngu' bi'.

—Tso'o lacua —nacui' Jesús ji'i ngu' bi'—. Ni na', ná cacha' na' ji'i ma tilaca

laca nu nda chacuayá! 'na cha' cua'ni na' ñi'ya nu ndu'ni na'.

²⁸Tya ngulu'u la Jesús xi cha' ji'i ngu' li':

—Chcui' na' sca cuii re lo'o ma, lo'o li' xacui ma cha' jna' —nacui Jesús ji'i ngu'—. Cua ndi'i sca nu cusu' nu ntsu'u tucua tya'a sñi' qui'yu ji'i. Li' nchcui' nu cusu' bi' lo'o sñi' nu ngula clyo: “Sñi'”, nacui ji'i sñi' clyo bi', “yaa nu'u cua'ni cña ne' lo'o 'na juani, su ntsu'u yaca si'yu losu' tyixi 'na”. ²⁹“Ná tsa'a”, nacui sñi' yu li'. Pana tsa cua tsa ti xi ngua tyuju'u ti' sñi' cha' ná ndaquiya' ji'i sti, lo'o li' ndu'u ndyaa cña bi'. ³⁰Lo'o la cui' ti cña bi' ngulo sti ji'i nu chaca sñi' yu. “Tsa'a na', ná cube ti' nu'u”, nacui yu cuañi' bi' ji'i sti. Pana cha' cuiñi ti nchcui', cha' ná ndyaa cña ji'i sti. ³¹¿Ñi'ya nti' cu'ma ni? Nu tyucuaa qui'yu cuañi' bi' ni, ¿tilaca laca nu ngua'ni cña nu ngua ti' sti ngu' cha' cua'ni ngu'?

—Sñi' clyo yu, bi' laca bi' —nacui ngu' ji'i Jesús li'.

—Chañi cha' ji'i ma —nacui Jesús ji'i ngu'—. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani, cha' ntsu'u ngu' cuxi, ñi'ya nti' nu msu ji'i ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ngu', ntsu'u ngu' bi' nu yala la tyatí cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'; jua'a ntsu'u nu cuna'a calle ti nu yala la tyatí ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. Pana cu'ma ni, tiya' tsa tyalaa cu'ma ca su ntucua ycui' Ni. ³²Nu lo'o ñaa jyo'o Juan bi' ni, xcui' cha' liñi nchcui' yu lo'o ma. Liñi tsa ngua'ni yu, pana ná ngua'ni cuentya ma tsiya' ti ji'i cha' nu nchcui' yu lo'o ma. Lo'o nu ngu' cuxi nu nxñi cñi cña loo ngu' ni, cua ndaquiya' ngu' bi' ji'i cha' nu nchcui' Juan bi' li'; jua'a nu cuna'a calle bi', ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu nchcui' Juan. Masi cua na'a ma ñi'ya jlya ti' nu ngu' cuxi tyiquee bi' cha' nu ngulu'u Juan, ná nchca caca tyuju'u ti' ma ji'i

qui'ya nu ntsu'u ji'i ycui' ca ma, xqui'ya cha' ná ngusñi ma cha' nu nchcui' Juan bi' tsiya' ti.

Cuii ji'i msu xña'a

³³Nde chcui' na' chaca cuii lo'o ma: Ngua sca ngu' culiya', li' ndyataa yu quiña'a tsa yaca si'yu losu' tyixi. Ngusu'ba yu culiya' bi' sca lo'o hichu' yaca bi' li', xcui' yaca ye'le ndya' lo'o bi'. Lo'o jua'a ngüñá yu sca pilya cha' tyatá si'yu losu' ndacua, cha' tyu'u hitya tyixi nu ntsu'u ji'i si'yu bi'. Li' ngüñá yu sca ni'i su tyu ngu' cua ji'i cña bi'.

'Li' nda nu xu'na yuu bi' yuu ngüñá xi xa' la ñati, cha' cua'ni ngu' cña ne' lo'o ji'i yu, cha' ntsu'u sca cña tsa yu tyijyu'. ³⁴Tiya' la lo'o cua ngulala ti tyempo xuu ngu' si'yu bi', tyijyu' ndi'i xu'na yuu bi'. Li' ngulo yu cña ji'i ngu' msu ji'i yu cha' tsa ngu' ca su ntsu'u ngu' nu ndyu'ni cña ne' lo'o ji'i, cha' tsa squi'ya ngu' msu bi' sa yu'be si'yu nu nga'a cha' tyanu ji'i xu'na yuu bi'. ³⁵Pana lo'o na'a ti nu ngu' nu ndyu'ni cña bi' ji'i ngu' msu nu ngulaa bi', hora ti ndaya' ngu' ji'i ngu' msu bi'; ngujui'i ngu' ji'i tsaca yu, ndyu-juii ngu' ji'i chaca yu, ngujui'i ngu' quee ji'i xi xa' la ngu'. ³⁶Li' nda xu'na yuu bi' ji'i chaca latya msu, cha' ndyaa ngu' slo nu ngu' nu ndyu'ni cña bi'; pana na'a ti ngu' bi' ji'i msu bi', li' la cui' ti cha' cuxi ngua'ni ngu' bi' lo'o msu bi'.

³⁷Ca tiya' la li' nda xu'na yuu bi' ji'i sñi' ycui' ca ndyaa slo ngu' nu ndyu'ni cña bi'. “Ná tyiquee' taquiya' ngu' bi' ji'i sñi' ycui' na'”, ngua ti' xu'na yuu bi'. ³⁸Pana na'a ti ngu' bi' ji'i sñi' nu culiya' bi', li' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu': “Sñi' ycui' ndyalaa juani”, nacui ngu' ji'i tya'a ngu'. “Nu cua caca xu'na yaca si'yu re nde loo la, bi' cha' tso'o la si cujuui na ji'i yu, cha' tyanu lo'o re cuentya ji'na”, nacui ngu' bi'. ³⁹Lo'o li' ndaya' ngu' bi' ji'i sñi' xu'na yuu bi', ndyaa lo'o ngu' bi'

ji'ḷi yu nde chu' lo'o, ndyujuii ngu' bi' ji'ḷi yu li'.

⁴⁰¿Na laca cua'ni xu'na yuu bi' lo'o nu ngu' xña'a nu ndyu'ni cña ne' lo'o ji'ḷi yu, nu lo'o tyaa yu chaca quiya', nti' ma? —nacuḷi Jesús ji'ḷi ngu' li'.

⁴¹—Cujuii clya xu'na yuu bi' ji'ḷi lcaa ngu' tyaala bi' —nacuḷi ngu' ji'ḷi Jesús—. Lo'o li' ta yu yuu bi' jña xa' ñati cha' cua'ni ngu' cña lo yuu bi'. Culana xu'na yuu bi' ji'ḷi ñati tso'o nu tyaja'a ta xi si'yu ji'ḷi yu, caya' lo yuu bi'; ta ngu' si'yu lcaa yija' lo'o ndyaca tyempo nu nxuu ngu' si'yu bi'.

⁴²Li' xa' nhcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—¿Ha bilya chcu' ma lo quityi ji'ḷi ycu' Ndyosi? Ndi'ya nscua cha':

La cui' quee tonu nu nguxcuaa cuityi ni'ḷi ji'ḷi clyo, cha' ná tso'o ña'a quee bi' nti' ngu',

juani cua ngujui cña cua'ni quee bi';

ndu' bi' su ndulo la cha' ji'ḷi cuentya ji'ḷi ycu' Ndyosi.

Ycu' Ndyosi ngua'ni cha' jua'a ngua cha' bi', bi' cha' ndube tsa ti' na ji'ḷi cha' tlyu bi'.

Jua'a nhcui' cha' nu nscua lo quityi nu ngua tya sa'ni; ⁴³bi' cha' cacha' liñi na' ji'ḷi ma juani, cha' nga'aa ta ycu' Ndyosi chacuayá' tyatí cu'ma cha' ji'ḷi Ni cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'ḷi ma. Pana ta Ni chacuayá' tyalaa xa' la ñati ca slo ycu' Ni, si tso'o ntsu'u tyiquee ngu' cha' cua'ni ngu' cña ji'ḷi Ni. ⁴⁴Lo'o cha' ji'ḷi quee tonu bi' ni, na' laca ñi'ya laca quee tonu bi'; ñi'ya nu ngua'ni cuityi ni'ḷi lo'o quee bi', jua'a ndyu'ni ma lo'o na'. Pana si nti' ñati tacu' ngu' lo cha' jna', nga'aa tso'o tyi'ḷi ñati bi' li'; lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'ḷi lcaa ñati chalyuu, tye cha' tsiya' ti ji'ḷi ñati nu ná ntaja'a xñi cha' jna' nu lo'o yaa ngu' nde chalyuu.

⁴⁵Sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' fariseo ni, nu lo'o ndyuna ngu' cuiḷi nu cua nhcui' ca ti Jesús lo'o ngu', nu nhcui' cha' ji'ḷi ngu' tyaala nu ngua'ni cña ne'

lo'o ji'ḷi nu culiya' bi', lo'o jua'a nu nhcui' cha' ji'ḷi ngu' cuityi ni'ḷi nu ná tso'o, li' ngua tii ngu' nu laca loo bi', cha' nhcui' ca'a Jesús cha' ji'ḷi ycu' ngu' bi'. ⁴⁶Lye tsa ngua ti' ngu' bi' taya' ngu' ji'ḷi Jesús, cha' kujuii ngu' ji'ḷi, ngua ti' ngu'; pana ná ngua ji'ḷi ngu' bi', cha' ndyutsii ngu' ji'ḷi nu ñati quiña'a bi', cha' quiña'a tsa ngu' jlya ti' ngu' cha' laca Jesús sca ñati nu laca tu'ba ji'ḷi ycu' Ndyosi.

Cuiḷi ji'ḷi ta'a su ngujui clyo'o ngu'

22 Nhcui' Jesús chaca cuiḷi lo'o ngu' li':

²—Chcu' na' chaca cha' lo'o ma cha' caca cuayá' ti' ma ñi'ya caca lo'o laca ycu' Ni loo ne' cresiya ji'ḷi ñati —nacuḷi Jesús li'—. Caca bi' ñi'ya ngua sca tsa lo'o ngua ta'a ngujui clyo'o sñi' rey. Ngua'ni rey ta'a li'. ³Ngulo cña ji'ḷi msu ji'ḷi cha' tsa ngu', tsa chcu' ngu' lo'o lcaa ñati nu ntsu'u cha' ji'ḷi lo'o rey, cha' cua ndyalaa tsa nu caca ta'a bi'; pana ná ntaja'a ñati bi' caa ngu' slo rey nu ngua tsa ta'a bi'. ⁴Xa' ngulo rey bi' cña ji'ḷi msu ji'ḷi, cha' tsa ngu' slo ñati bi' chaca quiya': “Chcu' ma lo'o lcaa ñati bi', cha' cua laca ngua'ni cho'o na' scuaa cha' cacu ngu'; cua ndyujuii na' bata lo'o chqueru. Cua laca ntsu'u xlyaa cacu ngu' juani, si cua'ni ngu' cha' tso'o caa ngu' ta'a re yala ti, cha' cua ngujui clyo'o sñi' na'”, nacuḷi rey ji'ḷi msu ji'ḷi. ⁵Pana ná ndu'u tucua ñati bi', cha' ná ndube ti' ngu' cha' ngujui clyo'o sñi' rey bi'; ndyaa ngu' cña ne' quixi', ndyaa xi xa' la ngu' ndyujui' ngu' yu'ba ji'ḷi ngu'. ⁶Lo'o jua'a xi xa' la ñati bi' ni, ndaya' ngu' ji'ḷi msu bi', nxyí lo'o ngu' ji'ḷi msu bi'; cuati jua'a ntsu'u su ngujui'ḷi ngu' ji'ḷi msu bi' ña'a cuayá' nu ndyujuii ngu' ji'ḷi. ⁷Nu lo'o ndyuna rey cha' nu ngua'ni ngu' bi' lo'o msu ji'ḷi, ngua ñasi' tsa rey bi' ña'a ji'ḷi ñati xña'a bi'. Li' ngulo rey cña ji'ḷi sendaru ji'ḷi cha' kujuii ngu' ji'ḷi lcaa ñati xña'a bi', cha' su'ba ngu' quii' tyaqui

quichí tyi ñati bi'. ⁸Li' nchcui' rey lo'o msu jilí chaca quiya': "Cua ngua'ni cho'o na' scuaa cha' caca ta'a ngujui clyo'o sñi' na'", nacui' rey bi'. "Pana nu ngu' nu cua nchcui' na' lo'o tsā cha' caā ngu' ta'a ca slo na', ná ntaja'a ngu' bi' caā, bi' cha' ná cacu ngu' bi' scuaa tso'o nu ntsu'u 'na tsiya' ti. ⁹Tso'o la tsaa clyā mā nde calle tlyu juani; chcui' mā lo'o lcuā ti tya'a ñati nu ña'a mā jilí nde calle jua, cha' caā ngu' ta'a ca slo na'." ¹⁰Li' ndu'u ngu' msu bi' ndyaa ngu' nde calle; nchcui' ngu' lo'o cua ña'a ca ñati nu ndyaa tya'a ngu' lo'o, masi ñati tso'o, masi ñati cuxi. Li' ndyu'u ti' lcaā ñati bi' slo rey ña'a cuayá' nu ngutsa'a ni' jilí rey, ndi' quiña'a tsa ñati nu cua ndyalaa ta'a slo rey bi'.

¹¹Li' ndyatí ycuí rey bi', ndyaa nde ni' cha' chcui' lo'o lcaā ñati nu ndi' ni' bi'. Li' na'a rey cha' nga'a sca nu qui'yu nu ná lacu' late' jilí ta'a. ¹²Li' nchcuane rey jilí nu qui'yu bi': "Chocue", nacui, "¿ni cha' ndyatí nu'u ni' re lo'o ná lacu' nu'u late' jilí ta'a nu cua nda na' jinu'u?" Pana ná ngujui ñi'ya xacui' nu qui'yu bi' cha' jilí rey li'; ¹³bi' cha' ngulo rey bi' cña jilí msu jilí: "Xñi mā jilí nu qui'yu re, sca' mā ya' yu, lo'o jua'a sca' mā quiya' yu. Lo'o li' xcuaā mā jilí yu nde ca bilyaa su talya tsa ña'a, ca su nxi'ya tsa ngu' ndi' ngu', ca su lye tsa ndacu la'ya ngu' cha' ñasi' ngu'", nacui' rey bi'. ¹⁴Lo'o ycuí' Ndyosi ni, ndacane Ni jilí quiña'a tsa ñati cha' cua'a jyaca ngu' jilí lcaā cha' nu nchcui' Ni, pana cua laca ti ñati nu nsubi Ni jilí cha' caca ngu' ñati jilí Ni.

Cha' jilí cñi cña loo ngu'

¹⁵Li' ndu'u ngu' fariseo ndyaa ngu' cha' quiñi cha' jilí ngu' lo'o tya'a ngu', ñi'ya nu caca jilí ngu' cñilo'o ngu' jilí Jesús cha' chcui' yu sca cha' cuxi. ¹⁶Li' ngulo ngu' bi' cña jilí xi ngu' cuañi' nu ndyaca tsa'a cha' jilí ngu' fariseo, cha'

chcui' cuayá' ngu' cuañi' bi' lo'o Jesús, ngua ti' ngu'. Li' ndyaa ngu' bi' slo Jesús lo'o xi xa' la ñati nu ndya'a lo'o taju ngu' nu cuentya jilí rey Herodes.

—Mstru —nacui' nu ngu' cuañi' bi' jilí Jesús li'—, jlo ti' ya cha' liñi tsa ndu'ni nu'u; la cui' cha' liñi nu ntsu'u jilí ycuí' Ndyosi, bi' ti cha' laca nu nclu'u nu'u jilí ngu'. Ná ndube ti' nu'u ñi'ya ndañi cha' nu nchcui' ngu' jinu'u; sca ti cuayá' nti' nu'u ña'a nu'u jilí lcaā ñati, masi ngu' ti'i, masi ngu' tonu. ¹⁷Tyu'u cha' clyu ti' jinu'u, cacha' nu'u cha' liñi jilí ya: ¿Ha tso'o si ta na cñi cña loo na jilí rey tlyu nu ndi' xa' tsu' bi'?

¹⁸Pana ngua tii Jesús ñi'ya laca cha' cuxi nu ncyacua ti' ngu' bi', bi' cha' ndi'ya nguxacui' yu cha' jilí ngu':

—Cuiñi tsa cu'mā ni. ¿Ni cha' laca nchcui' cuayá' mā lo'o na'? —nacui' Jesús jilí ngu' bi'—. ¹⁹Culu'u mā sca cñi 'na, la cui' tya'a cñi plata nu nda na jilí ngu' nu nxñi cñi cña loo na.

Li' ñaa lo'o ngu' jilí sca cñi plata bi' slo Jesús.

²⁰—¿Tilaca nu ca jilí lcuí nga'a chu' cñi re? —nacui' Jesús jilí ngu' bi'—. ¿Ti jilí laca xtañi nu nscua re? —nacui'.

²¹—Xtañi rey tlyu nu ndi' xa' tsu', bi' nga'a chu' cñi cua —nacui' ngu' li'.

—Tso'o —nacui' Jesús li'—, jilí rey tlyu bi' tya mā cñi cña loo nu nga'a cha' ta mā jilí lacua, lo'o jua'a jilí ycuí' Ndyosi tya mā lcaā na nu ntsu'u cha' tya mā jilí Ni.

²²Ndube tsa ti' ngu' bi' li', cha' nchca tsa jilí Jesús xtyacui' cha' lo'o ngu'. Ndu'u ngu' bi' ndyaa ngu' li'.

Nchcuane ngu' jilí Jesús ñi'ya caca lo'o tyu'ú ñati chaca quiya'

²³Lo'o la cui' tsā bi' ñaa xi ngu' sadoceo slo Jesús, bi' laca sca latya ñati nu nchcui' cha' nga'aa tyu'ú ñati chaca quiya' lo'o cua ngujui' ngu'. Nchcuane ngu' bi' sca cha' jilí Jesús li':

²⁴—Mstru —nacui ngu' bi' jii'—, sa'ni la nda jyo'o Moisés sca cha' lo'o na cuentya jii' tya'a ngula ngu'. Nu lo'o cua ngujui tsaca yu ni, si cua ngujui clyo'o yu pana bilya caja sñi' yu, li' ntsu'u cña jii' tya'a ngula yu nu ntucua ycu' ti cha' caja clyo'o lo'o nu cuna'a nu ngua clyo'o jyo'o tya'a yu. Li' hcui' ngu' jii' sñi' clyo' ngu' cha' sñi' nu qui'yu nu cua ngujui bi' laca bi', cha' ná hcuna' xtañi yu nu cua ngujui bi'. Jua'a nchcui' Moisés sa'ni la. ²⁵Ndi'ya ngua sca quiya': Ntsu'u cati tya'a nu qui'yu tya'a ngula, tya'a quichi tyi ya. Li' ngujui clyo'o nu ngula clyo, pana yala tsa ngujui yu, lo'o bilya caja sñi' yu. Li' ndyanu nu cuna'a bi' cuentya jii' tya'a yu. ²⁶Li' ngujui clyo'o nu cuna'a bi' chaca quiya'. La cui' jua'a, yala ti ngujui chaca nu qui'yu tya'a ngula jyo'o bi'. Jua'a ngua jii' ca ta'a ngu' qui'yu tya'a ngula jyo'o bi'. ²⁷Ca su ndye, li' ngujui nu cuna'a bi'. ²⁸Nu lo'o tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya' ni, ¿ñi'ya nu laca clyo'o ca nu cuna'a bi', cha' ca ta'a cati tya'a nu tya'a ngula ngu' ngujui clyo'o ngu' lo'o?

²⁹Li' nguxacui Jesús cha' jii' ngu' bi':

—Ná jlo ti' mā tsiya' ti, cha' ná nhca cuayá' ti' mā jii' quityi jii' ycu' Ndyosi; ná nhca cuayá' ti' mā cha' nhca tsa jii' ycu' Ni cua'ni Ni cña tonu. ³⁰Nu lo'o tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya', nga'aa ntsu'u cha' caja clyo'o ngu' ca bi'; ty-i'i' ngu' li' ñi'ya ndi'i' xca jii' ycu' Ndyosi ca slo Ni. ³¹Chañi cha' ntsu'u cha' tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya'. ¿Ha bilya hcui' mā cha' lo quityi nu nhcui' ycu' Ndyosi lo'o mā? Ndi'ya nhcui' quityi bi': ³²“Ycu' Ndyosi Xu'na Abraham laca na',” nacui' Ni, “ycui' Ndyosi Xu'na Isaac laca na', lo'o la cui' ti ycu' Ndyosi Xu'na Jacob laca na'”, nacui' Ni. Ná nacui' quityi bi' cha' na cua ngua ycu' Ndyosi Xu'na ngu' bi'; ña'a ti tya laca ycu' Ndyosi Xu'na ngu' bi' juani, lo'o

jua'a laca ycu' Ndyosi Xu'na lcaa ñati lu'ú.

³³Lo'o ndyuna nu quiña'a tsa ñati nu nga'a slo cha' nu nclyu'u Jesús bi', ndube tsa ti' ngu' jii' cha' bi' li'.

Cña nu ndulo la cha' cua'ni na cuentya jii' ycu' Ndyosi

³⁴Nu lo'o ndyuna ngu' fariseo cha' cua ngua'ni Jesús ngana jii' nu ngu' saduceo bi', li' ndyu'u ti'i' lcaa ngu' fariseo bi' slo Jesús. ³⁵Lo'o jua'a nga'a sca ngu' fariseo nu jlo tsa ti' lcaa cha' jii' ycu' Ndyosi nu nguscua jyo'o Moisés. Li' nchcuane yu jii' Jesús cha' hcui' cuayá' yu lo'o:

³⁶—Mstru —nacui' yu bi' jii' Jesús—, ¿ñi'ya cha' laca nu ndulo la ji'na cha' cua'ni na, cha' nu nda ycu' Ni lo'o jyo'o Moisés sa'ni la?

³⁷Li' nguxacui Jesús cha' jii' yu bi':

—“Ntsu'u cha' tyucui tyiquee mā tyu'u cha' jii' mā lo'o ycu' Ndyosi; nu lo'o lubii ti cresiya jii' mā, jua'a lo'o lcaa cha' nu nda'ya hique mā, tyu'u cha' jii' mā lo'o Ni”. ³⁸Bi' laca cha' nu tlyu la, nu ndulo la ji'na cha' cua'ni na. ³⁹Lo'o jua'a ntsu'u chaca cha' tlyu: “Ntsu'u cha' cua'ni tya'na ti' mā jii' tya'a ñati mā, ñi'ya laca si ndu'ni tya'na ti' mā jii' ycu' ca mā”. ⁴⁰Suu lcaa cha' nu nguscua jyo'o Moisés cuentya jii' ycu' Ndyosi laca tyucuaa cha' bi', lo'o jua'a suu lcaa cha' nu nhcui' ngu' nu ngua tu'ba jii' ycu' Ndyosi nu ngua sa'ni laca cha' bi'.

Nchcuane Jesús jii' ngu' cuentya jii' Cristo

⁴¹Laja lo'o tya ndyu'u ti'i' lcaa ngu' fariseo bi' su ndy Jesús, li' nchcuane yu sca cha' jii' ngu':

⁴²—¿Ñi'ya nti' cu'mā cuentya jii' Cristo nu ntsu'u cha' caa? —nacui' Jesús jii' ngu' bi'—. ¿Tilaca ngua jyo'o cusu' jii' nu Cristo bi' nti' mā?

—Ñati tya'a jii' jyo'o rey David caca nu bi' —nacui' ngu' jii'.

⁴³Li' nchcuane Jesús ji'í ngu' bi' chaca quiya':

—¿Ñi'ya ndyu'u ta cha' re nti' cu'ma, cha' cua nchcui' jyo'o David cha' Xu'na yu laca nu Cristo bi'? Cua ngulu'u Xtyi'i ycuí' Ndyosi cha' bi' ji'í David, bi' cha' nchcui' yu ndi'ya:

⁴⁴Ycui' Ndyosi nu laca Xu'na na nacui' ji'í Cristo nu Xu'na na' ndi'ya:

“Tyucua nu'u nde la'a tsu' cui' 'na, ña'a cuayá' nu cua'ni tye na' cha' ji'í lcaa tya'a cusuu jinu'u, cha' caca nu'u loo ji'í lcaa ca cha'”, nacui' Ni ji'í Cristo.

⁴⁵Xu'na na', nchcui' jyo'o David ji'í Cristo. ¿Ñi'ya caca chcui' na cha' ñati' tya'a ji'í jyo'o David bi' laca Cristo lacua?

⁴⁶Ná ntsu'u ni sca ñati' ca bi' nu ngua ji'í xacui' cha' ji'í Jesús li'. Lo'o jua'a xa' la tsá nde loo la nga'aa nchcuane ngu' cha' ji'í yu tsiya' ti, cha' ntsii' ngu' ji'í, ñi'ya nu xacui' Jesús cha' ji'í ngu'.

Ngusta Jesús qui'ya ji'í ngu' fariseo lo'o jua'a ji'í mstru cha' jo'ó bi'

23 Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o nu quiña'a tsa ñati' nu ndi'í slo yu, jua'a lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í:

²—Nu ngu' fariseo bi', lo'o mstru nu nclu'u cha' jo'ó ne' laa ni, jlo ti' ngu' bi' lcaa cha' ñi'ya nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi. ³Bi' cha' tso'o cua'a jyaca ma ji'í cha' nu nclu'u ngu' bi' ji'í ma, tso'o taquiya' ma ji'í cha' nu nclu'u ngu' bi'; pana ná cua'ni ma ñi'ya nu ndu'ni ti ngu' bi'. Tso'o ti nclu'u ngu' cha' jo'ó bi', pana ná ndaquiya' ycuí' ca ngu' cha' bi'. ⁴Lo'o jua'a nu ngu' fariseo bi' ni, nclyo ngu' cña ji'í tya'a ngu' cha' tonu tsa yu'ba qui'ya ngu'; ti'í tsa yu'ba nsta ngu' bi' scu ñati', pana ycuí' ca ngu' ni, ná sicua ngu' yu'ba bi' tsiya' ti. ⁵Lcaa cha' nu ndu'ni nu ngu' bi' ni, ndu'ni ngu' ji'í cha' ña'a ti ñati' ji'í ngu'; bi' cha' ndyaaca' juata su nscua cha' ji'í ycuí' Ndyosi hique ngu',

lo'o jua'a scu ngu', cha' nti' ngu' cha' chcui' ñati' ji'í ngu' cha' tacati tsa ndu'ni ngu'. Lo'o jua'a nchcu' ngu' bi' payu nu tonu tsa lsu ndacui lo cha' ña'a ñati' ji'í. ⁶Nu lo'o ndya'a ngu' bi' sca ta'a, li' ndyaca'a ngu' su tso'o la ña'a nti' ngu'; cuati jua'a ne' laa, la cui' ti su tso'o la ña'a nti' ngu', ca bi' ntucua ngu' bi'. ⁷La cui' jua'a, si tyacua tya'a ñati' lo'o ngu' bi' nde calle, lo'o chcui' ñati' bi' lo'o ngu', na cua'ni chí ñati' loo nti' ngu' fariseo bi'; jua'a cua nti' ngu' cha' ñacui' ñati' ji'í, cha' mstru laca ngu'. Jua'a nti' ngu' bi'.

⁸Pana cu'ma ni, ná tso'o si ñacui' ngu' ji'í ma cha' mstru laca ma; tso'o la si sca ti cha' ntsu'u tyiquee ma lo'o tya'a ma, cha' sca ti mstru ntsu'u ji'í ma, bi' laca Cristo. ⁹Lo'o jua'a ná nga'a cha' ñacui' ma cha' sti ma laca sca ñati' chalyuu ti, cha' sca ti ycuí' Ndyosi nu ntucua nde cua, bi' laca Sti ma. ¹⁰Lo'o jua'a ná ta ma chacuayá' ji'í ñati' cha' chcui' ngu' ji'í ma cha' xu'na ngu' laca ma, cha' sca ti Cristo laca Xu'na ma nu chañi ca. ¹¹Nu cu'ma nu ndulo la cha' ji'í ma cuentya ji'í tya'a ma, nga'a cha' cua'ni ma cua ña'a ca cña nu culo lcaa tya'a ma ji'í ma, masi laca ma loo ji'í ngu'. ¹²Ñati' nu nti' cha' caca tlyu la cuentya ji'í tya'a ngu', ntsu'u cha' ca tyuju'u ti' ngu' ca tiya' la; pana ñati' nu ná ndu'ni tyixi lo'o tya'a ngu', nu ná nti' tyijiloo ji'í tya'a ngu', bi' laca nu chañi cha' caca tlyu la cuentya ji'í cu'ma.

¹³¡Tya'na tsa cu'ma ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'ma ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ma! Na ndacu' ma tyucui' ji'í ngu', cha' ná caca tyatí ngu' cha' ji'í ycuí' Ndyosi, cha' ná caca ycuí' Ni loo ne' cresiya ji'í ngu'. Ni ycuí' ma, ná caca tyatí ma cha' bi', lo'o jua'a ná nda ma chacuayá' cha' tyatí xa' la ñati' cha' bi'.

¹⁴¡Tya'na tsa cu'ma ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'ma ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ma! Nxlyaa ma ni'í nu ntsu'u ji'í nu cuna'a ti'í, lo'o li'

tyiquee' nchcui' mā lo'o ycui' Ndyosi slo ñati cha' ña'a ti ñati ji'i mā. Ná ca cuayá' ti' xa' ñati lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i mā li'. Bi' cha' lye la chcube' mā ca nde loo la.

¹⁵ ;Tya'na tsa cu'mā ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'mā ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee mā! Tyijyu' tsa ndya'a mā, masi tyucuii nde lo yuu ti, masi tyucuii nteje tacui mā tyujo'o ndya'a mā, cha' clyana mā ji'i ñati, masi sca ti ñati nu tyaja'a xtyanu ji'i nu xa' la jo'ó nu ndu'ni tlyu yu ji'i, cha' xñi yu cha' nu culu'u cu'mā ji'i yu. Li' culu'u mā ji'i yu cha' caca yu sñi' cuiñaja nu tlyu la que cu'mā, cu'mā nu ntsu'u cha' tsaa mā ca bilyaa.

¹⁶ ;Tya'na tsa cu'mā! Na cua nti' mā culu'u mā ji'i xa' ñati; pana cuityi' ycui' ca cu'mā, cha' ná nda mā cuentya tsiya' ti. Ndi'ya nchcui' mā: “Si cua'ni ngu' jura cuentya ji'i laa tonu re cha' cua'ni ly-iji ngu' sca cña, ná sca cha' laca”, nacui mā. “Pana si cua'ni ngu' jura cuentya ji'i na oro nu ntsu'u ne' laa cha' cua'ni ngu' cña bi', li' ntsu'u cha' cua'ni ngu' lcaa cña tsiya' ti nu cua nchcui' ngu'”, nacui mā. ¹⁷ ;Ple tsa cu'mā, na cuityi' tsa mā! ¿Na laca nu ndulo la cha' ji'i nti' mā? ¿Ha tlyu la cha' ji'i na oro nu ntsu'u ne' laa bi'? ¿Ha tlyu la cha' ji'i laa tlyu su ntsu'u na oro bi', nti' mā? Sca ti cuayá' ndyu'u cha' bi'. ¹⁸ Lo'o jua'a chaca cha' nchcui' mā: “Si cua'ni ngu' jura cuentya ji'i mesa nu ntsu'u ne' laa re, cha' cua'ni lyiji ngu' sca cña, ná sca cha' laca”, nacui mā. “Pana si cua'ni ngu' jura cuentya ji'i msta nu nsta ngu' lo mesa bi', cha' cua'ni ngu' cña bi', li' ntsu'u cha' cua'ni ngu' lcaa cña tsiya' ti nu cua nchcui' ngu'”, nacui mā. ¹⁹ ;Chañi cha' cuityi' cu'mā! ¿Na laca nu ndulo la cha' ji'i, nti' mā? ¿Ha tlyu la cha' ji'i msta bi'? ¿Ha tlyu la cha' ji'i mesa su nscua msta bi', nti' mā? Sca ti cuayá' laca cha' bi'; ²⁰ bi' cha' nu lo'o cua'ni ngu' jura

cuentya ji'i mesa bi', cha' cua'ni ngu' sca cña, stu'ba ndyu'ni ngu' jura cuentya ji'i na nu nscua lo mesa bi'. ²¹ Lo'o jua'a, si cua'ni ngu' jura cuentya ji'i laa tonu re, la cui' jua'a ndyu'ni ngu' jura cuentya ji'i ycui' Ndyosi, cha' lo'o ne' laa bi' ndya'a ycui' Ni. ²² La cui' ti cha' ni, si cua'ni ngu' jura cuentya ji'i sca na nu ntsu'u nde cua, la cui' jua'a ndyu'ni ngu' jura cuentya ji'i su tlyu ca su ntucua ycui' Ni, lo'o jua'a cuentya ji'i ycui' Ni li'.

²³ ;Tya'na tsa cu'mā ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'mā ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee mā! Tacati tsa ndu'ni mā lo'o ycui' Ndyosi lo'o lcaa na xca ti nu ntsu'u ji'i mā; si ntsu'u tii tya'a laca' tyunu' xlya ji'i mā ni, masi si'yu hañi, masi si'yu comino, hora ti nda mā tsaca ji'i ycui' Ndyosi li', masi ná ndaquiya' mā ji'i cha' nu ngulu'u Ni, nu ndulo la cha' ji'i. Cua nacui ycui' Ndyosi cha' liñi ti cua'ni cuayá' mā ji'i ñati, lo'o jua'a nacui Ni cha' cua'ni tya'na ti' mā ji'i ñati, cha' jlya tso'o ti' mā ji'i ycui' Ni; pana ná nduna mā cha' bi'. Ntsu'u cha' taquiya' mā ji'i cha' nu ndulo la bi', masi tya cua'ni mā cha' tso'o ñi'ya nu ndyu'ni ti mā nu lo'o nda mā msta sube ti bi'. ²⁴ Nti' mā culu'u mā cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i xa' ñati; pana na cuityi' ycui' ca mā, cha' ndyacu' hique mā ji'i lcaa cha' liñi bi'. Ñi'ya laca si nsuibii mā hitya cha' co'o mā, cha' ná co'o mā na'ni sube nu ntsu'u lo hitya bi', pana ná ndu'ni cuentya mā ji'i, si cua ntyucui' mā sca na'ni tlyu la, ñi'ya nti' sca camello.

²⁵ ;Tya'na cu'mā ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'mā ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee mā! Tso'o tsa ndyaati loo mā, ndyaati chu' cuaña' mā, ñi'ya nti' ndyaati sca tasa, ndyaati sca caña; pana nde ne' cresiya ji'i mā xcui' cha' cuxi ntsu'u, cha' nti' mā xlyaa mā na nu ntsu'u ji'i xa' ñati, cha' lya' ti' mā ji'i ñati. ²⁶ Na cuityi' mā, lcaa cu'mā ngu' fariseo. Clyo cua'ni lubii mā ne' cresiya

ji'í ycuí' ca mā, cha' tyanu lubii tyucui ña'a mā li', ñi'ya nti' ndyaatí sca tasa, sca ca'ña.

²⁷ 'i' Tya'na tsa cu'mā ngu' mstru cha' jo'ó lo'o cu'mā ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee mā! Ñi'ya sca ni'í sube nu ndu chu' cuaá nu ndu'ni ngatí ngu' ji'í, tso'o tsa ña'a ni'í bi' li', la cui' jua'a laca cu'mā. Pana xcui' tyijya jyo'o ntsu'u ne' cuaá bi', xcui' na tyucu ntsu'u bi'. ²⁸ Lo'o jua'a cu'mā ni, tso'o tsa ña'a mā nde chu' mā, liñi tsa ndu'ni mā nti' ñati; pana lo'o ña'a ycuí' Ndyosi ca nde ne' mā, tucua cha' ntsu'u tyiquee mā, cuxi tsa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'í mā, nti' Ni.

²⁹ 'i' Tya'na tsa cu'mā ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'mā ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee mā! Tso'o tsa ña'a ni'í sube nu ndiñá mā chu' cuaá su ndyatsi' jyo'o nu cua yaa nchcui' cha' ji'í ycuí' Ndyosi lo'o ñati nu ngua sa'ni la; tso'o tsa ndalya' mā ji'í ni'í bi' nu ntu-cua chu' cuaá su ndyatsi' jyo'o nu tso'o tsa tyiquee nu ngua sa'ni la. ³⁰ “Cuxi tsa ngua'ni jyo'o cusu' ji'í ya cua sa'ni”, nacui mā. “Si cua nguti'í ya chalyuu nu ngua tyempo bi', ná lo'o cua ndyujuii ya ji'í ngu' nu ngua tu'ba ji'í ycuí' Ndyosi bi'”, nacui mā. ³¹ Jlo ti' mā cha' laca mā la cui' tya'a ñati lo'o jyo'o cusu' ji'í mā nu cua ndyujuii ji'í ngu' nu ngua tu'ba ji'í ycuí' Ndyosi nu ngua sa'ni; ña'a ti cuxi tyiquee mā juani, ñi'ya nu cuxi tyiquee jyo'o cusu' ji'í mā nu ngua li'. ³² Tso'o laca. Tya cua'ni la mā cha' cuxi nu ngua'ni jyo'o cusu' ji'í mā nu ngua sa'ni li'.

³³ 'i' Ñi'ya nti' cuaña, jua'a nti' cu'mā! Tajua' tsa ndyu'ni mā cha' cuxi. ¿Ha nti' mā cha' clyaá mā ji'í ycuí' Ndyosi cha' ná chcube' mā ca bilyaa? Ná taca ji'í mā jua'a. ³⁴ Bi' cha' ta na' ji'í ñati 'na cha' caa ca slo mā; masi ngu' nu laca tu'ba 'na, masi ngu' nu jlo ti' cha' jna', masi

ngu' mstru nu cuentya jna', ta na' ji'í ngu' cha' caa ngu' ca slo mā. Jlo ti' na' cha' tyaala tsa cu'mā; cujuui mā ji'í xi ñati bi', cujuui' ca'a mā ji'í xi xa' la ñati bi' lo'o crusi, quiji'í mā ji'í xi xa' la ñati bi' lo'o reta. Masi ne' laa ji'í mā, cua'ni lya' tsa ti' mā ji'í ngu' bi' ña'a cuayá' nu culo'o mā ji'í ngu' bi', cha' ná tyanu ngu' bi' quichi'í tyi mā tsiya' ti. ³⁵ Bi' cha' laca, tyanu qui'ya cu'í mā xqui'ya cha' cua ndyujuii jyo'o cusu' ji'í mā ji'í quiña'a tsa ñati nu nchcui' cha' liñi tya sa'ni la, tya lo'o ngujuii Abel nu ngua tya clyo la, ña'a cuayá' nu ngujuii Zacarías sñi' Berequías. Nu jyo'o Zacarías ni, cua ndyujuii ngu' ji'í yu su ndu yu ne' laa, ca su laja cla'be to' mesa su ndyaqui msta, nu lo'o cua tsa ti yu ni'í su tacati tsa. Stu'ba ndyu'u cha' ñi'ya laca si ycuí' ca mā cua ndyujuii mā ji'í jyo'o cusu' bi', cha' la cui' cha' cuxi bi' ntsu'u tyiquee mā juani. ³⁶ Cha' liñi nchcui' na' lo'o mā juani, cha' bilya cajaa mā lo'o tlyu tsa cha' cuxi caca ji'í cu'mā ngu' nasiyu nde xqui'ya qui'ya nu ndyanu ji'í mā.

Ngusi'ya tsa Jesús xqui'ya quichi'í Jerusalén

³⁷ 'i' Tya'na tsa cu'mā ngu' Jerusalén! Tucui tsa cha' ntsu'u ji'í mā. Tya sa'ni la ndyujuii mā ji'í ñati nu ngua'a lo ycuí' Ndyosi cña ji'í, masi ngujui'í mā quee ji'í ngu' nu laca tu'ba ji'í Ni. Tyuu tsa quiya' ngua ti' na' cha' cua'ni tyaca'a na' ji'í mā cha' ná ca cuxi ji'í mā. Ñi'ya nti' sca su'u nu nxuti'í ji'í sñi' ne' lu'be ni', jua'a ngua ti' na' cua'ni na' lo'o mā; pana ná nda mā chacuayá' 'na tsiya' ti. ³⁸ Bi' cha' xñi'í ti tyanu quichi'í tyi mā juani. ³⁹ Cha' liñi nchcui' na' lo'o mā juani, cha' nga'aa ña'a mā 'na ña'a cuayá' nu tyalaa tyempo lo'o chcui' mā cha' 'na: “Tso'o tsa ndyu'ni ycuí' Ndyosi lo'o ñati nu lijya chacuayá' ji'í ycuí' nu Xu'na na”, ñacui mā li'.

Ngulala ti cati laa tonu

24 Lo'o li' ndu'u Jesús ne' laa tonu bi'; na cua tyaa ti, lo'o lye tsa nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i yu lo'o yu cha' jil'i laa tonu bi', cha' tso'o tsa ña'a lcaa ni'i nu cuentya jil'i laa bi'. ² Li' ngux-acui Jesús cha' jil'i ngu' bi':

—Ña'a tso'o ma jil'i lcaa cha' nu ntsu'u jil'i laa tonu re —nacui Jesús jil'i ngu' bi'—. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani, cha' tye laa re cati ña'a cuayá' ni sca quee nu ntsu'u sii' laa re, nga'aa tyanu bi' hichu' tya'a.

Cha' ti'í nu caca lo'o cua tye ti chalyuu

³ Li' ndyaa ngu' nde lo xlya ca'ya Olivos. Ca bi' ndyaca'a Jesús, lo'o li' cuaana ti nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i lo'o yu, nchcuane ngu' jil'i:

—Cuacha' nu'u jil'i cua, ¿ni jacua' caca cha' cuxi bi' jil'i laa tonu bi'? Lo'o jua'a, ¿ñi'ya caca cha' lo'o caa nu'u, nu lo'o cua tye ti chalyuu? —nacui ngu' bi' jil'i.

⁴ Li' ngulu'u la xi Jesús jil'i ngu' bi':

—Cua'ni tii ti' ma, cui'ya ma cuentya cha' ná tucui cñilo'o jil'i ma —nacui—. ⁵ Nde loo la caa tyuu tya'a ngu' cuiñi nu ñacui cha' cuentya jna' lijya ngu'. “Cristo laca na”, ñacui ngu' bi' jil'i ma, lo'o jua'a cñilo'o ngu' jil'i quiña'a ñati nu jlya ti' cha' bi'. ⁶ Tyempo bi' cañi cha' nxuu tya'a ngu' nasiyu re lo'o ngu' xa' nasiyu, lo'o jua'a caca cha' jil'i ma cha' nxuu tya'a ngu' nasiyu tyijyu'. Ná cut-sii ma li'. Ntsu'u cha' caca jua'a, pana tya lyiji tye chalyuu li'. ⁷ Xuu tya'a ñati sca tsu' lo'o ngu' chaca tsu', lo'o jua'a xuu tya'a ñati sca quichi tlyu lo'o ñati chaca quichi tlyu. Li' caca jbi'ña jil'i ngu', caa quicha nu xñi jil'i lcaa ngu', lo'o jua'a tyuu se'i clyacu chalyuu li'. ⁸ Pana lcaa cha' bi' caca lo'o chca nguxana ti cha' chcube' ñati chalyuu, si'i na cua ndye chalyuu li'.

⁹ Nu lo'o xana cha' cuxi bi', tejeya' ngu' jil'i ma cha' xcube' ngu' jil'i ma, hasta ña'a cuayá' nu cujuui ngu' jil'i ma, cha' ntsu'u ngu' tyucui ña'a chalyuu nu caca ti'í ti' ngu' ña'a ngu' jil'i ma xqui'ya na'; ¹⁰ bi' cha' tyuu tya'a ngu' tya'a ma caca taja ti' ngu' jna', nga'aa talo ngu' cha' xñi la ngu' cha' 'na li'. Lo'o jua'a ntsu'u ngu' tya'a ma nu cujuui cuañi' ngu' jil'i tya'a ma ngu' ngu' cuxi, jua'a ntsu'u ngu' tya'a ma nu caca ti'í ti' ngu' ña'a ngu' jil'i xa' la ngu' tya'a ma li'. ¹¹ La cui' jua'a tyu'u tucua quiña'a ngu' cuiñi, nu laca tu'ba jil'i ycu' Ndyosi, ñacui ngu'. Cñilo'o ngu' bi' jil'i tyuu tya'a ma, cu'ma nu laca ma ñati 'na. ¹² Quiña'a tsa cha' cuxi caca, ña'a cuayá' nu quiña'a tsa ngu' tya'a ma nga'aa cua'ni tya'na ti' ngu' jil'i xa' la ngu' tya'a ma. ¹³ Pana ná cube ti' ma, lcaa cu'ma nu talo tyiquee ma jil'i cha' cuxi bi', cua'ni lyaá na' jil'i cu'ma li', ña'a cuayá' nu tye chalyuu —nacui Jesús—. ¹⁴ Ntsu'u cha' culu'u ma cha' jna' jil'i ñati, lcaa cha' tso'o nu nchcui' na', ñi'ya caca lo'o laca ycu' Ndyosi loo ne' cresiya jil'i ñati; ntsu'u cha' chcu' ma cha' bi' lo'o ñati tyucui ña'a chalyuu, cha' caca cuayá' ti' ngu' jil'i cha' bi' nde lcaa nasiyu. Lo'o li' tye chalyuu.

¹⁵ Jyo'o Daniel nu ngua tu'ba jil'i ycu' Ndyosi cua sa'ni ni, cua nchcui' yu cuentya jil'i sca na nu suba' tsa, nu cua'ni ñu'u jil'i lcaa na lubii. (Caca cuayá' ti' cu'ma jil'i cha' bi' nu lo'o chcu' ma lo quityi re.) Nu lo'o ña'a ma cha' ndu na suba' bi' ca su tacati tsa ne' laa tonu bi' —nacui Jesús—, ¹⁶ li' ca cuayá' ti' ma cha' tso'o la si xna lcaa ma nu ndi'i ma nde loyuu su cuentya Judea, xna ma cha' tyu'u cuatsi' ma laja ca'ya. ¹⁷ Si ndu ñati que ni'i jil'i tsa bi', nga'aa ta tyempo tyatí ngu' ni'i cha' culo ngu' yu'ba nu ntsu'u jil'i ngu'; nga'a cha' ca'ya clya ngu' bi' nde lo yuu cha' xna clya ngu' li'. ¹⁸ Lo'o jua'a si ntsu'u ngu' ne' quixi', nga'aa ta

tyempo ji'i ngu' cha' xtyuu ngu' tyaa ngu' nde to' tyi ngu', cha' squiya ngu' te' quicha' ji'i ngu'; nga'a cha' xna clya ngu' bi' li'. ¹⁹ Lo'o jua'a tya'na tsa caca ji'i nu cuna'a tana lo'o tyalaa tsā bi', tya'na tsa ngu' cuna'a nu ntsu'u cubi' cuañi' nu tya ndyati' li'. ²⁰ Tso'o si jña mā cha' ji'i ycu'i Ndyosi cha' ná ntsu'u cha' xna mā lo'o caca tyempo tlya', cha' ná ntsu'u cha' xna mā tsā ta'a nu ndi'i cña ngu'. ²¹ Tyempo lo'o lye tsa chcube' ngu' caca bi', nu lo'o ntsu'u cha' xna mā li'; bilya chcube' ñati chalyuu jua'a tya lo'o ngüiñá ycu'i Ni chalyuu hasta juani, lo'o jua'a nga'aa si'i jua'a chcube' ñati tyempo ca nde loo la. ²² Pana cua nacui ycu'i nu Xu'na na cha' xti ti tsa caca tyempo nu chcube' ngu' jua'a; si tyiquee' talo tyempo cuxi bi', nga'aa clyáá ni tsaca ñati chalyuu li'. Pana tya'na ti' ycu'i Ndyosi ña'a Ni ji'i ñati ji'i Ni, bi' cha' cua'ni Ni cha' xti ti tsā caca tyempo cuxi bi'.

²³ Nu lo'o caca tyempo bi', si ñacui ngu': "Ña'a mā ña'a, cua ndyalaa Cristo ca nde"; jua'a si ntsu'u ngu' nu chcu'i ndi'ya: "Cua ndyalaa Cristo quichi' jua'", ná taquiya' mā ji'i cha' cuiñi nu nchcu'i ngu' bi' li', ²⁴ cha' Cristo cuiñi caca nu bi'. Lo'o jua'a tyu'u tucua xi ngu' cuiñi nu chcu'i cha' tu'ba ji'i ycu'i Ndyosi laca ycu'i ca ngu', nu cuiñi ti cua'ni cha' tlyu cha' cube tsa ti' xa' ñati; cua'ni ngu' cuiñi bi' jua'a, cha' nti' ngu' cua'ni ngu' ngana ji'i mā, lo'o jua'a ji'i lcaa ñati nu cua ngusubi ycu'i Ndyosi ji'i. ²⁵ Cua ndacha' na' cha' bi' ji'i mā juani, nu tya lyiji caca cha' cuxi bi', ²⁶ cha' ná cua'a jyaca mā ji'i ngu' si ñacui ngu': "Tsa na slo Cristo. Nga'a ycu'i yu ne' quixi' jua juani." Ná tsa mā lo'o ngu' li'. Ná taquiya' mā ji'i ngu' si ñacui ngu' ji'i mā: "Cuaana ti ndi'i yu ne' ni'i jua juani". Ná xñi mā cha' nu chcu'i ngu' bi' tsiya' ti. ²⁷ Ñi'ya laca lo'o ndyubii xee tyi'yu tyucui ña'a nde cua, ña'a lcaa ñati ji'i li'; jua'a caca lo'o caa

na' chaca quiya', la cui' na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati. ²⁸ Nu lo'o ntsiya sca na tyucu, hora ti tyalaa culexu slo.

Ndi'ya caca lo'o chaca quiya' caa ycu'i nu cua lijya cha' caca ñati

²⁹ Nu lo'o cua ndye tsā nu nga'a cha' chcube' ngu', li' yala ti caca talya ña'a xee cuichaa, lo'o jua'a nga'aa tyaca' xee co' li'. Tyalú cuii lo'o cualya nu ntsu'u nde cua ca lo yuu, lo'o jua'a xquiña Ni lcaa na nu ntsu'u nde cua. ³⁰ Li' nde cua tyu'u tucua cuayá' nu sta na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati. Lye tsa caca xñi' ti' lcaa ñati chalyuu nu ndi'i cua ña'a ca quichi' tyi ngu', xi'ya tsa ngu' li'. Lo'o na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati ni, ña'a ngu' 'na cha' lijya na' laja coo nu ndubi tsa ña'a; lye xi ña'a caca li', cha' lo'o lcaa juersa 'na caa na' li'. ³¹ Nu lo'o lye cañi cui' chcu'a, li' culo na' cña ji'i quiña'a tsa tya'a xca' 'na cha' caa xca' bi', cha' xuti'i se'i ti ji'i lcaa ñati nu cua ngusubi ycu'i Ni ji'i; macala su ndi'i ngu' tyucui ña'a chalyuu tyu'u ngu' caa ngu' li'.

³² Ntsu'u sca cha' nu ca tsa'a na lo'o ña'a na yaca, masi yaca quityi, masi yaca ntsati. Nu lo'o xana tyucua sati, li' caluu laca' bi'; jlo ti' na cha' cua ngulala ti tyalaa ni tyo li'. ³³ Lo'o jua'a, lo'o ña'a mā cha' tyu'u tucua lcaa cha' nu nchcu'i na' lo'o mā tsā, li' ca cuayá' ti' mā cha' cua ngulala ti tyempo lo'o tye cha' re. ³⁴ Cha' liñi chcu'i na' lo'o mā juani, cha' bilya cajaa lcaa ñati nu lu'ú chalyuu juani lo'o caca cha' nu cua nchcu'i na' ji'i tsā. ³⁵ Masi tye lcaa na nu ntsu'u nde cua, masi tye chalyuu re, pana ná tye tsiya' ti cha' nu nchcu'i na' re, cha' xcu'i cha' liñi laca cha' nu nchcu'i na'.

³⁶ Pana tsā bi' ni, ni sca ñati ná jlo ti' ni tsā caca, ni hora caca bi'. Ni xca' ji'i ycu'i Ndyosi ná jlo ti' ngu', ni na' nu laca

nu sca ti Sñi' ycuí' Ni, ná jlo ti' na'; sca ti ycuí' Ndyosi Sti na' jlo ti' cha' bi'.

³⁷ Ñi'ya ngua lo'o nguti'i jyo'o Noé chalyuu nu ngua sa'ni, jua'a caca tsá nu caa na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati; ná ca cuayá' ti' ñati ni tsá caca bi'. ³⁸ Ñi'ya ngua tyempo ji'i Noé bi', nu lo'o bilya ca'ya tyo clyaa, jua'a caca tsá bi'. Ndi'ya ngua sa'ni: ngua'ni ngu' ta'a, ndyacu ngu', ndyio ngu', ngu-juí clyo'o ngu'; ná ntsu'u cha' ngulacua ti' ngu' tsiya' ti, ngua ti' ngu', hasta ña'a cuayá' nu ndyatí Noé bi' ne' yaca ni'i ji'i. ³⁹ Ná ngua tii ngu' hasta ña'a cuayá' nu nguxana ngua'ya tyo clyaa. Li' ndye cha' ji'i lcaa ngu' bi', cha' ná ndaquiya' ngu' ji'i ycuí' Ndyosi. La cui' jua'a caca tsá lo'o caa na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, ná ca tii ngu' ni tsá caca bi'. ⁴⁰ Nu tsá bi' ni, si nga'a tucua tya'a ñati ne' quixi' cha' cua'ni ngu' cña, li' tyaa lo'o xca ji'i ycuí' Ndyosi ji'i tsaca ngu', tyanu chaca ngu' li'; ⁴¹ jua'a tsá bi' si nga'a tucua tya'a nu cuna'a sca ni'i cha' coo ngu', li' tyaa lo'o xca ji'i ycuí' Ndyosi ji'i tsaca ngu', tyanu chaca ngu' li'.

⁴² 'Bi' cha' cua'ni tii ti' ma, cha' ná jlo ti' ma tsiya' ti ni tsá laca nu caa ycuí' nu Xu'na ma. ⁴³ Ñi'ya nti' sca xu'na ni'i si cua ngua tii yu ni hora nde talya caa sca nu cuaana to' tyi yu. Ná tyiquee' cua tii ti' yu nga'a yu ni'i ji'i yu li', cha' ná ta yu chacuayá' tsiya' ti tyatí nu cuaana bi' ne' ni'i ji'i yu li'. ⁴⁴ Lo'o jua'a lcaa tsá ntsu'u cha' tii ti' tyi'i ma chalyuu, cha' ná tyiquee' tsa tsiya' ca tyu'u tucua na' caa na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati. ¿Ñi'ya cua'ni ma si ná ndi'i ma tii ti' ma li'?

Cuij ji'i msu tso'o lo'o msu xña'a

⁴⁵ ¿Ha ntsu'u ngu' cu'ma nu tyucui tyiquee ma ntaja'a ma cua'ni ma cña 'na? Ndi'ya cua'ni ma lacua: Sca msu nu tso'o ni, ta xu'na yu cña ji'i yu cha' caca yu loo

ne' ni'i ji'i xu'na yu; culo xu'na yu cña ji'i yu cha' xacu yu ji'i lcaa ngu' nu ndi'i ni'i bi'. ⁴⁶ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee msu bi' lo'o caa xu'na yu chaca quiya', si chañi cha' ndyu'ni yu cña nu cua ngulo xu'na yu ji'i yu. ⁴⁷ Cha' liñi nchcuí' na' lo'o ma juani, cha' tlyu la cña ta xu'na yu ji'i msu bi' li', cha' caca yu loo ji'i lcaa cña nu ntsu'u ji'i xu'na yu bi'. ⁴⁸ Pana sca msu nu xña'a ni, masi ntsu'u cña nu ngulo xu'na yu ji'i yu, ná ndube ti' yu; "Tiyá' tsa caa xu'na na'", culacua ti' yu, bi' cha' hora ti ca'ya sca cha' cuxi hique yu. ⁴⁹ Li' xana yu bi' cua'ni xña'a yu, cua'ni tyaaala yu ji'i tya'a msu yu; tsa yu cacu yu, tsa yu co'o yu lo'o tya'a cu'bi ti yu li'. ⁵⁰ Lo'o li' caa xu'na msu xña'a bi' sca tsá lo'o ná tii yu bi' li', cha' ná jlo ti' msu bi' ni hora tyu'u tucua xu'na yu chaca quiya'. ⁵¹ Li' lye xcube' xu'na yu ji'i msu xña'a bi', ña'a cuayá' nu cajaa msu bi'; culo xu'na yu cña ji'i msu bi', cha' tsa yu ca bilyaa su lye tsa nchcube' ngu', ca su nx-i'ya tsa ngu', lo'o jua'a ndacu tsa la'ya ngu' cha' ñasi' ngu'. Stu'ba ti tsa yu lo'o ngu' cuiñi nu tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu'.

Cuij ji'i tii tya'a nu cuna'a cuañi'

25 Ta na' chaca cha' lo'o ma cha' ca cuayá' ti' ma ñi'ya caca lo'o laca ycuí' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati: Ndyaa tii tya'a nu cuna'a cuañi' ca to' tyi sca nu cuna'a nu laca cuxii ji'i ngu'; ntsu'u candil ji'i ca ta'a tii tya'a ngu', cha' jatya ngu' ji'i cutsii. ² Tonto xi nclacua ti' ca'yu tya'a nu cuna'a bi', masi tso'o la nclacua ti' nu chaca ca'yu tya'a ngu' cuna'a bi'. ³ Nu cuna'a tonto bi' ni, lo'o candil ji'i ngu' ndya'a ngu', pana ná lo'o setye cha' tyu'u ne' candil bi', cha' tyu'u xee ji'i. ⁴ Lo'o nu chaca ca'yu tya'a ngu' cuna'a nu tso'o ti nclacua ti', lo'o candil ndya'a ngu', cuati lo'o caatyá setye ndya'a ngu'. ⁵ Lo'o li' tyiquee' tsa ntajatyá ngu' ji'i nu cutsii bi'; ngua'ya tsa

xcalá ngu', ngujua' ngu' li'. ⁶ Cla'be talya tsiya' ti nguañi ngusi'ya sca ñati: "Cua li-
jya cutsii juani", nacui. "Tyu'u clya ma
nde liya' cha' tsa ma tyacua tya'a ma
lo'o yu, cha' tyaa lo'o ma ji'i nde ni'i."
⁷ Hora ti ngue ti' lcaa ngu' cuna'a bi' li',
ngusi'yu ngu' nchcubi' ntucua lo mecha
ji'i candil ji'i ngu', lo'o cua su'ba ti ngu'
xa' setye ne' candil bi'. ⁸ Li' ndyi'u ti'
ngu' cuna'a tonto bi' ji'i setye. ¿Ma caja
bi'? Li' ngüijña ngu' bi' ji'i tya'a ngu':
"Ta ma xi setye ji'i cuare, cha' cua tyu-
bi' ti candil ji'i cua", nacui ngu' tonto
bi'. ⁹ "Setye nu ntsu'u ne' caatyá ji'i cua,
ná tyu'u scua ji'i ca ta'a na cha' tyu'u
ne' candil ji'i lcaa na", nacui ngu' cuna'a
bi'. "Tso'o la yaa clya ma ca tienda cha'
cui'ya ma la xi." ¹⁰ Laja lo'o ndyaa ngu'
cuna'a tonto bi', cha' cui'ya ngu' la xi se-
tye, li' ndyalaa cutsii. Nu ngu' cuna'a nu
cua laca ngua'ni cho'o candil ji'i ngu' ni,
ndyaa ngu' nde ni'i ji'i cuxii lo'o cutsii
bi', cha' cacu ngu' slo; hora ti ndyacu'
toni'i li'. ¹¹ Ca tiya' la xi ndyalaa ngu'
cuna'a tonto bi'. "Cua ndyalaa cuare
juani", nacui ngu'. "Xaala clya toni'i cha'
tyaa ya nde ni'i su ndi'i ma cua", nacui
ngu' ji'i cutsii. ¹² Li' nguxacu' cutsii cha'
ji'i ngu' cuna'a tonto bi': "Ná nslo na' ji'i
ma tsiya' ti, ná jlo ti' na' ti ñati laca cu-
ma", nacui nu cutsii bi' ji'i ngu' li'.

¹³ Tya nchcui' la xi Jesús lo'o ngu' li':

—Bi' cha' tii ti ti' tyi'i ma lcaa hora,
cha' ná jlo ti' ma ni tsa ni hora caa na'
chaca quiya', na' nu cua nda Ni 'na lijyaa
cha' caca na' ñati.

Cuij ji'i sna tya'a msu lo'o cñi

¹⁴ Lo'o jua'a, ta na' chaca cha' lo'o ma,
cha' ca cuayá' ti' ma ñi'ya caca lo'o laca
ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati: Cua tsa
ti sca nu culiya' tyijyu', bi' cha' ngusi'ya
yu ji'i ca ta'a msu ji'i, cha' caa ngu' slo.
Li' nguxtyanu xu'na ngu' xi cñi ji'i scaa
msu bi', cha' cua'ni ngu' cña lo'o cñi bi'
cuentya ji'i ycu' nu culiya' bi'.

¹⁵ Nda nu cusu' ca'yu mil cñi plata ji'i
msu nu yaa tya clyo, lo'o jua'a nda yu tu-
cua mil ji'i chaca msu, lo'o jua'a nda yu
sca mil ji'i chaca msu, cha' jlo ti' xu'na
ngu' ñi'ya caca ji'i scaa msu bi' cua'ni
cña lo'o cñi bi'. Li' ndu'u xu'na ngu',
ndyaa tyijyu'. ¹⁶ Hora ti ndyaa msu nu
ntsu'u ca'yu mil cñi plata ji'i, ngüi'ya yu
yu'ba lo'o cñi bi'. Li' ndyujui' yu yu'ba
bi', ngua'ni yu ngana ña'a cuayá' nu ngu-
jui chaca ca'yu mil cñi plata ji'i. ¹⁷ Lo'o
jua'a ngua'ni chaca msu nu ntsu'u tucua
mil cñi plata ji'i, ngua'ni yu ngana ña'a
cuayá' nu ngujui chaca tyucuaa mil cñi
plata ji'i yu. ¹⁸ Pana nu msu nu ntsu'u
sca mil ti cñi plata ji'i ni, ngulu yu sca
tyuu ne' yuu, ngusu'ba cuatsi' yu cñi ji'i
xu'na yu ne' yuu bi' li'.

¹⁹ Tyiquee' ndyaa xu'na msu bi', lo'o
li' ndyalaa yu to' tyi yu chaca quiya'. Li'
ngusi'ya yu ji'i ca ta'a msu bi', cha' caa
ngu' slo, cha' ca cuayá' ti' ycu' ni cña
ngua'ni ngu' lo'o cñi ji'i. ²⁰ Clyo ndyalaa
msu nu nda xu'na ca'yu mil cñi plata
ji'i. "Xu'na", nacui msu bi', "nda nu'u
ca'yu mil cñi 'na, lo'o nu juani cua ngu-
jui la chaca ca'yu mil cñi 'na, nu lo'o
cua ngua'ni na' cña lo'o cñi bi' jinu'u".
²¹ "Tso'o tsa cña nu ngua'ni nu'u", nacui
xu'na msu bi' ji'i. "Sca msu tso'o laca
nu'u, cha' tso'o tsa ndaquiya' nu'u ji'i
cha' 'na. Sca cña sube ti nda na' jinu'u
tsubi', pana ta na' cña nu cua tlyu la jin-
u'u, cha' cua'ni nu'u nde loo la. Stu'ba ti
tyi'i nu'u slo na', cha' stu'ba ti ca tso'o
tyiquee nu'u lo'o na'", nacui xu'na bi'
li'. ²² Lo'o li' ndyalaa chaca msu nu nda
xu'na tucua mil cñi plata ji'i. "Xu'na",
nacui msu bi', "nda nu'u tucua mil cñi
plata 'na, lo'o nu juani cua ngujui la
tya tyucuaa mil cñi 'na cha' ngua'ni na'
cña lo'o cñi bi' jinu'u". ²³ "Tso'o tsa cña
nu ngua'ni nu'u", nacui xu'na msu bi'
ji'i yu. "Sca cña sube ti nda na' jinu'u
tsubi', pana ta na' chaca cña nu cua tlyu
la jinu'u, cha' cua'ni nu'u nde loo la.

Stu'ba ti tyi'i nu'u slo na', cha' stu'ba ti ca tso'o tyiquee nu'u lo'o na'", nacui xu'na yu li'. ²⁴ Lo'o li' ndyalaa chaca msu nu nda xu'na sca mil cñi ji'i yu. "Xu'na", nacui msu bi', "jlo ti' na' cha' ñati tiji tsa laca nu'u, cha' ndu'ni nu'u clacua masi xa' ñati ngua'ni cña bi'; jua'a nscua' nu nchcuá' xa' ñati, bi' laca nu caja jinu'u. ²⁵ Bi' cha' ndyutsii na', lo'o li' ndyaa na' nguxatsi' na' cñi jinu'u ne' yuu. Nde laca cñi jinu'u lacua." ²⁶ Ngua ñasi' xu'na lo'o msu bi' li'. "Sca msu xña'a laca nu'u", nacui xu'na ji'i msu bi'. "Taja tsa nu'u", nacui. "Nacui nu'u cha' jlo ti' nu'u ñi'ya nu ndu'ni na', cha' nxuti'i na' ltya masi ná ndyataa na' nscua'; lo'o jua'a tyaa lo'o na' ji'i nscua' masi ná ngua'ni na' cña ji'i", nacui nu'u. ²⁷ ¿Ni cha' ná nda nu'u cñi 'na ji'i xa' ñati lacua, cha' cua'ni ngu' cña lo'o? Li' chca'a sñi' cñi bi' jna', cha' tya nu'u jna' lo'o ndyalaa na' chaca quiya'. ²⁸ Tso'o la xñi ma nu sca ti mil nu ntsu'u ya' yu re, ta ma ji'i msu nu ntsu'u tii mil ji'i juani. ²⁹ Jua'a laca lo'o ñati nu ntsu'u xi cha' ji'i, tya ta na' quiña'a la cha' ji'i ñati bi', cha' quiña'a la cha' tso'o tyu'u ji'i ngu' bi'; pana ñati nu xixi ca cha' ntsu'u ji'i, si ná nti' ngu' cua'ni ngu' cña lo'o, hasta xlyaá na' nu xti ti cha' nu ntsu'u ji'i ngu' li'. ³⁰ Nu juani tsaa lo'o ma ji'i msu xña'a re, cha' xcuaa ma ji'i yu ca bilyaa, su nxi'ya tsa ngu', lo'o jua'a lye tsa ndacu la'ya ngu' cha' ñasi' ngu', cha' lye tsa nchcube' ngu' cajua."

Cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa lo ñati chalyuu

³¹ 'Nu lo'o tyaa na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, caa na' cha' caca na' loo tsiya' ti ji'i ñati. Stu'ba ti caa na' lo'o lcaa ngu' xca' na, lo'o li' tyaca'a na' su tlyu su cua cua la xi, sca se'i su ndubi tsa ña'a laca bi'. Ca bi' cua'ni cuayá' na' ji'i lcaa ñati li'. ³² Ntsu'u cha' tyu'u ti'i se'i ti lcaa ñati tsiya' ti tyucui ña'a chalyuu; ca slo yucui' na' tyu'u ti'i ngu',

cha' cua'ni cuayá' na' ji'i ngu'. Li' sa'be tya'a na' ji'i ngu'. La cui' ñi'ya nu ndu'ni ñati nu ña'asii ji'i xlya', jua'a cua'ni na'; sca tsu' tyi'i ña'a latya xlya' ji'i ngu', chaca tsu' tyi'i ña'a latya chivo ji'i ngu'. ³³ Jua'a cua'ni na', cha' la'a tsu' cui' na' tyi'i ña'a tsaca taju ñati 'na, ñi'ya ndi'i xlya' bi'; la'a tsu' coca su tyucua na', ca bi' tyi'i lcaa ñati cuxi, ñi'ya ndi'i chivo bi'. ³⁴ Ca li' lo'o caca na' loo tsiya' ti, chcui' na' lo'o taju ñati nu ndi'i la'a tsu' cui' na: "Tyaa ma ca su ntucua ycui' Ni nu laca loo, lcaa cu'ma nu tso'o tsa nti' ycui' Ndyosi Sti na' ña'a Ni ji'i ma, cha' cua ngua'ni cho'o ycui' Ni su tyi'i ma slo Ni, tya lo'o ngüiná Ni chalyuu. ³⁵ Cu'ma ni, cua nguxacu ma 'na lo'o ntyute' na' nguti'i na' nde chalyuu; nu lo'o nguityi na' hitya, cua nda ma hitya ndyi'o na' li'; masi ná ndyuloo ma 'na, pana cua nda ma to' tyi ma cha' nguti'i na' li'; ³⁶ lo'o quichi' ti na' su nguta'a na' chalyuu, cua nda ma late' ndyacu' na' li'; lo'o ngua quicha na' nde chalyuu, cua yaa na'a ma 'na li', nguxtyucua ma 'na; lo'o nga'a na' ne' chcuá, ná ndyutsii ma ndyaa ma slo na' li'." Jua'a ñacui' na' lo'o caca na' loo. ³⁷ Li' xacui' ngu' nu lubii tyiquee cha' jna': "Xu'na, ¿ni jacua' na'a ya jinu'u cha' ntyute' nu'u? ¿Ni jacua' nguxacu ya jinu'u? ¿Ni jacua' nda ya hitya ndyi'o nu'u cha' ngüityi nu'u hitya? ³⁸ ¿Ni jacua' nda ya su nguti'i nu'u masi ná ndyuloo ya jinu'u? ¿Ni jacua' nda ya late' ndyacu' nu'u lo'o nguta'a quichi' ti nu'u? ³⁹ ¿Ni jacua' ndyaa na'a ya jinu'u lo'o ngua quicha nu'u? ¿Ni jacua' ndyaa na'a ya jinu'u lo'o nga'a nu'u ne' chcuá? Ná jlo ti' ya, Xu'na." ⁴⁰ Lo'o li' na' nu laca na' loo tsiya' ti, chcui' na' chaca quiya' lo'o ngu' bi': "Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani, cha' lo'o nguxtyucua ma ji'i sca ngu' tya'a na' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o na', masi nguxtyucua ma ji'i sca ngu' ti'i ti, bi' tyempo ngua lo'o nguxtyucua ma 'na".

⁴¹ Lo'o li' chcuil' na' lo'o taju ñatj nu ndi'ij la'a tsu' coca 'na: "Tyu'u ma liya', cu'ma nu ná ntsu'u su tyi'ij ma slo ycuil' Ndyosi. Yaa clya ma ca su ná tye tsiya' ti cha' ndyaquij quii', cha' stu'ba ti tyi'ij ma lo'o nu laca xu'na cuiñaja lo'o lcaa xca ji'ij, lcaa cui'ij cuxi; cuentya ji'ij nu cuiñaja bi' ngxutyu'u ycuil' Ni quii' bi'.

⁴² Cu'ma ni, ná nda ma na cacu na' tsiya' ti lo'o ntyute' tsa na' nguti'ij na' nde chalyuu; ná nda ma hitya co'lo na' lo'o ngüityi na' hitya li'; ⁴³ ná nda ma su tyi'ij na' slo ma li', cha' ná ndyuloo ma 'na; ni ná nda ma late' cacu' na' lo'o quichi' ti na' nguta'a na' li'; ná ndyaa na'a ma 'na lo'o ngua quicha na', ni ná ndyaa ma slo na' lo'o nga'a na' ne' chcuu."

⁴⁴ Li' xacui' ngu' nu cuxi tyiquee cha' jna' cha' laca na' loo: "Xu'na", ñacui' ngu' bi', "¿ni jacua' na'a ya jinu'u cha' ntyute' nu'u? Nu lo'o ngüityi nu'u hitya, nu lo'o quichi' ti nu'u nguta'a, nu lo'o quicha nu'u, nu lo'o nga'a nu'u ne' chcuu, ¿ni jacua' ná ngxutyucua ya jinu'u? Ná jlo ti' ya cha' bi'." ⁴⁵ Lo'o na' cha' laca na' loo, li' chcuil' na' chaca quiya' lo'o ngu' cuxi bi': "Cha' liñi nchcuil' na' lo'o ma juani, cha' ná ngxutyucua ma ji'ij ni sca ngu' ti'i nu ntsu'u cha' ji'ij lo'o na', bi' cha' nacui' na' cha' ná ngxutyucua ma 'na tsiya' ti".

⁴⁶ Lo'o li' tyaa ngu' bi' ca bilyaa su ná tye cha' chcube' ngu'; pana ngu' nu lubii tyiquee ni, caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye tsiya' ti ji'ij ngu' bi'.

Cuaana ti ngüiñi cha' ji'ij ngu' lo'o tya'a ngu' cha' xñi ngu' ji'ij Jesús

26 Lo'o cua ndye nchcuil' Jesús lcaa cha' bi', li' nchcuil' xi lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'ij bi':

²—Jlo ti' ma cha' tucua ti tsá lyiji cha' caca ta'a sij ji'ij ta'a pascua, lo'o li' tejeya' ngu' xña'a jna' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñatj. Tyaa lo'o ngu' 'na cha' cujuui ngu' 'na lo crusi li'.

³La cui' tyempo nu nchcuil' Jesús, li' ndyu'u ti'ij tyuu tya'a sti jo'ó nu laca loo lo'o mstru cha' jo'ó lo'o ngu' cusu' ji'ij ngu' judío; ndyu'u ti'ij ngu' slo Caifás nu laca xu'na lcaa sti jo'ó jua. ⁴Li' ngua'ni stu'ba ngu' cha' ji'ij ngu' lo'o tya'a ngu' ñi'ya nu cua'ni ngu' cha' tejeya' ngu' ji'ij Jesús cuaana ti, cha' cujuui ngu' ji'ij.

⁵—Pana ná tso'o tejeya' na ji'ij yu tsá ta'a —nacui' ngu' bi'—. Ca ñasi' tsa lcaa ñatj nu ndi'ij ta'a, lo'o tlyu tsa cha' cusuu caca bi' li' —nacui' ngu' bi'.

Nda'a sca nu cuna'a setye hique Jesús

⁶Ngua sca tsá nga'a Jesús nde quichi' Betania, to' tyi Simón nu ngusñi quicha ndyatsu' cuaña' yu. ⁷Li' ndyalaa sca nu cuna'a slo Jesús nu ndya'a lo'o ji'ij sca caatyá quee alabastro nu tso'o tsa ña'a; ngutsa'a caatyá bi' ntsu'u setye tyixi xtyi'i' ni quiña'a tsa nga'a. Li' ngusalú nu cuna'a bi' setye lo xlya hique Jesús su ntucua yu to' mesa. ⁸Lo'o na'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'ij yu ñi'ya nu ngua'ni nu cuna'a bi', ngua ñasi' ngu' ji'ij nu cuna'a bi' li'.

—¿Ni cha' ngusalú ñu'u ti nu cuna'a cua setye bi'? —nacui' ngu' bi'—.

⁹Quiña'a tsa nga'a setye bi'. ¿Ni cha' ná ndyujui' ngu' ji'ij cha' caja cñi ta ji'ij ngu' ti'i? —nacui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'ij bi'.

¹⁰Lo'o ngua tii Jesús cha' nu ngua'ya hique ngu' bi', nchcuil' lo'o ngu' li':

—¿Ni cha' ñasi' ma ji'ij nu cuna'a re? —nacui' Jesús ji'ij ngu' bi' li'—. Sca cha' tso'o tsa ngua'ni nu cuna'a re lo'o na'.

¹¹Lcaa tsá ndi'ij ngu' ti'i lo'o ma nde chalyuu cha' xtyucua ma ji'ij ngu', pana cua tye ti tsá nu tyi'ij na' lo'o ma. ¹²Cua ngusalú nu cuna'a re setye lo na', masi tya lyiji cajaa na', cha' cua'ni cho'o tyucui ña'a na' cha' tyatsi' na'. ¹³Cha' liñi chcuil' na' lo'o ma juani, cha' lcaa su cañi cha' jna' tyucui ña'a chalyuu, ca bi' cuna ngu' lcaa cha' nu ngua'ni nu cuna'a re

juani, cha' tyi'u ti' ngu' cha' tso'o tsa cña nu ngu'a'ni nu cuna'a re.

**Ndyujui' Judas cresiya ji'i
Jesús ji'i' ngu' nu laca loo**

¹⁴ Lo'o Judas Iscariote ni, tya'a ndya'a yu lo'o nu chaca tii chaca tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús, ndu'u yu ndyaa yu slo sti jo'ó nu laca loo li'.

¹⁵ —¿Ni tsa lo cñi ta ma caya' 'na si culu'u na' tyucui' ji'i ma, cha' tsa ma tejeya' ma ji'i nu Jesús bi'? —nacu' Judas ji'i sti jo'ó bi'.

Li' nda ngu' calaa tyii tya'a cñi plata ji'i Judas bi'. ¹⁶ Lo'o li' ncyana yu ñi'ya caca xtyucua yu ji'i ngu' bi', ni jacua' caca ji'i yu cha' cuaana ti culu'u yu tyucui' ji'i ngu', cha' tsa ngu' su nga'a Jesús.

**Chaca tya quiya' ndyacu Jesús sii
lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi'**

¹⁷ Lo'o ngua tsa clyo ji'i ta'a nu lo'o ndacu ngu' xlyá nu ná lo'o scua tiye' ndya', li' ñaa nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i slo Jesús. Ndi'ya nchcuane ngu' ji'i li':

—¿Macala nti' nu'u cha' cua'ni cho'o ya cha' cacu na sii nu cuentya ji'i ta'a pascua? —nacu' ngu'.

¹⁸ —Tsa ma lquichi ca su ndi'i tya'a tso'o na' bi'. Ndi'ya chcu' ma lo'o: “Nacu' mstru ji'na cha' cua ngulala ti hora ji'i. Lo'o juani nti' ycu' nu cusu' bi' cacu sii cuentya ji'i ta'a pascua ca toni' jinu'u lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.”

¹⁹ Li' ndu'u ngu' nu ndyaca tsa'a bi' ndyaa ngu' lquichi, ngua'ni ngu' leaa cña nu cua ngulo Jesús ji'i ngu'; ngua'ni cho'o ngu' leaa na nu cua'nijo'o ji'i ngu' cha' cacu ngu' sii cuentya ji'i ta'a pascua.

²⁰ Lo'o cua ngusii, li' ndyalaa Jesús ni'i bi'. Li' ndyaca'a ycu' lo'o ca ta'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i to' mesa, ndyu'ni ngu' sii. ²¹ Laja li' nguxana nchcu' Jesús lo'o ngu' bi':

—Chañi cha' nchcu' na' lo'o ma juani, cha' ntsu'u tsaca cu'ma nde nu kujui' cresiya 'na ji'i ngu' xña'a.

²² Xñi' tsa ti' ngu' ngua lo'o ndyuna ngu' cha' bi'. Li' nguxana ngu' nchcuane ngu' ji'i Jesús:

—¿Ha na' nu ta jinu'u ya' ngu' xña'a, Xu'na? —nacu' tsaca yu ji'i Jesús.

—¿Ha na'? —nacu' chaca yu li'.

Lo'o jua'a nacui' xi xa' la ngu'. ²³ Nguxacu' Jesús cha' ji'i ngu' li':

—Ntsu'u tsaca yu tya'a ndyacu na sii juani, nu sca ti ca'ña ndyacu yu lo'o na', bi' laca nu kujui' cresiya 'na ji'i nu ngu' xña'a bi'. ²⁴ Ni'ya nu nscua lo quityi ji'i ycu' Ni, jua'a nga'a cha' caca 'na, na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati. Pana tya'na tsa ñati nu ta 'na ya' ngu' xña'a, tso'o la ngua ji'i yu masi ná ngula yu chalyuu tsiya' ti.

²⁵ Lo'o Judas nu ngua'ni cha' cuxi bi', lo'o yu bi' nchcuane yu ji'i Jesús li':

—Mstru —nacu' Judas bi' ji'i Jesús—, ¿ha na' laca nu ta jinu'u ya' ngu' xña'a?

—La cui' nu'u —nacu' Jesús ji'i Judas li'.

²⁶ Laja lo'o ndyacu ngu', li' ngusñi Jesús sca xlyá, ndya xlya'be ji'i ycu' Ndyosi, ngusa'be ji'i xlyá bi'. Li' nda Jesús yu'be xlyá bi' ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

—Cacu ma xlyá re, cha' ñi'ya nti' cuaña' na', jua'a nti' nu nde —nacu' Jesús ji'i ngu' bi'.

²⁷ Lo'o li' ngusñi Jesús sca vaso vino, ndya xlya'be ji'i ycu' Ndyosi. Li' nda vaso vino bi' ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

—Lcaa cu'ma co'o ma vino re —nacu' Jesús—, ²⁸ cha' ñi'ya nti' tañi na', jua'a nti' nu nde. Laca bi' sca cha' nu culu'u liñi ji'i ma cha' chaca quiya' quiñi cha' ji'i ycu' Ndyosi lo'o ñati chalyuu, nu lo'o tyalú tañi na' lo crusi. Jua'a cua'ni lyaá Ni ji'i quiña'a tsa tya'a ma, nu lo'o cua'ni clyu ti' Ni ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ma. ²⁹ Liñi tsa cha' nu chcu' na' lo'o ma

juani, cha' nga'aa co'o na' vino juani, ña'a cuayá' nu tyalaa tsá bi' lo'o co'o na' ji'i stu'ba ti lo'o cu'ma slo ycu' Ndyosi Sti na', ca su ntucua ycu' Ni nu laca loo.

**Chcui' Pedro lo'o ngu' cha' ná
nslo yu ji'i Jesús tsiya' ti**

³⁰ Lo'o ndyula tu'ba ngu' sca jii ji'i ycu' Ndyosi, li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' nde ca'ya Olivos. ³¹ Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Caca tyuju'u ti' lcaa cu'ma ña'a ma' na talya ndyi. Caca bi' ñi'ya nu nscua lo quityi ji'i ycu' Ndyosi cua sa'ni la. Ndi'ya nchcui' cha' bi': “Lo'o cujuui na' ji'i nu ña'asi' ji'i xlya', li' xna lcaa xlya' bi', tyaa ni’”, nacui quityi bi'. ³² Pana ca tiya' la lo'o tyu'ú na' chaca quiya', li' nde loo la tsa'a na' nde Galilea cuentya ji'i cu'ma.

³³ Li' nchcui' Pedro lo'o:

—Ná xtyanu na' jinu'u tsiya' ti —nacui Pedro li'—. Masi ca ta'a ngu' xna ngu' jinu'u, pana na' ni, ná xna na' jinu'u.

³⁴ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i Pedro bi':

—Cha' liñi cacha' na' jinu'u juani —nacui—, cha' nu lo'o bilya xi'ya ndye'e talya ndyi, sna quiya' chcui' nu'u cha' ná nslo nu'u 'na; jua'a ñacu' nu'u ji'i ngu'.

³⁵ Li' xa' nchcui' Pedro:

—Masi ntsu'u cha' cajaa na' stu'ba ti lo'o nu'u, ná chcui' na' lo'o ñati' cha' ná nslo na' jinu'u —nacui Pedro li'.

Lo'o la cui' jua'a cha' nguxacui xa' la ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús li'.

**Nchcui' Jesús lo'o ycu' Ndyosi
Sti yu ca Getsemaní**

³⁶ Lo'o li' ndyalaa Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ndyatí' ngu' ne' sca lo'o su naa Getsemaní nu nga'a ca to' quichí.

—Cua'a ma' xi ndacua ti —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—, laja lo'o tsa'a ca nde la xi cha' chcui' na' lo'o ycu' Ndyosi Sti na'.

³⁷ Li' tya ndyaa la xi Jesús lo'o Pedro lo'o tyucuaa sñi' Zebedeo. Ngua'ya sca cha' nu xñi'i tsa ti' Jesús xqui'ya cña tlyu nu cua tyacua ti ji'i. ³⁸ Li' nchcui' Jesús lo'o nu sna ty'a'a ngu' bi':

—Ne' cresiya 'na ntsu'u sca cha' nu xñi'i ti' na'. Nga'aa talo na' cha' xñi'i tsa ti' na'. Tyanu cu'ma nde ti, pana tii ti ti' ma' tyi'i ma' lo'o na'.

³⁹ Li' tya ndyaa la xi yu ca nde bi' la. Nde loo ti yu ndyaa stii yu lo yuu cha' xñi'i tsa ti' yu. Li' nchcui' yu lo'o ycu' Ndyosi, ndi'ya nu nacui yu:

—Sti na', ¿ha ná ntsu'u xi xa' la ña'a nu cua'ni na' cña re, cha' nga'aa chcube' la na' lo'o cña tlyu re jinu'u? —nacui Jesús ji'i ycu' Ndyosi Sti yu—. Pana nti' na' cua'ni na' cña nu nti' nu'u cha' cua'ni na'.

⁴⁰ Lo'o li' nxyu'u yu ñaa yu su ndi'i nu ca ta'a sna ngu' bi'. Laja' tsa ngu' li'. Lo'o li' nchcui' yu lo'o nu Pedro bi':

—¿Ha ná nchca talo nu'u ni sca hora ti nu tii ti ti' nu'u tyi'i nu'u lo'o na'? —nacui Jesús ji'i—. ⁴¹ Tii ti ti' ma' tyi'i ma' juani lacua, cha' chcui' ma' lo'o ycu' Ndyosi cha' ná tyijiloo nu cuiñaja ji'i ma'. Jlo ti' na' cha' tyucui tyiquee ma' ntaja'a ma' cua'ni ma' cña re 'na, pana ná tyu'u scua juersa ji'i ma', yala tsa ndyaja' ma'.

⁴² Li' xa' ndyaa Jesús, nchcui' lo'o ycu' Ndyosi chaca quiya':

—Sti na' —nacui yu ji'i Ni—, si ná ntsu'u xa' ña'a nu cua'ni na' cña jinu'u, tso'o la si chcube' na' lacua, cha' nti' na' cua'ni na' lcaa cña nu nti' nu'u cha' cua'ni na'.

⁴³ Li' xa' nxyu'u yu ñaa yu slo ngu' bi'; lo'o li' na'a yu ji'i ngu' cha' laja' ngu' chaca quiya', cha' lye tsa ndyu'u xcalá ngu'. ⁴⁴ Lo'o li' nguxtyanu yu ji'i ngu' bi', ndyaa yu nchcui' yu lo'o ycu' Ndyosi chaca quiya'; la cui' ti cha' nu nchcui' yu tya tsá la nchcui' yu chaca quiya'. Nu nchca sna quiya' nchcui' yu lo'o ycu'

Ndyosi Sti yu. ⁴⁵ Lo'o li' ngxutyuu yu ñaa yu slo ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

—¿Ha tya laja' ma? —nacui Jesús ji'i nu ngu' bi' li'—. ¿Ha bilya tyaala' xcalá ma? Que ti' ma juani, cha' cua ndyalaa hora nu xñi ngu' cuxi 'na, na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati; ⁴⁶ tyatu ma cha' tyaa na, cha' cua ndyalaa yu nu ta 'na ya' ngu' cuxi bi'.

Ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús preso

⁴⁷ Laja lo'o nchcui' Jesús jua'a, li' ndyalaa Judas slo. La cui' tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús laca nu Judas bi'. Lo'o jua'a quina'a tsa xa' la ñati lijya lo'o yu, nu ntsu'u maxtyi cusuu ya', nu ntsu'u yaca ya'; lijya ngu' tyaala bi' cña nu ngulo sti jo'ó nu laca loo, la cui' jua'a cña nu ngulo lcaa ngu' cusu' nu laca loo lijya ngu'. ⁴⁸ Lo'o Judas ni, bi' laca nu cua ta ti ji'i Jesús ya' ngu' tyaala bi'. Cua ndacha' yu ji'i ngu' cua tsa' la: “Sca ti yu nu cacu na' saca' lo'o chcuicha' na' ji'i yu, ji'i bi' xñi ma”. Jua'a nacui' yu ji'i ngu', ⁴⁹ bi' cha' ndyaa Judas bi' ca su ndu Jesús cha' chcuicha' ji'i yu.

—Nde ti ndu nu'u, mstru —nacui Judas bi' ji'i Jesús.

Li' ndyacu Judas saca' Jesús. ⁵⁰ Li' nacui Jesús ji'i Judas bi':

—Tya'a tso'o na' ngua nu'u nquicha' —nacui—. ¿Ni cña lijya nu'u ca nde juani?

Li' ntejeya' ngu' tyaala bi' ji'i Jesús, cha' tyaa lo'o ngu' ji'i.

⁵¹ Lo'o tsaca ñati nu ndya'a lo'o Jesús, hora ti ngulo yu maxtyi cusuu ji'i yu, ngujui' yu maxtyi ji'i msu ji'i xu'na sti jo'ó; ngusi' yu cu' jyaca msu bi' li'. ⁵² Lo'o li' ngulo Jesús cña ji'i yu bi':

—Xco'o nu'u maxtyi cusuu cua hi —nacui ji'i yu bi'—. Lcaa ngu' nu nxuu tya'a lo'o maxtyi, jua'a cajaa ngu' bi' xqui'ya maxtyi. ⁵³ ¿Ha ná jlo ti' nu'u cha' si jña na' ji'i Sti na', hora ti culo ycu' Ni cña cha' caa tii tyucuaa tya'a taju xca

ji'i Ni, cha' xtyucua xca bi' 'na? ⁵⁴ Pana ná nti' ya jua'a. Nga'a cha' caca ñi'ya nu nscua cha' lo quityi cusu' ji'i ycu' Ndyosi Sti na'.

⁵⁵ Li' nchcui' Jesús lo'o nu taju ñati tyaala nu ñaa cha' xñi ngu' ji'i:

—¿Ni cha' lijya ma lo'o maxtyi cusuu lo'o yaca ntsu'u ya' ma, cha' xñi ma 'na? —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¿Ha sca nu cuaana laca na' lacua? Tyuu tsa tsa ngua'a na' ne' laa tonu ji'i ma, ngulu'u na' cha' ji'i ycu' Ndyosi ji'i ñati, lo'o ná ngusñi ma 'na li'. ⁵⁶ Pana ñi'ya nu ngucua ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycu' Ndyosi nu ngua sa'ni, la cui' jua'a ndyu'ni ma lo'o na' juani.

Li' ndu'u lcaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ngusna ngu'.

Nu ngu' nu laca loo ji'i ngu' judío ngua'ni cuayá' ji'i Jesús

⁵⁷ Li' ndyaa lo'o ngu' tyaala bi' ji'i Jesús slo Caifás, xu'na sti jo'ó. Ni'i bi' cua ndyu'u ti'i lcaa mstru cha' jo'ó lo'o lcaa ngu' cusu' nu laca loo. ⁵⁸ Lo'o nu Pedro bi' ni, tyijyu' ti ndu'u lca'a yu chu' ngu' bi', hasta ña'a cuayá' nu ndyalaa ngu' ca to' lo'o ji'i xu'na sti jo'ó bi'. Li' ndyatí Pedro ne' lo'o, stu'ba ti ngua'a yu lo'o ngu' policia, cha' nti' yu ña'a yu ñi'ya caca lo'o cua'ni tye ngu' cha' ji'i Jesús.

⁵⁹ Lo'o li' lcaa ngu' tisiya, lo'o lcaa sti jo'ó nu laca loo, lo'o lcaa ngu' cusu' bi', ncl yana ngu' ñi'ya ca sta ngu' qui'ya ji'i Jesús, cha' nti' tsa ngu' cujuui' ngu' ji'i. Pana ná ndu'u tucua ñati nu cujuui' cuañi' ji'i yu cuentya ji'i ngu' nu laca loo bi'. ⁶⁰ Ná ngujui' ñi'ya nu cua'ni ngu', masi quiña'a tsa ngu' cuiñi' ndyalaa ngu' slo ngu' nu laca loo bi', cha' sta ngu' qui'ya ji'i Jesús; ná stu'ba cha' nu nchcui' nu ngu' cuiñi' bi'. Su cua ndye, li' ndyalaa tucua tya'a ngu' cuiñi' nu ndi'ya nchcui':

⁶¹ —Nacui nu qui'yu re: “Taca jna' cuityi na' laa tonu re ji'i ycu' Ndyosi, lo'o

li' xa' cuiñá na' jil'i chaca quiya'; chu' sna tsá ti tye tya' laa 'na", nacui Jesús jua —nacui ngu' cuiñi bi'.

⁶² Li' ndyatú xu'na sti jo'ó, nchcui' yu lo'o Jesús:

—¿Ni cha' ngusta ngu' qui'ya re jin-u'u? —nacui sti jo'ó bi'—. ¿Ni cha' ná nxacui nu'u ni sca cha' jil'i ya?

⁶³ Ni sca cha' nu nchcui' sti jo'ó, ná nguxacui Jesús jil'i tsiya' ti. Li' ngulo sti jo'ó bi' cña jil'i yu:

—Chacuayá' jil'i ycui' Ndyosi nu lu'ú ca ncyo na' cña re jin-u'u juani: Cacha' cya nu'u jil'i cua si chañi cha' laca nu'u Cristo, nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi.

⁶⁴ —La cui' laca na' —nacui Jesús li'—, ñi'ya nu nacui nu'u laca na'. Lo'o chaca cha' cacha' na' jil'i ma juani, cha' nde loo la ña'a ma 'na nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, nu lo'o tyucua na' la'a tsu' cui' ca su ntucua ycui' Ndyosi Sti na', nu lcaa tsiya' ti cña nchca jil'i Ni. Li' caa na' chaca quiya' laja coo nde cua.

⁶⁵ Lo'o li' nu xu'na sti jo'ó bi' ni, ycui' ca yu ngusaa' ste' yu cha' ñasi' tsa yu.

—Cuiñi tsa yu re, cha' suba' nchcui' yu re jil'i ycui' Ndyosi —nacui sti jo'ó bi' jil'i lcaa tya'a ngu' nu laca loo li'—. Nga'aa nti' na cha' sta xa' la ñati qui'ya jil'i yu re. Cua ndyuna na cha' suba' tonu tsa nu nchcui' yu re, nu lo'o nacui yu cha' Sñi' ycui' Ndyosi laca yu. ⁶⁶ ¿Ñi'ya nu ntsu'u tyiquee cu'ma juani?

Hora ti nguxacui ngu' cha' jil'i xu'na sti jo'ó bi':

—Ntsu'u cha' cajaa yu —nacui ngu' bi'.

⁶⁷ Li' ngutu'u hitya sañi' ngu' loo Jesús, ngujui'i ngu' ndacu' jil'i; jua'a ntsu'u xa' la ngu' nu ngujui'i ya' saca' Jesús. ⁶⁸ Li' nacui ngu' bi':

—Nacui nu'u cha' Cristo laca nu'u nu nda Ni jil'i lijya chalyuu. Tso'o lacua. Cacha' liñi nu'u jil'i ya, ¿ni naa yu nu ngujui'i jin-u'u, si chañi cha' tii nu'u? —nacui ngu' bi' jil'i Jesús.

Nacui Pedro cha' ná nslo jil'i Jesús tsiya' ti

⁶⁹ Lo'o nu Pedro bi' ni, nde liya' ti nga'a yu bi'. Li' ñaa sca nu cuna'a cua' slo yu.

—Lo'o nu'u ndya'a stu'ba ti lo'o Jesús nu ngu' Galilea jua —nacui nu cuna'a bi' jil'i Pedro.

⁷⁰ Li' cui' nguxacui Pedro cha' jil'i nu cuna'a ña'a cuayá' nu cuna lcaa ngu':

—Ná nchca cuayá' ti' na' cha' nu nchcui' nu'u —nacui Pedro jil'i.

⁷¹ Li' ndatsu' Pedro, ndyaa ndyatú cacua ti to' lo'o bi'. Lo'o li' na'a chaca nu cuna'a cua' jil'i yu, nchcui' nu cuna'a bi' lo'o ngu' nu ndu cacua ti:

—Stu'ba ti ndya'a nu qui'yu re lo'o Jesús Nazaret jua —nacui nu cuna'a bi' li'.

⁷² Chaca quiya' lye tsa nchcui' Pedro, ngua'ni yu jura li':

—Ná nslo na' jil'i nu qui'yu jua tsiya' ti —nacui Pedro jil'i ngu' bi' li'.

⁷³ Ca tiya' la xi ñaa xi xa' la ñati nu nga'a ndacua ti, nchcui' ngu' lo'o Pedro li':

—Chañi cha' tya'a ndya'a nu'u lo'o nu qui'yu jua —nacui ngu' jil'i—, cha' stu'ba ti ndañi cha' nu nchcui' nu'u lo'o cha' nu nchcui' tya'a quichi' tyi yu jua.

⁷⁴ Li' chaca quiya' lye tsa nchcui' Pedro cha' xcube' ycui' Ni jil'i yu si cha' cuiñi laca nu nda yu.

—Ná nslo na' jil'i nu qui'yu jua tsiya' ti —nacui Pedro jil'i ngu'.

Hora ti ngusi'ya ndye'e li'. ⁷⁵ Lo'o li' ndyi'u ti' Pedro cha' nu nchcui' Jesús lo'o yu tya tsá la, nu lo'o ndi'ya nacui Jesús jil'i yu: “Nu lo'o bilya xi'ya ndye'e talya juani, sna quiya' chcui' nu'u lo'o ñati cha' ná nslo nu'u 'na”. Jua'a nacui Jesús tsá la, bi' cha' ndu'u Pedro ndyaa yu li'; nxi'ya tsa yu ndyaa yu cha' xñi'i tsa ti' yu li'.

Ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús slo Pilato

27 Lo'o nguxee chaca tsa, xa' ndyu'u ti'i lcaa sti jo'ó nu laca loo lo'o lcaa ngu' cusu' ji'i ngu' judío, cha' cua'ni stu'ba ngu' cha' lo'o tya'a ngu', ñi'ya taca cujuui ngu' bi' ji'i Jesús. ²Li' ngusca' ngu' ji'i Jesús, ndyaa lo'o ngu' ji'i slo Poncio Pilato, nu ngua gobernador romano.

Ngujuui Judas

³Lo'o nu Judas nu ndyujui' ji'i Jesús ya' ngu' xña'a bi' ni, na'a yu cha' cua cujuui ti ngu' ji'i Jesús; ngua xñi'i ti' yu li'. Hora ti ndya yu nu calaa tyii cñi plata ji'i ngu' nu laca loo bi' chaca quiya'.

⁴—Ntsu'u qui'ya 'na —nacu'i Judas bi' ji'i ngu' nu laca loo—, cha' cua ndyujui' na' ji'i sca ñati' lubii ji'i ma, cha' cujuui ma ji'i —nacu'i.

Li' nguxacu'i ngu' nu laca loo bi' cha' ji'i Judas:

—¿Ha cha' ji'i' cua laca cha' bi'? —nacu'i ngu' nu laca loo bi'—. Si ntsu'u qui'ya jinu'u, cha' jinu'u laca bi'.

⁵Li' ngusalú Judas cñi plata bi' lo yuu ne' laa tonu bi' su nga'a ngu' nu laca loo bi', ndu'u yu ndyaa yu. Li' ndyujui' Judas ji'i ycu'i ca; ngusca' yu reta yane yu, lo'o ngusca' loo reta laja yaca nde cua; cuati nguxtyú yu ji'i ycu'i ca yu nde lo yuu, ngujuui yu li'.

⁶Ngusñi sti jo'ó nu laca loo ji'i cñi bi' li'.

—¿Ñi'ya cua'ni na lacua? —nacu'i sti jo'ó ji'i' tya'a ngu'—. Ná ntsu'u chacuayá' quixa' cñi re lo'o msta nu cua nda ngu' ji'i' ycu'i' Ndyosi ne' laa re, cha' cñi nu ngujuui ji'i' yu cha' ndyujui' yu ji'i' sca ñati' laca cñi re —nacu'i sti jo'ó bi'.

⁷Li' ngüiñi cha' ji'i' ngu' lo'o tya'a ngu', cha' lo'o cñi bi' cui'ya ngu' sca lo'o ji'i' ngu' su ndiña ngu' quityu' nquicha', cha' caja su tyatsi' jyo'o ngu' xa' tsu' ne' lo'o bi'. ⁸Bi' cha' juani ndu'ni ngu' ji'i'

yu bi': Ne' lo'o su ndyalú tañi ñati; jua'a naa yuu bi' ji'i' ngu' juani. ⁹Nu jyo'o Jeremías nu ngua tu'ba ji'i' ycu'i' Ndyosi tya sa'ni la ni, cua nguscua yu sca cha' lo quityi cuentya ji'i' cñi plata bi', cha' nu caca nde loo la. Ndi'ya cha' nu nguscua yu: “Calaa tyii tya'a cñi plata, tsa lo cua ti cñi laca caya' nu ntsu'u lo sca ñati, nacu'i ngu' Israel tya'a na. ¹⁰Li' ngusñi ngu' cñi bi', ngüi'ya ngu' sca lo'o ji'i' ñati nu ndiña quityu' nquicha'. La cui' cña bi' laca nu ngulo ycu'i' nu Xu'na na 'na”, nacu'i Jeremías.

Ndu Jesús slo Pilato

¹¹Lo'o li' ndyalaa Jesús slo nu laca gobernador bi', nchcuane yu nu laca loo bi' ji'i' Jesús li'.

—¿Ha la cui' nu'u laca rey ji'i' ngu' judío? —nacu'i yu nu laca loo bi' ji'i' Jesús.

—La cui' laca na' —nacu'i Jesús ji'i' li'—, la cui' ñi'ya nu nacu'i nu'u laca na'.

¹²Lo'o li' nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' cusu' bi', ngusta ngu' qui'ya ji'i' Jesús; pana ni sca cha' ná nguxacu'i Jesús ji'i' ngu' bi'. ¹³Li' xa' nchcui' Pilato lo'o Jesús:

—¿Ha ná nduna nu'u cha' cuxi nu nchcui' ngu' jinu'u? —nacu'i nu laca loo bi' ji'i' Jesús.

¹⁴Pana ná nguxacu'i Jesús cha' ji'i' ngu' tsiya' ti; ni sca cha' ná nchcui', bi' cha' ndube tsa ti' nu Pilato bi' ña'a yu ji'i'.

Ngulo Pilato cña cha' cujuui ngu' ji'i' Jesús

¹⁵Lcaa yija lo'o ndyaca tsa ta'a bi' ndu'ni lyaá nu laca gobernador ji'i' sca ti preso, la cui' preso nu ndijña ngu' judío ji'i'. ¹⁶La cui' tyempo bi', ntsu'u sca nu qui'yu nu naa Barrabás ne' chcuá, sca ñati' nu ntsu'u tsa qui'ya ji'i' ngua yu bi'. ¹⁷Lo'o jua'a ngua cha' quiña'a tsa ngu' judío ndyu'u ti'i' ngu' to' ni'i' ji'i' gobierno, li' nchcuane Pilato bi' ji'i' ngu':

—¿Ti ji'í nti' mā cha' cua'ni lyaá na' ji'í juani? ¿Ha tso'o clyáá Barrabás, o tso'o la clyáá Jesús nu ndu'ni mā Cristo ji'í? —nacui Pilato ji'í ngu'.

¹⁸ Jlo ti' nu Pilato bi', cha' liye' tsa ti' ngu' nu laca loo bi' ña'a ngu' ji'í Jesús, bi' cha' cua ngusu'ba ngu' ji'í ne' chcuá.

¹⁹ Tya nga'a lcaa ñati bi' slo Pilato, lo'o jua'a tya ntucua ycuí' yu lo yaca xlya cña su ndu'ni cuayá' yu ji'í ñati. Li' ndyalaa sca msu slo yu, yaá lo'o sca cha' nu cua nchcui' clyo'o Pilato bi': "Ná sca cha' cua'ni nu'u lo'o nu qui'yu nu lubii tyiquee jua", nacui nu cuna'a bi' ji'í Pilato. "Lye tsa ngua ti' na' tyucui talya cuentya ji'í yu bi'. Cua nchcui' tsa xcalá na' xqui'ya yu bi'."

²⁰ Pana nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' cusu' bi', cua nchcui' tsa ngu' bi' lo'o nu quiña'a tsa ñati bi', cha' jña ngu' chacuayá' ji'í Pilato cha' culaá yu ji'í Barrabás nu ntsu'u ne' chcuá bi', cha' li' cujuui Pilato ji'í Jesús. ²¹ Li' xa' nchcuane gobernador bi' ji'í ngu' chaca quiya':

—¿Ti ji'í cua'ni lyaá na' lacua? —nacui nu Pilato bi'.

—Ji'í Barrabás —nacui ngu' quiña'a li'.

²² —¿Na laca cua'ni na' lo'o Jesús nu ndu'ni mā Cristo ji'í lacua? —nacui Pilato li'.

—Cujui'í ca'a mā ji'í lo crusi —nacui ngu' li'.

²³ —¿Ni cha' laca nti' mā cha' cujuui na' ji'í yu re? —nacui Pilato bi' li'—. ¿Ni qui'ya ntsu'u ji'í?

Cuii tsa nxi'ya lo'o ngu' ji'í li':

—Cujui'í ca'a mā ji'í lo crusi —nacui ngu'.

²⁴ Li' na'a Pilato cha' tyaala tsa ndi'í loo ngu', cha' ñasi' tsa ngu'; jua'a ná nta-ja'a ngu' cuna ngu' cha' nu nchcui' yu lo'o ngu' tsiya' ti. Bi' cha' ngulo yu cña cha' caa lo'o msu ji'í sca tsi'yu ntsu'u hitya. Li' ndyaati' ya' yu slo lcaa ñati.

—Lubii tyanu ya' na', cha' si'í cha' jna' cajaa yu nu lubii tyiquee re —nacui Pilato ji'í ngu'—, cha' ji'í cu'mā laca cha' bi'.

²⁵ —Tso'o —nacui nu ngu' quiña'a bi'—, tyanu qui'ya hichu' ya, lcaa ya lo'o sñi' ya; pana ntsu'u cha' cajaa yu re.

²⁶ Li' ngua'ni lyaá Pilato ji'í nu Barrabás bi', cuati ngujui'í ngu' ji'í Jesús lo'o reta. Li' ngulo nu Pilato bi' cña ji'í ngu' sendaru cha' tsa lo'o ngu' ji'í Jesús cha' cujuui'í ca'a ngu' ji'í lo crusi.

²⁷ Lo'o li' ntejeja' ngu' sendaru nu ndu' cuá slo gobernador bi' ji'í Jesús, ndyaa lo'o ngu' ji'í nde ne' ni'í ji'í gobierno; ndacha' ngu' ji'í lcaa tya'a sendaru nu ndi'í ni'í bi', cha' tyu'u ti'í ngu' su ndu' Jesús. ²⁸ Li' ngulo ngu' ste' Jesús, nguxacu' ngu' ji'í lo'o sca late' nga'a ña'a. ²⁹ Li' nguixii' ngu' lti quiche' chu' tya'a cha' caca sca sne'; ngusta ngu' sne' bi' hique Jesús, jua'a ngusta ngu' sca yaca quii ya' tsu' cui' ji'í yu. Li' ndyatú sti' ngu' slo Jesús. Ngua ti' ngu' xtyí lo'o ngu' ji'í, bi' cha' ngua'ni ngu' lcaa cha' bi', ñi'ya si laca yu sca rey nde chalyuu.

—Ndyu'ni tlyu ya jinu'u cha' laca nu'u rey ji'í ngu' judío —nacui ngu' sendaru ji'í Jesús li'.

³⁰ Li' ndu'u hitya sañi' ngu' loo Jesús; ngusñi' ngu' yaca quii bi', ngujui'í ngu' hique Jesús lo'o yaca quii bi' li'. ³¹ Lo'o ndye ngustí lo'o ngu' ji'í yu, li' ngulo ngu' late' nga'a bi', nguxacu' ngu' ste' ycuí' yu chaca quiya'. Li' ndu'u ngu' sendaru bi', ndyaa lo'o ngu' ji'í yu to' quichi' cha' cujuui'í ca'a ngu' ji'í ca lo crusi.

Ngujui'í ca'a ngu' ji'í Jesús lo crusi

³² Tyucuii' su ndyaa ngu', li' ndyacia tya'a ngu' lo'o sca nu qui'yu nu naa Simón; ngu' Cirene laca yu bi'. Lo'o li' ngulo sendaru cña ji'í nu Simón bi', cha' qui'ya yu crusi bi' cuentya ji'í Jesús.

³³ Lo'o li' ndyalaa ngu' lo sca cuatj nu naa Gólgota (Gólgota nti' ñacuj cha'cña ji'na: ca'ya su nscua tyijya hique jyo'o).

³⁴ Li' nda ngu' vino nguixa' lo'o sca taná clyaa' cha' co'o Jesús; pana lo'o cua ndy-i'o cuayá' xi ca ti, li' nga'aa ntaja'a yu co'o yu ji'i vino bi' tsiya' ti.

³⁵ Lo'o ngujui'i ca'a ngu' ji'i yu lo crusi lo'o clavo, li' ngüijya sendaru bi' lo'o tya'a ngu' cha' cua'ni ngana ngu' ji'i tya'a ngu', cha' tacha ste' Jesús ji'i ngu'. La cui' cha' bi' nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycu'i' Ndyosi nu ngua sa'ni; ndi'ya nacuj quityi bi': "Ndacha ngu' ste' na' ji'i tya'a ngu' lo'o ngüijya ti ngu'". ³⁶ Nga'a ngu' bi' cua quiya' crusi.

³⁷ Cua ngusta ngu' letra hique crusi nu nchcui' ni qui'ya ntsu'u ji'i Jesús: "Nu nde laca Jesús, rey ji'i ngu' judío", nacuj letra bi'.

³⁸ Lo'o la cui' tsá bi' ngujui'i ca'a ngu' ji'i tucua tya'a ngu' cuaana lo xa' la crusi tya'a ndu Jesús; tsaca yu nga'a la'a tsu' cui' ji'i Jesús, lo'o chaca yu nga'a la'a tsu' coca ji'i. ³⁹ Lo'o jua'a ntsu'u tsa ñati nu nteje tacui su ndu crusi bi', nxyí lo'o ngu' bi' ji'i Jesús.

⁴⁰ —Nu'u laca nu cuityj ji'i laa tonu bi' nacuj nu'u, lo'o li' nacuj nu'u cha' cuiñá nu'u ji'i chaca quiya' chu' sna tsá ti, ngua ti' nu'u. Cua'ni lyaá nu'u ji'i ycu'i' ca lacua —nacuj ngu' bi' ji'i Jesús—. Si chañi cha' nu sca ti Sñi' ycu'i' Ndyosi laca nu'u, cua'ya cly nu'u lo crusi cua juani —nacuj ngu'.

⁴¹ Lo'o nu ngu' sti jo'ó nu laca loo, lo'o ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' cusu' ji'i ngu' judío, ndya'a ngu' ndyaa na'a ngu' ca su nga'a Jesús lo crusi, cha' nxyí lo'o ngu' bi' ji'i yu li'.

⁴² —Ngua'ni lyaá yu ji'i xa' ñati, pana ji'i ycu'i' ca yu ná nchca ji'i yu cua'ni lyaá yu —nacuj ngu' nu laca loo bi'—. Rey ji'i ngu' Israel laca yu, nacuj yu. Tso'o la si ca'ya yu lo crusi cua juani, jly ti' na ji'i yu li' —nacuj ngu' bi' ji'i tya'a ngu'—.

⁴³ Ndu ti' yu ji'i ycu'i' Ndyosi cha' xtyu-cua Ni ji'i yu, nacuj yu. Tso'o la si cua'ni lyaá ycu'i' Ndyosi ji'i yu juani, si chañi cha' tyaca'a yu ji'i Ni; "Sñi' ycu'i' Ndyosi laca na'", ndu'ni yu re.

⁴⁴ Lo'o jua'a nu ngu' cuaana nu tya'a ngujui'i ca'a ngu' ji'i lo crusi, lo'o ngu' bi' nxyí lo'o ngu' ji'i Jesús.

Ngujuii Jesús

⁴⁵ Lo'o li' ngua talya chalyuu chu' sna hora; nde hora nguxana cha' bi', hasta ña'a cuayá' nu ndyalaa hora cua sna nde ngusij. ⁴⁶ Lo'o la cui' hora cua sna nde ngusij bi', cui' tsa ngusi'ya Jesús:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —nacuj. Ndi'ya nti' ñacuj cha' cha'cña ji'na: Ndyosi Sti na', Ndyosi Sti na', ¿ni cha' laca cha' ngulaya' nu'u 'na?

⁴⁷ Lo'o ndyuna xi ngu' nu ndu cacua ti cha' bi', li' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—Nxi'ya yu re ji'i jyo'o Elías —nacuj ngu' bi'.

⁴⁸ Hora ti ngusna tsaca ngu' bi' ndyaa qui'ya yu sca quiche, ngüicha' yu ji'i lo'o hitya tiye'. Li' ngusca' ji'i lo sca yaca cha' tyalaa su ntucua tu'ba Jesús cha' co'o yu.

⁴⁹ Lo'o xi xa' la ñati nacuj ji'i:

—Jatya na si caa jyo'o Elías cha' cua'ni lyaá ji'i yu —nacuj ngu' bi'.

⁵⁰ Lo'o li' chaca tya quiya' cui' tsa ngusi'ya Jesús; li' ngutu'u cresiya ji'i yu, ngujuii yu. ⁵¹ La cui' hora bi' ngutaa' late' tlyu nu ndacui ndyacu' sa cla'be ne' laa tonu. Ca cua ngutu'u ngutaa' late' bi'; tsa cu' ti ngutaa', hasta ña'a cuayá' nu ndyalaa ca lo yuu. Lo'o li' lye tsa ngulacuj chalyuu ña'a cuayá' nu ngula'a quee tonu, ⁵² ña'a cuayá' nu ndyaala cuaá su nguatsi' jyo'o. Li' tyuu tya'a ngu' jyo'o nu ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o ycu'i' Ndyosi nu ngua sa'ni la, ndyu'ú jyo'o bi' chaca quiya'. ⁵³ Ca tiya' la lo'o cua ndyu'ú ycu'i' Jesús chaca quiya', li' ndu'u ngu' nu ngua jyo'o bi' ne' cuaá, ndyaa ngu' bi' nde quichi Jerusalén, quichi nu

tacati tsa cuentya jil'i ycuil' Ndyosi. Lo'o li' tyuu tya'a ñat'i na'a jil'i ngu' bi', cha' cua ndyu'ú ngu' bi' chaca quiya'.

⁵⁴ Lo'o nu sendaru nu nga'a cua jil'i Jesús bi', lo'o nu capitán jil'i sendaru bi', ngulacua tsa ti' ngu' bi' li'; tlyu tsa cha' ndyutsij ti' ngujui jil'i ngu' bi' lo'o na'a ngu' ñi'ya ngua cha' bi', ñi'ya ngua lo'o ngulacui chalyuu.

—Chañi tsa cha' Sñi' ycuil' Ndyosi laca jyo'o re —nacui nu ngu' sendaru bi'.

⁵⁵ Laja li', tyijyu' ti xi ndu tyuu tya'a ngu' cuna'a nu ndu' u nde Galilea; tya'a nguta'a ngu' lo'o Jesús, nguxtyucua ngu' bi' jil'i yu. Ndu ti nu ngu' cuna'a bi', na'a ngu' jil'i crusi su nga'a Jesús; ⁵⁶ lo'o María Magdalena, lo'o María xtya'a Jacobo xtya'a José, lo'o jua'a xtya'a sñi' Zebedeo, na'a ngu' bi' ñi'ya ngua jil'i Jesús.

Nguatsi' jyo'o Jesús

⁵⁷ Lo'o cua ngusij la xi ñaa sca nu culiya', sca ngu' quichi' Arimatea laca yu nu naa José. Lo'o nu José bi' ngua tsa'a yu jil'i Jesús. ⁵⁸ Tya tsá la cua ndyaa yu slo Pilato, ngüijña yu chacuayá' cha' tsa lo'o yu jil'i jyo'o Jesús cha' tyatsi'. Li' nda Pilato chacuayá' jil'i yu, ngulo Pilato cña jil'i ngu' sendaru cha' tya ngu' jyo'o bi' jil'i José. ⁵⁹ Li' ngüixij yu José bi' sca tasá lubii hichu' jyo'o bi', ndyaa lo'o yu jil'i jyo'o cha' tyatsi'. ⁶⁰ Nguxatsi' yu jil'i jyo'o bi' ne' sca tyuquee nu cua ngulu ca ti ngu' sii' cua'a, cha' caca cuaá su tyatsi' ycuil' José nquicha'. Ndacu' José bi' to' cuaá lo'o sca quee tonu, ndu'u yu ndyaa yu li'. ⁶¹ Lo'o jua'a nga'a María Magdalena lo'o nu chaca María, nga'a ngu' cacua ti to' cuaá bi'.

Ndu ngu' cua to' cuaá su ndyatsi' jyo'o Jesús

⁶² Ca chaca tsá lo'o cua ndye ngua'ni yala ngu' cña jil'i ngu', cha' cua tyalaa ti tsá ta'a nu ntsu'u cha' tyi'i cña' ngu', li'

laca sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' fariseo bi' ndyu'u ti'i ngu' slo Pilato. ⁶³ Nchcui' ngu' lo'o li':

—Cusu' —nacui' ngu' jil'i nu Pilato bi'—, ntsu'u ti' ya jil'i cha' nu cua nchcui' nu cuiñi bi' lo'o tya lu'ú yu: “Tyu'u scua sna tsá, li' tyu'ú na' chaca quiya'”, nacui' yu. ⁶⁴ Bi' cha' tso'o la si culo nu'u cña cha' tyi'i ngu' cua to' cuaá bi' sna tsá, cha' ná ta ngu' chacuayá' jil'i ngu' nu ngua tsa'a jil'i yu, cha' ná tsa' ngu' bi' cuaana ngu' jil'i jyo'o bi'. Ná caja ñi'ya nu chcui' ngu' cha' cua ndyu'ú jyo'o bi' chaca quiya' li'. Cua ngusñi' ngu' cha' cuiñi nu nchcui' jyo'o bi' tya tsubi' la; lo'o juani si jlya ti' ñat'i cha' ndyu'ú jyo'o bi', tlyu la cha' cuiñi caca si xñi' ngu' cha' bi'.

⁶⁵ Li' nguxacui' Pilato cha' jil'i ngu' nu laca loo bi':

—Ndu ngu' sendaru cuentya jil'i ma —nacui' Pilato—. Yaa clya ma lo'o ngu' sendaru bi', cha' tacu' tso'o ma to' cuaá bi' ñi'ya nu nti' ycuil' cu'ma.

⁶⁶ Li' ndu'u ngu' nu laca loo bi', ndyaa ngu' lo'o sca taju sendaru jil'i ngu', ndacu' tachaa ngu' to' cuaá bi' lo'o sca lo nguiña' tacalya nu ntsu'u sello jil'i, cha' ná cala' ngu' tsiya' ti quee tonu nu ndyacu' to' cuaá bi'. Li' nguxtyanu ngu' jil'i taju sendaru bi' cajua, cha' tyi'i ngu' cua to' cuaá bi'.

Ndyu'ú Jesús chaca quiya'

28 Nu lo'o cua ndye tsá nu ndi'i cña' ngu', cua quixee ti tsá clyo jil'i semana, li' ndyaa María Magdalena lo'o nu chaca María bi', cha' nti' ngu' ña'a ngu' su nguatsi' jyo'o Jesús. ² Li' ngulacui' tsa chalyuu, cha' ngua'ya sca xcá jil'i ycuil' nu Xu'na na nu ntsu'u nde cua, ngua'ya lo yuu ca to' cuaá bi'. Li' nguxasu jil'i quee tonu nu nscua to' cuaá, ndyaa tucua yu chu' quee bi'. ³ Ñi'ya ndubi xee tyi'yu, jua'a ña'a loo xcá bi', lo'o jua'a ngati' tsa ste' yu ñi'ya nu ngati'

tlya'. ⁴Lo'o na'a ngu' sendaru ji'i xca bi', ndyutsii tsa ngu' li', ña'a cuayá' nu nclyú ngu' lo yuu ñi'ya laca si na cua ngujuui ngu'. ⁵Li' nchcui' xca bi' lo'o nu ngu' cuna'a bi'.

—Ná cutsii ma —nacui' ji'i ngu' cuna'a bi'—. Jlo ti' na' cha' nclyana ma ji'i Jesús nu ngujuui lo crusi. ⁶Nga'aa ntsiya yu bi' ca nde cha' cua ndyu'u yu chaca quiya', ñi'ya nu nacui' ycu'i' yu ji'i ma tya tsubi' la. Cuaa ma, caa ma ña'a ma ca su ngustii jyo'o yu. ⁷Li' yaa clya ma cacha' ma ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu bi', cha' nga'aa ntsiya jyo'o bi' ne' cuaá re, cha' cua ndyu'u yu chaca quiya'; cua tsa ti ycu'i' yu nde Galilea nde loo la ji'i cu'ma, ca bi' ña'a ma ji'i yu. Tsa lo cua ti cha' ntsu'u cha' cacha' ji'i ma —nacui' xca ji'i nu ngu' cuna'a bi'.

⁸Hora ti ndu'u nu ngu' cuna'a bi' to' cuaá bi', ndyaa ngu'. Lo'o jua'a tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu', masi ndyutsii ngu' xi. Ngusna ngu' cha' ndyaa ngu' cacha' ngu' ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús. ⁹Li' ndyaca tya'a ycu'i' Jesús lo'o ngu' cuna'a bi', nchcui' yu lo'o ngu'. Hora ti ndyatú sti' nu ngu' cuna'a bi' slo Jesús, ngusni ngu' quiya' yu, ngua'ni tlyu ngu' ji'i yu li'.

¹⁰—Ná cutsii ma —nacui' Jesús ji'i ngu' bi' li'—. Yaa clya ma cacha' ma ji'i ngu' tya'a na' cha' ntsu'u cha' tsa'a na' nde Galilea; ca bi' tyacua tya'a ngu' lo'o na', ñacui' ma ji'i ngu'.

Cha' nu nchcui' sendaru lo'o ngu'

¹¹Laja lo'o ndyaa nu ngu' cuna'a bi', ndyaa ngu' sendaru nu ndi'i cua to' cuaá bi'; lo'o ti ndyaa ngu' nde quichi, ndacha' ngu' ji'i sti jo'ó nu laca loo lcaa cha' ñi'ya nu ngua ca to' cuaá bi'. ¹²Hora ti ndyu'u ti'i lcaa sti jo'ó nu laca loo lo'o lcaa ngu' cusu' ji'i ngu' judío, cha' ca stu'ba cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu', ñi'ya ña'a cha' nu ta ngu' lo'o lcaa ñati. Li' nda ngu' nu laca loo bi' quiña'a xi cni' ji'i ngu'

sendaru bi', cha' tacu' ngu' ji'i cha' ñi'ya nu ngua.

¹³—Ndi'ya ñacui' ma ji'i ñati: “Talya laja lo'o laja' ti ya, li' ndyalaa nu ngu' nu ngua tsa'a ji'i jyo'o Jesús bi', nguaana ngu' bi' ji'i jyo'o bi'”. Jua'a cha' ta ma lo'o ñati —nacui' ngu' nu laca loo bi' ji'i ngu' sendaru—. ¹⁴Lo'o li' si cuna ycu'i' gobernador nu laca loo ji'na cha' re, li' chcui' ya lo'o yu cha' ná xcube' yu ji'i ma.

Jua'a cu'i' nda ngu' nu laca loo bi' lo'o ngu' sendaru. ¹⁵Li' ngusni ngu' sendaru bi' cni' bi'; ndu'u ngu' ndyaa ngu' nchcui' ngu' lo'o ñati ñi'ya nu ntsu'u cña ji'i ngu' cha' chcui' ngu'. Bi' cha' hasta juani ña'a ti jlya ti' ngu' judío cha' jua'a ngua ji'i jyo'o Jesús.

Nda Jesús sca cña ji'i ngu' nu cua ngusubi yu ji'i tya tsubi' la

¹⁶Lo'o li' ndu'u nu tii chaca tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús, ndyaa ngu' ca loyuu su cuentya Galilea; ndyu'u ti'i ngu' lo xlya ca'ya ca su nacui' Jesús cha' tyacua tya'a ngu' lo'o li'. ¹⁷Lo'o na'a ngu' ji'i Jesús cha' yaa yu nde slo ngu', li' ngua'ni tlyu ngu' ji'i yu, masi ntsu'u xi tya'a ngu' nu bilya jlya tso'o ti' ngu' ji'i. ¹⁸Li' ñaa Jesús cacua la, nchcui' lo'o ngu'.

—Cua nda ycu'i' Ndyosi Sti na' lcaa chacuayá' 'na cha' laca na' loo ji'i lcaa na, masi lcaa na nu ntsu'u ca slo ycu'i' Ni nde cua, masi lcaa na nu ntsu'u nde chalyuu —nacui' Jesús ji'i ngu'—. ¹⁹Yaa ma lcaa quichi nde chalyuu cha' ca tsa'a lcaa ñati cha' jna'. Li' tyucuatya ma ji'i ngu' chacuayá' ji'i ycu'i' Ndyosi Sti na', jua'a chacuayá' jna' nu laca Sni' ycu'i' Ndyosi, jua'a chacuayá' ji'i Xtyi'i ycu'i' Ndyosi. ²⁰Culu'u ma ji'i ngu' bi', cha' taquiya' ngu' lcaa cña nu cua ngulu'u na' ji'i ma. Lo'o jua'a tyi'u ti' ma cha' nu nchcui' na' lo'o ma, cha' tyi'i na' lo'o ma lcaa tsa hasta ña'a cuayá' tye chalyuu.

Tsa lo cua ti cha' nacui Jesús.

Quituyi nu nguscua San Marcos ñi'ya ngua cha' ji'i Jesús

Nda Juan cuij lo'o ngu' ne' quixi' su ná ndi'i ñati

1 Nde nscua cha' nu ntsu'u suu cha' tso'o ji'i Jesucristo, nu sca ti Sñi' ycu'i Ndyosi. ²Cua sa'ni nguscua jyo'o Isafas nu ngua tu'ba ji'i ycu'i Ndyosi ñi'ya nu caca xana cha' re. Ndi'ya nscua cha' bi':

Culo na' cña ji'i sca ñati nu caca xca 'na, nacui' ycu'i Ndyosi ji'i Cristo, cha' tsaa yu nde loo nu'u.

Bi' laca nu saala tyucuij su tsaa nu'u, nacui' Ni.

³Cuij xi'ya yu ne' quixi'. Ndi'ya ñacuij yu: “Xaala clya ma sca tyucuij su caa ycu'i nu Xu'na na; xquiñi tso'o ma tyucuij su tyeje tacui ycu'i”.

⁴Ñi'ya nu nguscua Isafas cha' bi', jua'a ndyu'u tucua Juan ne' quixi' su ná ndi'i ñati. Lo'o li' nchcui' yu lo'o ngu' cha' caca tyuju'u ti' ngu' ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu', cha' culochu' ngu' ji'i cha' cuxi bi', cha' jua'a cua'ni clyu ti' ycu'i Ndyosi ji'i ngu' bi'. Li' tyucuatya Juan ji'i ngu' bi'. ⁵Ndyu'u ti'i quiña'a tsa ñati slo Juan; ñaa ngu' quichí sube ti nu ndi'i loyuu su cuentya Judea slo yu, lo'o jua'a ñaa ngu' Jerusalén nu quichí tonu bi' slo yu. Nu ñati nu ngua tyuju'u tsa ti' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu' ni, ngüi-jña ngu' ji'i ycu'i Ndyosi cha' cuityi Ni cha' cuxi bi', lo'o li' ntyucuatya Juan ji'i ngu' bi' lo hitya sta'a Jordán.

⁶Lo'o nu Juan bi' ni, lacu' yu sca late' quichá camello, lo'o ndyaaca' juata sii' yu. Ndacu yu tscu' lo'o cuiña' cuityu.

⁷Ndi'ya laca cha' nu nchcui' yu lo'o ñati bi':

—Ntsu'u sca ñati nu cua caa ti; cua nda Ni 'na liyya yala la, pana ñati bi' laca loo la —nacui Juan ji'i ngu'—. Lo'o na',

cua'ni tlyu na' ji'i ñati bi'; tso'o tsa caca tyiquee na' masi caña nu ntsu'u quiya' ñati bi' satí na' juata ti. ⁸Lo'o hitya ti ntyucuatya na' ji'i ma, pana ná tyucuatya yu bi' ji'i ngu' lo'o hitya ti, masi cua'ni yu cha' tyanu Xty'i ycu'i Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' cha' caca lubii ngu' tsiya' ti, nu lo'o tyucuatya yu ji'i ngu'.

Ntyucuatya Juan ji'i Jesús

⁹Lo'o li' ca tiya' la xi ngutu'u Jesús quichí Nazaret nde loyuu su cuentya Galilea bi', ndyaa yu su ndi'i Juan ca to' sta'a Jordán. Li' ntyucuatya Juan ji'i ycu'i Jesús lo hitya sta'a. ¹⁰Lo'o cua tyu'u ti Jesús lo hitya, li' na'a cha' cua ndyaala tyucuij nde cua. Li' ngua'ya Xty-i'i ycu'i Ndyosi su ndu Jesús; ñi'ya ndyacu' sca tyupe', jua'a ngua'ya Xty'i ycu'i Ndyosi lo Jesús li'. ¹¹Lo'o li' nguañi nchcui' ycu'i Ndyosi ca su ntucua Ni nde cua. Ndi'ya nacui Ni:

—Nu sca ca Sñi' na' laca nu'u, lo'o jua'a ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' jin-u'u —nacui ycu'i Ni ji'i Jesús—. Tyaca'a tsa nu'u 'na —nacui Ni.

Nti' nu xña'a tyijiloo ji'i Jesús

¹²Lo'o li' hora ti ndyaa lo'o Xty'i ycu'i Ndyosi ji'i Jesús nde ne' quixi' su ná ndi'i ñati. ¹³Ndyaa Jesús li', tu'ba tsá ndyanu yu ycu'i ti yu ne' quixi', lo'o jua'a ndi'i na'ni tyaala ne' quixi' bi'. Li' ndyalaa Satanás slo yu, ngua ti' tyijiloo ji'i Jesús si cua'ni ca yu cña cuxi. Lo'o cua ndye cha' bi', li' ndyalaa xca ji'i ycu'i Ndyosi slo Jesús cha' xtyucua ngu' ji'i yu, cha' ta ngu' xi juersa ji'i yu.

Nguxana Jesús ndyu'ni cña ji'i ycu'i Ndyosi Sti yu ca nde Galilea

¹⁴Lo'o ca tiya' la ngusu'ba ngu' ji'i Juan ne' chcuá. Li' nguxtyuu Jesús nde loyuu su cuentya Galilea, nclyu'u yu ji'i ngu' ñi'ya laca cha' tso'o ji'i ycu'i Ndyosi.

¹⁵—Cua ndyalaa hora cha' caca ycuí' Ndyosi loo ne' cresiya jil'i ñati —nacui Jesús—. Ca tyuju'u ti' ma jil'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u jil'i ma; culochu' ma jil'i cha' cuxi bi', cha' li' taca xñi ma cha' tso'o nu jil'i ycuí' Ndyosi nu cua'ni lyaá jil'i ma.

Ngusi'ya Jesús jil'i jacua tya'a ñati nu ndya'a cuta cualya

¹⁶Lo'o ngua sca tsá nu ndya'a Jesús to' tayu' Galilea, li' na'a yu jil'i Simón, lo'o Andrés tya'a ngula Simón; ndya'a ngu' cuta cualya lo'o taraya, cha' bi' laca cña nu ndu'ni ngu' bi' lcaa tsá. ¹⁷Nhcui' Jesús lo'o ngu' bi' li':

—Tsa ma lo'o na' —nacui Jesús jil'i ngu'—. Xa' cña culu'u na' jil'i ma juani, cha' clyana ma jil'i ñati chalyuu nu ngu-na' chalyuu jil'i xqui'ya cha' cuxi, cha' caca ngu' bi' ñati jna' —nacui.

¹⁸Ndyuna ngu', lo'o hora ti ngxu'tyanu ngu' taraya jil'i ngu', ndu'u ngu' ndya'a ngu' lo'o Jesús li'.

¹⁹Lo'o cua ndyaa la xi Jesús, li' na'a yu jil'i tyucuaa sñi' Zebedeo nu naa Jacobo lo'o Juan. Nga'a ngu' ne' yaca ni'i sube ti, ndyu'ni cho'o ngu' taraya jil'i ngu'. ²⁰Li' ngusi'ya Jesús jil'i ngu' cha' tsa ngu' lo'o yu. Hora ti ngxu'tyanu ngu' jil'i Zebedeo sti ngu', ndyanu nu cusu' bi' lo'o msu jil'i ne' yaca ni'i sube ti. Ndu'u ngu' ndyaa tyucuaa sñi' nu cusu' bi' lo'o Jesús.

Ngusñi cui'i cuxi jil'i sca nu qui'yu

²¹Lo'o li' ndyalaa ca ta'a ngu' ca quichí Capernaum. Tsá ta'a lo'o ndi'i cña' ngu', li' ndyaa Jesús ne' laa jil'i ngu' cha' culu'u yu jil'i ngu'. ²²Lo'o ndyuna ngu', li' ndube tsa ti' ngu' ñi'ya cha' nclyu'u Jesús jil'i ngu'. Ngua ti' ngu' cha' tlyu tsa chacuayá' ntsu'u jil'i yu lo'o nhcui' yu lo'o ngu', si'i ñi'ya nclyu'u mstru nu nclyu'u cha' jo'ó ne' laa. ²³La cui' ne' laa bi' nga'a sca nu qui'yu nu

ntsu'u cui'i cuxi jil'i. Ngusi'ya tsa yu jil'i Jesús li':

²⁴—¿Ñi'ya cha' nti' nu'u chcuí' lo'o na', Jesús Nazaret? —nacui nu quicha bi'—. ¿Ha cua nti' nu'u cua'ni tye nu'u cha' jna'? —nacui—. Pana nslo na' jinu'u. Ycuí' nu lubii laca nu'u, lo'o cua nda ycuí' Ndyosi jinu'u lijya ca nde.

²⁵Li' ngua'a Jesús jil'i cui'i cuxi nu ntsu'u jil'i nu quicha, ngulo jil'i cui'i cuxi bi' cha' tyaa tsiya' ti.

—Nga'aa chcuí' nu'u —nacui Jesús jil'i—. Nga'aa cua'ni xña'a cui'i lo'o nu'u.

²⁶Li' nguxalú cui'i cuxi bi' jil'i nu quicha. Cui' ngusi'ya yu lo'o ngutu'u cui'i bi' ndyaa li'. ²⁷Ndyutsii tsa lcaa ngu' li'. Nhcui' ngu' lo'o tya'a ngu' ndi'ya:

—¿Ñi'ya laca cha' re? —nacui ngu'—. ¿Ha xa' cha' nclyu'u nu jua jil'i ñati? —nacui ngu'—. Nchca jil'i yu jua culo yu cña, masi jil'i cui'i cuxi nclyo yu cña; hora ti nduna bi' cña nu ngulo yu jil'i, ndu'u nu cui'i bi', ndyaa li'.

²⁸Yala ti nguañi cha' jil'i Jesús lcaa quichí nde loyuu su cuentya Galilea li'.

Ngua'ni Jesús jo'o jil'i xtya'a laa Simón Pedro

²⁹Lo'o li' ngutu'u Jesús ne' laa bi' lo'o Jacobo lo'o Juan, ndyaa ngu' ca to' tyi Simón lo'o Andrés. ³⁰Li' ndacha' ngu' jil'i Jesús cha' quicha tsa xtya'a laa Simón; tlyu tsa tyique' ntsu'u jil'i ma', ntsiya ti ma' lo qui'ña. ³¹Li' ndyaa Jesús slo nu quicha bi', ngusñi yu ya' ma' cha' xtyucua yu jil'i ma' tyat ma'. Hora ti ndyu'u tyique' jil'i ma' bi'. Lo'o ti nguxana ma' ngua'ni cho'o xi scuaa cacu ngu' li'.

Ngua'ni Jesús jo'o jil'i quiña'a tya'a ngu' quicha

³²Cua ngusii tsa li'. Lo'o ndyaa cuichaa, li' yaa lo'o ngu' jil'i lcaa ngu' quicha slo Jesús, masi nu ngusñi cui'i cuxi jil'i, masi nu ntsu'u xa' lo quicha jil'i.

³³ Ña'a tsaca quichí cua ndyu'u ti'i ngu' ca to' ni'i ji'i Simón. ³⁴ Ngua'ni Jesús jo'o ji'i ngu' li', masi quiña'a lo quicha ntsu'u ji'i ngu'; masi ngu' nu ngusñi cui'i cuxi ji'i, ndyaca tso'o ngu' lo'o ngulo Jesús ji'i cui'i bi'. Pana ná nda Jesús chacuayá' chcuí' cui'i cuxi bi', cha' cua ndyuloo cui'i bi' ji'i ycuí' Jesús.

Nda Jesús cha' ji'i ycuí' Ndyosi lo'o ngu' ca nde Galilea

³⁵ Lo'o bilya quixee chaca tsa, li' ndyatu Jesús; ndu'u yu, ndyaa yu xi nde ne' quixi' su ti ti ndu chalyuu, cha' chcuí' yu lo'o ycuí' Ndyosi cajua. ³⁶ Pana Simón lo'o xa' tya'a ndya'a yu ni, ndyaa ngu' ndyaana ngu' ji'i yu. ³⁷ Nu lo'o nquije Jesús ji'i ngu', li' nacuí' ngu' ji'i Jesús:

—Nclyana tsa ngu' jinu'u —nacuí' ngu' ji'i Jesús.

³⁸ —Masi nclyana ngu' 'na ca nde, pana tya tsa la na nde xa' quichí —nacuí' Jesús ji'i ngu'—. Lo'o ji'i ngu' xa' quichí ntsu'u cha' culu'u na' cha' tso'o nu cuentya jna' —nacuí'—. Bi' cña ntsu'u 'na cha' cua'ni na' nde chalyuu.

³⁹ Ndu'u ngu' ndyaa ngu' lo'o yu li'. Lcaa quichí su ndya'a Jesús nde Galilea bi' ndyaa yu ne' laa ji'i ngu', cha' culu'u yu ji'i ngu' bi'. Lo'o jua'a ngulo yu cui'i cuxi nu ngusñi ji'i ngu', cha' tyaca tso'o ngu' quicha nu ntsu'u cui'i ji'i.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca nu quicha ndyatsu' cuaña'

⁴⁰ Ngua sca tsa ndyalaa sca ngu' quicha slo Jesús, sca ngu' nu ndyatsu' cuaña' xqui'ya quicha nu ngusñi ji'i. Li' ndyatu sti' yu quicha bi' slo Jesús, nchcuí' lo'o:

—Si nti' nu'u cha' tyaca na', jlo ti' na' cha' taca jinu'u cua'ni cha' tyaca na' —nacuí' nu quicha ji'i Jesús.

⁴¹ Ngua tya'na ti' Jesús ji'i nu quicha bi' li', ndyala' yu cuaña' yu quicha bi' su ngutsu'.

—Tyaja'a na', cua'ni na' jo'o jinu'u —nacuí' Jesús ji'i yu quicha bi'—. Tyanu lubii cuaña' nu'u juani.

⁴² Hora ti ndyaca tso'o su ngutsu' cuaña'; ngua lubii cuaña', cha' cua ndye quicha bi' ji'i tsiya' ti li'. ⁴³ Nu lo'o ngusalya' Jesús lo'o, li' lye nchcuí' yu lo'o nu ngua quicha bi' ndi'ya:

⁴⁴ —Ni sca ñati ná cacha' nu'u ji'i tilaca laca nu ngua'ni jo'o jinu'u —nacuí' Jesús ji'i nu ngua quicha bi'—. Yaa clya nu'u slo sti jo'ó cha' ta nu'u msta ji'i ycuí' Ndyosi nu ngua'ni cha' ndyaca tso'o nu'u. Ta nu'u msta, tsa lo msta nu nacuí' jyo'o Moisés sa'ni cha' ta na ji'i ycuí' Ndyosi lo'o ngua lubii cuaña' na. Jua'a caca cuayá' ti' lcaa ñati cha' cua ndyaca tso'o nu'u, nu lo'o ña'a ngu' lo'o xñi sti jo'ó msta nu ta nu'u.

⁴⁵ Pana ná ndyuna tso'o nu ngua quicha bi'. Ndu'u ndyaa, nchcuí' lo'o lcaa ñati ñi'ya ngua cha' ngua tso'o, bi' cha' nga'aa ngua ji'i Jesús tyu'u ta'a lquichí; ndyanu yu ne' quixi' ti su ná ndi'i ñati. Li' ndya'a tsa ngu' slo yu, masi ngu' xa' quichí tyijyu' la ngutu'u ngu' ndyaa ngu' slo yu.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca ñati nu nchcuí' tyucuí' tyucuí' ña'a yu

2 Ca tiya' la xi nguxtyuu Jesús ndyaa ca quichí Capernaum bi'. Hora ti nguañi cha' tyucuí' ña'a quichí cha' cua ndyalaa yu. ² Li' quiña'a tsa ñati ndyu'u ti'i ngu' slo yu; ná ndyu'u scua nde ni'i su tyi'i ngu', lo'o la cui' ti cha' to' ni'i nde liya' tachaa tsa ndi'i ngu'. Lo'o li' nclyu'u Jesús cha' tso'o ji'i ycuí' Ndyosi ji'i ngu'. ³ Li' ndyalaa jacua tya'a ñati, ndi'ya ngu' ji'i sca nu quicha nu nchcuí' tyucuí' tyucuí' ña'a. ⁴ Ná ngua ji'i ngu' tyalaa ngu' ca slo Jesús lo'o nu quicha bi', cha' tachaa tsa ndu ñati; bi' cha' ndyacuí' ngu' hique ni'i lo'o nu quicha bi'. Jlyacua que ni'i bi'. Lo'o li' ngusaala ngu' que ni'i su ndi'i Jesús cha' tyatí catya su ntsiya nu

quicha. Li' nda'ya ngu' jil'i catya ca su nga'a Jesús. ⁵Lo'o na'a Jesús cha' jlya tsa ti' ngu' jil'i yu, li' nchcui' yu lo'o nu quicha bi':

—Cua ngua'ni clyu ti na' jinu'u jil'i qui'ya nu ntsu'u jinu'u, sñi' —nacu' Jesús jil'i.

⁶Lo'o li' ndube tsa ti' mstru nu nclu'u cha' jo'ó ne' laa nu nga'a ne' ni' bi'. ⁷“¿Ni cha' nchcui' yu re jua'a?” ngulacua ti' ngu'. “Sca ti' ycu' Ndyosi caca cua'ni clyu ti' jil'i ñati' nu ntsu'u qui'ya jil'i. Sca qui'ya tlyu laca lo'o nchcui' nu qui'yu re cha' cuityi' yu qui'ya nu ntsu'u jil'i ñati' chalyuu, cha' ná nchca jil'i ni sca ñati' chalyuu cuityi' qui'ya nu ntsu'u jil'i ñati'.” ⁸Pana nda Jesús cuentya ñi'ya laca cha' nu nclyacua ti' ngu'. Nchcui' yu lo'o mstru bi' li':

—¿Ni cha' cuxi tsa nclyacua ti' ma ndi'i ma? —nacu' Jesús jil'i mstru bi'—. ⁹Ná ndiya ti' ma cha' cua nacui' na' jil'i nu quicha re: “Cua ngua'ni clyu ti' na' jinu'u jil'i qui'ya nu ntsu'u hi'”. ¿Ha tso'o la si chcui' na' lo'o nu quicha lacua: “Ty-atu nu'u, xatu'ba nu'u catya jinu'u cha' tyaa lo'o jil'i to' tyi”? —nacu' Jesús—. ¹⁰Tso'o lacua. Nti' na' cha' caca cuayá' ti' ma cha' ntsu'u chacuayá' jna' cua'ni clyu ti' na' jil'i ñati' chalyuu nu ntsu'u qui'ya jil'i; ntsu'u chacuayá' jna', xqui'ya cha' cua nda Ni 'na lijya lo yuu chalyuu cha' caca na' ñati'. Caca cuayá' ti' ma lo'o ña'a ma cha' tyaca tso'o nu quicha re juani —nacu' Jesús.

Li' xa' nchcui' yu lo'o nu quicha bi':

¹¹—Culo na' cña jinu'u juani —nacu' Jesús jil'i—. Tyatu nu'u, xatu'ba nu'u catya jinu'u, cha' tsaa lo'o nu'u jil'i ca to' tyi.

¹²Hora ti ndyatu nu quicha bi', ngusñi catya jil'i, ngutu'u ndyaa li'; na'a leaa ngu' nu lo'o ndu'u nu ngua quicha bi' ndyaa lo'o catya jil'i. Ndube tsa ti' ngu', li' ngua'ni tlyu ngu' jil'i ycu' Ndyosi xqui'ya cha' bi':

—Ni sca ya bilya ña'a ya sca cha' tlyu ñi'ya nu ngua'ni nu'u juani —nacu' ngu' jil'i ycu' Ndyosi li'.

Ngusi'ya Jesús jil'i Leví

¹³Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa yu ca to' tayu' bi' chaca quiya'. Li' ndyu'u ti' quiña'a ñati' ca slo yu, cha' chaca quiya' nclyu'u yu jil'i ngu'. ¹⁴Laja lo'o ndya'a ti Jesús, li' nteje tacui yu to' ni' su ntucua Leví sñi' Alfeo nu nxñi cñi cña loo ngu' cuentya jil'i ngu' xa' tsu' nu laca loo.

—Tsaa nu'u lo'o na' —nacu' Jesús jil'i nu Leví bi'.

Lo'o li' hora ti ndyatu Leví nguxana yu ndya'a yu lo'o Jesús.

¹⁵Ca tiya' la ndyacu Jesús to' tyi Leví. Stu'ba ndyacu yu lo'o tyuu tya'a ngu' cuxi, jua'a lo'o tyuu tya'a ngu' tya'a ndyu'ni cña lo'o Leví, nu quiña'a tsa cñi cña loo nxñi jil'i ñati' cuentya jil'i ngu' xa' tsu' bi'; quiña'a tsa ngu' bi' nti' ngu' cuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús. Nga'a Jesús ni' bi' lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i. ¹⁶Li' nteje tacui xi ngu' fariseo lo'o mstru cha' jo'ó nu tya'a ndya'a ngu'. Tacati tsa ycu' ngu', nti' ngu', pana lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ngu' jil'i xa' ñati'. Na'a ngu' bi' ti lo'o ndyacu Jesús ne' ni' bi'. Hora ti nchcui' ngu' bi' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús:

—¿Ni cha' laca cha' ndyacu nu xu'na ma lo'o ngu' cuxi jua, lo'o nu msu jil'i ngu' xa' tsu' nu quiña'a tsa cñi cña loo ngu' nxñi ngu' jua?

¹⁷Lo'o ndyuna Jesús cha' nu nchcui' nu ngu' tlyu bi', li' nacui' yu:

—Ná ntsu'u cha' caca jo'o jil'i ñati' nu tso'o ti ti' —nacu' Jesús jil'i ngu'—, caca jo'o jil'i ngu' quicha —nacu'—. Lo'o na' ni, ná lijya na' cha' culu'u na' cha' tso'o jil'i ycu' Ndyosi jil'i ñati' nu nclyacua ti' cha' tso'o tsa ycu' ca ngu'; na cua lijya na' ca nde cha' culu'u na' cha' tso'o bi' jil'i ñati' nu jlo ti' cha' ntsu'u qui'ya jil'i ngu' —nacu' Jesús.

**Ndacha' ngu' judío ji'í Jesús
si ná cua'ni tacati yu ji'í
tsá nu ná ndacu ngu'**

¹⁸ Ngua sca tsá tacati ji'í ngu' nu ngua tsa'a ji'í Juan lo'o ji'í nu ngu' fariseo, nu tacati tsa ndu'ni ngu', nti' ngu'. Ná ndacu ngu' tyaja tsá tacati bi'. Lo'o li' ndya'a xi ñati slo Jesús, nchcui' ngu' lo'o yu:

—Ná ndacu ngu' nu ngua tsa'a ji'í Juan tsá juani. La cui' ti jua'a ngu' fariseo ni, ná ndacu ngu' juani —nacu' ngu'—. Pana nu ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u ni, ndacu ngu' juani. ¿Ni cha' ná stu'ba ndyu'ni ngu' cuentya jinu'u lo'o cha' nu ndyu'ni ngu' bi'? —nacu' ngu' ji'í Jesús.

¹⁹ Li' nda Jesús sca cha' lo'o ngu' bi':

—Lo'o caja clyo'o ngu', lo'o ngu' nu ndya'a lo'o cutsii ndacu ngu'; ná ndi'í ngu' ntyute' ti ngu' tsá bi' lo'o ndi'í ngu' lo'o cutsii —nacu' Jesús ji'í ngu' li'—. Chaa ti' ngu' lo'o ndi'í ngu' lo'o. ²⁰ Pana nu lo'o tyalaa tsá nu lo'o tyaa lo'o ngu' ji'í cutsii, li' ná cacu ngu' tya'a tso'o cutsii, cha' caca xñi'í ti' ngu' li'. La cui' jua'a chaa ti' tya'a tso'o na' juani, pana caca xñi'í ti' ngu' nde loo la.

²¹ Chaca cha' ni, sca ngu' nu nchca ji'í jyacuá late', nu lo'o cua'ni cho'o ste' cusu, ná talya sa yu'be late' cucui lo sca late' cusu, cha' tyatsii' late' cucui; hora ti tyati' jyacuá nu ngalya bi' li'. ²² La cui' ti cha', ná su'ba ngu' ji'í lcui nu chca ndyu'u ti ne' tyaca' cusu'. Si su'ba ngu' ji'í ne' tyaca' cusu', yala ti catsu se'í tyaca' bi'; ndye ngula'a tyaca' li', tye lcui tyalú li'. Ne' tyaca' cucui tyu'u lcui nu lo'o chca ndyu'u ti.

Ngusuu ngu' si'yu trigo tsá ta'a

²³ Ngua sca tsá ta'a lo'o ndi'í cña' ngu' judío, li' ndyaa Jesús su nscua xtya trigo ji'í ngu', ndyaa yu lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í yu. Li' ngusuu nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' xi si'yu trigo cha' cacu ngu'

laja lo'o ndyaa ti ngu'. ²⁴ Lo'o li' na'a ngu' fariseo ñi'ya nu ngua'ni ngu' bi'. Li' nchcui' ngu' fariseo bi' lo'o Jesús:

—Tsá ta'a, tsá ndi'í cña' na laca juani —nacu' ngu' fariseo ji'í Jesús—. Tsá tacati laca. ¿Ni cha' laca ndyu'ni ngu' bi' cña nu ná ntsu'u chacuayá' cua'ni na tsá juani? —nacu' ngu'.

²⁵ Nguxacu' Jesús cha' ji'í ngu' li':

—¿Ha bilya ña'a ma lo quityi ji'í ycu'í Ndyosi nu nscua ñi'ya nu ngua'ni jyo'o David? Ngua sca tsá ntyute' tsa ycu'í yu, lo'o jua'a ntyute' tsa tya'a ndya'a yu —nacu' Jesús ji'í ngu'—. ²⁶ Ngua jyo'o Abiatar loo ji'í lcaa sti jo'ó tyempo bi', lo'o li' ndyatí jyo'o David bi' ne' ni'í su cuentya ji'í ycu'í Ndyosi cajua, ngusñi yu xlyá nu laca msta' ji'í ycu'í Ndyosi, nu ntucua tacati lo mesa; ndyacu ngu' xlyá bi', masi sca ti sti jo'ó ntsu'u chacuayá' cacu ji'í nquicha' —nacu' Jesús ji'í ngu' fariseo bi'.

²⁷ 'Ná nti' ycu'í Ndyosi xcube' ji'na lo'o nchcui' Ni cha' caca sca tsá nu tyi'í cña' na; tso'o la tyi'í na si caja sca tsá nu tyi'í cña' na, ngua ti' Ni. ²⁸ Lo'o jua'a ntsu'u chacuayá' jna' cha' laca na' loo, masi tsá nu ndi'í cña' ngu', cha' cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati.

Sca yu quicha nu nchcu' ya' yu

3 Ngua chaca quiya' ndyaa ngu' ne' laa ca bi' tsá nu ndi'í cña' ngu', lo'o nga'a sca nu quicha nu nchcu' sca tsu' ya'. ² Ña'a tsa xi ngu' tacati, nu ngu' fariseo bi', ña'a tsa ngu' ji'í Jesús si cua'ni yu jo'o ji'í nu quicha bi', cha' tsá ta'a nu ndi'í cña' ngu' judío ngua. Nti' ngu' tlyu bi' quijeloo qui'ya cha' sta ngu' hichu' Jesús. ³ Lo'o li' nchcui' yu lo'o nu quicha bi':

—Caa nu'u, tyu cla'be ne' laa re —nacu' Jesús ji'í.

⁴ Li' nchcuane Jesús ji'í lcaa ngu' bi':

—¿Ha ntsu'u chacuayá' ji'na cua'ni na sca cha' tso'o tsá nu ndi'í cña' ngu'?

—nacui yu ji'i ngu' tlyu bi'—. ¿Ha tso'o la si cua'ni na sca cha' cuxi tsá bi'? —nacui—. ¿Ha ná tso'o cua'ni na jo'o ji'i ngu' li', nti' ma? ¿Ha tso'o la si ta na chacuayá' cajaa ngu' quicha tsá bi' lacua? —nacui Jesús.

Nga'aa ngujui la ñi'ya' chcu' nu ngu' tlyu bi' lo'o Jesús li'. ⁵Ñasí' xi Jesús ña'a yu ji'i ngu' bi', jua'a xñi'i xi ti' yu cha' ná ntaja'a ngu' cui'ya ngu' cuentya ji'i cha' nu nclyu'u yu ji'i ngu'. Li' nchcu' yu lo'o nu quicha bi':

—Xquini nu' ya' —nacui Jesús ji'i.

Nguxquini yu ya' yu li', lo'o hora ti ngu' tso'o ya' yu. ⁶Lo'o ndu'u nu ngu' fariseo ne' laa bi', li' ndyaa ngu' cha' chcu' ngu' lo'o taju ngu' nu cuentya ji'i rey Herodes; chcu' ngu' ñi'ya' cua'ni ngu' cha' caca cujui ngu' ji'i Jesús.

Ndyu'u ti'i quiña'a tsa ñati to' tayu'

⁷Lo'o li' ndyaa Jesús to' tayu' lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i. Quiña'a tsa ngu' Galilea ndyaa ngu' ndyaa lca'a ngu' ji'i cha' cuna ngu' cha' nu nclyu'u yu. ⁸Cua ndañi ñi'ya' laca cha' tonu nu ndyu'ni Jesús hasta ca quichi' tyijyu', bi' cha' lo'o ngu' tyijyu' ndyalaa ngu' cha' ña'a ngu' ji'i yu; ndyalaa ngu' Judea, lo'o ngu' Jerusalén, lo'o ngu' Idumea, lo'o ngu' chaca tsu' sta'a Jordán, lo'o ngu' Sidón, lo'o ngu' Tiro. ⁹Na'a Jesús cha' quiña'a tsa ñati ndya'a slo, li' nchcu' yu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu cha' culana ngu' sca yaca ni'i sube, cha' ná satá ngu' ji'i yu, cha' quiña'a tsa ngu' ndi'i. ¹⁰Jlo ti' ngu' cha' cua ngua'ni yu jo'o ji'i quiña'a tsa ngu' quicha, bi' cha' tachaa tsa ndi'i ngu' quicha slo; cua nti' tsa ngu' cala' ngu' ji'i ycu' Jesús. ¹¹Nu ngu' quicha nu ntsu'u cui'i cuxi ji'i ngu' ni, nu lo'o na'a ngu' quicha bi' ji'i Jesús, li' ndyatú sti' ngu' nde loo su ndu' yu. Cuij nxi'ya ngu' xqui'ya cui'i cuxi, cha' nslo cui'i bi' ji'i Jesús:

—Nu'u laca nu sca ti Sñi' ycu' Ndyosi —ndu'ni ngu' quicha bi'.

¹²Hora ti ngulo Jesús cña ji'i cui'i cuxi cha' ná cacha' ngu' ji'i xa' ñati tilaca laca ycu' yu.

Ngusubi Jesús ji'i tii tyucuaa tya'a ñati nu ca tsa'a ji'i

¹³Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa ndyacu' yu sii' ca'ya, ngusi'ya yu ji'i tyuu tya'a ñati cha' cãa ngu' ca su ndu'. Ndyaa ngu' bi' slo yu li'. Lo'o li' laja ngu' bi' ngusubi Jesús ji'i ñati nu cua'ni cña ji'i; ¹⁴ngusubi yu ji'i tii tyucuaa tya'a ñati bi', cha' ca tsa'a ngu' ji'i yu. Bi' ngu' nu ta Ni ji'i cha' tsaa ngu' slo ñati xa' quichi, cha' culu'u ngu' cha' tso'o ji'i ycu' Ni ji'i lcaa ñati. ¹⁵Nda Jesús chacuayá' ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi', cha' cua'ni ngu' jo'o ji'i ngu' quicha, lo'o jua'a culo ngu' ji'i cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i ngu'. ¹⁶Nde nscua xtañi ca ta'a tii tyucuaa tya'a ngu' nu ngusubi Jesús ji'i: Simón nu ngusta Jesús chaca xtañi Pedro ji'i yu, bi' laca tsaca; ¹⁷lo'o li' ngusubi yu ji'i tyucuaa sñi' Zebedeo, nu Jacobo lo'o Juan, nu nchcu' Jesús cha' sñi' tyi'yu laca ngu', (jua'a ndyu'u cha' Boanerges cha'cña ji'i ngu' bi'); ¹⁸lo'o jua'a ngusubi yu ji'i Andrés, lo'o ji'i Felipe, lo'o ji'i Bartolomé, lo'o ji'i Mateo, lo'o ji'i Tomás, lo'o ji'i xa' Jacobo sñi' Alfeo, lo'o ji'i Tadeo, lo'o ji'i xa' Simón nu ntsu'u cha' ji'i lo'o ngu' cananista; ¹⁹ngusubi yu ji'i Judas Iscariote nu tiya' la tya ji'i yu ya' ngu' xña'a xqui'ya cñi.

Nsta ngu' qui'ya ji'i Jesús

Ca tiya' la ndyalaa Jesús to' tyi lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu. ²⁰Xa' ndyu'u ti'i ñati ca slo Jesús li'. Cha' quiña'a tsa ñati ndi'i, ná ngujui tyempo cha' cacu yu lo'o tya'a ndya'a yu. ²¹Lo'o ndyuna tya'a Jesús cha' bi', ngulacua tsa ti' ngu' li'. Hora ti ndu'u ngu' lijya ngu' slo Jesús,

xqui'ya cha' ntsu'u ñati nu nacui cha' cua ngua loco yu.

²² Lo'o li' lijya mstru nu nclyu'u cha' jo'ó ne' laa tonu ca Jerusalén. Nhcui' mstru bi' lo'o ngu':

—Ngusñi Beelzebú xu'na lcaa lo cui'i cuxi ji'i Jesús cua —nacui mstru bi'—, bi' cha' lo'o chacuayá' ji'i nu xña'a bi' nhca ji'i yu culo ji'i cui'i cuxi nu ngusñi ji'i ñati.

²³ Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i mstru bi', cha' caa ngu' slo; nda yu sca cuii lo'o ngu' li':

—¿Ha culo Satanás ji'i ñati nu ji'i ycuil' ca? —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. ²⁴ Tyece cha' ji'i sca quichi' jua'a ti si xcui' na xuu tya'a sca latya ngu' tisiya lo'o chaca latya ngu' tisiya. ²⁵ La cui' jua'a lo'o ngu' tya'a ndi'i sca ni'i ti; si xcui' na xuu tya'a ngu', tya'be tya'a ngu' tyaa ngu' li'. ²⁶ Bi' cha' ná talo Satanás si xuu tya'a ycuil' Satanás lo'o msu ji'i ycuil' ca; tye cha' ji'i nu xña'a yala ti li'.

²⁷ Sca ñati nguula ni, ná caja ñi'ya nu tyatí ngu' to' tyi yu cha' cuaana ngu' yu'ba ji'i yu. Sca ti si sca' ngu' ji'i xu'na ni'i clyo, taca cuaana ngu' na nu ntsu'u ji'i yu bi' li'.

²⁸ Chañi cha' nu nhcui' na' lo'o cu'ma, cha' nhca ji'i ñati jña ngu' cha' clyu ti' ji'i ycuil' Ndyosi Sti na' cuentya ji'i lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', masi cha' cuxi nu ngua'ni ngu', masi cha' cuxi nu nhcui' ngu'; ²⁹ sca ti ji'i ñati nu nhcui' cha' cuxi ji'i cña nu ndu'ni Xtyi'i ycuil' Ndyosi, ná cua'ni clyu ti' ycuil' Ni ji'i ñati bi'. Ná cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati bi'.

³⁰ Nda Jesús cuii bi' lo'o ngu' xqui'ya cha' nacui ngu' cha' ngusñi cui'i cuxi ji'i yu.

Ndyalaa xtya'a Jesús lo'o tya'a yu

³¹ Lo'o li' ndyalaa xtya'a Jesús lo'o tya'a yu to' ni'i su ndi'i Jesús. Nde liya' ndyanu ngu'. Li' nda ngu' cha' ndyaa ca

su ndu Jesús, cha' tyu'u yu nde liya' cha' chcui' ngu' lo'o yu, ngua ti' ngu'. ³² Pana tachaa tsa ndi'i ngu' su ndu Jesús.

—Ndu xtya'a nu'u lo'o tya'a nu'u nde liya' —nacui ngu' ji'i Jesús—. Cua nti' ngu' chcui' ngu' lo'o nu'u —nacui ngu'.

³³ —¿Tilaca nu chañi ca cha' laca xtya'a na'? ¿Tilaca nu chañi cha' laca tya'a na'? —nacui Jesús ji'i ngu' li'.

³⁴ Li' nxña'a Jesús ji'i ngu' nu nga'a cacua ti slo yu, xa' nhcui' yu lo'o nu ngu' quiña'a bi':

—Nu ngu' re ni, stu'ba ti ndulo ngu' 'na, ñi'ya nu ndulo xtya'a na' 'na, ñi'ya nu ndulo tya'a na' 'na —nacui Jesús—.

³⁵ Lo'o jua'a lcaa ñati nu taquiya' ji'i ycuil' Ndyosi, nu cua'ni ñi'ya nu nti' ycuil' Ni cha' cua'ni ngu', ngu' bi' ndu'ni ñi'ya nti' si laca ngu' xtya'a na', ñi'ya nti' si laca ngu' tya'a na', masi nu qui'yu, masi nu cuna'a —nacui Jesús.

Cuii ji'i ñati nu ndyataa si'yu

4 Chaca quiya' nguxana Jesús ngulu'u yu ji'i ñati to' tayu' bi'. Cua ndyu'u ti'i quiña'a tsa ñati ca slo yu li'; hasta nga'aa ndyu'u scua yuu su tyu quiya' yu, bi' cha' ndyatí yu ca ne' sca yaca ni'i sube nu ndacui to' hitya ti. Ne' yaca ni'i bi' ndyaca'a Jesús, ndyanu nu xa' la ñati quiña'a lo yuu btyi to' tayu' bi'. ² Li' quiña'a tsa cuii nda Jesús lo'o ngu', cha' ca tsa'a ngu' lcaa cha' nu ngua ti' yu culu'u yu ji'i ngu'. Ndi'ya ngua sca cuii bi':

³ —Cua'a jyaca ma —nacui Jesús ji'i ngu'—. Ngua sca tsã ndyaa sca ñati cataa si'yu trigo. ⁴ Nguscui yu si'yu ji'i, lo'o ndyú xi si'yu bi' lo yuu tacalya to' tyucuii. Hora ti ñaa quiñi, ndye si'yu bi' ndyacu ni' ji'i. ⁵ Lo'o li' ndyalú xi si'yu su xti tsa yuu nscua chu' quee. Yala ti ntyucua si'yu bi'; pana cha' xca ti yuu ndyacu' chu' si'yu, ⁶ bi' cha' ná ngua xñi suu chu' quee bi', ná ngua caluu tso'o. Ndye calya bi' ndyanaa, cha' tyique' tsa cua. ⁷ Lo'o chaca se'i ndyalú xi si'yu lo

yyu su ndu yaca quiche'. Yala la nguluu yaca quiche' bi'; ná nda chacuayá' caluu tso'o calya trigo tsiya' ti, bi' cha' nga'aa ngutu'u si'yu lo bi' li'.⁸ Lo'o jua'a ndyalú xi si'yu lo yuu tso'o. Ntyucua tso'o si'yu bi'; tso'o tsa nguluu calya, lo'o li' tso'o tsa ngutu'u si'yu lo juu bi'. Ntsu'u juu nu nda calaa tyii tya'a si'yu lo, lo'o jua'a ntsu'u juu nu nda snayala tya'a si'yu, lo'o jua'a ntsu'u juu nu nda sca siyento tya'a si'yu sca ti juu.

⁹Cua'a jyaca ma ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o ma juani, si chañi cha' ntaja'a ma cuna ma cha' tso'o bi' —nacui Jesús ji'i nu ngu' quiña'a bi'.

Ni cha' nda Jesús cuij lo'o ngu'

¹⁰Ca tiya' la lo'o cua ndu'u ñati bi' ndyaa tsa tlyu ti, li' lijya nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús slo yu, lo'o jua'a ñaa xa' la tya'a tso'o ngu' slo Jesús. Li' nchcuane ngu' ji'i Jesús:

—¿Ñi'ya ntsu'u cha' nu nda nu'u nu ngua tsa ti? —nacui ngu' bi' ji'i Jesús.

¹¹—Cua nda ycu'i Ndyosi chacuayá' cha' ca cuayá' ti' ma sca cha' nu ntsu'u yacu' ti, ñi'ya nu caca lo'o laca ycu'i Ni loo ne' cresiya ji'i ñati —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Xa' ñati nu ná ngusni cha' ji'i ycu'i Ndyosi ni, ná ta ngu' cuentya lo'o cuna ngu' sca cuij; tucui tsa cha' bi' nti' ngu'.¹² Bi' cha' nda na' cuij bi' lo'o ngu', cha' masi ña'a ngu', ná ta ngu' cuentya ñi'ya nu tyu'u cha' bi'; masi cuna ngu', ná ca cuayá' ti' ngu' ñi'ya nu tyu'u cha' bi'. Jlo ta' cha' ná ntaja'a ngu' culochu' ngu' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu', bi' cha' ná nchca jna' cui'ya na' cha' clyu ti' ji'i ngu' ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'.

Ñi'ya nu ndyu'u cha' ji'i cuij ji'i ñati nu ndyataa si'yu

¹³¿Ha ná ngua cuayá' ti' ma ñi'ya nti' ñacu'i cuij bi'? —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'—. ¿Ñi'ya caca ta ma cuentya ji'i xi xa' la cuij lacua, si ná nduna ma cha' nu

nchcui' na' bi'? —nacui—. ¹⁴Ñi'ya laca ñati nu ndyataa si'yu bi', jua'a laca ñati nu nchcui' cha' tso'o ji'i ycu'i Ndyosi lo'o xa' la ñati. ¹⁵Ñi'ya laca si'yu nu ndyalú lo yuu tacalya to' tyucuij lo'o li' ndye si'yu ndyacu quiñi, jua'a laca ñati nu lo'o ndyuna ngu' cha' tso'o ji'i ycu'i Ndyosi, ná nduna tso'o ngu' li'. Ñi'ya laca yuu tacalya bi', jua'a laca cresiya ji'i ñati bi'. Ñi'ya laca lo'o ndye ndyacu quiñi si'yu to' tyucuij, jua'a caa Satanás cha' cuityi cha' tso'o bi', cha' nga'aa tyi'u ti' ngu' cha' tso'o bi' li'. ¹⁶Lo'o si'yu nu ndyalú lo yuu lati tu'ba chu' quee ni, bi' laca ñi'ya laca ñati nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' lo'o clyo ndyuna ngu' cha' tso'o bi' ji'i ycu'i Ndyosi. ¹⁷Pana si lya' ti' xa' ñati ji'i ngu' bi' xqui'ya cha' tso'o nu ndyuna ngu' bi', si xtyí lo'o ñati ji'i ngu', ná talo ngu' li'; laca ngu' bi' ñi'ya laca si ná ngusni tso'o suu si'yu nu ntyucua lo yuu lati tu'ba chu' quee bi', lo'o li' ná ndalo calya bi' ndyanaa li'. ¹⁸Si'yu nu ndyalú lo yuu laja yaca quiche' ni, bi' laca ñi'ya laca ñati nu ndyuna cha' tso'o bi', ¹⁹lo'o li' ndya'a tsa cha' tyiquee ngu' ñi'ya cua'ni ngu' cha' caca culiya' ngu'; nclyana ngu' ñi'ya ca caja quiña'a tsa cha' tso'o nu ntsu'u chalyuu re ji'i ngu', cha' caca stu'ba ngu' lo'o ñati tlyu la. Bi' cha' ná nchca tyanu cha' tso'o ne' cresiya ji'i ngu' bi'. ²⁰Ndi'ya ndyu'u cha' ji'i yuu tso'o su ndyalú si'yu: lo'o ntyucua si'yu, li' tso'o tsa nguluu calya, ngutu'u tsa si'yu lo li'; jua'a laca ñati nu ndyuna cha' tso'o bi', lo'o li' tso'o tsa ndaquiya' ngu' ji'i cha' bi'. Ntsu'u yuu su nda sca ti juu trigo hasta calaa tyii tya'a si'yu, lo'o jua'a ntsu'u yuu su ndyu'u snayala tya'a si'yu lo sca ti juu, lo'o jua'a ntsu'u yuu su ndyu'u hasta sca siyento tya'a si'yu lo sca ti juu.

Cuij ji'i xee nu tyu'u ne' ni'i

²¹Chaca quiya' nda Jesús sca cuij lo'o ngu' bi':

—Lo'o ngua'a na xee ni'i ca talya, ¿ha tacu' na lo xee bi'? ¿Ha sta na xee bi' ne' qui'ña? —nacui Jesús ji'i ngu'—. Ná ndu'ni na jua'a —nacui—. Cua xi sta na xee cha' tyaca' xee tyucui ña'a nde ni'i. ²²Ndu'ni cha' tyu'u lo xee lcaa na nu ndyu'u cuatsi' ji'i ñati juani; ná sca cha' ntsu'u cuaana ti juani nu ná quijeloo ji'i ñati ca tiya' la. ²³Cua'a jyaca ma xi ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o ma juani, si chañi cha' ntaja'a ma cuna ma cha' tso'o bi'.

²⁴Tya ngulu'u la xi Jesús ji'i ngu' li':

—Taquiya' tso'o ma ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o ma juani —nacui Jesús—. Ñi'ya nu ndu'ni ma lo'o xa' ñati, la cui' jua'a cua'ni ycui' Ndyosi lo'o ma li'. Lo'o jua'a lo'o cuna tso'o ma cha' jna', quiña'a la cha' tso'o tyu'u ne' cresiya ji'i ma li'. ²⁵Lo'o ñati nu jlya ti' cha' jna', nu ndyaca tsa'a cha' bi' ni, tya ta la ycui' Ni cha' lo'o ngu' bi'; pana ñati nu ná jlya ti', nu ná nti' ca tsa'a ngu', cua'ni ycui' Ni cha' ná caca ji'i ngu' bi' ca tsa'a ngu' tsiya' ti cha' ji'i ycui' Ni li'.

Cuii ji'i su ntyucua si'yu

²⁶Lo'o li' nda Jesús chaca cuii lo'o ngu':

—Ta na' sca cuii lo'o ma cha' caca cuayá' ti' ma ñi'ya nu caca lo'o laca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati —nacui Jesús ji'i ngu'—. Ngua sca tsá ndyataa sca ñati nscua', ²⁷li' ngujua' yu talya; lo'o cua quixee ti chaca tsá ngue ti' yu. Jua'a nteje tacui tyuu tsá lo'o tyuu talya. Laja li' ntyucua si'yu bi', cua ndyaluu bi' li'. Ná jlo ti' yu ñi'ya caca caluu si'yu bi'. ²⁸Jua'a nchca ji'i sca si'yu nu lo'o cataa na ji'i. La cui' yuu su ndyataa si'yu bi' laca nu ta juersa ji'i si'yu cha' caluu. Tyucua calya cuañi' clyo, li' tyu'u tucua nchu', lo'o li' caja ltya ji'na. ²⁹Lo'o cua btyi ltya, li' caca clacua, cha' tyu'u ti'i ltya.

Cuii ji'i si'yu cuxee

³⁰Lo'o li' nda Jesús chaca cuii lo'o ngu' bi':

—Chaca cha' chcui' na' lo'o ma juani. Ta na' sca cuii lo'o ma ñi'ya nu caca lo'o ycui' Ndyosi laca loo ne' cresiya ji'i ñati —nacui Jesús—. ³¹Caca bi' ñi'ya laca sca ti si'yu cuxee nu ndyataa ngu'. Si'yu bi' laca nu si'yu sube la tyucui ña'a chalyuu, cha' ná ntsu'u xa' si'yu nu sube la. ³²Pana lo'o cataa ngu' si'yu bi', yala ti tyucua, caluu yaca li' cha' caca sca yaca tlyu. Lo'o li' ca'ya quiñi laja sta' yaca bi', chca'a cña' ni' su tyacala' laja laca' bi'.

Ni cha' nda Jesús cuii lo'o ngu'

³³Jua'a ti ngulu'u Jesús cha' ji'i ngu'; nda yu xi cuii lo'o ngu', cha' culu'u cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i ngu', ña'a cuayá' nu ta tso'o ngu' cuentya ñi'ya ntsu'u cha' ji'i ycui' Ni. ³⁴Xcui' lo'o cuii ti ngulu'u Jesús ji'i ñati quiña'a, masi ná nda tso'o ngu' cuentya ñi'ya cha' nda cuii bi'; pana tiya' la ngulu'u tso'o yu cha' bi' ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu.

Ngulo Jesús cña ji'i cui'i lo'o ji'i clyoo' lo tayu'

³⁵Lo'o cua ngusii tsa, cua ndyaa cuichaa, li' nchcui' Jesús xi lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Tyeje tacui na ca chaca tsu' tayu' re —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

³⁶Lo'o li' nguxtyanu ngu' ji'i nu quiña'a tsa ñati nu ndi'i cajua, ndyatí Jesús lo'o tya'a ndya'a yu ne' yaca ni'i su ngua'a yu cha' ngulu'u yu ji'i nu ngu' quiña'a bi' tsá la. Ndu'u ngu' ndyaa ngu', lo'o xa' yaca ni'i ndyaa lo'o. ³⁷Lo'o li' lye tsa ndyaca cui'i, lye tsa ndyatí clyoo' lo tayu', ña'a cuayá' nu ndyatí tsa hitya clyoo' nde ne' yaca ni'i; cua cha'a ti yaca ni'i bi' ntsu'u hitya. ³⁸Pana laja' ti Jesús ntsu'u nde siyu' yaca ni'i, ngustii yu lo sca late' lcuti. Nguxtyu'u ngu' ji'i yu li':

—Cusu' —nacui' ngu' ji'i Jesús—. Que ti' nu'u. ¿Ha ná ndube ti' nu'u cha' cua cajaa ti na? —nacui' ngu'—. Cua quilyu'u ti yaca ni'i re.

³⁹Li' ndyatū Jesús, ngulo yu cña ji'i cui'i, ngua'a ji'i clyoo' lo tayu'.

—Caca ti ti lo hitya re —nacui' yu.

Hora ti ngua ti cui'i, ngua ti clyoo'; ti ti ndyanu tayu' li'. ⁴⁰Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a' ji'i:

—¿Ni cha' ntsii tsa ma? —nacui' Jesús ji'i ngu'—. ¿Ni cha' laca ná jlya ti' ma ji'i ycu' Ndyosi cha' caca ji'i Ni cua'ni Ni jua'a? —nacui'.

⁴¹Ndube tsa ti' ngu' ña'a' ngu' ji'i Jesús li':

—¿Tilaca laca nu qui'yu re? —nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'—, cha' lo'o cui'i ndaquiya' ji'i yu, lo'o jua'a' nduna clyoo' lo tayu' cha' nu nda yu —nacui' ngu' ji'i tya'a ndyaca tsa'a' ngu'.

Ngusñi cui'i xña'a' ji'i sca ngu' Gadara

5 Lo'o li' ndyalaa ngu' chaca tsu' tayu bi', nde loyuu su cuentya Gadara.

²Cua tyu'u ti Jesús ne' yaca ni'i lo'o ndyu'u tucua sca nu quicha, sca ngu' nu ngusñi cui'i xña'a' ji'i. Ndi'i nu quicha bi' ne' lo'o jyo'o. ³Su nguatsi' jyo'o ti ndi'i nu quicha bi', cha' ná ngua ji'i ngu' sca' ji'i; ni lo'o chcuā ná ngua ji'i ngu'. ⁴Cua tyuū quiya' ngusca' ngu' ji'i lo'o carena nquicha', ndyaaca' quiya', ndyaaca' ya'; pana hora ti ngusi'yu cu' chcuā bi', ndyati' carena, ndyanu yu'be ti chcuā nu ndyaaca' nu quicha bi'. Ni sca ngu' ná ngué ngu' cha' tyijiloo ji'i yu quicha bi'.

⁵Lo'o nde tsā lo'o nde talya ndya'a' nxi'ya ne' lo'o jyo'o, ndya'a' yu'u ti sii' cuati'. Lo'o jua'a' ngusi'yu ji'i ycu' ca lo'o quee. ⁶Juani tyijyu' ti ndu nu quicha bi' na'a' ji'i Jesús. Li' ngusna lijya' ndatu sti' slo Jesús, cha' cua'ni tlyu ji'i. ⁷Cuii ngusi'ya nu quicha bi' ji'i Jesús li':

—¿Ñi'ya cña nti' nu'u jna'? —nchcuane yu quicha ji'i Jesús

li'—. Nu'u laca Jesús nu sca ti Sñi' ycu' Ndyosi, ycu' Ni nu laca loo la —nacui'—. Chacuayá' ji'i ycu' Ndyosi, ná xcube' nu'u jna'.

⁸Tsā ti cua ngulo Jesús cña ji'i cui'i xña'a' bi', cha' tyatsu' ji'i yu quicha bi', bi' cha' tya'na nchcui' lo'o Jesús juani cha' ná xcube' yu ji'i.

—Tyu'u nu'u, tya'a nu'u tsiya' ti —nacui' Jesús ji'i cui'i xña'a' tsā la.

⁹Li' nchcuane Jesús ji'i yu quicha bi':

—¿Ni naa nu'u? —nacui' Jesús ji'i.

—Quiña'a' tsa lo naa na' —nacui' nu quicha—, cha' quiña'a' tsa tya'a cui'i xña'a' ngusñi 'na —nacui'.

¹⁰Lo'o li' ndijña tsa nu quicha bi' cha' ná cua'ni Jesús jo'o ji'i, cha' ná culo Jesús ji'i nu cui'i xña'a' bi' cha' tya'a; ná nti' cui'i xña'a' bi' cha' tsa'a' chalyuu tyijyu' la. ¹¹La cui' tsā bi' ndi'i tsa cube' ndyacu ni' quixi' sii' ca'ya jua. ¹²Li' xa' ndijña yu quicha bi' ji'i Jesús cuentya ji'i cui'i xña'a' nu ngusñi ji'i:

—Ta nu'u chacuayá' tsa cui'i cha' xñi ji'i cube' jua —nacui'.

¹³Lo'o li' nda Jesús chacuayá' bi' ji'i lcaa cui'i xña'a' bi'. Li' ndu'u cui'i ndyaa, ngusñi ji'i cube'. Ndi'i tucua mil tya'a cube', lo'o jua'a' ngusñi cui'i bi' ji'i lcaa ni'. Ngusna ni' sii' cua'a' li', ndyú ca ta'a ni' ne' hitya tayu'; ndyí'o ni' hitya, nguju'i lcaa cube' bi' li'.

¹⁴Lo'o li' ndube tsa ti' ngu' nu ña'asi' ji'i cube' bi', ngusna ngu' ca quichi' cha' cacha' ngu' ji'i lcaa ngu' cacua ti ñi'ya cha' ngua bi'. Hora ti ndu'u ngu' lijya ngu' cha' ña'a' ngu' ji'i cha' bi'. ¹⁵Nu lo'o ngulaa ngu' slo Jesús, li' na'a' ngu' ji'i nu qui'yu nu ngua quicha bi'; na'a' ngu' cha' ti ti nga'a' nu qui'yu bi', lacu' ste', cha' cua ndyaca tso'o. Nga'aa nxa'lu cui'i xña'a' bi' ji'i. Ndyutsii tsa ngu' li'.

¹⁶Nchcui' tsa ngu' nu ña'asi' ji'i cube' bi' ñi'ya' ngua cha' ji'i nu quicha, cha' tsa tlyu ti nguxtyanu cui'i xña'a' ji'i. Li' ndu'u cui'i bi' ndyaa, ngusñi ji'i lcaa

cube' nu ndi'i bi'; ndye cha' ji'i cube' bi' li'. ¹⁷ Nu lo'o ndyuna ngu' quichi cha' bi', li' nchcui' tsa ngu' lo'o Jesús cha' tyatsu' yu tyaa yu xa' se'i su tyijyu' la.

¹⁸ Lo'o cua tyati' ti Jesús ne' yaca ni'i sube cha' tyaa, li' nchcui' nu ngua quicha bi' lo'o Jesús; ngüijña chacuayá' ji'i Jesús cha' tsaa lo'o. ¹⁹ Pana ná nda Jesús chacuayá' ji'i.

—Xa' xtyuu nu'u tyaa nu'u to' tyi —nacu'i Jesús ji'i—. Ta nu'u cha' lo'o lcaa ngu' tya'a nu'u ñi'ya ngua cha' tlyu nu ngua'ni ycu'i' Ndyosi nu Xu'na na cha' ngua'ni Ni cha' ndyaca tso'o nu'u, cha' ngua'ni tya'na tsa ti' ycu'i' Ni jinu'u.

²⁰ Lo'o li' ndu'u ndyaa nu qui'yu bi' lcaa quichi nde Decápolis, nda cha' lo'o ngu', lcaa lo cha' ñi'ya nu ngua'ni Jesús lo'o. Ndube tsa ti' lcaa ngu' bi' li'.

Sñi' Jairo, lo'o nu cuna'a nu ndyala' ste' Jesús

²¹ Lo'o li' ñaa Jesús ne' yaca ni'i ca nde tsu' tayu' chaca quiya'. Xa' ndyu'u ti'i quiña'a tsa ñati' slo Jesús nde to' tayu' bi'. ²² Li' ndyalaa sca nu qui'yu nu laca loo ne' laa jua. Jairo naa nu cusu' bi'. Ndatu' sti' nu cusu' bi' slo Jesús, ndacui nclyú hique yu hasta lyuu. ²³ Tya'na tsa nchcui' yu lo'o Jesús li':

—Cua cajaa ti sñi' na' —nacu'i yu ji'i—. Cua'ni nu'u cha' tso'o tsaa nu'u ca su ntsiya nu cuna'a piti bi' 'na, cha' cua'ni nu'u jo'o ji'i cho'; sta ya' nu'u chu' nu piti cha' cu'ú cho'.

²⁴ Lo'o li' ndyaa Jesús lo'o yu bi', jua'a ndyaa quiña'a ñati' lo'o ngu', hasta tachaa tsa ndi'i ngu' lo'o ndya'a ngu'.

²⁵ Lo'o sca nu cuna'a quicha ndya'a laja ñati' quiña'a bi'. Cua tii tyucuaa yija ntsu'u quicha ji'i nu cuna'a bi', cha' ndyalú tsa tañi ma'. ²⁶ Cua ndye lcaa lo jo'o ngua'ni ngu' ji'i ma' quicha bi', lo'o ná ngua ji'i ngu' cua'ni ngu' jo'o ji'i. Ndye cñi ji'i ma', ndye lcaa lo cha'

tso'o nu ntsu'u ji'i ma' xqui'ya taná, lo'o lye la ngua quicha ma' li'. ²⁷ Cua ndyuna ma' quicha bi' xi cha' ji'i Jesús, bi' cha' ñaa ma' laja ñati' nde chu' su ndu Jesús. Ndyala' ma' quicha bi' ste' Jesús li'. ²⁸ “Lo'o cala' ti na' ste' Jesús re, tyaca tso'o na' li’”, ngua ti' ma' quicha bi'. ²⁹ Hora ti ndyacu' cha' ndyalú tañi ma', tsa tsiya' ca ngua tii ycu'i' ca ma' cha' cua ndyaca tso'o li'. ³⁰ Pana hora ti ngua tii Jesús cha' cua ngua'ni yu jo'o ji'i sca ñati, masi ná na'a yu ji'i nu quicha bi'. Li' nguxña'a yu ji'i nu ñati' quiña'a nu lijya nde chu' yu.

—¿Tilaca ndyala' ste' na'? —nacu'i yu ji'i ngu'.

³¹ Li' ndube tsa ti' nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

—Tachaa tsa ndi'i ngu' re slo na —nacu'i ngu' bi' ji'i Jesús—. ¿Ni cha' laca nchcuane nu'u ji'i ngu', “Tilaca ndyala' 'na”?

³² Lo'o li' ña'a tsa Jesús ji'i lcaa ngu' cha' ca cuayá' ti' tilaca laca nu ndyala' ji'i. ³³ Li' ñaa nu cuna'a bi', ndatu' sti' slo yu. Nchcuaa ma' bi', cha' ndyutsii tsa ma', masi jlo ti' cha' cua ndyaca tso'o. Li' ndacha' liñi ma' ji'i Jesús ñi'ya ngua ji'i ma'.

³⁴ —Tso'o tsa jlya ti' nu'u jna', sñi' —nacu'i Jesús ji'i—, bi' cha' ndyaca tso'o nu'u. Ti' ti tyi'i tyiquee nu'u juani. Tso'o ti tyaa nu'u, nga'aa xñi quicha bi' jinu'u chaca quiya'.

³⁵ Lo'o tya nchcui' Jesús lo'o nu cuna'a bi', li' ndyalaa sca msu ji'i Jairo nu laca loo ne' laa bi', ndyacia tya'a lo'o ngu'. Nchcui' msu bi' lo'o xu'na cuentya ji'i nu piti quicha:

—Cua ngujui sñi' nu'u, cusu' —nacu'i msu ji'i nu cusu' bi'—. Nga'aa ntsu'u la cha' chcu'i' nu'u lo'o mstru re.

³⁶ Lo'o Jesús ndyuna cha' nu nchcui' msu bi', pana ná ndaquiya' Jesús ji'i cha' bi'.

—Ná cutsij nu'u —nacuĭ Jesús jĭĭ nu laca loo ne' laa bi'—. Tsa bi' ti cha' cua'ni nu'u cha' jlya ti' nu'u 'na.

³⁷ Lo'o li' ná nda Jesús chacuayá' jĭĭ ñatĭ cha' tsaá ngu' lo'o yu; sca ti jĭĭ Pedro, lo'o Jacobo, lo'o Juan tya'a Jacobo, nda yu chacuayá' tsaá ngu' lo'o yu. ³⁸ Li' ndyalaa ngu' to' ni'ĭ jĭĭ nu laca loo ne' laa bi'. Cua quiña'a ñatĭ ndyu'u ti'ĭ ca-juá, nxi'ya tsaá ngu' ndi'ĭ ngu'. Lye tsa ngua cha' tsa ngujui nu piti bi'. ³⁹ Ndyatĭ Jesús ni'ĭ li'.

—¿Ni cha' laca nxi'ya tsa má ndi'ĭ má? —nacuĭ Jesús jĭĭ ngu'—. ¿Ni cha' laca cha' quiña'a tsa ncyacua ti' má? Si'ĭ na ngujui nu piti quicha re, na laja' ti tsiya —nacuĭ Jesús.

⁴⁰ Li' nxyĭ lo'o ngu' jĭĭ. Bi' cha' ngu-lo'o Jesús jĭĭ lcaa ngu' nu nxi'ya ndi'ĭ ngu'; ndyanu sti xtya'a nu piti quicha lo'o ca ta'a sna ngu' tya'a ndya'a lo'o Jesús, ndyaa ngu' bi' slo nu piti. ⁴¹ Li' ngusni Jesús ya' nu piti bi'.

—Talita, cumi —nacuĭ Jesús jĭĭ, cha'cña jĭĭ ngu' bi'. (Ndi'ya ndyu'u cha' bi': Mbixu', nde cha' chcuĭ na' lo'o nu'u juani: Tyatu nu'u.)

⁴² Hora ti ndyatu nu cuna'a piti quicha bi', nguxana ndya'a li'. Tii tyucuaa ti yija ntsu'u cho'. Ndube tsa ti' ngu' bi' li'.

⁴³ Lye nchcuĭ Jesús lo'o ngu' bi', cha' ná chcuĭ ngu' lo'o xa' ñatĭ ñi'ya ngua cha' ndyaca tso'o nu piti bi'. Li' ngulo yu cña jĭĭ ngu' cha' ta xi na cacu nu piti bi'.

Ndyaa Jesús ca quichĭ Nazaret

6 Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jĭĭ, ndyaa ngu' ca quichĭ tyi yu. ² Ndyatĭ Jesús ndyaa ne' laa quichĭ bi' tsá nu ndi'ĭ cña' ngu', tsá ta'a bi'. Li' ngulu'u yu jĭĭ ngu'. Ndube tsa ti' ngu' nu ndi'ĭ ne' laa bi' lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcuĭ Jesús lo'o ngu'.

—¿Mala ngua tsa'a yu re lcaa cha' nu nchcuĭ yu? —nacuĭ ngu'—. ¿Ni'ya ngua cha' ngua cuayá' tso'o ti' yu? ¿Ha tii yu?

—nacuĭ ngu'—. ¿Ni cha' laca cha' nchca jĭĭ yu cua'ni yu cha' tlyu? —nacuĭ ngu' jĭĭ tya'a ngu'—. ³ ¿Ha si'ĭ cuityi yaca laca yu re? —nacuĭ ngu'—. La cui' sni' María laca re; tya'a Jacobo, tya'a José, tya'a Judas, tya'a Simón laca yu re. Nde quichĭ tyi na ndi'ĭ ngu' cuna'a tya'a yu re —nacuĭ ngu' jĭĭ tya'a ngu'.

Chĭ nti' ngu' ña'a ngu' jĭĭ Jesús, ⁴ pana ndi'ya laca cha' nu nda Jesús lo'o ngu' li':

—Lcaa ngu' xa' quichĭ ni, ndu'ni tlyu ngu' jĭĭ sca ñatĭ nu laca tu'ba jĭĭ ycuĭ' Ndyosi nchcuĭ' Ni lo'o ngu' —nacuĭ Jesús jĭĭ ngu'—, pana ngu' tya'a quichĭ tyi yu ni, ná ntaja'a ngu' cuna ngu' cha' nu nchcuĭ' yu tsiya' ti —nacuĭ Jesús—. Lcaa tya'a yu, jua'a ngu' tya'a ndi'ĭ yu, ná nduna ngu' cha' nu nchcuĭ' yu —nacuĭ Jesús jĭĭ ngu'.

⁵ Lo'o jua'a ngua cha' ná ngua cua'ni Jesús cha' tlyu slo ngu' bi', xqui'ya cha' ná jlya ti' ngu' jĭĭ; pana ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o xti ti ngu' quicha lo'o ngusta ya' ti yu lo ngu', tsa bi' ti cha' ngua'ni yu. ⁶ Ndube tsa ti' Jesús cha' ná jlya ti' ngu' bi' jĭĭ tsiya' ti. Lo'o li' tya ndya'a la yu ca xa' quichĭ sube ti nu ndi'ĭ cacua ti, ngulu'u yu jĭĭ ngu' ca bi' li'.

Nda Jesús jĭĭ ngu' nu ndyaca tsa'a jĭĭ cha' tsaá ngu' chcuĭ' ngu' cha' jĭĭ yu lo'o ngu' xa' quichĭ

⁷ Lo'o li' ngusi'ya Jesús jĭĭ nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a jĭĭ bi', cha' chcuĭ' yu lo'o ngu'. Ngulo yu cña jĭĭ ngu' bi', cha' tyu'u ngu' tsaá ngu' cuentya latya ti ngu'; stu'ba ti tsaá tu-cua tya'a ngu' scaa quichĭ. Li' nda Jesús chacuayá' jĭĭ ngu' cha' culo ngu' jĭĭ cui'ĭ cuxi nu ntsu'u jĭĭ ñatĭ. ⁸ Nchcuĭ' Jesús lo'o ngu' cha' ná lo'o yu'ba qui'ya ngu' tsaá ngu'. Tsaá ngu' lo'o sca yaca xcá ti; ná lo'o cujuĭ, ná lo'o tyaja, ná lo'o cñi tsaá ngu', nacuĭ Jesús. Jua'a ti tsaá ngu'. ⁹ Tyu'u caña quiya' ngu', cacu' ngu'

camxa, pana ná lo'o chaca camxa jii' ngu' tsaá ngu'.

¹⁰—Nu lo'o ta ngu' ni'i su caja' mā —nacui Jesús—, li' tyanu mā slo ngu' bi' ña'a cuayá' nu tyu'u mā tsaá mā xa' quichi. ¹¹Si ntsu'u sca quichi su ná tyaja'a ngu' ta ngu' se'i tyanu mā, sca quichi su ná tyaja'a ngu' cuna ngu' cha' nu nchcui' mā lo'o ngu', li' tyu'u mā quichi bi', yaa clyá ma li'. Salú mā sñii yuu nu ntsu'u quiya' mā to' quichi bi'. Jua'a caca cuayá' ti' ngu' cha' cuxi tsa cña nu ngua'ni ngu' lo'o mā. Cha' liñi cacha' na' jii' mā juani —nacui Jesús—, lo'o tyalaa tsá cha' cua'ni cuayá' ycu'i' Ndyosi jii' lcaa ñati, lye la xcube' Ni jii' ñati quichi nu ná ntaja'a cuna ngu' cha' nu nchcui' mā lo'o ngu'; xti la xcube' Ni jii' jyo'o ñati cuxi nu nguti'i quichi Sodoma, nu nguti'i quichi Gomorra cua sa'ni.

Jua'a nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jii'.

¹²Lo'o li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' nde tyuu tyaa quichi. Nda ngu' cuii lo'o ngu' quichi bi', cha' ca tyuju'u ti' ngu' quichi jii' lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni ngu', cha' culochu' ngu' quichi jii' cha' cuxi bi' li'.

¹³Ngulo ngu' nu ndyaca tsa'a bi' cui'i cuxi nu ngusñi jii' tyuu tyaa ñati, lo'o jua'a nda'a ngu' setye tyixi xtyi'i lo xa' la ngu' quicha lo'o ngua'ni ngu' jo'o jii' ngu' quicha bi'; ndyaca tso'o nu ngu' quicha bi' li'.

Ngujui Juan nu ntyucuatya jii' ngu'

¹⁴Tyempo bi' cua ndyuna rey Herodes cha' jii' cha' tlyu nu cua ndyu'ni Jesús; lcaa quichi nguañi cha' bi', cha' scaa cha' nchcui' scaa ñati jii' Jesús. Pana ndi'ya ngua ti' ycu'i' rey bi':

—Jyo'o Juan nu ntyucuatya jii' ngu' tsubi' la, bi' laca Jesús re— nacui Herodes bi'—. Ndyujui ngu' jii' Juan bi', pana juani cua ndyu'ú chaca quiya', bi' cha' nchca jii' cua'ni cha' tlyu jua'a —nacui rey.

¹⁵—Si'i bi' —nacui xa' ñati—. Jyo'o Elías laca nu qui'yu re.

—Si'i jua'a —nacui xa' la ñati—. Sca ñati nu laca tu'ba jii' ycu'i' Ndyosi laca yu re, ñi'ya nu jyo'o cusu' nu nguti'i sa'ni la nu ngua tu'ba jii' ycu'i' Ni.

¹⁶Lo'o ndyuna Herodes cha' nu nchcui' xa' ñati jii' Jesús bi', xa' nchcui' rey bi':

—Cua ndyu'ú jyo'o Juan chaca quiya' —nacui—. Na' ngulo na' cña jii' ngu', lo'o li' nteje cu' ngu' scua' que Juan bi'; pana ná tyiquee' Juan laca nu qui'yu re —nacui rey Herodes.

¹⁷Tya tsubi' la ngulo rey Herodes bi' cña jii' ngu' cha' tsaá ngu' xñi ngu' jii' nu Juan bi', cha' tsaá lo'o ngu' jii' ne' chcuá. Ngua'ni rey cha' cuxi bi' xquiyá Herodías nu ngua clyo'o Felipe tyaa Herodes, cha' cua ngusna lo'o Herodes jii' nu cuna'a bi', cha' caja clyo'o lo'o.

¹⁸—Ná ntsu'u chacuayá' tyi'i nu'u lo'o clyo'o tyaa nu'u —nacui jyo'o Juan jii' rey Herodes tya li'.

Bi' cha' ngusu'ba rey jii' Juan ne' ni'i chcuá, cha' nchcui' yu jua'a lo'o rey bi'.

¹⁹Nasi' tsa Herodías xquiyá Juan, cujuui jii' yu ngua ti' nu cuna'a bi'. Pana ná ngujui ñi'ya cujuui jii' yu hora ti, ²⁰cha' ntsii rey Herodes jii' Juan. Jlo ti' rey cha' liñi tsa cha' nu ngua'ni Juan, lubii tsa tyiquee Juan, lo'o jua'a ná ntsu'u cha' cuxi jii' yu; bi' cha' nguna'asii rey jii' yu cha' ná cua'ni nu cuna'a bi' ni sca cha' cuxi lo'o. Ndiya ti' rey Herodes cuna cha' nu ngulu'u Juan jii', masi ná ngua cuayá' tso'o ti' rey jii' cha' bi'. ²¹Tso'o tsa nti' Herodías lo'o ngua tsá ngula ycu'i' rey Herodes li'. Tsá bi' ngua'ni rey ta'a, lo'o ndyacu tyuu tyaa ngu' tlyu slo rey. Lo'o ngu' nu laca loo cuentya jii' rey bi', lo'o xu'na sendaru jii' rey, lo'o ngu' culiya' nde Galilea bi', lcaa ngu' tlyu bi' ndyaa ngu' ndyacu ngu' slo rey. ²²Li' ndyalaa sca nu cuna'a cuañi' sñi' Herodías, ndyula quiya' nu cuna'a bi' slo

ngu'. Chaa tsa ti' rey Herodes li', lo'o jua'a ndiya ti' ngu' nu ndyacu slo lo'o na'a ngu' ji'i nu cuna'a cuañi' ndyula quiya'. Nhcui' rey lo'o nu cuna'a cuañi' bi' li':

—Cacha' clya nu'u jna' juani ti na ca cha' tso'o nu nti' nu'u —nacui' rey ji'i—. Ta na' cha' tso'o bi' jinu'u —nacui'—. ²³Xcube' ycu'i' Ndyosi 'na si ná ta na' lcaa na nu jña nu'u 'na juani, masi sa cla'be yuu su cuentya jna', ta na' jin-u'u —nacui' rey ji'i nu cuna'a cuañi' bi'. ²⁴Li' ndu'u nu cuna'a cuañi' bi', ndyaa slo xtya'a.

—¿Na ca jña na' ji'i rey? —nacui' ji'i xtya'a li'.

—Scua' que Juan nu ntyucuatya ji'i ngu' —nacui' xtya'a li'.

²⁵Yala ti ndyaa nu cuna'a cuañi' bi' slo rey chaca quiya', cha' jña cha' bi' ji'i.

—Scua' que Juan nu ntyucuatya ji'i ngu' nti' na' —nacui' nu cuna'a bi'—. Nu juani ti nti' na scua' que yu bi' ne' sca tsi'yu —nacui' ji'i rey.

²⁶Xñi'i tsa ti' rey li', masi ná ngua ji'i tacy' cha' ji'i nu cuna'a bi'; ná caca jua'a, cha' slo ngu' tya'a ndyacu cua ngua'ni rey jura cha' ta lcaa na nu jña nu cuna'a cuañi' bi' ji'i. ²⁷Li' hora ti ngulo rey cña ji'i sca sendaru ji'i nu ndu' cua, cha' tsa squi'ya sendaru scua' que Juan. Ndu'u sendaru ndyaa ni'i chcu'a, nteje cu' scua' que Juan. ²⁸Li' ñaa lo'o sendaru ji'i ne' tsi'yu, nda ji'i nu cuna'a cuañi' bi'. Li' ndyaa lo'o nu cuna'a bi' ji'i slo xtya'a.

²⁹Ñi'ya ngua li', lo'o ndyuna ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Juan cha' nscua jyo'o bi', hora ti ndyaa ngu' ca su ntsiya jyo'o Juan. Li' ndyaa ngu' nguxatsi' ngu' ji'i jyo'o bi'.

Nda Jesús na ndyacu ca'yu mil tya'a ñati

³⁰Ca tiya' la xi xa' ndyalaa ngu' tya'a ndya'a Jesús slo yu, ngu' nu ndyaa

nhcui' lo'o ngu' xa' quichi' cha' ji'i Jesús. Nda ngu' cha' lo'o yu ñi'ya nu ngua'ni ngu', ñi'ya nu ngulu'u ngu' ji'i ñati' ca bi'. ³¹Nhcui' Jesús lo'o ngu' bi' li':

—Tsa na xi chaca se'i' su tyi'i mā ycu'i' ti, cha' chca'a cña' mā xi —nacui' Jesús ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi'.

Jua'a nhcui' Jesús lo'o ngu' bi', cha' quiña'a tsa ñati' ndi'i slo ngu', hasta nga'aa ngujui tyempo cacu ngu'. ³²Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' ne' yaca ni'i sube ti, cha' tsa ngu' xi su ná ntsu'u ñati.

³³Pana tyuu tya'a ñati' na'a mala ndyaa ngu'. Ndyuloo ñati' bi' ji'i ngu', lo'o li' nguañi' cha' bi' ca tyuu tya'a quichi'. Bi' cha' ngusna ngu' quichi' bi' ndyaa ngu' to' tayu', nde loo la ndyalaa ngu' su ndyaa Jesús lo'o tya'a ndya'a yu. ³⁴Lo'o ndyalaa yaca ni'i sube ti to' tayu', ndu'u Jesús na'a yu cha' quiña'a tsa ñati' ndi'i. Lo'o jua'a, tya'na tsa ti' Jesús ña'a yu ji'i nu ngu' quiña'a bi'; ngulacua ti' yu cha' ñi'ya nti' xlya' nu ná ntsu'u nu ña'asi' ji'i, jua'a ndya'a nu ñati' quiña'a bi', ngua ti' Jesús. Bi' cha' tyiquee' ngulu'u yu quiña'a tsa cha' ji'i ngu' bi'. ³⁵Lo'o cua ngusi', li' ñaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu slo yu cha' chcu'i' ngu' lo'o yu:

—Ná ndi'i ñati' ca nde —nacui' ngu'—, lo'o jua'a ngusi' tsa juani. ³⁶Tso'o la si culo nu'u cña ji'i ñati' quiña'a re cha' tyaa ngu' ca quichi' cacua ti, cha' cui'ya ngu' na cacu ngu' —nacui' ngu' ji'i Jesús.

³⁷—Cu'ma, ta mā na cacu ngu' re —nacui' Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i li'.

—¿Ha tyu'u scua tucua siyento paxu cui'ya ya xlyá teje' cacu ngu' re, cusu'? —nacui' ngu' ji'i Jesús.

³⁸—¿Ni' lcu'a tya'a xlyá teje' ntsu'u ji'i mā lacua? —nacui' Jesús—. Culacua mā xi ji'i —nacui' ji'i ngu'.

Ngulana ngu' si lo'o xi na cacu ndya'a ñati' bi', li' xa' nhcui' ngu' lo'o Jesús.

—Ca'yu tya'a ti xlyá teje' lo'o tucua tya'a ti cualya lo'o ji'i ngu' nde —nacui ngu' ji'i Jesús li'.

³⁹ Lo'o li' ngulo Jesús cña ji'i ngu' quiña'a cha' tyaca'a ngu' xi lo quii sube cuentya taju ngu'. ⁴⁰ Li' cuentya taju ti ndyaca'a ngu' lo yuu; cuentya sca siyentio tya'a ñati sca taju, cuentya tu'ba tyii tya'a ñati sca taju, jua'a ndyaca'a ngu'. ⁴¹ Li' ndaya' Jesús ji'i nu ca'yu tya'a xlyá teje' lo'o nu tucua tya'a cualya bi', nguxña'a yu nde cua cha' tya yu xlyá'be ji'i ycuí' Ndyosi xqui'ya xlyá, lo'o jua'a xqui'ya cualya. Ndyá'be xlyá li', nda yu xlyá yu'be ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' tacha ngu' ji'i nu ngu' quiña'a bi'; la cui' jua'a ngusa'be yu ji'i cualya cha' cacu ngu'. ⁴² Jua'a ngua cha' ndyacu lcaa ngu', lo'o nguaala' ji'i ngu'. ⁴³ Lo'o ndye ndyacu ngu', nguxuti'i ngu' lcaa yu'be nu ndyanu, lo'o yu'be xlyá lo'o yu'be cualya; ngutsa'a tii tyucuaa tya'a chcubi lo'o yu'be bi' li'. ⁴⁴ Jua'a ngua cha' ca'yu mil tya'a ngu' qui'yu ndyacu xlyá lo'o cualya nu ngua tsa bi'.

Nguta'a Jesús lo hitya tayu'

⁴⁵ Lo'o li' ngulo Jesús cña ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, cha' tyatí ngu' ne' yaca ni'i sube ti, cha' tsa'a ngu' nde loo la su tsa'a ycuí' ca chaca tsu' tayu' hasta ca quichi Betsaida. Tyanu Jesús cha' hcui' salya' lo'o nu ngu' quiña'a bi', cha' tyaa ngu' quichi ca to' tyi ngu'. ⁴⁶ Lo'o cua nchcui' salya' lo'o ngu', ndu'u Jesús ndyaa ycuí' ti yu nde sii' ca'ya cha' hcui' yu lo'o ycuí' Ndyosi Sti yu. ⁴⁷ Lo'o ndyaa cuichaa ntsu'u ngu' tyijyu' lo hitya ne' yaca ni'i sube ti, ndyanu Jesús ycuí' ti nde lo yuu btyi. ⁴⁸ Na'a Jesús cha' lye tsa ndyu'ni ngu' cña cha' xna yaca ni'i bi' lo hitya, cha' nguula tsa cui'i ndyaca lo hitya. Lo'o cua quixee ti, li' lijya Jesús ndyaa lo hitya ti. Cua tyeje tacui ti Jesús, ⁴⁹ lo'o li' na'a ngu' ji'i yu ndyaa yu lo hitya. Ngusi'ya tsa ngu' li',

cha' sca jyo'o laca ngua ti' ngu'. ⁵⁰ Na'a ca ta'a ngu' ji'i, lo'o jua'a ndyutsii tsa ngu' li'. Hora ti ndacha' Jesús ji'i ngu':

—Cua'ni tlyu tyiquee ma, na' laca —nacui yu—. Ná cutsii ma —nacui Jesús ji'i ngu'.

⁵¹ Li' ndyatí Jesús ne' yaca ni'i lo'o ngu', hora ti ngua ti cui'i li'. Ndube tsa ti' ngu' li', ngulacua tsa ti' ngu'. ⁵² Ná nda ngu' cuentya tsiya' ti ñi'ya ngua cha' nguta'a Jesús lo hitya. La cui' ti cha' ná ngua cuayá' ti' ngu' ñi'ya nu ngua'ni Jesús lo'o ngusa'be yu ji'i xlyá bi'. Na cua ndyacu' hique ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i ngu' quicha nde Genesaret

⁵³ Li' ndyalaa yaca ni'i chaca tsu' tayu' lo'o ngu', ca loyuu su cuentya Genesaret ndyalaa ngu' li'. Lo'o ngusca' ngu' ji'i yaca ni'i bi', ⁵⁴ li' ndyu'u ngu'. Hora ti ndyuloo ñati nu ca tyi bi' ji'i Jesús. ⁵⁵ Ngusna ngu' ndyaa ngu' ca slo ca ta'a ngu' quicha, cha' tyaa lo'o ngu' ji'i ngu' quicha bi' slo Jesús; masi ngu' quichi cacua ti, masi ngu' tyijyu' la xi, ndy-i'ya ngu' ji'i ngu' quicha lijya. Masi ne' catya, masi lo jaa' ti ndyaa ngu', cha' tyalaa ngu' ca su ndu Jesús. ⁵⁶ Tyuu tya'a quichi su ndyaa Jesús, lo'o quichi tlyu, lo'o quichi sube ti, lo'o to' tyi ñati ti ne' quixi', lcaa su ndyaa yu ñaa ngu' ñaa lo'o ngu' ji'i nu quicha ji'i ngu'. Ndijña ngu' chacuayá' ji'i Jesús cha' cala' ti ngu' quicha masi quiya' ste' ti yu. Lo'o lcaa nu quicha nu ndyala' ste' Jesús ni, hora ti ngua tso'o ngu' bi' li'.

Na laca nu cua'ni ñu'u ji'i tyiquee ñati

7 Lo'o li' ndyalaa sca taju ngu' fariseo, ndyaa' ngu' lo'o xi mstru nu nclu'u cha' jo'ó ne' laa nde quichi Jerusalén. Lijya ngu' ca su ndu Jesús. ² Ndube ti' ngu' bi', cha' ntsu'u ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús nu ndacu tyaja masi bilya tyaatí ya' ngu' ñi'ya lo'o nclu'u mstru cha'

jo'ó ji'í ngu' cha' cua'ni ngu'. ³ (Nu ngu' fariseo, lo'o jua'a lcaa tya'a ngu' judío ni, ná cacu ngu' si bilya tyaati tso'o ya' ngu' ñi'ya nu nguscua jyo'o cusu' sa'ni la cha' cua'ni ngu'. ⁴ Lo'o tsa'a ngu' lcaya' cui'ya ngu' sca na cacu ngu', tyaa lo'o ngu' ji'í toni'í li'; pana ná ntsu'u chacuayá' cacu ngu' ji'í si bilya cua'ni lubii ngu' ji'í tyucui ña'a ngu'. Quiña'a tsa cña tacati jua'a cua ngulu'u jyo'o cusu' ji'í ngu' judío cha' cua'ni ngu'; ñi'ya nu tyaati tasa ji'í ngu', ñi'ya nu tyaati castyu, ñi'ya nu tyaati quityu' chcu, ñi'ya nu tyaati ca'ña, cha' caca lubii scaa na bi' cuentya ji'í ycuu' Ndyosi, ngua ti' ngu'.) ⁵ Bi' cha' ndi'ya nchcuane ngu' ji'í Jesús li', nu ngu' fariseo bi' lo'o mstru cha' jo'ó bi' ni:

—¿Ni cha' laca ná tso'o ndyu'ni ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u? —nacu' ngu' ji'í yu—. Ná ndaquiya' ngu' bi' ji'í cña nu cua ngulu'u jyo'o cusu' ji'na cua sa'ni la, cha' ná ndyaati tso'o ya' ngu' lo'o cacu ngu' tyaja —nacu' ngu' bi' ji'í Jesús.

⁶ Li' nguxacu' Jesús cha' ji'í ngu' bi':

—Liñi tsa cha' nu nchcui' jyo'o Isaías ji'í ma sa'ni, cha' ñati nu tucua cha' ntsu'u tyiquee ma laca ma. Ndi'ya nguscua nu cusu' Isaías bi' lo quityi ji'í ycuu' Ndyosi:

Ndu'ni tlyu ngu' re jna' cha' tu'ba ti ngu',
nacu' ycuu' Ni,
si'í tyucui tyiquee ngu' ndu'ni tlyu ngu'
'na.

⁷ Na cuiñi tsa ngu' re; nacu' ngu' cha' ndyu'ni tlyu ngu' 'na,
pana nclu'u ngu' cha nu' nchcui' ñati ti
ji'í tya'a ngu',
masi nacu' ngu' cha' nclyu'u ngu' cha'
jna' ji'í tya'a ngu', nacu' ycuu' Ni.
Jua'a nscua lo quityi. ⁸ Ná ndube ti' cu'-
ma ñi'ya nu ngulo ycuu' Ndyosi cña ji'í
ñati chalyuu; ji'í cña nu ngulu'u jyo'o
cusu' ji'na, bi' ti cña ndaquiya' ma ji'í
—nacu' Jesús ji'í ngu' bi'.

⁹ Lo'o li' xa' nchcui' yu lo'o ngu' bi':

—Tso'o tsa nti' ma cha' nguxtyanu ma cña nu ngulo ycuu' Ndyosi ji'na; ndulo la cha' nu ngulu'u jyo'o cusu' ji'na, nti' ma —nacu' Jesús—. ¹⁰ ¿Ha ná ntsu'u ti' ma cha' nu nchcui' jyo'o Moisés cuentya ji'í ycuu' Ndyosi lo'o ñati sa'ni? “Tucúá ma cha' nu nchcui' sti ma, cha' nu nchcui' xtya'a ma”, nacu' Ni. “Si chcui' ma cha' cuxi ji'í sti ma ji'í xtya'a ma, ntsu'u cha' cujuui ngu' ji'í ma li’”, nacu' Ni. ¹¹ Pana cuxi tsa cha' nu nchcui' cu'ma. Na nclyu'u ma ji'í ngu' cha' tso'o laca si chcui' sca ñati lo'o sti ngu' lo'o xtya'a ngu' ndi'ya: “Nga'aa caca 'na xtyucua na' ji'í ma, cha' Corbán laca lcaa cha' nu ta na' ji'í ma nquicha’”. (Corbán ni, ndi'ya nti' ñacu' cha' bi' cha'cña ji'í ngu' bi': sca na nu cua nda ngu' ji'í ycuu' Ndyosi.) ¹² Nga'aa nda ma chacuayá' cha' xtyucua ngu' bi' ji'í sti ngu' ji'í xtya'a ngu' li' —nacu' Jesús ji'í ngu' bi'—. ¹³ Ná tso'o laca lo'o nclyu'u ma jua'a. Nga'aa ndaquiya' ma ji'í cña nu ngulo ycuu' Ndyosi ji'na, si jua'a culu'u ma ji'í ngu'; lye la ndaquiya' ma ji'í cha' nu nda jyo'o cusu' lo'o ma. Lo'o jua'a quiña'a tsa xa' la cha' cuxi ndu'ni ma —nacu' Jesús ji'í ngu'.

¹⁴ Ngua chaca quiya' ngusi'ya Jesús ji'í quiña'a tsa ñati nu lca'a ji'í cha' caa ngu' cacua la xi.

—Cua'a jyaca lcaa cu'ma ji'í cha' nu ta na' lo'o ma, cha' ca cuayá' ti' ma sca cha' —nacu' Jesús ji'í ngu' li'—. ¹⁵ Ná ntsu'u na ndacu ngu' nu cua'ni cha' caca cuxi tyiquee ngu' —nacu' yu—. Lo'o nchcui' ngu' sca cha', lo'o ndyu'ni ngu' sca cña, jua'a caca cuayá' ti' na si cuxi tyiquee ngu' bi'. ¹⁶ Lcaa ma nu nti' cuna ma, cua'a jyaca tso'o ma ji'í cha' bi' juani —nacu' Jesús ji'í ngu'.

¹⁷ Lo'o ca tiya' la, li' ndyatí Jesús ndyaa ne' sca ni'í. Ndyanu nu quiña'a ñati bi' nde liya' ti. Lo'o li' nchcuane nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í, ñi'ya ndyu'u cha' ji'í cui' nu nda ca ti yu.

¹⁸—¿Ha lo'o cu'ma ná ngua cuayá' ti' ma cha' bi'? —nacui Jesús ji'i ngu' li'—. ¿Ha ná jlo ti' ma cha' si'i na nu cacu na laca nu cua'ni cha' caca cuxi tyiquee na? Ná taca. ¹⁹Lo'o cacu na sca na, li' tyatí bi' nde tyuu tu'ba na, ca ti'i bi' nde ne' na li'; lo'o tsa na liya' tye lyiji cha' ji'i li' —nacui Jesús.

Jua'a nchcui' Jesús cha' ca cuayá' ti' na cha' tso'o cacu na lcaa na nu ndacu ñati. ²⁰Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' bi' li':

—Sca cha' nu nchcui' ñati, sca cha' nu ndyu'ni ñati, jua'a caca cuayá' ti' na si ntsu'u cha' cuxi ne' cresiya ji'i ngu' bi'. ²¹Si chañi cha' ntsu'u cha' cuxi ne' cresiya ji'i ñati, quiña'a tsa cha' cuxi taca cua'ni ñati bi' li': masi culacua cuxi ti' ngu', masi cua'ni suba' ngu' lo'o xa' ñati, masi tyu'u cha' ji'i ngu' lo'o clyo'o xa' ñati, masi cjuui ngu' ji'i tya'a ngu', ²²masi ngu' cuaana caca ngu', masi tyacui ti' ngu' ji'i sca na nu ntsu'u ji'i xa' ñati, masi caca lya' ti' ngu' ji'i xa' ñati, masi tucua cha' tyu'u tyiquee ngu', masi suba' tsa cua'ni ngu', masi caca liye' ti' ngu', masi cuentyu tsa caca ngu', masi caca tyixi tsa tu'ba ngu', masi ná cube ti' ngu' tsiya' ti. ²³Na cua ntsu'u tyiquee ñati ji'i lcaa cha' cuxi bi', bi' cha' ndiya ti' ngu' cua'ni ngu' ji'i. Bi' laca cha' nu ndu'ni cha' ná lubii cresiya ji'i ñati chalyuu.

Jlya ti' sca nu cuna'a xa' tsu' ji'i Jesús

²⁴Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa tyijyu' nde loyuu su cuentya quichi Sidón, nde su cuentya quichi Tiro li'. Ngua ti' yu cha' tyanu yu sca ne' ni'i cuaana ti caju; pana ná ngua ji'i, cha' yala ti ngujui cha' ji'i ngu' macala ndi'i yu. ²⁵Lo'o jua'a ntsu'u sca nu cuna'a ngu' quichi bi'; ngua cuayá' ti' mala su ndi'i Jesús, bi' cha' yaa ma' su ndi'i yu. Cua ngusñi sca cui'i cuxi ji'i sca nu cuna'a piti, sñi' nu cuna'a bi'; bi' cha' ngutu sti' xtya'a

nu piti nde loo Jesús, ²⁶ngüijña ma' cha' clyu ti' ji'i yu, cha' culo yu cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i sñi', nti' ma'. Cha'cña ji'i ngu' griego nchcui' nu cuna'a bi', cha' ngu' xa' tsu' laca ma', ngu' sirofenicia.

²⁷—Clyo nda ngu' na cacu sñi' ngu' —nacui Jesús—. Ná tso'o si xñi ngu' tyaja nu ndyacu sñi' ngu' cha' ta ngu' ji'i xne' ti —nacui Jesús ji'i nu cuna'a bi'.

²⁸—Chañi cha' jinu'u —nacui nu cuna'a—, pana ntsu'u chacuayá' cacu xne' satya nu ndyalú ne' mesa laja lo'o ndyacu nu sube —nacui ji'i Jesús.

²⁹—Tso'o nchcui' nu'u —nacui Jesús—. Tso'o ti tyaa nu'u to' tyi juani, cha' cua ndyaca tso'o sñi' nu'u juani —nacui yu ji'i nu cuna'a bi' li'.

³⁰Ndu'u nu cuna'a bi' ndyaa, ndyalaa to' tyi su ntsiya sñi' lo quiña. Li' na'a nu cuna'a cha' cua ndyaca tso'o sñi', nga'aa ntsu'u cui'i cuxi ji'i.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i ñati cu'u

³¹Lo'o li' ndu'u ngu' quichi Tiro, ñaa ngu', nteje tacui ngu' quichi Sidón, nteje tacui ngu' nde Decápolis, la cui' loyuu su nscua tii tya'a quichi. Li' nguxtyuu ngu' yaa nde to' tayu' Galilea. ³²Li' ñaa xi ñati slo Jesús, ñaa lo'o ngu' ji'i sca nu cu'u. Na cu'u jyaca yu, jua'a ná nchca chcui' tso'o yu. Li' nchcui' ngu' lo'o Jesús cha' sta ya' hique nu quicha bi'. ³³Ndyaa lo'o Jesús ji'i nu quicha bi' sca se'i cacua ti su ná ndi'i ñati. Li' ndyajo' sne ya' Jesús tyuu jyaca nu quicha bi', ngutu'u hitya sañi' Jesús, cuati ngusta sne ya' lo ltse' nu quicha. ³⁴Li' nguxña'a Jesús nde cua, lye tsa ñaa xtyi' li'.

—Efata —nacui Jesús ji'i nu quicha bi' li'. (Ndi'ya ndyu'u cha' bi' cha'cña ji'i yu: Tyaala tyuu jyaca nu'u, jua'a nti' ñacu'i cha' bi'.)

³⁵Hora ti ndyaala tyuu jyaca yu li'; nduna tso'o yu, ngua tso'o ltse' yu cha' tso'o ti nda yu cha' lo'o ngu'. ³⁶Li' ngulo Jesús cña ji'i ngu' cha' ná cacha' ngu'

ji'í xa' ñatí ñi'ya ngua ji'í nu quicha bi'. Pana ná nduna ngu'; lye la nguañi cha' bi', masi lye ngulo Jesús cña ji'í ngu' cha' ná cacha' ngu' ji'í tya'a ngu'. ³⁷ Ndube tsa ti' ngu' lo'o ndyuna ngu' ñi'ya ngua cha' bi'.

—Tso'o tsa ndu'ni yu bi' —nacui ngu'—, lo'o ji'í ngu' nu cu'u jyaca nchca ji'í yu ndu'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu'; hasta lo'o nchcui' ngu' quicha bi' chaca quiya' xqui'ya yu, masi ngua cu'u tu'ba ngu'.

Nda Jesús na ndyacu jacua mil tya'a ñatí

8 Ngua chaca tsá. Tya tsubi' ndyu'u ti'í quiña'a tsa ñatí slo Jesús, bi' cha' nga'aa ntsu'u na cacu ngu' juani. Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í:

²—Tya'na tsa ti' na' ji'í nu ngu' quiña'a re —nacui—, cha' sna tsá cua nguta'a ngu' lo'o na'. Nga'aa ntsu'u tsiya' ti na cacu ngu' juani. ³ Ná tso'o culo na' cña ji'í ngu' re cha' tyaa ngu' juani, ña'a lo'o jbi'ña ti ndya'a ngu'; nga'aa talo ngu' tya'a ngu' tyucui' cha' tyalaa ngu' to' tyi ngu', cha' jua'a ndi'í xi ngu' nu tyijyu' tsa lijya ngu' —nacui Jesús ji'í ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í.

⁴—¿Ñi'ya cua'ni na ca nde? —nacui ngu' bi' li'—, cha' ná ndi'í ni sca ñatí. Ná caja ñi'ya ta na na cacu ngu' re —nacui nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í bi'.

⁵—¿Ni lcaa tya'a xlyá ntsu'u ji'í ma? —nacui Jesús ji'í ngu' bi' li'.

—Cati tya'a ti xlyá teje' lo'o ji'í ya —nacui ngu' ji'í.

⁶ Li' ngulo Jesús cña ji'í nu ngu' quiña'a bi', cha' tyaca'a ngu' lo yuu. Ndaya' yu ji'í nu cati tya'a xlyá teje' bi', ndya xly'a'be ji'í ycuí' Ndyosi xqui'ya cha' ntsu'u na cacu ngu'. Li' ngusa'be yu xlyá bi', nda yu yu'be ji'í nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í cha' tacha ngu' ji'í nu ngu' quiña'a bi', cha' cacu ngu' ji'í. ⁷ Lo'o xi

cualya sube ntsu'u ji'í ngu'; bi' cha' lo'o ngulacua Jesús ji'í cualya bi', li' ngulo yu cña cha' tacha ngu' yu'be cualya bi' ji'í nu ngu' quiña'a bi', cha' cacu ngu' ji'í. ⁸ Lo'o ndyacu ngu' ji'í, nguaala' tsa ji'í ngu' li'. Lo'o li' nguxuti'í ngu' lcaa satya nu tya'a ndyanu su ndyacu ngu', ngutsa'a cati tya'a chcubi lo'o yu'be bi'. ⁹ La cui' tsá bi' cua ndyacu jacua mil tya'a ñatí. Lo'o nchcui' salya' Jesús lo'o nu ngu' quiña'a bi', ¹⁰ li' ndyatí yu ne' yaca ni'í sube lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í, ndyaa yu lo'o ngu' nde su naa Dalmanuta.

Ña'a cui'ya ngu' sca cha' tlyu nu cua'ni Jesús, nti' ngu'

¹¹ Li' ndyu'u tucua xi ngu' fariseo slo Jesús cha' xuu ngu' lo'o yu. Ngua ti' ngu' cha' caja ñi'ya chcui' ngu' sca cha' cuxi ji'í yu; bi' cha' ndi'ña ngu' fariseo bi' ji'í yu cha' culu'u yu sca cha' tlyu ji'í ngu', sca cha' tonu nu tyu'u tucua nde cua chacuayá' ji'í ycuí' Ndyosi. ¹² Li' nda xty-i'í Jesús hasta ca ne' cresiya ji'í.

—Lcaa ñatí nu lu'ú nde chalyuu tyempo juani ni, ¿ni cha' laca xcui' na nti' ngu' cha' cua'ni na' sca cha' tlyu chacuayá' ji'í ycuí' Ni cha' ña'a ngu' ji'í? —nacui Jesús—. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma, cha' ná ta ycuí' Ni chacuayá' ña'a ma ni sca cha' tlyu —nacui Jesús ji'í ngu' bi'.

¹³ Lo'o li' nguxtyanu yu ji'í ngu' fariseo bi'; xa' ndyatí yu ne' yaca ni'í sube ti lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í bi', nteje tacui ngu' lo tayu', ngutu'u ngu' chaca tsu' li'.

Ngu' fariseo laca ñi'ya nti' scua tiye'

¹⁴ Ngujlyaa ti' nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í Jesús cha' tsa lo'o ngu' na cacu ngu' tsá bi', sca xlyá teje' ti ntsu'u ji'í ngu' nde ne' yaca ni'í sube. ¹⁵ Lo'o li' nda Jesús chaca cui' lo'o ngu':

—Tii ti ti' mā tyi'i mā —nacuī yu—, cui'ya mā cuentya ñi'ya ndu'ni scua tiye' nu nda ngu' bi', nu ngu' fariseo lo'o ngu' nu cuentya ji'i rey Herodes ni.

¹⁶ Cuaana ti nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o tya'a ngu' li':

—Xqui'ya cha' ná ntsu'u la xlyá teje' ji'na, bi' cha' nchcui' yu cha' ji'i scua tiye' lo'o na —nacuī ngu' ji'i tya'a ngu'.

¹⁷ Pana ngua tii Jesús cha' ná ngua cuayá' ti' ngu' bi'.

—¿Ni cha' laca ndube ti' mā cha' ná ntsu'u na cacu mā? —nacuī yu ji'i ngu' bi' li'—. ¿Ha ná jlo ti' mā? ¿Ha ná nchca cuayá' ti' mā? ¿Ha ndyacu' hique mā? —nacuī yu—. ¹⁸ Ntsu'u si'yu cloo mā, ¿ha ná nchca ña'a mā? Ntucua jyaca mā, ¿ha ná nchca cuna mā? ¿Ha ná ndyi'u ti' mā tsiya' ti? ¹⁹ Nu lo'o ngusa'be na' ca'yu tya'a xlyá teje' ndyacu nu ca'yu mil tya'a ñati' bi' ni, ¿ni lcuca tya'a chcubi ntsu'u yu'be xlyá nu cua nguxuti'i mā li'? —nacuī Jesús ji'i ngu'.

—Tii tyucuaa tya'a chcubi —nacuī ngu' ji'i.

²⁰ —La cui' jua'a lo'o ngusa'be na' cati tya'a xlyá teje' ndyacu nu jacua mil tya'a ñati' bi', ¿ni lcuca tya'a chcubi ntsu'u yu'be xlyá nu cua nguxuti'i mā li'? —nacuī yu ji'i ngu'.

—Cati tya'a chcubi —nacuī ngu' ji'i.

²¹ —¿Ha bilya caca cuayá' ti' mā lacua? —nacuī Jesús ji'i ngu' bi' li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca ngu' cuityi' ca Betsaida

²² Lo'o li' ndyalaa ngu' ca nde quichi' Betsaida. Hora ti ñaa lo'o ngu' quichi' ji'i sca nu cuityi' slo Jesús. Ndiñña tsa ngu' ji'i yu cha' sta ya' yu hique nu quicha, ngua ti' ngu'. ²³ Bi' cha' ndaya' Jesús ya' nu cuityi', ndyaa lo'o yu ji'i ca to' quichi'. Ngutu'u hitya sañi' Jesús cloo nu quicha, ngusta ya' yu cloo nu cuityi' bi' li'.

—¿Ha cua ña'a nu'u sca na? —nacuī Jesús ji'i nu quicha.

²⁴ Cua ngulane ña'a nu quicha cacua ti li'.

—Cua nchca ña'a na' xi —nacuī nu quicha—. Tsa lyiji tsa tyaca' ña'a na', ñi'ya ña'a yaca ña'a ngu' lo'o ndya'a ngu' —nacuī nu quicha bi' ji'i Jesús.

²⁵ Xa' ngusta ya' Jesús cloo nu quicha bi'. Lo'o nguxña'a tso'o nu quicha chaca quiya', li' cua ngua ña'a tso'o ji'i lcaa ñati; cua ndyaca tso'o cloo li'. ²⁶ Pana ngulo Jesús cña ji'i cha' tyaa to' tyi:

—Ná tsa nu'u nde lquichi' juani, ná cacha' nu'u ji'i ñati na ca nu ngua jinu'u —nacuī Jesús ji'i nu ngua quicha bi'.

Ndacha' liñi Pedro cha' ycuí' Cristo laca Jesús

²⁷ Tya ndyaa la Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ndyaa ngu' tyuu tya'a quichi' sube ti ca loyuu su cuentya Cesarea de Filipo. Laja lo'o ndya'a ngu' tyucuij, li' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—Lo'o nchcui' ñati' jna', ¿tilaca laca na', nti' ngu'? —nacuī Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

²⁸ —Ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' jyo'o Juan nu ntyucuatya ji'i ngu' tya tsubi' la laca nu'u —nacuī ngu'—. Xa' la ñati' ni, nchcui' ngu' cha' jyo'o cusu' Elías laca nu'u; lo'o xa' la ñati' ni, nchcui' ngu' cha' sca jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycuí' Ndyosi sa'ni la laca nu'u.

²⁹ —Lo'o cu'ma ni —nacuī Jesús—, ¿tilaca laca na' nti' mā? —nacuī yu ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

Hora ti nguxacuī Pedro cha' ji'i yu:

—Cristo laca nu'u —nacuī Pedro li'.

³⁰ Ngulo Jesús cña ji'i ngu' li', cha' ná cacha' ngu' cha' bi' ji'i xa' la ñati'.

Nda Jesús cha' lo'o ngu' cha' cua cajaa ti ycuí'

³¹ Lo'o li' nguxana Jesús ngulu'u yu ji'i ngu' ndi'ya:

—Ntsu'u cha' caa quiña'a tsa cha' ti' nu caca ji'i ycuí' na', masi ycuí' Ndyosi

cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati —nacui Jesús jii' ngu—. Nde loo la chcu' tsa ngu' cuentyu jna'; lo'o nu ngu' cusu', lo'o sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó ni, leaa ngu' bi' chcu' ngu' cha' nu cuiñi laca na'. Lo'o jua'a cujuui ngu' jna' li'; pana lo'o tyu'u scua sna tsā, li' tyu'ú na' chaca quiya'.

³² Liñi ngulu'u Jesús cha' bi' jii' nu ngu' nu ndyaca tsa'a jii'; bi' cha' ngusñi Pedro ya' Jesús li', nchcu' lo'o yu cha' ngua ti' cua'a jii' yu, cha' nga'aa chcu' Jesús jua'a. ³³ Li' ngxuyacu' Jesús su ndu ti, nxña'a yu jii' nu ngu' nu ndyaca tsa'a jii'; ndacu' yu tsiya' ti cha' nu nchcu' Pedro li'.

—Tyu'utsu' nu'u 'na, Satanás —nacui yu jii' Pedro—, cha' nga'aa tacu' loo nu'u cha' 'na. Si'i ñi'ya nu nclacua ti' ycu' Ndyosi nclyacua ti' nu'u juani, sca cha' nu ndya'a tyiquee ñati chalyuu ti nclyacua ti' nu'u —nacui Jesús jii' Pedro.

³⁴ Lo'o li' ngusi'ya Jesús jii' nu ngu' nu ndyaca tsa'a jii', lo'o jii' nu quiña'a tsa ñati nu lca'a jii' cha' tyaa ngu' slo yu. Nchcu' yu lo'o ngu' li':

—Si ntsu'u ngu' nu chañi cha' nti' ngu' tsa' ngu' lo'o na' —nacui yu—, nga'a cha' xtyanu ngu' bi' leaa cha' nu ntsu'u tsa tyiquee ngu' bi' jii', cha' tya'a ngu' lo'o na' leaa tsā, masi cujuui ñati jii' ngu' bi' cuentya 'na. ³⁵ Chcuna' chalyuu jii' ngu' si xcui' nclyacua tsa ti' ngu' ñi'ya caca jii' ycu' ti ngu'; pana quije chalyuu nu ná nga'a cha' tye jii' ngu' si tyaja'a ngu', masi cujuui ñati jii' ngu' cuentya 'na, xqui'ya cha' nchcu' ngu' cha' tso'o jna' lo'o xa' ñati. ³⁶ Ná tyanu cha' tso'o jii' ngu', masi ngua'ni tsa ngu' ngana nde chalyuu nquicha'; lo'o cajaa ngu', li' chcuna' leaa chalyuu jii' ngu'. ³⁷ Ná taca ta ngu' caya' cha' caja la chalyuu jii' ngu'. ³⁸ Caca tyuju'u ti' na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, nu lo'o ña'a na' jii' sca ñati chalyuu nu ntyuju'u ti' jna', masi tyuju'u ti' ngu' bi' jii'

cha' tso'o nu nchcu' ti na'. Si xqui'ya na' tyuju'u ti' ngu' bi' slo ngu' cuxi chalyuu juani, masi slo ngu' suba' chalyuu juani, li' caca tyuju'u ti' na' jii' ngu' bi' nu lo'o caa na' chaca quiya' nde loo la cha' caca na' loo jii' ñati. Li' lye tsa ña'a xee caca lo'o tyaa na' chaca quiya' chacuayá' jii' Sti na'. Caa na' lo'o xca nu tacati tsa jii' ycu' Ni, cha' lubii tsiya' ti ngu' xca bi' —nacui Jesús jii' ngu'.

9 Tya nchcu' la Jesús lo'o ngu' li': —Chañi cha' nu nchcu' na' lo'o ma —nacui yu—, cha' ntsu'u ngu' nu tya ndu lo'o na chalyuu re juani, nu ca cuayá' ti' cha' cua nguxana cha' laca ycu' Ndyosi loo ne' cresiya jii' ñati chalyuu, nu lo'o tya lyiji cajaa ngu'. Tlyu tsa chacuayá' ntsu'u jii' Ni lo'o caca Ni loo li'.

Cua ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo Jesús

² Lo'o cua ndya'a scuá tsā li' ndu'u Jesús ndyaa; lo'o Pedro, lo'o Jacobo, lo'o Juan ndyaa lo'o. Jacua tya'a ti ngu' bi' ndyaa ngu' lo xlya ca'ya cua, ná lo'o xa' ñati ndyaa ngu'. Ca bi' laja lo'o na'a ngu' jii' Jesús, cua ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo yu. ³ Na'a ngu' cha' ndubi tsa ña'a ste' Jesús, ngati tsa ña'a. Ná nchca jii' sca ñati chalyuu qui' jii' ste' ngu' jua'a, masi jlo tsa ti' ngu' ñi'ya nu tyaati late' jii' ngu'. ⁴ Laja lo'o na'a ngu', li' ndu'u tucua jyo'o Elías lo'o jyo'o Moisés, ndu jyo'o bi' nchcu' ngu' lo'o Jesús. ⁵ Li' nchcu' Pedro lo'o Jesús:

—Mstru —nacui—, tso'o tsa cha' ndi' ya ca nde lo'o nu'u. Ta nu'u chacuayá' cuiñá ya sna tya'a chcu'ya, tsaca laca su tyi' ycu' nu'u, chaca su tyi' La Moisés, chaca su tyi' La Elías —nacui Pedro jii' Jesús.

⁶ Ndyutsii tsa Pedro lo'o tya'a ndya'a, bi' cha' nga'aa jlo ti' ngu' ñi'ya cha' nu chcu' ngu'. ⁷ Lo'o li' ndu'u tucua sca coo ngxui tyucui ña'a hichu' ngu' su ndu

ngu', li' nguañi nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ngu' laja coo bi':

—La cui' yu re laca nu sca ti Sñi' na' —nacui Ni—, tyaca'a tsa yu 'na. Cua'a jyaca ma ji'i yu re lo'o chcui' yu lo'o ma.

⁸Hora ti nguxña'a ngu' su ndu jyo'o bi' tsa, pana na'a ngu' cha' nga'aa ndu nu ngu' bi'; sca ti Jesús ndu lo'o nu sna tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

⁹Li' ndu'u ngu' ñaa ngu'. Laja lo'o ngua'ya ngu' lo xlya ca'ya, ngulo Jesús cña ji'i ngu' cha' ná cacha' ngu' ji'i xa' ñati ñi'ya ngua cha' nu cua na'a ngu' lo xlya ca'ya.

—Nu lo'o cajaa ycui' na' nu cua nda Ni 'na liyyaa cha' caca na' ñati, lo'o li' tyu'ú na' chaca quiya', li' taca cacha' ma cha' bi' ji'i xa' ñati —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

¹⁰Ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu nchcui' yu, masi ndube tsa ti' ngu' ji'i cha' nu nchcui' yu, nu lo'o cua nacui yu cha' tyu'ú ycui' yu chaca quiya' lo'o ngujuii yu. ¹¹Li' nchcuane ngu' bi' ji'i Jesús:

—Nu mstru cha' jo'ó bi' ni, ¿ñi'ya ndyu'u cha' nu nchcui' mstru bi', lo'o nacui ngu' cha' clyo ntsu'u cha' caa jyo'o Elías nde chalyuu chaca quiya'? —nacui ngu' ji'i Jesús.

¹²⁻¹³—Chañi, ntsu'u cha' caa jyo'o Elías clyo cha' cua'ni cho'o ji'i lcaa na —nacui Jesús—. Cacha' liñi na' ji'i ma juani cha' cua laca ndyalaa jyo'o Elías bi' nde chalyuu. Lo'o jua'a cua ngua'ni ngu' lo'o yu ñi'ya nu nscua lo quityi cha' caca ji'i —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. La cui' jua'a, cua nscua cha' jna' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi, cha' ntsu'u cha' chcube' na' nu cua nda Ni 'na liyyaa cha' caca na' ñati, lo'o jua'a nscua cha' ntsu'u cha' chcui' ngu' cha' suba' jna'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca yu cuañi' nu ngusñi cui'i cuxi ji'i

¹⁴Xa' ndyalaa ngu' su ndi'i nu xa' la tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús chaca quiya'. Cua ndyu'u ti'i quiña'a tsa

ñati slo ngu', jua'a ndu xi mstru cha' jo'ó lo'o ngu'; nxlyú mstru bi' cha' hichu' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús. ¹⁵Ndube tsa ti' nu ngu' quiña'a lo'o na'a ngu' ji'i Jesús lijya. Nxna ngu' slo yu cha' chcui' ngu' lo'o yu li'.

¹⁶—¿Ni'ya cha' nchcui' ma lo'o ngu' jua? —nacui Jesús ji'i ngu' li'.

¹⁷Li' hora ti nguxana nchcui' sca ñati nu ndu laja ngu' bi':

—Mstru —nacui ji'i Jesús—, na cua yaa lo'o na' ji'i sñi' na' slo nu'u. Na cu'u yu xqui'ya cui'i cuxi nu ngusñi ji'i yu.

¹⁸Lcaa se'i su nxalú cui'i cuxi bi' ji'i yu nclyú yu, li' ndyu'u ngo' tu'ba yu; lye ndyacu la'ya yu, lo'o li' lye ndyaca yaca cuaña' yu. Lo'o jua'a cua ndijña na' ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u jua si tya-ja'a ngu' cha' culo ngu' ji'i cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i nu quicha re. Pana ná ngua ji'i ngu' —nacui sti nu quicha bi' li'.

¹⁹—Ná jlya ti' cu'ma tsiya' ti —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Cuxi tsa cresiya ji'i ma. Nga'aa tso'o tyanu na' slo cu'ma, nga'aa talo na' ji'i ma tsiya' ti. Pana caa lo'o ma ji'i nu quicha jua slo na' juani.

²⁰Li' ñaa lo'o ngu' ji'i nu quicha slo Jesús. Nu lo'o na'a cui'i cuxi bi' ji'i Jesús, hora ti nguxalú ji'i nu quicha bi'; nclyú lo yuu, nxasu, nxasu, ntyucua ngo' tu'ba li'. ²¹Nchcuane Jesús ji'i sti nu quicha li':

—¿Ni jacua' nguxana quicha bi'? —nacui Jesús.

—Tya lo'o cuañi' yu, tya li' ngusñi quicha bi' ji'i yu —nacui sti nu quicha bi'—. ²²Tyuu tsa quiya' cua nguxlyú bi' ji'i yu lo quii', ngxutyú ji'i yu lo hitya cha' ngua ti' cui'i cha' cujuui ji'i yu. Cua'ni tya'na ti' nu'u ji'i ya, cua'ni nu'u sca cha' tso'o, cua'ni nu'u jo'o ji'i yu si nchca jinu'u —nacui sti nu quicha bi' ji'i Jesús.

²³—¿Ni cha' laca nacui nu'u 'na jua'a, si nchca 'na? —nacui Jesús ji'i—. Lcaa lo

cña nchca jil'i sca ñati nu jlya ti' jil'i ycuil' Ndyosi —nacui.

²⁴ Hora ti nchcui' sti nu quicha bi' li':

—Jlya ti' na' jinu'u —nacui—, xtyucua nu'u 'na cha' jlya la ti' na' jinu'u hora nu lo'o nga'aa jlya tso'o ti' na' —nacui jil'i Jesús.

²⁵ Lo'o na'a Jesús cha' quiña'a la ñati cua tyu'u ti'i ti ngu' slo, li' ngulo yu cña jil'i cui'i cuxi bi':

—Cui'i cuxi nu' ni, la cui' nu'u laca nu ngua'ni cu'u jil'i nu quicha re —nacui Jesús—. Culo na' cña jinu'u juani cha' tyu'u nu'u jil'i yu cuañi' re. Nga'aa xlyú nu'u jil'i yu tsiya' ti —nacui Jesús jil'i cui'i cuxi.

²⁶ Ngua'ni bi' cha' cui' ngusi'ya nu quicha, xa' lye tsa nguxalú cui'i jil'i nu quicha bi' lo'o ndu'u cui'i jil'i li'. Nclyú nu quicha bi', ntsiya nguliji ti'. Cua quiña'a tsa ngu' na'a jil'i.

—Cua ngujuii yu —nacui ngu' li'.

²⁷ Li' ngusñi Jesús ya' nu quicha bi', nguxatuu Jesús jil'i. Ndatu nu quicha bi', cha' ngua tso'o hora ti.

²⁸ Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa yu nde ne' ni'i. Li' nchcui' nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i lo'o yu su ntucua ycuil' ti ngu':

—¿Ni cha' ná ngua jil'i ya culo ya jil'i cui'i nu ntsu'u jil'i nu quicha bi'? —nacui ngu' jil'i Jesús.

²⁹ —Sca lo ti cui'i cuxi laca bi' —nacui Jesús—. Ná nchca jil'i ma culo ma jil'i sca cui'i jua'a, si ná jña ma chacua'yá' jil'i ycuil' Ndyosi cha' caca.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' ntsu'u cha' cajaa ycuil'

³⁰ Lo'o li' ndu'u ngu' bi' quichi' bi', nteje tacui ngu' tyuu tya'a quichi' loyuu su cuentya Galilea bi'. Ná nti' Jesús cha' caja cha' jil'i ngu' quichi' bi', cha' nteje tacui ycuil' yu lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i yu, ³¹ cha' nti' Jesús culu'u la jil'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i laja lo'o ndya'a ycuil' ti ngu'.

—Ntsu'u sca ñati nu kujui' cresiya 'na jil'i ngu' tisiya cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o na', masi cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati —nacui Jesús jil'i ngu'—. Cujuii ngu' bi' jna' li'. Pana lo'o tyu'u scua sna tsa' tya lo'o cua ndyujuii ngu' 'na, li' tyu'ú na' chaca quiya' —nacui Jesús.

³² Ná ngua cuayá' ti' ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i ñi'ya cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu'; pana ná ndacha' ngu' jil'i yu ñi'ya nu nti' ñacu' cha' nu nda yu, cha' ntsii ngu' chcui' ngu' lo'o yu li'.

Nchcui' ngu' cha' ndulo la cha' jil'i ycuil' ca ngu'

³³ Lo'o li' ndyalaa ngu' nde quichi' Capernaum, ndyatí ngu' ne' sca ni'i. Li' nchcuane Jesús jil'i ngu':

—¿Ni cha' nchcui' ma lo'o tya'a ma ca tyucuii bi' tsa? —nacui Jesús jil'i ngu' bi'.

³⁴ Ná ntaja'a ngu' cacha' ngu' jil'i yu ñi'ya cha' nu cua nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' tyucuii, cha' ntyuju'u ti' ngu'. Tyempo bi' cua nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu' si ndulo la cha' jil'i tsaca tya'a ndya'a ngu'. ³⁵ Li' ndyaca'a Jesús, xa' nchcui' yu lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i:

—Ñati nu nti' caca loo la jil'i tya'a ngu' ni, ntsu'u cha' cua'ni ngu' bi' leaa cña sube ti cha' xtyucua jil'i tya'a ngu', ñi'ya ndu'ni sca msu cña jil'i xu'na —nacui Jesús jil'i ngu' bi'.

³⁶ Lo'o li' ndu'u Jesús sca la'a ti, ñaa lo'o jil'i sca nu sube slo ngu'. Li' nguxatu yu jil'i nu piti bi' nde loo su ndi'i ngu'. Laja lo'o ngüityi Jesús jil'i nu piti bi', li' nchcui' yu lo'o ngu' chaca quiya':

³⁷ —Lo'o xtyucua ma jil'i sca ñati ñi'ya laca nu piti re xqui'ya na', la cui' jua'a na nxyucua ma 'na laca —nacui Jesús—. Lo'o jua'a, lo'o ndu'ni ma cña 'na, la cui' jua'a ndu'ni ma cña jil'i ycuil' Ni nu cua nda 'na lijyaa nde chalyuu —nacui Jesús.

**Stu'ba ti ntsu'u tyiquee ngu' lo'o na
si ná nxuü tya'a ngu' bi' lo'o na**

³⁸—Mstru —nacuï Juan jil'i Jesús—, cua na'a ya ja jil'i chaca ñati nu ngulo jil'i cui'i cuxi nu ngusñi jil'i ñati. Ndu'ni yu cña bi' chacuayá' jinu'u, nacui yu, pana ná ndyaca tsa'a yu lo'o cua. Bi' cha' ngua ti' ya cua'a ya jil'i yu, cha' ná culo yu jil'i cui'i cuxi nu ntsu'u jil'i ñati —nacuï Juan.

³⁹—Ná cua'a ma jil'i —nacuï Jesús jil'i ngu'—. Ñati nu cua'ni sca cha' tlyu chacuayá' jna' nacui ngu', nga'aa ca chcuï' ñati bi' cha' cuxi jna' nde loo la. ⁴⁰Stu'ba ti ntsu'u tyiquee ñati lo'o na si si'i na nxuü tya'a ngu' lo'o na. ⁴¹Chañi cha' nu chcuï' na' lo'o cu'ma juani: si ta laja ti cua ña'a ca ñati masi sca tasa ti hitya co'o ma xqui'ya cha' ñati jil'i Cristo laca ma, nde loo la tyacua cha' tso'o jil'i ñati bi'.

**Cuxi tsa caca si ntsu'u sca
qui'ya nu ndulo la ji'na**

⁴²'Ná tso'o culu'u sca ñati tyucui cuxi jil'i ñati nu jly'a ti' 'na ñi'ya jly'a ti' nu sube —nacuï Jesús—. Tso'o la masi tyaa-ca' sca quichi tonu yane yu cuxi bi', li' xtyú ngu' jil'i yu lo hitya tyujo'o. ⁴³Nga'a cha' xtyanu ma tsiya' ti jil'i sca cha' cuxi nu ndiya tsa ti' ma jil'i, masi ndulo tsa cha' bi' jil'i ma, nti' ma, ñi'ya si laca ya' ma. Tso'o la si xana chalyuu nu ná nga'a cha' tye jil'i ma, masi ná lo'o cha' cuxi nu ndulo tsa jil'i ma nquicha', cha' li' ná tyalaa ma su cuxi tsa ca bilyaa. Ná ntsu'u cha' tye cha' ndyaqui quii' ca bi', tsa cu' ti ndyaqui. ⁴⁴Ná tye cha' cacu conu' cuaña' ngu' ca bi', ni ná tye cha' ndyaqui quii' tsiya' ti. ⁴⁵La cui' ti cha', masi ndiya tsa ti' ma jil'i sca cha' cuxi nu ndyu'ni ma, masi ndulo tsa cha' bi' jil'i ma nti' ma, ñi'ya si laca quiya' ma, nga'a cha' xtyanu ma tsiya' ti jil'i. Tso'o la si xana chalyuu nu ná nga'a cha' tye jil'i ma, masi ná lo'o cha' cuxi bi', cha'

li' ná tyalaa ma su cuxi tsa ca bilyaa. ⁴⁶Ná tye cha' cacu conu' cuaña' ngu' ca bi', ni ná tye cha' ndyaqui quii' tsiya' ti. ⁴⁷La cui' ti cha', masi ndiya tsa ti' ma sca cha' cuxi nu ña'a ma jil'i, nga'a cha' xtyanu ma jil'i cha' bi' tsiya' ti, ñi'ya si na culo ma jil'i ycuï' cloo ma. Tso'o la si xana chalyuu nu ná nga'a cha' tye jil'i ma, masi ná lo'o cha' cuxi bi' nu ndulo tsa jil'i ma nquicha', cha' li' ná tyalaa ma su cuxi tsa ca bilyaa. ⁴⁸Ná tye cha' cacu conu' cuaña' ngu' ca bi', ni ná tye cha' ndyaqui quii' tsiya' ti.

⁴⁹'Xñi ycuï' Ndyosi lcaa msta nu tyucui tyiquee ngu' sta ngu' cha' tyaqui cuentya jil'i ycuï' Ni. Lo'o xi teje' sta ngu' lo msta bi'. Lo'o jua'a xñi ycuï' Ndyosi cha' jil'i cua ña'a ca ñati nu talo lo'o tyacua cha' ti' jil'i ngu'. ⁵⁰Tso'o tsa teje', ndu'nijo'o tsa ji'na, pana si tye cha' cñi' nu ntsu'u jil'i, li' nga'aa cua'nijo'o ji'na, cha' nga'aa caca cñi' bi' chaca quiya'. Lo'o lcaa cu'ma ni, ñi'ya laca teje' laca ma; tso'o tsa cña ndu'ni teje' lo'o sca na cacu na, jua'a tso'o tsa cña cua'ni ma laja ñati chalyuu si tso'o ti tyi' ma lo'o tya'a ma.

**Ngulu'u Jesús cha' ná xtyanu
ngu' jil'i clyo'o ngu'**

10 Lo'o li' ndu'u Jesús quichi Capernaum bi', ndyaa tyijyu' ca xa' quichi nu ntsu'u su cuentya Judea lo'o xa' la quichi nde chaca tsu' sta'a Jordán. Ca bi' ndyu'u ti' quiña'a tsa ñati slo yu. Nclyu'u Jesús jil'i ngu' li', ñi'ya nu nclu'u ti yu jil'i ñati nde lcaa quichi su ndya'a yu. ²Li' ndyalaa xi ngu' fariseo slo yu cha' ngua ti' ngu' bi' tyijiloo ngu' jil'i Jesús. Li' nchcuane ngu' jil'i yu:

—¿Ha ntsu'u chacuayá' cuentya jil'i cha' cusu' nu ntsu'u ji'na, cha' xtyanu sca ñati jil'i clyo'o yu? —nacuï ngu' bi' jil'i Jesús.

³Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o ngu' bi':

—¿Ni cña ngulo jyo'o Moisés jil'i ma cua sa'ni la lacua? —nacui Jesús jil'i ngu'.

⁴—Nda jyo'o Moisés chacuayá' jil'i ngu' qui'yu tya'a na cha' culo quityi cha' xtyanu ngu' jil'i clyo'o ngu' tsiya' ti. Nu lo'o ndu'u quityi jil'i nu qui'yu, ndye cha' clyo'o ngu' tsiya' ti; nga'aa ntsu'u cha' clyo'o ngu' bi' li' —nacui ngu' jil'i Jesús.

⁵Nguxacui Jesús cha' jil'i ngu' li':

—Xqui'ya cu'ma nguscua jyo'o Moisés cha' bi', cha' ná ndaquiyá' ma tsiya' ti cha' jil'i ycu'i' Ndyosi —nacui Jesús—.

⁶Pana nu lo'o nguxana ntucua quiya' chalyuu, nu lo'o ngüiiná ycu'i' Ndyosi lcaa lo na, ná ngua'ni ycu'i' Ndyosi jua'a. “Ngüiiná Ni jil'i ñati; ngüiiná Ni jil'i sca nu qui'yu, lo'o jua'a jil'i sca nu cuna'a ngüiiná Ni”, nacui quityi jil'i ycu'i' Ndyosi.

⁷“Bi cha' lo'o caja clyo'o sca nu qui'yu, li' tyu'utsu' yu to' tyi sti xtya'a yu, cha' tyil'i yu lo'o clyo'o yu, ⁸cha' caca ngu' sca ti xtañi tyucuaa ngu' li'.” Nga'aa sil'i tucua tya'a ñati laca ngu', cha' cua laca jil'i ngu' ñi'ya si laca ngu' sca ti ñati. ⁹Bi' cha' ná tso'o xtyanu ngu' jil'i clyo'o ngu', cha' cua nda ycu'i' Ndyosi cha' clyo'o jil'i ngu' —nacui Jesús jil'i ngu'.

¹⁰Lo'o ndyaa Jesús ne' ni'l'i jil'i ngu', li' nchcuane nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i cuentya jil'i cha' nu nda ca ti yu lo'o ngu'.

¹¹Nguxacui Jesús cha' jil'i ngu' li':

—Lo'o culo sca ñati quityi cha' xtyanu jil'i clyo'o yu, cha' li' taca caja clyo'o yu lo'o chaca nu cuna'a nti' yu, cha' cuxi ndyu'ni yu lo'o nu chaca ñati bi' —nacui Jesús—. ¹²Lo'o jua'a sca nu cuna'a nu culo quityi cha' xtyanu jil'i clyo'o, cha' li' taca caja clyo'o lo'o chaca nu qui'yu nti', la cui' ti cha' cuxi ndyu'ni bi' lo'o nu chaca ñati bi' —nacui Jesús jil'i ngu'.

Ngulacua Jesús jil'i nu sube

¹³Lo'o li' ngua sca quiya' ñaa lo'o ngu' jil'i tyu'u tya'a nu sube ca su nga'a Jesús. Ngua ti' ngu' cha' sta ya' ycu'i' Jesús hique nu sube bi'. Pana ngua'ni tyaala

nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' jil'i ngu', cha' ná caa lo'o ngu' jil'i nu sube. ¹⁴Lo'o na'a Jesús ñi'ya nu ndyu'ni ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i, ná ndiya ti' yu cha' ndyu'ni ngu' jua'a:

—Ta ma chacuayá' jil'i nu sube cha' caa ngu' ca slo na' —nacui Jesús jil'i ngu' bi'—. Ná cua'a ma chacuayá' jil'i nu sube bi', cha' caa ngu' slo na'. Ñi'ya laca lo'o jlya ti' nu sube jil'i sti ngu', la cui' jua'a ntsu'u cha' jlya ti' ñati jil'i ycu'i' Ndyosi, nu lo'o laca Ni loo ne' cresiya jil'i ngu'. ¹⁵Chañi cha' nu nchcui' na' —nacui—, cha' ná caca tyatí ngu' cha' jil'i ycu'i' Ndyosi cha' caca Ni loo ne' cresiya jil'i ngu', si ná tyucui ti' tyiquee ngu' ñi'ya nu ntsu'u tyiquee sca nu sube.

¹⁶Lo'o li' ndyala' Jesús jil'i nu sube bi', ngulacua yu jil'i nu sube lo'o ngusta ya' yu hique ngu'.

Nchcui' sca nu culiya' lo'o Jesús

¹⁷Tya ndyaa la Jesús tyucui' bi', lo'o li' nxna sca nu qui'yu lijya lca'a jil'i Jesús. Ndyatu sti' slo Jesús li'.

—Mstru, tso'o tsa ndu'ni nu'u —nacui jil'i Jesús—. Cacha' nu'u jna', ¿na laca cua'ni na' cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye 'na? —nacui yu.

¹⁸—¿Ni cha' laca nti' nu'u cha' ñati tso'o laca na'? —nacui Jesús jil'i li'—. Sca ti ycu'i' Ndyosi laca nu chañi cha' tso'o laca Ni —nacui—. ¹⁹Jlo ti' nu'u lcaa cña nu ngulo ycu'i' Ndyosi jil'i ñati cua sa'ni la: “Ná cujuu ma jil'i tya'a ñati ma; ná cua'ni ma cha' suba' lo'o clyo'o xa' ñati; ná cuaana ma cha' tso'o nu ntsu'u jil'i tya'a ñati ma; ná chcu'i' ma cuentyu jil'i tya'a ñati ma; ná cua'ni ma ngana jil'i tya'a ñati ma cuaana ti; lo'o jua'a, cua'ni tlyu ma jil'i sti ma, jil'i xtya'a ma, taquiya' ma jil'i cha' nu nchcui' ngu' bi'”.

²⁰—Mstru —nacui nu qui'yu bi' li'—, tya cuañi' na' ndaquiyá' na' lcaa cña bi'; lcaa yija ndaquiyá' na' jil'i cha' bi'.

²¹ Ntsu'u tsa tyiquee Jesús ña'a jii nu qui'yu bi'. Xa' nchcui' yu lo'o li':

—Sca ti cña lyiji cua'ni nu'u —nacui Jesús jii—. Yaa clya cjuui' nu'u lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jinu'u, cha' tyu'u cñi ta nu'u jii ngu' ti'i li'; tyacua xi cha' tso'o jinu'u nde loo la ca su ntucua ycu'i Ndyosi. Li' xa' tyaa nu'u ca slo na' cha' tya'a nu'u lo'o na'.

²² Lo'o ndyuna nu qui'yu bi' cha' nu nchcui' Jesús lo'o, xa' ña'a ngulacua ti' li'; xñi'i tsa ti' cha' culiya' tsa nu qui'yu bi'. Ndu'u ndyaa li'.

²³ Nguxtyacui Jesús nxña'a jii ngu' nu ndyaca tsa'a jii li'.

—Tucui tsa caca cha' tyalaa ngu' culiya' ca su laca ycu'i Ndyosi loo —nacui Jesús jii ngu' bi' li'.

²⁴ Ndube tsa ti' ngu' nu ndyaca tsa'a jii yu li', cha' nchcui' yu jua'a cha' jii ngu' culiya'. Bi' cha' xa' nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Cu'ma ngu' cuañi' —nacui Jesús—, tucui tsa caca cha' caca ycu'i Ndyosi loo ne' cresiya jii ngu', si tiji' tsa ti' ngu' jii lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jii ycu'i ca ngu'. ²⁵ Lasa la cña tyeje tacui sca na'ni quiya' cuxa, masi sca na'ni tonu ñi'ya sca camello. Lasa la cha' bi', tucui la tyatí sca ngu' culiya' cha' jii ycu'i Ndyosi cha' caca ycu'i Ni loo ne' cresiya jii yu.

²⁶ Lo'o ndyuna ngu' cha' bi' ndube tsa ti' ngu' li'.

—¿Tilaca taca jii clyaá jii nu cuxi nu ntsu'u chalyuu lacua, cha' tyalaa ca slo ycu'i Ndyosi? —nacui ngu' jii Jesús li'.

²⁷ Lo'o ngua tii Jesús ñi'ya nu nclyacua ti' ngu', li' nchcui' yu lo'o ngu' chaca quiya':

—Bi' laca sca cha' nu ná nchca cua'ni ñati' chalyuu; pana ycu'i Ndyosi ni, nchca jii Ni cua'ni cha' tyalaa ngu' slo Ni —nacui Jesús jii ngu'.

²⁸ Nchcui' Pedro lo'o li':

—Lo'o cuare ni, cua nguxtyanu ya jii lcaa na nu ntsu'u jii ya cha' tya'a ya lo'o

nu'u, ñi'ya nu nacui nu'u cha' cua'ni ya —nacui Pedro jii Jesús.

²⁹ —Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma —nacui Jesús—, cha' cua ña'a ca ñati nu ntsu'u cha' tsa tyijyu' cha' cua'ni cña cuentya jna', lo'o jua'a nguxtyanu ngu' lcaa na nu ntsu'u jii ngu' cha' ndyu'ni ngu' cña bi', ná xtyanu na' jii ngu' bi' jua'a ti. Masi tyi ngu', masi tya'a ngula ngu' masi qui'yu masi cuna'a, masi xtya'a ngu', masi sti ngu', masi sñi' ngu', masi yuu nu ntsu'u jii ngu', masi tyanu lcaa cha' bi', ³⁰ pana la cui' chalyuu juani xa' caja quiña'a la cha' jii ngu' bi', tsa ña'a nu nguna' jii ngu' bi' ngua ti' ngu'. Caja su caca tyi ngu', caja nu caca tya'a ngula ngu', caja nu caca xtya'a ngu', caja nu caca sñi' ngu', caja yuu su cua'ni ngu' cña; hasta sca siyento tsa lo cua cha' bi' caja jii ngu'. Lo'o la cui' jua'a tyacua cha' ti'i jii ngu', pana ca nde loo la caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye jii ngu' bi'.

³¹ Nde loo la caca ngu' nu tyu'u tucua su cua tye ti cha'; nde chu' la tyanu ngu' nu ndu'u tucua clyo —nacui Jesús jii ngu'.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' cua cajaa ti ycu'i

³² Xa' ndu'u ngu' ndyaa ngu' li', ndyaa Jesús lo'o nu ngu' tya'a ndya'a yu tyucui' tsa ngu' nde Jerusalén. Nde loo ndyaa ycu'i Jesús. Lye tsa ngulacua ti' ngu' tya'a ndya'a yu, jua'a nu xa' la ñati nu ndya'a lca'a jii ngu', ntsii tsa ngu'. Ndyaa lo'o Jesús jii nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a jii, ndyaatsu' ngu' sca la'a ti cha' chcui' Jesús lo'o ngu' bi' ñi'ya cha' nu caca jii ycu'i yu nde loo la.

³³ —Cua'a jyaca ma —nacui Jesús jii ngu' bi' li'—, cua ngusñi na tyucui' nde ca'ya juani cha' tsa na Jerusalén. Cajuaya' ngu' 'na nu cua nda Ni 'na li-jyaa cha' caca na' ñati, cha' tsa lo'o ngu' 'na slo sti jo'ó nu laca loo, slo mstru cha' jo'ó. Cua'ni cuayá' ngu' bi' 'na li'. Chcui' ngu' cha' ntsu'u qui'ya 'na, lo'o

jua'a xqui'ya bi' ntsu'u cha' cajaa na'. Li' tsa'a lo'o ngu' bi' 'na slo ngu' xa' tsu' nu laca loo ji'i lcaa na. ³⁴ Li' xtyí lo'o ngu' bi' 'na, tyu'u hitya sañi' ngu' bi' loo na', qui-ji'i ngu' bi' 'na lo'o reta. Li' cuju'i'i ca'a ngu' bi' 'na lo crusi cha' cajaa na'. Pana lo'o tyu'u scua sna tsá, li' tyu'ú na' chaca quiya'.

Ndijña Jacobo lo'o Juan sca cha' tso'o ji'i Jesús

³⁵ Lo'o li' ñaa Jacobo lo'o Juan tya'a slo Jesús. Sñi' Zebedeo laca ngu' bi'.

—Mstru —nacu'i ngu'—, tyu'u cha' clyu ti' jinu'u, ntsu'u sca cha' nu nti' ya cha' cua'ni nu'u cuentya ji'i ya —nacu'i ngu' ji'i Jesús.

³⁶ —¿Na laca nti' mā cha' cua'ni na' cuentya ji'i mā? —nacu'i Jesús ji'i ngu' li'.

³⁷ —Cua'ni nu'u cha' tso'o ta nu'u chacuayá' ji'i ya cha' stu'ba ti tyaca'a ya lo'o nu'u ca su tlyu su xee tsa, ca su caca nu'u loo nde loo la —nacu'i ngu' bi'—. Tsaca ya tyaca'a ya la'a tsu' cui' su ntu-cua nu'u, chaca ya tyaca'a ya la'a tsu' coca jinu'u.

³⁸ —Ná jlo ti' mā ñi'ya cha' ndijña mā 'na juani —nacu'i Jesús ji'i ngu'—. ¿Ha taca ji'i mā cha' co'o mā taná clyaa' nu nga'a cha' co'o na'? ¿Ha talo mā si xcube' ngu' ji'i mā ñi'ya nu nga'a cha' xcube' ngu' 'na nu lo'o cuju'i ngu' 'na'?

³⁹ —Taca ji'i ya —nacu'i ngu' ji'i Jesús li'.

—Chañi cha' lo'o cu'mā nga'a cha' co'o mā taná clyaa' nu nga'a cha' co'o ycu'i na' —nacu'i Jesús—. Chañi cha' chcube' mā ñi'ya nu nga'a cha' xcube' ngu' 'na. ⁴⁰ Pana, nu tyaca'a mā la'a tsu' cui' 'na, nu tyaca'a mā la'a tsu' coca 'na ni, ná ntsu'u chacuayá' 'na cha' ta na' su tyaca'a ñati' ca ndacua. Cua laca ngusubi ycu'i Ni ji'i ñati' nu tyaca'a nde sii' na' tyempo bi' —nacu'i Jesús ji'i ngu'.

⁴¹ Nu xa' la tii tya'a ngu' nu ndya'a lo'o Jesús ni, lo'o ngua tii ngu' ñi'ya cha' laca nu ngüijña Jacobo lo'o Juan ji'i Jesús, chíi tsa ngua ti' ngu' ña'a ngu' ji'i ngu' bi' li'. ⁴² Pana nchcui' Jesús lo'o ca ta'a ngu' sca tyempo ti:

—Jlo ti' mā cha' nu ngu' nu laca loo ji'i ngu' xa' tsu' ni, tyaala tsa ngu' bi' —nacu'i Jesús—. Lye tsa nclyo ngu' bi' cña ji'i ngu' ca quichi' tyi ngu'. ⁴³ Pana nu cu'mā ni, ná tso'o cua'ni mā jua'a. Lcaa lo cña nu taca xtyucua mā ji'i tya'a ñati' mā, bi' cña ntsu'u cha' cua'ni mā, si cua nti' mā cha' caca mā loo ji'i ngu' bi'. ⁴⁴ Lo'o jua'a si nti' mā cha' ndulo la cha' ji'i mā cuentya ji'i ngu' tya'a mā, ntsu'u cha' cua'ni mā ñi'ya si laca mā msu ji'i tya'a ñati' mā, masi ná lo'o caya'. ⁴⁵ Na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati', ná lijya na' nde chalyuu cha' caca msu 'na; ycu'i na' laca na' msu ji'i ñati', bi' cha' lijya na'. Na cua lijya na' cha' cajaa na' xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati', cha' cua'ni lya'a na' ji'i quiña'a tsa ñati' li' —nacu'i Jesús ji'i ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i Bartimeo nu cuityi'

⁴⁶ Lo'o li' ndyalaa Jesús ca quichi' Jericó. Nteje tacui ngu' cla'be quichi' bi'. Nu lo'o cua tyaa ti Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, li' quiña'a tsa ñati' ndyaa lo'o ngu' bi'. Jua'a ngua li', to' tyucuii nga'a sca nu cuityi' nu naa Bartimeo, ndijña msta' ji'i ngu' nu lijya bi'. Sñi' Timeo laca nu quicha bi'. ⁴⁷ Nu lo'o ngua tii yu quicha bi', cha' lijya ycu'i Jesús Nazaret, cuii ngusi'ya ji'i Jesús li':

—Jesús, ñati' tya'a ji'i jyo'o David laca nu'u —nacu'i—, cua'ni tya'na ti' nu'u jna' —nacu'i nu quicha bi' ji'i Jesús.

⁴⁸ Tyuu tya'a ñati' ngua ti' cua'a ngu' ji'i nu quicha bi', cha' cuaana ti tyaca'a, ngua ti' ngu'; pana ná ntaja'a nu quicha bi', cuii la nxi'ya li':

—Cusu', ñat̄i tya'a ji'i jyo'o David laca nu'u —nacui nu quicha—, cua'ni tya'na ti' nu'u jna'.

⁴⁹ Li' ndatu Jesús, se'i ti ndu yu li'.

—Ñacui mā ji'i yu cha' caa yu ca nde —nacui Jesús.

Li' nacui ngu' ji'i nu cuityi' cha' tsaa ca slo Jesús.

—Cua'ni tlyu tyiquee nu'u juani —nacui ngu' ji'i nu quicha bi'—. Tyatu nu'u, yaa clya nu'u slo La Jesús jua —nacui ngu'.

⁵⁰ Li' ngulo nu quicha plee ji'i, nxytanu ji'i. Hora ti ndyatu ngusna ndyaa slo Jesús. ⁵¹ Li' nchcui' Jesús lo'o nu quicha bi':

—¿Na laca nti' nu'u cha' cua'ni na' lo'o nu'u? —nacui yu ji'i.

—Mstru —nacui nu cuityi'—, cua'ni nu'u jo'o 'na, cha' xa' tyaca' tso'o xee cloo na' ña'a na' chaca quiya' —nacui ji'i Jesús.

⁵² —Tso'o —nacui Jesús ji'i—, tyaa nu'u to' tyi juani. Jlya ti' nu'u 'na, bi' cha' cua ndyaca tso'o cloo nu'u.

Hora ti ngua tso'o cloo nu cuityi' bi', na'a chaca quiya'. Li' ndu'u lca'a ji'i Jesús tyucui.

Ngua'ni chi' ngu' loo Jesús lo'o ndyalaa yu nde Jerusalén

11 Ca tiya' la ndyalaa ngu' cacua ti to' quichi' Jerusalén su ndi'i tucua tya'a quichi' sube ti nde sii' ca'ya Olivos. Betfagé lo'o Betania naa quichi' sube bi'. Li' ngulo Jesús cña ji'i tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

² —Yaa mā ca quichi' sube ti ndacua ti —nacui—. Lo'o tyalaa mā to' quichi' bi', hora ti ña'a mā ndu sca huru ndyaca' nu bilya tyucua ngu' chu'. Sat̄i mā ji'i, cha' tyaa lo'o mā ji'i ca nde. ³ Si ntsu'u ngu' nu cacha' ji'i mā ni cha' laca ndyu'ni mā jua'a, li' ñacui mā ji'i ngu' bi': “Ntsu'u

cña nu cua'ni huru re cuentya ji'i ycui' nu Xu'na na. Hora ti tyaa lo'o ya ji'i ni' chaca quiya'.” Jua'a ñacui mā ji'i ngu' bi' li'.

⁴ Ndu'u ngu' ndyaa ngu' quichi' sube ti bi'; nquiye huru ji'i ngu' su ndu to' calle, ndyaca' ni' nde toni'i ji'i ngu'. Lo'o ngusati' ngu' ji'i ni', ⁵ li' nchcui' sca ñat̄i nu ndu cacua ti lo'o ngu' bi':

—¿Ni cha' laca ngusati' mā ji'i huru jua? —nacui yu ji'i ngu'.

⁶ Ndacha' ngu' ji'i yu bi' ñi'ya cña nu ngulo Jesús ji'i ngu' cha' chcui' ngu' lo'o. Li' nda yu chacuayá' cha' tsaa ngu' lo'o huru. ⁷ Naa lo'o ngu' ji'i huru slo Jesús li'. Ngusta ngu' camxa ji'i ngu' hichu' huru cha' tyucua Jesús hichu' ni', ndyaa tucua Jesús hichu' li'. ⁸ Lo'o jua'a ngusta ngu' xa' late' lo yuu tyucui' bi', jua'a ndyaa ngu' ngusi'yu ngu' sta' yaca cha' sta ngu' laca' lo yuu, cha' ca tso'o ña'a tyucui' su tyeje tacui huru lo'o Jesús.

⁹ Ngusi'ya ngu' nu ndyaa nde loo Jesús, ngusi'ya ngu' nu lijya nde chu'; lye tsa ndyu'ni chi' ngu' loo Jesús:

—Cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi —nacui ngu'—. Culacua ycui' Ni ji'i nu qui'yu re nu lijya lo'o chacuayá' ji'i ycui' nu Xu'na na. Masi juani ti, cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi —nacui ngu'—. ¹⁰ Tso'o tsa si cua'ni tlyu na ji'i yu re, cha' cua ngulala ti cha' caca ycui' Ndyosi loo ca nde. Li' caca ñi'ya nu ngua lo'o ngua jyo'o cusu' David loo cua sa'ni la —nacui ngu'—. Masi juani ti, cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi —nacui ngu'.

¹¹ Li' ndyalaa ngu' bi' lo'o Jesús to' quichi' Jerusalén, ndyati' ngu' to' lo'o ji'i quichi' bi'. Hora ti ndyaa na'a Jesús ne' laa tonu cajua li'. Na'a yu ji'i lcaa lo na nu ntucua cajua, lo'o li' nguxtyu yu ñaa yu nde quichi' Betania chaca quiya' lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, cha' ngusi' tsa li'.

**Ngusta Jesús yabe' ji' sca
yaca quityi nu ná lo'o si'yu**

¹² Lo'o nguxee chaca tsa li' ndu'u ngu' quichí Betania. Cuati ntyute' tsa Jesús li'.

¹³ Na'a yu cua tyijyu' xi su ndu sca yaca quityi nu ntsu'u laca' ji'i. Ndyaa na'a yu si ntsu'u si'yu lo, pana laca' ti ntsu'u, ná ntsu'u si'yu lo bi' tsiya' ti, cha' tya lyiji tyalaa tyempo tyu'u si'yu lo yaca bi'.

¹⁴ —Nga'aa cacu ngu' tsiya' ti si'yu nu tyu'u lo yaca cua —nacuí Jesús li'.

Lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús ni, ndyuna ngu' cha' nu nchcui' yu ji'i yaca bi'.

**Ngulo'o Jesús ji'i ngu' cuxi nu
ntsu'u ne' laa tonu**

¹⁵ Tya ndyaa la ngu' xi, ndyalaa ngu' quichí Jerusalén. Li' ndyatí Jesús ndyaa ne' laa tonu jua, nguxana yu ngulo'o yu ji'i ngu' nu ndujui' yu'ba cajua; lo'o ji'i ngu' nu ndyi'ya yu'ba bi', ngulo'o yu ji'i ngu' bi'. Lo'o nu ngu' nu nchcut-sa'a cñi ji'i ñati' ni, nguxasu yu mesa ji'i ngu' bi', jua'a nguxasu yu yaca xlya ji'i ngu' nu ndujui' paloma. ¹⁶ Ná nda Jesús chacuayá' tyeje tacui ngu' lo'o yu'ba ji'i ngu' ca ne' laa tonu bi'. ¹⁷ Li' nda Jesús sca cha' lo'o ngu' jua:

—Ndi'ya nscua lo quityi ji'i ycuí' Ndyosi cuentya ji'i laa re: “Ni'i su caca chcuí' lcaa ñati' lo'o ycuí' Ndyosi, jua'a ñacuí ngu' cha' ji'i ni'i 'na, nacuí Ni'”. Jua'a nscua lo quityi —nacuí Jesús li'—, pana juani, cua ngua'ni ma cha' to' tyi ngu' cuaana laca ni'i re —nacuí Jesús ji'i ngu' bi'.

¹⁸ Ndyuna sti jo'ó nu laca loo cha' bi', jua'a ndyuna mstru cha' jo'ó. Na'a ngu' cha' quiña'a tsa ñati' ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu nclyu'u Jesús ji'i ngu', bi' cha' ntsii' nu ngu' tlyu bi' si caca tlyu la Jesús; ngua ti' nu ngu' tlyu bi' si caja ñi'ya caca cujuui' ngu' ji'i Jesús li'. ¹⁹ Lo'o cua ngusii' tsa, li' ñaa Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca

tsa'a ji'i. Ná ndyanu ngu' nde quichí tlyu bi' talya.

Ngüityi yaca quityi bi'

²⁰ Nguxee chaca tsa, li' xa' nteje tacui ngu' cacua ti su ndu yaca quityi bi'. Cua ngüityi tsiya' ti yaca bi', tyucui ña'a lo'o quiche suü ngüityi. ²¹ Li' ntsu'u ti' Pedro cha' nu nchcui' Jesús ji'i yaca bi' tya la caa.

—Mstru, ña'a xi ca nde ña'a —nacuí Pedro ji'i Jesús—. Cua ngüityi yaca quityi nu ngusta nu'u yabe' ji'i.

²² —Nga'a cha' jlya ti' ma ji'i ycuí' Ndyosi —nacuí Jesús ji'i ngu' li'—.

²³ Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma juani, cha' si chcuí' ma lo'o ca'ya re: “Tyu'utsu' nu'u, yaa xcua nu'u nde lo hitya tyujo'o”, ñacuí ma, jua'a cua'ni ycuí' Ni lo'o ca'ya bi'. Jua'a caca si chañi ji'i ma cha' jlya ti' ma cha' caca sca cha' nu jña ma ji'i Ni, pana si ná jlya ti' ma cha' nu nchcui' ycuí' Ndyosi, ná caca bi' li'. ²⁴ Lo'o jua'a lcaa lo cha' nu ndijña ma ji'i ycuí' Ni laja lo'o nchcui' ma lo'o Ni, chañi cha' ta ycuí' Ni cha' bi' ji'i ma, si chañi cha' jlya ti' ma ji'i Ni. ²⁵ La cui' jua'a, lcaa quiya' nu lo'o ndu ma cha' chcuí' ma lo'o ycuí' Ndyosi, ntsu'u cha' cua'ni clyu ti' ma ji'i tya'a ñati' ma, si ntsu'u cha' ngusu'ba ñasi' ngu' ji'i ma. Li' ycuí' Ndyosi Sti ma nu ntucua nde cua, caca ji'i Ni cua'ni clyu ti' Ni ji'i ma ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ma. ²⁶ Pana ná cua'ni clyu ti' ycuí' Ndyosi Sti ma ji'i ma ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ma, si ná lo'o cua'ni clyu ti' ma ji'i tya'a ñati' ma.

**Ndyu'ni Jesús cña chacuayá'
ji'i ycuí' Ndyosi**

²⁷ Li' xa' ndyalaa ngu' nde Jerusalén. Xa' ndyatí Jesús ndyaa xi ne' laa tonu jua. Na'a sti jo'ó tlyu ji'i yu, lo'o jua'a nu mstru cha' jo'ó lo'o ngu' cusu' nu laca loo ji'i quichí, na'a ngu' ji'i yu. Li' ndyu'u ti'i ngu' slo yu.

²⁸—¿Tilaca laca nu nda chacuayá' jin-u'u cha' cua'ni nu'u cña nu ndyu'ni nu'u? —nacui' ngu' ji'i Jesús—. ¿Tilaca laca nu ngulo cña jinuu? —nacui' ngu'.

²⁹—Lo'o jua'a na', xcuane na' sca cha' ji'i cu'ma —nacui' Jesús li'—. Xacui' ma cha' bi' 'na, lo'o li' cacha' na' ji'i ma tilaca laca nu nda chacuayá' 'na —nacui' yu—. ³⁰Ndi'ya laca cha' bi': ¿Tilaca laca nu ngulo cña ji'i jyo'o Juan cha' tyucutaya yu ji'i ngu'? ¿Ha ycuui' Ndyosi' nda chacuayá' ji'i Juan bi' lijya? ¿Ha ñati chalyuu ti nda chacuayá' ji'i yu? Cacha' liñi cu'ma jna' —nacui' Jesús ji'i ngu'.

³¹Li' cuaana ti nechui' nu ngu' tlyu bi' lo'o tya'a ngu':

—Si ñacui' na cha' ycuui' Ndyosi' ngulo cña ji'i jyo'o Juan bi', li' xacui' yu cha' ji'i cua: “¿Ni cha' laca ná ndaquiya' ma ji'i cha' nu nechui' yu lacua?” ³²¿Ha tso'o la ñacui' na cha' ñati chalyuu ti ngulo cña ji'i Juan? —nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'.

Na cua ntsii' nu ngu' nu laca loo bi' ña'a ji'i lcaa ngu' nu ndi'i quichi' bi'. Jlo ti' nu ngu' tlyu bi' cha' lcaa ngu' bi' cua ngusni' ngu' cha' ji'i jyo'o Juan cha' tu'ba ji'i ycuui' Ndyosi' ngua.

³³—Ná jlo ti' ya —nacui' ngu' ji'i Jesús li'.

—Tso'o lacua —nacui' Jesús—. Lo'o jua'a na' ni, ná cacha' na' ji'i ma tilaca laca nu ngulo cña 'na cha' cua'ni na' cña nu ndyu'ni na' —nacui' yu ji'i nu ngu' tlyu bi'.

Cuii' ji'i msu xña'a

12 Lo'o li' nguxana Jesús nda yu sca cuii' lo'o nu ngu' tlyu nu ndu cacua ti slo yu:

—Ntsu'u sca ñati, ndi'i xi tyuu tya'a yaca si'yu losu' tyixi ji'i nu cua ndyataa yu. Ngüiñá yu sca lo'o chu' yaca bi'. Li' ngulu yu sca pilya tlyu ne' quee su tyatá si'yu, cha' tyu'u hitya tyixi ji'i si'yu bi'. Lo'o jua'a ngüiñá yu sca ni'i su tyi'i ngu' cua ji'i yaca si'yu bi'.

'Li' nda yu ne' lo'o su ndu yaca bi' ngüijña xa' la ñati. Tsa cla'be ti si'yu nu tyu'u lo yaca bi' caja ji'i ycuui' li'. Li' ndu'u yu ndyaa yu xa' quichi' tyijyu' la. ²Lo'o ndyalaa co' nu nga'a cha' cumi si'yu losu' bi', li' ngulo yu cña ji'i msu ji'i cha' tsaa slo ñati bi', tsaa squi'ya xi si'yu losu' tyixi nu nga'a cha' tyacua ji'i ycuui'. ³Hora ti ntejeya' ngu' nu ndu loo cña bi' ji'i msu nu ndyalaa ca ti, ngujui'i ngu' ji'i; ná nda ngu' ni sca ti si'yu losu' cacu xu'na cña bi'. ⁴Xa' ngulo xu'na cña ji'i chaca msu cha' tsaa na'a msu bi' ji'i yaca si'yu ji'i yu. Chaca quiya' ngua'ni lya' tsa ti' ngu' bi' ji'i msu nu ndyala slo ngu'. Ngujui'i ndacu' ngu' scua' hique msu bi', lo'o jua'a ngu' quee ji'i. ⁵Xa' ngulo xu'na bi' cña ji'i chaca msu, lo'o li' ndyujuii' ngu' ji'i nu msu bi'. Tyuu tya'a msu cua nda xu'na cña ji'i cha' tsaa squi'ya ngu' si'yu losu' bi', pana ngua'ni lya' tsa ti' nu ñati bi' ji'i ca ta'a msu nu ndyaa slo ngu'. Ntsu'u msu bi' ñaa ngujui'i ti ngu' ji'i, lo'o jua'a ntsu'u nu ndyujuii' ngu' ji'i tsiya' ti.

⁶'Chaca tya ñati ndyanu ji'i xu'na cña bi', sca sñi' yu nu tyaca'a tsa ji'i yu laca bi'. Li' nda xu'na cña ji'i sñi' ycuui' ca cha' tsaa na'a ji'i nu ngu' nu lya' ti' bi'. “Ná tyiquee' taquiya' ngu' ji'i sñi' na’”, ngua ti' xu'na bi'. ⁷Pana lo'o na'a nu ngu' nu lya' ti' bi' ji'i sñi' ycuui' xu'na cña bi', li' nguxana ngu' nechui' ngu' lo'o tya'a ngu': “Nu jua caca xu'na yaca re nde loo la”, nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'. “Tso'o la si ca ta'a na cujuu clya na ji'i yu, cha' tyanu yaca re cuentya ji'na tsiya' ti”, nacui' ngu'. ⁸Li' ngusni' ngu' bi' ji'i sñi' xu'na cña bi', ndyujuii' ngu' bi' ji'i; nguxcuaa ngu' ji'i jyo'o bi' ca chu' lo'o.

⁹Tya nechui' la Jesús lo'o ngu', nechcuane yu sca cha' ji'i ngu' li':

—¿Ñi'ya cua'ni xu'na cña bi' li'? —nacui' Jesús ji'i ngu'—. Ná tyiquee' ndi'ya cua'ni yu: tyaa ycuui' xu'na cña bi' ca su ndu yaca bi'; li' cujuu yu ji'i lcaa

ñati nu lya' ti' bi', cuati ta yu jil'i yaca si'yu bi' jña xa' la ñati cha' cua'ni ngu' cña ndacua. Jua'a cua'ni xu'na cña bi'.

¹⁰ ¿Ha bilya chcu' mā lo quityi jil'i ycu' Ndyosi su nscua ndi'ya?:

Ntsu'u sca quee nu ngxucuaa cuityi ni'j jil'i clyo, cha' ná tso'o ña'a quee bi' nti' ngu';

pana juani cua ngujui cña na cua'ni quee bi', cha' ndü bi' su ndulo la cha' jil'i cuentya jil'i ycu' Ndyosi.

¹¹ Ycu' nu Xu'na na ngua'ni cha' jua'a ngua cha' bi', bi' cha' ndube tsa ti' na jil'i cha' tlyu bi'.

Jua'a nchcu' quityi —nacu' Jesús.

¹² Lo'o li' ngua ñasi' nu ngu' tlyu bi' jil'i Jesús, cha' ngua tii ngu' bi', cha' cua nchcu' Jesús cha' jil'i ycu' ngu' bi' laja lo'o nda yu cui' bi' lo'o ngu'. Xñi ngu' bi' jil'i Jesús ngua ti' ngu'; pana ná ngua jil'i ngu', cha' ntsii' ngu' jil'i nu ñati quina'a bi'. Bi' cha' ndu'u nu ngu' tlyu bi', ndyaa ngu' li'.

Cha' jil'i cñi cña loo ngu'

¹³ Ca tiya' la li' ngulo nu ngu' tlyu bi' cña jil'i tucua sna tya'a ngu' fariseo, jua'a jil'i xi ñati nu cuentya jil'i rey Herodes, cha' tsa' ngu' ca slo Jesús, cha' chcu' cuayá' ngu' lo'o yu. ¹⁴ Lo'o cua ndyalaa ngu' slo yu, li' nchcu' ngu' lo'o yu:

—Mstru —nacu' ngu' jil'i Jesús—, jlo ti' ya cha' liñi tsa ndu'ni nu'u; la cui' cha' liñi nu ntsu'u jil'i ycu' Ndyosi, bi' ti cha' laca nu nclu'u nu'u jil'i ngu'. Ná ndube ti' nu'u ñi'ya cha' nu nchcu' ngu' jinu'u. Sca ti cuayá' nti' nu'u ña'a nu'u jil'i lcaa ñati, masi ngu' ti'i, masi ngu' tonu. Tyu'u cha' clyo ti' jinu'u, ¿ha tso'o si ta na cñi cña loo na cuentya jil'i rey tlyu nu ndi' xa' tsu' bi'? —nacu' ngu'—. ¿Ha ndu'ni tsa cha' ta na cñi bi' jil'i ngu'? ¿Ha ná tso'o la masi ná ta na cñi bi' tsiya' ti?

¹⁵ Ngua tii Jesús cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu' bi'.

—¿Ni cha' laca nchcu' cuayá' mā 'na jua'a? —nacu' Jesús jil'i ngu' bi'—. Ta mā sca cñi plata 'na cha' ña'a na' jil'i.

¹⁶ Li' nda ngu' sca cñi jil'i. Nchcuane Jesús jil'i ngu' li':

—¿Tilaca nu ca jil'i lcu' nu nga'a chu' cñi re? ¿Ti jil'i xtañi yu nu nscua chu' cñi re? —nacu' Jesús jil'i ngu'.

—Xtañi nu rey tlyu nu ndi' xa' tsu', bi' nga'a chu' cñi cua —nacu' ngu' li'.

¹⁷ —Tso'o —nacu' Jesús li'—, jil'i rey tlyu bi' tya mā lcaa na nu nga'a cha' ta mā jil'i lacua, lo'o jua'a jil'i ycu' Ndyosi tya mā lcaa na nu ntsu'u cha' tya mā jil'i Ni.

Ndube tsa ti' ngu' cha' nchca tsa jil'i Jesús xtyacu' cha' lo'o ngu' bi'.

Nchcuane ngu' jil'i Jesús ñi'ya caca lo'o tyu'ú ngu' chaca quiya'

¹⁸ Lo'o li' ndyalaa xi ngu' saduceo slo Jesús; lo'o nu ngu' bi' ni, ná jlyu ti' ngu' cha' tya tyu'ú jyo'o chaca quiya'. Nchcuane ngu' bi' sca cha' jil'i Jesús li':

¹⁹ —Mstru —nacu' ngu' bi'—, sa'ni la nguscua jyo'o Moisés sca cha' lo quityi cuentya jil'i tya'a ngula ngu'. Nu lo'o cua ngujui tsaca yu ni, si cua ngujui clyo'o yu pana bilya caja sñi' yu, li' ntsu'u cña jil'i tya'a ngula yu nu ntucua ycu' ti cha' caja clyo'o lo'o nu cuna'a clyo'o jyo'o tya'a yu. Li' chcu' ngu' jil'i sñi' clyo' ngu' cha' sñi' nu qui'yu nu cua ngujui bi' laca bi', cha' ná chcu' xtañi yu nu cua ngujui bi'. Jua'a nchcu' Moisés cua sa'ni la.

²⁰ ¿Ni'ya caca li'? Ngua sca quiya' ndi' cati tya'a nu qui'yu, xcui' tya'a ngula ngu'. Ngujui clyo'o nu cusu' la, pana yala ti ngujui li', lo'o bilya caja sñi' ngu'.

²¹ Lo'o jua'a ngujui clyo'o nu cuna'a ti' bi' lo'o chaca yu tya'a ngula jyo'o bi'. La cui' jua'a ngujui nu qui'yu bi', lo'o bilya caja sñi' ngu'. Xa' ngujui clyo'o nu cuna'a ti' bi' lo'o chaca yu tya'a jyo'o bi'. ²² Lo'o jua'a ngua cha' jil'i lo'o nu cati tya'a ngu' qui'yu bi'. Ná ngujui sñi' ngu'

tsiya' ti. Su cua ndye, li' ngujuii nu cuna'a bi'. ²³ Nu lo'o tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya' ni, ¿tilaca caca clyo'o nu cuna'a bi', cha' nu ca ta'a cati tya'a ngu' bi' cua nguti' lo'o nu cuna'a bi'?

²⁴ —Ná jlo ti' mā tsiya' ti —nacui Jesús jil'i ngu' bi'—, cha' ná nchca cuayá' ti' mā ñi'ya cha' nu nscua lo quityi jil'i ycuil' Ndyosi. Ná nchca cuayá' ti' mā ñi'ya ña'a cña tonu tsa nu nchca jil'i ycuil' Ndyosi cua'ni Ni. ²⁵ Nu lo'o tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya', nga'aa ntsu'u cha' caja clyo'o ngu' li'. La cui' ñi'ya nu ndi'i xca jil'i ycuil' Ndyosi ca su ntucua Ni, la cui' jua'a tyi'i ngu' li'. ²⁶ ¿Ha ná jlya ti' mā cha' tyu'ú jyo'o chaca quiya'? ¿Ha bilya hcui' mā lo quityi nu nguscua jyo'o Moisés cua sa'ni la? Tso'o la si hcui' mā ñi'ya nscua cha' jil'i yaca quiche' bi', nu lo'o nchcui' ycuil' Ndyosi lo'o Moisés ndi'ya: “Ycuil' Ndyosi Xu'na Abram laca na”, nacui' ycuil' Ni jil'i Moisés; “ycuil' Ndyosi Xu'na Isaac laca na', ycuil' Ndyosi Xu'na Jacob laca na”. ²⁷ Ná nacui' quityi bi' cha' na cua ngua ycuil' Ndyosi Xu'na ngu' bi', ña'a ti tya laca Ni Xu'na ngu' bi' juani; lo'o jua'a laca ycuil' Ndyosi Xu'na lcaa ñati' lu'ú. Bi' cha' nacui' na' cha' ná ngua cuayá' ti' mā tsiya' ti —nacui' Jesús jil'i nu ngu' saduceo bi'.

Cña nu ndulo la cha' cua'ni na cuentya jil'i ycuil' Ndyosi

²⁸ Ndu sca mstru cha' jo'ó slo Jesús li'. Ndyuna mstru bi' ñi'ya nu nguxacui' ngu' cha' jil'i Jesús, ñi'ya ngua cha' tso'o tsa nchcui' Jesús lo'o ngu'. Lo'o li' nchcuane mstru bi' sca cha' jil'i Jesús:

—Ca ta'a cña nu ngulo ycuil' Ndyosi jil'na cha' cua'ni na ni, ¿ñi'ya cña laca nu ndulo la cha' cua'ni na jil'i? —nacui' jil'i Jesús.

²⁹ Li' nguxacui' Jesús cha' jil'i mstru bi':

—Ndi'ya nchcui' cha' nu nscua clyo la bi': “Cu'ma ngu' Israel, cua'a jyaca mā cha' sca ti ycuil' Ndyosi laca nu Xu'na na”

—nacui' Jesús jil'i—. ³⁰ “Lo'o jua'a ntsu'u cha' tyucui tyiquee mā tyu'u cha' jil'i mā lo'o ycuil' Ndyosi nu Xu'na mā, nu lo'o lubii ti cresiya jil'i mā, jua'a lo'o lcaa cha' nu nda'ya hique mā, jua'a lo'o tyucui juersa jil'i mā tyu'u cha' jil'i mā lo'o Ni.” ³¹ Lo'o jua'a nscua chaca cha' nu nchcui' ndi'ya: “Cua'ni tya'na ti' mā jil'i tya'a ñati mā ñi'ya nu ndu'ni tya'na ti' mā jil'i ycuil' ca mā”. Nga'aa ntsu'u xa' la cña nu ndulo la jil'na cha' cua'ni na —nacui' Jesús.

³² —Cha' liñi laca cha' nu nchcui' nu'u, mstru —nacui' mstru bi' jil'i Jesús—, chañi cha' nu nchcui' nu'u cha' sca ti ycuil' Ndyosi nu chañi cha' laca Ni Xu'na na; nga'aa ntsu'u chaca. ³³ Lo'o jua'a tyucui tyiquee na nga'a cha' tyu'u cha' jil'na lo'o ycuil' Ndyosi, jua'a lo'o lcaa cha' nu nda'ya hique na, jua'a lo'o tyucui juersa jil'na tyu'u cha' jil'na lo'o Ni; ndu'ni tsa cha' cua'ni na jua'a. Lo'o jua'a cha' cua'ni tya'na ti' na jil'i tya'a ñati' na, ñi'ya nu tya'na ti' na ña'a na jil'i ycuil' ca na, tso'o tsa cha' bi'. Nu lo'o cua'ni na cña jua'a, quiña'a tsa cha' tso'o ndyu'ni na li'. Xtyi la cha' ndulo jil'na cha' tsa lo'o na msta' nu caca jil'i ycuil' Ndyosi, masi msta' ndyaqui, masi na'ni lu'ú nu cujuui na ca ne' laa cha' caca msta'.

³⁴ Ngua cuayá' tso'o ti' nu qui'yu bi', ngua ti' Jesús.

—Ná quiña'a tsa lyiji jinu'u cha' tyatí nu'u cha' jil'i ycuil' Ndyosi cha' caca Ni loo ne' cresiya jinu'u —nacui' Jesús jil'i mstru bi'.

Lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi', nga'aa nchcui' ngu' xi xa' la cha' lo'o, cha' ntsii ngu' xi jil'i.

Nchcuane Jesús jil'i ngu' cuentya jil'i Cristo

³⁵ Tya ndu Jesús nclyu'u yu jil'i ngu' ne' laa tonu bi'. Li' nchcuane yu jil'i ngu':

—Nchcui' nu mstru cha' jo'ó bi' cha' la cui' ñati' tya'a jil'i jyo'o David caca Cristo

—nacui Jesús jil'i ngu!—. ¿Ni cha' laca nchcui' mstru bi' jua'a? ³⁶Cua nchcui' ycuil' jyo'o David tya sa'ni la cha' Xu'na yu laca ycuil' Cristo. Xquilya cha' ngulu'u Xtyil'i ycuil' Ndyosi jil'i David, bi' cha' nguscua yu ndi'ya:

Ycuil' Ni nu laca Xu'na na nacui jil'i Cristo nu Xu'na na!:

“Tyucua nu'u nde la'a tsu' cui 'na”, nacui Ni,

“ña'a cuayá' nu cua'ni tye na' cha' jil'i lcaa tya'a cusu jinu'u,

cha' caca nu'u loo jil'i lcaa ca cha'”, nacui ycuil' Ndyosi nu Xu'na na jil'i Cristo.

³⁷Xu'na na', nchcui' jyo'o David jil'i Cristo —nacui Jesús jil'i ngu!—. ¿Ni cha' laca nchcui' ngu' cha' ñati tya'a jil'i jyo'o David caca ycuil' Cristo lacua?

Tso'o tsa ndyuna ñati cha' nu nda Jesús, lo'o jua'a quiña'a tsa ñati ndu ca bi'.

Ngusta Jesús qui'ya jil'i mstru cha' jo'ó bi'

³⁸Lo'o li' tya nclyu'u la Jesús jil'i ngu':

—Tii ti ti' mā cha' ná cñilo'o mstru cha' jo'ó jil'i mā. Ndiya tsa ti' ngu' bi', cha' tyijiloo ngu' jil'i xa' la ñati —nacui Jesús—. Lacu' ngu' bi' late' tso'o ña'a nu tyucui' cu', cha' lye tsa cua'ni chí xa' ñati loo ngu' bi' lo'o ndya'a ngu' lcaya'.

³⁹Ndiya ti' mstru bi' tyucua lo yaca xlya nu tso'o la ña'a ne' laa, jua'a tyucua ngu' bi' ca su tso'o la lo'o ndyaca ta'a.

⁴⁰Hasta nxlyaa mstru bi' ni' jil'i nu cuna'a ti'i, jua'a jil'i lcaa na nu ntsu'u jil'i nu cuna'a bi' nxlyaa ngu'. Tyiquee' nchcui' mstru bi' lo'o ycuil' Ndyosi; pana na cuiñi ti ndu'ni ngu' jua'a, cha' ña'a ñati jil'i ngu' nti' ngu'. Bi' cha' lye la xcube' Ni jil'i mstru bi', nu lo'o tyalaa tsā cha' cua'ni cuayá' Ni jil'i lcaa ñati.

Msta nu nda sca nu cuna'a ti'i

⁴¹Lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi', li' ndyaa tucua yu xi ne' laa bi' cacua ti su

ndu caju su nxu'ba ngu' cñi cha' caca msta. Na'a yu jil'i nu quiña'a tsa ñati nu ndya'a nsu'ba msta ne' caju cajua. Ndyaa xi ngu' culiya', quiña'a tsa cñi ngusu'ba ngu' culiya' bi' ne' caju bi'. ⁴²Li' ndyalaa sca nu cuna'a ti'i, ngusu'ba tucua tya'a ti cñi sube ne' caju bi', ñi'ya nti' si laca bi' sca centavo ti. ⁴³Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i cha' caa ngu' slo:

—Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o mā —nacui Jesús jil'i ngu' bi'—, cha' tlyu la msta nu nda nu cuna'a ti'i jua que msta nu nda lcaa lo xa' la ñati nu ndya'a re. ⁴⁴Xa' ñati ni, nda ngu' cñi nu ntyucua ti jil'i ngu'; pana nda nu cuna'a ti'i jua lcaa na nu ntsu'u ti xi jil'i, lcaa nu nga'a cha' caja xi na cacu ma' cua nda bi' juani.

Ngulala ti cati laa tonu

13 Lo'o li' cua tyu'u ti Jesús ne' laa tonu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i.

—Mstru —nacui tsaca yu jil'i Jesús—, ña'a tso'o nu'u xi jil'i laa tonu re cha' tso'o tsa ndya'. Tso'o tsa ña'a quee nu ntsu'u sii' ni' re —nacui.

²—¿Ha cua na'a mā cha' tonu tsa ni' quee re? —nacui Jesús jil'i li'—. Nde loo la tyalaa sca tsā lo'o cuityi ñati jil'i ni' re tsiya' ti, hasta nga'aa tyanu ni sca quee nu xñi ca'a chu' tya'a.

Cha' ti'í nu caca lo'o cua tye ti chalyuu

³Lo'o ndu'u ngu' ndyaa ngu' nde lo xlya ca'ya Olivos, ngua'a ngu' xi su tyaca' tso'o laa tonu bi'. Nga'a Jesús lo'o Pedro lo'o Jacobo lo'o Juan lo'o Andrés, cuaana ti nchcuane ngu' bi' jil'i yu li':

⁴—Cuacha' nu'u jil'i ya, ¿ni jacua' cuityi ngu' jil'i laa tonu jua? —nacui ngu' bi' jil'i Jesús—. ¿Ñi'ya caca ca cuayá' ti ya nu lo'o cua caca ti cha' cuxi bi'?

⁵Ngulu'u la xi Jesús jil'i ngu' li':

—Cui'ya mā cuentya cha' ná tucui cñilo'o jil'i mā —nacui Jesús—. ⁶Nde loo la caa quiña'a ñati nu chcu' cha' cuiñi ti jil'i ycu' na'. Chcu' ngu' cha' ycu' Cristo laca ngu', lo'o jua'a cñilo'o ngu' bi' jil'i quiña'a ñati nu jly'a ti' cha' bi'.

⁷Tyempo bi' cañi cha' nxuu tya'a ngu' nasiyu re lo'o ngu' xa' nasiyu, lo'o jua'a caja cha' jil'i mā cha' nxuu tya'a ngu' nasiyu tyijyu'. Ná cutsij mā li'. ⁸Xuu tya'a ñati sca tsu' lo'o ngu' chaca tsu', jua'a xuu tya'a ñati sca quich'i tlyu lo'o ñati chaca quich'i tlyu, tyuu se'i clyacui chalyuu li'. Lo'o jua'a lcau ti se'i caja jbi'na jil'i ngu'. Pana lcaa cha' bi' caca lo'o chca ngxana ti cha' chcube' ñati chalyuu, si'i na cua tye ti chalyuu li'.

⁹Lo'o cu'ma ni, tii ti ti' mā tyi'i mā li' —nacui Jesús—. Tejeya' ñati cuxi jil'i mā, jua'a sta ngu' qui'ya jil'i mā slo ngu' tisiya; quijil'i ngu' bi' jil'i mā, masi ca ne' laa jil'i ngu'. Nga'a cha' tsatu mā slo ngu' gobierno, slo ngu' nu laca loo; cuentya jna' cacha' mā lcaa cha' tso'o jna' jil'i ngu' bi'. ¹⁰Pana tya lyiji tye chalyuu li', cha' clyo ntsu'u cha' cañi cha' tso'o cuentya jna' slo lcaa ñati tyucui ña'a chalyuu. ¹¹Ná cutsij mā lo'o tejeya' ngu' jil'i mā cha' tsa lo'o ngu' jil'i mā slo ngu' tisiya cha' caca cuayá' jil'i mā lo'o ngu' bi', ni ná culacua tsa ti' mā ñi'ya cha' nu xacui mā jil'i ngu' bi'; ta ycu' Ndyosi lcaa cha' nu nga'a cha' chcu' mā tsá bi'. Nga'aa si'i ycu' ti mā chcu' mā li', cha' lo'o tyucui chacuayá' jil'i Xty-i'i ycu' Ndyosi chcu' mā. ¹²Cuxi tsa caca tyempo li'; cujuui cuañi' ñati jil'i tya'a ngu' cha' cujuui ngu' jil'i, jua'a cujuui cuañi' ngu' jil'i sñi' ngu'. Lo'o nu ngu' cuañi' ni, caca ñasi' ngu' jil'i sti ngu', jil'i xtya'a ngu' li'; ta nu ngu' cuañi' bi' jil'i sti ngu', jil'i xtya'a ngu' cha' cujuui ngu' cuxi jil'i. ¹³Lye tsa caca ti'f ti' lcaa ñati jil'i mā xqui'ya cha' ñati jna' laca mā. Ná cube ti' mā; lcaa cu'ma nu talo mā jil'i

cha' cuxi bi' ña'a cuayá' nu tye chalyuu, cua'ni lyaá ycu' Ni jil'i mā li'.

¹⁴Cua nscua lo quityi jil'i jyo'o cusu' Daniel nu ngua tu'ba jil'i ycu' Ndyosi nu ngua sa'ni, cha' ca tiya' la ña'a mā cha' tyu sca na nu suba' tsa, nu cua'ni ñu'u jil'i lcaa na lubii—. (Caca cuayá' ti' mā cha' bi' nu lo'o chcu' mā lo quityi re.) —Nu lo'o ña'a mā cha' ndu na suba' bi' ca ne' laa tonu su ná ntsu'u chacuayá' tyu —nacui Jesús—, li' tso'o la si xna lcaa mā nu ndi'i mā nde loyuu su cuentya Judea, xna mā cha' tyu'u cuatsi' mā laja ca'ya. ¹⁵Xna clyā mā tsá bi' li'. Si nga'a ñati que ni'i jil'i li', nga'aa caja tyempo jil'i ngu' bi' tyaa ngu' nde ne' ni'i, cha' culo ngu' yu'ba nu ntsu'u jil'i ngu'; nga'a cha' ca'ya clyā ngu' bi' nde lo yuu cha' xna clyā ngu' li'. ¹⁶Lo'o jua'a si nga'a ñati lo xtyā tsá bi', nga'aa caja tyempo xtyuu ngu' bi' ca to' tyi ngu' cha' squi'ya ngu' te' quichá' jil'i ngu', cha' ntsu'u cha' xna clyā ngu' bi' li'. ¹⁷Tya'na tsa nu cuna'a tana; jua'a nu cuna'a nu ntsu'u cubi' cuañi' nu tya ntyi', tya'na tsa caca ngu' bi' lo'o caca tsá bi'. ¹⁸Tso'o si jña mā cha' jil'i ycu' Ndyosi cha' ná caca tyempo tlyā' bi' nu lo'o ntsu'u cha' xna mā, ¹⁹cha' lye tsa chcube' ngu' tsá bi'. Ni sca quiya' bilya chcube' ñati chalyuu jua'a, tya lo'o ngüiñá ycu' Ndyosi chalyuu. Lo'o jua'a tyempo nu caca nde loo la, nga'aa chcube' ngu' chaca quiya' jua'a. ²⁰Pana cua nacui ycu' nu Xu'na na cha' xtyi la tsá caca tyempo nu chcube' ngu' ca li'. Si tyiquee' talo tyempo cuxi bi', nga'aa clyáá ni tsaca ñati chalyuu li'. Pana xqui'ya cha' tya'na ti' ycu' Ni jil'i ñati jil'i Ni, bi' cha' cua'ni Ni cha' xti ti tsá caca tyempo cuxi bi'.

²¹Ca nde loo la ndi'ya chcu' nu ngu' cuiñi lo'o mā: “Ña'a mā ña'a, cua ndyalaa Cristo ca nde”, ñacu' ngu' cuiñi. Lo'o li': “Ña'a mā ña'a, cua ndyalaa Cristo quich'i jua”, ñacu' xa' la nu cuiñi li'. Ná taquiya' mā jil'i cha' nu chcu'

ngu' bi'. ²² Cristo cuiñi caca ngu' bi'. Lo'o jua'a tyu'u tucua xi nu cuiñi nu chcu' cha' tu'ba ji'i ycu' Ndyosi laca ycu' ca ngu'; cha' cuiñi ti cua'ni ngu' bi' cha' tlyu, cha' cube tsa ti' xa' ñati. Cua'ni ngu' cuiñi bi' jua'a, cha' tyijiloo ngu' ji'i ma nti' ngu', lo'o jua'a ji'i lcaa ñati nu cua ngusubi ycu' Ndyosi ji'i. ²³ Cua ndacha' na' cha' bi' ji'i ma juani, nu tya lyiji caca cha' cuxi bi', cha' cui'ya ma cuentya ñi'ya caca cha' bi', cha' caca tii ti' ma li'.

**Ndi'ya caca lo'o chaca quiya'
caa ycu' nu cua nda Ni ji'i
lijya cha' caca ñati**

²⁴ Tya ngulu'u Jesús la xi cha' ji'i ngu' li':

—Lo'o li' —nacu' yu—, nu lo'o ndye nchcube' ñati, caca talya ña'a xee cuichaa li', lo'o jua'a nga'aa tyaca' xee co' li'. ²⁵ Tyalú cuii lo'o cualya nu ntsu'u nde cua ca lo yuu li', lo'o jua'a xquiña Ni ji'i lcaa na nu ntsu'u nde cua. ²⁶ Lo'o na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati ni, ña'a ngu' 'na, cha' caa na' laja coo nu ndubi tsa ña'a. Lye xi ña'a caca li', cha' lo'o lcaa juersa 'na caa na'. ²⁷ Li' culo na' cña ji'i quiña'a tsa tya'a xca ji'i ycu' Ndyosi, cha' tsa xca bi', cha' xuti'i se'i ti ji'i lcaa ñati nu cua ngusubi ycu' Ni ji'i; tsa xca bi' lcaa su ndi'i ñati bi' tyucui ña'a chalyuu.

²⁸ Ntsu'u sca cha' nu ca tsa'a na xi lo'o ña'a na masi yaca quityi, masi yaca ntsati. Nu lo'o xana tyucua sati, li' caluu laca'; caca cuayá' ti' na li' cha' cua ngulala ti tyalaa ni tyo. ²⁹ Lo'o jua'a caca cuayá' ti' ma cha' cua tye ti lcaa cha'; nu lo'o ña'a ma tyu'u tucua lcau ti cha' nu cua ndacha' na' ji'i ma tsa, cua caa ti ycu' na' li'. ³⁰ Chañi cha' nu nchcu' na' lo'o ma, cha' lo'o bilya tye cha' ji'i lcaa ñati nu lu'ú chalyuu juani, li' caca lcaa cha' nde chalyuu ñi'ya nu ndacha' na' ji'i ma tsa. ³¹ Tye cha' ji'i lcaa na nu ntsu'u nde cua, tye cha' ji'i chalyuu, pana ná tye

tsiya' ti cha' nu cua nchcu' na' lo'o ma, cha' xcu' cha' liñi laca cha' nu nchcu' na'.

³² Ni sca ñati ná jlo ti' ni tsa caca cha' bi', ni hora caca; masi xca ji'i ycu' Ndyosi, masi na' nu laca nu sca ti Sñi' ycu' Ni, ná jlo ti' ya. Sca ti ycu' Ndyosi Sti na', jlo ti' Ni ni tsa caca bi'.

³³ Tii ti ti' ma tyi'i ma, cua'ni yala ma lo'o ntajatya ti ma ji'i ycu' Ni, cha' ná jlo ti' ma ni jacua' caca tsa bi'. ³⁴ Ñi'ya laca lo'o cua tsa ti sca ñati tlyu tyijyu': lo'o cua tsa ti yu, ta yu cña ji'i msu cha' ña'asi' ngu' to' tyi yu, sca cña scaa msu bi'; cuati culo nu xu'na ni'i bi' cña ji'i nu qui'yu nu ndu cua ca to' lo'o cha' cua'ni tii ti' yu. ³⁵ Jua'a cu'ma ni, tii ti ti' ma tyi'i ma cha' ná jlo ti' ma ni jacua' tyaa nu Xu'na ma, masi nde ngusi, masi cla'be talya, masi hora nxi'ya ndye'e, masi lo'o cua nguxee chaca tsa. ³⁶ Tii ti ti' ma tyi'i ma lacua si tsiya' ca tyu'u tucua yu caa yu, cha' ná tyalaa ycu' nu Xu'na ma laja lo'o laja' ti ma. ³⁷ Ndi'ya nchcu' na' lo'o ma, jua'a lo'o lcaa ñati: Tii ti ti' ma tyi'i ma lacua.

**Cuaana ti ngüñi cha' ji'i ngu' lo'o
tya'a ngu' cha' xñi ngu' ji'i Jesús**

14 Tya lyiji tya tyucuaa tsa cha' caca ta'a pascua, li' ndyaca ta'a su ndacu ngu' xlyá nu ná ndya' lo'o sca tiye'. Nclyana sti jo'ó nu laca loo, nclyana mstru cha' jo'ó, ñi'ya nu cua'ni ngu' cha' caca tejeya' ngu' ji'i Jesús cuaana ti, cha' cjuui ngu' ji'i. ² Nchcu' ngu' lo'o tya'a ngu' ñi'ya cua'ni ngu' cña bi':

—Ná tso'o tejeya' na ji'i yu tsa ta'a —nacu' ngu'—. Caca ñasi' tsa lcaa ñati nu ndi'i ta'a si jua'a, tlyu tsa cha' cusuu caca bi' li'.

Nda'a sca nu cuna'a setye hique Jesús

³ Lo'o li' nga'a Jesús to' tyi Simón nu ngusñi quicha ndyatsu' cuaña'. Ca

quichĩ Betania ntucua tyi nu Simón bi'. Lo'o nga'a ngu' to' mesa ndyacu ngu', li' ndyalaa sca nu cuna'a slo ngu' lo'o sca caatyā quee alabastro, nu ngutsa'á lo'o setye tyixi xtyi'i nu laca setye nardo; quiña'a tsa nga'a setye bi'. Li' ngucha nu cuna'a bi' tu'ba caatyā, ngusalú setye lo xlyā hique Jesús nu ntucua yu. ⁴ Bi' cha' ngua ñasi' xi ñati tya'a ndyacu ngu' nu lo'o na'a ngu' cha' bi':

—¿Ni cha' ngusalú nu cuna'a setye cua jua'a ti? —nacui ngu'—. ⁵ ¿Ni cha' ná ndyujui' ji'i cha' caja xi cñi cha' ta ji'i ngu' ti'i? Sna siyento cñi plata nga'a tsa lo cua setye tyixi xtyi'i bi' —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'.

Lye tsa nchcui' ngu' lo'o nu cuna'a bi' li'.

⁶ —Nga'aa chcui' lye mā lo'o nu cuna'a re —nacui Jesús ji'i ngu'—. Ná cua'a mā ji'i. Tso'o tsa cña nu ngua'ni nu cuna'a re cuentya jna'. ⁷ Lcaa tsā ndi'i ngu' ti'i lo'o mā nde chalyuu, bi' cha' taca cua'ni mā cha' tso'o lo'o ngu' ti'i ni jacua' nu nti' ti mā; pana nu na' ni, cua tye ti tsā nu tyi'i na' lo'o mā. ⁸ Cua ngua'ni nu cuna'a re lcaa ña'a cha' nu nchca ji'i. Na cua ngua'ni ma' cha' caca tyixi xtyi'i loo na' juani; masi tya lyiji cajaa na', yala la ngua'ni cho'o ma' ji'i tyucui ña'a na' cha' xatsi' ngu' 'na. ⁹ Chañi cha' nu chcui' na' lo'o mā juani, cha' lcaa su cañi cha' jna' tyucui ña'a chalyuu, ca bi' cuna ñati lcaa cha' nu ngua'ni nu cuna'a re juani, cha' tyi'u ti' ngu' cha' tso'o tsa cña nu ngua'ni nu cuna'a re.

Ndyujui' Judas cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' xña'a

¹⁰ Lo'o Judas Iscariote ni, la cui' tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús laca bi'. Li' ndu'u nu Judas bi' ndyaa slo sti jo'ó nu laca loo, cha' kujui' cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' bi'. ¹¹ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu ngu' tlyu bi' lo'o ndyuna ngu' cha' nu

nchcui' Judas lo'o ngu', bi' cha' nacui ngu' tlyu bi' ji'i cha' ta ngu' cñi ji'i. Li' nclyana Judas ni hora caca ji'i ta ji'i Jesús ya' ngu' xña'a bi'.

Chaca tya quiya' ndyacu Jesús sii lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i

¹² Lo'o ngua tsā clyo ji'i ta'a nu ndacu ngu' xlyá nu ná lo'o scua tiye' ndya' bi', tsā bi' ndujuii ngu' xlyā' cuañi' cha' cacu ngu' ta'a pascua. Li' nchcuane ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús:

—¿Macala cua'ni cho'o ya na cha' cacu na sii nu cuentya ji'i ta'a pascua? —nacui ngu' ji'i yu.

¹³ Li' ngulo Jesús cña ji'i tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Yaa clyā mā lquichi —nacui yu ji'i ngu' bi'—. Cajua tyacua tya'a mā lo'o sca nu qui'yu nu ntucua sca tel'i hitya scu yu. Tsa lca'a mā ji'i yu bi'. ¹⁴ Su tyatí yu ni'i, ndi'ya chcui' mā lo'o nu laca xu'na ni'i bi': “Ndi'ya nacui nu mstru ji'na jin-u'u: Cua'ni nu'u cha' tso'o cacha' nu'u 'na, ¿macala ntsu'u su caa na' cha' cacu na' sii lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a 'na, cha' cua'ni ya ta'a pascua?” Jua'a ñacuī mā ji'i ngu' nu ca tyi bi'. ¹⁵ Li' culu'u yu sca sel'i tlyu ji'i mā, sca ba'a ni'i nde cua nu cua laca ngua tso'o, nu ntsu'u lcaa na nu cua'nijo'o ji'na li'. Ca bi' cua'ni cho'o mā sii cacu na —nacui Jesús.

¹⁶ Lo'o li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' lquichĩ ndyalaa ngu' to' ni'i bi', lo'o ñi'ya nu nacui Jesús ji'i ngu', jua'a ngua cha' bi'. Ngua'ni cho'o ngu' na cacu ngu' sii cuentya ji'i ta'a pascua li'.

¹⁷ Lo'o cua ngusii, li' lijya Jesús lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i. ¹⁸ Laja lo'o nga'a ngu' ndyacu ngu', li' nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o mā —nacui Jesús—; ntsu'u tsaca cu'mā nu stu'ba ti ndyacu lo'o na juani, nu cua cu-jui' ti cresiya 'na ji'i ngu' xña'a.

¹⁹ Xñi'í xi ti' ngu' ndi'í ngu' li'. Hora ti lcaa ngu' lo'o tya'a ngu', nguxana nchcui' ngu' lo'o Jesús:

—¿Ha na' nu tã jinu'u ya' ngu' xña'a? —nacu'í tsaca ji'í.

—¿Ha na'? —nacu'í chaca ji'í li'.

²⁰ —Sca yu tya'a nu tii tyucuaa tya'a ma, bi' laca nu kujui' cresiya 'na ji'í ngu' xña'a —nacu'í Jesús ji'í ngu'—. Sca yu tya'a ma nu stu'ba ti ndyacu lo'o na ne' sca ti ca'ña scuaa re —nacu'í—. ²¹ Na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati ni, caca cha' jna' ñi'ya nu nscua cha' lo quityi cuentya jna' cua sa'ni la. Pana tya'na tsa ñati nu ta 'na ya' ngu' xña'a li', tso'o la ngua ji'í yu masi ná ngula yu chalyuu tsiya' ti.

²² Tya ndyacu ngu' sii bi' lo'o ntejeya' Jesús ji'í sca xlyá, ndya yu xly'a'be ji'í ycu'í Ndyosi cuentya ji'í xlyá bi', ngusa'be yu ji'í, cha' tacha ji'í ngu' cha' cacu ngu'.

—Cacu ma xlyá re —nacu'í Jesús ji'í ngu'—, cha' ñi'ya nti' cuaña' na', jua'a nti' nu nde.

²³ Li' ntejeya' Jesús ji'í sca vaso vino, ndya yu xly'a'be ji'í ycu'í Ni, nda yu vaso ji'í ngu' cha' co'o ngu' li'. Ndyo'o lcaa ngu' vino bi' li'.

²⁴ —Ni'ya nti' tañi na', jua'a nti' nu nde —nacu'í Jesús ji'í ngu'—. Tyalú tañi na' cha' caja ñi'ya cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'í lcaa ñati, cha' jua'a quiñi cha' ji'í ycu'í Ndyosi lo'o ñati chalyuu chaca quiya'. ²⁵ Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma, cha' nga'aa co'o na' vino chaca quiya', ña'a cuayá' tyalaa tsã bi' lo'o co'o na' vino cucui lo'o cu'ma ca su laca ycu'í Ndyosi loo; xa' co'o na' ji'í li'.

Chcui' Pedro lo'o ngu' cha' ná nslo ji'í Jesús tsiya' ti

²⁶ Lo'o ndyula tu'ba ngu' sca jii ji'í ycu'í Ndyosi, li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' nde ca'ya Olivos. ²⁷ Xa' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í li'.

—Caca tyuju'u ti' lcaa cu'ma ña'a ma 'na —nacu'í Jesús ji'í ngu'—. Xtyanu ma xi 'na ca ndyi la. Li' caca cha' nu nscua lo quityi ji'í ycu'í Ndyosi ndi'ya: “Lo'o kujui na' ji'í nu ña'asi ji'í xly'a' bi', xna lcaa xly'a' tyaa ni' li'”. Jua'a nchcui' quityi. ²⁸ Pana nu lo'o tyu'ú na' chaca quiya', tsa'a na' nde Galilea nu tya lyiji tsa'a cu'ma.

²⁹ —Masi lcaa ngu' xtyanu ngu' jinu'u, pana nu na' ni, ná xtyanu na' jinu'u tsiya' ti —nacu'í Pedro ji'í Jesús li'.

³⁰ —Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o nu'u —nacu'í Jesús ji'í Pedro—. Ca ndyi sna quiya' chcui' nu'u lo'o ñati cha' ná nslo nu'u 'na. Jua'a cha' ta nu'u lo'o ñati nu lo'o bilya xi'ya ndye'e tucua quiya' talya ndyi.

³¹ —Ná chcui' na' lo'o ñati cha' ná nslo na' jinu'u —nacu'í Pedro ji'í Jesús—. Masi kujui ngu' jinu'u, masi cua kujui ti ngu' 'na, ná xacu'í na' cha' ji'í ñati cha' ná nslo na' jinu'u —nacu'í.

Lye tsa nchcui' Pedro, lo'o jua'a lcaa tya'a ngu', stu'ba ti nchcui' ngu'.

Nchcui' Jesús lo'o ycu'í Ndyosi Sti yu ca Getsemaní

³² Lo'o li' ndyaa ngu' sca ne' lo'o su ndu xi yaca tyacala' ca su naa Getsemaní.

—Cua'a ma xi ca ndacua ti —nacu'í Jesús ji'í ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í—. Tsa'a na' ca nde la xi cha' chcui' na' lo'o ycu'í Ndyosi Sti na' —nacu'í yu.

³³ Ndyaa yu la xi li', ndyaa lo'o yu ji'í Pedro lo'o Jacobo lo'o Juan. Li' lye tsa ngua xñi'í ti' Jesús, ndya'a tsa cha' tyiquee yu xqui'ya cña tlyu nu cua tyacua ti ji'í yu.

³⁴ —Xñi'í tsa ti' na' juani —nacu'í Jesús ji'í ngu'—, nga'aa talo na' cha' xñi'í tsa ti' na'. Tyanu ma ca nde ti, tii ti ti' ma tyi'í ma —nacu'í.

³⁵ Tya ndyaa Jesús la xi ca nde bi' la, ndyatú sti' yu lo yuu ti, ngüijña yu ji'í

ycui' Ndyosi si caja ñi'ya nu caca cha' ná tyacua cha' cuxi ji'i' yu.

³⁶—Sti na' —nacui Jesús ji'i' ycui' Ndyosi—, lcaa lo cña nchca cua'ni nu'u. Bi' cha' juani, ná ta nu'u chacuayá' tyacua cha' cuxi re 'na, si cajá la ñi'ya nu caca cua'ni na' cña re —nacui Jesús ji'i' ycui' Ndyosi Sti yu—. Pana si'i' ñi'ya nu nti' na' cha' caca, masi cua'ni nu'u lo'o na' ñi'ya nu nti' ycui' nu'u.

³⁷Li' ñaa Jesús chaca quiya' su nga'a nu sna tya'a ngu'. Na laja' ti ngu' bi' li'.

—Simón —nacui yu ji'i' Pedro—, ¿ha laja' tsa nu'u? —nacui—. ¿Ha ná nchca talo nu'u ni sca hora tii ti nu'u xi? ³⁸Tii ti ti' ma tyi'i' ma juani. Chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi cha' ná cua'ni nu cuiñaja ngana ji'i' ma. Jlo ti' na' cha' tyucui tyiquee ma ntaja'a ma cua'ni ma cña re 'na; pana ná tyu'u scua juersa ji'i' ma, bi' cha' yala tsa ndyaja' ma.

³⁹Xa' ndyaa Jesús xi, la cui' ti cha' ngüijña yu ji'i' ycui' Ndyosi Sti yu chaca quiya'. ⁴⁰Li' ñaa yu chaca quiya' slo ngu' bi'; pana xa' laja' ngu' bi', cha' lye tsa ndyu'u xcalá ngu'. Li' nga'aa jlo ti' ngu' ñi'ya xacui' ngu' cha' ji'i' yu. ⁴¹Xa' ndyaa Jesús li'. La cui' jua'a sna quiya' ñaa Jesús su ndi'i' ngu'.

—¿Tya laja' ma? ¿Tya ntsiya cña' ma? —nacui Jesús ji'i' ngu'—. Cuayá' juani, cua ndyalaa hora nu tyaa lo'o ngu' jna' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati. Cua ta ti ñati jna' ya' ngu' xña'a juani. ⁴²Tyatü ma, cha' tyaa na lacua, cha' cua ndyalaa yu nu cua ndyujui' cre-siya jna' ji'i' ngu' xña'a.

Ndyaa lo'o ngu' ji'i' Jesús preso

⁴³Laja lo'o nhcui' Jesús, li' ndyalaa nu Judas bi' slo, la cui' tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i' Jesús laca nu Judas bi'. Quiña'a tsa ngu' tyaa ndya'a ngu' lo'o Judas, ñati nu cua ngulo ngu' tisiya cña ji'i' cha' caa caqui'ya ngu' ji'i' Jesús; lo'o maxtyi cusuü, lo'o yaca ndyi'ya ngu' li-

ya' ngu'. Sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' cusu', bi' laca nu ngulo cña ji'i' ngu' tyaa la bi'. ⁴⁴Judas nu cua ta ti ji'i' Jesús ya' ngu' cuxi bi' ni, cua nhcui' lo'o nu ngu' tyaa la bi' cua tsa la, ñi'ya nu cua'ni:

—Chcuicha' na' ji'i' nu qui'yu bi', cuati cacu na' saca' yu —nacui Judas ji'i' ngu' tyaa la—. Xñi ma ji'i' hora ti, yaa lo'o clya ma ji'i' yu bi' —nacui.

⁴⁵Bi' cha' lijya Judas bi' juani, ndyaa ca su ndü Jesús cha' chcuicha' ji'i' yu.

—Nde ti ndü nu'u, mstru —nacui Judas.

Ndyacu Judas saca' Jesús li'. ⁴⁶Hora ti ntejeya' nu ngu' tyaa la ji'i' Jesús li', cha' tyaa lo'o ngu' ji'i' yu.

⁴⁷Lo'o li' sca ngu' nu tya'a ndya'a Jesús ngusicua maxtyi ji'i', ngusi'yu cu' jyaca sca msu ji'i' sti jo'ó nu laca loo la. ⁴⁸Li' nhcui' Jesús lo'o nu ngu' tyaa la bi':

—¿Ha lo'o maxtyi cusuü lo'o yaca ndya'a ma cha' tejeya' ma 'na? —nacui Jesús ji'i' ngu' bi'—. ¿Ha sca ñati' cuaana laca na' lacua? ⁴⁹Tyuu tsa tsa na'a ma 'na lo'o nga'a na' ne' laa tonu, ngulu'u na' cha' ji'i' ycui' Ndyosi ji'i' ñati, pana ná ntejeya' ma 'na li'. Jlo ti' na' ñi'ya nu ndyaca juani, cha' la cui' ña'a cha' nu nscua lo quityi ji'i' ycui' Ndyosi cuentya jna', jua'a ndyaca juani.

⁵⁰Li' nguxtyanu lcaa tya'a ndya'a Jesús ji'i' yu, ngusna ngu'. ⁵¹Sca ti yu cuañi' ndyanu, ndya'a lca'a ji'i' ngu' nu ndyaa lo'o ji'i' Jesús. Sca tasá ti ngüix-i' chu' yu cuañi' bi'. Lo'o jua'a ngua ti' ngu' tyaa la tejeya' ngu' ji'i' yu cuañi' bi'; ⁵²bi' cha' nguxtyanu ji'i' tasá ji'i' ya' ngu', ngusna masi quichi' ti.

Ndü Jesús slo ngu' tisiya

⁵³Lo'o li' ndyaa lo'o ngu' ji'i' Jesús slo xu'na sti jo'ó. Cua ndyu'u ti'i' lcaa sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' cusu' lo'o mstru cha' jo'ó cajua, cua ndyu'u ti'i' ngu' slo

xu'na sti jo'ó bi'. ⁵⁴Tyijyu' ti ndyu'u lca'a Pedro chu' ngu' tyaala ña'a cuayá' nu ndyalaa ngu' ne' lo'o ji'i xu'na sti jo'ó. Li' ngua'a Pedro slo ngu' nu nga'a cua ca ni'i bi' su nga'a ngu' to' lquii' cha' caca chcatsu ngu'.

⁵⁵Ngua ti' sti jo'ó nu laca loo lo'o lcaa ngu' tisiya bi' sta ngu' qui'ya ji'i Jesús cha' cujuui ngu' ji'i yu, pana ná nquije ñi'ya nu cujuui cuañi' ngu' ji'i yu. ⁵⁶Ndya'a tsa ngu' cuiñi' slo ngu' cha' sta ngu' qui'ya ji'i Jesús, pana ná stu'ba nchcui' ngu' bi'. ⁵⁷Su cua ndye li' ndy xi ngu' cuiñi, nchcui' ngu' lo'o nu ngu' tlyu bi':

⁵⁸—Cua ndyuna ya sca cha' nu nchcui' nu qui'yu re —nacu'i sca ngu' cuiñi bi'—. Ndi'ya nchcui' yu: “Cuitya na' ji'i laa tonu re nu ngüiñá ñati chalyuu ti. Chu' sna tsá ti cua'ni na' cha' tya' chaca nu ná cuiñá ñati chalyuu”, nacu'i Jesús re. Cua ndyuna ya cha' jua'a nchcui' yu —nacu'i ngu' cuiñi bi'.

⁵⁹Pana ná stu'ba nchcui' nu ngu' cuiñi bi'.

⁶⁰Lo'o li' ndyatü sti jo'ó nu laca loo la slo lcaa ngu' tlyu, nchcui' lo'o Jesús:

—¿Ha nga'aa ntsu'u cha' nu xacu'i nu'u ji'i cua, cha' tyu'u lubii nu'u cuentya ji'i qui'ya nu ngusta ngu' jinu'u? —nacu'i sti jo'ó bi' ji'i Jesús.

⁶¹Ti' ti ndy Jesús, ni sca cha' ná nguxacu'i yu tsiya' ti. Bi' cha' xa' nchcuane sti jo'ó nu laca loo la ji'i yu li':

—¿Ha chañi cha' Cristo laca nu'u? —nacu'i—. ¿Ha nu'u laca nu sca ti Sñi' ycu'i Ndyosi nu ndu'ni tlyu na ji'i? —nacu'i sti jo'ó bi' ji'i Jesús.

⁶²—Chañi cha' nu nda ma, na' laca nu bi' —nacu'i Jesús ji'i ngu' li'—. Lo'o jua'a nde loo la ña'a ma 'na nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati; ña'a ma 'na lo'o ntucua na' la'a tsu' cui' su tlyu bi', ca su ntucua ycu'i Ndyosi Sti na' nu lcaa tsiya' ti cña nchca ji'i Ni; ña'a ma 'na lo'o caa na' chaca quiya' laja coo nde cua li'.

⁶³Ñasi' tsa sti jo'ó nu laca loo la, bi' cha' ngusaa' ste' ycu'i slo ngu'.

—Nga'aa nti' na cha' sta xa' la ñati qui'ya ji'i nu qui'yu re —nacu'i sti jo'ó bi' ji'i ngu'—. ⁶⁴Na cua ndyuna ma cha' tonu tsa cha' suba' nu nchcui' yu re ji'i ycu'i Ndyosi, nu lo'o nacu'i yu cha' nu sca ti Sñi' ycu'i Ndyosi laca ycu'i yu. ¿Ñi'ya chcui' ma ji'i cha' bi'?

Lcaa ngu' nguxacu'i ngu' cha' ji'i nu laca loo bi', cha' nga'a cha' cajaa Jesús.

⁶⁵Li' nguxana ngu' ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'i Jesús; ngutu'u hitya sañi' ngu' loo yu, jua'a ndyiji' ngu' ji'i laja lo'o ndyacu' loo yu lo'o sca late'.

—Juani ni, cua'ni nu'u cha' ca tii nu'u —nacu'i ngu' ji'i Jesús li'—, cacha' nu'u ji'i ya, ¿tilaca laca nu ngujui' hi'?

Lo'o nu ngu' nu ndy cua' bi', ngujui' ngu' ndacu' ji'i yu li'.

Nacu'i Pedro cha' ná nslo ji'i Jesús tsiya' ti

⁶⁶Tya nga'a Pedro to' ni'i ji'i xu'na sti jo'ó, lo'o li' ndyu'u tucua sca nu cuna'a cua' nu ndu'ni cña ji'i sti jo'ó bi'.

⁶⁷Nxña'a nu cuna'a bi' ji'i Pedro su nga'a to' lquii', li' xa' nxña'a tso'o ca ji'i chaca quiya'.

—Lo'o nu'u ndya'a lo'o Jesús Nazaret bi' —nacu'i nu cuna'a bi' ji'i.

⁶⁸—Si'i na' —nacu'i Pedro—. Ná jlo ti' na'. Ná nchca cuayá' ti' na' ni cha' nchcui' nu'u —nacu'i Pedro ji'i nu cuna'a bi'.

Li' ndu'u Pedro ndyaa to' lo'o ti. Nx-i'ya ndye'e li'. ⁶⁹Xa' na'a nu cuna'a bi' ji'i chaca quiya', nguxana nchcui' lo'o ngu' nu ndy cacua ti:

—Lo'o nu qui'yu jua laca tya'a ngu' bi' —nacu'i nu cuna'a bi'.

⁷⁰Xa' nchcui' Pedro cha' ná lo'o ycu'i'. Pana ca tiya' la xi nchcui' ngu' nu ndy cacua ti lo'o Pedro:

—Chañi cha' tya'a ndya'a ngu' bi' laca nu'u —nacuï ngu'—, cha' lo'o nu'u laca ngu' Galilea —nacuï ngu' jii' Pedro.

⁷¹ Li' nguxana Pedro ngua'ni jura cha' xcube' ycuu' Ni jii' si cha' cuiñi chcu' lo'o ngu'.

—Ná nslo na' jii' nu qui'yu nu nchcu' tsa ma' cha' jii' —nacuï Pedro jii' ngu'.

⁷² Hora tí xa' ngusi'ya ndye'e. Li' ntsu'u ti' Pedro ñi'ya ngua cha' nu cua nchcu' Jesús lo'o tsa: “Ndi'ya cua'ni nu'u ndyi, Pedro; chcu' nu'u lo'o ñati sna quiya' cha' ná nslo nu'u 'na, nu lo'o tya lyiji xi'ya ndye'e tucua quiya'”. Bi' cha' nxi'ya tsa Pedro li'.

Ndu Jesús nde loo Pilato nu laca loo

15 Lo'o nguxee chaca tsa tya ndi'i sti jo'ó nu laca loo, lo'o ngu' cusu', lo'o mstru cha' jo'ó, ndi'i lcaa ngu' tisiya cha' chcu' ngu' lo'o tya'a ngu' jii' cha' bi'. Li' ngusca' ngu' jii' Jesús, ndyaa lo'o ngu' jii' slo Pilato nu ngua gobernador romano cha' caca cuayá' jii'. Nchcuane Pilato jii' Jesús li':

² —¿Ha nu'u laca rey jii' ngu' judío?

—La cui' ñi'ya nu nacuï nu'u, la cui' laca na' —nacuï Jesús jii' gobernador bi'.

³ Lo'o li' ngusta sti jo'ó nu laca loo quiña'a qui'ya jii' Jesús slo nu Pilato bi'.

⁴ Li' xa' nchcu' Pilato lo'o Jesús:

—¿Ha ná nchca xacuï nu'u cha' jii' ngu' jua? —nacuï Pilato jii'—. Na cua quiña'a qui'ya ngusta ngu' jinu'u.

⁵ Nga'aa nchcu' Jesús lo'o ngu' tsiya' ti, lo'o ndube tsa ti' Pilato li'.

Ngulo Pilato cña cha' cujuui ngu' jii' Jesús

⁶ Lcaa yija' lo'o ndyaca tsa ta'a bi' ndu'ni lyaá nu laca gobernador jii' sca ti preso, cua ña'a ca preso nu ndijña ngu' judío jii'. ⁷ Ntsu'u tyuu tya'a ngu' ne' chcu, ngu' nu cua ndyujui jii' ñati laja lo'o ngusu tya'a ngu' lo'o nu ngu' xa' tsu' nu laca loo. Sca preso bi' laca

Barrabás. ⁸ Li' ndyu'u ti'i quiña'a ñati slo Pilato, ndijña ngu' jii' cha' cua'ni lyaá jii' sca preso ñi'ya nu ndu'ni nu laca loo lcaa yija'.

⁹ —¿Ha cua nti' ma' cha' cua'ni lyaá na' jii' yu cua nu laca rey jii' cu'ma' ngu' judío? —nacuï Pilato jii' nu ngu' quiña'a bi'.

¹⁰ Cua nchcu' Pilato jua'a xqui'ya cha' ngua tii cha' liye' tsa ti' sti jo'ó nu laca loo jii' Jesús, bi' cha' ndya'a lo'o ngu' jii' yu slo ycuu' Pilato. ¹¹ Pana ndijña ngu' quiña'a jii' Pilato cha' cua'ni lyaá jii' Barrabás, si'i jii' Jesús. Na cua nchcu' nu ngu' quiña'a bi' lo'o Pilato cha' clyaá jii' Barrabás, xqui'ya cha' la cui' sti jo'ó nu laca loo cua nchcu' tsa lo'o ngu' cha' jua'a jña ngu' cha' jii' Pilato. ¹² Xa' nchcuane Pilato jii' ngu' li':

—¿Ñi'ya cua'ni na' lo'o yu re, nu nchcu' ma' jii' cha' laca yu rey jii' ngu' judío lacua? —nacuï Pilato jii' nu ngu' quiña'a bi'.

¹³ Cuii ngusi'ya ngu' jii' Pilato li':

—Cujuii clya jii' yu lo crusi —nacuï ngu' jii'.

¹⁴ —¿Ni cha' laca cha' nti' ma' cha' cujuui na' jii' yu re? —nacuï Pilato jii' ngu'—. ¿Ni qui'ya ntsu'u jii' yu?

Lye la nxi'ya lo'o ngu' jii' Pilato li':

—Cujuii clya jii' yu lo crusi.

¹⁵ Lo'o li' ngua'ni lyaá Pilato jii' Barrabás cha' tyaala' tyiquee nu ngu' quiña'a bi'. Lo'o lye ngujui'i sendaru jii' Jesús lo'o reta, li' ngulo Pilato cña jii' sendaru cha' tya lo'o ngu' jii' Jesús cha' cujuui'i ca'a ngu' jii' lo crusi.

¹⁶ Ndyaa lo'o sendaru jii' Jesús nde ne' ni'i su ntucua ngu' nu laca loo bi', lo'o jua'a ndyu'u ti'i ña'a lcaa sendaru nu ntsu'u cajua. ¹⁷ Li' nguxacu' ngu' jii' Jesús lo'o sca late' cuaa ña'a. Ngüixii ngu' lti quiche' chu' tya'a cha' caca sca sne', ngusta ngu' sne' bi' hique Jesús. ¹⁸ Li' ngua'ni tlyu ngu' jii' yu cha' cuiñi ti:

—Tso'lo ti tyi'i nu'u, rey ji'i ngu' judío —nacui sendaru ji'i.

¹⁹Nguxana ngu' ngujui'i ngu' yaca quii hique Jesús li'. Lye ngutu'u hitya sañi' ngu' loo yu. Li' ndyatü sti' ngu' slo yu, ñi'ya si cua'ni tlyu ngu' ji'i yu, masi cha' cuiñi ti. ²⁰Nu lo'o ndye ngustí lo'o ngu' ji'i Jesús, li' ngulo ngu' late' cuaa ña'a bi' ji'i; xa' nguxacu' ngu' ste' ycu'i ca yu li', cha' tsaa lo'o ngu' ji'i yu ca su cuju'i' ca'a ngu' ji'i lo crusi. Ndu'u ngu' ndyaa lo'o ngu' ji'i yu li'.

Ngujui'i ca'a ngu' ji'i Jesús lo crusi

²¹Tyucuii lo'o ndya'a ngu', li' na'a ngu' sendaru ji'i Simón ngu' Cirene; sti Alejandro lo'o Rufo laca nu Simón bi'. Cua ñaa Simón ca su ndyaa cña ne' quix-i', lo'o li' ngulo sendaru cña ji'i cha' qui'ya crusi bi' cuentya ji'i Jesús.

²²Li' ndyalaa lo'o ngu' ji'i Jesús ca su naa Gólgota. (Nu Gólgota ni, ca'ya su nscua tyijya hique jyo'o, jua'a nti' ñacui cha' bi' cha'cña ji'na.) ²³Li' nda ngu' vino nguxa' lo'o taná mirra cha' co'o Jesús, pana ná ntaja'a yu co'o yu vino bi'. ²⁴Li' ngujui'i ca'a ngu' ji'i yu lo crusi. Lo'o li' ngüijya ngu' sendaru lo'o tya'a ngu', cha' clyana ngu' cha' lo'o tya'a ngu' tilaca nu caja ste' Jesús ji'i. Jua'a ngua cha' ndye ndacha ngu' ste' Jesús ji'i tya'a ngu'.

²⁵Hora cua caa nde tlya ngua lo'o ngujui'i ca'a sendaru ji'i Jesús lo crusi. ²⁶Nde hique crusi bi' cua nscua letra nu nchcui' ni qui'ya nu ngusta ngu' ji'i Jesús: “Nu nde laca rey ji'i ngu' judío”, nacui letra bi'. ²⁷La cui' tsá bi', ngujui'i ca'a ngu' ji'i tucua tya'a ngu' cuaana lo crusi se'i ti lo'o Jesús. Crusi ji'i tsaca ngu' cuaana bi' ndü la'a tsu' cui' ji'i Jesús, crusi ji'i chaca ndü la'a tsu' coca bi'. ²⁸Jua'a ngua cha' nu nguscua jyo'o cusu' sa'ni lo quityi ji'i ycu'i Ndyosi, nu nchcui' ndi'ya: “Ngua ti' ngu' cha' tya'a

ngu' cuxi laca yu”. Jua'a cha' nscua lo quityi bi'.

²⁹Ngustí lo'o tsa ngu' ji'i Jesús lo'o nteje tacui ngu' tyucuii, nchcui' tsa ngu' cha' suba' ji'i yu.

—Jaa, nu'u laca nu nchcui' cha' cuityi ji'i laa tonu jua —nacui ngu' bi'—, lo'o li' nacui nu'u cha' xa' cuiñá nu'u ji'i chaca quiya' chu' sna tsá ti, ngua ti' nu'u. ³⁰Cua'ni lyaá nu'u ji'i ycu'i ca laca; cua'ya clyu nu'u lo crusi cua juani, si caca jinu'u —nacui ngu'.

³¹Lo'o sti jo'ó nu laca loo, lo'o jua'a mstru cha' jo'ó, ngustí lo'o ngu' ji'i Jesús.

—Ngua'ni lyaá yu ji'i xa' ñati —nacui nu ngu' tlyu bi' ji'i tya'a ngu'—, pana ná nchca clyaa ycu'i ca yu. ³²Cristo laca yu, nu rey ji'i ngu' Israel tya'a na laca yu, nacui yu. Tso'lo la si ca'ya yu lo crusi ycu'i ti yu, cha' ña'a na si caca ji'i yu. Jlyu ti' na ji'i yu li' —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'.

Lo'o jua'a nu ngu' cuaana tya'a ngujui'i ca'a ngu' ji'i lo crusi, lo'o ngu' bi' nchcui' ngu' cha' suba' ji'i Jesús.

Ngujuii Jesús

³³Lo'o ndyalaa nde hora ngua talya xee tyucui ña'a loyuu. Sna hora ndalo cha' talya xee. ³⁴Pana lo'o ngua hora cua sna nde ngusii, li' cuii ngusi'ya Jesús:

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —nacui. (Ndi'ya nti' ñacui cha' bi' cha'cña ji'na: Ndyosi 'na, Ndyosi 'na, ¿ni cha' laca ngulaya' nu'u 'na?)

³⁵Ndyuna xi ngu' nu ndü cacua ti, pana ná ngua cuayá' ti' ngu' ni cha' nchcui' yu:

—Cua'a jyaca ma, nxi'ya yu ji'i jyo'o Elías —nacui ngu' bi'.

³⁶Li' ngusna sca ñati ndyaa ndyiqui'ya sca quiche; ngüicha' ngu' ji'i quiche bi' lo'o vino tiye' li', ngusicua ngu' ji'i lo'o sca yaca quii cha' co'o Jesús.

—Jatya na xi —nacuĭ nu ñatiĭ bi!—, ña'a na si caa jyo'o Elías cha' ta'ya ji'i Jesús lo crusi.

³⁷ Cuiĭ ngusi'ya Jesús li', ngujuui li'. ³⁸ Hora ti ngutaa' late' tlyu nu ndacuĭ ndyacu' tsa cla'be ne' laa tonu bi', nde cua nguxana ngutaa' late' bi' ña'a cuayá' nu ndyalaa ca lo yuu. ³⁹ Lo'o nu capitán nu laca loo ji'i sendaru nu ndu slo Jesús, na'a capitán bi' ñi'ya ngua'ni Jesús lo'o ngujuui yu.

—Chañi cha' Sñi' ycuĭ' Ndyosi nu laca loo la laca jyo'o re —nacuĭ capitán bi'.

⁴⁰ Laja li' tyijyu' ti ndu sca taju ngu' cuna'a ña'a cui'ya ngu' ji'i Jesús; lo'o María Magdalena, lo'o chaca María xtya'a Jacobo nu cuañi' la, la cui' xtya'a José laca bi', lo'o Salomé ndu. ⁴¹ Nu lo'o tya ndya'a Jesús nde Galilea nu ngua tya tsubi' la, la cui' taju nu cuna'a bi' ndya'a lo'o yu, cha' nguxtyucua ngu' ji'i yu lo'o ndyaque' ngu' na ndyacu ngu'. Lo'o jua'a ndu tyuu tya'a xa' la ngu' cuna'a cajua, tya'a ndyalaa ngu' lo'o Jesús nde quichiĭ Jerusalén.

Nguatsi' jyo'o Jesús

⁴² Cua ngusii xi, la cui' tsā ta'a sii laca bi', cha' chaca tsā bi' caca tsā nu tyi'i cña' ngu' judío. ⁴³ Lo'o jua'a ndi'i sca ngu' tisiya nu naa José, ngu' Arimatea ngua bi', sca ngu' tlyu. Lo'o José ndu ti' cha' cua tyalaa ti tsā cha' caca ycuĭ' Ndyosi loo; bi' cha' ngua'ni tlyu tyiquee, ndyaa slo Pilato cha' jña ji'i jyo'o Jesús cha' tyatsi'. ⁴⁴ Ndube tsa ti' Pilato si chañi cha' ngujuui Jesús yala ti. Bi' cha' ngusi'ya ji'i nu capitán ji'i sendaru nu ndu cua quiya' crusi cha' caa capitán bi' slo, cha' cacha' ji'i nu laca loo si chañi cha' ngujuui Jesús. ⁴⁵ Li' nacuĭ capitán bi' ji'i Pilato cha' chañi cha' ngujuui jyo'o bi'; bi' cha' nda Pilato chacuayá' ji'i José cha' tsaa lo'o ji'i jyo'o bi', cha' tyatsi'. ⁴⁶ Li' ngüi'ya José sca tasá tso'o tsa ña'a; nda'ya nu cusu' ji'i jyo'o bi',

ngüixii tasá cucui hichu' jyo'o. Li' ndyaa lo'o ji'i ca sca tyuquee nu ngulu ngu' nde sii' cua'a, nguxatsi' ji'i jyo'o Jesús ne' tyuquee bi'. Li' nguxasu ngu' sca quee tonu to' tyuquee bi', tachaa ndacu' ngu' ji'i li'. ⁴⁷ Lo'o María Magdalena, lo'o María xtya'a José ni, na'a ngu' su nguatsi' jyo'o Jesús.

Ndyu'ú Jesús chaca quiya'

16 Nu lo'o cua ndye tsā nu ndi'i cña' ngu' judío, li' nu María Magdalena lo'o María xtya'a Jacobo lo'o Salomé ni, ndyaa ngu' ngüi'ya ngu' setye tyixi xtyi'i; tsaa lo'o ngu' ji'i setye bi', cha' ta'a setye bi' ña'a tsaca chu' jyo'o bi' nti' ngu'. ² Cua nguxee chaca tsā li', tsā clyo ji'i semana. Lo'o ntyucua cuichaa, li' hora ti ndu'u ngu' cuna'a bi' ndyaa ngu' su ntsu'u jyo'o Jesús tyuquee bi'. ³ Laja lo'o ndya'a ngu' tyucuiĭ nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Tilaca nu xtyucua ji'na cha' culotsu' na quee tonu nu ndyacu' to' tyuquee bi'? —nacuĭ ngu' ji'i tya'a ngu'.

⁴ Lo'o ndyalaa ngu' cacua ti, li' nguxña'a ngu' ji'i tyuquee bi', lo'o li' na'a ngu' cha' cua ndyaatsu' quee tonu nu ndyacu' to' tyuquee bi'; ntucua yaala to' tyuquee bi' li'. ⁵ Ndyatĭ ngu' nde ne' tyuquee, na'a ngu' ji'i sca nu qui'yu cuañi', ngua ti' ngu'; ngati tsa ña'a late' tyucuĭ cu' nu lacu' nu qui'yu bi' nu nga'a la'a tsu' cui' su nscua jyo'o bi' nquicha'. Ndube tsa ti' nu ngu' cuna'a bi' ña'a ngu' ji'i.

⁶ —Ná cutsii mā —nacuĭ nu qui'yu bi' ji'i nu ngu' cuna'a bi'—. Cua jlo ti' na' cha' ji'i Jesús Nazaret nu ndyujuiĭ ngu' ji'i lo crusi nclyana mā. Pana nga'aa ntsiya jyo'o bi' ca nde, cha' cua ndyu'ú yu bi' chaca quiya'. Caa na'a mā xi ca nde su ngusta ngu' ji'i jyo'o bi'. ⁷ Li' yaa clyā mā cacha' mā ji'i Pedro lo'o ji'i xa' la ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu, cha' cua tsaa ti ycuĭ' yu nde loo ji'i mā nde Galilea; ty-

acua tya'a mā lo'o yu ca bi', ñi'ya nu cua nacui yu ji'i mā tya tsubi'.

⁸Li' ndu'u ngu' tyuquee nxna ngu' ndyaa ngu'. Lye tsa nchcua ngu', cha' ndube tsa ti' ngu'. Pana ná nchcui' ngu' lo'o xa' ñati tyucui cha' ndyutsii tsa ngu'.

Ndyu'u tucua Jesús slo María Magdalena

⁹La cui' tsa clyo ji'i semana ngua bi' lo'o ndyu'ú Jesús chaca quiya'. Clyo ndyu'u tucua yu slo María Magdalena. Tya tsubi' la cua ngua'ni yu jo'o ji'i nu María bi', cua ngulo yu cati tya'a cui'i cuxi nu ngusñi ji'i nu cuna'a bi'. ¹⁰Lo'o cua na'a María ji'i ycui' Jesús, hora ti ndu'u María ñaa slo nu xa' la tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu, cha' cacha' ji'i ngu' ñi'ya ngua cha'. Nxi'ya ngu' nga'a ngu', cha' xñi'i tsa ti' ngu' cha' ngujuii Jesús. ¹¹Pana masi jua'a, ná nduna ngu' cha' nu nchcui' María lo'o ngu', cha' ná jlya ti' ngu' cha' cua ndyu'ú Jesús chaca quiya'; ná jlya ti' ngu' tsiya' ti cha' cua na'a María ji'i ycui' Jesús.

Ndyu'u tucua Jesús slo tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i

¹²Tiya' la xi, li' ndyu'u tucua Jesús chaca quiya', ngulu'u loo yu ji'i tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i. Tyucuii su ndya'a ngu' nde ne' quixi', ca bi' ngulu'u loo ycui' Jesús ji'i ngu'. ¹³Yala ti ñaa ngu' nde quichi, ndacha' ngu' cha' bi' ji'i tya'a ngu'; pana ná ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu nchcui' nu tucua tya'a ñati bi'.

Cña nu ngulo Jesús ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i

¹⁴Ca ngusii la xi, li' ndyu'u tucua Jesús slo nu tii chaca tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i su nga'a ngu' ndyacu ngu'

to' mesa. Lye nchcui' yu lo'o ngu' bi' ni cha' laca ná jlya tso'o ti' ngu', ni cha' laca ndyacu' hique ngu'. Lo'o jua'a nchcui' yu lo'o ngu' ni cha' laca ná ndaquiya' ngu' ji'i ngu' tya'a ngu', nu cua na'a ji'i yu clyo lo'o ndyu'ú ca ti yu chaca quiya'.

¹⁵—Tsa mā tyucui ña'a chalyuu —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'—. Ta mā cha' lo'o lcaa ñati cuentya jna'. Chcui' mā lo'o ngu' cha' taca clyaá ngu' ji'i nu cuxi xqui'ya na'. ¹⁶Nu lo'o xñi ñati cha' 'na, tyucuatya ngu' chacuayá' jna' li', clyaá ngu' bi' ji'i nu cuxi li'. Ñati nu ná tyaja'a xñi cha' 'na tsiya' ti, tyanu qui'ya ji'i ngu' li'. ¹⁷Ñati nu xñi cha' 'na ni, cua'ni ngu' bi' cha' tonu chacuayá' jna', cha' cube tsa ti' xa' ñati: culo ngu' bi' ji'i cui'i cuxi nu ngusñi ji'i ñati; caja ñi'ya nu chcui' ngu' bi' cha'cña ji'i xa' ñati chacuayá' jna'; ¹⁸masi xñi ngu' ji'i cuaña tyaala, masi co'o ngu' taná tyaala, ná sca cha' cuxi caca ji'i ngu' bi' li'; lo'o sta ya' ngu' bi' hichu' ngu' quicha, tyaca tso'o nu quicha bi' —nacui Jesús ji'i ngu'.

Ndyaa Jesús nde cua

¹⁹Lo'o ndye nchcui' Jesús nu Xu'na na, li' ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ndu'u yu ndyaa yu nde cua; ndyaa tucua Jesús la'a tsu' cui' ji'i ycui' Ndyosi ca bi'. ²⁰Li' ndu'u ngu' nu ngua tsa'a ji'i, ndyaa ngu' lcaa quichi cha' chcui' ngu' cha' ji'i Jesús lo'o xa' ñati. Nxyucua tsa nu Xu'na na ji'i nu ngu' nu ngua tsa'a ji'i, hasta ngua cuayá' tso'o ti' ngu' lcaa quichi su ndyaa ngu' bi', cha' chañi tsa cha' nu nchcui' ngu' cuentya ji'i ycui' Ndyosi; ngua cuaya' ti' ngu' quichi bi' lo'o na'a ngu' cha' tonu nu ngua'ni ngu' bi' chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi.

Tsa lo cua ti cha'.

Quityi nu nguscua San Lucas ñi'ya nu ngua cha' ji'i Jesús

Cha'cña nu nscua clyo

1 Cua quiña'a ñati nguscua lo quityi ñi'ya nu ngua lcaa cha' ji'i Jesús nde su ndi'i ya, quityi historia laca bi'.
²Lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu ngulu'u cha' bi' ji'na; ngu' bi' ni, cua na'a ngu' cha' bi' clyo, tya lo'o nguxana Jesús ngua'ni yu cña, lo'o jua'a ndyaa ngu' nchcui' ngu' cha' ji'i Jesús lo'o lcaa ñati. ³Bi' cha' lo'o na', ngulana tsa na' ñi'ya ngua lcaa cha' nu nteje tacui tya lo'o nguxana cha' bi'. Tso'o nti' na' si lo'o na' scua na' lcaa cha' bi', cha' tsa slo nu'u, cusu' Teófilo, ⁴cha' caca cuayá' ti' nu'u tso'o la lcaa cha' nu nda ngu' lo'o nu'u.

Ndyaa xca' ji'i ycu'i' Ndyosi ca slo Zacarías nu caca sti Juan Bautista

⁵Tyempo nu ngua rey Herodes cña, lo'o ngua yu loo ji'i ngu' loyuu su cuentya Judea, li' ndi'i sca sti jo'ó nu naa Zacarías. Bi' ndya'a lo'o taju sti jo'ó nu ndu cña su ngutu jyo'o Abías nquicha'. Elisabet naa clyo'o yu bi', laca ma' la cui' ñati tya'a ji'i jyo'o Aarón nu ngua sti jo'ó tya clyo la. ⁶Liñi tsa ndu'ni tyucuaa ngu' bi' cuentya ji'i ycu'i' Ndyosi, ndaquiya' ngu' lcaa cña ji'i ycu'i' Ni; ndaquiya' tsa ngu' lcaa cha' nu cua nda Ni lo'o ñati' cua sa'ni la, jua'a ná tucui nchcui' cha' cuxi ji'i ngu' bi'. ⁷Pana ná ntsu'u ni sca sñi' ngu'. Ná ndyiji sñi' Elisabet, lo'o jua'a ngusu' tsa juani.

⁸Cua ndyalaa semana ji'i taju sti jo'ó lo'o nga'a Zacarías, cha' cua'ni ngu' cña ne' laa. ⁹Ndi'ya ngua'ni sti jo'ó nu ngua li': lcaa taju ngu' ngusubi ngu' ji'i sca tya'a sti jo'ó ngu', cha' sca ti yu taca ty-atí yu su tacati ne' laa tonu, cha' taqui yu yana jo'ó lo mesa ca bi' li'. Lo'o juani ndyanu cña bi' ji'i ycu'i' Zacarías.

¹⁰Hora nu ndyaqui yana jo'ó bi' ne' laa, li' ndyu'u ti'i ngu' quichi' nde liya' ti, nchcui' tya'na ngu' lo'o ycu'i' Ndyosi. ¹¹Li' ndu'u tucua sca xca' ji'i ycu'i' nu Xu'na na ca slo Zacarías su ndi'i yu ne' laa, na'a yu cha' ndu xca' bi' la'a tsu' cui' slo mesa tacati su ndyaqui yana jo'ó. ¹²Lo'o na'a Zacarías ji'i xca' bi', nga'aa jlo ti' yu ñi'ya cua'ni yu, cha' ndyutsi tsa yu ji'i. ¹³Nchcui' xca' bi' lo'o yu li':

—Ná cutsi nu'u Zacarías —nacui—. Cua ndyuna ycu'i' Ndyosi cha' nu tya'na tsa nchcui' nu'u lo'o Ni, bi' cha' cala sca sñi' Elisabet clyo'o nu'u. Juan caca naa yu, jua'a caca xtañi nu sta nu'u ji'i. ¹⁴Chaa tsa ti' caca tyiquee nu'u lo'o cua ngula nu piti bi'. Lo'o jua'a, tso'o tsa caca tyiquee quiña'a tsa ñati lo'o ña'a ngu' ji'i nu piti bi', ¹⁵cha' nu bi' caca sca ñati tlyu nde loo ycu'i' Ndyosi. Ná co'o Juan bi' lcui ngatsi, lo'o jua'a ni sca lo lcui ná co'o yu. Tya hora nu cala yu, li' tyanu Xtyi'i ycu'i' Ndyosi ne' cresiya ji'i yu. ¹⁶Cua'ni yu cha' xa' caca tso'o cresiya ji'i quiña'a tya'a ngu' Israel, cha' taquiya' ngu' ji'i ycu'i' Ndyosi nu Xu'na ngu'. ¹⁷La cui' xtyi'i nu nguti'i ne' cresiya ji'i jyo'o Elías nu ndyaa lo'o ycu'i' Ndyosi ji'i tya sa'ni la, la cui' xtyi'i bi' caja ji'i Juan juani. Ca nde loo la caa Juan chcui' lo'o ñati, cha' tyaala' tyiquee ñati, cha' nga'aa xuu tya'a ngu' lo'o sñi' ngu'. Li' taca cha'a lcaa cha' nu ntsu'u tyiquee ngu', cha' taquiya' ngu' ji'i lcaa cha' nu liñi. Jua'a chcui' Juan lo'o ngu' cha' cua'ni cho'o ngu' tyiquee ngu', cha' tyaja'a ngu' xñi ngu' cha' ji'i ycu'i' Ndyosi. Li' caa ycu'i' Cristo.

¹⁸Li' nchcuane Zacarías ji'i nu xca' bi': —¿Ñi'ya caca cha' ca cuayá' ti' na' si chañi ca cha' bi'? Cusu' tsa na', lo'o jua'a clyo'o na' cusu' tsa —nacui Zacarías ji'i xca' bi'.

¹⁹—Gabriel naa na' —nacui xca' ji'i yu li'—. Na ndu ti na' ca slo ycu'i' Ndyosi; bi' laca nu nda 'na lijyaa cha' chcui' na'

lo'o nu'u, cha' ta na' cha' tso'o re lo'o nu'u. ²⁰ Cua'a jyaca nu'u jna' juani: caca cu'u nu'u juani, cha' nga'aa caca chcu' nu'u ña'a cuayá' nu cala cubi' bi' jin-u'u; jua'a caca jinu'u xqui'ya cha' ná jlya ti' nu'u jna'. Chañi tyalaa tyempo bi', li' caca cuayá' ti' nu'u cha' cha' liñi laca lcaa cha' nu nchcu' na' lo'o nu'u —nacu' xca bi' ji'i Zacarías.

²¹ Tya ndi'i ngu' quichi' to' laa, nta-jatya ngu' ji'i nu Zacarías bi' ña'a cuaya' nu tyu'u yu nde liya'; pana quiña'a tsa nclyacua ti' ngu' ni cha' tyiquee' tsa ngutu'u Zacarías nde ne' laa bi'. ²² Lo'o ndu'u Zacarías nde liya', li' nga'aa ngua chcu' yu lo'o ngu'. Ngua tii ngu' cha' ne' laa ngulu'uloo sca xee tlyu ji'i yu nu ndu'u yaa ca slo ycu' Ndyosi. Li' se'i ti ndu' yu ndyu'ni ya' yu ji'i ngu', pana ndyanu cu'u ti yu.

²³ Lo'o cua ndye tsá lo'o ngua'ni Zacarías cña ne' laa, li' nguxtyuu yu ndyaa yu quichi' tyi yu. ²⁴ Tiya' la li', ngua tii clyo'o yu, nu naa Elisabet ni, cha' ngujui sñi' ma'. Li' cua ntsu'u cua ca'yu co' nu xcu' ne' ni'i ti ndyanu ma'. ²⁵ Ndi'ya ngulacua ti' ma': "Ycu' Ndyosi nu Xu'na na laca nu ngua'ni cha' re cuentya jna'. Cua ngua'ni Ni cha' nga'aa chcu' la ñati' cha' cuxi jna'."

Nchcu' xca ji'i ycu' Ndyosi lo'o María cha' cua cala ti Jesús

²⁶ Lo'o cua ntsu'u scuá co' nu ndya'a tana Elisabet, li' ngulo ycu' Ndyosi cña ji'i sca xca ji'i Ni, cha' tsa ca quichi' Nazaret, sca quichi' nde loyuu su cuentya Galilea. Lo'o nu xca bi' ni, la cui' Gabriel laca bi'. ²⁷ Nda ycu' Ndyosi ji'i xca bi' ji'i Ni cha' tsa slo sca nu cuna'a nu ntu-cua ycu' ti. Na cua ngüiñi cha' ji'i nu cuna'a bi', cha' caja clyo'o lo'o sca nu qui'yu nu naa José; David laca xtañi nu qui'yu bi', sca ti xtañi yu lo'o jyo'o cusu' David nu ngutu'ú sa'ni la. María naa nu cuna'a nu ntucua ycu' ti bi', lo'o jua'a

la cui' tya'a nu Elisabet bi' laca María. ²⁸ Lo'o ndyalaa xca slo nu cuna'a bi', li' nchcu' lo'o:

—Tso'o ti tyi'i nu'u —nacu' xca bi' ji'i—, tyaca'a tsa nu'u ji'i ycu' Ndyosi. Tso'o ndi'i Ni lo'o nu'u —nacu'—. Quiña'a tsa cha' tso'o nda ycu' Ndyosi jinu'u, masi ná ndu'ni Ni jua'a lo'o xa' la nu cuna'a.

²⁹ Cua na'a María ji'i xca bi'. Lo'o ndyuna María cha' nu nchcu' yu, li' ngu-lacua tsa ti' ni cha' laca nchcu' xca bi' jua'a. Ndyutsii tsa li'. ³⁰ Xa' nchcu' xca bi' lo'o nu cuna'a cuañi' bi' li':

—María —nacu'—, ná cutsii nu'u cha' cua nda ycu' Ndyosi sca cha' tso'o hi —nacu' xca bi' ji'i—. ³¹ Caca tana nu'u, caja sñi' nu'u; ñacu' nu'u cha' Jesús ca naa cubi' nu caja jinu'u. ³² Caca yu bi' sca ñati' tlyu. Ñacu' ngu' ji'i yu cha' Sñi' ycu' Ndyosi nu Xu'na na nu tlyu la caca yu. La cui' tya'a cña tlyu nu ngua'ni jyo'o rey David, nu tya'a yu nu yaa chalyuu cua sa'ni la, bi' cña laca nu ta ycu' nu Xu'na na ji'i Jesús, ³³ cha' lcaa tsá ná tye cha' caca yu loo ji'i lcaa tya'a ngu' Israel; jua'a ná tye cha' culo yu cña ji'i lcaa ñati' chalyuu.

³⁴ Li' nchcu' María lo'o xca bi':

—¿Ñi'ya caca re lacua, cha' nu bilya caja clyo'o na'? —nacu' María ji'i xca bi'.

³⁵ Li' nda xca sca cha' lo'o:

—Ta ycu' Ndyosi Xtyi'i Ni cha' tyaa su ndi'i nu'u, cha' tyu'ú tyucui ña'a nu'u; sca cha' tlyu nu cua'ni ycu' Ndyosi nu laca loo caca cha' bi'. Nu lo'o cala sñi' nu'u, sca ñati' nu lubii tsa cuentya ji'i ycu' Ndyosi caca cubi' nu cala bi', la cui' bi' laca nu caca naa Sñi' ycu' Ndyosi. ³⁶ Lo'o chaca cha' chcu' lo'o nu'u —nacu' xca ji'i—, cha' lo'o Elisabet tya'a cusu' nu'u nguxana ngua tana, masi cusu' tsa ma'. Tya tsubi' la nacui' ngu' cha' ná ndyiji sñi' ma' tsiya' ti, lo'o juani cua ndya'a scuá co' ntsu'u sñi' ma'. ³⁷ Ni sca cha' ná tucui nti' ycu' Ndyosi.

³⁸ Li' nacui María jil'i xca bi' ndi'ya:

—Si nacui ycuu' Ndyosi cha' cala sni' na' jua'a, cua laca cha' li'. Tso'o ntsu'u tyiquee na' cua'ni na' cña jil'i Ni, lcaa ña'a cña nu culo ycuu' Ndyosi nu Xu'na na 'na —nacui María.

Li' ndu'u xca bi', ndyaa.

Ndyaa María nde slo Elisabet tya'a

³⁹ Li' ndu'u María ndyaa yala ti nde sca quichi' nu ndi'i laja ca'ya Judea. ⁴⁰ Li' ndyalaa María to' tyi Zacarías, nguxana nchcui' lo'o Elisabet; ⁴¹ pana laja lo'o ndyuna Elisabet cha' nu nchcui' María lo'o, hora ti ngüüña xi cubi' nu ntsu'u ne' ma'. Li' ngutsa'á tyiquee Elisabet ntsu'u Xtyi'i ycuu' Ndyosi, ⁴² bi' cha' cuii' tsa nchcui' ma' lo'o María li':

—Tlyu tsa cha' tso'o nu nda ycuu' Ndyosi jinu'u —nacui Elisabet jil'i María—. Ná cua'ni Ni jua'a lo'o xa' la nu cuna'a. Lo'o jua'a tyaca'a tsa cubi' nu ntsu'u jinu'u cuentya jil'i ycuu' Ndyosi —nacui—. ⁴³ ¿Tilaca ta laca na' cha' cua ndyalaa nu'u nu caca xtya'a nu Xu'na na ca slo na'? ⁴⁴ Chañi cha' nu nda na' lo'o nu'u, cha' cua ngüüña xi cubi' nu ntsu'u ne' na' cha' chaa ti' yu laja lo'o ndyuna na' cha' nu nchcui' nu'u lo'o na'. ⁴⁵ Tso'o tsa tyiquee nu'u cha' jlya ti' nu'u cha' jil'i ycuu' Ndyosi, cha' cua'ni Ni lcaa cha' nu nda ycuu' Ni lo'o nu'u.

Jua'a nacui Elisabet jil'i María. ⁴⁶ Li' ngua'ni tlyu María jil'i ycuu' Ndyosi: Tyucui tyiquee na' cua'ni tlyu na' jil'i ycuu' nu Xu'na na', nacui María.

⁴⁷ Ca chaa ti' cresiya jna' xqui'ya ycuu' Ndyosi nu ngua'ni lyaá jna'.

⁴⁸ Ndube tsa ti' ycuu' Ni 'na cha' laca na' msu jil'i Ni, masi sca ñati' ti' laca na'.

Su nguxana ti juani, ñacui lcaa ñati' nu lijya chalyuu nde loo la cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na'.

⁴⁹ Tlyu tsa cña nu ndu'ni ycuu' Ndyosi, lo'o jua'a tlyu tsa cha' nu ndyu'ni Ni lo'o na';

lubii tsa ycuu' Ndyosi, nacui María.

⁵⁰ Ná culaya' ycuu' Ndyosi jil'i ñati' nu taquiya' jil'i cha' nu nchcui' Ni; ña'a cuayá' lcaa tyempo lijya ñati' tyi'i chalyuu, chañi cha' cua'ni tya'na ti' Ni jil'i ngu' bi'.

⁵¹ Quiña'a tsa cña tlyu cua ngua'ni Ni.

Cua ngua'ni tye Ni cha' jil'i ñati' nu xcui' cha' tyixi ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu'.

⁵² Cua ngulo'o Ni jil'i ñati' tlyu ca su ntu-cua tlyu ngu' nti' ngu', cua nda Ni su tso'o la cha' tyi'i ngu' ti'i, nacui María.

⁵³ Cua ngua'ni Ni cha' tyaala' ti' ñati' nu lyiji tsa cha' tso'o jil'i, pana ngulo Ni cña cha' nga'aa caja la cha' culiya' jil'i ngu' culiya'.

⁵⁴⁻⁵⁵ Nguxtyucua tsa Ni jil'i lcaa ngu' Israel tya'a na, cha' laca na msu jil'i ycuu' Ni;

tso'o tsa ngüüni cha' jil'i Ni lo'o jyo'o cusu' jina'.

Ná ngujlyaa ti' ycuu' Ndyosi jina, ñati' tya'a jil'i jyo'o Abraham na; xcui' ngua tya'na ti' Ni jil'i ngu' tya'a na.

Lo'o ña'a ti tya cua'ni tya'na ti' Ni jina lo'o jil'i sni' na tyucui tyempo nde loo la.

⁵⁶ Tya xna co' ndyanu María slo Elisabet, li' ndu'u ñaa nde to' tyi.

Lo'o ngula Juan Bautista

⁵⁷ Cua ndyalaa tsa nu cala sni' Elisabet. Qui'yu cubi' nu ngula jil'i. ⁵⁸ Lo'o ndyuna ngu' cha' ngula sni' ma' cusu' bi', tso'o tsa ntsu'u tyiquee lcaa ngu' tya'a, lo'o ngu' nu nga'a cacua ti. Li' ndyalaa ngu' slo cha' ta ngu' cha' lo'o ma' cusu' bi', cha' tso'o tsa ngua'ni tya'na ti' nu Xu'na na jil'i ma'. ⁵⁹ Lo'o ndu'u scua snu' tsa, li' ñaa ngu' toni'i cha' culacua jil'i nu piti cuentya jil'i ngu' judío lo'o ngusi'yu quiji yu. Cua sta ti ngu' xtañi Zacarías jil'i

nu piti bi' ñi'ya nu naa xtañi sti, ⁶⁰lo'lo li' ngua'a xtya'a nu piti bi' ji'i ngu':

—Nga'aa si'i jua'a caca naa yu —nacuī Elisabet ji'i ngu'—, Juan caca naa yu re.

⁶¹—Ná ntsu'u tya'a ma nu naa jua'a —nacuī ngu' tya'a ji'i ma' cusu' bi'.

⁶²Ngua'ni ya' ngu' ji'i sti nu piti li', cha' ña'a ti tya cu'u nu cusu' bi'. Nchcuane ngu' ji'i yu li':

—¿Ñi'ya xtañi nu piti re scua nu'u nti' nu'u? —nacuī ngu' ji'i.

⁶³Li' ndijña nu cusu' sca ngoca' piti cha' lo bi' scua letra. Ndi'ya nguscua nu cusu' bi' li': “Juan ca naa yu”. Li' ngulacua tsa ti' lcaa ñati nu ndi'i slo.

⁶⁴Hora ti ndyaala tu'ba Zacarías, nguxana ndyu'ni tlyu yu ji'i ycuī Ndyosi li'.

⁶⁵Ndube tsa ti' lcaa ñati nu ndi'i cacua ti li'; lcau ti su ndi'i ngu' nde quichi ca'ya su cuentya Judea bi', nda ngu' cha' lo'lo tya'a ngu' ñi'ya nu ngua ji'i Zacarías.

⁶⁶Ngulacua tsa ti' lcaa ñati nu ndyuna cha' bi':

—¿Ni cña caca nu piti re? —nacuī ngu' ji'i tya'a ngu'.

Chañi cha' tso'o tsa ndyu'ni ycuī Ndyosi lo'o nu piti bi'.

Ngua'ni chī Zacarías loo ycuī Ndyosi, ndyula tu'ba yu sca jii

⁶⁷Cua ngutsa'á tyiquee Zacarías ntsu'u nu Xtyi'i ycuī Ndyosi lo yu. Li' nguxana nu cusu' bi' nda cha' lo'lo ñati ca bi', lcaa ña'a cha' nu cua nda Ni lo'lo ycuī yu. Ndi'ya nchcuī yu:

⁶⁸Ntsu'u cha' cua'ni tlyu na ji'i ycuī Ndyosi nu Xu'na na, nu laca ycuī Ndyosi ji'na ngu' Israel, nacuī nu cusu' bi' li'.

Cua chaca quiya' nguxana nchcuī Ni lo'lo ngu' tya'a na nu laca na ñati ji'i ycuī Ni, juani ndyu'ni Ni cña cha' clyaá na ji'i nu cuxi.

⁶⁹Cua nda ca ti ycuī Ndyosi lijya sca nu tso'o tsa nchca ji'i, cha' cua'ni lyaá

yu ji'na ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'na;

bi' laca sca ñati nu la cui' ñati tya'a ji'i jyo'o David nu ngua'ni cña ji'i ycuī Ndyosi cua sa'ni la.

⁷⁰La cui' jua'a cha' nu nda Ni lo'lo ngu' tya'a na tya sa'ni la, cha' cua ngua tyuu siyento yija nu nda Ni cha' bi' lo'lo jyo'o cusu' ji'na nu ngua tu'ba ji'i ycuī Ndyosi.

⁷¹Nacuī jyo'o cusu' bi', cha' cua'ni lyaá ycuī Ndyosi ji'na laja lo'lo nxuu tya'a ñati cuxi lo'lo na, lo'lo jua'a cua'ni lyaá Ni ji'na laja lo'lo ti'i ti' ñati ña'a ngu' ji'na.

⁷²Cua'ni tya'na ti' ycuī Ndyosi ji'na, lo'lo jua'a ji'i jyo'o cusu' ji'na;

ná ngujyaa ti' ycuī Ni cha' nu cua ngüñi ji'i Ni lo'lo jyo'o tya'a na cua sa'ni, nacuī jyo'o cusu' bi'.

⁷³Nde laca cha' nu cua nda ycuī Ndyosi lo'lo jyo'o Abraham, nu lo'lo ngua'ni jura ycuī Ndyosi lo'o yu:

⁷⁴nacuī Ni cha' culo Ni ji'na laja ñati cuxi nu nxuu tya'a lo'lo na;

jua'a cua'ni Ni cha' ná cutsji na, laja lo'lo ndyu'ni na cña ji'i ycuī Ni tyucui tyempo lo'lo ndi'i na nde chalyuu.

⁷⁵Ta Ni chacuayá' bi' ji'na si lubii tyiquee na, si tyucui tyiquee na taquiya' na ji'i Ni, nacuī nu cusu' Zacarías li'.

⁷⁶Lo'lo nu'u juani, sñi', nacuī yu ji'i nu piti Juan, chcuī ngu' cha' nu'u laca nu ta cuii lo'lo ñati cuentya ji'i ycuī Ndyosi nu laca loo.

Tya'a nu'u ca nde loo la ji'i ycuī nu Xu'na na, cha' quiñi tso'o tyucuii su caa ycuī.

⁷⁷Culu'u nu'u ji'i ñati cha' ji'i ycuī nu Xu'na na;

cua'ni nu'u cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' cua'ni clyu ti' ycuī Ndyosi ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', cha' li' taca clyaá ngu' bi' ji'i nu cuxi.

⁷⁸Ntsu'u tsa tyiquee ycuí' Ndyosi ña'a Ni ji'na; tya'na tsa ti' Ni ji'na, bi' cha' cua ta ti ycuí' Ni ji' Cristó cha' caa nde su ndi'i na.

Bi' laca sca xee tlyu nu tyu'ú ne' cresiya ji'na, ñi'ya nti' xee ndubi nu ntyiji'i su ndi'i na lo'o lijya ca ti cuichaa.

⁷⁹Li' ta Ni xee bi' cha' tyu'ú ne' cresiya ji'i ngu' nu nga'aa ndyiji ñi'ya cua'ni ngu', cha' talya tsa ña'a ne' cresiya ji'i ngu' bi'.

Masi tya lu'ú ngu' bi', pana ñi'ya nti' si na cua ngujui nti' ngu', xqui'ya cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu'.

Culu'u Cristó ji'na ñi'ya cua'ni na cha' tyi'i ti ti na lo'o tya'a na.

Cua ndye cha' nu nda Zacarías li'.

⁸⁰Cua ndyaluu la nu piti, lo'o jua'a cua ngua tlyu la tyiquee yu. Pana xcui' ne' quixi' ndi' yu ña'a cuayá' nu nguluu yu, ña'a cuayá' nu ndu'u tucua yu slo ngu' Israel tya'a yu.

Lo'o ngula Jesús

2 Tyempo bi', ñati nu laca loo la tyucui ña'a chalyuu bi' ngua nu emperador; Augusto naa yu, lo'o li' ngulo yu cña cha' xcua xtañi ngu' lcaa quichi lo quityi.

²Bilya xcua xtañi ngu' jua'a nquicha', clyo juani cua'ni ngu' cha' xcua xtañi ngu'. La cui' tyempo laca Cirenio gobernador nde loyuu su cuentya Siria, cña ji'i nu emperador bi'. ³Li' ndyaa lcaa ñati quichi tyi jyo'o cusu' ji'i ngu', cha' ca bi' nscua xtañi ngu' li'.

⁴⁻⁵Cua ndi'i sca quichi nu naa Belén nde loyuu su cuentya Judea bi'; quichi bi' laca quichi tyi jyo'o David nu ngua jyo'o cusu' ji'i José, bi' cha' ndu'u José quichi Nazaret su laca quichi tyi yu, ndyaa yu nde quichi Belén. Stu'ba ti ndyaa yu lo'o María nu caca clyo'o yu, cha' xcua xtañi ngu', masi ngua tana nu cuna'a bi'. ⁶Li' cua ndyalaa hora cala sñi' nu cuna'a bi', laja lo'o ndi'i ngu' quichi Belén bi'.

⁷Qui'yu cubi' nu ngula ji'i María bi', sñi'

clyo nu cuna'a bi' laca cubi' bi'. Tso'o ngüixii xtya'a late' hichu' cubi' bi', lo'o li' ngusta ji'i cubi' ne' canoa su ndacu cuayu, cha' ná ngujui ni'i su tyi'i ngu' tsiya' ti.

Ngu' nu ntsu'u cua ji'i xlya' talya bi' ndyuna cha' nu nchcui' ycuí' Ndyosi lo'o

⁸Cacia ti to' quichi bi' ndya'a ngu' nu ña'asi ji'i xlya' ji'i ngu'. Talya bi' ntsu'u ngu' cua ji'i taju xlya' bi'. ⁹Tsiya' ca ndu'u tucua sca xca ji'i ycuí' Ndyosi su ndi'i ngu' ca bi'; jua'a ngujui'i sca xee tlyu su ndi'i ngu' bi', xee ji'i ycuí' Ndyosi laca bi'. Ndyutsii tsa ngu' li'. ¹⁰Pana nchcui' xca bi' lo'o ngu'.

—Ná cutsii ma tsiya' ti —nacuí—. Cua lijya na' re cha' ta na' sca cha' tso'o lo'o ma —nacuí—. Tso'o tsa caca tyiquee lcaa ñati xqui'ya cha' nu ta na' lo'o ma juani —nacuí xca ji'i ngu' bi'—. ¹¹Cua lijya na' cacha' na' ji'i ma cha' juani cua ngula sca cubi' ca quichi tyi ma, cha' la cui' quichi tyi jyo'o David laca bi'; cubi' bi' laca nu cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'i ma. Bi' laca nu Cristó nu laca ycuí' nu Xu'na na, nu cua nda ycuí' Ndyosi ji'i cha' lijya lo yuu chalyuu —nacuí—. ¹²Si quije ji'i ma su ntsiya sca cubi' nu tso'o tsa ngüixii late' chu', nu ntsiya ne' canoa su ndacu cuayu, li' caca cuayá' ti' ma cha' bi' laca nu naa Cristó.

¹³Lo'o ndye nchcui' xca bi' lo'o ngu', li' nde cua ndu'u tucua chaca taju xca nu quiña'a la nu ndu'u nde slo ycuí' Ndyosi; tso'o tsa ndyu'ni tlyu xca bi' ji'i ycuí' Ndyosi. Ndi'ya nchcui' ngu' xca bi' lo'o ngu'.

¹⁴Cua'ni tlyu na ji'i ycuí' Ndyosi, masi ca bi' ca su tlyu su ntucua Ni, masi nde lo yuu chalyuu, cha' tlyu tsa laca ycuí' Ni, nacuí ngu' xca bi' li'.

Cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ñati chalyuu lo'o ca cuayá' ti' ngu' cha'

ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ngu', nacui ngu' xca li'.

¹⁵ Nguxtyuu xca bi' ndyaa ngu' nde cua ca slo ycui' Ndyosi. Lo'o nu ngu' nu ndi'i cua ji'i xlya' bi' ni, nguxana nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' li':

—Tyaa clya na nde Belén —nacui ngu' ji'i tya'a ngu' li'—. Tsaa na'a na, na laca nu ndyaca jua, ni cha' laca nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o na.

¹⁶ Yala ti ndyaa ngu' li'; nquije María lo'o José ji'i ngu', ndi'i ngu' lo'o sca cubi' nu ntsiya ti ne' canoa su ndacu cuayu.

¹⁷ Lo'o cua na'a ngu' ji'i cubi' bi', li' ndacha' ngu' cha' bi' ji'i xa' ñati, lcaa ña'a cha' nu nchcui' xca bi' lo'o ngu' cuentya ji'i cubi' bi'. ¹⁸ Pana lo'o nchcui' ngu' nu ndya'a cua ji'i xlya' cha' bi' li', ngulacua tsa ti' nu xa' la ngu' bi'. ¹⁹ Tyiquee ti María ndyanu cha' bi', quña'a tsa ngulacua ti' cha' ngua jua'a. ²⁰ Li' ngutu'u ngu' nu ndya'a cua ji'i xlya', ndyaa ngu'; tso'o tsa ndyu'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i lcaa cha' nu cua ndyuna ngu', cuentya ji'i lcaa cha' nu cua na'a ngu'. Chañi cha' cua nteje tacui cha' bi', lcaa cha' nu cua nchcui' xca lo'o ngu' bi'.

Ngusta ngu' xtañi cubi', lo'o jua'a ngulacua ngu' ji'i

²¹ Cua ndu'u scua snu' tsa, li' ngulacua ngu' ji'i nu cubi' cuañi' bi' cuentya ji'i ngu' judío. Li' ngusta ngu' xtañi cha' Jesús caca naa yu, nacui ngu', cha' la cui' jua'a cua ndacha' xca ji'i ycui' Ndyosi ji'i María lo'o tya lyiji caca tana.

²² Tiya' la li', lo'o ndye nguxco'o ngu' tsa cuentya ji'i lcaa cha' nu nguscua jy-o'o Moisés lo quityi sa'ni cha' cua ngula cubi', li' ndyaa lo'o ngu' ji'i nu piti Jesús bi' ca quichi Jerusalén cha' tya ngu' xlya'be ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i cubi' bi'. ²³ Jua'a ngua'ni ngu', cha' ndi'ya nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi nu Xu'na na: “Cubi' qui'yu nu ngula clyo ji'i ma

ni, ta ma ji'i cha' caca yu cña ji'i ycui' Ndyosi”, nacui quityi. ²⁴ Bi' cha' ndyalaa ngu' bi', cha' sta ngu' msta nu nscua lo quityi cusu' bi'. Nu msta bi' laca tucua tya'a cru, masi tucua tya'a tyupe' sube ti.

²⁵ Tyempo bi' nde quichi Jerusalén ndi'i sca nu cusu' nu naa Simeón; ñati tso'o laca yu, nu ndaquiya' tsa cña ji'i ycui' Ndyosi, nu ndalo tsa tyiquee nchcui' lo'o ycui' Ndyosi. Ntajatya tsa yu ji'i sca ñati tlyu nu ta ycui' Ndyosi ji'i cha' caa nde chalyuu, bi' laca Cristo nu caa cha' cua'ni lyaá ji'i ngu' Israel ji'i nu cuxi. Lo'o jua'a cua ndi'i Xtyi' ycui' Ndyosi lo'o nu Simeón bi'; ²⁶ ngua'ni Ni cha' ca cuayá' ti' yu cha' ná cajaa chca yu ña'a cuayá' tyalaa tsa nu ña'a yu ji'i nu Cristo, nu ta ycui' Ndyosi ji'i cha' caa nde chalyuu. ²⁷ Tsa bi' ngua'ni Xtyi' ycui' Ndyosi cha' ndyaa nu cusu' bi' ca ne' laa tlyu, bi' cha' ndyaa clya nu cusu' bi' li'. Ndi'i yu lo'o ndyalaa sti xtya'a Jesús, ñaa lo'o ngu' ji'i cubi' cha' cua'ni ngu' lo'o cua ña'a ca cha' cusu' nu nscua cha' cua'ni ngu' ne' laa. ²⁸ Li' ndaya' Simeón ji'i nu cubi' bi', nguxana ndyu'ni tlyu yu ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya cubi' bi' li'. Ndi'ya nacui yu ji'i Ni:

²⁹ Ndyosi Xu'na ya, cua nda nu'u chacuayá' cha' cajaa na' tso'o ti, nacui yu ji'i ycui' Ndyosi.

Cua ndye ngua'ni nu'u cña nu nacui nu'u cha' caca jna', cha' ndyu'ni na' cña cuentya jinu'u, nacui nu cusu' bi'.

³⁰ Lo'o si'yu cloo ycui' ca na' cua na'a na' ji'i ycui' nu culo ji'i ñati laja cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu';

³¹ lo'o jua'a ñati tyucui ña'a chalyuu, ña'a ngu' cha' bi'.

³² Caca ycui' nu bi' sca xee tlyu nu tyu'u ne' cresiya ji'i ñati tyucui ña'a chalyuu;

tlyu tsa cha' tso'o caca ycui' nu bi' cuentya ji'i ñati jinu'u, nu ngu' Israel bi'.

Jua'a cha' nda nu cusu' Simeón bi' lo'o ycuu' Ndyosi.

³³ Li' ndube tsa ti' José lo'o xtya'a Jesús, nu lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Simeón lo'o ycuu' Ndyosi, ñi'ya nu caca ji'i nu cubi' bi'. ³⁴⁻³⁵ Lo'o li' ngulacua nu cusu' Simeón ji'i ngu' bi'. Nde laca cha' nu nda nu cusu' lo'o María xtya'a Jesús li':

—Quiña'a tsa cha' tso'o caca ji'i ngu' Israel xqui'ya cubi' re —nacu' nu cusu' bi'—, masi ntsu'u ñati nu chi' ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i, pana ntsu'u ñati nu caja chalyuu cucui ji'i xqui'ya cubi' re. Culo tu cubi' re lcaa cha' nu ntsu'u yacu' ne' cresiya ji'i ñati; caca cubi' re sca cha' tlyu nu cua nda ycuu' Ndyosi ji'i ñati, masi ná tyaja'a lcaa ñati tucua cha' ji'i —nacu' Simeón ji'i María xtya'a cubi' bi'—. Lo'o jua'a jinu'u —nacu' nu cusu' bi'—, tyacua sca cha' xñi'i ti' jinu'u xqui'ya cha' ná taquiya' ngu' ji'i sñi' nu'u.

³⁶ Ntsu'u sca nu cuna'a nu laca tu'ba ji'i ycuu' Ndyosi, nu ndi'i ne' laa bi'; Ana naa nu cuna'a bi', sñi' Fanuel laca, lo'o la cui' ñati tya'a ji'i ngu' Aser laca nu cuna'a bi'. Cusu' tsa ma' bi' juani. Tya cuañi' ma' lo'o ngujui clyo'o ma'; pana cati ti yija nguti'i ma' lo'o clyo'o ma', lo'o li' ngujui nu qui'yu bi'. ³⁷ Ndyanu ti'i ma' tyucui tyempo lo'o ndi'i ma' chalyuu, lo'o nu juani ntsu'u jacuayala ntucua jacua yija ma'. Tyucui tyempo ndi'i ma' ca ne' laa tlyu bi', nde tsa lo'o jua'a nde talya ndyu'ni tlyu ma' ji'i ycuu' Ndyosi; ná ndacu ma' tyaja hora lo'o nchcui' ma' lo'o ycuu' Ndyosi. ³⁸ Lo'o ndye nchcui' Simeón lo'o xtya'a Jesús, la cui' hora bi' ndyalaa ma' Ana bi' ca su nga'a ngu' lo'o Jesús ca ne' laa, la cui' cubi' bi' ni. Ndyo tsa ma' xlya'be ji'i ycuu' Ndyosi xqui'ya cha' cua na'a ma' ji'i nu cubi' bi'. Li' nchcui' tsa ma' lo'o tyuu tya'a ngu' quichi tyi ma', jua'a lo'o lcaa ngu' nu ndu ti' ji'i Cristo ña'a cuayá'

tyalaa tsa nu caa yu cha' cua'ni lyaá yu ji'i ngu' Jerusalén ya' ngu' xa' tsu'. Nacu' ma' ji'i ngu' bi', cha' nu cubi' bi' laca nu culo lyiji ji'i ngu' ji'i yabe' nu cua nxyanu ycuu' Ndyosi ji'i ngu'.

Nguxtyuu ngu' ndyaa ngu' nde quichi Nazaret

³⁹ Lo'o cua ndye ngua'ni ngu' lcaa cña nu nga'a cha' cua'ni ngu', cña nu ngulo ycuu' nu Xu'na na ji'i ngu' judío cua sa'ni la cha' cua'ni ngu', li' nguxtyuu ngu' ndyaa ngu' ca nde loyuu su cuentya Galilea; ndyalaa ngu' ca quichi Nazaret nu laca quichi tyi ngu' li'. ⁴⁰ Ca Nazaret bi' nguluu nu piti bi'; ngua lye la juersa ji'i yu, cua nchca cuayá' la ti' yu. Lo'o jua'a ycuu' Ndyosi, tso'o tsa nti' Ni ña'a Ni ji'i yu.

Nquije nu piti ji'i ngu' cusu' ca su nga'a yu ne' laa

⁴¹ Lcaa yija ndya'a ngu' cusu' ji'i nu piti bi' ta'a nde quichi Jerusalén, cha' ca bi' ndyu'ni tlyu ngu' ta'a pascua. ⁴² Cua ntsu'u tii tyucuaa yija Jesús, lo'o ndyaa ngu' ta'a ca Jerusalén ñi'ya nu ndu'ni ti ngu' lcaa yija. ⁴³ Nu lo'o cua ndyu'u ta'a, li' nguxtyuu ngu' ndyaa ngu' nde quichi tyi ngu'. Ndyanu ycuu' ti Jesús ca quichi bi', pana ná ngua cuayá' ti' xtya'a yu, ná jlo ti' ycuu' José cha' cua ndyanu yu; ⁴⁴ ngua ti' ngu' cha' ñaa yu laja tsa tlyu ti ñati nu ñaa tyucui bi'. Jua'a cha' ngulacua ti' ngu', bi' cha' tya ndyaa la ngu' tyucui tyucui tsa. Chacua' li' ngulana ngu' ji'i yu laja ngu' tya'a tso'o yu, laja ngu' tya'a yu. ¿Ma caja yu li'? ⁴⁵ Ná nquije yu ji'i ngu' tsiya' ti; bi' cha' xa' nguxtyuu ngu' chaca quiya' nde Jerusalén, nclyana ngu' ji'i nu piti Jesús bi' li'.

⁴⁶ Lo'o jua'a ngua li', tsa nchca tyuna nquije nu piti bi' ji'i ngu', nga'a yu ca ne' laa. Tyi'i ca chu' nu piti bi' ndi'i mstru nu nclyu'u cha' jo'ó ne' laa. Ndyuna nu

piti bi' leaa cha' nu nchcui' ngu', lo'o jua'a tyuu tsa cha' nchcuane nu piti ji'i ngu' bi' li'. ⁴⁷ Lcaa ñati nu nga'a cacua ti, ndube tsa ti' ngu' lo'o ndyuna ngu' cua ña'a ca cha' nu nda nu piti bi'; ndube tsa ti' ngu' cha' nchca tsa ji'i yu. ⁴⁸ Lo'o jua'a ngu' cusu' ji'i nu piti bi' ni, ndube tsa ti' ngu' bi' lo'o na'a ngu' ji'i yu cha' stu'ba ti ntucua yu lo'o ngu' tlyu bi'. Li' nchcui' xtya'a yu lo'o yu:

—¿Ni cha' laca ngua'ni nu'u jua'a, sñi'? —nacuï—. Quiña'a tsa ngulacua ti' na' lo'o sti nu'u macala su ndyanu nu'u.

⁴⁹ Li' nchcui' Jesús lo'o xtya'a yu:

—¿Ni cha' ndya'a ma ncl yana ma jna'? ¿Ha ná jlo ti' cu'ma cha' ntsu'u cha' cua'ni na' cña ji'i Sti na'? —nacuï Jesús li'.

⁵⁰ Pana, ná ngua cuayá' ti' ngu' tsiya' ti lo'o nchcui' Jesús lo'o ngu' jua'a.

⁵¹ Li' ndu'u nu piti bi' ndyaa nde Nazaret chaca quiya' lo'o ngu' cusu' ji'i yu. Ña'a ti tya ndaquiya' tsa yu ji'i cha' nu nchcui' ngu' bi'. Lo'o jua'a xtya'a yu ni, nchco'o ma' leaa cha' bi' ne' cresiya ji'i. ⁵² Ñi'ya nu lijya ndyaluu Jesús, jua'a lijya ndyaca cuayá' la ti' yu. Tso'o tsa nti' ycuï' Ndyosi ña'a Ni ji'i yu; lo'o jua'a ñati chalyuu, tso'o nchcui' ngu' lo'o ña'a ngu' ji'i yu.

Nda Juan cuij lo'o ngu' ne' quixi' su ná ndi'i ñati

3 Cua ntsu'u ti'yu yija cha' laca Tiberio emperador nu laca loo ji'i ñati tyucui ña'a chalyuu: Poncio Pilato laca loo nde loyuu su cuentya Judea cuentya ji'i nu Tiberio bi' li'; lo'o jua'a nu naa Herodes bi' ni, laca yu loo loyuu su cuentya Galilea tyempo bi'; lo'o Felipe, tya'a ngula Herodes bi', laca yu loo loyuu su cuentya Iturea lo'o jua'a loyuu su cuentya Traconite la cui' tyempo bi'; lo'o chaca nu naa Lisantias, laca yu loo loyuu su cuentya Abilinia li'. ² La cui' tyempo bi' laca Anás lo'o Caifás xu'na sti

jo'ó. Li' nda ycuï' Ndyosi cha' lo'o Juan sñi' Zacarías ca su ndya'a yu ne' quixi', ³ bi' cha' ndu'u Juan ndya'a yu nde ñati' tyucui ña'a to' sta'a Jordán bi'; nchcui' tsa Juan lo'o leaa ñati nu ndyu'u ti'i slo yu, cha' ca tyuju'u ti' ngu' ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', cha' xtyanu ngu' leaa cha' cuxi bi'. Li' ntyucuatya Juan ji'i ngu' bi'. Jua'a cui'ya ycuï' Ndyosi cha' clyu ti' ji'i ngu' bi' li', nacui Juan. ⁴ Laca cha' bi', ñi'ya laca cha' nu nguscua jyo'o cusu' Isaías nu nda cha' ji'i ycuï' Ndyosi lo'o ñati' cua sa'ni la. Ndi'ya nchcui' quityi bi':

Cuij ndañi nxi'ya sca ñati' ne' quixi':

“Xaala clyu ma sca tyucuij su caa ycuï' nu Xu'na na”, nacui nu nxi'ya bi'.

“Xquiñi tso'o ma tyucuij su tyeje tacui ycuï'.

⁵ Cua'ni cha'a ma leaa laja cua'a, jua'a cui'ya ma leaa ca'ya, leaa cuati yuu; cua'ni liñi ma leaa su nxyi'i tyucuij, jua'a cua'ni stu'ba tso'o ma tyucui ña'a tyucuij”, nacui.

⁶ “Cua ngulala ti cha' ña'a ngu' tyucui ña'a chalyuu, cha' taca cua'ni lya'a ycuï' Ndyosi ji'i ñati.”

Jua'a nguscua jyo'o Isaías lo quityi bi'.

⁷ Quiña'a ñati ndyalaa su ndu Juan cha' tyucuatya ngu'. Li' nchcui' Juan lo'o ngu' quiña'a bi':

—Ñi'ya nti' cuaña tyaala, jua'a nti' cu'ma —nacuï Juan—. ¿Ha cua nchcutsij ngu' ji'i ma lacua? ¿Ha juani ndube ti' ma cha' xcube' ycuï' Ndyosi ji'i ma lo'o tye chalyuu? —nacuï—. ⁸ Tso'o lacua, culu'u ma ji'i ya si chañi cha' cua ngu-lochu' ma cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ma; ná ñacuï ma cha' sñi' ycuï' Ndyosi laca ma, xqui'ya cha' ndyu'u ma ji'i jyo'o Abraham. Cha' liñi ta na' lo'o ma —nacuï Juan—, cha' taca ji'i ycuï' Ndyosi subi Ni ji'i xa' la ñati nu caca sñi' Abraham ñi'ya laca na juani, masi nti' ma cha' na ple ti nu xa' la ñati bi', masi nti' ma cha' ñi'ya laca quee re, jua'a ti laca ngu' —nacuï

Juan ji'i ngu'—. ⁹Ñi'ya ndu sca ñati lo'o hacha ji'i cha' clyaja lo yaca si'yu ji'i yu, jua'a nti' ycu' Ndyosi. Si'yu yu bi' leaa yaca nu ná nda si'yu tso'o, cha' tyaqu'i yaca bi' lo quii'; jua'a xcube' Ni ji'i ñati nu ná ntaja'a xtyanu cha' cuxi nu ntsu'u ji'i.

¹⁰Lo'o ndye ndyuna ngu' cha' bi', li' ndacha' ngu' ji'i Juan bi':

—¿Ni cña cua'ni ya lacua?

¹¹Li' ngulu'u Juan ji'i ngu':

—Nde laca cña nu cua'ni ma —nacu'i Juan—. Si ntsu'u tucua tya'a camxa ji'i sca ma, ta ma tsaca ji'i sca ñati ti' nu ná ntsu'u ji'i tsiya' ti; si ntsu'u na cacu ma, li' sa'be ma xi cha' ta ma xi cacu ñati nu ná ntsu'u tsiya' ti ji'i —nacu'i Juan ji'i ngu'.

¹²Lo'o jua'a yaa xi ngu' cuxi nu nxñi cñi cña loo ngu' cuentya ji'i ngu' xa' tsu', yaa ngu' cha' tyucuatya Juan ji'i ngu'. Li' nchcuane ngu' bi' ji'i Juan:

—¿Ñi'ya cña cua'ni ya, mstru? —nacu'i ngu' bi' ji'i Juan.

¹³—Ná tyeje tacui cuayá' cha' culo ma cñi cña loo ngu' —nacu'i Juan ji'i ngu' bi'.

¹⁴Lo'o xi ngu' sendaru ndyalaa cha' cacha' ji'i Juan li':

—Jua'a cuare, ¿ñi'ya cña cua'ni ya? —nacu'i sendaru bi'.

—Nga'aa xlyaá ma na nu ntsu'u ji'i ñati, ni nga'aa xcutsi ma ji'i ngu'; nga'aa sta ma qui'ya laja ti ji'i ngu', cha' caja cha' bi' ji'i ma. Lo'o jua'a, nga'aa ñacu'i ma cha' xti ti caya' ndyiji ji'i ma —nacu'i Juan ji'i ngu' sendaru bi'.

¹⁵Ncyacua tsa ti' ngu' su ndi'i ti ngu', cha' ngua ti' ngu' cha' Juan laca nu Cristo nu cua caa ti chalyuu. ¹⁶Li' nchcui' Juan lo'o leaa ngu' nu ndi'i bi':

—Lo'o hitya ti ntyucuatya na' ji'i ma —nacu'i Juan—, pana cua caa ti chaca ñati slo cu'ma nu nchca la ji'i que na'. Lo'o na' cua'ni tlyu na' ji'i ñati bi'. Tso'o tsa cña ngujui 'na nti' na', masi caña

ntsu'u quiya' ñati bi' sati' na' juata. Lo'o nu ñati bi' ni, ná tyucuatya yu ji'i ngu' lo'o hitya ti, pana cua'ni yu cha' tyanu Xtyi'i ycu' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu', nu lo'o tyucuatya yu ji'i ngu'. Lo'o li' cua'ni lubii Ni ji'i ngu' bi' lo'o xee ji'i Ni, cha' jua'a caca tso'o tyiquee ngu' —nacu'i—. ¹⁷Ñi'ya ndu'ni xu'na ltya, jua'a cua'ni Ni; ñi'ya ndyu'u co'o yu ji'i nscua' pana ndaqu' yu cualya' lo'o nguti, jua'a sa'be tya'a Ni ji'i ñati. Li' su'ba Ni ji'i ñati cuxi cha' tyaqu'i ngu' lo quii' nu nga'aa ca tyubi'.

¹⁸Jua'a quiña'a tsa cuii nda Juan lo'o ñati, nu lo'o nchcui' yu lo'o ngu' ñi'ya laca cha' tso'o nu caca ji'i Jesús. ¹⁹Lo'o li' ngusta Juan qui'ya ji'i gobernador Herodes cha' nguaana ycu' nu cusu' bi' ji'i Herodías clyo'o tya'a yu nu naa Felipe. Lo'o jua'a tya ntsu'u la xa' cha' cuxi nu ngua'ni nu cusu' Herodes bi'. ²⁰Pana ná ndaquiya' Herodes bi' ji'i cha' nu nchcui' Juan lo'o, masi cuxi la ngua'ni yu, cha' ngusu'ba yu ji'i Juan ne' chcu.

Ntyucuatya Juan ji'i Jesús

²¹Nu lo'o tya lyiji tsa Juan bi' ne' chcu, tya ndu yu to' sta'a ntyucuatya yu ji'i quiña'a tsa ñati, li' ndyalaa Jesús slo cha' tyucuatya Juan ji'i. Laja lo'o ntyucuatya yu ji'i Jesús, li' nchcui' Jesús lo'o ycu' Ndyosi; ndyaala tyucui ca nde cua li'. ²²Ngua'ya Xtyi'i ycu' Ndyosi su ndu Jesús; ñi'ya nu ndyacu' sca tyupe', jua'a ngua'ya Xtyi'i ycu' Ndyosi lo xlya hique Jesús. Li' nguañi nchcui' ycu' Ndyosi nde cua:

—Sñi' na', tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na' jinu'u. Tyaca'a tsa nu'u jna' —nacu'i ycu' Ndyosi ji'i Jesús.

Jyo'o cusu' ji'i Jesucristo

²³Calaa tyii yija' cua ntsu'u Jesús lo'o nguxana ndyu'ni yu cña ji'i ycu' Ndyosi Sti yu. Ngua ti' ngu' cha' José ngua sti yu,

lo'o sti José bi' ngua jyo'o Elí;
²⁴ lo'o sti Elí bi' ngua jyo'o Matat;
 Leví ngua naa sti Matat bi';
 Melqui ngua naa sti Leví bi';
 Jana ngua naa sti Melqui bi';
 lo'o chaca José ngua sti Jana bi';
²⁵ Matatías ngua naa sti José bi';
 Amós ngua naa sti Matatías bi';
 Nahum ngua naa sti Amós bi';
 Esli ngua naa sti Nahum bi';
 Nagai ngua naa sti Esli bi';
²⁶ Maat ngua naa sti Nagai bi';
 lo'o chaca nu naa Matatías ngua sti Maat
 bi';
 Semei ngua naa sti Matatías bi';
 lo'o chaca nu naa José ngua sti Semei bi';
 sñi' Judá ngua nu José bi';
²⁷ Joana ngua naa sti Judá bi';
 Resa ngua naa sti Joana bi';
 Zorobabel ngua naa sti Resa bi';
 Salatiel ngua naa sti Zorobabel bi';
 Neri ngua naa sti Salatiel bi';
²⁸ lo'o chaca nu naa Melqui ngua sti Neri
 bi';
 Adi ngua naa sti Melqui bi';
 Cosam ngua naa sti Adi bi';
 Elmodam ngua naa sti Cosam bi';
 Er ngua naa sti Elmodam bi';
²⁹ Josué ngua naa sti Er bi';
 Eliezer ngua naa sti Josué bi';
 Jorim ngua naa sti Eliezer bi';
 lo'o chaca Matat ngua sti Jorim bi';
³⁰ lo'o chaca nu naa Leví ngua sti Matat
 bi';
 Simeón ngua naa sti Leví bi';
 lo'o chaca nu naa Judá ngua sti Simeón
 bi';
 lo'o chaca nu naa José ngua sti Judá bi';
 Jonán ngua naa sti José bi';
 Eliaquim ngua naa sti Jonán bi';
³¹ Melea ngua naa sti Eliaquim bi';
 Mainán ngua naa sti Melea bi';
 Matata ngua naa sti Mainán bi';
 Natán ngua naa sti Matata bi';
³² David ngua naa sti Natán bi';
 Isaí ngua naa sti David bi';

Obed ngua naa sti Isaí bi';
 Booz ngua naa sti Obed bi';
 Salmón ngua naa sti Booz bi';
 Naasón ngua naa sti Salmón bi';
³³ Aminadab ngua naa sti Naasón bi';
 Aram ngua naa sti Aminadab bi';
 Esrom ngua naa sti Aram bi';
 Fares ngua naa sti Esrom bi';
 lo'o chaca nu naa Judá ngua sti Fares bi';
³⁴ Jacob ngua naa sti Judá bi';
 Isaac ngua naa sti Jacob bi';
 Abraham ngua naa sti Isaac bi';
 lo'o nu naa Taré ngua sti Abraham bi';
 Nacor ngua naa sti Taré bi';
³⁵ Serug ngua naa sti Nacor bi';
 Ragau ngua naa sti Serug bi';
 Peleg ngua naa sti Ragau bi';
 Heber ngua naa sti Peleg bi';
 Sala ngua naa sti Heber bi';
³⁶ Cainán ngua naa sti Sala bi';
 Arfaxad ngua naa sti Cainán bi';
 Sem ngua naa sti Arfaxad bi';
 Noé ngua naa sti Sem bi';
 Lamec ngua naa sti Noé bi';
³⁷ Matusalén ngua naa sti Lamec bi';
 Enoc ngua naa sti Matusalén bi';
 Jared ngua naa sti Enoc bi';
 Mahalaleel ngua naa sti Jared bi';
 lo'o chaca nu naa Cainán ngua sti Maha-
 laleel bi';
³⁸ Enós ngua naa sti Cainán bi';
 Set ngua naa sti Enós bi';
 Adán ngua naa sti Set bi';
 lo'o liñi la ñacuì na cha' ycuì Ndyosi
 laca sti jyo'o Adán bi', cha' ycuì Ni
 laca nu cua ngüiñá ji'ì nu Adán bi'.
 Lcaa ngu' nu nscua xtañi lo quityi re
 ni, ngua ngu' jyo'o cusu' ji'ì Jesucristo
 nde chalyuu.

Ngua ti' nu xña'a tyijiloo ji'ì Jesús

4 Ngutsa'á tyiquee Jesús ndi'ì Xtyi'i
 ycuì Ndyosi ne' cresiya ji'ì, nu lo'o
 ndu'u Jesús to' sta'a Jordán ñaa chaca
 quiya'; nde sca natì' btyi su ná ndi'ì ñatì
 ndyaa li, ² cha' tu'ba tsá ndyaa lo'o Xty-

i'i ycuu' Ndyosi ji'i yu. Ca bi' nchcui' cuayá' nu xña'a lo'o Jesús. Nu lo'o ndu'u scua tu'ba tsa, ntyute' tsa Jesús li', cha' ná sca na ndyacu yu tsiya' ti. ³Lo'o li' nchcui' nu xña'a bi' lo'o yu:

—Si chañi cha' nu sca ti Sñi' ycuu' Ndyosi laca nu'u —nacu' nu xña'a bi' ji'i—, cua'ni nu'u cha' caca nu quee re sca xlyá cacu na lacua.

⁴Li' nchcui' Jesús lo'o:

—Lo quityi ji'i ycuu' Ndyosi nscua cha' ndi'ya: “Si'i na cu'ú ñati chalyuu cha' cacu ngu' tyaja ti; lo'o cuna ngu' lcaa cha' nu nchcui' ycuu' Ndyosi, li' chañi cha' tyu'ú ngu'”, —nacu' Jesús ji'i nu xña'a bi'.

⁵Li' ndyaa lo'o nu xña'a bi' ji'i yu ca lo xlya ca'ya cua. Sca hora ti ngulu'u nu xña'a bi' tyucui ña'a chalyuu ji'i Jesús.

⁶Li' nchcui' nu xña'a bi' lo'o yu chaca quiya':

—Ta na' chacuayá' jinu'u cha' caca nu'u loo ji'i lcaa chalyuu jua —nacu' nu xña'a bi'—, cha' caja lcaa na nu ndi' jua jinu'u —nacu'—. Ntsu'u chacuayá' bi' jna'. Lo'o jua'a ta na' chacuayá' bi' ji'i cua ña'a ca ñati nu nti' na' cha' caca loo —nacu'—. ⁷Sca ti si tyu sti' nu'u loo na', si cua'ni tlyu nu'u jna', li' caja chacuayá' bi' jinu'u —nacu' nu xña'a bi' ji'i Jesús.

⁸Li' nguxacu' Jesús cha' ji'i:

—Tyatsu' nu'u slo na', Satanás —nacu'—. Lo quityi ji'i ycuu' Ndyosi ndi'ya nchcui': “Sca ti ji'i ycuu' Ndyosi nu Xu'na ma' cua'ni tlyu ma' ji'i, sca ti cha' ji'i ycuu' Ni nga'a cha' taquiya' ma' nde chalyuu”. Si'i loo nu'u tyu sti' na' lacua —nacu' Jesús ji'i.

⁹Li' ndyaa lo'o nu xña'a bi' ji'i Jesús nde quichi' Jerusalén, ngusacu' ji'i Jesús ndyaa ca que laa tonu bi'. Lo'o li' xa' nchcui' nu xña'a bi' lo'o yu:

—Si chañi cha' nu sca ti Sñi' ycuu' Ndyosi laca nu'u —nacu'—, xtyú lo'o nu'u ji'i ycuu' ca nu'u ca hcua'a re. ¹⁰Lo quityi ji'i ycuu' Ndyosi ndi'ya nchcui':

Culo ycuu' Ndyosi cña ji'i xca ji'i Ni cha' ña'asi' ngu' jinu'u.

¹¹Lo'o ya' ti xca xatu' ngu' jinu'u li', cha' ná caca quicha quiya' nu'u su tyú nu'u chu' quee.

Jua'a nscua lo quityi ji'i ycuu' Ndyosi —nacu' nu xña'a bi' ji'i Jesús.

¹²Li' chaca quiya' nguxacu' Jesús cha' ji'i nu xña'a bi':

—Lo'o jua'a ndi'ya nchcui' lo quityi ji'i ycuu' Ndyosi: “Ná hcui' cuayá' ma' lo'o ycuu' Ndyosi nu Xu'na ma'”, nacu' quityi.

¹³Cua ndye nchcui' nu xña'a bi' lo'o Jesús li', lo'o ná ngua ji'i tyijiloo ji'i yu tsiya' ti. Hora ti ndu'u nu xña'a bi' ndyaa li'; ca tiya' la caja ñi'ya caca nu tyijiloo ji'i Jesús, ngua ti'.

Cua nguxana Jesús ndyu'ni cña ji'i ycuu' Ndyosi ca Galilea

¹⁴Li' nguxtyu'u Jesús ndyaa nde loyuu su cuentya Galilea chaca quiya'. Tlyu tsa chacuayá' ngujui ji'i Jesús xqui'ya Xty-i'i ycuu' Ndyosi, ña'a cuayá' tyucui ña'a loyuu ca bi' ndañi nchcui' ngu' cha' ji'i yu. ¹⁵Lcaa quichi' su ndya'a yu nda yu cha' lo'o ngu' ca ne' laa ji'i ngu' judío, lo'o jua'a lcaa ñati ngua'ni chi' ngu' loo Jesús.

Lo'o ndi' Jesús nde quichi' Nazaret

¹⁶Li' ndyalaa Jesús nde quichi' Nazaret, su nguluu yu. Lo'o ndyalaa tsa nu ndi' cña' ngu', li' ndyaa yu ne' laa ji'i ngu', cha' xcu' jua'a ndu'ni yu tsa bi'. Li' ndatu' Jesús cha' hcui' yu lo quityi nu nscua cha' ji'i ycuu' Ndyosi; ¹⁷quityi nu nguscua jyo'o Isaías, bi' laca quityi nu nda ngu' ji'i Jesús cha' hcui' yu lo. Li' nguscana Jesús quityi bi', ngulana macala nscua cha' nu nchcui' ndi'ya:

¹⁸Cua ngulacua ycuu' Ndyosi nu Xu'na na jna', nacu' lo quityi bi'.

Cua ngua'a loo Ni jna', bi' cha' cua ndi'i Xtyi'i ycu'i Ndyosi lo na', cha' chcu'i na' cha' tso'o lo'o ngu' ti'i.

Cua nda Ni jna' lijyaa cha' cua'ni cho'o na' tyiquee ñati nu xñi'i tsa ti', nacui lo quityi bi'.

Ntsu'u cha' chcu'i na' lo'o ngu' nu laca preso ji'i nu xña'a, cha' cua tyu'u ti ngu' ya' nu xña'a bi'.

Ta na' xee nu tyu'u ne' cresiya ji'i ñati nu ndyacu' hiquee ngu'.

Lo'o lya' tsa ti' ngu' ji'i tya'a ngu' ni, li' ta na' chacuayá' ji'i ngu' cha' tyu'u ngu' laja ti.

¹⁹Na lijya ti na' cha' chcu'i na' lo'o ngu', cha' cua ndyalaa tyempo tso'o la nu nda ycu'i Ndyosi nu Xu'na na ji'i ngu'.

Jua'a nscua lo quityi su nchcu'i Jesús.

²⁰Li' nguxcatya'a Jesús quityi bi', xa' ndya yu quityi bi' ji'i xirta ne' laa bi', xa' ndyaa tucua Jesús li'; pana lcaa ngu' nu ndi'i ne' laa bi' ña'a tsa ngu' ji'i yu. ²¹Li' nguxana Jesús nda yu cha' lo'o ngu':

—Hasta juani cua ndu'u tucua cha' bi' su ntucua ycu'i ma, cha' nu ndyuna ca ti ma —nacui Jesús.

²²Ndube tsa ti' ngu' ña'a ngu' ji'i Jesús cha' tso'o tsa nchcu'i yu, jua'a ndiya tsa ti' ngu' cha' nu nda yu lo'o ngu'. Ndi'ya cha' nu nchcu'i ngu' lo'o tya'a ngu' ji'i yu li':

—¿Ha si'i ca sñi' José laca yu re? —nacui ngu'

²³Li' nguxacu'i Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Ná tyiquee' tiya' la xi ta ma cha' re lo'o na': “Si nu jo'o laca nu'u, cua'ni nu'u jo'o ji'i ycu'i ca lacua”. Lo'o jua'a ná tyiquee' ñacu'i ma jna': “Cua ndyuna ya cha' ji'i lcaa cña tonu nu ngua'ni nu'u nde quichi Capernaum bi'”, ñacu'i ma. “La cui' jua'a cua'ni nu'u nde quichi tyi na lacua, cha' ña'a ya xi”, ñacu'i ma 'na li'. ²⁴Ta na' sca cha' liñi lo'o ma lacua —nacui Jesús—. Macala su chcu'i sca ñati cha' ji'i ycu'i Ndyosi lo'o ngu' tya'a

quichi tyi yu, ná taquiya' ngu' ji'i cha' nu nchcu'i yu, cha' la cui' tya'a quichi tyi ngu' laca yu. ²⁵Tyempo lo'o nguti'i jy-o'o cusu' Elías chalyuu —nacui—, ntsu'u ti' ma cha' cua nteje tacui sna yija ntucua scuá co' nu ná ngua'ya tyo tsiya' ti; tlyu tsa jbi'ña ngua tyucui ña'a chalyuu li'. Tyuu tsa tya'a nu cuna'a ti' nguti'i loyuu re tyempo bi'; ²⁶pana nda ycu'i Ndyosi ji'i Elías cha' tsaa yu slo sca ti nu cuna'a ti' nu ndi'i nde quichi Sarepta, sca quichi tyijyu' la nde loyuu su cuentya Sidón. Ná ndyaa Elías slo ni sca nu cuna'a ti' tya'a quichi tyi ngu' Israel. ²⁷La cui' jua'a ngua lo'o nguti'i jy-o'o Eliseo. La cui' tyempo bi', nguti'i tsa ngu' quicha nu ngutsu' cuaña' nde loyuu re; pana ni sca ngu' bi', ná ndyaca tso'o ngu' ji'i quicha bi'. Sca ti nu Naamán bi', sca ti nu bi' ndyaca tso'o; sca ngu' xa' tsu' ngua yu, cha' loyuu su cuentya Siria laca su ngutu'u yu —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

²⁸Laja lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcu'i Jesús su ndi'i ngu' ne' laa bi', ngua ñasi' tsa ngu' bi' li'. ²⁹Lo'o li' ndyatü ngu' ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús, ngulo'o ngu' ji'i yu cha' tyu'u yu ca to' quichi. Li' ntejeya' ngu' ji'i Jesús, ntojolaqui ngu' ji'i yu ña'a cuayá' ndyalaa ngu' lo'o yu ca to' cua'a, sca to' yuu nu ntsu'u to' quichi bi'. Ngua ti' ngu' cha' xtyú ngu' ji'i yu tsaa yu nde chcu'a, ³⁰pana tso'o ca ti ndu'u Jesús ya' ngu'; ntejetacui yu laja ngu', ndyaa yu li'.

Sca ñati nu ngusñi cui'i cuxi ji'i

³¹Li' cua ndi'i Jesús nde quichi Capernaum, sca quichi nu ndi'i nde loyuu su cuentya Galilea bi'. Nu lo'o ngua tsa nu ndi'i cña' ngu', li' nguxana Jesús ngulu'u yu ji'i ngu' ca ne' laa ji'i ngu'. ³²Ndube tsa ti' ngu' lo'o ndyuna ngu' cha' tso'o nu nda Jesús lo'o ngu'. Ngua ti' ngu' cha' tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i yu lo'o nchcu'i yu lo'o ngu'.

³³Ca ne' laa bi' ntsu'u sca nu qui'yu nu ngusñi sca cui'i cuxi ji'i. Cuii tsa ngusi'ya nu quicha bi' ji'i Jesús lo'o na'a cha' lijya yu nde ne' laa:

³⁴—¿Ni cña cua'ni nu'u ca nde, Jesús Nazaret? —nacui nu qui'yu quicha bi'—. ¿Ha na cua nti' nu'u cua'ni tye nu'u cha' 'na tsiya' ti? Nslo tso'o na' jinu'u, cha' ycu'i nu lubii laca nu'u; cua nda ycu'i Ndyosi jinu'u lijya ca nde.

³⁵Ngua'a Jesús cha' ji'i nu quicha li'; ngulo yu cña ji'i cui'i cuxi bi', cha' nga'aa cua'ni cuxi lo'o yu quicha bi'.

—Chca'a ti nu'u —nacui Jesús—. Nga'aa cua'ni xña'a cui'i lo'o nu'u.

Li' nguxlyú nu cui'i cuxi bi' ji'i yu quicha nde loo su ndi'i ngu' quiña'a bi'. Lo'o li' ndu'u nu cui'i cuxi bi' ndyaa, nga'aa ngua'ni cuxi lo'o nu quicha bi' li'. ³⁶Ngulacua tsa ti' ngu' li', nguxana nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Macala ngujui cha' nu nchcui' Jesús cua? —nacui ngu'—. ¿Ni cha' laca cha' tso'o tsa ngujui chacuayá' ji'i yu cua cha' culo yu cña ji'i cui'i cuxi? Hora ti nduna cui'i cuxi cha' nu nchcui' yu lo'o, ndu'u cui'i bi' ndyaa li' —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'.

³⁷Bi' cha' nguañi cha' bi' tyucui ña'a loyuu ca bi', nchcui' tsa ngu' cha' ji'i Jesús li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i xtya'a laa Simón Pedro

³⁸Li' ndu'u Jesús nde ne' laa, ndyaa yu to' tyi Pedro. Quicha tsa xtya'a laa Simón Pedro bi', cha' tlyu tsa tyique' ngusñi ji'i ma'. Tya'na tsa nchcui' ngu' lo'o Jesús cha' tsaa na'a xi ji'i ma'. ³⁹Ndu ti Jesús slo ma' ña'a tsa yu ji'i ma'. Li' ngua'a yu ji'i tyique' bi', cha' tyu'u tyique' ji'i ma'. Hora ti ndaca'a ma', ngua'ni cña ti' ma' cha' caja xi na cacu ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i tyuu tya'a ngu' quicha

⁴⁰Lo'o ndyaa cuichaa, li' ndyaa lo'o ngu' ji'i lcaa tya'a ngu' nu quicha tsa cha' ngusñi tyuu lo quicha ji'i ngu', ndyalaa ngu' ca slo Jesús. Li' ngusta ya' Jesús hichu' ngu' quicha cuentya scaa ti ngu'. Hora ti ndyaca tso'o ngu' li'. ⁴¹Lo'o jua'a ngutu'u cui'i cuxi ji'i tyuu tya'a ngu' quicha bi' li'. Ndu'u si'ya cui'i bi' lo'o ndu'u ji'i ngu':

—Sca ti nu'u laca Sñi' ycu'i Ndyosi —nacui cui'i bi' ji'i Jesús.

Li' ngua'a Jesús chacuayá' ji'i cui'i cuxi cha' nga'aa chcui' bi' tsiya' ti. Cua ndyuloo cui'i bi' ji'i Jesús, cha' la cui' Cristo nu cua nda ycu'i Ndyosi ji'i lijya chalyuu laca yu bi'.

Nda Jesús cuii lo'o ngu' ca nde Galilea

⁴²Lo'o nguxee chaca tsá, li' ndu'u Jesús ndyaa yu ca chaca se'i su tyi'i ycu'i ti yu ca ne' quixi'. Ngulana tsa ngu' ji'i li', ña'a cuayá' nquije ji'i ngu' macala su nga'a yu. Ngua ti' ngu' tatsaa ngu' ji'i Jesús cha' nga'aa tsaa yu xa' se'i. ⁴³Li' nacui Jesús ji'i ngu':

—Lo'o nde xa' quichí ntsu'u cha' ta na' cha' tso'o nu ji'i ycu'i Ndyosi lo'o ñati, cha' cua ndyalaa tyempo cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ñati chalyuu. Bi' laca cña nu cua nda Ni jna' lijyaa cha' chcui' na' cuentya ji'i ycu'i Ni.

⁴⁴Jua'a ti ndya'a Jesús lcaa ne' laa ji'i ngu' ca nde Galilea, nda yu cuii lo'o ngu'.

Nguxtyucua Jesús ji'i ngu' lo'o ndyaa ngu' cuta cualya

5 Ngua sca tsá ndyaa Jesús to' tayu' Genesaret. Tyuu tsa tya'a ñati lca'a ji'i yu. Li' tachaa tsa ndi'i ngu' ca su ndu yu to' tayu' bi', cha' ngua ti' ngu' cuna ngu' lo'o nchcui' yu cha' ji'i ycu'i Ndyosi. ²Cua na'a Jesús su ndacui tucua tya'a yaca ni'i sube ti ca to' tayu' bi'. Ná tu-

cui nga'a ne' yaca ni'i sube bi' tsiya' ti, pana cacua ti bi' ndu ngu' ngui'i ngu' taraya ji'i ngu', cha' cua ndye ngua'ni ngu' cña. ³Li' ndyatí Jesús ne' sca yaca ni'i ji'i Simón, nchcui' lo'o yu cha' tucuni'i yu ji'i yaca ni'i cha' tsaa ca lo hitya la xi. Ndyaa tucua Jesús nde siyu' ti yaca ni'i bi', li' ngxana Jesús nclyu'u cha' ji'i ycuí' Ndyosi ji'i ngu' quiña'a bi'. ⁴Lo'o cua ndye ngulu'u Jesús ji'i ngu', li' nacui' ji'i Simón:

—Yaa ma lo'o yaca ni'i re ca su clyaa la hitya. Ca bi' cu ma taraya cha' caja cualya ji'i ma —nacui' Jesús.

⁵Li' ngxacu' Simón cha' ji'i:

—Cusu' —nacui'—, tyucui talya nguta'a ya lo tayu' ngu' ya taraya; ni sca na ná ngujui ji'i ya tsiya' ti. Pana si jua'a culo nu'u cña 'na, tsaa ya ca su nacui' nu'u cha' cu ya taraya cajua —nacui' Simón li'.

⁶Li' jua'a ngua'ni Simón lo'o tya'a yu, lo'o quiña'a tsa cualya ngujui ji'i ngu' li'. Xqui'ya cha' quiña'a tsa cualya ndyatí ne' taraya ji'i ngu', hasta ngutaa' taraya ji'i ngu' li'; ⁷bi' cha' ngua'ni ya' ngu' ji'i tya'a ngu' nu nga'a ne' chaca yaca ni'i bi', cha' caa ngu' xtyucua ngu' ji'i. Hora ti yaa ngu' li', ndojolaqui ngu' taraya ngutsa'a ne' ntsu'u cualya, cha' su'ba ngu' ji'i ne' yaca ni'i. Xi tya lyiji cha' clyu'u tyucuaa yaca ni'i bi' ne' hitya xqui'ya cualya bi'. ⁸Lo'o na'a Simón Pedro lcaa cualya bi', ngua cuayá' ti' yu cha' xqui'ya Jesús ngujui cualya ji'i ngu'. Hora ti ndyatí sti' yu loo Jesús li', nchcui' yu lo'o:

—Tyu'u clyaa nu'u nde slo na', Xu'na —nacui' Simón ji'i—. Ntsu'u tsa xqui'ya na' cha' ñati' chalyuu ti laca na'.

⁹Ndube tsa ti' Simón, lo'o jua'a tya'a ndya'a yu ne' yaca ni'i ndube tsa ti' ngu', xqui'ya cha' quiña'a tsa cualya ngusñi ca ti ngu'. ¹⁰Lo'o tyucuaa nu qui'yu sñi' Zebedeo nu nga'a ne' chaca yaca ni'i bi', nu naa Jacobo lo'o nu naa Juan ni,

lo'o ngu' bi' ndyutsji' tsa ngu'; la cui' tya'a ndya'a Simón cña laca ngu' bi'. Li' nchcui' Jesús lo'o Simón:

—Ná cutsji' ma —nacui'—. Tya tsubi' la cua laca ti cña ngua'ni ma, xcui' cña cuta cualya ngua'ni ma; pana juani, ta na' xa' cña ji'i ma, cha' caa lo'o ma ji'i xa' ñati' ca slo na' —nacui' Jesús ji'i Simón, jua'a ji'i tya'a ndya'a yu cña.

¹¹Lo'o ndyalaa yaca ni'i bi' ca to tayu' chaca quiya', li' ngxu'tyanu ngu' bi' ji'i yaca ni'i, ndu'u ngu' ndyaa ngu' lo'o Jesús li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca ngu' quicha nu ndyatsu' cuaña'

¹²Lo'o ndi'i ti Jesús sca quichi, li' ndyalaa sca yu quicha slo; lye tsa ndyatsu' cuaña' yu quicha bi'. Lo'o na'a yu ji'i Jesús, hora ti ndyatí sti' yu, ndyanu tu'ba yu hasta ca lo yuu. Tya'na tsa nchcui' yu lo'o Jesús li':

—Si nti' nu'u cha' tyaca tso'o na', jlo ti' na' cha' taca jinu'u cua'ni jua'a jna' —nacui' nu quicha bi'.

¹³Li' ngusta ya' Jesús chu' yu su ndyatsu' cuaña' yu:

—Tyaja'a na' —nacui' Jesús ji'i—. Caca lubii tyucui' ña'a nu'u juani ti.

Laja lo'o nchcui' Jesús jua'a, hora ti ndatsu' quicha nu ndyatsu' cuaña' yu li'. ¹⁴Lo'o li' nacui' Jesús ji'i yu, cha' ná cacha' yu ji'i ñati' ñi'ya ngua'ni ji'i yu. Ndi'ya nchcui' lo'o yu:

—Yaa clyaa nu'u chcui' lo'o sti jo'ó nu ndi'i ne' laa —nacui' Jesús ji'i nu quicha bi'—. Cajua ta nu'u msta' nu nacui' jyoo' Moisés cha' ta na' ji'i ycuí' Ndyosi lo'o ndyaca tso'o na' ji'i quicha nu ntsu'u ji'na. Jua'a ca cuayá' ti' ñati' lo'o ycuí' sti jo'ó cha' cua ngua'ni lubii tyucui' ña'a nu'u. Nga'aa ca quicha nu'u juani.

¹⁵Lcaa tsá' cua ngua'ni la cha' ji'i Jesús li', cha' nchcui' tsa ngu' cha' ji'i. Bi' cha' quiña'a tsa ñati' ndyu'u ti'i slo Jesús, cha' cuna ngu' ña'a cha' nu nda yu lo'o ngu',

cha' cua'ni yu cha' ndyaca tso'lo ngu' jil'i quicha nu ntsu'u jil'i ngu'. ¹⁶ Pana ntsu'u quiya' ndu'u Jesús ndyaa yu ca ne' quix-i', ca su caca tyi'i yu ycu'i' ti yu, cha' chcu'i' yu lo'lo ycu'i' Ndyosi Sti yu ca bi'.

Ngua'ni Jesús jo'lo jil'i sca ñati nu nchcu' tyucu' tyucui ña'a yu

¹⁷ Ngua sca tsã ncluy'u Jesús cha' jil'i ycu'i' Ndyosi jil'i tyuu tya'a ñati. Quichi tyi' ngu' bi' laca lcaa quichi sube ti nu ntsu'u nde Galilea, nu ntsu'u nde Judea, nu ndi'i cacua ti quichi Jerusalén. Laja nu tsa tlyu ti ñati bi', cua ndi'i tyuu tya'a ngu' fariseo. (Tacati tsa ycu'i' ngu', nti' ngu'; lye tsa ndu'ni tyucuaa ti ngu' jil'i xa' ñati.) Lo'lo jua'a ndi'i tyuu tya'a mstru nu ngulu'u cha' jo'lo ne' laa. Ngua tii lcaa ngu' nu ndi'i ca bi', cha' ycu'i' Ndyosi laca nu nxyucua jil'i Jesús lo'lo ndyu'ni yu cha' ndyaca tso'lo ngu' quicha. ¹⁸ Li' ndyalaa lo'lo ngu' jil'i sca nu quicha nu ntsiya ne' catya, cha' cua nchcu' tyucu' tyucui ña'a yu quicha bi'. Ngua ti' ngu' cha' tyat' ngu' toni'i su nga'a Jesús, cha' tsaa lo'lo ngu' jil'i nu quicha bi' ca su ndu' ycu'i' Jesús, ña'a lo'lo catya ngua ti' ngu'. ¹⁹ Pana ná ngu-jui ñi'ya nu tyat' ngu' lo'lo nu quicha bi' ni'i, cha' tachaa tsa ndi'i ñati; bi' cha' ndyacu' ngu' nde que ni'i. Li' ngulotsu' ngu' cuxi'ña, ngucha ngu' yaca que ni'i, cha' jua'a ngujui ñi'ya nda'ya ngu' jil'i nu quicha bi' liñi ca su nga'a Jesús cla'be la su ndi'i ñati. ²⁰ Lo'lo ti ngua cuayá' ti' Jesús cha' jly tsa ti' ngu' bi' jil'i, bi' cha' nacui' jil'i yu quicha bi':

—Cusu' —nacui—, na cua ngua'ni clyu ti' ycu'i' Ndyosi jinu'u jil'i qui'ya nu ntsu'u jinu'u —nacui' Jesús jil'i yu quicha bi'.

²¹ Li' ngulacua tsa ti' ngu' mstru cha' jo'lo lo'lo ngu' fariseo: “¿Tilaca laca nu qui'yu re? ¿Ni cha' laca re? Cuxi tsa nchcu'i' yu cha' jil'i ycu'i' Ndyosi lo'lo nchcu'i' yu jua'a”, ncluyacua ti' ngu'. “Ná

taca jil'i sca ñati chalyuu ñi'ya nti' yu re, ná taca cua'ni clyu ti' jil'i qui'ya nu ntsu'u jil'i ñati; sca ti ycu'i' Ndyosi taca jil'i Ni cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u jil'i ñati.” Jua'a ncluyacua ti' ngu'.

²²⁻²³ Cua jlo ti' Jesús ni cha' laca nu ncluyacua ti' ngu'. Li' nchcuane yu jil'i ngu' bi':

—¿Ni cha' laca nti' ma' jua'a? ¿Ha nti' ma' cha' tucui la laca si ñacu' na' jil'i nu quicha cua cha' cua'ni clyu ti' ycu'i' Ndyosi jil'i qui'ya nu ntsu'u jil'i yu? ¿Ha nti' ma' cha' yala la caca si ñacu' na' jil'i nu quicha: “Tyatu clyu nu'u tya'a nu'u”? ¿Ni cña yala la cua'ni na' cuentya jil'i yu cua lacua? ²⁴ Cua nti' na' cha' caca cuayá' ti' ma' cha' cua nda ycu'i' Ndyosi chacuayá' jna', cha' cui'ya na' cha' clyu ti' jil'i qui'ya nu ntsu'u jil'i ñati laja lo'lo ndi'i na' nde chalyuu —nacui' Jesús—. Xqui'ya cha' bi' cua nda Ni 'na lijyaa nde chalyuu cha' caca na' ñati.

Li' xa' nchcu'i' Jesús lo'lo nu qui'yu nu nchcu' tyucu' tyucui ña'a yu:

—Nde laca cha' nu nda na' lo'lo nu'u —nacui' Jesús jil'i yu—, tyatu clyu nu'u juani cha' tyaa nu'u nde to' tyi nu'u; tyaa lo'lo nu'u jil'i catya su ngustii nu'u juani.

²⁵ Hora ti ndyatú yu quicha bi', laja lo'lo na'a lcaa ñati bi' jil'i. Li' ndyaa lo'lo yu jil'i catya su ngustii yu tsã la. Tso'lo tsa ntsu'u tyiquee yu lo'lo ndu'u yu ndyaa yu, bi' cha' ndyu'ni tlyu yu jil'i ycu'i' Ndyosi. ²⁶ Ndube tsa ti' ngu' ca su ndi'i ti ngu', li' lcaa ngu' ca bi' ngua'ni tlyu ngu' jil'i ycu'i' Ndyosi:

—Bilya ña'a na cha' ngua'ni ycu'i' Ndyosi sca cha' tlyu tsa lo'lo cua —nacui' ngu' jil'i tya'a ngu'.

Na ntsii ti ngu' nchcu'i' ngu' lo'lo tya'a ngu' jua'a.

Ngusi'ya Jesús jil'i Leví cha' tya'a yu lo'lo

²⁷ Ca tiya' la lo'lo ndyaa Jesús xi lquichi, li' na'a yu jil'i sca ñati ca su ntu-

cua yu nclyo yu cñi cña loo ngu'; Leví naa nu qui'yu bi'. Cña laca yu cha' culo yu cñi ji'í ñati' cuentya ji'í ngu' xa' tsu'. Li' nacui Jesús ji'í yu:

—Tyaa lca'a nu'u jna' —nacui.

²⁸Li' ndyatu Leví, nguxtyanu yu cña ji'í yu cha' tya'a yu lo'o Jesús li'.

²⁹Tiya' la li' ngua'ni Leví sca ta'a tlyu ca to' tyi yu, cha' cua'ni chi' yu loo Jesús. Lo'o jua'a ndyalaa tyuu tya'a ngu' slo, tya'a ndyu'ni Leví cña nclyo cñi cña loo ñati'; jua'a ndi'í xi xa' la ñati'. ³⁰Li' nguxana ngu' fariseo nu tacati tsa ndu'ni ngu', nti' ngu', lo'o nu mstru cha' jo'ó bi', nguxlyú ngu' cha' hichu' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í Jesús.

—¿Ni cha' laca cha' stu'ba ti ndacu mā tyaja, stu'ba ti nga'a mā lo'o ngu' cuxi cua? —nacui ngu'—. Msu ji'í ngu' xa' tsu' laca ngu' cua, nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ñati'. Lo'o jua'a ntucua xi xa' la ngu' nu ndya'a calle ti.

³¹Li' nguxacui Jesús cha' ji'í ngu' bi':

—Ñati' nu tso'o tyucui ña'a, ná clyana ngu' bi' ji'í sca nu jo'o; ngu' quicha laca nu ndyaana ji'í sca nu jo'o —nacui—.

³²Lo'o jua'a na', ná lijya na' cha' culana na' ji'í ñati' nu nclyacua ti ti' cha' tso'o tsa ycu' ca ngu'; na cua lijya na' cha' chcu' na' lo'o ngu' cuxi, cha' culochu' ngu' qui'ya nu ntsu'u ji'í ngu'.

Ca chaa ti' ngu' laja lo'o ndi'í Jesús chalyuu

³³Li' nchcuane ngu' ji'í Jesús:

—Lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í Juan, lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í ngu' fariseo, ¿ni cha' lu'ba ti nchcu' ngu' bi' lo'o ycu' Ndyosi? Lo'o jua'a ná ndacu ngu' tyaja tsā bi' lo'o nchcu' ngu' lo'o Ni. Pana ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u ni, xa' ña'a ndu'ni ngu' bi'; xcui' tso'o tsa ndacu ngu', xcui' tso'o tsa ndyi'yu ngu' —nacui ngu' ji'í Jesús.

³⁴Ndi'ya nguxacui Jesús cha' ji'í ngu' bi' li':

—Lo'o caja clyo'o ngu' ni, ndacu ngu' nu ndya'a lo'o ji'í cutsii; ná ndi'í ngu' ntyute' ti ngu' tsā bi', nu lo'o ndi'í ngu' lo'o cutsii —nacui Jesús—. ³⁵Pana nu lo'o tyalaa tsā nu tyaa lo'o ngu' ji'í cutsii, li' ná cacu ngu' tya'a tso'o cutsii; caca xñi'í ti' ngu' li'. La cui' jua'a chaa ti' tya'a tso'o na' juani, pana caca xñi'í ti' ngu' nde loo la —nacui Jesús li'.

³⁶Lo'o li' nda Jesús cui' re lo'o ngu':

—Ná nsa'be ngu' sa yu'be ste' cucui ngu' cha' calya lo'o sca late' cusu ji'í ngu'. Si jua'a cua'ni ngu', ná tyanu tso'o late' cucui bi' li', tyati' jlyacuā su ngalya bi'; lo'o nu yu'be late' bi', ná stu'ba xee loo lo'o nu late' cusu bi'. ³⁷Lo'o chaca cha' ni —nacui Jesús ji'í ngu'—, ná nsu'ba ngu' ji'í lcui nu chca ndyu'u ti ne' tyaca' cusu'. Si su'ba ngu' ji'í ne' tyaca' cusu', yala ti catsu sel'í tyaca' bi'; cly'a tyaca', tye lcui tyalú li'. ³⁸Ne' tyaca' cucui tyu'ú lcui lo'o chca ndyu'u ti. ³⁹Pana lo'o cua ndyi'o ngu' lcui nu cua cusu', ná nti' ngu' co'o ngu' lcui nu chca ndyu'u ti. “Tyixi la ndyi'yu lcui nu cua cusu' bi'”, ñacu' ngu'.

Jua'a ngua cha' nu nda Jesús lo'o ngu'.

Ná ndiya ti' ngu' cña nu ngua'ni tya'a ndya'a Jesús

6 Lo'o ngua sca tsā nu ndi'í cña' ngu', li' ndya'a Jesús tyucui, lijya yu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í, nteje tacui ngu' su nscua xtya trigo ji'í ñati'. Laja lo'o nteje tacui ti ngu', ngusuu ngu' xi si'yu trigo. Li' ngusatá ngu' ji'í tyuu ya' ti ngu' cha' tyalú si'yu trigo bi'; ndyacu ngu' xi si'yu li'. ²Lo'o li' ntsu'u xi ngu' fariseo nu ndya'a lca'a ji'í ngu' bi', nu lye tsa nchcu' lo'o ngu' taju ji'í Jesús:

—¿Ni cha' laca ndyu'ni mā cña jua'a, cha' ngusuu mā si'yu trigo cua? ¿Ha ná jlo ti' mā cha' tsā tacati laca juani? Ná ntsu'u chacuayá' ji'na cua'ni na cña tsā tacati —nacui ngu' fariseo bi'.

³Li' nguxacui Jesús cha' ji'í ngu' bi':

—¿Ha bilya chcuí' mā lo quityi jilí ycuí' Ndyosi su nscua ñi'ya nu ngua'ni jyo'o David sa'ni? —nacuí Jesús jilí ngu'—. Ngua sca tsā ntyute' tsa yu, lo'o jua'a ntyute' tsa lcaa ngu' tya'a ndya'a yu. ⁴Jlo ti' yu cha' ntucua xlyá nu laca msta jilí ycuí' Ndyosi lo mesa ne' ni' ni' nu cuentya jilí ycuí' Ni cajua. Bi' cha' ndyaa ngu' ne' ni' bi'; ndyacu ngu' xlyá bi', masi ná ntsu'u chacuayá' cacu cua ña'a ca ñati jilí, cha' sca ti jilí ngu' sti jo'ó ntsu'u chacuayá' ndacu ngu' xlyá bi' —nacuí Jesús jilí ngu'.

⁵Lo'o li' chaca cha' nchcuí' Jesús lo'o ngu':

—Lo'o na' nu cua nda ycuí' Ni lijyaa cha' caca na' ñati ni, laca na' loo, masi tsā nu ndi' cña' ngu'.

Sca yu quicha nu nchcu' ya'

⁶Ngua chaca tsā ta'a, tsā tacati jilí ngu', li' ndya'a Jesús ca ne' laa. Ca bi' ndyaa tucua yu, li' nguxana nclyu'u yu cha' jilí ycuí' Ndyosi jilí ñati. Ca bi' nga'a sca ñati nu ngüityi ya' yu la'a tsu' cui' jilí yu. ⁷Lo'o jua'a nga'a ngu' mstru cha' jo'ó ne' laa bi', lo'o ngu' fariseo nga'a lo'o. Ña'a tsa ngu' bi' jilí Jesús, si cua'ni Jesús jo'o jilí nu quicha bi' tsā tacati; ncl yana ngu' cha', ñi'ya caca sta ngu' qui'ya jilí. ⁸Pana hora ti ngua cuayá' ti' Jesús lcaa ña'a cha' nu ncl yacua ti' ngu'. Li' nacuí Jesús jilí yu nu nchcu' ya' bi':

—Tyatü clya nu'u, yaa tyü cla'be laja ngu' jua —nacuí Jesús jilí nu quicha bi'.

Li' ndyatü yu quicha bi', ndyaa yu cajua su nacuí Jesús jilí yu. ⁹Li' nda Jesús sca cha' lo'o nu ngu' nu ndu'ni ti cha' tacati bi':

—¿Ni cña tso'o la cha' cua'ni na tsā tacati lacua? —nacuí Jesús jilí ngu' bi'—. ¿Ha sca cña tso'o cua'ni na li'? ¿Ha tso'o la cua'ni na sca cña cuxi li', nti' mā? —nacuí—. ¿Ha tso'o la si cua'ni lyaá na jilí ñati tsā bi', cha' ná cajaa ngu' li'? ¿Ha

tso'o la nti' cu'mā masi ta na chacuayá' cajaa ñati li'? —nacuí Jesús jilí ngu'.

¹⁰Li' nguxña'a Jesús jilí lcaa ñati nu ndi' cacua ti slo, nchcuí' lo'o nu quicha bi' li':

—Xquiñi nu'u ya'.

Jua'a ngua'ni yu bi', li' hora ti ndyaca tso'o ya' yu. ¹¹Li' ngunasí' tsa nu ngu' nu ndu'ni cha' tacati bi', nguxana ngu' nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu':

—¿Ñi'ya cua'ni na cha' cua'a na jilí yu jua cha' nga'aa cua'ni yu jua'a? —nacuí ngu' jilí tya'a ngu' li'.

Ngusubi Jesús jilí tii tyucuaa tya'a ñati nu ca tsa'a jilí

¹²Tyempo bi' ycuí' ti Jesús ndyaa sca ca'ya cha' chcuí' lo'o ycuí' Ndyosi Sti yu. Tyucui talya ngua'a yu nchcuí' yu lo'o ycuí' Ndyosi li'. ¹³Lo'o nguxee chaca tsā, li' ngusi'ya yu jilí ñati nu ndya'a lo'o yu cha' tyaa ngu' slo yu. Li' ngusubi yu jilí tii tyucuaa tya'a ngu'; nda yu chacuayá' jilí nu ngu' bi', cha' tsaa culu'u ngu' jilí xa' ñati. ¹⁴Ndi'ya naa xtañi ngu' nu ngusubi Jesús jilí nu ngua tya li': Simón, nu ngusta Jesús chaca xtañi Pedro naa yu, bi' laca tsaca ngu'; jua'a Andrés tya'a ngula Simón, jua'a Jacobo, jua'a Juan, jua'a Felipe, jua'a Bartolomé, ¹⁵jua'a Mateo, jua'a Tomás, jua'a chaca Jacobo sñi' Alfeo, jua'a chaca Simón nu laca jilí taju ngu' cananista, ¹⁶jua'a Judas tya'a Jacobo, jua'a Judas Iscariote nu cujuí' cresiya jilí Jesús jilí ngu' cuxi ca tiya' la; jua'a naa ngu' nu cua ngusubi Jesús jilí.

Ngulu'u Jesús jilí quiña'a tsa ñati

¹⁷Li' nguxtyüü Jesús ngua'ya sii' cua'a bi' lo'o nu taju ñati bi' jilí, nguti' xi nde sca su nati' lo'o nu tyüü tya'a ñati nu ndyaca tsa'a jilí bi'. Lo'o jua'a ndyalaa quiña'a tsa xa' la ñati slo Jesús, ngu' nu ndu'u loyuu su cuentya Judea, lo'o jua'a ngu' nu ndu'u nde quichí Jerusalén, lo'o

jua'a ngu' nu ndu'u to' tyujo'o su ndi'i quichi Tiro, su ndi'i quichi Sidón. Cua ndyalaa ngu' ca bi', cha' cuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu'; jua'a nti' ngu' cha' cua'ni Jesús jo'o ji'i quicha nu ntsu'u ji'i ngu'. ¹⁸ Lo'o nu ñati nu ngusñi cui'i cuxi ji'i ni, lo'o ngu' bi' nti' ngu' cha' tyaca tso'o ngu'. ¹⁹ Lcaa ngu' bi' nti' ngu' sta ya' ngu' chu' Jesús; nti' ngu' cha' cua'ni yu jo'o ji'i lcaa ñati quicha bi', xqui'ya cha' tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i yu. Ndyaca tso'o lcaa ngu' quicha bi' li'.

**Ñi'ya nu ngulu'u Jesús ji'i
ngu' nu ngua'a sii' cua'a**

²⁰ Nguxña'a Jesús ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, li' nguxana nchcui' yu lo'o ngu' ndi'ya:

—Tso'o ntsu'u tyiquee cu'ma masi ti'i ti ndi'i ma nde chalyuu —nacuï—. Ycui' Ndyosi laca nu ña'asi' ji'i ma, cha' bi' nu laca Xu'na ma.

²¹ Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee cu'ma masi ñi'ya nti' si nyute' tsa ma juani, cha' lye tsa nti' ma cuna ma sca cha' liñi —nacuï—. Ca tiya' la, li' caca tyaala' ti ma.

'Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee cu'ma masi xñi'i ti ti' cu'ma ndi'i ma chalyuu juani, cha' ca tiya' la ca chaa ti' ma li' —nacuï Jesús—.

²² Lo'o jua'a tso'o ti caca tyiquee cu'ma masi ti'i ti' ngu' ña'a ngu' ji'i ma, masi culo'o ngu' ji'i ma ca su ndi'i ma, masi suba' tsa chcui' ngu' lo'o ma, masi hasta nga'aa nti' ngu' chcui' ngu' lo'o ma, xqui'ya cha' jlyu ti' ma jna', na' nu cua nda Ni lijyaa cha' caca na' ñati; ²³ tso'o tsa caca tyiquee ma li', caca chaa ti' ma, masi cua'ni ngu' lcaa cha' lya' ti' lo'o ma jua'a. Ná cube ti' ma, cua laca ndyu'u co'o ycui' Ndyosi sca cha' tso'o nu cua tlyu xi nu tyacua ji'i scaa ma ca su ntucua ycui' Ni —nacuï Jesús li'—. La cui' jua'a ngua tya sa'ni la, cha' lya' tsa ti' jyo'o cusu' ji'i ñati nu ngua tu'ba

ji'i ycui' Ndyosi cha' nchcui' Ni lo'o ñati —nacuï Jesús—.

²⁴ Pana tya'na tsa cu'ma ngu' culiya'; masi chaa tsa ti' ma nquicha', cua laca ti tyempo caca chaa ti' ma —nacuï—.

²⁵ Lo'o jua'a tya'na tsa cu'ma nu tso'o tsa nguaala' ti' ma nde chalyuu juani, cha' quiña'a tsa cha' caca nu lyiji ji'i ma nde loo la —nacuï Jesús—.

'Lo'o jua'a tya'na tsa cu'ma nu lye tsa nxyi' lo'o ma ji'i tya'a ñati ma; ca tiya' la, li' lo'o cu'ma xi'ya ma cha' lye tsa caca xñi'i ti' ma —nacuï Jesús—.

²⁶ Lo'o jua'a tya'na tsa cu'ma lo'o tso'o tsa nchcui' lcaa ñati ji'i ma. La cui' jua'a ngua'ni jyo'o cusu' ji'i ma nu ngua sa'ni, cha' tso'o tsa nchcui' ngu' ji'i ngu' nu nchcui' cha' cuiñi ti ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu'; ndiya tsa ti' ngu' ji'i cha' cuiñi bi'.

Jua'a ngulu'u Jesús ji'i lcaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

**Tso'o ti tyu'u tyiquee na
ña'a na ji'i tya'a cusuu na**

²⁷ Tya nchcui' la Jesús li':

—Ndi'ya chcui' na' lo'o cu'ma nu tya-ja'a ma cua'a jyaca ma ji'i cha' nu nchcui' na': Tso'o ti tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a cusuu ma, tso'o ti cua'ni ma lo'o ñati nu ti'i ti' ña'a ngu' ji'i ma. ²⁸ La cui' tso'o ti chcui' ma lo'o ñati nu nda qui'ya ji'i ma, jua'a chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i ñati nu nchcui' cha' suba' lo'o ma. ²⁹ Lo'o quiji'i ngu' ndacu' hique ma, li' xtyacui ma ta ma chaca tsu' saca' ma cha' quiji'i ngu' ji'i ma chaca quiya' li'. Lo'o xlyaa sca ñati late' tonu tu'ba nu nchcu' ma, li' ta ma chacuayá' cha' lo'o camxa ji'i ma qui'ya ngu' tsa' ngu'. ³⁰ Ta ma ji'i ngu' na laca nu jña ngu' ji'i ma; lo'o qui'ya ngu' sca na ji'i ma, nga'aa jña ma ji'i chaca quiya'. ³¹ Nga'a cha' cua'ni tso'o ma lo'o ngu', si nti' ma cha' tso'o ti cua'ni ngu' lo'o ma.

³² 'Jlo ti' na' cha' tso'o ntsu'u tyiquee ma ña'a ma jil'i cua laca ti ñati nu jua'a tso'o nti' ngu' ña'a ngu' jil'i ma; pana lo'o ñati cuxi, taca jil'i ngu' cua'ni ngu' tsa lo cua ti cha'. Cua nti' Ni cha' ña'a tso'o ma jil'i cua ña'a ca ñati, ni si'i sca ti jil'i tya'a tso'o ti ma. ³³ Lo'o jua'a ndu'ni ma cha' tso'o lo'o ñati nu cua ngua'ni sca cha' tso'o lo'o ma; pana lo'o ñati cuxi, taca jil'i ngu' cua'ni ngu' la cui' jua'a. Cua nti' Ni cha' cua'ni ma cha' tso'o lo'o cua ña'a ca ñati, ni si'i sca ti lo'o tya'a tso'o ti ma. ³⁴ Na ndijñi' ti ma jil'i ñati nu xtyucua sca cha' tso'o jil'i ma, nti' ma. ¿Ha tso'o tsa ndu'ni ma nti' ma li'? Lo'o ñati cuxi ni, stu'ba ti ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu', si xtyucua tya'a ngu' sca cha' tso'o jil'i ngu' li'. ³⁵ Pana nu cu'ma ni, ntsu'u cha' tyu'u tso'o tyiquee ma ña'a ma jil'i tya'a cusuu ma, cua'ni ma cha' tso'o lo'o ngu' bi'. Ta ma jñi' ngu', ná tu ti' ma si ta ngu' sca cha' tso'o jil'i ma, si ná ta ngu'. Tlyu tsa cha' tso'o tyacua jil'i ma ca slo ycuil' Ndyosi si tso'o ntsu'u tyiquee ma ña'a ma jil'i ngu', cha' jua'a ndu'ni ñati nu laca sñi' ycuil' Ndyosi. Lo'o ycuil' Ndyosi ni, tya'na ti' Ni jil'i ngu', masi xña'a ngu', masi ná ndya ngu' xlya'be jil'i Ni; ³⁶ bi' cha' cua'ni tya'na ti' ma jil'i ngu' lacua, ñi'ya nu tya'na ti' ycuil' Ndyosi Sti na jil'i ngu'.

**Ná ntsu'u cha' sta ngu'
qui'ya jil'i tya'a ñati ngu'**

³⁷ 'Ná sta ma qui'ya jil'i tya'a ñati ma, cha' li' ná ntsu'u cha' sta ycuil' Ndyosi qui'ya jil'i ma. Ná xcube' ma jil'i tya'a ñati ma, cha' li' ná ntsu'u cha' xcube' ycuil' Ndyosi jil'i ma. Cui'ya ma cha' clyu ti' jil'i tya'a ñati ma, cha' li' cui'ya ycuil' Ndyosi cha' clyu ti' jil'i ma. ³⁸ Ta ma cha' tso'o jil'i tya'a ñati ma, cha' li' ta ycuil' Ndyosi cha' tso'o jua'a jil'i ma; tso'o tsa cuayá' ngutsa'á su'ba Ni cha' tso'o ne' cresiya jil'i ma li'. Ñi'ya nti' sca milya nu tachaa tsa nsu'ba ngu' na ne', cua nscui' ngu'

jil'i cha' ca'ya ti' la na bi', ntucua tsa tu'ba milya bi', jua'a laca lo'o cha' tso'o nu su'ba Ni ne' cresiya jil'i ma. Ñi'ya nu ndu'ni ma lo'o tya'a ñati ma, jua'a cua'ni ycuil' Ndyosi lo'o cu'ma.

³⁹ Nde laca cui' nu nda Jesús lo'o ngu' li':

—Sca nu cui'tyi' ni, ¿ha taca culu'u tyu-cui' jil'i tya'a cui'tyi'? Ná taca. Cuxi ti caca jil'i ngu' li', stu'ba ti tyú tyucuaa ngu' sca to' cua'a li', cha' ni sca ngu' bi' ná nchca ña'a ngu' tyucui' su li'ya ngu'. ⁴⁰ Sca yu cuañi' nu ndyaca tsa'a ca ti, ná tyijilo yu jil'i mstru jil'i yu; tsa bi' ti cha', lo'o tye ca tsa'a yu, li' stu'ba ti cuayá' ngua tsa'a yu lo'o mstru jil'i yu.

⁴¹ '¿Ni cha' yala tsa chcuil' ma jil'i sca cha' cuxi nu ntsu'u jil'i xa' la tya'a ñati ma, masi ñi'ya nti' si laca bi' sca satya yuu ti nu ndyatí' cloo ngu'? Pana ná ndube ti' ma cha' tlyu tsa cha' cuxi nu ntsu'u jil'i ycuil' ma, ñi'ya nti' si laca bi' sca nguti tlyu nu ntsu'u cloo ycuil' ca ma. ⁴² ¿Ni cha' laca tlyu tsa tyiquee ma cha' chcuil' ma lo'o tya'a ñati ma ndi'ya: “Ta nu'u chacuayá' culo na' yuu nu ntsu'u cloo nu'u”? Jua'a ñacu' ma, masi ná ña'a ma nguti nu ntsu'u cloo ycuil' ca ma. ¡Na cuiñi ma! Clyo la tyu'u nu nguti tlyu nu ntsu'u cloo ycuil' ca ma, li' taca ña'a ma tso'o la cha' culo ma satya yuu nu ntsu'u cloo tya'a ñati ma.

**Nslo na jil'i sca yaca lo'o ña'a na
si'yu nu nda yaca bi'**

⁴³ 'Sca yaca tso'o, ná ta bi' si'yu nu ná tso'o. Jua'a sca yaca nu cua btyi ti, nga'aa ta bi' si'yu nu cacu na. ⁴⁴ Lcaa yaca nslo ngu' jil'i lo'o ña'a ngu' ni si'yu laca ndyu'u lo. Ná nsuu ngu' si'yu tyixi jil'i sca yaca quiche'; la cui' ti jua'a, ná nsuu ngu' si'yu losu' tyixi jil'i lti quiche' yane. ⁴⁵ Cua ña'a ca ñati nu tso'o tyiquee ni, tso'o tsa nchcuil' ngu' bi'; lo'o cua ña'a ca ñati nu cuxi tyiquee ni, cuxi ti nchcuil'

ngu' bi' li'. Cua ña'a ca cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i scaa ngu', jua'a nchcui' ngu'.

Tucua lo quiya' ni'i ngüiná ngu'

⁴⁶Tya nda Jesús chaca cuii lo'o ngu' li':

—¿Ni cha' ndu'ni tsa ma jna' cha' Xu'na ma laca na', pana ná ndaquiya' ma ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o ma? —nacui—. ⁴⁷Bi' cha' ta na' sca cuii lo'o ma juani, ñi'ya laca sca ñati nu liya ca slo na' cha' cuna yu cha' nu nchcui' na', lo'o li' ndaquiya' yu cha' bi': ⁴⁸cua laca yu ñi'ya laca sca nu qui'yu nu ngüiná sca ni'i. Tso'o tsa ngüini tyuu su ndu quiya' ni'i ji'i, cha' chu' quee tsiya' ti nscua quiya' ni'i bi'. Li' lye tsa ngua'ya tyo. Lo'o cua ndyalaa hitya yuu ca quiya' ni'i bi', cua xlya'ba ti ji'i ni'i; pana ná ngua ji'i hitya yuu bi' xlyi ji'i ni'i bi', cha' tachaa tsa ndu quiya' ni'i chu' quee bi'. ⁴⁹Pana ndi'ya laca chaca ñati nu cua ndyuna cha' nu nchcui' na' lo'o, lo'o li' ná ndaquiya' yu ji'i cha' bi': bi' laca ñi'ya laca chaca nu qui'yu nu ngüiná sca ni'i ji'i lo yusi ti. Ná qui'ni ndyaa quiya' ni'i ji'i yu bi'. Lo'o li' ngua'ya tyo clyaa, ndyalaa hitya sta'a ca quiya' ni'i bi'. Li' nguxlyú hitya yuu ji'i ni'i bi', ndye tsiya' ti nguxlya'ba hitya yuu bi' ji'i.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca msu ji'i xu'na sendaru

7 Lo'o ndye nchcui' Jesús lo'o ñati bi', li' ndu'u yu ndyaa yu ca quichi Capernaum. ²Ca bi' ndi'i sca capitán nu laca loo ji'i sendaru ji'i ngu' romano. Ntsu'u sca msu ji'i nu tyaca'a tsa ji'i; pana quicha tsa nu msu bi', cua cajaa ti. ³Lo'o cua ndyuna nu capitán bi' quiña'a cha' nu nchcui' ngu' cha' ji'i Jesús, li' nchcui' xi lo'o ngu' cusu' nu ca tyi quichi bi', cha' tsaa ngu' chcui' ngu' lo'o Jesús cuentya ji'i, cha' ña ngu' ji'i Jesús cha' caa yu cua'ni yu jo'o ji'i msu quicha bi' ji'i. ⁴Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'. Lo'o

ndyalaa ngu' bi' ca slo Jesús, li' nguxana ngu' nchcui' ngu' lo'o yu cuentya ji'i nu capitán bi'.

—Tso'o tsa nu capitán bi' —nacui' ngu' ji'i Jesús—. Ndulo tsa yu jinu'u cha' cua'ni nu'u jo'o ji'i msu quicha bi' ji'i yu —nacui' ngu'—. ⁵Cua ngui'i tsa nu cusu' bi' ji'na cha' ndi'i yu quichi tyi na, hasta ycui' yu cua nda yu cñi cha' tya' laa ji'na quichi re —nacui' ngu'.

⁶Li' ndyaa Jesús lo'o ngu' bi'. Lo'o bilya tyalaa ngu' lo'o Jesús ca ni'i ji'i nu capitán bi', li' nda capitán ji'i xa' tya'a tso'o cha' tsaa ngu' tyacua tya'a ngu' lo'o Jesús ca tyucuii su liya:

—Ndi'ya nchcui' nu capitán bi' —nacui' ngu' ji'i Jesús li'—: “Ná quiña'a tsa cha' culacua ti' nu'u, cusu'”, nacui, “masi ná caa nu'u to' ni'i jna'”, nacui. ⁷“Bi' cha' ná lo'o na' ndya'a ngu' ndyiqui'ya ngu' jinu'u tsa”, nacui. “Tsa bi' ti cña nti' na', si culo nu'u cña, tyaca tso'o msu jna' jua'a ti.” Jua'a nacui nu capitán bi', cha' chcui' ya lo'o nu'u. ⁸Chaca cha' nacui yu ji'i cua: “Lo'o jua'a na'”, nacui yu, “ntsu'u xa' ñati nu laca loo la nu nclyo cña 'na. Lo'o jua'a nclyo na' cña ji'i sendaru nu cuentya jna'”, nacui. “Tsaa ngu' lquichi 'na, si culo na' cña ji'i ngu' cha' tsaa ngu'; liya ngu' slo na', si xi'ya na' ji'i ngu' cha' caa ngu'; hora ti cua'ni msu jna' sca cña, si culo na' cña bi' ji'i yu”, nacui nu capitán bi'. “Jua'a nu'u ni, jlo ti' na' cha' taca jinu'u culo nu'u cña cha' cati quicha bi'.” Tsa bi' ti cha' nti' capitán chcui' lo'o nu'u —nacui' ngu' tya'a tso'o nu capitán bi' ji'i Jesús.

⁹Lo'o cua ndyuna Jesús cha' nu nchcui' ngu' lo'o, ndube tsa ti' yu. Li' nguxtyacui Jesús su ndu tyucuii, nchcui' yu lo'o ñati nu ndya'a lo'o yu:

—Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma juani —nacui' Jesús—, cha' bilya ña'a na' ji'i sca ñati nu jlya tsa ti' ji'i ycui' Ndyosi ñi'ya nu jlya ti' nu capitán bi'. Tyucui

ña'a nasiyu Israel re, ná ntsu'u ngu' nu jlya ti' jna' jua'a —nacuī Jesús jī' ngu'.

¹⁰ Lo'o li' nguxtyuu tya'a tso'o nu capitán bi', ndyaa ngu' ca to' ni' jī'. Li' nquije cha' jī' ngu' na'a ngu' jī' msu quicha bi', cha' cua ndyaca tso'o.

Ngua'ni Jesús cha' chaca quiya' ndyu'ú sca yu cuañi' nu ngujui ca ti

¹¹ Tiya' la li' ndyaa Jesús sca quichī ca su naa Naín; ndyaa nu ngu' nu ndyaca tsa'a jī' lo'o, lo'o jua'a quiña'a tsa xa' la ñatī ndyaa ngu' lo'o. ¹² Lo'o cua ndyalaa ngu' ca to' quichī bi', li' na'a ngu' cha' ndyaa lo'o ngu' quichī bi' jī' sca jyo'o cha' cua tyatsi'. Sñi' sca nu cuna'a ti' laca jyo'o bi'; cua ndyanu ma' ycuī ti ma' nu lo'o ngujui sñi' ma', cha' nu sca ti sñi' qui'yu ma' laca yu nu ngujui bi'. Tyuu tsa tya'a ngu' quichī bi' ndya'a ngu' lo'o ma'. ¹³ Lo'o na'a Jesús nu Xu'na na jī' jyo'o bi', ngua tya'na ti' yu jī' nu cuna'a ti' xtya'a jyo'o bi'. Li' nchcui' yu lo'o ma':

—Ná xi'ya nu'u —nacuī.

¹⁴ Li' yaa Jesús cacua la slo ngu' bi', ngusta ya' yu chu' caju. Li' ndatu ngu' nu ndyi'ya jī' jyo'o bi', nchcui' Jesús lo'o nu jyo'o bi':

—Yu cuañi' nu'u —nacuī—. Tyaca'a clya nu'u.

¹⁵ Hora ti ndaca'a nu ngua jyo'o bi', nguxana nchcui' yu lo'o ngu' li'. Xa' ndya Jesús jī' nu qui'yu cuañi' bi' jī' xtya'a yu li'. ¹⁶ Ndube tsa ti' lcaa ñatī ca bi' lo'o na'a ngu' jī' yu nu ngujui bi'. Li' nguxana ngu' ndyu'ni tlyu ngu' jī' ycuī' Ndyosi.

—Tlyu tsa ñatī ndyalaa slo na juani —nacuī ngu'—, bi' laca nu chcui' lcaa cha' jī' ycuī' Ndyosi lo'o na.

Jua'a nacui' ngu' li'. Lo'o chaca cha' nacui' ngu':

—Cua ndyalaa ycuī' Ndyosi juani cha' xtyucua Ni jī' ñatī jī' ycuī' Ni —nacuī ngu'.

¹⁷ Cua ngañi lye cha' jī' lcaa cña tonu nu ndyu'ni Jesús tyucui ña'a loyuu su cuentya Judea; jua'a lcaa quichi cacua ti, lo'o bi' ngañi cha' bi'.

Nda Juan jī' ñatī jī' cha' tsa'a ngu' ca slo Jesús

¹⁸ Ngujui cha' jī' Juan ñi'ya nu ngua cajua, cha' nu ngu' cuañi' nu ndya'a lo'o Juan, bi' laca ngu' nu cua ndacha' jī' yu. ¹⁹ Li' ngusi'ya Juan jī' tucua tya'a ngu' tya'a ndya'a yu bi'. Ngulo yu cña jī' ngu' cha' tsa'a ngu', tsa'a xcuane ngu' jī' Jesús si chañi cha' ycuī' yu laca yu Cristo, nu ñatī tlyu nu cua caa ti; si tya ntsu'u cha' jatya la xi ngu' ña'a cuayá' nu caa chaca ñatī nu cua tlyu la. ²⁰ Li' ndyalaa ñatī jī' Juan ca su nga'a Jesús. Ndi'ya nacui' ngu' jī':

—Cua nda Juan nu ntyucuatya jī' ngu' jī' ya lijya ya —nacuī ngu'—, cha' xcuane ya jinu'u si chañi cha' la cui' Cristo laca nu'u, nu ñatī tlyu nu cua caa ti nde chalyuu. Cua nti' ya cha' caja cha' liñi jī' ya si tya ntsu'u cha' jatya la ya jī' chaca ñatī nu tlyu la.

²¹ Nu lo'o ndi' ngu' bi' slo Jesús, li' ngua'ni Jesús jo'o jī' tyuu tya'a ñatī; masi cua sa'ni ngusñi quicha jī' ngu', masi quicha ndya'a ti, masi ngusñi cui' cuxi jī' ngu', hora ti ndyaca tso'o ngu' bi'. Lo'o nu cuityi', ngua'ni Jesús cha' ngulane xee cloo ngu' ña'a ngu' chaca quiya'. ²² Bi' cha' ndi'ya nguxacui' Jesús cha' jī' ngu' bi' li':

—Yaa clya ma' cacha' ma' jī' nu Juan bi' lcaa cha' nu cua na'a ma' slo na', lcaa cha' nu cua ndyuna ma' ca nde. Ñacuī ma' jī' yu cha' xa' nda na' xee ña'a tyuu tya'a ngu' nu ngua cuityi'; lo'o juani tso'o tsa ndya'a ngu' nu ngua quicha quiya'; jua'a cua ngua lubii cuaña' ngu' nu ndyatsu' cuaña'; lo'o juani cua nduna tso'o ngu' nu ngua cu'u jyaca; jua'a xa' ndyu'ú ngu' chaca quiya', ngu' nu cua ngujui; jua'a ngu' ti' ni, nduna ngu' cha' tso'o nu nda

na' lo'o ngu' ñi'ya ndu'ni lyaá Ni ji'í ngu' ji'í nu cuxi. Jua'a ñacui mā ji'í Juan bi'.
²³Taca caca tso'o tyiquee mā si ná caca tyuju'u ti' mā ña'a mā jna' —nacui Jesús ji'í ngu'.

²⁴Li' ngxutyuu ngu' ndyaa ngu', ñati nu nguane Juan ji'í cha' caa bi'. Li' ngxuana Jesús nchcui' cha' ji'í nu Juan bi' lo'o ñati nu ndyanu slo.

—¿Na laca ngua ti' mā, nu lo'o ndyaa na'a mā ji'í nu Juan bi' ca ne' quixi' su ná ndi'í ñati? —nacui Jesús—. Ngua ti' mā cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee yu nu lo'o nchcui' yu lo'o ñati, ñi'ya nti' lo'o ndyaa yaca quii tyucuaa chu' ca lo'o lijya cui'í. ¿Ha jua'a nti' mā? ²⁵¿Na laca ngua ti' mā lo'o na'a mā ji'í yu bi' lacua? ¿Ha tso'o tsa ste' yu lo'o na'a mā ji'í yu ca bi'? Cua jlo ti' mā cha' si' ne' quixi' ndi'í ñati nu tso'o tsa ste', si' ne' quixi' ndi'í ñati nu ntsu'u tsa cñi ji'í cha' culiji jua'a ti; to' tyi nu culiya' nu laca rey, ca bi' ndi'í ngu' bi'. ²⁶Ná tyiquee' ngua tii mā cha' laca nu Juan bi' sca ñati nu nda cha' ji'í ycuí Ndyosi lo'o ñati; chañi cha' laca yu jua'a, pana lo'o sca cña tlyu la ngujui ji'í Juan. ²⁷Ndi'ya nscua lo quityi cusu' cha' ji'í cña nu ntsu'u ji'í Juan bi':

Culo na' cña ji'í sca msu jna' cha' tsaa yu ca nde loo la su tya'a nu'u,

cha' saala clya yu tyucui' su caa ycuí nu'u, nacui' ycuí Ndyosi ji'í Cristo.

²⁸Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':

—Cha' liñi nchcui' na' lo'o mā ji'í Juan nu ntyucuatya ji'í ngu', cha' bilya cala sca ñati chalyuu nu jua'a tlyu tsa cña nu ntsu'u ji'í, ñi'ya nu laca ji'í Juan bi'. Pana cua lijya na' cha' caca na' loo ji'í ñati, lo'o juani cua ña'a ca ñati nu jlya ti' 'na, tlyu la cha' nu ntsu'u ji'í ngu' bi' que Juan, masi ti' ti' ngu', masi cuañi' ngu' —nacui Jesús.

²⁹Lo'o ñati nu ndyaa slo Juan cha' tyucuatya yu ji'í ngu' tya tsubi' la ni, lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu', li' ngua'ni tlyu lcaa ngu' bi'

ji'í ycuí Ndyosi, masi nu ngu' cuxi nu nxñi cñi cña loo ngu', masi xa' la ñati.
³⁰Pana nu ngu' fariseo lo'o ngu' mstru cha' jo'ó nu ná ntaja'a cha' tyucuatya Juan ji'í ngu' nu ngua li', ná ngua'ni ngu' cuentya ji'í cña nu ndyu'ni ycuí Ndyosi cha' ngxutyucua Ni ji'í ñati. Li' xa' nchcui' Jesús lo'o ngu':

³¹—Ná tso'o tsiya' ti ñi'ya nu ndu'ni ñati chalyuu tyempo juani —nacui—.

³²Ñi'ya ndu'ni nu sube nu ndya'a ndijya ti cla'be quichi, jua'a ndu'ni ñati chalyuu juani. Taja ti' nu sube ji'í tya'a quijya ngu', cha' ná nti' tya'a ngu' quijya la lo'o ngu' bi'. Li' nxi'ya nu sube ji'í tya'a ngu': “¿Ni cha' ná ntaja'a mā cula quiya' mā? Na nclya'á ya xi jii cha' ji'í mā”, nacui nu sube. “¿Ni cha' ná ntaja'a mā ca xñi'í ti' mā lo'o cua? Na nclya'á ya marcha, na nxi'ya ya nga'a ya.” Lo'o cu'mā ni —nacui Jesús—, la cui' jua'a ndyu'ni cu'mā ñati chalyuu juani; xcui' na taja ti' mā, cha' ná tso'o ntsu'u tyiquee mā tsiya' ti ña'a mā ji'í tya'a ñati mā. ³³Nde nclýú ti nchcui' mā —nacui Jesús ji'í ngu'—. Lo'o yaa Juan nu ntyucuatya ji'í ñati chalyuu, ná ndyacu yu lo'o mā, ná ndyi'o yu lcui lo'o mā; li' nacui mā cha' ntsu'u cui'í xña'a ji'í yu —nacui Jesús ji'í ngu'—. ³⁴Tiya' la li' ndu'u tucua na' nu cua nda ycuí Ndyosi lijyaa cha' caca na' ñati; tso'o ti ndacu na' lo'o mā li', stu'ba ti nga'a na' lo'o mā. Bi' cha' nchcui' mā jna': “Ña'a na ñi'ya nu ndu'ni nu jua juani”, nacui mā ji'í tya'a mā, “xcui' na cacu ti yu jua nti' yu, xcui' na cu'bi ti yu ndya'a yu. Ná tso'o yu jua cha' laca yu tya'a tso'o ngu' nu nxñi cñi cña loo na, lo'o jua'a xi xa' la ngu' cuxi laca tya'a tso'o yu”, nacui mā 'na. ³⁵Lo'o jua'a nacui mā cha' ná tso'o cha' nu nchcui' na'; pana caca cuayá' ti' mā nde loo la cha' liñi tsa cha' nu nchcui' ngu', cha' cuentya ji'í ycuí Ndyosi laca na'.

**Ndyacu Jesús xlyaa ca
slo sca ngu' fariseo**

³⁶ Ntsu'u sca ngu' fariseo nu nchcui' lo'o Jesús cha' tsa cacu xlyaa lo'o yu ca toni'i ji'i yu. Lo'o ngu' fariseo ni, tacati tsa ndu'ni ycu'i' ngu', nti' ngu'. Li' ndyaa Jesús ca toni'i ji'i yu, ndyaa tucua ca to' mesa. ³⁷ La cui' quich'i bi' ndi'i sca nu cuna'a nu quiña'a tsa nu qui'yu ntsu'u ji'i. Lo'o ngua cuaya' ti' nu cuna'a bi' cha' cua ndyalaa Jesús cacu xlyaa ca slo yu fariseo bi', li' cha' ji'i ti' ndu'u nu cuna'a bi' ndyaa ca slo Jesús; ñaa lo'o cho' sca caatyā setye nu tyixi tsa xtyi'i. ³⁸ Ndyaca'a cho' cacua ti slo quiya' Jesús li'. Ndyunaa tsa cho', hasta ndyalú hitya cloo cho' chu' quiya' Jesús; lo'o quicha' hique cho' nsube' cho' chu' quiya' Jesús cha' xquityi ji'i quiya' yu. Nchcuicha' cho' quiya' Jesús li', nda'a cho' setye tyixi xtyi'i bi' chu' quiya' Jesús. ³⁹ Lo'o nu yu fariseo nu cua nchcui' lo'o Jesús cha' tsa cua'ni xlyaa ca slo yu ni, lo'o cua na'a yu ji'i nu cuna'a bi', ndi'ya cha' ngua'ya hique yu li': "Si'i cha' chañi laca re, cha' laca yu sca ñati nu laca tu'ba ji'i ycu'i' Ndyosi cha' chcu'i' Ni lo'o na. Si la cui' laca yu, li' ta yu cuentya tilaca laca nu cuna'a nu nsta ya' lo quiya' yu juani; caca cuayá' ti' yu cha' sca nu cuna'a nu chiya'a tsa ndu'ni su ndi'i chalyuu laca nu cua."

⁴⁰ Li' nguxana Jesús nchcui' lo'o nu yu fariseo bi':

—Ntsu'u sca cha' nu ta na' lo'o nu'u, Simón —nacu'i Jesús ji'i.

—Cuacha' clya nu'u jna', cusu' —nacu'i yu fariseo ji'i li'.

⁴¹ Li' nchcuane Jesús sca cha' ji'i yu fariseo bi':

—Ntsu'u tucua tya'a ngu' nu ntsu'u tane' hichu' ngu', cha' ngüijñi' ngu' cñi ji'i sca nu culiya'. Tsaca yu ndacui yu ca'yu siyento paxu ji'i nu culiya' bi', lo'o chaca yu ndacui yu tu'ba tyi ti paxu

ji'i li'. ⁴² Pana tyucuaa ngu' ná ngua ji'i ngu' tya ngu' cñi ji'i nu culiya' bi' li'. Bi' cha' nguta'achu' nu culiya' bi' ji'i cha' nu ndacui ngu' ji'i; ngüityi yu cuentya ji'i ngu', ngua'ni tye tane' ji'i tyucuaa ngu' jua'a ti. Cuacha' clya nu'u jna' lacua —nacu'i Jesús ji'i yu fariseo bi'—, ¿tilaca laca nu tso'o la ntsu'u tyiquee ña'a ji'i nu culiya' bi'? Si tsaca yu, si chaca yu.

⁴³ Li' nguxacu'i Simón cha' ji'i Jesús:

—Bi' laca nu quiña'a la ndacui, nu ngüi'ya nu culiya' bi' cha' clyu ti' ji'i. Jua'a nti' na' —nacu'i Simón.

—Chañi cha' nu nchcui' nu'u —nacu'i Jesús li'.

⁴⁴ Lo'o nxña'a Jesús ca su nga'a nu cuna'a bi', li' xa' nchcui' lo'o nu Simón bi':

—Cui'ya nu'u xi cuentya ñi'ya nu ndyu'ni nu cuna'a cua —nacu'i—. Nu lo'o ndyalaa na' toni'i jinu'u tsa, ná nda nu'u hitya tyaati quiya' na'; pana nu cuna'a cua ni, cua ngui'i cho' quiya' na' lo'o hitya cloo cho', cua nguxquityi cho' quiya' na' lo'o quicha' que cho'. ⁴⁵ La cui' jua'a ná nchcuicha' nu'u jna' lo'o ndyalaa na' ni'i re; pana nu cuna'a cua ni, tya lo'o ndyati na' ñaa na' nde ni'i re, tya lyiji tye chcuicha' cho' ji'i quiya' na'. ⁴⁶ Lo'o jua'a ná nda'a nu'u setye hique na' tsa; pana nu cuna'a cua ni, cua ngusalú cho' setye tyixi xtyi'i chu' quiya' na'. ⁴⁷ Nde laca cha' nu ndacha' na' jinu'u juani, cha' tso'o tsa ndyu'ni tya'na ti' nu cuna'a cua jna', bi' cha' ca cuayá' ti' na cha' cua ngüityi ycu'i' Ndyosi qui'ya nu ntsu'u ji'i cho', masi quiña'a tsa qui'ya ntsu'u ji'i cho' ca slo Ni. Pana ñati nu ná lye ntsu'u qui'ya ji'i cha' cuityi ycu'i' Ndyosi ji'i, xti la xi cha' ndube ti' ngu' bi' ña'a ngu' ji'i ycu'i' Ni —nacu'i Jesús ji'i Simón.

⁴⁸ Li' nchcui' Jesús lo'o nu cuna'a bi':

—Cua ngüityi ycu'i' Ndyosi lca qui'ya nu ntsu'u jinu'u —nacu'i.

⁴⁹ Lo'o nu ñati nu ñaa stu'ba ti lo'o Jesús cha' cacu ngu' xlyaa slo Simón,

nguxana ngu' bi' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Tilaca laca nu qui'yu re? ¿Macala ngujui chacuayá' jil'i yu cha' cuityi yu qui'ya nu ntsu'u jil'i ngu'? —nacui' ngu'.

⁵⁰ Pana ndi'ya nchcui' Jesús lo'o nu cuna'a bi' li':

—Cua ngulaá nu'u jil'i cha' cuxi nu ntsu'u jinu'u xqui'ya cha' jlya ti' nu'u 'na. Ti' ti tyi'i tyiquee nu'u, tyaa nu'u laca.

Nu ngu' cuna'a nu nxyucua jil'i Jesús

8 Tiya' la li', ndu'u Jesús ndyaa yu tyuu tya'a quichi, masi quichi tonu, masi quichi sube. Nchcui' tsa yu cha' tso'o jil'i ycu' Ndyosi lo'o ngu' quichi bi'; nchcui' yu cha' cua lijya ti ycu' Ndyosi cha' caca Ni loo ne' cresiya jil'i ñati. Stu'ba ndya'a Jesús lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i. ² Lo'o jua'a, tyuu tya'a nu cuna'a ndyaa lo'o ngu'; cua ngua quicha nu ngu' cuna'a bi' tya tsubi' la, pana cua ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o ngu', lo'o jua'a cua ngulo yu cui'i Cuxi nu ntsu'u jil'i ngu' bi'. Ndyaa sca nu cuna'a nu naa María Magdalena lo'o ngu', jil'i bi' cua ngutu'u cati tya'a cui'i cuxi. ³ Lo'o jua'a Juana naa chaca nu ndya'a lo'o ngu'; clyo'o sca nu naa Chuza laca nu Juana bi', sca yu nu ndy'i'ya cña loo rey Herodes laca clyo'o bi'. Jua'a Susana, lo'o jua'a tya tyuu tya'a ngu' cuna'a nu nxyucua jil'i Jesús lo'o cña nu ntsu'u jil'i ngu'.

Cuii jil'i ñati nu ndyataa si'yu

⁴ Lo'o li' quiña'a tsa ngu' quichi cacua ndu'u ngu' ñaa ngu' se'i ti cha' ña'a ngu' jil'i Jesús. Nu lo'o cua ndyu'u ti'i ngu' quiña'a bi' tsa tlyu ti, li' nda Jesús sca cuii lo'o ngu'. Ndi'ya cha' nu ngulu'u yu jil'i ngu' bi' li':

⁵—Cua ndyaa sca ñati cataa nscua' trigo jil'i. Ndi'ya ngua su nguscui yu si'yu bi': ndyú xi si'yu bi' tyucuii su nteje

tacui ngu', ngusatá quiya' ngu' si'yu bi' li'; jua'a ñaa quiñi ndyacu ni' jil'i.

⁶ Chaca ycu' si'yu bi' ndyú su lati tsa tu'ba yuu nscua chu' quee. Lo'o ntyucua si'yu bi', ná ngua caluu tso'o cha' ná quiñi ndyaa quiche su; ndye calya bi' ndyanaa li', cha' ná tyacala' yuu bi'.

⁷ Chaca ycu' si'yu bi' ndyú su ndu yaca quiche' nquicha'; li' yala la ntyucua nu yaca quiche' bi', ña'a cuaya' nga'aa nda tyempo caluu calya trigo bi' tsiya' ti.

⁸ Chaca ycu' si'yu bi' ndyú su tso'o tsa yuu; tso'o tsa nguluu calya bi', quiña'a tsa si'yu ngutu'u lo juu bi' li'. Su ndyataa sca ti milya si'yu, ca bi' tso'o tsa ngutu'u hasta sca siyento tya'a milya si'yu li'.

Lo'o ndye nda Jesús cha' bi' lo'o ngu', li' cuii tsa nchcui' yu ndi'ya:

—Cua'a jyaca mā si nti' mā cuna mā cha' tso'o nu nchcui' na' lo'o mā.

Nde nchcui' Jesús ni cha' laca nda yu cuii lo'o ngu'

⁹ Li' nchcuane nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús bi' ñi'ya ndyu'u cha' bi'.

¹⁰ Ndi'ya nguxacui Jesús cha' jil'i ngu':

—Cu'mā nu ndya'a mā lo'o na', ntsu'u tsa cha' nu nxyucua ycu' Ndyosi jil'i mā cha' caca cuayá' ti' mā scaa cha' nu ntsu'u yacu' ti cua sa'ni la; bi' cha' taca ca cuayá' ti' mā ñi'ya culo Ni cña jil'i ñati. Pana lo'o xa' ñati ni, xcu' lo'o cña cuā nchcui' na' lo'o ngu' cha' ta na' sca cuii lo'o ngu', cha' jua'a ná caca cuayá' ti' ngu', masi na'a ngu' nquicha'; ná sca cha' tyanu hique ngu', masi cua ndyuna ngu' nquicha'.

Nchcui' Jesús ñi'ya ndyu'u cha' jil'i cuii jil'i ñati nu ndyataa si'yu

¹¹ Ndi'ya ndyu'u cha' jil'i cuii bi' —nacui' Jesús jil'i ngu'—. Ñi'ya laca nu si'yu nu cua nscui yu bi', jua'a laca cha' tso'o nu nda ycu' Ndyosi lo'o ñati.

¹² Ñi'ya laca nu tsa ycu' si'yu nu ndyú tyucuii bi', jua'a laca lo'o ñati nu cua

ndyuna cha' tso'o bi' nquicha', lo'o li' hora ti lijya nu xña'a cha' cuityi cha' tso'o nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu' bi'; nga'aa ndyi'u ti' ngu' cha' tso'o bi', ni ná nchca clyaá ngu' bi' ji'i nu cuxi li'.¹³ Ñi'ya laca nu chaca ycu' si'yu nu ndyú lo yuu lati tu'ba chu' quee, jua'a laca lo'o ñati nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' lo'o ndyuna ngu' cha' tso'o bi' nquicha'. Pana ñi'ya nti' nu calya sube bi', cha' ná qui'ñi ndyaa quiche suu chu' quee bi', jua'a nti' ñati bi', cha' xti ti tyempo ndalo ngu' lo'o ngusñi ngu' cha' tso'o bi'; lo'o lya' ti' xa' ñati ji'i ngu' bi', yala ti tya'achu' ngu' li'.¹⁴ Ndi'ya laca cha' ji'i si'yu nu ndyalú laja yaca quiche': bi' laca ñi'ya laca lo'o ñati nu cua ndyuna cha' tso'o bi' nquicha', pana ntsu'u tsa cña ji'i ngu', ntsu'u tsa cñi ji'i ngu', lo'o jua'a ntsu'u tsa su culiji ngu' cñi cha' ji'i ti ngu'; bi' cha' ná nchca tyanu tso'o cha' tso'o bi' ne' cresiya ji'i ngu'.¹⁵ Ñi'ya laca si'yu nu ndyú su tso'o tsa yuu, jua'a laca lo'o ñati nu tyucui tyiquee ngu' ndyuna ngu' cha' tso'o nu nda ycu' Ndyosi lo'o ngu'; nta-jaja' ngu' ndaquiya' ngu' cua ña'a ca cha' nu nda Ni lo'o ngu'. Ndalo ngu' bi' li', ná xutacui ngu' cha' ngusñi ngu' cha' bi'. Li' tso'o tsa cha' tyu'ú ne' cresiya ji'i ngu' bi'.

Cuij ji'i xee nu tyu'u ne' ni'i

¹⁶ 'Ná cua'a ngu' xee ni'i, lo'o hora ti tacu' ngu' loo xee bi' li'; la cui' ti, ná sta ngu' ji'i sca xee sca ne' qui'ña ti. Ná ndu'ni ngu' jua'a. Ndi'ya ndu'ni ngu' lo'o sca xee: nsta ngu' ji'i su cua, cha' clyane xee cha' tyaca' ña'a ngu' nu ndi'i ni'i bi'.¹⁷ Lcaa cha' nu nsu'ba yacu' ngu' ji'i, qui-jeloo cha' bi' ji'i ngu' ca tiya' la; lcaa cha' nu ntsu'u cuaana ti, quije cha' bi' ji'i ngu' ca tiya' la, cha' caca cuayá' ti' na ji'i cha' bi' li'.

¹⁸ 'Bi' cha' cua'a tso'o jyaca ma. Nu ñati nu jlya ti' cha' nu ndyaca tsa'a ngu' ji'i Ni ni, tya ta la ycu' Ndyosi cha' lo'o

ngu' bi'; pana ñati nu ná jlya ti', nu ná nti' ca tsa'a ngu', cua'ni ycu' Ni cha' ná caca ji'i ngu' bi' ca tsa'a ngu' cha' ji'i ycu' Ni tsiya' ti.

Ndyalaa xtya'a Jesús lo'o nu ngu' qui'yu tya'a Jesús

¹⁹ Lo'o li' ndyalaa xtya'a Jesús, ñaa lo'o ngu' qui'yu tya'a yu, ndyalaa ngu' su ndi'i yu li'. Ná ngua caa ngu' cacua la slo, cha' quiña'a tsa ñati ndi'i.²⁰ Bi' cha' ndyaa cha' slo Jesús li'.

—Nde liya' ndu xtya'a nu'u lo'o tya'a nu'u. Cua nti' ngu' chcu' ngu' lo'o nu'u —nacui ngu' ji'i.

²¹ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu':

—Ñati nu nduna cha' nu nda ycu' Ndyosi lo'o, jua'a ndu'ni ngu' bi' cua ña'a ca cña nu nclyo Ni ji'i ngu', ñati bi' ndu'ni ñi'ya si laca ngu' xtya'a na', ñi'ya si laca ngu' tya'a na' —nacui Jesús ji'i ngu'.

Ngulo Jesús cña ji'i cui'i lo'o ji'i clyoo' lo tayu'

²² Ngua sca tsa ndu'u Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi', ndyaa ngu' to' tayu'. Li' ndyaa ngu' ca ne' sca yaca ni'i piti ti.

—Ya'a ma tsa na nde chaca tsu' tayu' re —nacui Jesús ji'i ngu'.

Ndyaa ngu' li'.²³ Lo'o tya ndyaa ngu' lo'o yaca ni'i bi' lo hitya, ndyu'u tsa xcalá Jesús; hora ti ngujua' yu. Li' nguxana cui'i, lye tsa ndyaca cui'i lo tayu' bi'. Li' ndyatú clyoo', ntyucua hitya ne' yaca ni'i bi'; cua quilyu'u ti bi' ne' hitya.²⁴ Li' ndyaa nguxtyu'u ngu' ji'i Jesús ca su ntsiya laja'. Nchcu' ngu' lo'o li'.

—Cusu', cusu' —nacui ngu' ji'i—, que ti' nu'u. Cua quilyu'u ti yaca ni'i re, cajaa na li'.

Ndaca'a Jesús li', ngulo yu cña ji'i cui'i lo'o ji'i clyoo' bi'. Hora ti ngua ti bi' li'; nga'aa ndyaca cui'i, nga'aa ntyucua

clyoo'. ²⁵Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i bi':

—¿Ni cha' ná jlya ti' ma jil'i ycuil' Ndyosi cha' caca jil'i Ni cua'ni Ni jua'a? —nacui' Jesús jil'i ngu' bi'.

Pana ntsii' tsa ngu' bi', ndube tsa ti' ngu' ña'a ngu' jil'i Jesús li'.

—¿Tilaca laca nu qui'yu re? —nacui' ngu' jil'i tya'a ngu'—, cha' lo'o cui'l'i ndaquiya' jil'i yu, lo'o jua'a nduna clyoo' lo tayu' cha' nu nda yu —nacui' ngu' jil'i tya'a ndyaca tsa'a ngu'.

Ngulo Jesús jil'i cui'l'i xña'a nu ntsu'u jil'i sca ñati

²⁶Nde tsu' tayu' bi', loyuu su cuentya Galilea laca; lo'o nu chaca tsu' tayu' bi' loyuu su cuentya ngu' Gadara laca. Li' ndyaa ngu' ne' yaca ni'l'i piti ti bi', ndyalaa ngu' ca loyuu jil'i ngu' Gadara li'. ²⁷Lo'o cua ndu'u ngu' ne' yaca ni'l'i bi', li' ndyaca tya'a Jesús lo'o sca nu qui'yu ngu' Gadara nu ntsu'u cui'l'i xña'a jil'i. Cua sa'ni ngusni cui'l'i jil'i yu; tya li' ná nchcu' yu late', ná ndi'l'i yu ni'l'i. Na ndya'a yu'u ti yu, ndyija' yu ne' lo'o jy-o'o. ²⁸Lo'o cua na'a yu jil'i Jesús, li' cui'i ngusi'ya yu, nclýu yu nde loo Jesús.

—¿Na laca cua'ni nu'u lo'o na', cusu' Jesús? —nacui' yu quicha bi'—. Jlo ti' na' cha' nu'u laca Sñi' ycuil' Ndyosi nu laca loo la. Cua'ni nu'u cha' clyu ti' jna', ná cua'ni nu'u cha' ti'f lo'o na' —nacui' yu quicha bi' jil'i Jesús.

²⁹Jua'a nacui' yu cha' cua ngulo Jesús cña jil'i cui'l'i xña'a bi', cha' nga'aa xñi cui'l'i bi' jil'i yu. Tya tsubi' la quiña'a quiya' cua nguxalú cui'l'i bi' jil'i yu; bi' cha' nguti'l'i ngu' cu'a jil'i yu, ndyaaca' ya' yu, ndyaaca' quiya' yu lo'o cadena chcu'a. Pana ná ngüi'ya yu cuentya jil'i cadena bi', yala ti ngusi'yu cu' chcu'a bi'. Li' ngujolaqui cui'l'i xña'a bi' jil'i yu, ngusna yu ca ne' quixi' su ná ndi'l'i ñati. ³⁰Lo'o ndyaca tya'a Jesús lo'o yu quicha bi', li' nchcuane jil'i yu:

—¿Ni naa nu'u? —nacui' Jesús jil'i yu.

—Quiña'a tsa lo naa na' —nacui' yu quicha bi' jil'i, cha' quiña'a tsa cui'l'i xña'a ndyu'ni lya' ti' jil'i yu.

³¹Ntsii' tsa cui'l'i xña'a bi' si culo Jesús cña jil'i cha' tyaa cui'l'i bi' ca su laca tyi cui'l'i ca ne' yuu. Bi' cha' ngua'ni cui'l'i cha' ngüijña yu quicha bi' jil'i Jesús cha' ná culo yu cña cha' tyu'u cui'l'i bi'.

³²Lo'o jua'a tlyu tsa taju cube' nu ndya'a sii' ca'ya nu ndi'l'i cacua ti. Li' ngüijña yu quicha bi' chacuayá' jil'i Jesús cha' tyanu cui'l'i xña'a lo'o cube' bi'. Nda Jesús chacuayá' jil'i cui'l'i bi' li'. ³³Lo'o li' ndu'u cui'l'i xña'a bi' jil'i nu qui'yu quicha bi', ngusni jil'i cube' li'. Hora ti ngusna cube' bi' sii' cua'a ca'ya, ndyú ni' ca lo hitya tayu' ngujuii ni' li', cha' ndye ndyi'o ni' hitya tayu' bi' li'.

³⁴Lo'o na'a ngu' cha' bi', ngu' nu ndya'a lo'o cube' bi' ni, ngusna clya ngu' li'. Ndyaa ngu' nde quichi' tyi ngu', ndyaa cacha' ngu' cha' bi' jil'i tya'a quichi' tyi ngu'; lo'o jil'i lcaa ngu' nu ndi'l'i ne' quixi' cacua ti, ndacha' ngu' jil'i ngu' bi' ñi'ya ngua cha' bi'. ³⁵Li' ndu'u ngu' quichi' bi', ndyaa na'a ngu' xi jil'i, na ca ngua. Lo'o ndyalaa ngu' su nga'a Jesús, li' na'a ngu' jil'i nu qui'yu nu ntsu'u cui'l'i xña'a jil'i tsá la, cha' juani tso'o ti yu; lacu' yu ste' yu, ti ti ntucua yu nde slo quiya' Jesús. Ndyutsii' tsa ngu' li'. ³⁶Lo'o nu ñati nu cua na'a lo'o ngulo Jesús cui'l'i bi' jil'i yu, ndacha' ngu' bi' jil'i tya'a ngu' ñi'ya nu ngua cha' ngua tso'o yu. ³⁷Li' nchcui' tsa lcaa ngu' quichi' bi' lo'o Jesús cha' tyu'utsu', cha' nga'aa tyanu la Jesús loyuu bi'; ntsii' tsa ngu' ca tyi bi'. Bi' cha' ndu'u Jesús ndyaa yu ne' yaca ni'l'i piti bi'. ³⁸Laja li' ndijña tsa nu qui'yu nu cua ngutu'u ca ti cui'l'i xña'a jil'i, cha' lo'o yu tsaa yu lo'o Jesús ne' yaca ni'l'i bi'; pana ná nda Jesús chacuayá' tya'a yu lo'o.

³⁹—Xa' xtyuu nu'u tyaa nu'u to' tyi —nacui' Jesús jil'i yu nu ngua quicha bi'—. Ta nu'u cha' lo'o lcaa ngu', cua

ñā'a ca cha' tlyu nu cua ngua'ni ycuil' Ndyosi lo'o nu'u.

Ndyaa yu li', nda yu cha' lo'o lcaa ñati tya'a quichi' tyi yu, lcaa ñā'a cha' tlyu nu cua ngua'ni Jesús lo'o yu.

**Sñi' Jairo lo'o nu cuna'a
nu ndyala' ste' Jesús**

⁴⁰Lo'o li' ngxutyuu Jesús ñaa nde tsu' tayu' chaca quiya'. Chaa tsa ti' ngu' su ndi'i' ngu' cha' ndyalaa yu tsu' re chaca quiya' li'; tso'o tsa nchcui' ngu' lo'o yu, cha' ntajatya tsa ngu' ji'i' yu ni jacua' tyaa ycuil' yu chaca quiya'. ⁴¹Lo'o cua ndyalaa Jesús, li' hora ti ndyalaa sca nu qui'yu nu naa Jairo slo; ngu' cusu' laca yu, loo laca yu ne' laa ji'i' ngu' bi'. Yaa yu li', ndu sti' yu nde loo Jesús, lye tsa ndijña yu cha' clyu ti' ji'i' Jesús cha' tsa toni'i' ji'i' yu. ⁴²Sca ti sñi' ntsu'u ji'i' nu Jairo bi', sca nu cuna'a cuañi' nu ntsu'u tii tyucuaa ti yija. Pana juani quicha tsa nu piti bi', cua cajaa ti. Li' ndyaa Jesús lo'o nu cusu' bi', lo'o quiña'a tsa ñati tya'a ndya'a lo'o; cha' quiña'a ñati ni, tachaa tsa ndi'i' ngu' slo Jesús.

⁴³Laja ngu' bi' ndi'i' sca nu cuna'a quicha. Ndyee tii tyucuaa yija quicha tsa nu cuna'a bi', lu'ba ti nda'ya tañi ma'. Cua ndye cñi ji'i' ma' cusu' nguliji xcaya' ngu' jo'o, pana ni sca ñati ná ngua ji'i' cua'ni jo'o ji'i' ma'. ⁴⁴Nu juani cua li- jya ma' bi' nde chu' Jesús, ndyala' quiya' ste' yu; hora ti ngusi'yu cu' cha' ndyalú tañi ma', ngua tso'o ma'. ⁴⁵Li' nchcuane Jesús ji'i' ngu' nu ndi'i' slo:

—¿Tilaca laca nu ndyala' na? —nacui.

Lcaa ñati nchcui' cha' ná tucui ndyala' ji'i' Jesús. Bi' cha' lo'o Pedro lo'o jua'a xa' tya'a ndya'a yu, nguxacui' ngu' cha' ji'i' Jesús li':

—Cusu' —nacui' ngu'—, tyi'i' ca chu' nu'u tachaa tsa ndi'i' ñati, hasta nsatá tsa ngu' chu' na. Ni cha' nchcui' nu'u lacua: “¿Tilaca laca nu ndyala' na?”

⁴⁶Li' xa' nguxacui' Jesús cha' ji'i' ngu' chaca quiya':

—Chañi cha' cua ndyala' sca ñati jna' —nacui—. Ngua tii na' cha' juersa 'na ndyaa ngua'ni jo'o ji'i' sca ñati.

⁴⁷Li' jlo ti' nu cuna'a bi', cha' cua nquije cha' ji'i' Jesús, bi' cha' yaa ma' nchcui' lo'o yu, masi nchcuaa tyucui ñā'a ma' lijya ma' cha' ndyutsii ma'. Li' ndyatu sti' ma' nde su ndu Jesús; slo lcaa ñati nu ndu ca bi' ndacha' ma' ji'i' yu ni cha' laca ndyala' ma' ste' yu, lo'o li' hora ti ngua tso'o ma'. ⁴⁸Li' nchcui' Jesús lo'o ma' cusu' bi':

—Cha' jlya ti' nu'u cha' caca ji'i' ycuil' Ndyosi cua'ni Ni cña tonu bi', bi' cha' ngua tso'o nu'u, sñi' —nacui' Jesús ji'i' nu cuna'a bi'—. Ná cube ti' nu'u, tyaa clya nu'u juani.

⁴⁹Tya nchcui' Jesús, lo'o li' ndyalaa sca ñati nu ndu'u to' tyi Jairo, nu cusu' bi' nu laca loo ne' laa ji'i' ngu' ca bi'. Ñati bi' ndyaa nchcui' lo'o ycuil' Jairo li':

—Cua ngujuii sñi' nu'u, cusu' —nacui' yu—. Nga'aa chcui' nu'u lo'o nu cusu' jua cha' caa toni'i' jinu'u.

⁵⁰Pana cua ndyuna Jesús cha' nu nchcui' yu lo'o nu cusu' bi'.

—Ná cutsii nu'u —nacui' Jesús—, sca ti si jlya ti' nu'u cha' caca ji'i' ycuil' Ndyosi, li' caca tso'o nu piti sñi' nu'u —nacui' Jesús ji'i' Jairo.

⁵¹Lo'o ndyalaa ngu' to' tyi Jairo, li' ná nda Jesús chacuayá' tyaa tsa tlyu ti ngu' ne' ni'i' lo'o yu; cua laca ti ñati tyaa nde ni'i' nacui' yu.

—Lo'o Pedro, lo'o Jacobo, lo'o Juan, lo'o sti xtya'a nu piti quicha re, tsa lo cua ti tya'a ngu' tyaa ngu' ni'i' re —nacui' yu.

⁵²Nxi'ya tsa xi xa' la ngu' ndi'i' ngu' nde liya' xqui'ya cha' ngujuii nu cuna'a piti bi'. Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Ná xi'ya ma' —nacui—. Si'i' na ngu- juii nu quicha re, na laja' ti re —nacui' Jesús ji'i' ngu'.

⁵³ Nxytí lo'o ngu' jilí Jesús li', cha' jlo ti' ngu' cha' chañi cha' ngujui nu piti bi'.

⁵⁴ Li' ndyatí Jesús ni'í, ngusñi ya' nu piti, jua'a cuii nchcui' lo'o li':

—Tyaca'a nu'u, mbixu' —nacui.

⁵⁵ Li' xa' ndyalaa cui'í cresiya jilí nu cuna'a piti bi', hora ti ndaca'a li'; ngulo Jesús cña jilí ngu' cha' ta ngu' na cacu nu piti bi' li'. ⁵⁶ Ndube tsa ti' ngu' cusu' jilí nu piti bi', pana ngulo Jesús cña jilí ngu' cha' ná chcui' ngu' lo'o xa' ñati ñi'ya nu ngua cha' bi'.

Ngulo Jesús cña jilí nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi', cha' tsa'a ngu' chcui' ngu' lo'o ngu' xa' quichí

9 Nguxuti'í Jesús jilí nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a bi', cha' ta yu chacuayá' jilí ngu' cha' culo ngu' jilí lcaa lo cui'í cuxi nu ntsu'u jilí ñati, lo'o jua'a cua'ni ngu' jo'o jilí lcaa lo quicha nu ntsu'u jilí ñati. ² Ngulo yu cña jilí nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi', cha' ta ngu' cha' tso'o jilí ycui' Ndyosi lo'o ngu' quichí su tsa'a ngu', lo'o li' cua'ni ngu' cha' tyaca tso'o ngu' quicha. ³ Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Ná sca na ná cui'ya mā tsa'a mā tyucui' —nacui yu jilí ngu'—, ni yaca xca, ni cuiji, ni tyaja, ni cñi, ná cui'ya lo'o mā jilí. Sca ti camxa nu ntsu'u ti mā cui'ya mā tsa'a mā, ná cui'ya mā chaca. ⁴ Cua ña'a ca toni'í su tyalaa mā ni, ca bi' tyanu mā hasta ña'a cuayá' nu tyu'u mā quichí bi' tyaa mā li'. ⁵ Si ntsu'u quichí su ná ndiya ti' ngu' cha' nu nchcui' mā lo'o ngu', su ná nti' ngu' cha' tyanu mā slo ngu', hora ti tsa'a mā xa' se'í. Lo'o jua'a salú mā sñii yuu nu ntsu'u quiya' mā lo'o tyu'u mā quichí bi'; xqui'ya cha' bi', caca cuayá' ti' ngu' quichí cha' cuxi tsa cña nu ngua'ni ngu' lo'o mā li'.

⁶ Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li', ndya'a ngu' lcaa quichí sube ti cajua. Li' nda ngu' cha' lo'o ngu' quichí bi' ñi'ya ndu'ni lyaá Ni jilí ngu'; jua'a ngua'ni ngu' jo'o

jilí ngu' quicha nu ndi'í lcaa quichí bi', ndyaca tso'o nu ngu' quicha bi' li'.

Ngujui Juan nu ntyucuatya jilí ñati

⁷ Tyempo bi' Herodes naa nu laca gobernador. Cua ngua cuayá' ti' yu lcaa cña nu ngua'ni Jesús, lo'o nu juani nclayaca tsa ti' yu: “¿Ti ñati laca nu Jesús bi'?” Tyuu tya'a ngu' nchcui' ngu' cha' cua ndyu'ú jyo'o Juan chaca quiya'. ⁸ Lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' Jesús laca jyo'o Elías nu nguti'í chalyuu sa'ni la, cha' chaca quiya' ndyu'u tucua jyo'o bi'; jua'a ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' la cui' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jilí ycui' Ndyosi sa'ni la laca Jesús, cha' cua ndyu'ú jyo'o cusu' bi' chaca quiya', nacui' ngu'. ⁹ Pana ndi'ya nacui' Herodes:

—Ycui' na' ngulú cña cha' teje cu' ngu' scua' que Juan. Lo'o nu Jesús bi' ni, nu quiña'a tsa cha' ndañi nu nchcui' ngu' jilí, ¿tilaca laca yu lacua?

Lo'o li' lye tsa ngua ti' Herodes cha' ña'a jilí ycui' Jesús.

Nda Jesús na ndyacu ca'yu mil tya'a ñati

¹⁰ Nu lo'o ngxutyuu ngu' tya'a ndya'a Jesús ndyalaa ngu' slo yu, li' nchcui' ngu' lo'o yu lcaa ña'a cña nu ngua'ni ngu' ca su ndyaa ngu' bi'. Li' ndyaa yu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jilí bi' sca se'í su ná ntsu'u ñati ngua ti' yu, sca se'í cacua ti quichí Betsaida. ¹¹ Pana nu lo'o cua ngua jlo ti' xa' ñati macala su ndyaa Jesús, li' ndu'u lca'a ñati bi' jilí yu. Lo'o ndyalaa ngu' slo yu, li' ndyanu ngu' cha' culu'u yu jilí ngu' ñi'ya caca nde loo lo'o caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya jilí ñati. Lo'o jua'a lijya ngu' quicha cha' cua'ni yu cha' tyaca tso'o ngu', nti' ngu'.

¹² Nu lo'o cua ngusij, li' ndyu'u ti'í ñati nu ndyaca tsa'a jilí Jesús ca slo yu cha' chcui' ngu' lo'o yu:

—Chcui' nu'u lo'o ngu' jua cha' tsaana ngu' na cacu ngu', su caja' ngu' talya ca

quichĩ sube ti jua —nacuĩ ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i—. Su ndil'i na re, ná ntsu'u na cacu ngu' tsiya' ti —nacuĩ ngu' bi' jil'i Jesús.

¹³—Cu'ma ta ma na cacu ngu' quiña'a jua —nacuĩ Jesús jil'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i li'.

—Xti tsa na ntsu'u jil'i ya re —nacuĩ ngu'—. Ca'yu tya'a ti xlyá teje' lo'o tucua tya'a ti cualya lo'o cha' jil'i ya. Sca ti si tsa ya tsaana ya scuaa cha' cacu lcaa ngu' re —nacuĩ ngu' jil'i Jesús li'.

¹⁴Ca'yu mil tya'a ngu' qui'yu ti ndil'i ngu' bi'. Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i:

—Chcui' ma lo'o ngu' jua cha' tyaca'a ngu' lo yuu cuentya qui'i ti, tu'ba tyii tya'a ngu' sca qui'i —nacuĩ yu jil'i ngu'.

¹⁵Lo'o jua'a ngua'ni nu tii tyucuaa tya'a ngu' lo'o nu ngu' quiña'a bi', hora ti ndyaca'a ngu'. ¹⁶Li' ndaya' Jesús jil'i nu ca'yu tya'a xlyá teje' lo'o jil'i nu tucua tya'a cualya bi'. Nde cua nguxña'a yu cha' ndya xlyá'be jil'i ycuil' Ndyosi xqui'ya scuaa bi'. Li' ngusa'be yu scuaa bi', cuati nda yu yu'be bi' jil'i ngu' tya'a ndya'a yu cha' tacha ngu' jil'i ngu' quiña'a bi'. ¹⁷Lcaa ngu' ndyacu ngu' scuaa bi' li', nguaala' jil'i lcaa ngu'. Ca tiya' la ngutsa'a tii tyucuaa tya'a chcubi ntsu'u yu'be xlyá lo'o cualya nu ndyanu, la cui' tya'a na nu ndyacu ngu' bi'.

Ndacha' liñi Pedro cha' ycuil' nu Cristo laca Jesús

¹⁸Ngua sca tsá ndil'i Jesús ycuil' ti nchcui' yu lo'o ycuil' Ndyosi. Li' lijya ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i ca slo yu. Nchcuane Jesús jil'i ngu' bi' li':

—¿Tilaca ta laca na' nacuil' ngu'? —nacuĩ Jesús jil'i ngu' bi'.

¹⁹—Ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' jyo'o Juan nu ntyucuatya jil'i ngu' tya tsubi' la laca nu'u —nacuĩ ngu' jil'i—, lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' jyo'o Elías laca nu'u, jua'a ntsu'u xi xa' la ngu' nu

nchcui' cha' nu'u laca sca jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jil'i ycuil' Ndyosi sa'ni la; cua sa'ni tsa ngujuii ñati' bi', pana juani ndyu'ú chaca quiya' nacuil' ngu' bi'.

²⁰—Cu'ma ni —nacuĩ Jesús jil'i ngu' bi' li'—, ¿tilaca laca na' nti' cu'ma?

Li' nacuil' Pedro jil'i:

—Cristo nu nda ycuil' Ndyosi jil'i lijya nde chalyuu, bi' laca nu'u —nacuĩ Pedro jil'i.

Nda Jesús cha' lo'o ngu' cha' cua cajaa ti ycuil'

²¹Lye tsa nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i cha' ná cacha' ngu' tsiya' ti jil'i xa' ñati' cha' Cristo laca ycuil'.

²²—Na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati' —nacuĩ Jesús—, nscua cha' lye tsa xcube' ngu' jna'. Lo'o la cui' ti xtyanu ti'j' ngu' cusu' jna'; lo'o ngu' nu laca loo, lo'o ngu' mstru cha' jo'ó, xtyanu ti'j' ngu' jna'. Nga'a cha' cujuui' ngu' 'na; pana lo'o tyu'u scua sna tsá, li' tyu'ú na' chaca quiya' ca su ntsiya na' cha' nguat-si' na'.

²³Lo'o nteje tacui xi tyempo, li' nchcui' Jesús lo'o lcaa ngu':

—Si ntsu'u cu'ma nu chañi cha' nti' ma tsaa ma lo'o na' —nacuĩ yu—, nga'a cha' xtyanu ma lcaa cha' nu ntsu'u tsa tyiquee ma jil'i, cha' tya'a ma lo'o na' lcaa tsá, masi cujuui ñati' jil'i ma xqui'ya na'. ²⁴Chcuna' chalyuu jil'i ma si xcui' ncliy-

acua tsa ti' ma ñi'ya caca jil'i ycuil' ca ma; pana si tyaja'a ma xñi ma cha' jna', masi cujuui ñati' jil'i ma xqui'ya na', quije chalyuu jil'i ma ca slo ycuil' Ndyosi li'. ²⁵Ná xtyucua tsiya' ti cha' culiya' nu ntsu'u jil'i ma, masi tlyu tsa chalyuu caja jil'i ma, si xqui'ya cha' bi' chcuna' ma cuentya jil'i ycuil' Ndyosi. ²⁶Ca tyuju'u ti' na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati' lo'o ña'a na' jil'i ma, si cua ngua tyuju'u ti' ma ña'a ma jna', masi ntyuju'u ti' ma jil'i cha' tso'o nu nchcui' ti na'; nu lo'o caa na' chaca quiya' nde loo la cha' caca na'

loo ji'í ñati, li' ca tyuju'u ti' na' lo'o ña'a na' ji'í ma. Ndubi tsa ña'a loo na' caca xqui'ya xee ji'í ycuí' Ndyosi Sti na' li'; stu'ba ti caa na' lo'o leaa xca ji'í ycuí' Ni, xca nu lubii tsiya' ti. ²⁷ Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma, cha' ntsu'u ngu' nu ndu lo'o na chalyuu re juani, nu tya lyiji cajaa ngu' lo'o ca cuayá' ti' ngu' cha' cua nguxana cha' laca ycuí' Ndyosi loo nde chalyuu.

Cua ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo Jesús ndu slo ngu'

²⁸ Nu lo'o cua ndu'u scua snu' tsa tya lo'o nchcui' Jesús cha' bi', li' ndyacuí' yu sca ca'ya cha' chcuí' yu lo'o ycuí' Ndyosi; ndyaa lo'o yu ji'í Pedro lo'o Jacobo lo'o Juan. ²⁹ Nu lo'o ndu Jesús nchcui' lo'o ycuí' Ndyosi Sti yu, li' hora ti ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo Jesús; ñi'ya ña'a sca xee nu ngati' tsa, jua'a ngati' tsa ña'a ste' yu. ³⁰ Li' ndu'u tucua tucua tya'a ngu' qui'yu ca slo Jesús, ndu ti ngu' bi' nchcui' ngu' lo'o Jesús; jyo'o cusu' Moisés lo'o jyo'o cusu' Elías nu nguti'í chalyuu sa'ni ngua ngu' bi'. ³¹ Lo'o jua'a tyucui ña'a su ndu ngu' ntyiji'í sca xee nu lye tsa ña'a. Nchcui' ngu' lo'o Jesús ji'í leaa ña'a cña nu cua nda ycuí' Ndyosi Sti yu cha' cua'ni yu nde loo la xi, nu lo'o cajaa yu nde quichi' Jerusalén. ³² Masi ndyu'u tsa xcalá Pedro lo'o xa' tya'a ndi'í yu ca jua, pana tya tii ngu'; bi' cha' na'a ngu' bi' leaa cha' tso'o ji'í Jesús, lo'o ji'í tyucuaa ngu' jyo'o nu nga'a slo yu. ³³ Nu lo'o cua tyaa ti tyucuaa ngu' bi', li' nacuí' Pedro ji'í Jesús:

—Xu'na —nacuí—, tso'o tsa cha' ndi'í ya nde. Cuiñá ya sna tya'a chcu'ya: tsaca laca su tyi'í ycuí' nu'u, chaca su tyi'í La Moisés, lo'o chaca su tyi'í La Elías —nacuí.

Pana nu Pedro bi' ni, ná ngua cuayá' ti' yu ñi'ya ndyu'u cha' nu nchcui' ycuí' ca yu. ³⁴ Tya nchcui' yu, lo'o li' ñaa sca coo nu ngüixii' hichu' ngu'. Lye tsa ndyutsii

ngu' su ntsu'u ngu' ne' coo bi', cha' lye tsa ña'a coo bi'. ³⁵ Li' nguañi xtyi'í sca ñati, pana hora ti ngua cuayá' ti' ngu' cha' nchcui' ycuí' Ndyosi laja coo bi'.

—La cui' yu re laca Sñi' na'; tyaca'a tsa yu 'na —nacuí Ni—. Cua'a jyaca ma ji'í cha' nu chcuí' yu re lo'o ma —nacuí Ni.

³⁶ Lo'o cua ndyuna ngu' ña'a cha' nu nchcui' ycuí' Ndyosi ji'í Jesús, li' na'a ngu' cha' sca ti Jesús ndu bi'. Cuaana tya ndyaa ti'í ngu'; ni sca cha' nga'aa nchcui' ngu' lo'o xa' ñati, ñi'ya ngua cha' nu na'a ngu' sii' ca'ya bi'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'í sca yu cuañi' nu ngusñi cui'í cuxi ji'í

³⁷ Ca chaca tsa nu lo'o ngua'ya ngu' sii' ca'ya bi', tyuu tsa tya'a ngu' ndyaa ngu' ndyacia tya'a ngu' lo'o Jesús. ³⁸ Ndi'í sca nu qui'yu laja ñati' quiña'a bi' nu cui'í nchcui' lo'o Jesús:

—Mstru —nacuí yu ji'í—, cua'ni cha' tso'o ña'a nu'u xi ji'í sñi' na', cha' sca ti bi' laca sñi' na' nu ntsu'u 'na. ³⁹ Ntsu'u tsa nخالú cui'í ji'í yu, ndu'ni bi' cha' cui'í nxi'ya yu li'; nxasu nu cui'í bi' ji'í yu ña'a cuayá' ndyu'u ngo' tu'ba yu. Cuxi tsa ndu'ni cui'í bi' lo'o yu, cha' ná nta-ja'a bi' culaá ji'í yu. ⁴⁰ Bi' cha' lye tsa ndi-ña na' ji'í nu ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u cha' culo ngu' ji'í cui'í cuxi nu ngusñi ji'í sñi' na', pana ná ngua ji'í ngu' culo ngu' ji'í tsiya' ti.

⁴¹ Li' nguxacuí Jesús cha' ji'í ngu':

—Ná jlya ti' ma 'na tsiya' ti, cu'ma ñati chalyuu —nacuí Jesús—, cha' cuxi tsa cresiya ji'í ma. Nga'aa tso'o tyanu na' slo ma, nga'aa talo tyiquee na' ji'í ma tsiya' ti —nacuí Jesús ji'í ngu'—. Caa lo'o ji'í sñi' slo na' —nacuí Jesús ji'í sti nu quicha bi' li'.

⁴² Pana nu lo'o ñaa nu quicha bi' cacua la, li' nguxlyú cui'í cuxi bi' ji'í yu quicha bi' nde lo yuu, lo'o li' lye tsa nguxalú cui'í ji'í yu. Li' ngulo Jesús cña ji'í cui'í cuxi nu ntsu'u ji'í yu cha' tyu'u bi' tyaa,

cua ndyaca tso'lo yu quicha bi' li'. Cuati nacui jii' sti yu cha' caa qui'ya jii' sñi', lo'lo li' ndya Jesús jii' yu nu ngua quicha bi' jii' sti yu chaca quiya'. ⁴³Lcaa ngu' ndube tsa ti' ngu' lo'lo ña'a ngu' cha' tlyu nu ndyu'ni ycu' Ndyosi.

**Xa' nchcui' Jesús lo'lo ngu'
cha' ntsu'u cha' cajaa ycu'**

Lcaa ngu' ndiya tsa ti' ngu' ña'a ngu' cña nu ndyu'ni Jesús. Pana laja lo'lo ndube ti' ngu', li' nacui Jesús jii' nu ngu' nu ndya'a lo'lo yu:

⁴⁴—Cua'a jyaca ma jii' cha' re, cucua xi ti' ma jii': Ntsu'u sca ñati nu cujui' cresiya 'na jii' ngu' tisiya cha' cua'ni cuxi ngu' lo'lo na', masi na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati —nacui Jesús.

⁴⁵Pana ná nda nu ngu' nu ndyaca tsa'a jii' yu bi' cuentya, ná ngujui' ñi'ya caca ca cuayá' ti' ngu' cha' bi'; jua'a ntsii' tsa ngu' cha' xcuane ngu' jii' ycu' Jesús ñi'ya tyu'u cha' nu nchcui' yu lo'lo ngu'.

**Nchcui' ngu' cha' ndulo la
cha' jii' ycu' ca ngu'**

⁴⁶Lo'lo nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' ni, lye tsa nchcui' tube ngu' ñi'ya nu tya'a ngu' laca nu ndulo la cha' jii'. ⁴⁷Pana Jesús ni, hora ti' ngua cuayá' ti' lcaa ña'a cha' nu ntsu'u tyiquee ngu'. Li' ngusñi yu ya' sca nu piti, ngusta yu jii' nu piti cacua ti' slo ycu' yu. ⁴⁸Li' nchcui' yu lo'lo ngu' ndi'ya:

—Lo'lo xtyucua ma jii' cua ña'a ca ñati cuentya jna', masi ñati ñi'ya laca nu piti re, la cui' jua'a na nxyucua ma jna' laca —nacui Jesús—. Jua'a ngu' nu tucua cña jna', lo'lo cña jii' ycu' Ndyosi tucua ngu' bi' li', cha' ycu' Ni laca nu nda jna' lijyaa ca slo cu'ma. La cui' nu piti la jii' tya'a ma, nu ná ndulo cha' jii' bi' nti' ma, bi' laca nu ndulo la cha' jii' cuentya jna', nti' na'.

**Sca ñati nu ná nxuu tya'a lo'lo na ni,
bi' laca nu taca jii' xtyucua ji'na**

⁴⁹Li' nacui Juan jii' Jesús:

—Mstru —nacui—, cua na'a ya cha' ndu chaca ñati nu nlyo jii' cui' cuxi nu ntsu'u jii' ñati chacuayá' jinu'u, nacui yu. Bi' cha' ngua'a ya jii' yu bi', cha' nga'aa cua'ni yu jua'a, cha' ná lo'lo yu bi' ndya'a yu ndyaca tsa'a yu lo'lo ya.

⁵⁰Pana ndi'ya nacui Jesús jii' li':

—Ná cua'a ma jii', cha' sca ñati nu ná nxuu tya'a lo'lo na, ná tyiquee' taca jii' bi' xtyucua ji'na.

Ngua'a Jesús jii' Jacobo lo'lo jii' Juan

⁵¹Nu lo'lo cua tyalaa ti' tyempo cha' tyaa Jesús nde cua, li' ngüñi ti' yu cha' tyaa yu nde Jerusalén. ⁵²Nda yu jii' nu ngu' nu ndyaca tsa'a jii' yu cha' tsa'a ngu' tyucuii' nde loo la, cha' chcui' ngu' lo'lo ngu' quichi' sube ti' su tyeje tacui yu lo'lo ngu'. Li' ndyaa ngu' bi' sca quichi' sube ti, sca quichi' tyi ngu' Samaria; ngulana ngu' su tyi' ngu' li'. ⁵³Pana ná ntaja'a ngu' quichi' sube bi' ta ngu' chacuayá' cha' tyanu ngu' bi' quichi', cha' jlo ti' ngu' quichi' bi', cha' nde quichi' Jerusalén tsa'a ngu'. ⁵⁴Nu lo'lo ndyuna tya'a ndya'a Jesús cha' bi', Jacobo lo'lo Juan naa nu ngu' bi', li' nacui ngu' bi' jii' Jesús:

—Cusu' —nacui ngu' bi'—, ¿ha ná nti' nu'u cha' jña ya quii' nde cua cha' tyalú nde lo yuu su ndi' ngu' jua? Cua'ni tye bi' tsiya' ti' jii' ngu' jua, tyaqui ngu'. Jua'a ngua'ni jyo'lo cusu' Elías sa'ni —nacui ngu' jii' Jesús.

⁵⁵Li' ña'a tsa Jesús jii' ngu' bi', nchcui' yu lo'lo ngu' bi' li':

—Ná nda ma cuentya tsiya' ti' ñi'ya ndyu'u cha' nu nchcui' ma —nacui Jesús—, si' Xtyi' ycu' Ndyosi laca nu ngulu'u jii' ma cha' chcui' ma cha' cuxi jua'a; nu xña'a laca nu ngulu'u jii' ma cha' chcui' ma jua'a. ⁵⁶Si' cha' cua'ni tye na' chalyuu jii' ñati nda ycu' Ndyosi

Sti na' 'na lijyaꝯ cha' caca na' ñatiꝯ; cha' cua'ni lyaá Ni ji'í ñatiꝯ chalyuu, bi' cña ntsu'u cha' cua'ni na' —nacuꝯ Jesús.

Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' xa' quichiꝯ sube ti.

Ñatiꝯ nu chañi cha' nti' tya'a lo'o Jesús

⁵⁷To' tyucuiꝯ su ndyaa ngu' na'a ngu' ji'í sca nu qui'yu.

—Cusu' —nacuꝯ yu—, lo'o na' nti' na' tsa'a lo'o nu'u, macala su tsa'a nu'u tsa'a na' lo'o nu'u.

⁵⁸Li' nguxacuꝯ Jesús cha' ji'í nu qui'yu bi':

—Nu naa cuatya' ni, ne' xtyú ni' ndyu'ú ni'; lo'o nu quiñi sube ni, ne' xlyatiꝯ ndyu'ú ni'; lo'o na' ni, cua lijya na' chalyuu cha' caca na' ñatiꝯ, pana ná ntsu'u su xtyii na' caja' na', ná ntsu'u su chca'a cña na'.

⁵⁹Lo'o li' nacuiꝯ Jesús ji'í chaca nu qui'yu:

—Caꝯ tya'a nu'u lo'o na' —nacuꝯ.

—Cusu' —nacuꝯ yu ji'í Jesús li'—, ta nu'u xi tyempo jna' cha' tyanu na' lo'o sti na' ña'a cuayá' nu cajaa sti na', cha' ña'a na' ji'í tyatsi'.

⁶⁰Li' nacuiꝯ Jesús ji'í yu:

—Tya ntsu'u xi xa' la tya'a ñatiꝯ ma nu taca xatsi' ji'í nu cua ngujuui; pana nu'u ni, ntsu'u cha' tsa'a nu'u lo'o na' cha' chcuí' nu'u cha' tso'o ji'í ycuí' Ndyosi lo'o ñatiꝯ.

⁶¹Li' nacuiꝯ chaca nu qui'yu ji'í Jesús:

—Cusu', lo'o na' ntꝯ tsa'a lo'o nu'u —nacuꝯ yu—, pana ta xi tyempo 'na cha' tsa'a na' salya' na' lo'o ngu' toni'í 'na.

⁶²Li' nguxacuꝯ Jesús cha' ji'í nu qui'yu bi':

—Sca ñatiꝯ nu nguxana sca cña ni, ná caca tyu'u scua cña bi' ji'í yu si tya'achú' yu ji'í; ñi'ya nti' ñatiꝯ nu nclya'a yuu, ná ca cula'a tso'o yu yuu si ña'a yu nde chú' yu; la cui' jua'a lo'o caca ycuí' Ndyosi loo ne' cresiya ji'í cu'ma ñatiꝯ chalyuu ni, ná

ta Ni cña cua'ni ma cuentya ji'í ycuí' si nti' ma tya'achú' ma ji'í Ni.

Nda Jesús ji'í snayala tyii tya'a ngu' ndyaa

10 Nu lo'o cua nteje tacui cha' bi', li' ngusubi Jesús chaca snayala tyii tya'a ngu' cha' tsa'a ngu' nde loo ji'í yu; cuentya tucua tya'a ti ngu' tsa'a ngu' lcaa se'í lo'o lcaa quichiꝯ su nga'a cha' tsa'a yu nti' yu. ²Li' nchcuí' yu lo'o ngu' bi':

—Chañi cha' ntsu'u tsa cña re, cha' chcuí' na lo'o ñatiꝯ cha' xñi ngu' cha' nu nchcuí' na' —nacuꝯ Jesús ji'í ngu' bi'—. Lo'o jua'a, xti ti ngu' nu caca cua'ni cña re; bi' cha' chcuí' ma lo'o Sti na', ycuí' nu Xu'na cña re, cha' tya ta Ni xi xa' la tya'a ñatiꝯ nu taca ji'í cua'ni cña re.

³Yaa clya ma lacua. Su ta na' ji'í ma tsa'a ma, ca bi' tyi'í ma laja ñatiꝯ cuxi ñi'ya si ndi'í xlya' cuañi' laja bo'o tyaala; pana tyi'í ycuí' Ni lo'o ma cha' ná sca caca ji'í ma li'. ⁴Ná cui'ya ma cuiji' su tyu'u cñi, ni xa' cuiji', ni caña ná chca'a quiya' ma. Lo'o jua'a ná tyu ma tyiquee' tyucuiꝯ lo'o ta ma cha' lo'o ñatiꝯ. ⁵Nu lo'o tyalaa ma toni'í ji'í sca ñatiꝯ, li' ndi'ya chcuí' ma lo'o ycuí' Ndyosi cuentya ji'í ñatiꝯ nu ndi'í ni'í bi': “Tí ti tyi'í tyiquee ngu' nu ca tyi re”, ñacuꝯ ma ji'í ycuí' Ndyosi li'.

⁶Lo'o si chañi cha' nti' ngu' nu ndi'í ni'í bi' cuna la ngu' cha' ji'í ycuí' Ndyosi, li' cua'ni Ni cha' tí ti tyi'í tyiquee ngu' bi'; pana si ná nti' ngu' cuna ngu' cha' bi', nga'aa culacua Ni ji'í ngu' bi' jua'a.

⁷Tyanu ma toni'í ji'í ngu' tso'o bi', cacu ma co'o ma cua ña'a ca na nu cacu ngu' bi'; sca ñatiꝯ nu ndyu'ni cña ni, ntsu'u chacuayá' ji'í cha' cacu yu tyaja. Pana ná tya'a ma lcaa ti toni'í ji'í ngu'. ⁸Lo'o tyalaa ma sca quichiꝯ su tso'o tsa chcuí' ñatiꝯ lo'o ma, cacu ma lcaa na nu ta ngu' ji'í ma, ⁹cua'ni ma jo'o ji'í ngu' quicha nu ndi'í bi'. Lo'o li' ñacuꝯ ma ji'í ngu' bi': “Cua ngulala cha' caca ycuí' Ndyosi loo ne' cresiya ji'í cu'ma”. ¹⁰Pana lo'o tyalaa

ma sca quichĩ su ná nti' ngu' cha' chcu' ma cha' ji'ĩ ycu' Ndyosi lo'o ngu', hora ti tyu'u ma nde to' calle ti. Li' ñacui ma ji'ĩ ngu': ¹¹“Scui ya quiya' ya cha' tyalú snii yuu ji'ĩ quichĩ tyi ma nu ngusñi ca'a quiya' ya; jua'a ca cuayá' ti' ma li' cha' xqui'ya cha' cuxi tyiquee ma, bi' cha' tyu'u ya quichĩ tyi ma tyaa ya. Pana masi cuxi ma, ntsu'u cha' ca cuayá' ti' ma cha' cua ngulala cha' caca ycu' Ndyosi loo ne' cresiya ji'ĩ ma”, ñacui ma ji'ĩ ngu' quichĩ bi'. ¹²Nchcui' na' cha' bi' lo'o ma juani, cha' nu lo'o tye chalyuu, li' tlyu la cha' ti'f caca ji'ĩ ngu' quichĩ bi'; xti la cha' chcube' ngu' jyo'o quichĩ Sodoma nu cuxi tsa ngua'ni cua sa'ni la.

Quichĩ su ná ntucúa ñati cña ji'ĩ ycu' Ndyosi

¹³¡Tya'na tsa cu'ma ngu' quichĩ Corazín! Lo'o jua'a, ¡tya'na tsa cu'ma ngu' quichĩ Betsaida! Cua quiña'a tsa cha' tlyu nu cua na'a cu'ma, lo'o ná nguju'u ti' ma tsiya' ti ji'ĩ cha' cuxi nu ndyu'ni ma. Cua sa'ni la xña'a tsa ngua ngu' quichĩ Tiro, lo'o ngu' quichĩ Sidón; ngu' xa' tsu' ngua ngu' bi'. Pana ná nguju' ñi'ya caca tyuju'u ti' ngu' bi' ji'ĩ cha' cuxi nu ngua'ni ngu', cha' bilya ña'a ngu' bi' ni sca cha' tlyu ñi'ya nu cua na'a cu'ma ngu' Israel; bi' cha' ná ngua xñi' ti' ngu', ná ndyacu' ngu' late' ngata, ni ná ngusu'ba ngu' jii hique ngu' ñi'ya nu ndu'ni ngu' su nscua jyo'o. ¹⁴Liñi cacha' na' ji'ĩ ma cha' caca tso'o la ji'ĩ ngu' jyo'o quichĩ Tiro, lo'o ji'ĩ ngu' jyo'o quichĩ Sidón, nu lo'o tyalaa tsã tlyu lo'o cua'ni cuayá' ycu' Ndyosi ji'ĩ ñati' chalyuu; lye la xcube' Ni ji'ĩ cu'ma li', cha' ná nduna ma tsiya' ti. ¹⁵Lo'o cu'ma ngu' quichĩ Capernaum ni, nti' ma cha' tso'o tsa caca ji'ĩ quichĩ tyi ma. ¿Ha ná lo'o xcube' Ni ji'ĩ ma nti' ma? Pana culo'o Ni ji'ĩ ma cha' tyaa ma ca bilyaa.

Tya nchcui' la Jesús lo'o nu snayala tyii tya'a ngu' bi' li':

¹⁶—Ñati nu cua'a jyaca ji'ĩ cha' nu ta cu'ma lo'o, ñi'ya si ndaca'a jyaca ngu' bi' ji'ĩ cha' nu ta na' lo'o ngu' laca; lo'o ñati nu xlyú cha' hichu' cu'ma, ñi'ya si nxlyú ngu' bi' cha' hichu' na' laca. Lo'o jua'a ñati nu xlyú cha' hichu' na' ni, na nxlyú ngu' cha' bi' hichu' ycu' Ndyosi nu nda jna' lijyaa; jua'a laca cha' —nacui Jesús ji'ĩ ngu'.

Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'.

Cua ngxu'tyuu ngu' nu ngua'a loo Jesús cña ji'ĩ ñaa ngu'

¹⁷Ca tiya' la ngxu'tyuu nu snayala tyii tya'a ngu' ñaa ngu' slo Jesús. Chaa tsa ti' ngu'.

—Cusu' —nacui ngu' ji'ĩ Jesús—, lo'o nu cui'ĩ cuxi ndaquiya' ji'ĩ cña nu ngulo ya ji'ĩ chacuayá' jinu'u —nacui ngu'.

¹⁸Nchcui' Jesús lo'o ngu' li':

—Jua'a tu'ni. Lo'o na' na'a na' ji'ĩ Satanás lo'o ndyú yu lo yuu; ñi'ya ndyalú tyi'yu nde lo yuu, jua'a ndyú yu. Ngulo'o ycu' Ndyosi ji'ĩ nu xña'a bi' ca su tlyu su ntucua Ni nde cua, ndyú yu lo yuu li'; bi' cha' ndaquiya' cui'ĩ cuxi bi' ji'ĩ cha' nu nchcui' ma juani. ¹⁹Lo'o jua'a cua nda na' chacuayá' ji'ĩ cu'ma cha' sta quiya' ma hichu' cuaña, lo'o hichu' chuni'ĩ; chacuayá' jna' cua'a ma chacuaya' ji'ĩ nu xña'a tsiya' ti. Lo'o jua'a ná ca cuxi ji'ĩ ma tsiya' ti, ni sca cha' cuxi ná tyacua ji'ĩ ma li'. ²⁰Pana ná ntsu'u cha' ca chaa ti' ma cha' ndaquiya' cui'ĩ cuxi bi' ji'ĩ cña nu ngulo ma ji'ĩ, tso'o la ca chaa ti' ma cha' cua nscua xtañi ma ca su ntucua ycu' Ndyosi nde cua.

Tso'o tsa ntsu'u tyiquee Jesús

²¹Sca hora bi' tso'o tsa ntsu'u tyiquee Jesús xqui'ya cha' ndi'ĩ Xtyi'ĩ ycu' Ndyosi lo'o yu. Bi' cha' nchcui' Jesús lo'o ycu' Ndyosi Sti yu li':

—Sti na', cua'ni chĩ na' loo ycu' nu'u juani. Nu'u laca ycu' Ni nu laca loo nde cua, jua'a laca nu'u loo nde lo yuu. Cua

ngutu'u yacu' ti cha' bi' cuentya ji'i ñati nu ngua tya sa'ni la, cha' ná ca cuayá' ti' ngu' cha' bi' tsiya' ti, masi nchca tsa ji'i ngu'; pana tsa xlya'be hi cha' cua ngulu'u tso'o nu'u cha' bi' ji'i ñati jua'a ti juani, masi ná jlo tso'o ti' ñati bi'. Ndyu'ni tlyu na' jinu'u cha' jua'a ngua ti' ycu'i nu'u cha' caca —nacu'i Jesús ji'i ycu'i' Ndyosi.

²² Li' nchcui' yu lo'o ngu' nu ndyaa cuentya ji'i yu bi':

—Cua nda Sti na' lcaa na jna'. Ná tucui jlo ti' cha' laca na' Sñi' ycu'i' Ni; sca ti ycu'i' Sti na', bi' nu jlo ti'. Ná tucui jlo ti' tilaca laca ycu'i' Sti na'; sca ti na', jlo ti' na' tilaca laca Ni. Lo'o jua'a ca jlo ti' xi xa' la ñati nu nti' na' cha' culu'u na' ji'i ngu' tilaca laca ycu'i' Sti na', ca cuayá' ti' ngu' bi' li'.

²³ Li' ngxu'tyacui Jesús ca su ndu nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ndu ycu'i' ti ngu' nchcui' yu lo'o ngu' bi' li':

—Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ñati nu ña'a cua ña'a ca cha' tlyu nu cua na'a cu-ma juani. ²⁴ Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma re, cha' quiña'a tsa ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycu'i' Ndyosi sa'ni la, lo'o jua'a quiña'a rey nu ngua loo sa'ni la, cua ntajaty tsa ngu' bi' ji'i cha' tlyu nu cua na'a ma juani, cha' ña'a ngu' ji'i nquicha'; cua ntajaty tsa ngu' bi' ji'i cha' nu nduna ma juani, cha' ngua ti' ngu' cuna ngu' nquicha'. Pana ngujuii ngu' li', lo'o bilya ña'a ngu' cha' bi', bilya cuna ngu' cha' bi' tsiya' ti —nacu'i Jesús ji'i' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

Sca cha' tso'o nu ngua'ni sca ngu' samaritano

²⁵ Li' ndatu sca mstru cha' jo'ó cha' chcui' cuayá' yu lo'o Jesús. Lo'o li' nchcuane yu ji'i Jesús:

—Mstru —nacu'i—, ¿ñi'ya cua'ni na' cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye tsiya' ti jna'?

²⁶ Li' ngxu'tyacui Jesús cha' lo'o yu:

—¿Ni cña ngulo ycu'i' Ndyosi ji'na nu nscua lo quityi nu ngua sa'ni? ¿Ñi'ya ndyu'u ta cha' bi' nti' nu'u?

²⁷ Li' nchcui' mstru cha' jo'ó bi':

—Ndi'ya nchcui' cha' cusu' bi' —nacu'i mstru bi'—, cha' tso'o tsa tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i ycu'i' Ndyosi, jua'a tyucui tyiquee na taquiyá' na ji'i ycu'i' Ni, jua'a cua'ni tlyu na ji'i Ni lo'o lcaa cha' nu ca'ya hiquee na, jua'a tyucui juersa ji'na cua'ni tlyu na ji'i ycu'i' Ni. Lo'o jua'a nga'a cha' cua'ni tya'na ti' na ji'i tya'a ñati na, ñi'ya nu nti' na cha' cua'ni tya'na ti' xa' ñati ji'na.

²⁸ Li' nacui Jesús ji'i yu bi':

—Tso'o tsa cha' nu ngxu'acu'i nu'u 'na. Si jua'a cua'ni nu'u, caja chalyuu bi' jinu'u'u li'.

²⁹ Pana nu mstru cha' jo'ó bi' ni, cua nti' yu cha' tyu'u liñi la cha' nu cua nchcui' yu, bi' cha' nacui yu ji'i Jesús:

—¿Tilaca laca tya'a ñati na' lacua?

³⁰ Li' nchcui' Jesús cuii re cha' xacu'i cha' ji'i mstru bi':

—Ngutu'u sca ngu' tya'a quichi tyi na nde Jerusalén, ndya'a yu lijya yu tyucuii ndyaa nde calacui, nde quichi Jericó. Lo'o li' ndu'u tucua xi tucua sna tya'a ngu' cuaana, ngxulyaa ngu' lcaa na nu lo'o ji'i yu; ngulo ngu' ste' yu, li' ti' tsa ngujui'i ngu' xña'a bi' ji'i yu ña'a cuayá' nu cua cajaa ti yu. Li' ngxu'tyanu ngu' ji'i yu ña'a ntsiya ti yu. ³¹ La cui' ti tyucuii bi' nteje tacui sca sti jo'ó tya'a quichi tyi na. Pana lo'o na'a sti jo'ó bi' ji'i nu quicha bi', li' yala ti nteje tacui chaca tsu' tyucuii, ndyaa li'. ³² Lo'o li' ñaa sca xirta, sca ngu' Levi, la cui' tyucuii bi'. Ndyaa na'a xi ji'i yu quicha bi'; pana lo'o na'a ji'i, tsa ndyubi ti nteje tacui xirta ndyaa li'. ³³ Lo'o la cui' tyucuii bi' ndya'a sca nu qui'yu ngu' Samaria, sca ngu' xa' chalyuu. Lo'o na'a ji'i yu quicha bi', hora ti ngua tya'na ti' ji'i yu. ³⁴ Lo'o li' ndyaa ca su ntsiya yu quicha bi', ngua'ni jo'o ji'i lcaa su quicha ji'i yu bi' lo'o se-

tye, cuati lo'o vino ngua'ni jo'o ji'ḷi yu su quicha bi'. Li' ngüixii late' chu' yu su quicha bi', ngusta ji'ḷi yu quicha bi' hichu' huru ji'ḷi ycu'i', ndyaa lo'o ji'ḷi yu ca to' tyi sca ñati; ca bi' ña'asii ngu' ji'ḷi nu quicha bi' ngua ti'. ³⁵Ca chaca tsä lo'o cua tsaa ti nu ngu' samaritano bi', li' ngulo tucua tya'a cñi plata cha' ta ji'ḷi ngu' nu ca ji'ḷi ni'ḷi su ntsiya nu quicha bi'. Ndi'ya nacui' ji'ḷi ngu' ca tyi: “Ña'asii ma ji'ḷi yu quicha re. Lo'o si tya culiji la ma cñi lo'o yu, lo'o xtyuu na' caa na' slo cu'ma chaca quiya', li' tya na' cñi ji'ḷi ma”, nacui' nu samaritano bi'.

Lo'o cua ndye nda Jesús cui' re lo'o ngu', li' nchcuane yu ji'ḷi mstru bi':

³⁶—Tso'o lacua. Nu sna tya'a ñati nu nteje tacui tyucui' su ntsiya nu quicha bi' ni, ¿tilaca nu nguna'asii tso'o la ji'ḷi yu nu ngua quicha bi'? ¿Tilaca laca nu chañi cha' laca tya'a ñati lo'o nu quicha bi'?

³⁷—Nu ngua'ni tya'na ti' ji'ḷi yu quicha bi' —nacui' mstru cha' jo'ó bi' ji'ḷi Jesús.

Li' nacui' Jesús ji'ḷi mstru bi':

—Yaa nu'ḷu lacua, lo'o la cui' jua'a cua'ni nu'ḷu lo'o tya'a ñati nu'ḷu.

Nga'a Jesús ca su ndi'ḷi Marta lo'o María

³⁸Ngusñi Jesús tyucui', ndyaa yu lo'o ngu' tya'a ndya'a yu. Lo'o li' ndyalaa ngu' sca quichi' piti ti su ndi'ḷi sca nu cuna'a nu naa Marta. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee Marta cha' ndyalaa Jesús slo, cha' nti' tsa ma' cuna ma' leaa ña'a cha' nu nda yu. ³⁹Lo'o jua'a ntsu'u sca tya'a ngula Marta nu naa María. Hora ti ndyaca'a nu María bi' cacua ti slo Jesús cha' cuna cha' nu chcu'i' yu; ⁴⁰pana nu Marta bi' ni, quiña'a tsa cña ntsu'u cha' cua'ni ma'. Li' nchcu'i' ma' lo'o Jesús:

—Cusu' —nacui' Marta ji'ḷi—, ¿ha ná ndube ti' nu'ḷu cha' quiña'a tsa cña nguxtyanu María tya'a na' cha' cua'ni na' ycu'i' ti na'? Bi' cha' tso'o la si chcu'i'

nu'ḷu lo'o cho' lacua, cha' caa cho' xtyucua xi cho' 'na.

⁴¹Li' nguxacui' Jesús cha' ji'ḷi Marta:

—Marta, Marta, ntsu'u tsa cña jinu'ḷu —nacui' Jesús—. Quiña'a tsa ncliyacua ti' nu'ḷu xqui'ya leaa cña sube nu ntsu'u jinu'ḷu. ⁴²Pana tya lijyi sca cha' nu tso'o cua'ni nu'ḷu, sca cha' nu ndulo la; bi' laca cha' nu cua nti' María cua'ni juani. Cua ndyu'ni cho' sca cña nu tso'o la, lo'o ná ntsu'u cha' xlyaa xa' ñati cña bi' ji'ḷi cho'.

Ñi'ya nu chcu'i' na lo'o ycu'i' Ndyosi

11 Ngua sca tsä nga'a Jesús ndyu'ni tlyu ji'ḷi ycu'i' Ndyosi. Lo'o ndye nchcu'i' yu lo'o Ni, li' nacui' sca ngu' nu ndyaca tsa'a ji'ḷi:

—Cusu' —nacui'—, culu'ḷu nu'ḷu ji'ḷi ya ñi'ya caca chcu'i' ya lo'o ycu'i' Ndyosi, tsa ña'a nu ngulu'ḷu jyo'o Juan ji'ḷi ngu' nu nguta'a lo'o.

²Li' nacui' Jesús ji'ḷi:

—Nu lo'o chcu'i' ma' lo'o ycu'i' Ndyosi, ndi'ya chcu'i' ma:

Ndyosi Sti ya nu ntucua nde cua, tacati tsa cha' jinu'ḷu.

Caa nu'ḷu nde chalyuu cha' caca nu'ḷu loo ji'ḷi ya.

Cua nti' ya cha' caca leaa cha' nu nti' nu'ḷu cha' caca nde chalyuu, ñi'ya nu ndyaca cha' nu nti' nu'ḷu nde cua.

³Ta nu'ḷu na cacu ya tsä juani.

⁴Cui'ya nu'ḷu cha' clyu ti' ji'ḷi ya ji'ḷi leaa cha' cuxi nu ngua'ni ya, cha' jua'a cua ngüi'ya ya cha' clyu ti' ji'ḷi ñati nu ngua'ni cha' cuxi lo'o ya.

Ná ta nu'ḷu chacuayá' cha' cojolaqui cha' cuxi ji'ḷi ya, pana cua'ni lyaá nu'ḷu ji'ḷi ya ya' nu xña'a.

Jua'a ngulu'ḷu Jesús ji'ḷi nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'ḷi bi'. ⁵Li' xa' nchcu'i' yu lo'o ngu' bi':

—Nde chcu'i' na' sca cha': Sca yu tya'a cu'ma ntsu'u sca tya'a tso'o yu. Lo'o li' sca talya ntsu'u cla'be talya, ndyaa yu toni'ḷi ji'ḷi tya'a tso'o yu cha' ñacu'i' yu ji'ḷi:

“Tyocue, ta xi sna tya'a tyaja jñi' ti na' xi. ⁶Cua ndyalaa ca ti sca yu tya'a tso'o na' toni'j na, lo'o ná ntsu'u tsiya' ti na nu ta na' cha' cacu yu.” ⁷Lo'o li' nu yu ca tyi nu ntsu'u nde ni'j ji'j nguxacui' cha' ji'j yu: “Ná nta' cha' chcu' cua ña'a ti lo'ü. Cua ndyacu' toni'j na. Lo'o nu sube na, cua ntsiya ngu' lo qui'ña laja' ngu' lo'ü. Ná caca tyatu' na' cha' ta na' hi'”, nacui' tya'a tso'o yu ji'j yu bi'. ⁸Ndi'ya nacui' na' —nacui' Jesús ji'j ngu'—, masi ná nta-ja'a tya'a tso'o yu tyatu' cha' ta tyaja bi' ji'j yu bi', masi tso'o ti lo'o yu, pana tiya' la ngua ti' tya'a tso'o yu ta cha' bi' ji'j yu, xqui'ya cha' nga'aa nti' cha' xa' tsa' yu xtyu'u yu ji'j chaca quiya'; bi' cha' ndyatu' tya'a tso'o yu li', nda lcaa na nu nti' yu bi'. ⁹Ndi'ya nchcu' na' lo'o ma lacua: Lo'o jña ma sca cha' ji'j ycu' Ndyosi, ta Ni cha' bi' ji'j ma li'; lo'o culana ma ji'j ycu' Ni, quijeloo Ni ji'j ma li'; lo'o tyucui tyiquee ma chcu' ma lo'o ycu' Ni, taquiya' Ni ji'j cha' nu chcu' ma lo'o Ni li'. ¹⁰Lcaa ñati' nu jña sca cha' ji'j ycu' Ndyosi ni, caja cha' bi' ji'j ngu' li'; jua'a lcaa ñati' nu culana ji'j ycu' Ni, quijeloo Ni ji'j ngu' li'; la cui' jua'a, lcaa ñati' nu tyucui tyiquee chcu' lo'o Ni, taquiya' Ni ji'j cha' nu chcu' ngu' lo'o Ni li'.

¹¹'Nu cu'ma ñati' chalyuu nu ntsu'u nu sube ji'j ma, ná nda ma sca na cuxi cacu sñi' ma lo'o jña ngu' na cacu ngu'. Ñi'ya nti' si jña ngu' xlyá cacu ngu', ná ta ma sca quee cacu ngu' li'; si jña ngu' cualya cacu ngu', ná ta ma cuaña ji'j ngu' li'; ¹²si jña ngu' sca xcube, ná ta ma sca chuni'j cacu ngu' li'. ¹³Bi' cha' lacua, si jlo ti' ma cha' ta ma na tso'o cacu sñi' ma, masi xña'a tyiquee ma, la cui' jua'a jlo ti' ycu' Ndyosi Sti ma nu ntucua nde cua; lye la cua'ni tya'na ti' Ni ji'j ma, cha' tya ta Ni Xtyi' ycu' Ni tyanu ne' cresiya ji'j ma si jña ma cha' bi' ji'j Ni.

Ngusta ngu' qui'ya ji'j Jesús

¹⁴Ntsu'u sca nu qui'yu nu ngua cu'ü cha' cua ngusñi sca cui'j cuxi ji'j yu, pana ngulo Jesús ji'j cui'j cuxi nu ngusñi ji'j yu, ndyaa bi' li'. Nu lo'o ngutu'u cui'j nu ntsu'u ji'j nu qui'yu cu'ü bi', ngua ji'j yu nchcu' yu li'. Ndube tsa ti' ñati' lo'o na'a ngu' cha' bi'. ¹⁵Pana ntsu'u ngu' nu nchcu' ndi'ya:

—Nclyo nu qui'yu cua ji'j cui'j cuxi chacuayá' ji'j Beelzebú, nu laca xu'na lcaa lo cui'j cuxi —nacui' ngu'.

¹⁶Lo'o li' xa' la ñati' ngua ti' ña'a cuayá' ngu' ji'j Jesús, bi' cha' ngüijña ngu' ji'j Jesús cha' cua'ni yu chaca cha' tlyu chacuayá' ji'j ycu' Ndyosi nu ntucua nde cua. ¹⁷Pana cua ngua tii Jesús lcaa cha' nu nclyacua ti' ngu', bi' cha' nchcu' yu lo'o ngu' ndi'ya:

—Tye cha' ji'j cua ña'a ca quich' si xcui' cha' cusuu cua'ni ngu' lo'o tya'a ngu', si tsaca latya ngu' tisiya xuu tya'a ngu' lo'o chaca latya ngu'. La cui' jua'a lo'o ngu' tya'a ndi'j ni'j, si ntsu'u cha' cusuu ji'j ngu' lo'o xa' la tya'a ngu', nga'aa caja ñi'ya tyi'j ngu' lo'o tya'a ngu' sca ti ni'j bi'. ¹⁸Bi' cha' ná talo cha' ji'j Satanás si xuu tya'a nu Satanás bi' lo'o msu ji'j ycu'; tye cha' ji'j nu xña'a yala ti li'. Pana nu na' ni —nacui' Jesús—, cua nacui' ma cha' ngulo na' ji'j cui'j cuxi nu ntsu'u ji'j ñati' chacuayá' ji'j Beelzebú nu laca xu'na cui'j cuxi bi', jua'a nchcu' ma na. ¹⁹¿Ha cha' liñi nchcu' ma lo'o nchcu' ma cha' chacuayá' ji'j Beelzebú nclyo na' ji'j cui'j cuxi? Ná liñi nchcu' ma tsiya' ti, cha' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'j ma nclyo ngu' ji'j cui'j cuxi; chacuayá' ji'j ycu' Ndyosi nclyo ngu' cui'j bi', nacui' ma. Xqui'ya ngu' bi' caca cuayá' ti' ma lacua; caca cuayá' ti' ma si cha' liñi nchcu' ma, si cha' cuiñi ti nchcu' ma. ²⁰Chacuayá' ji'j ycu' Ndyosi nclyo na' ji'j cui'j cuxi nu ntsu'u ji'j ñati', bi' cha' taca ca cuayá' ti'

ma cha' cua ndyalaa tsā cha' caca ycu'i Ndyosi loo ne' cresiya ji'i mā.

²¹ Nī'ya nti' sca nati tyaala, ndu yu cua nde toni'i ji'i yu. Cua laca ndi'i maxtyi ji'i yu cacua ti su ndu yu, cha' jua'a ná sca caca ji'i yu'ba nu ntsu'u ji'i yu. ²² Sca ti lo'o caa xa' la nati nu xña'a la, tyijiloo ngu' bi' ji'i yu li'; xlyaa ngu' lcaa chcuā nu ntsu'u ji'i yu su ndu yu cua, cuaana ngu' yu'ba ji'i yu bi', cha' caja xi ji'i ca ta'a ngu' li'.

²³ Nati nu ná nti' xñi cha' jna', na nxuu tya'a ngu' bi' lo'o na' li', jua'a ndyu'u cha' bi'. Lo'o jua'a nati nu ná nxyucua 'na, na ndaca'a ngu' bi' ji'i tya'a nati ngu' cha' ná xñi ngu' cha' jna' lacua.

Lo'o xtyuu cui'i cuxi chaca quiya'

²⁴ Lo'o xtyanu cui'i cuxi ji'i sca nati, li' tya'a yu'u cui'i bi' ne' quixi' tyijyu' su ná ntsu'u nati; tsa cui'i cuxi bi' tsaana su chca'a cña' cui'i xi. Lo'o ná quije su chca'a cña' cui'i bi' ni, li' nacui: "Tya'a na' ni, xtyuu na' nde su nguti'i na' clyo".

²⁵ Lo'o tyalaa cui'i bi' slo nati bi' chaca quiya', li' nña'a cha' laja ti ndi'i cresiya ji'i nati bi', si'i na ngua tso'o la yu bi'.

²⁶ Hora ti tsa cui'i chaca quiya', tsaana ji'i chaca cati tya'a cui'i cuxi nu xña'a la, cha' stu'ba ti xñi lcaa cui'i bi' ji'i nati bi'; caja su tyi'i cui'i bi' lo'o nati bi' nti'. Caca cuxi la cha' ji'i nati bi' li', cha' quiña'a la cui'i xñi ji'i yu li'.

Nu lo'o chañi cha' tso'o ntsu'u tyiquee na

²⁷ Lo'o ndye nchcui' Jesús jua'a, li' nchcui' sca nu cuna'a lo'o Jesús. Laja nati quiña'a bi' ndu nu cuna'a lo'o nchcui' bi'.

—Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma' cusu' xtya'a nu'u nu ngua'ni cala jinuu, nu nda ndyati' nu'u —nacui' nu cuna'a bi'.

²⁸ Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i:

—Si'i cha' bi' —nacui'—. Tso'o la ntsu'u tyiquee nati nu cua'a jyaca ji'i

lcaa cha' nu nda ycu'i' Ndyosi lo'o ngu', nu taquiya' ji'i lcaa cha' bi'.

Ngua ti' nati cuxi nña'a ngu' sca cha' tlyu

²⁹ Tya ndyu'u ti'i la ngu' slo Jesús tsa tlyu ti, li' chaca quiya' nchcui' Jesús lo'o ngu'.

—Xña'a tsa nati chalyuu juani —nacui' Jesús—. Cua nti' ngu' cha' cua'ni na' sca cha' tlyu chacuayá' ji'i ycu'i' Ndyosi, cha' nña'a cui'ya ngu' ji'i nī'ya si laca sca cuxe' ti. Pana ná cua'ni na' jua'a. Nga'a cha' tyi'u ti' mā nī'ya nu ngua ji'i jyo'o Jonás lo'o nguti'i yu chalyuu tya sa'ni la.

³⁰ Tlyu tsa cha' ngua'ni ycu'i' Ndyosi lo'o nu Jonás bi' tyucuii, nu lo'o ndyaa yu ca quichi' Nínive cha' chcui' yu cha' ji'i ycu'i' Ndyosi lo'o ngu' bi'. La cui' jua'a tlyu tsa cha' cua'ni Ni lo'o na' nu li-jyaa cha' caca na' nati —nacui' Jesús—, cha' caja nī'ya chcui' na' cha' ji'i Ni lo'o nati chalyuu juani. ³¹ Lo'o jua'a cua laca ntsu'u yabe' ji'i cu'ma nati chalyuu ca slo ycu'i' Ndyosi lo'o tye chalyuu xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni mā; li' tyu'u tucua sca jyo'o cusu' nu ngua reina nu ngua loo chalyuu sa'ni la, cha' sta ma' qui'ya ji'i mā slo ycu'i' Ni. Li' chcui' ma' cusu' bi' nī'ya ngua lo'o ndyaa ycu'i' ma' slo jyo'o rey Salomón. Tyijyu' tsa quichi' tyi ma' reina bi', pana cua ngujui cha' ji'i ma' cha' ngua tsa ji'i nu rey Salomón bi', cha' tso'o tsa cuii' nda yu lo'o nati; bi' cha' ndyalaa ma' slo rey bi' li', cha' cuna ma' cuii' nu nda rey bi'. Pana cu'ma ni, ná ntaja'a mā cuna mā cha' ji'i ycu'i' Ndyosi, masi tlyu la cña ndyu'ni Ni juani, cha' ndi'i na' chalyuu; xti la cha' ngua ji'i jyo'o Salomón tya li'. ³² Lo'o jua'a lo'o ngu' jyo'o quichi' Nínive ni, sta ngu' qui'ya ji'i cu'ma tsā bi' lo'o cua'ni cuayá' ycu'i' Ni ji'i cu'ma. Cua ndyuna ngu' Nínive bi', nu lo'o nchcui' Jonás lo'o ngu' chacuayá' ji'i ycu'i' Ndyosi; ngua tyuju'u ti' ngu' bi', nguxtyanu ngu' lcaa cha' cuxi nu ntsu'u

ji'i ngu' li'. Pana cu'ma ni, ná ntaja'a ma cuna ma cha' nu nda na' lo'o ma, masi tlyu la cña ndyu'ni ycu' Ndyosi juani; xti la cha' ngua lo'o ndyaa jyo'o Jonás ca Nínive tyempo bi'.

**Na laca nu ta xee nu tyu'ú
ne' cresiya ji'i ñati**

³³Ná tucui xtyu'u ji'i sca quii' cha' li' su'ba cuatsi' ti ngu' ji'i. Ná su'ba cuatsi' ngu' ji'i ne' sca caju; masi ca cua ti sta ngu' xee bi' to' candyeru, cha' ta xee lcaa su ndya'a ngu' ni'i. ³⁴Lo'o jua'a cu'ma ni, nda si'yu cloo ma xee cha' tyaca' ña'a ma chalyuu. Nu lo'o tso'o ti si'yu cloo ma, li' taca ña'a ma cha' cua'ni ma lcaa lo cña nu ntsu'u cha' cua'ni ma, taca cua'ni ma xcui' cña tso'o; pana si quicha si'yu cloo ma, ná caca cua'ni ma cña, cha' talya xee ña'a ma li'. ³⁵Tii ti' ma lacua; cui'ya ma cuentya cha' chañi cha' ntsu'u xee ne' cresiya ji'i ma, cha' si'i chalyuu cuxi ntsu'u tyiquee ma. ³⁶Lo'o lubii ti tyucui ña'a ma, lo'o ná ntsu'u cha' ji'i ma tsiya' ti lo'o chalyuu cuxi bi', li' xee ti' ma, ñi'ya si tso'o tsa ntyiji'i sca xee tyucui ña'a ma.

**Nhcui' Jesús ji'i ngu' nu tacati tsa
ndu'ni ycu' ngu', nti' ngu'**

³⁷Nu lo'o ndye nhcui' Jesús, li' nhcui' sca ngu' fariseo lo'o cha' tsaa to' tyi yu fariseo bi', cha' cacu ngu' xlyaa. Bi' cha' ndyaa Jesús lo'o yu, li' ndyaa tucua to' mesa ji'i yu. ³⁸Ndube xi ti' yu fariseo bi', nu lo'o na'a yu cha' ná ndyaati' ya' Jesús ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío lo'o cua cacu ti ngu' tyaja. ³⁹Li' nhcui' ycu' nu Xu'na na lo'o yu fariseo bi':

—Cu'ma ngu' fariseo —nacui Jesús—, tso'o tsa ndyaati' loo ma, ndyaati' hichu' cuaña' ma, ñi'ya nti' ndyaati' sca tasa, ndyaati' sca ca'ña. Pana nde ne' cresiya ji'i ma ni, xcui' cha' cuxi ntsu'u; nti' ma xlyaa ma na nu ntsu'u ji'i xa' ñati, lya' ti'

ma ji'i ñati. ⁴⁰Tonto tsa cu'ma. ¿Ha si'i sca ti ycu' Ndyosi nu ngüiná tyucui ña'a na, masi nde ne' na, masi nde chu' na? Ngüiná Ni ya' na, lo'o jua'a ña'a Ni lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'na. ⁴¹Pana si tyucui tyiquee ma ta ma lcaa cha' tso'o ji'i ma cha' xtyucua ma ji'i ngu' ti'i, li' tucua ycu' Ndyosi cña nu ngua'ni ma cha' lubii cresiya ji'i ma.

⁴²Tya'na tsa cu'ma ngu' fariseo —nacui Jesús—. Tacati tsa ndu'ni ma lo'o ycu' Ndyosi lo'o lcaa na xca ti nu ntsu'u ji'i ma, jua'a lo'o nda ma msta ji'i Ni ne' laa; sa yu'be lcaa quixi' nu tso'o xtyi'i, sa yu'be lcaa quixi' nu nda xtyi'i ji'i scuaa, nda ma cha' bi' ji'i ycu' Ndyosi clyo lo'o ngüi'ya ca ti ma ji'i. Pana ná liñi ndu'ni cuayá' ma ji'i ñati, lo'o jua'a ná ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i ycu' Ndyosi tsiya' ti; bi' laca cña nu nga'a cha' cua'ni ma yala la, masi ña'a ti cua'ni ma nu xa' la cña sube bi'.

⁴³Tya'na tsa cu'ma ngu' fariseo. Ndiya tsa ti' ma tyucua ma lo bancu su tso'o la ne' laa, jua'a ndiya tsa ti' ma cha' cua'ni chi' ngu' loo ma lo'o ndu ma lcaya'.

⁴⁴Tya'na tsa cu'ma ngu' fariseo, lo'o cu'ma ngu' mstru cha' jo'ó, cha' na ndu'ni ti ma cha' tacati ma. Ñi'ya laca sca cuaá nu ntsiya ne' lo'o jyo'o, su ná sca na nscua chu', ni quee ná nscua, hasta nsta quiya' ngu' chu' bi', cha' ná jlo ti' ngu' cha' cuaá laca; jua'a laca cu'ma, cha' na ñilo'o ti ma ji'i ñati.

⁴⁵Li' nhcui' sca mstru cha' jo'ó lo'o Jesús:

—Mstru —nacui—, lo'o nhcui' nu'u jua'a, lo'o ji'i cuare nsta nu'u qui'ya.

⁴⁶Nguxacui Jesús cha' ji'i yu bi' li':

—Lo'o cu'ma ngu' mstru cha' jo'ó, tya'na tsa cu'ma. Ti'i tsa cña nu nda ma cha' cua'ni ñati, ña'a cuayá' ná nhca ji'i ngu' tsiya' ti cua'ni ngu' cña bi'. Lo'o cu'ma ni, ná nda ma xi ya' ma ji'i ngu' cha'

xyucua mā jil'i ngu'; ni sca tsu' ya' mā, ná xtyucua mā jil'i ngu'.

⁴⁷ Tya'na tsa cu'ma, cha' tso'o tsa ni'i ndiña mā hique cuaá su ntsiya jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jil'i ycu' Ndyosi cua sa'ni la; pana la cui' jyo'o cusu' tya'a mā laca nu ndyujuii jil'i jyo'o cusu' tso'o tyiquee bi'. ⁴⁸ Lo'o jua'a caca cuayá' ti' na cha' sca ti cuayá' cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee mā lo'o jyo'o cusu' tya'a mā; na cua ndyujuii jyo'o cusu' bi' jil'i ñati nu ngua'ni cña jil'i ycu' Ndyosi cua sa'ni la, lo'o juani cu'ma laca nu ndiña mā ni'i hique cuaá su ntsiya ngu' jyo'o nu ngua tu'ba jil'i ycu' Ndyosi bi'.

⁴⁹ Tii tsa ycu' Ndyosi, bi' cha' ndi'ya nchcui' Ni tya sa'ni la: "Tya culo na' cña jil'i ngu' cha' caa ngu' slo ñati chalyuu. Chcui' ngu' bi' cha' liñi lo'o xa' ñati cuentya 'na. Lo'o li' cujuui ñati chalyuu jil'i tyuu tya'a ngu' bi', jua'a cua'ni lya' ti' ñati jil'i xa' la ngu' bi'", nacu' quityi jil'i ycu' Ndyosi bi'. ⁵⁰ Pana xcube' ycu' Ndyosi jil'i ñati nu ndi'i chalyuu re juani, xqui'ya cha' ndyujuii ngu' jil'i lcaa jy-o'o cusu' nu ngua tu'ba jil'i ycu' Ndyosi tya sa'ni la, tya lo'o ngüiñá Ni chalyuu tya clyo la; ⁵¹ tya lo'o ngujuii jyo'o Abel, ña'a cuayá' nu ngujuii jyo'o Zacarías, ndyujuii tsa ngu' jil'i ñati jil'i ycu' Ni. Lo'o nu Zacarías bi' ni, cla'be ne' laa ndu yu; sca la'a ti ntucua mesa su ndyaqu' msta, chaca la'a nscua ni'i nu tacati tsa jil'i ycu' Ndyosi, cla'be laja bi' ndyujuii ngu' jil'i yu. Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o mā, cha' xcube' ycu' Ni jil'i cu'ma ñati chalyuu juani, xqui'ya cha' ngujuii ngu' bi' cua sa'ni la.

⁵² Tya'na tsa cu'ma, mstru cha' jo'ó. Cua nquijeloo jil'i mā ñi'ya nu ca tsa'a mā lcaa lo cha' nquicha', pana ná ntaja'a ycu' ca mā ca tsa'a mā cha' bi' tsiya' ti; jua'a ndacu' mā cha' jil'i xa' ñati nu lo'o ngua ti' ngu' ca tsa'a ngu'.

⁵³ Nu lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi', li' nguxana ngu' mstru cha' jo'ó bi', lo'o

ngu' fariseo bi', nguxlyú ngu' cha' hichu' ycu' Jesús. Cuxi tsa tyiquee ngu' bi', bi' cha' quiña'a tsa cha' tucui nchcuane ngu' jil'i Jesús li'. ⁵⁴ Ngua ti' ngu' bi' cuna ngu' sca cha' cuxi si tyu'u tsa tu'ba Jesús, cha' li' caja ñi'ya nu sta ngu' bi' qui'ya jil'i yu.

Nchcui' Jesús jil'i ñati nu tucua cha' ntsu'u tyiquee

12 Cua ndyu'u ti'i tyuu tsa mil tya'a ñati slo Jesús li'. Tachaa tsa ndi'i ngu' bi', ña'a cuayá' nu nsatá quiya' ngu' jil'i tya'a ngu'. Laja li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i:

—Tii ti' mā jil'i cña nu ndyu'ni ngu' fariseo, nu ngu' nu tacati tsa ndu'ni ycu' ca ngu', nti' ngu'. ² Tiya' la quijeloo jil'i ñati lcaa cha' nu ntsu'u yacu' ti juani; jua'a tiya' la caja ñi'ya nu ca cuayá' la ti' ñati lcaa cha' nu ndyaca cuaana ti juani. ³ Lcaa cha' nu cua nda mā lo'o ngu' toni'i ti jil'i ngu', ca nde loo la cuna lcaa ñati cha' bi'; lcaa cha' nu cua nchcui' cuaana ti mā lo'o ngu', masi nga'a ya' ni'i su ndi'i mā, ca nde loo la cui' tsa cañi xi'ya ngu' cha' bi' tyucui ña'a lquichi.

Nde cha' nu chañi cha' cutsii na jil'i

⁴ Tya'a tso'o na' laca cu'ma, bi' cha' chcui' na' cha' re lo'o mā, cha' ná cutsii mā jil'i ñati chalyuu nu caca cujuui ji'na, cha' nu nga'aa caca cua'ni ngu' xa' la cha' cuxi ji'na ca tiya' la, nu lo'o cua ngujuii na. ⁵ Cacha' na' jil'i mā juani, ti jil'i nu chañi cha' nga'a cha' cutsii mā jil'i: ycu' Ndyosi ni, cutsii mā jil'i Ni. Nu lo'o qui'ya Ni cresiya jil'i ñati, li' ntsu'u chacuayá' jil'i Ni cha' culo Ni cña jil'i cresiya jil'i ngu' cha' tsa ca bilyaa, si nti' Ni. Cha' liñi nchcui' na' lo'o mā juani: tso'o la si cutsii mā jil'i ycu' Ndyosi lacua.

⁶ Cua jlo ti' mā cha' tsa'ña tsa nga'a quiñi sube nu ndujui' ngu', hasta ca'yu tya'a quiñi sube caja jil'i mā chu' tucua paxu ti; pana ycu' Ndyosi ni, ña'asii Ni

ji'í leaa na'ni sube bi'. ⁷Lo'o jua'a cu'ma, nda Ni cuentya ji'í scaa ma, cua jlo ti' Ni ni lcua tya'a quicha' hique scaa ma; bi' cha' ná cutsii ma, cha' quiña'a tsa ntsu'u loo cu'ma ca slo ycuí' Ndyosi. Ná stu'ba ntsu'u loo quiñi sube lo'o ma tsiya' ti, masi lo'o quiña'a tsa bi'.

**Ñati nu ná ntsii chcuí' cha' liñi
ji'í Jesús, masi slo xa' ñati**

⁸Ndi'ya nchcuí' na' lo'o ma juani: lo'o ná ca tyuju'u ti' ma chcuí' ma slo xa' ñati chalyuu cha' laca ma ñati 'na, la cui' jua'a na' nu lijyaa cha' caca na' ñati, ná ca tyuju'u ti' na' chcuí' na' cha' laca ma ñati 'na; chcuí' na' jua'a ca su tyi'í na' lo'o xca ji'í ycuí' Ndyosi nde cua. ⁹Pana si ntsu'u sca ma nu chcuí' lo'o xa' ñati cha' ná ntsu'u cha' ji'í tsiya' ti lo'o na', la cui' jua'a na', tacu' na' cha' ji'í ñati bi' slo xca ji'í ycuí' Ndyosi nde cua.

¹⁰Cua'ni clyu ti' ycuí' Ndyosi ji'í ñati nu chcuí' cha' cuxi jna' nu lijyaa cha' caca na' ñati; pana ñati nu chcuí' cha' cuxi ji'í cña nu ndu'ni Xtyi'í ycuí' Ndyosi, nga'aa cua'ni clyu ti' Ni ji'í ñati bi'.

¹¹'Cu'ma nu laca ma ñati 'na ni, ná cutsii ma nu lo'o chcuí' cuayá' ngu' lo'o ma ne' laa, masi nu lo'o cua'ni cuayá' ngu' ji'í ma slo ngu' nu laca cña. Ná culacua tsa ti' ma ñi'ya caca cha' nu chcuí' ma lo'o ngu' bi', cha' clyaá ma ji'í ngu'; ¹²Xtyi'í ycuí' Ndyosi culu'u ji'í ma ñi'ya nu chcuí' ma lo'o ngu' lo'o tyalaa tyempo bi'.

Nu culiya' tonto

¹³Nga'a sca nu qui'yu laja ñati quiña'a. Nguxana yu nchcuí' yu lo'o Jesús li':

—Cusu' —nacuí yu—, cuacha' clya nu'u ji'í yu tya'a na' cha' tya'be cha' culiya' nu nguxtyanu sti ya ji'í ya lo'o yu.

¹⁴Li' nguxacuí Jesús cha' ji'í yu bi':

—Si'í cña 'na laca cua, cha' cua'ni cuayá' na' ji'í ma; si'í cña 'na laca bi', cha' sa'be na' cha' culiya' nu tyacua ji'í scaa ma.

¹⁵Lo'o li' chaca cha' nchcuí' Jesús lo'o ñati nu nga'a slo:

—Tii ti' ma tyi'í ma chalyuu. Ná tyacui tsa ti' ma ji'í leaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'í ñati nu lo'o ndi'í ma nde chalyuu; ná caja chalyuu chañi ca ji'na xqui'ya cha' culiya' na, ni si'í xqui'ya cha' ntsu'u quiña'a tsa cha' tso'o ji'na.

¹⁶Lo'o li' nda Jesús cui' re lo'o ngu':

—Ntsu'u sca yu culiya'. Tso'o tsa yuu nu ntsu'u ji'í yu, quiña'a tsa ltya ngujui ji'í yu li'. ¹⁷Lo'o li' nguxana nu culiya' bi', ngulacua ti' yu ndi'ya: “¿Na ca cua'ni na' ni? Ná tyu'u scua su tyuco'o ltya 'na.

¹⁸Ndi'ya cua'ni na' lacua: tso'o la cuityi na' leaa ja'ba 'na cha' tya' xa' ni'í tlyu la. Ca bi' xco'o na' ltya 'na, lo'o jua'a leaa lo yu'ba 'na. ¹⁹Li' chaa ti' na' ñacuí na': Tso'o tsa chalyuu nu ngujui 'na juani. Quiña'a tsa cha' tso'o cua ntsu'u co'o 'na, nu tyu'u scua tyuu yija 'na. Juani lasa ti tyi'í na' chalyuu; ntsu'u tsa na cacu na' nde loo la ni, masi co'o na' lcui, masi tya'a na' pasiya.” ²⁰Li' nchcuí' ycuí' Ndyosi lo'o yu: “Tonto tsa nelyacua ti' nu'u. Talya ndyi ti cajaa nu'u”, nacuí Ni ji'í nu culiya' bi'. “¿Ti ji'í tyanu leaa cha' tso'o nu cua nguxco'o ca ti nu'u, cha' caja jinu'u nquicha?” nacuí Ni ji'í nu culiya' bi'. ²¹Jua'a caca ji'í ñati nu xcuí' cha' caca culiya' ycuí' ti ngu' ndya'a tyiquee ngu', pana ná ndube ti' ngu' si caca ngu' ñati tso'o cuentya ji'í ycuí' Ndyosi.

**Ña'asii ycuí' Ndyosi ji'í sñi'
Ni nu ndi'í lo yuu chalyuu**

²²Li' nchcuí' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í:

—Ndi'ya cha' chcuí' na' lo'o ma juani: Ná quiña'a tsa cha' culacua ti' ma na laca nu lyiji ji'í ma cha' cacu ma su ndi'í ma chalyuu, ni ná culacua tsa ti' ma cha' ji'í

ste' mā. ²³ Cuayá' cha' lu'ú ti na, masi si'i quiña'a tsa na cacu na; cuayá' tsa si tso'o ti ti' na, masi si'i tso'o tsa ña'a ste' na. ²⁴ Culacua xi ti' mā ñi'ya laca ji'i na'ni nu naa cuitya'; ná ntyaa ni' nscua', ná ndu'ni ni' clacua, ná ntsu'u ni'i ji'i ni', ni ná ndiñá ni' ja'ba su xco'o ni' na cacu ni'; pana nda Ni na cacu ni' jua'a ti. Lo'o que'mā ni, quiña'a la ntsu'u loo cu'mā que cuitya' bi' cuentya ji'i ycu'i Ndyosi. ²⁵ Nga'aa caca caluu la mā ni sa cla'be metro cua la, masi quiña'a tsa cha' culacua ti' mā; ²⁶ masi cha' xca ti laca bi', ná nchca cua'ni mā ji'i tsiya' ti. Lo'o jua'a ná ntsu'u cha' culacua ti' mā ji'i sca cha' nu cua tonu la.

²⁷ Ña'a mā xi queé nu ntsu'u laja quix-i' jua. Tso'o tsa nda bi' queé, masi ná ndu'ni bi' cña, masi ná nchca ji'i bi' cua'ni cha' caja late' cacu'. Ndi'ya ñacui na' ji'i mā cuentya ji'i jyo'o Salomón: culiya' tsa jyo'o bi', tso'o tsa ña'a ste' yu; pana ná stu'ba ña'a ste' yu lo'o queé jua, cha' nu queé jua ni, tso'o la ña'a bi'. ²⁸ La cui' jua'a lo'o quii nu ndi'i ne' quixi' jua juani, ndyaluu quii bi' tso'o ti; pana chaca tsā, li' nga'aa tyacā' cha' cua ndyaqui. Ycu'i Ndyosi ndu'ni cha' tso'o tsa ña'a quii; jua'a cu'mā ni, chañi cha' ta ycu'i Ni late' cacu' mā, masi xti tsa cha' jlya ti' mā ji'i Ni. ²⁹ Bi' cha' juani, nga'aa quiña'a tsa cha' culacua ti' mā: “¿Na ca cacu na juani? ¿Na ca co'o na juani?” Si'i na xcui' tya'a lube mā tsaana mā ji'i cha' bi', ³⁰ cha' xcui' jua'a nclacua ti' lcaa ñati' chalyuu nu ndi'i jua'a ti. Pana cu'mā ni, ná cube ti' mā, jlo ti' ycu'i Sti mā ñi'ya caca caja lcaa na nu lyiji cha' tyiji yu'u ji'i mā chalyuu. ³¹ Si'i xcui' cuentya ji'i ycu'i ca ti mā culacua ti' mā. Ndi'ya cua'ni mā: taquiya' mā ji'i lcaa cha' nu nchcui' ycu'i Ni, cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i mā su ndi'i mā nde chalyuu; jua'a ta Ni lcaa na nu lyiji xi ji'i mā li'.

Lcaa na nu ntsu'u ji'na tya na ji'i ycu'i' Ndyosi

³² 'Ná cutsji' cu'mā. Ñati' 'na laca mā, masi xti ti ngu' tya'a mā, cu'mā nu laca mā tajū ñati' ji'i ycu'i' Ndyosi; cua ngujui chalyuu tso'o ji'i mā cha' ycu'i' Ndyosi Sti na laca loo ji'i mā, cha' jua'a nti' ycu'i' Ni. ³³ Ná cube ti' mā, cujui' mā na nu ntsu'u ji'i mā cha' ta mā cñi ji'i ngu' ti'i. Lo'o jua'a nga'aa casū cuiji' su ntsu'u cñi ji'i mā, nga'aa tye na nu ngxuco'o mā ca slo ycu'i' Ndyosi nu ntucua nde cua; ca bi' nga'aa caca tyucuaana ngu' cñi bi', nga'aa caca cacu cuixu' ji'i. ³⁴ Cua ña'a ca cha' nu tyaca'a la ji'i mā chalyuu, tyanu cresiya ji'i mā ca su ntsu'u cha' bi', masi sca cha' tso'o nu ndyu'u co'o ji'i mā nde chalyuu, masi cha' tso'o nu cua nchco'o Ni cuentya ji'i mā ca su ntucua ycu'i' Ni.

Tii ti' na tyi'i na chalyuu

³⁵⁻³⁶ 'Tii ti ti' mā tyi'i mā chalyuu cha' caca cua'ni yala mā, ñi'ya lo'o ndu'ni yala ngu' msu nu ndi'i na'asi' ni'i ji'i ngu'. Talya laca lo'o cua ndyaa xu'na ni'i bi' ta'a su caja clyo'o ngu'. Tya tii msu bi', tya lacu' ngu' ste' ngu', ña'a ti ntsu'u xee ni'i bi' su ndyanu ngu' msu to' tyi' xu'na ngu'; tya tii ngu' cha' ntajatya ngu' ji'i xu'na ngu', ni jacua' tyalaa ycu'i' xu'na bi'. Lo'o tyalaa ycu'i', cujui'i ya' yu toni'i nde liya', yala ti saala msu bi' toni'i ji'i li'. ³⁷ Tso'o tsa caca ji'i msu bi', si tya tii ngu' nu lo'o tyalaa xu'na ngu' cha' cua'ni clya ngu' cña ji'i xu'na ngu'. Cha' liñi ta na' lo'o mā, cha' ndi'ya ñacui xu'na ni'i bi' ji'i ngu' msu ji'i: “Cua'a clya mā to' mesa”. Li' cua'ni cña ti' ycu'i' xu'na ngu' cha' xacu ji'i ngu'. ³⁸ Tso'o tsa caca ji'i ngu' bi' si tya tii ngu', masi talya tsa tyalaa ycu'i' nu laca loo bi', masi tyeje tacui cla'be talya tyalaa yu.

³⁹ 'Nda mā cuentya ñi'ya nu cua'ni sca xu'na ni'i, si jlo ti' yu ni hora tyalaa sca

yu cuaana ni'i; cua'a yu toni'i, cha' ná ta yu chacuayá' cuaana ngu' na nu ntsu'u ni'i. ⁴⁰ Lo'o jua'a cu'ma ni, tii ti ti' tyi'i ma chalyuu; tyaa na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, ná tyiquee' tyaa na' sca hora nu ná culacua ti' ma cha' caa na'.

Nu msu nu ndaquiya' tso'o ji'i xu'na yu

⁴¹ —Cusu' —nacui Pedro ji'i Jesús li'—, ¿ha lo'o cuare ti nda nu'u cuii bi'? ¿Ha ná tso'o la si cuna lcaa ñati cha' bi', nti' nu'u? —nacui Pedro.

⁴² Li' nguxacui Jesús cha' ji'i yu:

—¿Ha ntsu'u cu'ma nu tyucui tyiquee ma ntaja'a ma cua'ni ma cña 'na? Ndi'ya cua'ni ma lacua: sca msu nu tso'o ni, ta xu'na yu cña ji'i yu cha' caca yu loo ne' ni'i ji'i xu'na yu; culo xu'na yu cña ji'i yu cha' xacu yu ji'i lcaa ngu' nu ndi'i ni'i bi'. ⁴³ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee msu bi' lo'o caa xu'na yu chaca quiya', si chañi cha' ndyu'ni yu cña nu cua ngulo xu'na yu ji'i yu. ⁴⁴ Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani, cha' tlyu la cña ta xu'na yu ji'i msu bi' li', ña'a cuayá' caca yu loo ji'i lcaa cña nu ntsu'u ji'i xu'na yu bi'. ⁴⁵ Pana sca msu nu ná ndube ti' ji'i cña nu ngulo xu'na yu ji'i yu, hora ti ca'ya sca cha' cuxi hique yu: “Tiya' tsa caa xu'na na’”, culacua ti' yu. Li' xana yu bi' cua'ni xña'a yu; cua'ni tyaala yu ji'i tya'a msu yu, masi cuna'a, masi qui'yu ngu'. Tso'o tsa cacu yu scuaa, tsa cu' ti co'o yu lcuí, tsa cu' ti tya'a yu cu'bi yu. ⁴⁶ Lo'o li' tsiya' ca tyu'u tucua xu'na yu sca tsá lo'o ná tii yu. Ná jlo ti' yu ni hora tyu'u tucua ycuí nu xu'na yu chaca quiya', la cui' ti ná jlya ti' yu si tyalaa xu'na yu tsá bi'. Li' ti' tsa xcube' xu'na yu ji'i yu xña'a bi'. Stu'ba ti tsa yu ca bilyaa cha' chcube' yu lo'o ñati nu ná ndaquiya' ji'i ycuí Ndyosi tsiya' ti.

⁴⁷ Lo'o jlo ti' msu bi' ni cña ngulo xu'na yu ji'i yu, lo'o li' ná yala ti' yu cha'

cua'ni yu cña bi', xcube' xu'na yu ji'i yu li'; ti' tsa quiji'i xu'na yu ji'i yu. ⁴⁸ Pana chaca msu nu ná ngua cuayá' ti' ni cña ngulo xu'na yu ji'i yu, xti la cha' chcube' yu bi' li'; jo'o la xi quiji'i xu'na yu ji'i yu, masi ndacui cha' chcube' lye yu xqui'ya cña nu ná ngua'ni yu bi'. Nu lo'o ta ycuí Ndyosi tyuu lo cha' ji'na, jua'a tyuu lo cña ndu'ni cha' cua'ni na cuentya ji'i Ni; la cui' ti cha' lo'o xtyanu ñati quiña'a tsa cña ji'na, li' ndu'ni cha' cua'ni na quiña'a la cña cuentya ji'i ngu' bi'.

Xuu tya'a ñati chalyuu xqui'ya Jesús

⁴⁹ Cua lijya na' nde chalyuu cha' cua'a na' quii' su ndi'i ñati, pana tso'o la nti' na' si cua laca ndyacuí quii' bi'. ⁵⁰ Cua xana ti sca cha' tlyu, cua tyatí ti na' sca cña, ñi'ya laca lo'o cua ntyucuatya ngu' 'na; bi' cha' lye tsa ncyacua ti' na' juani: ¿Ni jacua' xcua se'i cña bi'? ⁵¹ ¿Ha xcui' ti ti tyi'i ñati chalyuu xqui'ya cha' cua lijya na' lo yuu, nti' ma? Si'i. Ná nhca tyi'i ti ti ñati chalyuu, cha' na xuu tya'a ngu' nti' ngu'. ⁵² Ndi'ya caca juani: su ntsu'u ca'yu tya'a ñati tya'a ndi'i sca ti ni'i, li' xana sna tya'a ngu' nu ná ngusñi ngu' cha' jna', xuu tya'a ngu' bi' lo'o nu tucua tya'a ngu' nu ngusñi cha' jna'; masi ntsu'u tucua tya'a ngu' nu ná ngusñi cha' jna' lo'o sna tya'a ngu' nu ngusñi cha' bi', la cui' ti xuu tya'a ngu' xqui'ya na' —nacui Jesús—. ⁵³ Xuu tya'a sca ñati lo'o sñi' qui'yu yu, jua'a xuu tya'a sca yu qui'yu lo'o sti yu; xuu tya'a sca ma' cusu' lo'o sñi' cuna'a, jua'a xuu tya'a sca cuna'a cuañi' lo'o xtya'a; xuu tya'a sca ma' cusu' lo'o sñi' xii, jua'a xuu tya'a sca cuxii lo'o xtya'a laa cho' xqui'ya na' —nacui Jesús.

Ná nhca ca tii ngu' na laca nu lijya nde loo la

⁵⁴ Chaca quiya' nchcui' Jesús lo'o ñati, nu lo'o ndi'i ngu' slo:

—Nu cu'ma ni, ntsu'u quiya' ña'a ma ndyatū coo nde su ndyaa cuichaa, lo'o li' ñacui ma: “Tyo ca'ya”. Chañi cha' jil'i ma, ca'ya tyo tu'ni. ⁵⁵ Lo'o xana tyucua cui'i lijya nde calacui, li' ñacui ma: “Cua xana caca tyique' juani”. Lo'o chañi, jua'a caca li'. ⁵⁶ ;Cuiñi tsa cu'ma! Nchca jil'i ma ña'a ma sca na nu ndyaca nde chalyuu, masi sca na nu ndyaca nde cua; cua nslo ma jil'i cha' bi'. ¿Ni cha' laca ná nchca ca tii ma tsiya' ti na ca ndyaca jna' nde chalyuu juani? —nacui Jesús jil'i ngu'.

Tso'o la xquiñi cya na cha' ji'na lo'o tya'a cusu na

⁵⁷ ¿Ni cha' laca ná nchca quiñi tso'o cha' jil'i ma lo'o tya'a ma? ⁵⁸ Ndi'ya tso'o la cua'ni ma, si ntsu'u cha' tsa lo'o sca ñati jil'i ma slo bese cha' sta yu qui'ya jil'i ma: cua'ni cña ti' ma cha' xquiñi ma cha' jil'i ma lo'o yu laja lo'o tya ndyaa ti ma tyucui. Pana si ná cua'ni ma jua'a, li' tya bese jil'i ma ya' policia. Lo'o ngu' bi' ni, su'ba ngu' jil'i ma ne' chcu' li'. ⁵⁹ Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma, cha' nga'aa tyu'u ma tsiya' ti ña'a cuayá' nu ta ma lcaa ca centavo nu ndijña ñati bi' jil'i ma.

Nga'a cha' culochu' na jil'i cha' cuxi nu ndyu'ni na

13 La cui' tyempo bi' ndi'i xi ñati ca su ndū Jesús. Ndacha' ngu' bi' jil'i yu li', ñi'ya ngua lo'o ndyujuii gobernador Pilato jil'i tyuu tya'a ngu' Galilea. Laja lo'o ndyu'ni tacati nu ngu' Galilea bi' ne' laa, nu lo'o ndyujuii ngu' na'ni nu caca msta jil'i yucui' Ndyosi, li' ndyujuii sendaru nu jil'i nu Pilato bi' jil'i ngu' bi', nacui ngu'. ² Nchcui' Jesús lo'o ngu' li':

—¿Ha xqui'ya cha' xña'a tsa ngu' Galilea, bi' cha' ndyujuii Pilato jil'i ngu', nti' ma? Ná xña'a lye ngu' bi'. Na ngua'ni ti ngu' ñi'ya nu ndu'ni tya'a quichi' tyi ngu', ³ si'i na cuxi la ngua'ni ngu' bi'.

Lo'o jua'a cu'ma ni, si ná ca tyuju'u ti' ma jil'i lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni ma, cha' culochu' ma cha' bi', la cui' ti cha' nscua cha' cajaa ma li' —nacui Jesús jil'i ngu'—. ⁴ Lo'o nu xa' taju ti'ñu xna tya'a ñati bi' ni, ngujuii ngu' bi' ca to' hitya Siloé lo'o nclýú ni'i cua' bi' hichu' ngu' li'. ¿Ha xqui'ya cha' xña'a tsa ngu' ngua jua'a nti' cu'ma? Ná xña'a lye ngu' bi'. Na ngua'ni ti ngu' ñi'ya nu ndu'ni tya'a ngu' quichi' Jerusalén, ⁵ si'i na cuxi la ngua'ni ngu' bi'. Lo'o jua'a cu'ma ni, si ná ca tyuju'u ti' ma jil'i lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni ma, cha' culochu' ma cha' bi', la cui' ti cha' nscua cha' cajaa cu'ma.

Yaca quityi nu ná nda si'yu tsiya' ti

⁶ Li' ndacha' Jesús cha' re jil'i ngu':

—Ndi'i sca lo ñati nu ntsu'u sca yaca quityi nu tso'o tsa jil'i, yaca nu nda si'yu tyacala'; ndū yaca bi' laja su ndyataa yu yaca si'yu losu' tyixi. Tiya' la li' ndyaa na'a yu jil'i yaca quityi bi' si ntsu'u si'yu lo. Ni sca si'yu ná nga'a lo, ná sca na ngujui jil'i yu tsiya' ti. ⁷ Bi' cha' nacui ycu' yu jil'i nu ndyu'ni cña ne' lo'o bi': “Ndacui sna yija ñaa na', ya' na'a na' si ntsu'u si'yu lo yaca quityi re, lo'o ná ngujui 'na tsiya' ti. Xi'yu jil'i, culo jil'i tsiya' ti, cha' na ndū laja ti yaca re; tso'o la si xa' la na cataa na lo yuu re”, nacui nu ca jil'i yuu bi'. ⁸ Li' nguxacu' nu ndyu'ni cña ne' lo'o bi' cha' jil'i xu'na yu: “Xtyanu nu' yu jil'i yaca re chaca tya yija, cusu”, nacui yu. “Xtyi' na' yuu su ntucua suu yaca re, su'ba na' quiña'a xi yuu cataa suu. ⁹ Ná tyiquee' si tyaja'a si'yu, tyu'u jua'a li'; pana si ná tyu'u tsiya' ti, si'yu nu'u jil'i li'.”

Sca tsá ta'a ngua'ni Jesús jo'o jil'i sca nu cuna'a nu nchcu' tyucui

¹⁰ Ngua sca tsá ta'a lo'o ndi'i Jesús ne' laa nclýu'u yu jil'i ñati. ¹¹ Ndacua nga'a sca nu cuna'a nu ngusñi cui' cuxi jil'i. Xqui'ya cui' bi' ngua quicha ma' ti'ñu

xna yija; cua nchcu' hichu' ma' tsiya' ti, ña'a cuayá' nu nga'aa ngua ji'i ma' xquiñi ji'i ycu' ma'. ¹² Lo'o na'a Jesús ji'i ma' cusu' bi', li' nchcu' yu lo'o ma':

—Cua ndyaca tso'o nu'u juani, nga'aa tyacua quicha jua jinu'u chaca quiya' —nacu' yu ji'i ma' cusu' bi'.

¹³ Lo'o li' ngusta ya' Jesús hichu' ma'. Hora ti ngüiñi tyucuí hichu' ma'. Li' nacuí ma' cha' tlyu tsa cña ndu'ni ycu' Ndyosi. ¹⁴ Pana nu qui'yu nu laca loo ne' laa bi' ni, ngunasi' tsa yu bi', cha' ngua'ni Jesús jo'o ji'i ngu' tsá ta'a.

—Scuá tsá tso'o cha' cua'ni na cña —nacu' nu laca loo bi'—, bi' tsá tso'o cha' tyaa mā cha' caca jo'o ji'i mā; nga'aa cā mā tsá ta'a li' —nacu'.

¹⁵ —Cuiñi tsa nu'u —nacu' Jesús ji'i nu laca loo ne' laa bi' li'—. Lcaa cu'mā lo'o tya'a mā nsati' mā toro ji'i mā, masi huru ji'i mā, cha' tsa lo'o mā ji'i ni' cha' co'o ni' hitya, masi tsá ta'a —nacu' yu—.

¹⁶ Lo'o jua'a nu cuna'a re nu la cui' tya'a ñati' ji'i jyo'o Abraham ni, cua ti'ñu xna yija nguta'a ma' ndatsaa Satanás ji'i ma'. ¿Ha ná tso'o nti' mā si cua'ni lyaá na' ji'i ma', masi tsá ta'a? —nacu' Jesús.

¹⁷ Nguju'u tsa ti' ngu' tya'a cusuu Jesús cha' nguxacu' yu cha' ji'i nu laca loo bi' jua'a. Pana tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu xa' la ñati' nu ndu' ca bi', cha' na'a ngu' lcaa cña tonu nu ngua'ni Jesús.

Cuij ji'i si'yu cuxee

¹⁸ Li' xa' ngulu'u Jesús sca cha' ji'i ngu':

—Chaca cha' chcu' na' lo'o mā juani, cha' caca cuayá' ti' mā ñi'ya caca lo'o laca ycu' Ni loo ne' cresiya ji'i mā: ¹⁹ Laca cha' bi' ñi'ya nti' sca ti si'yu cuxee, nu ndyaa lo'o sca ñati' ji'i ndyataa yu ji'i ne' lo'o ji'i yu. Lo'o li', lo'o cua ndyaluu la, sca yaca tonu tsa laca bi'. Li' nguxana ndyalaa quiñi cha' cuiñá ni' xlyati' laja stá' yaca bi', cha' tso'o tsa tonu yaca bi'.

Cuij ji'i scua tiye'

²⁰ Chaca quiya' nda Jesús sca cuij lo'o ngu':

—Chaca cha' chcu' na' lo'o mā ñi'ya caca lo'o laca ycu' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i mā —nacu'—. ²¹ Laca cha' bi' ñi'ya laca sca ycu' scua tiye' nu ngusu'ba sca nu cuna'a lo sna tya'a sca' catyá xlyá, nguixa' li', cha' tsa tlyu ti tyacu' scua bi'.

Nu toni' chubi ti

²² Tyucuij su ndyaa Jesús lo'o ngu' ca Jerusalén, ndya'a ngu' nde tyuu tya'a quichi tonu; lo'o jua'a tyuu tya'a quichi sube ndya'a ngu', cha' chcu' yu cha' ji'i ycu' Ndyosi lo'o ngu' quichi bi'. ²³ Laja li' nchcuane sca ñati' ji'i yu:

—¿Ha xti ti ñati' nu cua'ni lyaá Ni ji'i lo'o cua tye ti chalyuu, cusu'? —nacu'.

Nguxacu' Jesús cha' ji'i ñati' bi' li':

²⁴ —Chubi tsa toni' su tyat' mā ca bi', bi' cha' cua'ni yala mā cha' quije tyucuij ji'i mā nu tyalaa ca toni' bi'. Ndi'ya ñacu' na' ji'i mā: Ntsu'u quiña'a tsa ñati' nu cua nchcu' cha' cua tyat' ti ngu' toni' bi', pana na ndu'ni ti ngu' jua'a; ná nchca quije ji'i ngu' tsiya' ti ñi'ya caca nu tyat' ngu' toni' bi'. ²⁵ Li' tyat' xu'na ni' bi', cha' tacu' yu toni' bi'. Lo'o tyalaa cu'mā, li' xana mā cujui' ya' mā toni' bi', chcu' mā lo'o: “Xaala mā toni', cusu'”. Li' ñacu' yu ji'i mā: “Ná jlo ti' na' ti ñati' laca cu'mā”. ²⁶ Lo'o li' xacu' mā cha' ji'i: “Cusu', cua ndyacu ya tyaja lo'o nu'u, cua ndy'o ya hitya lo'o nu'u. Cua ndyaa nu'u ngulu'u nu'u ji'i tya'a quichi tyi ya”, ñacu' mā. ²⁷ Chaca quiya' chcu' yu lo'o mā li': “Ná jlo ti' na' tsiya' ti, ti ñati' laca cu'mā. Tyaa clya mā tso'o la; nga'aa nti' na' ña'a na' ji'i mā, cha' ñati' cuxi laca mā.” ²⁸ Xi'ya tsa mā li', cacu la'ya mā cha' lye tsa ñasi' mā. Ca xñi' tsa ti' mā lo'o ña'a mā su ndi' quiña'a tsa ñati' slo ycu' Ndyosi ca lo'o tye chalyuu; masi jyo'o Abraham, masi

jyo'o Isaac, masi jyo'o Jacob, masi lcaa jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycuu' Ndyosi sa'ni la, ña'a mā ji'i ngu' ndi'i ngu' ca bi'. Lo'o cu'ma ni, xtyanu Ni ji'i mā nde liya'. ²⁹Lcaa quichi chalyuu ntsu'u ngu' nu tyaa ngu' cacu ngu' lo'o ycuu' Ndyosi, nu lo'o caca Ni loo lo'o tye chalyuu; nde su ntyucua cuichaa tyu'u ngu' tyaa ngu', jua'a tyu'u ngu' nde su ndyaa cuichaa, lo'o nde tyá' tyu'u ngu', lo'o nde calacui tyu'u ngu', tyaa lcaa ngu' ca su tlyu su ntucua ycuu' Ni. ³⁰Lo'o li' nde loo la caca xi ngu' nu tyu'u tucua su cua tye ti cha'; jua'a nde chu' la tyanu xi ngu' nu ndu'u tucua clyo.

Ntsu'u tsa tyiquee Jesús ña'a ji'i ngu' quichi Jerusalén

³¹La cui' tyempo bi' lijya xi tya'a ngu' fariseo cha' hcui' lo'o Jesús:

—Tyaa clya nu'u juani —nacu' ngu' ji'i—. Tyu'u nu'u su ndi'i nu'u re, yaa nu'u tyi'i chaca se'i, cha' cua nti' rey Herodes kujui jinu'u.

³²Nhcui' Jesús lo'o ngu' bi' li':

—Yaa cacha' mā cha' re ji'i nu cusu' tyaala bi': “Tsā juani lo'o tsā quee tya tyi'i na' xi chalyuu re cha' culo na' cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i ñati, cha' cua'ni na' cha' tyaca tso'o xa' la ngu' quicha. Cuati tsā nu nhca tyuna, li' tye cña nu nda ycuu' Ndyosi Sti na' cha' cua'ni na'.” Jua'a ñacu' mā ji'i nu cusu' bi'. ³³Tya'a na' re juani. Tya quiña'a xi tyucui' ly-iji su tya'a na' juani, jua'a la quee, jua'a tsā nu nhca tyuna li'. Ycuu' cu'ma jlo ti' mā cha' nde quichi Jerusalén ndiyiji lcaa ngu' nu laca tu'ba ji'i ycuu' Ndyosi —nacu' Jesús ji'i ngu' fariseo bi'—. Bi' cha' tsa'a na' ca quichi bi' cha' cajaa na', si jua'a laca na' tu'ba ji'i ycuu' Ndyosi nti' mā —nacu' Jesús li'—.

³⁴Tya'na tsa cu'ma ngu' Jerusalén, cha' tucui tsa cha' nu ntsu'u ji'i mā. Tya sa'ni ndujui mā ji'i ngu' nu laca tu'ba ji'i

ycui' Ndyosi, nguui' mā quee ji'i ñati nu ngua'a lo Ni cña ji'i. Tyuu tsa quiya' ngua ti' na' cha' cua'ni tyaca'a na' ji'i mā, cha' ná ca cuxi ji'i mā; ñi'ya nti' sca su'u nu nxuti'i ji'i sñi' ne' lu'be ni', jua'a nti' na' cua'ni na' lo'o mā, pana ná nda mā chacuayá' 'na tsiya' ti. ³⁵Bi' cha' xñi' ti' tyanu quichi tyi mā juani. Nga'aa ña'a mā 'na ña'a cuayá' nu tyalaa tyempo nu hcui' mā cha' 'na: “Tso'o tsa ndyu'ni ycuu' Ndyosi xqui'ya yu nu lijya chacuayá' ji'i ycuu' nu Xu'na na”, ñacu' mā li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca nu qui'yu nu nhcube' tsa quicha qui' ji'i

14 Sca tsā nu ndi'i cña' ngu' ndyaa Jesús ndyacu yu xlyaa to' tyi xu'na ngu' fariseo. Lo'o xa' ngu' fariseo ni, na'a tsa ngu' ji'i Jesús li'. ²Nde loo Jesús nga'a sca nu qui'yu nu nhcube' quicha qui' ji'i. ³Li' nhcuane Jesús ji'i ngu' mstru cha' jo'ó lo'o ji'i ngu' fariseo bi':

—¿Ha ntsu'u chacuayá' cha' cua'ni na jo'o ji'i sca nu quicha tsā ta'a, nti' mā? —nacu' Jesús ji'i ngu' bi'—. ¿Ha ná ntsu'u chacuayá' cha' cua'ni na jo'o ji'i ngu' li'?

⁴Pana nga'aa nhcui' ngu' bi' tsiya' ti. Li' ntejeya' Jesús ji'i nu quicha bi', ngua'ni cha' ndyaca tso'o yu. Lo'o li' nhcui' lo'o yu bi':

—Tyaa nu'u to' tyi —nacu' Jesús ji'i yu.

⁵Li' xa' nhcui' Jesús lo'o ngu' fariseo bi' chaca quiya':

—¿Ñi'ya nti' cu'ma? ¿Ñi'ya cua'ni mā si tyú sca huru ji'i mā, si tyú sca toro ne' tyuu tsā nu ndi'i cña' ngu'? ¿Ha si'i hora ti tsa mā culo mā ji'i ni', masi tsā ta'a tlyu laca?

⁶Lo'o ná nguui' ñi'ya nu xacu' ngu' cha' ji'i Jesús tsiya' ti li'.

**Ñati nu tsaa tyi'i lo'o ngu' ta'a
nu caja clyo'o ngu'**

⁷Li' na'a Jesús cha' ngulana tsa ngu' fariseo bi' yaca xlya cha' tyucua ngu' su tso'o la nu nde que mesa. Bi' cha' nda Jesús cuij re ji'i ngu' bi' li':

⁸—Nu lo'o tsaa ma su ndyaca ta'a caja clyo'o ngu', ná tyaca'a ma su tlyu su tyucua ngu' nu laca loo. ¿Ñi'ya cua'ni ma si tyalaa xa' ñati nu cua tlyu la cha' ntsu'u ji'i que cu'ma? ⁹Lo'o li' nu ñati nu ndyu'ni ta'a nu cua nchcui' lo'o ma tya clyo cha' caa ma ni, ná tyiquee' chcui' yu lo'o ma ndi'ya: “Ta ma su ntucua ma ji'i nu cusu' cua”, ñacui' yu. Lo'o li' ca tyuju'u tsa ti' ma, tsaa ma tyaca'a ma ca su ná ntsu'u yaca xlya, ca bi' tyaca'a ma tsiya' ti li'. ¹⁰Si'i xcui' na clyana ma su tso'o tyaca'a ma lacua. Nu lo'o tsaa ma sca ta'a, yaa ma tyucua ma sca la'a ti su taca tyucua cua ña'a ca ñati. Lo'o li' caa nu laca loo ji'i ta'a cha' chcui' yu lo'o ma: “Cusu”, ñacui' yu ji'i ma, “cuaa nu'u cha' tyucua xi ca su tso'o la re”. Jua'a caca chi' la loo ycui' cu'ma laja ñati quiña'a nu ntucua to' mesa li'. ¹¹Cua ña'a ca ñati nu nti' cha' tlyu la cha' laca ji'i ycui', bi' laca nu ca tyuju'u ti' ca tiya' la; lo'o nu ñati nu xti ti cha' ntsu'u tyiquee ycui' yu, xtyucua ycui' Ndyosi ji'i yu bi' li', cha' caca tlyu la tyiquee yu ca tiya' la.

¹²Li' ndi'ya nacui' Jesús ji'i nu ñati nu cua nchcui' lo'o cha' caa tyi'i ta'a ca slo yu:

—Nu lo'o chcui' ma lo'o ngu' cha' caa ngu' cacu ngu' xlyaa lo'o ma, si'i lo'o tya'a tso'o ti ma chcui' ma, ni si'i lo'o tya'a ngula ti ma chcui' ma, ni si'i lo'o tya'a tyijyu' ti ma chcui' ma, ni si'i lo'o ngu' culiya' ti nu ntucua tyi cacua ti slo ma chcui' ma li'. Stu'ba ti cua'ni ngu' bi' lo'o ma ca tiya' la, nu lo'o ntsu'u sca ta'a ji'i ngu'; ñi'ya nu ngua'ni ma lo'o ngu', jua'a cua'ni ngu' bi' lo'o ma li'. ¹³Pana si'i jua'a cua'ni ma; nu lo'o cua'ni ma sca

ta'a, li' xuti'i ma ji'i ngu' ti'i, lo'o ji'i ngu' quicha, lo'o ji'i ngu' nu cu' quiya', lo'o ji'i ngu' cuityi' cha' cacu ngu' lo'o ma. ¹⁴Li' tso'o tsa tyi'i ma chalyuu si jua'a cua'ni ma, cha' nu ngu' quicha bi' ni, ná caja ñi'ya nu tya ngu' cha' tso'o ji'i ma. Pana tiya' la caja cha' tso'o ji'i ma, nu lo'o tyu'ú ma chaca quiya' lo'o lcaa ngu' jyo'o nu ngua tso'o cresiya ji'i ngu' cuentya ji'i ycui' Ndyosi lo'o tya nguti'i ngu' chalyuu.

Cuij ji'i sca ta'a tlyu nu ngua'ni ngu'

¹⁵Tya ndi'i ngu' to' mesa, ngua'a jyaca ngu' ji'i cha' nu nda Jesús lo'o ngu'. Li' nguxacui' sca yu tya'a ntucua ngu' cha' ji'i Jesús:

—Tso'o tsa caca ji'i ñati nu cacu scuaa ca su laca ycui' Ndyosi loo —nacui' yu bi'.

¹⁶Li' nguxacui' Jesús sca cuij ji'i yu, cha' ca cuayá' ti' ngu' ñi'ya caca ji'i ñati chalyuu lo'o caa ycui' Ndyosi cha' caca Ni loo.

—Sca nu qui'yu ngua'ni sca ta'a, nda yu sca sii cha' cacu ngu' —nacui' Jesús ji'i ngu'—. Cua nchcui' yu lo'o quiña'a tsa ñati cha' tyi'i ngu' ta'a. ¹⁷Nu lo'o cua ndyalaa hora caca sii, li' ngulo yu cña ji'i msu ji'i cha' tsaa chcui' lo'o ngu' ndi'ya: “Cua laca ngua tso'o scuaa nu caca sii ji'i ma, nacui' xu'na na”. ¹⁸Li' lcaa ngu' nu cua nchcui' yu lo'o tya tsubi' la cha' caa ngu' ta'a bi', nguxana ngu' ndijña ngu' cha' clyu ti' ji'i yu. Ndi'ya nacui' tsaca ngu': “Cua'ni clyu ti' nu'u jna', ná caca 'na caa na' slo nu'u juani. Ntsu'u cha' tsa'a tsaa na'a na' sca se'i su ngüi'ya ca ti na' yuu, bi' cha' nti' na' cha' cua'ni clyu ti' nu'u 'na.” ¹⁹Lo'o li' nacui' chaca yu: “Na ngüi'ya ca ti na' ca'yu latya toro masu; bi' cha' tsa'a cua'ni cuayá' na' lo'o ni', si cua caca cua'ni ni' cña. Cua'ni clyu ti' nu'u jna', ná caca 'na caa na' slo nu'u juani.” ²⁰Li' nacui' chaca yu: “Na ngui' clyo'o ca ti na', bi' cha' ná ntsu'u

chacuayá' cãa na' slo nu'u juani". ²¹ Lo'o ndyalaa msu slo xu'na chaca quiya', li' lcaa cha' nu nacui' ngu' ji'i ndacha' ji'i xu'na. Lye tsa ngunasí' xu'na ni'i bi' li'. Lo'o li' nacui' yu ji'i msu bi': "Yaa clya nu'u lquichí chaca quiya' cha' chcuí' nu'u lo'o ngu' nu ntsu'u nde calle jua, cha' cãa ngu' ta'a slo na'. Chcuí' nu'u lo'o ngu' ti'i, lo'o ngu' quicha, lo'o ngu' nu cu' quiya', lo'o ngu' cuityí', lo'o lcaa ngu' quicha; li' tyaa lo'o ji'i lcaa ngu' bi' ca nde", nacui' xu'na msu bi'. ²² Ca tiya' la li' nacui' nu msu bi' ji'i xu'na: "Cusu'", nacui', "cua ngua'ni na' lcaa cña nu ngulo nu'u 'na, lo'o ña'a ti tya ntsu'u la se'i su tyi'i ngu' ta'a re." ²³ Li' nacui' ycuí' nu xu'na msu bi': "Yaa nu'u nde calle, lcaa tyucuii, cua'ni nu'u juersa lo'o ngu' cha' tyaa ngu' ne' ni'i 'na, cha' cha'á ni'i re 'na tyi'i ñati. ²⁴ Ndi'ya cha' ta na' lo'o nu'u, cha' ni tsaca ngu' nu cua nchcuí' na' lo'o tya clyo la, nga'aa cacu ngu' bi' sji re 'na tsiya' ti", nacui' xu'na ni'i bi'.

Cua ndye cuii nu nda Jesús lo'o ngu' li'.

Tlyu tsa cña caca lo'o xñi na cha' ji'i Jesús

²⁵ Quiña'a tsa ñati ndya'a lo'o Jesús, lo'o li' nchcuí' yu lo'o ngu' chaca quiya':

²⁶ —¿Ha nti' ma tya'a ma lo'o na'? Ná caca ji'i ma xñi ma cha' jna' si lye la ntsu'u tyiquee ma ji'i sti ma, masi ji'i xtya'a ma, masi ji'i clyo'o ma, masi ji'i sñi' ma, masi ji'i tya'a ngula ma masi qui'yu masi cuna'a; masi lye la ntsu'u tyiquee ma ji'i ycuí' ca ti ma cha' ña'asii ma ji'i ycuí' ca ma, ná taca caca ma ñati jna' jua'a. ²⁷ Si ná tyaja'a ma xñi ma tyucuii nu culu'u na' ji'i ma, ná caca ma ñati jna' li'; ntsu'u cha' xñi ma tyucuii bi', masi cujuui ñati ji'i ma xqui'ya cha' jna'. ²⁸ Si ntsu'u cu'ma nu nti' ma cuiñá ma sca ni'i tlyu, ¿ha ná culacua ti' ma clyo ni tsa lo cñi cua'nijo'o ji'i ma cha' tyu'u scua cña bi'? Clyo culo ma cumentya

ni tsa lo cñi cua'nijo'o ji'i ma, cha' ña'a ma si tyu'u scua cñi ji'i ma ña'a cuayá' nu xcua se'i cña bi'. ²⁹ Si cuiñá ma quiya' ni'i, lo'o ca tiya' la ná caca cua'ni tye ma ni'i bi', xtyí lo'o ti ngu' ji'i ma li'. Lcaa ñati, nu lo'o ña'a ngu' cña bi', li' xana chcuí' ngu'; xtyí lo'o ngu' ji'i xu'na cña bi' li'. ³⁰ "Nu ñati jua ngua ti' cuiñá yu sca ni'i tlyu, pana ná ngua ji'i yu sta se'i yu cña bi'", ñacuí' ngu'.

³¹ "Ñi'ya nti' sca rey nu nti' xuu tya'a lo'o chaca rey. ¿Ha ná culo yu cumentya clyo si tyu'u scua tii mil tya'a ti sendaru, cha' tyijiloo ji'i chaca rey nu lo'o calaa mil tya'a sendaru lijya cusuu? ³² Lo'o si jlo ti' cha' ná caca ji'i rey bi', nu lo'o tya tyijyu' lijya nu chaca rey bi', li' hora ti ta yu ji'i ñati cha' tsa ngu' slo nu chaca rey bi', cha' ca ti cha' cusuu bi' hora ca ti. Jua'a cua'ni rey bi' —nacui' Jesús—. ³³ Lo'o jua'a cua' ña'a ca cu'ma nu lye la ntsu'u tyiquee ma ji'i lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ma, ná taca caca ma ñati jna' li'.

Cha' ji'i teje' nu ná tso'o tsiya' ti

³⁴ "Tso'o tsa teje'; pana si tye cha' cñi nu ntsu'u ji'i, nga'aa caja ñi'ya nu cua'nijo'o teje' bi' ji'i ngu' li'. ³⁵ Ná tso'o tsiya' ti, ni cha' salú na ji'i lo yuu cha' xtyucua ji'i yuu, ná tso'o; masi quixa' na ji'i lo'o yuu cataa, ná tso'o tsiya' ti, bi' cha' nga'a cha' xcuaa na ji'i —nacui' Jesús—. Cua'a jyaca tso'o ma ji'i cha' nu nda na' lo'o ma, si tyaja'a ma cuna ma —nacui' Jesús ji'i ngu'.

Cuii ji'i sca xlya' nu cua nguna' ji'i ngu'

15 Lcaa nu msu ji'i ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ngu' bi' ni, ñaa ngu' slo Jesús cha' cuna ngu' ni cha' nda yu; jua'a xa' la ngu' cuxi, ñaa ngu' slo Jesús li'. ² Bi' cha' nguxana ngu' fariseo, lo'o jua'a ngu'

mstru cha' jo'ó, ngusta ngu' qui'ya ji'í Jesús:

—Ndiya ti' yu re cua'ni tya'a yu lo'o ngu' cuxi jua. Stu'ba ti ndacu yu tyaja lo'o ngu' cuxi —nacuí ngu' bi'.

³Li' nda Jesús sca cuií lo'o ngu':

⁴—Nu cu'ma ni, si ntsu'u sca siyento tya'a xlya' ji'í ma, lo'o li' nguna' tsaca ji'í ma —nacuí Jesús—, ¿ha ná xtyanu ma ji'í nu quiña'a la tya'a xlya' nu ndyanu taju ti su tso'o ti ndi'í ni' ne' quixi'?' Lo'o li' tsa'a ma tsaana ma ji'í xlya' nu nguna' bi' ji'í ma ña'a cuayá' nu quije bi' ji'í ma. ⁵Nu lo'o cua nquije xlya' bi' ji'í ma, tso'o tsa caca tyiquee ma li'. Hora ti sta ma ji'í ni' tyijya scu ma, ⁶tyaa lo'o ma ji'í toni'í. Lo'o cua ndyalaa ma to' tyi ma, li' xuti'í ma ji'í lcaa tya'a tso'o ma lo'o ji'í tya'a nga'a ti ma, cha' ñacuí ma ji'í ngu' ndi'ya: “Ca chaa ti' ma lo'o ya juani cha' cua nquije xlya' nu cua nguna' ji'í ya”. ⁷Ndi'ya ñacuí na' ji'í ma: ca chaa tsa ti' ycuí' Ndyosi lo'o ñati' ji'í Ni ca su ntucua ycuí' Ni —nacuí Jesús ji'í ngu' fariseo li'—, ca chaa ti' ngu' bi' masi sca ti ñati' chalyuu ca tyuju'u ti' ji'í cha' cuxi nu ntsu'u ji'í, culochu' yu ji'í cha' cuxi bi' li'. Ná ntsu'u cha' culacua ti' Ni cuentya ji'í nu jacuayala tyii ntucua caa tya'a ñati' tso'o nu ná ntsu'u cha' cuxi ji'í ngu', nti' ngu'.

Cuií ji'í sca cñi nu cua nguna' ji'í ngu'

⁸Nda Jesús chaca cuií lo'o ngu' li':

—¿Ñi'ya cua'ni sca nu cuna'a nu ntsu'u tii tya'a cñi plata ji'í? Si nguna' sca cñi plata bi' ji'í, ¿ñi'ya cua'ni li'? Nti' na' cha' cua'a ma' xi quii' cha' culaja tso'o ni'í bi', ña'a cuayá' nu quije cñi bi' ji'í. ⁹Lo'o cua nquije cñi bi' ji'í, li' xuti'í nu cuna'a bi' ji'í lcaa tya'a tso'o lo'o ji'í lcaa tya'a nga'a cacua ti, cha' cacha' ji'í ngu' ndi'ya: “Ca chaa ti' ma lo'o na' juani, cha' cua nquije cñi nu nguna' bi' jna’”. ¹⁰Chaa ti' nu cuna'a bi', cha' cua nquije cñi ji'í; la cui' jua'a ca slo ycuí'

Ndyosi, chaa tsa ti' ycuí' Ni lo'o ñati' ji'í Ni nde cua, masi sca ti ñati' chalyuu ca tyuju'u ti' ji'í cha' cuxi nu ntsu'u ji'í, culochu' yu ji'í cha' cuxi bi' li'.

Sca nu qui'yu cuañi' nu ntucuna' ycuí' ca ti yu chalyuu ji'í

¹¹Nda Jesús chaca cuií lo'o ngu' li':

—Ntsu'u sca nu cusu' nu ntsu'u tucua tya'a sñi' qui'yu ji'í yu. ¹²Lo'o nu cuañi' la ni, nacuí yu ji'í sti yu: “Sti na’”, nacuí, “xtyanu clya nu'ú lcaa cha' tso'o nu nga'a cha' tyacua jna’”. Lo'o li' hora ti ndacha sti yu cha' tso'o nu ntsu'u ji'í tyucua sñi'. ¹³Cua xtyi tyempo ndyaca, li' ndyujui' nu qui'yu tya cuañi' la lcaa cha' tso'o nu nda sti yu ji'í. Lo'o ngujui cñi ndyi'ya yu, ndyaa yu tyijyu' li'. Ca chaca tsu' su ndyalaa yu, li' xcui' na ngua'ni ñu'u ti yu chalyuu ji'í yu; nguliji ñu'u ti yu cñi bi' ji'í yu. ¹⁴Pana nu lo'o cua ndye cñi ji'í yu nguliji yu, li' ngua sca jbi'ña tlyu ca loyuu su ndya'a yu; ná ntsu'u na cacu yu, lye tsa ntyute' yu li'. ¹⁵La cui' quichi' su ntsu'u yu bi' ndyaa yu ne' xña ji'í sca ñati; ngulo nu ñati' bi' cña ji'í yu, li' ndyaa yu ne' sca lo'o ji'í ñati' bi' su ntsu'u cube' ji'í, cha' xacu yu ji'í cube' bi' ji'í ngu'. ¹⁶Lo'o li' ngua ti' yu si tyaala' la ji'í yu lo'o cacu yu si'yu quixi' tya'a nu ndacu cube', cha' ná tucui nda na cacu yu, lo'o jua'a ntyute' tsa yu li'. ¹⁷Hasta li' ngulacua tso'o ti' yu: “¿Ni lcaa tya'a msu ntsu'u to' tyi sti na' ndyu'ni cña? Ná ndyiji jbi'ña ji'í ngu' bi', hasta ntyucua na ndyacu ji'í ngu'. Lo'o na' ni, nga'a na' ca nde ndyiji jbi'ña 'na cha' nga'aa ndyiji na cacu na'. ¹⁸Tso'o la tya'a na' nde to' tyi sti na' cha' hcui' na' lo'o: Sti na', ñacuí na' ji'í, cua ntsu'u tsa qui'ya hichu' na' cuentya ji'í ycuí' Ndyosi lo'o cuentya jinu'ú, cha' nguta'a yu'u ti na'. ¹⁹Nga'aa ntsu'u cha' ñacuí nu'ú cha' sñi' nu'ú laca na'; tso'o la masi ñi'ya nu ndu'ni nu'ú lo'o msu jinu'ú, jua'a ti cua'ni nu'ú lo'o na’.” Jua'a ngulacua ti' yu cha' hcui' yu

lo'o sti yu. ²⁰Li' ngutu'u yu ndyaa yu tyucuij cha' ñaa yu nde to' tyi sti yu.

²¹Tya tyijyu' ñaa yu lo'o na'a sti yu jil'i yu. Hora ti ndyaa sti yu ndyacia tya'a lo'o yu; ngüityi sti yu jil'i yu li', nchcuicha' sti yu jil'i yu cha' ngua tya'na ti' sti yu jil'i yu. ²²Li' nacui yu jil'i sti yu: “Sti na’”, nacui yu, “cua ntsu'u tsa qui'ya hichu' na' cuentya jil'i ycuil' Ndyosi lo'o jua'a cuentya jinu'u. Nga'aa ntsu'u cha' ñacu' nu'u cha' sñi' nu'u laca na'.” ²³Li' nacui ycuil' nu cusu' jil'i msu: “Yaa clya ma culo ma late' nu tso'o la cha' xacu' ma jil'i yu re. Sta ma sca cui' sne ya' yu, su'ba ma caña quiya' yu. ²⁴Lo'o li' tsa squi'ya ma chqueru nu taa la cha' cujuui ma jil'i cha' cacu na. Cua'ni na sca ta'a, cha' ngua ti' na cha' cua ngujuii sñi' na' re, lo'o juani xa' ndyu'u tucua yu; cua nguna' yu ngua ti' na', lo'o xa' ndyalaa yu.” Hora ti nguxana ngua'ni ngu' sca ta'a li'.

²⁵Jua'a ndyaca cha' lo'o ndyalaa sñi' nu cua cusu' la, ndyalaa yu ndyaa yu cña. Cua tyalaa ti yu tonil'i jil'i yu, lo'o ndyuna yu nclya'á ngu' musca, cha' cua laca ndyaca jil'i lo'o ndyalaa yu. ²⁶Li' ngusi'ya yu jil'i sca yu cuañi', nchcuane yu jil'i: “¿Na laca ndyaca jua?” ²⁷Li' nguxacu' nu yu cuañi' bi' jil'i yu: “Yu tya'a nu'u nu ndya'a yu'u, cua xa' ndyalaa yu bi' juani”, nacui. “Bi' cha' nacui sti nu'u cha' cujuui ya chqueru nu tso'o la ña'a bi', cha' tso'o tsa nti' sti nu'u cha' cua ndyalaa yu tso'o ti.” ²⁸Ngunasi' tsa sñi' nu cua cusu' la bi' li'. Lo'o na'a sti yu cha' ná ntaja'a yu tyaa yu ca tonil'i, li' ndyaa sti yu cha' chcuil' lo'o yu. ²⁹Li' nacui yu jil'i sti yu: “Jlo ti' nu'u ni cua lcuia yija ndi' na' ndyu'ni na' cña jinu'u, lo'o ni sca quiya' ná ngua'ni xña'a na' lo'o nu'u; leaa cña nu ngulo nu'u 'na, ngua'ni na' jil'i. Pana ni sca quiya' ná nda nu'u masi sca chivo piti ti jna' cha' cua'ni na' ta'a lo'o tya'a tso'o na'.” ³⁰Nu juani chaca quiya' ndyalaa sñi' nu'u nu

ndye cñi jinu'u nguliji ñu'u ti yu lo'o sa'a yu. Lo'o ndyalaa yu bi', hora ti ndyujuii ma chqueru taa cha' caca ta'a jil'i”, nacui sñi' nu cua cusu' la. ³¹Li' nacui nu cusu' sti yu jil'i yu: “Chañi cha' leaa tsa ndi'i nu'u lo'o na'. Lo'o jua'a leaa cha' tso'o nu ntsu'u jna', na jinu'u laca leaa cha' bi'. ³²Pana juani, tso'o la cha' cua'ni na sca ta'a cha' ndyalaa tya'a nu'u chaca quiya'. Ngua ti' na cha' cua ngujuii yu, pana xa' ndyu'u tucua yu chaca quiya'; cua nguna' yu ngua ti' na, pana ndyalaa yu chaca quiya'. Bi' cha' ndyu'ni na sca jil'i juani, cha' chaa tsa ti' na.”

Sca msu laca loo nu tajua' ti ngua'ni, masi cuxi ti tyiquee yu

16 Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i:

—Ntsu'u sca nu culiya', lo'o jua'a cua ntsu'u sca ñati' nu laca loo jil'i msu jil'i yu culiya' bi'. Lo'o li' ndacha' ngu' jil'i nu culiya' bi', cha' cua tye ti cha' tso'o nu ntsu'u jil'i yu, cha' nguliji ñu'u ti msu nu laca loo jil'i cha' tso'o bi'. ²Li' ngusi'ya xu'na jil'i msu nu laca loo bi', cha' xcuane jil'i msu bi': “¿Ni cha' ta laca nu nchcui' ngu' lo'o na' cha' jinu'u?” nacui yu. “¿Ni cña ndyu'ni nu'u nu cua nchcui' ngu' lo'o na'? Tya nu'u cuentya jna' juani, cuacha' clya nu'u cha' jna', ña'a cha' nu cua ngua'ni nu'u. Nga'aa caca nu'u loo jil'i msu 'na juani.” ³Quiña'a tsa ngulacua ti' msu nu laca loo bi' li': “¿Na laca cua'ni na' juani, si nga'aa ta xu'na na' cña nu cua'ni na'? Nga'aa jlo ti' na' ñi'ya cua'ni na' li'. Ná qué na' cha' cua'ni na' cña lo yuu; lo'o si tsa'a jña na' msta, la cui' ti jua'a ca tyuju'u tsa ti' na' li'.” ⁴Pana cua jlo ti' na' ñi'ya nu cua'ni na' cha' caja su tyil'i na' tonil'i jil'i ñati', nu lo'o nga'aa ta xu'na na' cña nu cua'ni na'.” Jua'a ngulacua ti' msu bi', cha' cuxi ti tyiquee yu. ⁵Li' ngusi'ya yu jil'i leaa ñati' nu ndacui jil'i xu'na yu, nchcuane yu jil'i ngu' li': “¿Ni tsa lo ta ndacui nu'u jil'i

xu'na na'?" nacui yu jil'i tsaca ngu'.⁶ "Sca mil tya'a litro setye ndacui na' jil'i", nacui ngu' bi' li'. Hora ti nacui msu nu laca loo bi' jil'i ngu' bi': "Nde nscua quityi nu nscua cuentya jinu'u. Cua'a clya nu'u re cha' cuiñá chaca quityi, nu ñacui cha' ca'yu siyento ti litro setye ndacui nu'u jil'i nu cusu' bi'", nacui msu bi' jil'i.⁷ Li' nchcuane yu jil'i chaca ngu': "Nu'u ni, ¿ni tsa lo ndacui jil'i xu'na na'?" "Sca siyento tya'a cujuj nscua' trigo", nacui ngu' bi' li'. "Haá", nacui yu, "nde nscua quityi nu nscua cuentya jinu'u", nacui nu msu bi'. "Cua'a clya nu'u ca nde cha' scua chaca quityi nu ñacui cha' jacuayala tya'a cujuj ti, tsa bi' ti ndacui jil'i nu cusu'." ⁸ Tiyá' la ngua cuayá' ti' ycuí' nu laca xu'na yu ñi'ya nu ndyu'ni yu. "Tajua' tsa ndyu'ni msu nu laca loo bi' 'na laja lo'o ndyu'ni yu cña", nacui nu cusu' culiya' bi'.

Lo'o li' tya nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Lo'o cu'mā ni, nu nti' tsa mā taquiya' mā jil'i lcaa cha' nu nchcui' ycuí' Ndyosi —nacui—, taca ca tsa'a mā xi lo'o ña'a mā ñi'ya nu ndu'ni xa' la ñati' chalyuu lo'o tya'a ngu', masi cuxi ti ngu'.

⁹ Ndi'ya chcui' na' lo'o mā lacua: Tso'o ti cua'ni mā lo'o lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jil'i mā nde chalyuu; xtyucua mā jil'i xa' ñati' lo'o cha' tso'o nu ntsu'u jil'i mā ña'a cuayá' tye chalyuu jil'i mā, cha' jua'a caja tya'a tso'o mā nde chalyuu. Lo'o li' ta ycuí' Ndyosi su tyi'i mā slo Ni, su ná nga'a cha' tye chalyuu jil'i mā li'.

¹⁰ Ñati' nu tso'o tsa ngua'ni lyiji sca cña piti ti, jua'a tso'o tsa cua'ni ngu' bi', masi sca cña nu cua tlyu la; pana ñati' nu ñilo'o jil'i xu'na ngu' lo'o cua'ni ngu' sca cña piti ti, ná tyiquee' ná caca cua'ni ngu' bi' sca cña nu cua tlyu la. ¹¹ Si ná nchca cña'asii mā sca cha' tso'o nu ntsu'u jil'i mā nde chalyuu, ni ná ta ycuí' Ndyosi sca cña tso'o la cha' cua'ni mā cuentya jil'i ycuí' Ni. ¹² Lcaa cha' tso'o

nu ntsu'u jil'i mā chalyuu, na nda ycuí' Ndyosi cha' bi' jña ti mā; si ná cua'ni tso'o ti mā lo'o cha' bi', ¿ñi'ya cua'ni mā lo'o cha' tso'o nu nda Ni cha' tyanu ne' cresiya jil'i mā?

¹³ Sca msu ni, ná caca cua'ni yu cña jil'i tucua tya'a xu'na yu sca tyempo ti; jil'i sca ti xu'na yu taca cua'ni yu cña. Ná tyiquee' ti'f ti' yu ña'a yu jil'i tsaca ñati' li', cuati jil'i chaca ñati' bi' tso'o ntsu'u tyiquee yu ña'a yu jil'i; hasta tso'o la cua'ni yu cña jil'i ñati' bi', pana jil'i tsaca ñati' bi', lasa la cua'ni yu cña jil'i. Ná caca xñi na cha' jil'i ycuí' Ndyosi nu Xu'na na si ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na jil'i cñi, cha' ñi'ya si laca chaca xu'na na, jua'a laca cñi bi' li'.

¹⁴ Pana ntsu'u tsa tyiquee ngu' fariseo cha' jil'i cñi, bi' cha' lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús, ngustí lo'o ti ngu' jil'i yu. ¹⁵ Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o ngu' bi':

—Cu'mā —nacui yu—, tso'o tsa ndu'ni mā cha' ña'a ti xa' ñati' jil'i mā, pana cua jlo ti' ycuí' Ndyosi lcaa ña'a cha' nu ntsu'u tyiquee mā. Ñati' nu tlyu tsa ndu'ni jil'i ycuí' ca ngu', xtyanu ti'i ycuí' Ndyosi jil'i ngu' bi'.

Ñi'ya ndyaca lo'o cha' tso'o nu jil'i ycuí' Ndyosi

¹⁶ Nu tyempo cua sa'ni la ni, ntsu'u cha' cusu' jil'i ñati', la cui' cha' nu nda ycuí' Ndyosi lo'o Moisés, jua'a lo'o ngu' nu ngua tu'ba jil'i Ni tya sa'ni la; pana nu lo'o ñaa Juan, tya li' nguxana ngañi cha' tso'o jil'i ycuí' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' tyiquee ñati'. Quiña'a tsa ñati', lye tsa nda ngu' juersa cha' xñi ngu' cha' jil'i ycuí' Ndyosi.

¹⁷ Ná tlyu cña tye lcaa na nu ntsu'u nde cua, jua'a tye tyucui ña'a chalyuu; pana ná tye tsiya' ti ni sca si'yu cha' jil'i lcaa cha' nu cua nda ycuí' Ndyosi lo'o na nu ngua sa'ni la.

**Nchcui' Jesús cha' ji'i ñati nu
xtyanu ti'i ji'i clyo'o**

¹⁸Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':

—Lo'o culo sca ñati quityi cha' xtyanu yu ji'i clyo'o yu, cha' xa' caja clyo'o yu lo'o xa' nu cuna'a, cha' suba' ndyu'ni yu bi' li'. Lo'o jua'a lo'o caja clyo'o sca nu qui'yu lo'o sca nu cuna'a nu cua ngxu'tyanu clyo'o ji'i, masi cuentya ji'i ley, la cui' ti cha' suba' laca nu ndyu'ni nu qui'yu bi' li'.

**Cha' ji'i sca nu culiya' lo'o
sca yu ti'i nu naa Lázaro**

¹⁹'Cua ntsu'u sca nu culiya', lo'o xcui' late' quiña'a nga'a, xcui' late' tso'o ña'a nchcu' yu. Lo'o jua'a lye tsa ndyu'ni yu, lcaa tsā ndyaca ta'a slo yu. ²⁰Pana ntsu'u sca ñati ti'i nu naa Lázaro, nu xcui' quichu' ntucua tyucui ña'a yu. Toni'i ti ji'i nu culiya' bi' nchca'a Lázaro lcaa tsā. ²¹Cua nti' yu ti'i bi' masi cacu yu satya na nu ndyalú to' mesa su ndyacu nu culiya' bi' li'. Lo'o jua'a ndya'a xne' su nga'a yu cha' nclye'e loo quichu' nu ntsu'u hichu' yu ti'i bi'. ²²Ndyalaa tsā nu nguju'ni nu ti'i bi'; lo'o nu xca' ji'i ycu' Ndyosi ni, ndyaa lo'o ngu' ji'i ca slo jyo'o cusu' Abraham, ca su tlyu nu ngua'ni cho'o ycu' Ndyosi. Lo'o jua'a nguju'ni nu culiya' bi', ngxu'atsi' ngu' ji'i li'. ²³Pana nu lo'o cua ntsu'u nu culiya' bi' su nchcubé' yu ca bilyaa, li' nguscua hique yu na'a yu ji'i jyo'o cusu' Abraham tyijyu' ti, lo'o jua'a na'a yu cha' stu'ba ti ntucua jyo'o Lázaro lo'o. ²⁴Li' ngusi'ya nu culiya' bi' ji'i Abraham: “Sti ya Abraham, cua'ni tya'na ti' nu'u jna'. Ta nu'u ji'i Lázaro jua cha' caa calo'o xi hitya cha' co'o na', masi lo'o sne ti yu cuicha' yu xi tu'ba na' cha' ca'ya tyacala' xi ltse' na', cha' lye tsa tyique' nti' na' su ntsu'u na' lo quii' re.” ²⁵Li' nacui' jyo'o Abraham ji'i: “Sñi!”, nacui, “tso'o tsa ngua hi lo'o nguti'i nu'u nde chalyuu. Lo'o

Lázaro re ni, si'i jua'a ngua ji'i yu, cha' lye tsa nchcubé' yu su nguti'i yu chalyuu. Bi' cha' caja su tso'o tyi'i yu ca nde juani; lo'o nu'u ni, nga'a cha' chcubé' nu'u. ²⁶Tya ntsu'u la cha' ji'i cuare nde su ndi'i ya, ntsu'u sca laja cua'a tlyu cla'be laja su ndi'i cuare lo'o cu'ma; bi' cha' si ntsu'u ngu' nu nti' tsa nde slo cu'ma, ná caca ji'i ngu' tya'na ngu'. Lo'o jua'a cu'ma nu ntsu'u ma nde jua, ná caca ji'i ma tya'a ma ca nde.” ²⁷Li' tya'na tsa nchcui' nu culiya' bi' lo'o: “Cua'ni nu'u sca cha' tso'o lo'o na', Abraham sti na'”, nacui nu culiya' bi'. “Ta ji'i Lázaro cha' tsa yu to' tyi sti na', ²⁸ca su ntsu'u ca'yu tya'a ngu' tya'a na', cha' chcui' yu lo'o ngu', cha' ná caa ngu' ca nde su ntsu'u na' nchcubé' na'.” ²⁹Pana nacui' Abraham ji'i: “Cua jlo ti' ngu' bi' lcaa ña'a cha' nu nguscua jyo'o Moisés; jua'a nu xa' la quityi ji'i ycu' Ndyosi nu nguscua jyo'o cusu' cua sa'ni, ntsu'u bi' ji'i ngu' tya'a nu'u. Tso'o si cua'a jyaca ngu' ji'i cha' nu nscua lo quityi bi'.” ³⁰Li' ngxu'acu' nu culiya' bi' cha' ji'i: “Tso'o lacua, sti na' Abraham. Pana si tsa sca ngu' jyo'o re ca su ndi'i ngu', li' culochu' ngu' cha' cuxi nu ndyu'ni ngu'.” ³¹Xa' nchcui' jyo'o Abraham lo'o nu culiya' bi' li': “Lo'o ná nti' ngu' taquiya' ngu' ji'i cha' nu nguscua Moisés, lo'o jua'a ná taquiya' ngu' ji'i jyo'o cusu' nu ngua'a loo ycu' Ndyosi cña ji'i cha' chcui' lo'o ñati, la cui' jua'a ná taquiya' ngu' ji'i xa' la cha' nu ta Ni lo'o ngu', masi tyu'ú sca nu cua nguju'ni chaca quiya' cha' chcui' lo'o ngu'”.

**Cuxi tsa caca si ntsu'u sca
qui'ya nu ndulo la ji'na**

17 Chaca quiya' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Ntsu'u tsa ngu' nu nchcui' lo'o na cha' cua'ni na sca cha' cuxi, pana tya'na tsa sca ñati nu ndatsaa ji'i tya'a cha' cua'ni cha' cuxi lo'o. ²Tso'o la si tsa

ngu' xcuaa ngu' jil'i yu lo tyujo'o lo'o sca quee quichi tyaaca' yane yu, cha' nga'aa caja ñi'ya nu tatsaa yu jil'i ni sca ñati ñi'ya nti' nu sube re, cha' cua'ni ngu' cha' cuxi lo'o yu.

³Cui'ya ma cuentya si cua'ni sca ngu' tya'a ndya'a ma sca cha' cuxi lo'o ma. Li' hcui' ma lo'o yu cha' nga'aa cua'ni yu cha' cuxi bi' lo'o ma. Lo'o si tya'achu' yu jil'i cha' cuxi bi', cua'ni ma cha' clyu ti' jil'i yu li'; ⁴masi cati quiy'a ta yu cha' ñasi' ti' jil'i ma sca tsa, lo'o cati quiy'a caa yu cha' hcui' yu lo'o ma: “Cui'ya ma cha' clyu ti' jna', nga'aa cua'ni na' jua'a juani”, ñacui' yu, li' nga'a cha' cui'ya ma cha' clyu ti' jil'i yu.

Quiña'a tsa cha' caca ji'na si jlya ti' na jil'i ycu' Ndyosi

⁵Li' nacui' nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús:

—Xtyucua nu'u jil'i ya cha' taca jlya la ti' ya cha' jinu'u —nacui' ngu' jil'i.

⁶—Jlo ti' ma cha' piti tsa sca si'yu cuxee —nacui' Jesús jil'i ngu'—, lo'o jua'a cu'ma ni, ná quiña'a tsa cha' nchca jil'i ma. Pana masi xti ti cha' jlya ti' ma jil'i ycu' Sti na', taca ñacui' ma jil'i yaca quityi re: “Tyu'utsu' nu'u ca su ndu re, yaa nu'u tyu nde lo hitya tyujo'o”. Lo'o li' ña'a ma cha' taquiy'a yaca bi' cha' nu cua nchcui' ma lo'o.

Ñi'ya nu nga'a cha' cua'ni na si ndyu'ni na cña jil'i ycu' Ndyosi

⁷¿Ñi'ya nti' cu'ma ni? ¿Ñi'ya cua'ni ma si ntsu'u sca msu jil'i ma nu ndyaa ne' quixi' cha' cula'a yuu cuentya jil'i ma, masi ndyaa yu cha' cña'asi' yu jil'i bata jil'i ma? Nde ngusii lo'o ndyalaa ca ti msu bi' ndyaa yu cña bi', ná tyiquee' ná hcui' ma lo'o yu ndi'ya: “Tyaa clya cua'a to' mesa cha' cua'ni nu'u sii juani”.

⁸Ná yala ñacui' ma jil'i yu jua'a, nti' na'. Ná tyiquee' ndi'ya hcui' ma lo'o yu: “Cua'ni cho'o clya caque' sii cha' cacu

ya. Clyo cacu ya co'o ya, cuati cacu co'o nu'u”, ñacui' ma jil'i msu bi'. ⁹¿Ha tya ma xlya'be jil'i msu bi', cha' ndaquiy'a yu cña nu ngulo ma jil'i? Ná ndu'ni xu'na msu jua'a. ¹⁰Ñi'ya laca msu, jua'a laca cu'ma; nu lo'o ngua'ni ma lcaa cña nu culo ycu' Ndyosi jil'i ma, nga'a cha' ñacui' ma li': “Msu cuxi ti laca cuare, cha' cña nu nga'a cha' cua'ni ti ya, tsa bi' ti cña ngua'ni ya”, ñacui' ma.

Ngua'ni Jesús jo'o jil'i tii tya'a ñati nu ngusni quicha nu ndyatsu' cuaña' jil'i

¹¹Nu lo'o ngusni Jesús tyucui' ndyaa nde Jerusalén, li' nteje tacui' ngu' loyuu su cuentya Galilea, ndyaa ngu' nde loyuu su cuentya Samaria. ¹²Nu lo'o ndyalaa Jesús sca quichi piti bi', li' ndyaca tya'a yu lo'o tii tya'a ngu' quicha nu cua lijya ngu' slo yu; quicha nu ndyatsu' cuaña' ntsu'u jil'i ngu' bi'. Pana tyijyu' ti ndyatu' ngu' slo Jesús, ¹³cui' tsa nchcui' ngu' lo'o yu li':

—Cusu' Jesús —nacui' ngu' li'—, cua'ni tya'na ti' nu'u jil'i cua.

¹⁴Nu lo'o na'a Jesús jil'i ngu', li' nacui' yu:

—Yaa clya ma slo sti jo'ó cha' ña'a yu jil'i tyucui' ña'a ma —nacui'.

Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'. Pana su ndyaa ngu' tyucui' ti, ngua tii ngu' cha' xa' ngua lubii cuaña' ngu'; ndye cha' quicha ngu' li'. ¹⁵Bi' cha' ngxutyuu tsa ca yu quicha bi', cui' tsa nchcui' yu ndyu'ni chi yu loo ycu' Ndyosi. ¹⁶Li' ndyatu' sti' yu slo Jesús, ndyaa stii yu lo yuu nde loo yu cha' ndya yu xlya'be jil'i Jesús. Ngu' Samaria laca yu bi', ngu' xa' tsu' laca yu.

¹⁷Li' nacui' Jesús:

—¿Ha si'i tii tya'a ngu' nu ndyatsu' cuaña' ngu' ndyaca tso'o ngu' tsa? ¿Mala ngua nu chaca caa tya'a ngu' bi' juani? ¹⁸Sca ti yu re nu si'i ngu' Israel tya'a na laca, bi' laca nu ngxutyuu cha' cua'ni tlyu yu jil'i ycu' Ndyosi.

¹⁹Li' nchcui' Jesús lo'o nu qui'yu bi':

—Tyatu nu'ḡ cha' tyaa nu'ḡ juani —nacui—. Cua ngua tso'o nu'ḡ juani cha' jlya ti' nu'ḡ cha' nu nda na' lo'o nu'ḡ.

**Ndi'ya caca lo'o tyalaa tyempo
cha' caca ycui' Ndyosi loo
ne' cresiya ji'i ñati**

²⁰Lo'o li' nchcuane ngu' fariseo ji'i Jesús ni jacua' tyalaa tyempo cha' caca ycui' Ndyosi loo ji'i ñati. Nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi' li':

—Si'i sca na nu tyaca' lijya tyijyu' laca cha' bi'. ²¹Ná caca ñacui na ndi'ya: “Nde ti ndu bi'”; masi ndi'ya ná ñacui na: “Ndejua ntucua bi'”. Na cua laca ycui' Ni loo ca ne' cresiya ji'i ñati juani.

²²Li' nacui Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Nde loo la tyalaa tyempo nu nti' tsa mā ña'a mā 'na, masi chaca tya tsā nde chalyuu tya tyi'i na' lo'o mā nti' mā, na' nu cua nda ycui' Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati; pana nga'aa ña'a mā 'na li'. ²³Chcui' ngu' lo'o mā cha' jna' li': “Nde ti ndu yu”; lo'o jua'a chcui' ngu': “Ndacua ndu ycui' yu”. Pana ná tsaa mā, ná taquiya' mā ji'i cha' cuiñi nu nchcui' ngu' bi' —nacui Jesús ji'i ngu'—.

²⁴Se'i ti ntyiji'i xee tyi'yu nu lo'o ndyubi, pana tyaca' ña'a ngu' xee bi' tyucui nde cua; jua'a caca lo'o na' nu lijyaa cha' caca na' ñati, nu lo'o tyalaa tsā bi' lo'o ña'a ngu' jna' cha' caa na' chaca quiya'.

²⁵Pana clyo nscua cha' lye tsa chcube' ycui' na'. La cui' jua'a ngu' tya'a quichi tyi na xtyanu ti'i ngu' 'na. ²⁶Ñi'ya ngua ji'i ñati nu nguti'i chalyuu sa'ni la, tya'a stu'ba ngu' lo'o jyo'o Noé bi', jua'a caca ji'i ñati chalyuu lo'o chaca quiya' tyaa na' nu lijyaa cha' caca na' ñati. ²⁷Tya'a stu'ba jyo'o Noé bi' ni, ngua'ni ngu' ta'a, ndyacu ngu', ndyi'o ngu', ngujui clyo'o ngu'; tsa bi' ti cha' ndube ti' ngu' ña'a cuayá' nu ndyalaa tyempo ngüiñá nu Noé bi' yaca ni'i tonu. Li' ndyatí yu ne'

yaca ni'i bi' lo'o lcaa na nu ntsu'u ji'i yu. Lo'o li' ngua'ya tyo clyaa bi', ndye ñati chalyuu ngujui ngu'. ²⁸Lo'o la cui' ñi'ya ngua ji'i ngu' quichi su nguti'i jy-o'o Lot, jua'a caca ji'i ñati chalyuu tsa bi'. Tya'a quichi tyi Lot ni, ndyacu ngu', ndyi'o ngu', ngüi'ya ngu' yu'ba, ndyujui' ngu' yu'ba, ndyataa ngu' xtya, ngüiñá ngu' ni'i; tsa bi' ti cña nu ndiya ti' ngu' ngua'ni ngu' bi', ²⁹ña'a cuayá' nu ngulo ycui' Ndyosi ji'i yu Lot bi' nde quichi Sodoma bi'. Li' ngusalú Ni quii' lo'o yuu sufri ndyaqui lo yuu. Nde cha' ji'i lcaa ngu' Sodoma bi'; tya'a stu'ba Lot ni, ngujui lcaa ngu'. ³⁰Jua'a caca tsā bi' lo'o tyaa na' nu lijyaa cha' caca na' ñati; lo'o ña'a ngu' 'na chaca quiya', ná ca tii ngu' ni tsā caca bi'.

³¹'Nu lo'o tyalaa tsā bi', si ntsu'u ngu' nu ndu ca que ni'i ji'i ngu', lo'o ca'ya ngu' ná caja tyempo ji'i ngu' cha' culo ngu' yu'ba ji'i ngu' nu ndi'i nde ni'i ji'i ngu'. Lo'o jua'a si ntsu'u ngu' ne' quix-i', ná caja tyempo ji'i ngu' cha' xtyuu ngu' tyaa ngu' nde to' tyi ngu'. ³²Tyi'u ti' mā ñi'ya nu ngua ji'i nu cuna'a ji'i Lot tyempo bi'; ngua ti' ma' xtyuu ma' nde quichi, li' ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ndyaca ma' sca quee. ³³Chcuna' chalyuu ji'i mā si xcui' nlyacua tsa ti' mā ñi'ya nu caca ji'i ycui' ca mā; pana quije chalyuu ji'i mā si tyaja'a mā, masi cuyui ñati ji'i mā xqui'ya na'.

³⁴'Cacha' na' ji'i mā ñi'ya nu caca si talya lo'o caa na'; si ntsiya tucua tya'a ñati laja' lo sca quiñá ti, qui'ya ycui' Ndyosi ji'i tsaca, tyanu chaca ycui' ti li'.

³⁵Lo'o jua'a si nga'a tucua tya'a nu cuna'a ndyoo ngu' ndacua, qui'ya Ni ji'i tsaca, tyanu chaca li'. ³⁶Lo'o jua'a si ntsu'u tucua tya'a nu qui'yu lo cña ji'i ngu' ne' quixi', qui'ya Ni ji'i tsaca, tyanu chaca li'.

³⁷Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', li' ndacha' ngu' ji'i Jesús:

—¿Macala caca jua'a, cusu'? —nacui ngu'.

Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu':

—Ca su ntsiya sca na tyucu, ca bi' tyu'u ti'i culexu; jua'a nu lo'o tyu'u ti'i ñati lo'o tye chalyuu, chcube' tsa ngu' li'.

Cuii ji'i nu cuna'a ti'i nu cua ndatsaa ji'i bese

18 Ngulu'u Jesús ji'i ngu' cha' lu'ba ti' chcu' ngu' lo'o ycu' Ndyosi, cha' ná ca taja ti' ngu' tsiya' ti lo'o chcu' ngu' lo'o Ni. Ndi'ya ndyu'u cuii nu nda Jesús lo'o ngu' li':

²—Sca quichi ntsu'u sca bese nu ná ndu'ni chi loo ycu' Ndyosi, lo'o jua'a ná sca cha' ndube ti' yu. ³La cui' quichi bi' ntsu'u sca nu cuna'a ti'i. Li' ndyaa ma' bi' ndyaa na'a ma' ji'i bese bi', cha' ntsu'u cha' cuxi nu ndyu'ni xa' ñati lo'o ma'; ngua ti' ma' cha' quiñi tso'o cha' ji'i ma' lo'o tya'a cusuu ma' slo bese.

⁴Tyuu quiya' ndyaa ma' bi' slo bese, lo'o ná ndaquiya' bese bi' ji'i cha' nu nda ma' bi' lo'o. Ca tiya' la li' ngulacua ti' nu bese bi': “Masi ná ndaquiya' na' ji'i cha' nu nchcu' ycu' Ndyosi, ni ji'i cha' nu nchcu' sca ñati chalyuu ná ndube ti' na'; ⁵pana cua'ni na' tisiya ji'i cha' nu nchcu' nu cuna'a ti'i re, cha' ña'a ti ndya'a nu cuna'a re nchcu' cua ña'a ti lo'o na'. Bi' cha' cua'a na' xi ji'i”, nacui bese bi', “cua'ni na' tisiya ji'i cha' nu nchcu' ma' re, cha' nga'aa caa la ma' su'ba ñasi' ma' 'na.”

⁶Tya nchcu' la Jesús lo'o ngu' li':

—Jua'a nchcu' nu bese xña'a bi', li' nguxtyucua yu ji'i ma' bi', masi ná tso'o tyiquee yu —nacui Jesús ji'i ngu'—. ⁷Pana tso'o tsa tyiquee ycu' Ndyosi, yala ti xtyucua Ni ji'i ñati nu cua ngusubi Ni ji'i, nu tya'na tsa nxi'ya ji'i Ni tsa lo'o talya. ¿Ha tiya' tsa xtyucua Ni ji'i ngu' nti' ma? ⁸Ñacu' na' ji'i ma' cha' hora ti xtyucua Ni ji'i ngu' bi', cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i ngu'. Pana nu lo'o chaca quiya' tyaa

na' nu cua nda Ni 'na liyyaa cha' caca na' ñati, ¿ha ña'a ti tya quije 'na ñati nu jlya ti' ji'i ycu' Ndyosi Sti na'?

Sca cuii ji'i tucua lo ñati nu ndyaa ne' laa

⁹Nde chaca cuii nu nda Jesús lo'o ngu'; sca cuii cuentya ji'i ngu' nu tyixi tsa ndu'ni ji'i ycu' ca ti ngu', cha' xcu' cha' liñi ndu'ni ngu' bi' nti' ngu', cha' xcu' nxytyí lo'o ti ngu' bi' ji'i xa' ñati. Ndi'ya nchcu' Jesús li':

¹⁰—Tucua tya'a ñati ndyaa ne' laa tlyu cha' chcu' ngu' lo'o ycu' Ndyosi. Tsaca ngu' bi' laca ngu' fariseo nu tacati tsa ndu'ni ycu' ngu', nti' ngu'; chaca ngu' laca sca ngu' cuxi nu nelyo cñi cña loo ngu' cuentya ji'i ngu' xa' tsu'. ¹¹Nu yu fariseo bi' ni, na ndu' ti yu, ndi'ya nchcu' yu lo'o ycu' Ndyosi li': “Ndyosi”, nacui, “tsa xlya'be jinu'u cha' ná ndu'ni na' ñi'ya nu ndu'ni xa' ñati; xña'a tsa ndu'ni ngu', cuaana tsa ngu', suba' tsa ndu'ni ngu' lo'o clyo'o xa' ñati. Pana na' ni, ná ndu'ni na' jua'a, ni ná ndu'ni na' ñi'ya ndu'ni yu cuxi cua nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ngu'”, nacui nu yu fariseo bi' ji'i ycu' Ndyosi. ¹²“Tucua quiya' sca semana ná ndacu na' tyaja cha' ndu'ni tlyu na' jinu'u. Lo'o jua'a nda na' sa yu'be lcaa na nu ngua'ni na' ngana scaa semana jinu'u”, nacui yu fariseo bi'. ¹³Pana nu qui'yu nu nelyo cñi cña loo ngu' ni, tyijyu' ti ndyatü yu; ná ntsu'u tyiquee yu cha' sicuaa yu xi cloo yu nde cua, cha' xñi'i tsa ti' yu ndu' yu ndyu'u ti yu tyiquee yu laja lo'o nchcu' yu lo'o ycu' Ndyosi: “Cua'ni tya'na ti' nu'u jna', Ndyosi Sti na', cha' ntsu'u tsa qui'ya jna'”, nacui nu qui'yu bi'. Tsa bi' ti cha' nchcu' yu.

¹⁴'Ndi'ya laca cha' nu nti' na' chcu' na' lo'o ma, cha' nu qui'yu nu nelyo cñi cña loo ngu' bi' ni, cua ngüityi ycu' Ndyosi qui'ya nu ntsu'u ji'i yu bi'; tso'o ti tyiquee yu lo'o nguxtyuu yu ndyaa yu

to' tyi yu. Pana ná ngua jil'i yu fariseo bi' jua'a, cha' nu ñati nu tlyu tsa ndu'ni jil'i ycu' ca ti, ntsu'u cha' caca tyuju'u ti' ñati bi' ca tiya' la; pana ñati nu tyuju'u tsa ti' jil'i cha' cuxi nu ntsu'u jil' juani, ca tiya' la caca tso'o la cresiya jil'i cuentya jil'i ycu' Ndyosi.

Ngulacua Jesús jil'i nu sube

¹⁵ Lo'o li' ñaa lo'o ngu' jil'i nu sube cuañi' cha' sta ya' ycu' Jesús hique ngu' sube bi'. Pana nu lo'o na'a nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' jil'i ñati nu lijya lo'o nu sube bi', lo'o ti nguxana ngu' bi' ngua'ni tyaala ngu' jil'i ñati nu lijya bi'. ¹⁶ Li' ngusi'ya Jesús jil'i nu sube cha' caa ngu' slo yu. Li' nchcui' yu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i bi':

—Ta ma chacuayá' cha' caa nu sube ca slo na' —nacui—, cha' sca nu sube ni, tso'o tsa nxñi cha' tso'o jil'i ycu' Ndyosi tyucui tyiquee bi' tsiya' ti. Lo'o jua'a taca culo Ni cña jil'i ñati nu jua'a jly'a ti' jil'i Ni, ñi'ya lo'o jly'a ti' nu sube jil'i Ni. ¹⁷ Cha' liñi nda na' re lo'o ma: Ñati nu ná xñi cha' tso'o jil'i ycu' Ndyosi ñi'ya nu nxñi sca nu sube cha' bi', ná ntsu'u chacuayá' tyatí ñati bi' ca su laca ycu' Ni loo.

Nchcui' sca nu culiya' lo'o Jesús

¹⁸ Ndacua ndu sca ñati tlyu nu laca loo jil'i ngu' judfo. Li' nchcuane yu bi' jil'i Jesús:

—Mstru, tso'o tsa ndu'ni nu'u —nacui—. ¿Ñi'ya cua'ni na' cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye 'na? —nacui nu qui'yu bi'.

¹⁹ Li' nguxacui Jesús cha' jil'i yu:

—¿Ni cha' laca nacui nu'u cha' tso'o tsa na'? —nacui Jesús jil'i yu bi'—. Sca ti ycu' Ndyosi laca nu chañi cha' tso'o laca Ni. ²⁰ Cua jlo ti' nu'u lcaa cña nu ngulo ycu' Ndyosi jil'i ñati tya sa'ni la, cha' nu nchcui' quityi ndi'ya: “Ná cua'ni ma cha' suba' lo'o clyo'o xa' ñati”, nacui quityi bi'. “Ná kujui ma jil'i tya'a ñati

ma; ná cuaana ma; ná chcui' ma cuentyu jil'i tya'a ñati ma; cua'ni tlyu ma jil'i sti xtya'a ma, jua'a tucua ma cha' nu nchcui' ngu' cusu' jil'i ma lo'o ma.” Jua'a cha' nu nguxtyanu ycu' Ndyosi ji'na tya sa'ni la.

²¹ —Tya lo'o cuañi' na' cua ndaquiya' na' lcaa cha' bi' —nacui nu qui'yu bi' jil'i Jesús.

²² Nu lo'o ndyuna Jesús cha' bi', li' nacui:

—Chaca tya cha' tya lyiji cua'ni nu'u: yaa kujui lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jinu'u, cha' tyu'u cñi nu ta jil'i ngu' ti'; tyacua xi cha' tso'o jinu'u nde loo la ca su ntucua ycu' Ndyosi li'. Lo'o cua ngua'ni nu'u cña bi', li' taca tya'a nu'u lo'o na'.

²³ Nu lo'o ndyuna nu qui'yu bi' cha' nu nchcui' Jesús, hora ti ngua xñi' ti' yu, cha' culiya' tsa yu. ²⁴ Lo'o na'a Jesús cha' xñi' tsa ti' yu, li' nacui jil'i ngu' nu ndi' slo:

—Tucui tsa laca cha' jil'i ngu' culiya' cha' tyatí ngu' lo cha' jil'i ycu' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' cresiya jil'i ngu'.

²⁵ Lasa la cña laca cha' tyeje tacui sca na'ni quiya' cuxa, masi sca na'ni tonu, ñi'ya laca sca camello. Lasa la cha' bi'; tucui la cña laca cha' tyatí sca ngu' culiya' ca su laca ycu' Ndyosi loo —nacui Jesús.

²⁶ Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', ndube tsa ti' ngu'.

—¿Tilaca taca jil'i clyaá jil'i nu cuxi lacua, cha' tyalaa ca slo ycu' Ndyosi? —nacui ngu'.

²⁷ —Bi' laca sca cha' nu ná nchca cua'ni ni sca ñati chalyuu; pana ycu' Ndyosi ni, nchca jil'i Ni cua'ni Ni cha' tyalaa ngu' slo Ni —nacui Jesús jil'i ngu' bi'.

²⁸ —Cusu' —nacui Pedro jil'i—, cua nguxtyanu ya lcaa cha' nu ntsu'u jil'i ya cha' tya'a ya lo'o nu'u, ñi'ya nu nacui nu'u cha' cua'ni ya —nacui.

²⁹ Li' nguxacui Jesús cha' jil'i yu:

—Cha' liñi nda na' lo'o mā juani, cha' ná ntsu'u ni sca ñatī nu ndyaa tyijyu' cha' cua'ni cña cuentya jī'ī ycuī' Ndyosi, lo'o li' nguxtyanu na' jī'ī ngu' bi' jua'a ti. Ntsu'u quiya' ndyanu lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jī'ī ngu' bi', nu lo'o ndyaa ngu' cuentya jī'ī ycuī' Ni; masi tyi ngu', masi clyo'o ngu', masi sti ngu', masi xtya'a ngu', masi sñi' ngu', nguxtyanu ngu' lcaa bi'. ³⁰ Pana quiña'a la cha' tso'o caja jī'ī ngu' bi' chalyuu juani, tsa ña'a cha' nu nguna' jī'ī ngu' bi', ngua ti' ngu'; jua'a nde loo la, li' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye jī'ī ngu' bi'.

**Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu'
cha' cua cajaa ti ycuī'**

³¹ Sca se'ī ti ngusi'ya Jesús jī'ī nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a jī'ī, cha' tyu'u ti'ī ngu' slo yu cha' chcuī' yu lo'o ngu':

—Tsaa na nde Jerusalén juani —nacui' yu—, su caca lcaa cña nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jī'ī ycuī' Ndyosi cua sa'ni la, nu nguscua ngu' jī'ī cua ña'a ca cha' nu caca 'na, na' nu lijyaa cha' caca na' ñatī. ³² Cua ta ti ngu' 'na jī'ī ngu' xa' tsu' cha' xty' lo'o ngu' 'na, cha' chcuī' ngu' cha' ti'ī 'na, lo'o jua'a tu' ngu' hitya sañi' ngu' 'na. ³³ Clyo quiji'ī ngu' 'na lo'o reta, cuati cujui' ngu' 'na. Pana tsā nchca tyuna ni, li' tyu'ú na' chaca quiya'; ná tyanu na' lo'o ngu' jyo'o.

³⁴ Lcaa ngu' nu ndyaca tsa'a jī'ī Jesús bi', ná ngua cuayá' ti' ngu' cha' bi', ni ná jlo ti' ngu' ni cha' laca nchcui' yu jua'a. Sca cha' tucui ngua, ná nda ngu' cuentya ñi'ya ndyu'u cha' bi'.

**Ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o
sca nu cuityi' ngu' Jericó**

³⁵ Cua tyalaa ti Jesús to' quichī Jericó li'. Ca bi' nga'a sca nu cuityi' to' tyucuij, ndijña yu msta. ³⁶ Cha' quiña'a tsa ñatī ndañi lijya tyucuij, bi' cha' nchcuane nu cuityi' bi' jī'ī xa' ñatī:

—¿Na ca ndyaca re? —nacui' yu.

³⁷ Li' nacui' ngu' jī'ī yu cha' Jesús Nazaret bi' lijya tyucuij juani. ³⁸ Li' cuij tsa ngusi'ya nu cuityi' bi':

—Jesús, cha' David ngua jyo'o cusu' jinu'u —nacui' yu—, cua'ni tya'na ti' nu'u jna' —nacui'.

³⁹ Ngu' nu ndyaa nde loo bi' ngusi'ya lo'o ngu' jī'ī yu cha' ca ti' yu cha' nxi'ya yu; pana ná ndyuna yu, cuij la nxi'ya yu li':

—Nu'u ni, nu tya'a ñatī jī'ī jyo'o David —nacui' yu—, cua'ni tya'na ti' nu'u jna'.

⁴⁰ Li' ndatu Jesús cha' chcuī' lo'o ngu' cha' caa lo'o ngu' jī'ī yu quicha bi' slo. Nu lo'o cua ndu yu cacua ti slo, li' nchcuane Jesús jī'ī yu cuityi' bi':

⁴¹ —¿Na laca nu nti' nu'u cha' cua'ni na' lo'o nu'u? —nacui' Jesús jī'ī.

—Cusu' —nacui' yu—, nti' na' cha' cua'ni nu'u jo'o jī'ī si'yu cloo na' —nacui' nu cuityi' bi'.

⁴² —Caca tso'o cloo nu'u lacua —nacui' Jesús jī'ī—. Xqui'ya cha' jlya ti' nu'u cha' 'na, bi' cha' tyaca tso'o nu'u juani —nacui' Jesús.

⁴³ Hora ti ndyaca tso'o loo nu cuityi' bi', ngua jī'ī yu na'a yu. Lo'o li' ndu'u yu ndya'a yu lo'o Jesús, ndyu'ni tlyu yu jī'ī ycuī' Ndyosi. Lo'o jua'a lcaa ñatī nu na'a cha' bi', lo'o ngu' bi' ngua'ni tlyu ngu' jī'ī ycuī' Ndyosi li'.

Jesús lo'o Zaqueo

19 Lo'o li' ndya'a Jesús ndyaa yu cla'be quichī Jericó bi'. ² Ca bi' ntsu'u sca nu qui'yu culiya' nu naa Zaqueo, xu'na ngu' nu nclyo cñi cña loo ngu' laca yu. ³ Cua nti' yu tyuloo yu jī'ī Jesús, pana ná nchca ña'a yu jī'ī cha' quiña'a tsa ñatī ndi'ī. Lo'o Zaqueo ni, sata' ti yu. ⁴ Li' ngusna yu ndyatū yu nde loo ngu'; cha' ña'a cuaana ti yu jī'ī Jesús, ndyacuī yu lo sca yaca quityi tyucuij su nga'a cha' tyeje tacui Jesús cacua ti. ⁵ Nu

lo'o nteje tacui ti, li' nguxña'a Jesús nde cua, nchcui' lo'o Zaqueo bi':

—Zaqueo —nacui' Jesús ji'i yu—, cua'ya clya nu'u, cha' nga'a cha' tyalaa na' to' tyi nu'u juani.

⁶Yala ntcha ti ngua'ya Zaqueo, cha' ndiya tsa ti' yu cha' nu nchcui' Jesús lo'o yu; tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu ta yu su tyi'i Jesús. ⁷Nu lo'o na'a ngu' cha' ndyaa Jesús slo Zaqueo bi', lcaa ngu' lye tsa nchcui' tube ngu' cha' ndyaa Jesús cha' tyanu toni'i ji'i sca ngu' cuxi, sca ñati nu ntsu'u tsa qui'ya ji'i. ⁸Li' ndatu Zaqueo cha' chcui' lo'o Jesús:

—Ña'a xi ya'a, cusu' —nacui' yu—. Ta na' sa cla'be cha' tso'o nu ntsu'u 'na ji'i ngu' ti'i. Si tya ntsu'u na nu nguaana na' cha' cua ngüñilo'o na' ji'i ngu', tya na' na bi' ji'i ngu', masi jacua tsa lo cua quije ji'i ngu' —nacui' Zaqueo li'.

⁹—Juani cua ngulaá ngu' nu ndi'i ni'i re ji'i nu cuxi nu ntsu'u ji'i ngu' —nacui' Jesús li'—, cha' jua'a nu qui'yu re ni, tya'a ñati na lo'o jyo'o Abraham laca yu.

¹⁰Cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati cha' clyana na' ji'i ñati nu nguna' chalyuu ji'i xqui'ya nu cuxi, lo'o jua'a cua'ni lyaá na' ji'i ngu' bi'.

Cuii ji'i tii tya'a cñi oro

¹¹Laja lo'o nga'a ti ngu' ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu', li' nda yu sca cuii lo'o ngu'. Na cua ngulala ti tyalaa ngu' lo'o Jesús to' quichi Jerusalén, lo'o ngua tii ngu' cha' ycu' Jesús laca nu Cristo, nu ñati tlyu nu cua caa ti chalyuu; ngua ti' ngu' cha' la cui' hora nu caca Ni loo ji'i ngu' laca li'. ¹²Bi' cha' nda Jesús cuii re lo'o ngu':

—Ntsu'u sca nu qui'yu, sca ñati tso'o. Cua tsa ti yu tyijyu' ca chaca chalyuu, ca su caja cña ji'i yu cha' caca yu loo ji'i ngu' tya'a quichi tyi yu; lo'o cua ngujui cña bi' ji'i yu, hora ti xtyuu yu tyaa yu chaca quiya', nti' yu. ¹³Nu lo'o tya lyiji tsa yu, li' ngusi'ya yu ji'i tii tya'a ñati

nu laca msu ji'i yu, cha' ta yu sca cñi ji'i scaa ngu', sca cñi oro nu quiña'a ntsu'u loo. Li' nacui' yu ji'i ngu' msu bi': “Cua'ni ma ngana lo'o cñi re tyucui tyempo nu tsa'a juani, ña'a cuayá' nu tyaa na' chaca quiya'”, nacui' yu ji'i ngu'. ¹⁴Pana nu ñati tya'a quichi tyi yu, ná tso'o nti' ngu' ña'a ngu' ji'i yu. Li' ngua'a lo ngu' bi' cña ji'i sca taju ñati cha' tsa lca'a ngu' ji'i yu, cha' ñacui' ngu' ji'i nu laca loo tyijyu' ndi'ya: “Ná nti' ya cha' caca nu qui'yu jua rey ji'i ya, cha' caca yu loo quichi tyi ya”, nacui' ngu'. Pana ná ndube ti' nu laca loo tsiya' ti bi', cha' nchcui' ngu' jua'a. ¹⁵Bi' cha' ñaa yu lo'o cua ngujui cña cha' laca yu rey, ndyalaa yu to' tyi yu chaca quiya' li'. Nu lo'o ndyalaa yu, li' ngulo yu cña cha' tyaa ngu' msu nu nda yu cñi ji'i cha' cua'ni ngu' cña lo'o, cha' ca cuayá' ti' yu ni tsa lo ngua'ni ngu' ngana lo'o scaa cñi bi'. ¹⁶Nacui' msu nu ndyalaa clyo bi': “Tii tya'a tsa lo nu nda nu'u 'na ngua'ni na' ngana”, nacui' msu bi' ji'i yu. ¹⁷Li' nguxacui' rey cha' ji'i msu bi': “Tso'o tsa lacua. Sca msu tso'o laca nu'u. Liñi tsa ngua'ni nu'u, masi lo'o sca cña xti ti; bi' cha' ta na' chacuayá' cha' caca nu'u loo ji'i tii tya'a quichi cuentya jna'.” ¹⁸Ndyalaa chaca msu li': “Cusu”, nacui', “ca'yu tya'a tsa lo nu nda nu'u 'na ngua'ni na' ngana”, nacui'. ¹⁹La cui' ti cha' nacui' rey bi' ji'i: “Culo nu'u cña ji'i ca'yu tya'a quichi cuentya jna' lacua”, nacui' rey ji'i msu bi'. ²⁰Li' ndyalaa chaca msu bi': “Cusu”, nacui', “nde ñaalo'o na' cñi jinu'u, cha' cua nguxco'o tso'o na' ji'i ne' sca pañito. ²¹Ntsii na' xi ña'a na' jinu'u, cha' sca qui'yu tiji laca nu'u. Nscua' nu nchcuá' xa' ñati, bi' laca nu ndyiji jinu'u; lo'o jua'a ndu'ni nu'u clacua, masi xa' ñati ngua'ni cña bi'.” ²²Li' nacui' rey bi' ji'i: “Msu nu xña'a tsa laca nu'u. Xqui'ya cha' nchcui' nu'u jua'a, bi' cha' sta na' qui'ya hi li'”, nacui' rey. “Jlo ti' nu'u cha' laca na' sca ñati tiji, cha' nscua' nu nchcuá'

xa' ñati, bi' laca nu caja jna'; jua'a ndu'ni na' clacua, masi xa' ñati ngua'ni cña bi', nacui nu'u. ²³ ¿Ni cha' laca ná nda nu'u cñi 'na jña xa' ñati lacua, cha' nu lo'o xtyuu na' tyaa na' chaca quiya', quije cñi 'na li'? Lo'o xi sñi' cñi quije 'na li' cha' tya ngu' 'na.' ²⁴ Li' nacui rey ji'i ngu' ta ma' ndi'i bi': "Xñi ma' cñi ji'i yu re cha' ta ma' ji'i msu tso'o nu cu' ntsu'u tii tya'a cñi oro ji'i". ²⁵ "Cusu'", nacui ngu' bi' ji'i rey bi' li', "na cua ntsu'u tii tya'a cñi oro ji'i yu bi'. ¿Ni cha' tya caja la xa' cñi ji'i yu?" ²⁶ Ngxacui rey cha' ji'i ngu' li': "Jua'a laca lo'o ñati nu ntsu'u sca cha' ji'i, tya ta na' quiña'a la cha' ji'i ñati bi'; pana ñati nu xixi ca cha' ntsu'u ji'i ni, si ná nti' cua'ni cña lo'o, hasta xlyaa' na' nu xti ti cha' nu ntsu'u ji'i li'. ²⁷ Lo'o juani ni, nu ngu' tya'a cusuu na' nu ná ngua ti' cha' caca na' rey ji'i ngu', tyaa lo'o clya ma' ji'i ngu' bi' ca nde, cha' cujuui ma' ji'i ngu' ca slo na'."

Ngua'ni chi' ngu' loo Jesús lo'o ndyalaa yu nde quichi' Jerusalén

²⁸ Lo'o cua nchcui' Jesús cha' bi', li' ndu'u yu ndyaa yu tyucuij tsa' nde Jerusalén. ²⁹ Nu lo'o cua tyalaa ti ngu' to' quichi' Betfagé, jua'a to' quichi' Betania nu nscua sii' ca'ya Olivos, li' ngulo Jesús cña ji'i tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

³⁰ —Yaa ma' ca quichi' piti jua nu cacua ti ndyaca. Nu lo'o tyalaa ma' jua, li' quije sca huru cuañi' ji'i ma' nu ndu' ndyaca' ni', nu bilya tyucua ngu' chu' tsiya' ti. Xati' ma' ji'i cha' tyaa ma' tyaa lo'o ma' ji'i ni' ca nde. ³¹ Si ntsu'u nu ñacui ji'i ma': "¿Ni cha' laca nxati' ma' ji'i huru cua?", li' ñacui ma' ji'i ngu' bi': "Jesús nu Xu'na ma' nti' ji'i ni'".

³² Ndyaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i li'. La cui' ñi'ya nu cha' nu nacui Jesús, jua'a ngua. ³³ Nu lo'o ndu' ngu' nxati' ngu' huru bi', li' nchcuane nu laca xu'na huru bi' ji'i ngu':

—¿Ni cha' laca nxati' ma' huru cua?

³⁴ Li' ngxacui ngu' cha' ji'i:

—Na cua'nijo'o ni' ji'i nu Xu'na na.

³⁵ Ñaa lo'o ngu' ji'i huru bi' slo Jesús li'. Ngusta ngu' ste' ngu' hichu' ni', lo'o li' ngusacui ngu' ji'i Jesús hichu' ni' bi'.

³⁶ Ni'ya su ndyaa Jesús tyucuij, jua'a nguscana ngu' late' lo yuu li'. ³⁷ Cua ca'ya ti'i ti ngu' sii' ca'ya Olivos, li' lo'o ti nguxana ngu' ndyu'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi, cui' quiña'a' tsa cha' tlyu cua na'a ngu'; cha' ngusi'ya ngu' cha' chaa tsa ti' ngu' li':

³⁸ —Tso'o tsa ndyu'ni ycui' Ndyosi xqui'ya yu nu lijya re chacuayá' ji'i ycui' Ni nu Xu'na na, cha' caca nu nde loo ji'na —nacui ngu'—. Ti ti tyi'i lcaa na nu ntsu'u nde cua, nu cuentya ji'i ycui' Ni laca. Masi juani ti cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi.

³⁹ Ntsu'u sca tucua ti ngu' fariseo laja ñati bi', lo'o li' nchcui' ngu' lo'o Jesús:

—Mstru —nacui ngu' bi'—, chcui' nu'u lo'o ñati nu ndya'a lo'o nu'u cua, cha' ti ti chca'a tu'ba ngu' xi.

⁴⁰ Ngxacui Jesús cha' ji'i ngu' li':

—Si ca ti ngu' re juani, xi'ya cua ña'a ca quee li' —nacui Jesús.

⁴¹ Lo'o cua ndyalaa Jesús cacua ti to' quichi' Jerusalén, ngusi'ya tsa yu lo'o na'a yu quichi' bi'. Li' nacui yu ji'i ngu':

⁴² —Masi tsá juani ti nu lo'o tya ndyiji xi tyempo ji'i ma', si tyaja'a ma' cuna ma', taca ta na' sca cha' lo'o ma'; tso'o tsa caca ji'i ma' li', ti ti tyi'i ma' li'. Pana juani —nacui Jesús—, ná nchca ca cuayá' ti' ma' cha' re, cha' cua ntsu'u yacu' ti cha' re ji'i ma' —nacui—. ⁴³ Pana tyalaa sca tsá cuxi ji'i ma'. Lo'o li' cuiñá ngu' tya'a cusuu ma' ngutu yuu tyucui ña'a to' quichi'. Li' su'ba lo'o ngu' bi' tyucui ña'a to' quichi'. ⁴⁴ Cuityi ngu' quichi' tyi ma', ña'a lo yuu ti, cujuui ngu' ji'i tya'a ndi'i ma'; ná xtyanu ngu' ni sca quee nscua chu' tya'a quichi' tyi ma', xqui'ya cha' ná ndyuloo ma' jna' hora juani lo'o

ñaa na' nu laca na' Sñi' ycuí' Ndyosi ca su ndi'í ma.

Ngulo'o Jesús ji'í ngu' cuxi nu ntsu'u ne' laa tonu

⁴⁵ Lo'o li' ndyaa Jesús lquichí, ndyatí yu ndyaa yu ne' laa tonu bi'. Li' nguxana yu ngulo'o yu ji'í ngu' nu ndyujui' yu'ba; jua'a ji'í ngu' nu ndyí'ya yu'ba ca bi', lo'o ji'í ngu' bi' ngulo'o Jesús li'. ⁴⁶ Nchcui' yu lo'o ngu' li':

—Ndi'ya cha' nu nscua lo quityi ji'í ycuí' Ndyosi cuentya ji'í laa re —nacuí Jesús—: “Ni'í su caca chcui' lcaa ñati lo'o ycuí' Ndyosi, jua'a ñacuí ngu' cha' ji'í ni'í 'na”, nacuí ycuí' Ndyosi. Jua'a nscua lo quityi, pana juani cua ngua'ni ma ji'í cha' to' tyi ngu' cuaana laca ni'í re —nacuí Jesús ji'í ngu' bi'.

⁴⁷ Lcaa tsá ndya'a Jesús nclyu'u ji'í ngu' ne' laa bi'. Lo'o ngu' sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' cusu' ji'í quichí, ndya'a ngu' ncl yana ngu' ñi'ya caca cua'ni ngu' cha' cujuui ngu' ji'í Jesús. ⁴⁸ Pana ná ngujui ñi'ya nu cua'ni ngu' cha' cuxi bi', cha' cua quiña'a tsa ñati ndya'a lo'o yu, lo'o jua'a ndiya tsa ti' ngu' nduna ngu' cha' nu nchcui' yu.

Ndyu'ni Jesús cña chacuayá' ji'í ycuí' Ndyosi

20 Ngua sca tsá nga'a Jesús ne' laa nclyu'u yu ji'í ñati; nchcui' yu cha' ji'í ycuí' Ndyosi, ñi'ya nu ndu'ni lyaá Ni ji'í ngu'. Lo'o li' lijya lcaa sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' cusu' ji'í quichí bi', stu'ba ti lijya ngu' slo Jesús. ² Nchcuane ngu' bi' ji'í Jesús li':

—Cacha' clya ji'í ya: ¿tilaca nda chacuayá' jinu'u cha' cua'ni cña nu ndyu'ni nu'u? —nacuí ngu'.

³ Li' nguxacuí Jesús cha' ji'í ngu' bi':

—Jua'a na' xcuane na' sca cha' ji'í ma cha' xacuí ma cha' 'na: ⁴ ¿Tilaca nda chacuayá' ji'í jyo'o Juan cha' ntyucuatya

yu ji'í ngu' lacua? ¿Ha ycuí' Ndyosi? ¿Ha ñati chalyuu nda chacuayá' ji'í yu?

⁵ Lo'o li' nguxana ngu' nchcui' tube ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Ñi'ya ñacuí na juani? —nacuí ngu' ji'í tya'a ngu'—. Si ñacuí na cha' ycuí' Ndyosi nda chacuayá' ji'í Juan bi', li' ndi'ya xacuí yu jua cha' ji'na: “¿Ni cha' ná jlya ti' ma cha' nu ngulu'u yu lacua?” ⁶ Si ñacuí na cha' ñati chalyuu nda chacuayá' ji'í Juan bi' ni, li' cujuui nu quiña'a tsa ñati nu ndi'í re ji'na lo'o quee, cha' tu'ba ji'í ycuí' Ndyosi cha' nchcui' Ni lo'o ñati ngua jyo'o Juan bi', nti' ngu'.

⁷ Li' nguxacuí nu ngu' tlyu bi' cha' ná jlo ti' ngu' tilaca nda chacuayá' ji'í jyo'o Juan bi', cha' ntyucuatya yu ji'í ngu'.

⁸ Li' nacuí Jesús ji'í ngu':

—La cui' ti na', ná cacha' na' ji'í ma tilaca nda chacuayá' cha' cua'ni na' cña re —nacuí.

Cuii ji'í msu xña'a ji'í ngu'

⁹ Lo'o ti nguxana Jesús nda sca cuii lo'o ngu' nu ndu' slo:

—Ntsu'u sca nu qui'yu nu ntsu'u sca lo'o su ndyataa yu yaca si'yu losu' tyixi ji'í yu. Lo'o li' nda yu yuu su ndu'ni yu cña nguijña xa' ñati. Chacua' li' ndu'u yu ndyaa yu tyijyu' tyuu tsa tyempo. ¹⁰ Nu lo'o cua ndyalaa tyempo suu ngu' si'yu bi', li' ngulo nu xu'na yuu bi' cña ji'í sca msu ji'í yu, cha' tsaa jña ji'í ngu' nu ndyu'ni cña ne' lo'o ji'í yu, cha' ta ngu' sa yu'be si'yu nu nga'a cha' tyacua ji'í xu'na yuu bi'. Pana nu ngu' bi' ni, ngujui' ngu' ji'í msu bi', ngulo'o ngu' ji'í; lo'o ngxuyuu yu ñaa yu slo xu'na yu, ni sca na ná nda ngu' ji'í. ¹¹ Li' nda xu'na yuu bi' chaca msu ndyaa. Pana la cui' jua'a ngua'ni ngu' lo'o nu chaca msu bi'; chiya'a tsa nchcui' ngu' lo'o, li' ngujui' ngu' ji'í, lo'o la cui' jua'a ná nda ngu' ni sca si'yu ji'í. ¹² Xa' nda xu'na yuu bi' ji'í chaca msu ndyaa, cha' jña yu na nu

ntsu'u lo cña bi'. Pana lo'o yu bi', ti' tsa ngua'ni quicha ngu' nu ndyu'ni cña bi' ji'i, ña'a cuayá' nu ngulo'o ngu' ji'i nde chu' lo'o bi'.

¹³Lo'o li' ngulacua ti' xu'na yuu bi': "¿Ñi'ya cua'ni na' juani? Ndi'ya cua'ni na': Ta na' ji'i sñi' ycu'i' ca na' nu tyaca'a tsa jna' cha' tsa ca bi'. Ná tyiquee' tya-ja'a ngu' taquiya' ngu' ji'i yu bi'", nacu' xu'na yuu bi' li'. ¹⁴Nu lo'o na'a ngu' nu ndyu'ni cña ne' lo'o bi' ji'i yu cuañi' cha' lijya yu, li' ndi'ya nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu': "Yu cua laca nu nti' cha' qui'ya ji'i cña re. ¿Ñi'ya cua'ni na cha' cujuui na ji'i cha' tyanu cña re ji'na, cha' caca na xu'na lo'o re?" nacu' nu ngu' cuxi bi' ji'i tya'a ngu' li'. ¹⁵Hora ti ngulo'o ngu' ji'i sñi' xu'na yuu bi' chu' lo'o. Li' ndyujuii ngu' ji'i.

Li' nchcuane Jesús ji'i ngu' nu ndyuna cuij bi':

—¿Na laca cua'ni nu xu'na yuu bi' lo'o nu ngu' cuxi bi', nti' ma? ¹⁶Nclyacua ti' na' cha' caa ycu'i' xu'na yuu tu'ni, cha' cujuui ji'i nu ngu' cuxi bi', lo'o li' ta yuu bi' ji'i xa' ñati' cha' cua'ni ngu' cña ndacua.

Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', li' nacu' ngu':

—Ná cua'ni ycu'i' Ndyosi jua'a!

¹⁷Na'a tsa Jesús ji'i ngu', li' xa' nchcui' lo'o ngu' chaca quiya':

—¿Ni cha' laca nu nchcui' quityi cusu' ji'i ycu'i' Ndyosi lacua? Ndi'ya nchcui' quityi bi':

La cui' quee tonu nu nguxcuaa cuiti ni' ji'i cha' ná tso'o ña'a nti' ngu', cua ngujui cña nu cua'ni quee bi' juani; ndu' bi' su ndulo la cha' ji'i cuentya ji'i ycu'i' Ndyosi.

¹⁸Na' laca ñi'ya laca quee tonu bi' —nacu' Jesús—, cha' ñi'ya nu ngua'ni cuiti ni' lo'o quee bi', jua'a ndyu'ni ma lo'o na'. Pana si nti' ñati' cua'a ji'i cha' jna', nga'aa tso'o tyi'i ñati' bi' li'; lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i laca ñati' chalyuu,

tye cha' tsiya' ti ji'i ñati' nu ná ntaja'a xñi cha' jna' lo'o tya nguti'i ngu' nde chalyuu.

Cha' ji'i cña cña loo ngu'

¹⁹Lo'o li' lcaa sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' mstru cha' jo'ó, ngua ti' ngu' cha' xñi ngu' ji'i Jesús cha' tya lo'o ngu' ji'i preso la cui' hora bi'; cua ngua cuayá' ti' ngu' bi', cha' ji'i ycu'i' ngu' nchcui' Jesús lo'o nchcui' yu cuij bi'. Pana ntsii ngu' xi ji'i ñati' quichi' bi'. ²⁰Li' ngusta ngu' ji'i ñati' cha' tyu ca ji'i Jesús, cha' cui'ya ngu' cuentya ni cha' ta yu; cuaana ti ngua'ni ngu' jua'a, cha' culacua ti' Jesús cha' ñati' tso'o laca ngu'. Na cua nti' ngu' cha' cuna ngu' sca cha' nu tyu'u tu'ba Jesús, lo'o li' xqui'ya cha' bi' taca ji'i ngu' sta ngu' qui'ya ji'i yu. Li' tya lo'o ngu' ji'i yu ya' ngu' gobierno, cha' cua'ni cuayá' ngu' ji'i yu. ²¹Bi' cha' nchcuane ngu' cuiñi bi' ji'i Jesús li':

—Mstru —nacu' nu ngu' cuiñi bi'—, jlo ti' ya cha' xcu'i' cha' liñi nchcui' nu'u. Tso'o tsa ndyu'u lcaa cha' nu ngulu'u nu'u. Si' na tyaca'a la ndu'ni nu'u ji'i sca ngu'; masi culiya' ngu', masi nchca tsa ji'i ngu', stu'ba ti ndu'ni nu'u lo'o cua ña'a ca ñati'. Cha' liñi ji'i ycu'i' Ndyosi nclu'u nu'u. ²²Tyu'u cha' clyu ti' jin-u'u, cacha' liñi nu'u ji'i ya: ¿Ha ntsu'u chacuayá' ji'na cha' ta na cñi cña loo na ji'i rey tlyu nu ndi'i xa' tsu' bi', o tso'o la si ná ta na cñi cña loo ji'i rey bi'? —nacu' ñati' bi' ji'i Jesús.

²³Ngua tii Jesús ña'a cha' cuiñi nu ntsu'u tyiquee ngu' lo'o nchcuane ngu' ji'i yu jua'a. Li' nacu' yu ji'i ngu':

—¿Ni cha' laca nchcui' cuayá' ma jua'a lo'o na'? —nacu' yu ji'i ngu'—.

²⁴Culu'u ma sca cñi plata 'na.

Li' ngulu'u ngu' nu cñi plata bi' ji'i yu. —¿Tilaca laca nu ca ji'i lcu'i nu nga'a chu' cñi re? ¿Ti ji'i xtañi yu nu nscua chu' cñi re? —nacu' Jesús ji'i nu ngu' cuiñi bi' li'.

²⁵Nguxacuj̄ ngu' cha' j̄i' yu li':

—Xtañi rey tlyu nu ndi' x̄a' tsu', bi' nga'ā chu' cñi cua —nacuj̄ ngu' li'.

—Tso'o —nacuj̄ Jesús li'—, j̄i' rey tlyu bi' tya mā lcaa na nu nga'ā cha' ta mā j̄i' lacua; jua'ā j̄i' ycu' Ndyosi tya mā lcaa na nu ntsu'u cha' tya mā j̄i' Ni.

²⁶Ná ngujui ñi'ya nu sta ngu' qui'ya j̄i' Jesús nde su ndi' ngu' quichi' bi'. Pana ndube tsa ti' ngu' j̄i' yu xqui'ya cha' nu cua nguxacuj̄ yu j̄i' ngu' bi', bi' cha' t̄i tya ndyaa ti' ngu' bi' li'.

Nchcuane ngu' j̄i' Jesús ñi'ya caca nu lo'o tyu'ú jyo'o ñati chaca quiya'

²⁷Ca tiya' la li' ndyalaa chaca taju ngu' judío, ndyaa na'ā ngu' j̄i' Jesús. Ngu' sadyuceo laca ngu' bi', ngu' nu nacuj̄ cha' ná ntsu'u ni sca jyo'o nu taca j̄i' tyu'ú chaca quiya'. ²⁸Lo'o li' nacuj̄ ngu' bi' j̄i' Jesús:

—Mstru —nacuj̄ ngu'—, nu ngua sa'ni nguscua jyo'o Moisés sca cha' lo quityi nu ndyanu j̄i'na. Ndi'ya nchcui' cha' bi': nu lo'o cua ngujui sca nu qui'yu lo'o ndyanu ti' clyo'o yu, si ná ndi' ni sca sñi' ngu', li' ntsu'u cha' j̄i' tya'a ngula yu nu ntucua ycu' ti cha' caja clyo'o lo'o nu cuna'ā ti' bi'. Lo'o caja sñi' ngu' li', sñi' tya'a yu nu cua ngujui laca sñi' clyo ñacuj̄ ngu'. ²⁹Pana ndi'ya ngua sca quiya': Nguti' cati tya'a ngu' qui'yu xcu' tya'a ngula ngu'. Ngujui clyo'o nu cusu' la, pana ngujui yu lo'o bilya caja ni sca sñi' yu. ³⁰Tya'a ngula yu nu nchca tyucuaa ngujui clyo'o lo'o nu cuna'ā ti' bi' li', pana la cui' ti ngujui yu lo'o bilya caja sñi' yu. ³¹Lo'o jua'ā tya'a ngula yu nu nchca tyuna, bi' ngujui clyo'o lo'o nu cuna'ā bi'; jua'ā lcaa tya'a ngu' bi', ngujui clyo'o ngu' lo'o nu cuna'ā bi'. Pana ngujui ca ta'a cati tya'a ngu' qui'yu bi', lo'o ni sca sñi' ngu' ná ntsu'u lo'o nu cuna'ā bi'. ³²Ca su ndye cha' li', lo'o nu cuna'ā bi' ngujui li' —nacuj̄ ngu' j̄i'

Jesús—. ³³Nu lo'o tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya', ¿tilaca laca nu caca clyo'o nu cuna'ā bi' chañi ca? Lo'o ngutu'ú nu cuna'ā bi' chalyuu, ngujui clyo'o cho' lo'o tsaca yu, lo'o li' ngujui clyo'o cho' lo'o chaca yu, ña'ā cuayá' nu ngujui clyo'o lo'o ca ta'a cati tya'a ngu' bi'. ¿Tilaca laca nu chañi ca cha' ngua clyo'o cho' bi'?

³⁴Li' nguxacuj̄ Jesús cha' j̄i' ngu' bi':

—Nde chalyuu cua ña'ā ca ngu' qui'yu lo'o ngu' cuna'ā ndyiji clyo'o ngu'. ³⁵Pana ñati nu caja chaca chalyuu nu ná nga'ā cha' tye j̄i' ngu' ca slo ycu' Ndyosi ni, nu lo'o tyu'ú ngu' bi' chaca quiya', nga'aa caja clyo'o ngu', ni nga'aa ta ngu' j̄i' sñi' ngu' cha' caca clyo'o ngu', ³⁶cha' ca bi' nga'aa ntsu'u cha' cajaa ngu' tsiya' ti. Caca ngu' bi' ñi'ya laca xcā nu ndi' slo ycu' Ndyosi; caca ngu' sñi' ycu' Ndyosi tsiya' ti, cha' cua ndyu'ú ngu' chaca quiya'. ³⁷Jyo'o cusu' Moisés ndacha' j̄i'na cha' chañi cha' tyu'ú jyo'o ñati chaca quiya'. Lo quityi bi' nguscua Moisés ñi'ya ngua lo'o na'ā yu yaca ca'cña ti nu ndyat̄ quii' tyucui ña'ā lo yaca bi', pana ná ndye ndyaqui' bi'. Li' nguañi nchcui' ycu' Ndyosi laja quii' bi' lo'o nacuj̄ Ni cha' Xu'na jyo'o Abraham laca Ni, Xu'na jyo'o Isaac laca Ni, Xu'na jyo'o Jacob laca Ni. Ñati tya'a na nu nguti' chalyuu re cua sa'ni la ngua ngu' jyo'o bi'. ³⁸Pana ná nacuj̄ quityi bi', cha' na cua ngua ycu' Ndyosi Xu'na ngu' bi', masi ña'ā ti tya laca Ni Xu'na ngu' bi' juani; jua'ā ndyu'u cha' bi'. Bi' cha' lo'o j̄i' ñati lu'ú laca Ni loo, lo'o jua'ā nti' tsa Ni cha' lcaa ñati chalyuu tyi' cuentya j̄i' ycu' Ni —nacuj̄ Jesús.

³⁹Li' nacuj̄ sca tucua ti mstru cha' jo'ó bi' j̄i' Jesús:

—Cusu', tso'o tsa nchcui' nu'u —nacuj̄ ngu' j̄i'.

⁴⁰Ndyutsii ngu' li'. Nga'aa ngua'ni tyiquee ngu' cha' chcui' ngu' xi xa' la cha' lo'o Jesús.

**Nchcuane Jesús ji'í
ngu' cuentya ji'í nu Cristo**

⁴¹ Li' nchcuane Jesús ji'í ngu':

—¿Ni cha' laca nacui' ngu' cha' rey David ngua jyo'o cusu' ji'í Cristo? ⁴² Ndi'ya cha' nguscua ycui' David bi' lo quityi Salmos:

Ycui' Ndyosi nu laca Xu'na na nacui' ji'í Cristo nu Xu'na na':

“Tyucua nu'ú nde la'a tsu' cui' 'na, cha' stu'ba ti caca nu'ú loo lo'o na'”, nacui' Ni,

⁴³ “ñá'a cuayá' nu cua'ni tye na' cha' ji'í lcaa tya'a cusu' nu'ú”, nacui' ycui' Ndyosi ji'í Cristo li'.

⁴⁴ Xu'na na', ngua'ni ycui' David ji'í Cristo. ¿Ñi'ya caca chcui' ngu' cha' jyo'o cusu' ti ji'í Cristo ngua David lacua?

**Ngusta Jesús qui'ya
ji'í mstru cha' jo'ó bi'**

⁴⁵ Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í. Lo'o jua'a lcaa ñati' nu ndi'í slo nchca'a' jyaca' ngu' ji'í cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

⁴⁶ —Tii ti ti' mā cha' ná cñilo'o mstru cha' jo'ó jua ji'í mā. Ndiya tsa ti' mstru bi', cha' laca ngu' tlyu; bi' cha' lacu' ngu' bi' late' tyucui' cu', cha' lye tsa cua'ni chi' ngu' loo ngu' bi' lo'o tsa' ngu' bi' lcaya', jua'a nti' ngu' mstru bi'. Xcui' lo yaca xlya nu tso'o la ña'a ntyucua ngu' bi' ne' laa ji'í ngu', jua'a ntyucua ngu' bi' ca su tso'o la lo'o ndya'a ngu' bi' ta'a. ⁴⁷ Hasta nxlyaa' ngu' bi' ña'a tsaca ni'í ji'í nu cuna'a' ti'í. Cñilo'o ti ngu' bi' ji'í ñati' cha' ñati' tso'o laca ngu' bi'; bi' cha' quiña'a tsa cha' jo'ó nchcui' ngu', tyiquee' tsa nchcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi li'. Pana tucua cha' ntsu'u tyiquee' ngu' bi'; bi' cha' tlyu la cha' ti'í caca ji'í ngu' bi', lye la chcube' ngu' bi' li'.

Cha' tso'o ji'í nu cuna'a' ti'í

21 Lo'o li' na'a Jesús ji'í ngu' culiya' nu ndya'a' ne' laa, cha' nsu'ba ngu' cñi ne' cñá' su tyu'u msta. ² Lo'o jua'a na'a yu ji'í sca nu cuna'a' ti'í nu ngusu'ba tucua tya'a ti cñi sube ne' cñá' bi'. ³ Li' nchcui' Jesús lo'o tya'a ndya'a' yu:

—Chañi cha' nu nda na' lo'o mā, cha' quiña'a' la cñi nda nu cuna'a' ti'í jua que lcaa xa' ñati'. ⁴ Nu ngu' culiya' jua ni, nda ngu' xi cñi nu cua ntyucua ti ji'í ngu'; lo'o nu cuna'a' ti'í jua ni, ti'í tsa, pana cua nda ma' lcaa nu ntsu'u ti xi ji'í ma' cha' tyiji yu'u ji'í ma' chalyuu re.

Ngulala ti cati' nu laa tonu bi'

⁵ La cui' hora ndu' xi ñati' nchcui' ngu' cha' ji'í laa tonu bi', lo'o jua'a nchcui' ngu' cha' ji'í quee nu tso'o tsa ña'a nu ntsu'u ji'í laa bi'; nchcui' ngu' cha' ji'í na nu tso'o tsa ña'a, na nu cua nda ngu' ña'a msta' ti ji'í cha' caca tso'o la ña'a ne' laa bi'. Li' nchcui' Jesús cha' ji'í laa bi':

⁶ —Tyalaa tsá nu tye cha' ji'í lcaa na nu ña'a' cu'mā re juani cati', ña'a' cuayá' nu nga'aa tyanu ni sca quee nu xñi ca'a' chu' tya'a.

**Cha' ti'í nu caca lo'o
cua tye ti chalyuu**

⁷ Li' nchcuane ngu' ji'í Jesús:

—Mstru, ¿ni jacua' caca cha' bi'? —nacui' ngu' ji'í Jesús—. ¿Ñi'ya caca ca cuayá' ti' ya lo'o cua caca ti cha' cuxi bi'?

⁸ —Cui'ya mā cuentya —nacui' Jesús li'—, cha' ná tucui cñilo'o ji'í mā. Quiña'a' tsa ngu' caa' ngu' nu ñacui' cha' Cristo laca ycui' ca ngu': “Juani ndyalaa tyempo bi'”, ñacui' ngu' bi'. Pana ná xñi mā cha' ji'í ngu' bi'. ⁹ Nu lo'o caja cha' ji'í mā cha' cua lijya' tyempo cusu', masi nde quichi' tyi mā, masi tyijyu', ná cutsij mā li'. Nga'a' cha' caca lcaa cha' bi' clyo la, pana tya lyiji tyalaa hora tye chalyuu.

¹⁰Li' tya nda la Jesús cha' lo'o ngu':

—Xuu tya'a ñati sca tsu' lo'o ngu' chaca tsu', jua'a xuu tya'a ñati sca quichi tlyu lo'o ñati chaca quichi tonu. ¹¹Lye tsa clyacu'i chalyuu li', lye tsa caca jbi'ña jil'i ngu'; cua ña'a ca quichi caa quicha tyaala nu xñi jil'i lcaa ngu' li'. Lye tsa ña'a caca nde cua, tyi'i yutsi tya chalyuu lo'o ña'a ngu' sca na tlyu nu tyaca nde cua.

¹²'Lo'o cu'ma ni, nu lo'o tya lyiji caca cha' bi', li' xñi ngu' jil'i ma cha' sca' ngu' jil'i ma, ta ngu' cha' ti'f jil'i ma, sta ngu' quiy'a jil'i ma su ndyu'u ti'i ngu' ne' laa; lo'o jua'a su'ba ngu' jil'i ma ne' chcu'a, tsa lo'o ngu' jil'i ma slo rey, jua'a slo xa' ngu' nu laca loo, xqui'ya cha' ngusni ma cha' 'na. ¹³Masi cuxi tsa caca cha', pana caja tyempo jil'i ma cha' chcu'i ma cha' jna' lo'o ngu' li'. ¹⁴Ná quiña'a tsa cha' clyacua ti' ma yala la, ñi'ya nu chcu'i ma lo'o ngu' nu laca cña cha' cua'ni lyaá ycu'i ca ti ma jil'i ma. ¹⁵La cui' hora bi' cua'ni na' cha' ca'ya cha' hique ma cha' ca jlo ti' ma ñi'ya nu chcu'i ma lo'o ngu' bi', cha' ná caja cha' nu xtyacu'i tya'a cusuu ma lo'o ma, cha' ná caja ñi'ya nu chcu'i loo ngu' jil'i ma. ¹⁶La cui' sti ma, la cui' ngu' tya'a ngula ma, masi tya'a tyijyu' ti ma, masi tya'a tso'o ma, la cui' ca ngu' bi' tsa lo'o ngu' jil'i ma slo ngu' tisiya. Lo'o ntsu'u cu'ma nu cu-juii ngu' jil'i ma li', ¹⁷cha' tyucui ña'a chalyuu ntsu'u quiña'a tsa ngu' nu ti'f ti' ngu' ña'a ngu' jil'i ma xqui'ya na'. ¹⁸Pana ná chcu'na' ni sca quicha' hique cu'ma cuentya jil'i ycu'i Ndyosi. ¹⁹Nu lo'o cua ndalo ma jil'i lcaa cha' cuxi bi', li' tya caja chalyuu jil'i ma lo'o cua ndye cha'.

²⁰'Pana nu lo'o ña'a ma cha' nsu'ba lo'o ngu' cusuu tyi'i ca to' quichi Jerusalén re, li' ca cuayá' ti' ma cha' cua tye ti cha' jil'i quichi tyi ma re. ²¹Lo'o li' lcaa cu'ma, lo'o lcaa ngu' nu tya ndi'i loyuu su cuentya Judea re, nga'a cha' xna ma tyaa ma tyu'u cu-atsi' ma nde ca'ya; jua'a ngu' nu ndi'i

quichi Jerusalén re, ntsu'u cha' tyu'ut-su' ngu' quichi re; jua'a ngu' nu ndi'i ne' quixi', nga'aa caja tyempo cha' tyaa ngu' nde quichi. ²²Tsa chcube' ma caca tsa bi', lo'o li' nga'a cha' tyu'u tucua lcaa cha' nu nscua lo quityi cusu' cha' caca. ²³Tya'na tsa caca jil'i ngu' cuna'a nu ntsu'u sni' tsa bi'; jua'a tya'na tsa caca jil'i nu ngu' cuna'a nu ntsu'u cubi' cuañi' nu tya ndyati', cha' lye tsa tyu'u cha' ti'f lo yuu; cuxi tsa cha' ti'f caca jil'i ngu' li'. ²⁴Ntsu'u ngu' nu cajaa laja cha' cusuu bi', lo'o jua'a ntsu'u xa' la ngu' nu tyaa ngu' preso lcaa lo yuu su cuentya jil'i xa' nasiyu tyijyu' la. Satá quiya' ngu' xa' tsu' bi' jil'i quichi Jerusalén re, ña'a cuayá' nu tye tyempo nu ngujui chacuayá' jil'i ngu' bi', cha' caca ngu' loo ca nde.

**Ndi'ya caca lo'o chaca quiya'
caa ycu'i nu cua nda Ni jil'i
lijya cha' caca ñati**

²⁵'Tyu'u tucua cuayá' nu tyaca' ña'a ngu' lo cuichaa li', jua'a lo co', la cui' jua'a lo cualya nu ntsu'u nde cua. Lo'o li' lye tsa quichi cha' hique ñati chalyuu; cutsii tsa ngu' li', xqui'ya cha' lye tsa cañi ntyijil'i clyoo' lo hitya tyuj'o. ²⁶Hasta tyucua ti ti'f ñati, xqui'ya cha' cutsii tsa ngu' laja lo'o ntajatya ngu' si tya caca la cha' cuxi bi'; lye tsa culacua ti' ngu' na ca caca chalyuu. Lo'o jua'a lye tsa quiña lcaa cuii nu ntsu'u nde cua. ²⁷Li' ña'a ngu' jil'i ycu'i na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, ña'a ngu' lo'o tyaa na' laja coo nu ndubi tsa ña'a. Tlyu tsa chacuayá' ngujui jna' cha' tyaa na' li'; jua'a lye tsa quiji'i xee loo na' lo'o caa na' li', nu lo'o caca na' loo. ²⁸Nu lo'o xana caca cha' bi', li' cua'ni tlyu ma tyiquee ma, taca ca chaa ti' ma chaca quiya' cha' cua ngulala tsa clyaa ma li' —nacui Jesús.

²⁹Lo'o jua'a nda Jesús chaca cuii re lo'o ngu' li':

—Ñā'a mā xi jī'i cua ñā'a ca yaca quityi, ñā'a mā xi jī'i yaca ntsati; ³⁰lo'o ñā'a mā cha' cua ntyucua laca', li' nchca cuayá' ti' mā cha' cua ngulala ti caca ni tyo. ³¹La cui' jua'a caca lo'o caca lcaa cha' nu cua nchcui' na', li' ca cuayá' ti' mā cha' cua caa ti ycu'i' Ndyosi cha' caca Ni loo. ³²Chañi cha' nu nda na' lo'o mā —nacui' Jesús—, caca lcaa cha' bi' lo'o bilya tye cha' jī'i ñati nu lu'ú chalyuu juani. ³³Tye cha' jī'i lcaa na nu ntsu'u nde cua, tye cha' jī'i lcaa na nu ntsu'u nde lo yuu, pana ná tye cha' jī'i cha' nu cua nchcui' na' lo'o mā; nga'a cha' caca cha' bi'.

³⁴'Cui'ya mā cuentya, cua'a mā jī'i ycu'i' ca mā cha' tii ti ti' mā tyi'i mā lo'o tyalaa tsā bi'; si culiji yu'u ti mā chalyuu jī'i mā jua'a ti lo'o ndya'a tsa mā calle, lo'o cu'bi ti mā, la cui' jua'a si ntsu'u tyuu tya'a cha' nu ndube tsa ti' mā jī'i, ná caca tyi'i mā tii ti ti' mā li'. Ñi'ya ndyacu' sca lco'o, ³⁵jua'a caca nu lo'o tyalaa tsā bi' ca su ndi'i lcaa ñati lu'ú tyucui ñā'a chalyuu. ³⁶Tii ti ti' mā tyi'i mā chalyuu lacua. Lcaa tyempo chcui' mā lo'o ycu'i' Ndyosi cha' xtyucua Ni jī'i mā, cha' talo mā lo'o caca cha' cuxi bi' chalyuu. Lo'o li' caja ñi'ya nu tyalaa mā su tyucua ycu'i' na' nu cua nda Ni 'na liyaa cha' caca na' ñati, cha' cua'ni cuayá' na' jī'i mā —nacui' Jesús jī'i ngu'.

³⁷Lcaa tsā ndacuā ndya'a Jesús nclyu'u yu jī'i ngu' ne' laa tonu ca quichi Jerusalén bi'; lcaa talya ndyu'u yu ndyaa yu ndi'i yu nde lo ca'ya nu ntucua cacua ti, nu naa ca'ya Olivos. ³⁸Lcaa tsā, tlya tsa ndya'a quiña'a ñati ne' laa tonu bi', cha' cuna ngu' ni cha' nda Jesús.

Cuaana ti ngüiñi cha' jī'i ngu' lo'o tya'a ngu' cha' xñi ngu' jī'i Jesús

22 Cua ngulala ta'a nu lo'o ndacu ngu' judío sca lo xlyá nu ná lo'o scuā tiye' ndya'; ta'a pascua, jua'a naa

ta'a bi'. ²Lo'o nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o mstru cha' jo'ó bi' ni, nclyana ngu' ñi'ya caca cha' cujuui ngu' jī'i Jesús, masi ntsii ngu' jī'i ñati quichi.

³Li' ndyatí ycu'i' nu xña'a nu naa Satanás ne' cresiya jī'i Judas Iscariote, masi la cui' tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a jī'i Jesús laca yu bi'. ⁴Bi' laca nu ndyaa, ndyaa na'a jī'i ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o jī'i ngu' nu laca cña ne' laa. Li' nchcui' yu lo'o ngu' bi' ñi'ya nu cua'ni yu cha' tya yu jī'i Jesús ya' policia, cha' tyaa lo'o ngu' jī'i slo sti jo'ó bi'. ⁵Tso'o tsa ngua ti' ngu' sti jo'ó bi'. Lo'o li' nacui' ngu' bi' jī'i yu cha' ta ngu' cñi jī'i; ⁶ngüiñi cha' jī'i yu lo'o ngu', bi' cha' nguxana yu ngulana yu ñi'ya nu cua'ni yu cha' tyaa lo'o yu jī'i Jesús laja lo'o ná ndi'i ñati.

Chaca tya quiya' ndyacu Jesús sii lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jī'i

⁷Li' ndyalaa tsā ta'a nu ndacu ngu' xlyá tiji; la cui' tsā bi' ntsu'u cha' cujuui ngu' xlya' cuañi' cha' cacu ngu' sii ta'a pascua bi'. ⁸Li' ngulo Jesús cña jī'i Juan lo'o jī'i Pedro:

—Yaa clya mā cha' cua'ni cho'o mā sii nu cacu na cuentya jī'i ta'a pascua —nacui' yu jī'i ngu' bi'.

⁹Li' nchcuane ngu' bi' jī'i yu:

—¿Macala nti' nu'u cha' cua'ni cho'o ya sii bi'?

¹⁰Nguxacu' Jesús cha' jī'i ngu' bi' li':

—Nu lo'o tyalaa mā to' quichi, li' tyacua tya'a mā lo'o sca nu qui'yu nu ntu-cua sca te'i hitya scu yu —nacui' Jesús—. Tyu'u lca'a mā jī'i yu ñā'a cuayá' nu tyalaa mā toni'i su tyatí yu ni'i. ¹¹Li' chcui' mā lo'o ngu' ca tyi bi': “Ndi'ya ñacu' mstru jī'na jinu'u: ¿Macala ntucua cuarto su caa na' cha' cacu na' sii lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a 'na, cha' cua'ni ya ta'a pascua re?” ñacu' mā jī'i yu. ¹²Li' culu'u yu sca cuarto jī'i mā, sca cuarto tlyu ca cua la nu cua laca ngua tso'o. Ca

bi' cua'ni cho'o mā s̄ij bi' —nacui Jesús j̄i'ḡ ngu'.

¹³ Ndu'u ngu' ndyaa ngu' bi' li'; lo'o ñi'ya nu nacui Jesús j̄i'ḡ ngu' cha' caca cha' bi', jua'a ngua cha'. Li' ngua'ni cho'o ngu' s̄ij cuentya j̄i'ḡ ta'a pascua bi'.

¹⁴ Nu lo'o ndyalaa hora cha' cacu ngu' s̄ij, li' ndyaa tucua Jesús to' mesa lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a j̄i'ḡ bi'. ¹⁵ Li' nacui yu j̄i'ḡ ngu' bi':

—Tya sa'ni nti' tsa na' cha' cacu na' s̄ij ta'a pascua re lo'o cu'mā, nu lo'o tya lyiji ti cajaa na' —nacui Jesús—. ¹⁶ Nti' na' cacha' na' j̄i'ḡ mā cha' ni chaca quiya' nga'aa cua'ni na' ta'a re lo'o cu'mā ña'a cuayá' nu tye chalyuu, lo'o li' cacu na stu'ba ti lo'o caca ycu' Ndyosi loo j̄i'ḡ lcaa ñati'.

¹⁷ Li' ngusñi Jesús sca vaso vino, ndya xlya'be j̄i'ḡ ycu' Ndyosi li'. Ndi'ya nacui yu j̄i'ḡ nu ngu' nu ndyaca tsa'a j̄i'ḡ bi' li':

—Co'o mā vino nu ntsu'u ne' vaso re, lo'o jua'a ta mā vino re co'o ca ta'a tya'a mā —nacui Jesús li'—. ¹⁸ Chañi cha' nu ndacha' na' j̄i'ḡ mā, cha' nga'aa co'o na' vino lo'o mā ña'a cuayá' nu caca ycu' Ndyosi loo j̄i'ḡ lcaa ñati'.

¹⁹ Nu lo'o cua ntsu'u xlyá bi' ya' Jesús, li' ndya xlya'be j̄i'ḡ ycu' Ndyosi, cuati ngusa'be yu xlyá bi', cha' tacha j̄i'ḡ ngu'. Li' nchcui' yu lo'o ngu':

—Nde laca na', ycu' cuaña' na' laca re. Na cua nda ycu' Ndyosi Sti na' 'na cha' cajaa na' cha' caca tso'o cha' j̄i'ḡ cu'mā. Tyi'u ti' mā 'na lo'o cacu mā xlyá re.

²⁰ La cui' jua'a ngua'ni Jesús lo'o vaso bi' lo'o ndye ndyacu ngu'.

—Lo'o co'o mā vino re tyi'u ti' mā j̄i'ḡ cha' cucui nu cua quiñi ti j̄i'ḡ ycu' Ndyosi lo'o mā —nacui Jesús li'—. Nu lo'o cajaa na' lo crusi, li' tyalú tañi na' xqui'ya cu'mā.

²¹ Pana nga'a yu juani la cui' yu nu cuju' cresiya 'na j̄i'ḡ ngu' cuxi; stu'ba ti nga'a yu bi' to' mesa re lo'o na' —nacui Jesús li'—. ²² Nga'a cha' tsa'a na' nu cua

lijyaa cha' caca na' ñati, tsa'a tyucui su cua nscua cuayá' cha' tsa'a cuentya j̄i'ḡ ycu' Ndyosi Sti na'. Pana tya'na tsa nu qui'yu nu cua cuju' ti cresiya 'na j̄i'ḡ ngu' cuxi bi'.

²³ Li' nguxana ngu' nchcui' ngu' lo'o tya'a ndi'ḡ ti ngu':

—¿Tilaca laca nu tya j̄i'ḡ mstru ji'na re ya' ngu' xña'a? —nacui ngu'.

Nchcui' tyucuaa ti' ngu' lo'o tya'a ndyaca tsa'a ti ngu'

²⁴ Lo'o ti nguxana ngu' nchcui' tyucuaa ti' ngu' lo'o tya'a ndyaca tsa'a ti ngu', nchcui' ngu' cha' j̄i'ḡ tilaca nu caca loo la j̄i'ḡ tya'a ngu'. ²⁵ Laja li' xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' chaca quiya':

—Cua ña'a ca xu'na chalyuu, tso'o tsa nclyo bi' cña j̄i'ḡ ñati j̄i'ḡ; ñati nu tso'o tsa ndu'ni laca nu laca loo bi', nacui ngu' li'. ²⁶ Pana cu'mā ni, ná ntsu'u cha' cua'ni mā jua'a lo'o tya'a mā. Ndi'ya cua'ni mā tso'o la: nu lo'o nti' mā cha' ndulo la cha' j̄i'ḡ mā que cha' j̄i'ḡ tya'a mā ni, li' nga'a cha' cua'ni mā ñi'ya si laca mā nu cuañi' la j̄i'ḡ tya'a mā —nacui Jesús j̄i'ḡ ngu' bi'—. Jua'a cu'mā nu nti' mā culo mā cña j̄i'ḡ tya'a mā ni, nga'a cha' cua'ni mā cña cuentya j̄i'ḡ lcaa tya'a mā. ²⁷ ¿Tilaca laca nu ndulo la cha' j̄i'ḡ lacua? ¿Ha nu ntucua to' mesa cha' cacu? ¿Ha msu nu nxacu j̄i'ḡ yu? Chañi cha' yu nu ntucua to' mesa ni, bi' laca nu ndulo la cha' j̄i'ḡ, cha' bi' laca xu'na ngu'. Pana nu na' ni, ñi'ya si laca na' sca msu j̄i'ḡ mā, jua'a ti ndi'ḡ na' laja cu'mā —nacui Jesús—.

²⁸ Cu'mā ni, cua ndi'ḡ mā lo'o na' lcaa tyempo lo'o nchcube' na' ndi'ḡ na' chalyuu re, ²⁹ bi' cha' ta na' sca cña tso'o nu cua'ni mā cha' caca mā cña lo'o na'; cña bi' caca ñi'ya laca cña nu nda Sti na' 'na, cha' caca na' loo. ³⁰ Nga'a cha' stu'ba ti cacu mā co'o mā lo'o na' ca su tlyu bi' su tyucua na'; nga'a cha' stu'ba ti tyi'ḡ mā lo'o na' nu lo'o cua'ni cuayá' na' j̄i'ḡ lcaa ñati; lo'o jua'a cua'ni cuayá' mā j̄i'ḡ

tya'a ñati mā, nu tii tyucuaa tya'a taju ngu' Israel tya'a na.

**Chcui' Pedro lo'o ngu' cha' ná
nslo yu ji'i Jesús tsiya' ti**

³¹ Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o Simón Pedro bi':

—Simón —nacuī—, laca cha' ñi'ya laca si' cua ngüijña Satanás chacuayá' cha' cua'ni lya' ti' ji'i lcaa cu'ma; cua nti' yu cua'ni cuayá' yu ji'i mā, cha' xcutsii yu ji'i mā. Ñi'ya laca lo'o nscui' ngu' ji'i si'yu trigo cha' tyubii ji'i, jua'a cua'ni yu lo'o mā, nti' yu. ³² Pana cua ngüijña na' ji'i ycu' Ndyosi Sti na' cha' jinu'u Pedro, cha' ná tye cha' jlya ti' nu'u 'na. Lo'o cua nteje tacui cha' cuxi bi' hī, nu lo'o xa' chcui' nu'u cha' 'na, li' taca xtyucua nu'u ji'i xa' la tya'a mā cha' tso'o la xñi ngu' cha' 'na.

³³ —Cusu' —nacuī Simón li'—, ná ndu'ni cha' jna' masi tsa'a lo'o nu'u ne' chcuā, masi cajaa na' lo'o nu'u —nacuī ji'i Jesús.

³⁴ —Ndi'ya nchcui' na' lo'o nu'u juani, Pedro —nacuī Jesús ji'i—, cha' nu lo'o tya lyiji xi'ya ndye'e talya juani, li' sna quiyá' ñacuī nu'u cha' ná nslo nu'u 'na.

Cua ngulala ti hora nu chcube' Jesús

³⁵ Li' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—Nu lo'o ngulo na' cña ji'i mā cha' tsaā mā xa' quichi' nu ná lo'o cuju' cñi ji'i mā, ná lo'o xa' cuju', ná lo'o caña ji'i mā, ¿ha ntsu'u na nu lyiji ji'i mā li'?

—Ná sca na lyiji ji'i ya li' —nguxacuī ngu' cha' ji'i.

³⁶ Li' nacui' Jesús ji'i ngu':

—Jua'a ngua tu'ni, pana xa' ña'a nga'a cha' cua'ni mā juani. Nu cu'ma nu ntsu'u cuju' cñi ji'i mā ni, lo'o bi' cui'ya mā tsaā mā, lo'o xa' cuju' lo'o; si ná ntsu'u maxtyi cusuū ji'i mā, nga'a cha' cuju' mā ste' mā cha' cui'ya mā maxtyi. ³⁷ Jua'a cha' nchcui' na' lo'o mā cha' nga'a cha' tyu'u tucua cha' cuxi nu nchcui' quityi

cusu' cha' caca 'na. Ndi'ya nscua cha': “Ñi'ya nu ndu'ni ngu' lo'o ñati cuxi, jua'a cua'ni ngu' lo'o ycu' Cristo”. Lcaa cha' nu nscua cha' caca 'na, jua'a caca 'na tu'ni —nacuī Jesús ji'i ngu'.

³⁸ Li' nacui' ngu' bi' ji'i:

—Cusu', nde ntsu'u tucua tya'a maxtyi cusuū —nacuī ngu'.

—Cuayá' cua lacua —nacuī Jesús li'.

**Nchcui' Jesús lo'o ycu' Ndyosi
Sti yu ca Getsemaní**

³⁹ Li' ndu'u Jesús ndyaa yu ca lo ca'ya Olivos, ñi'ya nu ndu'ni ti yu. Lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi', ndu'u lca'a ngu' ji'i yu li'. ⁴⁰ Nu lo'o ndyalaa ngu' ca bi', li' nacui' Jesús ji'i ngu':

—Chcui' mā lo'o ycu' Ndyosi Sti na' cha' ná tyijiloo nu xña'a ji'i mā —nacuī.

⁴¹ Li' ndu'utsu' Jesús nde slo ngu' ña'a cuayá' nu tyalaa sca quee cu na, ca bi' ndyatū stī' Jesús cha' chcui' lo'o ycu' Ndyosi.

⁴² —Sti na' —nacuī yu—, ¿ha ná ntsu'u xi xa' la ña'a nu caca cua'ni na' cña re, cha' nga'aa chcube' la na' lo'o cña tlyu re jinu'u? —nacuī Jesús ji'i ycu' Ndyosi Sti yu—. Pana nti' na' cha' cua'ni na' cua ña'a ca cña nu nti' nu'u cha' cua'ni na'.

⁴³ Li' ndu'u tucua sca xca nu ngutu'u slo ycu' Ndyosi nde cua, cha' ta la juersa ji'i Jesús. ⁴⁴ Nu lo'o lye tsa nchcube' Jesús, li' lye la nchcui' yu lo'o ycu' Ndyosi. Lo'o li' ntyucua jatá Jesús, ndyalú nchcua' lo yuu; ñi'ya si nchcua' tañi ycu', jua'a ña'a.

⁴⁵ Ndyo nchcui' Jesús lo'o ycu' Ndyosi Sti yu, li' nguxtyuū yu ñaa yu slo nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu. Li' nquiye ngu' ji'i yu, ndi'i ngu' laja' ngu' cha' ndye juersa ji'i ngu', cha' xñi'i tsa ti' ngu'. ⁴⁶ Li' nacui' yu ji'i ngu':

—¿Ni cha' laca ndi'i mā laja' ti mā? Tyatū clyā mā cha' chcui' mā lo'o ycu' Ndyosi, cha' ná tyijiloo nu xña'a ji'i mā.

Ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús preso

⁴⁷ Tya nchcui' ca Jesús lo'o ngu' bi', li' ndyalaa quiña'a tsa ñati. Nu naa Judas bi', tsaca yu tya'a nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús ni, ngulu'u yu tyucuii ji'i ngu' quiña'a bi'. Naa yu ca slo Jesús cha' chcuicha' yu saca' Jesús. ⁴⁸ Li' nchcui' Jesús lo'o yu bi':

—Judas —nacui—, ¿ha bi' cha' chcuicha' nu'u 'na cha' tya nu'u 'na ya' ngu' cuxi, na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati?

⁴⁹ Lo'o na'a ngu' nu ndu lo'o Jesús ñi'ya caca cha' bi', li' nchcuane ngu' ji'i yu:

—Cusu' —nacui ngu'—, ¿ha cua'a ya jinu'u lo'o maxtyi, cha' ná caa ngu' cua?

⁵⁰ Li' ngusicua tsaca tya'a ngu' bi' maxtyi ji'i yu, ngusi'yu yu jyaca sca msu ji'i xu'na sti jo'ó; ngusi'yu cu' yu scua' jyaca la'a tsu' cui ji'i yu. ⁵¹ Li' nacui Jesús ji'i ngu':

—Cuayá' tsa lo cua ti. Ta ti'i mā maxtyi ji'i mā.

Li' ngusta ya' Jesús lo scua' jyaca msu bi', ngua tso'o ca scua' jyaca yu li'.

⁵² Lo'o ti nchcui' Jesús lo'o ngu' sti jo'ó nu laca loo, lo'o ngu' nu laca cña ne' laa, jua'a lo'o ngu' cusu' ji'i quichi, laca ngu' nu ñaa cha' tya'a lo'o ngu' ji'i:

—¿Ha na ndu'u cu'mā lijyā mā lo'o maxtyi ji'i mā, lo'o yaca ji'i mā, cha' quiji'i yaca mā 'na ñi'ya nu ntyiji'i na ji'i sca cuaana? ⁵³ Laca tsā lo'o nguti'i na' lo'o cu'mā ne' laa tonu bi', ni sca quiya' ná ngusacui ya' cu'mā 'na. Pana cua ngujui xi tyempo ji'i mā cha' cua'ni mā cha' cuxi bi' juani, cha' cua nda nu xña'a chacuayá' ji'i mā; la cui' nu bi' laca loo ji'i mā.

Lye tsa nchcui' Pedro cha' ná nslo yu ji'i Jesús

⁵⁴ Lo'o li' ngusni ngu' ji'i Jesús cha' caca preso, ndyaa lo'o ngu' ji'i nde toni'i

ji'i xu'na sti jo'ó. Lo'o Pedro ni, ndyaa lca'a yu ji'i ngu' tyijyu' ti li'. ⁵⁵ Ca bi' nguxtyu'u ngu' xi quii' cla'be la su laja to' ni'i, lo'o li' ndyu'u ti'i ngu' to' lquii' bi'; lo'o Pedro ndyaca'a laja ngu'. ⁵⁶ Li' na'a sca nu cuna'a cua' ji'i ngu' cha' lo'o Pedro nga'a to' lquii' bi'. Ña'a tsa nu cuna'a bi' ji'i yu, li' nchcui' lo'o ngu':

—Lo'o nu qui'yu re ndya'a lo'o nu Jesús bi' —nacui ji'i ngu'.

⁵⁷ Hora ti nguxacui Pedro cha' ji'i nu cuna'a bi':

—Ma' cusu', ná nslo na' ji'i yu jua —nacui Pedro li'.

⁵⁸ Ca tiya' la xi na'a chaca ñati ji'i.

—Lo'o nu'u laca tya'a ndya'a ngu' jua —nacui ñati bi' ji'i Pedro.

—Si'i na' —nacui yu—. Ná laca na' tya'a ndya'a ngu' jua —nacui Pedro ji'i ngu'.

⁵⁹ Cua nteje tacui sca hora, li' nchcui' chaca ñati lo'o tya'a ndya'a ti yu ndacua:

—Chañi cha' lo'o nu qui'yu re ndya'a lo'o preso jua, cha' lo'o yu re laca ngu' Galilea —nacui yu li'.

⁶⁰ —Chocue —nacui Pedro li'—, ná jlo ti' na' ni cha' nchcui' nu'u.

La cui' hora nu lo'o tya ndu Pedro nchcui', li' ngusi'ya sca ndye'e. ⁶¹ Li' nguxtyacui loo Jesús su ndu ne' ni'i, cha' ña'a ji'i Pedro. Hora ti ndyi'u ti' Pedro cha' nu cua nchcui' Jesús lo'o yu tya tsā la. Ndi'ya ngua cha' bi': “Nu lo'o tya lyiji xi'ya ndye'e talya juani, li' sna quiya' ñacui nu'u cha' ná nslo nu'u 'na”, nacui Jesús tya li'. ⁶² Li' ndu'u Pedro nde liya', lye tsa ndyunaa yu cha' ngua xñi'i tsa ti' yu.

Nxtyí lo'o ngu' ji'i Jesús

⁶³ Lo'o ngu' nu ndu cua ji'i Jesús ni, nxtyí lo'o tsa ngu' ji'i Jesús, lo'o jua'a ngujui'i ngu' ji'i yu. ⁶⁴ Ndacu' ngu' cloo Jesús lo'o sca late', cuati ngujui'i ya' ngu' saca' yu. Li' nacui ngu' ji'i yu:

—Ca tii nu'u, ¿tilaca laca nu ngujui'i jinu'u lacua?

⁶⁵ Lo'o jua'a quiña'a la cha' suba' nchcui' ngu' bi' lo'o Jesús li'.

Ndu Jesús nde loo ngu' nu laca cña

⁶⁶ Lo'o ngxuee, li' ndyu'u ti'i ngu' cusu' ji'i ngu' judío, lo'o ngu' sti jo'ó nu laca loo, lo'o ngu' mstru cha' jo'ó; ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús nde loo ña'a taju ngu' tisiya bi'. Ca bi' ngxuxana ngu' ndacha' ngu' ji'i yu:

⁶⁷ —Cuacha' clya nu'u ji'i ya si nu'u laca Cristo —nacu'i ngu' ji'i yu.

Nguxacu'i Jesús cha' ji'i ngu' li':

—Masi ñacu'i na' ji'i ma' jua'a, ná jlya ti' ma' 'na. ⁶⁸ Masi xcuane na' sca cha' ji'i ma', ná xacu'i ma' cha' 'na. Cua jlo ta' cha' ná culaá ma' 'na. ⁶⁹ Pana nde loo la tyucua na' nu lijyaa cha' caca na' ñati, tyucua na' nde la'a tsu' cui' ji'i ycu'i' Ndyosi nu lcaa tsiya' ti cña nchca ji'i Ni.

⁷⁰ Lo'o ti nchcuane lcaa ngu' tonu ji'i yu:

—¿Ha nu'u laca Sñi' ycu'i' Ndyosi lacua?

Li' xa' ngxuxacu'i Jesús cha' ji'i ngu' chaca quiya':

—Chañi cha' nu nchcui' cu'ma' lo'o nacui' ma' cha' bi' laca na' —nacu'i yu ji'i ngu'.

⁷¹ —Nga'aa nti' culana na xa' la ñati nu jlo ti' —nacu'i ngu' li'—. Cua ndyuna lcaa na cha' nu nchcui' yu re. Tu'ba ycu'i' ca yu cua ndu'u cha' cuiñi.

Ndu Jesús nde loo Pilato nu laca loo

23 Ndatu' lcaa ngu' tisiya li', ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús slo Pilato nu ngua gobernador romano tyempo bi'. ² Ca bi' ngxuxana ngu' ngusta ngu' qui'ya ji'i Jesús:

—Cua ngusñi ya ji'i nu qui'yu re, cha' ndatsaa tsa yu ji'i ngu' judío tya'a ya. Nacu'i yu cha' ná ntsu'u chacuayá' ta ya cñi cña loo ya ji'i nu laca cña ji'i cu'ma,

ngu' romano; lo'o jua'a lye tsa nchcui' yu cha' ycu'i' yu laca Cristo, ñi'ya si laca yu rey ji'i ya —nacu'i ngu' ji'i Pilato.

³ Li' nchcuane Pilato ji'i Jesús:

—¿Ha rey ji'i ngu' judío laca nu'u? —nacu'i.

Li' ngxuxacu'i Jesús cha' ji'i Pilato bi':

—La cui' cha' nu cua nchcui' nu'u, la cui' bi' laca na' —nacu'i.

⁴ Li' nacui' Pilato ji'i ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ji'i xa' la ngu' nu ndya'a lo'o:

—Ná nquije ni sca cha' cuxi 'na cha' sta na' qui'ya ji'i yu re —nacu'i Pilato.

⁵ Pana nu ngu' bi' ni, chaca quiya' lye la nchcui' ngu', cui' tsa ngusi'ya ngu' ji'i Pilato bi' li':

—Na ngusu'ba ñasi' ti yu re ji'i lcaa ñati Judea lo'o cha' nu ngulu'u yu ji'i ngu' —nacu'i ngu'—. Nde Galilea ngxuxana yu re, lo'o hasta ca nde nclyu'u yu cha' cuxi bi' ji'i ngu' juani.

Ndu Jesús nde loo Herodes

⁶ Lo'o cua ndyuna Pilato cha' bi', li' nchcuane yu ji'i ngu' si nde Galilea ngutu'u Jesús lijya.

⁷ —La cui' —nacu'i ngu'.

Li' ndyi'u ti' Pilato cha' ndi'i Herodes quichi Jerusalén tsá bi'. Lo'o nu Herodes ni, laca yu loo loyuu su cuentya Galilea; bi' cha' nda Pilato ji'i Jesús ndyaa slo Herodes bi' li'. ⁸ Lo'o na'a Herodes ji'i Jesús, tso'o tsa ngua tyiquee yu li', cha' cua sa'ni tsa nti' yu ña'a yu ji'i Jesús. Cua ndyuna yu lo'o nchcui' ngu' cha' ji'i Jesús, lo'o nti' tsa yu ña'a yu sca cha' tlyu nu cua'ni Jesús. ⁹ Quiña'a tsa cha' nchcuane yu ji'i Jesús li', pana ná ngxuxacu'i Jesús cha' ji'i yu tsiya' ti. ¹⁰ Lo'o jua'a ndi'i ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' mstru cha' jo'ó; ngu' bi' laca nu ngusta qui'ya ji'i Jesús, lo'o juani tya quiña'a tsa cha' cuxi nchcui' ngu' bi' ji'i. ¹¹ Li' ngua'ni lya' ti Herodes ji'i Jesús; jua'a sendaru ji'i yu, cuxi tsa ngua'ni

ngu' lo'o. Cha' caja ñi'ya nu xtyí lo'o ngu' ji'i, li' nguxacu' ngu' late' tso'o tsa ña'a ji'i; late' ndubi ña'a ñi'ya ña'a ste' rey nguxacu' ngu' ji'i. Lo'o li' nda Herodes ji'i Jesús ndyaa chaca quiya' slo Pilato. ¹²Tsa bi' ngua stu'ba cha' ji'i Herodes lo'o Pilato chaca quiya'; tya'a cusuu ngu' ngua ngu' bi', pana juani cua ndyaca tya'a tso'o ngu'.

Ngulo Pilato cña cha' cujuui ngu' ji'i Jesús

¹³Li' nguxuti'i Pilato ji'i lcaa sti jo'ó nu laca loo, lo'o ji'i lcaa ngu' tisiya, lo'o ji'i lcaa ñati. ¹⁴Nhcui' yu lo'o ngu' li':

—La cui' cu'ma ñaa lo'o ma ji'i nu qui'yu re slo na', nu nacui ma cha' lye tsa ndu'ni yu cha' ná tyi'i ti ti ngu' —nacui yu ji'i ngu'—. Pana cua nhcui' na' lo'o yu re slo lcaa cu'ma; cua na'a ma cha' ná nquiye ni sca qui'ya ji'i yu 'na, ñi'ya nu qui'ya nu ngusta cu'ma ji'i yu. ¹⁵La cui' jua'a Herodes, ná ngujui ñi'ya qui'ya nu sta nu cusu' bi' ji'i nu Jesús re, bi' cha' cua nda nu cusu' bi' ji'i yu ñaa slo na' chaca quiya'. Ná sca cha' cuxi ná ngua'ni yu lacua, bi' cha' ná ndu'ni tsa cha' cajaa yu cuentya jna'. ¹⁶Xcube' na' xi ji'i yu clyo, cuati culaá na' ji'i yu li' —nacui Pilato ji'i ngu'.

¹⁷Lcaa yija lo'o ndyaca tsa ta'a pascua bi', li' ndu'ni lyaá nu laca gobernador ji'i sca ti preso jua'a ti; ¹⁸bi' cha' nguxana ngu', tyucui ña'a taju ngu' stu'ba ti, cuii tsa nxi'ya ngu' ndijña ngu' chaca preso ji'i Pilato:

—Si'i nu qui'yu re cua'ni lyaá nu'u ji'i —nacui ngu'—. Yaa lo'o ji'i yu re. Culaá ji'i nu Barrabás bi' cha' tyu'u.

¹⁹Na cua ngusu'ba ngu' ji'i nu Barrabás bi' ne' chcuá xqui'ya cha' ndatsaa tsa ji'i ñati quichi cha' xuu tya'a ngu' lo'o ngu' xa' tsu' nu laca loo. Cuati cua ndyujui Barrabás ji'i ñati. ²⁰Pana ngua ti' Pilato culaá ji'i Jesús, bi' cha' xa' nhcui' yu lo'o ngu'. ²¹Cuii

la nguxacu' nu quiña'a tsa ñati bi' cha' ji'i Pilato li':

—¡Cujui' ca'a clya ji'i yu lo crusi cha' cajaa yu! —nacui ngu'—. ¡Cujui' ca'a clya ji'i yu lo crusi! —nacui ngu' quiña'a bi' li'.

²²Nu nhca tyuna quiya' nhcui' Pilato lo'o ngu' li':

—¿Ni cha' cuxi ngua'ni yu re? Ná nquiye ni sca cha' cuxi ji'i yu 'na —nacui Pilato—, bi' cha' ná ndu'ni tsa cha' cajaa yu. Tso'o la si na xcube' ti na' ji'i yu, ca tiya' la li' culaá na' ji'i yu.

²³Li' cuii la ngusi'ya ngu' nguxacu' ngu' cha' ji'i nu Pilato bi', cha' cujuui' ca'a clya ji'i Jesús lo crusi. Lye tsa nhcui' ngu', jua'a sti jo'ó nu laca loo nhcui' tsa ngu', bi' cha' ntaja'a Pilato cua'ni ña'a cha' nu ngua ti' ngu'. ²⁴Li' nda yu chacuayá' cha' caca cha' nu ngüi-jña ngu'. ²⁵Lo'o jua'a ngulo laja ti ji'i yu Barrabás nu ngua'ni tsa cha' cusuu, hasta ndyujui ji'i ñati, cha' bi' laca nu ngusubi ngu' quichi cha' tyu'u ne' chcuá tyaa tsa bi'. Lo'o li' ndya Pilato ji'i Jesús ji'i ngu' cha' cua'ni ngu' ña'a cha' nu nti' ti ngu' cua'ni ngu' lo'o.

Ngujui' ca'a ngu' ji'i Jesús lo crusi

²⁶Lo'o li' ndyaa ngu' sendaru, ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús cha' cujuui' ca'a ngu' ji'i lo crusi. Li' ndyacia tya'a ngu' sendaru lo'o sca ñati nu naa Simón, nu lo'o ñaa yu ndyaa yu ne' quixi'; ngu' quichi Cirene laca yu bi'. Lo'o li' ngulo ngu' cña ji'i yu cha' tsa lo'o yu ji'i crusi cuentya ji'i Jesús.

²⁷Quiña'a tsa ñati lca'a ngu' ji'i Jesús ndyaa. Jua'a ndya'a quiña'a tsa nu cuna'a, ndyunaa tsa ngu'; cuii tsa nxi'ya ngu' cha' tiji' tsa ti' ngu' ji'i Jesús. ²⁸Li' nguxña'a Jesús su ndu' ngu' cuna'a bi', cha' chcu' lo'o ngu':

—Cu'ma ngu' cuna'a Jerusalén re, ná xi'ya ma xqui'ya na' —nacui Jesús ji'i ngu'—. Tso'o la xi'ya ma xqui'ya ycu'i

ca ti mā, cuati xqui'ya sñi' mā. ²⁹ Cua tyalaa ti tyempo cuxi, lo'o li' ñacui' ngu' ndi'ya: “Juani tso'o la ndi'i nu cuna'a nu ná ngujui sñi', nu bilya cua'ni cala sca ñati, nu bilya ta cati' sca nu sube”, ñacui' ngu'. ³⁰ Li' xana ñati' xi'ya ngu': “Tso'o la si clyú ca'ya cua' hichu' na, masi tyacu' cuati' yuu hichu' na, cha' tye cha' ji'na tsiya' ti”. Jua'a ñacui' ngu' li'. ³¹ Ña'a mā ñi'ya nu ndyu'ni ngu' lo'o na' juani. ¿Ñi'ya ta cua'ni ngu' lo'o cu'ma ngu' judfo li' lacua? Tso'o tsa cha' nu ntsu'u jna'; ntsu'u tsa chalyuu jna', cha' ñi'ya nti' sca yaca cuañi', jua'a nti' na'. Pana cu'ma ni, ná tso'o cha' nu ntsu'u ji'i mā; na culiji yu'u ti cha' bi' ji'i mā jua'a ti, cha' ñi'ya nti' sca yaca ncui, jua'a nti' cu'ma —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

³² Lo'o jua'a ndyaa lo'o ngu' ji'i tya tyucuaa tya'a ñati nu tlyu tsa qui'ya ntsu'u ji'i; ndyaa lo'o ngu' ji'i tyucuaa ñati bi', cha' cujuui ngu' ji'i ñati bi' stu'ba ti lo'o Jesús. ³³ Lo'o ndyalaa ngu' su naa La Calavera (ca'ya su nscua tyijya hique jyo'o), li' ngujui' ca'a ngu' ji'i Jesús lo crusi ca bi'. La cui' jua'a ngujui' ca'a ngu' ji'i tyucuaa ñati nu ntsu'u qui'ya tlyu ji'i bi'; ngujui' ca'a ngu' ji'i tsaca yu cuxi bi' lo chaca yaca crusi nu ndu la'a tsu' cui' ji'i Jesús, cuati ngujui' ca'a ngu' ji'i chaca yu cuxi bi' lo chaca yaca crusi nu ndu la'a tsu' coca. ³⁴ Lo'o tya ndi'i ngu' nu ngujui' ca'a ji'i ngu' lo crusi, li' nchcui' Jesús lo'o ycu'i' Ndyosi Sti yu:

—Sti na' —nacui yu—, cui'ya nu'u cha' clyu ti' ji'i ngu' re, cha' ná jlo ti' ngu' ni cha' laca ndyu'ni ngu' jua'a.

Li' ndacha ngu' sendaru bi' ste' Jesús ji'i tya'a ngu' laja lo'o ndijya ti ngu' lo'o tya'a ngu'. ³⁵ Lo'o jua'a ndi'i tsa ñati cha' ña'a cui'ya ngu' ji'i Jesús. Lo'o ngu' tisiya ni, nxyí lo'o ngu' ji'i Jesús li'. Ndi'ya nacui' ngu' bi':

—Ngua'ni lyaá yu ji'i xa' ñati nquicha'; pana juani ntsu'u cha' cua'ni lyaá yu ji'i ycu'i' ca ti yu, si chañi cha'

laca yu Cristo nu ngusubi ycu'i' Ndyosi ji'i lijya chalyuu re —nacui' ngu' bi'.

³⁶ Lo'o jua'a ngu' sendaru bi', ngusti lo'o ngu' ji'i yu ñaa ngu' cacua ti su ndu crusi, cuati nda ngu' vino tiye' cha' co'o yu. ³⁷ Li' ndu'ni ngu' bi' ji'i yu ndi'ya:

—Cua'ni lyaá nu'u ji'i ycu'i' ca si laca nu'u rey ji'i ngu' judfo —nacui' ngu' sendaru bi' ji'i Jesús.

³⁸ Cua nscua letra nde que la su nga'a Jesús lo crusi bi'; ndi'ya nchcui' letra bi': “Nu nde laca rey ji'i ngu' judfo”. Sna lo cha'cña ji'i ngu' nscua cha' bi': cha'cña ji'i ngu' griego nscua, lo'o cha'cña ji'i ngu' latín nscua, lo'o cha'cña ji'i ngu' judfo nscua.

³⁹ Li' chiya'a tsa nchcui' sca nu cuaana tya'a nga'a Jesús lo crusi:

—Si chañi cha' Cristo laca nu'u, cua'ni lyaá nu'u ji'i ycu'i' ca nu'u lacua; lo'o jua'a cua'ni lyaá nu'u ji'i cuare —nacui ji'i Jesús.

⁴⁰ Li' nguxacui' chaca nu cuaana cha' ji'i tya'a:

—¿Ha ná ntsii nu'u ji'i ycu'i' Ndyosi lacua? Stu'ba nchcubé' ngu' ji'i ca ta'a sna na juani —nacui ji'i tya'a cuaana—.

⁴¹ Liñi tsa ntsu'u cha' nchcubé' ngu' ji'na, cha' bi' laca caya' ji'i cha' cuxi nu ngua'ni na; pana nu ñati re ni, ná ntsu'u cha' cuxi nu ngua'ni yu.

⁴² Li' nacui' yu bi' ji'i Jesús:

—Cusu' Jesús —nacui—, tucua' nu'u cha' jna' nu lo'o xana nu'u cha' caca nu'u loo nde chalyuu —nacui nu cuaana bi'.

⁴³ Nguxacui' Jesús cha' ji'i li':

—Chañi cha' nda na' lo'o nu'u —nacui—, juani ti taca tyi'i nu'u lo'o na' ca su tso'o nde cua, ca su ntucua ycu'i' Ndyosi —nacui Jesús ji'i.

Ngujui Jesús

⁴⁴ Lo'o cua ngua nde hora, li' ngua talya tyucui ña'a loyuu; ngua cha' bi' hasta ña'a cuayá' nu ndyalaa hora cua sna nde ngusii, ⁴⁵ jua'a ngua talya loo

cuichaa. Lo'o jua'a nu late' tlyu nu ndacui ne' laa tonu bi', ndya'be late' bi' cla'be la. ⁴⁶Hora bi' cuii tsa ngusi'ya Jesús:

—Sti na', qui'ya nu'u cresiya 'na —nacui yu.

Nu lo'o cua nhcui' yu cha' bi', hora ti ngujui yu li'.

⁴⁷Lo'o na'a nu capitán ji'i sendaru romano ñi'ya ngua cha' bi', li' ngua'ni tlyu ji'i ycuu' Ndyosi. Ndi'ya nhcui' li':

—Chañi cha' ná ntsu'u qui'ya ji'i jyo'o re tsiya' ti —nacui nu capitán ji'i sendaru bi'.

⁴⁸Li' lcaa ñati nu ndi'i hora bi', nu na'a lcaa cha' nu ngua bi', ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'. Ndyu'u tya ngu' tyiquee ngu' ndyaa ngu' cha' xñi'i tsa ti' ngu'. ⁴⁹Pana ndyanu lcaa ngu' tya'a tso'o Jesús ca su ndu' crusi, jua'a nu cuna'a nu cua ndya'a lo'o yu nu lo'o nguxana ti cña ji'i yu nde Galilea, ndyanu ngu' bi' tyijyu' ti ña'a cui'ya ngu' cha' nu ndyaca bi'.

Nguatsi' jyo'o Jesús

⁵⁰Cua ntsu'u sca ñati tso'o nu ndyu'ni tlyu ji'i ycuu' Ndyosi, José naa nu qui'yu bi'. Arimatea laca quichi' tyi; loyuu su cuentya Judea, bi' ndi'i quichi' tyi. Sca nu laca cña laca nu José bi', stu'ba ti ntucua lo'o lcaa ngu' tisiya ji'i ngu' judío. ⁵¹Tya tsubi' cua ntajatya nu José bi' ni jacua' cãa ycuu' Ndyosi cha' caca Ni loo nde chalyuu, bi' cha' ná ngua stu'ba cha' ji'i lo'o tya'a ngu' tisiya lo'o ngusta ngu' qui'ya ji'i Jesús. ⁵²Ndyaa José li', ndyaa slo Pilato cha' jña chacuayá' tsa lo'o ji'i jyo'o Jesús cha' xatsi' ji'i jyo'o bi'. ⁵³Lo'o cua nda'ya ngu' ji'i jyo'o bi' lo' crusi, li' ngüixii José sca tasá lubii hichu' jyo'o Jesús; ndyaa lo'o ji'i jyo'o bi' ngusu'ba ji'i ne' cuaá nu ngulu ngu' sii' cua'a, su bilya xatsi' ngu' ji'i ñati tsiya' ti. ⁵⁴Tsa ta'a sji laca, bi' cha' tii ti ndi'i ngu' cha' cua xana ti ta'a.

⁵⁵Lo'o nu ngu' cuna'a nu ñaa lo'o Jesús nde Galilea ni, ndyaa lca'a ngu' ji'i nu José bi', ndyaa na'a ngu' cuaá ji'i cha' cui'ya ngu' cuentya mala ngusta ngu' ji'i jyo'o Jesús bi'. ⁵⁶Li' ngxutyuu ngu' ñaa ngu' nde quichi' chaca quiya'. Li' ngua'ni cho'o ngu' hitya tyixi xtyi'i, jua'a setye nu tso'o tsa xtyi'i cha' tyu'u chu' jyo'o bi'. Pana ngua'a cña' ngu' tsa ta'a bi', ñi'ya nu nscua cña lo quityi nu ngua sa'ni cha' cua'ni ngu'.

Ndyu'ú Jesús chaca quiya'

24 Nu lo'o cua quixee ti tsa clyo ji'i semana bi', tlya tsa ndyaa nu ngu' cuna'a bi' to' cuaá su nguatsi' jyo'o Jesús. Ndyi'ya ngu' hitya tyixi xtyi'i nu cua ngua'ni cho'o ngu'. Lo'o xa' nu cuna'a ndyaa ngu' lo'o. ²Ngulaa ngu' to' cuaá, li' na'a ngu' quee nu ndyacu' to' cuaá bi', cha' nga'aa ntsiya quee bi' to' cuaá; ntucua yaala ti cuaá bi'. ³Li' ndyatí ngu' ne' cuaá cha' ña'a ngu', pana nga'aa ntsiya jyo'o Jesús. ⁴Ndyutsii tsa ngu' li', nga'aa jlo ti' ngu' ñi'ya nu cua'ni ngu'. Li' na'a ngu' cha' ndu' tucua tya'a nu qui'yu slo ngu'; ndubi tsa ña'a late' lacu' nu ngu' qui'yu bi'. ⁵Ntyucua tii ti'i ngu' li', ndyaca'a ngu' lyuu cha' ndyut-sii tsa ngu' ji'i nu ngu' qui'yu bi'. Lo'o li' nhcui' ngu' qui'yu bi' lo'o ngu':

—¿Ni cha' laca nclyana ma ji'i sca nu lu'ú laja ngu' jyo'o re? —nacui ngu'—. ⁶Nga'aa ntsiya yu bi' ca nde, cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya'. Tyi'u ti' ma ñi'ya nu nacui yu ji'i ma lo'o tya ndi'i ma ca Galilea. ⁷Cua nacui yu cha' ycuu' nu lijya cha' caca yu ñati ni, nga'a cha' ta ngu' ji'i yu ya' ngu' xña'a, cha' kujui' ca'a ngu' ji'i yu lo' crusi. Lo'o chu' sna tsa, li' tyu'ú yu chaca quiya' nacui yu.

⁸Li' ndyi'u ti' ngu' cuna'a bi' lcaa cha' nu nda Jesús lo'o ngu' tya tsubi' la cuentya ji'i ycuu' yu. ⁹Nguxtyuu ngu' ñaa ngu' nde quichi', ndyalaa ngu' slo nu tii chaca tya'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i

Jesús. Li' ndacha' ngu' cuna'a bi' lcaa cha' bi' ji'i ngu', lo'o jua'a lcaa ngu' nu nguta'a lo'o Jesús ndyuna ngu' cha' bi' li'. ¹⁰Ndi'ya naa ngu' cuna'a nu ndyaa to' cuaá bi': ndyaa María Magdalena, cuati Juana, lo'o María xtya'a Jacobo, lo'o xi xa' la ngu' cuna'a. ¹¹Pana si'i jua'a ngua, ngua ti' ngu' nu ngua tsa'a bi'; na nguichi' tsa cha' hique ngu' cuna'a bi', ngua ti' ngu'. Ná jlya ti' ngu' cha' nu nda ngu' cuna'a bi' lo'o ngu' tsiya' ti.

¹²Sca ti Pedro, hora ti ngusna ndyaa to' cuaá bi'. Chacua' na'a Pedro ne' cuaá bi', cha' ntsiya ti tasá nu nguixij hichu' jyo'o Jesús nquicha', na'a cha' chaca se'i nde la'a ti ntsiya late' bi'; lo'o li' ngutu'u Pedro ñaa nde toni'i, ngulacua tsa ti' na laca ngua cha' ndyaa jyo'o bi'.

Su ndyaa ngu' tyucuii nde Emaús

¹³La cui' tsá bi' ndu'u ndyaa tucua tya'a ngu' nde quichi' Emaús. Quichi' bi' ntsu'u tii chaca kilómetro cuayá' tyijyu' ji'i Jerusalén. ¹⁴Ndya'a ti ngu' tyucuii, nchcui' tsa ngu' lo'o tya'a ngu' ji'i lcaa cha' nu ngua bi'. ¹⁵Tya nchcui' tube ngu' ji'i cha' bi', lo'o li' ndyalaa ycu'i Jesús slo ngu', stu'ba ti ndya'a yu lo'o ngu'. ¹⁶Masi na'a ngu' xi ji'i Jesús, pana ná ngua tyuloo tso'o ngu' ji'i yu, cha' ntsu'u sca cha' nu ngua'a ji'i ngu'. ¹⁷Li' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—¿Ni cha' nchcui' tube cu'ma lo'o li-
jya ma tyucuii re? ¿Ni cha' laca xñi'i ti'
ma? —nacui Jesús ji'i ngu'.

Se'i ti ndyatú ngu', ¹⁸lo'o li' nguxacui tsaca nu naa Cleofas cha' ji'i Jesús:

—Tyucui ña'a chalyuu cua jlo ti' ngu' na laca nu ngua nde Jerusalén tsá nu nteje tacui ca ti. ¿Ha sca ti nu'u nu ná jlo ti' na laca nu ngua nde Jerusalén bi'? Jlo ti' lcaa ngu' xa' quichi' nu ñaa ta'a.

¹⁹—¿Na laca ngua? —nacui Jesús ji'i ngu'.

Li' nguxacui ngu' cha' ji'i yu:

—Cha' ji'i Jesús Nazaret —nacui ngu'—, tu'ba ji'i ycu'i Ndyosi ngua yu bi' nchcui' Ni lo'o ñati. Ngua tsa ji'i cha' tu'ba, lo'o jua'a ngua tsa ji'i ngua'ni quiña'a tsa cha' tlyu cuentya ji'i ycu'i Ndyosi; jua'a quiña'a tsa ñati na'a ji'i cha' tlyu bi'. ²⁰Li' nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' nu laca cña, nda ngu' ji'i yu ndyaa cha' cujuui ngu' ji'i yu lo crusi. ²¹Cua sna tsá nteje tacui nu ngua cha' bi'. Lo'o cuare ni, jlya tsa ti' ya ji'i yu nquicha', cha' bi' laca nu cua'ni lyaá ji'i ngu' Israel tya'a na, cha' nga'aa caca loo ngu' xa' tsu' ji'na, cha' tyi'i tso'o ti na loyuu quichi' tyi na, ngua ti' ya. ²²Pana juani nchcutsii xi ngu' cuna'a tya'a ndya'a ya ji'i ya, cha' tlya tsa juani ndyaa ngu' cuna'a bi' to' cuaá, ²³lo'o nga'aa nquije jyo'o Jesús bi' ji'i ngu'. Ñaa ngu' li', nda ngu' cha' lo'o ya cha' cua na'a ngu' sca cha' tlyu. Na ngulu'u-loo ti tucua tya'a xca ji'i ycu'i Ndyosi ji'i ngu' ngua ti' nu ngu' cuna'a bi'; nacui xca bi' ji'i ngu' cha' lu'ú Jesús juani. ²⁴Lo'o ti ndyaa xi ngu' tya'a ngua tsa'a cua to' cuaá li'. Lo'o li' na'a ngu' ji'i xca bi' ñi'ya nu nacui ngu' cuna'a bi' ji'i ya, pana ná na'a ngu' ji'i ycu'i Jesús.

²⁵Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu tya'a ndyaa yu tyucuii:

—Lyiji tsa cha' ji'i cu'ma cha' ca cuayá' ti' ma scaa cha'; tiya' tsa nxñi ma lcaa cha' nu nda ngu' jyo'o nu ngua tu'ba ji'i ycu'i Ndyosi sa'ni la. ²⁶¿Ha si'i na cua ntsu'u cha' chcube' nu laca Cristo bi' ñi'ya nu ngua juani? Tiya' la li' tyalaa Cristo su tso'o tsa ña'a su tyucua ycu'i li'.

²⁷Li' nguxana Jesús ngulu'u yu cha' ji'i ngu', ña'a cha' nu cua nscua lo quityi cusu' cha' ji'i ycu'i yu. Nguxana ngu' lo'o quityi nu nguscua jyo'o Moisés, lo'o li' nchcui' ngu' lo lcaa quityi nu nguscua ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycu'i Ndyosi nu ngua sa'ni.

²⁸ Cua tyalaa ti ngu' ca quichí su tsaá ngu', li' ngua'ni Jesús ñi'ya si na tya tsaá la yu tyucuii tyijyu' la. ²⁹ Pana ndatsaa tsa ngu' ji'í yu cha' tyanu yu slo ngu'. Nacui ngu' ji'í yu:

—Tyanu nu'u lo'o cua cha' cua ngusii tsa juani, cua ca talya ti.

Li' ndyatí Jesús ndyaa ni'í cha' tyanu yu lo'o ngu'. ³⁰ Pana nu lo'o cua nga'a yu lo'o ngu' to' mesa, li' ngusñi yu sca xlyá, ndya yu xlyá'be ji'í ycuí' Ndyosi; lo'o li' ngusa'be yu xlyá bi', cha' ta yu ji'í ngu'. ³¹ Bi' hora laca nu ndyaala cloo ngu', cha' ndyuloo tso'o ngu' ji'í yu. Li' nguliji yu'u yu slo ngu', nga'aa na'a ngu' ji'í yu li'. ³² Hora ti nacui tsaca ji'í tya'a:

—¿Ha ná chañi cha' tso'o tsa ngua ti' na? —nacui—. Tí ti nguti'í cresiya ji'na lo'o lijya ycuí' nchcui' lo'o na tyucuii, nu lo'o nda yu cha' lo'o na, ñi'ya nu nchcui' quityi cusu' —nacui' ji'í tya'a.

³³ Li' xtyi'í ti ndyanu ngu', hora ti ngusñi ngu' tyucuii nguxtyuu ngu' ñaa ngu' nde Jerusalén chaca quiya'. Ca bi' ndyalaa ngu' ca su ndyu'u ti'í nu tii chaca tya'a ngu' nu ngua tsa'a' ji'í Jesús bi', lo'o xi xa' la tya'a ndya'a' ngu' ndi'í ngu' bi'. ³⁴ Hora ti nchcui' ngu' nu nga'a ni'í bi' lo'o ngu' nu ndyalaa ca ti li':

—Chañi cha' cua ndyu'ú Jesús chaca quiya' —nacui' ngu'—. Cua na'a Simón ji'í yu.

³⁵ Lo'o nu ngu' nu ndyaa nde Emaús ni, nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu' ñi'ya nu ngua ji'í ngu' tyucuii; nacui' ngu' ñi'ya ngua cha' ndyuloo ngu' ji'í ycuí' Jesús nu lo'o ngulacua yu ji'í xlyá bi'.

Ngulu'uloo Jesús ji'í ngu' nu ndyaca tsa'a' ji'í yu

³⁶ Tya nchcui' ti ngu' ji'í cha' bi' lo'o tya'a ngu', lo'o li' ñaa ycuí' Jesús. Ndatu yu cla'be laja ngu' cha' chcui' yu lo'o ngu':

—Tí ti tyi'í tyiquee ma —nacui' yu ji'í ngu' bi' li'.

³⁷ Ntsii tya ngu' ndi'í ngu' li', nelyacua tsa ti' ngu', cha' sca cui'í ti na'a ngu', nti' ngu'. ³⁸ Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—¿Ni cha' laca ntsii ma ndi'í ma? —nacui—. ¿Ni cha' laca nelyacua tsa ti' ma? —nacui' yu ji'í ngu'—. ³⁹ Ña'a ma ya' na', ña'a ma quiya' na'; la cui' ti na' laca. Cala' ma 'na, cha' taca jlya ti' ma cha' na' laca. Sca cui'í ti ni, ná ntsu'u cuaña' ji'í, lo'o jua'a' tyijya ná ntsu'u ji'í; pana cua na'a ma cha' ntsu'u cuaña' 'na —nacui' Jesús ji'í ngu'.

⁴⁰ Li' ngulu'u ya' ycuí' yu, ngulu'u quiya' yu ji'í ngu'. ⁴¹ Ná ngua tyuloo tso'o ngu' ji'í yu xqui'ya cha' chaa tsa ti' ngu' ngua, cha' ndube tsa ti' ngu' ña'a' ngu' ji'í yu. Bi' cha' nacui' Jesús ji'í ngu':

—¿Ha ntsu'u na cacu na' ji'í ma?

⁴² Li' nda ngu' sa yu'be cualya ngüi'í ji'í yu, lo'o sa yu'be jble' cuiña' cuityu.

⁴³ —Tso'o —nacui' Jesús li'.

Ngusñi yu ji'í na bi', ndyacu yu ji'í nde slo ngu' li'. ⁴⁴ Lo'o ti nchcui' yu lo'o ngu' li':

—Cha' nu ngua ca ti 'na, bi' laca cha' nu cua ndacha' na' ji'í ma lo'o tya ndi'í na' lo'o cu'ma' tya tsubi' la —nacui' yu—. Cua nacui' na' ji'í ma cha' nga'a' cha' caca 'na lea cha' nu cua nscua cuentya 'na lo quityi nu nguscua jyo'o Moisés, lo'o jua'a' lo quityi nu nguscua jyo'o ngu' nu ngua tu'ba ji'í ycuí' Ndyosi nu ngua sa'ni, lo'o jua'a' lo quityi Salmos nscua cha' bi'.

⁴⁵ Li' ngulu'u Jesús ji'í ngu' ña'a' cha' nu nchcui' quityi cusu' bi'. ⁴⁶ Nacui' yu ji'í ngu':

—Cua sa'ni nscua cha' cajaa ycuí' na' nu laca na' nu Cristo bi', lo'o tsá nchca tyuna lo'o cua ngujuii na', li' nscua cha' tyu'ú na' chaca quiya'. ⁴⁷ Li' ntsu'u cha' ta ngu' cha' ji'í ycuí' na' lo'o ñati' tyucui' ña'a' chalyuu. Nde Jerusalén xana ma cacha' ma cha' bi' ji'í ngu' clyo. Nga'a' cha' chcui' ma lo'o ñati' cha' ca tyuju'u ti' ngu' ji'í cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ngu',

cha' xtyanu ngu' ji'i cha' cuxi nu ndu'ni ngu'; li' cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'i lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'. ⁴⁸Lo'o cu'ma ni, taca chcu' ma cuentya jna', cha' jlo ti' ma lcaa ña'a nu cua ngua 'na. ⁴⁹Lo'o jua'a ta na' Xtyi'i ycui' na' ji'i ma, cha' cua nchcu' Sti na' cha' ta Ni Xtyi'i ycui' Ni ji'i ma; bi' cha' tyanu ma nde Jerusalén re, ña'a cuayá' nu caja juersa ji'i Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i ma. Tyu'u bi' nde cua cha' caa tyanu ne' cresiya ji'i ma.

Ndyacuí Jesús ndyaa yu nde cua

⁵⁰Li' ndu'u Jesús quichi Jerusalén bi', ndyaa lo'o yu ji'i ngu' ca to' quichi Be-

tania bi'. Nde bi' ngusicua ya' Jesús cha' culacua yu ji'i ngu'. ⁵¹Laja lo'o nlyacua yu ji'i ngu', hora ti ndu'u yu ndyaa yu nde cua li'. ⁵²Ngua'ni tlyu ngu' bi' ji'i yu, li' xa' nguxyuu ngu' ñaa ngu' nde Jerusalén. Tso'o tsa ngua tyiquee ngu' li', ⁵³lu'ba tsa ndya'a ngu' ne' laa cha' ndyu'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi. Tsa lo cua ti cha'.

Quityi nu nguscua San Juan ñi'ya ngua cha' ji'i Jesús

Ngua nu sca ti Sñi' ycu'i Ndyosi ñati

1 Nu ngua tya clyo la ndi'i ycu'i Ndyosi, lo'o jua'a ndi'i yu nu laca tyucui cha' ji'i ycu'i Ndyosi; nguti'i yu bi' lo'o ycu'i Ndyosi. Nu yu nu laca cha' bi', stu'ba ntsu'u cha' ji'i yu lo'o ycu'i Ndyosi. ²Stu'ba ti nguti'i yu bi' lo'o ycu'i Ndyosi nu ngua tya clyo la. ³Lo'o yu bi' ngüiñá Ni lcaa lo na; ni sca na nu ntsu'u chalyuu, ná ngüiñá Ni ji'i si ná lo'o yu bi'. ⁴Ca slo ycu'i Ndyosi ndu'u yu bi' yaa cha' caca tso'o cresiya ji'i ñati chalyuu na. Ngua'ni yu cha' caca cuayá' ti' na lcaa cha' liñi, xqui'ya xee nu ta Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na. ⁵Ña'a ti tya nty-iji'i xee bi' su talya nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu' cuxi, cha' ná caca ji'i ngu' cuxi xubi' xee bi'.

⁶⁻⁷Nda ycu'i Ni ji'i Juan cha' chcu'i lo'o ñati cha' ji'i xee nu cua ta ti Ni cha' tyu'ú ne' cresiya ji'i ñati. Cua yaa Juan cha' ta cha' bi' lo'o ñati, cha' xñi lcaa ñati cha' ji'i ycu'i Ndyosi xqui'ya cha' nu nchcu'i Juan lo'o ngu'. ⁸Si'i nu xee nu nda ycu'i Ndyosi laca ycu'i Juan, na yaa ti Juan cha' culu'u cha' bi' ji'i ñati. ⁹Nu laca xee nu chañi ca, cua lijya yu bi' lo yuu cha' ta xee nu caca tyu'ú ne' cresiya ji'i cua ña'a ca ñati.

¹⁰Ndi'i yu bi' lo yuu, la cui' ti cha' nu cua nda ycu'i Ni lo'o ñati. Lo'o yu bi' ngüiñá Ni chalyuu, pana ná ndyuloo ñati chalyuu ji'i yu bi' li'. ¹¹Yaa yu bi' chalyuu su laca tyi nquicha', lo'o jua'a ñati chalyuu nu ngüiñá yu, ná ndyuloo ngu' ji'i yu. ¹²Pana ndi'i xi ñati nu cua ngusñi cha' ji'i yu, jlya ti' ngu' bi' ji'i yu li'; ji'i ñati bi' nda Ni chacuayá' cha' caca ngu' bi' sñi' ycu'i Ndyosi. ¹³Lo'o ñati nu laca sñi' ycu'i Ndyosi ni, ná nelya ngu' bi' ñi'ya nu nelya scaa sñi' ñati; sñi' ycu'i

Ndyosi laca ngu' bi', si'i sca ñati chalyuu laca nu ndu'ni cucui cresiya ji'i ngu' bi'.

¹⁴Ngua yu bi' ñati, la cui' yu nu laca cha' ji'i ycu'i Ndyosi. Stu'ba ti nguti'i yu lo'o na nde chalyuu. Cua na'a ya ji'i yu cha' tlyu tsa cha' ntsu'u ji'i yu, cha' laca yu nu sca ti Sñi' ycu'i Ndyosi. Xcu'i tso'o tsa ndu'ni yu lo'o na, xcu'i cha' liñi nchcu'i yu. ¹⁵Nde laca cha' nu nchcu'i Juan cha' ji'i nu Jesús bi'. Cui' nchcu'i Juan li'.

—Nu nde laca nu qui'yu nu ni na' ji'i ma' cha' tyu'u tucua tiya' la nde chalyuu —nacui Juan—, masi tlyu la cha' ntsu'u ji'i ycu'i yu que na'. Jua'a ni na' ji'i ma', cha' nu lo'o bilya cala na' cua lu'ú ycu'i yu.

¹⁶Lcaa na tsiya' ti ntsu'u ji'i Jesús, lo'o lcaa tsá ndyiji cha' tso'o ji'na xqui'ya Jesús. ¹⁷Cua sa'ni nda jyo'o Moisés cha' lo'o ñati, lcaa ña'a cña nu ntsu'u cha' cua'ni ñati cuentya ji'i ycu'i Ndyosi. Pana nu lo'o yaa Jesucristo ni, xa' ña'a ngua'ni Ni; nda tsa Ni cha' xlya'be ji'na, ngulu'u Ni cha' liñi ji'na li'. ¹⁸Ni sca ñati ná na'a ngu' ji'i ycu'i Ndyosi; sca ti Jesús nu ngulu'u ji'na ñati chalyuu na ñi'ya laca ycu'i Ndyosi. Lo'o nu Jesús bi' ni, laca yu nu sca ti Sñi' ycu'i Ndyosi, nu tyaca'a tsa ji'i Ni.

Nchcuane ngu' judío ji'i Juan Bautista: “¿Tilaca laca nu'u?”

¹⁹Nda Juan cha' lo'o tyuu tya'a sti jo'ó lo'o ngu' xirta; ngutu'u ngu' nde quichi Jerusalén, ndyalaa ngu' su ndi'i nu Juan bi' li'. Cua ngulo ngu' judío nu ndi'i ca bi' cña ji'i ngu' bi', cha' caa ngu' slo Juan cha' xcuane ngu' ji'i Juan tilaca laca. ²⁰Ná ntyuju'u ti' Juan; liñi nda cha' lo'o ngu' cha' si'i ycu'i laca Cristo, nu ñati tlyu nu nda Ni ji'i cha' caa nde chalyuu.

²¹—¿Tilaca laca nu'u lacua? —nacui ngu'—. ¿Ha jyo'o Elías laca nu'u?

—Si'i bi' laca na' —nacui Juan.

—Cua tyu'u tucua ti sca nu cusu' nu chcu'i cha' ji'i ycu'i Ndyosi lo'o ya, nti' ya —nacui ngu'—. ¿Ha si'i nu bi' laca nu'u?

—Si'i na' —nacui Juan li'.

²²—¿Tilaca ta laca nu'u? —nacui ngu'—. Ntsu'u cha' xacui ya cha' ji'i ñati nu ngulo cña ji'i ya cha' caa ya ca nde. ¿Ñi'ya cha' nchcu'i ta nu'u cha' ji'i ycu'i ca?

²³Li' nguxacui Juan cha' ji'i ngu' bi':

—Ndi'ya cha' ndu'ni na' lo'o cuii nchcu'i na' nda na' cha' lo'o ñati su ndu na' ne' quixi': “Xquiñi clya ma tyucui su caa nu Xu'na na”. Bi' laca sca cha' ji'i ycu'i Ndyosi nu cua nchcu'i jyo'o Isaías lo'o ngu' sa'ni.

²⁴Lo'o xi ngu' fariseo nguti'i laja ngu' nu yaa slo Juan. Tacati tsa ndu'ni ngu' bi'. ²⁵Nchcu'i ngu' bi' lo'o Juan li':

—¿Ni cha' laca ndu nu'u ntyucuatya nu'u ji'i ngu' si si'i nu ñati tlyu bi' laca nu'u, si si'i jyo'o Elías laca nu'u, si si'i nu cusu' nu chcu'i cha' ji'i ycu'i Ndyosi laca nu'u?

²⁶—Lo'o hitya ti ntyucuatya na' ji'i ngu' —nacui Juan—. Pana ndu chaca ñati slo cu'ma juani, masi ná nslo ma ji'i yu bi'. Tiya' la yaa nu ndu bi' nde chalyuu, na' ngula yala la; pana tlyu la cha' nu ntsu'u ji'i ycu'i, sube la cha' jna' —nacui Juan ji'i ngu'—. ²⁷Tso'o tsa cña ngujui 'na nti' na' —nacui—, masi caña nu ntsu'u quiya' ñati bi' sati' na' juata.

²⁸Jua'a ngua nde loyuu su cuentya Betábara, ca su ndu Juan ntyucuatya ji'i ngu'. Nde chaca tsu' sta'a Jordán ntsu'u Betábara bi'.

Nu msta lu'ú cha' cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati

²⁹Ca chaca tsá na'a Juan cha' cua lijya ti Jesús slo. Lo'o li' nacui Juan ji'i ñati nu ndu slo:

—Na'a tso'o ma ji'i nu cusu' cua —nacui—. Cua ngusubi ycu'i Ndyosi ji'i

nu cua cha' caca yu sca msta lu'ú, cha' cuityi leaa qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati chalyuu —nacui—. ³⁰Cha' ji'i yu bi' nchcu'i na', nu lo'o ni na' ji'i ma cha' cua tyu'u tucua ti sca ñati loyuu re. Tlyu la cha' ji'i yu bi' que na', masi tiya' la ndu'u tucua bi'. Jua'a ni na' ji'i ma cha' nu lo'o tya lyiji cala na', cua lu'ú yu bi'. ³¹Lo'o na' ni, ná ndyuloo na' ji'i ycu'i yu bi'; pana cua yaa na' ntyucuatya na' ji'i ñati lo'o hitya ti cha' caca tyuloo ngu' Israel ji'i yu bi'.

³²Chaca quiya' tso'o tsa nchcu'i Juan cha' ji'i Jesús lo'o ngu':

—Cua na'a na' lo'o ngutu'u Xtyi'i ycu'i Ndyosi nde cua yaa ngua'ya lo Jesús ñi'ya nda'ya sca paloma —nacui—. ³³Ná ndyuloo na' ji'i Jesús clyo, pana ycu'i Ndyosi laca nu ndacha' cha' bi' 'na, ycu'i Ndyosi laca nu ngulo cña jna' cha' tyucuatya ji'i ngu'. Ndi'ya nchcu'i Ni lo'o na': “Lo'o ña'a nu'u cha' lijya nda'ya Xtyi'i ycu'i Na' lo sca ñati”, nacui Ni, “li' caca cuayá' ti' nu'u cha' yu bi' laca nu tyucuatya ji'i ngu' lo'o Xtyi'i ycu'i Na', nga'aa si'i lo'o hitya ti”. ³⁴Ycu'i ti na' cua na'a na' ji'i cha' bi'. Chañi cha' nu nchcu'i na' lo'o cu'ma, cha' yu bi' laca nu sca ti Sñi' ycu'i Ndyosi; na cua ngusubi Ni ji'i yu bi'.

Ñati nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús nu ngua clyo

³⁵Ngua chaca tsá, xa' ndu Juan, ndu lo'o tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i; yaa Jesús li'. ³⁶Na'a Juan ji'i yu, lo'o li' nchcu'i Juan cha' ji'i Jesús:

—Nu cua caca msta lu'ú nu cua ngusubi ycu'i Ndyosi ji'i cha' cajaa yu xqui'ya na.

³⁷Lo'o ndyuna nu tucua tya'a ngu' bi' cha' nu nacui Juan, li' ndyaa lca'a ngu' bi' ji'i Jesús. ³⁸Nguxtyacui Jesús tyucui su yaa, na'a yu cha' lca'a ngu' bi' ji'i. Li' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—¿Na laca tsaana cu'ma?

—Mstru —nacuj ngu' jii Jesús—, ¿macala ndii nu'u?

—Caa na'a ma xi 'na —nacuj Jesús li'.

³⁹ Bi' cha' ndyaa ngu' nii ca su ndyalaa Jesús, ndyaa chcu' ngu' lo'o yu. Ngua hora cua jacua nde ngusii lo'o ndyalaa ngu' ca bi', lo'o li' ndyanu ngu' lo'o yu tyucui nde ngusii.

⁴⁰ Ngua tucua tya'a ñati nu ngutu'u lca'a jii Jesús li', nu lo'o cua ndyuna ngu' cha' nu nchcu' Juan lo'o ngu'. Tsaca yu bi' nu naa Andrés, tya'a ngula Simón Pedro laca. ⁴¹ Hora ti ndyaa Andrés ndyaana jii tya'a, la cui' nu Simón bi'. Li' nchcu' Andrés lo'o:

—Cua nquijeloo jii ya ñi'ya nu laca Cristo, nu ñati tlyu nu nda Ni jii lijya nde chalyuu —nacuj.

⁴² Lo'o li' ndyaa lo'o jii Simón ca slo Jesús. Ña'a tsa Jesús jii Simón bi', ndi'ya nacuj yu jii li':

—Simón naa nu'u —nacuj—, sñi' Jonás laca nu'u; pana Cefas ca naa nu'u nde loo la —ñi'ya nti' na chcu' na cha'cña ji'na: sca quee; stu'ba ti ndyu'u cha' bi' lo'o Pedro.

Ngusi'ya Jesús jii Felipe lo'o jii Natanael

⁴³ Ca chaca tsá, li' ngua ti' Jesús tyaa yu nde Galilea. Li' ndyacia tya'a yu lo'o sca nu qui'yu nu naa Felipe:

—Ya'a nu'u lo'o na' —nacuj Jesús jii Felipe li'.

⁴⁴ La cui' ngu' Galilea laca Felipe bi', jua'a laca Andrés lo'o Pedro; quichi Bet-saida laca quichi tyi ngu'.

⁴⁵ Li' ndyaa Felipe cha' chcu' lo'o Natanael tya'a ndya'a nu Felipe bi':

—Cua na'a ya jii Cristo, nu ñati tlyu nu cua sa'ni nguscua jyo'o Moisés cha' jii lo quityi jii ycu' Ndyosi —nacuj Felipe—. La cui' cha' jii yu bi' cua nchcu' lcaa jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jii ycu' Ndyosi sa'ni. Jesús naa yu bi', sñi' sca nu naa José. Nazaret laca quichi tyi yu.

⁴⁶ —¿Ha tso'o quichi bi'? —nacuj Natanael—. ¿Ha ntsu'u ñati tso'o nde quichi Nazaret bi'?

—Yaa na'a nu'u xi jii lacua —nacuj Felipe.

⁴⁷ Lo'o na'a Jesús cha' lijya Natanael slo, li' nacuj:

—Nde cua lijya sca ngu' Israel nu chañi cha' ndyu'ni tlyu jii ycu' Ndyosi. Ná ntsu'u cha' cuiñi jii yu jua tsiya' ti.

⁴⁸ Nchcuane Natanael jii Jesús li':

—¿Ñi'ya ngua jinu'u, cusu', cha' ndyuloo nu'u jna'?

Li' nacuj Jesús:

—Lo'o tya lyiji chcu' Felipe lo'o nu'u, tya li' na'a na' jinu'u ca su ndu ne' yaca quityi ca bi'.

⁴⁹ —Mstru —nacuj Natanael—, chañi cha' nu'u laca nu sca ti Sñi' ycu' Ndyosi, nu'u laca Rey nu laca loo jii ngu' Israel.

⁵⁰ Lo'o li' nguxacuj Jesús cha' jii Natanael:

—¿Ha bi' cha' jlya ti' nu'u jna' —nacuj yu—, xqui'ya cha' cua nchcu' na' lo'o nu'u cha' cua na'a na' jinu'u ca ne' yaca quityi bi'? —nacuj—. Cha' xca ti laca bi', tonu la cha' ña'a nu'u nde loo la.

⁵¹ Lo'o li' nacuj Jesús jii ngu':

—Ta na' sca cha' liñi lo'o ma juani —nacuj yu—. Nde loo la ña'a ma cha' tyucua yaala ca su ntucua ycu' Ndyosi nde cua. Li' caca cuayá' ti' ma cha' cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati chalyuu. Lo'o ca su tyu na' bi', ca bi' ña'a ma jii ngu' xca nu ndi' slo ycu' Ndyosi; tya'a ngu' bi', tyacu' ngu' bi' nde cua, ca'ya ngu' bi' nde su tyu na'.

Ndyaa Jesús su ngujui clyo'o ngu'

2¹⁻² Lo'o ngua sna tsá, li' ndyaa xtya'a Jesús su ngujui clyo'o ngu' ca quichi Caná nde loyuu su cuentya Galilea. Lo'o jua'a cua nguane ngu' jii Jesús lo'o jii nu ngu' nu ndyaca tsa'a jii, bi' cha' lo'o ngu' bi' ndyaa ngu' ta'a. ³ Lo'o li' nga'aa ngujui vino co'o ngu' nu ndi' ta'a bi',

ndye bi'. Li' ndyaa xtya'a Jesús ndyaa cacha' jil'i yu:

—Cua ndye vino ndyo'o ngu' —nacui.

⁴Nguxacui Jesús cha' jil'i xtya'a li':

—¿Ha cña 'na laca cua? Tya lyiji tyalaa hora cha' culu'u loo na' jil'i ñati tilaca laca na'.

⁵Masi jua'a nchcui' yu, ndi'ya nchcui' xtya'a yu lo'o msu li':

—Cua'ni ma ñi'ya nu ñacui yu cha' cua'ni ma —nacui.

⁶Nde cua ti ndu scua tya'a quityu' hitya, quityu' tonu ndya' lo'o quee laca bi'. Lo'o ngutsa'á quityu' bi', ntsu'u masi jacuayala litro, masi sca siyentu litro hitya, cha' cua laca cña nu ntsu'u jil'i ngu' judío bi', cha' qui' quiya' ngu' lo'o tsaa ngu' ni'i. ⁷Li' nacui Jesús jil'i msu bi':

—Cua'ni cha'á ma quityu' cua lo'o hitya.

Ngua'ni cha'á ngu' quityu' bi' ña'a cuayá' nu ngutsa'á tso'o.

⁸—Culo ma xi hitya —nacui Jesús li'—. Yaa lo'o ma jil'i cha' co'o nu ñati nu ndyu'ni ta'a re.

Jua'a ngua'ni ngu' li', nda ngu' xi hitya co'o ngu'. ⁹Ndyo'o cuayá' nu laca loo jil'i ta'a bi', lo'o li' vino ndyaca. Ná jlo ti' nu cusu' bi' macala ngutu'u vino bi', msu ti jlo ti' cha' hitya ndyaa ndyiqui'ya ngu' tsá laca vino bi'. Li' ngusi'ya nu laca loo jil'i ta'a bi' jil'i cutsii, nchcui' lo'o:

¹⁰—Xa' ñati ni —nacui—, xcui' vino nu tso'o la laca nu nda ngu' ndyi'yu ñati lo'o nxana ti ta'a; ña'a cuayá' nu nguaala' ti' ngu' cha' ndyo'o tsa ngu' vino bi', ca li' nda ngu' vino cuxi la cha' co'o ngu' nu ndi'i ta'a —nacui nu laca loo jil'i ta'a jil'i cutsii—. Pana nu'u ni, masi cua tye ti ta'a, hasta li' nda nu'u vino nu tso'o la cha' co'o na. Tso'o tsa bi'.

¹¹Ca quichi Caná nde loyuu su cuentya Galilea ngua cha' bi' lo'o nguxana ngua'ni Jesús cha' tlyu cuentya jil'i yucui Ndyosi. Lo'o cha' tlyu bi' ngulu'u

loo ycui' Jesús jil'i ngu', cha' ña'a ngu' cha' tlyu tsa cha' nu ntsu'u jil'i yucui' yu. Bi' cha' nguxana ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i yu, jlya ti' ngu' jil'i yucui' ca Jesús.

¹²Tiya' la li' ngutu'u Jesús ndyaa yu nde quichi Capernaum. Ndyaa yu lo'o xtya'a yu, lo'o ngu' qui'yu tya'a yu, lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i yu ndyaa ngu'; pana xti ti tsá ndyanu ngu' ca bi'.

Ngulo'o Jesús jil'i ngu' cuxi nu ntsu'u ne' laa tonu

¹³Cua ngulala ti ta'a pascua jil'i ngu' judío bi', lo'o li' ndyaa Jesús ta'a nde Jerusalén. ¹⁴Ndyaa Jesús ne' laa tonu ca bi', lo'o li' na'a yu cha' ndi'i tsa ngu' ndyu'ni ngu' ngana ne' laa bi'; ndujui' tsa ngu' toro, ndujui' ngu' xlya', ndujui' ngu' paloma cha' caca msta jil'i ngu' ne' laa. Lo'o jua'a nga'a ngu' nu ndu'ni ngana jil'i ñati lo'o nchcutsa'a ngu' cñi nu cua'nijo'o jil'i ngu' ne' laa, ntucua ngu' bi' to' mesa jil'i ngu'. ¹⁵Lo'o li' ngusñi Jesús sca reta cha' qui'ji' yu jil'i ngu' nu ndyu'ni ngana bi', cha' culo'o yu jil'i ngu' bi' tyu'u ngu' to' laa bi'; lo'o xlya' jil'i ngu', lo'o toro jil'i ngu', lo'o lcaa yu'ba jil'i ngu', ngulo'o yu jil'i ngu' ndu'u ngu' nde liya'. Li' nguxlyú yu mesa su ntucua ngu' nu nchcutsa'a cñi, nchcuaa yu jil'i cñi bi'. ¹⁶Li' nacui Jesús jil'i ñati nu ndujui' paloma bi':

—Yaa lo'o ma jil'i yu'ba cua nde liya' —nacui yu—. Nga'aa cua'ni ma cha' ni'i lcaya' caca ni'i tlyu re jil'i Sti na'.

¹⁷Li' ndyi'u ti' nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' jil'i sca cha' nu nscua lo quityi jil'i yucui Ndyosi cua sa'ni la: “Caca ñu'u ti' na' cha' tiji' tsa ti' na' jil'i ni'i su laca tyi nu'u”, nacui quityi bi'.

¹⁸Ñasi' tsa ngu' judío li', bi' cha' nchcuane ngu' jil'i Jesús ndi'ya:

—¿Tilaca laca nu nda chacuayá' cha' cua'ni nu'u jua'a? ¿Ñi'ya cua'ni nu'u cha' jlya ti' ya hi?

¹⁹—Cui^{ti} mā niⁱ re —nacuiⁱ Jesús—, lo'o li' chu' sna tsā xa' cuiñá na' jiⁱ chaca quiya'.

²⁰Li' nacuiⁱ ngu' jiⁱ Jesús:

—Tu'ba ntucua scuá yijā ndye ndya' laa tlyu re —nacuiⁱ ngu'—. ¿Ha taca jin-u'u cuiñá jiⁱ chaca quiya' chu' sna tsā ti?

²¹Pana si' cha' jiⁱ laa tlyu nchcui' Jesús, masi nda yu sca cha' lo'o ngu' ñi'ya nu caca jiⁱ ycuí' ca yu, ñi'ya nu tyu'ú ycuí' chaca quiya' lo'o cua ngu-juii yu. ²²Bi' cha' lo'o cua ndyu'ú Jesús chaca quiya', li' ndyi'u ti' ngu' nu ndyaca tsa'a jiⁱ ñi'ya nu nacuiⁱ Jesús jiⁱ ngu' tsa bi'; li' jlyā ti' ngu' cha' nu nscua lo quityi jiⁱ ycuí' Ndyosi nu ngua sa'ni, lo'o jua'a jlyā ti' ngu' ña'a cha' nu nda Jesús lo'o ngu' tya li'.

Jlo ti' Jesús ñi'ya nu ntsu'u tyiquee lcaa ñati

²³Lo'o ndiⁱ Jesús Jerusalén ta'a pas-cua bi', li' nxana quiña'a ñati jlyā ti' ngu' cha' jiⁱ ycuí' yu, nu lo'o cua na'a ngu' lcaa cha' tlyu nu ngua'ni yu. ²⁴Pana jlo ti' Jesús cha' ná jlyā tso'o ti' ngu' jiⁱ, cha' tso'o tsa ndyuloo yu jiⁱ ngu', lcaa ña'a cha' nu ntsu'u ne' cresiya jiⁱ scaa ñati. ²⁵Ná ntsu'u cha' cacha' xa' ñati jiⁱ yu ñi'ya ntsu'u cresiya jiⁱ scaa ngu', cha' jlo tsa ti' ycuí' ca yu ñi'ya ntsu'u cresiya jiⁱ lcaa ñati.

Jesús lo'o Nicodemo

3 Ntsu'u sca ngu' cusu' jiⁱ ngu' judío nu naa Nicodemo, ngu' fariseo laca. Lo'o ngu' fariseo ni, tacati tsa ndu'ni ycuí' ngu', nti' ngu'. ²Ndyaa nu cusu' bi' sca talya su nga'a Jesús:

—Mstru Jesús —nacuiⁱ—, jlo ti' ngu' cha' nu'u laca sca mstru nu nda ycuí' Ndyosi jiⁱ lijya chalyuu, cha' ná ngua jinu'u cua'ni ni sca cha' tlyu si ná nx-tyucua ycuí' Ndyosi jinu'u. Ná nchca jiⁱ

ñati chalyuu cua'ni ngu' jua'a —nacuiⁱ Nicodemo jiⁱ Jesús.

³Li' nchcui' Jesús lo'o:

—Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o nu'u juani: ndu'ni ycuí' Ndyosi Sti na' cha' cala ñati chaca quiya', si nti' ngu' xñi ngu' cha' jiⁱ ycuí' Ni cha' caca Ni loo ne' cresiya jiⁱ ngu' —nacuiⁱ.

⁴—¿Ñi'ya caca cala na chaca quiya' si cua cusu' na? —nacuiⁱ Nicodemo jiⁱ Jesús— ¿Ha taca tyatí na ne' xtya'a na chaca quiya' cha' xa' cala na? —nacuiⁱ.

⁵⁻⁶—Ta na' sca cha' liñi lo'o nu'u juani —nacuiⁱ Jesús—. Ñati laca nu nclya lo'o ndu'ni cala ñati chalyuu jiⁱ, pana Xtyi'i ycuí' Ndyosi laca nu ndu'ni cha' cha'a cresiya jiⁱ ngu' —nacuiⁱ Jesús—. Ntsu'u cha' caca cucui cresiya jiⁱ mā si cua nti' mā cha' culo ycuí' Ndyosi cña jiⁱ mā. Ntsu'u cha' tyu'u mā lo hitya, lo'o jua'a ntsu'u cha' tyanu Xtyi'i ycuí' Ndyosi ne' cresiya jiⁱ mā —nacuiⁱ Jesús jiⁱ Nicodemo—. ⁷Ná culacua tsa ti' nu'u cha' nchcui' na' lo'o nu'u cha' ntsu'u cha' cala ñati chaca quiya'. ⁸Cuiⁱ ni, nchca cuiⁱ macala su nti'; masi nduna na cha' ndañi nchca cuiⁱ li', pana ná nchca cuayá' ti' na macala ngutu'u, ma nde tsa cuiⁱ bi' li' —nacuiⁱ yu—. La cui' jua'a laca lo'o Xtyi'i ycuí' Ndyosi, ná nchca cuayá' ti' ngu' ñi'ya nu ndu'ni Ni cha' caca cui cresiya jiⁱ ngu' —nacuiⁱ Jesús jiⁱ.

⁹—¿Ñi'ya jua'a? ¿Ñi'ya caca cha' bi'? —nacuiⁱ Nicodemo li'.

¹⁰Li' ngu'xyacui Jesús cha' lo'o:

—¿Ha si' mstru cusu' laca nu'u jiⁱ ngu' judío? ¿Ni cha' laca ná nda nu'u cuentya jiⁱ cha' bi' lacua? —nacuiⁱ yu—.

¹¹Liñi tsa cha' nu nda na' lo'o nu'u. Nu cuare, liñi nchcui' ya jiⁱ sca cha' nu cua jlo ti' ya, sca cha' nu cua na'a ya, pana ná ntucua mā tsiya' ti cha' nu nchcui' ya —nacuiⁱ yu—. ¹²Ntsu'u cha' nu nchcui' na' lo'o cu'mā cuentya jiⁱ chalyuu re, pana ná jlyā ti' mā cha' bi'. ¿Ñi'ya caca

cha' jlya ti' mā jna' si chcu' na' lo'o mā scaa cha' nu ntsu'u ji' ycu' Ndyosi nu laca loo? —nacui Jesús ji' Nicodemo—.

¹³ Bilya tsa ni tsaca ñati ca slo ycu' Ndyosi. Sca ti na' nu nda ycu' Ndyosi 'na lijyaa cha' caca na' ñati, cua ndya'a na' cajua, cha' cajua laca tyi na'. ¹⁴ Lo'o nguti' jyo'o Moisés nde nati' btyi bi' cua sa'ni la, ngusicua yu ji' sca cuaña chcu' nu ndacui chu' yaca cha' ña'a ngu' cuaña bi', cha' caca jo'o ji' quicha nu ntsu'u ji' ngu' bi' —nacui Jesús—. Ñi'ya nu ngusicua ji' cuaña bi', jua'a nga'a cha' sicua ngu' jna' lo crusi, na' nu lijyaa cha' caca na' ñati. ¹⁵ Lo'o li' cua ña'a ca cu'ma nu xñi mā cha' jna', li' caja chalyuu tso'o ji' mā, chalyuu nu ná nga'a cha' tye —nacui Jesús ji' Nicodemo—.

Ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji' ñati

¹⁶ Ntsu'u tsa tyiquee ycu' Ndyosi ña'a Ni ji' ñati chalyuu, bi' cha' cua nda ycu' Ni jna' nu laca Sñi' ycu' ca Ni lijya na' chalyuu. Ná tsa ñati ca bilyaa si xñi ngu' cha' jna', nu laca sca ti Sñi' ycu' Ndyosi; caja chalyuu tso'o ji' ngu' bi', chalyuu nu ná nga'a cha' tye —nacui Jesús—. ¹⁷ Si' cha' sta ycu' Ndyosi Sti na' qui'ya ji' ñati chalyuu nda Ni jna' lijya na' chalyuu, na cua lijya na' cha' cutiyi na' qui'ya nu ntsu'u ji' ñati chalyuu; bi' cha' cua nda Ni jna' lijya na' —nacui Jesús—.

¹⁸ Ná xcube' ycu' Ndyosi ji' cua ña'a ca ñati nu xñi cha' jna'. Cua ngua'ni cuayá' Ni ji' lcaa ñati nu ná nxñi cha' jna', cha' xcube' Ni ji' ngu', cha' ná ntaja'a ngu' jlya ti' ngu' jna' cha' laca nu sca ti Sñi' ycu' Ndyosi —nacui Jesús—. ¹⁹ Na cua nda ycu' Ndyosi xee lijya lo yuu, pana ná ntaja'a ñati chalyuu tyi' su xee bi'. Ntsu'u tsa ngu' nu ndiya la ti' tyi' i' ngu' su talya ña'a, cha' xña'a tsa ngu' bi'; bi' cha' ntsu'u qui'ya nu ngusta Ni ji' ngu' bi'. ²⁰ Ná nti' nu ñati xña'a bi' cha' ta ycu' Ndyosi xee nu tyu'ú ne' cresiya

ji' ngu'. Tyijyu' ti ndya'a ngu' bi' su ná ña'a xa' ñati ji' ngu', xqui'ya cha' xcu' cha' cuxi ndu'ni ngu' bi' —nacui Jesús—. ²¹ Ñati nu xñi lcaa cha' liñi nu nda Ni lo'o ñati ni, nda ycu' Ndyosi xee nu tyu'ú ne' cresiya ji' ngu' bi'. Ndi' ngu' su xee bi', cha' taca ca jlo ti' xa' ñati cha' ndyu'ni ngu' bi' cua ña'a ca cña nu nlyo ycu' Ndyosi ji' ngu'.

Xa' nda Juan Bautista cha' ji' Jesús lo'o ñati

²² Tiya' la li' ndyaa Jesús, ndyaa lo'o ñati nu ndyaca tsa'a ji' yu, nguti' ngu' xi nde loyuu su cuentya Judea. Ntyucuatya Jesús ji' ngu' ca bi'. ²³ Lo'o jua'a nga'a Juan cacua ti, cha' lo'o tya ntyucuatya Juan ji' ngu'. Sca se' su naa Enón, ca bi' ngutu Juan, cacua ti ji' sca se' su naa Salim. Ca bi' ntyucuatya ji' ngu' cha' ca bi' ntsu'u tsa hitya. Ndyaa tsa ngu' cha' tyucuatya ji' ngu'. ²⁴ Tya lyiji su'ba ngu' ji' Juan ne' chcu' tyempo bi'.

²⁵ Lo'o li' nda xi ngu' judío cha' cusuy lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji' Juan; nguxlyú ngu' cha' hichu' tya'a ngu' ñi'ya nu tso'o la cua'ni ngu' cha' caca lubii cresiya ji' ngu' cuentya ji' ycu' Ndyosi. ²⁶ Bi' cha' yaa ngu' slo Juan cha' chcu' ngu' lo'o:

—Mstru —nacui ngu'—, nu ñati nu yaa slo nu'u nde chaca tsu' sta'a Jordán tya tsubi' la, la cui' nu nacui nu'u cha' loo la laca ycu' yu, cua ndyalaa yu bi' ntyucuatya yu ji' ñati nde tsu' re juani. Ndyaa tsa ngu' slo.

²⁷ Li' nguxacui Juan cha' ji' ngu' bi':

—Tsa lo cua ti cña nchca ji' scaa na cua'ni na, tsa ña'a nu nda ycu' Ndyosi chacuayá' cua'ni scaa na —nacui—. ²⁸ Cua ndyuna mā ñi'ya nu ni na' ji' mā tsubi' ti, cha' si' na' laca Cristo, nu ñati tlyu nu cua caa ti chalyuu. Cua laca ti cña ntsu'u jna' cha' yala la ngutu'u tu-cua na' loyuu re cha' quiñi tyucui su caa ycu' —nacui Juan—. ²⁹ Ñi'ya nu laca

lo'o ngujui clyo'o ngu', sca ti nu cutsii bi' ngujui clyo'o lo'o nu cuxii; pana lcaa tya'a tso'o cutsii nu ndi'i ca bi', tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu'. Ñi'ya lo'o chaa ti' ngu' ndi'i ngu' lo'o ngujui clyo'o ngu', jua'a na' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' ña'a na' ji'i ngu' nu ndya'a lo'o Jesús —nacu Juan—. ³⁰ Lo'o jua'a caca tlyu la ycu' yu, sube la nscua cha' caca na' li'.

Nde slo ycu' Ndyosi ngutu'u Jesús

³¹ Loo la laca ycu' Cristo cha' ngutu'u yu nde cua ca su ntcua ycu' Ndyosi, yaa yu nde chalyuu. Pana nu Juan ni, sñi' sca ñati chalyuu ngua bi'; nde chalyuu ntsu'u tyi, nechui' ñi'ya nu nechui' ñati ti. Nu Jesucristo ni, yaa yu bi' nde cua ca su ndi'i ycu' Ndyosi, ³² nda yu cha' liñi lo'o na cuentya ji'i lcaa na nu cua na'a yu, lcaa cha' nu cua ndyuna yu ca bi'. Pana ná ntaja'a ñati xñi cha' nu nda yu lo'o ngu'. ³³ Si taquiya' na ji'i cha' nu nda Jesús, li' ndu'ni na lo'o tya'a na cha' liñi tsa laca cha' nu nda ycu' Ndyosi lo'o na. ³⁴ Nda Ni ji'i nu Jesucristo bi' yaa chalyuu, lo'o jua'a xcui' cha' ji'i ycu' Ndyosi nda yu lo'o na xqui'ya Xty-i'i ycu' Ndyosi. Lo'o ycu' Ndyosi ni, ná ntsu'u cha' tye cha' ta Ni Xty-i'i ycu' Ni ji'na. ³⁵ Ntsu'u tsa tyiquee ycu' Ndyosi Stí yu ña'a Ni ji'i Sñi' Ni, la cui' Jesús bi'; lo'o jua'a lcaa chacuayá' nu ntsu'u ji'i ycu' Ni, la cui' ti cua nda Ni ji'i Sñi' Ni lijya. ³⁶ Lo'o xñi ñati cha' ji'i Jesús, Sñi' ycu' Ndyosi, ná nga'a cha' tye chalyuu tso'o nu ta Ni ji'i ngu' bi'. Pana ñati nu ná taquiya' tsiya' ti ji'i cha' nu nechui' Jesús, ná ta Ni chalyuu tso'o ji'i ngu' bi'; xcube' tsa Ni ji'i ngu' bi' li'.

Nu cuna'a ngu' Samaria

4 Lo'o li' ndyuna ngu' fariseo, nda ngu' cuentya cha' quiña'a la ñati ndya'a lo'o Jesús cha' caca tsa'a ngu' ji'i yu, jua'a ntyucuatya yu ji'i ngu'; xti la ngu' ndi'i nu ndyaca tsa'a ji'i Juan. ² Pana si'i

ycui' Jesús nu ntyucuatya ji'i ngu' bi'; nu ngu' cuañi' nu ndyaca tsa'a ji'i, bi' laca nu ntyucuatya ji'i ngu'. ³ Nu lo'o ngua cuayá' ti' Jesús cha' cua ndyuna ngu' fariseo cha' bi', li' ndu'u yu nde loyuu su cuentya Judea, ndyaa yu chaca quiya' ca loyuu su cuentya Galilea bi' li'.

⁴ Nu lo'o ndyaa Jesús tyucuii, nteje tacui yu nde loyuu su cuentya Samaria. ⁵ Li' ndyalaa yu quichi Sicar, sca quichi su ndi'i ngu' Samaria. Ndi'i quichi bi' lo yuu nu nda jyo'o Jacob ji'i jyo'o José sñi'. ⁶ Ca bi' ndu sca tyuu pilya nu nacui ngu' cha' tyuu ji'i jyo'o Jacob laca bi'. Nde hora ngua li', lo'o jua'a ngua cña' tsa Jesús tyucuii. Li' ndyaa tucua yu to' tyuu bi'. ⁷⁻⁸ Cua ndyaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lquichi, ndyaa ngu' cui'ya ngu' na cacu ngu'. Lo'o li' yaa sca nu cuna'a ngu' Samaria yaa qui'ya hitya.

—¿Ha ná ta xi hitya co'o na'? —nacu Jesús ji'i nu cuna'a bi'.

⁹ —Ngu' judío laca nu'u —nacu nu cuna'a bi'—, lo'o na', ngu' Samaria laca na'. ¿Ni cha' laca ndijña nu'u hitya jna' cha' co'o nu'u? —nacu nu cuna'a bi'.

Nacu jua'a cha' ná ntsu'u cha' ji'i ngu' Samaria lo'o ngu' judío tyempo bi'. ¹⁰ Li' nguxacu Jesús cha' ji'i nu cuna'a bi'.

—¿Ha ná jlo ca ti' nu'u ña'a cha' tso'o nu nda ycu' Ndyosi ji'i ñati? —nacu Jesús—. Si jlo ca ti' nu'u tilaca laca nu ngüijña hitya co'o jinu'u, ná tyiquee' chcu' nu'u lo'o na' cha' ta na' hitya co'o ycu' nu'u li' —nacu—, lo'o li' ta na' hitya co'o nu'u nu chañi ca cha' cua'ni cu'ú cresiya jinu'u.

¹¹ —Cusu' —nacu nu cuna'a bi' ji'i Jesús—, qui'ni tsa tyuu re; ná lo'o cubeta jinu'u —nacu—. ¿Ñi'ya caca culo nu'u hitya cha' cua'ni cu'ú nu'u 'na? —nacu—. ¹² ¿Ha tlyu la nu'u que jyo'o cusu' Jacob ji'na nu nda tyuu re ji'i ya? —nacu—. Ndyi'yu jyo'o bi' hitya tyuu re, lo'o jua'a ndyi'yu sñi' yu, lo'o scu' ngu' ndyi'yu hitya re.

¹³—Lo'o co'o ngu' hitya tyuu re —nacuĭ Jesús—, xa' tyucua nguityi ngu' tiya' la —nacuĭ yu—. ¹⁴Lo'o co'o ngu' hitya nu ta na', nga'aa tyucua nguityi ngu' tsiya' ti li' —nacuĭ—. Ta na' sca lo hitya co'o ngu' nu cua'ni cu'ú cresiya ji'ĭ ngu'. Ndi'ya laca bi': ñi'ya si laca sca suu hitya nde ne' cresiya ji'ĭ ngu', jua'a ná nga'a cha' tye chalyuu ji'ĭ ngu' li'.

¹⁵Li' nguxacuĭ nu cuna'a bi' cha' ji'ĭ Jesús:

—Ta clya nu'u hitya bi' co'o na', cusu' —nacuĭ—, cha' nga'aa tyucua nguityi na', cha' nga'aa ta cña 'na cha' caa qui'ya na' hitya ca nde.

¹⁶Li' nchcui' Jesús lo'o nu cuna'a bi':

—Yaa clya nu'u yaaqui'ya ji'ĭ clyo'o cha' caa ca nde.

¹⁷—Ná ntsu'u clyo'o na' —nacuĭ nu cuna'a bi' li'.

—Liñi nchcui' nu'u lo'o na' cha' ná ntsu'u clyo'o nu'u —nacuĭ Jesús li'—. ¹⁸Cua ca'yu quiya' ngujui clyo'o nu'u sa'ni la, lo'o jua'a si'i clyo'o laca nu qui'yu nu nga'a lo'o nu'u juani —nacuĭ—. Liñi tsa cha' nu nchcui' nu'u lo'o na'.

¹⁹—Cusu' —nacuĭ nu cuna'a bi'—, cua ngua cuayá' ti' na' juani cha' tii tsa nu'u; sca nu laca tu'ba ji'ĭ ycuĭ' Ndyosi cha' nchcui' Ni lo'o ñati laca nu'u —nacuĭ—.

²⁰Ca'ya cua cua ni, tacati tsa ca'ya cua cua ji'ĭ jyo'o cusu' ji'ĭ ya, cha' nde bi' ti ngua'ni tlyu ngu' jyo'o bi' ji'ĭ ycuĭ' Ndyosi; pana xa' cha' nti' cu'ma ngu' judío, cha' nacuĭ ma cha' ntsu'u cha' cua'ni tlyu na ji'ĭ ycuĭ' Ndyosi sca ti ca ne' laa tlyu ca Jerusalén.

²¹—Cua'a jyaca nu'u jna' —nacuĭ Jesús ji'ĭ nu cuna'a bi'—. Cua ngulala ti tyempo cha' nga'aa cua'ni tlyu ma ji'ĭ ycuĭ' Ndyosi nde ca'ya tacati cua, ni si'i ca quichĭ Jerusalén —nacuĭ—. ²²Cu'ma ngu' Samaria ni, lo'o ndu'ni tlyu ma ji'ĭ ycuĭ' Ndyosi ná nslo ma ti ji'ĭ ndu'ni tlyu ma; pana ngu' judío cuare, nslo ya ti

ji'ĭ ndu'ni tlyu ya, cha' sca ngu' quichĭ tyi ya laca nu ñati tlyu nu cua'ni lyaá ji'ĭ lcaa ñati —nacuĭ Jesús ji'ĭ nu cuna'a bi'—. ²³Cua ngulala ti hora, cua la cui' hora ndyaca juani, cha' cua'ni tlyu ma ji'ĭ ycuĭ' Ndyosi tyucui tyiquee ma. Lo'o jua'a xtyucua Xtyi'i ycuĭ' Ni ji'ĭ ma li', cha' jua'a nti' ycuĭ' Ndyosi cha' cua'ni na lo'o cua'ni tlyu na ji'ĭ Ni. ²⁴Ná taca ña'a na ji'ĭ ycuĭ' Ndyosi; ñi'ya laca sca xee nu tso'o tsa ntyiji'ĭ lijya, jua'a laca ycuĭ' Ndyosi. Ñati nu chañi cha' nti' ngu' cua'ni tlyu ngu' ji'ĭ ycuĭ' Ni, nga'a cha' cua'ni tlyu ngu' ji'ĭ Ni tyucui tyiquee ngu'; xtyucua Xtyi'i ycuĭ' Ndyosi ji'ĭ ngu' bi' li'.

²⁵Lo'o li' nguxtyacuĭ nu cuna'a bi' cha' lo'o Jesús chaca quiya':

—Nda na' cuentya cha' cua caa ti sca ñati tlyu nu ta ycuĭ' Ndyosi ji'ĭ cha' caa chalyuu, nu caca naa Cristo —nacuĭ—. Lo'o caa yu bi', li' culu'u liñi yu lcaa cha' tucui ji'na.

²⁶Li' nacuĭ Jesús ji'ĭ nu cuna'a bi':

—La cui' bi' laca na' nu nchcui' lo'o nu'u juani.

²⁷Li' xa' yaa ñati nu ndyaca tsa'a ji'ĭ, ndube tsa ti' ngu' cha' ntucua Jesús ndya cha' lo'o sca nu cuna'a. Pana ná nchcuane ngu' ji'ĭ nu cusu' bi': ¿Ni cha' nti' nu cuna'a cua lo'o nu'u? ¿Ni cha' nda nu'u lo'o nu cuna'a cua? ²⁸Li' ngusta nu cuna'a bi' te'ĭ hitya lo yuu, ngutu'u ndyaa lquichĭ; ndyaa cho' ndyaa ndacha' cho' ji'ĭ ngu' quichĭ cha' tsa ngu' tsa na'a ngu' ji'ĭ Jesús.

²⁹—Cajua ti ndu sca ñati nu tii tsa —nacuĭ nu cuna'a bi'—. Lcua ti lo cña nu ngua'ni na' yaa na' chalyuu, lcaa cha' bi' cua ndacha' nu cusu' bi' jna'. ¿Ha bi' nu laca Cristo nu ñati tlyu nu cua caa ti, nti' cu'ma?

³⁰Li' ngutu'u ngu' ndyaa ngu' ca su ntucua Jesús. ³¹Laja li' ndu ñati nu ndyaca tsa'a ji'ĭ, tya'na nchcui' ngu' lo'o Jesús cha' cacu yu xi tyaja.

—Mstru —nacuḷ ngu'—, cacu nu'u xi.

³²—Cua nguaala' ti' na' —nacuḷ Jesús li'—. Cua ntsu'u xi na ndyacu na' re nu ná nslo mā ji'i.

³³Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o tya'a ngu':

—¿Ha yaa ngu' yaa lo'o ngu' na cacu yu? —nacuḷ ngu'.

³⁴Ndi'ya nacui Jesús ji'i ngu' bi' li':

—Lo'o ndu'ni na' cña ji'i ycu'i Ndyosi Sti na', li' ndyaala' ti' na' ñi'ya si cua ndyacu na', ñi'ya si cua ndyo'o na' hitya —nacuḷ yu—. Nga'a cha' cua'ni tye na' cña nu nda Ni 'na lijyaa nde chalyuu —nacuḷ—. ³⁵¿Ha ná chañi cha' nu nchcui' ngu' ndi'ya? “Lo'o caca jacua co', lo'o ti caca clacua” —nacuḷ Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i—. Pana chaca cha' ñacuḷ na' ji'i mā juani, cha' xña'a mā xi ji'i ñati quiña'a jua nu cua lijya ti slo na —nacuḷ—. Nti' tsa ngu' bi' cuna ngu' cha' nu chcui' na' lo'o ngu'. Ñi'ya laca sca xtya nu tso'o tsa ndyatsi, cha' cua ngulala ti caca clacua, jua'a laca ngu' bi'. ³⁶Caja xcaya' msu 'na nu cua'ni clacua bi', ni ná nga'a cha' tye cña nu cua'ni msu bi'. Lo'o li' stu'ba ti caca chaa ti' ngu' bi' lo'o ngu' nu cua ngusañi si'yu, la cui' ñati nu ngusañi cha' tso'o ji'i ycu'i Ndyosi lcaa su ndi'i ñati tya clyo la; stu'ba ti caca chaa ti' ngu' bi' lo'o ñati nu cua na'a lo'o ndyat' ca cha' bi' ne' cresiya ji'i ngu' —nacuḷ Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i—. ³⁷Chañi laca cha' nu nchcui' ngu': “Tsaca laca nu ndyataa nscua', chaca laca nu cua'ni clacua”. ³⁸Nu cu'ma ni, cua ngulo na' cña ji'i mā —nacuḷ Jesús—, cha' tsa mā cua'ni tye mā sca cña nu bilya cua'ni mā, cha' tyaa mā tyaa lo'o mā ji'i ñati ca slo na', cua ña'a ca ñati nu xñi cha' 'na. Xa' ñati cua ngua'ni cña bi' yala la, lo'o juani ña'a mā ñi'ya nu ndu'u tucua cña nu ngua'ni ngu' tya li'.

³⁹Lo'o jua'a tyuu tya'a ngu' Samaria, ngu' ca tyi ni, cua ngusñi ngu' cha' ji'i

Jesús xqui'ya cha' nu nda nu cuna'a bi' lo'o ngu': “Lcua ti lo cña nu ngua'ni na' yaa na' chalyuu, lcaa cha' bi' nchcui' nu cusu' bi' lo'o na'”, nacui nu cuna'a bi' ji'i ngu'. ⁴⁰Lo'o li' ndyalaa ngu' Samaria bi' ca su ntucua Jesús, tya'na nchcui' ngu' lo'o Jesús cha' tyanu la xi quichi tyi ngu'. Bi' cha' ndyanu Jesús ca bi' tya tyucuaa tsá li'. ⁴¹Lo'o ndyuna la ngu' cha' nu nda ycu'i Jesús lo'o ngu', cua quiña'a la ngu' ngusñi ngu' cha' ji'i yu. ⁴²Li' nacui ngu' bi' ji'i nu cuna'a bi':

—Si'i xqui'ya nu'u ngusñi ya cha' ji'i yu juani. Na cua nchcui' ycu'i yu lo'o ya, bi' cha' jlya ti' ya cha' nu nchcui' yu; cua nda ya cuentya cha' chañi cha' laca nu cusu' re Cristo, nu ñati tlyu nu cua caa ti cha' cua'ni lya'a ji'i lcaa ñati chalyuu.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sñi' ngu' laca cña

⁴³Lo'o ndu'u scua tucua tsá bi', li' ngutu'u Jesús loyuu su cuentya Samaria ndyaa nde loyuu su cuentya Galilea. ⁴⁴Cua nacui yu cha' nga'aa ndu'ni chi ngu' loo ñati tya'a quichi tyi ngu', si ta ñati bi' cha' ji'i ycu'i Ndyosi lo'o ngu'; bi' cha' ndyaa yu nde Galilea chaca quiya'. ⁴⁵Lo'o cua ndyalaa yu nde loyuu bi', tso'o tsa nchcui' ngu' Galilea lo'o. Cua na'a ngu' bi' lcaa cña tonu nu ngua'ni Jesús nu lo'o ndyaa yu ta'a quichi Jerusalén bi', cha' lo'o ngu' bi' ndyaa ngu' ta'a.

⁴⁶Lo'o li' xa' ndyaa Jesús ca quichi Caná loyuu su cuentya Galilea chaca quiya'; quichi bi' ngua su ngüiñá Jesús vino lo'o hitya ti, cha' co'o ngu' nu nguti'i ta'a bi'. Ca bi' ntsu'u sca ñati tlyu nu ndya'a ne' xña ji'i rey, pana quicha tsa sñi' ntsiya ca to' tyi nu cusu' bi' nde quichi Capernaum. ⁴⁷Lo'o cua ndyuna nu laca cña bi', cha' ngutu'u Jesús loyuu su cuentya Judea ndyalaa yu sca quichi cacua ti su ndi'i nu cusu' bi', la cui' nde loyuu su cuentya Galilea, li' ndyaa nu

cusu' bi' slo Jesús. Ndiñña tsa cha' clyu ti' jilí Jesús cha' tsaá yu quichí tyi nu cusu' bi', cha' tsaá yu cua'ni yu jo'o jilí nu piti quicha bi', cha' cua cajaa ti.

⁴⁸—¿Ni jacua' jlya ti' ma jilí ycuí' Ndyosi? —nacuí Jesús jilí nu cusu' bi' li'—. ¿Ha ná jlya ti' ma cha' caca cua'ni Ni cña si ná lo'o cua'ni na' sca cña tonu cha' ña'a cui'ya ma xi jilí'?

⁴⁹—Cusu' —nacuí nu laca cña bi' jilí Jesús—, cua'ni cha' tso'o tsaá nu'u to' tyi na' juani, nu lo'o bilya cajaa ti sñi' na'.

⁵⁰—Tyaa nu'u ca to' tyi —nacuí Jesús jilí—, ca tso'o sñi' nu'u jua'a ti. Ná cajaa bi'.

Jlya ti' nu laca cña bi' cha' nu nchcui' Jesús lo'o. Li' ngutu'u nu cusu' bi' ndyaa quichí tyi. ⁵¹Tyucuii bi' su ngxutyuu ndyaa, ndyacua tya'a lo'o msu jilí:

—Tya lu'ú sñi' nu'u, cusu' —nacuí msu jilí—. Nga'aa cajaa bi' juani.

⁵²—¿Ni hora ngua tso'o la sñi' na'? —nchcuane nu laca cña bi' jilí msu li'.

—Tya la caa, hora cua tsaca nde ngusii, li' ndyu'u tyique' jilí —nacuí msu jilí.

⁵³Li' ngua cuayá' ti' sti nu piti bi', cha' la cui' hora lo'o nchcui' Jesús lo'o cha' tyaca tso'o sñi', la cui' hora bi' ngua tso'o sñi'. Li' jlya ti' nu cusu' jilí Jesús, lo'o jua'a jlya ti' lcaa ngu' nu ndi'i ca to'ni'i jilí.

⁵⁴Cua ngua tucua quiya' nu ngua'ni Jesús sca cña tonu cuentya jilí ycuí' Ndyosi nde loyuu su cuentya Galilea bi', tya lo'o ngxutyuu yu nde Galilea.

Ngu' nu nchcu' tyucuí nu ntsiya to' tayu'

5 Chaca yija lo'o ngua ta'a nde Jerusalén cuentya jilí ngu' judío, ndyaa Jesús ta'a chaca quiya' li'. ²Nde Jerusalén bi' ntsu'u sca to' lo'o quichí su naa to' lo'o jilí xlya'. Ca bi' nscua sca tayu' piti, Betesda naa tayu' bi' cha'cña jilí ngu' judío bi'. ³Tyi'i ca to' tayu' piti

bi' ndacui ca'yu tya'a corredor su ndi'i quiña'a tsa ngu' quicha; nu cuityi', nu cu' quiya', nu nchcu' tyucuí, ndi'i ngu' ca bi' ntajatya ngu' ña'a cuayá' nu quiña lo hitya tayu' bi'. ⁴Nda ti' ngu' quichí bi', cha' tyijyu' ndacui cuayá' ti nda'ya sca xca jilí ycuí' Ndyosi nu yaa nde cua, ndyaa ne' hitya tayu' bi', cha' xquiña lo hitya bi'; nu quicha nu ndyaa yala la ndyaata chcu to' hitya bi' lo'o nguiña ca ti lo hitya, bi' laca nu ndyaca tso'o jilí cua ña'a ca quicha nu ntsu'u jilí, nacuí ngu'. ⁵Cua ntsiya sca nu quicha quiya' ca bi'; cua calaa tyii ntucua snu' yija ntsiya quicha. ⁶Lo'o na'a Jesús jilí nu quicha bi' ca su ntsiya, li' ngua cuayá' ti' yu cha' cua sa'ni ntsiya. Li' nchcuane Jesús jilí nu quicha bi' si chañi cha' nti' tyaca tso'o.

⁷—Cusu' —nacuí jilí Jesús—, ná tucui ntsu'u 'na nu caca xtyucua xi 'na cha' tsaá lo'o 'na to' hitya lo'o nguiña lo hitya bi'. Ndatu ca na' lo'o yala la ndyaa xi xa' ñati lo tayu' cua.

⁸—Tyatu clya nu'u juani —nacuí Jesús li'—, xcu' late' cua hi lo'o jaa' cua, tyaa lo'o jilí to' tyi.

⁹Lo'o li' jua'a ngua, hora ti ndyaca tso'o nu quicha bi'. Li' nguxana ndu'u ta'a, ndyaa lo'o jilí jaa' jilí. Tsa saru ngua li'. Tacati tsa tsá bi' jilí ngu' judío, nga'aa ndu'ni ngu' cña li'. ¹⁰Bi' cha' nchcui' nu ngu' judío bi' lo'o nu ngua quicha bi'.

—Tsa nu ndi'i cña' ngu' laca juani —nacuí ngu' bi' jilí—. Ná ntsu'u chacuayá' jinu'u tsiya' ti cha' tya'a lo'o jilí jaa' cua hi juani.

¹¹Li' ngxutyacui nu ngua quicha cha' lo'o ngu':

—Nu ngua'ni jo'o 'na, bi' laca nu ngulo cña 'na cha' tya'a na' tyaa lo'u jilí jaa' re toni'i 'na li' —nacuí.

¹²—¿Tilaca ngulo cña hi cha' tyaa lo'o jilí jaa' cua hi? —nacuí ngu' bi'.

¹³Ná jlo ti' nu ngua quicha quiya' bi' tilaca ngua'ni jo'o jilí. Nguti'i tsa ngu'

ca bi', lo'o ná tucui na'a jí'í Jesús lo'o ngutu'u ndyaa. ¹⁴Ca ngusíi la xa' ndy-
acua tya'a Jesús lo'o nu ngua quicha bi'
lo'o ndya'a yu ne' laa. Li' nacuí Jesús jí'í:

—Cua ndyaca tso'o nu'u juani —nacuí
yu—, bi' cha' xtyanu nu'u tyucuí cuxi
cua hí' cha' nga'aa tyacua xa' quicha tlyu
la hí.

¹⁵Ndyaa nu ngua quicha bi' li', ndyaa
ndacha' jí'í ngu' judío bi', cha' Jesús naa
nu ngua'ni cha' ndyaca tso'o. ¹⁶Ngua
cuayá' ti' ngu' bi' li', cha' ngua'ni Jesús
cha' tlyu lo'o nu quicha bi' tsá ta'a lo'o
ndi'í cña' ngu', bi' cha' ngunasi' tsa ngu'
judío bi' jí'í Jesús. Nguxana ngu' bi' ngu-
lacua cuxi ti' ngu' ña'a ngu' jí'í yu, ngua
ti' ngu' cujuui ngu' jí'í yu. ¹⁷Pana nguxty-
acuí Jesús cha' lo'o ngu' li':

—Tya lyiji tye cua'ni Sti na' cña
—nacuí Jesús—, lo'o jua'a na', tya
ndyu'ni na' cña.

¹⁸Bi' cha' chíi tsa ntsu'u tyiquee ngu'
judío bi' ña'a ngu' jí'í Jesús, ntsu'u tsa
ngu' bi' nu nti' cujuui jí'í Jesús li'. Ti'í
ti' ngu' bi' ña'a ngu' jí'í yu, cha' ná
ndaquiya' yu tsá ta'a jí'í ngu', nacuí ngu'.
Ná ndiya ti' ngu' tsiya' ti cha' nacuí Jesús
cha' ycuí' Ndyosi laca Sti yu, cha' stu'ba
nti' ycuí' ca yu lo'o ycuí' Ndyosi.

Ycuí' Ndyosi Sti yu laca nu cua nda chacuayá' jí'í Jesús

¹⁹Li' nguxacuí Jesús cha' jí'í ngu'
judío bi':

—Ta na' sca cha' liñi lo'o ma juani
—nacuí yu—. Ná sca cña caca cua'ni na'
ycuí' ti na', na' nu laca Sñi' ycuí' Ndyosi.
Ñi'ya cña nu ña'a na' cha' ndu'ni Sti
na', jua'a ti cña ndu'ni na' —nacuí—.

²⁰Ycuí' Sti na' ni, ntsu'u tsa tyiquee Ni
ña'a Ni jna', cha' Sñi' ycuí' Ni laca na'
—nacuí Jesús—. Lcaa cña nu ndu'ni Sti
na', nclu'u Ni jna'. Lo'o jua'a tya cua'ni
la Ni cña tonu nu bilya ña'a ma jí'í, cha'
cube ti' ma jí'í ycuí' Ni. ²¹Xa' ta ycuí'
Ndyosi chalyuu jí'í ngu' chaca quiya', jí'í

cua ña'a ca ñati' nu nti' Ni cha' ta Ni cha-
lyuu jí'í; lo'o jua'a la cui' cña ndu'ni na'
nu laca Sñi' ycuí' Ni, ta na' chaca cha-
lyuu jí'í lcau ti ñati' nu nti' na' cha' ta
jí'í —nacuí Jesús jí'í ngu'—. ²²Ná ndu'ni
cuayá' Sti na' jí'í ñati' chalyuu; na cua
nda Ni chacuayá' jna', cha' Sñi' ycuí' Ni
laca, cha' cua'ni cuayá' na' jí'í lcaa ñati'.
²³Cua nti' Ni cha' cua'ni chí lcaa ñati' loo
na' ñi'ya nu ndu'ni chí ngu' loo ycuí' Ni.
Pana si ná tyaja'a ñati' cua'ni chí ngu' loo
na' nu laca Sñi' ycuí' Ni, la cui' jua'a ná
taca cua'ni chí ngu' loo ycuí' Ndyosi nu
nda 'na lijyaa.

²⁴'Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o ma juani:
Cua ña'a ca ñati' nu taquiya' jí'í lcaa cha'
nu chcuí' na' lo'o ngu', lcaa ñati' nu jlyu
ti' jí'í ycuí' Ndyosi Sti na' nu nda jna' li-
jyaa, bi' ngu' laca nu ná nga'a cha' tye
chalyuu tso'o nu ta ycuí' Ndyosi jí'í ngu'
bi'. Ná cua'ni cuayá' Ni jí'í ngu' bi', ná
nscua cha' cajaa ngu' bi'; lcaa tyempo
tyi'í ngu' bi' lo'o ycuí' Ndyosi —nacuí
Jesús jí'í ngu'—. ²⁵Lo'o jua'a ta na'
chaca cha' liñi lo'o ma —nacuí—. Cua
ngulala ti hora, cua la cui' hora ndyalaa
juani, cha' xi'ya na' nu laca Sñi' ycuí'
Ndyosi jí'í lcaa ñati' nu ndi'í chalyuu;
ñi'ya laca si na cua ngujuui ngu' laca,
xqui'ya cha' cuxi nu ntsu'u jí'í ngu'. Lo'o
cuna ngu' bi' cha' nu chcuí' na' lo'o ngu',
li' caja chalyuu tso'o jí'í ngu', lcaa ñati'
nu xñi cha' jna' —nacuí Jesús jí'í ngu'—.

²⁶Nhca jí'í ycuí' Ndyosi Sti na' cua'ni
cha' xtyacuí cresiya jí'í ngu' cuxi bi',
nhca jí'í Ni ta Ni chalyuu nu ná nga'a
cha' tye jí'í ngu'. Lo'o jua'a stu'ba nhca
jna' lo'o Sti na', cha' cua nda Sti na'
chacuayá' cha' cua'ni na' jua'a —nacuí
Jesús—. ²⁷Lo'o jua'a ntsu'u chacuayá'
jna' cha' cua'ni cuayá' na' jí'í ñati' cha-
lyuu, xqui'ya cha' cua lijyaa na' chalyuu
laca na' ñati'. ²⁸Ná quiña'a tsa cha' cu-
lacua ti' ma; chañi cha' tyalaa hora lo'o
cañi xi'ya ycuí' Ndyosi Sti na' jí'í lcaa
jyo'o ca su ndi'í ngu' nguatsi' ngu'. Li'

taquiya' ngu' bi' cha' nu chcui' Ni, tyu'u ngu' ne' cuaá tyaa ngu' mala su ntsu'u cha' tsaa ngu'. ²⁹ Ñati nu ngua tso'o cresiya jil'i ni, tyaa ngu' bi' tyi'i ngu' lo'o ycu'i Ndyosi; pana ñati nu ntsu'u cha' cuxi jil'i, tyaa ngu' bi' ca su xcube' Ni jil'i ngu', su tye tsiya' ti cha' jil'i ngu' —nacu'i Jesús—.

Chañi cha' stu'ba cha' nu ntsu'u jil'i Jesús lo'o ycu'i Ndyosi Sti yu

³⁰ 'Ná sca cña caca 'na si sca ti na' —nacu'i Jesús—. Lo'o ndyu'ni cuayá' na' jil'i ñati, ndu'ni na' ñi'ya nu nacuj Sti na' 'na cha' cua'ni na'. Stu'ba ndu'ni cuayá' na' jil'i cua ña'a ca ñati, cha' ndu'ni na' ñi'ya nu nti' ycu'i Sti na' nu nda 'na lijyaa chalyuu; ná ndu'ni na' sca cha' nu nda'ya hique ti na' —nacu'i Jesús li'—. ³¹ Ni si'i na ngulo hique ti na' cha' nu nchcui' na' lo'o ma. Ná jly'a ti' xa' ñati si jua'a ti chcui' na'. ³² Ntsu'u chaca nu jlo ti' cha' liñi laca cha' nu nchcui' na', lo'o jua'a jlo ti' na' cha' liñi nchcui' nu bi' —nacu'i—. ³³ Cua nda ma msu nu ndyaa slo nu Juan bi', lo'o chañi cha' nu nchcui' Juan lo'o msu bi' cuentya jna'. ³⁴ Pana ná ntsu'u cha' caja sca nu chcui' cha' liñi cuentya jna'. Na nda ti na' cha' bi' lo'o ma cha' caja ñi'ya clyaa ycu'i ma tsá bi' lo'o caca cuayá' jil'i ma slo ycu'i Ndyosi. ³⁵ Nu Juan ni —nacu'i Jesús li'—, nda yu cha' jna' lo'o ngu' ñi'ya si laca yu sca xee nu ndubi tsa, nu nda xee tyi'i ca chu' su ndi'i yu bi'. Lo'o jua'a tso'o xi ngua ti' ma lo'o nchcui' Juan lo'o ma li' —nacu'i—. ³⁶ Pana xti ti cha' 'na nchcui' Juan lo'o ma; cua quiña'a la cha' caca ña'a ma juani cuentya jna', nu lo'o ña'a ma cña tonu nu nda Sti na' 'na cha' cua'ni na'. Tya cua'ni na' cña bi' ña'a cuayá' tye bi'. Xqui'ya cña bi' caca cuayá' ti' ma cha' ycu'i Sti na' ngulo cña jna' cha' caa na' nde chalyuu re —nacu'i Jesús—. ³⁷ Jua'a ngulu'u liñi Sti na' cha' 'na jil'i ma, cha' la cui' Sti na' laca nu cua nda jna' li-

jyaa. Lo'o cu'ma ni, bilya cuna ma cha' nu nchcui' Ni, bilya ña'a ma jil'i ycu'i Ni. ³⁸ Ná ndyanu cha' nu nchcui' Sti na' ne' cresiya jil'i ma, cha' ná jly'a ti' ma jna' cha' laca na' Sñi' ycu'i Ndyosi nu cua nda Ni 'na lijyaa chalyuu —nacu'i—. ³⁹ Lcaa tsá nchcui' tsa ma lo quityi cusu' jil'i ycu'i Ndyosi; nti' ma cha' lo'o chcui' ma lo quityi bi', li' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye jil'i ma. Chañi cha' nu nscua lo quityi bi', jua'a taca tyuloo ñati jna' lo'o chcui' ngu' lo quityi bi'. ⁴⁰ Pana ná ntaja'a ma jña ma chalyuu tso'o bi' jna'.

⁴¹ 'Si'i na nti' na' cha' cua'ni chi' ñati loo na' —nacu'i Jesús jil'i ngu'—. ⁴² Pana cu'ma ni, jlo ti' na' cha' xa' ña'a ndu'ni cu'ma, xqui'ya cha' ná ntsu'u tyiquee ma tsiya' ti jil'i ycu'i Ndyosi Sti na'. ⁴³ Cua nda ycu'i Ndyosi 'na lijya na' cha' cua'ni na' cña jil'i Ni, pana ná ndaca'a jyaca ma jil'i cha' nu nchcui' na' lo'o ma. Si caa xa' ñati nu cua'ni cña jil'i ycu'i ca ti ngu', hora ti xni ma cha' jil'i ngu' bi' li'. ⁴⁴ Bi' cha' ná caja ñi'ya caca xñi ma cha' jil'i ycu'i Ndyosi —nacu'i Jesús—. Ndulo cha' jil'i ma cha' tso'o ti chcui' ñati jil'i ma, pana ná ndulo cha' jil'i ma cha' tso'o ti cua'ni ycu'i Ndyosi lo'o ma. ⁴⁵ Si'i na' nu sta qui'ya jil'i ma slo ycu'i Ndyosi —nacu'i Jesús jil'i ngu'—. Cua laca nscua qui'ya jil'i ma xqui'ya cha' nu cua nda jyo'o Moisés lo'o ma nu ngua tya sa'ni bi', la cui' cha' nu jly'a tsa ti' ma jil'i, nacuj ma. ⁴⁶ Yala ti xñi ma cha' jna' si chañi cha' ngusñi ma cha' nu nda jyo'o Moisés bi' lo'o ma —nacu'i Jesús li'—. Cha' jna' nguscua jyo'o bi' lo quityi bi', ⁴⁷ pana ná ngusñi ma tsiya' ti cha' nu nguscua jyo'o bi'. Lo'o jua'a ñi'ya cua'ni ma cha' xñi ma cha' nu chcui' na' lo'o ma lacua?

Nda Jesús na ndyacu ca'yu mil tya'a ñati

6 Tiya' la li' ndu'u Jesús ndyaa nde chaca tsu' tayu' Galilea, la cui' tayu' Tiberias naa tayu' bi'. ² Tsa tlyu ti ndyaa

lca'a quíña'a ñati jii' yu, bi' ñati laca nu cua na'a cña tonu nu ngua'ni yu lo'o ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' quicha. ³Li' ndyaa Jesús sca lo cuatii, ndyaa tucua xi ca bi' lo'o ñati nu ndyaca tsa'a jii'. ⁴Cua ngulala ti ta'a pascua ngua bi' li', ta'a tlyu jii' ngu' judío. ⁵Lo'o li' na'a Jesús cha' tsa tlyu ti ndyalaa quíña'a tsa ñati ca su ntucua ycuí'. Li' nchcuane yu jii' Felipe:

—¿Macala cui'ya na tyaja cha' cacu ñati quíña'a cua? —nacui Jesús.

⁶Jlo ti' Jesús ñi'ya cua cua'ni ti ycuí', pana cua nti' yu cua'ni cuayá' yu jii' Felipe ñi'ya ña'a cua'ni nu Felipe bi'. ⁷Lo'o li' nguxacui Felipe cha' jii' yu:

—Ná tyu'u scua tucua mil paxu cha' cui'ya na na cacu lcaa ngu' re, masi xca ti caja xi cacu scaa ngu' —nacui.

⁸Pana ndu sca yu nu ndyaca tsa'a jii' Jesús, nu naa Andrés, tya'a ngula Simón Pedro laca bi'. Nchcui' Andrés lo'o Jesús li':

⁹—Ndu sca nu piti qui'yu re —nacui Andrés—, lo'o xi ca'yu tya'a xlyá teje' jii', lo'o tucua tya'a cualya sube jii' —nacui—. Pana ná tyu'u scua cha' bi' cha' cacu ñati quíña'a re —nacui Andrés jii' Jesús.

¹⁰—Chcui' ma xi lo'o ñati quíña'a cua cha' tyaca'a ngu' xi lo yuu —nacui Jesús li'.

Sii xi loyuu su tso'o bi' lo'o quíña'a tsa quii sube ndi'i ca bi'. Ca'yu mil tya'a ngu' qui'yu ti nguti'i tsá bi', nu nguti'i lo quii bi'. ¹¹Lo'o li' ndaya' Jesús jii' xlyá bi', ndya yu xlya'be jii' ycuí' Ndyosi cha' cua nda Ni na cacu ngu'. Li' ngusa'be Jesús xlyá bi', nda yu jii' ngu' nu ndyaca tsa'a jii', lo'o ngu' bi' laca nu ndacha xlyá jii' ngu' quíña'a bi' ca su ndi'i ngu'. Lo'o cualya bi' nda Jesús cacu ngu'. Li' ndyacu ngu' ña'a cuayá' nu nguaala' ti' lcaa ngu'. ¹²Lo'o cua ndye ndyacu ngu', li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jii' chaca quiya':

—Xuti'i ma lcaa yu'be nu ndyanu su ndyacu ngu' jua cha' ná chcuna' bi' —nacui yu.

¹³Jua'a ngua'ni ngu' li', lo'o ndyanu tii tyucuaa tya'a chcubi ngutsa'a ntsu'u xlyá yu'be bi', yu'be nu ndyanu su ndyacu ngu'. ¹⁴Lo'o cua na'a ngu' cña tonu nu ngua'ni ca Jesús, li' nacui ngu':

—Chañi cha' yu jua laca nu cusu' nu chcui' cha' jii' ycuí' Ndyosi lo'o na, nu cua tyu'u tucua ti nde chalyuu.

¹⁵Hora ti' ngua tii Jesús cha' ngua ti' ngu' taya' ngu' jii', cha' tsa lo'o ngu' jii' cha' caca yu' re nu caca loo jii' ngu'. Bi' cha' ndu'utsu' Jesús ndyaa cuaana ti nde ca'ya, ndyaa yu sca ti yu.

Ndya'a Jesús lo hitya tayu'

¹⁶Cua ndyaa cuichaa li', lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jii' ni, cua ndyaa ngu' nde to' tayu' chaca quiya'. ¹⁷Ndyati' ngu' ne' yaca ni'i cha' xa' xtyuu ngu', cha' tyu'u ngu' nde chaca tsu' tayu', cha' tyalaa ngu' ca quichi' Capernaum chaca quiya', ngua ti' ngu'. Cua ngua talya li', pana bilya tyalaa Jesús su ndi'i ngu'. ¹⁸Lye tsa nchca cui'i lo hitya tayu' bi', hasta ndyatu' clyoo'. ¹⁹Cua ndyaa lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jii' yaca ni'i jii' ngu' xi ca'yu scua kilómetro cuayá' tyijyu', li' na'a ngu' cha' lijya Jesús su ndi'i ngu'; cuayá' lo ti hitya ndya'a yu lijya yu lo hitya. Ndyutsii tsa ngu' lo'o na'a ngu' jii' yu. ²⁰Bi' cha' hora ti nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Ná cutsii ma, na' laca re —nacui.

²¹Tso'o tsa ngua ti' ngu' cha' ndyati' Jesús ne' yaca ni'i bi'. Lo'o li' yala ti ngutu'u yaca ni'i chaca tsu' tayu' bi'.

Lijya lca'a ngu' jii' Jesús

²²Ca chaca tsá li', tya ndi'i ñati tsa tlyu ti la cui' ca to' tayu' bi'. Sca ti yaca ni'i bi' na'a ngu' ngutacui to' hitya ngusii la caa, pana jlo ti' ngu' cha' ná ndyaa Jesús ne' yaca ni'i bi' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a

ji'i; ycu'i ti ngu' ndyaa ngu'. ²³ Lo'o li' ngulaa xi xa' la yaca ni'i nu ngutu'u nde quichi Tiberias, ndyacu'i to' hitya cacua ti su ndyacu ngu' xlyá nu cua nda ycu'i nu Xu'na na xly'a'be ji'i ycu'i Ndyosi cuentya ji'i. ²⁴ Lo'o cua ngua cuayá' ti' ngu' cha' nga'aa ndi'i Jesús to' tayu' bi', lo'o jua'a nga'aa ndi'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i ca bi', li' ndyatí ngu' ne' yaca ni'i nu ndyalaa bi', ndyaa ngu' ca quichi Capernaum ndyaana ngu' ji'i Jesús.

**Sca lo tyaja nu chañi
cua'ni cha' tyaala' ti' na**

²⁵ Ca chaca tsu' bi' njyacia ngu' ji'i Jesús. Lo'o ti nchcuane ngu' ji'i yu li':

—Mstru —nacu'i ngu'—, ¿ni hora ngutu'u nu'u lijya ti nde?

²⁶ Li' nda Jesús sca cha' lo'o ngu':

—Ndube tsa ti na' cha' cua lijya mā yaana mā jna' xqui'ya cha' nda na' xlyá nu ndyacu mā tsubi' ti —nacu'i—. Nguaalá' ti' mā lo'o ndyacu mā li'. Chañi cha' xqui'ya cha' bi' lijya mā yaana mā jna', si'i xqui'ya cña tonu nu ngua'ni na' cuentya ji'i ycu'i Ndyosi. ²⁷ Tso'o la —nacu'i Jesús li'—, si cua'ni cña ti' mā cha' caja sca cha' nu talo ji'i mā; chañi cha' tyaala' ti' mā li', si caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i mā. Nu na cacu na ni, xtyi' ti talo na bi', yala ti quiñu'u na bi'. Pana na' nu lijyaa cha' caca na' ñati, ta na' sca cha' tso'o ji'i mā nu cua'ni cha' tyaala' ti' mā, lo'o ná tye tsiya' ti cha' bi' ji'i mā —nacu'i—. Na cua nda ycu'i Ndyosi Sti na' chacuayá' jna' cha' ta na' cha' tso'o bi' ji'i mā.

²⁸ Li' nchcuane ngu' ji'i Jesús:

—¿Ñi'ya cua'ni ya lacua, cha' caca cua'ni ya cña nu nti' ycu'i Ndyosi cha' cua'ni ya?

²⁹ —Ndi'ya laca cña nu nti' ycu'i Ndyosi cha' cua'ni mā —nacu'i Jesús—. Xñi mā cha' jna', cha' na' lacá Sñi' ycu'i Ndyosi, cha' cua nda Ni 'na lijyaa chalyuu.

³⁰ Li' tya nchcuane la ngu' ji'i Jesús:

—¿Ñi'ya ña'a cña nu cua'ni nu'u lacua? ¿Ñi'ya ña'a cña tonu nu cua'ni nu'u cha' ña'a cui'ya ya xi ji'i, cha' xñi ya cha' jinu'u li'? —nacu'i ngu' ji'i Jesús—.

³¹ Cua nda ycu'i Ndyosi na ndyacu jyo'o cusu' ji'na lo'o nguta'a yu'u ngu' lo nati' btyi nu ngua sa'ni li'. Ndi'ya nscua lo quityi cusu' ji'i cha' bi': “Cua nda Ni na ndyacu ngu', na nu ngutu'u ca su ntucua ycu'i Ndyosi ngua'ya nde lo yuu”.

³² Li' nchcu'i Jesús lo'o ngu' chaca quiya':

—Liñi tsa cha' nu nchcu'i na' lo'o mā juani: Ycu'i Ndyosi Sti na' laca nu ta cha' tso'o nu cacu mā, la cui' cha' bi' laca nu ndyu'u nde su ndi'i ycu'i Ni; si'i la cui' cha' ñi'ya nu nda jyo'o Moisés ndyacu ngu' cua sa'ni —nacu'i—. ³³ Juani ta Sti na' sca lo cha' tso'o nu cacu mā nu chañi cha' cua'ni cha' tyaala' ti' mā lo'o caja cha' bi' ji'i mā, ñi'ya laca lo'o ndyacu mā tyaja. Ndu'u cha' tso'o bi' ca su ndi'i ycu'i Ndyosi, lijya bi' nde lo yuu, nda bi' chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i mā.

³⁴ —Cusu' —nacu'i ngu' ji'i Jesús—, ta clyá nu'u cha' tso'o bi' cacu ya, lo'o li' cacu ya ji'i lcaa tsa.

³⁵ —Ñi'ya ndu'ni tyaja lo'o ndye ndyacu na ji'i, jua'a cua'ni na' lo'o ñati, si xñi ngu' cha' jna' —nacu'i Jesús li'—. Ta na' sca chalyuu ji'i ngu' su xcui' ndyaala' ti' ngu' —nacu'i Jesús ji'i ngu' bi'—. Lo'o lcaa ñati nu tyu'u cha' ji'i ngu' lo'o na', nga'aa jña la ngu' xa' lo na cacu ngu'; lo'o xñi ngu' cha' jna', nga'aa tyucua nguityi ngu' li' —nacu'i—. ³⁶ Pana nu cu'mā ni, ñi'ya nu ni na' ji'i mā tsubi' cha' ná jlyá ti' mā jna', masi cua na'a mā jna' —nacu'i Jesús—. ³⁷ Lcaa ñati nu cua nda Sti na' jna', ngu' nu ngusñi cha' jna' ni, caca ngu' bi' ñati 'na li'. Tucua' na' cha' ji'i ngu' bi', ná culo'o na' ji'i ngu' cha' tyaa ngu' chaca se'i. ³⁸ Cua ngutu'u na' nde slo ycu'i Ndyosi Sti na', lijya na' nde lo yuu cha' cua'ni na' cña nu ngulo Sti

na' 'na; si'i cha' cua'ni na' ñi'ya nu nta' cua'ni ta —nacui Jesús—. ³⁹ Na cua nti' Sti na' cha' ná chcuna' ni sca ñati' nu cua ngusñi cha' 'na. Lo'o li' cua'ni na' cha' tyu'ú ngu' chaca quiya' lo'o cua tye ti chalyuu —nacui—. ⁴⁰ Nde laca cña nu nti' Sti na' nu cua nda jna' lijya cha' caca: cua nti' Ni cha' ná tye chalyuu su tyi'i' ngu' lo'o Ni, lcaa ñati' nu ndyuloo jna' cha' laca Sñi' Ni, lcaa ñati' nu xñi cha' jna'. Lo'o li' chañi cha' cua'ni na' cha' tyu'ú ngu' chaca quiya' lo'o cua tye ti chalyuu.

⁴¹ Lo'o li' ná ndiya ti' ngu' judío cha' nchcui' Jesús lo'o ngu' ndi'ya: “Ñi'ya nu ndu'ni tyaja, jua'a cua'ni na' si xñi sca ñati' cha' jna'. Sca ti na' nu ngutu'u ca su ntucua ycui' Ndyosi, sca ti na' taca cua'ni na' cha' tyaala' ti' ñati'”, nacui Jesús. Nda tsa ngu' cha' lo'o tya'a ngu' cha' ná tso'o cha' bi'. ⁴² Li' nacui ngu':

—¿Ha si'i Jesús sñi' José laca nu jua? —nacui ngu'—. Cua nslo na jii' sti yu lo'o xtya'a yu. ¿Ñi'ya ndyu'u cha' nu nchcui' yu jua cha' cua ngutu'u yu ca su ntucua ycui' Ndyosi?

⁴³ Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o ngu':

—Nga'aa chcui' tsa ma lo'o tya'a ma jii' cha' nu nda na' lo'o ma tsa —nacui—.

⁴⁴ Ná tucui caca ñati' jna' si ná lo'o ycui' Ndyosi Sti na' ngua'ni cha' caca ngu' jua'a. Lo'o li' na' laca nu cua'ni cha' tyu'ú ngu' bi' chaca quiya' lo'o cua tye ti chalyuu —nacui Jesús—. ⁴⁵ Ndi'ya nchcui' sca cha' nu nguscua sca jyo'o cusu' lo quityi nu ngua sa'ni: “Ycui' Ndyosi laca nu culu'u cha' jii' ycui' Ni jii' ñati'”, nacui quityi bi'. Bi' cha' ñati' 'na caca lcaa ñati' nu taquiya' cha' jii' ycui' Ndyosi Sti na', lcaa ñati' nu caca tsa'a cha' nu culu'u Ni jii' ngu'.

⁴⁶ 'Ná nacui na' cha' cua na'a ñati' chalyuu jii' Sti na' —nacui Jesús—. Bilya. Sca ti na' cua na'a na' jii' ycui' Ni, cha' cua ngutu'u na' ca slo Ni. ⁴⁷ Liñi tsa cha' nu nda na' lo'o ma juani, cha' ñati' nu

ngusñi cha' jii' ycui' Ndyosi ni, cua laca ngujui chalyuu nu ná nga'a cha' tye jii' ngu' —nacui—. ⁴⁸ Ta na' sca chalyuu jii' ngu' su xcui' ndyaala' tso'o ti' ngu'. ⁴⁹ Cua ndyacu jyo'o cusu' jii' ma na nu nda ycui' Ndyosi jii' ngu', ngua'ya bi' lo yuu lo nati' btyi ca su nguti'i' ngu'; pana nga'aa lu'ú ngu' bi' juani, masi ndyacu ngu' na bi' sa'ni la. ⁵⁰ Ndi'ya nchcui' na' lo'o ma juani —nacui Jesús—, cuentya jii' la cui' cha' tso'o nu ta Ni jii' ñati', nu chañi cua'ni cha' tyaala' ti' ngu': slo ycui' Ndyosi ngutu'u cha' tso'o bi', lijya bi' chalyuu; chañi cha' lo'o cacu sca ñati' jii' na bi', ná nga'a cha' tye chalyuu jii' ngu' li'. ⁵¹ Na' laca nu cha' tso'o nu caca jii' ñati' —nacui Jesús—. Ngutu'u na' nde slo ycui' Ndyosi lijya na' chalyuu cha' caca na' ñati', cha' caca ñi'ya nu tyaala' ti' ngu'. Nu lo'o xñi ñati' cha' jna', ná nga'a cha' tye chalyuu jii' ngu' bi' li'; ta na' tyucui ña'a na' jii' ngu', cha' jua'a caca chalyuu cucui jii' ngu'.

⁵² Li' nguxana ngu' judío bi', lye tsa nxlyú ngu' cha' hichu' tya'a ngu'.

—¿Ñi'ya cua'ni nu jua si ta yu cuaña' ycui' ca yu cha' cacu na?— nacui ngu' jii' tya'a ngu'.

⁵³ Li' nguxacui Jesús cha' jii' ngu':

—Liñi tsa cha' nu nda na' lo'o ma juani —nacui—, ná taca ca tso'o cresiya jii' ma si ná caca lcaa cha' nu jii' ycui' na' jii' ma, na' nu cua lijya chalyuu cha' caca na' ñati'. Nga'a cha' tyati' cha' bi' ne' cresiya jii' ma, ñi'ya si cacu ma, si co'o ma sca na —nacui Jesús—. ⁵⁴ Cua ña'a ca ñati' nu jua'a ti caca tyucui ña'a ycui' na' jii' ngu', ná nga'a cha' tye chalyuu jii' ngu' bi'. Cua'ni na' cha' tyu'ú ngu' bi' chaca quiya' lo'o cua tye ti chalyuu —nacui Jesús—. ⁵⁵ Chañi cha' taca caca tyucui ña'a ycui' na' jii' ma, ñi'ya laca si caca cuaña' na' cha' cacu ma, ñi'ya laca si caca tañi na' cha' co'o ma. ⁵⁶ Lo'o cua ña'a ca ñati' nu jua'a cacu ngu', nu jua'a co'o ngu' cha' nu ta na'

ji'ḷi ngu' —nacui—, lcaa ts̄a tyi'ḷi ngu' bi' lo'o na', tyi'ḷi na' lo'o ngu' bi' li'. ⁵⁷ Lcaa tyempo lu'ú Sti na' nu nda 'na lijyaa ca nde, lo'o jua'a chacuayá' ji'ḷi ycu' Ni lu'ú na'; chacuayá' 'na tyu'ú ñati' nu xñi cha' 'na, ñati' nu caja tyucui ña'a na' ji'ḷi. ⁵⁸ Na' laca nu cha' tso'o nu cacu ngu' bi' —nacui Jesús ji'ḷi ngu'—, cha' ngutu'u na' nde slo ycu' Ndyosi lijya na' lo yuu; si'i la cui' tya'a na nu ndyacu jyo'o cusu' ji'na lo nati' btyi cua sa'ni —nacui—. Nga'aa lu'ú ngu' bi' juani, masi cua ndyacu ngu' cha' bi' nu ngua sa'ni li'; pana lo'o caja cha' tso'o bi' ji'ḷi ma cha' cacu ma —nacui—, ná nga'a cha' tye chalyuu ji'ḷi ma li'.

⁵⁹ Jua'a cha' ngulu'u Jesús ji'ḷi ngu' Capernaum nde ni'ḷi su ndyu'u ti'ḷi ngu' cha' cuna ngu' cha' ji'ḷi ycu' Ndyosi.

Taca caca cucui cresiya ji'na si taquiya' na cha' nu nda Jesús

⁶⁰ Lo'o ndyuna tyuu tya'a ñati' nu ndyaca tsa'a ji'ḷi Jesús cha' nu nchcui' yu, li' nacui ngu' bi':

—Tlyu tsa cha' nchcui' nu cusu' re lo'o na. Tso'o la si nga'aa cuna na cha' bi' tsiya' ti.

⁶¹ Jlo ti' Jesús cha' nchcui' tsa nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' lo'o tya'a ngu' cuentya ji'ḷi cha' nu cua nda ca ti yu lo'o ngu', bi' cha' nchcui' yu lo'o ngu' chaca quiya':

—¿Ha ngua tyuju'u ti' ma 'na xqui'ya cha' nu nchcui' na' lo'o ma? —nacui yu—. ⁶² ¿Ñi'ya ta culacua ti' ma lo'o ña'a ma jna' cha' tya'a na' ca su ngutu'u na' clyo, na' nu lijyaa chalyuu cha' caca na' ñati'? —nacui Jesús ji'ḷi ngu' bi'—.

⁶³ Nu xtyi'i nu ta Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na, bi' laca nu nda chalyuu tso'o ji'na; si'i xqui'ya juersa nu ntsu'u ji'ḷi cuaña' ti na lu'ú na —nacui Jesús—. Lo'o jua'a lcaa cha' nu nda na' lo'o ma juani, cuentya ji'ḷi sca na nu ta ycu' Ndyosi ji'ḷi ñati' laca cha' bi', sca cha' nu tyu'ú ne'

cresiya ji'ḷi ñati' laca bi'; caja chalyuu ji'ḷi ngu' si taquiya' ngu' ji'ḷi cha' bi'. ⁶⁴ Pana tya ntsu'u xi ngu' tya'a ndya'a ma nu ná jlya ti' jna' —nacui Jesús li'.

Tya lo'o nguxana ti cha', tya li' ngua tii Jesús tilaca laca nu ná jlya ti' ji'ḷi yu, tilaca laca nu kujui' cresiya ji'ḷi yu ca tiya' la. ⁶⁵ Li' nacui Jesús:

—Bi' cha' nacui na' ji'ḷi ma ts̄a cha' ná tucui caca ñati' jna' si ná cua'ni Sti na' cha' ñati' 'na caca ngu' bi'.

⁶⁶ Lo'o jua'a ngua li', ngua tyuju'u ti' tyuu tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'ḷi Jesús; nga'aa ntaja'a ngu' bi' tya'a lo'o yu. ⁶⁷ Li' nchcuane Jesús ji'ḷi nu tii tyucuaa tya'a ñati' bi':

—¿Ha lo'o cu'ma nti' ma xtyanu ma 'na?

⁶⁸ Li' nguxacui Simón Pedro cha' ji'ḷi Jesús:

—Cusu' —nacui—, ¿ma nde ntsu'u chaca se'ḷi su tsa ya cha' cuna ya lcaa ña'a cha' liñi nu nchcui' nu'u? Ná nga'a cha' tye chalyuu ji'ḷi ya si cua'a jyaca ya ji'ḷi cha' nu nchcui' nu'u —nacui—. ⁶⁹ Jlya ti' ya jinu'u. Cua jlo ti' ya cha' ycu' Ndyosi laca nu cua ngusubi jinu'u, cha' sca ti nu'u nu chañi cha' laca nu'u Sñi' ycu' Ndyosi nu lijya chalyuu.

⁷⁰ Li' nacui Jesús:

—Jua'a na', cua ngusubi na' ji'ḷi ca ta'a tii tyucuaa tya'a ma, masi cuiñaja caca tsaca ma.

⁷¹ Nu nti' Jesús ñacui cha' Judas sñi' Simón Iscariote, bi' laca nu ta ji'ḷi Jesús ji'ḷi ngu' xña'a ca tiya' la. Lo'o nu Judas bi' ni, lo'o bi' nga'a laja nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'ḷi Jesús.

Ná jlya ti' tya'a Jesús ji'ḷi yu

7 Tiya' la li' xcui' nde loyuu su cuentya Galilea ndya'a Jesús; nga'aa ndya'a yu loyuu su cuentya Judea bi', cha' nti' tsa ngu' bi' kujui' ngu' ji'ḷi. ² Cua ngulala sca ta'a ji'ḷi ngu' judío, nu ndu'ni ngu'

ji'i; ta'a chcuaya. ³Lo'o li' nacui nu ngu' qui'yu tya'a Jesús:

—Tyu'u nu'u su ndi'i nu'u re, yaa nu'u nde loyuu su cuentya Judea tso'o la —nacui tya'a yu ji'i Jesús—. Ntsu'u tsa ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u cajua; tso'o culu'u nu'u xi cha' tlyu nu ndu'ni nu'u ji'i ngu' bi'. ⁴Ná cua'ni nu'u cña bi' cuaana ti si nti' nu'u cha' tyuloo lcaa ñati hi; culu'u loo ycu'i nu'u ji'i lcaa ñati cha' taca jinu'u cua'ni cha' tlyu jua'a.

⁵Jua'a nchcui' ngu', cha' lo'o ngu' tya'a Jesús ni, ná jlya ti' ngu' ji'i yu. ⁶Li' nacui Jesús:

—Tya lyiji tyalaa la cui' tyempo nu tya'a na' ca bi'. Cua ña'a ca tsá tso'o cha' tsa cu'ma —nacui Jesús—, ⁷cha' ná liye' ti' ngu' ña'a ngu' ji'i ma; pana liye' tsa ti' ngu' ña'a ngu' 'na, cha' nchcui' liñi na' lo'o ngu' cuentya ji'i cha' cuxi nu ndu'ni ngu' —nacui—. ⁸Yaa clya ycu'i ca ma ta'a bi'; ná tsa'a na', cha' tya lyiji tyalaa la cui' tyempo nu tya'a ca bi'.

⁹Nga'aa nchcui' la Jesús li'. Ndyanu yu nde Galilea.

Ndi'i Jesús ta'a chcuaya

¹⁰Ndyaa nu ngu' qui'yu tya'a Jesús ta'a. Ca tiya' la lo'o ycu'i Jesús ndyaa. Ná ndyaa yu tsa tlyu ti lo'o xa' ñati, ycu'i ti yu ndyaa yu cha' ná ña'a ñati ji'i yu.

¹¹Lo'o ndyaca ta'a bi', li' ndya'a ngu' judío ndya'ana ngu' ji'i yu:

—¿Macala ndya'a yu bi'? —ndu'ni ngu'.

¹²Quiña'a tsa cha' nda ngu' quichi bi' lo'o tya'a ngu' cuentya ji'i Jesús. Ntsu'u ngu' nu nchcui' ndi'ya: “Tso'o tsa ñati bi’”. Lo'o ntsu'u xi xa' la ngu' nu ndu'ni: “Si'i. Xcui' cha' cuiñi nda yu, na ñilo'o ti yu ji'i ngu'”. ¹³Pana ntsii ngu' si cuna ngu' judío cha' nu nchcui' ngu', bi' cha' cuaana ti nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu'.

¹⁴Sca semana ndalo ta'a bi'. Lo'o jua'a tsá nchca jacua ji'i ta'a, li' ndyaa Jesús ne' laa tonu; nguxana yu nclyu'u yu ji'i

ngu' ca bi' li'. ¹⁵Ndube tsa ti' ngu' judío cha' nchca tsa ji'i Jesús:

—¿Ni cha' laca cha' nchca tsa ji'i yu jua nclyu'u yu ji'i ñati? Ná tyuu yija nguta'a yu scuelya, ná ngua tsa'a tso'o yu jua —nacui ngu'.

¹⁶Li' nda Jesús sca cha' lo'o ngu' nu ndi'i ne' laa bi':

—Ná nclyu'u na' ji'i ngu' cha' nu nda'ya hique ycu'i ca ti na'; ña'a cha' nu nclyu'u ti' ycu'i Ndyosi nu nda 'na lijyaa chalyuu, bi' laca cha' nu nclyu'u na' ji'i ngu' —nacui Jesús—. ¹⁷Si nti' ma cua'ni ma cña nu nti' ycu'i Ndyosi cha' cua'ni ma, li' caca cuayá' ti' ma mala ngutu'u cha' nu nclyu'u na' ji'i ngu', si slo ycu'i Ndyosi ngutu'u cha' bi', si sca cha' nu nda'ya hique ti na' laca cha' bi' —nacui yu—. ¹⁸Sca ñati nu nchcui' cha' ji'i ycu'i ca lo'o ngu', jua'a nti' yu cha' caca tlyu ycu'i ca ti yu. Xa' ña'a ndu'ni na', cha' tyucui tyiquee na' ndu'ni tlyu na' ji'i ycu'i Ndyosi nu Xu'na na' nu ngulo cña 'na caa na' nde chalyuu. Ná ntsu'u cha' cuiñi 'na tsiya' ti.

¹⁹¿Ha si'i la cui' jyo'o cusu' Moisés nu ngulu'u ji'na cha' cua'ni na lcaa cña nu nti' ycu'i Ndyosi? Pana ná ndaquiya' ma tsiya' ti ji'i cha' bi' —nacui Jesús—. Lo'o nu juani nti' ma cujuui ma jna'. ¿Ni cha' laca bi'?

²⁰—Ñi'ya nti' sca nu xña'a, jua'a nti' nu'u —ndu'ni ngu' ji'i Jesús li'—. ¿Tilaca nti' cujuui jinu'u lacua?

²¹Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' chaca quiya':

—Sca ti quiya' ngua'ni na' sca cha' tlyu tsá ta'a tsá nu tacati tsa ji'i ma, lo'o li' ndube tsa ti' ma. ²²Ntsu'u sca cña nu ndaquiya' tsa ma ji'i —nacui yu—, sca cña laca nu nda jyo'o Moisés cha' lo'o ma sa'ni cha' cua'ni ma; ni si'i Moisés bi' ngua nu nda cha' bi' lo'o ma, cha' cua sa'ni la lo'o bilya cala ycu'i Moisés ndu'ni jyo'o cusu' ji'i ma cña bi'. Ndyi'u tsa ti' ma cha' si'yu ma lo qui-

ji nu sube qui'yu sni' ma cha' culacua ngu', masi tsã nu ndi'i cña' ngu' laca bi' —nacuï Jesús—. ²³ Nu lo'o ndu'u scua snu' tsã tya lo'o ngula sni' ma, ndu'ni ma cña bi', masi ndi'i cña' ngu' cha' ta'a, cha' ndaquiya' ma leaa cha' nu cua nda Moisés lo'o na. Bi' cha' juani, ¿ni cha' laca cha' ñasi' ma 'na? —nacuï Jesús—. Laca cha' ngua'ni na' cha' ngua tso'o sca ñati, masi sca tsã ndi'i cña' ngu' ngua bi'. ²⁴ Ná tso'o cua'ni cuayá' ma ji'i sca ñati lo'o ña'a ti ma ji'i —nacuï yu—. Ñi'ya nu tyu'u liñi cha' ji'i sca ngu', jua'a cua'ni cuayá' ma ji'i ngu' tso'o la.

Nchcui' Jesús mala ngutu'u yu lijya yu

²⁵ Lo'o ndyuna xi ngu' quichi Jerusalén cha' bi', li' nguxana nchcui' ngu' ji'i:

—Nu ñati jua, ¿ha si'i na nelyana ngu' ji'i yu cha' cujuui ngu' ji'i? —nacuï ngu'—. ²⁶ Lo'o juani ña'a ma ñi'ya nu ndyu'ni yu jua, ndu yu nchcui' yu su ndi'i leaa ñati. Ná nchca ji'i ngu' tsiya' ti cua'a ngu' ji'i yu cha' nga'aa chcuï' yu —nacuï ngu' ji'i tya'a ngu'—. ¿Ha ngujui cha' ji'i nu laca loo ji'na lacua, cha' nu jua laca Cristo, nu ñati tlyu nu cua caa ti? ²⁷ Pana jlo ti' na macala ngutu'u yu jua. Si'i jua'a caca lo'o nu Cristo nu ñati tlyu nu ntajatya na ji'i cha' caa. Lo'o caa nu bi', ná tucui caca cuayá' ti' mala tyu'u nu bi' caa.

²⁸ Bi' cha' cuij nchcui' Jesús ca su ndu yu nelyu'u ji'i ngu' ne' laa tonu bi':

—Chañi cha' nslo ma 'na, chañi cha' jlo ti' ma mala ngutu'u na' —nacuï—, pana si'i cuentya jna' lijya na' ca nde. Sca ti ycuï' Ndyosi nda 'na lijyaa chalyuu, lo'o jua'a ná nslo ma ji'i nu bi' —nacuï—. ²⁹ Nslo na' ji'i ycuï' Ni, cha' ca slo Ni ngutu'u na' lijyaa; ycuï' Ni laca nu ngulo cña 'na cha' caa na' ca nde.

³⁰ Lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi', li' ndyalaa xi ngu' slo yu, ngua ti' ngu'

cha' taya' ngu' ji'i yu. Pana ni sca ngu' ná ndaya' ngu' ji'i yu, cha' tya lyiji tyalaa tyempo ji'i Ni cha' xñi ngu' ji'i yu. ³¹ Masi jua'a ngua'ni ngu' bi', tya ndi'i quiña'a ñati nu ngusñi cha' ji'i yu. Nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' li':

—La cui' ña'a cña tonu cuentya ji'i ycuï' Ndyosi ndu'ni yu re, ñi'ya nu nscua lo quityi cha' cua'ni nu ñati tlyu nu cua caa ti; bi' laca yu re, nti' ya —nacuï ngu'.

Ngua ti' ngu' fariseo su'ba ji'i Jesús ne' chcuï'

³² Cua ndyuna ngu' fariseo ña'a cha' nu nchcui' ngu' quichi ji'i Jesús. Bi' cha' ngulo ngu' cña ji'i policia ne' laa cha' tsa'a ngu' taya' ngu' ji'i Jesús. Jua'a ngua'ni sti jo'ó nu laca loo lo'o nu ngu' fariseo bi'. ³³ Li' nacuï Jesús ji'i ñati nu ndi'i ne' laa tonu bi':

—Tya tyi'i na' la xi lo'o ma nde lo yuu chalyuu —nacuï—, lo'o li' tya'a na' slo ycuï' nu Xu'na na' nu nda 'na lijyaa ca nde —nacuï—. ³⁴ Li' tsaana ma jna' macala su ndi'i na', lo'o ná quije na' ji'i ma tsiya' ti, cha' ná caja chacuayá' tyalaa ma ca su tyi'i na' li'.

³⁵ —¿Macala tsa'a yu jua, su ná taca quije yu ji'na? —nacuï nu ngu' judío bi' ji'i tya'a ngu'—. ¿Ha tsa'a yu tyijyu' la ca su ndi'i xa' la ngu' judío tya'a na? ¿Ha tsa'a yu cha' culu'u yu cha' ji'i ycuï' Ndyosi ji'i xa' ñati nu ndi'i ca bi'? —nacuï ngu'—. ³⁶ ¿Ñi'ya nti' yu jua cha' nchcui' yu ndi'ya: “Tsaana ma jna' macala su ndi'i na', lo'o ná quije na' ji'i ma tsiya' ti, cha' ná caja chacuayá' tyalaa ma ca su tyi'i na' li'”? —nacuï ngu'.

Suu hitya nu tyu'u ne' cresiya ji'i ngu'

³⁷ Lo'o cua tye ti ta'a, tsã ycuï' ta'a li' tya ndu Jesús ne' laa tonu. Cuij nchcui' yu lo'o ñati ca bi':

—Lo'o nguityi ca ma hitya, caa ma ca slo na' cha' ta na' hitya co'o ma —nacuï

yu—. ³⁸Ñatĩ nu ntsu'u cha' jĩ'ĩ lo'o na' caca jĩ'ĩ ngu' bi' ñĩ'ya laca si ntsu'u sca suu hitya ne' cresiya jĩ'ĩ ngu'. Tlyu tsa cha' tso'o ntsu'u ne' cresiya jĩ'ĩ ngu' bi', cha' cua'ni tso'o ngu' bi' lo'o tya'a ñatĩ ngu' li' —nacui Jesús jĩ'ĩ ngu'—. Lo quityi jĩ'ĩ ycu'i Ndyosi nguscua cha' jua'a caca jĩ'ĩ ngu' bi'.

³⁹Cua nti' Jesús chcu'i lo'o ngu' cha' cua ta ti Ni Xtyi'i ycu'i Ni cha' tyanu ne' cresiya jĩ'ĩ ñatĩ nu cua ngusñi cha' jĩ'ĩ ycu'i Ni, bi' cha' nacui yu jua'a. Bilya ta ycu'i Ndyosi Xtyi'i ycu'i Ni caa nde chalyuu, xqui'ya cha' bilya tyaa Jesús ca su tlyu su ntucua ycu'i Ndyosi Sti yu.

Ná stu'ba nchcui' ngu' jĩ'ĩ Jesús

⁴⁰Lo'o ndyuna ngu' quichi' cha' bi', ntsu'u ngu' nu nchcui' jĩ'ĩ Jesús ndi'ya:

—Chañi cha' yu jua laca nu cusu' nu cua caa ti cha' chcu'i' cha' jĩ'ĩ ycu'i Ndyosi lo'o na.

⁴¹Lo'o jua'a nchcui' xi xa' la ngu' cha' jĩ'ĩ yu:

—Yu jua laca nu ñatĩ tlyu nu nda ycu'i Ndyosi jĩ'ĩ cha' caa —nacui' ngu'.

Li' nguxtyacui xa' la ngu' quichi' cha' lo'o tya'a ngu':

—Pana si'i nde Galilea tyu'u nu ñatĩ tlyu bi', si'i jua'a caca. ⁴²Lo quityi cusu' bi' nscua cha' sca ñatĩ tya'a jĩ'ĩ jyo'o David caca nu ñatĩ tlyu bi'; quichi' Belén cala yu bi', cha' quichi' tyi ngu' David laca bi'.

⁴³Ná ngua stu'ba cha' jĩ'ĩ ngu' lo'o tya'a ngu' cha' jĩ'ĩ Jesús. ⁴⁴Pana ná tucui ntejeja' jĩ'ĩ yu, masi ntsu'u ngu' nu ngua ti' ngu' xñi ngu' jĩ'ĩ.

Ná jlyá ti' ngu' laca cña jĩ'ĩ Jesús

⁴⁵Chaca quiya' ndyaa nu policia' ne' laa bi' slo sti jo'ó nu laca loo, slo ngu' fariseo. Li' nchcuane ngu' jĩ'ĩ policia':

—¿Ni cha' laca ná lo'o yu bi' lijya ma slo cua?

⁴⁶Li' nacui policia':

—Bilya cuna ya nchcui' sca ñatĩ ñi'ya nu nchcui' yu jua.

⁴⁷Nguxacui' ngu' fariseo cha' jĩ'ĩ ngu' bi':

—¿Ha lo'o jĩ'ĩ cu'ma ñilo'o yu jua lacua? —nacui' ngu'—. ⁴⁸Ná ntsu'u ni sca ñatĩ nu laca loo jĩ'ĩ na nu ngusñi cha' jĩ'ĩ yu bi'. Ni ngu' fariseo cua, ná jlyá ti' ya cha' nu nchcui' yu —nacui' ngu'—. ⁴⁹Ná tso'o ngu' quichi, xcu'i cha' cuxi ntsu'u jĩ'ĩ ngu', xqui'ya cha' ná ndaquiya' ngu' jĩ'ĩ cha' nu nda jyo'o Moisés lo'o na.

⁵⁰Li' ndyatũ tsaca ngu' fariseo laja ngu' bi'; Nicodemo naa yu, la cui' nu cusu' nu cua ndyaa slo Jesús talya bi' laca yu.

⁵¹—Lo'o cua'ni cuayá' na jĩ'ĩ sca ñatĩ —nacui' Nicodemo li'—, ná nscua chacuayá' jĩ'ĩ na cha' xcube' na jĩ'ĩ ñatĩ bi' si tya lyiji cuna na lcaa cha' nu ta yu, si bilya caca cuayá' ti' na ñi'ya laca cha' cuxi nu ngua'ni yu bi' —nacui'.

⁵²—¿Ha la cui' ngu' Galilea laca nu'u lacua? —nacui' tya'a fariseo jĩ'ĩ Nicodemo li'—. Lo quityi jĩ'ĩ ycu'i Ndyosi nu nscua sa'ni ña'a nu'u xi, cha' caca cuayá' la ti' nu'u cha' si'i nde Galilea tyu'u ñatĩ nu culu'u cha' jĩ'ĩ ycu'i Ndyosi jĩ'ĩ na.

Ngusta ngu' qui'ya jĩ'ĩ sca nu cuna'a

⁵³Li' ndyaa ngu' to' tyi ngu'.

8 Li' ndu'u Jesús, ndyaa yu sca ti nde ca'ya Olivos cha' chcu'i' yu lo'o ycu'i Ndyosi. ²Pana tsa cua cuxee ti, xa' ndatu Jesús ne' laa tonu. Li' ndyu'u ti' lcaa ñatĩ ca slo yu. Ca bi' ndyaca'a yu ngulu'u yu cha' jĩ'ĩ ycu'i Ndyosi jĩ'ĩ ngu'. ³Li' yaa ngu' fariseo bi' slo Jesús, lo'o ngu' mstru cha' jo'ó, yaa lo'o ngu' jĩ'ĩ sca nu cuna'a nu ndacui qui'ya jĩ'ĩ. Cua ngujui nu cuna'a bi' jĩ'ĩ ngu' la cui' tyempo nu ngua'a cho' lo'o clyo'o xa' ñatĩ. Li' nguxatu ngu' bi' jĩ'ĩ nu cuna'a bi' cla'be laja su ndi'ĩ ngu'. ⁴Nchcui' ngu' lo'o Jesús li':

—Mstru —nacui ngu' bi'—, cua ngujui nu cuna'a re ji'i ya la cui' tyempo lo'o ngua'a cho' lo'o clyo'o xa' ñati —nacui ngu' ji'i Jesús—. ⁵ Cuentya ji'na, cuentya ji'i cha' nu cua nda jyo'o Moisés lo'o na, ntsu'u cha' cuju'i na quee ji'i cho' cua cha' cuju'i na ji'i. ¿Ñi'ya ñacu'i ta nu'u ji'i?

⁶ Na nchcui' cuayá' ti ngu' bi' lo'o Jesús, cha' cua nti' ngu' caja cha' ji'i ngu' ñi'ya caca sta ngu' qui'ya ji'i Jesús. Bi' cha' ñi'ya nu nga'a ti yu ndati'ichu' yu xi, nguscua lo'o sne ya' ti yu lo yuu. ⁷ Lo'o jua'a nchcuane ngu' ji'i Jesús chaca quiya'. Li' ndaca'a liñi Jesús, nchcui' yu lo'o ngu' nu yaa lo'o ji'i nu cuna'a bi'.

—Lo'o ntsu'u tsaca cu'ma nu ná ntsu'u qui'ya ji'i ma —nacui yu—, bi' caca nu cuju'i quee ji'i nu cuna'a cua clyo.

⁸ Li' xa' ndati'ichu' Jesús nscua lo'o sne ya' ti yu lo yuu, nga'aa nchcui' yu li'. ⁹ Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', nguxana ngu' ngutu'u ngu' ndyaa ngu' li', cha' cua jlo ti' ngu' cha' ntsu'u qui'ya ji'i ycu'i ngu'. Clyo la ndyaa nu ngu' cusu' la, li' ndyaa lcaa ngu' cuentya sca ti ngu'. Li' ndyanu Jesús chaca tya yu, lo'o ña'a ti ndu nu cuna'a bi' ntajatya ji'i yu ni jacua' chcu'i yu lo'o. ¹⁰ Ndaca'a Jesús chaca quiya', li' nacui yu ji'i nu cuna'a bi'.

—¿Macala ndyaa ngu' jua? —nacui—. ¿Ha tya ndu nu ngusta qui'ya jinu'u?

¹¹ —Ná tucui ndu nu ngusta qui'ya 'na, cusu' —nacui nu cuna'a bi'.

—Tso'o lacua —nacui Jesús ji'i—. Jua'a na', ná ntsu'u qui'ya nu sta na' jinu'u. Tyaa clya nu'u juani —nacui—, nga'aa cua'ni la nu'u cha' cuxi.

Xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'i ñati laca Jesús

¹² Chaca quiya' nda Jesús cha' lo'o ngu' ne' laa bi'.

—Na' laca nu nda xee cha' tyu'ú ne' cresiya ji'i ñati —nacui yu—. Tyanu xee

lubii jna' ne' cresiya ji'i ñati nu xñi cha' jna', lo'o jua'a ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i ngu' bi' li'; nga'aa ntsu'u cha' tya'a yu'u ngu' bi', ñi'ya nu ndu'ni ngu' nu ná ntsu'u xee jna' ne' cresiya ji'i tsiya' ti.

¹³ Li' nacui ngu' fariseo ji'i Jesús:

—Sca ti nu'u nda cha' liñi cuentya ji'i ycu'i' ca. Ná tucua' ngu' cha' jinu'u si chcu'i' nu'u jua'a.

¹⁴ Nguxtyacui Jesús cha' lo'o ngu' li':

—Tucua' ngu' cha' nu ta na' lo'o ngu' tu'ni. Masi sca ti na' nda cha' liñi cuentya ji'i ycu'i' ca na' —nacui yu—. Cua jlo ti' na' macala ngutu'u na', lo'o cua jlo ti' na' ma nde tsa'a; pana nu cu'ma ni, ná jlo ti' ma tsiya' ti mala ngutu'u na', ná jlo ti' ma ma nde tsa'a —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¹⁵ Cua laca ngusta ma yabe' chu' na'. Lo'o ndyu'ni ma jua'a, ndyu'ni ma ñi'ya ndu'ni ñati chalyuu ti. Si'i na liya na' chalyuu cha' sta na' yabe' chu' ñati —nacui—, ¹⁶ pana taca cua'ni cuayá' na' ji'i ñati. Lo'o cua'ni cuayá' na' ji'i ngu' ni, liñi cha' nu ta na' li', cha' si'i ycu'i' ti na' cua'ni cuayá' na' ji'i ngu' li'; lo'o na' lo'o ycu'i' Ndyosi nu nda jna' lijya re, stu'ba ti cua'ni cuayá' ya ji'i ngu' li' —nacui Jesús—. ¹⁷ Ndaquiya' tsa na ji'i cha' cusu' nu nscua lo quityi cua sa'ni la; ndacua nscua sca cha' nu nchcui' cha' tyu'u lubii ñati ji'i scaa cha' nu ntsu'u ji'i, nu lo'o stu'ba ti chcu'i' tucua tya'a ngu' ji'i cha' bi'. ¹⁸ Tsaca ngu' bi' laca na' —nacui Jesús—, cha' nchcui' na' cha' liñi cuentya ji'i ycu'i' ca na'; nu chaca ngu' bi' laca Sti na' nu nda jna' lijya re.

¹⁹ —¿Macala ntsu'u Sti nu'u lacua? —nacui ngu' ji'i Jesús li'. —Ná nslo ma jna' tsiya' ti, lo'o la cui' ti ná nslo ma ji'i Sti na' —nacui Jesús ji'i ngu'—. Si cua ndyuloo ma jna', la cui' jua'a cua ndyuloo ma ji'i Sti na' li'.

²⁰ Nacui Jesús jua'a lo'o ngulu'u yu ji'i ngu' ne' laa tonu, ntucua yu cacua ti su ndu cñá' su cuju'i' ngu' cñi nu caca msta ji'i ngu' ne' laa. Lo'o ná tucui ngua'ni

cha' tejeya' ji'í Jesús, cha' tsaá lo'ó ji'í yu ni'í chcuá, cha' tya lyiji tyalaa tyempo ji'í yu cha' xcube' ngu' xña'a' ji'í yu.

**“Ná caja chacuayá'
tsaa mā ca su tyi'í na'”**

²¹ Li' xa' nchcui' Jesús lo'ó ngu':

—Tsa'a na' —nacui' yu—, li' tsaana mā jna' ca su ndya'a' na', pana ná quije na' ji'í mā tsiya' ti —nacui—. Tya lyiji quije na' ji'í mā lo'ó cajaa ycuí' mā ña'a' lo'ó cresiya cuxi ji'í mā, pana ná caja chacuayá' tsaá mā ca su tyi'í na' li'.

²² —¿Ha cjuui' yu ji'í ycuí' ca yu? —nacui' ngu' judío ji'í tya'a' ngu'—. ¿Ha jua'a' ntsu'u tyiquee yu lo'ó nacui' yu: “Ná caja chacuayá' tsaá mā ca su tyi'í na' li'”?

²³ Bi' cha' tya nda la Jesús xi cha' lo'ó ngu' bi':

—Nde chalyuu su ndi'í cu'mā cuxi tsa ndu'ni ñati; pana na' ni, chaca chalyuu ca slo ycuí' Ndyosi ngutu'u na' —nacui' yu—. Cua ngui'í mā ji'í nu cuxi nu ndu'ni ñati chalyuu; pana na' ni, ntsu'u tyiquee na' ji'í ycuí' Ndyosi Sti na' ca su ntucua ycuí' Ni —nacui' Jesús—. ²⁴ Bi' cha' ni na' ji'í mā cha' cajaa ycuí' mā ña'a' lo'ó cresiya cuxi ji'í mā; chañi cha' bi': cajaa mā ña'a' lo'ó cresiya cuxi ji'í mā, si ná jlya ti' mā cha' laca na' ñi'ya' nu ni na' ji'í mā cha' laca na'.

²⁵ —¿Tilaca laca nu'u lacua? —nacui' ngu' ji'í Jesús li'.

—Tya tsubi' ni na' ji'í mā tilaca laca na' —nacui' Jesús li'—. ²⁶ Tya quiña'a' la cha' taca chcuí' na' lo'ó mā nquicha' cuentya ji'í qui'ya nu ntsu'u ji'í mā; pana liñi tsa cha' nu nda ycuí' Ndyosi nu nda 'na liyyaa, lo'ó jua'a' cua ña'a' ca cha' nu nda Ni lo'ó na', bi' ti cha' laca nu nda na' lo'ó ñati chalyuu.

²⁷ Ná ngua cuayá' ti' ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'ó ngu' cha' ji'í ycuí' Ndyosi Sti yu. ²⁸ Bi' cha' tya nchcui' la Jesús lo'ó ngu' li':

—Tiya' la lo'ó sicua mā jna' lo'ó crusi, li' caca cuayá' ti' mā cha' laca na' ñi'ya' nu ni na' ji'í mā, na' nu liyyaa chalyuu cha' caca ñati —nacui' Jesús—. Ná sca cña ndu'ni na' chacuayá' ji'í ycuí' ca na'; ycuí' Ndyosi Sti na', bi' laca nu ngulu'u 'na lcaa ca cha' nu nchcui' na' —nacui—.

²⁹ Lcaa tsá ndi'í Ni lo'ó na', ycuí' Ni laca nu nda jna' liyyaa re. Ná nguxtyanu Sti na' jna', cha' xcuí' cña nu ndiya ti' Ni, bi' laca cña nu ndu'ni na'.

³⁰ Lo'ó ndyuna ngu' cha' nchcui' Jesús jua'a', tyuu tya'a' ngu' ngusñi hique ti ngu' cha' nu nchcui' yu.

**“Nga'aa tatsaa ngu' ji'í mā
cha' cua'ni mā cña cuxi”**

³¹ Lo'ó li' nda Jesús cha' lo'ó ngu' judío nu jlya ti' ji'í yu.

—Lo'ó tyanu cha' nu nclyu'u na' ji'í mā ne' cresiya ji'í mā, cha' ji'í ycuí' Ndyosi bi', li' chañi cha' laca mā ñati nu ndyaca tsa'a' jna' —nacui' Jesús ji'í ngu'—. ³² Li' taca ca cuayá' ti' mā lcaa cha' liñi; ná tucui caca tatsaa ji'í mā cha' cua'ni mā cña cuxi ca su ndi'í mā, xqui'ya cha' jlo ti' mā cha' liñi bi'.

³³ —Ñati ji'í jyo'ó Abraham laca ya —nacui' ngu' judío bi'—, ni sca ñati bilya tatsaa ji'í ya cha' cua'ni ya cña cuxi. ¿Ñi'ya nti' ta nu'u lo'ó nacui' nu'u cha': “Nga'aa tatsaa ngu' ji'í mā cha' cua'ni mā cña cuxi ca su ndi'í mā”? —nacui' ngu' judío bi' ji'í Jesús.

³⁴ —Liñi tsa cha' ta na' lo'ó mā juani —nacui' Jesús li'—, cha' cua laca ntsu'u xu'na ñati chalyuu, lcaa ca ñati nu ntsu'u qui'ya ji'í ngu'. ³⁵ Lo'ó sca ñati nu ntsu'u xu'na ni, cua laca ti hora ndyiji cha' tso'ó ji'í ca su ndi'í yu to' tyi xu'na yu, cha' si'í ñi'ya laca sñi' laca msu nu ndi'í slo xu'na yu. Pana sñi' nu xu'na bi', lcaa tyempo ndi'í sñi' lo'ó sti, ndyiji tsa cha' tso'ó ji'í —nacui' Jesús—. ³⁶ Na' nu laca nu sca ti Sñi' ycuí' Ndyosi ni, lo'ó cua'ni lyaá na' ji'í mā, chañi cha' nga'aa caca tat-

saa ngu' jil'i mā cha' cua'ni ma cña cuxi chaca quiya' ca su ndil'i mā —nacuī—. ³⁷ Cua jlo ti' na' cha' tya'a ñati jil'i jyo'o Abraham laca cu'ma, pana cua nti' mā cujuui mā jna' cha' ná ntucúa mā cha' nu nchcui' na' lo'o mā —nacuī Jesús—. ³⁸ Nclyu'u na' jil'i mā cua ña'a ca cha' nu cua na'a na' slo ycu'i' Ndyosi Sti na', bi' laca cha' nu nchcui' na' lo'o mā. Lo'o cu'-mā ni, ndu'ni mā lcaa ña'a cña nu ngua tsa'a mā jil'i sti mā, bi' cña ndu'ni mā.

³⁹ Li' ngxuyacuī ngu' cha' lo'o Jesús:

—Jyo'o Abraham bi' ngua jyo'o cusu' jil'i ya, nu nguti'i' cua sa'ni la —nacuī ngu'.

—Si chañi cha' laca mā tya'a ñati jil'i jyo'o Abraham bi', li' cua'ni mā ñi'ya nu ngua'ni ycu'i' Abraham bi' —nacuī Jesús jil'i ngu' bi'—. ⁴⁰ Pana juani nti' tsa mā cujuui mā jna', masi xcui' cha' liñi nclu'u na' jil'i mā, la cui' cha' liñi nu nda ycu'i' Ndyosi lo'o na. ⁴¹ Ná ngua'ni jyo'o Abraham jua'a —nacuī Jesús—. Chaca nu laca sti cu'ma, lo'o jua'a cña nu nclyo nu bi', bi' laca cña nu ndiya la ti' mā cha' ndu'ni mā.

—Si'i sñi' nu xña'a laca ya —nacuī ngu'—. Sca ti ycu'i' Ndyosi laca Sti ya —ndu'ni ngu' judío lo'o Jesús li'.

⁴² —¿Ha ycu'i' Ndyosi laca Sti cu'ma lacua? ¿Ni cha' laca ná ntsu'u tyiquee mā ña'a mā jna' lacua? —nacuī Jesús—. Nde slo ycu'i' Ndyosi ngutu'u na'; xqui'ya Ni, bi' cha' ndi'i' na' nde chalyuu —nacuī Jesús—. Si'i cuentya jil'i ycu'i' ca ti na' li-jya na' chalyuu, ngulo ycu'i' Ndyosi cña jna' cha' caa na'. ⁴³ ¿Ni cha' laca ná ndaca'a jyaca mā jil'i cha' nu nchcui' na' lo'o mā? —nacuī Jesús jil'i ngu' li'—. Ná nchca jil'i mā tsiya' ti caca cuayá' ti' mā cha' nu nda na' lo'o mā —nacuī yu jil'i ngu' judío bi'—. ⁴⁴ Ycu'i' nu xña'a laca sti cu'ma, lo'o jua'a nti' mā cua'ni mā la cui' cña nu ngulo nu bi' jil'i mā. Tya lo'o nguxana chalyuu, tya li' nguxana ndyu'ni ñu'u nu bi' jil'i cresiya jil'i ñati

—nacuī Jesús—. Ná ngutu'u nu bi' ca su ntsu'u suu cha' liñi, ná ntsu'u cha' liñi jil'i nu bi' tsiya' ti —nacuī—. Lo'o ñilo'o nu bi' jil'i ñati, xquicha' ycu'i' ca laca cha' cuiñi nu nda nu bi' lo'o ngu'. Sca nu cuiñi laca nu xña'a, bi' laca sti lcaa nu cuiñi. ⁴⁵ Nda na' cha' liñi lo'o mā, bi' cha' ná jlya ti' mā jna' tsiya' ti, cha' si'i cha' cuiñi nda na' lo'o mā. ⁴⁶ Ná caca ñacuī mā cha' ntsu'u xqui'ya na'; pana lo'o ta na' sca cha' liñi lo'o mā, ¿ni cha' laca ná jlya ti' mā 'na li'? ⁴⁷ Lcaa ñati nu nacuī cha' ycu'i' Ndyosi laca Sti ngu', tyaja'a ngu' bi' cuna ngu' lcaa cha' nu nchcui' Ni lo'o ngu' —nacuī Jesús jil'i ngu' judío bi'—. Pana si'i sñi' ycu'i' Ndyosi laca cu'ma, bi' cha' ná nti' mā cuna mā cha' nu nchcui' na' lo'o mā tsiya' ti.

Cua laca lu'ú Jesús lo'o nguti'i' jyo'o Abraham tya sa'ni la

⁴⁸ Li' ngxuyacuī ngu' judío cha' lo'o Jesús:

—Liñi cha' nu nchcui' ya jinu'u juani, cha' ngu' Samaria laca nu'u. Ñi'ya nti' sca nu xña'a, jua'a nti' nu'u —nacuī ngu' li'.

⁴⁹ —Ná ntsu'u cui'i' cuxi jna' tsiya' ti —nacuī Jesús—. Chi' tsa ndu'ni na' loo ycu'i' Ndyosi Sti na'; lo'o cu'ma ni, ná ndu'ni chi' mā loo na'. ⁵⁰ Pana si'i cha' nti' na' cha' cua'ni tlyu ngu' jil'i ycu'i' na', cha' ycu'i' Ndyosi Sti na' ndu'ni cha' caca tlyu na'. Sca ti ycu'i' Ndyosi laca nu cua'ni cuayá' jil'i lcaa ñati. ⁵¹ Lo'o chañi tsa cha' nu ta na' lo'o cu'ma ndi'ya: Lo'o taquiya' ngu' jil'i cha' nu nclyu'u na' jil'i ngu', ná tye chalyuu tso'o nu ta na' jil'i ngu' bi', masi cajaa ngu'.

⁵² Li' xa' nchcui' ngu' judío bi' lo'o Jesús chaca quiya':

—Juani jlo ti' ya cha' ñi'ya nti' sca nu xña'a, jua'a nti' nu'u —nacuī ngu'—. Sa'ni ngujuii jyo'o Abraham, sa'ni ngujuii nu xa' la jyo'o cusu' nu nda cha' jil'i ycu'i' Ndyosi lo'o ñati. ¿Ñi'ya nti' nu'u

lo'o nacui ca ti nu'u: "Ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i ñati nu taquiya' ji'i cha' nu nclyu'u na' ji'i"? —nacui ngu'—. ⁵³ ¿Ha nti' nu'u cha' xti la cha' jlo ti' jyo'o cusu' Abraham ji'i ya, quiña'a la cha' jlo ti' ycuí' nu'u lacua? ¿Ha jua'a nti' nu'u? Lo'o jyo'o Abraham, lo'o nu xa' la jyo'o cusu' bi', cua ngujui lcaa ngu' bi'. ¿Tilaca laca nu'u, nti' nu'u?

⁵⁴ Lo'o li' nacui Jesús:

—Ná tso'o na' tsiya' ti si cua'ni na' cha' caca tlyu ycuí' ca ti na', pana ycuí' Ndyosi Sti na' ndu'ni cha' caca tlyu na' —nacui—. Ndu'ni ma cha' Sti ma laca ycuí' Ndyosi; ⁵⁵ masi ná ndyuloo ma ji'i Ni, pana jua'a ndu'ni ma. Nslo na' ji'i Ni tu'ni. Ná taca ñacui na' cha' ná nslo na' ji'i Ni; cuiñi na' si jua'a ñacui na', ñi'ya laca cu'ma, cha' cuiñi tsa ma. Chañi cha' nslo na' ji'i Ni, jua'a ndaquiya' na' ji'i lcaa cha' nu nchcui' Ni lo'o na' —nacui Jesús ji'i ngu' judío bi'—. ⁵⁶ Nu Abraham jyo'o cusu' ji'i ma ni, lye tsa ngua ti' yu ña'a yu jna' lo'o cala na' chalyuu. Lo'o li' ndi'ya ngua, cha' cua na'a nu cusu' jna', tso'o tsa ndyu'u tyiquee yu li'.

⁵⁷ Li' lye nchcui' ngu' judío lo'o Jesús:

—Bilya caca tu'ba tyi yija nu'u —nacui ngu' ji'i—. ¿Ñi'ya ngua cha' cua na'a nu'u ji'i jyo'o Abraham lacua?

⁵⁸ —Liñi tsa cha' nu nchcui' na' lo'o cu'ma juani —nacui Jesús—, cha' cua laca lu'ú na' lo'o ngula jyo'o Abraham bi'.

⁵⁹ Li' ngusñi ngu' quee cha' cu ngu' ji'i Jesús cujui ngu' ji'i li', pana ndyu'u cuatsi' yu ji'i ngu'. Ngutu'u yu ne' laa bi', nteje tacui yu cla'be su ndi'i ñati ndyaa yu li'.

Nu qui'yu nu ca ña'a cuityi' lo'o ngula

9 To' tyucui su ndyaa Jesús, na'a yu ji'i sca ngu' cuityi', ca ña'a cuityi' lo'o ngula nu quicha bi'. ² Li' nchcuane nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' ji'i Jesús:

—Mstru —nacui ngu'—, ¿tilaca ntsu'u qui'ya ji'i cha' cuityi' cloo yu cua lo'o ngula yu? ¿Ha ycuí' yu? ¿Ha ngu' cusu' ji'i yu ndacui qui'ya ji'i?

³ —Si'i xqui'ya yu cua, si'i xqui'ya ngu' cusu' ji'i yu —nacui Jesús ji'i ngu'—. Na cuityi' yu lo'o ngula yu cha' taca ña'a ngu' ñi'ya laca cña tonu nu cua'ni ycuí' Ndyosi lo'o cua'ni Ni cha' tyaca tso'o yu. ⁴ Lo'o tya xee nga'a cha' cua'ni na cña —nacui Jesús—, lo'o cua ndyaa cuichaa nga'aa caca cua'ni ni sca na cña li'. Lo'o jua'a laca lo'o na' —nacui—, nga'a cha' cua'ni na' lcaa ña'a cña nu ngulo ycuí' Ndyosi jna' lo'o nda Ni jna' lijya na' ca nde —nacui Jesús—. ⁵ Lo'o tya tyi'i na' chalyuu, tya ta na' xee nu tyu'ú ne' cre-siya ji'i ñati.

⁶ Ndye nchcui' Jesús, li' ngusalú yu xi hitya sañi' lo yuu, cha' nguxa' xi lo'o yuu cha' caca nana'. Nda'a yu nana' bi' chu' scua' cloo nu quicha bi'. ⁷ Li' nacui Jesús ji'i:

—Yaa nu'u, caata chcu nde tojo'o Siloé —tojo'o bi' naa Siloé cha'cña ji'i ngu', ñi'ya nti' si ñacui na cha'cña ji'na: tojo'o "su nacui ji'i ngu' cha' tsa ngu'".

Bi' cha' ndyaa nu quicha bi' ndyaa tojo'o bi' li'. Lo'o ñaa li', cua ndyaca tso'o cloo. ⁸ Lo'o li' nu ngu' nu ndi'i cacua ti su ndi'i nu ngua quicha bi', nu cua na'a su ngüijña msta tsubi' la, li' nchcui' ngu' bi' ji'i:

—Nu qui'yu re, ¿ha la cui' yu re laca nu ngua'a calle ngüijña yu msta ji'i ngu'?

⁹ —La cui' yu bi'— nacui tsaca ngu'.

—Si'i yu bi', masi sca ti cuayá' ña'a loo yu bi'— nacui chaca ngu'.

Lo'o li' nguxacui ycuí' nu qui'yu bi' cha' ji'i ngu' bi':

—La cui' yu bi' laca na'.

¹⁰ Li' nchcuane ngu' ji'i yu:

—¿Ñi'ya ngua cha' ndyaca tso'o cloo nu'u juani?

¹¹ —Nu ñati nu naa Jesús, bi' laca nu nguxa' xi nana' cha' nguta'a chu' scua'

cloo na' —nacuḡ nu qui'yu bi'—. Lo'o li' ngulo yu bi' cña 'na cha' tsa'a na' caata nde tojo'o Siloé, bi' cha' ndya'a ndyaata ca bi'; hora ti ngua tso'o cloo na', tyaca' tso'o ña'a na' juani.

¹²—¿Ma nde ndyaa yu bi'? —nacuḡ ngu' ji'i li'.

—Ná jlo ti' na' —nacuḡ.

Nhcui' ngu' fariseo lo'o nu ngua cuityi'

¹³Ndyaa lo'o ngu' ji'i nu qui'yu nu ngua cuityi' bi' slo ngu' fariseo ne' laa.

¹⁴Tsa nu ndi'i cña' ngu' ngua bi', tsa tacati ngua nu lo'o nguxa' Jesús nana' bi', ngua'ni yu jo'o ji'i cloo nu cuityi' bi'. ¹⁵Lo'o li' nguxana ngu' fariseo, nchcuane ngu' ji'i nu ngua cuityi' bi':

—¿Ñi'ya ngua cha' ngua tso'o cloo nu'u?

—Nguta'a yu nana' chu' scua' cloo na' —nacuḡ nu qui'yu bi'—, li' ndyaa na' ndyaata chcu, tyaca' tso'o ña'a na' juani —nacuḡ.

¹⁶Li' ntsu'u xi ngu' fariseo nu nacui:

—Si'i slo ycu' Ndyosi yaa nu Jesús bi', bi' cha' ná ndaquiya' yu tsa ta'a ji'i ngu'.

Lo'o jua'a ntsu'u xi xa' ñati nu nhcui' ji'i yu ndi'ya:

—¿Ñi'ya caca ji'i yu bi' cua'ni yu cña tonu cuentya ji'i ycu' Ndyosi si jua'a ntsu'u tsa qui'ya ji'i yu?

Ná stu'ba cha' nu nhcui' ngu' bi' ji'i Jesús. ¹⁷Li' xa' nchcuane ngu' ji'i nu ngua cuityi' bi':

—Nu'u ni, ¿ñi'ya chcu' ta nu'u cha' ji'i yu bi' juani, cha' cua ngua'ni yu jo'o ji'i cloo nu'u?

Li' nguxacuḡ nu qui'yu bi' cha' ji'i ngu':

—Sca nu cusu' nu nda cha' ji'i ycu' Ndyosi lo'o ñati, jua'a laca yu bi' —nacuḡ.

¹⁸Ná jlya ti' nu ngu' judío bi', cha' ca ña'a cuityi' nu qui'yu bi' lo'o ngula, lo'o nu juani tyaca' tso'o xee ña'a. Su ndye

cha', li' ngusi'ya ngu' ji'i ngu' cusu' ji'i. ¹⁹Li' nchcuane ngu' ji'i ngu' cusu' bi':

—¿Ha sñi' cu'ma laca yu re? —nacuḡ ngu'—. ¿Ñi'ya ngua li'? ¿Ha ca ña'a cuityi' yu lo'o ngula yu? ¿Ñi'ya ngua cha' ña'a yu juani?

²⁰Li' nguxacuḡ sti xtya'a cha' ji'i ngu' fariseo bi':

—Jlo ti' ya cha' sñi' ya laca yu, jlo ti' ya cha' ca ña'a cuityi' yu lo'o ngula yu —nacuḡ ngu'—, ²¹pana ná nda ya cuentya tsiya' ti ñi'ya ngua cha' ngujui xee nu ntsu'u cloo yu juani. Ná jlo ti' ya tilaca laca nu ngua'ni jo'o ji'i yu. Xcuane ma ji'i ycu' yu; cua tlyu yu bi', ycu' yu taca ta liñi yu cha' lo'o ma.

²²Jua'a nacui sti xtya'a nu qui'yu bi' ji'i ngu', cha' ntsii tsa ngu' ji'i ngu' judío bi'; na cua ngua'ni stu'ba ngu' laca cña cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu' cha' culo'o ngu' ji'i ñati ne' laa, cua ña'a ca ñati nu ñacuḡ cha' Jesús laca Cristo, nu ñati tlyu nu nda ycu' Ndyosi ji'i lijya chalyuu. Nga'aa ta ngu' judío bi' chacuayá' tsa ngu' ne' laa li'. ²³Bi' cha' nacui sti xtya'a nu ngua cuityi' bi': “Xcuane ma ji'i ycu' yu, cua tlyu yu bi'”.

²⁴Tya ngusi'ya ngu' ji'i nu ngua cuityi' bi' chaca quiya', lo'o li' lye nhcui' ngu' lo'o:

—Chacuayá' ji'i ycu' Ndyosi, ta nu'u cha' liñi lo'o ya juani —nacuḡ ngu' ji'i—. Cua jlo ti' ya cha' ntsu'u tsa qui'ya ji'i nu Jesús bi'.

²⁵—Ná nda na' cuentya si ntsu'u qui'ya ji'i yu —nacuḡ nu ngua cuityi' bi'—. Jlo ti' na' cha' cuityi' na' clyo, lo'o juani cua ntsu'u xee cloo na'. Tsa bi' ti cha' jlo ti' na'.

²⁶—¿Ñi'ya ngua'ni yu bi' lo'o nu'u lacua? —nacuḡ ngu'—. ¿Ñi'ya ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o cloo nu'u juani?

²⁷—Cua ndacha' na' ji'i ma tsaca quiya' tsa, lo'o ná ngua'a jyaca ma ji'i cha' bi' —nacuḡ nu qui'yu bi'—. ¿Ni cha' laca xa' nti' ma cuna ma cha' bi' chaca

quiya'? ¿Ha lo'o cu'ma nti' ma caca tsa'a ma cha' ji'i' yu?

²⁸ Li' nchcui' nu ngu' judío bi' cha' ti' lo'o:

—Nu'u laca sca nu ndyaca tsa'a ji'i' yu bi' —nacu' ngu'—, cuare laca ya ñati nu ndyaca tsa'a ji'i' jyo'o cusu' Moisés. ²⁹ Jlya ti' ya cha' nda ycu' Ndyosi cha' lo'o nu Moisés bi', pana ná jlo ti' ya tsiya' ti ma nde ngutu'u nu Jesús bi' lijya.

³⁰ Li' ngxutyacu' nu qui'yu bi' cha' lo'o ngu' fariseo bi':

—Tlyu tsa cha' nda ma lo'o na' juani —nacu'—. Nde cua ti ndu sca nu qui'yu nu ngua'ni ca ti jo'o cloo na', lo'o ná jlo ti' ma tsiya' ti ma nde ngutu'u yu lijya yu —nacu'—. ³¹ Jlo ti' lcaa tya'a na cha' ná ndaquiya' ycu' Ndyosi ji'i' cha' nu nchcui' ñati cuxi lo'o Ni; ndaquiya' Ni ji'i' ngu' lo'o nchcui' ñati nu ndu'ni tacati, ñati nu ndu'ni cña nu ngulo Ni ji'i' —nacu'—. ³² Tya lo'o nguxana chalyuu, bilya cua'ni ngu' cha' tyu'u xee cloo ñati chaca quiya' nu lo'o ca ña'a cuityi' ngu' lo'o ngula ngu'. ³³ Ná caca ji'i' yu bi' cua'ni yu cña bi' si si' ca slo ycu' Ndyosi ngutu'u yu.

³⁴ —Ngu' cuxi laca nu'u, pana nti' nu'u culu'u xi cha' jo'ó ji'i' ya —nacu' ngu' judío li'—. Cuxi nu'u lo'o ngula nu'u, jua'a cuxi ti nguluu nu'u —nacu' ngu'.

Lo'o li' ngulo'o ngu' ji'i' nu qui'yu bi', nga'aa nda ngu' chacuayá' tsa ne' laa tsiya' ti.

Na cuityi' ngu' cha' ná jlya ti' ngu'

³⁵ Li' ngujui cha' ji'i' Jesús, ndyuna yu cha' ngulo'o ngu' ji'i' nu qui'yu bi' ne' laa. Lo'o ngujyacua Jesús ji'i', nchcuane yu ji'i' li':

—¿Ha jlya ca ti' nu'u ji'i' ycu' nu cua lijya chalyuu cha' caca ñati? —nacu' Jesús ji'i'.

³⁶ —¿Tilaca laca yu bi', cusu'? —nacu' nu qui'yu bi'—. Nti' tsa na' xñi na' cha' ji'i'.

³⁷ —Cua na'a nu'u ji'i' yu bi' —nacu' Jesús—. Na' laca bi', na' nu nchcui' lo'o nu'u juani ti.

³⁸ Hora ti ndyatı sti' nu qui'yu bi' slo Jesús.

—Jlya ti' na' jinu'u, Xu'na —nacu'.

³⁹ Li' nchcui' Jesús lo'o:

—Cua lijya na' chalyuu cha' cua'ni cuayá' na' ji'i' ñati, tilaca laca nu xñi cha' jna', tilaca laca nu ná tyaja'a xñi cha' jna' —nacu' Jesús—. Ta na' xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'i' ngu' nu xñi cha' jna', masi ñi'ya nti' cuityi' ti ngu' ndi'i' ngu' chalyuu; tacu' na' xee ji'i' ngu' nu ná tyaja'a xñi cha' jna' tsiya' ti, masi ndu'ni ngu' cha' tso'o tsa ycu' ngu'.

⁴⁰ Ndu xi ngu' fariseo slo Jesús lo'o nchcui' yu jua'a.

—¿Ha cuityi' cua lacua? —nacu' ngu' ji'i' yu.

⁴¹ —Ná ntsu'u qui'ya ji'i' ma, si jlo ti' ma cha' cuityi' ti ma —nacu' Jesús—. Cha' nchcui' ma cha' taca ña'a ma, bi' cha' ña'a ti ntsu'u qui'ya ji'i' ma.

Cui' ji'i' lo'o su ndyi'i' xlya' talya

10 ¹ Ta na' sca cha' liñi lo'o ma juani —nacu' Jesús ji'i' ngu' judío li'—. Tachaa tsa ndya' lo'o su ndyi'i' xlya' talya. Lo'o ndya'a ngu' ne' lo'o bi', sca ti to' lo'o nga'a cha' tyatı ngu'. Nu cuaana laca nu ndyacu' que lo'o, ndyatı chaca se'i li' —nacu' Jesús—. ² Nde to' lo'o ndyatı nu laca xu'na xlya' bi'. ³ Nslo nu ntsu'u cua to' lo'o ji'i' xu'na xlya', bi' cha' nda chacuayá' ndyatı yu bi' ne' lo'o —nacu' Jesús—. Nslo xlya' xtyi'i' xu'na ni'; lo'o nxi'ya yu ji'i' xlya' ji'i' ycu' ca, lijya ni' slo yu, ndya'a lo'o yu ji'i' xlya' bi' li'. ⁴ Lo'o cua ngutu'u lcaa xlya' nde liya', li' nde loo la ntyucua nu laca xu'na ni', nde chu' la lca'a xlya' ji'i' yu, cha' nduna ni' lo'o nxi'ya xu'na ni' ji'i' ni'. ⁵ Ná ndyu'u lca'a ni' ji'i' xa' ñati; lo'o nduna ni' cha' nu nchcui' xa' ñati lo'o

ni', xna ni' li', cha' ná nslo ni' xtyi'i xa' ñati.

⁶Bi' ngua sca cha' nu nchcui' ne' ti Jesús lo'o ngu', pana ná ngua cuayá' ti' ngu' tsiya' ti ñi'ya ndyu'u cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu' li'.

Ña'asii tso'o Jesús ji'i xlya' ji'i yu

⁷Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o ngu' chaca quiya':

—Liñi tsa cha' nu nda na' lo'o ma —nacui Jesús—. Ycui' ti na' laca to' lo'o bi', cha' nchca'a na' to' lo'o su ndyatí ni'. ⁸Ná ndaquiya' xlya' bi' ji'i ñati nu yaa yala la, cha' xcui' nu cuaana laca ngu' bi'; tsa cu' ti ntyucuaana ngu' na nu ntsu'u ji'i tya'a ñati ngu' —nacui—. ⁹Nu nga'a to' lo'o, tso'o tsa ña'asii ji'i xlya' ji'i; lo'o jua'a na', tso'o tsa ña'asii na' ji'i ñati 'na —nacui Jesús—. Taca tyeje tacui ngu' cha' tyatí ngu' ne' lo'o su nga'a na', cha' ná caca cuxi ji'i ngu' bi' li'. Tso'o ti tyatí ngu' ne' lo'o su nga'a na', tso'o ti tyu'u ngu' chaca quiya', ñi'ya nu ndu'ni xlya'. Caja ñi'ya tyiji yu'u ji'i ngu' bi' li', ñi'ya laca lo'o ndyiji na ndacu xlya'.

¹⁰Tsa cu' ti cña cuaana ndu'ni nu ngu' cuaana bi' —nacui Jesús—. Ndya'a ngu' bi' cha' cua'ni ñu'u ngu' ji'i ñati, cha' chcuna' cresiya ji'i ñati bi'; na cua li-ya na' cha' ta na' chalyuu tso'o ji'i ñati, su caca tyi'i ngu' tyucui tyiquee ngu' li' —nacui—. ¹¹Tso'o tsa ña'asii na' ji'i xlya' 'na. Ycui' ca na' tyaja'a Na' cajaa cha' ná cajaa xlya' jna', cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i ngu' —nacui—. ¹²Sca msu ti ni, ná ña'asii tso'o ji'i xlya', xna yu lo'o ña'a yu cha' lijya bo'o. Si'i ycui' yu nu laca loo ji'i xlya', si'i ycui' yu nu ca ji'i ni', nti' yu. Bi' cha' caca lya' ti' bo'o ji'i taju xlya' bi', li' tyijyu' cañi xlya' xna ni' —nacui Jesús—. ¹³Nxna msu ty-ijyu' cha' ne' xña ti ji'i ngu' ndya'a yu, si'i na ji'i yu laca xlya' bi'.

¹⁴Tso'o tsa ña'asii na' ji'i xlya' 'na. Nslo na' ji'i ñati jna', lo'o jua'a cua ngui'i

ñati bi' jna'. ¹⁵Ñi'ya nslo Sti na' jna', jua'a nslo na' ji'i Sti na'; ñi'ya ntsu'u cha' ji'i Sti na' lo'o na', jua'a ntsu'u cha' jna' lo'o ñati jna'. Ycui' ca na' tyaja'a na' cajaa cha' ná tye cresiya ji'i ñati 'na —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¹⁶Tya ntsu'u la xa' ñati 'na nu ndi'i xa' quichi, nu ná stu'ba nga'a lo'o taju ñati re; nga'a cha' tsa'a na' tsaqui'ya na' ji'i ngu' bi', cha' lo'o ngu' bi' tyaa ngu' ca ne' lo'o re. Lo'o li' cuna ngu' cha' nu chcui' na' lo'o ngu'; caca ngu' sca ti taju ñati 'na, lo'o jua'a caca na' nu sca ti Xu'na ngu' —nacui Jesús—.

¹⁷Tye chalyuu 'na, cajaa na' cha' tyu'u na' chaca quiya' ca tiya' la, bi' cha' ntsu'u tsa tyiquee Sti na' ña'a 'na. ¹⁸Ná tucui xlya'a cresiya 'na, ycui' ca ti na' ntaja'a na' cajaa —nacui Jesús—. Taca cua'ni na' jua'a, cha' cua nda ycui' Ndyosi Sti na' chacuayá' cajaa na', lo'o jua'a cua nda Ni chacuayá' cha' tyu'u na' chaca quiya'.

¹⁹Tya chaca quiya' ná stu'ba cha' ji'i ngu' judío lo'o tya'a ngu' cha' nchcui' Jesús jua'a. ²⁰Ntsu'u tsa ngu' nu nacui ndi'ya:

—Ñi'ya nti' sca nu xña'a, jua'a nti' yu cua. Na tonto yu. Ná ntsu'u cha' cuna na cha' nu nchcui' yu cua.

²¹Li' nacui xa' la ñati:

—Ná taca chcui' ngu' ñi'ya nu nchcui' yu cua juani si ntsu'u cui'i xña'a ji'i ngu'. ¿Ha caca ji'i nu xña'a cua'ni cha' tyaca tso'o cloo nu cuityi'? Ná taca ji'i.

Nxuu tya'a ngu' judío lo'o Jesús

²²Tyempo tlya' ngua li', nu lo'o sube tsa tsa. Nde quichi Jerusalén ndyu'ni tlyu ngu' ji'i ta'a su ngulacua ji'i laa tonu ca bi'. ²³Ndyaa Jesús to' laa ca su nchcui' ngu' ji'i: “Corredor ji'i Salomón”. ²⁴Li' ndyu'u ti'i tyuu tya'a ngu' judío slo Jesús, nchcuane ngu' ji'i yu:

—¿Ni jacua' chcui' liñi nu'u lo'o cua, cha' caca cuayá' ti' ya si nu'u laca nu ñati

tlyu nu ta ycu' Ndyosi ji'i caa? —nacu' ngu' ji'i Jesús—. Ná talo ya si ná cacha' nu'u lcaa cha' ji'i cua. Tso'o si chcu' liñi nu'u juani.

²⁵—Jua'a ni na' tsaca quiya' ji'i ma —nacu' Jesús ji'i ngu' bi' li'—, lo'o ná jlya ti' ma cha' nu nchcu' na' lo'o ma tsiya' ti —nacu'—. Lo'o ña'a ma cha' ndu'ni na' cña tonu bi' chacuayá' ji'i Sti na', ndyiji cha' liñi ji'i ma li'; ²⁶pana ná jlya ti' ma ji'i cña bi', cha' si'i taju ñati 'na laca ma. Nacu' na' jua'a ji'i ma tsubi' —nacu' Jesús ji'i ngu'—. ²⁷Ñi'ya ndu'ni xlya', jua'a nduna ñati 'na jna' lo'o nchcu' na' lo'o ngu'. Cua nslo na' ji'i ngu', cua ndya'a ngu' lo'o na'. ²⁸Ná nga'a cha' tye chalyuu nu ta na' ji'i ngu' bi', ná chcu'na' cresiya ji'i ngu' li'. Ná tucui caca ji'i xlyaa' ji'i ñati bi' 'na, cha' tso'o tsa ña'asii na' ji'i ñati bi' —nacu' Jesús—. ²⁹Na cua nda Sti na' ñati bi' jna', lo'o jua'a nga'aa ntsu'u chaca nu stu'ba tlyu lo'o ycu' Ni; bi' cha' ná tucui caca ji'i xlyaa' ji'i ngu' bi', nu lo'o ña'asii Sti na' ji'i ngu'. ³⁰Lo'o jua'a stu'ba ntsu'u cha' ji'i ycu' Ndyosi Sti na' lo'o na' —nacu' Jesús.

³¹Chaca quiya' ngusñi nu ngu' judfo bi' quee cha' cu ngu' ji'i Jesús, cujuui ngu' ji'i. ³²Li' nchcu' yu lo'o ngu' bi':

—Cua quiña'a tsa cña tso'o ngua'ni na' chacuayá' ji'i Sti na' slo cu'ma, lo'o jua'a cua na'a ma cña nu ngua'ni na'. ¿Ha xqui'ya sca cña tso'o nu ngua'ni na', bi' cha' nti' ma cuta ma quee 'na?

³³Li' ngu'xyacu' nu ngu' judfo bi' cha' lo'o Jesús:

—Ná cujuui ya jinu'u lo'o quee xqui'ya sca cña tso'o nu ngua'ni nu'u —nacu' ngu'—, xqui'ya cha' cuxi nu nchcu' nu'u ji'i ycu' Ndyosi, bi' cha' cu ya quee jinu'u. Sñi' ñati chalyuu ti laca nu'u, pana ndu'ni nu'u cha' laca nu'u ycu' Ndyosi.

³⁴Li' nacui Jesús ji'i ngu':

—Lo quityi nscua cha' cusu' nu jlya tsa ti' ma, ntsu'u sca cha' nu nchcu'

ndi'ya: “Ndyosi laca lcaa cu'ma cuentya jna'” —nacu' Jesús—. ³⁵Jlo ti' na cha' ná caca ji'na tacu' na ni sca cha' nu nda ycu' Ndyosi lo'o na. Sca cha' nu nchcu' quityi bi' ni, nacui cha' ñi'ya laca ycu' Ndyosi, jua'a laca ñati nu ndaquiya' cha' nu nda Ni lo'o. ³⁶¿Ni cha' laca ngusta cu'ma qui'ya jna' slo ycu' Ndyosi lo'o nacui ma cha' nchcu' na' cha' cuxi ji'i ycu' Ni? —nacu' Jesús—. Cua ngusubi Sti na' jna', nda Ni 'na lijyaa' nde chalyuu. ¿Ni cha' laca ná tso'o nti' ma cha' nacui na' cha' nu sca ti Sñi' ycu' Ndyosi laca na'? ³⁷Ná ntsu'u cha' jlya ti' ma jna' —nacu' Jesús li'—, si ná ndu'ni na' cua ña'a ca cña nu ndu'ni Sti na' —nacu'—. ³⁸Pana nu lo'o ndu'ni na' cña ji'i ycu' Ndyosi, li' caca jlya ti' ma jna' xqui'ya cña nu ndu'ni na' bi', masi ná jlya ti' ma cha' nu nchcu' na'. Lo'o li' caca cuayá' ti' ma, caca jlo ti' ma, cha' stu'ba ntsu'u cha' ji'i Sti na' lo'o na', stu'ba ntsu'u cha' jna' lo'o Sti na'.

³⁹Chaca quiya' ngua'ni cuayá' ngu' si caca taya' ngu' ji'i Jesús. Li' nga'aa ndyanu yu, laja ti ngu' ngutu'u yu ngu'laá yu ji'i ngu'.

⁴⁰Li' ndyaa Jesús chaca quiya', ndyaa chaca tsu' sta'a Jordán ca su ngutu Juan ntyucuatya ji'i ngu' tya clyo. Nde bi' nguti'i yu, lo'o jua'a ndya'a tsa ngu' slo.

⁴¹Li' nacui ngu' ji'i tya'a ngu':

—Ná ngua'ni Juan ni sca cña tonu cha' cube ti' na ji'i. Pana liñi tsa ndyu'u lcaa cha' nu nchcu' nu Juan bi' tya tsubi' la cuentya ji'i nu qui'yu re.

⁴²Lo'o li' cua nguxana tyuu tya'a ngu', jlya ti' ngu' ji'i Jesús lo'o nguti'i ngu' nde bi'.

Ngujuui Lázaro

11 Ndi'i sca nu qui'yu nu naa Lázaro. Quicha tsa bi'. Ngu' quichi Betania laca, lo'o jua'a María lo'o Marta laca tya'a ngula nu qui'yu bi'. ²(Tya'a ngula María laca Lázaro nu

quicha bi', lo'o jua'a María laca nu su'ba setye tyixi xtyi'i chu' quiya' Jesús nde loo la, lo'o li' sube' cho' quicha' que ycu'i cho' quiya' Jesús cha' quityi.)³ Cua nda tyucuaa nu cuna'a bi' cha' ndyaa ca slo Jesús:

—Tyu'u cha' clyu ti' jinu'u, Xu'na —nacui ngu' cuna'a bi'—, nde lijya' cha', cha' caca cuayá' ti' nu'u cha' ntsiya tya'a tso'o nu'u, quicha tsa yu.

⁴Lo'o ndyuna Jesús cha' bi', li' nacui:

—Ná nga'a cha' cajaa nu quicha bi'. Na quicha yu bi' cha' caca tlyu la ycu'i Ndyosi, cha' cua'ni tlyu ngu' jna', cha' na' laca nu sca ti Sñi' ycu'i Ndyosi. Lo'o ña'a ngu' ñi'ya cña tonu nu cua'ni na' cha' caca jo'o ji'i yu, li' cua'ni tlyu ngu' ji'i ycu'i Ndyosi.

⁵⁻⁶Lo'o ndyuna Jesús cha' quicha Lázaro, li' tya ndyanu Jesús tya tyucuaa tsá su ndi'i bi', masi ntsu'u tsa tyiquee yu ña'a yu ji'i ca ta'a sna ngu' bi', ji'i Marta, lo'o ji'i nu chaca cho' tya'a Marta, lo'o ji'i ycu'i Lázaro. ⁷Tiya' la, li' nacui Jesús ji'i ñati nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Tyaa na xtyuu na nde loyuu su cuentya Judea —nacui.

⁸Li' nguxacui ngu' bi' cha' ji'i:

—Mstru —nacui ngu'—, ná sa'ni ngua bi' lo'o ngua ti' ngu' judío bi' cu ngu' quee jinu'u cha' cujuui ngu' jinu'u, ngua ti' ngu'. ¿Ha cua tsaa ti nu'u nde jua chaca quiya'? —nacui ngu'.

⁹Li' nacui Jesús ji'i ngu' bi':

—Tii tyucuaa ti hora ntsu'u ji'i sca tsá. Lo'o tya'a na ndacua, ná sca na tyacua quiya' na, tyaca' su ndya'a na cha' tya xee —nacui—. ¹⁰Lo'o tyu'u ta'a na talya, li' tyacua sca na nga'a tyucui quiya' na, cha' ná tyaca' xee ña'a na ji'i li'.

¹¹Lo'o cua nchcui' Jesús jua'a, li' nacui:

—Cua laja' Lázaro tya'a tso'o na. Nde jua tsa'a na' juani cha' xtyu'u ji'i yu.

¹²—Mstru —nacui ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i—, lo'o laja' ca yu, li' tyaca tso'o yu.

¹³Ngua ti' ngu' cha' ndyu'u xcalá yu, masi nti' Jesús ñacui ji'i ngu' cha' chañi cha' ngujui yu. ¹⁴Lo'o li' liñi nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Ngujui Lázaro —nacui—. ¹⁵Tso'o ti nti' na' cha' ná nguti'i na' nde jua lo'o ngujui yu. Juani taca tyu'u tso'o cha' ji'i ycu'i ma, taca xñi tso'o la ma cha' jna' —nacui—. Tyaa na ca su nscua jyo'o.

¹⁶Li' nchcui' Tomás nu Culaca' lo'o tya'a ndyaca tsa'a ji'i Jesús:

—Tyaa na lo'o nu cusu' lacua, cha' stu'ba ti cajaa na lo'o —nacui Tomás.

“Tyu'ú tya'a ngula nu'u chaca quiya'”

¹⁷Lo'o ndyalaa Jesús ca bi', ngujui cha' ji'i yu cha' cua jacua tsá nguatsi' jyo'o Lázaro. ¹⁸Ná tyijyu' ndyi'ya tya'a quichi Betania bi' lo'o quichi Jerusalén, ntsu'u xi tucua ti kilómetro cla'be cuayá' tyijyu' ndi'i quichi bi'. ¹⁹Lo'o li' quiña'a ngu' quichi tonu bi' ndyaa cha' xtyucua ngu' ji'i Marta lo'o ji'i María cha' ngujui tya'a ngula ngu'. ²⁰Tya cuayá' ndyuna ngu' cha' cua lijya Jesús, hora ti ngutu'u Marta ndyaa cha' tyacua tya'a lo'o Jesús tyucui. Sca ti María ndyanu ni'i. ²¹Lo'o li' nchcui' Marta lo'o Jesús:

—Ná ngujui tya'a ngula na' si nguti'i nu'u ca nde, cusu' —nacui nu cuna'a bi' ji'i Jesús—. ²²Pana jlo ti' na' cha' masi juani cua'ni ycu'i Ndyosi lcaa cha' nu jña nu'u ji'i Ni.

²³Li' nguxacui Jesús cha' ji'i Marta bi':

—Tyu'ú tya'a ngula nu'u chaca quiya'.

²⁴—Jlo ti' na' cha' chaca quiya' tyu'ú yu bi' nu lo'o tyu'ú lcaa jyo'o lo'o cua tye ti chalyuu —nacui Marta.

²⁵Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o nu cuna'a bi':

—Na' laca nu ndu'ni cha' tyu'ú ñati, na' laca nu ndu'ni cha' chañi caca tso'o cresiya ji'i ñati —nacui Jesús—. Masi ca-

jaa ngu', tya tyu'ú ngu' bi' chaca quiya', caja chalyuu cucui ji'i ngu' si cua ngusñi ngu' cha' jna' —nacui Jesús ji'i Marta—. ²⁶Lo'o jua'a lcaa ñati nu tso'o ti ndi'i tyiquee cha' ngusñi ngu' cha' jna', ná nscua cha' cajaa ngu' bi' tsiya' ti. ¿Ha jlya ti' nu'u cha' bi'?

²⁷—Chañi cha' jlya ti' na', cusu' —nacui nu cuna'a bi'—. Hasta juani jlya ti' na' cha' nu'u laca Cristo nu ñati tlyu bi', nu'u laca nu sca ti Sñi' ycu' Ndyosi, lo'o jua'a cua nda Ni jinu'u lijya.

Lo'o Jesús ndyunaa yu

²⁸Ndye nchcui' Marta, li' ndyaa nu cuna'a bi', cuaana ti ngusi'ya ji'i María tya'a ngula:

—Cua tyalaa ti nu Mstru bi' juani —nacui—. Nxi'ya yu jinu'u cha' tsaa nu'u slo yu.

²⁹Lo'o ndyuna María cha' bi', hora ti ngutu'u ndyaa slo Jesús li'. ³⁰Tya ly-iji tyalaa Jesús quichi, tya nga'a yu su ndyacia tya'a Marta lo'o yu tya tsá la.

³¹Lo'o nu ngu' judío nu ndi'i nxyucua ji'i María ni'i ni, lo'o na'a ngu' cha' tsa tsiya' ca ngutu'u María ndyaa, li' ndyaa lca'a ngu' ji'i cho'; ngua ti' ngu' cha' to' cuaá ndyaa cho' cha' cunaa cho'.

³²Lo'o li' ndyalaa María ca su ndu Jesús. Lo'o na'a cho' ji'i yu, hora ti ngutu sti' cho' slo Jesús. Lo'o li' nacui María bi':

—Si nguti'i nu'u tsubi', cusu' —nacui—, ná ngujui tya'a ngula na' li'.

³³Xñi'i tsa ñaa xtyi' Jesús li', ndube tsa ti' yu cha' ndyunaa María, lo'o jua'a ngusi'ya tsa ngu' judío tya'a ndya'a María. ³⁴Li' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—¿Macala ngxatsi' ma' ji'i jyo'o bi'?

—Tsa na'a na xi ji'i, cusu' —nacui ngu' li'.

³⁵Lo'o Jesús ngusi'ya li'.

³⁶—Tyaca'a tsa jyo'o bi' ji'i Jesús, ntsu'u tsa tyiquee yu ña'a yu ji'i —nacui ngu' judío bi'.

³⁷Lo'o jua'a ndi'i xi ngu' nu nacui:

—¿Ni cha' laca ná ngujui ñi'ya nu cua'ni yu cha' ná cajaa Lázaro nquicha'? Nchca ji'i yu cua'ni yu cha' tyaca tso'o cloo ngu' cuityi'.

Ndyu'ú Lázaro chaca quiya'

³⁸Ca chaca quiya' xñi'i tsa ñaa xtyi' Jesús, lo'o li' ndyaa yu ca to' cuaá. Sca tyuquee laca, lo'o ndu sca quee tlyu ndyacu' tu'ba tyuquee bi'.

³⁹—Clyatsu' ma' quee cua —nacui Jesús.

Li' nchcui' Marta tya'a ngula jyo'o bi' lo'o Jesús:

—Tyucu' tsa xtyi' caca si tyu'utsu' quee cua, cusu' —nacui—. Cua jacua tsá nguatsi' jyo'o re.

⁴⁰Li' nacui Jesús:

—Caca ña'a ma' cha' tlyu tsa nu ndu'ni ycu' Ndyosi nu lo'o jlya ti' ma' ji'i Ni. ¿Ha si'i jua'a ni na' ji'i ma' tsá?

⁴¹Li' ngulotsu' ngu' quee nu ndyacu' tu'ba tyuquee bi'. Li' ngxuñ'a Jesús nde cua.

—Sti na' —nacui Jesús li'—, tsa xlya'be hi' cha' cua ndyuna nu'u cha' nu nchcui' na' lo'o nu'u. ⁴²Lcaa tsá cua jlo ti' na' cha' nduna nu'u lcaa cha' nu nchcui' na' lo'o nu'u; pana nchcui' na' lo'o nu'u juani xqui'ya ñati nu ndi'i re, cha' taca ca jlya ti' ngu' jna' cha' chañi cha' cua nda nu'u jna' lijyaa chalyuu.

⁴³Li' cui' tsa nchcui' Jesús:

—Lázaro, tyu'u nu'u su ntsu'u nu'u ndacua, tyaa nu'u nde liya' re.

⁴⁴Li' ngutu'u nu ngua jyo'o bi'; ña'a ti tya ngüixi late' ngati tyucui ña'a hichu', ña'a ti tya ndyacu' chaca late' loo.

—Xati' clya ma' late' nu ntsu'u chu' yu cua —nacui Jesús ji'i ngu'—, cha' ta ma' chacuayá' tya'a yu.

**Nhcui' ngu' ñi'ya caca
cujuii ngu' ji'i Jesús**

⁴⁵ Lo'o li' quiña'a tya'a ngu' judío bi' jlya ti' ngu' ji'i Jesús, ñati nu ndi'i nxyucua ji'i María tsá la, cha' cua na'a ngu' cha' tlyu nu ngua'ni ca ti Jesús cuentya ji'i ycu'i Ndyosi. ⁴⁶ Pana ntsu'u xi ngu' bi' nu hora ti ndyaa slo ngu' fariseo, nda ngu' cha' lo'o ngu' ñi'ya nu ngua'ni Jesús. ⁴⁷ Bi' cha' nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' fariseo bi', nguxana nxi'ya ngu' ji'i lcaa ngu' tisiya, cha' tyu'u ti'i ngu'. Lo'o li' nhcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Ñi'ya cua'ni na juani? —nacui ngu'—. Quiña'a tsa cha' tlyu ndyu'ni nu qui'yu bi'. ⁴⁸ Lo'o ta na chacuayá' ji'i yu cha' tya cua'ni la yu jua'a, li' xñi lcaa ngu' quichi cha' ji'i yu. Li' caa ngu' romano cha' cuityi ngu' laa tlyu ji'na, culo'o ngu' ji'i ñati tya'a na su ndi'i ngu' —nacui ngu'.

⁴⁹ Li' ndatu tsaca ngu'; Caifás naa yu, lo'o jua'a yija bi' laca yu xu'na sti jo'ó. Nhcui' yu lo'o ngu' bi' li':

—Ni sca na ná jlo ti' ma, ⁵⁰ ná nhca tii ma tsiya' ti —nacui yu—. Tso'o la caca ji'i ma si cajaa sca ti ñati, cha' ná cajaa lcaa ngu' quichi tyi na. Cuxi la cña caca si cuityi ngu' tyucui ña'a nasiyu re.

⁵¹ Si'i cha' nu ngua'ya hique ycu'i ca yu nhcui' yu jua'a; cha' yija bi' ngua yu xu'na sti jo'ó, bi' cha' nacui yu jua'a, cha' cuentya ji'i ycu'i Ndyosi nda yu cha' lo'o ngu', ni cña caca ji'i Jesús ca nde loo la lo'o cajaa Jesús lo crusi. Si'i xqui'ya ñati chalyuu jua ti cajaa Jesús, ⁵² masi cajaa Jesús cuentya ji'i lcaa ñati lcaua ti ña'a chalyuu, cha' stu'ba ti caca tyiquee lcaa ñati nu jlya ti' ji'i ycu'i Ndyosi, ngu' nu cua ngusubi ycu'i Ndyosi ji'i cha' caca ngu' sñi' Ni.

⁵³ Lo'o li' nguxana nhcui' ngu' nu laca cña lo'o tya'a ngu' ñi'ya nu caca kujuii ngu' ji'i Jesús; ⁵⁴ bi' cha' nga'aa ndyaa Jesús su ndi'i ngu' judío, ngutu'u yu

loyuu bi', ndyaa yu chaca loyuu su tyijyu' la xi, ca to' yuu btyi. Ndyalaa yu sca quichi su naa Efraín li', ca bi' nguti'i Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

⁵⁵ Cua ngulala tsa ta'a pascua, bi' laca sca ta'a ji'i ngu' judío. Quiña'a ngu' ngutu'u ngu' quichi tyi ngu', masi quichi ne' quixi', ndyalaa ngu' quichi Jerusalén li'. Yala ti ngua'ni lubii ngu' tyucui ña'a ngu' cuentya ji'i ycu'i Ndyosi, nu lo'o tya lyiji ti caca ta'a. ⁵⁶ Li' ndyaa ngu' ndyaana ngu' macala ntsu'u Jesús. Lo'o ndi'i ngu' ne' laa, li' nhcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Ñi'ya nti' ma? —nacui ngu'—. ¿Haca caa yu ta'a nti' ma?

⁵⁷ Ndube tsa ti' ngu' cha' lo'o nu ngu' sti jo'ó nu laca loo bi', lo'o ngu' fariseo, cua ngulo ngu' cña ji'i lcaa ngu' quichi; nacui sti jo'ó cha' lo'o caja cha' ji'i ngu' macala ntsu'u Jesús, hora ti ntsu'u cha' cacha' ngu' ji'i ngu' nu laca loo. Li' tsaa ngu' policía xñi ngu' ji'i Jesús, nti' ngu' nu laca loo bi'.

**Nda'a sca nu cuna'a
setye chu' quiya' Jesús**

12 Tya lyiji tya xcuá tsá cha' caca ta'a pascua, li' ñaa Jesús nde quichi Betania chaca quiya'. Laca Betania quichi tyi Lázaro nu ngujuii tya tsubi' la, lo'o li' ngua'ni Jesús cha' ndyu'ú yu chaca quiya'. ² Li' nda ngu' sca sii ji'i Jesús, cha' tso'o tsa nti' ngu' cha' ndyalaa yu slo ngu'. Nda Marta na ndyacu ngu' li', lo'o jua'a stu'ba ti ntucua Lázaro lo'o ngu' su ndyacu ngu' sii lo'o Jesús. ³ Li' ndyalaa lo'o María ji'i sca lyura setye tyixi xtyi'i. Quiña'a tsa nga'a setye bi' ji'i, cha' tyucui setye ji'i quixi' nardo laca. Li' nda'a María setye bi' chu' quiya' Jesús, lo'o quicha' que ycu'i María ngusube' chu' quiya' yu; tyucui ña'a ni'i ntyucua xtyi'i setye tyixi xtyi'i bi' li'. ⁴ Nga'a Judas sñi' Simón Iscariote lo'o ngu', cha' ñati nu ndyaca tsa'a

ji'i Jesús laca. La cui' bi' laca nu cujuí' cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' cuxi ca tiya' la. Na'a nu Judas bi' ñi'ya nu ngua'ni María, lo'o li' lye nchcui' ni cha' laca ngua'ni María jua'a:

⁵—¿Ni cha' laca ná ngua caya' setye tyixi xtyi'i ji'i nu cuna'a cua cha' caja cñi xtyuca ji'i ngu' ti'i? —nacui' nu Judas bi'—. Ná tyiquee' caja tyuu mil paxu lo setye bi'.

⁶Cha' cuaana Judas, bi' cha' nacui' jua'a, si'i cha' tya'na ti' ji'i ngu' ti'i. Ycui' ca Judas laca loo ji'i cuiji' su ntsu'u cñi ji'i ngu' tya'a ndya'a lo'o Jesús, pana na ntyucuaana Judas cñi nu ntsu'u ji'i lcaa ngu' bi'.

⁷—Ta ma chacuayá' cua'ni nu cuna'a cua jua'a —nacui' Jesús—. Na cua ngux-co'o cho' setye bi' cha' cua'ni jo'o ji'i ngu' lo'o cua ngulala ti xatsi' ngu' jna' —nacui'—. ⁸Lcaa tyempo ndi'i ngu' ti'i lo'o ma nde chalyuu, lcaa tsá taca xtyucua ma ji'i ngu' bi' nquicha'; pana nu na' ni, ná tyuu tsá tyi'i na' slo cu'ma.

Lo'o ji'i Lázaro ngua ti' ngu' cujuí' ngu' ji'i

⁹Ngujui cha' ji'i ngu' cha' ndi'i Jesús ca bi', lo'o li' ndyaa quiña'a tya'a ngu' judío; tsa tlyu ti ngu' ndyaa na'a ngu' ji'i Jesús. Lo'o jua'a nti' ngu' ña'a ngu' ji'i nu ngua jyo'o Lázaro bi', cha' ngua'ni Jesús cha' ndyu'ú chaca quiya'. ¹⁰Lo'o li' ngua'ni stu'ba sti jo'ó nu laca loo cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu', cha' lo'o ji'i Lázaro cujuí' ngu', ¹¹cha' xqui'ya nu Lázaro bi', bi' cha' nguxtyanu quiña'a tya'a ngu' judío ji'i sti jo'ó, cha' ngusñi ngu' cha' ji'i Jesús.

Ngua'ni chí ngu' loo Jesús lo'o ndyalaa yu nde Jerusalén

¹²Quiña'a tsa ñati' ndyaa ngu' ta'a bi'. Ca chaca tsá, li' ndyuna ngu' cha' cua lijya ti Jesús nde Jerusalén; bi' cha' ngutu'u ngu' bi' ndyaa ngu' tsa tlyu

ti cha' tyacua tya'a ngu' lo'o Jesús. ¹³Ndyaa lo'o ngu' ste' nga, lo'o jua'a cui' ngusi'ya ngu' li':

—Cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi Sti na —nacui' ngu' ji'i Jesús—. Culacua Ni jinu'u cha' lijya nu'u lo'o chacuayá' ji'i ycui' nu Xu'na na. Masi juani ti, culacua Ni jinu'u cha' nu'u laca Rey nu laca loo ji'i ngu' Israel.

¹⁴Li' ngujui sca huru ji'i Jesús, ndyaa tucua yu chu' huru bi', cha' ndi'ya nscua cha' lo quityi cusu':

¹⁵Ná cutsii' cu'ma ngu' ca tyi quichi Sión; cua lijya nu Xu'na ma, ntucua yu chu' sca huru.

¹⁶Tyempo li' ná ngua cuayá' ti' ngu' cha' bi'. Pana ca tiya' la, lo'o cua ngua lcaa cha' tlyu nu ndyanu cha' cua'ni Jesús lo'o yaa yu lo yuu, nu lo'o ngua tlyu Jesús ca su ntucua yu lo'o ycui' Ni nde cua, li' ndyi'u ti' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu, ndyi'u ti' ngu' ji'i cha' nu nscua lo quityi bi' cua sa'ni la; ndyi'u ti' ngu' cha' la cui' jua'a ngua ji'i Jesús.

¹⁷Jua'a ngua li'. Nu ñati' nu nguti'i slo Jesús nu lo'o ngusi'ya Jesús ji'i jyo'o Lázaro ca tyuquee su nguatsi' cha' tyu'ú Lázaro chaca quiya', nda ngu' cha' lo'o ngu' quichi ñi'ya nu ngua cha' bi'; ¹⁸bi' cha' ngutu'u ñati' quiña'a bi', ndyaa ngu' cha' tyacua tya'a ngu' lo'o Jesús tyucui', cha' cua ndyuna ngu' ñi'ya ngua'ni Jesús cña tonu bi' lo'o Lázaro. ¹⁹Li' nchcui' ngu' fariseo lo'o tya'a ngu':

—Ña'a ma ji'i yu bi'. ¿Ñi'ya cua'ni na juani? Ná caca ji'na tsiya' ti tacu' na cha' ji'i yu bi'. Tyucui' ña'a chalyuu ngusñi ngu' cha' ji'i yu juani.

Lijya xi ngu' xa' tsu' nclyana ngu' ji'i Jesús

²⁰Lo'o ngu' griego ndyalaa laja ñati' nu ndya'a ta'a bi' nde Jerusalén. ²¹Ñaa xi ngu' griego bi' slo Felipe li'. Quichi Betsaida laca quichi tyi nu Felipe bi';

nde loyuu su cuentya Galilea, ca bi' ndi'i quichi bi'. Li' nchcui' ngu' bi' lo'o Felipe:

—Tyu'u cha' clyu ti' jinu'u, cusu', cua nti' ya tyacua tya'a ya xi lo'o Jesús —nacui' ngu'.

²² Li' ngutu'u Felipe ndyaa slo Andrés tya'a quichi tyi; stu'ba ti ndyaa ngu', ndyaa cacha' ngu' ji'i Jesús. ²³ Lo'o li' nda Jesús sca cha' lo'o ngu':

—Cua ndyalaa hora cha' caca tlyu ycu'i' na' lo'o cajaa na', na' nu cua lijyaa chalyuu cha' caca ñati —nacui' Jesús—.

²⁴ Li'ni tsa cha' nu ta na' lo'o ma juani, cha' sca si'yu nu ndyataa ngu' ni, ñi'ya laca sca si'yu trigo, tyanu si'yu bi' jua'a ti si ná cataa ngu' ji'i lo yuu —nacui'—. Lo'o cua ndyataa ngu' si'yu bi' lo yuu, li' catsu' scua' si'yu bi', ñi'ya laca si na ngujuii ti. Pana nu lo'o tyucua si'yu bi', quiña'a tsa si'yu tyu'u lo bi' li'. ²⁵ Jua'a laca lo'o ñati nu nti' xñi cha' 'na —nacui' Jesús—. Cua ña'a ca ñati nu lye tsa ndu'ni tyaca'a ji'i ycu'i' ca ngu', chcuna' chalyuu ji'i ngu'; pana ñati nu ná ntsii cajaa ngu' xqui'ya na', bi' laca nu caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu'. ²⁶ Lo'o nti' ñati cua'ni cña 'na —nacui' Jesús li'—, nga'a cha' tsaa ngu' mala nti' na' cha' tsaa, cha' li' taca tyi'i msu bi' 'na ca su ndi'i ycu'i' na'; lo'o ycu'i' Sti Na' cua'ni chi Ni loo ngu' nu cua'ni cña 'na li'.

Nda Jesús cha' lo'o ngu' cha' cua cajaa ti ycu'i' yu

²⁷ Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':

—Quiña'a tsa cha' nlyacua ti' na' juani. ¿Ha tso'o la si jña na' ji'i ycu'i' Ndyosi Sti na' cha' cua'ni Ni cha' ná tyacua cha' cuxi re 'na? Si'i, ná chcui' na' jua'a. Cua ndyalaa hora 'na juani cha' caca lcaa cña nu nga'a cha' caca 'na.

²⁸ Li' nchcui' Jesús lo'o ycu'i' Ndyosi Sti yu:

—Sti na', tso'o la si caca tlyu ycu'i' nu'u.

Li' nguañi nchcui' ycu'i' Ndyosi nde cua. Ndi'ya nchcui' Ni:

—Cua laca ndu'ni tlyu ngu' ji'i ycu'i' ca na', lo'o jua'a tya caca tlyu la na' chaca quiya' xqui'ya nu'u.

²⁹ Li' nacui' nu ñati quiña'a nu ndi'i cacua ti cha' nguañi nchcui' tyi'yu, ngua ti' ngu'. Xa' la ñati nacui' cha' nde cua ndyu'u cha' nu nda sca xa' ji'i ycu'i' Ndyosi lo'o Jesús. ³⁰ Pana ndi'ya nacui' ycu'i' Jesús:

—Xqui'ya cu'ma laca cha' nguañi nchcui' ycu'i' Ndyosi nde cua, si' xqui'ya na' —nacui' Jesús—. ³¹ Cua ndyalaa hora cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati chalyuu, nu lo'o tyijiloo na' tsiya' ti ji'i nu xña'a nu laca loo nde chalyuu —nacui' Jesús ji'i ngu'—. ³² Lo'o sicua' ngu' cuxi jna' ca su ndi'i na' lo yuu, cujui'i ca'a ngu' jna' lo crusi, li' cuane na' ji'i lcaa ñati cha' xñi ngu' cha' 'na.

³³ Jua'a nacui' Jesús cha' caca cuayá' ti' ngu' ñi'ya nu caca lo'o cujuii ngu' ji'i yu. ³⁴ Li' nguxtyacui' ngu' cha' lo'o Jesús:

—Cua ndyuna ya lo'o nchcui' ngu' lo quityi cusu' ji'na, cha' ndi'ya nscua, cha' ná nga'a cha' tye tsá ji'i Cristo, nu ñati tlyu nu ta ycu'i' Ndyosi ji'i lijya —nacui' ngu'—. ¿Ñi'ya ndyu'u cha' nu nchcui' nu'u cha' ntsu'u cha' cujui'i ca'a ngu' ji'i lo crusi, ji'i Cristo nu yaa chalyuu cha' caca ñati? ¿Ñi'ya ña'a ñati laca nu Cristo bi'?

³⁵ Li' nguxtyacui' Jesús cha' lo'o ngu':

—Tya xi ca tsá tya tyi'i na' slo cu'ma, na' nu tá xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'i ñati —nacui' Jesús—. Bi' cha' juani yaa ma su nga'a cha' tsaa ma lo'o tya xee ti, cha' ná cua'ni nu cuxi ngana ji'i ma, nu cuxi nu nda talya chalyuu. Nu lo'o talya ña'a su ndya'a na, ná jlo ti' na ma nde ndya'a na li'. ³⁶ Lo'o jua'a cu'ma —nacui' Jesús ji'i ngu'—, tso'o la si xñi ma cha' jna' laja lo'o tya ndi'i na' chalyuu, na' nu tá xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'i cu'ma ñati cha-

lyuu. Li' tyucui tyiquee ma caca ma ñati
ji'i ycu'i Ndyosi.

Ndye nchcui' Jesús jua'a lo'o ngu', li'
ngutu'u yu ndyaa yu ca su ná quije yu
ji'i ngu'.

Suu cha' xqui'ya bi' ná jlya ti' ngu' judío ji'i Jesús

³⁷ Masi cua ngua'ni Jesús quiña'a cha'
tlyu slo ñati bi', ná ntaja'a ngu' xñi ngu'
cha' nu nchcui' yu. ³⁸ Jua'a ngua cha'
caca leaa cha' nu nguscua jyo'o Isaías lo
quityi ji'i ycu'i Ndyosi cua sa'ni la:

Ndyosi Xu'na na', nacui lo quityi bi' ji'i,
ná ntaja'a ngu' re xñi ngu' cha' jin-
u'u, cha' nu nda ya lo'o ngu'.

Ná ngua cuayá' ti' ngu' tsiya' ti si nu'u
ndu'ni cha' tlyu slo ngu'.

Jua'a laca cha' nu nscua lo quityi bi'.

³⁹ Bi' cha' ná ngua ji'i ngu' judío bi'
xñi ngu' cha' ji'i Jesús. Lo'o jua'a ntsu'u
chaca cha' nu nguscua jyo'o Isaías bi':

⁴⁰ Cua ndacu' ycu'i Ndyosi hique ngu'
bi', ngua'ni Ni cha' cu'u ti hique ngu'
bi'.

Jua'a ngua cha' ná ña'a ngu' ni cha' laca
bi', cha' ná caca cuayá' ti' ngu' cha'
bi'.

Lo'o jua'a ná ntaja'a ngu' culochu' ngu'
ji'i cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ngu',
bi' cha' ná nchca cui'ya na' cha' clyu ti'
ji'i ngu' ji'i cha' cuxi bi' li', nacui
ycu'i Ni.

⁴¹ Nguscua jyo'o Isaías jua'a cha' cua
ngua tii cha' tlyu tsa caca nu Cristo; cha'
ji'i ycu'i yu bi' nchcui' jyo'o Isaías li'.

⁴² Lo'o jua'a ngua, ndi'i xi ngu' nu laca
cña nu jlya ti' ji'i Jesús; pana ntsii ngu'
bi' ji'i ngu' fariseo, bi' cha' ná ntaja'a
ngu' chcu'i ngu' cha' ji'i Jesús ca slo ñati.
Ntsii ngu' si cua'a ngu' fariseo ji'i ngu'
cha' nga'aa ca tsa ngu' ne' laa ji'i tya'a
ngu' judío. ⁴³ Ndiya la ti' ngu' bi' cha'
tso'o ti chcu'i ñati chalyuu cha' ji'i ycu'i
ngu'. Ná nti' ngu' cha' caca tso'o tyiquee
ycu'i Ndyosi ña'a Ni ji'i ngu'.

Tilaca laca nu sta qui'ya ji'i ñati chalyuu

⁴⁴ Li' cui' tsa nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Nu lo'o ngusñi ñati cha' jna' ni, si'i
ji'i sca ti na' jlya ti' ngu' bi' li'; lo'o ji'i
ycu'i Ndyosi nu nda 'na lijyaa nde cha-
lyuu xñi ngu' cha' li' —nacui—. ⁴⁵ Lo'o
ña'a ñati jna', li' ña'a ngu' ji'i ycu'i Ni
nu nclyo cña jna'. ⁴⁶ Cua lijya na' cha-
lyuu cha' caca na' ñi'ya laca sca xee
nu tyu'ú ne' cresiya ji'i ñati. Lo'o xñi
ñati cha' jna', li' nga'aa tyi'i ngu' cha-
lyuu ñi'ya laca si ná ntsu'u xee ne' cre-
siya ji'i ngu' xqui'ya cha' cuxi nu ndu'ni
ngu'. ⁴⁷ Nda na' cha' lo'o ngu'; pana si
cuna ngu' cha' bi', lo'o li' ná taquiya'
ngu' ji'i cha' bi', si'i na' nu sta qui'ya
ji'i ngu' bi' li' —nacui Jesús—. Ná li-
jya na' cha' cua'ni cuayá' na' ji'i ñati
chalyuu; cha' cua'ni lyaá na' ji'i ngu',
bi' cha' lijya na'. ⁴⁸ Pana cua ndyuna
ñati lo'o nchcui' na' lo'o ngu'; bi' laca
cha' nu tyanu cuentya ji'i ngu', nu lo'o
cua'ni cuayá' ycu'i Ndyosi ji'i ngu' lo'o
cua ndye chalyuu —nacui Jesús—. Ca
li' cua'ni cuayá' Ni ji'i leaa ñati nu ná
ndaquiya' ji'i cha' nu nchcui' na', nu ná
ntaja'a xñi cha' nu nchcui' na' lo'o ngu'.

⁴⁹ Si'i chacuayá' ji'i ycu'i ca ti na' nchcui'
na' lo'o ñati; ycu'i Ndyosi Sti na' nu cua
nda jna' lijyaa chalyuu, bi' laca nu ngulo
cña 'na ñi'ya cha' nu ta na', ñi'ya ña'a
cha' nu chcu'i na' lo'o ñati —nacui yu—. ⁵⁰
Jlo ti' na' cha' talo tsa leaa cña nu nda
Sti na' cha' cua'ni ma, ná nga'a cha' tye
chalyuu ji'i ma si taquiya' ma ji'i cha' bi'
—nacui Jesús ji'i ngu'—. Bi' cha' tsa ña'a
cha' nu cua nchcui' Sti na' lo'o na', bi'
laca cha' nu nchcui' na' lo'o ma juani.

Ngui' Jesús quiya' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i

13 Tyucuaa tsa tya lijyi cha' caca
ta'a pascua bi'; jlo ti' Jesús cha'
cua ngulala tyempo ji'i, cha' tyu'u yu

chalyuu re tyaa yu ca slo ycuí' Ndyosi Sti yu. Xcui' cua ntsu'u tsa tyiquee Jesús ña'a jí'í ñatí chalyuu nu ngusñi cha' jí'í yu; lo'o ña'a ti tya ntsu'u tsa tyiquee yu ña'a yu jí'í ñatí bi' li', ña'a cuayá' nu tye chalyuu jí'í.

²Laja li' cua ngua'ni nu xña'a cha' ngua'ya cha' hique Judas sñi' Simón Is-carote cha' kujui' cresiya jí'í Jesús jí'í ngu' cuxi. ³Jlo ti' Jesús cha' lcaa cha' nu ntsu'u jí'í ycuí' Ndyosi Sti yu cua nda Ni jí'í yu. Lo'o jua'a jlo ti' yu cha' cua ngutu'u yu ca slo ycuí' Ndyosi yaa yu chalyuu, cha' cua tyaa ti yu ca slo ycuí' Ndyosi chaca quiya'. Masi jlo ti' Jesús cha' bi', ⁴pana ndatu Jesús to' mesa laja lo'o ndyacu ngu' sii, ngulo yu late' tyucui' nu lacu' yu, ndaya' yu chaca late' cha' sca' yu sii' yu; ⁵li' ngujui'í yu hitya ne' sca tsí'yu, ndyaa ngui'í yu quiya' ngu' nu ndyaca tsa'a jí'í, nguxquityi yu quiya' ngu' lo'o late' nu ndyaa'ca' sii' yu.

⁶Lo'o ndyalaa Jesús ca su ntucua Simón Pedro, li' nchcui' Pedro lo'o yu:

—¿Ha nu'u, cusu'? ¿Ha qui'í nu'u quiya' na'? —nacui' Pedro jí'í.

⁷—Ná nchca cuayá' ti' nu'u juani ni cha' laca ndyu'ni na' jua'a —nacui' Jesús jí'í—, pana ca tiya' la xi caca cuayá' ti' nu'u.

⁸—Ná caja chacuayá' jinu'u qui'í nu'u quiya' na' tsiya' ti —nacui' Pedro li'.

Nguxtyacui Jesús cha' lo'o Pedro li':

—Ná caca tyu'u cha' jinu'u lo'o na' si ná qui'í na' quiya' nu'u —nacui' yu.

⁹—Tso'o lacua, cusu' —nacui' Simón Pedro li'—. Si'i quiya' ti na' qui'í nu'u lacua, lo'o ya' na' lo'o scua' que na' xcaata nu'u.

¹⁰—Lubii tsa tyucui ña'a na si cua ndyaata na chcu —nacui' Jesús li'—, nga'aa nti' na caata na chcu chaca quiya' li'. Pana quiya' ti na tyaatí lo'o tyatí na ni'í. Lo'o jua'a cu'ma, masi lubii tsa cresiya jí'í ma, tya ntsu'u chaca yu laja cu'ma nu ná lubii cresiya jí'í.

¹¹Jua'a nacui' Jesús: “Ntsu'u chaca yu laja cu'ma nu ná lubii cresiya jí'í”, nacui', cha' cua jlo ti' Jesús tilaca laca nu kujui' cresiya jí'í yu jí'í ngu' cuxi.

¹²Lo'o ndye ngui'í Jesús quiya' ngu', xa' ndyacu' ste' yu, xa' ndyaa tucua yu to' mesa. Li' nchcui' yu lo'o ngu':

—¿Ha ngua cuayá' ti' ma na laca nu ngua'ni na' lo'o ngui'í na' quiya' ma jua'a? —nacui' yu—. ¹³“Mstru”, ndu'ni ma 'na; “Xu'na ya”, ndu'ni ma 'na, lo'o chañi tsa cha' bi'. Jua'a laca na' cuentya jí'í ma —nacui' yu—. ¹⁴Na' nu laca Xu'na ma, na' nu laca Mstru jí'í ma ni, cua ngui'í na' quiya' ma; bi' cha' jua'a ntsu'u cha' qui'í ycuí' ma quiya' tya'a ma —nacui' yu—. ¹⁵Ngua ti' na' cha' ña'a ma ñi'ya nu ngua'ni na', cha' ñi'ya ngua'ni na' lo'o nguxtyucua na' jí'í ma, jua'a ntsu'u cha' cua'ni ma cha' xtyucua ma jí'í tya'a ma —nacui' Jesús jí'í ngu' nu ndyaca tsa'a jí'í—. ¹⁶Cha' liñi nchcui' na' lo'o cu'ma, cha' ñatí nu laca xu'na ngu', bi' laca loo jí'í ngu', si'i msu nu laca loo; ñatí nu nclyo cña jí'í nu tsaalquichi, bi' laca loo, si'i nu ndya'a lquichi ti. ¹⁷Lo'o juani lo'o ngua cuayá' ti' ma lcaa ña'a cha' nu nda ca ti na' lo'o ma, tso'o tsa caca tyiquee ma li', si taquiya' ma jí'í cha' bi' —nacui'—.

¹⁸'Ná nchcui' na' jí'í lcaa cu'ma. Jlo ti' na' ti jí'í ngusubi na' cha' caca tsa'a ngu' jna' —nacui' Jesús—. Tya sa'ni nguscua ngu' sca cha' jí'í ycuí' Ndyosi lo quityi ndi'ya: “La cui' ñatí nu stu'ba ndyacu tyaja lo'o na', bi' laca nu xuu tya'a lo'o na' juani”; jlo ti' na' cha' nga'a cha' caca cha' bi' —nacui' Jesús—. ¹⁹Na nda ti na' sca cha' lo'o ma juani, nu lo'o tya lyiji caca cha' bi'; lo'o cua ngua jua'a, li' caca jlya ti' ma jna', cha' chañi cha' laca na' nu sca ti Sñi' ycuí' Ndyosi nu lijya chalyuu, ñi'ya nu ni na' jí'í ma. ²⁰Ta na' sca cha' liñi lo'o ma —nacui' yu—. Nu lo'o taquiya' ma jí'í sca ñatí nu ta na' cha' tya'a slo ma, li' stu'ba laca si taquiya' ma

jna'; lo'o taquiya' mā jna', li' stu'ba laca si taquiya' mā jil'i ycu'i Ndyosi Sti na' nu nda jna' lijyaa.

Ndacha' Jesús jil'i ngu' tilaca laca nu cuju'i' cresiya jil'i yu jil'i ngu' xña'a

²¹ Lo'o nchcui' Jesús jua'a, ti' tsa nti' cresiya jil'i yu nda yu cha' lo'o ngu' bi':

—Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o mā juani, cha' ntsu'u sca ngu' tya'a mā nu cuju'i' cresiya 'na jil'i ngu' cuxi —nacui' Jesús li'.

²² Ndube tsa ti' ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i, nguxña'a ngu' jil'i tya'a ngu' li'; ná nda ngu' cuentya tsiya' ti ti jil'i cha' nu nchcui' yu. ²³ Pana ntsiya tsaca lo ngoca' cacua ti su ntucua Jesús; tyaca'a tsa nu qui'yu bi' jil'i Jesús, ²⁴ bi' cha' ngua'ni que ti Simón Pedro jil'i yu bi', nchcuane jil'i:

—¿Ti jil'i nchcui' nu cusu' lo'o nacui' jua'a?

²⁵ Bi' cha' ngusni yane nu qui'yu bi' nde chu' ña'a ntsiya ti, cha' caca cacua la jil'i Jesús. Li' nchcui' lo'o Jesús:

—Xu'na, ¿tilaca laca nu bi'? —nacui'.

²⁶ —Ndi'ya' cua'ni na' —nacui' Jesús jil'i li'—. Ta'a na' sa yu'be tyaja 'na ne' ca'ña scuaa re. Ñati' nu ta na' yu'be tyaja bi' jil'i cha' cacu, nu bi' laca nu ni na' jil'i mā.

Li' nda'a Jesús sa yu'be tyaja ne' ca'ña, nda jil'i Judas, sñi' Simón Iscariote. ²⁷ Lo'o ngusñi Judas jil'i tyaja bi', la cui' hora bi' ndyat'i ycu'i' nu xña'a nu naa Satanás, ndyaa ne' cresiya jil'i nu Judas bi'. Li' nacui' Jesús jil'i:

—Yaa clya nu'u lquich'i cua hi'.

²⁸ Ná tucui' nu ntucua to' mesa ngua cuayá' ti' ni cha' laca nchcui' Jesús lo'o Judas jua'a. ²⁹ La cui' Judas laca nu laca loo jil'i cuju'i' cñi nu tsa tlyu ntsu'u cñi jil'i lcaa ngu' bi'; bi' cha' ntsu'u ngu' nu ngua ti' cha' cua ngulo Jesús cña jil'i cha' tsa cui'ya sca na nu cua'nijo'o jil'i ngu' cha' caca ta'a; jua'a ngua ti' xa' la ngu' cha' ntsu'u cña jil'i Judas cha' tsa ta msta' jil'i

ngu' ti'i. ³⁰ Bi' cha' lo'o ndye ndyacu Judas tyaja bi', ngutu'u ndyaa ña'a talya ti li'.

Sca cña cucui cha' cua'ni na

³¹ Lo'o ngutu'u Judas ndyaa, li' nchcui' Jesús lo'o ñati' nu ndyanu bi':

—Cua ndyu'ni ycu'i' Ndyosi cha' caca tlyu na', na' nu cua lijyaa chalyuu cha' caca na' ñati' —nacui' yu—. Lo'o jil'i ycu'i' Ni cua'ni tlyu ngu' xqui'ya na' —nacui'—. ³² Nu lo'o ndu'ni na' cha' caca tlyu Sti na' xqui'ya cha' laca na' Sñi' ycu'i' Ni, la cui' jua'a cua'ni Ni cha' caca tlyu la na'; yala ti cua'ni Ni jua'a. ³³ Sñi' na' —nacui' Jesús jil'i ngu' bi' li'—, tya xi ca tsa tya tyi' na' nde chalyuu lo'o mā. Ñi'ya nu ni na' jil'i ngu' judío tya tsubi', la cui' ti cha' ta na' lo'o mā juani: Tsaana mā jna', pana ná caja chacuayá' tsa mā ca su tsa'a —nacui' yu—. ³⁴ Nde chcui' na' sca cña cucui lo'o mā cha' cua'ni mā: Nga'a cha' tso'o ti tyu'u tyiquee mā ña'a mā jil'i tya'a ñati' mā; ñi'ya ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' jil'i mā, la cui' jua'a nga'a cha' tyu'u tyiquee mā ña'a mā jil'i tya'a ñati' mā. ³⁵ Li' caca cuayá' ti' lcaa ñati' cha' ñati' nu ndyaca tsa'a 'na laca mā, si tso'o ntsu'u tyiquee mā ña'a mā jil'i tya'a ñati' mā —nacui' Jesús.

Nacui' Jesús cha' cua xtyanu ti Pedro jil'i

³⁶ Li' nchcui' Simón Pedro lo'o Jesús:

—Xu'na —nacui'—, ¿macala tsa nu'u?

—Ná caja chacuayá' cha' tya'a nu'u lo'o na' ca su tsa'a —nacui' Jesús—. Ca tiya' la tsa nu'u.

³⁷ Li' nchcuane Pedro jil'i yu:

—¿Ni cha' laca ná nti' nu'u cha' tya'a na' lo'o nu'u ca su tsa nu'u juani ti? —nacui'—. Cajaa na' si caca clyaá ycu'i' nu'u.

³⁸ —¿Ha chañi hi' cha' tyaja'a nu'u cajaa cha' clyaá na'? —nacui' Jesús jil'i—. Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o nu'u juani:

Lo'lo tya lyiji ti xi'ya ndye'e nde tlya, sna quiya' xacui nu'u cha' ji'i ngu' cha' ná nslo nu'u 'na.

**Nclyu'u Jesús chaca
tyucuii cucui ji'na**

14 'Ná quiña'a tsa cha' culacua ti' mā cuentya 'na —nacui Jesús ji'i ngu' li'—. Cua ngusñi mā cha' ji'i ycu'i Ndyosi, jua'a xñi tso'o mā cha' jna' li'. ²Quiña'a tsa su tso'o ntsu'u su tyi'i mā ca slo ycu'i Ndyosi Sti na'. Tsa'a na' ca bi' cha' cua'ni cho'o na' su tyi'i mā. Ná nchcui' na' lo'o cu'mā jua'a, si si'i cha' liñi nu nchcui' na' lo'o mā —nacui Jesús—. ³Lo'o jua'a tsa'a na' cha' cua'ni cho'o na' su tyi'i mā, li' caa na' lo yuu chaca quiya', caqui'ya na' ji'i mā cha' tyi'i mā lo'o na'. ⁴Cua jlo ti' mā macala su tsa'a na', jlo ti' mā ñi'ya nu cua'ni na' cha' tsa'a ca jua.

⁵—Cusu' —nacui Tomás—, ná jlo ti' ya macala tsa'a nu'u. ¿Ñi'ya cua'ni ya cha' quije tyucuii bi' ji'i ya? —nacui ji'i Jesús.

⁶—Na' laca nu nclyu'u tyucuii —nacui Jesús li'—, na' nclyu'u lcaa cha' nu liñi ca; na' nda chalyuu tso'o ji'i ngu', chalyuu nu ná nga'a cha' tye. Ná taca ji'i ngu' tyalaa ngu' ca slo ycu'i Ndyosi si ná lo'o na' —nacui Jesús—. ⁷Ndyuloo mā 'na, bi' cha' jua'a cua ndyuloo mā ji'i Sti na' li'; cua ndyuloo mā ji'i Ni juani, cha' cua na'a mā ji'i ycu'i Ni nu lo'o cua na'a mā jna'.

⁸Li' nchcuane Felipe ji'i Jesús:

—Cusu' —nacui—, culu'u nu'u ji'i Sti nu'u ji'i ya, tsa bi' ti cha' nti' ya.

⁹—Felipe —nacui Jesús ji'i—, cua tyuu tsa tsa ndi'i na' lo'o cu'mā, ¿ha tya lyiji tyuloo mā jna'? —nacui—. Cua na'a mā 'na, bi' cha' jua'a ji'i Sti na' cua na'a mā li'. ¿Na laca nti' nu'u lo'o ndi'ya nchcui' nu'u lo'o na': Culu'u nu'u ji'i Sti nu'u ji'i ya? —nacui Jesús ji'i Felipe—. ¹⁰¿Ha ná jlya ti' mā cha' stu'ba

ntsu'u cha' 'na lo'o ycu'i Ndyosi Sti' na'? Lo'o jua'a lcaa hora ndi'i ycu'i Ndyosi Sti na' lo'o na' —nacui—. Si'i cha' nu ngulo hique ti na' nu nchcui' na' lo'o mā; stu'ba ntsu'u cha' ji'i Sti na' lo'o na', lo'o ycu'i Ni laca nu nclyo cña 'na, ñi'ya nu cua'ni na'. ¹¹Xñi mā cha' jna' lacua, cha' nu nacui na' ji'i mā cha' stu'ba ntsu'u cha' 'na lo'o ycu'i Ndyosi Sti na'. Si ná caca jlya ti' mā 'na jua'a, li' tso'o masi xqui'ya cña tonu nu ndu'ni na', bi' cha' jlya ti' mā jna' —nacui Jesús—. ¹²Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o mā juani, cha' lcaa ñati nu xñi cha' jna', taca cua'ni ngu' la cui' ña'a cña tonu nu ndu'ni ycu'i na'; lo'o jua'a tlyu la cña caca cua'ni ngu' bi' li', cha' cua tya'a ti na' ca su ndi'i ycu'i Ndyosi Sti na' —nacui Jesús—. ¹³Bi' cha' juani lcaa cha' nu jña mā ji'i ycu'i Ndyosi chacuayá' jna', cua'ni na' cha' bi' —nacui—. Jua'a ji'i ycu'i Ndyosi Sti na' cua'ni tlyu ngu', nu lo'o cua'ni tlyu ngu' 'na nu laca Sñi' ycu'i Ni. ¹⁴Lcaa cha' nu jña mā ji'i Sti na' chacuayá' jna', cua'ni na' cha' bi' li'.

**Caā Xtyi'i ycu'i Ndyosi
xyucua Ni ji'na**

¹⁵Taquiya' mā ji'i lcaa cha' nu nchcui' na' lo'o mā, si chañi cha' ntsu'u tyiquee mā 'na —nacui Jesús—. ¹⁶Lo'o tya'a na', li' chcui' na' lo'o ycu'i Ndyosi Sti na' cha' ta Ni chaca nu xyucua ji'i mā; bi' laca Xtyi'i ycu'i Ndyosi nu laca suu lcaa cha' liñi. Tyanu nu bi' lo'o mā ña'a cuayá' nu tye chalyuu —nacui—. ¹⁷Ná caca tyanu Xtyi'i ycu'i Ndyosi ne' cresiya ji'i ñati cuxi, cha' ná nchca ña'a ngu' bi' ji'i Ni, ná nslo ngu' tilaca laca ycu'i Ni. Nu cu'mā, nslo mā ji'i Ni xqui'ya cha' ndi'i nu bi' lo'o mā, lo'o jua'a cua tyanu ti Ni ne' cresiya ji'i mā —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¹⁸Ná xtyanu na' ji'i mā ycu'i ti mā, ñi'ya si laca mā ñati nu ná tucui ntsu'u ji'i mā —nacui—, tya caa na' su ndi'i mā chaca quiya'. ¹⁹Ca tiya' la xi, li' nga'aa

ñā'a ñatī chalyuu jna'; pana cu'ma, tya ñā'a mā jna'. Li' caca tso'o tyiquee mā, xqui'ya cha' lu'ú na'. ²⁰Lo'o jua'a caca cuayá' ti' mā cha' stu'ba ntsu'u cha' jna' lo'o Sti na', cha' ntsu'u cha' jī' mā lo'o na' —nacui Jesús—, lo'o jua'a ntsu'u cha' jna' lo'o cu'ma. ²¹Lcaa ñatī nu chañi cha' ntsu'u tyiquee ngu' ñā'a ngu' jna', bi' laca ñatī nu cua'a jyaca jī' lcaa cha' nu chcu' na' lo'o ngu'; taquiya' ngu' bi' jī' cha' bi' —nacui—. Lo'o ntsu'u tsa tyiquee ngu' ñā'a ngu' jna', jua'a Sti na' ntsu'u tyiquee Ni ñā'a Ni jī' ngu' bi' li'. Lo'o na', tso'o tsa caca tyiquee na' ñā'a na' jī' ngu' bi', cuati culu'u na' jī' ngu' bi' lcaa cha' ñī'ya nu laca ycu' Na'.

²²Li' nchcu' nu chaca Judas bi', si'i nu naa Judas Iscariote:

—Nu lo'o nacui nu'u cha' culu'u nu'u ñī'ya nu laca ycu' ca nu'u jī' cuare ti, ná lo'o jī' xa' ñatī, ¿ñī'ya ta nti' nu'u, Xu'na? —nacui nu Judas bi' jī' Jesús.

²³—Ñatī nu chañi cha' ntsu'u tsa tyiquee jna', taquiya' ngu' jī' lcaa cha' nu nchcu' na' lo'o ngu' —nacui Jesús—. Lo'o li' tso'o tsa caca tyiquee ycu' Ndyosi Sti na' ñā'a Ni jī' ngu' bi'. Cuati caa ya lo'o Sti na' cha' tyanu ya lo'o ngu' bi' —nacui Jesús—. ²⁴Pana ñatī nu ná ntsu'u tyiquee jna', ná ndaquiya' ngu' tsiya' ti jī' cha' nu nchcu' na' lo'o ngu'. Cua ndyuna cu'ma cha' nu nda Sti na' 'na cha' culu'u jī' mā, cha' si'i sca cha' nu nda'ya hique ti na' laca cha' nu nda na' lo'o ma.

²⁵'Cua nchcu' na' lcaa cha' bi' lo'o tya ndī' ti na' lo'o mā. ²⁶Tiya' la li' caca cuayá' la ti' mā lcaa cha', nu lo'o culu'u Xtyi' ycu' Ndyosi cha' bi' jī' mā —nacui Jesús—. Na cua ta ti ycu' Ndyosi Sti na' jī' Xtyi' ycu' Ni cha' caa Ni chalyuu cha' xtyucua Ni jī' mā lcaa hora chacuayá' jna'. Lo'o jua'a cua'ni nu bi' cha' tyi'u ti' mā lcaa cha' nu cua nchcu' na' lo'o mā.

²⁷'Ndi'ya cua'ni na' lo'o mā cha' cua tya'a ti na': cua'ni na' cha' tī ti tyi' tyiquee mā. Ná nchca jī' ñatī chalyuu tyi' tī ti ngu', pana ycu' na' cua'ni na' cha' tī ti tyi' mā —nacui Jesús—. Nga'aa culacua tsa ti' mā, nga'aa cut-sij mā —nacui—. ²⁸Cua ndyuna mā lo'o nchcu' na' ndi'ya: "Tya'a na', pana ca tiya' la li' caa na' su ndi' mā chaca quiya'". Bi' cha' taca ca chaa ti' mā lo'o cuna mā cha' cua tya'a ti na' slo ycu' Ndyosi Sti na', si chañi cha' ntsu'u tyiquee mā ñā'a mā jna'. Cua tlyu la cha' nu ntsu'u jī' ycu' Ndyosi Sti na', sube la cha' jna' —nacui Jesús—. ²⁹Jua'a ni na' jī' mā lo'o tya lyiji caca cha' bi'; pana lo'o cua ndya'a na', li' taca jlyu ti' mā cha' bi'.

³⁰'Nga'aa quiña'a tsa cha' chcu' na' lo'o mā juani —nacui Jesús li'—. Cua lijya nu xña'a nu laca loo nde chalyuu, cua lijya nu bi' ca su ndi' na re. Ná ntsu'u chacuayá' jī' nu bi' cha' caca loo jna'. ³¹Pana nga'a cha' caca cuayá' ti' ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ñā'a na' jī' ycu' Ndyosi Sti na', bi' cha' ndu'ni na' lcaa cña nu nclyo ycu' Ni 'na —nacui Jesús—. Pana juani tyatu clyu mā, ya'a clyu mā lo'o na'.

Yaca si'yu lo'o stā' yaca si'yu bi'

15 'Na' laca ñī'ya laca sca suu yaca nu nda si'yu tyixi, jua'a laca na' —nacui Jesús jī' ngu'—. Lo'o ycu' Ndyosi Sti na' laca nu ca jī' yaca bi'. ²Tso'o tsa ñā'asi' Sti na' jī' lcaa stā' yaca bi', lo'o na' laca yaca bi'. Ca quiya' stā' yaca nsi'yu Ni jī', nu lo'o ná nda si'yu lo tsiya' ti. Nsubii Ni xi lo yaca nu nda si'yu tso'o, cha' tya quiña'a la si'yu tyu'u lo bi'; ³lo'o jua'a cu'ma ni —nacui Jesús—, cua laca ngusubii na' jī' mā nu lo'o ngusñi mā cha' nu nchcu' na' lo'o mā. ⁴Cua'ni stu'ba tyiquee mā lo'o na', cha' stu'ba ti nchca tyiquee na' lo'o mā. Ndi'ya laca ñī'ya si laca na' sca suu yaca,

lo'o jua'a cu'ma laca ma sta' yaca bi' —nacuī—. Pana sca sta' yaca si'yu ni, nga'aa ta sta' bi' si'yu si si'yu ngu' ji'i ca quiya' sta' bi'; sca ti si stu'ba ti caluu sta' bi' ñi'ya ntucua ti ji'i suu yaca, li' ta sta' bi' si'yu —nacuī—. Jua'a lo'o cu'ma, ná taca tyu'u cha' tso'o ne' cresiya ji'i ma cha' xtyucua ma ji'i xa' ñati si ná stu'ba caca tyiquee ma lo'o na'.

⁵ Ñi'ya laca suu yaca nu nda si'yu tyixi ji'i, jua'a laca na' cuentya ji'i ma, cha' na' laca suu cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ma —nacuī Jesús ji'i ngu'—. Ñi'ya laca sta' yaca bi', jua'a laca cu'ma, si ngusni ma cha' 'na. Stu'ba ti caca tyiquee ma lo'o na', li' caja quiña'a la cha' tso'o nu tyu'u ne' cresiya ji'i ma su ndi'i ma chalyuu, si laca na' suu cha' tso'o ji'i ma. Ni sca cha' ná caca ji'i ma si ná stu'ba caca tyiquee ma lo'o na' —nacuī Jesús—. ⁶ Culya' Sti na' ji'i ñati nu ná stu'ba nchca tyiquee ngu' lo'o na', ñi'ya lo'o nchcuaa ngu' sta' yaca nu cua ndyanaa; nxuti'i montón ngu' sta' yaca btyi bi', nsta ngu' ji'i lo quii' cha' tye tyaqui' bi'.

⁷ Nu lo'o stu'ba ti ntsu'u tyiquee ma lo'o na' —nacuī Jesús—, nu lo'o tyanu cha' nu nchcui' na' ne' cresiya ji'i ma, li' taca jña ma sca cha' ji'i Sti na', lo'o jua'a ta Ni cha' bi' ji'i ma. ⁸ Cua'ni tlyu ngu' ji'i ycu' Ndyosi Sti na', si ña'a ngu' cha' tso'o tsa ndu'ni ma lo'o xa' ñati. Li' caca cuayá' ti' xa' ñati cha' ñati nu ndyaca tsa'a 'na laca ma —nacuī—. ⁹ Ñi'ya nu ntsu'u tyiquee Sti na' ña'a Ni jna', jua'a ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i cu'ma. ¹⁰ Lcaa tsa tyi'u ti' ma su ndi'i ma cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i ma. Jua'a tso'o tsa caca tyiquee na' ña'a na' ji'i ma si taquiya' ma ji'i lcaa cha' nu nda na' lo'o ma. Lo'o jua'a na' —nacuī Jesús— cua ngua'ni na' lcaa cña nu ngulo Sti na' 'na. Jlo ti' na' cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni jna' tyucui su ndi'i na'.

¹¹ Nhcui' na' jua'a lo'o cu'ma, cha' lo'o ña'a ma cha' chaa ti' na' ndu'ni na' cña ji'i ycu' Ndyosi Sti na', la cui' jua'a cu'ma, ná nga'a cha' tye cha' caca chaa ti' ma. ¹² Nde laca cña nu ta na' ji'i ma —nacuī Jesús—, cha' tso'o ti caca tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma, ñi'ya ntsu'u tyiquee na' ña'a ji'i ma. ¹³ Si jua'a ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'i tya'a tso'o na, li' cua'ni lyaá na' ji'i ngu' bi', masi cajaa ycu' na; nga'aa ntsu'u xa' cña tlyu la nu caca cua'ni na' cha' xtyucua na' ji'i tya'a tso'o na. ¹⁴ Tya'a tso'o na' laca cu'ma si taquiya' ma ji'i cha' nu nda na' lo'o ma —nacuī Jesús—, ¹⁵ nga'aa ñacuī na' cha' msu jna' laca ma. Sca msu ti ni, ná jlo ti' yu lcaa cña nu ntsu'u ji'i xu'na yu. Ni na' cha' tya'a tso'o na' laca ma, cha' cua ngulu'u na' ji'i ma lcaa cha' nu cua ndyuna na' slo Sti na'. ¹⁶ Si' cu'ma nu ngusubi ma 'na cha' tya'a ma lo'o na' —nacuī Jesús—, na' laca nu cua nchcui' na' lo'o ma clyo. Tya li' ngulo na' cña ji'i ma cha' xcui' cha' tso'o tyu'u ne' cresiya ji'i ma, cha' jua'a talo cña tso'o nu ndu'ni ma; li' cua'ni Sti na' lcaa cha' nu jña ma ji'i Ni chacuayá' 'na. ¹⁷ Bi' cha' juani ndulo tsa cña re ji'i ma cha' cua'ni ma: cha' tso'o tsa caca tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma.

Na lya' ti' ñati chalyuu ji'i Jesús lo'o jua'a ji'i ñati ji'i

¹⁸ Tya nchcui' la Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i li':

—Chañi cha' ntsu'u quiya' liye' ti ti' tya'a ñati ma ji'i ma. Ná cube tsa ti' ma li', cua jlo ti' ma cha' tya clyo la jua'a ngua'ni liye' ti' ngu' jna' —nacuī Jesús—. ¹⁹ Si cua'ni ma ñi'ya nu ndu'ni ñati cuxi nde chalyuu, li' chcui' tso'o ngu' lo'o ma, ñi'ya si laca ma tya'a ngu'. Pana juani nga'aa ntsu'u cha' ji'i ma lo'o cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu, cha' cua ngusubi na' ji'i ma cha' caca ma ñati 'na; bi' cha' liye' tsa ti' ngu' ña'a ngu'

ji'i mā —nacuī—. ²⁰ Tyi'u ti' mā cha' nu nchcui' na' lo'o mā tsubi': "Nu laca loo laca nu nclyo cña, si'i ngu' msu ti". Ñi'ya ndu'ni lya' ti' ngu' jna', jua'a cua'ni lya' ti' ngu' ji'i mā. Ná ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu ngulu'u na' ji'i ngu', la cui' jua'a ná taquiya' ngu' ji'i cha' nu chcui' cu'mā lo'o ngu' bi'. ²¹ Jua'a cua'ni ngu' lo'o cu'mā xqui'ya na' —nacuī Jesús—, cha' ná nslo ngu' tilaca laca nu nda 'na lijyāā nde chalyuu.

²² 'Ná ntsu'u qui'ya ji'i ngu' bi' lo'o bilya cāā na' chcui' na' lo'o ngu'; pana juani ni, nga'aa cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'i ngu' bi' ji'i cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. ²³ Nu lo'o liye' ti' ngu' ña'a ngu' jna', jua'a ji'i ycui' Ndyosi Sti na' liye' ti' ngu' ña'a ngu' ji'i Ni —nacuī Jesús—. ²⁴ Ná ntsu'u qui'ya ji'i ngu' bi' clyo, pana juani ni, cua nguti'i na' slo ngu' bi', cua ngua'ni na' cña nu ná caca ji'i xa' ñati' cua'ni; cua na'a ngu' lcaa ña'a cña tonu nu ngua'ni na', bi' cha' liye' ti' ngu' ña'a ngu' jna'. Lo'o jua'a ji'i Sti na' liye' ti' ngu' ña'a ngu' ji'i Ni, bi' cha' cua ndyanu yabe' hichu' ngu' bi' —nacuī Jesús—. ²⁵ Nga'a cha' caca cha' jua'a, cha' nu nscua lo quityi cusu' ji'i ngu' bi'; ndi'ya nchcui' cha' bi': "Liye' ti' ngu' ña'a ngu' jna', masi ná ntsu'u suu cha' ji'i ngu' cha' cua'ni ngu' jua'a".

²⁶ 'Cua'ni na' cha' cāā nu laca Xtyi'i ycui' Ni lo yuu, Xtyi'i nu ndu'u slo ycui' Ndyosi —nacuī Jesús—. Bi' laca nu culu'u ji'i mā lcaa cha' nu liñi ca, bi' laca nu xtyucua ji'i mā lcaa tyempo chacuayá' 'na. Nu lo'o cāā nu bi' lo yuu, li' culu'u Ni lcaa cha' liñi nu ntsu'u 'na ji'i mā —nacuī Jesús—. ²⁷ Lo'o cu'mā ni, cua nguti'i mā lo'o na' tya clyo, bi' cha' taca ji'i mā chcui' liñi mā cha' jna' lo'o xa' ñati'.

16 'Yala la nchcui' na' lcaa cha' bi' lo'o mā, cha' ná xtyanu mā cha' jna' lo'o cua'ni lya' ti' ngu' ji'i mā, ² masi ná ta ngu' chacuayá' ji'i mā cha' tsaa mā ne' laa ji'i ngu' li' —nacuī Jesús—.

Tyalaa sca tyempo nu culacua ti' ngu' cha' cña tacati cua'ni ngu' si cuyui ngu' ji'i ngu' tya'a mā. ³ Jua'a cua'ni ngu' bi', cha' ná nslo ngu' ji'i ycui' Ndyosi Sti na'; la cui' jua'a ná nslo ngu' jna' —nacuī Jesús—. ⁴ Cua nchcui' na' lcaa cha' bi' lo'o mā juani, cha' nu lo'o tyalaa tyempo cuxi bi', li' taca tyi'u ti' mā ñi'ya nu cua nchcui' na' lo'o mā juani.

Cña nu ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi

'Tya clyo ná nda na' cha' bi' lo'o mā, cha' tya ndi'i na' lo'o mā —nacuī Jesús—. ⁵ Pana juani cua tsa'a ti na' ca su ndi'i ycui' Ndyosi Sti na' nu nda 'na lijyāā, masi bilya xcuaane mā jna' ma nde tsa'a. ⁶ Xñi'i tsa ti' mā xqui'ya cha' nu nda na' lo'o mā tsā. ⁷ Pana ná cube tsa ti' mā. Cha' liñi nda na' lo'o mā juani —nacuī Jesús—, cha' tso'o la tyi'i mā si cua ndya'a na'. Ná cāā Xtyi'i ycui' Ni nu xtyucua ji'i mā lcaa tsā si ná tya'a na', cha' nu lo'o tya'a na', li' ta na' ji'i nu bi' cāā Ni. ⁸ Nu lo'o cāā Xtyi'i ycui' Ndyosi lo yuu chalyuu —nacuī Jesús—, cua'ni Ni cha' cube ti' lcaua ti tya'a ñati' chalyuu cha' ntsu'u qui'ya nu ngusta ycui' Ndyosi ji'i ngu'; jua'a cua'ni Ni cha' tyi'u ti' ñati' jna', cha' liñi tsa laca ycui' na'; jua'a cua'ni Ni cha' ca cuayá' ti' ñati' cha' ntsu'u cha' cua'ni cuayá' ycui' Ndyosi ji'i lcaa ñati' chalyuu —nacuī—. ⁹ Cua'ni Xtyi'i ycui' Ni cha' cube ti' ngu' cha' ntsu'u qui'ya ji'i ngu' cuentya ji'i ycui' Ndyosi, xqui'ya cha' jlo ti' ngu' cha' ná ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu nchcui' na' —nacuī Jesús—. ¹⁰ Lo'o jua'a cua'ni Ni cha' tyi'u ti' ngu' jna' cha' liñi tsa ndu'ni na', cha' liñi tsa cha' nu nchcui' na'; pana cua tsa'a ti na' slo ycui' Ndyosi Sti na', lo'o li' nga'aa ña'a mā 'na —nacuī—. ¹¹ Jua'a cua'ni Ni cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' ntsu'u cha' cua'ni cuayá' ycui' Ndyosi ji'i lcaa ñati' chalyuu, xqui'ya cha' cua ngusta Ni yabe' hichu' nu xña'a nu laca loo ji'i ñati' chalyuu.

¹² Tya quiña'a la cha' ntsu'u cha' nti' na' chcu' na' lo'o mā nquicha' —nacu' Jesús ji'i ñati' nu ndyaca tsa'a ji'i—, pana ná talo mā cua'a jyaca mā ji'i cha' bi' juani, cha' tucui tsa cha' bi'. ¹³ Nu lo'o caa Xty'i' ycu' Ndyosi nu tyu'u nde slo ycu' Ni, li' culu'u nu bi' lcaa cha' nu liñi ca ji'i mā; li' chcu' liñi nu bi' lo'o mā lcaa cha' nu cuentya 'na —nacu'—. Ná chcu' nu bi' chacuayá' ji'i ycu' ca Ni; tsa ña'a cha' nu cua ndyuna ti Ni ca slo ycu' Ndyosi, bi' ti cha' ta nu bi' lo'o mā —nacu' Jesús—. Lo'o jua'a ta nu bi' cha' lo'o mā, lcaa cha' nu caca jna'. ¹⁴ Cua'ni tlyu Xty'i' ycu' Ni jna'. Lcaa cha' nu culu'u nu bi' ji'i mā, cha' jna' laca bi'; na' laca suu cha' bi' —nacu' Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i—. ¹⁵ Lcaa cha' nu ntsu'u ji'i ycu' Ndyosi Sti na' cua nda Ni 'na; bi' cha' ni na' ji'i mā lacua, cha' lcaa cha' nu culu'u Xty'i' ycu' Ndyosi ji'i mā, cha' jna' laca bi'.

Caca chaa ti' na, masi xñi'i tsa ti' na ndi'i na

¹⁶ Ca tiya' la xi, nga'aa ña'a mā jna', xqui'ya cha' tya'a na' slo ycu' Ndyosi Sti na'; pana tiya' la li' ña'a mā jna' chaca quiya' —nacu' Jesús.

¹⁷ Lo'o li' ntsu'u xi ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús nu ndi'ya nchcu' ngu' lo'o tya'a ngu':

—Nacu' nu cusu' cha' ngulala ti cha' nga'aa ña'a na ji'i ycu' yu —nacu' ngu' bi'—. Lo'o li' nacu' yu cha' tiya' la ña'a na ji'i yu chaca quiya'. Lo'o jua'a chaca cha' nacu' nu cusu', cha' tsa'a yu ca slo ycu' Ndyosi Sti yu. ¹⁸ ¿Ñi'ya ntsu'u ta cha' nu nchcu' nu cusu' jua cha' “tiya' la xi”? —nchcuane ngu' ji'i tya'a ngu'—. Ná jlo ti' na ni cha' laca nchcu' nu cusu' jua'a.

¹⁹ Cua jlo ti' Jesús lcaa ña'a cha' nu nti' ngu' xcuane ngu' ji'i, bi' cha' nguxtyacu' yu cha' lo'o ngu' bi' li':

—Cua nacu' na' ji'i mā cha' ca tiya' la xi nga'aa ña'a mā jna', lo'o jua'a ca tiya' la, li' ña'a mā jna' chaca quiya'. ¿Ha xqui'ya cha' bi' nchcu' tsa mā lo'o tya'a mā? ²⁰ Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o mā juani —nacu' Jesús ji'i ngu' bi' li'—, cha' chañi xi'ya mā, chañi cunaa mā nu lo'o cua ndya'a na', masi chaa ti' xa' la ñati' chalyuu. Pana ná cube tsa ti' mā, masi xñi'i ti' mā; caca chaa ti' mā lo'o tyu'ú na' chaca quiya' li'. ²¹ Lo'o cua ndyalaa hora cha' cala sñi' sca nu cuna'a ni —nacu' Jesús—, ti' tsa cña caca ji'i nu cuna'a bi'; pana lo'o ngula cubi' bi', li' cjl'ya'a ti' nu cuna'a bi' cha' ti' tsa cña bi' ji'i, tso'o tsa ntsu'u tyiquee cha' cua laca ngula sca ñati'. ²² Lo'o jua'a cu'mā —nacu'—, xti ti tyempo caca xñi'i ti' mā; pana caa na' caa na'a na' ji'i mā chaca quiya', lo'o li' caca chaa ti' mā chaca quiya'. Ná tucui taca cua'a ji'i mā cha' ná caca chaa ti' mā li'.

²³ Nu lo'o tyalaa tyempo bi', nga'aa si'i jna' jña mā sca cha' —nacu' Jesús—. Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o mā, cha' lcaa cha' nu jña mā ji'i ycu' Ndyosi Sti na' chacuayá' 'na, ta Ni cha' bi' ji'i mā —nacu'—. ²⁴ Si'i chacuayá' 'na ngüijña mā cha' ji'i ycu' Ndyosi Sti na' sa'ni la; pana jua'a jña mā cha' ji'i Ni juani, cha' caja cha' bi' ji'i mā, cha' xcu' na caca chaa ti' mā su ndi'i mā li'.

Cua ntijiloo Jesús ji'i nu xña'a

²⁵ Xcu' cui' ti nda na' lo'o mā —nacu' Jesús—, cha' caca cuayá' ti' mā scaa cha'; pana tyalaa sca tsa lo'o nga'aa si'i cui' ti chcu' na' lo'o mā li', liñi ti ta na' cha' lo'o mā cha' ji'i ycu' Ndyosi Sti na'. ²⁶ Nu lo'o tyalaa tyempo bi' —nacu'—, li' taca jña mā cha' ji'i ycu' Ndyosi Sti na' chacuayá' 'na. Ná ni na' ji'i mā cha' chcu' na' lo'o Sti na' cuentya ji'i mā, cha' jua'a ta Ni lcaa cha' nu jña mā ji'i Ni; ²⁷ la cui' ycu' Ndyosi Sti na' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'i mā. Ntsu'u ty-

iquee mā ña'a mā jna', jua'a jlya ti' mā cha' ca slo ycuí' Ndyosi ngutu'u na', bi' cha' ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni jil'i mā —nacuí—. ²⁸Nde su ndi'i Sti na' ngutu'u na' lijya na' nde chalyuu; lo'o juani cua tyu'u ti na' chalyuu, tsa'a na' ca slo Sti na' chaca quiya'.

²⁹Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a bi' lo'o Jesús:

—Tso'o tsa nchca cuayá' ti' ya cha' nu nda nu'u lo'o ya juani —nacuí' ngu' jil'i—, nga'aa si'i ñi'ya nchcui' sca cui'i ti nda nu'u cha', ³⁰bi' cha' ná ntsu'u cha' xcuane ngu' ni tsaca cha' jinu'u. Juani tso'o tsa nchca cuayá' ti' ya cha' jlo ti' nu'u lcaa ca cha', bi' cha' jlya ti' ya cha' ca slo ycuí' Ndyosi ngutu'u nu'u.

³¹Li' nacuí' Jesús jil'i ngu':

—¿Ha jlya ti' mā jna' juani? —nacuí' Jesús—. ³²Cua'a jyaca mā xi jil'i cha' nu chcui' na' re lacua: Cua ngulala ti hora, cua la cui' hora ndyaca juani cha' tyaa mā toni'i jil'i scaa mā. Li' tyanu na' ycuí' ti na' —nacuí—, pana si'i sca ti na' tyanu na', cha' stu'ba ndi'i Sti na' lo'o na'. ³³Cua nda na' lcaa cha' bi' lo'o mā cha' ti ti tyi'i tyiquee mā xqui'ya na' —nacuí—. Nde chalyuu ti'i ti' ñati' ña'a jil'i mā. Pana ná cube ti' mā, cua'ni tlyu tyiquee mā; na' lacā loo nde chalyuu, cha' cua nti-jiloo na' tsiya' ti jil'i nu xña'a.

Nchcui' Jesús lo'o ycuí' Ndyosi Sti yu cuentya jil'i ñati' jil'i

17 Lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi', li' ngxña'a yu nde cua, lo'o jua'a cui'i tsa nchcui' yu lo'o ycuí' Ndyosi Sti yu:

—Chcui' na' lo'o nu'u, cha' nu'u laca Sti na' —nacuí—. Cua ndyalaa hora 'na cha' cajaa. Lo'o juani cua'ni nu'u cha' caca tlyu la na', cha' laca na' Sñi' nu'u, cha' li' taca cua'ni na' cha' caca tlyu la ycuí' nu'u. ²Na cua nda nu'u chacuayá' jna' cha' caca na' loo jil'i lcaa ñati', cha' ta na' chaca chalyuu jil'i ñati' nu nda nu'u

'na, chalyuu nu ná nga'a cha' tye —nacuí' Jesús jil'i ycuí' Ndyosi Sti yu—. ³Chalyuu nu ta na' jil'i ngu' laca cha' tyuloo ngu' jinu'u, nu'u nu laca sca ti ycuí' Ndyosi nu ntucua nde cua; lo'o jua'a tyuloo ngu' jna', cha' laca na' Jesucristo nu nda nu'u lijyaa.

⁴Nde lo yuu re su nguti'i na' cua ngua'ni na' cha' tlyu tsa laca nu'u —nacuí' Jesús—, jua'a cua ndye ngua'ni na' lcaa cña nu nda nu'u 'na cha' cua'ni na' ca nde. ⁵Sti na' laca nu'u, bi' cha' cua'ni nu'u cha' caca tlyu la na', ñi'ya ngua nu lo'o nguti'i na' lo'o nu'u tya clyo lo'o tya lyiji xana chalyuu. Cua'ni nu'u cha' caca tlyu na', la cui' ñi'ya laca tlyu nu'u ca su ntucua nu'u.

⁶Lcaa ca cha' ñi'ya laca ycuí' nu'u ni, cua ndye nchcui' na' cha' bi' lo'o ñati' chalyuu nu cua ngusubi nu'u jil'i cha' caca ñati' jna', ña'a cuayá' nu ndyuloo tso'o ngu' jinu'u —nacuí—. Ñati' jinu'u laca ngu' bi', pana cua nda nu'u ngu' bi' jna'. Cua ndaquiya' ngu' lcaa cha' nu nda nu'u lo'o ngu'. ⁷Lo'o jua'a ngua cuayá' ti' ngu' juani cha' nu'u laca nu nda lcaa cña nu ngua'ni na', cha' lcaa ca cha' nu ntsu'u jna', na cua nda nu'u jna'. ⁸Lo'o jua'a cua ngulu'u na' jil'i ngu' lcaa cha' nu ngulu'u nu'u 'na —nacuí' Jesús—, ndaquiya' tsa ngu' cha' bi' juani. Jlo tsa ti' ngu' cha' ca slo nu'u ngutu'u na' lijyaa, jlya ti' ngu' cha' nu'u laca nu cua nda jna' lijyaa.

⁹Sti na', chcui' na' lo'o nu'u juani —nacuí' Jesús—, cha' xtyucua nu'u jil'i ngu' bi'. Ná chcui' na' jil'i cua ña'a ca ñati' chalyuu, sca ti jil'i ñati' nu nda nu'u jna' chcui' na' cha' lo'o nu'u, cha' laca ngu' bi' ñati' jinu'u. ¹⁰Lcaa ngu' nu ngusñi cha' 'na, laca ngu' bi' ñati' jinu'u —nacuí—. La cui' ti cha', ñati' jna' laca ngu', xqui'ya cha' laca ngu' ñati' jil'i ycuí' nu'u. Lo'o ña'a xa' ñati' chalyuu jil'i ngu' bi', hora ti caca cuayá' ti' ngu' cha' tlyu tsa cha' tso'o ntsu'u jna'.

¹¹Ngaa'aa tyi'i na' lo yuu chalyuu —nacui Jesús—, cha' cua tyaa ti na' nde su ntucua nu'u; pana ngu' bi', tya tyi'i la ngu' nde chalyuu. Lubii tsa laca nu'u, Sti na', bi' cha' ndijña na' cha' clyu ti' jinu'u cuentya ji'i ngu' nu' cua nda nu'u 'na. Cua nti' na' cha' cua'a nu'u ji'i ngu' bi' lo'o juersa ji'i ycu'i nu'u, cha' ná quiñu'u tyiquee ngu'. Ñi'ya nu' stu'ba cha' jinu'u lo'o na' —nacui—, jua'a cua'ni nu'u lo'o ngu' bi', cha' caca stu'ba cresiya ji'i ngu' bi' lo'o tya'a ngu' nu' ngusñi cha' jinu'u. ¹²Lo'o tya ndi'i na' lo'o ñati nu' nda nu'u 'na —nacui Jesús—, li' ndaca'a na' ji'i ngu' bi' lo'o juersa ji'i ycu'i nu'u. Ná nda na' chacuayá' tyacua cha' cuxi ji'i ngu'; ni tsaca ngu' bi', ná nguna' chalyuu ji'i ngu'. Sca ti nu' ñati nu' nguscua tya sa'ni la cha' chcuna' cha' ji'i, bi' laca nu' ndye cha' ji'i tsiya' ti, cha' nga'a cha' caca lcaa cha' nu' nguscua ngu' lo' quityi cusu' cuentya jinu'u.

¹³Bi' cha' juani tyaa na' su ntucua nu'u, Sti na' —nacui Jesús ji'i ycu'i Ndyosi Sti yu—. Lo'o tya ndi'i na' nde chalyuu, li' nda na' cha' bi' lo'o ngu', cha' ñi'ya lo'o cha' ti' ycu'i na' re, jua'a caca cha' ti' ngu' bi' tyucui tyiquee ngu'. ¹⁴Lcaa cha' nu' cua nchcui' nu'u lo'o na', cua nda na' cha' bi' lo'o ngu' bi' —nacui—. Lo'o juani, ñi'ya lo'o liye' ti' ñati chalyuu 'na, jua'a ca liye' ti' ñati ña'a ji'i ngu' bi', xqui'ya cha' ná ntsu'u cha' ji'i ya lo'o nu' cuxi nu' ntsu'u nde chalyuu. ¹⁵Bi' cha' chcui' na' lo'o nu'u juani, Sti na' —nacui Jesús—, cha' nti' na' cha' ña'asi nu'u ji'i ngu' bi', cha' ná cua'ni lya' ti' nu' xña'a ji'i ngu', masi si'i cha' caa caqui'ya nu'u ji'i ngu' bi' chcui' na' lo'o nu'u. ¹⁶Jua'a na' lo'o ngu' bi', ná ntsu'u cha' ji'i ya lo'o nu' cuxi nu' ntsu'u nde chalyuu —nacui—. ¹⁷Liñi tsa cha' nu' nda nu'u, lo'o jua'a tya ta la nu'u cha' liñi bi' lo'o ngu' bi', cha' cha'a cresiya ji'i ngu'; nga'aa si'i cha' cuxi tyu'u tyiquee ngu' bi', ñi'ya lo'o ntsu'u tyiquee

ngu' tya sa'ni la. ¹⁸Ñi'ya nda nu'u 'na cha' lijyaa nde chalyuu —nacui Jesús ji'i ycu'i Ndyosi Sti yu—, jua'a cua nda na' ji'i ngu' bi', cha' tsa' ngu' culu'u ngu' cha' jinu'u nde lo' tyucui ña'a chalyuu. ¹⁹Lo'o juani ta na' tyucui ña'a ycu'i ca na' cuentya ji'i ñati bi', cha' cua'ni na' lcaa cña nu' nti' nu'u cha' cua'ni na' —nacui—. Lo'o jua'a lcaa ñati nu' ngusñi cha' jinu'u ni, nti' na' cha' cha'a cresiya ji'i ngu', cha' ta nu'u cha' liñi nu' tyanu ne' cresiya ji'i ngu' cuentya jinu'u.

²⁰Si'i sca ti ji'i ngu' nu' cua ngusñi cha' 'na chcui' na' lo'o nu'u —nacui Jesús ji'i ycu'i Ndyosi Sti yu—, lo'o chcui' na' cha' ji'i lcaa ñati nu' xñi cha' jna' ca tiya' la, nu' lo'o chcui' ngu' lo'o ñati bi'; lo'o cha' ji'i ñati bi' chcui' na' lo'o nu'u juani —nacui—. ²¹Ndijña na' jinu'u cha' caca stu'ba cresiya ji'i ngu' bi' lo'o tya'a ngu'. Sti na', ñi'ya stu'ba ntsu'u cha' jinu'u lo'o na', ñi'ya stu'ba nchca tyiquee na' lo'o nu'u, jua'a cua'ni nu'u cha' caca stu'ba tyiquee ngu' bi' lo'o na; li' taca jlyu ti' xa' ñati cha' nu'u nda 'na lijyaa —nacui Jesús—. ²²Cua ngua'ni nu'u cha' caca tlyu na' nde chalyuu, lo'o jua'a cua' ngua'ni na' cha' caca ñati bi' ñi'ya laca ycu'i na'. Ñi'ya lo'o stu'ba tsa nchca tyiquee nu'u lo'o na', jua'a nti' na' cha' caca stu'ba tyiquee ngu' bi' lo'o tya'a ngu'. ²³Nu lo'o stu'ba ti ntsu'u tyiquee na' lo'o ngu' bi', lo'o jua'a stu'ba ntsu'u tyiquee nu'u lo'o na' —nacui—, li' chañi cha' caca stu'ba cresiya ji'i ngu' lo'o tya'a ngu'. Lo'o li' caca cuayá' ti' xa' ñati chalyuu cha' cua nda nu'u 'na lijyaa lo' yuu, cha' ñi'ya lo'o tyaca'a na' jinu'u, jua'a cua'ni tyaca'a nu'u ji'i ngu' nu' ngusñi cha' 'na.

²⁴Sti na' —nacui Jesús ji'i ycu'i Ndyosi Sti yu—, cua nti' na' cha' tyi'i ñati nu' nda nu'u 'na ca su tyucua na'. Li' ña'a ngu' bi' 'na nde su tlyu la su nda nu'u 'na, cha' tyaca'a tsa na' jinu'u tya lo'o tya lyiji xana chalyuu. ²⁵Sti na'

—nacui Jesús—, xcui' cha' liñi ndu'ni nu'u. Nslo na' jinu'u, masi ná nslo ñati chalyuu jinu'u. Pana jlo ti' ñati nu ngusñi cha' jna' cha' nu'u laca nu nda 'na li-
jyaa nde chalyuu. ²⁶ Cua ngulu'u na' jii' ngu' bi' lcaa cha' nu nda nu'u jna', lo'o jua'a tya cua'ni la na' cha' ca cuayá' tso'o ti' ngu' bi' tilaca laca nu'u. Bi' cha' taca caca tso'o tyiquee ngu' ña'a ngu' jii' tya'a ñati' ngu', ñi'ya ntsu'u tsa tyiquee nu'u ña'a nu'u 'na, lo'o li' tyanu Xtyi' ycu' na' ne' cresiya jii' ngu'.

Ndyaa lo'o ngu' jii' Jesús preso

18 Ndyee nchcui' Jesús cha' bi' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jii', li' ngutu'u Jesús ndyaa yu lo'o ngu'. Nteje tacui ngu' ndyaa ngu' ca chaca tsu' sta'a Cedrón, sca sta'a lati nu nscua to' quichi Jerusalén. Tacala' xi lo yuu nde bi' su ndi'i xi yaca cuiñii jii' ngu', ca bi' ndyaa Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jii'. ² Lo'o nu Judas nu cua ndyujui' cresiya jii' Jesús jii' ngu' cuxi ni, lo'o Judas jlo ti' mala su ndyaa ngu', cha' cua tyuu quiyá' ndyu'u ti'i ngu' nu ndyaca tsa'a jii' lo'o Jesús ca bi'. ³ Bi' cha' ndyaa lo'o Judas jii' sca taju sendaru lo'o policia nu nda ngu' tlyu jii' ndyaa, la cui' sti jo'ó nu laca loo bi' lo'o ngu' fariseo. Lo'o xee lámpara, lo'o quii' quityee, lo'o chcuá cusuu ntucua ya' ngu' ndyaa ngu'. Li' ndyaa lo'o Judas jii' ngu' bi' ca su ndi'i yaca cuiñii bi'. ⁴ Jlo ti' Jesús lcaa cha' nu nga'a cha' cua'ni ngu' lo'o yu, bi' cha' ndyaa yu ndyagua tya'a yu lo'o ngu' xña'a bi' tyucuii su lijya ngu'. Li' nchcuane Jesús jii' ngu':

—¿Ti jii' lijya ma yaana ma? —nacui yu jii' ngu' bi'.

⁵ —Jii' Jesús, ngu' Nazaret, bi' laca nu nclyana ya jii' —nacui ngu'.

—Na' lacá bi' —nacui Jesús jii' ngu' li'.

Lo'o jua'a stu'ba ti ndu Judas lo'o ngu', nu Judas nu cua ndyujui' cresiya jii' Jesús jii' nu ngu' xña'a bi'. ⁶ Lo'o cua

nchcui' Jesús cha': “Na' lacá bi'”, nacui yu, hora ti nguta'achui' ngu' li', ndyaa stii ngu' lo yuu. ⁷ Chaca quiyá' nchcuane Jesús jii' ngu':

—¿Ti jii' nclyana ma ndya'a ma? —nacui.

—Jii' Jesús, ngu' Nazaret, yu bi' laca nu nti' ya —nacui ngu'.

⁸ —Cua ni na' jii' ma tsa cha' na' lacá bi' —nacui Jesús jii' ngu' li'—. Si jna' ti nti' ma, ta ma chacuayá' tyaa laja ti nu xa' la ngu' tya'a ndya'a na' re.

⁹ Nchcui' Jesús lo'o ngu' jua'a, cha' caca ñi'ya nu cua nchcui' ca Jesús lo'o ycu' Ndyosi Sti yu, nu lo'o cua nacui yu ndi'ya: “Ni tsaca ñati nu cua nda nu'u 'na, ná nguna' ngu' 'na”. ¹⁰ Li' ngulo Simón Pedro xlyu cusuu nu nga'a sii', ngujui' Pedro xlyu jii' ngu', ngusi'yu cu' jyacá la'a tsu' cui' sca nu naa Malco; msu jii' xu'na sti jo'ó laca bi'. ¹¹ Hora ti nchcui' Jesús lo'o Pedro:

—Xco'o clya xlyu cua hi' ne' quiji. Na cua nda ycu' Ndyosi Sti na' chacuayá' jii' ngu' cha' xcube' ngu' 'na. ¿Ha ná tso'o cha' jua'a caca 'na nti' nu'u?

Ndu Jesús nde loo xu'na sti jo'ó

¹² Cua ngua li', lo'o nu sendaru, lo'o xu'na sendaru, lo'o policia jii' ngu' judío, ntejeja' ngu' jii' Jesús, tachaa ngusca' ngu' jii' yu li'. ¹³ Clyo ndyaa lo'o ngu' jii' yu slo sca nu cusu' nu naa Anás, sti laa Caifás nu ngua xu'na sti jo'ó yija bi'. ¹⁴ La cui' Caifás ngua nu nda cha' lo'o ngu' judío tya tsubi' la cha' caca tso'o la xi jii' ngu' quichi masi cajaa sca ñati, cha' ná ntsu'u cha' cajaa lcaa ñati li'.

Ndyutsii Pedro cha' tyuloo jii' Jesús slo ñati

¹⁵ Ndyaa Simón Pedro lca'a jii' Jesús tyijyu' ti. Lo'o jua'a chaca nu ndyaca tsa'a jii' Jesús, lo'o nu qui'yu bi' lca'a jii' Jesús. Ndyuloo tso'o nu bi' jii' sti jo'ó Anás, bi' cha' ndyaa lca'a jii' Jesús

ca nde ni'li tlyu, nu laca to' tyi sti jo'ó bi'. ¹⁶Pana ndyanu Pedro nde liya'; bi' cha' ndyaa nu chaca, ndyaa nchcui' lo'o sca nu cuna'a cua' nu ndu cua toni'i. Li' ndyaa lo'o ji'i Pedro nde ni'i. ¹⁷Nacu'i nu cuna'a cua' nu ndu toni'i bi' ji'i Pedro:

—¿Ha lo'o nu'u ndyaca tsa'a ji'i yu jua lacua? —nacu'i nu cuna'a bi' ji'i.

—Si' na' —nacu'i Pedro.

¹⁸Laja li' nu ngu' msu lo'o ngu' policia bi', cua nguxtyu'u ngu' quii' nchcubi' nde bi', cha' tlya' tsa; ndu ngu' to' lquii' bi', cha' caca chcatsu ngu'. Lo'o Pedro ndu lo'o ngu' bi' li', cha' lo'o nti' caca chcatsu ti' to' lquii'.

Nchcuane sti jo'ó nu laca loo ji'i Jesús

¹⁹Nchcuane sti jo'ó nu laca loo ji'i Jesús li':

—¿Tilaca laca nu ndyaca tsa'a jinu'u? ¿Ni'ya cha' laca nu nclu'u nu'u ji'i ngu'?

²⁰Li' nguxacu'i Jesús cha' ji'i sti jo'ó bi':

—Lcua ti se'li su ndya'a na', liñi nchcui' na' lo'o ngu' ña'a cuayá' nu cuna lcaa ñati —nacu'i yu—. Masi ne' laa sube ti, masi ne' laa tlyu, lcaa su ndyu'u ti'li ngu' judío, ca bi' ngulu'u na' ji'li ngu'; ni sca quiya' ná nchcui' na' cuaana ti lo'o ngu'. ²¹¿Ni cha' laca nchcuane nu'u jna'? Cuacha' nu'u ji'li ñati nu cua ndyuna cha' nu nchcui' na' ni cha' nda na' lo'o ngu' bi'. Jlo ti' ngu' lcaa cha' nu ngulu'u na' ji'li ngu'.

²²Lo'o nchcui' Jesús jua'a, li' ngujui'i ya' sca policia tu'ba yu:

—Ná tso'o xacu'i nu'u cha' jua'a ji'li sti jo'ó nu laca loo —nacu'i policia li'.

²³—Si cuxi ti nchcui' na' ngua ti' ma, cuacha' clya ma 'na ni cha' cuxi laca bi' —nacu'i Jesús li'—. Pana cua nchcui' na' cha' liñi lo'o ma. ¿Ni cha' laca ngujui'i ya' ma tu'ba na' li'? —nacu'i Jesús.

²⁴Li' ngulo nu cusu' Anás cña ji'li ngu' cha' tyaa lo'o ngu' ji'li Jesús, ña'a ndyaa-

ca' ti, slo Caifás, nu laca xu'na sti jo'ó bi'.

Tya chaca quiya' ná ntaja'a Pedro ta cha' liñi lo'o ngu'

²⁵Laja li' ndu Pedro to' lquii' cha' caca chcatsu ti'. Nchcui' nu xa' ñati nu ndi'i nde bi' lo'o Pedro li':

—¿Ha lo'o nu'u ndyaca tsa'a ji'i yu jua?

Ná ntaja'a Pedro ta cha' liñi lo'o ngu'.

—Ná lo'o na' —nacu'i.

²⁶Lo'o nde bi' ndi'i sca msu ji'i xu'na sti jo'ó bi', la cui' tya'a lo'o nu ngusi'yu cu' Pedro jyaca bi'. Nchcui' msu bi' lo'o Pedro li':

—¿Ha ná cua na'a na' hi tsaca quiya' tsa lo'o ndyaa nu'u lo'o yu jua ne' yaca cuiñii bi'? —nacu'i msu bi'.

²⁷Xa' nchcui' Pedro cha' ná lo'o ndyaa, lo'o la cui' hora li' ngusi'ya ndye'e.

Ngua cuayá' ji'i Jesús slo Pilato

²⁸Li' ngutu'u ngu' slo Caifás, ndyaa lo'o ngu' ji'li Jesús ca su ndi'i nu gobernador romano nu naa Pilato. Cua cuxee ti ndyaca li', bi' cha' ná ntaja'a nu ngu' judío bi' tyatí ngu' ne' ni'li ji'li gobernador; tacati tsa ndu'ni ngu' bi' xqui'ya ta'a. Ngua ti' ngu' cha' quiñu'u cha' ji'li ngu' si tyatí ngu' ne' ni'li ji'li ngu' xa' tsu', cha' ná ntsu'u chacuayá' cacu ngu' sji ta'a bi' li'; ²⁹bi' cha' ngutu'u nu naa Pilato, nu laca gobernador bi', ndyaa slo ngu' judío cha' xcuane ji'li ngu' ndi'ya:

—¿Ni qui'ya ngusta ma hichu' yu re? —nacu'i Pilato ji'li ngu'.

³⁰Li' nguxtyacu'i ngu' cha' lo'o Pilato: —Si ná ntsu'u qui'ya ji'li yu, ná caa lo'o ya ji'li yu slo nu'u, cusu' —nacu'i ngu' ji'li.

³¹—Yaa lo'o ma ji'li yu re cha' cua'ni cuayá' ma ji'li yu cuentya ji'li cha' cusu' nu ntsu'u ji'li ycu' ca ma —nacu'i Pilato ji'li ngu' li'.

Nguxacui nu ngu' judío bi' cha' ji'i Pilato li':

—Ná ntsu'u chacuayá' ji'i ya cha' cujui ya ji'i sca ñati jua'a, cha' ngu' judío laca ya —nacui ngu'.

³² Lo'o ngua'ni ngu' jua'a, li' ngutu'u tucua cha' nu cua nchcui' Jesús lo'o ngu', ñi'ya ña'a cajaa ycuí' ca. ³³ Li' ngxutyuu Pilato ndyaa toni'i ji'i, ngusi'ya ji'i Jesús cha' tyaa slo:

—¿Ha nu'u laca rey nu laca loo ji'i ngu' judío? —nacui Pilato ji'i Jesús.

³⁴ Nchcui' Jesús lo'o nu cusu' bi' li':

—¿Ha cha' ngua'ya hique ycuí' ca nu'u laca cha' cua? ¿Ha xa' ñati ndacha' jinu'u cha' jua'a laca na'? —nacui Jesús ji'i Pilato.

³⁵ —¿Ha ngu' judío laca na' nti' nu'u? —nacui Pilato li'—. Jlo ti' nu'u cha' ñati tya'a quichi' tyi nu'u, lo'o jua'a sti jo'ó nu laca loo ji'i ngu', bi' ngu' laca nu cua yaa lo'o jinu'u cha' ca cuayá' jinu'u slo na'.

³⁶ —Si laca na' sca rey jua'a —nacui Jesús—, li' cua nxuu tya'a ngu' tya'a ndya'a na' lo'o ngu' judío jua cha' ná xñi ngu' na —nacui—. Pana si'i ñati chalyuu laca nu cua ngusta 'na cha' caca na' loo ji'i ngu'.

³⁷ —¿Ha laca nu'u rey lacua? —nacui Pilato.

Li' ngxutyacui Jesús cha' lo'o nu cusu' bi' chaca quiya':

—Nu'u nacui cha' laca na' rey. Cña nu ntsu'u 'na laca cha' chcui' liñi na' ji'i lcaa cha' nu ntsu'u slo ycuí' Ndyosi lo'o ngu'; bi' cha' ngula na' chalyuu, bi' cha' lijya na' lo yuu cha' chcui' liñi na' lcaa cha' ji'i ycuí' Ndyosi lo'o ñati. Cuna ngu' lcaa cha' nu nchcui' na' si ná ndyacu' hique ngu' ji'i cha' liñi bi'.

³⁸ Li' nchcui' Pilato lo'o Jesús:

—Ná jlo ti' na' si ntsu'u cha' liñi jua'a nde chalyuu —nacui.

Ngulo Pilato cña cha' cujui ngu' ji'i Jesús

Li' ngutu'u Pilato nde liya', ndyaa nde su ndu nu ngu' judío bi' chaca quiya'.

—Cuentya jna', ná ntsu'u qui'ya ji'i yu jua, ná ntsu'u cha' xcube' na' ji'i yu —nacui Pilato ji'i ngu' judío—. ³⁹ Pana cua ngui'i ma cha' ndu'ni lyaá na' ji'i sca ngu' preso lcaa yija lo'o nchca tsá ta'a pascua —nacui Pilato li'—. ¿Ha cua nti' ma cha' cua'ni lyaá na' ji'i yu jua nu laca rey ji'i cu'ma ngu' judío?

⁴⁰ Cui' ngusi'ya lo'o ngu' ji'i chaca quiya':

—Si'i ji'i yu jua nti' ya. Ji'i Barrabás cua'ni lyaá nu'u —nacui ngu'.

Lo'o nu naa Barrabás ni, si'i ñati tso'o laca bi'; tyaa tsa Barrabás, la cui' ñati cuaana laca.

19 Li' ngulo Pilato cña cha' tyaa lo'o ngu' ji'i Jesús, cha' ti' tsa qui'ji' ngu' ji'i yu lo'o juata. ² Ngüiñá ngu' sendaru sca sne' quiche' cha' sta ngu' hique Jesús, li' nda ngu' sca late' cuaa ña'a cha' cacu' yu, ñi'ya ña'a si laca yu rey. ³ Li' lu'ba ti, lu'ba ti ndyaa ngu' slo yu cha' chcuicha' ngu' ji'i yu; na cuiñi ti ngu' cha' ndyu'ni chi' ngu' loo yu.

—Tso'o ti tyi'i nu'u, cusu', cha' nu'u laca rey nu laca loo ji'i ngu' judío —ndu'ni ngu' ji'i Jesús li'.

Lo'o li' ngujui'i ya' ngu' loo Jesús.

⁴ Chaca quiya' ngutu'u Pilato ni'i ndyaa su ndi'i ngu' judío.

—Cua lijya yu jua —nacui Pilato—, lijya lo'o na' ji'i yu jua slo ma chaca quiya', cha' caca cuayá' ti' ma cha' ná ntsu'u qui'ya ji'i yu cuentya jna'.

⁵ Li' ngutu'u Jesús lo'o sne' quiche' ntucua hique yu, lo'o late' cuaa ña'a lacu' yu.

—Ña'a ma ji'i yu cua ña'a —nacui Pilato li'.

⁶Lo'o sti jo'ó nu laca loo lo'o msu ji'i ngu' ni, cuii ngusi'ya lo'o ngu' ji'i Pilato lo'o na'a ngu' ji'i Jesús li'ya.

—¡Cujuii clya mā ji'i yu! ¡Cujuii clya mā ji'i yu jua! —nacui ngu' ji'i.

Nhcui' Pilato lo'o ngu' li':

—Ycui' ca mā yaa lo'o mā ji'i yu cha' cujui'i ca'a mā ji'i lo crusi —nacui Pilato ji'i ngu'—. Cuentya jna' ná ntsu'u qui'ya ji'i yu.

⁷Li' nguxacui ngu' judío cha' ji'i Pilato bi':

—Ntsu'u sca cha' ji'i cuare —nacui ngu'—. Cuentya ji'i ya ntsu'u qui'ya ji'i yu, cha' nacui yu cha' laca yu nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi; xqui'ya cha' bi' ntsu'u cha' cajaa yu.

⁸Lo'o ndyuna Pilato cha' bi', ndyut-sii tsa yu li'. ⁹Xa' nguxtyu Pilato ndyaa nde ni'i ji'i, nchcuane ji'i Jesús:

—¿Macala ngutu'u nu'u li'ya?

Ná nguxacui Jesús cha' ji'i tsiya' ti li'.

¹⁰—¿Ni cha' laca ná nti' nu'u chcuil' lo'o na'? —nacui Pilato ji'i Jesús—. Cua jlo ti' nu'u cha' ntsu'u chacuayá' 'na cha' cua'ni lyaá na' jinu'u, lo'o jua'a ntsu'u chacuayá' 'na cha' cujuii na' jinu'u lo crusi.

¹¹—Ná ntsu'u chacuayá' jinu'u tsiya' ti cha' caca nu'u loo jna' —nacui Jesús ji'i Pilato—. Ycui' Ndyosi nu laca loo la, bi' laca nu ta chacuayá' ji'na; bi' cha' tlyu la qui'ya ntsu'u ji'i yu nu cua ndyujui' cresiya 'na jinu'u.

¹²Li' nguxana ndyu'ni cña ti' Pilato, si caja ñi'ya nu cua'ni lyaá yu ji'i Jesús. Pana ña'a ti ndu'ni nu ngu' judío bi', cuii ngusi'ya lo'o ngu' ji'i Pilato:

—Si cua'ni lyaá nu'u ji'i nu qui'yu jua ni, li' nga'aa tso'o nu'u cuentya ji'i César nu laca xu'na cu'ma ngu' romano —nacui ngu'—. Cua nacui nu qui'yu jua cha' sca rey laca yu, bi' cha' tya'a cusu'u yu ji'i César nu laca xu'na mā.

¹³Lo'o ndyuna Pilato ñi'ya nacui ngu' judío bi', li' ndu'u yu ndyaa tucua yu ca

su ndu'ni cuayá' yu ji'i ngu'. Li' ngulo yu cña cha' caa lo'o ngu' ji'i Jesús ca su ntucua yu, la cui' se'i su ntsiya quee cua-ja' nu ngua naa Gabata cha'cña ji'i ngu' judío. ¹⁴Nde hora ngua bi', tsa ta'a sii ji'i ta'a pascua. Lo'o li' nacui Pilato ji'i ngu' judío:

—Yu re laca rey nu laca loo ji'i mā.

¹⁵Lye tsa nhcui' ngu' judío lo'o Pilato li':

—¡Yaa lo'o mā ji'i yu! ¡Yaa lo'o mā ji'i yu! Cujuii clya mā ji'i yu lo crusi.

—¿Ha nti' mā cha' cujuii ya ji'i rey nu laca loo ji'i mā? —nacui Pilato ji'i ngu'.

—Nga'aa ntsu'u chaca rey nu laca loo ji'na —nguxacui ngu' ji'i—. Sca ti César laca loo ji'na.

¹⁶Bi' cha' jua'a ngua li'. Ngulo Pilato cña ji'i sendaru cha' cujuii ngu' ji'i Jesús, cha' cujui'i ca'a ngu' ji'i yu lo crusi li'.

Ngujui'i ca'a ngu' ji'i Jesús lo crusi

¹⁷Li' ndaya' sendaru ji'i Jesús, ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús ca su cajaa yu. Ngüi'ya Jesús ji'i crusi nu ji'i ycui' ca yu, ndyaa yu li'. Ndyaa lo'o ngu' ji'i yu nde su naa Gólgota cha'cña ji'i ngu' judío, nu jua'a nti' tyu'u cha'cña bi': Su nscua tyijya hique jyo'o. ¹⁸Ca bi' ngujui'i ca'a ngu' ji'i Jesús lo crusi, lo'o tya tyucuaa tya'a ñati' tya'a ndyujuii ngu' ji'i lo'o Jesús; la'a tsu' cui' nguxtyu ngu' crusi ji'i tsaca yu, la'a tsu' coca nguxtyu ngu' crusi ji'i chaca yu li'. Crusi ji'i Jesús nguxtyu ngu' cla'be la. ¹⁹Li' ngulo Pilato cña cha' ndi'ya scua sca cha' hique crusi bi': “Nu nde laca Jesús Nazaret, rey ji'i ngu' judío”. Jua'a cha' nguscua bi'. ²⁰Quiña'a tsa ngu' judío na'a ji'i cha' nu nscua hique crusi bi', cha' ná tyijyu, to' quichi ti ngua su ndyujuii ngu' ji'i Jesús lo crusi. Sna lo cha'cña ji'i ngu' nscua cha' bi' hique crusi: cha'cña ji'i ngu' judío nscua bi', cha'cña ji'i ngu' latín nscua bi', lo'o cha'cña ji'i ngu' griego nscua bi'. ²¹Bi'

cha' ndyaa sti jo'ó nu laca loo ji'i ngu' judío, ndyaa cacha' ngu' ji'i Pilato:

—Ná tso'o cha' nguscua nu'u cha' rey laca yu bi', cha' laca yu loo ji'i cuare ngu' judío —nacui ngu'—. Tso'o la si scua nu'u cha' ycu'i yu nacui yu cha' laca yu rey ji'i ngu' judío.

²² Li' ngxacui Pilato cha' ji'i ngu':

—Tyanu cha' bi' ñi'ya nu nscua ti, na cua nscua juani —nacui.

²³ Lo'o cua ngujui'i ca'a sendaru ji'i Jesús lo crusi, li' ndaya' sendaru bi' ste' yu. Ndi'i jacua tya'a sendaru ca bi' lo'o cua ngusa'be ngu' ste' Jesús cha' caja xi ndaca ji'i ca ta'a jacua ngu'. Lo'o late' tyucui ji'i Jesús ndaya' ngu' ji'i. Ña'a tsa cu' ti ngalya late' bi', ná ntsu'u su ngujyacu late' bi'. ²⁴ Bi' cha' nacui ngu' ji'i tya'a ngu':

—Ná cusaa' na late' re. Quijya na lo'o tya'a na cha' quije cha' ji'na tilaca nu ca ji'i late' re.

Lo'o jua'a ngua cuayá' ti' na cha' chañi cha' nu nscua lo quityi cusu cua' sa'ni, nu nchcui' ndi'ya: “Cua ngusa'be ngu' ste' na' lo'o tya'a ngu', cua ngüijya ngu' lo'o tya'a ngu' cha' quije cha' ji'i ngu' tilaca nu ca ji'i late' bi'”. Jua'a nacui lo quityi bi', lo'o la cui' jua'a ngua'ni ngu' sendaru bi' li'.

²⁵ Laja li' ndu xtya'a Jesús cacua ti su ngujui'i ca'a ngu' ji'i yu lo crusi bi'. Ndu lo'o sca nu cuna'a tya'a ngula, lo'o María clyo'o Cleofas, lo'o María Magdalena. ²⁶ Na'a Jesús ji'i xtya'a yu, lo'o jua'a na'a yu ji'i sca nu qui'yu nu ndyaca tsa'a ji'i nu tyaca'a tsa ji'i Jesús bi', na'a yu cha' stu'ba ti ndu ngu' cacua ti slo crusi. Li' nacui Jesús ji'i xtya'a yu:

—Ma'a —nacui—, yu cua caca sñi' nu'u juani.

²⁷ Lo'o jua'a nchcui' Jesús lo'o nu qui'yu bi':

—Ma' cusu' cua caca xtya'a nu'u juani.

Li' ndyaa lo'o nu qui'yu bi' ji'i xtya'a Jesús, nda su tyi'i ma' ca toni'i ji'i li'.

Ngujuii Jesús

²⁸ Jua'a ngua lo'o cua ngua tii Jesús cha' cua ngua laca cha' nu ntsu'u cha' caca ji'i ycu'i yu, li' nacui yu ñi'ya nu nacui sca cha' nu nscua lo quityi cusu':

—Nguityi tsa na' hitya —nacui yu.

²⁹ Nde jua ndu sca te'i vino tiye'. Li' ngujui'i ngu' sca quiche ne' te'i su ntsu'u vino bi', ña'a cuayá' nu ngutsa' tso'o ti; ngusta ngu' quiche bi' si' chcu'a cha, ngusicua ngu' ji'i quiche ña'a cuayá' nu tyalaa ca su ntucua tu'ba Jesús. ³⁰ Lo'o cua ngxucui Jesús vino bi', li' nacui yu:

—Cua ngua laca cha'.

Li' ngua'ya tacui hique yu, ngujuii yu li'.

Ndyojo' sendaru chcu'a cha sii' Jesús

³¹ Ta'a sii' pascua ngua, lo'o jua'a ná nti' nu ngu' judío bi', cha' tyanu jyo'o lo crusi chaca tsa. Ndube tsa ti' ngu' cha' tacati tsa tsa ta'a bi'; bi' cha' ndyaa ngu' slo Pilato, ngüijña ngu' cha' ji'i nu cusu' cha' cula'a sendaru tyijya quiya' ngu' nu ndacui lo crusi, cha' cajaa clyo ngu' li'. Hasta li' caja ñi'ya nu caca ta'ya ngu' ji'i jyo'o bi' lo yuu. ³² Bi' cha' ndyaa sendaru ca su ndu crusi ji'i tya'a ngujuii Jesús; ngula'a ngu' quiya' su ndyaa ngu' clyo, li' ngula'a ngu' quiya' nu chaca. ³³ Pana lo'o ndyaa ngu' ca su ndu crusi ji'i Jesús, li' na'a ngu' cha' cua laca ngujuii yu, bi' cha' nga'aa ngula'a ngu' quiya' Jesús.

³⁴ Ña'a cuayá' nu ndyojo' sca sendaru chcu'a cha sii' Jesús, li' tsiya' ca ndyalú tañi nguxa' lo'o hitya lubii. ³⁵ Lo'o na' nu nscua quityi re, Juan laca na', na'a na' cha' jua'a ña'a ngua cha' bi'. Chañi cha' jlo ti' na', bi' cha' nchcui' na' cha' liñi lo'o cu'ma, cha' lo'o ma' taca jlyo ti' ma' cha' bi'. ³⁶ Cua ngua jua'a, ñi'ya nu nscua cha' lo quityi ji'i ycu'i Ndyosi ndi'ya: “Ná catsa ni tsaca tyijya yu”. ³⁷ Lo'o ntsu'u chaca cha' nu nscua lo quityi bi' nu nchcui' ndi'ya: “Ndyojo' ñati chcu'a cha

sii' yu, lo'o li' nguxña'a ngu' bi' ji'i nu quicha bi'".

Nguatsi' jyo'o Jesús

³⁸Nde ngusii' la ndyaa tsaca yu nu naa José Arimatea slo nu Pilato bi'. La cui' ñati nu ngua tsa'a ji'i Jesús laca bi', masi cuaana ti ndyaca tsa'a nu José bi'. Ntsii' yu si ca cuayá' ti' ngu' judío tya'a quichi' tyi yu cha' ndyaca tsa'a yu ji'i Jesús. Ndyaa yu ngüijña yu chacuayá' ji'i Pilato cha' tsa'a lo'o yu ji'i jyo'o Jesús cha' tyatsi', lo'o li' nda Pilato chacuayá' tyaa lo'o yu ji'i. Li' ndyaa José ca su ndu' crusi, ndyaa ndyiqui'ya ji'i jyo'o Jesús, cha' tsa'a lo'o yu ji'i ca to' cuaá. ³⁹Lo'o Nicodemo nguxtyucua ji'i yu, la cui' Nicodemo nu ndyaa slo Jesús talya tya sa'ni xi bi'. Ndyaa lo'o Nicodemo sca yu'ba styi' yaca nu tyixi xtyi'i; mirra naa sca lo styi' yaca bi', nguxa' lo'o chaca nu naa áloes. Calaa tyii kilo cuayá' ti'i yu'ba bi'. ⁴⁰Ngusta ngu' na tyixi xtyi'i bi' lo sca late' lati loo, li' ngüixii' ngu' late' bi' tyucui ña'a hichu' jyo'o Jesús, ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío nu lo'o nxatsi' ngu' ji'i jyo'o nu ndyijii ji'i ngu'. ⁴¹Ca su ngujui' ca'a ngu' ji'i ngu' lo crusi, ca bi' ntsu'u sca lo'o su ndi'i yaca tyacala' ji'i ngu'. Ne' lo'o bi' ntsu'u sca tyuquee nu ngulu ca ti ngu' sii' cua'a cha' caca cuaá ji'i ngu'. Bilya tyatsi' ngu' ne' cuaá bi'. ⁴²Cacua ti ntucua tyuquee bi', bi' cha' ndacua ti nguxatsi' ngu' ji'i jyo'o Jesús li', cha' cua ca talya ti ta'a sii' pascua, cuentya ji'i ngu' judío.

Ndyu'ú Jesús chaca quiya'

20 Ndyu'u sca cuacha li', tsá clyo ji'i semana; jua'a tya lyiji quixee tso'o ti, lo'o ngutu'u María Magdalena ndyaa to' cuaá. Na'a cha' cua laca ngutu'u tsu' quee tlyu nu ndyacu' to' cuaá bi', ²bi' cha' ngusna María ndyaa ca su nga'a Simón Pedro lo'o chaca nu

qui'yu nu ndyaca tsa'a nu tyaca'a tsa ji'i Jesús. Ndacha' María ji'i ngu' bi':

—Cua ngulo ngu' ji'i jyo'o Xu'na na su nguxatsi' ngu' ji'i ne' tyuquee —nacui María ji'i ngu'—. Ná jlo ti' ya mala ndyaa lo'o ngu' ji'i.

³Li' ngutu'u Pedro lo'o nu chaca yu, ngusna ngu' ndyaa ngu' nde to' cuaá. ⁴Tyucuaa ngu' ngusna ngu', pana lye la ngusna nu chaca yu, yala la ngulaa bi' to' cuaá. ⁵Li' nguxña'a yu ne' tyuquee bi', na'a yu cha' tya ntsiya late' lati loo nu ngüixii' ngu' chu' jyo'o, pana ná ndyaa yu ca ne' tyuquee bi'. ⁶Li' ngulaa Simón Pedro to' cuaá lijya lca'a ji'i nu chaca yu bi'. Hora ti ndyatí Pedro ndyaa ne' tyuquee, na'a cha' ndi'i late' lati loo bi' tyuquee bi'. ⁷Lo'o jua'a na'a Pedro late' nu ndyacu' loo jyo'o, nguxcu' ti late' bi', ntsiya chaca se'i; nga'aa ntsiya lo'o late' lati loo nu ngüixii' chu' jyo'o, ycui' ti late' bi' ntsiya. ⁸Li' lo'o nu chaca yu nu ngulaa yala la, lo'o yu bi' ndyatí yu ne' tyuquee, ndyaa na'a yu ñi'ya ña'a ne' cuaá. Ca li' jlya tso'o ti' yu; ⁹li' ngua cuayá' ti' ngu' cha' ñi'ya nu nscua lo quityi cusu' cha' ntsu'u cha' tyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o nguatsi', jua'a ngua cha' bi'. ¹⁰Li' nguxtyuu' ngu', tyucuaa ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús bi', ndyaa ngu' su ndi'i ngu' tya'a ngua tsa'a ngu'.

Ngutu'u tu Jesús su ndu' María Magdalena

¹¹Pana nu María bi' ni, ndyanu cho' to' tyuquee bi', ndyunaa tsa cho'. Laja lo'o ndyunaa ti cho', li' nguxña'a cho' nde ne' tyuquee bi', ¹²na'a ji'i tucua tya'a xca ji'i ycui' Ndyosi nu ngutu'u yaa nde cua. Ngati tsa ña'a ste' ngu' nu ndu'u tucua nde bi'. Ca su nguscua jyo'o Jesús tya la ti ti, ca bi' ndyaa tucua ngu'; tsaca yu ndyaa tucua nde su nguscua hique jyo'o bi', chaca yu ndyaa tucua nde su nguscua quiya' yu. ¹³Li' nchcuane xca bi' ji'i María:

—¿Ni cha' laca lye tsa ndyunaa nu'u?

Li' nguxacui María cha' ji'i xca' bi':

—Cua ngulo ngu' ji'i jyo'o Xu'na na' —nacui—, lo'o ná jlo ti' na' mala ndyaa lo'o ngu' ji'i ndyaa.

¹⁴Lo'o ndye nchcui' María lo'o xca' bi', nguxña'a cho' nde chu' cho', lo'o li' na'a cho' cha' ndu Jesús nde bi', pana ná ndyulo María ji'i yu. ¹⁵Li' nchcuane Jesús ji'i:

—¿Ni cha' laca lye tsa ndyunaa nu'u?

—nacui yu ji'i nu Maria bi'—. ¿Ti ji'i ncl yana nu'u ndya'a?

Ngua ti' María cha' nu ca ji'i yaca tya-cala' laca nu ndu bi', bi' cha' nchcui' lo'o yu li':

—Si nu'u laca nu ngulotsu' ji'i jyo'o nu nguatsi' re, cusu' —nacui ji'i yu—, cua'ni nu'u cha' tso'o cuacha' cly xi 'na mala ndyaa lo'o nu'u ji'i, cha' li' tsa lo'o na' ji'i jyo'o bi' chaca se'li' su tso'o la.

¹⁶—¡María! —nacui Jesús ji'i li'.

Lo'o li' nguxtyacui María na'a su ndu Jesús.

—¡Raboni! —nacui. (Sca cha' hebreo laca; La Mstru 'na, jua'a nti' nacui cha' bi'.)

¹⁷Li' nchcui' Jesús lo'o María:

—Ná cala' nu'u jna' cha' tya lyiji tya'a na' nde cua' ca su ntucua Sti na' —nacui—. Nu juani, yaa cly nu'u su ndi'i nu xa' la ñati nu cua ngusñi cha' 'na, yaa cacha' nu'u ji'i ngu' bi', cha' cua tyacui ti na' tya'a na' ca su ntucua ycu' Ndyosi Sti na', nu laca Sti ma. Tya'a na' ca su ntucua ycu' Ndyosi nu Xu'na na', nu bi' nu laca ycu' Ndyosi nu Xu'na ma.

¹⁸Li' ndyaa María Magdalena su ndi'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i, ndyaa cacha' ji'i ngu':

—Cua na'a na' ji'i ycu' nu Xu'na na tsa —nacui.

Lo'o li' nda nu cuna'a bi' cha' lo'o ngu', lcaa ña'a cha' nu cua nacui Jesús ji'i.

Xa' la tyempo lo'o ndu'u tucua Jesús slo ñati ji'i

¹⁹La cui' talya tsa clyo ji'i semana bi', cua nga'a ya' ni'i su ndyu'u ti'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús, cha' ntsii ngu' ji'i ngu' judío. Li' yaa Jesús, ndatu slo ngu' bi'.

—Ti ti tyi'i tyiquee ma, ná culacua tsa ti' ma —nacui yu ji'i ngu' bi'.

²⁰Li' ngulu'u Jesús tyuu ya' yu ji'i ngu', ngulu'u yu sii' yu ji'i ngu', su ngua quicha yu. Lo'o na'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i ycu' nu Xu'na ngu', tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' li'. ²¹Chaca quiya' nchcui' Jesús lo'o ngu' li':

—Ti ti tyi'i tyiquee ma, ná culacua tsa ti' ma —nacui yu ji'i ngu'—. Ñi'ya lo'o nda Sti na' 'na lijyaa chalyuu, jua'a ta na' ji'i ma cha' tsa ma tyucui ña'a chalyuu.

²²Ngulo tu'u Jesús lo ngu' bi' li'.

—Tyanu Xtyi'i ycu' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma juani —nacui yu ji'i ngu' bi'—.

²³Cua'ni clyo ti' ycu' Ndyosi ji'i qu'ya nu ntsu'u ji'i ñati lo'o chcui' ma lo'o ngu' cha' cua'ni clyo ti' Ni ji'i ngu', lo'o jua'a tyanu qu'ya nu ntsu'u ji'i ñati lo'o chcui' ma lo'o ngu' cha' ná cua'ni clyo ti' Ni ji'i ngu'.

Na'a Tomás ji'i ycu' Jesús

²⁴Cua ntsu'u sca nu qu'yu tya'a nu tii tyucuaa tya'a ngu', nu naa Tomás nu Culaca'. Ná lo'o Tomás ndi'i lo'o nu xa' tya'a ngu' nu ngua tsa'a bi', nu lo'o ndyaa Jesús slo ngu'. ²⁵Li' nacui ngu' tya'a ngua tsa'a ji'i Tomás:

—Cua na'a ya ji'i ycu' nu Xu'na na —nacui ngu'.

Li' nchcui' Tomás lo'o ngu':

—Lo'o cua na'a na' ca su ngujuo' ngu' clavo ya' ycu', li' jly ti' na' cha' la cui' yu laca bi' —nacui—. Lo'o cua ndyojo' sne ya' na' cuityu su ngujuo' ngu' clavo ya' yu, lo'o cua ndyojo' ya' na' ca su

ntucua cuityu sii' yu, ca li' jlya ti' na' —nacui Tomás.

²⁶ Li' cua ndu'u scua snu' tsa, ndyalaa ngu' nu ngua tsa'a jil'i Jesús tonil'i chaca quiya'; lo'o Tomás ndi'i lo'o ngu' li'. Cua ndyacu' tonil'i, li' ndyatí Jesús ni'i jua'a ti, ndyatú yu slo ngu' bi'. Li' nchcui' yu lo'o ngu':

—Ti ti tyi'i tyiquee ma.

²⁷ Li' nchcui' Jesús lo'o ycui' Tomás:

—Cuaa nu'u ca nde, cojo' sne ya' nu'u su ntucua cuityu ya' na' —nacui—. Ña'a tso'o nu'u su ntucua cuityu ya' na' re. Cuaa nu'u, cojo' ya' sii' na'. Nga'aa cua'ni nu'u cha' ná jlya ti' nu'u 'na, taca jlya tso'o ti' nu'u 'na juani —nacui Jesús.

²⁸ —Xu'na na' laca nu'u, cusu' —nacui Tomás jil'i Jesús—, lo'o jua'a Ndyosi jna' laca nu'u.

²⁹ —Jlya ti' nu'u juani cha' cua na'a nu'u jna' —nacui Jesús jil'i Tomás—, pana tso'o la caca tyiquee ñati' nu jlya ti' 'na lo'o bilya ña'a ngu' 'na.

Ni cha' laca cua nscua quityi re

³⁰ Chañi cha' ngua'ni Jesús quiña'a la cha' tlyu cha' cube ti' ñati' jil'i ycui' Ndyosi Sti yu. Na'a ngu' nu ngua tsa'a jil'i cha' bi', masi ná nchcui' quityi re cha' jil'i lcaa cha' bi'. ³¹ Cha' nu nscua lo quityi re ni, nscua bi' cha' taca jlya ti' ma cha' Jesús laca Cristo nu cua nda ycui' Ndyosi jil'i lijya chalyuu, cha' taca xñi ma cha' jil'i Jesús, cha' laca yu nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi. Li' caja chalyuu tso'o nu ná nga'a cha' tye jil'i ma chacuayá' jil'i ycui' Jesús.

Ngutu'u tucua Jesús su ndu ngu' to' tayu'

21 Tiya' la xi xa' ngulu'u loo Jesús jil'i nu ngu' nu ngua tsa'a jil'i, nu lo'o ndyaa ngu' nde to' tayu' Tiberias. Ndi'ya ngua cha' bi': ² Tsa tlyu ti ndyaa Simón Pedro, lo'o Tomás nu Culaca', lo'o Natanael ngu' quichi' Cana, sca quichi' nu

ndi'i nde loyuu su cuentya Galilea; lo'o sñi' Zebedeo, lo'o tya tyucuaa tya'a ngu' nu ngua tsa'a jil'i Jesús, ndyaa ngu' to' tayu' bi'. ³ Li' nacui' Simón Pedro jil'i ngu' bi':

—Tsa na cuta cualya —nacui.

—Tsa taju ti na tsa na lacua —nacui ngu' jil'i tya'a ngu' li'.

Ndyatí ngu' ne' yaca ni'i ndyaa ngu' li', pana ná sca na ngujui jil'i ngu' ndyaa ngu' talya bi'. ⁴ Tsa cua cuxee ti chaca tsa, li' ndu Jesús to' tayu'. Tya ntsu'u ngu' lo hitya, pana ná jlo ti' ngu' nu ngua tsa'a jil'i yu si la cui' Jesús laca nu ndu to' tayu' bi'. ⁵ Li' ngusi'ya lo'o Jesús jil'i ngu':

—¿Ha ngujui xi na cacu ma, La?

—Ná sca na ngujui jil'i ya tsiya' ti —nacui ngu' jil'i yu li'.

⁶ Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ntsu'u lo hitya bi':

—Cu ma taraya jil'i ma nde la'a tsu cui, tsu' bi' caja xi cualya jil'i ma —nacui yu.

Ngua'ni ngu' jua'a, lo'o nga'aa ngua jil'i ngu' tyojolaqui ngu' jil'i taraya tyaa nde ne' yaca ni'i bi'; quiña'a tsa cualya ndyatí ne' taraya jil'i ngu'. ⁷ Li' nchcui' nu qui'yu nu ngua tsa'a jil'i Jesús nu tyaca'a tsa jil'i yu, nacui jil'i Pedro:

—Nu ndu ca bi' laca ycui' nu Xu'na na —nacui.

Nu lo'o ndyuna Pedro cha' bi', li' ndyacu' ste' cha' quichi' ti ndyu'ni cña, ngutacua Pedro ndyú lo hitya, ngutu'u to' tayu'. ⁸ Tiya' la ngutu'u nu xa' la ñati' bi' lo'o yaca ni'i; ndyoloaqui ngu' jil'i taraya ngutsa'a ntsu'u cualya ne', ngutu'u ngu' to' hitya. Ná tyijyu' ntsu'u ngu' to' tayu' bi', cuayá' sca siyento metro ti ndyaa ngu' lo hitya bi'. ⁹ Lo'o ngua'ya ngu' to' hitya, ngutu'u ngu' ne' yaca ni'i bi', li' na'a ngu' cha' cua laca ndyu'u tu'u quii' nchcubi'; nscua cualya nchqui'i lo quii', lo'o xi xlyá nscua. ¹⁰ Nchcui' Jesús lo'o ngu' li':

—Tyaa lo'o mā xi cualya nu nguui ji'i mā ca nde —nacuī yu ji'i ngu'.

¹¹ Li' ndyatī Pedro ne' yaca ni'i, ngujo-laquī taraya ngutu'u ca lo yuu btyi; ngutsa'a' ne' taraya bi' ntsu'u cualya tonu. Sca siyento cla'be ntucua sna tya'a cualya ndyatī ne' taraya ji'i ngu', ni ná ngutaa' taraya, masi quiña'a' tsa cualya ndyatī ne'.

¹² —Tyaa mā cacu mā msaa —nacuī Jesús ji'i ngu' bi' li'.

Pana ná tucui ngua ti' xcuane ji'i: ¿tilaca laca nu'u? Jlo ti' ngu' cha' la cui' Jesús nu Xu'na ngu' laca yu bi'. ¹³ Li' ndyaa Jesús slo ngu', ndaya' xlyá cha' ta yu cacu ngu' bi'; jua'a' lo'o cualya nda yu ndyacu ngu'.

¹⁴ Cua ngua sna quiya' li' nu ngulu'u loo Jesús ji'i nu ngu' nu ngua tsa'a' ji'i, tya lo'o ndyu'ú yu chaca quiya' lo'o ngu-juii yu.

Nchcui' Jesús lo'o Simón Pedro

¹⁵ Lo'o ndye ngua'ni ngu' msaa, li' nchcuane Jesús ji'i Simón Pedro:

—Simón, sñi' Juan —nacuī Jesús ji'i—, ¿ha ntsu'u la tyiquee nu'u ña'a' jna'? ¿Ha ntsu'u la tyiquee nu'u ña'a' ji'i tya'a tso'o nu'u?

Li' nguxacuī Pedro cha' ji'i Jesús:

—Cua jlo ti' nu'u, Xu'na, cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a' jinu'u —nacuī Pedro ji'i.

—Culu'u nu'u cha' 'na ji'i ñati nu ngusñi ca ti cha' bi' lacua, ñi'ya lo'o ña'asi' nu'u ji'i na'ni cuañi' scu' nu'u —nacuī Jesús ji'i Pedro.

¹⁶ Xa' nchcui' Jesús lo'o chaca quiya':

—Simón, sñi' Juan —nacuī—, ¿ha chañi cha' hi cha' ntsu'u tyiquee nu'u ña'a' 'na?

—Xu'na, cua jlo ti' nu'u cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a' jinu'u —nacuī Pedro ji'i Jesús.

—Ña'asi' nu'u ji'i ñati 'na lacua —nacuī Jesús ji'i li'.

¹⁷ Cua ngua sna quiya' nu nchcuane Jesús ji'i:

—¿Ha chañi hi cha' ntsu'u tyiquee nu'u ña'a' 'na?

Cua xñi' ti' Pedro cha' cua sna quiya' nchcuane Jesús ji'i si chañi cha' ntsu'u tyiquee ña'a' ji'i yu, bi' cha' nchcui' ndi'ya:

—Lcaa ca cha' jlo ti' nu'u, Xu'na —nacuī Pedro ji'i yu—. Cua jlo ti' nu'u cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a' na' jinu'u.

—Culu'u nu'u cha' 'na ji'i ñati 'na lacua —nacuī Jesús ji'i—. ¹⁸ Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o nu'u juani, cha' nu lo'o ngua cuañi' nu'u ni —nacuī Jesús—, li' ngua ji'i ycu' ca nu'u sca' nu'u juata ndi'i sii' nu'u, ngua jinu'u tsa macala su nti' nu'u tsa li'; pana lo'o casu' nu'u, li' xquiñi nu'u scu' cha' sca' tachaa ngu' xa' chalyuu jinu'u, li' tsa lo'o ngu' jinu'u macala su ná nti' nu'u tsa.

¹⁹ Nacuī Jesús jua'a' cha' caca cuayá' ti' Pedro ñi'ya ña'a' cujuui ngu' ji'i ca tiya' la; xqui'ya cha' cajaa Pedro jua'a', bi' cha' lye la cua'ni tlyu xa' ñati ji'i ycu' Ndyosi li'.

—Tya'a nu'u lo'o na' lacua —nacuī Jesús ji'i Pedro li'.

Nu qui'yu nu tyaca'a tsa ji'i Jesús

²⁰ Li' nguxña'a' Pedro ca su ndi'i nu xa' la tya'a ngu', na'a' cha' lca'a' nu qui'yu nu ngua tsa'a' ji'i Jesús, nu tyaca'a tsa ji'i yu, lijya lca'a' bi' ji'i ngu'. La cui' bi' laca nu tya tsubi' la nguxni yane nde chu' cha' caca cacua la slo Jesús su ndyacu ngu' si'i, cha' nchcuane ji'i Jesús ndi'ya: “¿Xu'na, tilaca laca nu cuju' cresiya jinu'u ji'i ngu' cuxi?” nacui. ²¹ Na'a' Pedro cha' lca'a' nu qui'yu bi' ji'i ngu', bi' cha' nchcuane Pedro ji'i Jesús:

—¿Na ca caca ji'i yu bi' nde loo la? —nacuī Pedro ji'i.

²² Nguxacuī Jesús cha' ji'i Pedro li':

—Ná culacua tsa ti' nu'u —nacuĭ yu ji'i—. Si nti' na' cha' tyanu yu chalyuu re ni jacua' nu tyaa na' chaca quiya', ná ntsu'u cha' cube ti' nu'u ji'i cha' bi' —nacuĭ Jesús—. Nu'u ni, tya'a nu'u lo'o na'.

²³ Lo'o ndyuna ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús cha' bi', nhcui' tsa ngu' lo'o tya'a ngu' cha' nga'aa nscua cha' cajaa nu qui'yu bi' ngua ti' ngu'. Pana liñi la cha', ná nacui Jesús cha' ná cajaa chca; tsa bi' ti cha' nacui yu: “Ná culacua tsa ti' nu'u. Si nti' na' cha' tyanu yu chalyuu re ni jacua' nu tyaa na' chaca quiya', ná

ntsu'u cha' cube ti' nu'u”. Tsa bi' ti cha' nda Jesús lo'o ngu'.

²⁴ Lo'o na' laca nu qui'yu nu ngua tsa'a ji'i Jesús bi'. Na' nguscuā cha' re lo quityi, lo'o jlo ti' na' cha' liñi tsa nhcui' na' lo'o mā. Jlo ti' na' cha' liñi laca lcaa cha' nu nscua na' re.

²⁵ Lo'o jua'a tya ntsu'u quiña'a la cha' nu ngua'ni Jesús; si lo quityi scua ngu' cha' ji'i lcaa ca cha' nu ngua'ni Jesús nu lo'o yaa yu nde chalyuu, ná tyu'u scua tyucui ña'a chalyuu cha' tyuco'o quityi bi', nti' na'. Tsa lo cua ti cha' nscua na' re.

Ndi'ya ngua'ni ñati tya clyo lo'o ngua tsa'a ngu' ji'i Jesús

Nchcui' Jesús cha' caa Xtyi'i ycui' Ni

1 Tya tsubi' la cua nscua na' sca quityi nu ndyaa slo nu'u, Teófilo. Quityi bi' ndacha' ji'i cua ña'a ca cña nu ngua'ni Jesús, cua ña'a ca cha' nu ngulu'u Jesús tya lo'o nguxana ndyu'ni yu cña, ² lcaa cha' nu ngua'ni yu lo'o nguti'i yu nde chalyuu. Bilya tyaa Jesús ca slo ycui' Ndyosi lo'o ngusubi yu ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu tsa'a chcu' cha' ji'i ycui' yu nde chalyuu. Nguxtyucua Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i Jesús lo'o ngulo yu cña ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi', ñi'ya ntsu'u cña nu cua'ni ngu' bi'. ³ Lo'o cua ngujuii Jesús, ndyu'ú yu chaca quiya', li' ndu'u tucua yu slo ngu' bi'. Tya tu'ba tsa ndya'a Jesús chalyuu, lo'o jua'a tyuu quiya' ndu'u tucua yu slo ngu' bi'; tso'o tsa ngulu'u yu ji'i ngu' cha' chañi cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya'. Lo'o jua'a ngulu'u yu ji'i ngu' bi' ñi'ya nu caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati. ⁴ Bilya tyaa Jesús lo'o nchcui' yu lo'o ngu' bi', cha' tyanu ngu' quichi' Jerusalén.

—Jatya ma ca quichi' re —nacu' Jesús ji'i ngu'—, ña'a cuayá' nu caa Xtyi'i ycui' Ndyosi cha' tyanu Ni ne' cresiya ji'i ma, ñi'ya nchcui' Sti na' tya sa'ni la; jua'a nda na' la cui' ti cha' lo'o ma tsubi' ti. ⁵ Clyo cua ntyucuatya Juan ji'i ñati lo'o hitya ti; pana cua tyalaa ti tsa nu caa Xtyi'i ycui' Ndyosi cha' tyanu ne' cresiya ji'i ma, jua'a tyucuatya ycui' Ndyosi ji'i ma.

Ndyaa Jesús nde cua

⁶ Li' lcaa tya'a ngu' cua ndyu'u ti'i ngu' se'i ti, nchcuane ngu' bi' ji'i Jesús li'.

—Xu'na —nacu' ngu'—, zha si'i juani nu cua'ni nu'u cha' tyanu cha' ji'i cua, cha' caca ya loo ji'i loyuu su cuentya

quichi' tyi ya chaca quiya', cha' la cui' ngu' Israel laca ya?

⁷ Nguxacu' Jesús cha' ji'i ngu' bi' li':

—Ná ndyi'ya ma chacuayá' cha' caca cuayá' ti' ma ni tsa caca, ni tyempo caca nu cua'ni ycui' Ndyosi cña. Sca ti ycui' Ndyosi Sti na' jlo ti' cha' bi', nguxtyanu tso'o Ni cha' ji'i. ⁸ Juani xa' chcu' na' lo'o ma, cha' caja ñi'ya cua'ni ma nu lo'o tyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma, cha' li' taca chcu' ma cha' tso'o lo'o lcaa ñati, nu cha' ji'i ycui' na'. Chcu' ma lo'o ngu' nde quichi' Jerusalén, jua'a lo'o ngu' loyuu su cuentya Judea, jua'a lo'o ngu' loyuu cacua ti nu naa Samaria bi'; chcu' ma lo'o ngu' lcaa quichi' su ndi'i ngu' chalyuu.

⁹ Lo'o cua ndye nchcui' Jesús cha' bi', laja lo'o na'a ngu' ji'i ndyiqui'ya ycui' Ndyosi ji'i yu ndyaa yu nde cua li'. Ndyacu' sca coo hichu' yu cha' nga'aa tyaca' ña'a ngu' ji'i yu. ¹⁰ Hora nu ndyaa bi', li' nguxña'a ngu' nde cua. Lo'o ti ndu' tucua tya'a ñati nu ngati ste'. Ndu' ngu' slo ngu' bi' li', ¹¹ nchcui' ngu' lo'o ngu' bi':

—Cu'ma ngu' Galilea —nacu' ngu'—, zni cha' laca ndu' ma ña'a ma nde cua? —nacu' ngu'—. Jesús nu nguxtyanu ca ti ji'i ma cua ndyaa nde cua, tya caa yu lo yuu chaca quiya'. Ñi'ya nu tyaca' lo'o ndyaa yu, jua'a tyaca' lo'o caa yu chaca quiya' —nacu' ngu' nu ngati ste' bi' li'.

Ngusubi ngu' ji'i Matías cha' cua'ni cña loo Judas

¹² Li' ndu'u ngu' nde lo cuati' Olivos, nguxtyuu ngu' nde quichi' Jerusalén. Cacua ti ndi'i quichi'; ná ntsu'u chacuayá' ji'i ngu' judío cha' tsa'a ngu' tyijyu' la tsa ta'a, nu lo'o ndi'i cña' ngu'. ¹³ Yala ti ndyalaa ngu' quichi' bi', li' ndyaa ngu' ni'i tucua ba'a su ndi'i ngu': ndyaa Pedro, lo'o Jacobo, lo'o Juan, lo'o Andrés, lo'o Felipe, lo'o Tomás, lo'o Bartolomé, lo'o Mateo, lo'o chaca Jacobo sñi' Alfeo, lo'o Simón nu ngua sca ngu'

ji'i taju cananista, lo'o Judas tya'a Jacobo. ¹⁴Stu'ba ti nclacua ti' ngu' bi', lu'ba ti nchcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi. Lo'o tya'a Jesús ndi'i lo'o ngu' bi', lo'o María xtya'a Jesús, lo'o tyuu tya'a nu cuna'a nu ndya'a lo'o yu.

¹⁵Ngua sca tsá ndyu'u ti'i lcaa ñati nu cua ngusñi cha' ji'i Jesucristo ca quichi bi'; sca siyento ntucua calaa tya'a ñati ntsu'u nu ngutu'u ti'i tsá bi'. Li' ndatu Pedro cha' chcui' yu lo'o ngu' bi':

¹⁶—Cu'ma tya'a ndi'i na re —nacu'i Pedro ji'i ngu' bi'—, nu ngua sa'ni nguxtyucua Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i jyo'o cusu' David lo'o nguscua jyo'o bi' lo quityi ñi'ya caca cña nu cua'ni jyo'o Judas nde loo la. Ycui' Judas ngulu'u tyucui' ji'i ngu' xña'a lo'o ngusñi ngu' ji'i Jesús preso; pana ñi'ya nu ndyanu cha' caca ji'i yu, jua'a ngua cha' bi'. ¹⁷Stu'ba ti nguta'a jyo'o Judas lo'o na, stu'ba ti ngua'ni yu cña lo'o na nquicha'. ¹⁸Lo'o li' ndyaa jyo'o bi' ngüi'ya sca yuu lo'o caya' nu nda ngu' ji'i yu cha' ngua'ni yu cha' cuxi, nu lo'o ndyujui' yu cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' xña'a bi'. Ycui' ca yu nguxtyú yu ji'i yu lo yuu, ngutaa' ne' yu ndu'u tri se'i yu, ngujui' yu li'. ¹⁹Hora ti ngua cuayá' ti' lcaa ngu' quichi Jerusalén, bi' cha' nchcui' ngu' cha'cña ji'i ngu' cha' Acéldama naa yuu su nclú yu; ndi'ya ndyu'u cha'cña bi': “Yuu su ndyalú tañi ñati”. ²⁰Lo'o jua'a ngutu'u tucua cha' nu nguscua jyo'o cusu' lo quityi Salmos nu nchcui' ndi'ya:

Laja ti tyanu tyi yu,

nga'aa tyanu ñati lu'ú cajua.

Lo'o xa' nchcui' quityi bi' chaca quiya':

Cua'ni xa' ñati cña su ndu yu.

'Jua'a nchcui' quityi bi' —nacu'i Pedro ji'i ngu'—, ²¹⁻²²bi' cha' juani tso'lo si cua'ni xa' ñati tya'a na cña loo jyo'o Judas. Ñati bi' caca sca ngu' tya'a na nu ndya'a lo'o na lcaa tsá lo'o nguti'i Jesús lo'o na chalyuu re. Ndyaa yu lo'o na, masi clyo lo'o ntyucuatya jyo'o Juan ji'i

ñati, masi tsubi' ti lo'o ndu'u Jesús ndyaa nde cua. Ñati bi' cua na'a ñi'ya ngua lo'o ndyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o cua ngujui, bi' cha' taca chcui' yu lo'o xa' ñati cha' caca cuayá' ti' ngu' ñi'ya nu ngua cha' bi'.

²³Li' ngusubi ngu' tucua tya'a nu qui'yu; sca yu nu naa José Barsabás nu nchcui' ngu' cha' Justo naa yu, lo'o chaca yu nu naa Matías. ²⁴Li' nchcui' lcaa ngu' bi' lo'o ycui' Ndyosi:

—Ndyosi nu Xu'na ya —nacu'i ngu'—, jlo ti' nu'u ñi'ya nu ntsu'u tyiquee lcaa ñati chalyuu. Culu'u nu'u ji'i ya ti ji'i nu tucua tya'a nu qui'yu re nu cua ngusubi ycui' nu'u ji'i, ²⁵cha' taca tsa'a yu bi' xa' quichi, cha' chcui' yu cha' jinu'u cña su ndu jyo'o Judas nquicha'. Na cua nguxtyanu jyo'o bi' cña cha' xña'a tsa bi', lo'o li' ndyaa ca su ndyanu cha' tsa'a.

²⁶Li' ngua'ni ngu' sca cña cha' ngusubi ngu' ji'i tsaca ngu', ti ji'i tyanu cña bi'. Jua'a nquijeloo ji'i ngu' cha' Matías caca ñati bi'. Li' stu'ba ti ndya'a yu bi' lo'o nu tii chaca tya'a ngu' cha' caca tya'a ngu' nu nda Ni cña ji'i cha' chcui' cha' ji'i Jesucristo nde lo yuu chalyuu.

Ndyalaa Xtyi'i ycui' Ndyosi

2 Ngua tsá ta'a Pentecostés, sca ta'a ji'i ngu' judío, li' ndyu'u ti'i lcaa ñati nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo ca bi' se'i ti. ²Hora ti nguañi nde ne' ni'i su nga'a ngu' ñi'ya laca lo'o lye tsa ndyaca cui'i. Lcaa ngu' bi' ndyuna ngu' lo'o nguañi bi'. ³Li' ndu'u tucua tyuu tya'a na ñi'ya slu quii' ti ña'a, ngutacui bi' lo xlya hique lcaa ngu' bi'; ⁴jua'a ngua lo'o ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i lcaa ngu' bi'. Li' nguxana nchcui' ngu' cha'cña ji'i xa' ñati, cha' Xtyi'i ycui' Ndyosi ngua'ni lo'o ngu' cha' ngua ji'i ngu' li'.

⁵Tyempo nu ndyaca ta'a bi' nde quichi Jerusalén ndi'i quiña'a tsa ngu' judío; ngutu'u ngu' lijya ngu' tyuu quichi loyuu tyijyu', cha' ndu'ni tlyu ngu' bi' ji'i ycui'

Ndyosi. ⁶Li' nguxana ndyu'u ti'i ngu' bi' ca su ndañi cha' bi'. Ná ngua cuayá' ti' ngu' bi' tsiya' ti ñi'ya nu ngua, cha' lcaa ngu' tyijyu' ndyuna ngu' cha' nchcui' nu ñati' ji'i Jesucristo bi' cha'cña ji'i ycu' ca ngu' tyijyu' bi'. ⁷Ndube tsa ti' ngu' tyijyu' bi' li', ngulacua tsa ti' ngu' bi':

—¿Ha si'i xcu' ngu' quichi' su cuentya Galilea laca ngu' jua? —nacui' ngu' bi' lo'o tya'a ngu'—. ⁸¿Ni cha' laca ndyuna na nchcui' ngu' jua cha'cña ji'na? —nacui' ngu'—. ⁹Quiña'a tsa quichi' ndu'u na: laca na ngu' Partia, ngu' Media, ngu' Elam, ngu' Mesopotamia, ngu' Judea, ngu' Capadocia, ngu' Ponto, ngu' loyuu su cuentya Asia, ¹⁰ngu' Frigia, ngu' Panfilia, ngu' Egipto, ngu' Africa nu ndi'i nde loo la ji'i quichi' Cirene; lo'o jua'a ngu' romano, lo'o ndi'i ngu' bi' ca nde —nacui' ngu' bi'—. Ntsu'u nu laca sni' ngu' judío tya'a na, lo'o jua'a ntsu'u xa' ngu' romano nu stu'ba ti ndyu'ni tlyu ji'i ycu' Ni lo'o na. ¹¹Lo'o jua'a ndi'i ngu' Creta, ndi'i ngu' Arabia. Pana lcaa na lo'o tya'a na ndyuna na nchcui' ngu' cha'cña ji'na, stu'ba ti ndyuna na lcaa ña'a cha' tlyu nu ngua'ni ycu' Ndyosi.

¹²Ndube tsa ti' lcaa ngu' bi'. Ná jlo ti' ngu' tsiya' ti na ca ngua. Tya nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' li':

—¿Na laca ndyaca re? —nacui' ngu' bi'.

¹³Lo'o jua'a nxyti' lo'o xa' la ñati' ji'i ñati' ji'i Jesucristo bi':

—Cu'bi tsa ngu' jua cha' nchcui' ngu' jua'a —nacui' ngu'.

Cha' nu nchcui' Pedro lo'o ngu'

¹⁴Lo'o li' ndu Pedro lo'o nu tii chaca tya'a ñati' bi', cu'i nchcui' yu lo'o nu ngu' quiña'a bi' li':

—Ngu' cusu' cu'ma, ngu' judío —nacui' Pedro—, lo'o lcaa cu'ma nu ndi'i nde quichi' Jerusalén juani —nacui' yu—, cua'a jyaca ma' ji'i cha' nu chcui' na' lo'o ma' —nacui' yu—. ¹⁵Cu'bi cuare,

nti' ma; pana si'i na cu'bi cuare, cha' hora cua caa nde tlya ti laca juani. ¹⁶Ndi'ya ndyaca cha' re: na cua ngua cha' tlyu bi', ñi'ya nu nchcui' cha' nu cua nguscua jyo'o cusu' Joel nu ngua sa'ni la. Ndi'ya nchcui' quityi bi':

¹⁷Tyempo nde loo la lo'o cua tye ti chalyuu, nacui' ycu' Ndyosi, ta na' Xtyi'i ycu' na' cha' tyanu ne' cresiya ji'i ñati' chalyuu, nacui' Ni.

Li' ta sni' ma' cha' jna' lo'o ngu'.

Lo'o jua'a ña'a ngu' cuañi' cha' tlyu nu ndu'ni ycu' Ni,

culu'u na' cha' tlyu bi' ji'i ngu';

lo'o jua'a chcui' xcalá ngu' cusu'.

¹⁸Ta na' Xtyi'i ycu' na' cha' tyanu ne' cresiya ji'i lcaa ñati' nu ndu'ni cña nu nclyo na' ji'i ngu' bi', nacui' Ni.

Li' chcui' ñati' bi' lcaa cha' nu ta na' lo'o ngu' cha' chcui' ngu'.

¹⁹Cua'ni na' cha' tlyu nde cua,

lo'o jua'a cua'ni na' cha' tlyu nde lo yuu; lye tyalú tañi li', tyaqui' quii' tonu, xcu' snii caca nde lo yuu, nacui' Ni.

²⁰Na' laca ycu' nu Xu'na ma;

cua tyalaa ti tsa lo'o cua'ni cuayá' na' ji'i lcaa ñati' chalyuu.

Cua'ni na' cha' tyacu' lo xee cuichaa,

cha' nga'a ña'a caca co', ñi'ya tañi ña'a, nacui' Ni.

Sca tsa tlyu tsa caca bi', liñi caca cuayá' ti' lcaa ñati' chalyuu lo'o tyalaa tsa bi'.

²¹Pana cua'ni lyaá na' ji'i lcaa ñati' nu ndijña cha' clyu ti' na.

Jua'a nchcui' ycu' Ndyosi. Nguscua jyo'o Joel cha' bi' lo quityi —nacui' Pedro—.

²²Cu'ma ngu' Israel —nacui' yu—, cua'a jyaca ma' ji'i cha' nu chcui' na' lo'o ma' juani: Ngu' Nazaret laca Jesús. Nguxtyucua ycu' Ni ji'i yu lo'o ngua'ni yu xcu' cña tonu ca slo ma. Ngulacua tsa ti' ma lo'o na'a ma' cña tonu bi', lo'o ngua cuayá' ti' ma' cha' xcu' cña ji'i ycu' Ndyosi ngua. ²³Cua sa'ni la cua jlo ti'

ycui' Ndyosi, tya li' cua nchcui' Ni ñi'ya nu caca ji'i Jesús. Ndacha' lo Ni ji'i ngu' cha' cujuui ñati' cuxi ji'i ycui' Jesús. Jua'a ngua li'; tsubi' ti ngusñi ma' ji'i yu, ngu-ju'i' ca'a ma' ji'i yu lo crusi. Cua ndyu-ju'i' ma' ji'i yu lo'o nda ma' cña ji'i ñati' cuxi bi', cha' cua ngua'ni ngu' cña cuxi bi' cuentya ji'i ma', ñi'ya nu nacui' Ni cha' caca. ²⁴ Pana ná nscua cha' tyanu Jesús ne' cuaá ña'a jyo'o ti yu, bi' cha' ngua'ni ycui' Ndyosi Sti yu cha' ndyu'ú yu chaca quiya'. ²⁵ Cua ntsu'u chaca cha' nu nguscua jyo'o cusu' David sa'ni la nu nchcui' cuentya ji'i Jesús ndi'ya:

Xu'na, nacui' yu, xcui' ndya'a nu'u lo'o na';

cacua tsa nga'a nu'u slo na', cha' caca tlyu tyiquee na' lo'o nxyucua nu'u jna';

²⁶ bi' cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na', jua'a tso'o tsa nchcui' na' xqui'ya nu'u, cha' chaa tsa ti' na'.

Ti' ti ndi'i tyucui' ña'a na' xqui'ya cha' ndi'i nu'u cha' ña'asi' nu'u jna'.

²⁷ Ná tyanu cresiya jna' su ndi'i jyo'o, xqui'ya cha' ná ta nu'u chacuayá' catsu' cuaña' na' jua'a ti, cha' ntsu'u tsa tyiquee nu'u ña'a nu'u jna';

²⁸ cua ngulu'u nu'u tyucui' su tsa'a na' cha' tyi'i na' ca slo nu'u.

Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' stu'ba ti tyi'i na' lo'o nu'u li'.

Jua'a nguscua jyo'o David lo quityi.

²⁹ Pana jlo ti' cu'ma' cha' chañi cha' ngujui David, nu jyo'o cusu' ji'na —nacui' Pedro—. Sa'ni tsa ngujui bi'; nguxatsi' ngu' ji'i li', lo'o jua'a tya ntsiya cuaá ji'i jyo'o bi' juani. ³⁰ Tu'ba ji'i ycui' Ndyosi ngua jyo'o David bi'; jlo ti' yu cha' nda Ni cha' liñi lo'o yu lo'o nchcui' Ni cha' sca ñati' tya'a nati' ji'i ycui' yu cala nde loo la, bi' caca nu Cristo. Caca Cristo bi' rey, ñi'ya lo'o ngua ycui' David rey. ³¹ Ngua cuayá' ti' yu tya sa'ni la cha' ntsu'u cha' tyu'ú nu Cristo bi' chaca quiya' lo'o cua ngujui, bi' cha' nchcui'

yu cha' ná tyanu cresiya ji'i Cristo su ndi'i jyo'o, ná catsu' cuaña' Cristo li'.

³² Cha' liñi laca cha' ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya' —nacui' Pedro—. Liñi nda ya cha' lo'o cu'ma', cha' cua na'a ya ji'i yu chaca quiya' cha' lu'ú yu. ³³ Li' ñaa ycui' Ndyosi yaqui'ya Ni ji'i Jesús cha' tyaa yu ca slo ycui' Ni. Juani ndi'i Jesús nde la'a tsu' cui' su tlyu ca su ntucua ycui' Ndyosi. Cua nda ycui' Ndyosi Sti yu Xtyi'i ycui' Ni ji'i Jesús, lo'o nu juani cua nda Jesús Xtyi'i ycui' Ni cha' tyalaa nde chalyuu. Lcaa cha' nu cua ndyuna ma', lcaa cha' nu cua na'a ma' tsa juani, bi' laca cña nu ngua'ni ycui' Jesús. ³⁴ Ná ndyaa jyo'o David ña'a lu'ú ti ca slo ycui' Ndyosi, bi' cha' jlo ti' na cha' si'i cha' ji'i ycui' ca yu nchcui' cha' nu nguscua nu David bi' lo quityi, nu ndi'ya nchcui':

Cua nchcui' ycui' Ndyosi lo'o nu Xu'na na':

“Tyucua nu'u la'a tsu' cui' jna'.

³⁵ Caca nu'u loo ji'i lcaa ñati' nu laca tya'a cusu' nu'u”, nacui' ycui' Ndyosi ji'i.

Jua'a nguscua jyo'o David lo quityi —nacui' Pedro—.

³⁶ Ntsu'u sca cha' ji'i ycui' Jesús nu nga'a cha' ca cuayá' ti' lcaa na nu laca na ngu' Israel: La cui' Jesús nu ngujui' ca'a na ji'i lo crusi cha' cujuui na ji'i, la cui' yu bi', cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' ji'i yu cha' caca yu Xu'na na, cha' laca yu nu Cristo.

³⁷ Lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Pedro, ntyuju'u tsa ti' ngu' li'. Nchcuane ngu' ji'i Pedro lo'o ji'i lcaa ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús tya clyo:

—¿Ñi'ya cua'ni ya juani? —nacui' ngu' ji'i ngu' bi'.

³⁸ —Tso'o si caca tyuju'u ti' ma' ji'i cha' cuxi, lcaa cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ma' xtyanu ma' ji'i li' —nacui' Pedro ji'i ngu'—. Lo'o jua'a tyucuatya ngu' ji'i ma' chacuayá' ji'i Jesús li'. Cuityi Ni

lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'í ma li', jua'a ta Ni Xtyi'i ycuí' Ni cha' tyanu Ni ne' cresiya ji'í ma. ³⁹ Liñi tsa cha' nu nda ycuí' Ndyosi lo'o ma lo'o nchcui' Ni cha' tyanu Xtyi'i ycuí' Ni ne' cresiya ji'í ma, lo'o ne' cresiya ji'í sñi' ma tyanu Xtyi'i ycuí' Ni, lo'o ne' cresiya ji'í ngu' nu ndi'í tyijyu' tyanu Ni; tyanu Ni ne' cresiya ji'í lcaa ñati nu cua ngusubi ycuí' Ndyosi ji'í.

⁴⁰ Tya quiña'a la cha' nchcui' Pedro lo'o ngu' li'. Liñi tsa ngulo yu cña ji'í ngu':

—Xtyanu ma ji'í ñati nu ndu'ni xcuí' cha' cuxi —nacuí yu ji'í ngu'.

⁴¹ Lcaa ngu' nu jlya ti' cha' nu nchcui' Pedro lo'o ngu', ndyaa ngu' bi' cha' tyucuatya ngu' ji'í ngu' bi' chacuayá' ji'í Jesús. La cui' tsa bi' nguxana sna mil tya'a ñati ngusñi ngu' cha' ji'í Jesucristo.

⁴² Ndyuna tso'o lcaa ngu' bi' cha' nu ngulu'u ngu' nu ngua tsa'a ji'í Jesucristo tya clyo ji'í ngu'. Tso'o ntsu'u tyiquee ngu' bi', stu'ba ti ndi'í ngu', lu'ba ti nchcui' ngu' lo'o ycuí' Ndyosi; stu'ba ti ndacu ngu', stu'ba ti ndyu'ni tlyu lcaa ngu' bi' ji'í Jesucristo.

Ndi'ya ngua'ni ñati ji'í Jesucristo clyo

⁴³ Ndube tsa ti' lcaa ngu' quichi' bi' ji'í cña nu ndyu'ni ycuí' Ndyosi, cha' cua quiña'a cña tonu ngua'ni ngu' nu ngua tsa'a ji'í Jesucristo tya clyo chacuayá' ji'í Ni. ⁴⁴ Lcaa ngu' stu'ba ti ndi'í ngu' lo'o tya'a ngu' nu ntsu'u cha' ji'í Jesucristo, nda ngu' cha' tso'o nu ntsu'u ji'í ngu' cha' tacha ngu' ji'í tya'a ngu'; ⁴⁵ ndyu-jui' ngu' lcaa na nu ntsu'u ji'í ngu', cha' caja cñi nu tacha ngu' ji'í tya'a ngu' nu ná ntsu'u cha' tso'o ji'í tsiya' ti. ⁴⁶ Lcaa tsa ndyu'u ti'í ngu' bi' ne' laa tonu ji'í ngu' judío, jua'a stu'ba ti ndacu ngu' bi' to' tyi tya'a ngu'. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' bi', tso'o ti nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu', ⁴⁷ cha' ndu'ni tlyu ngu' bi' ji'í ycuí' Ndyosi. Tso'o nchcui' lcaa ñati quichi' ji'í ngu' bi', jua'a lcaa tsa quiña'a la ñati

ngusñi ngu' cha' ji'í Jesucristo; ndyu'ni lyaá Ni ji'í ngu' bi' li'. Bi' cha' quiña'a la ñati ndyatú nu ndyu'u ti'í lo'o taju ñati ji'í Jesucristo bi' li'.

Ngua'ni ngu' jo'o ji'í nu quicha quiya'

3 Ngua sca tsa ndyaa Pedro lo'o Juan ne' laa tonu. Hora cua sna nde ngusí ngua, bi' hora laca nu nchcui' ngu' loyuu bi' lo'o ycuí' Ndyosi. ² Nga'a sca nu quicha quiya' to' laa, ca ña'a quicha quiya' yu nu lo'o ngula yu. Lcaa tsa ndya'a lo'o tya'a nu quicha bi' ji'í yu to' laa tonu, nu to' laa nu nda'ya tsa ña'a ndu'ni ngu' quichi' ji'í. Nga'a yu to' laa ndijña yu msta ji'í ngu' nu lo'o lijya ngu' to' laa li'. ³ Cua na'a nu quicha bi' ji'í Pedro lo'o ji'í Juan, lijya ngu' cha' tsa'a ngu' ne' laa, ngüijña yu msta ji'í ngu' bi' li'. ⁴ Ndyatú se'í ti Pedro lo'o Juan cha' ña'a tso'o ngu' ji'í nu quicha bi'. Li' ndacha' Pedro ji'í yu:

—Ña'a nu'u xi ji'í ya —nacuí Pedro ji'í yu.

⁵ Ndyuna tso'o yu, ngua ti' yu cha' cua ta ti ngu' msta ji'í yu.

⁶ —Ná ntsu'u cñi jna' —nacuí Pedro ji'í—, chaca lo cña ntsu'u jna' cha' cua'ni na' lo'o nu'u —nacuí—. ¡Chacuayá' ji'í Jesucristo Nazaret ni!, tyatú nu'u cha' tya'a nu'u ycuí' ti.

⁷ Li' ngusñi Pedro ya' yu tsu' cui' cha' xatú ji'í yu li'. Hora ti ngua tso'o quiya' yu, lo'o yane quiya' yu ngua tso'o. ⁸ Tajua' tsa ndatú yu bi', nguxana yu ndya'a yu li'; ndyatí yu ndyaa yu ne' laa tonu lo'o ngu' bi' li', ndya'a yu ndyacu'a yu cha' chaa tsa ti' yu, cha' ngua tso'o quiya' yu ndya'a yu. Ngua'ni tlyu yu ji'í ycuí' Ndyosi cha' ngua'ni Ni cha' ngua tso'o quiya' yu. ⁹ Cua na'a lcaa ñati ji'í yu ne' laa, cha' tso'o ti nchca ndya'a yu, cha' ndyu'ni tlyu yu ji'í ycuí' Ndyosi. ¹⁰ Nslo ngu' ji'í yu, cha' la cui' yu quicha quiya' nu cua nchca'a to' laa bi' ndijña yu msta ji'í ngu' lcaa tsa laca yu bi'.

Ndube tsa ti' ngu' li', ngulacua tsa ti' ngu' cha' cua ngua tso'o quiya' yu.

Cha' nu nda Pedro lo'o quiña'a ñati

¹¹ Ndu Pedro lo'o Juan to' laa tonu su nacui' ngu' "Corredor ji'i Salomón" li'. Lo'o nu qui'yu nu ngua tso'o quiya' bi' ni, ndu yu lo'o ngu'; ña'a ti nga'a yu ngusni yu ya' ngu' bi'. Li' quiña'a tsa ngu' quichi' ngusna lijya slo ngu' bi', cha' ndube tsa ti' nu ngu' quiña'a bi' ñi'ya nu ngua, cha' ngua tso'o quiya' yu quicha bi' li'. ¹² Cua na'a Pedro ji'i ñati cha' quiña'a tsa ngu' ndyalaa ngu' slo. Li' nchcui' Pedro lo'o ngu' quiña'a bi' ñi'ya nu ngua ji'i nu quicha bi':

—Cu'ma ngu' Israel —nacui' Pedro ji'i ngu'—, ¿ni cha' laca ndube tsa ti' ma? —nacui'—. Na ndu ti ma nxña'a tsa ma ji'i ya —nacui'—. Ndube tsa ti' ma ña'a ma na ca ndyaca ji'i nu qui'yu re. Nacui' ma cha' nchca tsa ji'i ya; ngua'ni ya cha' ndyaca tso'o yu re xqui'ya cha' tso'o tsa cha' nu ndu'ni ya lcaa tsa, nti' ma. Si'i jua'a. Jesús laca nu ngua'ni cha' ndyaca tso'o quiya' yu re. ¹³ Ycui' Ndyosi Sti na ni, la cui' Ni laca nu ngua'ni tlyu jyo'o cusu' ji'na ji'i tya sa'ni la, masi jyo'o Abraham, masi jyo'o Isaac, masi jyo'o Jacob; lcaa jyo'o cusu' ji'na ngua'ni tlyu ngu' ji'i ycu' Ndyosi bi'. Ycui' Ndyosi laca nu cua nda chacuayá' ji'i Jesús Sñi' ycu' Ni cha' caca tlyu yu. Ntejeya' ma ji'i nu Jesús bi' tsubi' ti, ndyaa lo'o ma ji'i yu, ndyaa ma ngusta ma qui'ya ji'i yu slo ngu' nu laca loo; nu lo'o ngua ti' gobernador Pilato cha' tyu'u Jesús laja ti, ná ntaja'a ma li'. ¹⁴ Xcui' cha' tso'o ngua'ni nu Jesús bi', xcui' lubii cresiya ji'i yu, lo'o ná nda ma chacuayá' tyu'u yu laja ti li'. Ngüijña ma chacuayá' ji'i gobernador bi', cha' tyu'u laja ti chaca nu laca preso, nu cua ndyujui' ji'i tyuu tya'a ñati. ¹⁵ Lo'o li' ngüijña ma chacuayá' cujui' ngu' ji'i Jesús, masi ycu' Jesús laca nu nda chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i

ñati. Li' ngua'ni ycu' Ndyosi cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o cua ngujui' yu. Jlo ti' ya cha' chañi laca cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya', cha' cua na'a ya ji'i yu ña'a lu'ú ti yu chaca quiya'.

¹⁶ Cua nslo ma ji'i nu qui'yu re nu ngua quicha yu nquicha' —nacui' Pedro ji'i ngu'—. Lo'o juani cua ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o yu re, xqui'ya cha' jlyu ti' ya ji'i Jesús. Nchca tsa ji'i nu Jesús bi' cua'ni cha' tyaca tso'o ñati; taca ña'a ma cha' chañi cha' bi', cha' ngua tso'o yu re juani.

¹⁷ Cu'ma ngu' tya'a quichi' tyi na, jlo ti' na' cha' ná ngua tii ma tilaca ngua Jesús nu lo'o ngüijña ma chacuayá' cha' cujui' sendaru ji'i yu. Lo'o jua'a nu ngu' nu laca loo ji'i ma, ná ngua tii ngu' na laca nu ngua'ni ngu', si cha' tso'o, si cha' cuxi ngua'ni ngu' li'. ¹⁸ Cua laca cha' juani, la cui' cha' nu nda ycu' Ndyosi lo'o jyo'o cusu' ji'na sa'ni la, la cui' cha' nu nguscua ngu' lo quityi ji'i ycu' Ndyosi. Quityi bi' nchcui' cha' ti' tsa cua'ni quicha ngu' ji'i Jesucristo; jua'a cujui' ngu' ji'i Jesús, la cui' Jesús nu nda ycu' Ndyosi ji'i yaa lo yuu chalyuu.

¹⁹ Bi' cha' ntsu'u cha' ca tyuju'u ti' ma ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ma ji'i, cuati jña ma cha' clyu ti' ji'i ycu' Ndyosi cha' cuityi Ni lcaa cha' cuxi nu ngua'ni ma. Cua'ni nu Xu'na na cha' taca ca tso'o cresiya ji'i ma chaca quiya' li'. ²⁰ Cuati culo ycu' Ndyosi cña ji'i Jesús cha' tyaa chaca quiya', la cui' Jesús nu ngusubi Ni ji'i cha' caca nu Xu'na na. ²¹ Ntsu'u cha' tyanu Jesús ca slo Ni nu juani ti; pana tiya' la, li' tyalaa sca tsa lo'o chaca quiya' cua'ni cucui ycu' Ndyosi ji'i lcaa na nu ntsu'u chalyuu, cha' li' tyaa Jesús. Jua'a laca cha' nu nda ycu' Ndyosi lo'o jyo'o cusu' ji'na, cha' nu nguscua ngu' lo quityi cua sa'ni la. ²² Tyempo bi' ndi'ya nguscua jyo'o Moisés bi': "Ñi'ya ngulo ycu' Ndyosi cña jna' cha' ta na' cha' ji'i Ni lo'o ma, jua'a culo nu Xu'na na cña ji'i

sca nu cusu' tya'a quichĩ tyi na ca nde loo la. Taquiya' mā lcaa cha' nu chcu' nu cusu' bi' lo'o mā. ²³ Si ntsu'u sca ñati nu ná nti' taquiya' cha' nu ta nu cusu' bi', tye cha' jil'i ñati bi' li; ná caca ñati bi' ñati jil'i ycu' Ndyosi." Jua'a nscua cha' lo quityi bi'.

²⁴ La cui' jua'a nguscua lcaa jyo'o cusu' ji'na lo quityi jil'i ycu' Ndyosi sa'ni la; masi quityi nu nguscua jyo'o Samuel, masi quityi nu nguscua lcaa jyo'o cusu' bi', nguscua ngu' cha' caa Jesucristo lo yuu chalyuu. Lo'o juani cua ngua cha' nu nchcu' ngu' bi'. ²⁵ Lcaa na laca na tya'a ñati jil'i jyo'o cusu' nu nguscua quityi jil'i ycu' Ndyosi bi'; na cua ngüñi cha' jil'i Ni lo'o jyo'o cusu' ji'na bi', lo'o jua'a ngua cha' ndyanu cha' bi' cuentya ji'na juani, cha' tya'a ñati jil'i jyo'o cusu' bi' laca na. Ndi'ya nchcu' ycu' Ndyosi lo'o Abraham, nu jyo'o cusu' ji'na bi': "Sca ñati tya'a nu'u nu tyi'i chalyuu nde loo la", nacui Ni jil'i, "bi' laca nu cua'ni cho'o cresiya jil'i lcaa lo ñati chalyuu". ²⁶ Ngua'ni ycu' Ndyosi cha' ndyu'ú nu sca ti Sñi' ycu' ca chaca quiya' lo'o ngujui yu, jua'a ngulo Ni cña jil'i yu cha' clyo caa yu ca slo na ca nde. Cua nti' Ni cha' ca lubii cresiya ji'na, bi' cha' cua ñaa Sñi' ycu' Ni cha' xtyucua ji'na, cha' caca culotsu' na jil'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'na.

Ndyaa lo'o ngu' jil'i Pedro lo'o jil'i Juan

4 Tya ndu Pedro lo'o Juan nchcu' lo'o ngu' ne' laa nu lo'o ngulaa sti jo'ó. Yaa ngu' lo'o xu'na ngu' policia nu ndi'i cua ne' laa tonu, lo'o nu ngu' saduceo yaa. ² Ñasi' tsa ngu' bi', cha' nclyu'u Pedro lo'o Juan jil'i ñati; nclyu'u ngu' cha' ñi'ya lo'o ndyu'ú Jesucristo chaca quiya' lo'o ngujui yu, jua'a nga'a cha' tyu'ú lcaa jyo'o ñati chaca quiya' nde loo la. ³ Li' ngulo ngu' cña cha' xñi ngu' policia jil'i Pedro lo'o jil'i Juan, cha' su'ba ngu' jil'i ne' chcu' sca talya, cha' ngusii

tsa lo'o ngujui ngu' bi' jil'i ngu'. ⁴ Tso'o tsa ndyuna quiña'a ñati cha' jil'i ycu' Ndyosi nu ngulu'u ngu' bi' jil'i ngu', hora ti ngusñi ngu' cha' bi'. Cua ntsu'u ca'yu mil tya'a nu qui'yu ti nu ngusñi cha' jil'i Jesucristo li'.

⁵ Ca chaca tsa ndyu'u ti'i ngu' nu laca loo jil'i ngu' quichi Jerusalén, lo'o ngu' cusu' jil'i quichi, lo'o ñati nu nclu'u cha' jo'ó jil'i ngu' ne' laa. ⁶ Nga'a Anás nu ngua xu'na sti jo'ó, jua'a nga'a Caifás, lo'o Juan, lo'o Alejandro, nga'a lcaa tya'a sti jo'ó nu laca loo. ⁷ Ngulo ngu' jil'i Pedro lo'o jil'i Juan ne' chcu', ñaa lo'o ngu' jil'i ngu' bi' ca slo ngu' nu laca loo. Li' nchcuane nu ngu' cusu' bi' jil'i ngu':

—¿Ñi'ya ngua'ni mā cha' ndyaca tso'o yu quicha quiya' bi'? —nacui ngu' jil'i ngu'—. ¿Tilaca laca nu nda chacuayá' cha' cua'ni mā jo'o jil'i yu?

⁸ Li' tso'o tsa ngxtyucua Xtyi'i ycu' Ndyosi jil'i Pedro, bi' cha' ngua jil'i yu nguxacui yu cha' jil'i ngu' nu laca loo, jua'a jil'i ngu' cusu' bi':

—Cu'ma ngu' cusu' nu laca loo jil'i ya —nacui Pedro jil'i ngu'—, ⁹ cua nchcuane mā jil'i ya ni cha' laca ngxtyucua ya jil'i yu re nu ngua quicha quiya' —nacui—, ni cha' ngua'ni ya jo'o jil'i yu re —nacui—. ¹⁰ Cua'a jyaca mā xi lacua. Ta na' sca cha' lo'o mā, lo'o lcaa ngu' loyuu re, cha' ycu' Jesucristo laca nu ngua'ni cha' ndyaca tso'o nu quicha re. La cui' Jesús Nazaret nu ndyujui mā jil'i lo crusi, bi' laca nu cua ngua'ni ycu' Ndyosi cha' ndyu'ú chaca quiya' lo'o ngujui. Ycu' Jesús bi' nda chacuayá' cha' ngua tso'o quiya' yu re, bi' cha' ndu yu ca nde tso'o ti yu juani. ¹¹ Ñi'ya laca sca cuityi ni'i nu nchcu' sca quee tonu cha' ná tso'o nti' cuityi, masi stu'ba tsa ña'a loo, jua'a laca cu'ma cha' ná nta-ja'a ma cuna mā cha' nu cua nchcu' Jesús lo'o mā; ñi'ya laca quee bi' nu cua nchcu' mā jil'i, jua'a laca ycu' Jesús, cha' ná ndaquiya' mā jil'i yu tsiya' ti.

Pana juani loo la laca nu Jesús bi', ¹² bi' cha' nchca ji'i cua'ni lyaá ji'na ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'na; ná ntsu'u xa' ñati tyucui ña'a chalyuu nu nchca la ji'i, cha' sca ti ji'i Jesús cua nda ycu'i Ndyosi chacuayá' cua'ni cña bi'.

¹³ Ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Pedro, cuati ña'a tsa ngu' ji'i Pedro lo'o Juan:

—¿Ni cha' laca ná ntsii ngu' re nchcui' ngu' lo'o na? —nacui' ngu'—. Si'i ñati tlyu laca ngu', si'i ñati nu ngua tsa'a quityi laca ngu' re.

Li' ngua tii ngu' cusu' cha' cua nguta'a ngu' lo'o Jesús. ¹⁴ Nga'aa ngujui la cha' nu chcui' ngu' cusu' lo'o ngu' bi', cha' stu'ba ti ndu ngu' lo'o yu nu ngua quicha bi'. ¹⁵ Li' ngulo ngu' cña cha' tyu'u nu ca ta'a sna ti ngu' bi' nde liya', cha' cuaana ti chcui' ngu' cusu' lo'o tya'a ti ngu':

¹⁶ —¿Ñi'ya cua'ni na lo'o ngu' jua? —nacui' ngu' cusu'—. Cua ngua'ni ngu' sca cha' tlyu, lo'o jlo ti' lcaa ngu' quichi Jerusalén re cha' bi' —nacui' ngu'—. Ná taca ñacui' na cha' cha' cui'ni laca bi' —nacui' ngu'—. ¹⁷ Pana ná tso'o si cuna xa' la ñati cha' ji'i Jesús; bi' cha' tso'o si xcutsii na ji'i ngu' jua, cha' ná culu'u ngu' ji'i xa' ñati tilaca laca Jesucristo.

¹⁸ Li' ngusi'ya ngu' cusu' ji'i ngu' bi', cha' tyaa ngu' nde ni'i chaca quiya'. Ngulo ngu' cusu' cña ji'i ngu' bi' li':

—Nga'aa chcui' ma' tsiya' ti cha' ji'i Jesucristo lo'o xa' ñati —nacui' ngu' cusu' ji'i ngu'.

¹⁹ Nguxacui' Pedro lo'o Juan cha' ji'i nu ngu' cusu' bi' li':

—Ná cube tsa ti' cu'ma, ngu' cusu' —nacui' ngu' ji'i ngu' bi'—. ¿Ha ntsu'u cha' cua'ni ya cña nu culo cu'ma ji'i ya? ¿Ha ná tso'o la nti' cu'ma cha' cua'ni ya cña nu ngulo ycu'i Ndyosi ji'i ya?

²⁰ Tso'o la nti' ya cha' cua'ni ya cña nu ngulo ycu'i Ndyosi ji'i ya; bi' cha' ná tye chca cha' chcui' ya lo'o ñati, lcaa cha' nu cua na'a ya ji'i Jesús, lo'o lcaa cha' nu

cua ndyuna ya, cha' nu nchcui' yu lo'o ya.

²¹ Ngua ti' ngu' cusu' xcutsii ngu' ji'i Pedro lo'o Juan, bi' cha' chaca quiya' lye la nchcui' ngu' cusu' bi' lo'o ngu'. Lo'o li' nda ngu' cusu' chacuayá' cha' tyaa ngu' laja ti; ná ngua ji'i ngu' nu laca loo xcube' ngu' ji'i Pedro lo'o ji'i Juan, cha' ndyutsii ngu' cusu' bi' ji'i ngu' quichi, cha' nu ngu' quichi ni, lye tsa ndya xlya'be ngu' ji'i ycu'i Ndyosi cha' ngua tso'o yu quicha quiya' bi'. ²² Cua nteje tacui tu'ba yija ntsu'u nu quicha bi' lo'o ngua'ni Ni cha' ndyaca tso'o yu.

Ca ta'a ñati ji'i Jesucristo nchcui' lo'o ycu'i Ndyosi

²³ Nu lo'o nda ngu' cusu' chacuayá' cha' tyaa ngu' laja ti, li' hora ti ndu'u ngu' ndyaa ngu' ca slo nu ngu' tya'a ndya'a ngu'. Nda Pedro lo'o Juan cha' lo'o lcaa tya'a ngu', lcaa ña'a cha' nu nchcui' sti jo'ó, lcaa ña'a cha' nu nda ngu' cusu' bi' lo'o ngu'. ²⁴ Lo'o cua ndyuna tya'a ngu' cha' bi', stu'ba ti nchcui' lcaa ngu' lo'o ycu'i Ndyosi li':

—Ndyosi Sti ya —nacui' ngu'—, nu'u laca nu Xu'na ya, nu'u laca nu laca loo la —nacui' ngu'—. Cua ngüiñá nu'u lcaa chalyuu, lo'o lcaa nde cua, lo'o lcaa tyu-jo'o; cua ngüiñá nu'u lcaa na nu ntsu'u chalyuu —nacui' ngu'—. ²⁵ Nda nu'u Xty-i'i ycu'i nu'u ji'i David jyo'o cusu' ji'i ya, nu lo'o nguscua yu cha' cuentya jinu'u lo quityi. Ndi'ya nscua cha' lo quityi bi': ¿Ni cha' laca tyaala tsa ngu' xa' loyuu? Nclyacua tsa ti' ngu' bi', cha' cua'ni cuxi ngu'; pana ná nchca ji'i ngu' cua'ni ngu' cha' cuxi bi'.

²⁶ Cua ndyu'u ti'i lcaa nu laca xu'na chalyuu re lo'o nu laca loo ji'i lcaa quichi,

cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o ycu'i Ndyosi nu Xu'na na, jua'a lo'o Cristo nu ngusubi ycu'i Ndyosi ji'i.

27-28 Ñi'ya nu cua nchcui' quityi jin-u'u nu nguscua jyo'o David sa'ni la bi' —nacui' ngu' ji'i ycu' Ndyosi Sti na—, jua'a cua ndyu'u ti'i ngu' nu laca loo ji'i quich'i re cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o Jesús Sñi' ycu' nu'u, masi xcui' lubii tsiya' ti cresiya ji'i nu Jesús bi'; la cui' yu laca nu ngusubi nu'u ji'i —nacui' ngu'—. Ndyu'u ti'i Herodes lo'o Poncio Pilato, lo'o ngu' xa' loyuu, lo'o ngu' tya'a ya nde loyuu re. Li' ngua'ni ngu' lcaa cña nu nda nu'u chacuayá' ji'i ngu' bi' cha' cua'ni ngu'; ñi'ya nu nda nu'u cha' lo'o ngu' sa'ni, la cui' jua'a ngua cha' yija re —nacui' ngu' ji'i ycu' Ndyosi—. 29 Xu'na ya, ña'a nu'u ca nde juani cha' tyaala tsa ngu' ña'a ngu' ji'i ya. Nti' ya cua'ni ya cña nu ngulo nu'u ji'i ya, bi' cha' xtyucua nu'u ji'i ya juani cha' caja juersa ji'i ya, cha' ná cutsij'i ya nu lo'o ta ya cha' jin-u'u lo'o ñati' re —nacui' ngu'—. 30 Ta nu'u chacuayá' cha' tyaca tso'o ngu' quicha; cua'ni Jesús Sñi' nu'u nu xcui' lubii cresiya ji'i quiña'a tsa cña tonu, cha' jua'a cube tsa ti' ngu' jinu'u. Tsa lo cua ti cha' chcui' ya juani.

31 Lo'o cua ndye cha' nchcui' ngu' lo'o ycu' Ndyosi, li' ngüiña ni'i su nga'a ngu' bi'. La cui' hora jlo ti' ngu' cha' chañi cha' ndyanu Xtyi'i ycu' Ndyosi ne' cresiya ji'i lcaa ngu' bi' li', bi' cha' nga'aa ndyutsij'i ngu' lo'o nda ngu' cha' ji'i ycu' Ndyosi lo'o xa' ñati'.

Lcaa na nu ntsu'u ji'i ngu' ngusa'be ngu' ji'i lo'o lcaa tya'a ngu'

32 Se'i ti ndi'i lcaa ngu' nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo, stu'ba tsa ndu'ni lcaa ngu' bi' lo'o tya'a ngu', sca ti cha' ntsu'u tyiquee lcaa ngu'. Nda ngu' lcaa na nu ntsu'u ji'i ngu' cha' xtyucua ji'i lcaa ngu' lo'o tya'a ngu'. 33 Lo'o nu ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya clyo ni, tlyu tsa tyiquee ngu' nchcui' ngu' lo'o xa' ñati' cha' cua na'a ycu' ca ngu' ji'i Jesús nu Xu'na na lo'o cua ndyu'u yu chaca quiya', nu

lo'o ngujuii yu. Lo'o jua'a nguxtyucua ycu' Ni ji'i lcaa ngu' bi', cha' tso'o ti cua'ni ngu' lo'o lcaa ñati'. 34 Tso'o tsa tyiquee lcaa ngu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo, bi' cha' ni sca tya'a ngu' nga'aa ntsu'u na nu lyiji ji'i ngu', cha' lcaa ngu' nu ntsu'u ni'i ji'i, lcaa nu ntsu'u xi yuu ji'i, ndyujui' ngu' na bi', cha' caja ñi'ya tyiji yu'u ji'i ngu' lo'o tya'a ngu'. 35 Nda ngu' cñi bi' ji'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya clyo cha' tacha ngu' cha' bi' ji'i tya'a ngu' li'. Ngu' bi' jlo ti' si ntsu'u na nu lyiji ji'i xa' tya'a ngu'. 36 La cui' jua'a ngua'ni sca ngu' Chipre nu naa José. Ngu' Leví laca yu; ñi'ya ndu'ni xirta cña ne' laa, jua'a ndu'ni ngu' Leví bi' cña. Xa' xtañi ngusta nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi' ji'i nu José bi'; Bernabé ngua xtañi yu li', cha' tso'o tsa nxaala' yu tyiquee tya'a ñati'. 37 Ntsu'u xi yuu ji'i yu bi'. Lo'o cua ndyujui' yu yuu bi' ji'i xa' ñati', li' ñaa nu Bernabé bi', nda yu lcaa cñi caya' lo yuu bi' ji'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya clyo.

Ñilo'o Ananías lo'o Safira ji'i ycu' Ndyosi

5 Lo'o jua'a ntsu'u chaca yu nu naa Ananías, lo'o clyo'o yu naa Safira. Ndyujui' ngu' xi yuu ji'i ngu' ji'i xa' ñati'. 2 Li' ndyaa nu qui'yu bi' slo nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya clyo; pana tsa cla'be ti cñi nda yu ji'i ngu', cha' cuaana ti nguxco'o yu nu chaca tya cla'be cñi bi' toni'i ji'i yu. Lo'o jua'a ngua cuayá' ti' clyo'o yu lcaa ña'a nu ngua'ni yu bi'. 3 Nchcui' Pedro lo'o yu li':

—Ananías —nacui—, ¿na laca ngua hi? ¿Ni cha' laca nda nu'u chacuayá' ji'i nu xña'a nu naa Satanás cha' caca loo ne' cresiya jinu'u? Bi' laca nu ngua'ni cha' nguñilo'o nu'u ji'i Xtyi'i ycu' Ndyosi —nacui Pedro ji'i yu bi'—. Nacui nu'u cha' nde laca lcaa cñi nu ngujui jinu'u lo yuu bi', lo'o si'i lcaa cñi laca re. 4 Yuu

jinu'u laca bi' nquicha', lo'o jua'a cua ntsu'u chacuayá' jinu'u cua'ni na laca nu nti' nu'u cua'ni lo'o cñi bi'. ¿Ni cha' laca nguñilo'o nu'u ji'i ya lacua? Ná liñi cha' nu ngua'ni nu'u, cha' nu cua nacui nu'u cha' lcaa cñi bi' laca re, lo'o si'i jua'a laca bi'. Si'i lo'o ñati ti nda nu'u cha' cuiñi bi', lo'o ycu'i Ndyosi cua nda nu'u cha' cuiñi bi' —nacui Pedro ji'i nu qui'yu bi'.

⁵Lo'o ndyuna Ananías cha' bi', li' nclýu yu lo yuu. Na nclýu ti yu, ngujuui yu li'. Ndyutsii tsa lcaa ngu' nu ndi'i cacua ti li'. ⁶Yala ti lijya xi ngu' cuañi', nguixii ngu' late' chu' jyo'o bi', ngulo ngu' ji'i nde liya'. Li' ndyaa lo'o ngu' ji'i, ndyaa cha' tyatsi'.

⁷Cua nteje tacui sna hora lo'o ñaa clyo'o jyo'o bi' li', pana ná jlo ti' ma' na laca ngua ji'i jyo'o bi'. ⁸Li' nchcui' Pedro lo'o nu cuna'a bi':

—Cacha' nu'u jna' —nacui ji'i—, ¿ha tsa lo cua ti cñi nda ngu' ji'i ma' cha' ndyujui' ma' yuu bi' ji'i ngu'?

—Chañi —nacui nu cuna'a bi'—, la cui' tsa lo cua ti cñi nda ngu' ji'i ya.

⁹—¿Ni cha' laca ngua'ni ma' jua'a? —nacui Pedro li'—. Tyucuaa ma, cua ngua'ni stu'ba ma' cha' lo'o tya'a ma' cha' cua'ni cuayá' ma' ji'i Xtyi'i ycu'i Ndyosi, si jlo ti' Ni, si ná jlo ti' Ni cha' cuiñi ma' —nacui—. Cua'a jyaca xi ñi'ya ndañi quiya' ngu' cuañi' nu lijya ndyaa nguxatsi' ngu' ji'i jyo'o clyo'o nu'u. La cui' jua'a tsa lo'o ngu' jinu'u juani.

¹⁰Hora ti nclýu nu cuna'a bi' lo yuu; slo ti Pedro nclýu, ngujuui ca li'. Li' ñaa ngu' cuañi' na'a ngu' cha' lo'o nu cuna'a bi' ngujuui. Hora ti ndyi'ya ngu' ji'i jyo'o ma', ndyaa lo'o ngu' ji'i, ndyaa cha' tyatsi' sii' ti cuaá su nguatsi' jyo'o clyo'o; ca bi' nguxatsi' ngu' ji'i. ¹¹Ndyutsii tsa lcaa ngu' nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo cha' jua'a ngua ji'i jyo'o Ananías lo'o clyo'o yu, lo'o jua'a ndyutsii tsa lcaa ñati nu ndyuna cha' bi'.

Ngua'ni ngu' tyuu tya'a cha' tlyu chacuayá' ji'i ycu'i Ndyosi

¹²Quiña'a tsa chacuayá' nda ycu'i Ndyosi ji'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya clyo, bi' cha' ngua'ni ngu' quiña'a tsa cha' tlyu ca su ndi'i ngu' quichi. Ngulacua tsa ti' ngu' quichi xqui'ya cña tlyu bi'. Lcaa ngu' nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo ni, ndyu'u ti'i ngu' ca su nacui ngu': “Corredor ji'i Salomón”, cha' stu'ba ti ntsu'u tyiquee lcaa ngu' bi'; ca to' laa tonu laca corredor bi'. ¹³Xa' la ngu' quichi ni, ndyutsii tsa ngu'; ná ndya'a ngu' slo ngu' bi', masi tso'o tsa nchcui' ngu' ji'i lcaa ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo. ¹⁴Li' ndyuna tyuu tya'a ñati cha' ji'i ycu'i Jesucristo nu Xu'na na, jlya ti' ngu' cha' bi' li'. Stu'ba ti ngusñi ngu' cha' bi', masi nu cuna'a, masi nu qui'yu, ngusñi ngu' cha' ji'i ycu'i nu Xu'na na. ¹⁵Li' ndyaa ngu' quichi bi', ndyaa qui'ya ngu' ji'i ngu' quicha nu ntsiya slo ngu'. Li' ngusta ngu' ji'i ngu' quicha bi' lo jaa', masi lo qui'ña, cha' tsa lo'o ngu' ji'i ngu' quicha bi' ca to' calle su tyeje tacui Pedro. Ngua ti' ngu' masi cua'a ti tyacala' nu nda Pedro loo ngu' quicha bi', nu lo'o nteje tacui yu. Tyaca tso'o nu quicha bi' li'. ¹⁶Nguañi cha' bi' lcaa quichi cacua ti, lcaa su ndi'i ñati quicha; bi' cha' ñaa lo'o ngu' ji'i lcaa ngu' quicha nu ntsu'u slo ngu', lo'o ji'i ngu' nu cua ngusñi cui'i cuxi ji'i. Ñaa lo'o ngu' ji'i ngu' quicha bi' nde quichi Jerusalén slo Pedro, lo'o jua'a ngua tso'o lcaa nu ngu' quicha bi' li'.

Nhcube' ngu' ji'i Pedro lo'o Juan

¹⁷Ñasi' tsa xu'na sti jo'ó ña'a ji'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús tya clyo, xqui'ya cha' quiña'a tsa cña tlyu ndyu'ni ngu' cuentya ji'i Jesús. Lo'o jua'a ngu' saduceo nu tya'a ndya'a sti jo'ó ni, ti'f ti' ngu' ña'a ngu' ji'i ngu' bi'. ¹⁸Bi' cha' ngulo ngu' cña cha' xñi ngu' ji'i ca ta'a

nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi', cha' tsaa lo'o ngu' jii' ngu' bi' ne' chcuā. ¹⁹ Nu lo'o ngua talya, li' ndyalaa sca xca jii' ycu' Ndyosi, ngusaala toni'i su ntsu'u ngu' ne' chcuā cha' tyu'u ngu' nde liya'. Lo'o cua ngutu'u ngu' nde liya', li' nchcui' xca bi' lo'o ngu'!

²⁰ —Yaa clya mā —nacui—, yaa mā ne' laa tonu jua cha' culu'u mā cha' jii' Jesús jii' tya'a ñati mā —nacui—. Ta mā cha' lo'o ngu' ñi'ya caca cucui cresiya jii' ngu' xqui'ya Jesucristo.

²¹ Ndaquiya' ngu' bi' jii' cha' nu nchcui' xca bi' lo'o ngu'; bi' cha' lo'o nguxee, li' ndyatí ngu' bi' ndyaa ngu' ne' laa tonu cha' culu'u ngu' cha' bi' jii' ñati nu ndi'i ca bi'.

Li' ndyaa xu'na sti jo'ó lo'o ngu' tya'a ndya'a yu, ngulo yu cña cha' tyu'u ti'i lcaa ngu' cusu', lcaa nu laca loo jii' ngu' Israel. Cuati ngulo yu cña cha' tsaa ngu', tsaa culo ngu' jii' ngu' nu ntsu'u ne' chcuā bi', cha' tyaa ngu' bi' slo yu. ²² Ndyaa ngu' li'; pana nu lo'o ndyalaa ngu' toni'i chcuā, nga'aa tucui ntsu'u ne' chcuā bi'. Hora ti nguxtyuu ngu' ñaa ngu' slo nu ngu' cusu' bi'.

²³ —Ndyalaa ya toni'i chcuā —nacui ngu' jii' ngu' nu laca loo bi'—. Nga'a ya' toni'i chcuā bi', lo'o ña'a ti tya ndi'i ngu' cua —nacui—. Pana nu lo'o ngusaala ya toni'i chcuā, nga'aa tucui ndi'i ne' chcuā na'a ya li'.

²⁴ Ngulacua tsa ti' sti jo'ó lo'o nu laca loo jii' ngu' policía nu nga'a cua, nu lo'o ndyuna ngu' cha' nga'aa ntsu'u preso bi'.

²⁵ Li' ndyalaa sca ñati slo ngu'!

—¿Ha ná jlo ti' mā mala ndi'i ngu' nu ngusu'ba mā jii' ne' chcuā la caa? —nacui yu jii' nu ngu' cusu' bi'—. Cua ndi'i ngu' bi' ne' laa tonu nclyu'u ngu' jii' ñati ca bi'.

²⁶ Hora ti ndu'u nu laca loo jii' ngu' nu nga'a cua bi', ndyaa ndyiqui'ya jii' preso bi'. Lo'o nu ngu' policía nu nga'a cua ni, ndyaa ngu' lo'o. Ná ngulo policía juersa

jii' ngu' lo'o ngusñi ngu' bi' jii' ngu', cha' ntsii policía jii' ngu' quichi, ñi'ya si cu ngu' quee jii' ycu' policía. ²⁷ Naa lo'o ngu' jii' ngu' bi' slo ngu' cusu' cha' ca cuayá jii' ngu' bi'. Li' nguxana sti jo'ó nu laca loo bi' nchcui' lo'o ngu'!

²⁸ —Cua ngulo ya cña jii' mā —nacui sti jo'ó jii' ngu' preso—, cha' ná culu'u mā cha' jii' jyo'o Jesús bi' jii' ñati —nacui—. ¿Na laca ngu' jii' mā juani? ¿Ni cha' laca ná nduna mā? —nacui—. Nclyu'u mā cha' bi' jii' lcaa ngu' quichi Jerusalén re, lo'o jua'a nti' mā sta mā qui'ya jii' ya cha' ndyujui ya jii' Jesús.

²⁹ Nguxacui Pedro cha' jii' sti jo'ó bi' li', cuentya jii' lcaa ngu' nu ngua tsa'a jii' Jesucristo tya clyo nchcui' yu:

—Ntsu'u cha' taquiya' ya jii' cña nu ngulo ycu' Ndyosi jii' ya, masi xa' cña culo ñati chalyuu jii' ya —nacui Pedro jii' ngu'—. ³⁰ Cua ndyujui mā jii' Jesús, ngujui' ca'a mā jii' lo crusi. Lo'o juani ni, ycu' Ndyosi nu ngua ycu' Ndyosi jii' lcaa jyo'o cusu' ji'na, bi' laca Ni nu ngua'ni cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya'.

³¹ Nchca jii' Jesús bi' cuityi' yu cha' cuxi nu ntsu'u jii' ñati chalyuu. Ycu' Jesús laca nu Xu'na na, bi' cha' la'a tsu' cui ca su ntucua Ni nda ycu' Ndyosi su tyi'i Jesús. Ngua'ni Ni jua'a cha' caja ñi'ya caca tyuju'u ti' na nu laca na ngu' Israel jii' qui'ya nu ntsu'u ji'na, lo'o jua'a cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'na li'. ³² Cha' liñi nchcui' ya lo'o mā cha' cua na'a ya jii' ycu' Jesús bi'. Cua nda ycu' Ndyosi Xtyi'i ycu' Ni cha' tyanu ne' cresiya jii' lcaa ñati nu ndu'ni cña nu ngulo Ni jii' ngu'. Lo'o jua'a Xtyi'i ycu' Ndyosi laca nu ndu'ni cha' taca ca jlo ti' ya cha' chañi laca cha' jii' Jesucristo nu nclyu'u ya jii' lcaa ñati.

³³ Lye tsa ngunasí' ngu' cusu' li', lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Pedro lo'o ngu'; nti' tsa ngu' cujuui ngu' jii' ngu' nu ngua tsa'a jii' Jesucristo bi' li'. ³⁴ Pana hora ti ndatu sca nu cusu' slo ngu' li'.

Gamaliel naa nu cusu' bi'. Ngu' fariseo laca nu Gamaliel bi', nu tso'o tsa nclyu'u cha' ji'i ycu' Ndyosi ji'i tya'a quichi tyi yu. Nclyu'u yu cha' nu nguscua jyo'o cusu' lo quityi sa'ni, lo'o jua'a ndiya tsa ti' lcaa ñati ña'a ngu' ji'i nu cusu' bi'. Juani nchcui' yu lo'o ngu' cha' tso'o la si tsaa nu ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo bi' nde liya' sca hora ti. ³⁵ Lo'o li' nchcui' nu Gamaliel bi' lo'o lcaa ngu' cusu' bi':

—Cu'ma, laca ma loo ji'i ngu' Israel —nacu' yu ji'i ngu'—, tso'o la si cui'ya na cuentya ñi'ya cña nu cua'ni na lo'o ngu' nu ndu nde liya' bi' —nacu'—. ³⁶ Ntsu'u ti' na cha' tya tsubi' la ngulaa sca nu qui'yu nu tyaala tsa, nu naa Teudas; nguti'i yu xi loyuu re. Jlya tsa ti' ngu' cha' nu nchcui' yu bi', cha' nacui' yu cha' ñati tlyu ngua yu. Li' ndya'a jacua siyento tya'a ñati lo'o yu; pana nu lo'o ndyujui ñati ji'i yu, li' ngusna lyiji nu ñati tya'a ndya'a yu li'. Ndye cha' ji'i yu jua'a ti li'. ³⁷ Chaca quiya' ndyalaa sca ngu' Galilea tyempo lo'o nguscua ngu' nu laca cña xtañi ngu' quichi, jyo'o Judas ngua bi'. Ngusi'yana jyo'o Judas bi' ji'i tyuu tya'a ñati cha' tyu'u lca'a ngu' ji'i yu, cha' xuu tya'a ngu' lo'o ngu' sendaru. Lo'o li' ñi'ya nu ngua ji'i Teudas bi', jua'a ngua lo'o Judas bi', cha' ndyujui ñati ji'i yu. Ndye cha' ji'i yu jua'a ti li', ngusna lcaa ngu' tya'a ndya'a yu. ³⁸ Bi' cha' juani, tso'o la si ná sca na cua'ni na lo'o ngu' nu ndu nde liya' bi'; tso'o la si nga'aa cala' na ji'i ngu' bi'. Si ñati ti ngulo cña ji'i ngu' bi', tye cha' ji'i ngu' jua'a ti li'; ³⁹ si chañi cha' ycu' Ndyosi laca nu ngulo Ni cña ji'i ngu' bi', cu'ma ná nchca ji'i ma cua'ni tye ma cha' ji'i ngu' bi' li'. Na nxuu tya'a ma lo'o ycu' Ndyosi laca si cua'a ma ji'i ñati ji'i Ni.

⁴⁰ Ndyuna ngu' cusu' cha' nu nchcui' nu cusu' bi' lo'o ngu'. Li' ngusi'ya ngu' ji'i ngu' nu ndu nde liya' bi' cha' tyaa ngu' nde ni'i chaca quiya'. Ngulo ngu' cña ji'i xca cha' quiji' ji'i preso bi'. Li'

liñi tsa ngulo ngu' cusu' bi' cña ji'i preso bi', cha' nga'aa chcui' ngu' cha' ji'i Jesucristo lo'o xa' ñati. Lo'o cua ndye cha', li' ndyaa laja ti ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo. ⁴¹ Ndu'u ngu', chaa tsa ti' ngu' li', masi cua nchcube' ngu' nu laca loo bi' ji'i ngu' xqui'ya cha' ngusni ngu' cha' ji'i Jesús. ⁴² Lcaa tsa nclyu'u ngu' ji'i ñati ne' laa tonu, lo'o jua'a nde to' tyi ñati; xcui' nclyu'u ngu' cha' ji'i Jesucristo ji'i ngu', cha' Jesús laca ycu' nu Xu'na na, cha' bi' laca nu ntajatya tsa ngu' ji'i tya tsubi' la.

Nda ngu' cña ji'i nu cati tya'a ñati

6 Tyempo bi' ngua quiña'a la ngu' tya'a ngu' judío nu cua ngusni cha' ji'i Jesucristo, pana ná stu'ba ntsu'u tyiquee ngu' nu nchcui' cha' griego lo'o ngu' nu nchcui' cha' cña ji'i ngu' judío:

—Ná stu'ba ndacha ngu' na cacu nu cuna'a ti'i —nacu' ngu' nu nchcui' cha' griego—. Ná tso'o ndu'ni ngu', cha' nda ngu' ji'i nu cuna'a ti'i nu nchcui' cha' cña ji'i ngu' judío, lo'o jua'a ná nda ngu' ji'i nu cuna'a ti'i tya'a ya nu nchcui' cha' griego —nacu' ngu'.

² Bi' cha' nguane nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi' ji'i ngu' cha' tyu'u ti'i lcaa ngu' nu laca ñati ji'i Jesucristo, cha' chcui' ngu' lo'o ñati bi':

—Ntsu'u cña ji'i ya cha' culu'u ya cha' ji'i ycu' Ndyosi ji'i lcaa ñati —nacu' ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús bi'—, bi' cha' ná tso'o si xcui' ndya'a tyiquee ya ji'i na cacu ngu' re —nacu' ngu' bi'—. ³ Cu'ma ngu' tya'a na, tso'o la si sube ma tya chcati tya'a ngu' tya'a ma nu caca cña bi', cha' stu'ba ti xtyucua ngu' ji'i lcaa ngu' ti'i tya'a na. Nga'a cha' caca ngu' bi' ñati nu tso'o tsaa nchcui' ngu' ji'i, ñati nu nclyacua tso'o ti', ñati nu ntsu'u Xtyi'i ycu' Ndyosi ne' cresiya ji'i cha' ta la juersa ji'i, cha' taca cña'asi' tso'o ngu' lcaa na nu ntsu'u ji'na. Tso'o si jua'a laca ñati nu cua'a lo ma cña ji'i cha' caca ngu'

cña bi'. ⁴Li' caja la xi tyempo cha' chcuil' ya lo'o ycuil' Ndyosi, cha' culu'u ya cha' jil'i Jesucristo jil'i xa' ñati.

⁵—Tso'o lacua —nacuï lcaa ngu'—, jua'a cua'ni ya.

Li' ngusubi ngu' jil'i Esteban, sca yu nu jlya tsa ti' jil'i Jesucristo; chañi cha' ntsu'u Xtyi'i ycuil' Ndyosi ne' cresiya jil'i yu bi'. Lo'o jua'a ngusubi ngu' jil'i Felipe, lo'o jil'i Prócoro, lo'o jil'i Nicanor, lo'o jil'i Timón, lo'o jil'i Parmenas, lo'o jil'i Nicolás nu ngu' quich'i Antioquia. Ñi'ya nu jlya ti' ngu' judío, jua'a jlya ti' Nicolás nu ngua tya clyo la. ⁶Li' ndyaa lo'o lcaa ñati nu ndi'i bi' jil'i nu cati tya'a ngu' bi' slo nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ngua tsa'a jil'i Jesucristo tya clyo. Lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi' ni, nchcui' ngu' lo'o ycuil' Ndyosi cha' jil'i nu cati tya'a ngu' bi'. Cuati ngusta ya' ngu' hique nu cati tya'a ngu' bi' chacuayá' jil'i ycuil' Ndyosi, cha' tyanu ngu' lo cña bi'.

⁷Lcaa tsá nda ngu' cha' jil'i ycuil' Ndyosi lo'o quiña'a la ñati nu ntaja'a cua'a jyaca jil'i cha' bi'. Jua'a ngua quiña'a la ngu' nu ndyaca tsa'a cha' jil'i Jesucristo nde quich'i Jerusalén, lo'o jua'a ngua tyuu tya'a sti jo'ó jil'i ngu' judío nu ngusñi cha' jil'i Jesucristo li'.

Ngusñi ngu' jil'i Esteban

⁸Tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu Esteban bi' xqui'ya Xtyi'i ycuil' Ndyosi. Cua nda ycuil' Ndyosi chacuayá' cha' ngua'ni yu tyuu tya'a cña tonu cha' cube tsa ti' xa' ñati. ⁹Pana ntsu'u ñati nu lijya ngutu'u nde xa' loyuu nu naa Cirene, lo'o ngu' quich'i Alejandría, lo'o ngu' Cilicia, lo'o ngu' Asia; ca ta'a ngu' ndyaa' ngu' ne' laa jil'i ngu' libertades, su ndyu'u ti'i ngu' nu ngua preso jil'i ngu' tsubi' la. Li' nguxana ngu' bi' nxuu tya'a tsa ngu' lo'o Esteban. ¹⁰Ná ngua jil'i ngu' cua'ni ngu' ngana jil'i Esteban, cha' cua nda Xtyi'i ycuil' Ndyosi juersa jil'i yu cha' caja ñi'ya xtyacuï yu cha' lo'o ngu' bi'. ¹¹Li' nguane ngu' bi'

jil'i xa' ñati cha' ta ngu' xi cha' cuiñi lo'o ngu' quich'i. Nacuï ngu' cuiñi bi' cha' cua ndyuna ngu' cha' suba' nu nchcui' Esteban jil'i ycuil' Ndyosi; lo'o jua'a jil'i jyo'o Moisés nchcui' yu cha' cuxi, nacuï ngu' cuiñi bi'. ¹²Nda ngu' cuiñi bi' cha' bi' lo'o lcaa ngu' quich'i, masi lo'o ngu' cusu', masi lo'o ngu' nu nclyu'u cha' jo'ó ne' laa. Ndyuna ngu' cha' nu nchcui' nu ngu' cuiñi bi' lo'o ngu', ngunas'i tsa ngu' jil'i Esteban li'. Ngusñi ngu' jil'i yu, ndyaa lo'o ngu' jil'i yu slo ngu' nu laca loo cha' caca cuayá' jil'i yu lo'o ngu'. ¹³Lo'o jua'a ndacua nga'a ngu' nu nchcui' cha' cuiñi bi':

—Lcaa tsá chiya'a nchcui' nu qui'yu re —nacuï ngu' cuiñi bi'—. Nchcui' ca'a yu jil'i laa tonu re, lo'o jua'a nchcui' ca'a yu jil'i quityi nu nscua cña lo, la cui' cña nu ngulo ycuil' Ndyosi jil'na —nacuï. ¹⁴Cua ndyuna ya lo'o nchcui' yu re cha' cua'ni ñu'u Jesús jil'i laa tonu re, la cui' Jesús Nazaret ni. Lo'o jua'a xa' la cha' ngulu'u yu jil'i ñati, nu ná stu'ba lo'o cha' nu nguscua jyo'o Moisés cua sa'ni la; pana cua nguscua liñi jyo'o Moisés lcaa ña'a cña jil'i ycuil' Ndyosi nu nga'a cha' cua'ni na —nacuï nu ngu' cuiñi bi' jil'i ngu'.

¹⁵Ña'a tsa ngu' cusu' nu laca loo bi' jil'i Esteban li', cha' ñi'ya ña'a loo xca jil'i ycuil' Ndyosi, jua'a ña'a loo Esteban, cha' laca yu sca ñati nu lubii tsa cresiya jil'i.

Cha' nu nchcui' Esteban lo'o ngu' nu laca loo

7 Li' nchcuane xu'na sti jo'ó jil'i Esteban:

—¿Ha cha' liñi laca cha' nu nchcui' ngu' re? —nacuï.

²Nguxacuï Esteban cha' jil'i li':

—Cu'ma ngu' cusu', cu'ma ngu' tya'a quich'i tyi na —nacuï yu—, cui'ya ma cha' clyu ti' 'na, chcuil' na' xi lo'o ma —nacuï yu—. Tlyu tsa cha' ntsu'u jil'i ycuil' Ndyosi nu ndu'ni tlyu na jil'i Ni. Cua sa'ni ngulu'u loo Ni jil'i jyo'o cusu' jil'na

nu ngua naa Abraham. Tya ndi'i jyo'o cusu' bi' nde quichi' tyi yu, nde loyuu su cuentya Mesopotamia, cha' bilya tyalaa yu ca quichi' Harán nu ngua li'. ³“Xtyanu nu'u j'i' loyuu quichi' tyi nu'u, tyu'ut-su' nu'u j'i' ngu' tya'a nu'u”, nacui' ycu' Ndyosi j'i' Abraham bi' li'. “Tsa nu'u ca chaca chalyuu ca su culu'u na' jinu'u' cha' tyi' nu'u”, nacui' Ni. ⁴Bi' cha' ngutu'u Abraham loyuu j'i' ngu' Caldea, ndyaa yu quichi' Harán, ndyanu yu ca quichi' bi' tyu'u yija. Nu lo'o ngujui' sti Abraham, li' ngulo ycu' Ndyosi cña j'i' yu cha' tsa yu tyijyu' la ña'a cuayá' nu ndyalaa yu loyuu re su ndi' na juani. ⁵Pana ná nda ycu' Ndyosi chacuayá' caja yuu j'i' yu tsiya' ti, lo'o jua'a ni sca sñi' Abraham ná ntsu'u tyempo bi'. Li' nchcui' ycu' Ndyosi lo'o yu: “Ta na' yuu re jinu'u, jua'a j'i' sñi' nu'u ca tiya' la, nu lo'o cua ntsu'u nu sube jinu'u”, nacui' ycu' Ndyosi j'i' yu. ⁶Lo'o li' nda ycu' Ndyosi cha' lo'o Abraham chaca quiya': “Tsa sñi' ste' nu'u nde ca chaca chalyuu”, nacui' Ni. “Li' tyanu ñati' jinu'u' tyijyu' chaca tyajacua siyento yija, su xcube' ngu' ca tyi j'i' ñati' jinu'u”, nacui' Ni. “Ntsu'u cha' cua'ni ngu' cña j'i' ngu' ca tyi bi' laja ti, ná lo'o caya'. ⁷Li' xcube' na' j'i' ngu' bi' xqui'ya cha' ti' tsa xcube' ngu' j'i' ñati' jinu'u. Tyu'u ñati' jinu'u loyuu bi' li', tyaa ngu' ca nde chaca quiya', cua'ni tlyu ngu' bi' jna' li'.” ⁸Ngüüni cha' j'i' ycu' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham li'; bi' cha' ngulo Ni cña j'i' yu cha' xi'yu ngu' quiji' lcaa nu qui'yu sñi' yu, cha' jua'a tyi'u ti' sñi' yu cha' cua ngüüni cha' j'i' ycu' Ndyosi lo'o sti ngu'. Jua'a ngua cha', ngusi'yu jyo'o Abraham quiji' sñi' nu ntsu'u cua sñu' ti tsa ngula; la cui' Isaac ngua naa sñi' yu. Nu lo'o cua ngusu' jyo'o Isaac bi', li' ngula sñi' yu, lo'o la cui' jua'a ngua'ni yu, cha' ngusi'yu quiji' sñi' yu. Jacob ngua naa sñi' yu, lo'o li' tii tyucuaa tya'a sñi' ngula

j'i' jyo'o Jacob bi'; jyo'o cusu' j'i' lcaa na laca ngu' bi'.

⁹Tsaca sñi' Jacob ngua naa José. Ngua sca tsa ngua ñasi' tsa tya'a yu j'i' nu José bi', bi' cha' ndyujui' ngu' j'i' yu j'i' xa' ñati. Ngüü'ya ngu' j'i' nu José bi', ndyaa lo'o ngu' j'i' yu ca loyuu su cuentya Egipto. Pana ná ngulaya' ycu' Ndyosi j'i' José, ¹⁰ngua'ni Ni cha' nga'aa ngua'ni cuxi' ngu' lo'o yu li'. Tyempo bi' ntsu'u rey j'i' ngu' Egipto nu ngua naa Faraón, lo'o li' ngua'ni ycu' Ndyosi cha' ngua cuayá' ti' Faraón cha' ngu' tii ngua nu José bi'. Bi' cha' ndiya ti' rey Faraón j'i' yu, nda rey cña j'i' yu, cha' ngua nu José bi' loo j'i' lcaa ngu' Egipto, lo'o jua'a j'i' lcaa msu nu ntsu'u toni' j'i' rey Faraón bi'.

¹¹Lo'o li' ndyalaa sca jbi'ña loyuu Egipto, lo'o jua'a ca loyuu su cuentya Canaán. Ti' tsa ña'a ndyanu ngu', nga'aa ngujui' na cacu jyo'o cusu' j'i'na. ¹²Li' ngujui' cha' j'i' Jacob cha' tya ntsu'u na cacu ngu' ca loyuu Egipto, bi' cha' ngulo yu cña j'i' sñi' yu cha' tsa squi'ya ngu' nscua' cha' cacu ngu' lo'o tya'a ngu', la cui' sñi' yu bi' laca jyo'o cusu' j'i'na. Li' ndyaa ngu' bi' sca quiya'. ¹³Lo'o ndyaa ngu' nu nchca tyucuaa quiya', li' ngua cha' ndyuloo ngu' j'i' jyo'o José, cha' la cui' tya'a ngu' laca yu. Ngua cuayá' ti' rey Faraón tilaca laca sti José, tilaca laca tya'a yu li'. ¹⁴Lo'o li' nda José cha' ndyaa cacha' j'i' sti yu cha' tyaa nu cusu' ca su ndi' yu lo'o lcaa tya'a yu. Cua ntsu'u snayala tyii nga'yu tya'a ngu' tya'a sti José tyempo bi'. ¹⁵Ndyaa nu Jacob bi' nde loyuu su cuentya Egipto lo'o lcaa tya'a ngu' li', jua'a tya ndalo nu cusu' xi' tyu'u yija hasta ña'a cuayá' nu ngujui' yu. Li' ngujui' lcaa sñi' jyo'o Jacob, nu jyo'o cusu' j'i'na bi' ni. ¹⁶Pana ná ndyanu tyijya jyo'o cusu' j'i'na ca loyuu su cuentya Egipto, cha' nu lo'o ndu'u ngu' ndyaa ngu', ndyaa lo'o ngu' j'i' tyijya jyo'o bi', cha' xatsi' ngu' j'i' ty-

ijya chaca quiya' ne' tyuquee nde quichi Siquem; tyuquee bi' ngua nu ngüi'ya jy-o'o Abraham ji'i' ngu' Hamor nu ngua tya sa'ni la, cha' tsaa sñi' tsaa xatsi' ji'i' ycu'i'.

¹⁷ 'Cua ndyatü la tya'a jyo'o cusu' ji'na ca loyuu su cuentya Egipto; li' ndyalaa tyempo nu nchcui' ycu'i' Ndyosi lo'o jy-o'o Abraham nu ngua sa'ni la, tyempo cha' tyu'u ngu' tyaa ngu'. ¹⁸ Xa' rey ngua loo ji'i' ngu' Egipto li', nu bilya cuna tilaca ngua jyo'o José bi'. ¹⁹ Nguñilo'o rey bi' ji'i' jyo'o cusu' ji'na, nguxcube' rey bi' ji'i' ngu'. Jua'a ngulo rey bi' cña cha' xcuaa ngu' ji'i' lcaa cubi' qui'yu ji'i' ngu', cha' cajaa cubi', cha' nga'aa catü la ngu' bi'. ²⁰ Tyempo bi' ngula jyo'o Moisés, lo'o jua'a tso'o tsa ntsu'u tyiquee ycu'i' Ndyosi ña'a ji'i' nu piti bi'. Sna co' ti nguti'i' yu lo'o xtya'a yu lo'o sti yu, cha' nguxcati' xtya'a yu ji'i' yu. ²¹ Li' ndyalaa tyempo nu ntsu'u cha' xcuaa ngu' cusu' ji'i' cubi' bi'. Pana sca nu cuna'a sñi' rey xña'a bi' nquije cubi' bi' ji'i', ndy-i'ya ji'i' ndyaa to' tyi li' cha' caca cubi' sñi' miña'a. ²² Nu lo'o cua ngusu' la nu Moisés bi', ngua tsa'a yu lcaa cha' nu jlo ti' ngu' tii nde loyuu su cuentya Egipto. Jlo tsa ti' nu Moisés bi' ña'a cha' nu chcu'i' yu lo'o ngu', cha' ngua tsa ji'i' yu.

²³ 'Cua ntsu'u tu'ba yija Moisés, lo'o nti' tsa yu tsaa na'a yu ji'i' ngu' Israel tya'a yu, si tso'o ndi'i' ngu'. ²⁴ Li' na'a yu ji'i' sca ngu' Egipto nu ti' tsa nchcube' ji'i' sca ngu' Israel. Nguxtyucua Moisés ji'i' nu ngu' tya'a yu bi', ngujui'i' yu ji'i' nu ngu' Egipto bi' ña'a cuayá' nu ndyujuii yu ji'i' bi'. ²⁵ Ndi'ya ngulacua ti' Moisés li': "Juani ngua cuayá' ti' tya'a na' cha' cua'ni lyaá Ni ji'i' ngu' Israel tya'a na' xqui'ya na'". Jua'a ngulacua ti' nu Moisés bi', pana si'i cha' bi' nti' ngu' Israel tya'a yu. ²⁶ Nguxee chaca tsá ndyalaa yu ca su ngusu'u tya'a tucua tya'a ngu' Israel. Ná ndiya ti' Moisés cha' nxuu tya'a ngu' bi': "¿Ni cha' laca

nxuu tya'a ma?" nacui' yu ji'i' ngu' li'. "La cui' ca ngu' tya'a na laca ma. Ná tso'o cha' nxuu tya'a ma." ²⁷ Li' ntejeya' chaca nu xña'a la bi' ji'i' Moisés, nguxacu'i' cha' ji'i' yu ndi'ya: "¿Tilaca laca nu nda chacuayá' jinu'u cha' caca nu'u loo ji'i' cua?" nacui' ji'i' nu Moisés bi', "¿Ha cua'ni cuayá' nu'u ji'i' cua?" nacui'. ²⁸ "Ñi'ya nu ndyujuii nu'u ji'i' nu ngu' Egipto bi' la caa, ¿ha jua'a cujuui nu'u jna' nti' nu'u juani?" ²⁹ Nu lo'o ndyuna Moisés cha' bi', li' ngusna yu, ndyaa yu ca chaca chalyuu su naa Madián. Ngu' xta laca nu Moisés bi', nu nguti'i' yu loyuu bi'. Ngujui clyo'o yu li', lo'o jua'a ngujui tucua tya'a sñi' qui'yu yu.

³⁰ 'Cua nteje tacui tu'ba yija, li' ntsu'u sca tsá nga'a Moisés sca loyuu btyi su ná ntsu'u hitya nu co'o ngu'. Cacia ti sca ca'ya nu naa Sinaí, ca bi' ndya'a yu li'. Na'a yu sca yaca quiche' ndyaqui, pana laja quii' bi' ngulu'u loo sca xca ji'i' ycu'i' Ndyosi ji'i' yu. ³¹ Ndube tsa ti' Moisés li'. Ndyaa yu cacua la xi slo yaca quiche' bi', lo'o li' ndyuna yu cha' nu nchcui' ycu'i' Ndyosi nu Xu'na na lo'o yu: ³² "Ycu'i' Ndyosi laca na'", nacui' nu Xu'na na. "La cui' na' laca, ngua'ni tlyu jyo'o cusu' jinu'u jna'", nacui' Ni. "Lo'o jyo'o Abraham, lo'o jyo'o Isaac, lo'o jyo'o Jacob ngua'ni tlyu ngu' 'na." Ndyutsij tsa nu Moisés bi' li', hasta nchcuá tya yu; nga'aa ngua ña'a cui'ya yu ji'i' quii' tsiya' ti. ³³ Chaca quiya' nchcui' ycu'i' nu Xu'na na lo'o yu li': "Clyo clyu nu'u caña nu nga'a quiya' nu'u", nacui' Ni, "cha' slo na' ndü nu'u. Tacati tsaa ca nde cha' ycu'i' Ndyosi laca na'. ³⁴ Cua na'a na' ji'i' lcaa ngu' Israel tya'a nu'u ca su ndi'i' ngu' nde loyuu Egipto. Cua ngusubi na' ji'i' lcaa cu'ma cha' caca ma ñati' 'na, pana juani lye tsa nchcube' ngu' cuxi bi' ji'i' ñati' 'na. Ndyuna na' cha' xñi'i' tsa ndañi nxi'ya ngu', bi' cha' ndyalaa na' cha' cua'ni lyaá na' ji'i' ngu'. Juani culo na' cña jinu'u

cha' xtyuū nu'u tyaa nu'u nde loyuu su cuentya Egipto chaca quiya'."

³⁵ Nu ngua sa'ni la ná ntaja'a ngu' Israel tya'a yu cha' caca nu Moisés bi' loo ji'i ngu': "¿Tilaca laca nu nda chacuayá' jinu'u cha' caca nu'u loo ji'i cua, cha' cua'ni cuayá' nu'u ji'i cua?" nacui ngu' ji'i yu sa'ni la. Pana la cui' Moisés bi' ni, cua ngusubi ycuí' Ndyosi ji'i yu cha' caca yu loo ji'i ngu' Israel tya'a yu, cha' cua'ni lyaá Ni ji'i ngu' bi', cha' ti' tsa nchcube' ngu' bi'; bi' cha' ngulo ycuí' Ndyosi cña ji'i Moisés nu lo'o na'a yu ji'i xca ji'i ycuí' Ndyosi ndu laja yaca quiche' su ndyaquí bi'. ³⁶ Nda ycuí' Ndyosi chacuayá' ji'i jyo'o Moisés cha' cua'ni yu cña tonu cha' cube ti' ngu' ca loyuu su cuentya Egipto. Xqui'ya cha' ngua ji'i yu ngua'ni yu cña tonu bi', bi' cha' ngua ji'i yu ngulo yu cña ji'i lcaa ngu' Israel tya'a yu, cha' ngutu'u ngu' loyuu su cuentya Egipto nguta'a lo'o Moisés ji'i ngu' bi'. Xa' ngua'ni yu cña tonu to' tyujo'o nu naa Tyujo'o Nga'a. Li' nguta'a yu lo'o ngu' nde sca loyuu btyi su ná ntsu'u hitya nu co'o ngu', lo'o jua'a chaca quiya' ngua'ni yu cña tonu cha' cube ti' ngu' ji'i ycuí' Ndyosi. Cua tu'ba yija nguta'a nu Moisés bi' lo'o ngu'. ³⁷ La cui' Moisés ngua nu nchcui' lo'o ngu' bi' ndi'ya: "Cua ngulo ycuí' Ndyosi cña jna' cha' ta na' cha' ji'i Ni lo'o ma, la cui' jua'a culo Ni cña ji'i chaca ngu' tya'a na nde loo la", nacui' nu Moisés bi' ji'i ngu' nu ngua li'. ³⁸ La cui' Moisés bi' nga'a lo'o ngu' ca su ndyu'u ti'i ngu' cla'be loyuu btyi bi'. Li' nchcui' xca ji'i ycuí' Ndyosi lo'o nu cusu' bi' ca lo xlya ca'ya su naa Sinaí. Lo'o jua'a nda Moisés cha' bi' lo'o lcaa ngu' bi', la cui' jyo'o cusu' ji'na laca ngu' bi'. Nu cha' nu cua nchcui' Moisés lo'o ngu' bi' li', ná nga'a cha' tye cha' bi' tsiya' ti; bi' cha' tya ntsu'u cha' nu nguscua jyo'o Moisés bi', cha' ca cuayá' ti' na ji'i juani.

³⁹ Pana ná ndyuna tso'o jyo'o cusu' ji'na cha' nu nda Moisés lo'o ngu', cha'

ná nti' ngu' cua'a jyaca ngu' ji'i. Ndyi'u tsa ti' ngu' cha' ji'i loyuu su cuentya Egipto, bi' cha' ngua ti' ngu' xtyuū ngu' loyuu bi' chaca quiya'. ⁴⁰ Tya ntsu'u nu Moisés bi' lo ca'ya, lo'o li' ndi'ya nguane ngu' ji'i jyo'o Aarón nu ngua sca sti jo'ó: "¿Ha ná cuiñá nu'u sca jo'ó cuentya ji'na cha' cua'ni tlyu na ji'i, ñi'ya ndu'ni tlyu ngu' ji'i sca jo'ó?" nacui' ngu' ji'i nu Aarón bi'. "Cua ngulu'u Moisés tyucui' ji'na su ngutu'u na loyuu su cuentya Egipto, pana juani nga'aa jlo ti' na na laca ngua ji'i yu bi'." ⁴¹ Li' ngüiñá ngu' sca toro cuañi' lo'o oro cha' caca bi' jo'ó ji'i ngu'. Ndyujuii ngu' bata ca slo jo'ó bi' ji'i ngu', cha' ta ngu' msta' ji'i jo'ó, cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i jo'ó bi'. Chaa tsa ti' ngu' lo'o na'a ngu' ji'i jo'ó nu ngüiñá ycuí' ca ngu' ji'i. ⁴² Xa' ña'a cha' ngulacua ti' ycuí' Ndyosi ña'a Ni ji'i ngu': "Culaya' na' ji'i ngu' jua tsiya' ti cha' ndyu'ni ngu' cña cuxi bi' li'", nacui' Ni. "Xcui' cha' xña'a nti' ngu' jua." Jua'a ngulacua ti' ycuí' Ndyosi, bi' cha' nguxtyanu Ni ji'i ngu' cha' cua'ni tlyu ngu' bi' ji'i lcaa na nu ntsu'u nde cua; jo'ó laca cuichaa ngua ti' ngu' li', jo'ó laca co' ngua ti' ngu', lo'o cualya, lo'o cuii. Xcui' cha' cuxi ngua'ni ngu' li'. Cuentya ji'i cha' cuxi nu ngua'ni ngu', bi' laca cha' nu nguscua jyo'o cusu' lo quityi ji'i ycuí' Ndyosi ndi'ya:

Ngu' Israel laca lcaa ma; nguta'a yu'u ma tu'ba yija lo nati' btyi, nacui' ycuí' Ndyosi.

¿Ni cha' laca ná ngua'ni tlyu ma 'na tyempo bi' lo'o ndyujuii ma na'ni bi'?

Si'i na tyucui tyiquee ma nda ma na'ni bi', cha' caca ni' msta' na.

⁴³ Ndyi'ya lo'o ma ji'i ni'i sube ji'i jo'ó Moloc,

ndyi'ya lo'o ma ji'i sca cuii nu laca jo'ó Renfán;

tucua tya'a jo'ó bi' ngüiñá ma cha' caca jo'ó bi' xu'na ma.

Bi' cha' cua'ni na' cha' tsaá lo'o ngu' xa' tsu' ji'í ma nde chaca chalyuu nu ty-ijyu' la;

tsaa ma chaca tsu', nde quichi Babilonia cha' chcube' ma cajua.

Jua'a nchcui' ycuí' Ndyosi lo'o nguscua jyo'o cusu' cha' ji'í Ni lo quityi nu ngua sa'ni.

⁴⁴ Nguta'a yu'u jyo'o cusu' ji'na ca lo natí' btyi. Ntsu'u sca ni'í quiji' na'ni ti ji'í ngu', nu ndyi'ya lo'o ngu' ji'í ndya'a ngu', cha' ndyi'u ti' ngu' ji'í ycuí' Ndyosi xqui'ya ni'í quiji' bi'. Ycuí' Ndyosi ngulu'u cña ji'í jyo'o Moisés bi' ñi'ya nu cuiñá ngu' ni'í bi'. ⁴⁵ Nu lo'o ngujuii nu Moisés bi', li' ngusubi Ni ji'í jyo'o Josué cha' caca yu loo ji'í jyo'o cusu' ji'na. Lo'o ni'í quiji' bi', ñaa lo'o ngu' ji'í lo'o ndyalaa ngu' loyuu re. Li' ngulo'o ycuí' Ndyosi ji'í xa' la ñatí, ngulo'o Ni ji'í lcaa ngu' ca tyi bi', cha' tyanu yuu re laja ti. Nguxtyanu ngu' ji'í ni'í quiji' bi' to' tyi sca ñatí hasta ña'a cuayá' nu ndyalaa tyempo lo'o ngua jyo'o David loo ji'í ngu'. ⁴⁶ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ycuí' Ndyosi ña'a Ni ji'í nu David bi'. Li' ngua ti' David cuiñá sca ni'í su caca tyi ycuí' Ndyosi, cha' ycuí' Ndyosi laca loo ji'í ñatí ji'í Jacob. ⁴⁷ Pana ná tso'o nti' ycuí' Ndyosi cha' cua'ni David jua'a; nu lo'o cua nguloo sñi' jyo'o David nu ngua naa Salomón, li' nda ycuí' Ndyosi chacuayá' ji'í yu cuañi' bi', cha' cuiñá yu ni'í bi'. ⁴⁸ Lo'o ycuí' Ndyosi ni, ná ntaja'a Ni tyanu Ni ne' ni'í nu ngüiñá ñatí ti, cha' laca ycuí' Ndyosi loo ji'í lcaa ca chalyuu. Ñi'ya nguscua sca jyo'o cusu' cha' cuentya ji'í ycuí' Ndyosi tya sa'ni la:

⁴⁹ Ntsu'u tyi na' nde cua, nacuí ycuí' Ndyosi nu Xu'na na.

Sca ti na' ndyi'ya loo na' ji'í tyucui ña'a chalyuu, nacuí Ni,

bi' cha' ná ca cuiñá sca ñatí chalyuu sca ni'í su tyi'í na', nacuí Ni,

ná ntsu'u su xtyii cña' na'.

⁵⁰ Ycuí' na' ngüiñá na' lcaa na nu ntsu'u tyucui ña'a chalyuu.

⁵¹ Tya nchcui' la Esteban lo'o ngu' cusu' li':

—Ná ntaja'a ma taquiya' ma cha' nu nchcui' ycuí' Ndyosi lo'o ma. Tacalya tsa hique ma, cha' ná nduna ma cha' ji'í ycuí' Ndyosi tsiya' ti; jua'a lcaa tsa chí' nti' ma lo'o ncliyacia ti' ma cha' ji'í Xtyi'í ycuí' Ndyosi. La cui' ñi'ya ngua'ni jyo'o cusu' ji'na cha' cuxi sa'ni, la cui' jua'a ndyu'ni ma juani. ⁵² Cua ngxucube' jyo'o cusu' ji'na ji'í lcaa jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'í ycuí' Ndyosi cha' nchcui' Ni lo'o ñatí cua sa'ni. Cua ndyujuii ngu' bi' ji'í jyo'o cusu' nu nguscua cha' ji'í ycuí' Ndyosi ndi'ya: “Tyalaa sca ñatí nde chalyuu re; xcui' lubii tsa cresiya ji'í yu bi' caca”, nacuí jyo'o cusu' bi'. Lo'o jua'a tsubi' ti cua ndyalaa la cui' ñatí nu nchcui' quityi cha' ji'í. Chiya'a tsa ngua'ni ma nu lo'o ndyujuii ma ji'í yu.

⁵³ Xca ji'í ycuí' Ndyosi laca nu nda cha' ji'í ycuí' Ndyosi lo'o ma sa'ni la, cña nu ngulo ycuí' Ni ji'í ma laca cha' bi'. Tya ntsu'u quityi bi' ji'í ma juani, pana ná ntaja'a ma taquiya' ma ji'í cha' nu nchcui' ycuí' Ndyosi lo'o ma lo quityi bi'.

Ndyujuii ngu' ji'í Esteban

⁵⁴ Nu lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Esteban, ngua ñasi' tsa ngu' li', tyaala tsa ndi'í cloo ngu' cha' ñasi' ngu'. ⁵⁵ Nxña'a Esteban nde cua, li' na'a yu sca xee tlyu tsa nu ngua'ni Xtyi'í ycuí' Ndyosi cha' ña'a yu ji'í; xee ji'í ycuí' Ndyosi ngua bi'. Lo'o li' na'a yu ji'í ycuí' Jesús ndu la'a tsu' cui' ca su ntucua ycuí' Ndyosi.

⁵⁶ —Ña'a ma yi'a —nacuí Esteban ji'í ngu' li'—, cua ngusaala ycuí' Ndyosi nde cua —nacuí—. Cua na'a na' ji'í ycuí' nu nda Ni ji'í lijya cha' laca yu ñatí, ndu yu la'a tsu' cui' ca su ntucua ycuí' Ndyosi.

⁵⁷ Cuii tsa ngusi'ya ngu' li', ndacu' ngu' jyaca ngu' cha' nga'aa nti' ngu' cuna ngu' cha' nu nchcui' Esteban.

⁵⁸Ntejeya' ngu' ji'i nu Esteban bi', lo'o li' yala ntchaa ngutu'u ngu' ndyaa lo'o ngu' ji'i yu nde to' quichi. Li' ngu' quee ji'i yu cha' cujuui ngu' ji'i yu, pana ngusta ngu' bi' ste' ngu' ca su ndu sca yu cuañi' nu naa Saulo. ⁵⁹Laja lo'o ngu' quee ji'i nu Esteban bi', nchcui' yu lo'o Jesús:

—Jesús Xu'na na' —nacui Esteban—, cua'ni nu'u cha' tso'o qui'ya nu'u cresiya jna'.

⁶⁰Li' ngucha sti' yu lo'o lye tsa nchcui' yu chaca quiya':

—Xu'na na' —nacui yu—, ná sta nu'u qui'ya ji'i ñati re cha' ngu' quee jna' —nacui Esteban ji'i Jesús.

Lo'o jua'a tsa tsiya' ca ngujui yu li'.

Tyaala tsa Saulo ji'i ñati ji'i Jesucristo

8 Tso'o tsa ngua ti' nu Saulo bi', cha' cua ndyujui ngu' ji'i Esteban. La cui' tsa bi' nguxana yu, ti' tsa nchcube' yu ji'i ngu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo ca quichi Jerusalén. Lya' tsa ti' yu ji'i ngu' bi'; bi' cha' ngusni' ngu' tyucui, ndyaa ngu' xa' la quichi nde loyuu su cuentya Judea, lo'o jua'a loyuu su cuentya Samaria. Pana nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya clyo ni, ndyanu ngu' bi' nde Jerusalén. ²Lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu xni'i tsa ti' xqui'ya cha' ngujui Esteban. Tyuu tya'a ngu' bi', ngu' nu tyucui tyiquee ngu' ndyu'ni tlyu ngu' ji'i ycu' Ndyosi ni, ndyaa lo'o ngu' bi' ji'i jyo'o Esteban ca su nguatsi'; jua'a nxi'ya tsa ngu' nu ndyaa lo'o ji'i bi'. ³Lo'o nu Saulo bi' ni, ngua ti' yu cha' lye tsa xcube' yu ji'i lcaa ñati ji'i Jesucristo li'. Ndyati' yu ca ni'i ji'i ngu', ntejeya' yu ji'i ngu' qui'yu bi', ntejeya' yu ji'i ngu' cuna'a bi', cha' tyaa lo'o yu ji'i ngu' ne' chcu'a.

Ndyalaa cha' ji'i Jesús loyuu su cuentya Samaria

⁴Lo'o nu ngu' nu ndyaa xa' quichi bi' ni, nda ngu' cha' ji'i Cristo nu Xu'na na lo'o ngu' lcaa quichi ca su ndyaa ngu'.

⁵La cui' jua'a ndya'a sca ñati nu naa Felipe, ndyaa yu nde loyuu su cuentya Samaria; li' ndyalaa yu sca quichi ca bi', nda yu cha' ji'i Jesucristo lo'o ngu' quichi bi'. ⁶Tso'o tsa ndyuna lcaa ngu' quichi cha' bi', lo'o jua'a na'a ngu' cña tonu cuentya ji'i ycu' Ndyosi nu ngua'ni Felipe slo ngu'. ⁷Ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o tyuu tya'a ngu' quicha, jua'a ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' nu ngusni' cui' cuxi ji'i. Cui' nxi'ya ngu' nu ntsu'u cui' cuxi ji'i, cuati ndu'u nu cui' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu' bi' ndyaa. Lo'o jua'a ngua tso'o ngu' nu quicha quiya', ngua tso'o ngu' nu nchcu' tyijya. ⁸Tso'o tsa ntsu'u tyiquee lcaa ngu' quichi bi' li'.

⁹Quichi bi' ndi'i sca nu qui'yu nu naa Simón, ngu' cucha'a laca bi'. Nchcui' nu Simón bi' cha' ngu' tlyu laca ycu' ca; lo'o jua'a ngusni' ngu' quichi cha' nu nchcui', jlya ti' ngu' cha' laca nu Simón bi' sca ñati tlyu. ¹⁰Ndaquiya' ngu' culiya' ji'i; lo'o jua'a ngu' ti'i, lo'o ngu' nu laca loo ji'i quichi, lo'o nu sube, lcaa ngu' lo'o tya'a ngu' ndyuna tso'o ngu' lcaa cha' nu nchcui' nu Simón bi'.

—Cua nda ycu' Ndyosi chacuayá' ji'i nu qui'yu re cha' cua'ni cua' ña'a ca cña tonu nu nti' yu cua'ni yu —nacui ngu' quichi bi' li'.

¹¹Cua tyuu yija ngua'ni cucha'a nu Simón bi' ji'i lcaa ñati quicha, bi' cha' jlya ti' ngu' lcaa cha' nu nchcui' yu cucha'a bi', nu lo'o bilya tyalaa Felipe quichi bi'. ¹²Li' ndyalaa Felipe ca bi', nda yu cha' ji'i Jesucristo lo'o lcaa ngu' quichi; ndacha' yu ji'i ngu' ñi'ya caca si laca ycu' Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. Ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Felipe li', ngusni' ngu' cha' bi'; bi' cha' ntyucuatya

yu ji'li lcaa ñati nu ngusni cha' bi', masi ngu' qui'yu, masi ngu' cuna'a. ¹³Lo'o ycu'i Simón ni, ngusni cha' bi' li', jua'a ntyucuatya Felipe ji'li. Li' lcaa tsa ndya'a lca'a ji'li Felipe, cha' ndube tsa ti' Simón lo'o na'a lcaa cña tonu nu ngua'ni nu Felipe bi'.

¹⁴Li' ndyuna ngu' nu ngua tsa'a ji'li Jesucristo nu ndyanu ca Jerusalén cha' lo'o ngu' Samaria bi', cua ngusni ngu' cha' ji'li ycu'i Ndyosi. Cuati ngulo ngu' bi' cña ji'li Pedro lo'o Juan cha' tsaangu' ca loyuu su cuentya Samaria bi'. ¹⁵Ndyalaa ngu' ca bi', li' nchcui' ngu' lo'o ycu'i Ndyosi cuentya ji'li lcaa ngu' quichi nu cua ngusni cha' ji'li Jesucristo ca bi', ngüijña ngu' ji'li ycu'i Ndyosi cha' ta Ni Xtyi'i ycu'i Ni, cha' tyanu Ni ne' cresiya ji'li ngu' bi'. ¹⁶Bilya tyanu Xtyi'i ycu'i Ndyosi ne' cresiya ji'li ngu' bi', masi cua ntyucuatya Felipe ji'li ngu' nu lo'o ngua ti' ngu' caca ngu' ñati ji'li Jesucristo. ¹⁷Ngusta ya' Pedro lo'o Juan hique ngu', li' ndyanu Xtyi'i ycu'i Ndyosi ne' cresiya ji'li ngu' bi'.

¹⁸⁻¹⁹Na'a Simón cha' nu lo'o ngusta ya' ngu' nu ngua tsa'a ji'li Jesucristo hique ngu', ndyanu Xtyi'i ycu'i Ndyosi ne' cresiya ji'li ngu' li'. Nchcui' Simón lo'o ngu' bi' li':

—Ta na' cni ji'li ma si xtyucua ma jna' cha' jua'a cua'ni na' xi cña jua —nacui Simón—. Lo'o na' nta' cha' sta ya' na' hique ñati cha' tyanu Xtyi'i ycu'i Ndyosi ne' cresiya ji'li ngu' —nacui.

²⁰—Stu'ba ti cua'ni tye ycu'i Ndyosi jinu'u lo'o lcaa cni jinu'u —nacui Pedro ji'li Simón li'—. Nu cha' tso'o nu ntsu'u ji'li ycu'i Ndyosi, ná taca ca caya' bi' —nacui—. ²¹Ná ntsu'u cha' jinu'u lo'o ycu'i Ndyosi tsiya' ti, bi' cha' ná ta Ni chacuayá' jinu'u cha' cua'ni nu'u cña lo'o ya. ²²Culochu' nu'u ji'li cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya jinu'u, cha' caca chcui' nu'u lo'o ycu'i Ndyosi cha' cui'ya Ni cha' clyu ti' jinu'u ji'li lcaa cha' cuxi

nu ngua'ni nu'u. ²³Jlo ti' na' lcaa ña'a cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya jinu'u, cha' tyaala tsa nu'u; ya' nu xña'a cua ntsu'u nu'u, bi' cha' ndacha' na' jinu'u juani cha' culochu' nu'u ji'li cha' cuxi nu ntsu'u jinu'u.

²⁴Nguxacui Simón cha' ji'li ngu' li':

—Cua'ni ma cha' tso'o chcui' ma lo'o ycu'i nu Xu'na na cuentya jna' —nacui Simón ji'li ngu'—, cha' cui'ya Ni cha' clyu ti' na —nacui—, cha' nga'aa cua'ni ycu'i Ndyosi ñi'ya nu nacui ma jna'.

²⁵Quiña'a la cha' ji'li ycu'i Ndyosi ngulu'u Pedro lo'o Juan ji'li ngu' li', nchcui' ngu' ñi'ya ngua lcaa cha' ji'li Jesús. Lo'o li' ndu'u ngu' yaa ngu' nde Jerusalén. Cla'be tyucui nteje tacui ngu' tyuu quichi loyuu su cuentya Samaria, ngulu'u ngu' ji'li ngu' lcaa quichi bi' ñi'ya nu ndu'ni lyaá Jesús ji'li ñati chalyuu.

Ndyacua tya'a Felipe lo'o sca ngu' Etiopía

²⁶Lo'o li' nchcui' sca xca ji'li ycu'i Ndyosi lo'o Felipe:

—Nslo nu'u tyucui nu ndu'u Jerusalén ndyaa nde quichi Gaza. Tsa nu'u xi tyucui bi' —nacui xca bi' ji'li Felipe.

Nsca tyucui bi' nde sca nati' btyi su ná ntsu'u hitya. ²⁷Li' ndu'u Felipe ndyaa tyucui bi', lo'o li' na'a ji'li sca nu qui'yu ngu' Etiopía. Sca ñati tlyu laca nu cusu' bi', cha' laca yu loo ji'li lcaa cni nu ntsu'u ji'li reina nu laca loo ji'li loyuu Etiopía bi'; nu cuna'a reina bi' ngua naa Candace. Cua ndyaa nu qui'yu bi' Jerusalén cha' cua'ni tlyu yu ji'li ycu'i Ndyosi. ²⁸Li' nguxtyuu tyucui ñaa yu cha' tyaa quichi tyi yu. Ntucua yu ne' carreta nu ntojolaqui cuayu ji'li, nchcui' yu lo quityi nu nguscua jyo'o Isaías cuentya ji'li ycu'i Ndyosi. ²⁹Nchcui' ycu'i Ndyosi lo'o Felipe li'; Xtyi'i ycu'i Ni nu ndyanu ne' cresiya ji'li Felipe nchcui' ndi'ya:

—Yaa nu'u cha' jyacua ji'i carreta jua —nacui Ni ji'i Felipe.

³⁰Ngusna tsa Felipe ndyaa lca'a ji'i carreta li'. Sii' ti carreta ndya'a xi, lo'o jua'a ndyuna cha' nu nchcui' nu cusu' bi' lo quityi laja lo'o ntucua ne' carreta; la cui' quityi nu nguscua jyo'o Isaías ngua bi'. Li' nguxana nchcui' Felipe lo'o nu cusu' bi':

—¿Tsa xi la? —nacui Felipe ji'i.

—Tsa'a xi.

—¿Ha nchca cuayá' ti' nu'u cha' nu nchcui' nu'u lo quityi cua? —nacui Felipe ji'i.

³¹—Ná nchca jna' cha' ná ntsu'u nu culu'u 'na —nacui nu cusu' bi' li'—. Tyacuí nu'u ne' carreta re cha' tyaa na stu'ba ti.

Li' ndyaa tucua Felipe ne' carreta lo'o nu cusu' bi'. ³²Stu'ba ti nchcui' tyucuaa ngu' lo quityi ji'i ycuí' Ndyosi nu ntsu'u ya' nu cusu' bi'; la cui' laca' quityi su na'a cui'ya nu cusu' bi', la cui' se'i bi' nchcui' tyucuaa ngu' li'. Ndi'ya nchcui' quityi bi':

Tsaa lo'o ngu' ji'i yu cha' cujuui ngu' ji'i, ñi'ya si laca yu sca xlya'.

Lo'o jua'a, ñi'ya ndu'ni xlya' nu ná nxi'ya lo'o nsi'yu ngu' quicha' hichu' ni', jua'a cua'ni yu nu cala nde loo la; masi cujuui ngu' ji'i yu, ná sca cha' xacui yu ji'i ngu' bi' li'.

³³Lye tsa xcube' ngu' ji'i yu bi', cha' ná liñi cua'ni cuayá' ngu' nu laca loo ji'i yu.

La cui' jua'a, ná caca chcui' na cha' tya caja sñi' yu,

xqui'ya cha' cua cujuui ti ngu' ji'i yu bi'; nga'aa tyiquee' tyi'i yu nde chalyuu li'.

Jua'a nscua cha' lo quityi bi'.

³⁴Li' nchcuane nu cusu' Etiopía bi' ji'i Felipe:

—Cua'ni nu'u cha' tso'o culu'u xi jna' lo quityi re —nacui yu ji'i—. ¿Ti ji'i cujuui ngu' nacui quityi re? —nacui yu—.

¿Ha nguscua ca jyo'o cusu' Isaías cha' ji'i ycuí' ca ti? ¿Ha si'i cha' ji'i chaca nu qui'yu nguscua jyo'o cusu' bi'?

³⁵Nguxacui Felipe cha' ji'i nu cusu' bi' li'; ngulu'u Felipe ñi'ya nu ndyu'u cha' nu nscua lo quityi bi' ji'i, lcaa cha' ji'i Jesucristo ngulu'u ji'i nu cusu' bi' li'. ³⁶Nu lo'o ndyaa ngu' tyucui bi', li' ndyalaa ngu' ca su ntsu'u hitya. Li' nchcui' nu cusu' bi' lo'o Felipe:

—Nde nscua hitya —nacui yu—. ¿Ha ná cua'ni cha' tso'o ta chacuayá' tyucuatya nu'u jna'?

³⁷—Tso'o —nacui Felipe ji'i—. Tso'o si chañi cha' tyucui tyiquee nu'u ngusñi nu'u cha' ji'i Jesucristo.

—Cua ngusñi na' cha' bi' tu'ni —nacui nu cusu' bi'—. Jlya ti' na' cha' sca ti Jesucristo laca Sñi' ycuí' Ndyosi.

³⁸Li' nchcui' nu cusu' bi' lo'o msu ji'i cha' tsatu carreta ji'i cha' ca'ya nu cusu' bi' loyuu lo'o Felipe. Ndyaa ngu' lo hitya, ntyucuatya Felipe ji'i nu cusu' bi' li'. ³⁹Ndyee ntyucuatya ji'i, li' ndu'u ngu' lo hitya bi'. Hora ti ndyaa Felipe, ndyaa lo'o Xtyi'i ycuí' Ndyosi ji'i cha' tsaa chaca se'i; nga'aa na'a nu cusu' bi' ji'i Felipe li'. Ndyaa nu cusu', nu ngu' Etiopía bi' ni, ndyaa yu ca loyuu quichi tyi yu li'; jua'a tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu cusu' bi' li'. ⁴⁰Nu lo'o ngua tii nu Felipe bi', cua ndyalaa quichi Azoto. Ndyaa nde su ndi'i tyuu tyaa' quichi cha' culu'u cha' ji'i Jesucristo ji'i ñati bi'. Ca tiya' la, li' ndyalaa Felipe nde quichi Cesarea.

Nguxcutsa'a ycuí' Ndyosi cresiya ji'i Saulo

9 Ña'a ti ñasi' tsa Saulo ji'i lcaa ngu' nu ngusñi cha' ji'i ycuí' nu Xu'na na. Nti' tsa Saulo xcube' yu ji'i ngu' bi', ña'a cuayá' nu cujuui yu ji'i ngu' nti' yu; bi' cha' ndyaa yu ca slo xu'na sti jo'ó ji'i ngu' judío, ²cha' nti' yu culo yu quityi chacuayá' ji'i cha' tsaa sca' yu ji'i ngu' nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo. Nti' yu tsaa

yu quichĭ Damasco cha' culu'u yu quityi chacuayá' bi' jĭ'ĭ ngu' nu laca loo ne' laa bi', nu laa jĭ'ĭ ngu' judfo bi'. Li' nti' Saulo sca' jĭ'ĭ ñati' jĭ'ĭ Jesucristo quichĭ bi', cha' xtyuū yu tyaa lo'o yu jĭ'ĭ ngu' nde Jerusalén; masi ngu' qui'yu, masi ngu' cuna'a, lcau ti ña'a ñati' bi' tejeya' yu jĭ'ĭ ngu', nti' yu. ³Ngusñi yu tyucuii ndyaa yu ca quichĭ Damasco bi' li'. Cua tyalaa ti yu quichĭ bi', li' tsi tsiya' ca ngua'a sca xee tlyu jĭ'ĭ ycu' Ndyosi slo yu; lcaa su ndu Saulo ntyiji'ĭ xee bi' lo yuu. ⁴Nclyú yu lo yuu lo'o ndyuna yu cha' nu nda ycu' Ndyosi lo'o yu:

—Saulo, Saulo —nacui Ni—, ¿ni cha' laca lye tsa nxuū tya'a nu'u lo'o na'?

⁵—¿Tilaca laca nu'u, Cusu'? —nacui Saulo.

—Jesús laca na' —nacui Ni—. Na nxuū tya'a nu'u lo'o na' laca —nacui Ni—. La cui' ca nu'u ndu'ni cha' quicha ti' ycu' nu'u. Ñi'ya nu ndu'ni sca toro, jua'a ndu'ni nu'u; na ntyiji'ĭ quiya' toro la cui' se'ĭ su ndatu ngu' yaca cha siyu' ni', lo'o jua'a nu'u, ndu'ni ñu'u jĭ'ĭ ycu' ca ti nu'u.

⁶Lye tsa nchcuā Saulo cha' ndyutsii yu li'.

—¿Ñi'ya nu nti' nu'u cha' cua'ni na', Xu'na? —nacui Saulo li'.

—Tyatu nu'u ni —nacui Jesús jĭ'ĭ— cha' tye tyalaa ca quichĭ Damasco jua. Ca ndacua ndi'ĭ sca ñati' nu culu'u jin-u'u ñi'ya caca cña nu cua'ni nu'u cuentya jna'.

⁷Ndyutsii tsa ngu' tya'a ndya'a Saulo, nga'aa ngua chcu' ngu' li'; cua ndyuna ngu' cha' nchcu' ycu' Ndyosi lo'o Saulo, masi ná na'a ngu' jĭ'ĭ Ni, tilaca laca nu cua nchcu'. ⁸Li' ndatu Saulo, ngusaala yu cloo yu; pana nga'aa ngua ña'a yu, ngua talya loo yu tsiya' ti. Li' ntejeya' chaca ñati' ya' yu cha' nga'aa ngua ña'a yu, ndyaa lo'o ngu' jĭ'ĭ yu nde quichĭ Damasco. ⁹Sna tsā ndyanu yu sca ni'ĭ ti; ná sca na ndyacu yu chu' sna tsā, ni xixi

ca na, ná ndyo'o yu, lo'o xcui' talya ña'a xee cloo yu.

¹⁰La cui' quichĭ Damasco ndi'ĭ sca nu qui'yu nu naa Ananías, nu ngusñi cha' jĭ'ĭ Jesucristo. Ñi'ya laca lo'o nchcu' xcalá na, jua'a nchcu' ycu' nu Xu'na na lo'o Ananías bi'.

—Ananías —nacui Ni.

—Nde ti nga'a na', Xu'na —nacui Ananías.

¹¹—Yaa nu'u toni'ĭ jĭ'ĭ Judas nu ntu-cua to' calle liñi bi' —nacui nu Xu'na na—, yaa xcuane nu'u jĭ'ĭ ngu' bi' si ndi'ĭ Saulo nu ca tyi quichĭ Tarso ndacua. Nta' cha' tsa nu'u ca slo yu bi', xqui'ya cha' nga'a yu nchcu' yu lo'o ycu' Ndyosi Sti na' juani. ¹²La cui' jua'a cua ngua'ni Ni cha' nchcu' xcalá yu; laja xcalá yu na'a yu jinu'u cha' ndyaa nu'u slo yu cha' cua'ni nu'u jo'o jĭ'ĭ cloo yu, cha' sta ya' nu'u lo yu cha' tyaca tso'o cloo yu chaca quiya'.

¹³—Xu'na —nacui Ananías—, tyuū quiya' cua ndañi cha' nu nchcu' ngu' jĭ'ĭ nu Saulo bi', cha' tyalaa tsa yu jĭ'ĭ ñati' jinu'u nu ndi'ĭ nde quichĭ Jerusalén.

¹⁴Lo'o juani cua ndyalaa yu quichĭ re, ndyi'ya lo'o yu jĭ'ĭ quityi chacuayá' jĭ'ĭ xu'na sti jo'ó cha' sca' jĭ'ĭ cua, lcaa ngu' tya'a ya nu ngusñi ya cha' jĭ'ĭ ycu' nu'u.

¹⁵Nguxacui ycu' nu Xu'na na cha' jĭ'ĭ Ananías li':

—Ntsu'cha cha' tsa nu'u ca slo nu Saulo bi' —nacui Ni jĭ'ĭ—. Cua ngusubi na' jĭ'ĭ yu cha' cua'ni yu cña jna' —nacui Ni—. Tsa yu bi' ca slo ngu' xa' loyuu, tsa yu ca slo nu laca xu'na loyuu tyjyu', lo'o jua'a tsa yu ca slo tya'a ma, nu ngu' Israel bi'. Ta yu cha' jna' lo'o lcaa ñati' ca su tya'a yu, bi' laca cña jna' nu cua'ni yu. ¹⁶Culu'u na' jĭ'ĭ yu ñi'ya cha' ti'ĭ nu tyacua jĭ'ĭ yu lo'o ta yu cha' jna' lo'o ñati'.

¹⁷Li' ndyaa Ananías slo Saulo ca to' tyi Judas bi'. Ndyatĭ Ananías ni'ĭ, ngusta ya' yu lo Saulo, nchcu' yu lo'o nu Saulo bi' li':

—Saulo, tya'a na' —nacui yu—. La cui' Jesucristo nu laca Xu'na na cua ngulu'u-loo Ni jinu'u tyucui su lijya nu'u ca quichi re. Lo'o nu juani cua ngulo nu Xu'na na cña 'na cha' caa na' slo nu'u cha' cua'ni na' jo'o ji'i cloo nu'u, cha' caca ña'a nu'u chaca quiya'; bi' cha' lijya na' slo nu'u juani, xqui'ya cha' nti' Xtyi'i ycai' Ndyosi tyanu ne' cresiya jinu'u.

¹⁸ Nu lo'o ndyaala cloo Saulo, ngua ti' yu cha' ngutu'u sca na cloo yu, ñi'ya si laca sa yu'be quiji. Hora ti ngua tso'o cloo yu li', ña'a tso'o yu chaca quiya'. Li' ntyucuatya Ananías ji'i yu. ¹⁹ Lo'o li' ndyacu Saulo cha' quije juersa ji'i yu chaca quiya', cha' ñi'ya ngua yu tya tsubi' la, jua'a ndyaca yu chaca quiya'. Li' stu'ba nguti'i yu xi lo'o ñati' ji'i Jesucristo ca quichi Damasco bi'.

Nhcui' Saulo cha' ji'i Jesucristo lo'o ngu' quichi Damasco

²⁰ Hora ti nguxana Saulo ndya'a yu lcaa ne' laa ji'i ngu' judío quichi bi', ngulu'u yu ji'i ngu' cha' chañi cha' laca Jesús nu sca ti Sñi' ycai' Ndyosi. ²¹ Quiña'a tsa ngulacua ti' ngu' lo'o ndyuna ngu' cha' bi'.

—¿Ha si'i Saulo jua laca nu lye tsa nchcubi' ji'i ñati' ji'i Jesucristo ca quichi Jerusalén? —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'—. ¿Ha si'i nu jua laca nu ndyalaa nde quichi re cha' sca' ji'i ñati' bi', cha' caca cuayá' ji'i ngu' ca slo xu'na sti jo'ó?

²² Lye la ngulu'u Saulo ji'i ngu' cha' chañi cha' Cristo laca ycai' Jesús, la cui' nu cua nda ycai' Ndyosi ji'i yaa chalyuu. Nga'aa ngujui la ñi'ya nu xacui ngu' cha' ji'i nu Saulo bi' li', lcaa tya'a ngu' judío nu ndi'i quichi Damasco bi'.

Ngulaá Saulo ji'i ngu' judío

²³ Cua nteje tacui tyuu tsa, li' nguane ngu' judío ji'i tya'a ngu' cha' cujuui ngu' ji'i Saulo. ²⁴ Pana ngua tii Saulo cha' cua nti' ngu' cujuui ngu' ji'i. Ca to' quichi bi'

ntsu'u sca lo'o tlyu, xcui' quee laca lo'o bi'; cua tsa lo'o bi', lo'o jua'a lcaa to' lo'o bi' nga'a ngu' cua cha' xñi ngu' ji'i Saulo. Ntsu'u ngu' cua to' lo'o tsa talya. ²⁵ Ngua sca talya, li' ndyalaa xi tya'a ñati' ji'i Jesucristo; ndyacu ngu' que lo'o bi', cha' culo ngu' ji'i Saulo ne' lo'o. Li' ndyatí Saulo ne' sca chcubi tlyu, lo'o li' nda'ya ngu' ji'i Saulo, ngua'ya yu chaca chu' lo'o lo'o reta; ndu'u yu ne' chcubi li', ngusñi yu tyucui ndyaa yu.

Ndyalaa Saulo ca Jerusalén

²⁶ Ndyalaa Saulo ca quichi Jerusalén li', ndyalaa yu slo ñati' ji'i Jesucristo ca quichi bi'. Pana ndyutsii ngu' bi' ji'i Saulo, cha' ná jlya ti' ngu' cha' chañi cha' cua ngusñi yu cha' ji'i Jesús. ²⁷ Li' ndyaa lo'o Bernabé ji'i yu slo ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya clyo, cha' chcui' yu lo'o ngu'.

—Cua na'a Saulo re ji'i ycai' nu Xu'na na —nacui Bernabé ji'i ngu'—. Cua na'a yu ji'i ycai' Jesús nu lo'o ndya'a yu nde quichi Damasco, nhcui' Ni lo'o yu li' —nacui—. Lo'o jua'a ná ndyutsii Saulo li', ngulu'u yu cha' ji'i Jesucristo ji'i ngu' quichi bi'.

²⁸ Li' jlya tso'o ti' ngu' cha' nu nhcui' Bernabé ji'i Saulo, bi' cha' ndyanu Saulo lo'o ngu' quichi Jerusalén cha' tya'a ndya'a ngu' cña laca yu. ²⁹ Lo'o jua'a ná ndyutsii yu, nda yu cha' ji'i ycai' Jesús lo'o ngu' quichi bi'. Pana ndi'i xi ngu' judío nu nhcui' cha' griego, nhcui' ngu' bi' lo'o Saulo li'; lye tsa nxuu tya'a ngu' lo'o yu li', hasta ngua ti' ngu' bi' cujuui ngu' ji'i yu. ³⁰ Ngua tii nu ngu' tya'a ndya'a lo'o Saulo cha' nti' ngu' bi' cujuui ngu' ji'i yu, bi' cha' ngutu'u ngu' ndyaa lo'o ngu' ji'i yu nde quichi Cesarea. Nhcui' ngu' lo'o Saulo li', cha' tso'o la si tyaa yu ca quichi Tarso.

³¹ Li' ndyaa ti'i ti' ñati' ji'i Jesucristo, masi ca loyuu Judea, masi ca loyuu Galilea, masi ca loyuu Samaria; lcaa

tsa ndyaca tsa'a la ngu' cha' ji'i Jesu-cristo. Ndyu'ni tlyu ngu' ji'i Jesús, lo'o jua'a ndyu'ni ngu' lcaa cña nu nti' ycu'i Ndyosi nu Xu'na na cha' cua'ni ngu'. Xty-i'i ycu'i Ndyosi nda juersa ji'i ngu' bi', lo'o jua'a ndyatü la ngu' nu ngusñi cha' ji'i Jesús li'.

Ngua'ni Pedro jo'o ji'i Eneas

³² Lo'o nu Pedro bi' ni, ndya'a Pedro slo lcaa ngu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesu-cristo, lcaa ti quichi su ndi'i ngu' bi'. Li' ndyalaa yu ca su ndi'i ñati ji'i Jesucristo bi' ca quichi Lida. ³³ Lo'o jua'a ndi'i sca nu qui'yu quicha nu naa Eneas quichi bi'; cua nchcu' tyucuí yu, cua snu' yija ntsiya yu lo qui'ña li'. ³⁴ Li' nchcu' Pedro lo'o yu quicha bi':

—Eneas —nacui— cua ngua'ni Jesucristo cha' ndyaca tso'o nu'u juani —nacui—. Bi' cha' tyatu nu'u, xcua tso'o late' lo qui'ña cua.

Hora ti ndatu Eneas li'. ³⁵ Lcaa ñati na'a ngu' ji'i nu Eneas bi', cha' ndyaca tso'o yu; na'a ngu' tya'a quichi tyi yu, lo'o jua'a ngu' quichi Sarón na'a ngu' ji'i yu. Li' ngusñi ngu' cha' ji'i ycu'i Jesús nu Xu'na na, ngulochu' ngu' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu'.

Ndyu'ú Dorcas chaca quiya'

³⁶ Cua ndi'i sca nu cuna'a nu naa Tabita nde quichi Jope, jua'a ñati ji'i Jesucristo laca ma' bi'. Dorcas nchcu' ngu' cha'cña ji'i ngu' griego ji'i ma'. Tso'o tsa tyiquee nu cuna'a bi', tso'o tsa nxyucua ma' ji'i lcaa ngu' ti'i. ³⁷ Pana la cui' tyempo nu lo'o ndi'i Pedro quichi Lida, ngusñi sca quicha ji'i ma', ngujui ma' li'. Nu lo'o cua nguxcaata ngu' ji'i jyo'o, li' ndyaa lo'o ngu' ji'i ngusta ngu' ji'i ca chaca ba'a ni'i bi' nde cua. ³⁸ Cua ngujui cha' ji'i ngu' cha' ndi'i Pedro quichi Lida, bi' cha' nguane nu ñati ji'i Jesucristo ji'i tucua tya'a ñati ji'i cha' tsaa ngu' cuane ngu' ji'i Pedro cha' caa yu hora ti, cha'

cacua ti quichi Jope ndi'i quichi Lida bi'. Ngulaa ngu' slo Pedro li', nchcu' ngu' lo'o yu:

—Cua'ni cha' tso'o caa nu'u nde quichi Jope lo'o ya hora ti —nacui ngu' ji'i nu Pedro bi' li'.

³⁹ Hora ti ndu'u Pedro lijya lo'o ngu' li'. Nu lo'o ndyalaa ngu' ca toni'i, ngulu'u ngu' ji'i Pedro macala su nscua jyo'o bi'. Ndi'i lcaa nu cuna'a ti'i ca slo, nxi'ya tsa ngu' ndi'i ngu' cha' cua ngujui. Nda ngu' cha' lo'o Pedro cha' quiña'a tsa cha' tso'o ngua'ni nu jyo'o bi' lo'o ngu', jua'a ngulu'u ngu' ji'i yu lcaa late' nu cua ngujyacuá nu jyo'o bi' cha' ta xlyabe ti ji'i ngu'. ⁴⁰ Nchcu' Pedro lo'o ngu' li':

—Tyu'u ma xi nde liya' —nacui yu ji'i ngu'.

Nu lo'o ndye ndu'u ngu' nde liya', li' ndyatü sti' Pedro nchcu' yu lo'o ycu'i Ndyosi. Nu lo'o ndye nchcu' yu lo'o ycu'i Ndyosi, li' ndyaa yu nde su nscua jyo'o bi', nchcu' yu lo'o jyo'o bi' li':

—Tabita —nacui yu—, tyatu nu'u juani.

Lo'o li' tsa tsiya' ca nguxuti'i Tabita bi' cloo; li' nguxña'a ji'i Pedro, hora ti ndaca'a li'. ⁴¹ Ngusñi Pedro ya' ma', nguxatu yu ji'i ma'; li' ngusi'ya yu ji'i ngu' nu ndi'i nde liya'. Hora ti ñaa nu ñati ji'i Jesucristo bi' nde ni'i lo'o lcaa nu cuna'a ti'i bi', na'a ngu' ji'i Tabita cha' cua ndyu'ú ma' chaca quiya'. ⁴² Lcaa ngu' quichi Jope ni, nu lo'o ndyuna ngu' ñi'ya ngua cha' ji'i nu cuna'a bi', ndube tsa ti' ngu' li'; quiña'a tsa ngu' bi' ngusñi ngu' cha' ji'i ycu'i Jesús nu Xu'na na li'. ⁴³ Ndyanu Pedro tyuu tsa quichi Jope bi' li'; to' tyi Simón nu cuityi quiji, ca bi' ndyanu yu.

Nchcu' Pedro lo'o Cornelio

10 Ndi'i sca nu qui'yu nu naa Cornelio ca quichi Cesarea; laca Cornelio capitán ji'i sca latya ngu' sendaru nu nacui ngu' cha' latya Italiano laca ngu'.

²Ndyu'ni tlyu nu Cornelio bi' jil'i ycuil' Ndyosi lo'o lcaa ngu' tya'a nga'a ti yu, masi ngu' xa' tsu' laca yu. Tso'o tsa tyiquee yu, nxyucua tsa yu jil'i ngu' ti'i. Lcaa tsá ntsu'u yu nchcui' yu lo'o ycuil' Ndyosi. ³Lo'o li' ntsu'u sca tsá ndyalaa sca xca jil'i ycuil' Ndyosi slo yu bi', hora cua sna nde ngusii ndyalaa xca bi'. Ni'ya ngua si nchcui' xcalá ti yu, jua'a ngua cha' bi'. Li' nchcui' xca bi' lo'o yu:

—Cornelio —nacuī xca jil'i yu.

⁴Ndyutsii tsa Cornelio lo'o na'a yu jil'i xca bi' li'.

—Xu'na —nacuī yu—, ¿ñi'ya cha' laca nti' nu'u jna'?

—Cua ndyuna ycuil' Ndyosi cha' nu cua nchcui' nu'u lo'o Ni —nacuī xca bi'—. Lo'o jua'a cua na'a Ni cha' tso'o tsa ndu'ni nu'u lo'o ngu' ti'i, bi' cha' cua ndy'u ti' ycuil' Ndyosi jinu'u. ⁵Juani culo nu'u cña jil'i ngu' cha' tsa ngu' quichi Jope. Quichi bi' ndil'i sca nu qui'yu nu naa Simón, lo'o xtañi yu laca Pedro. ⁶Cua ndyalaa yu tonil'i jil'i chaca Simón nu laca cuityi quiji nu ntucua tyi cacua ti to' tyujolo. Ta nu Simón Pedro bi' sca cha' lo'o nu'u, ni cña ntsu'u cha' cua'ni nu'u.

⁷Ndu'u xca jil'i ycuil' Ndyosi bi', ndyaa li'. Lo'o li' ngusi'ya Cornelio jil'i tucua tya'a msu jil'i, lo'o jil'i sca sendaru nu ndu'ni cña jil'i; lo'o sendaru bi' ndyu'ni tlyu yu jil'i ycuil' Ndyosi. ⁸Li' nchcui' Cornelio lo'o nu ca ta'a sna ngu' lcaa ña'a cha' nu ngua jil'i ycuil' tsá; li' ngulo yu cña jil'i ngu' cha' tsa ngu' tsaqui'ya ngu' jil'i Pedro ca quichi Jope bi'.

⁹Nguxee chaca tsá ndya'a ngu' nde tyucuii Jope. Lo'o ndyalaa nde hora, xi tya lyiji tyalaa ngu' quichi bi'. La cui' hora bi' ndyacuī Pedro ndyaa yu que nil'i cha' hcui' yu lo'o ycuil' Ndyosi. Jlyacua tsa que nil'i bi'. ¹⁰Li' ntucua Pedro ntyute' tsa yu, jña tsa ti' yu cacu yu li'; na cua nguxana ndyique' ngu' scuaa, pana tya lyiji xi caque'. Lo'o li' ngua'ya xcalá

yu, nchcui' xcalá yu ña'a nu ntucua ti yu que nil'i bi'. ¹¹Laca cha' nxña'a yu nde cua, na'a yu ngusaala ycuil' Ndyosi nde cua; ngutacui ñi'ya nti' sca tsá tlyu tsa nu ndyaaca' juu ca ta'a jacua jya-ca, lijya ndati'i tsá bi' lo yuu. Jua'a ña'a nti' yu. ¹²Tyuu tsa tya'a na'ni cuxi ntsu'u ne' tsá nu ndati'i nde lo yuu bi': ntsu'u na'ni nu ntucua quiya', ntsu'u na'ni lu'be, lo'o jua'a ntsu'u cuaña. ¹³Li' ndyuna Pedro cha' nchcui' ycuil' Ndyosi lo'o yu, ngua ti' yu:

—Pedro —nacuī Ni jil'i yu—, cujuui clya nu'u jil'i na'ni cua cha' cacu nu'u jil'i.

¹⁴—Ná nchca jna', Xu'na —nacuī Pedro jil'i—. Ni sca quiya' bilya cacu na' cuaña' na'ni jua; na'ni cuxi laca jua cuentya jil'i cuare.

¹⁵Xa' nchcui' ycuil' Ndyosi lo'o yu li':

—Ná tso'o ñacuī nu'u cha' na'ni cuxi laca jua, si cua nacuī ycuil' Ndyosi cha' lubii ni'.

¹⁶Sna quiya' nchcui' ycuil' Ndyosi lo'o Pedro jua'a, li' ndyuculo tsá bi' ndyaa nde cua chaca quiya', ña'a ndacuī ti lo'o juu. ¹⁷Laja lo'o ndube tsa ti' Pedro, cha' ná ngua cuayá' ti' yu ni cha' laca nchcui' xcalá jua'a, li' ndyalaa ngu' bi' to' ni'i; la cui' nu ca ta'a sna ngu' nu ngulo Cornelio cña jil'i cha' caa ngu' laca ngu' bi'. Cua nchcuane ngu' jil'i ngu' quichi mala ntucua tyi Simón nu laca cuityi quiji, jua'a ndyalaa ngu' to' ni'i. ¹⁸Li' cuii ndacha' ngu' jil'i nu laca tyi si nga'a Simón Pedro. ¹⁹Laja li' quiña'a tsa ngulacua ti' Pedro ni cha' nchcui' xcalá yu, lo'o li' nchcui' Xtyi'i ycuil' Ndyosi lo'o yu:

—Cua ndyalaa sna tya'a ñati ncyana ngu' jinu'u —nacuī Ni jil'i Pedro ña'a ntucua ti yu que nil'i—. ²⁰Cua'ya nu'u yala ti cha' tsa nu'u lo'o ngu' re. Ná cube ti' nu'u cha' jil'i ngu', na' ngulu cña jil'i ngu' cha' caa ngu' ca nde.

²¹Li' hora ti ngua'ya Pedro cha' hcui' lo'o ngu' bi'.

—La cui' na' laca nu ndya'a ma ncl yana ma —nacu'i Pedro ji'i ngu'—. ¿Ni cña cua'ni ta na' ji'i ma nti' ma?

²²—Cua ngulo nu cusu' Cornelio cña ji'i ya cha' caa ya ca nde —nacu'i ngu' ji'i Pedro—. Tso'o tsa tyiquee nu Cornelio bi', ndu'ni tlyu yu ji'i ycu'i Ndyosi, lo'o jua'a tso'o tsa nchcui' lcaa ngu' judfo tya'a nu'u ji'i nu cusu' bi'. Cua ndacha' xca ji'i ycu'i Ndyosi ji'i Cornelio cha' ta yu ji'i ya caa ya ca nde, caqui'ya ya jin-u' cha' tsa na ca slo nu cusu' bi', ca quichi' Cesarea. Ntsu'u cha' cuna ycu'i Cornelio cua ña'a ca cha' nu chcu'i nu'u lo'o.

²³—Tyaa ma ni'i —nacu'i Pedro ji'i ngu'—. Ntsu'u su caja' ma ca nde. Ca la quee tsa na cajua.

Nguxee chaca tsa, li' ndu'u ngu' quichi' Jope ndyaa ngu', ndyaa ngu' lo'o tucua sna tya'a ñati' ji'i Jesucristo nu ca tyi quichi' bi'.

²⁴Tsa nchca tyucuaa ndyalaa ngu' quichi' Cesarea. Nga'a Cornelio ntajatya ji'i ngu'; cua laca ndyu'u ti'i ngu' toni'i ji'i, lcaa ñati' tya'a nu cusu' lo'o tya'a ndya'a ti ngu'. ²⁵Nu lo'o ndyalaa Pedro to' tyi Cornelio, li' ndu'u nu cusu' ñaa nde liya', ndyatú sti' nde loo Pedro cha' cua'ni tlyu ji'i yu ngua ti' Cornelio, ñi'ya ndu'ni tlyu na ji'i ycu'i Ndyosi. ²⁶Hora ti ndaya' Pedro ya' Cornelio, nguxatu yu ji'i nu cusu' bi' li'.

—Tyatu nu'u, cusu' —nacu'i Pedro ji'i—, tyucuaa na laca na ñati' chalyuu ti.

²⁷Tya nchcui' la Pedro lo'o ngu' lo'o ndyatú ngu' ndyaa ngu' ni'i. Li' na'a Pedro cha' cua quiña'a ñati' ndyu'u ti'i ni'i bi'. ²⁸Nda Pedro cha' lo'o ngu' bi' li'.

—Jlo ti' ma cha' ná ntsu'u chacuayá' ji'i cua nu laca ya ngu' judfo, cha' tyu'u ti'i ya lo'o cu'ma ngu' xa' tsu' —nacu'i Pedro ji'i ngu'—. Ná ntsu'u chacuayá' tyatú ya ni'i ji'i ngu' xa' tsu' —nacu'i—. Pana cua ngulu'u ycu'i Ndyosi jna' cha' ná tso'o chcu'i na' ji'i xa' ñati' cha' ñati' cuxi

laca ngu', cha' si'i ñati' lubii laca ngu', masi ngu' xa' tsu' laca ngu'. ²⁹Bi' cha' li-yya na' ca nde juani. Nu lo'o ndyalaa ti msu jinu'u ca slo na', hora ti ndu'u na' liyya na' lo'o ngu' re; nga'aa nchcui' tsa na' lo'o msu bi'. Bi' cha' juani, ¿ni cña cua'ni ta na' ji'i cu'ma nti' ma?

³⁰Nguxacu'i Cornelio cha' ji'i Pedro li':

—Cua ngua jacua tsa nchcui' na' lo'o ycu'i Ndyosi su nga'a na' ni'i re —nacu'i ji'i Pedro—, lo'o hora ti ndyalaa sca ñati' slo na' nu lacu' late' ngati', hasta ntyiji'i xee ndubi lo late' bi'. Hora cua sna nde ngusi' ndyalaa yu bi', nu lo'o bilya cacu na' li'. ³¹Nchcui' yu bi' lo'o na': “Cornelio”, nacu'i yu, “cua ndyuna ycu'i Ndyosi cha' nu nchcui' nu'u lo'o Ni, jua'a cua na'a ycu'i Ni cha' tso'o tsa ndu'ni nu'u lo'o ngu' ti'i; bi' cha' cua ndyi'u ti' ycu'i Ndyosi jinu'u. ³²Juani culo nu'u cña ji'i ngu' cha' tsa ngu' quichi' Jope; quichi' bi' ndyalaa sca nu qui'yu nu naa Simón, lo'o xtañi yu laca Pedro. Tsa ngu', tsa cacha' ngu' ji'i yu cha' caa yu ca nde. Cua ndi'i yu to' tyi chaca Simón nu laca cuityi quiji' nu ntucua tyi cacua ti to' tyujo'o. Nu lo'o tyalaa yu ca nde, li' culu'u yu sca cha' nu tso'o tsa jinu'u.” ³³Jua'a nacu'i ñati' bi' jna' —nacu'i Cornelio—. Bi' cha' hora ti ngulo na' cña ji'i ngu' cha' tsa ngu' ca su ndi'i nu'u. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' ndyalaa nu'u slo na' juani; bi' cha' cua ndyu'u ti'i lcaa tya'a ya se'i ti chacuayá' ji'i ycu'i Ndyosi, cha' cuna ya lcaa cha' nu cua nda ycu'i Ni lo'o nu'u cha' chcu'i lo'o ya.

Cha' nu nchcui' Pedro lo'o ngu' slo Cornelio

³⁴Li' nguxana Pedro ngulu'u yu ji'i ngu' bi':

—Juani cua ngua cuayá' ti' na' cha' stu'ba tsa ndu'ni ycu'i Ndyosi lo'o lcaa ñati' chalyuu —nacu'i—. ³⁵Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ycu'i Ndyosi ña'a Ni ji'i lcaa ñati' chalyuu nu chañi cha' ndu'ni

tlyu ngu' ji'i ycu' Ni, ñati nu ndu'ni lcaa ña'a cha' nu nti' Ni. ³⁶Cua nda ycu' Ndyosi cha' lo'o ya nu laca ya ngu' Israel, cha' ti ti tyi'i cresiya ji'i ñati chalyuu xqui'ya Jesucristo, nu laca Xu'na lcaa ñati. ³⁷Jlo tso'o ti' ma ña'a cha' nu nteje tacui tya tsubi' la loyuu re, su ca tyi ngu' judío. Cloy nda Juan cha' bi' lo'o ngu' nu lo'o ntyucuatya ji'i ngu', li' nda Jesús cha' bi' lo'o ngu' ca loyuu su cuentya Galilea. Tiya' la li' nda Jesús cha' bi' lo'o lcaa ngu' tya'a ngu' Israel. ³⁸Jlo ti' ma ñi'ya nguti'i Jesús chalyuu, la cui' Jesús Nazaret. Cua ngusubi ycu' Ndyosi Sti yu ji'i Jesús, nda la Ni juersa ji'i nu Jesús bi' nu lo'o ndyalaa Xtyi'i ycu' Ni lo yu. Lcaa su nguta'a yu ngua'ni yu cha' tso'o lo'o ñati, lo'o jua'a ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' nu quicha tsa, masi ñati nu ntsu'u tsa cha' ti'i ji'i xqui'ya cha' ngusñi cui'i cuxi ji'i ngu'. Ngua'ni Jesús cña jua'a, cha' nguxtyucua ycu' Ndyosi ji'i yu. ³⁹Cua na'a ya lcaa cña nu ngua'ni Jesús ca quichi' Jerusalén, lo'o jua'a cña nu ngua'ni yu lcaa quichi' tyi ngu' judío tya'a ya. Na cua nguta'a ya lo'o yu, bi' cha' chañi cha' nu nchcui' ya lo'o ma. Li' ntejeya' ngu' ji'i Jesús, ngujui'i ca'a ngu' ji'i yu lo crusi; jua'a ngujuii yu li'. ⁴⁰Pana nu lo'o ndya'a sna tsa, li' ngua'ni ycu' Ndyosi cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya'. ⁴¹Li' ndu'u tucua yu nde su ndi'i ya; ná na'a lcaa ngu' quichi' bi' ji'i yu, cua laca ti ñati tya'a ya na'a ya ji'i yu. Cua ngusubi ycu' Ndyosi ji'i ya cha' culu'u ya cha' ji'i ycu' Ni ji'i xa' ñati, bi' cha' cua na'a ya ji'i Jesús lo'o ndyu'ú yu chaca quiya'. Stuba ti ndyacu ya lo'o ycu' yu li'. ⁴²Tya li' cua ngulo Jesús cña ji'i ya cha' ta ya cha' liñi ji'i ycu' lo'o ñati, cha' cua nda ycu' Ndyosi cña ji'i nu Jesús bi', cha' cua'ni cuayá' yu ji'i lcaa ñati chalyuu, masi nu cua ngujuii, masi nu tya lu'ú. ⁴³Na cua nguscua jyo'o cusu' xi cha' lo quityi ji'i ycu' Ndyosi nu ngua sa'ni; lcaa quityi

bi' nchcui' cha' ntsu'u cha' caa sca ñati tlyu lo yuu chalyuu tyempo nde loo la; bi' laca nu cuityi yabe' nu ntsu'u ji'i lcaa ñati, si xñi ngu' cha' ji'i yu, nacui' cha' nu nscua lo quityi bi'. Na cua ndyalaa yu bi' lo yuu re juani, Jesús naa yu.

Ndyanu Xtyi'i ycu' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' xa' tsu'

⁴⁴Tya ndu Pedro nchcui' lo'o ngu' bi', lo'o li' ndyalaa Xtyi'i ycu' Ndyosi ne' cresiya ji'i lcaa ñati nu ndyuna cha' nu nclyu'u Pedro ji'i ngu'. ⁴⁵Ndube tsa ti' ñati ji'i Jesucristo tya'a ndya'a Pedro. Ngu' judío laca ngu' bi', bi' cha' ndube tsa ti' ngu' cha' lo'o ngu' xa' tsu', cua nda ycu' Ndyosi Xtyi'i ycu' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i ngu'. ⁴⁶Li' jlo ti' nu ngu' judío bi', cha' chañi cha' cua nda ycu' Ndyosi Xtyi'i ycu' Ni ji'i Cornelio lo'o ji'i tya'a yu, nu lo'o ndyuna ngu' cha' nchcui' ngu' bi' cha'cña ji'i ngu' xa' quichi, masi bilya chcui' ngu' jua'a nquicha'. Lo'o jua'a lye tsa ngua'ni tlyu ngu' bi' ji'i ycu' Ndyosi. Li' nchcui' Pedro lo'o tya'a ndya'a yu:

⁴⁷—Ñi'ya nu lo'o ndyanu Xtyi'i ycu' Ndyosi ne' cresiya ji'na, la cui' jua'a cua ndyanu Xtyi'i ycu' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' re juani —nacui Pedro ji'i tya'a ndya'a yu—, bi' cha' tso'o la si tyucuatya na ji'i ngu' re.

⁴⁸Li' nchcui' ngu' bi' lo'o ñati tya'a Cornelio bi':

—Tso'o la si tyucuatya ya ji'i ma juani, cha' ca cuayá' ti' ngu' quichi' re cha' ñati ji'i Jesucristo laca ma.

Lo'o li' xa' nchcui' nu ngu' ca tyi lo'o Pedro cha' tyanu yu la xi lo'o ngu' bi'.

Nchcui' Pedro lo'o ñati ji'i Jesucristo ca Jerusalén

11 Cua ngujui cha' ji'i quiña'a ñati nu ndi'i loyuu su cuentya Judea, cha' lo'o ngu' xa' tsu' cua ngusñi ngu' cha' ji'i Jesús; cua ngujui cha' ji'i ngu'

nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya clyo, lo'o jua'a cua ngujui cha' bi' ji'i lcaa ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i ca bi'. ²Bi' cha' lo'o ngxutyuu Pedro ñaa yu nde quichi Jerusalén, ndyacia tya'a yu lo'o xi ngu' judío nu ngusñi cha' ji'i Jesús, pana ña'a ti tya tiji' ti' ngu' ji'i cha' cusu'. ³Li' nchcuane ngu' ji'i Pedro:

—¿Ni cha' laca ndyaa nu'u slo ngu' xa' tsu'? —nacui ngu' ji'i Pedro—. ¿Ni cha' laca ndyacu nu'u stu'ba ti lo'o ngu' bi'?

⁴Li' nchcui' Pedro lo'o ngu' ñi'ya nu ngua lo'o ndyaa yu slo ngu' bi':

⁵—Nguua sca tsa nga'a na' ca quichi Jope —nacui Pedro—. Laja lo'o nchcui' na' lo'o ycu'i' Ndyosi, li' ñaa sca xcalá na'. Laja lo'o nchcui' xcalá, li' ngxuñ'a na' nde cua; ñi'ya sca tasá tlyu, jua'a ña'a na nu li'ya ndati'i nde cua cha' ca'ya nde lo yuu. Ca ta'a jacua jya-ca tasá bi' ntucua juu, jua'a tso'o ti li-ya tasá bi' ndati'i lo yuu ca su nga'a na'. ⁶Li' na'a tsa na' ji'i na nu ntsu'u ne' tasá bi', cha' na'a na' cha' ntsu'u tyuu tsa lo na'ni: ntsu'u na'ni nu ntucua quiya', ntsu'u na'ni tyaala, lo'o jua'a ntsu'u cuaña, ntsu'u na'ni lu'be. ⁷Li' nchcui' ycu'i' Ndyosi lo'o na': "Pedro", nacui Ni, "cujuii clya nu'u ji'i na'ni cua cha' cacu nu'u ji'i". ⁸Lo'o li' ngxacu'i' na' cha' ji'i Ni: "Ná nchca 'na cacu na'ni nu ña'a jua'a, Xu'na", nacui na' ji'i Ni. "Ni sca quiya' bilya cacu na' ji'i na'ni cuxi jua, cha' nchcui' cuare cha' ná tso'o cacu ya na'ni nu ña'a jua'a." ⁹Li' xa' nguañi nchcui' ycu'i' Ni nde cua: "Ná tso'o ñacui nu'u cha' laca bi' na'ni cuxi, cha' na cua nacui ycu'i' Ndyosi cha' laca bi' na'ni lubii". ¹⁰Sna quiya' nteje tacui cha' bi' su nga'a na', li' ngxutyacui tasá bi' ndyaa nde cua chaca quiya'. ¹¹Hora ti ndyalaa sna tya'a ñati ca ni'i su nga'a na' li'. Cua ngulo sca ngu' quichi Cesarea cña ji'i ngu' bi', cha' caa ngu' su ndi'i na'. ¹²Nchcui' Xtyi'i ycu'i' Ndyosi lo'o na' li',

cha' ná culacua tsa ti' na', cha' tsa'a na' lo'o ngu' bi'. Ca ta'a scua ñati re ndyaa ngu' lo'o na' slo ñati bi' ca quichi Cesarea. ¹³Li' nda nu cusu' bi' cha' lo'o ya ñi'ya ngua cha' bi'. Cua na'a yu sca xca ji'i ycu'i' Ndyosi nu ndyatí li'ya ni'i ji'i yu cha' ta sca cha' lo'o yu: "Culo nu'u cña ji'i msu jinu'u", nacui xca bi' ji'i nu cusu' bi', "cha' tsa msu ca quichi Jope, cha' tsa cacha' ji'i Simón Pedro cha' caa yu ca nde. ¹⁴La cui' Simón bi' ta cha' lo'o nu'u, lo'o lcaa tya'a nu'u, cha' caja ñi'ya nu cua'ni lyaá ycu'i' Ndyosi ji'i ma." Jua'a nacui xca bi' ji'i nu cusu' bi'. ¹⁵Li' ndyalaa ya ca to' tyi ngu' bi'. Nguxana na' ngulu'u na' cha' ji'i ngu', lo'o li' hora ti ngua'ya Xtyi'i ycu'i' Ndyosi lo ngu'. La cui' ñi'ya ndyanu Xtyi'i ycu'i' Ni ne' cresiya ji'na nu ngua tya clyo, la cui' jua'a ndyanu Xtyi'i Ni ne' cresiya ji'i ngu' bi' li'. ¹⁶Ntsu'u ti' na' li', cha' tya tsubi' la nchcui' ycu'i' nu Xu'na na lo'o na ndi'ya: "Tsubi' cua ntyucuatya Juan ji'i ñati lo'o hitya ti", nacui, "pana xa' ña'a cua'ni ycu'i' Ndyosi cha' caca lubii cresiya ji'i ma nu lo'o tyanu Xtyi'i ycu'i' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma". ¹⁷Na cua nda ycu'i' Ndyosi Xtyi'i ycu'i' Ni ji'i ngu' xa' tsu' la cui' ñi'ya nu nda Ni Xtyi'i ycu'i' Ni ji'na, nu lo'o ngusñi na cha' ji'i Jesucristo nu Xu'na na; bi' cha' ná tso'o si cua'a na cña nu ndu'ni ycu'i' Ndyosi lacua.

¹⁸Nu lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Pedro lo'o ngu', nga'aa ngua chcui' tyaala ngu' bi' lo'o Pedro. Li' ngua'ni tlyu ngu' bi' ji'i ycu'i' Ndyosi. Ndi'ya nchcui' ngu' lo'o Ni li':

—Ndyosi Sti ya, tso'o tsa ndu'ni nu'u lo'o ngu' xa' tsu', masi si'i ngu' judío laca ngu' bi' —nacui ngu' ji'i ycu'i' Ndyosi—. Ndu'ni nu'u cha' ca tyuju'u ti' ngu' ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu', cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi'.

Ñati jil'i Jesucristo nde quichi Antioquía

¹⁹ Cua sa'ni xi ngua lo'o ndyujuii ngu' jil'i Esteban, lo'o la cui' tyempo bi' ngua ti' ngu' xcube' ngu' jil'i lcaa ngu' nu ntsu'u cha' jil'i lo'o Jesús; bi' cha' tyuu tsa tya'a ngu' bi' ndatsu' ngu' ndyaa ngu' tyijyu'. Ntsu'u ngu' nu ndyaa ca loyuu su cuentya Fenicia, ntsu'u tya'a ngu' nu ndyaa ca loyuu su cuentya Chipre, lo'o jua'a ntsu'u tya'a ngu' nu ndyaa ca quichi Antioquía. Lcaa su ndyaa ngu' ngulu'u ngu' cha' tso'o jil'i Jesucristo jil'i tya'a ngu' judío ti, ná ngulu'u ngu' cha' bi' jil'i xa' ñati. ²⁰ Tiya' la li', ndyaa xi xa' la ñati jil'i Jesús ca quichi Antioquía; ngu' ca tyi loyuu su cuentya Chipre lo'o jua'a loyuu su cuentya Cirene laca ngu' bi'. Nchcui' ngu' bi' lo'o lcaa ngu' quichi, masi lo'o ngu' judío, masi lo'o xa' ñati; ngulu'u ngu' cha' tso'o jil'i Jesucristo jil'i lcaa ngu' quichi bi'. ²¹ Tlyu tsa chacuayá' ntsu'u jil'i ngu' xqui'ya Jesús nu Xu'na na, bi' cha' ngusñi quiña'a ñati cha' jil'i ycu' Ni, bi' cha' nguxtyanu ngu' cha' cuxi nu ntsu'u tsa tyiquee ngu' jil'i clyo.

²² Li' ngujui cha' bi' jil'i taju ñati jil'i Jesucristo nu ndi'i nde Jerusalén, bi' cha' nchcui' ngu' lo'o Bernabé cha' tsaa yu ca quichi Antioquía. ²³ Li' ndu'u Bernabé ndyaa yu, ndyalaa yu ca quichi bi', na'a yu ñi'ya laca cha' tso'o nu ngua'ni ycu' Ndyosi lo'o ngu' bi'. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee Bernabé li'. Nda yu sca cui' lo'o taju ñati jil'i Jesucristo ca bi', cha' tyucui tyiquee ngu' cua'ni ngu' cña lcaa tsa, lcaa ña'a cña nu nti' ycu' nu Xu'na na cha' cua'ni na. ²⁴ Tso'o tsa tyiquee Bernabé; cua ndyanu Xtyi'i ycu' Ndyosi ne' cresiya jil'i yu, lo'o jua'a tso'o tsa jlyá ti' yu jil'i Jesucristo. Bi' cha' quiña'a la ñati cua ngusñi ngu' cha' jil'i nu Xu'na na xqui'ya nu Bernabé bi' li'.

²⁵ Lo'o li' ndu'u yu bi' ndyaa yu nde quichi Tarso, ndyaana yu jil'i Saulo. Lo'o

nquije yu jil'i, li' ngutu'u yu ñaa lo'o yu jil'i Saulo ca quichi Antioquía chaca quiya'. ²⁶ Li' nguti'i ngu' sca yija lo'o taju ñati jil'i Jesucristo ca bi', nclu'u ngu' jil'i quiña'a ñati. Quichi Antioquía bi' ngua su ngutu'u suu cha' nu nchcui' ngu' cha' ngu' cristiano laca ñati nu ngusñi cha' jil'i Jesucristo.

²⁷ Tyempo bi' ndyalaa tucua sna la tya'a ñati nu ngua tu'ba jil'i ycu' Ndyosi. Ndu'u ngu' quichi Jerusalén ndyalaa ngu' quichi Antioquía li'. ²⁸ Agabo naa tsaca ngu' bi'. Cua nda Xtyi'i ycu' Ndyosi sca cui' lo'o nu Agabo bi' cha' chcui' yu lo'o ngu'. Li' nchcui' Agabo lo'o ngu' cha' cua caa ti sca jbi'ña tlyu tsa tyucui ña'a chalyuu. Chañi cha' jua'a ngua cha' nu nda Agabo bi', pana nde loo la ngua cha' bi', nu lo'o ngua Claudio rey nu laca loo. ²⁹ Li' ngüiñi cha' jil'i ñati jil'i Jesús lo'o tya'a ngu' cha' ta ngu' msta jil'i tya'a ti'i ti ngu', ngu' nu ndi'i quichi su cuentya Judea. ³⁰ Jua'a ngua'ni ngu' li'. Nda ngu' msta bi' jil'i Bernabé lo'o jil'i Saulo cha' tsaa lo'o ngu' jil'i, cha' ta ngu' cñi bi' jil'i ngu' cusu' ca bi'. Li' tacha ngu' cñi bi', caja xi ndaca ti jil'i tya'a ti'i ti ngu'.

Ndyujuii ngu' jil'i Jacobo lo'o ngusu'ba ngu' jil'i Pedro ne' chcuá

12 Nu ngua tyempo bi', rey nu ngua naa Herodes ni, nchcube' tsa jil'i ñati jil'i Jesucristo. ² Ngulo rey bi' cña jil'i msu jil'i cha' cujuui ngu' jil'i Jacobo lo'o maxtyi. (Jacobo bi' ngua tya'a ngula Juan.) ³ Chaa tsa ti' ngu' judío cha' ndyujuii rey jil'i Jacobo, bi' cha' lo'o jil'i Pedro ntejeya' nu rey bi' li'. La cui' tsa nu ngusñi rey jil'i yu, li' ngua sca ta'a jil'i ngu' judío, ta'a nu lo'o ndacu ngu' xlyá tiji nu ná lo'o scua tiye' ndya'. ⁴ Ntejeya' ngu' jil'i Pedro, li' ndyaa lo'o ngu' jil'i, ngusu'ba ngu' jil'i ne' chcuá. Li' ndyatú jacua latya sendaru cua jil'i, jacua tya'a sendaru ntsu'u jil'i sca latya ngu'; ndi'i

ngu' bi' cuā to' ni'ī chcuā su ntsu'u Pedro. Nu lo'o tye tsā ta'a pascua, li' tyu'u ti'ī lcaa ngu' quichī cha' cua'ni cuayá' nu Herodes bi' ji'ī Pedro, nti' ycu'ī rey bi';⁵ bi' cha' ntsu'u cha' ña'asi' tso'o sendaru ji'ī yu lo'o ntsu'u yu ne' chcuā. Pana laja li' lye tsa nchcui' tya'a ñati' ji'ī Jesucristo lo'o ycu'ī Ndyosi cha' cua'ni lyaá Ni ji'ī Pedro.

Nelyo ycu'ī Ndyosi ji'ī Pedro ne' chcuā

⁶ Cua ngua talya li'. Chaca tsā cua culo ti Herodes ji'ī Pedro cha' ca cuayá' ji'ī yu slo ngu' quichī bi'. Cua ngusca' ngu' ji'ī Pedro lo'o tucua tya'a carena, sca carena ntsu'u ya' sca sendaru. Lo'o jua'a ndū xa' la sendaru cuā toni'ī chcuā nde liya'. Li' ngua'ya xcalá ti Pedro.⁷ Laja lo'o laja' ti yu, hora ti ndu'u tucua sca xca' ji'ī ycu'ī Ndyosi su nga'a yu. Tso'o tsa xee ngulane ne' ni'ī chcuā li'. Nguxtyu'u xca' bi' ji'ī Pedro, nchcui' xca' lo'o yu li':

—Tyatu clya nu'u —nacu'ī xca' bi' ji'ī yu.

Hora ti ndyati' carena chcuā nu ndyaa-ca' ya' yu.⁸ Xa' nchcui' xca' lo'o yu li':

—Xca' nu'u sii' —nacu'ī—. Xu'ba nu'u quia' quiya'.

Ngua'ni Pedro jua'a, lo'o li' nchcui' xca' lo'o yu chaca quiya':

—Quixii nu'u te' quicha' hichu'. Ya'a clya tyu'u lca'a nu'u jna' —nacu'ī xca' bi' ji'ī.

⁹ Li' ndu'u lca'a Pedro ji'ī xca' bi', pana ná ngua tii yu cha' chañi cha' ndyalaa xca' ji'ī ycu'ī Ndyosi slo yu; ngua ti' yu cha' laja xcalá ti yu ngua cha' bi'.¹⁰ Nteje tacui ngu' slo sendaru nu nga'a cuā ne' ni'ī chcuā, lo'o jua'a nteje tacui ngu' slo xi xa' la sendaru nu nga'a cuā. Li' ndyalaa ngu' ca toni'ī chcuā tlyu, xcui' chcuā laca toni'ī bi'. Lo'o li' ndyaala toni'ī bi' ycu'ī ti; jua'a ngua ngutu'u ngu' to' calle, ndyaa ngu' ndyalaa ngu' nde sca jyaca' calle bi'. Lo'o

li' ndu'u nu xca' bi' ndyaa, chaca tya Pedro ndyanu calle bi'.¹¹ Li' nda Pedro cuentya:

—Juani nchca cuayá' ti' na' cha' cua ngulo ycu'ī nu Xu'na na' cña ji'ī xca' bi' ji'ī Ni, cha' nu ñaa ngulo jna' ni'ī chcuā jua —nacu'ī yu—. Ngua ti' Herodes xcube' jna', cha' xña'a tsa ntsu'u tyiquee ngu' judío tya'a na' ña'a ngu' jna'; pana ná ngua ji'ī cua'ni cña cuxi bi'.

¹² Ngulacua tsa ti' Pedro su ndū ycu'ī ti yu. Nu lo'o ngua cuayá' ti' yu, li' ndyaa yu ca slo María xtya'a Juan Marcos. Ca ni'ī bi' ndyu'u ti'ī tyuū tya'a ñati' ji'ī Jesús, nchcui' ngu' lo'o ycu'ī Ndyosi.

¹³ Ngujui'ī ya' yu toni'ī, lo'o li' sca nu cuna'a cuañi' nu naa Rode, bi' nu ndyaa na'a toni'ī. Ña'a ndū ti nu cuna'a bi' toni'ī nde ni'ī ti.¹⁴ Hora ti ndyuloo nu cuna'a bi' xtyi'ī Pedro lo'o nchcui' yu. Chaa tsa ti' cho' li'. Ngusna cho' ndyaa chcui' lo'o tya'a ndi'ī cho' ni'ī bi', pana ña'a ti tya ndū ycu'ī Pedro nde liya' cha' bilya saala ngu' toni'ī.

¹⁵ —Cua ngua tonto hique nu'u —nacu'ī ngu' ji'ī Rode li'.

Pana lye la nchcui' nu cuna'a bi' lo'o ngu' li', cha' chañi cha' Pedro laca nu ndū toni'ī bi' nde liya'.

—Si'ī —nacu'ī ngu' li'—. ¿Ha si'ī nu xca' ji'ī ycu'ī Ndyosi nu ña'asi' ji'ī Pedro laca bi'? —nacu'ī ngu' ji'ī.

¹⁶ Ña'a ti tya ndū Pedro nde liya' ntyi' ji'ī ya' yu toni'ī. Li' ndyaa ngu' cha' saala ngu' toni'ī. Lo'o na'a ngu' ji'ī Pedro ndū, li' ndube tsa ti' ngu' cha' cua ndyalaa ycu'ī yu.¹⁷ Ngua'ni ya' yu ji'ī ngu' li', cha' ca ti' ti ngu'. Ndacha' yu ji'ī ngu' ñi'ya ngua lo'o ngua'ni ycu'ī Ndyosi nu Xu'na na cha' tso'o cha' ngulo Ni ji'ī yu ne' chcuā.

—Chcui' mā lo'o Jacobo lo'o lcaa ngu' tya'a ndya'a na —nacu'ī Pedro ji'ī ngu'—, ta mā cha' lo'o ngu' ñi'ya nu ngua'ni ycu'ī Ni lo'o na' lo'o ngulo Ni 'na ne' chcuā.

Ndu'u yu ni'ḷ ndyaa yu xa' se'ḷ li'.

¹⁸Nu lo'o nguxee chaca ts̄a quiña'a tsa ngulacua ti' sendaru bi', cha' nga'aa ngua cuayá' ti' ngu' macala ndyaa Pedro. ¹⁹Li' ngulo rey Herodes cña ji'ḷ sendaru cha' tsaa ngu' tsaana ngu' ji'ḷ yu. Ndyaa ngu' li', pana nga'aa nquiije yu ji'ḷ sendaru bi'. Li' nchcuane Herodes ji'ḷ sendaru nu nga'a cua ji'ḷ Pedro ni'ḷ chcuá, pana nga'a ndyiji ñi'ya nu xacui sendaru cha' ji'ḷ rey, cha' ná jlo ti' ngu' ñi'ya ngua ji'ḷ Pedro; bi' cha' ngulo Herodes cña ji'ḷ xa' sendaru cha' cujuui ngu' ji'ḷ lcaa sendaru nu ngua'a cua ji'ḷ nu Pedro bi'. Li' ndu'u rey bi' loyuu su cuentya Judea, ndyaa ca quichi' Cesarea, cha' ca bi' tyi'ḷ xi ngua ti'.

Ngujui Herodes

²⁰Lo'o li' ngua ñasi' tsa nu Herodes bi' ji'ḷ ngu' quichi' Tiro, lo'o jua'a ji'ḷ ngu' quichi' Sidón. Nu ngua tya clyo la cua nda rey Herodes na cacu ngu' quichi' bi', lo'o li' nga'aa nda rey na cacu ngu', cha' ñasi' tsa ti' rey ña'a ji'ḷ ngu'. Stu'ba ti ntsu'u tyiquee lcaa ngu' quichi' bi' lo'o tya'a ngu', cha' tsaa ngu' slo rey cha' chcu' ngu' lo'o. Li' tso'o tsa nchcu' ngu' quichi' lo'o nu cusu' Blasto nu laca cña ji'ḷ rey bi'; bi' cha' tso'o nchcu' nu Blasto bi' lo'o rey cuentya ji'ḷ ngu' quichi' bi', cha' tyaala' cha' ji'ḷ rey lo'o ngu' bi'. ²¹Li' ngusta Herodes sca ts̄a cha' tyu'u ti'ḷ ngu' sca se'ḷ ti. Ndyacu' Herodes lcaa late' tso'o nu ntsu'u ji'ḷ cha' laca rey, ndyaa ntucua lo yaca xlya tso'o su ntyucua ycu'ḷ rey, cha' ta sca cui'ḷ lo'o ngu' nu lo'o ndyu'u ti'ḷ ngu' slo. Li' nguxana rey nda cui'ḷ lo'o ngu' bi'. ²²Cui'ḷ tsaa ngusi'ya lo'o ngu' ji'ḷ rey li'.

—Ndyosi laca nu'u —nacui' ngu' ji'ḷ rey—. Si'ḷ sca ñati' chalyuu ti laca nu'u nu nchcu'ḷ lo'o cuare juani.

²³Hora ti ndyalaa sca xca ji'ḷ ycu'ḷ Ndyosi slo rey cha' ta sca quicha tlyu ji'ḷ nu Herodes bi', ndyat'ḷ conu' ne' rey

bi' li'. Ti'ḷ tsa ne' rey li', cha' ndyacu conu' bi' ne'. Ngujui rey li', cha' cua nda chacuayá' ji'ḷ ngu' cha' ngua'ni tlyu ngu' ji'ḷ rey ñi'ya nu ndu'ni tlyu na ji'ḷ ycu'ḷ Ndyosi; masi sca ñati' chalyuu ti ngua rey bi', pana nda chacuayá' cha' cua'ni tlyu ngu' ji'ḷ.

²⁴Li' quiña'a tsa ñati' ndyuna cha' ji'ḷ ycu'ḷ nu Xu'na na, ndyat'ḷ la ngu' nu ngusñi' cha' ji'ḷ Jesucristo li'.

²⁵Nu lo'o cua ndye cña ji'ḷ Bernabé lo'o Saulo ca quichi' Jerusalén, li' nguxtyuu ngu' ñaa ngu' nde quichi' Antioquía chaca quíya'. Ñaa lo'o ngu' ji'ḷ Juan, la cui' nu naa Juan Marcos.

Nguxana Bernabé lo'o Saulo ngua'ni ngu' cña ji'ḷ ycu'ḷ Ndyosi

13 Nu taju ñati' ji'ḷ Jesucristo ca quichi' Antioquía bi' ni, laja ngu' bi' ntsu'u xi ngu' nu laca tu'ba ji'ḷ ycu'ḷ Ndyosi. La cui' jua'a laja ngu' bi' tya ntsu'u la xa' tya'a ngu' nu tso'o tsa nclyu'u cha' ji'ḷ ycu'ḷ Ndyosi ji'ḷ tya'a ngu'; ngu' nu nclyu'u ji'ḷ tya'a ngu' ngua Bernabé, lo'o Simón nu ngata, lo'o Lucio Cirene, lo'o Saulo, lo'o Manaén. (Nu Manaén bi' ngua tya'a miña'a Herodes nu laca gobernador ji'ḷ loyuu su cuentya Galilea.) ²Ngua sca ts̄a nu lo'o tyucui ts̄a ná ndyacu ngu' taju bi', xqui'ya cha' ngua'ni tlyu ngu' ji'ḷ ycu'ḷ Ndyosi nu Xu'na na. Li' nchcu'ḷ Xtyi'ḷ ycu'ḷ Ndyosi lo'o ngu' bi'.

—Ta ma' chacuayá' ji'ḷ Bernabé lo'o jua'a ji'ḷ Saulo, cha' tsaa ngu' xa' quichi' cha' cua'ni ngu' cña nu ta na' ji'ḷ ngu' cha' cua'ni ngu' —nacui' ycu'ḷ Ndyosi ji'ḷ ngu'.

³Tyuu hora ná ndyacu ngu' li', cha' tsa cu' ti nchcu'ḷ ngu' lo'o ycu'ḷ Ndyosi. Li' ngusta ya' lcaa tya'a ñati' ji'ḷ Jesucristo bi' hique Bernabé, lo'o jua'a hique Saulo, cha' tso'o ti tsaa ngu' ca su cua'ni ngu' cña cuentya ji'ḷ ycu'ḷ Ndyosi.

**Nda ngu' cha' ji'i ycu' Ndyosi ca
loyuu su cuentya Chipre**

⁴Li' ndyaa Bernabé lo'o Saulo ca quichi Seleucia cha' tyatí ngu' ne' yaca ni'i, cha' tsaá ngu' chaca tsu' tyujo'o ca loyuu su naa Chipre. Ca bi' cua'ni ngu' cña nu ngulo Xtyi'i ycu' Ndyosi ji'i ngu'.
⁵Li' ndyaa ngu' ne' yaca ni'i ca quichi Salamina. Lo'o ndyalaa ngu' chaca tsu' bi', li' ndyatí ngu' ndyaa ngu' ne' laa ji'i ngu' judío quichi bi', cha' culu'u ngu' cha' ji'i ycu' Ndyosi ji'i ñati nu ndi'i ne' laa bi'. Tyempo bi' tya ndya'a Juan lo'o ngu' cha' xtyucua ji'i ngu'.
⁶Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' tyuu tya'a quichi nde Chipre bi', ndyaa ngu' ndyalaa ngu' ca quichi Pafos li'. Quichi bi' ndyacua tya'a ngu' lo'o sca nu qui'yu nu cucha'a tsa nu naa Barjesús. Ngu' judío laca nu qui'yu bi', lo'o jua'a nacui' yu cha' laca yu tu'ba ji'i ycu' Ndyosi; pana si'i cha' liñi nda yu.
⁷Ndi'i nu cucha'a bi' slo gobernador nu naa Sergio Paulo. Ngua tsa nu gobernador bi', lo'o jua'a nti' tsa cuna cha' ji'i ycu' Ndyosi; bi' cha' nguane gobernador ji'i Bernabé lo'o ji'i Saulo cha' caá ngu' ca slo, cha' culu'u ngu' cha' bi' ji'i.
⁸Pana ná ndiya ti' nu cucha'a bi' nu lo'o ndyuna gobernador cha' ji'i ycu' Ndyosi. (Elimas naa nu cucha'a bi' cha'cña ji'i ngu' quichi Pafos bi'.) Lye tsa nxuu tya'a yu lo'o Saulo lo'o Bernabé, cha' cua nti' yu cua'a yu ji'i gobernador cha' nga'aa xñi nu cusu' bi' cha' ji'i ycu' Ndyosi nu nchcui' ngu' lo'o.
⁹Li' na'a tsa Pablo ji'i nu cucha'a bi'. (Nu juani naa Pablo nu ngua naa Saulo clyo.) Xty-i'i ycu' Ndyosi laca nu nda juersa ji'i nu Pablo bi',
¹⁰bi' cha' nchcui' lo'o nu cucha'a bi':

—Lye tsa ñilo'o nu'u ji'i ngu' —nacui' Pablo ji'i nu cucha'a bi'—. Liye' tsa ti' nu'u ña'a nu'u ji'i ya, cha' msu ji'i nu xña'a laca nu'u —nacui'—. Ndaca'a tsa nu'u ji'i ngu' cha' ná cua'ni ngu' sca cha'

tso'o ti; bi' cha' juani culo na' cña jin-u'u cha' nga'aa cua'a nu'u ji'i ngu' nu nti' xñi cha' ji'i ycu' Ndyosi nu Xu'na ya.
¹¹Xcube' nu Xu'na ya jinu'u juani, cha' nga'aa caja ñi'ya ña'a nu'u xee cua; tyuu tsa tyanu cuityi' ti nu'u li'.

Hora ti ngua cuityi' yu cucha'a bi' li', nga'aa ngua ña'a yu tsiya' ti. Li' ncllyana yu ji'i sca ñati nu xñi ya' yu cha' tsaá lo'o ji'i yu nde liya'.
¹²Lo'o na'a gobernador cha' ngua cuityi' nu cucha'a bi', li' hora ti ngusñi nu cusu' bi' cha' ji'i Jesucristo. Jua'a ndube tsa ti' nu cusu' bi' ji'i cha' nu ngulu'u ngu' ji'i cuentya ji'i ycu' nu Xu'na na.

**Ndyaa Pablo lo'o Bernabé
ca quichi Antioquía Pisidia**

¹³Lo'o li' ndu'u Pablo lo'o tya'a ndya'a yu, ndu'u ngu' quichi Pafos ndyaa ngu'. Ndyatí ngu' ne' yaca ni'i ndyaa ngu' chaca tsu' tyujo'o, ndyalaa ngu' ca quichi Perge ca loyuu su cuentya Panfilia li'. Nga'aa ndya'a Juan lo'o ngu' li', na cua ndyaa yu quichi tyi yu.
¹⁴Ndu'u ngu' quichi Perge ndyaa ngu' chaca quichi Antioquía ca loyuu su cuentya Pisidia. Nu ngua tsa ta'a nu ndi'i cña' ngu', li' ndyatí Pablo lo'o Bernabé ndyaa ngu' ne' laa ji'i ngu' judío. Ca bi' ndyaa tucua ngu' xi.
¹⁵Li' nchcui' sca nu cusu' lo quityi ji'i ycu' Ndyosi cha' cuna lcaa ñati nu ndi'i ne' laa bi'; nchcui' lo quityi nu nscua cña nu ngulo Ni ji'i ngu', li' nchcui' nu cusu' bi' sca cha' nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycu' Ndyosi nu ngua sa'ni. Lo'o li' nchcuane nu cusu' nu laca loo ne' laa bi' ji'i Pablo lo'o Bernabé:

—¿Ha ntsu'u sca cuii ji'i ma cha' ta ma lo'o ya juani? —nacui' ji'i ngu'.

¹⁶Li' ndyatí Pablo ngua'ni ya' yu ji'i ngu' cha' cua'a jyaca ngu' ji'i yu. Nchcui' Pablo lo'o ngu' li':

—Tyu'u cha' clyo ti' ji'i ma cua'a jyaca ma ji'i cha' nu chcui' na' lo'o ma

juani —nacuĭ Pablo ji'ĭ ngu'—. Ngu' Israel laca na, lo'o jua'a ndu'ni tlyu na ji'ĭ ycuĭ' Ndyosi. ¹⁷La cui' ycuĭ' Ndyosi nu ndu'ni tlyu na ji'ĭ, la cui' Ni laca nu ngusubi ji'ĭ jyo'o cusu' ji'na cha' tyu'u tu-cua quiña'a ñati' ji'ĭ ngu' nde loo la. Tya ndi'ĭ jyo'o cusu' ji'na ca loyuu Egipto lo'o ndyatu quiña'a tsa tya'a ngu', masi si'i quichĭ tyi ngu' ngua quichĭ bi'. Li' tlyu tsa cña ngua'ni ycuĭ' Ndyosi, cha' ngulo Ni ji'ĭ jyo'o cusu' ji'na ca loyuu Egipto bi'. Jua'a ngua cuayá' ti' xa' ñati' chalyuu cha' tonu tsa cña nu ndu'ni ycuĭ' Ndyosi nde chalyuu. ¹⁸Nu lo'o nguta'a ngu' loyuu btyi bi' tya tu'ba yija, ndalo tsa tyiquee ycuĭ' Ni ji'ĭ jyo'o cusu' ji'na li', masi quiña'a tsa cha' cuxi ngua'ni ngu' bi'. ¹⁹Li' ngua'ni tye Ni cha' ji'ĭ cati tya'a nación ñati' nu nguti'ĭ loyuu su cuentya Canaán, la cui' ñati' nu nguti'ĭ loyuu bi' tya clyo la; nda Ni yuu bi' cha' caja su tyi'ĭ jyo'o cusu' ji'na li'. ²⁰Lo'o jua'a nda Ni ñati' nu ngua loo ji'ĭ jyo'o cusu' ji'na cuentya ji'ĭ ycuĭ' Ndyosi. Li' cua ndya'a jacua siyento cla'be yija, tya lo'o ndyalaa ngu' loyuu Canaán bi', ña'a cuayá' nu ngula jyo'o Samuel nu ngua tu'ba ji'ĭ ycuĭ' Ndyosi. ²¹Li' ngüijña ngu' ji'ĭ ycuĭ' Ndyosi cha' ta Ni sca rey cha' caca loo ji'ĭ ngu', bi' cha' nda Ni ji'ĭ jyo'o'o Saúl sñi' Cis ji'ĭ ngu'; ngua yu bi' loo ji'ĭ ngu' tu'ba yija li'. Jyo'o Saúl bi' ngua tya'a ñati' ji'ĭ ngu' Benjamín. ²²Nu lo'o ndye tu'ba yija, li' nga'aa nda Ni cña bi' ji'ĭ yu bi', nda Ni jyo'o David cha' caca loo ji'ĭ ngu' cña su ndu Saúl nquicha'. Cua nchcui' ycuĭ' Ndyosi cha' ji'ĭ nu jyo'o'o David bi': “Ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'ĭ David sñi' Isai”, nacui' ycuĭ' Ndyosi. “Cua nda na' cuentya cha' laca yu bi' sca ñati' nu tyaja'a cua'ni lcaa cña nu nti' na' cha' cua'ni yu.” ²³Cua sa'ni nda ycuĭ' Ndyosi cha' lo'o na cha' nde loo la cala sca ñati' tya'a ji'ĭ jyo'o David bi', nu cua'ni lyaá ji'ĭ lcaa na nu laca na ngu' Israel; yu bi' laca Jesús. ²⁴Nu

lo'o bilya xana Jesús culu'u cha' ji'ĭ ngu' tya'a quichĭ tyi na, nda jyo'o Juan cha' lo'o ngu' tya'a na, cha' ca tyuju'u ti' ngu' tya'a na ji'ĭ qui'ya nu ntsu'u ji'ĭ ngu' lo'o ycuĭ' Ndyosi. Lo'o li' ntyucuatya jyo'o Juan bi' ji'ĭ ngu' nu ngusñi cha' bi'. ²⁵Nu lo'o cua tye ti cña ji'ĭ jyo'o Juan bi', li' nchcui' yu lo'o ngu' tya'a quichĭ tyi na ndi'ya: “Xa' ñati' ntajaty ma' ji'ĭ”, nacui' Juan ji'ĭ ngu'; “si'i na' laca”, nacui' yu. “Ca nde loo la cça sca ñati' nu tlyu la chacuayá' ntsu'u ji'ĭ. Lo'o na', cua'ni tlyu na' ji'ĭ ñati' bi'; tso'o tsa caca tyiquee na' masi caña nu ntsu'u quiya' ñati' bi' sati' na' juata ti.” Jua'a nchcui' jyo'o Juan cuentya ji'ĭ Jesús.

²⁶Lcaa na nu laca na la cui' tya'a ñati' ji'ĭ jyo'o Abraham, lo'o jua'a lcaa ma' nu ndaquiya' ma' ji'ĭ ycuĭ' Ndyosi, cuentya ji'ĭ lcaa na laca cha' tso'o nu nda Ni lo'o na, cha' tso'o nu nchcui' ñi'ya ndu'ni lyaá Ni ji'ĭ ñati' chalyuu. ²⁷Ná ngua cuayá' ti' ngu' quichĭ Jerusalén tilaca laca Jesús, lo'o jua'a ná ngua cuayá' ti' ngu' nu laca loo ji'ĭ quichĭ bi' tilaca laca yu. Ná nda ngu' cuentya ñi'ya ndyu'u cha' nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'ĭ ycuĭ' Ndyosi sa'ni; masi ndyuna ngu' lo'o ndya'a nchcui' ngu' lo' quityi bi' ne' laa lcaa tsá nu ndi'ĭ cña' ngu', ná nda ngu' cuentya si cha' ji'ĭ ycuĭ' Jesús nchcui' quityi bi'. Bi' cha' cuxi tsa cña ngua'ni ngu' lo'o Jesús nu lo'o ngusta ngu' qui'ya ji'ĭ yu. La cui' tya'a cña nu nguscua jyo'o cusu' lo' quityi cha' cua'ni ngu' lo'o yu, cua ngua'ni ngu' li'. ²⁸Masi ná ntsu'u qui'ya ji'ĭ Jesús tsiya' ti, ngüijña ngu' ji'ĭ gobernador, la cui' nu Pilato bi', cha' culo cña ji'ĭ ngu' cha' cujuui ngu' ji'ĭ Jesús. ²⁹Nu lo'o cua ndye ngua'ni ngu' lcaa cha' ñi'ya nchcui' lo' quityi bi' cha' caca ji'ĭ Jesús, li' nda'ya ngu' ji'ĭ jyo'o bi' su nga'a lo' crusi, nguxatsi' ngu' ji'ĭ jyo'o bi' li'. ³⁰Pana ngua'ni ycuĭ' Ndyosi cha' ndyu'ú yu chaca quiya' li'. ³¹Tyuu tsá ndu'u tucua ycuĭ' ca Jesús

su ndi'i ngu' tya'a ndya'a yu. La cui' ngu' nu cua ñaa lo'o yu tya lo'o ndu'u ngu' nde Galilea ñaa ngu' ca quichi Jerusalén, bi' ngu' laca nu nda cha' liñi ji'i Jesús lo'o ñati juani.

³² Lo'o juani cua lijya ya ca nde cha' culu'u ya cha' tso'o ji'i ycu'i Ndyosi bi' ji'i cu'ma. Tya sa'ni la cua ngüiñi cha' ji'i ycu'i Ndyosi lo'o jyo'o cusu' ji'na; ³³ lo'o nu juani cua ngua'ni Ni cha' bi' cuentya ji'na, nu lo'o cua ndyu'ú Jesús chaca quiya'. Ndi'ya nchcui' Salmo nu nchca tyucuaa cha' ji'i Jesús: “Sñi' na' laca nu'u”, nacui' ycu'i Ni ji'i Jesús. “Juani cua ngua'ni na' cha' tyu'ú nu'u chalyuu.” ³⁴ Chaca cha' nchcui' quityi cha' ji'i ycu'i Ndyosi cha' tyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o ndyujuii ngu' ji'i, lo'o jua'a nchcui' quityi bi' cha' ná quiñu'u cuaña' Jesús ne' cuaa. “Ta na' lcaa cha' tso'o ji'i ma, la cui' ña'a cha' tso'o nu nchcui' na' lo'o David cha' caja ji'i ma”, nacui' ycu'i Ni. ³⁵ Lo'o jua'a ntsu'u chaca Salmo, chaca jii ji'i ycu'i Ndyosi, nu nchcui' ñi'ya nu nacui' Jesús ji'i ycu'i Ni: “Jlo ti' na' cha' ná ta nu'u chacuayá' quiñu'u cuaña' na', cha' na' laca Sñi' ycu'i nu'u”, nacui'. ³⁶ Ngua'ni jyo'o David cña ji'i ycu'i Ndyosi lcaa tyempo lo'o nguti'i nu cusu' bi' chalyuu. Lo'o ngujuii yu, li' nguxatsi' ngu' ji'i se'i ti lo'o xa' la jyo'o cusu' ji'na; ndye cuaña' yu ngutsu' li'. ³⁷ Pana Jesús ni, ná ngunu'u cuaña' Jesús lo'o nguatsi' yu, xqui'ya cha' ngua'ni ycu'i Ndyosi cha' ndyu'ú yu chaca quiya'. ³⁸ Bi' cha' ntsu'u cha' ca cuayá' ti' lcaa cu'ma, cha' xqui'ya Jesús cua'ni clyu ti' ycu'i Ndyosi ji'i lcaa cha' cuxi nu ngua'ni ma; ³⁹ taca tyu'u laja ti ma ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ma si xñi ma cha' ji'i Jesús. Ná ndu'ni cha' masi tso'o tsa ndaquiya' ma ji'i lcaa cha' nu nguscua jyo'o Moisés sa'ni, ná nchca ji'i cha' bi' cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'i ma. ⁴⁰ Tso'o la si cui'ya ma cuentya cha' ná tyacua cha' cuxi ji'i ma, la cui' cha' nu

nguscua jyo'o cusu' sa'ni cuentya ji'i cu'ma nu nchcui' ndi'ya:

⁴¹ Clyacua tso'o ti' ma, lcaa cu'ma nu nti' ma xtyí lo'o ma ji'i ycu'i Ndyosi; cube xi ti' ma, tyaa ma cuaana ti li'.

Ycu'i Ndyosi laca na', nu tlyu tsa cña tonu cua'ni na' tyempo nu ndi'i ma chalyuu, nacui' Ni.

Ná caca jlya ti' ma cha' ndu'ni na' cña bi' tsiya' ti,

masi tso'o tsa culu'u ñati ñi'ya laca cha' bi' ji'i ma.

Cua ndye nchcui' Pablo lo'o ngu' li'.

⁴² Na cua tyu'u ti ngu' ne' laa tsaangu', lo'o li' ngüijña tsa tyuu tya'a ñati bi' ji'i Pablo lo'o ji'i Bernabé cha' culu'u la ngu' cha' ji'i Jesús ji'i ngu' chaca quiya' ca xnu' tsa. ⁴³ Jua'a lo'o ndye ndyu'u ti'i ngu' ne' laa bi', li' ndyaa ngu' lo'o Pablo lo'o Bernabé. Tyuu tya'a ngu' judío ndyaa ngu' lo'o ngu' bi', lo'o jua'a xa' ñati nu ndu'ni tlyu ji'i ycu'i Ndyosi stu'ba ti lo'o nu ngu' judío bi', la cui' ti ndyaa ngu' lo'o ngu' bi' li'. Ngulu'u la ngu' bi' ji'i nu quiña'a ngu' bi' li', cha' tso'o ti tyanu cha' ji'i Jesús tyiquee ngu', cha' ca cuayá' tso'o ti' ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee ycu'i Ndyosi ña'a Ni ji'i lcaa ñati chalyuu.

⁴⁴ Nu lo'o ngua snu' tsa, li' ndyu'u ti'i lcaa tya'a ngu' quichi ne' laa bi', cha' cuna ngu' cha' ji'i ycu'i Ndyosi chaca quiya'. ⁴⁵ Ñasi' tsa nu ngu' judío bi' lo'o na'a ngu' ji'i nu quiña'a tsa ñati bi'. Nchcui' suba' ngu' judío lo'o Pablo li', nacui' ngu' cha' cuiñi tsa cha' nu nclu'u yu bi'. ⁴⁶ Pana ná ndyutsii Pablo lo'o Bernabé cha' xacui' ngu' cha' ji'i ngu' judío bi':

—Clyo ntsu'u cha' chcu'i ya cha' ji'i ycu'i Ndyosi lo'o ma nquicha', cha' ngu' judío tya'a na laca ma. Pana juani tsa ya culu'u ya cha' bi' ji'i ngu' xa' tsu', xqui'ya cha' ná ntaja'a ma cuna ma cha' nu nchcui' ya. Na cua ngüiñi cha' ji'i ma lo'o tya'a ma, cha' ná nti' ma caja cha-

lyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ma. ⁴⁷ Jua'a cña ngulo ycui' nu Xu'na na ji'i ya nu nchcui' quityi cusu' bi' ndi'ya:

Ñi'ya nti' sca xee ndubi nu nclyu'u xee tyijyu',

jua'a nga'a cha' ta ma cha' jna' lo'o ngu' xa' tsu', nacui' ycui' Ndyosi, cha' ca cuayá' ti' lcaa ñati' chalyuu tilaca laca nu cua'ni lyaá ji'i ngu'.

⁴⁸ Ndyuna nu ngu' xa' tsu' cha' bi', lo'o li' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu'. Tso'o tsa laca cha' ji'i ycui' Ndyosi nu Xu'na na, ngulacua ti' ngu' bi'; jua'a ngusni' ngu' cha' bi'. Jlya ti' ngu' bi' cha' ji'i Jesús, lcaa ngu' nu cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i; ngujui chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi' li'. ⁴⁹ Jua'a ngua, lo'o li' ndyaa ngu', ndya'a nchcui' ngu' cha' ji'i nu Xu'na na lo'o lcaa ñati' lcaa quichi' ca loyuu bi'. ⁵⁰ Hora ti nchcui' ngu' judío lo'o ngu' nu laca loo ji'i quichi, jua'a lo'o ngu' cuna'a tlyu, cha' su'ba ñasi' ji'i ngu' quichi' lo'o ña'a ngu' ji'i Pablo lo'o Bernabé. Ngua ti'f' ti' ngu' ji'i ngu' bi' li', ngulo'o ngu' ji'i ngu' bi', cha' tsa Pablo lo'o Bernabé xa' se'i. ⁵¹ Lo'o li' nu Pablo lo'o Bernabé bi' ni, ngusalú ngu' snii yuu nu ntsu'u quiyá' ngu' to' quichi. Jua'a ngua'ni ngu' cha' ta ngu' quichi' bi' cuentya cha' ná tso'o cña nu ngua'ni ngu', nu lo'o ngulo'o ngu' quichi' ji'i tyucuaa ngu' bi'. Ndu'u ngu' ndyaa ngu' ca quichi' Iconio li'. ⁵² Lo'o nu ñati' ji'i Jesucristo nu ndyanu quichi' Antioquía bi' ni, chaa ti' ndyanu ngu' quichi' tyi ngu' cha' cua ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu'.

Ndi'i Pablo lo'o Bernabé ca quichi' Iconio

14 Lo'o cua ndyalaa Pablo lo'o Bernabé ca quichi' Iconio, ndyatí' ngu' ndyaa ngu' ne' laa ji'i ngu' judío tya'a ngu'. Ndejua ngulu'u ngu' cha' ji'i Jesús; bi' cha' quiña'a tsa ngu' ngusni' ngu' cha' bi', masi ngu' judío, masi xa' ñati'. ² Li'

hora ti ngunasi' xa' la tya'a ngu' judío, ngu' nu ná jlya ti' cha' bi'. Su'ba ñasi' ngu' ji'i xa' ñati' nti' ngu', cñilo'o ngu' ji'i ngu' quichi' nti' ngu', cha' ca ti'f' ti' ngu' ña'a ngu' ji'i ngu' nu ngusni' cha' bi'.

³ Tyiquee' xi ndyanu Pablo lo'o Bernabé quichi' bi', cha' ná ndyutsij' ngu' culu'u ngu' cha' ji'i nu Xu'na na ji'i ngu' quichi' bi'. Lo'o jua'a ngua'ni Pablo lo'o Bernabé cña tonu chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' ngua ji'i ngu' quichi' ta ngu' cuentya cha' xcui' cha' liñi nclyu'u ngu' bi' ji'i ngu'. ⁴ Ná stu'ba cha' ji'i ngu' quichi' lo'o tya'a ngu' li'. Ntsu'u ngu' nu ndaquiyá' tsa ji'i tya'a ngu' judío, lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu ndaquiyá' ji'i cha' nu nda ngu' nu ndya'a nchcui' cha' ji'i Jesucristo bi'.

⁵ Li' ngüiñi cha' ji'i ngu' judío bi' lo'o xa' ñati' tya'a quichi' tyi ngu', lo'o nu laca loo ji'i quichi, cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o Pablo lo'o tya'a ndya'a yu; nti' ngu' cu ngu' quee ji'i ngu' bi'. ⁶ Pana ngua cuayá' ti' Pablo lo'o tya'a ndya'a yu cha' bi', ngusna ngu' ndyaa ngu' ca xa' quichi' loyuu su cuentya Licaonia li', ndyalaa ngu' ca quichi' Listra. Lo'o li' ndyaa lye la ngu' ca quichi' Derbe lo'o lcaa quichi' cacua ti. ⁷ Ngulu'u ngu' cha' bi' ji'i ngu' lcaa quichi, cha' ndu'ni lyaá Jesús ji'i ñati' chalyuu.

Ngü ngu' quee ji'i Pablo ca quichi' Listra

⁸ Ndi'i sca nu qui'yu ca quichi' Listra bi' nu ná nchca tya'a tsiya' ti, cha' quicha quiya'. Ni sca quiya' ná ngua ji'i nu qui'yu bi' tyatü, xqui'ya cha' quicha quiya' tya lo'o ngula; xcui' na nchca'a ti nu quicha bi'. ⁹ Tso'o tsa ndyuna nu quicha bi' laja lo'o nclyu'u Pablo ji'i ngu'; li' na'a yu ji'i nu quicha bi', ngua cuayá' ti' yu cha' jlya ti' nu quicha cha' taca ji'i ycui' Ndyosi cua'ni cha' tyaca tso'o. ¹⁰ Li' nchcui' Pablo lo'o nu quicha bi':

—Tyatu liñi nu'u juani —nacui Pablo jil'i.

Hora ti ndatu nu quicha bi', ngua jil'i ndya'a li'. ¹¹ Quiña'a ñati' cua na'a ñi'ya nu ngua jil'i nu quicha bi', bi' cha' ndube tsa ti' ngu'. Li' nxi'ya lo'o tsa ngu' jil'i tya'a ngu':

—Cua ndyalaa tucua tya'a jo'ó ca slo na juani —nacui ngu'—. Ñi'ya ña'a ñati, jua'a ña'a jo'ó re —nacui ngu' jil'i tya'a ngu' cha'cña jil'i ngu' Licaonia.

¹²Nhcui' ngu' cha' jo'ó Júpiter laca Bernabé, lo'o jo'ó Mercurio laca Pablo nacui' ngu', xqui'ya cha' nda tsa Pablo cha' lo'o ngu'. ¹³Ntsu'u sca laa jil'i jo'ó Júpiter ca to' quichi' bi', lo'o jua'a ndi'i sca sti jo'ó cuentya jil'i laa bi'. Li' yala ti ndyalaa sti jo'ó bi' lo'o toro, lo'o jua'a ndi'i tyaaca' queé yani toro bi'. Ngua ti' lcaa ngu' bi' cujuui' ngu' jil'i toro bi' li', cha' cua'ni tlyu ngu' jil'i nu tucua tya'a jo'ó nu ndyalaa ca ti slo ngu'. ¹⁴Ñati' nu ndya'a tyijyu' nhcui' cha' jil'i Jesucristo laca Pablo lo'o Bernabé ni, bi' cha' ngua xñi'i tsa ti' tyucuaa ngu' lo'o nda ngu' cuentya ñi'ya nu ndyu'ni ngu' quichi' bi'. Li' ngusaa' ycu' ca ngu' ste' ngu', cha' caca cuayá' ti' ngu' quichi' cha' ná tso'o cña nu ndyu'ni ngu'. Li' ngusna Pablo lo'o Bernabé ndyaa ngu' lcaa laja ñati' quiña'a bi', cui' tsa ngusi'ya lo'o ngu' jil'i ngu' quichi' bi':

¹⁵—Ngu' cusu' cu'ma —nacui Pablo lo'o Bernabé jil'i ngu' quichi'—. ¿Ni cha' laca ndyu'ni ma' jua'a? —nacui ngu'—. Laca ya ñati' chalyuu ti, ñi'ya nu laca cu'ma; si'i ndyosi laca ya. Cua ndyalaa ya ca nde cha' ta ya cha' lo'o ma, cha' jil'i ycu' Ndyosi nu lu'ú ca. Ná tso'o cua'ni tlyu ma' jil'i xa' la jo'ó, sca ti jil'i ycu' Ndyosi nu lu'ú nga'a cha' tyu'u tyiquee ma' jil'i; bi' laca nu ngüiña' lcaa na nu ntsu'u lo yuu, lo'o lcaa na nu ntsu'u nde cua, lo'o lcaa tyujo'o, lo'o lcaa na nu ntsu'u ca bi'. ¹⁶Cua sa'ni la ndalo tsa tyiquee ycu' Ndyosi ña'a Ni jil'i lcaa ñati'

chalyuu, masi ngua'ni ngu' cua ña'a ca cha' cuxi nu nti' ngu' cha' cua'ni ngu'.

¹⁷Lo'o jua'a nda Ni lcaa cha' tso'o nu ndyiji ji'na: nda Ni tyo nu nda'ya lo yuu cha' caluu tso'o si'yu nu ntyaa na, cha' tso'o caca clacua ji'na li'; ndyiji cha' bi' ji'na cha' cacu tso'o na, cha' jua'a tso'o tsa caca tyiquee na li'. Jua'a laca cha' nu nclyu'u ycu' Ndyosi ji'na cha' caca cuayá' ti' na tilaca laca Ni.

¹⁸Tyucuaa ngu' bi', lye tsa nhcui' ngu' lo'o ngu' quichi, pana lqui'ya tsa ngua cuayá' ti' ngu' quichi' cha' ná tso'o tsiya' ti' si cujuui' ngu' toro cha' cua'ni tlyu ngu' jil'i ngu' bi'.

¹⁹Lo'o li' ndyalaa la xi ngu' judío nu xña'a tsa tyiquee, ngu' nu ndu'u quichi' Antioquía bi'; lo'o xa' la tya'a ngu' nu ndu'u quichi' Iconio ndyalaa ngu'. Nhcui' ngu' bi' lo'o ngu' quichi' cha' su'ba ñasi' ngu' jil'i ngu' quichi' bi' lo'o Pablo. Li' ngu' ngu' quichi' quee jil'i Pablo cha' ngua ti' ngu' cujuui' ngu' jil'i yu bi'. Lo'o ngua ti' ngu' cha' cua ngujui' yu, li' ngujolaqui ngu' jil'i yu ndyaa lo'o ngu' jil'i yu ca to' quichi'. ²⁰Pana ndyu'u ti'i' ngu' nu ngusni' cha' jil'i Jesucristo slo Pablo su ntsiya yu; li' ndaca'a yu, ndyaa yu nde quichi' lo'o ngu' chaca quiya'. Ca chaca tsa ndu'u Pablo lo'o Bernabé ndyaa ngu' ca quichi' Derbe.

²¹Li' nda ngu' cha' lo'o ngu' quichi' ñi'ya nu ndu'ni lyaá Jesús jil'i ñati' chalyuu, bi' cha' quiña'a ngu' quichi' bi' ntaja'a ngu' xñi' ngu' cha' jil'i Jesús. Li' ngxu'tyuu Pablo lo'o Bernabé ñaa ngu' nde quichi' Litra lo'o quichi' Iconio lo'o quichi' Antioquía bi' chaca quiya'. ²²Ca ta'a quichi' su ndyaa ngu' bi', nhcui' ngu' lo'o ñati' jil'i Jesucristo cha' tso'o la tyat'i tyiquee ngu' lo cha' jil'i Jesús, cha' tlyu cua'ni tyiquee ngu', cha' ná cutsii' ngu' tsiya' ti.

—Cua'ni lya' ti' ngu' ji'na tu'ni —nacui Pablo lo'o Bernabé jil'i ngu'—, lo'o jua'a xcube' ngu' ji'na; pana lo'o cua

n-teje tacui cha' bi', li' tsa'a na tyi'i na su laca ycu'i Ndyosi loo.

²³ Lo'o jua'a ngusubi Pablo lo'o Bernabé ji'i ñati cha' caca ngu' loo ji'i scaa taju ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i scaa quichi tyi ngu'; ngua'ni Pablo lo'o Bernabé cña bi' lcaa quichi su ndyaa ngu'. Tyuu hora ná ndyacu ngu' tyaja tsá nu lo'o nchcui' ngu' lo'o ycu'i Ndyosi cha' subí ngu' ji'i ñati nu caca loo ji'i taju tya'a ngu'. Ndiñña ngu' ji'i ycu'i nu Xu'na na cha' cua'a Ni ji'i ngu' bi', cha' ná caca cuxi ji'i ngu', cha' tso'o tsa ngusñi lcaa ñati bi' cha' ji'i ycu'i Ni.

Nguxtyuu Pablo lo'o Bernabé ndyaa ngu' ca quichi Antioquía Siria

²⁴ Ndu'u nu Pablo lo'o Bernabé bi', ndyaa ngu' li', nteje tacui ngu' loyuu su cuentya Pisidia, ndyalaa ngu' loyuu su cuentya Panfilia li', ²⁵ cha' tsa'a ngu' ca quichi Perge. Ngulu'u ngu' ji'i ngu' quichi bi' ñi'ya laca cha' ji'i Jesucristo. Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' ca quichi Atalia, ²⁶ ndyatí ngu' ne' yaca ni'i ndyaa ngu' chaca tsu' tyujo'o bi' ca quichi Antioquía su nguti'i ngu' clyo. La cui' quichi bi' ndi'i ngu' nu lo'o ngusta ya' tya'a ngu' lo ngu' cuentya ji'i Jesucristo, nu lo'o cua tsa'a ti ngu' tyijyu' tya clyo. Cua ndye cña su ndyaa ngu' tyijyu' juani, ²⁷ bi' cha' ndyalaa ngu' chaca quiya' quichi Antioquía bi'. Li' ndyu'u ti'i lcaa ñati ji'i Jesucristo slo ngu'; ndu Pablo lo'o Bernabé nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu', lcaa ña'a cha' nu cua ngua'ni ycu'i Ndyosi lo'o ngu' ca su ndyaa ngu' tyijyu', cha' jua'a cua nda Ni chacuayá' cha' xñi ngu' xa' tsu' cha' ji'i Jesucristo. ²⁸ Tyiquee' ndyanu Pablo lo'o Bernabé quichi bi', stu'ba ti ndi'i ngu' lo'o tya'a ñati ji'i Jesucristo quichi bi'.

Ndyu'u ti'i ngu' ca quichi Jerusalén

15 Ngua sca tsá ndyalaa xi ñati nu ndu'u nde loyuu su cuentya

Judea, ndyalaa ngu' quichi Antioquía bi'. Li' nguxana nclyu'u ngu' ji'i ñati ji'i Jesucristo cha' ná chañi cha' cua'ni lyaá ycu'i Ndyosi ji'i ngu', si bilya xi'yu ngu' quiji ngu' qui'yu bi', cha' culacua ngu'. Jua'a laca cña nu ngulo jyo'o Moisés ji'i ngu' sa'ni cha' cua'ni ngu', nacui ngu' bi'. ² Li' nguxana Pablo lo'o Bernabé nxllyú ngu' cha' hichu' ngu' bi'. Xqui'ya cha' ná nchca caca stu'ba cha' bi' lo'o ngu' tsiya' ti, bi' cha' nu ñati ji'i Jesucristo bi' ni, ngusubi ngu' ji'i Pablo, lo'o ji'i Bernabé, lo'o ji'i xi xa' la ñati, cha' tsa'a ngu' nde quichi Jerusalén. Tsa'a ngu' slo ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya clyo, slo ngu' cusu' nu ji'i la cui' tya'a taju ngu', cha' chcu'i tube ngu' ñi'ya caca cha' bi' ji'i ngu': si xi'yu ngu' quiji ngu', si ná xi'yu ngu' quiji ngu'.

³ Li' nchcui' salya' ngu' lo'o tya'a ngu', lcaa ngu' taju ñati ji'i Jesucristo quichi Antioquía ngusalya' lo'o Pablo, lo'o Bernabé, lo'o tya'a ndya'a ngu'. Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' tyucuii nu tsa'a nde Jerusalén. Nteje tacui ngu' loyuu su cuentya Fenicia, lo'o loyuu su cuentya Samaria, nchcui' ngu' lo'o lcaa taju ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i quichi tyucuii su nteje tacui ngu'. Ndacha' ngu' ñi'ya nu ngua'ni ycu'i Ndyosi, cha' nguxcutsa'a Ni cresiya ji'i ngu' xa' tsu', cha' juani cua ngusñi ngu' xa' tsu' cha' ji'i ycu'i Ndyosi. Lo'o ndyuna ngu' quichi bi' cha' bi', tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' li', cha' lo'o ñati xa' tsu' ngusñi ngu' cha' ji'i Jesucristo; nga'aa si'i ngu' judío ti nu ngusñi cha' bi'.

⁴ Ndyalaa Pablo lo'o Bernabé lo'o tya'a ndya'a ngu' ca quichi Jerusalén li'. Tso'o nchcui' ñati ji'i Jesucristo bi' lo'o ngu' li'; jua'a ndi'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús tya clyo, ndi'i ngu' nu laca loo ji'i taju ñati quichi bi'. Lo'o li' nguxana Pablo lo'o Bernabé ndacha' ngu' ji'i ngu' bi' ñi'ya nu ngua'ni ycu'i Ndyosi lo'o ñati xa' tsu' ca su ndyaa ngu'. ⁵ Pana lo'o xi

ngu' fariseo nu ngusñi cha' jil'i Jesucristo nga'a lo'o ngu' bi'. Li' ndatu ngu' fariseo bi' cha' chcu' ngu':

—Nga'a cha' xi'yu ngu' quiji nu qui'yu ngu' xa' tsu' nu ngusñi cha' jil'i Jesús, cha' culacua ngu' —nacu' ngu' fariseo bi'—. Ntsu'u cha' taquiya' ngu' bi' lcaa cha' nu ngucua jyo'o Moisés sa'ni —nacu' ngu'.

⁶Li' ndyu'u ti'l'i lcaa ngu' nu ngua tsa'a jil'i Jesucristo tya clyo lo'o lcaa ngu' nu laca loo jil'i taju ñati bi'; nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu', si tso'o cha' culacua ngu' jua'a, si ná tso'o laca cha' culacua ngu'.
⁷Lye tsa nchcu' tube ngu' cha' bi', lo'o li' ndatu Pedro nchcu' lo'o ngu':

—Cu'ma tya'a ngusñi na cha' jil'i Jesucristo —nacu' Pedro—. Jlo ti' ma tilaca laca na'. Clyo ngusubi ycu' Ndyosi jna' nu lo'o tya nguti'i na' lo'o cu'ma, cha' tsa'a culu'u na' jil'i ngu' xa' tsu' ñi'ya ndu'ni lyaá Jesús jil'i ñati chalyuu. Lo'o jua'a ngusñi ngu' bi' cha' jil'i Jesús li'.
⁸Cua na'a ycu' Ndyosi lcaa ña'a nu ntsu'u tyiquee ngu' bi', lo'o li' nda Ni Xtyi'i ycu' Ni cha' tyanu ne' cresiya jil'i ngu' bi', masi ngu' xa' tsu' laca ngu'. Ñi'ya nu ngua'ni ycu' Ndyosi lo'o na, la cui' jua'a ngua'ni Ni lo'o ngu' xa' tsu' bi';
⁹stu'ba ngua'ni Ni, masi lo'o na, masi lo'o ngu' xa' tsu' bi'. Nu lo'o ngusñi ngu' cha' jil'i Ni, li' ngua'ni lubii Ni cresiya jil'i ngu' bi'.
¹⁰Lo'o nu juani, ná ndiya ti' ma cña nu ngua'ni ycu' Ni lo'o ngu' bi'; nti' ma cha' cua'ni ngu' bi' lcaa cña ñi'ya nu nguxtyanu jyo'o Moisés ji'na. Pana tucui tsa cña bi', ná ngua ji'na tsiya' ti cua'ni na lcaa cña bi'; ni lcaa jyo'o cusu' ji'na, ná ngua ji'i ngu' cua'ni ngu' cña tucui bi'.
¹¹Ná tso'o cha' chcu' ma jua'a. Cua ngusñi na cha' jil'i Ni, cha' ngua'ni lyaá ycu' Jesús ji'na jil'i qui'ya nu ntsu'u ji'na, xqui'ya cha' tso'o ti nti' Ni ña'a Ni ji'na; la cui' jua'a ngua'ni Ni lo'o ngu' xa' tsu' nu ngusñi cha' jil'i Ni.

¹²Cuaana ti ndi'l'i lcaa ngu' li'. Tso'o ti ndyuna ngu' lo'o nda Bernabé lo'o Pablo cha' lo'o ngu', lcaa ña'a cha' tlyu nu ngua'ni ycu' Ndyosi ca su nguta'a ngu' slo ñati xa' tsu'.
¹³Lo'o ndye nda Bernabé lo'o Pablo cha' lo'o ngu', li' nchcu' Jacobo lo'o lcaa ngu' bi':

—Cu'ma tya'a ngusñi na cha' jil'i Jesucristo —nacu' Jacobo jil'i ngu'—, cua'a jyaca ma xi 'na.
¹⁴Cua nchcu' Simón Pedro lo'o na ñi'ya nu ngua'ni ycu' Ndyosi tya clyo, nu lo'o nguxana ndyuna ngu' xa' tsu' cha' jil'i Ni. Li' nguxana Ni ngusubi Ni jil'i tyuu tya'a ñati bi', cha' lo'o ngu' bi' caca ngu' ñati jil'i ycu' Ndyosi.
¹⁵Cua sa'ni ngucua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jil'i ycu' Ndyosi la cui' tya'a cha', nu lo'o nchcu' quityi jil'i ycu' Ndyosi ndi'ya:

¹⁶Tya'a na' chaca quiya', nacu' ycu' Ni. Ñi'ya laca sca ni'i ngunu'u, jua'a nti' cu'ma, cha' cua ngujyaa ti' ma jna', nacu' Ni.

Pana ñi'ya lo'o ndu'ni tiji ngu' sca ni'i nu cua ngunu'u bi', la cui' jua'a xa' cua'ni na' cha' taquiya' ma jna'.

Li' taca taquiya' ma jna' ñi'ya ndaquiya' jyo'o cusu' jil'i ma jna', nu lo'o tya lu'ú jyo'o cusu' David.

¹⁷Na' laca nu Xu'na nu laca loo.

Jua'a cua'ni na' lo'o ma, cha' clyana cua ña'a ca ngu' xa' tsu' jna'; na cua ngusubi na' jil'i ñati bi' sa'ni, cha' caca ngu' ñati jna'.

¹⁸Jua'a nacu' ycu' Ndyosi lo'o nda Ni cha' lo'o jyo'o cusu' nu ngua sa'ni, cha' cua jlo ti' Ni lcaa ña'a cña nu cua'ni Ni nde loo la.

¹⁹Bi' cha' nti' na' cha' ná tso'o si tatsaa na jil'i ngu' xa' tsu' nu ngusñi cha' jil'i Jesús cha' taquiya' ngu' lcaa cha' cusu' jil'i ngu' judío tya'a na juani, nu lo'o nguxana ca ti cha' nchcutsa'a Ni cresiya jil'i ngu' cha' caca ngu' ñati jil'i ycu' Ni —nacu' Jacobo—.
²⁰Tsa bi' ti cha' cua'ni na, nti' na'; scua na xi cha' tso'o cha'

ttaa slo ngu' bi' nu nacui ndi'ya: Ná tso'o si cacu ngu' msta jil'i jo'ó, xqui'ya cha' cua'ni ñu'u msta bi' jil'i cresiya jina si cacu na jil'i; lo'o jua'a ná tso'o tsiya' ti tyu'u cha' jil'i ngu' lo'o clyo'o xa' ñati; ná tso'o cacu ngu' na'ni nu ná ndye ndyalú tañi jil'i ni', nu lo'o cua ndyujui ngu' jil'i; ni ná tso'o cacu ngu' tañi. ²¹ Pana cuentya jil'i cha' nu nguscua jyo'o Moisés nu ngua sa'ni, tsa lo cua ti cha' scua na cha' ttaa slo ngu' xa' tsu', cha' jua'a ntsu'u quityi nu nguscua jyo'o bi' ne' laa jil'i ngu' judfo lcaa quichí. Ndyaa ngu' ne' laa tsa nu ndi'i cña' ngu', lcaa semana ña'a ngu' lo quityi bi'.

Nga'aa nchcui' la Jacobo bi' li'.

²² Ngua stu'ba cha' jil'i ngu' lo'o tya'a ngu' li', lcaa ñati jil'i Jesucristo nde Jerusalén, lo'o ngu' nu ngua tsa'a jil'i Jesucristo tya clyo, lo'o ngu' nu laca loo jil'i taju ngu'. Li' ngua ti' ngu' cha' subi ngu' xi xa' la tya'a ngu' cha' ttaa ngu' lo'o Pablo lo'o Bernabé ca quichí Antioquía; ngusubi ngu' jil'i Judas nu laca xtañi Barsabás, lo'o jil'i Silas, ñati nu ndaquiya' tsa ngu' bi' jil'i. ²³ Ndyaa lo'o ngu' jil'i quityi nu nguscua ngu' Jerusalén bi'.

“Xlyo ni'i jil'i lcaa ma”, nacui quityi bi', “lcaa cu'ma nu laca ma ñati jil'i Jesucristo tya'a na, masi ngu' xa' tsu' laca ma, masi ndi'i ma ca quichí Antioquía, masi ndi'i ma ca quichí loyuu su cuentya Siria, masi ndi'i ma ca quichí loyuu su cuentya Cilicia. Cuare nu nguta'a ya lo'o Jesucristo tya clyo, lo'o ngu' cusu' jil'i taju tya'a na re, lo'o tyuu tya'a ñati jil'i Jesús ca nde, stu'ba ti nscua ya quityi re cha' caa ca slo ma. ²⁴ Cua ndyuna ya cha' cua ndyaa xi ngu' tya'a ya ca slo cu'ma, lo'o jua'a cua ngulu'u ngu' jil'i ma cha' ntsu'u cha' xi'yu ma quiji ngu' qui'yu tya'a ma; nacui ngu' bi' cha' ntsu'u cha' cua'ni ma lcaa cña nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi nu ngua sa'ni. Pana ná ngulo ya cña jil'i ngu' bi', cha' ttaa ngu'

slo cu'ma; jlo ti' ya cha' xñi'i xi ti' ma ndi'i ma nu lo'o ná nchca cuayá' ti' ma si cha' liñi laca cha' bi'. ²⁵ Bi' cha' juani cua ngua stu'ba cha' jil'i ya lo'o tya'a cuare, ngusubi ya tucua tya'a ngu' tya'a ya, la cui' ñati jil'i Jesucristo tya'a na laca ngu'; ttaa ngu' slo ma lo'o Bernabé lo'o Pablo tya'a na. Ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na jil'i nu ngu' tya'a na bi', ²⁶ masi ntsu'u tyuu tya'a ñati nu ngua ti' cujui ngu' jil'i tya'a na bi' xqui'ya cña nu ngulo Jesucristo nu Xu'na na jil'i ngu' tya'a na bi'. ²⁷ Judas lo'o Silas laca ngu' nu cua ngulo ya cña jil'i cha' ttaa ngu' slo ma, cha' ta ngu' cha' liñi lo'o ma. ²⁸ Nguxtyucua Xtyi'i ycui' Ndyosi jil'i cuare lo'o nchcui' ya lo'o tya'a ya, bi' cha' ndi'ya ti chcui' ya lo'o ma juani, cha' ná tso'o si culo ya xa' la cña tucui jil'i ma. ²⁹ Ná tso'o cacu ma cuaña' na'ni nu laca msta, nu cua nda ngu' jil'i jo'ó; ná tso'o cacu ma tañi; ná tso'o cacu ma na'ni nu ná ndye ndyalú tañi lo'o ndyujui ngu' jil'i; la cui' ti cha' ná tso'o tsiya' ti si tyu'u cha' jil'i ma lo'o clyo'o xa' ñati. Si taquiya' ma jil'i lcaa cha' nu nscua re, tso'o ti tyi'i ma li'. Tsa lo cua ti cha' nscua ya.”

³⁰ Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' lo'o quityi bi', ndyalaa ngu' ca quichí Antioquía. Ndyu'u ti'i lcaa ñati jil'i Jesucristo quichí bi' lo'o nda ngu' quityi jil'i ñati bi'. ³¹ Lo'o cua nchcui' ngu' bi' lo quityi, li' tso'o tsa ngua tyiquee ngu' xqui'ya cha' nu nchcui' quityi lo'o ngu'. ³² Tu'ba jil'i ycui' Ndyosi ngua nu Judas lo'o Silas bi', bi' cha' ngua jil'i ngu' ngulu'u ngu' xi jil'i ngu' quichí bi'; li' tlyu la ngua tyiquee lcaa ñati jil'i Jesucristo bi', xqui'ya cha' nu ngulu'u ngu' bi' jil'i ngu'. ³³ Tyiquee' xi nguti'i ngu' bi' quichí Antioquía, li' nchcui' salya' ñati jil'i Jesucristo lo'o ngu'. Nti' tya'a ngu' cha' xtyucua ycui' Ndyosi jil'i ngu' tyucuii su ñaa ngu' nde slo xa' la tya'a ngu'. ³⁴ Li' nacui Silas cha' nga'aa tyaa ycui' yu, tyanu yu lo'o ngu'. ³⁵ Lo'o jua'a ndyanu Pablo lo'o Bernabé

quichĭ Antioquía bi'; ngulu'u la ngu' jĭĭ tya'a ngu', nda la ngu' cha' jĭĭ ycuĭ' nu Xu'na na lo'o tya'a ngu'. Lo'o jua'a tya ntsu'u tya tyuu la tya'a ngu' nu ndi'ĭ nde-jua nu nchcui' cha' jĭĭ ycuĭ' nu Xu'na na lo'o tya'a ngu'.

Ndyaa Pablo chaca quiya' cha' chcuĭ' cha' jĭĭ Jesucristo nde xa' quichĭ

³⁶ Ngua sca tsā nchcui' Pablo lo'o Bernabé:

—Tyaa na —nacuiĭ—, tsaa na chaca quiya' slo ñatĭ nu tya'a ntsu'u cha' jĭ'na lo'o Jesucristo, ngu' nu ndi'ĭ tyijyu' —nacuiĭ Pablo jĭĭ Bernabé—. Xa' tsaa na lcaa quichĭ su ngulu'u na cha' jĭĭ Jesucristo tsubi', tsaa na'a na si tso'o ti ndi'ĭ tya'a na bi'.

³⁷ Ngua ti' Bernabé cha' lo'o Juan tsaa Juan lo'o ngu', la cui' nu Juan Marcos bi'. ³⁸ Pana ná nti' Pablo tsaa lo'o jĭĭ Juan, cha' lo'o ngulaa ngu' nde loyuu su cuentya Panfilia tya clyo, ndu'u Juan ndyaa li', cha' nga'aa ndalo Juan cha' cua'ni cña bi'. ³⁹ Ná stu'ba ntsu'u tyiquee Pablo lo'o Bernabé li', nga'aa ndya'a ngu' stu'ba ti; bi' cha' ndyaa Bernabé ndyatĭ ne' yaca ni'ĭ cha' tsaa ca loyuu Chipre chaca quiya'; lo'o nu Marcos bi' ndyaa lo'o Bernabé li'.

⁴⁰ Li' ngusubi Pablo jĭĭ Silas cha' tsaa lo'o. Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li', nu lo'o cua nchcui' tya'a ngu' lo'o ycuĭ' Ndyosi nu Xu'na na cha' xtyucua Ni jĭĭ ngu' tyucuiĭ. ⁴¹ Ndyaa ngu' ca loyuu su cuentya Siria, li' ndyaa la ngu' ca loyuu su cuentya Cilicia; nchcui' ngu' lo'o tya'a ñatĭ jĭĭ Jesucristo nu ndyu'u ti'ĭ tsa tlyu ti ca bi', cha' tlyu cua'ni tyiquee ngu', cha' tyatĭ tachaa la cha' jĭĭ Jesús tyiquee ngu'.

Ndyaa Timoteo lo'o Pablo lo'o Silas

16 Ndyalaa Pablo lo'o Silas ca quichĭ Derbe, li' ndyalaa ngu' ca quichĭ Lистра. Quichĭ bi' ndyaa tya'a ngu' lo'o

sca yu cuañi' tya'a ngusñi ngu' cha' jĭĭ Jesucristo nu naa Timoteo. Xtya'a yu laca sca nu cuna'a judío nu ntsu'u cha' jĭĭ lo'o Jesucristo, pana ngu' griego ngua sti yu. ² Nu ñatĭ jĭĭ Jesús ca quichĭ Lистра bi', tso'o tsa nchcui' ngu' cha' jĭĭ nu Timoteo bi', lo'o jua'a tso'o nchcui' ngu' jĭĭ yu bi' ca quichĭ Iconia. ³ Ngua ti' Pablo cha' tsaa Timoteo lo'o ngu' li', bi' cha' ngusi'yu Pablo quiĭ Timoteo cha' culacua yu. Ná ca ñasi' ngu' judío lcaa quichĭ su tya'a yu lo'o ngu' li', masi jlo ti' lcaa ngu' cha' ngu' griego ngua sti yu. ⁴ Nchcui' ngu' lo'o tya'a ñatĭ jĭĭ Jesús lcaa quichĭ su ndya'a ngu', cha' ca cuayá' ti' ngu' bi' lcaa ña'a cha' nu nguscua ngu' Jerusalén lo quityi bi'; nguscua ngu' nu ngua tsa'a jĭĭ Jesús tya clyo lo'o ngu' cusu' quityi bi', cha' ca cuayá' ti' ngu' xa' tsu' lcaa ña'a cña nu ntsu'u cha' cua'ni ngu' nu laca ñatĭ jĭĭ Jesucristo. ⁵ Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', li' cua ngua tlyu la tyiquee ngu' cha' jĭĭ Jesucristo; nga'aa ndyutsĭ ngu' li'. Lo'o jua'a ngua cha' lcaa tsā ndyatĭ la ñatĭ nu ntsu'u cha' jĭĭ lo'o Jesucristo.

Nchcui' sca ngu' Macedonia lo'o Pablo laja xcalá yu

⁶ Lo'o li' ná nda Xtyi'i ycuĭ' Ndyosi chacuayá' jĭĭ ngu' cha' culu'u ngu' cha' jĭĭ Jesucristo ca quichĭ nde loyuu su cuentya Asia, bi' cha' nteje tacui ngu' loyuu su cuentya Frigia, lo'o jua'a loyuu su cuentya Galacia, ⁷ ndyalaa ngu' tyucuiĭ nu tsaa ca loyuu su cuentya Misia li'. Ngulacua ti' ngu' cha' tya tsaa la ngu' ca loyuu su cuentya Bitinia, pana ná nda Xtyi'i ycuĭ' Jesús chacuayá' cha' tsaa ngu' cajua; ⁸ bi' cha' nteje tacui ngu' loyuu su cuentya Misia ndyaa lye la ngu', ndyalaa ngu' quichĭ Troas ca to' tyujo'o li'. ⁹ Ngua sca talya laja lo'o ndi'ĭ Pablo quichĭ bi', li' nchcui' xcalá yu. Cua na'a Pablo sca ngu' Macedonia nu ndacha' jĭĭ yu: “Tyeje tacui mā chaca tsu' tyujo'o,

caā mā xa' tsu' ca nde Macedonia, loyuu quichī tyi na'”, nacui nu qui'yu bi', “cha' xtyucua mā jī'ī cua”, nacui jī'ī Pablo laja xcalá. ¹⁰Lo'o li' ngusñi ya tyucuii cha' tsaa ya chaca tsu' tyujo'o bi' ca loyuu Macedonia, xqui'ya cha' nchcui' xcalá Pablo. (Lo'o na' ndya'a na' lo'o ngu'. Lucas naa na', na' nu nscua quityi re.) Jlo ti' ya cha' ycui' Ndyosi laca nu ngulo cña jī'ī ya cha' tsaa ya ndejua, cha' ta ya cha' jī'ī Jesucristo lo'o ñati nu ndi'ī ndejua.

Ndi'ī Pablo lo'o Silas ca quichī Filipos

¹¹Hora ti ndyaa ya ndyatī ya ne' yaca ni'ī cha' tsaa ya chaca tsu', ndu'u ya ndyaa ya li'. Cuati na'a ya ca su naa Samotracia, sca loyuu piti ti cla'be tyujo'o laca bi'. Ca chaca tsā ndyalaa ya chaca tsu' tyujo'o bi', ca quichī Neápolis. ¹²Ca bi' ngusñi ya tyucuii ndyaa ya nde quichī Filipos, quichī nu laca loo jī'ī lcaa quichī loyuu su cuentya Macedonia laca quichī Filipos bi'. (Lo'o nguxana ti quichī bi', ngüiñá ngu' romano jī'ī.) Lo'o li' ndyanu ya tyuu tsā quichī bi'. ¹³Lo'o nu ngua tsā nu ndi'ī cña' ngu' judío, li' ndu'u ya quichī ndyaa ya ca to' sta'a su ndyu'u ti'ī ngu' judío cha' chcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi tsā bi'; ngulu'u ya xi jī'ī ngu' cuna'a nu ndyu'u ti'ī ndacua ti. ¹⁴Lidia naa sca nu cuna'a bi'; ngu' Tiatira laca, lo'o cña jī'ī laca cha' ndujui' late' nde quichī Filipos bi', sca lo late' nu cuaa ña'a, nu tso'o xi ña'a. Ndu'ni tlyu ma' cusu' bi' jī'ī ycui' Ndyosi, cha' tso'o ndyuna ma' cha' jī'ī ycui' Ndyosi nu Xu'na na; jua'a nguxtyucua Ni jī'ī ma' cha' cui'ya tso'o cuentya ñi'ya nu ndyu'u cha' nu ngulu'u Pablo jī'ī ngu'. ¹⁵Li' ntyucuatya ngu' jī'ī Lidia lo'o jī'ī lcaa tya'a ngu' nu ndi'ī slo.

—Si chañi cha' ncyacua ti' mā cha' laca na' ñati jī'ī Jesucristo —nacui nu cuna'a bi' jī'ī ya—, tyaa mā to' tyi na', tyanu mā xi slo cua lacua.

Tyuu quiya' nchcui' ma' lo'o ya cha' tsaa ya, bi' cha' ndyaa ya lo'o ma' ca toni'ī jī'ī ma'.

¹⁶Ngua sca tsā ndyaa ya su ndyu'u ti'ī ngu' cha' chcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi, lo'o li' ndyacua tya'a ya lo'o sca nu cuna'a cuañi' tyucuii. Quicha nu cuna'a bi', cha' cua sa'ni tsa ngusñi cui'ī jī'ī. Cuentya jī'ī cui'ī bi' nchca tii nu cuna'a bi' ñi'ya nu lijya tyempo jī'ī ngu' ca nde loo la, bi' laca cha' nu nda cui'ī bi' lo'o nu cuna'a bi'. Msu nu ngüi'ya ti ngu' laca nu cuna'a bi', lo'o ná nda xu'na cho' caya' jī'ī. Ngua'ni tsa xu'na cho' ngana, cha' nda ngu' quichī quiña'a tsa cñi jī'ī xu'na cho', cha' caja cha' jī'ī ngu' ñi'ya nu caca jī'ī ngu' nde loo la lo'o nchcui' nu cuna'a bi' lo'o ngu'. ¹⁷Ndyaa lca'a cho' jī'ī Pablo lo'o jī'ī cuare. Cuii tsa ngusi'ya nu cuna'a quicha bi' lijya:

—Msu jī'ī ycui' Ndyosi nu laca loo laca ngu' re —nacui nu quicha bi'—. Culu'u ngu' jī'ī mā ñi'ya nu cua'ni lyaá ycui' Ndyosi jī'ī ma.

¹⁸Tyuu tsā lca'a nu cuna'a bi' jī'ī ya, lo'o la cui' jua'a nxi'ya tsa. Li' nga'aa ndiya ti' Pablo cha' nxi'ya cho'. Nguxtyacui yu nde chu' yu tyucuii su ndyaa yu, nchcui' yu lo'o nu cuna'a quicha bi' cha' jī'ī cui'ī nu ngusñi jī'ī cho', cha' tyu'u cui'ī bi' tyaa li'.

—Chacuayá' jī'ī Jesucristo nchcui' na' —nacui Pablo jī'ī. —Tyu'u cui'ī nu ntsu'u laja cuaña' nu'u juani, tyaa nde liya'.

Hora ti ngutu'u cui'ī bi' ndyaa li'. Ngua tso'o nu cuna'a bi' li'.

¹⁹Tyaala tsa ngu' nu laca xu'na nu cuna'a bi'. Hora ti ngusñi xu'na bi' jī'ī Pablo lo'o jī'ī Silas, ndyaa lo'o xu'na bi' jī'ī ngu' slo ngu' nu laca loo jī'ī quichī, cha' nda xu'na nu cuna'a bi' cuentya cha' nga'aa caca cua'ni ngu' ngana lo'o nu cuna'a bi' si nga'aa ntsu'u cui'ī cuxi jī'ī. ²⁰Ngusta ngu' qui'ya jī'ī Pablo lo'o Silas ca slo bese li'.

—Ngu' judío laca ngu' re —nacui ngu' jii' bese—. Cuxi tsa ndyu'ni ngu' re, bi' cha' ñasi' tsa ngu' quichi' juani. ²¹ Xa' cha' nclu'u ngu' re ji'na nu ná ntsu'u chacuayá' ji'na cha' cua'ni na, cha' ngu' romano laca na.

²² Ñasi' tsa lcaa ngu' quichi' li'. Ngulo bese cña cha' tyu'u ste' Pablo lo'o ste' Silas, cha' quiji'i' ngu' ji'i' ngu' bi' lo'o yaca. ²³ Quiña'a tsa quiya' ngujui'i' yaca ngu' ji'i' ngu' bi', li' ngusu'ba ngu' ji'i' ngu' bi' ne' chcuá. Lo'o jua'a ngulo ngu' cña ji'i' ngu' nu nga'a cua' to' ni'i' chcuá cha' tso'o tsa ña'asi' ngu' ji'i' ngu' bi'. ²⁴ Bi' cha' ngua'ni clyu nu laca loo ji'i' ni'i' chcuá bi', ngusu'ba yu ji'i' ngu' ne' cuarto cla'be ni'i' chcuá bi', lo'o li' ngusca' yu quiya' ngu' lo'o yaca.

²⁵ Nu lo'o ngua cla'be talya nga'a Pablo lo'o Silas ne' chcuá bi'; nchcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi, ndyula tu'ba ngu' jii' ji'i' ycui' Ni. Lo'o jua'a ndyuna lcaa preso ty'a' ntsu'u ngu' ne' chcuá. ²⁶ Tsi tsiya' ca ngulacui' chalyuu li', lye tsa ngüña ni'i' chcuá; ndyaala lcaa toni'i' chcuá bi' li', xqui'ya cha' ngulacui' tsa chalyuu, lo'o jua'a ngusi'yu cu' juu chcuá su ndyaaca' ngu'. ²⁷ Hora ti ngue ti' nu laca loo ji'i' ni'i' chcuá bi', na'a yu cha' ntucua yaala toni'i'. Ndyutsii' tsa yu li', cha' ngulacua ti' yu cha' cua ngusna lcaa preso ji'i'. Hora ti ngusñi yu maxtyi ji'i' cha' cujuui yu ji'i' ycui' ca yu. ²⁸ Cuii ngusi'ya Pablo ji'i' yu li':

—Ná ntsu'u cha' cua'ni nu'u jua'a —nacui Pablo ji'i' yu—. Nde ti ndi'i' lcaa cuare.

²⁹ Ngusi'ya nu laca loo cha' caa lo'o ngu' ji'i' quii'. Li' ndyat' yu ni'i' chcuá, lye tsa nchcuá yu lijya' yu li', cha' ndyutsii' tsa yu. Ndatu' sti' yu slo Pablo lo'o Silas li'. ³⁰ Li' ngulo yu ji'i' ngu' ne' chcuá.

—Cusu' —nacui yu ji'i' Pablo lo'o Silas—, cuxi tsa ñati' laca na'. ¿Ñi'ya cua'ni na' cha' cua'ni lyaá Ni jna'? —nacui nu laca loo bi'.

³¹ —Xñi nu'u cha' ji'i' ycui' Jesucristo nu Xu'na na —nacui Pablo ji'i' yu—, bi' nu taca ji'i' cua'ni lyaá ji'i' lcaa ma, lo'o jinu'u, lo'o ji'i' sñi' nu'u, lo'o ji'i' lcaa ngu' nu ndi'i' slo nu'u.

³² Nu Pablo lo'o Silas ni, ngulu'u ngu' cha' ji'i' Jesús ji'i' lcaa ngu' nu ndi'i' ca slo nu laca loo ji'i' ni'i' chcuá bi' li'. ³³ Talya tsa ngua li', pana ngui'i' nu laca loo bi' ji'i' su ti'i' ji'i' Pablo lo'o ji'i' Silas, su ngujui'i' yaca ngu' ji'i' ngu'. Li' ntyucuatya ngu' ji'i' nu laca loo bi', lo'o ji'i' lcaa ngu' nu ndi'i' slo. ³⁴ Ndyaa lo'o yu ji'i' Pablo lo'o Silas ni'i' ji'i' yu, cha' ta yu na cacu ngu'. Tso'o tsa tyiquee nu laca loo bi' juani, cha' cua ngusñi yu cha' ji'i' ycui' Ndyosi; la cui' ti tso'o ntsu'u tyiquee lcaa ngu' nu ndi'i' slo yu.

³⁵ Nguxee chaca tsa, li' ngulo bese cña ji'i' policia' cha' tsa' ngu' chcui' ngu' lo'o nu laca loo ji'i' ni'i' chcuá bi', cha' culaá ji'i' ngu' bi'. ³⁶ Li' nchcui' nu laca loo bi' lo'o Pablo lo'o Silas:

—Cua ngulo bese cña jna' cha' culaá na' ji'i' ma —nacui yu ji'i' ngu'—, bi' cha' tso'o ti tyaa ma lacua.

³⁷ —Ná tso'o —nacui Pablo ji'i' policia'—. Cua na'a lcaa ngu' quichi' re nu lo'o ngujui'i' yaca ngu' ji'i' ya, masi ngu' romano laca cuare. Bilya ca cuayá' ji'i' ya lo'o ngusu'ba ngu' ji'i' ya ne' chcuá re —nacui—. Lo'o juani nti' ngu' cha' culaá ngu' ji'i' ya cuaana ti. Si'i' jua'a nga'a cha' caca. Tso'o la caa ycui' ngu' cha' culaá ngu' ji'i' ya.

³⁸ Ndyaa policia' li', ndacha' ngu' ji'i' bese lcaa ña'a cha' nu nchcui' Pablo lo'o ngu'. Nu lo'o ngua cuayá' ti' bese cha' ngu' romano laca Pablo lo'o Silas, ndyutsii' tsa bese bi' li'. ³⁹ Hora ti ndyaa ycui' bese ca to' ni'i' chcuá li':

—Cusu' —nacui bese bi' ji'i' Pablo lo'o Silas—, cui'ya ma cha' clyu ti' ji'i' ya —nacui.

Ngulaá ngu' ji'i' Pablo lo'o Silas li'.

—Cua'ni mā cha' tso'o tyaa mā chaca quichī —nacuī ngu' jī'ī Pablo lo'o Silas.

⁴⁰ Li' ndu'u Pablo lo'o Silas ni'ī chcuā, ndyaa ngu' slo ma' Lidia chaca quiya'. Xa' nchcui' ngu' lo'o ñati' jī'ī Jesucristo bi', cha' caca tlyu tyiquee ngu' xqui'ya Jesús. Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'.

Ñasi' tsa ngu' Tesalónica

17 Ndyaa Pablo lo'o Silas tyucuii nde Tesalónica. Cloyo nteje tacui ngu' quichī Anfipolis, li' nteje tacui ngu' quichī Apolonia, lo'o li' ndyalaa ngu' nde quichī Tesalónica. Ntucua sca laa jī'ī ngu' judío quichī bi', ² bi' cha' ndyaa Pablo ne' laa bi' ñi'ya nu ndya'a yu ne' laa jī'ī ngu' judío lcaa quichī. Tsā nu ndi'ī cña' ngu' judío ndyu'u ti'ī ngu' quichī ne' laa, lo'o jua'a ndyatī Pablo ndyaa yu ne' laa tsā bi'. Cua ndyaa sna semana nchcui' yu lo'o ngu' ca bi'; ³ ngulu'u yu cha' jī'ī ycuī Ndyosi jī'ī ngu', cha' nu nchcui' quityi cusu' jī'ī Cristo ñi'ya nu ntsu'u cha' xcube' ngu' jī'ī, lo'o li' ñi'ya tyu'ú nu Cristo bi' chaca quiya' lo'o cua ndyujuii ngu' jī'ī.

—Nchcui' na' lo'o mā cha' jī'ī Jesús —nacuī Pablo jī'ī ngu' li'—. Ñi'ya nu nchcui' quityi jī'ī nu Cristo bi', la cui' jua'a ngua jī'ī Jesús —nacuī—. La cui' Cristo laca nu Jesús bi'.

⁴ Ngusñi tucua sna tya'a ti ngu' judío cha' bi', li' ndya'a ngu' bi' lo'o Pablo lo'o Silas; jua'a ngusñi tyuu tya'a ngu' griego nu ndu'ni tlyu jī'ī ycuī Ndyosi cha' bi'; jua'a tyuu tya'a nu cuna'a tlyu nu ndi'ī quichī bi', ngusñi ngu' cha' bi' li'. ⁵ Pana ñasi' tsa ngu' judío nu ná jlyā ti' cha' bi'; tyaala tsa ngu' bi', bi' cha' nchcui' ngu' lo'o ñati' xña'a nu xcui' ndya'a calle ti, ñati' taja ti, cha' xtyucua ngu' xña'a bi' jī'ī ngu'. Cuxi tsa ngua'ni ngu' bi' li', lo'o jua'a ngua ñasi' lcaa ngu' quichī. Ndyaa ngu' slo Jasón li', ndyatī ngu' ni'ī jī'ī yu Jasón bi', cha' nclyana ngu' jī'ī Pablo lo'o Silas. Xñi ngu' jī'ī ngu' bi' nti' ngu',

cha' tsa lo'o ngu' jī'ī Pablo lo'o Silas ca slo ngu' quichī. ⁶ Pana ná nquije Pablo lo'o Silas jī'ī ngu', bi' cha' ngusñi ngu' jī'ī ycuī Jasón lo'o jī'ī tya'a ndya'a yu, ndyaa lo'o ngu' jī'ī ngu' bi' ca slo ngu' tisiya. Cuijī nchcui' ngu' lo'o ngu' tisiya li', ngusta ngu' qui'ya jī'ī Jasón lo'o jī'ī tya'a ndya'a yu:

—Tyaala tsa ngu' bi' —nacuī nu ngu' xña'a bi'—. Lcaa quichī su ndya'a ngu' bi' nga'aa si'ī ti ti ndi'ī ngu' quichī bi' xqui'ya cha' cuxi nu nchcui' ngu' bi' —nacuī ngu'—. Lo'o juani cua ndyalaa ngu' xña'a bi' quichī tyi na, ⁷ ndi'ī ngu' slo yu Jasón re. Ná ndaquiya' ngu' bi' jī'ī cña nu ngulo rey tlyu jī'na nu laca na ngu' romano, cha' nchcui' ngu' cha' ntsu'u chaca rey nu tlyu la nu naa Jesús; bi' laca nu taca culo cña jī'na, nacui' ngu' bi'.

⁸ Lo'o ngua cuayá' ti' ngu' tisiya qui'ya nu ngusta ngu' jī'ī ngu' bi', ñasi' tsa ngu' li', ñasi' lcaa ngu' quichī; ⁹ bi' cha' ngüijña ngu' tisiya cñi jī'ī Jasón lo'o jī'ī tya'a ndya'a yu xqui'ya Pablo, lo'o jua'a xqui'ya Silas. Nda ngu' cñi, lo'o ti ngutu'u ngu' laja ti li', nu Jasón lo'o tya'a ndya'a yu.

Ndyalaa Pablo lo'o Silas nde quichī Berea

¹⁰ Nu ngu' nu ntsu'u cha' jī'ī lo'o Jesús ca bi', hora ti ngua'ni cho'o ngu' tyucuii jī'ī Pablo lo'o Silas cha' tyaa ngu'; la cui' talya ndu'u ngu' ndyaa ngu' ca quichī Berea. Lo'o ndyalaa ngu' nde quichī bi', li' ndyatī ngu' ndyaa ngu' ne' laa jī'ī ngu' judío. ¹¹ Tso'o la tyiquee ngu' quichī Berea bi'; si'ī na cuxi tyiquee ngu' bi' ñi'ya laca tyiquee ngu' Tesalónica. Nti' tsa ngu' cuna ngu' cua ña'a ca cha' nu nda Pablo lo'o Silas lo'o ngu'. Lcaa tsā nclyana ngu' lo quityi jī'ī ycuī Ndyosi si cha' liñi laca nu nchcui' ngu' bi'; ¹² bi' cha' ngusñi tyuu tya'a ngu' quichī cha' bi', lo'o ngu' judío, lo'o jua'a ngu' griego,

masi nu qui'yu, masi nu cuna'a tlyu, ngusñi ngu' cha' bi'. ¹³ Li' ngujui cha' ji'i ngu' judío nu ndi'i nde quichi Tesalónica cha' nclyu'u Pablo cha' ji'i ycu'i Ndyosi ji'i ngu' Berea. Ngua ñasi' tsa ngu' bi' li', yala ti ndyalaa ngu' ca quichi Berea bi' li'. Ndyaa ngu' nda ngu' sca cha' cuiñi lo'o ngu' quichi bi', cha' xuu tya'a ngu' lo'o Pablo. ¹⁴ Lo'o ngua tii ñati ji'i Jesucristo cha' jua'a nti' ngu' judío bi', hora ti ngusalya' ngu' lo'o Pablo cha' tyaa yu tyucui to' tyujo'o; pana ndyanu Silas lo'o Timoteo quichi bi'. ¹⁵ Ndyaa xi ngu' Berea lo'o Pablo ña'a cuayá' nu ndyalaa ngu' ca quichi Atenas. Hora ti ngxutyuu ngu' Berea nde quichi tyi ngu' li', cha' ta ngu' cha' lo'o Silas lo'o Timoteo, cha' lo'o ngu' tsa ngu' yala ti xi cha' tyacua tya'a ngu' lo'o Pablo ca quichi Atenas bi'.

Ca quichi Atenas

¹⁶ Ntajatya Pablo ji'i Silas lo'o Timoteo ña'a cuayá' nu tyalaa ngu' ca quichi Atenas. Xñi'i tsa ti' Pablo lo'o na'a yu cha' quiña'a tsa jo'ó ntsu'u quichi bi'; ¹⁷ bi' cha' nchcui' yu lo'o ngu' ca ne' laa ji'i ngu' judío bi', nchcui' yu lo'o ngu' judío, jua'a lo'o ngu' xa' tsu' nu ndu'ni tlyu ji'i ycu'i Ndyosi cajua, lo'o jua'a nchcui' yu lo'o lcaa ngu' nu ndi'i lo caya'. Lcaa tsa nclyu'u yu ji'i ngu' quichi bi'. ¹⁸ Cua ntsu'u sca taju ngu' nde quichi bi', ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' nu nclu'u ngu' epicúreo, lo'o jua'a ntsu'u chaca taju ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' nu nclu'u ngu' estoico. Ndyacua tya'a nu ngu' nu ndyaca tsa'a tyucuaa lo cha' bi' lo'o Pablo li'. Nchcui' tsa ngu' cha' ji'i yu lo'o tya'a ngu':

—¿Ni cha' nda nu qui'yu re nu nchcui' tsa lo'o na? —nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'.

—¿Ha si'i cha' ji'i xa' jo'ó nchcui' yu? —nacui' tya'a ngu' li'.

Pana cua ndyuna ngu' lo'o ngulu'u Pablo cha' ji'i Jesús, cha' ngulu'u yu ji'i ngu' ñi'ya ngua cha' ndyu'u Jesús chaca

quiya'. ¹⁹ Li' ngusñi ngu' ya' Pablo cha' tsa lo'o ngu' ji'i ca su ndyu'u ti'i ngu' cusu' quichi bi', sca yuu laja ti nu naa Areópago.

—Nti' ya cha' caca cuayá' ti' ya, ¿ñi'ya ndyu'u cha' nu nclyu'u nu'u ji'i ya? —nacui' ngu' ji'i Pablo—. Sca cha' cucui laca cha' nu nchcui' nu'u re; ²⁰ bilya cuna ya cha' bi', tya lyiji ta ya cuentya —nacui' ngu'—. Bi' cha' juani, ta nu'u cha' lo'o ya ¿ñi'ya ndyu'u cha' bi'?

²¹ Nu ngu' quichi Atenas ni, xcui' nti' ngu' cuna ngu' cua ña'a ca cha' cucui nu caca chcui' ngu' lo'o tya'a ngu', sca cha' nu bilya cuna ngu'. La cui' jua'a ndu'ni lcaa ngu' xa' tsu' nu ndi'i quichi bi', xcui' ca ndiya ti' ngu' chcui' ngu' ji'i sca cha' cucui.

²² Bi' cha' ndatu Pablo cla'be laja ñati ca Areópago bi', nchcui' yu lo'o ngu' li':

—Cu'ma ngu' Atenas —nacui' Pablo ji'i ngu'—. Cua na'a na' cha' jlya tsa ti' ma ji'i jo'ó nu ntsu'u ji'i ma —nacui' yu—.

²³ Ndyaa na'a na' xi calle quichi re, lo'o li' na'a na' lcaa jo'ó nu cuentya ji'i cu'ma. Li' na'a na' sca mesa nu ndu' laja ti su nscua sca cha'cña nde sii' mesa bi' nu ndi'ya nchcui': “Nde laca mesa ji'i jo'ó nu bilya tyuloo ya ji'i”. Cha' ji'i ycu'i Ndyosi nu bilya slo ma tilaca laca Ni, cha' ji'i nu ycu'i Ndyosi bi' ta na' lo'o ma juani —nacui' yu—.

²⁴ Cua ngüiñá ycu'i Ndyosi tyucui ña'a chalyuu lo'o lcaa na nu ntsu'u chalyuu; laca ycu'i Ndyosi nu Xu'na nu laca loo, masi nde cua, masi nde lo yuu chalyuu —nacui' Pablo ji'i ngu'—. Pana ná ndi'i Ni ne' sca laa nu ndiñá ñati ti. ²⁵ Ni sca cha' ná lyiji ji'i ycu'i Ndyosi, ná nga'a cha' xñi Ni ni sca na nu nda ñati ji'i Ni. Cua ngua'ni cu'u Ni ji'i lcaa ñati, cua nda Ni xtyi'i ngu' cha' tyu'u ne' cresiya ji'i scaa ngu', lo'o jua'a cua nda Ni lcaa cha' nu ntsu'u ji'i ñati chalyuu.

²⁶ Cua ngüiñá ycu'i Ndyosi ji'i lcaa ñati chalyuu lo'o sca ti lo cuaña' ñati.

Lo'o jua'a ngusta ycuí' Ndyosi ni tyempo cala scaa ngu', ndu'ni Ni mala su caca quichí tyi scaa ngu'. ²⁷Na cua nda Ni jí'í ñatí lijya ngu' chalyuu cha' clyana ngu' jí'í ycuí' Ni, cha' quije Ni jí'í ngu'. Pana ná tyijyu' ndi'í ycuí' Ndyosi jí'na, cacua ti su ndi'í lcaa na ndi'í ycuí' Ni. ²⁸Chacuayá' jí'í Ni lu'ú na, chacuayá' jí'í Ni ndya'a na, lo'o jua'a chacuayá' jí'í Ni ndyu'ni na lcaa cña. Ntsu'u sca cha' nu nguscua jyo'o ngu' tii tya'a ma lo quityi sa'ni, cha' nu ndi'ya nchcui': "Tya'a ycuí' Ndyosi laca na". Jua'a nacuí jyo'o cusu' bi' jí'í ma. ²⁹Si chañi cha' ycuí' Ndyosi laca tya'a na —nacuí Pablo jí'í ngu'—, ná taca chcuí' na cha' laca Ni sca lcuí, masi lcuí oro, masi lcuí plata, masi lcuí quee ndü. Na ndiñá ti ñatí chalyuu lcuí bi' ñi'ya nu nda'ya cha' hique ti ngu' cha' cuiñá ngu' jí'í. ³⁰Cua ndalo tsa tyiquee ycuí' Ndyosi jí'í ñatí chalyuu tyempo sa'ni lo'o bilya ca jlo ti' ngu' lcaa cha' bi', pana juani cua ngulo Ni cña jí'í lcaa ñatí chalyuu cha' culochu' ngu' lcaa cha' cuxi nu ntsu'u jí'í ngu'. ³¹Cua ngusta Ni sca tsá cha' cua'ni cuayá' Ni jí'í lcaa ñatí chalyuu, lo'o jua'a cua ngusubi Ni sca ñatí nu caca bese. Jesucristo laca bi'. Tso'o tsa ngua'ni Ni cha' tyanu tachaa cha' bi' jí'í ñatí chalyuu, nu lo'o ngua'ni Ni cha' ndyu'ú nu ñatí bi' chaca quiya' lo'o cua ndyujuii ngu' jí'í.

³²Nu lo'o ndyuna ngu' quichí cha' bi', cha' cua ndyu'ú sca ñatí chaca quiya' ca su ntsiya ngujuii, li' nxytí lo'o tsa ngu' jí'í Pablo. Lo'o jua'a ntsu'u xi xa' la ngu' nu nchcui' lo'o yu:

—Culu'u nu'u cha' bi' jí'í ya chaca quiya' chaca tsá —nacuí ngu' bi' jí'í yu.

³³Li' ngutu'u Pablo ca Areópago su ntucua ngu'. ³⁴Pana ndu'u lca'a xi ngu' jí'í yu li', xqui'ya cha' jlya ti' ngu' bi' cha' nu cua nchcui' yu lo'o ngu'. Sca nu qui'yu nu naa Dionisio ngusñi cha' bi', masi laca Dionisio sca ngu' cusu' nu ndya'a ca Areópago; jua'a sca nu cuna'a

nu naa Dámaris ngusñi cha' bi', lo'o xi xa' la ñatí ngusñi cha' bi'.

Ca quichí Corinto

18 Li' ndu'u Pablo quichí Atenas ndyaa yu ca quichí Corinto. ²Quichí bi' ndyacua tya'a yu lo'o sca ngu' judío nu naa Aquila, ngu' quichí Ponto laca nu Aquila bi'. Nguti'í ngu' nde Italia nquicha', nu Aquila bi' lo'o clyo'o nu naa Priscila; pana ndu'utsu' ngu' ndyalaa ngu' nde quichí Corinto, nu lo'o ngulo rey Claudio cña cha' culoo ngu' jí'í lcaa ngu' judío nu nguti'í quichí Roma, quichí nu laca loo jí'í loyuu su cuentya Italia bi'. Toni'í jí'í nu Aquila bi' ndyalaa Pablo li'. ³Stu'ba ti ngua'ni Pablo cña lo'o ngu' bi' li', cha' cuityi ni'í late' laca ngu'; bi' cha' ndyanu yu slo ngu' cha' cua'ni yu cña lo'o ngu'. ⁴Ndyaa Pablo ne' laa jí'í ngu' judío lcaa tsá ta'a nu ndi'í cña' ngu', cha' culu'u yu cha' jí'í Jesús jí'í ngu' nu ndyu'u ti'í li', masi jí'í ngu' judío, masi jí'í ngu' xa' tsu'.

⁵Cua ndu'u Silas lo'o Timoteo ca Macedonia, li' ndyalaa ngu' slo Pablo. Lo'o cua ndyalaa ngu' bi', li' lcaa tsá lcaa hora nclyu'u Pablo cha' jí'í Jesús jí'í ngu' judío. Nchcui' yu cha' laca Jesús ycuí' Cristo, nu ntajatya tsa ngu' jí'í cha' cãã nde chalyuu. ⁶Pana ngunasí' tsa ngu' judío bi' jí'í Pablo li', suba' tsa nchcui' ngu' lo'o; bi' cha' nguscui' yu ste' yu slo ngu' cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' cuxi tsa nchcui' ngu' lo'o yu.

—Nguna' tsa ndu'ni cu'mã —nacuí Pablo jí'í ngu'—. Xqui'ya ycuí' mã laca; ná ntsu'u qui'ya 'na, cha' xcui' cha' liñi laca nu ngulu'u na' jí'í mã. Cua tya'a ti na' lacua. Juani tsa'a na' cha' ta na' cha' re lo'o ngu' xa' tsu', cha' ná nduna cu'mã, ngu' judío.

⁷Li' ndu'u yu ne' laa bi', ndyaa yu ca slo sca ñatí nu naa Justo; cacua ti to' laa bi' ntucua tyi yu. Sca ñatí nu ndyu'ni tlyu jí'í ycuí' Ndyosi laca nu Justo bi'.

⁸Lo'o jua'a yu Crispo ngusñi cha' jil'i ycuil' nu Xu'na na. Crispo laca sca nu cusu' nu laca loo ne' laa jil'i ngu' judío. Jlya ti' nu Crispo bi' jil'i ycuil' nu Xu'na na, lo'o jua'a jlya ti' leaa ngu' nu ndil'i slo. Quiña'a tya'a ngu' Corinto ngusñi ngu' cha' jil'i Jesús, bi' cha' ntyucuatya ngu' bi' li'. ⁹Lo'o li' cua na'a Pablo jil'i Jesús nu Xu'na na, ñi'ya si na nchcui' xcalá yu ngua.

—Ná cutsijí nu'u —nacui Jesús jil'i yu—. Ná ca taja ti' nu'u cha' culu'u nu'u cha' jna' jil'i ñati —nacui Ni—. ¹⁰Ndi'i na' lo'o nu'u cha' xtyucua na' jinu'u, bi' cha' nga'aa caca xñi ngu' jinu'u cha' xcube' ngu' hi. Lo'o jua'a ntsu'u tsa ngu' quichí re nu taca xñi ngu' cha' jna' nde loo la, si ta nu'u cha' lo'o ngu'.

¹¹Li' ndyanu Pablo sca yija cla'be ca quichí Corinto bi', xcui' cha' jil'i Jesús ngulu'u yu jil'i ngu' quichí bi'.

¹²Lo'o li' ngua Galión gobernador jil'i loyuu su cuentya Acaya bi'; tyempo bi' ndyu'u ti'i tyuu tya'a ngu' judío se'i ti cha' xuu tya'a ngu' lo'o Pablo, masi tya'a ngu' judío laca yu. Li' ngusñi ngu' bi' jil'i yu cha' tsa lo'o ngu' jil'i yu ca slo ngu' tisiya; ¹³ngusta ngu' qui'ya jil'i yu ca slo nu gobernador bi' li'.

—Ndyaa nu qui'yu re laja quichí tyi na, pana ná tso'o cha' nu nclu'u yu jil'i ñati —nacui ngu' jil'i nu laca loo bi'—. Nclu'u yu jil'i ngu' cha' xa' ña'a cua'ni tlyu ngu' jil'i ycuil' Ndyosi, masi ná nda gobierno chacuayá' cha' cua'ni ngu' jua'a.

¹⁴Ngua ti' Pablo xacui yu cha' jil'i ngu' li', pana clyo nchcui' nu cusu' Galión bi'.

—Ná tyiquee' taquiya' na' jil'i cha' nu nchcui' cu'ma ngu' judío, si ntsu'u sca cha' nu cuxi tsa —nacui Galión bi' jil'i ngu'—. Pana si'i jua'a laca cha' re —nacui—. ¹⁵Cua ñasi' ma xqui'ya cha' nclyu'u yu re xi xa' lo cha' jil'i ngu'. Sca cha' jil'i jo'ó cuentya jil'i cu'ma laca cha' re, cha' ná stu'ba cha' nu nchcui' yu lo'o

cha' nu nchcui' cu'ma cuentya jil'i cha' cusu' nu ntsu'u jil'i ma; bi' cha' ná ndiya ti' ma cha' nclu'u yu cha' bi' jil'i ngu'. Cua'ni cuayá' ycuil' ca ti ma jil'i cha' re lacua. Ná ndu'ni cha' caa lo'o cu'ma jil'i yu ca slo na'.

¹⁶Lo'o li' ngulo gobernador cña cha' culo ngu' jil'i ngu' judío nde liya'. ¹⁷Li' hora ti ndaya' leaa ngu' quichí bi' jil'i nu cusu' Sóstenes, cha' laca nu cusu' bi' loo ne' laa jil'i ngu' judío. Ti'í tsa ngujui'i ngu' jil'i nu cusu' bi' ca slo gobernador Galión; pana nu Galión bi' ni, ná ndube ti' bi' tsiya' ti.

Ngua sna quiya' lo'o ndyaa Pablo ca chaca tsu'

¹⁸Tya ndyanu Pablo quichí bi' tya tyuu tsa; li' ngutu'u yu ndyaa yu lo'o Aquila lo'o Priscila bi', ndyaa ngu' ne' yaca ni'i ca quichí Cencrea. Li' tsa ycuil' Pablo ca loyuu su cuentya Siria. Ca quichí Cencrea bi' ngusi'yu ngu' quicha' hique Pablo, cha' caca cuayá' ti' ngu' jua'a cha' ntsu'u sca cha' nu cua ngüñi jil'i yu lo'o ycuil' Ndyosi tya tsubi' la.

¹⁹Ndu'u ngu' ndyaa ngu' ne' yaca ni'i, li' ndyalaa ngu' ca quichí Efeso su tyanu Aquila lo'o Priscila. Ndyatí Pablo ycuil' ti ne' laa cha' chcui' yu lo'o ca ta'a ngu' judío nu ndyu'u ti'i cajua. ²⁰Ngua ti' ngu' quichí bi' cha' tyanu Pablo nde quichí tyi ngu', pana ná ntaja'a yu. ²¹Ngusalaya' yu lo'o ngu' bi' li'.

—Ntsu'u cha' tsa'a na' ca Jerusalén cha' cua ngulala ta'a —nacui Pablo jil'i ngu'—. Li' xtyuu na' chaca quiya' nde quichí re, si jua'a nti' ycuil' Ndyosi —nacui yu.

Ndu'u Pablo quichí Efeso ndyatí yu ne' yaca ni'i, ndyaa yu li'. ²²Lo'o cua ndyalaa yaca ni'i bi' ca quichí Cesarea, li' ndu'u Pablo ndyaa yu ca quichí Jerusalén. Tso'o ti nchcui' yu lo'o tya'a ñati jil'i Jesucristo cajua, lo'o li' hora ti ndyaa yu ca quichí Antioquía. ²³Ndyanu

yu sca tucua co' ca quichĩ bi', li' ndu'u yu ndyaa yu chaca quiya' cha' tsaa yu ca slo lcaa taju ñati' jii' Jesucristo nu ndi'i ca loyuu su cuentya Galacia, su cuentya Frigia. Nhcui' yu lo'o ngu' cha' tyanu tachaa la cha' jii' Jesucristo tyiquee ngu'.

Ndyalaa Apolos ca quichĩ Efeso

²⁴La cui' tyempo ndyalaa sca nu qui'yu ngu' judío nde quichĩ Efeso. Apolos naa yu bi', lo'o Alejandría naa quichĩ tyi yu. Jlo tsa ti' yu lcaa cha' jii' ycu'i' Ndyosi nu nscua lo quityi tya sa'ni la, lo'o jua'a tso'o tsa nhcui' yu cha' jii' ycu'i' Ndyosi lo'o ñati'. ²⁵Tya tsubi' la cua ngulu'u tso'o ngu' jii' yu lcaa cha' nu cuentya jii' ycu'i' nu Xu'na na; bi' cha' yala ti ti' yu, ná taja ti' yu tsiya' ti cha' chcu'i' yu cha' bi'. Tso'o tsa nclyu'u yu cha' jii' Jesús lo'o ñati' li'; jua'a ntyucuatya yu jii' ngu' ñi'ya nu ntyucuatya jy-o'o Juan, cha' bilya ca cuayá' ti' yu lcaa cha' jii' Jesús. ²⁶Ná ntsii' yu Apolos cha' culu'u yu jii' ngu' ne' laa jii' ngu' judío, pana nu lo'o ndyuna Priscila lo'o Aquila ñi'ya nu ngulu'u yu cha' jii' ngu' ne' laa, li' nhcui' ngu' lo'o yu. Liñi la ngulu'u ngu' jii' Apolos ñi'ya nu xñi ngu' tyucuii' jii' ycu'i' Ni li'. ²⁷Ca tiya' la ngua ti' Apolos tsaa yu ca loyuu su cuentya Acaya. Tso'o ntsu'u tyiquee tya'a ñati' jii' Jesucristo cha' tsaa yu cajua, bi' cha' nguscua ngu' sca quityi cha' tsaa slo tya'a ñati' jii' Jesucristo cajua, cha' tso'o ti chcu'i' ngu' lo'o yu nu lo'o tyalaa yu ca su ndi'i ngu'. Ndyaa yu li', ndyalaa yu ca loyuu su cuentya Acaya bi'. Li' ngxutyucua tsa yu jii' ngu' nu ntsu'u cha' jii' lo'o Jesucristo lcaa quichĩ su ndyaa yu. Xqui'ya cha' tso'o tsa tyiquee ycu'i' Ndyosi ña'a Ni jii' ngu', bi' cha' cua ngusñi ngu' cha' jii' Ni. ²⁸Ngulu'u nu Apolos bi' jii' lcaa ngu' cha' cuiñi tsa laca cha' nu nda nu ngu' judío bi', masi ñati' tya'a yu laca ngu'; jua'a ngulu'u yu cha' jii' ycu'i' Ndyosi nu nscua lo quityi tya sa'ni la, nu nhcui'

cha' jii' nu Cristo nu ntajatya tsa ngu' jii' bi'. Cristo laca Jesús, nacui' yu. Tso'o tsa nhcui' yu, bi' cha' ná tucui ngua jii' tacu' cha' jii' yu.

Ndyalaa Pablo ca quichĩ Efeso

19 Laja lo'o ndi'i Apolos quichĩ Corinto, la cui' tyempo bi' ndyaa Pablo nde ca'ya, ña'a cuayá' nu ndyalaa yu nde quichĩ Efeso. Ca bi' ndyacia tya'a yu lo'o xi ñati' nu ndyu'ni tlyu jii' ycu'i' Ndyosi.

²—¿Ha cua ndyanu Xtyi'i ycu'i' Ndyosi ne' cresiya jii' ma' tya lo'o ngusñi ma' cha' jii' ycu'i' Ni? —nacui' Pablo jii' ngu'.

—Ná ndyanu Ni —nacui' ngu' jii' Pablo—. Ná jlo ti' ya na laca nu naa Xtyi'i ycu'i' Ndyosi.

³—¿Ni cha' laca ntyucuatya ngu' jii' ma' lacua? —nacui' Pablo jii' ngu' li'.

—Cua ntyucuatya ngu' jii' ya ñi'ya nu ngulu'u jyo'o Juan jii' ngu' cha' caca —nacui' ngu' jii' yu.

⁴—Cua ntyucuatya Juan jii' ñati' cha' caca cuayá' ti' xa' ñati' cha' cua ngulochu' ngu' bi' lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya jii' ngu' —nacui' Pablo jii' ngu'—. Nhcui' Juan lo'o ngu' cha' cua caa ti chaca ñati' nu laca Jesucristo, lo'o jua'a ntsu'u cha' xñi ngu' cha' jii' yu bi' li'.

⁵Ndyuna ngu' cha' nu ngulu'u Pablo jii' ngu', bi' cha' chaca quiya' ntyucuatya ngu' cuentya jii' ycu'i' Jesús nu Xu'na na. ⁶Li' ngusta ya' Pablo hique ngu'. Ndyanu Xtyi'i ycu'i' Ndyosi ne' cresiya jii' ngu' li'; hora ti nhcui' ngu' cha'cña jii' xa' ñati', lo'o jua'a nhcui' ngu' ña'a cha' nu nda ycu'i' Ni jii' ngu' cha' chcu'i' ngu' lo'o tya'a ngu'. ⁷Tii tyucuaa tya'a ngu' qui'yu ngua nu cua ntyucuatya li'.

⁸Lo'o li' ndyaa Pablo ne' laa jii' ngu' judío cha' chcu'i' yu cha' jii' ycu'i' Ndyosi lo'o ngu', cha' culu'u yu jii' ngu' ñi'ya nclyo ycu'i' Ni cña. Ndyaa sna co' nu ngua'ni yu jua'a. ⁹Pana ntsu'u ngu' nu

nchcui' cuxi jil'i cha' nu nclu'u Pablo bi', xqui'ya cha' liye' ti' ngu'; ná ntaja'a ngu' bi' xñi ngu' cha' jil'i Jesús. Li' ndu'u Pablo ndyaa lo'o yu jil'i ngu' nu cua ngusñi cha' bi', ndyaa ngu' nde ne' ni'l'i scuelya jil'i sca nu cusu' nu naa Tiranno. Li' tya ngulu'u yu jil'i ngu' lcaa tsá. ¹⁰ Tucua yija ngua'ni yu jua'a, ña'a cuayá' nu ndyuna lcaa ngu' loyuu su cuentya Asia cha' jil'i Jesús. Nchcui' yu lo'o lcaa ngu' bi', masi lo'o ngu' judío, masi lo'o xa' la ngu'. ¹¹ Lo'o jua'a nda ycuí' Ndyosi chacuayá' jil'i Pablo cha' cua'ni yu tyuu tya'a cña tonu ca slo ngu', bi' cha' ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' quicha. ¹² Lo'o jua'a ngusñi ngu' lcaa late' nu cua ndyala' Pablo jil'i, ndyaa lo'o ngu' jil'i late' bi' ca slo ngu' quicha tya'a ngu'. Ngua tso'o nu ngu' quicha bi' li', lo'o jua'a ngu' quicha nu ngusñi cui'l'i cuxi jil'i, ndu'utsu' cui'l'i jil'i ngu' bi' ndyaa li'.

¹³ Quich'i bi' ndi'l'i xi ngu' judío nu ná ntsu'u quich'i tyi, na ndya'a yu'u ti ngu' bi'. Nchcui' ngu' cha' nchca jil'i ngu' bi' culo ngu' cui'l'i cuxi nu ngusñi jil'i ngu' quicha. Lo'o li' ngua ti' ngu' cha' culo ngu' cui'l'i chacuayá' jil'i Jesús nu Xu'na na, masi ná ngusñi ngu' cha' jil'i ycuí' Jesús.

—Chacuayá' jil'i Jesús tyu'utsu' cui'l'i nu ngusñi jil'i ma —nacuí' ngu' jil'i ngu' quicha bi'—, la cui' Jesús nu nclu'u Pablo cha' jil'i —nacuí' ngu'.

¹⁴ Jua'a ngua'ni nu cati tya'a sñi' Esceva; lo'o nu cusu' Esceva ni, ngua bi' sca sti jo'ó nu laca loo cuentya jil'i ngu' judío. ¹⁵ Jua'a nchcui' sñi' Esceva bi' sca quiya', lo'o hora ti nguxacuí' nu quicha bi' cha' jil'i ngu' bi' li'.

—Cua nslo na' jil'i Jesús —nacuí' cui'l'i bi'—, lo'o jua'a nslo na' jil'i Pablo, ti ñati laca bi' —nacuí'—. Pana nu cu'ma ni, ¿tilaca laca cu'ma?

¹⁶ Li' ntejeya' nu quicha bi' jil'i ca ta'a sñi' Esceva, ngua'ni lya' ti' jil'i ngu', ngu-juil'i tsa jil'i ngu'. Hora ti ngusna ngu'

ña'a quichi' ti ngu', cha' ndye ste' ngu' ngutaa'. Ti'l'i tsa ngua quicha ngu' bi' li'. ¹⁷ Lo'o li' ngujui cha' bi' jil'i lcaa ngu' quich'i Efeso, masi ngu' judío, masi xa' la ñati. Ndyutsii tsa ngu' li', lo'o jua'a ngua'ni tlyu ngu' jil'i ycuí' Jesús nu Xu'na na li'.

¹⁸ Lo'o li' yaa tyuu tya'a ngu' nu cua ngusñi cha' jil'i Jesús, nu ntyuju'u tsa ti' jil'i lcaa cha' cuxi nu ngua'ni ngu'; ¹⁹ jua'a ngu' nu ngua'ni cucha'a, yaa lo'o ngu' jil'i quityi cuxi bi' jil'i ngu', ndaquí' ngu' quityi cucha'a bi' li'. Ngulacua ngu' ni tsa lo nga'a quityi nu ndaquí' ngu' bi'; tu'ba tyi mil cñi plata, tsa lo cua ntsu'u lo quityi nu ndaquí' ngu' bi' li'. ²⁰ Jua'a ngua cha' quiña'a la ñati ngua cuayá' ti' cha' jil'i ycuí' nu Xu'na na, ngua cuayá' ti' ngu' cha' tlyu tsa laca cha' jil'i ycuí' nu Xu'na na.

²¹ Lo'o li' ngua ti' Pablo cha' tsaa yu ca loyuu su cuentya Macedonia, lo'o ca loyuu su cuentya Acaya, cha' tsaa yu slo lcaa taju ñati jil'i Jesucristo nu ndi'l'i loyuu bi'. Nde loo la, li' tsaa yu ca Jerusalén ngua ti' yu. Lo'o jua'a nchcui' Pablo cha' lo'o ntsu'u cha' tsaa yu ca nde quich'i Roma ca tiya' la. ²² Pana clyo nchcui' yu lo'o Timoteo lo'o Erasto cha' tsaa ngu' ca Macedonia nde loo la jil'i yu, tyanu la xi ycuí' yu nde loyuu Asia, nti' yu.

Ñasi' tsa ngu' Efeso

²³ Li' nguxana ngunasí' ngu' quich'i Efeso xqui'ya ñati nu ngusñi tyucuií' jil'i ycuí' nu Xu'na na. ²⁴ Ndi'ya ngua cha': Sca ñati nu naa Demetrio ngua suu cha' ñasi' ngu' bi'; cuityi plata laca Demetrio bi', ndiñá yu lcuí' plata jil'i ni'l'i su ndya'a ngu' quich'i ndu'ni tlyu ngu' jil'i jo'ó xu'na quich'i, nu jo'ó Diana bi'. Lo'o jua'a ndyiji tsa ngana jil'i ngu' xqui'ya cña bi'. Ntsu'u tsa msu jil'i Demetrio, cha' nxyucua msu bi' jil'i yu lo'o cña bi' jil'i. ²⁵ Li' ndyu'u ti'l'i lcaa ñati jil'i yu, lo'o jua'a lcaa

cuiti y plata nu ntsu'u quichi bi', ndyu'u ti'i ngu' se'i ti.

—Cu'ma tya'a ndu'ni na cña —nacu'i Demetrio ji'i ngu'—, jlo ti' ma cha' ndy-iji tsa ngana ji'na lo'o cña nu ntsu'u ji'na —nacu'i yu—. ²⁶Lo'o juani cua na'a ma cha' ndya'a nu Pablo bi' quichi tyi na re, lo'o jua'a ndya'a yu nde lcaa quichi loyuu su cuentya Asia re. Cua ndyuna ma cha' nu nclyu'u yu bi' ji'i ngu', cha' ná tso'o cua'ni tlyu ngu' ji'i jo'ó nu ndiñá ñati ti; si'i ycu'i' Ndyosi laca jo'ó bi', nacui Pablo. Lo'o nu juani ntsu'u tsa ngu' quichi re nu ngusñi cha' nu nchcui' yu bi'. ²⁷Cuxi tsa ndyu'u cha' bi', si nga'aa nti' ngu' cui'ya ngu' lcu'i nu ndiñá na; nga'aa caja cña nu cua'ni na li'. Lo'o li' nga'aa tyaja'a ngu' cua'ni tlyu ngu' ji'i xtya'a na jo'ó Diana nu laca loo tsiya' ti ne' laa ji'i quichi tyi na re. Juani lcaa ñati loyuu su cuentya Asia ndyu'ni tlyu ji'i jo'ó bi', lo'o jua'a lcaa ñati tyucui ña'a chalyuu ndyu'ni tlyu ji'i. Ná tso'o si cua'ni tye ngu' cha' ji'i jo'ó tlyu nu ntsu'u ji'na.

²⁸Lo'o ndyuna ngu' nu ndiñá lcu'i jo'ó cha' bi', ñasi' tsa ngu' li'. Cui' ngusi'ya lo'o ngu' ji'i tya'a ngu' li'.

—Tlyu tsa xtya'a na jo'ó Diana, bi' laca jo'ó ji'i lcaa ngu' Efeso tya'a na —nacu'i ngu'.

²⁹Ná jlo ti' ngu' quichi na laca ngua ji'i ngu' cha' nxi'ya tsa ngu' jua'a, pana ngusna lcaa ngu' ndyaa ngu' cha' ña'a cui'ya ngu' xi ji'i. Li' ntejeja' ngu' ji'i Gayo lo'o Aristarco xqui'ya cha' ndya'a ngu' lo'o Pablo, masi ngu' Macedonia laca ngu' bi', ndyaa lo'o ngu' bi' ji'i ngu' ca su ndyu'u ti'i ngu' quichi. ³⁰Li' ngua ti' Pablo tsa su ndyu'u ti'i ngu' cha' chcui' yu lo'o ngu' quichi bi', pana nu tya'a ñati ji'i Jesús bi', ngua'a ngu' ji'i yu cha' ná tsa yu. ³¹Lo'o jua'a ntsu'u xi tya'a tso'o Pablo nu laca loo ji'i loyuu su cuentya Asia bi', lo'o ngu' bi' nda ngu' cha' lo'o Pablo cha' ná tsa ycu'i'

yu tsiya' ti ca su ndyu'u ti'i ngu' quichi. ³²Quiña'a tsa ñati ndyu'u ti'i se'i ti li'; pana sca cha' nchcui' tsaca ngu', xa' cha' nchcui' chaca ngu' li', cha' ná jlo ti' ngu' quichi ni cha' laca cha' ndyu'u ti'i ngu'.

³³Li' ndyojolaqui ngu' judío ji'i sca nu qui'yu cha' tyu yu ca nde loo ngu' quichi bi', Alejandro naa yu bi'. Li' ngua'ni ya' yu cha' ca ti lcaa ngu', cha' caja ñi'ya nu chcui' yu lo'o ngu'. ³⁴Pana nu lo'o ngua tii ngu' cha' lo'o Alejandro laca ngu' judío, lye la nxi'ya lo'o ngu' li'. Ndey tucua hora nu xcui' ngusi'ya lo'o ti nu ngu' quiña'a bi' ji'i tya'a ngu' ndi'ya:

—Tlyu tsa xtya'a na jo'ó Diana, bi' laca jo'ó ji'i lcaa ngu' Efeso tya'a na —ndu'ni ngu'.

³⁵Lo'o li' ngua'ni scaranu quichi bi' cha' ngua ti nu ngu' quiña'a bi'.

—Cu'ma ngu' Efeso —nacu'i scaranu bi' ji'i ngu' quichi—, jlo ti' lcaa ñati chalyuu cha' ngu' tya'a na laca nu ña'asi' na ji'i laa ji'i xtya'a na jo'ó Diana —nacu'i yu—, na ña'asi' na ji'i ycu'i' jo'ó Diana nu ndyú nde cua. ³⁶Ná tucui taca ñacu'i cha' si'i jua'a laca cha' bi'; bi' cha' cuaana ti ma lacua, culacua xi ti' ma na laca ndyu'ni ti ma juani. ³⁷Cua ñaa lo'o ma ji'i ngu' re, masi ni sca cha' cuxi ná ngua'ni ngu' ne' laa ji'i ma, ni sca quiya' ná nchcui' suba' ngu' ji'i jo'ó ji'i ma. ³⁸Lo'o Demetrio ni, lo'o tya'a ndu'ni Demetrio cña bi', si ntsu'u qui'ya cha' sta ngu' ji'i ngu' re, ntsu'u cha' tsa ngu' ca toni'i cña; ca slo bese sta ngu' qui'ya ji'i ngu', cha' ca cuayá' cha' bi' li'. ³⁹Si ntsu'u xa' la cha' nu nti' ma chcui' ma ji'i ngu', chcui' ma lo'o ngu' cusu' quichi re la cui' tsá lo'o tyu'u ti'i ngu'. ⁴⁰¿Ñi'ya caca chcui' na lo'o gobierno? Si caa ngu' gobierno bi' sta ngu' qui'ya ji'i quichi re cha' lye tsa ngusu' tya'a na tsá juani, nga'aa ntsu'u cha' nu xacu'i na ji'i ngu' bi' li'. Ná tyiquee' culacua ti' ngu' bi' cha' na nxuu tya'a na lo'o ycu'i' gobierno li'.

⁴¹ Jua'a nchcui' scaranu lo'o ñati quina'a, lo'o li' ngulo yu cña jii' ngu' cha' tyaa ngu' to' tyi ngu'. Lo'o jua'a ngua cha' ngua ti' cha' bi', ndyaa ngu' li'.

Tsaa Pablo ca Macedonia lo'o ca Grecia

20 Nu lo'o cua ndye cha' ngunasi' ngu' quichi, li' ngusi'ya Pablo jii' lcaa ñati jii' Jesucristo nu ndi'i quichi bi', cha' tyaa ngu' ca slo. Li' ngulu'u yu la xi jii' ngu'; jua'a ngusalya' yu lo'o ngu', ndu'u yu ndyaa yu ca loyuu su cuentya Macedonia li'. ² Nguta'a yu ca slo lcaa taju ñati jii' Jesucristo nu ndi'i loyuu bi', lo'o jua'a tlyu ngua'ni tyiquee ngu' xqui'ya lcaa cha' nu ngulu'u yu jii' ngu' bi'. Lo'o li' ndyaa yu chaca loyuu su cuentya Grecia; ³ loyuu bi' ndyanu yu sna co'. Li' cua tsaa ti yu ne' yaca ni'i ca loyuu su cuentya Siria, lo'o li' ngua tii yu cha' ngua ti' tya'a ngu' judío cua'ni cuxi lo'o yu, bi' cha' xa' tyucuii ndyaa yu li'; ndyaa yu ngxuyuu yu tyucuii ndyaa nde Macedonia. ⁴ Ndyaa'a Sópater ngu' Berea lo'o ya, lo'o jua'a Aristarco lo'o Segundo ngu' Tesalónica, lo'o jua'a Gayo ngu' Derbe, lo'o Timoteo bi', lo'o jua'a Tíquico lo'o Trófimo ngu' Asia; ca ta'a ya ndyaa'a yu lo'o yu li'. ⁵ Lo'o li' lcaa ngu' tya'a ndyaa'a Pablo bi', ndyaa ngu' nde loo la ca quichi Troas; ⁶ ndyanu Pablo lo'o na' ti (la cui' Lucas laca na' nu nscua na' quityi re). Ndyanu ya nde quichi Filipos cha' tyeje tacui ta'a lo'o ndacu ngu' xlyá nu ná lo'o scua tiye' ndya'. Ndu'u ya ndyaa ya li', ndyatí ya ne' yaca ni'i cha' tsaa ya tyacua tya'a ya lo'o ngu' bi' ca quichi Troas. Ca'yu tsá nguti'i ya ne' yaca ni'i cha' tyaala ya chaca tsu' tyujo'o bi', lo'o li' cati tsá nguti'i lcaa ya quichi bi'.

Ndyalaa Pablo ca quichi Troas

⁷ Lo'o ngua tsá domingo, li' ndyu'u ti'i ngu' nu ntsu'u cha' jii' lo'o Jesús cha'

stu'ba ti cacu ngu' sii. Nclyu'u Pablo cha' jii' ycuí' Ndyosi jii' ngu' li'; hasta ca cla'be talya nclyu'u yu jii' ngu', xqui'ya cha' chaca tsá cua tyaa ti ya li'. ⁸ Ndyu'u ti'i ya sca ba'a ni'i nde cua su nchca tyuna ba'a ni'i bi'. Quina'a quii' ntsu'u ne' ni'i bi'. ⁹ Lo'o jua'a nga'a sca nu qui'yu cuañi' nu naa Eutico, nu ntucua nde tyuni'i ventana. Ndyu'u tsá xcalá yu cuañi' bi', cha' tyiquee' tsa nchcui' Pablo. Li' ngua'ya xcalá yu, ndyú yu lo yuu nde liya'. Ndyaa ngu' cha' xatu ngu' jii' yu, pana cua ngujuii yu. ¹⁰ Li' hora ti ngua'ya Pablo lo ndyiya', ndyaa ngüityi Pablo jii' yu nu ngujuii bi', lo'o ntejeya' Pablo jii' yu bi' li'.

—Ná ca xñi'i ti' ma, na lu'ú yu re juani —nacui Pablo jii' ngu' li'.

¹¹ Xa' ndyacuí Pablo ndyaa lo ndyiya', li' ngua'ni yu sii. Lo'o li' xa' nguxana ngulu'u yu jii' ngu' ña'a cuayá' nguxee chaca tsá. Ndu'u ya ndyaa ya li'. ¹² Lo'o nu yu cuañi' nu ngua tso'o ca ti ni, ndyaa lo'o ngu' jii' yu ca to' tyi yu. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya'.

Ndu'u ngu' quichi Troas, ndyaa ngu' ca Mileto

¹³ Lo'o li' ndu'u ya ndyaa ya nde loo la, ndyatí ya ne' yaca ni'i cha' tsaa ya ca quichi Asón, pana ndyanu ycuí' Pablo cha' tsaa yu xa' tyucuii nde lo yuu btyi. ¹⁴ Xa' ndyacua tya'a yu lo'o ya ca quichi Asón bi', ndyatí yu ne' yaca ni'i lo'o ya, ndyaa ya ca quichi Mitilene li'. ¹⁵ Xa' ndu'u ya ndyaa ya li', nteje tacui ya loyuu su cuentya Quío; ca chaca tsá li' ndyalaa ya ca quichi Samos. Nde loo la ndyanu ya xi nde quichi Trogilio, lo'o jua'a ca chaca tsá ndyalaa ya ca quichi Mileto. ¹⁶ Ná ndyaa ya ca quichi Efeso, cha' ná ntaja'a Pablo tyanu yu tyiquee' ca loyuu su cuentya Asia bi'; ngua ti' yu tsaa clya yu ca Jerusalén cha' tyi'i yu

quichĩ bi' lo'o caca ts̄a ta'a Pentecostés, si caca ji'ĩ.

**Ngulu'u Pablo ji'ĩ ngu' cusu'
ji'ĩ taju ñati' ji'ĩ Jesucristo
nu ndi'ĩ quichĩ Efeso**

¹⁷ Laja lo'o ndyanu ya ca Mileto bi', nda Pablo sca cha' ndyaa slo ngu' cusu' ji'ĩ taju ñati' ji'ĩ Jesucristo ca quichĩ Efeso, si tyāa ngu' slo yu. ¹⁸ Nu lo'o ndyalaa ngu', li' ngulu'u Pablo xi ji'ĩ ngu':

—Cua jlo ti' m̄a ñi'ya nu ngua'ni na' lcaa ts̄a lo'o nguti'ĩ na' ca loyuu su cuentya Asia re, su ndi'ĩ na' quichĩ tyi m̄a —nacuĩ Pablo ji'ĩ ngu'—. ¹⁹ Jlo ti' m̄a cha' lcaa ts̄a ngua'ni na' cña ji'ĩ Jesús tyucui tyiquee na'; ná ngua'ni tyucuaa ti' na' lo'o m̄a. Lo'o jua'a ngusi'ya tsa na' xqui'ya ñati' cuxi loyuu re. Ngua quicha ti' na' nu lo'o ngua ti' nu ngu' judío tya'a na' cua'ni cuxi ngu' lo'o na'. ²⁰ Jlo ti' m̄a cha' lcaa ts̄a tsa cu' ti nclu'u na' lcaa cha' tso'o bi' ji'ĩ m̄a, cha' taca tyi'ĩ tso'o la cre-siya ji'ĩ m̄a, masi ngulu'u na' ji'ĩ m̄a nu lo'o ndyu'u ti' m̄a tsa tlyu ti, masi ngu-lu'u na' ji'ĩ m̄a ca to' tyi scaa ti m̄a. ²¹ Sca ti cuaya' nchcui' na' lo'o lcaa ngu', masi lo'o ngu' judío tya'a na', masi lo'o xa' la ñati'; sca ti cha' ngulu'u na' ji'ĩ lcaa m̄a, cha' nga'a cha' culochu' m̄a ji'ĩ lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'ĩ m̄a lo'o xñi m̄a cha' ji'ĩ Jesucristo nu Xu'na na. ²² Lo'o nu juani tsa'a ca Jerusalén, cha' jua'a cua ndatsaa Xtyi'ĩ ycu' Ni 'na cha' tsa'a ca ndacua, masi ná nchca cuayá' ti' na' ñi'ya nu caca jna' lo'o tyalaa na' cajua. ²³ Tsa bi' ti cha' jlo ti' na' cha' lcaa quichĩ su ndya'a na' nacui' ngu' cha' cua tejeya' ti ngu' jna', cha' su'ba ngu' jna' ne' chcuā; nacui' ngu' cha' lye tsa ca quicha ti' na' ca quichĩ Jerusalén bi'. Tsa lo cua ti cha' jlo ti' na', cha' jua'a laca cha' nu cua nda Xty-i'ĩ ycu' Ndyosi lo'o na'. ²⁴ Pana ná ntsii na' xqui'ya cha' nu nchcui' ngu' bi', ná ndu'ni cha' jna' masi cujuui ngu' jna'. Sca

ti cha' nti' na', cha' tso'o ti tye cña nu nda ycu' Jesús jna', cha' ta na' cha' tso'o ji'ĩ ycu' Ndyosi lo'o xa' ñati', cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'ĩ ñati' chalyuu.

²⁵ Cua nguta'a na' lo'o cu'm̄a, cua ngulu'u na' ji'ĩ m̄a lcaa ña'a cña nu nclyo ycu' Ni; pana juani chañi cha' nu nchcui' na' re, cha' nga'aa ña'a na' ji'ĩ m̄a chaca quiya'. ²⁶ Bi' cha' nchcui' na' lo'o m̄a juani, cha' ná ndacui na' quiy'a si chcuna' cre-siya ji'ĩ sca ñati' tya'a cu'-m̄a. ²⁷ Cua nda na' cha' lo'o m̄a, lcaa cha nu' ngua ti' ycu' Ndyosi cua'ni Ni lo'o m̄a; ni sca cha' ná ndyu'u cuaana ti ty-i-quee na'. ²⁸ Nu juani ntsu'u cha' ña'asi' m̄a ji'ĩ ycu' ca m̄a, lo'o jua'a ña'asi' m̄a ji'ĩ ca ta'a ñati' ji'ĩ Jesucristo ca quichĩ tyi m̄a, cha' cua nda Xtyi'ĩ ycu' Ndyosi cña ji'ĩ m̄a cha' caca m̄a loo ji'ĩ taju ñati' bi'. Tlyu tsa cña nu ngua'ni ycu' nu Xu'na na cha' ca ti qui'ya nu ntsu'u ji'na tya lo'o ngujuui yu lo crusi, nu lo'o ndyalú tañi ycu' ca yu. ²⁹ Jlo ti' na' cha' nu lo'o nga'aa ndya'a na' ca nde, li' cāa ñati' cuiñi cha' cua'ni ñu'u ji'ĩ taju ñati' tya'a m̄a; ñi'ya ndu'ni tyaala bo'o ji'ĩ sca taju xlya', jua'a cua'ni ñu'u nu ngu' cuiñi bi' ji'ĩ taju ñati' tya'a ndya'a m̄a. ³⁰ Lo'o jua'a laja ycu' ngu' tya'a m̄a tyu'u tu-cua xi ngu' cuiñi bi'; cha' cuiñi ti cu-lu'u ngu' bi' ji'ĩ lcaa tya'a ñati' ji'ĩ Jesu-cristo, cha' nga'aa tyi'u ti' ngu' ni sca cha' liñi nu cua nchcui' m̄a lo'o ngu'. ³¹ Cui'ya m̄a cuentya lacua. Tyi'u ti' m̄a cha' cua ndya'a sna yija ngulu'u na' ji'ĩ m̄a ts̄a lo'o talya, lo'o jua'a ntsu'u quiya' ngusi'ya tsa na' xqui'ya cu'm̄a.

³² Xtyanu na' ji'ĩ cu'm̄a ya' ycu' Ndyosi cha' xtyucua Ni ji'ĩ m̄a juani. Taquiya' m̄a ji'ĩ lcaa cha' nu cua nda ycu' Ndyosi lo'o m̄a, la cui' cha' laca nu ndu'ni cha' caca nguula ti' cre-siya ji'ĩ m̄a, cha' tlyu tsa laca cha' ji'ĩ ycu' Ndyosi. Jua'a caca cuayá' ti' m̄a cha' quiña'a tsa cha' tso'o tyacua ji'ĩ m̄a stu'ba ti lo'o lcaa ñati' nu ngusubi ycu' i'

Ndyosi jii'. ³³ Ná ngua ti' na' xñi na' cñi jii' ngu'; ni late' nu ta ngu' 'na, ná ntaja'a na' xñi na' jii'. ³⁴ Jlo ti' ma' cha' ycuu' na' ngua'ni na' cña lo'o ya' ti na' cha' caja cñi cha' tyiji yu'u jna' chalyuu. Lo'o jua'a tya nda na' xlya'be jii' ngu' nu ndya'a lo'o na'. ³⁵ Ngua'ni na' jua'a cha' culu'u na' jii' ma' ñi'ya nu cua'ni ma' lo'o ngu' nu ntsu'u tsa cha' nu lyiji jii'. La cui' jua'a ntsu'u cha' tyi'u ti' na jii' cha' nu cua nchcui' ycuu' Jesús nu Xu'na na lo'o na ndi'ya: "Tso'o ntsu'u tyiquee ma' si ta ngu' sca cha' xlya'be jii' ma', pana tlyu la cha' tso'o laca si ta ma' sca cha' xlya'be jii' tya'a ñati ma'", nacui' Jesús ji'na.

³⁶ Lo'o cua ndye nchcui' Pablo lo'o ngu', li' ngutu sti' ya cha' chcui' ya lo'o ycuu' Ndyosi; stu'ba ti nchcui' lcaa ya lo'o ycuu' Ni li'. ³⁷ Lo'o jua'a nxi'ya tsa ngu' bi' laja lo'o ngüityi ngu' jii' Pablo, nchcuicha' ngu' jii' yu lo'o nchcui' salya' ngu' lo'o. ³⁸ Xñi'i tsa ti' ngu' cha' nchcui' Pablo cha' nga'aa ña'a ngu' bi' jii' yu. Li' ndyaa lo'o latya ngu' bi' jii' ya tyucuii cha' tyaa ya ne' yaca ni'i chaca quiya'.

Tsaa Pablo ca Jerusalén

21 Nguxtyanu ya jii' tya'a ya li'. Ndu'u ya ndyaa ya ne' yaca ni'i ca loyuu su cuentya Cos. Ca chaca tsã ndyalaa ya ca quichi Rodas, lo'o li' ndyalaa ya ca quichi Pátara. ² La cui' quichi bi' ngujui chaca yaca ni'i jii' ya nu cua tsaa ti nde loyuu su cuentya Fenicia. Ndyatí ya ne' yaca ni'i bi', ndu'u ya ndyaa ya li'. ³ Cua nteje tacui ya cacua ti loyuu su cuentya Chipre, la'a tsu' coca ndyanu yuu btyi bi', cha' tsaa líni ya ca loyuu su cuentya Siria. Ntsu'u cha' tsaa yaca ni'i ca quichi Tiro cha' tyanu yu'ba jii' ndejua. Lo'o ndyalaa ya quichi bi' ndu'u ya ne' yaca ni'i bi', ⁴ ndyaa ya slo taju ñati jii' Jesucristo nu ndi'i quichi bi'; ndyanu ya cati tsã lo'o ngu' bi' li'. Nchcui' ngu' bi' lo'o Pablo cha' ná tsaa yu ca quichi Jerusalén, cha' cua ngua'ni

Xtyi'i ycuu' Ndyosi cha' ngua cuayá' ti' ngu' bi' ñi'ya nu caca jii' Pablo ca quichi bi'. ⁵ Lo'o ndye cati tsã, li' ndu'u ya ndyaa ya. Nguxtyucua lcaa tya'a ngu' jii' ya tyucuii su ndyaa ya to' tyujo'o; lo'o jua'a lcaa nu cuna'a lo'o nu sube jii' ngu', ndyaa ngu' lo'o ya. Li' ngutu sti' lcaa ya ca to' tyujo'o cha' stu'ba ti chcui' ya lo'o ycuu' Ndyosi. ⁶ Ngusalaya' ngu' lo'o ya, ngüityi ngu' jii' ya, li' ndyatí ya ne' yaca ni'i; cuati nguxtyuu ngu' yaa ngu' nde toni'i jii' ngu'.

⁷ Ndu'u ya quichi Tiro ndyaa ya ca quichi Tolemaida. Xa' ndu'u ya ne' yaca ni'i li'; nchcuicha' ya jii' ñati jii' Jesucristo tya'a na nu ndi'i quichi bi', jua'a ndyanu ya lo'o ngu' sca talya ti. ⁸ Ca chaca tsã ndu'u ya ndyaa ya tyucuii ca quichi Cesarea; ndyalaa ya to' tyi Felipe li', la cui' Felipe nu nchcui' lo'o ngu' cha' jii' Jesucristo nu Xu'na na. Nga'a Felipe jii' nu cati tya'a ngu' nu laca cña jii' ñati nu ngusni cha' jii' Jesús tya clyo. Ndyanu ya slo yu li'. ⁹ Ntsu'u jacua tya'a sñi' Felipe, xcui' cuna'a nu ntucua ycuu' ti laca sñi' yu. Cua nda ycuu' Ndyosi chacuayá' jii' nu cuna'a bi', cha' chcui' ngu' cua ña'a ca cha' nu nda ycuu' Ndyosi lo'o ngu' cha' chcui' ngu' lo'o ñati. ¹⁰ Cua nguti'i ya slo ngu' tyuu tsã, lo'o li' ndyalaa sca nu qui'yu nu naa Agabo; ca loyuu su cuentya Judea ndu'u yu bi'. Sca nu laca tu'ba jii' ycuu' Ndyosi laca yu bi', tii tsaa yu. ¹¹ Lo'o ndyalaa yu ca slo ya, li' ngulo yu juata nu ndyaaca' sii' Pablo, li' ya' yu lo'o quiya' yu ngusca' yu lo'o juata bi'.

—Cua nchcui' Xtyi'i ycuu' Ndyosi lo'o na' cha' ñi'ya nu ndyaaca' ycuu' na', jua'a sca' ngu' judío tya'a na jii' ñati nu ca jii' juata re ca Jerusalén —nacui' Agabo jii' ya—. Tsaa lo'o ngu' jii' ñati bi' slo ngu' xa' tsu' cha' xcube' ngu' jii' yu —nacui'.

¹² Ndyuna ya cha' nu nchcui' Agabo, lo'o li' ca ta'a ya lo'o ngu' Cesarea tya'a

na, tya'na nchcui' ya lo'o Pablo cha' ná tsa'a yu ca Jerusalén.

¹³—¿Ni cha' laca nxi'ya ma? —nacui Pablo ji'i ya li'—. ¿Ni cha' laca ndyu'ni ma cha' ca xñi'i ti' na'? —nacui—. Cua laca cha' tsa'a ca Jerusalén; tyaja'a na' tsa'a, masi lo'o sca' ngu' jna', masi lo'o cujuui ngu' jna' cajua xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

¹⁴Ngua cuayá' ti' ya li' cha' ná ngua ji'i ya cua'a ya ji'i yu.

—Tso'o si caca ñi'ya nu nacui ycui' Ndyosi cha' caca lacua —nacui ya li'.

¹⁵Lo'o ngua'ni cho'o ya ji'i ya, li' ndu'u ya ndyaa ya ca Jerusalén. ¹⁶Tyuu tya'a ngu' tya'a na ndyaa lo'o ji'i ya cha' culu'u ngu' ji'i ya macala ndi'i chaca yu tya'a na nu naa Mnasón. Ngu' Chipre laca nu Mnasón bi'. Cua ngusñi yu cha' ji'i Jesús tya sa'ni la, lo'o nu juani ntucua tyi yu ca Jerusalén. Slo yu bi' ndyanu ya li'.

Ndyacua tya'a Pablo lo'o Jacobo

¹⁷Tso'o ntsu'u tyiquee ñati ji'i Jesucristo tya'a na cha' cua ndyalaa ya ca Jerusalén. ¹⁸Nguxee chaca tsá ndyaa Pablo lo'o ya ca slo Jacobo. Cajua ndyu'u ti'i lcaa ngu' cusu' ji'i ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesucristo quichi bi'. ¹⁹Nchcuicha' Pablo ji'i ngu' bi', li' nchcui' yu lo'o ngu', ndacha' yu lcaa ña'a cña nu ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o nguti'i ya slo ngu' xa' tsu'. ²⁰Nu lo'o cua ndyuna ngu' cha' bi', li' ngua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi. Nchcui' ngu' lo'o Pablo li':

—Tso'o tsa lacua —nacui ngu' ji'i yu—. Juani ni, jlo ti' nu'u cha' cua ntsu'u tyuu mil tya'a ngu' judío tya'a na nu ngusñi cha' ji'i Jesús tya tsubi' la. Nacui ngu' cha' ntsu'u cha' taquiya' lcaa na lo'o tya'a na cua ña'a ca cha' cusu' nu nguxtyanu jyo'o Moisés ji'na cua sa'ni la —nacui ngu'—. ²¹Lo'o jua'a cua nqui-jeloo cha' ji'i ngu' cha' ngulu'u nu'u ji'i ngu' judío tya'a na nu ndi'i xa' quichi,

cha' nga'aa ntsu'u cha' taquiya' ngu' bi' ji'i cha' cusu' nu nguscua jyo'o Moisés bi', ni ná ntsu'u cha' xi'yu ngu' quiji sñi' ngu' cha' culacua ngu'; ngulu'u nu'u cha' ná nga'a cha' cua'ni ngu' bi' ñi'ya nu ndu'ni na cha' laca na ngu' judío, nacui ngu'. ²²¿Na laca cua'ni na lacua? Ná tyiquee' tyu'u ti'i lcaa ngu' judío tya'a na, lo'o caja cha' ji'i ngu' cha' tya'na ndyalaa nu'u quichi re. ²³Bi' cha' ta ya sca cui' lo'o nu'u ñi'ya nu cua'ni nu'u juani. Cua ndi'i jacua tya'a ngu' qui'yu re nu cua ngüñi sca cha' ji'i ngu' lo'o ycui' Ndyosi. ²⁴Tsaa lo'o nu'u ji'i ngu' bi', cha' stu'ba ti cua'ni lyiji ma cha' nu cua ngüñi ji'i ngu' bi' lo'o ycui' Ndyosi. Nu'u cui'ya lcaa na nu nga'a cha' caca msta ji'i ngu' ne' laa. Li' taca xi'yu ngu' quicha' hique ngu' lo'o cua ndye cha' bi'. Caca cuayá' ti' lcaa ngu' li', cha' lo'o nu'u ndaquiya' nu'u ji'i lcaa cha' nu nguxtyanu jyo'o cusu' ji'na, cha' si'i cha' liñi nu cua nchcui' ñati jinu'u li'. ²⁵Lo'o nu ngu' xa' tsu' nu cua ngusñi cha' ji'i Jesucristo ni, cua nguscua ya sca quityi cha' tsa'a slo ngu' bi', cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' ná ntsu'u cha' cua'ni ngu' lcaa lo cha' nu ntsu'u ji'i ngu' judío tya'a na. Nguscua ya cha' ndi'ya: ná tso'o cacu ngu' cuaña' na'ni nu cua nda ngu' cha' caca msta ji'i jo'ó, ni ná tso'o cacu ngu' tañi, ni ná tso'o cacu ngu' na'ni nu ná ndyalú tso'o tañi ni' lo'o ndyujui ngu' ji'i, ni ná tso'o chca'a ngu' lo'o ñati nu si'i clyo'o ngu'.

Ngusñi ngu' ji'i Pablo preso to' laa tlyu

²⁶Ca chaca tsa, li' ndyaa lo'o Pablo ji'i nu jacua tya'a ñati bi', ngua'ni lubii ngu' ji'i ycui' ca ngu' cuentya ji'i ycui' Ndyosi. Li' ndyaa ngu' ne' laa tlyu, cha' cacha' ngu' ji'i ngu' bi' ni tsá tye tyuco'o tsá ji'i ngu' lo'o tya'a ngu', cha' li' taca caa ngu' ne' laa jua, caa lo'o ngu' msta nu ta ngu' ji'i ycui' Ndyosi li'.

²⁷ Cua tya'a ti cati tsa, cua tye ti cña jil'i ngu'. Pana cua ntsu'u xi ngu' judío nu laca tyi ca Asia, lo'o jua'a cua na'a ngu' bi' jil'i Pablo su ndya'a yu ne' laa tlyu bi'. Hora ti ngua'ni cuii ngu' bi' sca cuentyu lo'o ngu' quichi, cha' caca ñasi' ngu' jil'i Pablo li'. ²⁸ Ngusi'ya ngu' judío bi' jil'i ngu' quichi li':

—Cu'ma ngu' Israel tya'a na —nacu'i ngu'—, xyucua ma jil'i ya —nacu'i ngu'—. Cua ngulu'u nu qui'yu re jil'i ngu' lcaa quichi su nguta'a yu cha' ná tso'o na nu laca na ngu' judío; ná tso'o cha' cua'ni tlyu na jil'i cha' nu nguscua jyo'o Moisés, lo'o jua'a ná tso'o laa tlyu re, nacui yu re. Lo'o chaca cha' ni, cua ndyaa lo'o yu re jil'i ngu' xa' tsu' ne' laa tlyu re cha' cua'ni ñu'u ngu' jil'i laa su ndu'ni tlyu na jil'i ycu'i Ndyosi.

²⁹ Nchcui' ngu' jua'a cha' cua na'a ngu' jil'i Pablo ndya'a lquichi lo'o Trófimo, sca ngu' Efeso. Ngua ti' ngu' li', cha' cua ndyaa lo'o yu jil'i ne' laa tlyu bi'.

³⁰ Nxna lijya lcaa ngu' quichi li', cha' tejeya' ngu' jil'i Pablo. Hora ti ngulo'o ngu' jil'i yu ne' laa, ndacu' ngu' to' laa li'. ³¹ Ngua ti' ngu' cujuui ngu' jil'i Pablo; pana ndyaa xi xa' la ngu' slo nu xu'na sendaru ngu' romano, ndyaa cacha' ngu' jil'i cha' lye tsa nxuu tya'a lcaa ngu' quichi. ³² Bi' cha' ngulo nu xu'na sendaru bi' cña jil'i capitán jil'i cha' tsa lo'o ngu' jil'i ña'a latya sendaru, tsa ngu' lo'o ycu'i xu'na ngu' bi' ca su ndi'i ngu' quichi. Ngusna ngu' ndyaa ngu' su ndyu'u ti'i lcaa ngu' quichi li'. Nga'aa ngujui' ngu' quichi jil'i Pablo lo'o na'a ngu' jil'i sendaru lo'o xu'na sendaru bi' lijya. ³³ Li' ndyaa xu'na sendaru bi' cacua ti slo nu Pablo bi'; ngulo cña cha' tejeya' sendaru jil'i yu, cha' sca' ngu' jil'i yu lo'o tucua tya'a carena chcu. Li' nchcuane xu'na sendaru bi' jil'i ngu' quichi, cha' caca cuayá' ti' ycu'i tilaca laca preso bi' jil'i, ñi'ya laca qui'ya nu ntsu'u jil'i yu.

³⁴ Pana nxi'ya tsa ngu' quichi ndi'i ngu' li'; nxi'ya tsaca ngu' lo'o nxi'ya chaca ngu', bi' cha' ná jlo ti' xu'na sendaru bi' na laca ngua jil'i ngu'. Li' ngulo cña cha' tsa lo'o sendaru jil'i Pablo ca to' tyi sendaru. ³⁵ Lo'o cua ndyalaa sendaru su tyacu'i lo ndyiya' to' ni'i jil'i ngu', li' ngusni sendaru jil'i Pablo, ngui'ya cua ngu' jil'i yu cha' ñasi' tsa ngu' quichi jil'i yu. ³⁶ Tlyu tsa taju ñati nu ndyaa lca'a jil'i sendaru.

—Cujui clya ma jil'i —nacu'i ngu' bi' jil'i sendaru bi'.

Nda Pablo cha' lo'o ngu' quichi ñi'ya ngua jil'i yu

³⁷ Cua tyati' ti ngu' toni'i jil'i sendaru, li' nchcui' Pablo lo'o xu'na sendaru bi':

—Cusu', cua'ni cha' tso'o ta nu'u chacuayá' chcu'i na' xi —nacu'i Pablo jil'i.

—¿Ha nchca jinu'u chcu'i cha' griego? —nacu'i xu'na sendaru jil'i Pablo li'.

—Nchca 'na —nacu'i Pablo.

³⁸ —¿Ha si'i nu'u laca nu ngu' Egipto nu ngua loo jil'i ngu' nu ngusu tya'a lo'o gobierno tsubi'? —nacu'i jil'i Pablo—. ¿Ha si'i nu'u ndyaa lo'o jil'i jacua mil tya'a ñati cuxi ca lo nati' btyi?

³⁹ —Si'i na' —nacu'i Pablo—. Ngu' judío laca na'. Tarso naa quichi tyi na', la cui' sca quichi tlyu xi ca loyuu su cuentya Cilicia —nacu'i—. Cua'ni nu'u cha' tso'o ta nu'u chacuayá' jna' chcu'i na' xi lo'o ngu' quichi re juani.

⁴⁰ Li' nda xu'na sendaru chacuayá' chcu'i Pablo, bi' cha' ndatu yu lo ndyiya' quee bi' li', ngutacu'i ya' yu cha' ca ti nu ngu' quiña'a bi'. Lo'o ngua ti' ngu', li' cha' hebreo nchcui' Pablo lo'o ngu', cha' bi' laca cha'cña jil'i ngu' judío.

22 —Cu'ma ngu' cusu', ngu' tya'a na' —nacu'i Pablo jil'i ngu'—, cua'a jyaca ma jil'i cha' nu chcu'i na' lo'o ma —nacu'i—, si caca cua'ni lya'a na' jil'i ycu'i ca na' lo'o chcu'i na' lo'o ma.

²Ndyuna ngu' judío cha' nchcui' Pablo cha'cña ji'í ngu' lo'o ngu', bi' cha' t̄i ti ndi'í ngu' laja lo'o nchcui' yu:

³—Tya'a cu'ma ngu' judío laca na' —nacui' Pablo ji'í ngu'—. Quichi' Tarso ngula na' ca loyuu su cuentya Cilicia; tiya' la ndyalaa na' quichi' Jerusalén re, cha' ngua tsa'a na' slo mstru Gamaliel li'. Tso'o ngua tsa'a na' lcaa cha' nu nda ycuí' Ndyosi lo'o jyo'o cusu' ji'na nu nscua lo quityi. Tyucui tyiquee na' ngua ti' na' taquiya' na' lcaa cha' ji'í ycuí' Ndyosi, la cui' ñi'ya nu ndyu'ni ma tsa juani. ⁴Cua sa'ni la lo'o ycuí' na' lca'a cusu' na' ji'í ngu' nu ntsu'u cha' ji'í lo'o Jesucristo, cha' kujui na' ji'í ngu'. Ntejeya' na' ji'í ngu' bi', masi ngu' qui'yu, masi ngu' cuna'a, ngusu'ba na' ji'í ngu' ne' chcuá. ⁵Jlo ti' xu'na sti jo'ó, lo'o jua'a ngu' cusu' quichi' re ni, jlo ti' ngu' cha' bi'; bi' cha' cua nda ngu' quityi jna' nu nguscua ngu' cha' tsa'a slo ngu' judío tya'a na ca quichi' Damasco. Ndyaa na' ca bi' cha' clyana la na' ji'í ñati nu cua ngusni cha' ji'í Jesucristo, cha' tyaa lo'o na' ji'í ngu' bi' nde Jerusalén re, cha' xcube' ma ji'í ngu' bi'.

Nda Pablo cha' lo'o ngu' ñi'ya nguxcutsa'a Jesús cresiya ji'í yu

⁶Ndyaa na' tyucui', cua tyalaa ti na' ca quichi' Damasco bi'. Nde hora ngua, lo'o tsi tsiya' ca ndaca'a sca xee tlyu ji'í ycuí' Ndyosi nde cu; tyucui ña'a lo yuu su ndu na' ngujui'í xee bi'. ⁷Nclyú na' tyucui' li', ndyuna na' cha' nchcui' sca ñati lo'o na': "Saulo, Saulo", nacui' yu, "¿ni cha' laca nxuu tya'a nu'u lo'o na'?" ⁸"¿Tilaca laca nu'u, cusu'?" nacui' na' ji'í li'. "Jesús Nazaret laca na'", nacui' yu jna'. "Nxxu tya'a nu'u lo'o ycuí' na', bi' cha' nchca quicha ti' na'." ⁹Cua na'a ngu' nu ndyaa lo'o na' xee bi'. Ndyut-sii tsa ngu' li', masi ná ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o na'. ¹⁰"¿Na laca nu nti' nu'u cha' cua'ni na', Xu'na?" nacui'

na' ji'í Jesús li'. "Tyatu nu'u", nacui' nu Xu'na na jna', "tsaa nu'u ca quichi' Damasco. Ndejua ndi'í sca ñati nu culu'u jinu'u lcaa ña'a cña nu ntsu'u cha' cua'ni nu'u." ¹¹Ngua cuityi' na' xqui'ya xee tlyu bi' li', bi' cha' nu ngu' tya'a ndyaa na' bi', ngusni ngu' ya' na' cha' tsa'a la ya tyucui' nde quichi' Damasco bi'.

¹²Ndi'í sca nu cusu' nu naa Ananías quichi' bi', nu ndaquiya' tsa ji'í lcaa cha' nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi sa'ni. Lcaa ngu' judío tya'a na nu ndi'í quichi' Damasco ni, nchcui' ngu' cha' tso'o tsa tyiquee nu Ananías bi'. ¹³Ndyalaa nu cusu' bi' slo na' li': "Saulo tya'a na", nacui' yu jna', "cua'ni ycuí' Ndyosi cha' tyaala cloo nu'u chaca quiya' juani". Hora ti ndyaa cloo na' chaca quiya', na'a na' ji'í ycuí' Ananías li'. ¹⁴"Ycuí' Ndyosi nu ngua'ni tlyu sti na ji'í, bi' laca nu ngusubi jinu'u cua sa'ni la", nacui' Ananías jna'. "Ngusubi ycuí' Ni jinu'u cha' ca cuayá' ti' nu'u ña'a cha' nu nti' ycuí' Ni, cha' ña'a nu'u ji'í ycuí' nu li'ni ca, cha' cuna nu'u cha' nu chcuí' Ni lo'o nu'u", nacui' jna'. ¹⁵"Ntsu'u cha' tsa'a nu'u slo lcaa ñati cha' cacha' nu'u ji'í ngu' lcaa ña'a cha' nu cua na'a nu'u, lcaa ña'a cha' ji'í ycuí' Ndyosi nu cua ndyuna nu'u. ¹⁶Nga'aa ntsu'u cha' jatya la nu'u ca nde; tyatu clyana nu'u juani; cua ngüityi ycuí' Ni qui'ya nu ntsu'u jinu'u, xqui'ya cha' ngusni nu'u cha' ji'í Jesús. Lo'o li' tyucuatya ngu' jinu'u." Jua'a nchcui' Ananías lo'o na' li'.

Ndyaa Pablo slo ngu' xa' tsu'

¹⁷Nu lo'o nguxtyuu na' nde Jerusalén, li' ndyaa na' ne' laa tlyu jua cha' chcuí' na' lo'o ycuí' Ndyosi. Ñi'ya nti' si nchcui' sca xcalá na, ¹⁸jua'a cua na'a na' ji'í ycuí' nu Xu'na na. "Tyaa clyana nu'u", nacui' nu Xu'na na jna', "tyu'u nu'u quichi' Jerusalén re; yaa clyana nu'u", nacui' Ni, "cha' ná jlya ti' ngu' nde lo'o chcuí' nu'u cha' jna' lo'o

ngu'." ¹⁹“Xu'na”, nacui na' jii' nu Xu'na na li', “jlo ti' ngu' quichi re cha' nguta'a na' ne' laa lcaa quichi, cha' ngusni na' jii' ngu' nu ntsu'u cha' jii' lo'o nu'u, ngusu'ba na' jii' ngu' bi' ne' chcuā, ngujui'i na' jii' ngu' bi'." ²⁰Nu lo'o ngu' ngu' quee jii' Esteban, ndyalú tañi yu; ndyujuii ngu' jii' yu xqui'ya cha' liñi nchcui' yu cha' jinu'u lo'o ngu'. Lo'o na' ni, stu'ba ti ndu na' lo'o ngu' bi' li', nguna'asi na' ste' ngu' nu ndyujuii jii' yu. Tso'o nti' na' tyempo bi', nu lo'o na'a na' cha' cua ngujuii yu bi'." Jua'a nchcui' na' lo'o ycui' Ndyosi ne' laa bi'. ²¹“Tyaa nu'u juani”, nacui ycui' nu Xu'na na jna' li'. “Culo na' cña jinu'u cha' tsa nu'u xa' quichi tyijyu' la, cha' culu'u nu'u jii' xa' ñati; nga'aa si'i jii' ngu' judío tya'a nu'u ti culu'u nu'u.”

Ntsu'u Pablo preso jii' xu'na sendaru

²²Lo'o ndyuna ngu' quichi cha' bi', nga'aa nti' ngu' cuna la ngu' cha' li'. Nx-i'ya lo'o tsa ngu' jii' sendaru cha' ñasi' ngu':

—Cujui mā jii' nu qui'yu re —nacui ngu'—. Nga'aa tso'o cha' tyi'i yu chalyuu.

²³Cuii ngusi'ya lo'o ngu' jii' Pablo li', ngusaa' ngu' ste' ycui' ca ngu', ngusni ngu' yuu ngu' nde cua cha' ñasi' tsa ngu'.

²⁴Bi' cha' ngulo xu'na sendaru cña cha' tsa lo'o sendaru jii' preso ni'i, cha' qui-jii' sendaru jii' yu lo'o juata nu ntsu'u chcuā laja. Cua'ni ngu' jua'a ngua ti' xu'na sendaru, cha' li' tyaja'a yu cacha' yu ña'a cha' cuxi nu ngua'ni yu, cha' ngusi'ya tsa ngu' quichi xqui'ya cha' bi'.

²⁵Cua ngusca' ngu' jii' yu cha' quiiji' ju-ata ngu' jii' yu, lo'o li' nchcui' Pablo lo'o nu capitán bi':

—¿Ha ntsu'u chacuayá' jii' mā quiiji' mā jii' sca ngu' romano? —nacui Pablo jii' capitán—. ¿Ha si'i na cua'ni cuayá' ngu' tisiya jii' ngu' romano clyo?

²⁶Hora ti ngusna capitán ndyaa nda xi cha' lo'o xu'na sendaru li':

—Cui'ya nu'u cuentya ñi'ya ña'a cua'ni nu'u lo'o nu qui'yu jua —nacui capitán jii' xu'na—. Sca ngu' romano laca yu.

²⁷Hora ti liyya nu xu'na sendaru bi' slo Pablo li'.

—¿Ha chañi cha' nu'u laca ngu' romano? —nacui jii' Pablo.

—Chañi —nacui Pablo jii'.

²⁸—Quiña'a tsa caya' nda na' cha' laca na' ngu' romano —nacui xu'na sendaru li'.

—Ná lo'o caya' nda na', cha' ngu' romano laca sti na' —nacui Pablo jii'.

²⁹Nu sendaru nu ndi'i slo yu cha' qui-jii' ngu' jii' yu ni, hora ti ndatsu' ngu' lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' yu. Li' cua ndyutsii tsa xu'na sendaru cha' cua ngulo cña jii' ngu', cha' ngusca' ngu' jii' sca ngu' romano, masi ná lo'o chacuayá' jii' ycui' bese.

Ndu Pablo slo ngu' nu laca loo jii' ngu' judío

³⁰Ca chaca tsā tya nti' xu'na sendaru ca cuayá' ti' ni qui'ya laca nu ngusta ngu' judío bi' jii' Pablo. Ngusatí' ngu' carena chcuā nu ndyaaca' Pablo li'. Ngulo xu'na sendaru bi' cña jii' sti jo'ó tlyu lo'o jii' lcaa ngu' cusu' cha' tyu'u ti'i ngu' se'i ti. Li' ndyaa lo'o jii' Pablo ca slo ngu' bi'.

23 Cua ndyuu ti'i lcaa ngu' cusu' bi'. Li' ña'a tsa Pablo jii' ngu' cusu' nu cua'ni cuayá' jii' yu.

—Cu'mā ngu' cusu' tya'a na' —nacui Pablo jii' ngu' li'—, lcaa tsā tso'o ndi'i na'. Lubii cresiya jna' cuentya jii' ycui' Ndyosi.

²Ananías naa nu laca xu'na sti jo'ó bi'; li' ngulo nu Ananías bi' cña jii' ngu' nu ndu cacua ti cha' quiiji' ya' ngu' tu'ba Pablo.

³—La cui' jua'a quiiji' ycui' Ndyosi jinu'u tu'ni —nacui Pablo jii' xu'na sti jo'ó

bi' li'—. Cuiñi nu'ü. ¿Ha liñi tsa ndu'ni nu'ü nti'? Nde ndyu'ni cuayá' mā jna' cuentya jil'i chacuayá' nu ntsu'u jina, pana cua ngulo nu'ü cña cha' quiji'i ya' ngu' tu'ba na', masi ná ntsu'u chacuayá' cua'ni nu'ü jua'a.

⁴Nhcuui' ngu' nu ndu cacua ti lo'o Pablo li':

—¿Ha nhcuui' suba' nu'ü lo'o xu'na sti jo'ó nu laca cña jil'i ycuui' Ndyosi? —nacui' ngu' jil'i Pablo.

⁵—Cu'mā ngu' cusu' tya'a na' —nacui' Pablo—, ná jlo ti' na' si xu'na sti jo'ó laca jua. Ná tso'o cha' nu nhcuui' na' si jua'a, cha' cua nscua sca cha' lo quityi jil'i ycuui' Ndyosi ndi'ya: “Ná chcuui' cuxi mā jil'i xu'na mā”.

⁶Pana ngua cuayá' ti' Pablo li' cha' nga'a ngu' fariseo, lo'o jua'a nga'a xi ngu' saduceo laja ngu' cusu' bi'. Cuii' nhcuui' Pablo chaca quiya' li':

—Cu'mā ngu' cusu' tya'a na' —nacui' yu jil'i ngu'—, ngu' fariseo laca na' —nacui' Pablo—, lo'o jua'a ngu' fariseo ngua sti na'. Ndyu'ni cuayá' mā jna' xqui'ya cha' jlya ti' na' cha' ntsu'u cha' tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya' ca nde loo la.

⁷Nu lo'o ndyuna ngu' cha' bi', li' nguxlyú ngu' cha' hichu' tya'a ngu'; ngu' fariseo nxuü tya'a lo'o ngu' saduceo li'.

⁸Ná jlya ti' ngu' saduceo cha' tya taca tyu'ú sca ñat'i chaca quiya' lo'o cua ngu' juii, ni ná jlya ti' ngu' cha' ntsu'u xca jil'i ycuui' Ndyosi, ni ná jlya ti' ngu' cha' ntsu'u cui'i; pana ngu' fariseo ni, jlya ti' ngu' lcaa cha' bi'. ⁹Bi' cha' lye tsa nxuü tya'a ngu' bi'. Lo'o li' ndyatü xi ngu' fariseo nu nslo tso'o jil'i quityi jil'i ycuui' Ndyosi.

—Ná ngua'ni nu qui'yu re cha' cuxi —nacui' ngu' bi'—. Ná tso'o xuü tya'a na lo'o ycuui' Ndyosi si chañi cha' cua nhcuui' sca cui'i tso'o lo'o yu re, si cua nhcuui' sca xca jil'i ycuui' Ndyosi lo'o yu.

¹⁰Lye la nxuü tya'a ngu' xqui'ya cha' bi' li'. Ngulacua tsa ti' xu'na sendaru si cujuui' ngu' jil'i Pablo, bi' cha' ngulo cña jil'i sendaru cha' tejeya' ngu' jil'i Pablo, cha' xa' tsa lo'o ngu' jil'i yu ca to' tyi sendaru chaca quiya'.

¹¹Lo'o ngua talya lye, li' ndyalaa ycuui' nu Xu'na na slo Pablo.

—Cua'ni tlyu tyiquee nu'ü Pablo —nacui' Ni—. Ñi'ya cua nhcuui' nu'ü cha' jna' nde quichi' Jerusalén re, jua'a ntsu'u cha' chcuui' nu'ü cha' jna' ca quichi' Roma.

Ngua ti' ngu' cujuui' ngu' jil'i Pablo

¹²Lo'o cua nguxee chaca tsa, li' ngüiñi cha' jil'i ngu' judío lo'o tya'a ngu' cha' cujuui' ngu' jil'i Pablo. Ndi'ya ngua'ni ngu' jura li':

—Ña'a ycuui' Ndyosi jil'i na cha' chañi ca cha' ná cacu na ná co'o na tsiya' ti ña'a cuayá' nu cua ndyujuii na jil'i nu Pablo bi' —nacui' ngu' jil'i tya'a ngu'.

¹³Cua ntsu'u tu'ba tya'a ñat'i nu ngua ti' cua'ni cña cuxi bi'. ¹⁴Bi' cha' ndyaa ngu', nhcuui' ngu' lo'o sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' cusu' quichi' bi':

—Cua ngüiñi cha' jil'i ya lo'o ycuui' Ndyosi —nacui' ngu' jil'i ngu' nu laca loo—. Nhcui' ya lo'o Ni cha' ná cacu ya tsiya' ti ña'a cuayá' nu cua ndyujuii ya jil'i nu Pablo bi' —nacui' ngu'—. ¹⁵Bi' cha' juani, lcaa cu'mā ngu' cusu' lo'o ngu' tisiya, jña mā jil'i xu'na sendaru bi' cha' caa lo'o ngu' jil'i Pablo ca slo mā chaca quiya'. Ta mā cha' lo'o ngu' cha' tya nti' mā cua'ni cuayá' mā la xi jil'i yu bi'. Li' tsa ya chca'a cuaana ya to' tyu'cuui', cha' cujuui' ya jil'i yu laja lo'o tyeje tacui' ngu' lo'o yu li'.

¹⁶Laja li' cua ngujui' cha' jil'i sñi' tya'a Pablo, ña'a cha' nu nhcuui' ngu' bi'. Yala ti ndyaa yu cuañi' bi' to' tyi sendaru cha' ta yu cha' lo'o chi tya'a yu. ¹⁷Li' ngusi'ya Pablo jil'i sca capitán:

—Cua'ni cha' tso'o tsa'a lo'o ji'i yu cuañi' re ca slo xu'na ma —nacui Pablo ji'i—. Ntsu'u sca cha' nu ta yu lo'o nu laca xu'na ma.

¹⁸Ndyaa lo'o capitán ji'i yu cuañi' bi' slo xu'na ngu' li':

—Cua ngusi'ya Pablo jna' —nacui capitán ji'i xu'na—, nu Pablo nu ntsu'u ne' chcuá —nacui capitán—. Nacui yu 'na cha' caa lo'o na' ji'i yu cuañi' re slo nu'u, cha' ntsu'u sca cha' nu nti' chcu' lo'o nu'u.

¹⁹Ntejeya' xu'na sendaru ya' yu cuañi' bi' li', ndyaa lo'o ji'i su ná cuna xa' ñati cha' nu chcu'!

—¿Ha ntsu'u sca cha' nu nti' nu'u chcu' lo'o na'? —nacui xu'na sendaru ji'i yu cuañi' bi' li'.

²⁰—Cua ngüiñi cha' ji'i nu ngu' judío bi' lo'o tya'a ngu' cha' jña ngu' cha' clyu ti' jinu'u, cha' caa lo'o nu'u ji'i Pablo ca slo ngu' tisiya bi' la quee —nacui yu cuañi' bi' ji'i xu'na sendaru li'—. Chcu' ngu' lo'o nu'u cha' tya nti' la ngu' cua'ni cuayá' ngu' xi ji'i Pablo slo ngu'. ²¹Cha' cuiñi laca bi'. Cua ntsu'u masi tu'ba tya'a ñati nu ntajatyá ngu' ji'i ma cuaana ti to' tyucui bi'; cua nchcu' ngu' bi' lo'o ycu'! Ndyosi cha' ná cacu ngu' ná co'o ngu' tsiya' ti, ña'a cuayá' nu cua ndyujui ngu' ji'i nu Pablo bi'. Lo'o jua'a cua laca ndi'i ngu' juani, ntajatyá ngu' cha' chcu' ngu' lo'o nu'u.

²²Li' ngulo xu'na sendaru cña ji'i yu cuañi' bi', cha' ná cacha' ji'i xa' ñati cha' nu cua nda lo'o sendaru. Li' ngusalya' yu cuañi' bi' lo'o xu'na sendaru, ndu'u ndyaa.

Nda xu'na sendaru ji'i Pablo cha' tsa'a yu ca slo Félix nu laca gobernador

²³Lo'o li' ngusi'ya xu'na sendaru ji'i tucua tya'a capitán cha' caa ngu' slo. Ngulo cña ji'i capitán bi', cha' cua'ni cho'o ngu' ji'i ngu' cha' tsa'a ngu' lo'o quiña'a tya'a sendaru ca quichi' Cesarea;

nacui cha' hora cua caa nde talya tsa'a ngu'. Tsa'a lo'o ngu' ji'i tucua siyento tya'a sendaru nu tya'a quiya' ti, lo'o jua'a tya xna yala tyi tya'a sendaru nu tyucua hichu' cuayu ti, lo'o jua'a tya tyucua siyento tya'a sendaru nu tya'a lo'o clyá chcuá, tsa'a lo'o ngu' ji'i li'.

²⁴Lo'o jua'a ngulo cña cha' cua'ni cho'o ngu' ji'i cuayu nu tyucua Pablo. Ntsu'u cha' cua'a tso'o sendaru ji'i Pablo tyucui ña'a cuayá' nu tyalaa tso'o ti yu ca slo gobernador Félix. ²⁵Li' nguscua xu'na sendaru sca quityi cha' tsa'a slo nu Félix bi'; ndi'ya nchcu' quityi bi':

²⁶“Claudio Lisias nscua quityi re cha' tsa'a slo nu'u, gobernador Félix, cha' nu'u laca loo. Xlyo ni'i. ²⁷Cua ntejeya' ngu' judío ji'i nu qui'yu re, cua cujuui ti ngu' ji'i yu lo'o ndyalaa na' lo'o sendaru. Ngua tii na' cha' ngu' romano laca yu re, bi' cha' ngulo na' ji'i yu ya' ngu' cuxi bi'. ²⁸Lo'o li' ngua ti' na' ca cuayá' ti' na' ni qui'ya ntsu'u ji'i yu lo'o ngu', bi' cha' ndyaa lo'o na' ji'i yu ca slo ngu' nu laca loo ji'i ngu' judío. ²⁹Li' ngua cuayá' ti' na' cha' cua ngusta ngu' qui'ya ji'i yu cuentya ji'i cha' cusu' nu ntsu'u ji'i tya'a ngu' judío ti, pana ná ntsu'u cha' cujuui ngu' ji'i yu, ná ntsu'u cha' su'ba ngu' ji'i yu ne' chcuá. ³⁰Li' ngua tii na' cha' cuaana ti cua ngüiñi cha' ji'i tyu tya'a ngu' judío cha' cujuui ngu' ji'i yu re, bi' cha' nda na' ji'i yu lijya yu slo nu'u juani. Ngulo na' cña ji'i nu ngu' judío bi', cha' caa ngu' ca slo nu'u cha' sta ngu' qui'ya ji'i yu re, si ntsu'u sca qui'ya ji'i yu cuentya ji'i ngu'. Tsa lo cua ti cha' nscua na' juani.” Jua'a nguscua nu xu'na sendaru bi' lo quityi.

³¹Ñi'ya nu ngulo xu'na sendaru cña ji'i ngu', jua'a ngua cha' bi' li'. Lo'o ngua talya, li' ndyaa ngu' ndyaa qui'ya ngu' ji'i Pablo, ndyaa lo'o ngu' ji'i yu ca quichi' Antipatris. ³²Ca chaca tsá nguxtyu sendaru nu ndya'a quiya' ti, ñaa ngu' nde to' tyi ngu'. Tya ndyaa la ngu'

nu ntucua hichu' cuayu bi', ndyaa lo'o ngu' ji'i Pablo tyucui. ³³Ndyalaa ngu' ca quichi Cesarea li', nda ngu' quityi ji'i gobernador, lo'o jua'a nguxtyanu ngu' ji'i preso slo nu cusu' bi' li'. ³⁴Nhcu' gobernador lo quityi bi', li' nhcuane ji'i Pablo ma ngu' laca. Nguxacu' Pablo cha' ji'i li':

—Loyuu su cuentya Cilicia ndi'i quichi tyi na' —nacui Pablo.

³⁵—Ña'a na' ñi'ya caca cha' jinu'u lo'o caa ngu' bi' slo na' cha' sta ngu' qui'ya jinu'u —nacui gobernador ji'i Pablo.

Lo'o li' ngulo nu gobernador bi' cña ji'i sendaru cha' tyi'i ngu' sendaru cua ji'i Pablo ca toni'i cña su ngutucua jyo'o rey Herodes cua sa'ni la.

Ndacha' Pablo ji'i Félix ñi'ya ngua ji'i yu

24 Lo'o cua ndya'a ca'yu tsa, li' ndyalaa Ananías nu xu'na sti jo'ó bi'; ndyalaa yu lo'o ngu' cusu' lo'o sca ñati nu laca tu'ba nu naa Tértulo. Li' ndyaa ngu' bi' slo gobernador cha' sta ngu' qui'ya ji'i Pablo, ²bi' cha' ngulo gobernador cña ji'i sendaru cha' caa lo'o ngu' ji'i Pablo ca slo. Li' nhcu' Tértulo bi' lo'o Félix nu laca gobernador bi':

—Cha' clyu ti' tyu'u jinu'u, cusu', hcui' ya xi lo'o nu'u —nacui Tértulo—. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya cha' xcui' cña tso'o ndu'ni nu'u lo'o laca nu'u loo loyuu chalyuu re. Tso'o ti ndi'i ya, cha' tso'o tsa jlo ti' nu'u ñi'ya culo nu'u cña ji'i ya —nacui—. ³Bi' cha' tso'o ntsu'u tyiquee ya, nxñi ya cua ña'a ca cha' tso'o nu ndyu'ni nu'u lo'o ya, macala ndyu'ni nu'u cña. Lo'o nu juani ndyu'ni chi' ya loo nu'u, cusu' —nacui—. ⁴Cui'ya cha' clyu ti' ji'i ya, masi sca hora ti culo laja nu'u xi; cua'ni nu'u sna Ndyosi cuna xi lo'o hcui' na' sca cha' re lo'o nu'u. ⁵Cua lijya ya ca nde cha' cacha' liñi ya jin-u'u lcaa ña'a cña cuxi nu ngua'ni yu re. Nslo ya ji'i yu re cha' suba' tsa nhcu'ni

yu, lya' tsa ti' yu. Nsu'ba yu cha' cusu' ji'i ñati lcaa quichi su ndya'a yu slo ngu' judío tya'a ya, cha' yu re laca loo ji'i taju ngu' nazareno. ⁶Ngua ti' yu tsa lo'o yu ji'i xi ngu' xa' tsu' ca ne' laa ji'i cuare, ca su ná ntsu'u chacuayá' cha' tsa xa' ñati; bi' cha' ntejeya' ya ji'i yu, ndyaa lo'o ya ji'i yu cha' ca cuayá' ji'i yu lo'o ya xqui'ya cha' cusu' nu ntsu'u ji'i ya. ⁷Li' ndyalaa Lisias nu xu'na sendaru quichi bi'. Tyaala tsa ngua bi' lo'o nguxlyaá ji'i nu Pablo bi' ya' ya, ndyaa lo'o ngu' ji'i yu li'. ⁸Ngulo Lisias cña ji'i ya cha' caa ya slo nu'u cha' sta ya qui'ya ji'i yu ca nde. Tso'o la si xcuane nu'u ji'i yu si cha' liñi nhcu'ni ya ji'i yu.

⁹Lo'o jua'a nhcu'ni nu ngu' judío nu ndu lo'o Tértulo bi', cha' liñi tsa cha' nu nhcu'ni Tértulo cuentya ji'i Pablo. ¹⁰Nda gobernador chacuayá' hcui' ycu' Pablo li':

—Tso'o ntsu'u tyiquee na' si caca cua'ni lyaá na' ji'i ycu' ca na' laja lo'o hcui' na' lo'o nu'u —nacui Pablo ji'i Félix bi'—. Cua jlo ti' na' cha' cua tyu' yija laca nu'u loo ji'i nación re —nacui—. ¹¹Liñi cha' nu nhcu'ni na' re, taca ca cuayá' ti' nu'u cha' liñi tsa laca cha' bi'. Cua tii tyucuaa ti tsa ntsu'u lo'o ndyalaa na' nde quichi Jerusalén cha' cua'ni tlyu na' ji'i ycu' Ndyosi. ¹²Ná nguxlyú na' cha' hichu' ñati; ná ngua'ni cuxi na' lo'o ñati, masi ne' laa tonu, masi xa' ne' laa, masi laja quichi ti, ná nhcu'ni na' cha' cuxi lo'o ñati li'. ¹³Qui'ya laja ti ngusta ngu' re 'na. Ná tucui ndu nu taca hcui' cha' liñi laca cha' nu nhcu'ni ngu' re jna'. ¹⁴Chañi laca cha' ndu'ni tlyu na' ji'i ycu' Ni, la cui' ycu' Ndyosi bi' laca nu ngua'ni tlyu jyo'o cusu' ji'i ya ji'i Ni. Lo'o jua'a cua ngusñi na' cha' cucui nu cua nda ycu' Ndyosi lo'o na nu ngua tsubi' ti, masi nhcu'ni ngu' re cha' cha' cuiñi laca bi'. Pana ña'a ti tya ndaquiya' na' ji'i lcaa cha' nu nguscua jyo'o Moises lo quityi sa'ni, lo'o jua'a

ndaquiyá' na' jí'í lcaa quityi nu ngucua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jí'í ycuí' Ndyosi nu ngua sa'ni. ¹⁵Ñi'ya nu jlyá ti' ngu' judío re, jua'a jlyá ti' na'. Chañi cha' cua'ni ycuí' Ndyosi cha' tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiyá', masi ñati' tso'o ngua jyo'o bi', masi ñati' cuxi ngua ngu'; ¹⁶bi' cha' nti' na' cua'ni na' xcui' cha' tso'o laja lo'o ndi'í na' chalyuu, cha' ná caja ñi'ya nu cutsi' na' ca slo ycuí' Ndyosi, lo'o jua'a ná cutsi' na' slo ñati' ti' li'.

¹⁷Tyuu yija ndya'a na' xa' quichi' tyijyu' la, lo'o tsubi' ti' nguxtyuu na' ndyalaa na' nde loyuu su ndi'í quichi' tyi ya chaca quiyá', cha' ta na' sca msta' nu xtyucua xi jí'í ngu' ti'í nde jua, la cui' msta' nu cua nda ngu' tyijyu' cha' tsaá slo ngu' ti'í bi'. Lo'o jua'a na', ngua ti' na' cha' ta na' sca msta' jí'í ycuí' Ndyosi. ¹⁸Ñi'ya nu nscua cha' cua'ni ya cha' laca ya ngu' judío, jua'a ngua'ni lubii na' jí'í ycuí' ca na' cha' tsa'a ne' laa. Nga'a na' ne' laa tonu li', nda na' msta' bi'; ti' ti' nguti'í na' ne' laa, ná ndi'í quiña'a ñati'. Lo'o li' ndyalaa xi ngu' judío tya'a ya nu ca tyi loyuu su cuentya Asia, na'a ngu' bi' jna' li'. ¹⁹¿Ni' cha' laca ná ñaa ngu' bi' ca nde cha' sta ngu' qui'ya jna' lacua, si chañi cha' ntsu'u qui'ya 'na lo'o ngu'?

²⁰Masi ná ñaa ngu' bi', pana taca xcuane nu'u jí'í ngu' re ñi'ya laca qui'ya nu ntsu'u jna', nu nquijeloo jí'í ngu' tisiya nu lo'o ndu' na' slo ngu' nu laca loo bi'.

²¹Ná jlo ti' na' si chcuí' ngu' cha' cuxi ngua cha' bi', nu lo'o cui' nchcuí' na' lo'o ngu' ndi'ya: "Ndyu'ni cuayá' ma' jna' juani xqui'ya cha' jlyá ti' na' cha' chañi, cua'ni ycuí' Ndyosi cha' tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiyá'", nacui' na' jí'í ngu' li'.

²²Ndyuna Félix lcaa cha' nu nchcuí' Pablo, lo'o li' ná ntaja'a yu cua'ni cuayá' yu jí'í Pablo la cui' tsa' bi'; jlo ti' Félix ñi'ya nu nchca jí'í ñati' nu ntsu'u cha' jí'í lo'o Jesucristo, bi' cha' ca tiya' la ngua ti' yu.

—Tso'o la si xa' chcuí' ma' lo'o na' chaca quiyá' lo'o tyalaa Lisias, nu xu'na sendaru bi' —nacui' Félix jí'í ngu'.

²³Li' nchcuí' Félix lo'o capitán jí'í sendaru nu nga'a cua' jí'í Pablo, cha' ta chacuayá' jí'í yu cha' cua'ni yu ñi'ya nu nti' ti' yu, masi ña'a ti' tya chca'a ngu' cua' jí'í yu; jua'a nda chacuayá' cha' caa' ngu' tya'a ndya'a yu ca slo yu cha' ta ngu' na laca nu lyiji xi jí'í. Ndu'u Félix ndya'a li'.

²⁴Lo'o nteje tacui la xi tsa, li' ndyalaa Félix quichi' bi' chaca quiyá'; stu'ba ti ndyalaa nu cusu' bi' lo'o clyo'o nu naa Drusila, ngu' judío laca nu cuna'a bi'. Li' ngulo Félix cña cha' caa' lo'o ngu' jí'í Pablo slo, cha' culu'u Pablo ñi'ya nu ntsu'u cha' cua'ni ngu' si xñi' ngu' cha' jí'í Jesucristo. ²⁵Li' ngulu'u Pablo jí'í ngu' cha' nti' ycuí' Ndyosi cha' xcui' cha' liñi' ti' cua'ni ñati' chalyuu, cha' cua'a ngu' jí'í ycuí' ca ngu' cha' nga'aa cua'ni ngu' cha' cuxi, bi' laca cña nu nti' ycuí' Ndyosi; jua'a ngulu'u yu cha' ntsu'u cha' cua'ni cuayá' Ni' jí'í lcaa ñati' nu lo'o cua ndye chalyuu. Ndyutsi' xi Félix li'.

—Tyaa nu'u juani —nacui' nu cusu' bi' jí'í Pablo—. Xi'ya na' jinu'u chaca quiyá' si ntsu'u sca hora nu laja xi jna'.

²⁶Ndi'ya ngulacua ti' Félix: si tyiquee' tyanu Pablo ne' chcuá, li' ta yu cñi' cha' culaá Félix jí'í yu; bi' cha' lu'ba ti' nxi'ya Félix jí'í yu cha' caa' yu ca slo. ²⁷Jua'a ti' nteje tacui tucua yija. Li' ngutsa'a nu laca loo; nga'aa si'í Félix laca gobernador li', Porcio Festo naa gobernador cui. Pana nguxtyanu Félix jí'í Pablo ne' chcuá cha' caca tso'o tyiquee' ngu' judío ña'a ngu' jí'í ycuí' Félix, ngua ti' nu cusu' bi'.

Ndu Pablo slo Festo

25 Lo'o li' ndyalaa Festo ca quichi' Cesarea cha' caca yu gobernador. Sna tsa' ti' nguti'í yu quichi' bi', li' ndya'a clyá yu ca quichi' Jerusalén. ²Nu lo'o ndyalaa yu quichi' bi', li' nu sti' jo'ó nu

laca loo lo'o ngu' cusu' jil'i ngu' judío ni, nchcui' ngu' cha' ti' jil'i Pablo ca slo Festo bi' li'; ³jua'a ndijña ngu' jil'i yu si cua'ni yu cha' tso'o cha' caa lo'o jil'i Pablo ca Jerusalén. Ndjijña ngu' jua'a cha' cuaana ti cua ngüiñi cha' jil'i ngu' lo'o tya'a ngu' cha' cujuui ngu' jil'i Pablo laja lo'o ñaa lo'o ngu' jil'i tyucuii. ⁴Pana ná ntaja'a Festo tsiya' ti; nacui' yu cha' ca quichí Cesarea ntsu'u Pablo ne' chcuá, lo'o jua'a yala ti xtyuu ycuí' yu nde quichí bi'.

⁵—Tso'o la si stu'ba ti tsaá ngu' nu laca loo jil'i ma lo'o na' —nacui' Festo jil'i ngu'—. Tsaá ma lo'o na' ca Cesarea cha' sta ma qui'ya jil'i yu bi' cajua, si ntsu'u sca cha' cuxi nu ngua'ni yu lo'o ma.

⁶Nguti'i nu cusu' Festo snu' tsa, masi tii tsa nguti'i yu ca Jerusalén, li' nguxtyuu yu ndyaa yu nde Cesarea chaca quiya'. Ca chaca tsa ntucua Festo lo yaca xlya tso'o ca su ntucua ycuí' gobernador nu lo'o ndyu'u ti'i ngu' cha' ca cuayá' jil'i ngu'. Li' ngulo yu cña jil'i ngu' cha' caa lo'o ngu' jil'i Pablo ca slo yu. ⁷Ñaa lo'o ngu' jil'i Pablo li'. Lo'o jua'a ndi'i nu ngu' nu laca loo jil'i quichí Jerusalén, cua ndyalaa ca ti ngu'. Cacia ti slo Pablo ndu ngu' bi', lo'o li' tlyu tsa qui'ya ngusta ngu' jil'i nu Pablo bi'; pana ná tucui ndu nu chcuí' si cha' liñi laca nu nchcui' ngu' bi' jil'i Pablo. ⁸Nchcui' ycuí' Pablo lo'o ngu' bi' cha' tyu'u lubii cha' jil'i ycuí' lo'o ngu':

—Ni sca cha' cuxi ná ngua'ni na' —nacui' Pablo—. Ná ngua'ni na' cha' cuxi cuentya jil'i cha' cusu' nu ntsu'u jil'i ngu' judío tya'a ya, ni ná ngua'ni cuxi na' ne' laa tonu, la cui' ti ná ngua'ni na' cha' cuxi cuentya jil'i cña nu ngulo rey nu laca loo jil'i ngu' romano; bi' cha' nti' na' cha' ná ntsu'u qui'ya 'na.

⁹Pana nu Festo bi' ni, ngua'ni yu cha' cua'ni tya'a yu lo'o ngu' judío, bi' cha' nchcuane yu jil'i Pablo ndi'ya:

—¿Ha nti' nu'u tsaá ca Jerusalén? —nacui' Festo jil'i Pablo—, cha' ca cuayá' jinu'u lo'o na' ca ndacua.

¹⁰—Ca nde laca su ndu'ni cuaya' ma jil'na cuentya jil'i rey jil'i ngu' romano nu laca loo la —nacui' Pablo jil'i nu cusu' bi'—, ca nde ca cuayá' jna' lo'o nu'u lacua —nacui'—. Jlo tso'o ti' nu'u cha' ni sca cha' cuxi ná ngua'ni na' cuentya jil'i ngu' judío tya'a na'. ¹¹Si'i ñati xña'a laca na'; lo'o tyalaa hora cha' cajaa na', ná cutsii na' cha' cajaa li'. Si ná laca na' ñati xña'a, ná ntsu'u cha' ta nu'u chacuayá' tsaá na' slo ngu' bi' li'; bi' cha' jña na' chacuayá' jinu'u juani cha' tsa'a ca slo ycuí' rey jil'i ngu' romano nu laca loo la, cha' cua'ni cuayá' yu bi' jna' cajua.

¹²Nu lo'o cua ndyuna Festo cha' bi', li' nchcui' yu xi lo'o ngu' cusu' nu nxyucua jil'i yu. Li' nchcui' yu lo'o Pablo chaca quiya':

—Tso'o —nacui' Festo jil'i Pablo—. Cua ndijña nu'u cha' tsaá slo rey jil'i ngu' romano nu laca loo la cha' caca cuayá' jinu'u ca quichí bi', tsaá nu'u ca bi' lacua.

Ndu Pablo slo rey Agripa

¹³Nu lo'o cua nteje tacui xi tsa, li' ndyalaa rey Agripa ca quichí Cesarea. Ndyalaa rey lo'o sca nu cuna'a tya'a nu naa Berenice, cha' ta ngu' xlyo ni'i jil'i nu cusu' Festo bi'. ¹⁴Tyuu tsa ndyanu ngu' slo Festo. Laja li' nchcui' Festo cha' jil'i Pablo lo'o ngu':

—Ntsu'u sca ñati ca nde nu ngusu'ba Félix jil'i ne' chcuá —nacui' Festo jil'i ngu'—. ¹⁵Nu lo'o nguti'i na' nde Jerusalén, li' nu sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' cusu' jil'i quichí bi' ni, nchcui' ngu' lo'o na', ngusta ngu' qui'ya jil'i yu bi'; ngua'ni ngu' cha' culo na' cña cha' cujuui ngu' jil'i yu li'. ¹⁶Pana nguxacui na' cha' jil'i ngu' cha' si'i jua'a ndu'ni ngu' romano; ná taca cua'ni cuayá' ya jil'i yu, nu lo'o bilya ta ya tyempo jil'i yu cha' tyu'u lubii cha' jil'i ycuí' yu lo'o

ngu' su ndu ngu' nu ngusta qui'ya ji'i.
¹⁷Ndyalaa ngu' ca nde slo na' li'. Lo'o
 ngua chaca tsā, hora ti ntucua na' lo
 yaca xlya tso'o ca su ntucua gobernador
 nu lo'o ndu'ni cuayá' na' ji'i ñati. Li'
 ngulo na' cña cha' caa lo'o ngu' ji'i
 nu qui'yu bi'. ¹⁸Ngua ti' na' cha' cua
 ngua'ni yu sca cha' cuxi, pana si'i jua'a
 ngua qui'ya nu ngusta ngu' bi' hichu'
 yu; ¹⁹cuentya ji'i cha' nu jlya tsa ti'
 ngu' judío ti, tsa bi' ti cha' ngua bi'.
 Lo'o jua'a nchcui' ngu' cha' ji'i sca ñati
 nu naa Jesús nu cua ngujuui, nacui' ngu',
 pana nacui' nu Pablo bi' cha' xa' ndyu'ú
 nu Jesús bi' chaca quiya'. ²⁰Ná jlo ti'
 na' ñi'ya quiñi cha' jna' lo'o ngu' bi'. Li'
 nchcuane na' ji'i Pablo si nti' yu tsaa
 yu ca Jerusalén cha' ca cuayá' ji'i yu
 lo'o na' cajua; ²¹pana cua ndijña Pablo
 chacuayá' jna' cha' ca cuayá' ji'i yu ca
 slo rey Augusto nu laca loo la. Bi' cha'
 ngulo na' cña cha' tyanu yu ne' chcuā,
 cha' ta na' ji'i yu cha' tsaa yu slo rey nu
 laca loo la bi'.

²²Nchcui' rey Agripa lo'o Festo li':

—Lo'o na' ntā' cuna na' cha' nu
 nchcui' yu bi' —nacui' Agripa ji'i.

—La quee taca cuna nu'u ni cha' ta yu
 —nacui' Festo li'.

²³Ca chaca tsā nu Agripa lo'o ma'
 Berenice bi', ndyacu' lcaa ste' ngu' nu
 tso'o tsa ña'a cha' cua'ni chi' ngu' quichi
 loo. Li' ndyaa ngu' su ndyu'u ti'i ngu';
 lo'o lcaa xu'na sendaru, lo'o ngu' nu laca
 loo ji'i quichi, ndya'a ngu' lo'o ngu' bi'.
 Li' ngusi'ya Festo ji'i sendaru cha' caa
 lo'o ngu' ji'i Pablo ca slo.

²⁴—Na'a nu'u yi'a, rey Agripa —nacui'
 Festo—, jua'a lcaa cu'mā nu ndyu'u ti'i
 mā ca nde, ña'a tso'o mā ji'i nu qui'yu re.
 Cua tyuu tya'a ngu' judío nchcui' cha'
 ji'i yu re lo'o na', masi ca Jerusalén,
 masi quichi Cesarea re. Lcaa quiya' lo'o
 nchcui' ngu' lo'o na' nacui' ngu' cha'
 ntsu'u cha' cajaa yu, ²⁵pana ná nchca
 cuayá' ti' na' ni cha' laca cha' ntsu'u

cha' cajaa yu. Li' ngüijña yu 'na cha' ca
 cuayá' ji'i yu lo'o rey Augusto nu laca loo
 la, bi' cha' ngulacua ti' na' cha' ta na' ji'i
 yu cha' tsaa yu ca slo rey bi'. ²⁶Tsa bi' ti
 cha', ná jlo ti' na' ñi'ya nu scua na' quityi
 nu tsaa slo xu'na na', nu rey nu laca loo
 la bi', cha' ta na' xi cha' cuentya ji'i yu
 re. Bi' cha' ngusi'ya na' ji'i yu cha' caa
 yu tyatu yu slo lcaa cu'mā, jua'a slo ycuui'
 nu'u, rey Agripa. Juani taca xcuane nu'u
 ji'i yu na laca nu ngua'ni yu, li' caja ñi'ya
 scua na' cha' lo quityi bi'. ²⁷Ná taca tsaa
 yu preso cajua si ná lo'o quityi nu nscua
 ñi'ya laca qui'ya nu ntsu'u ji'i yu.

Nchcui' Pablo si caca cua'ni lyaá ji'i ycuui'

26 —Ta na' chacuayá' chcui' nu'u
 juani, si caca tyu'u lubii cha' jin-
 u'u lo'o ngu' re —nacui' rey Agripa ji'i
 Pablo li'.

Ngua'ni ya' Pablo ji'i rey, li' nguxana
 nchcui' yu lo'o ngu':

²—Tso'o ntsu'u tyiquee na', rey
 Agripa —nacui' Pablo—, cha' slo nu'u
 ndu na' juani —nacui'—, cha' ta na'
 sca cha' lo'o cu'mā, ñi'ya nu ngua cha'
 ngusta ngu' judío tya'a na qui'ya bi'
 jna'. ³Jlo ti' na' cha' nchca cuayá' ti'
 nu'u lcaa cha' cusu' nu ntsu'u ji'i ngu'
 judío tya'a na; nu lo'o lye tsa nchcui'
 ngu' lo'o tya'a ngu', nchca cuayá' ti'
 nu'u li'. Bi' cha' cua'ni nu'u cha' tso'o,
 talo tyiquee nu'u cua'a jyaca nu'u ji'i
 lcaa cha' nu chcui' na' lo'o nu'u juani.

Nu lo'o bilya culu'u loo Jesucristo ji'i Pablo

⁴Jlo ti' lcaa ngu' judío tya'a na ñi'ya
 nu ngua'ni na' lcaa yija lo'o nguti'i na'
 ca quichi tyi na', masi lo'o nguti'i na' ca
 quichi Jerusalén; ⁵jlo ti' ngu' cha' bi'. Si
 nti' ngu', taca chcui' ngu' lo'o mā cha'
 ngu' fariseo laca na' tya lo'o cuañi' na',
 lo'o jua'a liñi la ndaquiya' ngu' fariseo
 ji'i lcaa cha' cusu' nu ntsu'u ji'i ngu'

judío. ⁶Ñi'ya nu jlya ti' jyo'o cusu' ji'na cha' nu nchcui' ycu' Ndyosi lo'o ngu', jua'a jlya ti' na' juani; bi' cha' nchca cuayá' jna' lo'o ma' juani. ⁷Ca ta'a tii tyucuaa tya'a taju ngu' Israel nu laca ngu' tya'a na ni, ntajatya ngu' ni jacua' cua'ni ycu' Ndyosi cha' tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya'; bi' cha' ndu'ni tlyu ngu' ji'i ycu' Ndyosi, lcaa tsá lo'o lcaa talya ndu'ni tlyu ngu' ji'i Ni. La cui' jua'a lo'o na', jlya ti' na' cha' bi', rey Agripa; bi' cha' laca ngusta ngu' judío tya'a na qui'ya jna'. ⁸¿Ni cha' laca ntsu'u ñati' cu'ma' nu ná jlya ti' cha' nchca ji'i ycu' Ndyosi cua'ni Ni cha' tyu'ú jyo'o chaca quiya'?

Ngua'ni lya' ti' Pablo ji'i nu ñati' ji'i Jesucristo nu ngua sa'ni la

⁹Clyo ngua ti' na' cha' lye tsa xcube' na' ji'i ñati' nu cua ngusñi cha' ji'i Jesús Nazaret, ¹⁰bi' cha' ngua'ni lya' ti' na' ji'i ngu' bi' ca quichi' Jerusalén. Ngusñi na' ji'i tyuu tya'a ñati' ji'i Jesucristo li', ngusu'ba na' ji'i ngu' ne' chcuá xqui'ya chacuayá' nu cua nda sti jo'ó nu laca loo jna'; stu'ba ntsu'u tyiquee na' lo'o ngu' nu ndyujuii ji'i ñati' ji'i Jesucristo bi'. ¹¹Chañi cha' lye tsa ngua'ni lya' ti' na' ji'i ñati' bi', ngua tsa ti' na' cha' xtyanu ngu' tsiya' ti cha' ji'i Jesús. Jua'a ngua'ni na' lcaa ne' laa ji'i ngu' judío, masi quichi' loyuu re, masi quichi' tyijyu' la su ngusna ngu', cha' ñasi' tsa na' ji'i ngu' bi'.

Ngusñi Pablo cha' ji'i Jesucristo

¹²Lo'o li' ngua sca tsá ndya'a na' tyucuii su tsa quichi' Damasco. Ntsu'u quityi chacuayá' nu nda sti jo'ó nu laca loo la jna', cha' cua'ni na' la cui' cña cuxi bi' ca quichi' bi'. ¹³Nde hora ngua, rey Agripa, li' ndaca'a sca xee tlyu ji'i ycu' Ndyosi nde cuá; lcaa su ndu' cua lo'o tya'a ndya'a ya ngujui'i xee bi' lo yuu. Jo'o la ngujui'i xee cuichaa, lye la ngujui'i xee bi'. ¹⁴Lcaa ya nclýu ya tyucuii

bi', cha' ndyutsii tsa ya. Li' nchcui' Ni xi lo'o na'; cha'cña 'na, cha'cña ji'i ngu' judío nchcui' Ni lo'o na': "Saulo, Saulo", nacui' Ni jna', "¿ni cha' laca lye tsa nxuu tya'a nu'u lo'o na'?" nacui' Ni. "La cui' ca nu'u ndu'ni cha' quicha ti' ycu' nu'u; ñi'ya ndu'ni sca toro, jua'a ndu'ni nu'u. Na ntyiji'i quiya' toro la cui' se'i su ndatu' ngu' yaca cha siyu' ni; lo'o jua'a nu'u, ndu'ni ñu'u ji'i ycu' ca ti nu'u." ¹⁵¿Tilaca laca nu'u, Xu'na?" ni na' ji'i Ni li'. "Jesús laca na'", nacui' Ni. "Ji'i ycu' na' ndyu'ni nu'u cha' ca quicha ti' na'", nacui' Ni. ¹⁶"Tyatu nu'u juani. Cua ngulu'u loo na' jinu'u juani cha' cua'ni nu'u cña jna', cha' cacha' nu'u ji'i xa' ñati' cha' cua na'a nu'u jna' tsá juani. Lo'o jua'a ntsu'u cha' ta nu'u cha' lo'o ngu', lcaa ña'a cha' nu culu'u na' jinu'u nde loo la. ¹⁷Cua'ni lyaá na' jinu'u ya' ngu' judío tya'a cusuu nu'u, lo'o ji'i ngu' xa' tsu' si cua'ni tyaala ngu'. Lo'o jua'a culo na' cña jinu'u cha' tsa nu'u slo ngu' xa' tsu', ¹⁸cha' ñi'ya si ndya'a ngu' cuityi', jua'a ndya'a ñati' bi' chalyuu; ñi'ya si talya tsa ña'a su ndya'a ngu', jua'a ndyu'ni ngu' bi'. Bi' cha' ntsu'u cha' culu'u nu'u cha' jna' ji'i ngu' bi', cha' xñi ngu' cha' jna'. Li' nga'aa tya'a ngu' su talya ña'a, ñi'ya si cuityi' ti ngu'; taca tya'a ngu' tyucuii su xee cuentya ji'i ycu' Ndyosi, taca ña'a ngu' li'. Satanás laca nu nclýo cña ji'i ngu' bi' juani, pana ca li' caca ngu' ñati' ji'i ycu' Ndyosi. Ntsu'u cha' xñi ngu' bi' cha' jna', cha' taca cui'ya ycu' Ni cha' clyu ti' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu' bi'. Li' caca stu'ba cha' ji'i ngu' bi' lo'o ñati' nu cua lubii cre-siya ji'i xqui'ya na'", nacui' ycu' Jesús 'na li'.

Ndaquiya' Pablo ji'i cha' nu nchcui' ycu' Ndyosi lo'o yu

¹⁹Cusu' rey Agripa, cua ngua'ni na' cña nu ngulo Jesús jna', nu lo'o ngulu'u loo Jesús jna'. ²⁰Clyo ngulu'u na'

ji'i ngu' judío tya'a na nu ndi'i ca quichi Damasco, cha' culochu' ngu' ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u tsa tyiquee ngu' ji'i tya sa'ni la, cha' xñi ngu' cha' ji'i ycu' Ndyosi li'; lo'o jua'a xcui' cha' tso'o ntsu'u cha' cua'ni ngu' li', cha' ca cuayá' ti' xa' ñati' cha' cua nguxcutsa'a Ni cre-siya ji'i ngu' bi'. La cui' jua'a ngulu'u na' ji'i ngu' Jerusalén, lo'o ji'i ngu' lcaa quichi nu ndi'i loyuu su cuentya Judea re. Lo'o li' ngulu'u na' cha' bi' ji'i ngu' xa' tsu'. ²¹ Bi' cha' ntejeva' ngu' judío tya'a na jna' to' laa tlyu, cha' ngua ti' ngu' cha' kujui ngu' jna'. ²² Ná sca nti' na' lo cña re, cha' nxyucua ycu' Ndyosi jna' lcaa tsa cha' culu'u na' cha' ji'i Ni ji'i lcaa ñati, masi ji'i ngu' tlyu, masi ji'i ngu' ti'i. La cui' ti cha' nclyu'u na' ji'i ngu' juani ñi'ya nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycu' Ndyosi nu ngua sa'ni la; cua nguscua ngu' lcaa cha' nu caca nde loo la, lo'o la cui' cha' bi' laca nu nguscua jyo'o Moisés. ²³ Cua nguscua ngu' cha' lye tsa xcube' ñati ji'i nu Cristo bi' nde loo la; ntsu'u cha' cajaa yu, lo'o li' Cristo laca nu clyo nu tyu'ú chaca quiya' lo'o cua ngujui yu. Cua nguscua ngu' cha' tyu'ú yu chaca quiya' cha' cua'ni lyaá Ni ji'i lcaa na, masi ngu' judío tya'a na, masi ngu' xa' tsu'. Jua'a nclyu'u na' ji'i ñati.

Ngua tsa ti' Pablo cha' xñi rey Agripa cha' ji'i Jesús

²⁴ Nu lo'o nchcui' Pablo jua'a lo'o ngu', li' lye nchcui' Festo lo'o:

—Na loco nu'u, Pablo —nacui Festo ji'i—. Cha' lye tsa nchcui' nu'u lo quityi, bi' cha' cua ngüichí yaa hique nu'u —nacui.

²⁵ Nguxacui Pablo cha' ji'i nu cusu' bi' li':

—Si'i na loco na', cusu' —nacui Pablo ji'i Festo—. Ná nguichí cha' nu nchcui' na', xcui' cha' liñi nda na' lo'o ma. ²⁶ Cua jlo ti' rey Agripa re, xqui'ya cha' nchca

cuayá' ti' nu cusu' cha' bi'; bi' cha' tlyu tyiquee na' lo'o nchcui' na' lo'o nu cusu' re. Lo'o jua'a jlo ti' nu cusu' ñi'ya ngua cha' bi', cha' si'i na cuaana ti ngua cha' ji'i Jesús. ²⁷ Cusu' rey Agripa, ¿ha jlya ti' nu'u cha' nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycu' Ndyosi nu ngua sa'ni? Jlo ti' na' cha' lo'o nu'u jlya ti' cha' bi' —nacui Pablo ji'i rey Agripa.

²⁸ —¿Ha yala ti nti' nu'u cha' caca na' ñati ji'i Jesucristo? —nacui rey Agripa ji'i Pablo li'.

²⁹ —Masi yala ti, masi ca tiya' la —nacui Pablo—, tso'o tsa si xñi lcaa tya'a ma cha' bi', lo'o nu'u, rey Agripa, lo'o lcaa cu'ma nu ndyuna ma cha' nu' nchcui' na' lo'o ma tsa juani; tso'o tsa si caca stu'ba cha' ji'i ma lo'o na' lo'o xñi ma cha' bi' li'. Sca ti cha' ná tso'o, si sca' ngu' ji'i ma lo'o carena chcuá ñi'ya nu ngusca' ngu' jna'.

³⁰ Cua ndye nchcui' Pablo lo'o ngu', li' ndatu rey, ndatu gobernador lo'o ma' Berenice, lo'o jua'a ndatu lcaa ngu' nu nga'a lo'o ngu' bi' li'. ³¹ Ndu'u ngu' lija' ngu' nde liya' li'. Nchcui' tsaca ngu' lo'o tya'a ngu':

—Ná ntsu'u cha' cuxi nu ngua'ni nu qui'yu jua —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'—. Ná ntsu'u cha' kujui ngu' ji'i yu, ni ná ntsu'u cha' tyu'ú yu ne' chcuá.

³² Nchcui' Agripa lo'o Festo li':

—Taca culaá na ji'i yu re nquicha', si ná ngüijña ycu' yu cha' ca cuayá' ji'i yu ca slo rey nu laca loo la —nacui Agripa ji'i Festo.

Nda ngu' ji'i Pablo ndyaa ca quichi Roma

27 Lo'o li' ngua stu'ba cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu' cha' ta ngu' ji'i Pablo tsa yu ca loyuu su cuentya Italia. Lo'o na' nu nscua quityi re, nguta'a na' lo'o ngu' li'. Ngulo ngu' cña ji'i sca capitán ji'i sendaru nu naa Julio cha' tsa lo'o ji'i Pablo lo'o xa'

preso. Julio laca capitán ji'i taju sendaru nu cuentya ji'i Augusto. ²Lo'o jua'a ndyaa Aristarco ngu' Tesalónica lo'o ya. (Quichi Tesalónica ndi'i ca loyuu su cuentya Macedonia.) Ndyaa ya ndyatí ya ne' sca yaca ni'i nu cua tsaa ti nde tyuu tya'a quichi nde loyuu su cuentya Asia. Lo'o jua'a quichi tyi xu'na yaca ni'i bi' naa Adramitio. ³Ndu'u ya ndyaa ya li', ca chaca tsá ndyalaa ya ca quichi Sidón. Tso'o tsa tyiquee nu Julio bi', nda bi' chacuayá ji'i Pablo cha' tsaa yu slo tya'a tso'o yu nu ndi'i quichi bi', cha' xtyucua xi tya'a yu ji'i yu. ⁴Lo'o li' ndu'u ya ndyaa ya chaca quiyá lo'o yaca ni'i bi'. Cacia ti tu'ba yuu Chipre nteje tacui ya li'; la'a tsu' coca ndyanu loyuu btyi bi', cha' ná nda cui'i chacuayá tsaa ya chaca tsu' loyuu bi'. ⁵Jua'a ngua cha' ndyaa ya tyucui lo tyujo'o nu nteje tacui cacua ti tu'ba yuu Cilicia lo'o Panfilia, ña'a cuayá nu ndyalaa ya quichi Mira ca loyuu su cuentya Licia.

⁶Ca quichi bi' ngujui chaca yaca ni'i ji'i capitán ji'i sendaru bi'. Quichi tyi xu'na yaca ni'i bi' naa Alejandría. Na cua tsaa ti bi' ca loyuu su cuentya Italia, bi' cha' ngulo capitán bi' cña ji'i ya cha' tyatí ya ne' yaca ni'i bi', cha' tsaa lo'o ji'i ya ndeja. ⁷Tyuu tsa tsá nguta'a ya lo hitya li', cha' tiya' tsa ndya'a yaca ni'i bi'. Lqui'ya ti ndyalaa ya cacua ti quichi Gnido li', cha' lye tsa ngua'a cui'i ji'i yaca ni'i bi'. Li' nteje tacui ya cacua ti to' quichi Salmón cha' tsaa ya cacua la to' yuu nu naa Creta nu ndi'i cla'be tyujo'o, cha' nga'aa ndyaca lye cui'i nde jua, ngua ti' ngu'. ⁸Tiya' tsa ndya'a yaca ni'i bi', laja lo'o nteje tacui cacua ti to' loyuu bi'; li' ndyalaa ya su naa Buenos Puertos, nu ndi'i cacua ti quichi Lasea.

⁹Cua quiña'a tsa tsá nguna' ji'i ya xqui'ya cui'i bi', cha' lqui'ya tsa cua nteje tacui yaca ni'i lo tyujo'o tyucui su li'jya ya ca Buenos Puertos. Cua ndyatí co' tlya' nu lye tsa ndyaca cui'i tlya' li'; bi'

cha' nchcui' Pablo lo'o ngu' nu laca loo li':

¹⁰—Nga'aa tso'o cha' tsaa la na juani, cusu' —nacui Pablo ji'i ngu'—. Cua ngua tii na' cha' quiñu'u yaca ni'i re, chcuna' lcaa yu'ba li' —nacui—, lo'o jua'a ntsu'u nu cajaa lo hitya li'.

¹¹Pana ná ndyuna capitán ji'i sendaru cha' nu nchcui' Pablo lo'o; jlo la ti' ngu' nu nclaya' ya' yaca ni'i lo'o nu laca loo ji'i yaca ni'i bi', ngua ti' ngu'. ¹²Tyuu tya'a ngu', ngulacua ti' ngu' cha' tso'o la si tya tsaa la yaca ni'i bi' ca quichi Fenice ca nde loo la xi; la cui' loyuu Creta bi' ndi'i quichi Fenice, pana nde loo la xi. Jlo ti' ngu' cha' nde quichi Fenice tso'o la tyanu yaca ni'i tyucui tyempo tlya', cha' ná ndyaca lye cui'i tlya' ndeja; bi' cha' ná tso'o tyanu yaca ni'i ca Buenos Puertos, ngua ti' ngu'.

Lye tsa ndyaca cui'i lo tyujo'o

¹³Lo'o li' nguxana ndyaca sca cui'i tso'o, bi' cha' ngulacua ti' ngu' cha' tso'o la masi tsaa clya ya ca quichi Fenice bi'. Ndu'u ya ndyaa ya lo'o yaca ni'i li'. Ndyanu ya cacua ti to' loyuu su cuentya Creta bi', ¹⁴pana tiya' la ngutsa'a cui'i; chaca quiyá tyaala tsa ngua bi' li', cha' nde lo yuu btyi bi' li'jya cui'i. Tyaala tsa cui'i nu naa Nordeste bi', ¹⁵nducuni'i cui'i bi' ji'i yaca ni'i macala su nti' tsaa lo'o ji'i ya li'. ¹⁶Nteje tacui ya cacua ti su ndi'i sca yuu cla'be sube ti nu naa Claudia; jo'o la xi ngua cui'i sca hora ti li', bi' cha' sa cu' ti ntucua laqui ya ji'i canoa cha' tyu'u bi' lo hitya, cha' xco'o ya ji'i ne' yaca ni'i. Ntucua juu hique canoa bi', cha' tyucua laqui ya ji'i. ¹⁷Nu lo'o cua ndyu'u co'o canoa bi', li' ngüixi' ngu' reta tonu sii' tyi'i ca chu' yaca ni'i bi', cha' ná cula'a clyoo' ji'i yaca ni'i. Ntsi' tsa ngu' si tyacua ya su lati hitya cla'be tyujo'o, ca lo yusi' nu naa Sirte, bi' cha' nda'ya ngu' tasá nu ngutacui lo yaca ni'i cha' nga'aa tucuni'i cui'i ji'i late' bi', cha'

nga'aa xna lo'o lye cui'i jii' yaca ni'i bi' li'. ¹⁸Ca chaca tsā ña'a ti lye tsa ndyaca cui'i, lo'o jua'a lye tsa ntyiji'i clyoo' jii' yaca ni'i, bi' cha' nguxana ngu' nchcuāa ngu' yu'ba nu ntsu'u ne' yaca ni'i lo hitya tyujo'o. ¹⁹Tsā nchca tyuna, li' nchcuāa ya lcaa ya' xña nu ntucua jii' yaca ni'i bi', nu ndu'ni ngu' cña lo'o nquicha'; lo'o ya' ycu'i ya nguxcuāa ya ya' xña bi' lo hitya. ²⁰Tyuu tsā nga'aa na'a ya xee cuichaa li', nga'aa na'a ya cualya lo'o cuii nu nga'a nde cua, hasta lo'o nga'aa tyu'ú ya xqui'ya cui'i tyala bi', ngulacua ti' ya.

²¹Cua ngua tyuu tsā nu nga'aa ndyacu ya tsiya' ti, bi' cha' ndatu Pablo cha' hcui' yu lo'o ngu' bi' li':

—Cu'mā ngu' tya'a ndya'a na —nacuī Pablo jii' ngu'—, tso'o la ngua si cua ngüi'ya mā cuentya jii' cha' nu nchcui' na' lo'o mā tya clyo, cha' tyanu na ca loyuu su cuentya Creta bi'. Juani nguna' yu'ba jii' mā, lo'o jua'a cua ngunu'u yaca ni'i re. ²²Pana cua'ni tlyu tyiquee mā juani, taca jlya ti' mā cha' ni sca mā ná nscua cha' cajaa mā, masi hcuna' yaca ni'i re. ²³Jlo ti' mā cha' ycu'i Ndyosi laca nu Xu'na na', cha' cña jii' ycu'i Ni ndyu'ni na'. Talya ti ngulu'u loo sca xca jii' ycu'i Ndyosi 'na; ²⁴ndi'ya nchcui' nu bi' lo'o na': “Ná cutsii nu'u, Pablo”, nacui xca bi' jna'. “Na cua nscua cha' tyatu nu'u slo rey jii' ngu' romano nu laca loo la”, nacui, “bi' cha' cua'ni lyaá ycu'i Ndyosi jii' lcaa ngu' tya'a ndya'a nu'u ne' yaca ni'i re xqui'ya nu'u, cha' nu'u laca tu'ba jii' Ni.” ²⁵Cua'ni tlyu tyiquee mā lacua. Jlya ti' na' cha' nu cua nchcui' ycu'i Ndyosi lo'o na'; jlo ti' na' cha' caca cha' ji'na ñi'ya nu nacui xca jii' ycu'i Ndyosi jna', ²⁶masi clyo ntsu'u cha' tsaa lo'o cui'i ji'na ca sca loyuu cla'be tyujo'o.

²⁷Cua ndye tucua semana nu ndyaa lo'o cui'i jii' ya jua'a ti, ca li' ndyalaa ya sca tyujo'o su nchcui' ngu' jii', tyujo'o Adria. Ngua cla'be talya nu lo'o ngua tii ngu' nu nclya' ya' yaca ni'i

cha' ntsu'u yuu btyi cacua ti; ²⁸bi' cha' ngusu'ba cuayá' ngu' jii' hitya, ni tsa lo cuayá' clyaa hitya. Li' nquije cha' jii' ngu' cha' calaa tyii ntucua scuá metro cuayá' clyaa hitya bi'. Ca nde loo la xi ngusu'ba cuayá' ngu' jii' hitya chaca quiya', calaa ntucua cati ti metro cuayá' clyaa hitya li'. ²⁹Ntsii ngu' si tya'ni ca'a siyu' yaca ni'i chu' quee tlyu, bi' cha' nguxlyu'u ngu' jacua tya'a hcua ngratu lo juu nde siyu' yaca ni'i, cha' nga'aa tya'a la. Lo'o li' ndyutsii tya ngu' ndi'i ngu', ntajatyá ngu' ña'a cuayá' nu quixee chaca tsā. ³⁰Laja li' nu ngu' nu ndyala' ya' yaca ni'i bi' ni, cuaana ti nda'ya ngu' jii' canoa lo hitya lo'o juu; cha' cuiñi ti nchcui' ngu' cha' cua tsaa ti ngu' xlyu'u ngu' xa' hcua ngratu nde que yaca ni'i, cha' ngua ti' ngu' tyaa ngu' cuaana ti ne' canoa bi'. ³¹Li' nchcui' Pablo lo'o sendaru, jua'a lo'o capitán jii' ngu':

—Si ná tyanu ngu' nu ndyala' ya' yaca ni'i, cajaa lcaa mā ne' hitya —nacuī Pablo jii' sendaru.

³²Hora ti ngusi'yu sendaru juu nu ndyaaca' jii' canoa li', nguxtyú ngu' jii' jua'a ti lo hitya, ndyaa li'; ná lo'o ñati ndyaa.

³³Cua quixee ti chaca tsā, li' nchcui' Pablo lo'o ngu' cha' cacu ngu' xi.

—Cua ndye tucua semana juani —nacuī Pablo jii' ngu'—, lo'o ná ndyacu mā tsiya' ti, ni ná ngujua' tso'o mā —nacuī—. ³⁴Tso'o la si cacu mā xi juani cha' caja juersa jii' mā. Ni sca cu'mā ná nscua cha' cajaa mā, ni ná ca quicha mā.

³⁵Lo'o ndye nchcui' Pablo lo'o ngu', li' ngusñi yu sca xlyá. Ndyá yu xlyá'be jii' ycu'i Ndyosi slo lcaa ngu', ngusa'be yu xlyá bi', ndyacu yu li'. ³⁶Tso'o la ngua tyiquee ngu' cha' na'a ngu' ñi'ya nu ngua'ni Pablo, bi' cha' ndyacu lcaa ngu' xi li'; ³⁷tucua siyento ntucua snayala tyii ntucua scuá tya'a ñati, tsa lo cua tya'a ya ntsu'u ya ne' yaca ni'i bi'. ³⁸Lcaa ngu'

ndyacu ngu' ña'a cuayá' nu nguaala' ti' ngu'. Li' ngulo ngu' yu'ba ji'i, ndye ngux-cuaa ngu' ji'i lcaa si'yu trigo bi' lo hitya, cha' ca lasa la xi yaca ni'i li'.

Ndye cha' ji'i yaca ni'i

³⁹ Lo'o nguxee chaca tsa, li' na'a ya cha' cua ndyalaa ya sca to' yuu, pana ná ngüi'ya ngu' cuentya macala laca su ndyalaa ya. Na'a ngu' su nga'a xi yusi to' yuu btyi bi', lo'o jua'a ti' ti nscua hitya ca bi'. Ngua ti' ngu' cha' tso'o la si xtyii yaca ni'i lo yusi bi', si caja ñi'ya nu tyeje tacui yaca ni'i cajua; ⁴⁰ bi' cha' ngusi'yu ngu' reta ji'i chcuá ngratu su ndyaaca' yaca ni'i nde siyu', ndyanu chcuá ngratu ne' hitya. Li' ngusatí' ngu' ya' yaca ni'i, ngutacui ngu' tasá lo yaca cha' tucuni'i cui'i ji'i yaca ni'i tsa ca bi'. ⁴¹ Ndyaa ya li', ndyalaa yaca ni'i sca se'i su nxna tucua tya'a ya' hitya. Lati tsa hitya jua xqui'ya yusi, bi' cha' ndyaa scua hique yaca ni'i lo yusi bi' li', ngux-ana nclya'a clyoo' tonu ji'i siyu' yaca ni'i bi' li'. ⁴² Ngulacua ti' sendaru cha' si ntsu'u cha' xcuatya ngu' lo hitya, lo'o ti xna lcaa preso ji'i ngu'; bi' cha' ngulacua ti' ngu' cha' tso'o la cujuui ngu' ji'i lcaa preso yala ti. ⁴³ Pana ná nda capitán chacuayá' ji'i sendaru cha' cujuui ngu' ji'i preso, cha' ná nti' capitán bi' cujuui ji'i Pablo. Li' ngulo capitán cña ji'i lcaa ngu' nu nchca ji'i ngu' xcuatya ngu', cha' tsa ngu' lo hitya cha' tyu'u tso'o ti ngu' ca loyuu btyi; ⁴⁴ ngu' nu ná nchca xcuatya ni, ntsu'u cha' xñi ngu' ngoca', masi xñi ngu' yu'be yaca ni'i ti bi'. Lo'o jua'a tso'o ti ndyalaa lcaa ya to' yuu btyi bi' li'.

Ndi'i Pablo loyuu su cuentya Malta nde cla'be tyujo'o

28 Cua ndu'u ya to' tyujo'o, lo'o li' nchcui' ngu' ca tyi lo'o ya cha' loyuu su ca tyi ngu' bi' naa Malta. ² Ngua'ni tya'na ti' ngu' ca tyi ji'i ya li'; nguxtyu'u ngu' sca quii' tlyu to' hitya,

xqui'ya cha' nda'ya tyo, lo'o jua'a tlyá' tsa ndyaca, li' nchcui' ngu' lo'o ya cha' tsa ya to' lquii' cha' ca chcatsu ya xi. ³ Ndyaa Pablo xi xaca, li' ngusta yu la xi yaca lo quii'; cha' tyique' tsa, hora ti ndyu'u tucua sca cuaña tyaala nu ndyacu ya' yu, li' ndyanu ndacui cuaña ya' yu. ⁴ Na'a ngu' ca tyi ji'i cuaña nu ndacui ya' Pablo, lo'o hora ti nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' li'.

—Ñati nu cua ndyujui ji'i tya'a laca nu qui'yu cua —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'—. Masi cua ngulá yu ji'i tyujo'o, pana cajaa yu juani, cha' ñati xña'a laca yu.

⁵ Li' nchquiña Pablo ya' yu cha' xtyú ji'i cuaña lo quii', ngua ti' yu. Ná sca ngua ji'i yu li'. ⁶ Ntajatya ngu' ca tyi, ña'a tsa ngu' ji'i yu si tyacu'i quii' ya' Pablo, si clyú yu lo yuu cha' cajaa yu, ngua ti' ngu'. Tyiquee' ntajatya ngu', li' na'a ngu' cha' ná sca ngua ji'i Pablo; xa' ngulacua ti' ngu' li', xa' cha' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu'.

—Sca jo'ó laca nu qui'yu re —nacui ngu' ji'i tya'a ngu' li'.

⁷ Cacia ti su ndi'i ya cua nscua xi yuu ji'i sca nu cusu' nu naa Publio. Lo'o nu Publio ni, laca bi' loo ji'i yuu cla'be nu naa Malta bi'. Li' nchcui' ycu' nu cusu' bi' lo'o ya cha' tsa ya ca to' tyi ycu'. Ndyaa ya li'; sna tsa nguti'i ya lo'o nu cusu' bi', lo'o tso'o tsa ngua tyiquee nu cusu' bi' ña'a ji'i ya. ⁸ Ngua quicha sti Publio; ntsu'u tyique' ji'i, lo'o jua'a cutse' tañi ndyu'ni ji'i. Ndyaa na'a Pablo ji'i sti Publio bi' li'. Nchcui' yu lo'o ycu' Ndyosi cuentya ji'i nu quicha bi', ngusta ya' yu chu' nu quicha; hora ti ngua tso'o nu quicha bi' li'. ⁹ Lo'o li' ngujui cha' bi' ji'i lcaa ngu' quicha nu ndi'i loyuu bi', cuati ndyalaa ngu' slo ya cha' cua'ni Pablo jo'o ji'i ngu'; ndyaca tso'o ngu' bi' li'. ¹⁰ Quiña'a tsa cha' tso'o nda ngu' ji'i ya li', lo'o jua'a lye tsa ngua'ni chi' ngu' loo ya ña'a cuayá' nu ndu'u ya ndyaa ya.

La cui' tsā bi', ñaa lo'o ngu' ji'i lcaa na nu lyiji ji'i ya, ngusu'ba ngu' ji'i ne' yaca ni'i cha' tsaa ya lo'o.

Ndyalaa Pablo ca quichi Roma

¹¹ Sna co' nguti'i ya loyuu su cuentya Malta bi', li' ndyatí ya ne' sca yaca ni'i cha' tyaa ya; na cua ndyanu yaca ni'i bi' nde Malta tyucui tyempo tlya'. Alejandro naa quichi tyi xu'na yaca ni'i bi', lo'o jua'a cua ndu lcuí jo'ó que yaca ni'i bi', la cui' lcuí jo'ó culaca' Cástor lo'o Pólux. (Jua'a naa jo'ó bi'.) Ndu'u ya ndyaa ya lo'o yaca ni'i bi' li'. ¹² Xti ti tsā ngua lo'o ndyalaa ya ca quichi Siracusa, lo'o li' sna tsā nguti'i ya quichi bi'. ¹³ Xa' ndu'u ya li', ndyaa yaca ni'i cacua ti to' yuu btyi cha' tyalaa ya ca quichi Regio. Ca chaca tsā tso'o tsa ndyaca cui'i, bi' cha' tsā nchca tyuna ndyalaa ya ca quichi Puteoli. ¹⁴ Ca bi' ndyacia tya'a ya lo'o tyuu tya'a ngu' nu laca tya'a ñati ji'i Jesucristo. Nhcui' ngu' lo'o ya cha' tyanu ya slo ngu', bi' cha' cati tsā nguti'i ya lo'o ngu' bi'. Li' ndu'u ya ndyaa ya tyucuii nu ndyaa quichi Roma. ¹⁵ Cua ngujui cha' ji'i tya'a ñati ji'i Jesucristo nu ca tyi nde Roma cha' cua lijya ya tyucui, bi' cha' ndu'u ngu' to' tyi ngu' lijya ngu' cha' tyacua tya'a ngu' lo'o ya tyucui. Ndyacia tya'a ya lo'o sca taju ngu' bi' ca quichi Foro de Apio, lo'o li' ndyacia tya'a ya lo'o chaca taju ngu' ca su naa Tres Tabernas; ndya tsa Pablo xlya'be ji'i ycuí Ndyosi lo'o na'a yu ji'i ca ta'a ngu' bi', ngua tlyu la tyiquee yu li'. ¹⁶ Ndyalaa ya ca quichi tlyu nu naa Roma li', ndyalaa lo'o capitán ji'i lcaa preso bi' slo xu'na chaca latya sendaru nu ndi'i cua cajua. Lo'o li' nda ngu' chacuayá ji'i Pablo cha' tyi'i yu xa' ni'i, masi ña'a ti ndi'i sca sendaru cua ji'i yu lcaa hora.

Ngulu'u Pablo cha' ji'i ycuí nu Xu'na na ca Roma

¹⁷ Cua ngua sna tsā tya lo'o ndyalaa ya ca quichi Roma, li' nda Pablo cha' ndyaa slo ngu' cusu' ji'i taju tya'a ngu' judío nu ndi'i quichi bi'. Ndyu'u ti'i ngu' slo Pablo li':

—Cu'ma ngu' cusu' tya'a na —nacui Pablo ji'i ngu'—, ná sca cha' cuxi ngua'ni na' lo'o ngu' judío tya'a na; ná sca cha' cuxi ngua'ni na' cuentya ji'i cha' cusu' nu jlya ti' na, nu nda jyo'o cusu' ji'na lo'o na. Pana ntejeya' ngu' jna' ca Jerusalén, preso laca na' lo'o nda ngu' jna' ya' ngu' romano. ¹⁸ Ngua cuayá' jna' lo'o ngu' romano bi' li'; pana nacui ngu' bi' cha' ná ntsu'u qui'ya 'na xqui'ya bi' cujuui ngu' jna'. Ngua ti' ngu' bi' cua'ni lyaá ngu' jna' li'. ¹⁹ Ná ntaja'a nu laca loo ji'i ngu' judío tya'a na tsiya' ti. Su cua ndye, li' ngüijña na' cha' ca cuayá' jna' lo'o rey ji'i ngu' romano nu laca loo la, nu ndi'i quichi re, masi ná nti' na' sta na' qui'ya ji'i ngu' tya'a quichi tyi na. ²⁰ Lo'o nu juani nti' na' ña'a na' ji'i ma' cha' hcui' na' lo'o ma, bi' cha' cua nda na' cha' lijya slo ma, cha' cua'ni ma' cha' tso'o caa ma ca slo na'. Ca ta'a na laca na ngu' Israel; jua'a ntajatya tsa na ji'i ycuí Ndyosi, ni jacua' cua'ni Ni lcaa cha' nu cua nhcui' Ni lo'o jyo'o cusu' ji'na cua sa'ni la. Lo'o na', jlya ti' na' cha' bi' stu'ba ti lo'o cu'ma, bi' cha' ngusca' ngu' jna' lo'o carena chcu'a re.

²¹ Nguxacui ngu' cusu' cha' ji'i Pablo li':

—Bilya tyalaa ni sca quityi slo ya nu cua nguscua ngu' nu ndi'i loyuu su cuentya Judea cha' hcui' cha' jinu'u lo'o ya —nacui ngu' ji'i Pablo—. Bilya tyalaa xa' ngu' judío tya'a na nu nti' hcui' cha' cuxi jinu'u lo'o ya —nacui ngu'—. ²² Nti' ya cuna ya tyucui ña'a cha' nu ntsu'u cha' ta nu'u lo'o ya cuentya ji'i tyucuii cucui bi', cha' jlo ti'

ya cha' leaa quichij̄ ntsu'u ngu' nu ñasi' tsa j̄i' ngu' nu cua ngusñi tyucuij̄ bi'.

²³ Li' ngüñi cha' j̄i' ngu' ni tsa tyu'u ti' l̄i leaa ngu' slo Pablo. Tsa bi' quiña'a tsa ñat̄i ndyu'u ti' l̄i slo yu. Tyucui tsa ngulu'u yu j̄i' ngu'; ngulu'u yu ñi'ya nu ncl̄yo ycu' Ndyosi cña, ñi'ya ngua cha' nu nguscua j̄yo'o Moisés cuentya j̄i' Ni, ñi'ya ngua cha' nu nguscua j̄yo'o cusu' nu ngua tu'ba j̄i' Ni lo quityi lo'o nchcui' ngu' cha' j̄i' Jesús. ²⁴ Ntsu'u ngu' nu j̄ya ti' cha' nu nchcui' Pablo lo'o ngu' li', lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu ná j̄ya ti' cha' bi' tsiya' ti; ²⁵ ná nchca ca stu'ba tyiquee ngu'. Li' ngua ti' ngu' tyaa ngu', pana xa' nchcui' Pablo lo'o ngu':

—Liñi tsa cha' nu nda Xtyi' ycu' Ndyosi lo'o j̄yo'o Isaías nu ngua tu'ba j̄i' ycu' Ndyosi nu ngua sa'ni, cha' nu nchcui' bi' lo'o j̄yo'o cusu' j̄i'na. Ndi'ya ntsu'u cha' bi':

²⁶ Tsa nu' u slo ngu' jua cha' chcui' nu' u lo'o ngu' cua ña'a ca cha' nu ta na' lo'o nu' u, nacui ycu' Ndyosi.

Ndi'ya chcui' nu' u lo'o ngu':

Ná tyiquee' cuna ma cha' jna', pana ná ca cuayá' ti' ma ñi'ya ndyu'u cha' nu cua ndyuna ma;

ná tyiquee' ña'a ma cha' jna', pana ná ta ma cuentya ni cha' nu cua na'a ma.

²⁷ Tacalya tsa cresiya j̄i' ngu' tya'a ma, cha' ná nti' ngu' bi' taquiya' ngu' j̄i' cha' nu nchcui' na' tsiya' ti.

Ná nduna tso'o ngu' bi', xqui'ya cha' ná ntaja'a ngu' ca cuayá' ti' ngu' cha' jna';

ná nti' ngu' bi' ta ngu' cuentya, cha' ná nchca j̄i' ngu' ña'a tso'o ngu';

ná ntaja'a ngu' bi' culochu' ngu' j̄i' cha' cuxi nu ntsu'u j̄i' ngu'.

Bi' cha' ná nchca cui'ya na' cha' clyu ti' j̄i' ngu' xqui'ya cha' cuxi bi'.

Jua'a nacui ycu' Ndyosi j̄i' ngu'. ²⁸ Taca ca cuayá' ti' ma juani cha' cua nguxana Ni nda Ni cha' j̄i' ycu' Ni ndyaa ca su ndi' ngu' xa' tsu'; tyaja'a Ni cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u j̄i' ngu' bi', nu lo'o xñi ngu' cha' j̄i' Ni. Lo'o jua'a nga'aa caca tye cha' bi' juani, chañi cha' cuna ngu' bi' cha' j̄i' ycu' Ndyosi.

²⁹ Lo'o ndye nchcui' Pablo, li' ndu'u ca ta'a ngu' judío ndyaa ngu'; pana lye tsa nguxlyú ngu' cha' hichu' tya'a ngu'.

³⁰ Tucua yija ndyanu Pablo ca Roma ne' sca ni' ngüñi ti. Tso'o ntsu'u tyiquee yu ña'a yu j̄i' leaa ngu' nu ndya'a slo yu, ³¹ ná ntsij̄ yu culu'u yu j̄i' ngu' ñi'ya caca ycu' Ndyosi loo ne' cresiya j̄i' ngu'. Lo'o jua'a ná ngua'a ngu' j̄i' yu cha' ná ta yu leaa cha' j̄i' Jesucristo lo'o ngu'.

**Quityi nu nguscua San
Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i
Jesucristo nde quichi Roma**

1 Pablo laca na' nu nscua quityi re cha' caa nde quichi Roma ca su ndi'i ma, cu'ma nu ngusni ma cha' ji'i Jesucristo. Ndyu'ni na' cña ji'i ycu'i Ndyosi, cha' ycu'i Ni ngusubi Ni jna' cha' tsa'a na' chcu'i na' cha' tso'o ji'i Ni lo'o ñati.

²Nu lo'o tya lyji caa Jesucristo nde chalyuu, tya li' cua nchcui' liñi ycu'i Ndyosi ñi'ya nu caca cha' bi' tyempo nu lijya nde loo la. Cua nda Ni cha' bi' lo'o xi ñati nu ngua tu'ba ji'i ycu'i Ni, cha' nchcui' Ni lo'o ñati nu ngua sa'ni la; nguscua ngu' cha' bi' lo quityi li'.

³Cha' tso'o ji'i Jesucristo nu Xu'na na, nu laca Sñi' ycu'i Ndyosi, bi' laca cha' nu nscua lo quityi bi'. Ngula Jesús lo yuu ñi'ya nu nclya cua ña'a ca sñi' ñati, cha' la cui' tya'a ñati ji'i jyo'o David laca Jesús; ⁴lo'o jua'a laca Jesús nu sca ti Sñi' nu ntsu'u ji'i ycu'i Ndyosi. Ndi'ya caca cuayá' tso'o ti' na cha' bi': chacuayá' ji'i ycu'i Ndyosi Sti yu ndyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o cua ngujui yu, tlyu tsa cha' ngua'ni Ni li'. Nu lo'o nda ycu'i Ndyosi Xtyi'i ycu'i Ni ji'i Jesús, nda Ni cha' lo'o na cha' Sñi' ycu'i ca Ni laca nu Jesús bi'.

⁵Tso'o tsa ngua'ni ycu'i Ndyosi lo'o na' xqui'ya Jesucristo. Cua ngulo Ni cña jna' cha' tsa'a na' tyucui ña'a chalyuu mala su ndi'i ñati; chacuayá' ji'i ycu'i Ni tsa'a na' chcu'i na' cha' tso'o ji'i ycu'i Ndyosi lo'o ñati. Nti' Ni cha' caja ñati ji'i ycu'i Ni lcu'a ti se'i, ñati nu xñi cha' ji'i ycu'i Ni, ñati nu taquiya' ji'i cha' nu nchcui' Ni. ⁶Lo'o cu'ma ni, cua ngusubi Ni ji'i ma cha' caca ma ñati ji'i Jesucristo.

⁷Nscua na' quityi re cha' caa nde quichi Roma ca su ndi'i ma. Nda na' xlyo ni'i ji'i ma cuentya ji'i ycu'i Ndyosi Sti na, cuentya ji'i Jesucristo nu Xu'na na, cha' ntsu'u tsa tyiquee ycu'i Ndyosi ña'a

Ni ji'i ma. Cua ngusubi Ni ji'i ma cha' tyucui tyiquee ma taca caca ma ñati ji'i Ni. Ndi'ya nti' na', cha' ña'a ti cua'ni ycu'i Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma, cha' cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ma xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

Nti' tsa Pablo tsa'a na'a xi ji'i ngu' bi'

⁸Su nguxana ti quityi re, ndyu'ni tlyu na' ji'i ycu'i Ndyosi xqui'ya Jesucristo. Tso'o tsa nti' na' cha' cua ngusni lca'a tya'a ma cha' ji'i Jesús, ca lca'a quichi ndañi cha' jlya ti' ma cha' bi'. ⁹Lo'o na' ni, cua ngujui cña jna' cha' chcu'i na' cha' tso'o ji'i Jesucristo Sñi' ycu'i Ndyosi lo'o xa' ñati; tyucui tyiquee na' ndyu'ni na' cña bi' cuentya ji'i Ni. Jlo ti' ycu'i Ndyosi cha' lu'ba ti ndyiu' ti' na' ji'i ma laja lo'o nchcui' na' lo'o ycu'i Ni. ¹⁰Lo'o jua'a lca'a tsa ndijña na' chacuayá' ji'i Ni cha' tsa'a na' slo cu'ma, cha' tyi'i na' xi lo'o ma, cua ña'a ca hora nu nti' ycu'i Ni.

¹¹Nti' tsa na' tyacua tya'a na' xi lo'o cu'ma, cha' cua nti' na' ta sca cui' lo'o ma; Xtyi'i ycu'i Ndyosi laca nu xtyucua 'na, cha' taca jlya la ti' ma ji'i Jesús. Li' tyatí la ti' tyiquee ma. ¹²Tso'o si caca cua'ni na cha' caca tyatí la ti' tyiquee tya'a na, cha' stu'ba ti xñi tso'o la na cha' ji'i Jesús li'.

¹³Cu'ma tya'a ngusni na cha' ji'i Jesús, nti' na' cha' caca cuayá' ti' ma ñi'ya nu ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'i cu'ma. Tyuu quiya' ngua ti' na' caa na' ca su ndi'i ma, pana hasta juani bilya caja ñi'ya caca nu caa na'. Ñi'ya nu ngua'ni na' ca xa' loyuu chalyuu, jua'a cua nti' na' cha' caca su ndi'i cu'ma; nti' na' cha' taquiya' xa' la ñati cha' ji'i Jesús, lo'o jua'a nti' na' cha' tya culu'u la na' cha' bi' ji'i ma. ¹⁴Cua ngulo Ni cña 'na cha' tsa'a chcu'i lo'o ngu' xa' tsu', masi ndi'i ngu' bi' quichi tonu, masi ndi'i ngu' tyijyu' la ca ne' quixi'; ngulo Ni cña jna' cha' sca ti cha' chcu'i na' lo'o ngu', masi lo'o ngu' nu nchca tsa ji'i, masi lo'o ngu'

nu ná ndyi'ya cuentya tsiya' ti. ¹⁵ Bi' cha' nti' na' tsa'a cha' chcu' na' cha' tso'o ji'i ycu' Ndyosi lo'o cu'ma ngu' Roma, ñi'ya lo'o cua nda na' cha' bi' lo'o xa' ñati.

Tlyu tsa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i cha' nu nda Jesús cha' chcu' na lo'o ñati

¹⁶ Ná ntyuju'u ti' na' tsiya' ti cha' culu'u na' cha' tso'o nu ntsu'u ji'i Jesús ji'i ñati. Lijya cha' bi' lo'o lcaa chacuayá' ji'i ycu' Ndyosi, cha' cua'ni lyaá Ni ji'i lcaa ñati nu xñi cha' ji'i ycu' Ni. Tya clyo nda Ni cha' tso'o bi' lo'o ngu' judfo ti, li' lo'o nda Ni cha' tso'o bi' lo'o ngu' xa' tsu'. ¹⁷ Lo'o cuna na cha' tso'o ji'i Jesús bi', li' caca cuayá' ti' na ñi'ya ndu'ni ycu' Ndyosi cha' ca tso'o cresiya ji'i ñati cuxi; xqui'ya cha' nu jlya ti' na ji'i cña nu ngua'ni Jesús, bi' cha' taca caca tso'o cresiya ji'i ñati cuxi na, sca ti si xñi na cha' ji'i ycu' Ni. Ndi'ya ndyu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu': "Nu lo'o jlya ti' na ji'i ycu' Ni cha' taca cua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya ji'na, li' caca sca chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na".

Yabe' nu ndyanu hichu' ñati chalyuu

¹⁸ Lo'o cuna na cha' ji'i Jesús bi', li' ca cuayá' ti' na cha' ñasi' tsa ycu' Ndyosi ca su ntucua Ni nde cua; xcube' tsa ycu' Ni ji'i cua ña'a ca ñati cuxi. Na ñasi' Ni ji'i ngu' bi', cha' cuxi tsa ndu'ni ngu'; cuxi tsa ngu' bi', lo'o jua'a ná nda ngu' chacuayá' cuna xa' ñati lcaa ña'a cha' liñi nu cua nda ycu' Ndyosi lo'o ñati chalyuu. ¹⁹ Nchca cuayá' ti' ngu' cuxi bi' lcaa lo cha' nu caca cuayá' ti' ñati nquicha', cha' ji'i ycu' Ndyosi, cha' cua ngulu'u ycu' Ni cha' bi' ji'i ngu'. ²⁰ Ycu' Ndyosi ni, ná nchca ji'na ña'a na ji'i Ni ca su ntucua Ni nde cua, ni ná taca ca cuayá' ti' na ñi'ya laca cha' ná tye chca cha' tlyu nu ndu'ni Ni. Pana tya lo'o nguxana chalyuu tya clyo, tya li' taca tyuloo na ji'i ycu' Ni; tya li' ngujui ñi'ya caca cuayá' ti' na tilaca laca ycu' Ni, si

clyana na ji'i Ni. Taca tyuloo ñati ji'i Ni lo'o ña'a ngu' ji'i lcaa lo na nu ngüñá Ni. Bi' cha' ná ntsu'u cha' clyu ti' ji'i ycu' Ndyosi lo'o ñati cuxi bi'. ²¹ Masi nslo ngu' cuxi bi' tilaca laca ycu' Ni, ná ntaja'a ngu' bi' cua'ni tlyu ngu' ji'i Ni; masi ycu' Ndyosi laca Ni, ná ndya ngu' bi' xlya'be ji'i Ni. Xcu' cha' cuxi ti ntsu'u tyiquee ngu'. Ngüichi' yaa cha' hique ngu' cha' ná ntaja'a ngu' xñi ngu' cha' liñi bi'. ²² Nacu' ngu' cha' nchca tsa ji'i ycu' ca ngu', pana lye tsa ndyu'ni tyucuaa ti' ngu' lo'o nchcu' ngu' jua'a; ple tsa ngu' xqui'ya cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. ²³ Ná nti' ngu' cua'ni tlyu ngu' ji'i ycu' Ndyosi nu laca loo la, la cui' Ni laca nu ná tye chalyuu ji'i tsiya' ti; ndiya la ti' ngu' cua'ni tlyu ngu' ji'i lcu' ñati nu ndyiji ti. Lo'o jua'a ndu'ni tlyu ngu' ji'i lcu' quiñi nu ndacui nde cua, lo'o ji'i lcu' na'ni nu ntucua quiya', lo'o ji'i lcu' na'ni nu nsube' ne' ni' lo yuu; bi' laca cha' nu ndu'ni tlyu ngu' ji'i.

²⁴ Bi' cha' cua ngulaya' Ni ji'i ngu' cuxi bi'; juani cua nda Ni tyempo ji'i ngu' cha' caca suba' ngu', cha' cua'ni suba' ngu' lo'o tya'a ngu', sca lo cha' cuxi nu ntyuju'u tsa ti' na cha' chcu' na ji'i. ²⁵ Cua nguxtyanu ngu' bi' lcaa cha' liñi nu ngulu'u ycu' Ndyosi ji'i ngu', ndiya la ti' ngu' cha' xñi ngu' lcu' ti lo cha' cuiñi; ndu'ni tlyu ngu' ji'i jo'ó cuiñi, ndaquiya' ngu' ji'i lcu' scaa na nu cua ngüñá ti ycu' Ndyosi, nga'aa si'i ji'i ycu' Ni nu ngüñá cha' bi' ndu'ni tlyu ngu'. La cui' ycu' Ndyosi nu ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'i, cha' xcu' tso'o ti ndu'ni Ni lo'o na laca Ni. Jua'a laca cha' tu'ni.

²⁶ Nguxtyanu Ni ji'i ngu' cuxi lacua, cha' cua'ni suba' ngu' lo'o tya'a ngu'; sca lo cha' cuxi nu ná nti' na chcu' na ji'i lo'o ñati, bi' laca cha' cuxi nu ndu'ni ngu' bi'. La cui' ti nu ngu' cuna'a nga'aa ndi'i lo'o ngu' qui'yu ñi'ya nu ndi'i cua ña'a ca ñati tso'o, xcu' lo'o tya'a cuna'a ti ndu'ni ngu' cha' suba'; ²⁷ lo'o jua'a nu

ngu' qui'yu nga'aa ndi'i lo'o ngu' cuna'a ñi'ya nu ndi'i ñati, ndacui tsa ti' ngu' ji'i xa' qui'yu, ndu'ni suba' ngu' lo'o tya'a qui'yu ngu'. Laja cuaña' ti ngu' nda ycuí' Ndyosi cha' ti' ji'i ngu', cha' cuxi tsa cña nu ndyu'ni ngu' bi'.

²⁸ Jua'a laca ji'i ngu', cha' ná nti' ngu' tyuloo ngu' ji'i ycuí' Ndyosi; bi' cha' nguxtyanu Ni ji'i ngu' cha' cua'ni ngu' cha' cuxi bi', nda Ni xi tyempo cua'ni ngu' ñi'ya nu nti' ti ngu' cua'ni ngu'. ²⁹ Ná tso'o tsiya' ti cña nu ndu'ni ngu' lo'o tya'a ñati ngu': xcui' cha' suba' ti ndu'ni ngu', cuxi tsa ndu'ni ngu'; ndacui tsa ti' ngu' ji'i scaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i tya'a ñati ngu', ti' tsa ti' ngu' ña'a ngu' ji'i tya'a ngu'; nti' ngu' cha' tso'o la caca ji'i ycuí' ngu' que ji'i xa' la tya'a ngu', pana nxuu tya'a ngu' bi' hasta ndu'ni ngu' ji'i tya'a ngu'; ndu'ni ngu' ngana ji'i tya'a ngu'; chiya'a tsa cha' ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i tya'a ñati ngu', hasta nclo que ngu' cuentyu ji'i tya'a ngu', ³⁰ hasta nchcui' ngu' cha' ti' ji'i tya'a ngu'; liye' ti' ngu' ña'a ngu' ji'i ycuí' Ndyosi, cha' suba' nchcui' ngu'; tyixi ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu', ndu'ni tyucuaa tsa ti' ngu' lo'o tya'a ñati ngu'. Lo'o jua'a tya nlyana la ngu' cha' cuxi nu cua'ni ngu', ni ná ndaquiya' ngu' ji'i sti ngu', ji'i xtya'a ngu'. ³¹ Ni sca cha' ná ndube ti' ngu' bi' tsiya' ti; ná ndu'ni ngu' ni sca cña nu cua nacui' ngu' cha' cua'ni ngu'. Ná ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i tya'a ngu', ñi'ya ndu'ni ñati tso'o; la cui' ti ná ndu'ni tya'na ti' ngu' ji'i tya'a ngu'. ³² Nda ngu' bi' cuentya cha' nu cua nchcui' ycuí' Ndyosi ji'i ngu', cha' ntsu'u cha' cajaa ngu' bi' xqui'ya cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. Masi jlo ti' ngu' cha' bi', ná ndube ti' ngu' bi'; ña'a ti ndu'ni ngu' cha' cuxi bi' ji'i ngu'. Lo'o jua'a tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' lo'o ña'a ngu' ji'i xa' ñati nu ndyu'ni la cui' tya'a cha' cuxi bi'.

Liñi tsa cua'ni cuayá' ycuí' Ndyosi ji'i ñati chalyuu

2 Lo'o cu'ma ni, nchcui' tsa ma ji'i sca cha' cuxi nu ndyu'ni ñati; pana ná caja ñi'ya nu cua'ni clyu ti' Ni ji'i ycuí' ma, nu lo'o nlyotu ma qui'ya nu ntsu'u ji'i xa' ñati, lo'o jua'a ycuí' ca ma ntsu'u qui'ya bi' ji'i ma. Ñi'ya ndu'ni cuayá' bese ji'i ñati cuxi, jua'a ndu'ni ma, nu lo'o nchcui' ma jua'a ji'i ñati; pana stu'ba ntsu'u qui'ya ji'i ma lo'o nu ñati cuxi bi'. ² Cua jlo ti' ma cha' liñi tsa ndu'ni ycuí' Ndyosi lo'o nchcube' Ni ji'i ngu' nu ndu'ni lcaa lo cha' cuxi. ³ ¿Ni cha' laca nti' ma cha' ná caca ji'i cu'ma ñi'ya nu ndyaca ji'i nu ngu' cuxi bi'? Cha' cuiñi, ná clyaa ma ji'i ycuí' Ndyosi nu lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati; na nsta ma qui'ya ji'i ñati bi', masi ndu'ni ma la cui' tya'a cha' cuxi nu ndu'ni ngu' bi'. ⁴ ¿Ni cha' laca ná ndube ti' ma cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ycuí' Ndyosi ña'a Ni ji'na? Ntucua' Ni cña ji'na, ndalo tsa tyiquee Ni ji'na; tso'o tsa nti' ycuí' Ndyosi ña'a Ni ji'na, cha' caja ñi'ya nu tya'achu' na ji'i cha' cuxi nu ndiya tsa ti' na ji'i. ⁵ Ná ntaja'a ma taquiya' ma ji'i cha' nu nchcui' ycuí' Ndyosi lo'o ma, ná ntaja'a ma ca tyuju'u ti' ma tsiya' ti; bi' cha' ndyanu cha' xcube' Ni ji'i ma lo'o tyalaa tsa, nu lo'o ña'a ngu' cha' liñi tsa cua'ni cuayá' Ni ji'i ñati chalyuu. ⁶ Tsa bi' tya Ni ji'na tsa ña'a nu ngua'ni na lo'o nguti'i na chalyuu; ⁷ sca chalyuu tso'o nu ná nga'a cha' tye, bi' laca nu ta Ni ji'i ngu' tso'o, nu ná nchca taja ti' ndu'ni ngu' cña tso'o lo'o tya'a ngu'. Xcui' ndya'a cha' tyiquee ngu' bi' ji'i cha' tso'o nu ntsu'u ca slo ycuí' Ndyosi, xcui' nti' ngu' cha' tyi'i tso'o ti ngu' cuentya ji'i Ni, xcui' ndube ti' ngu' ji'i chalyuu nu lijya nde loo la. ⁸ Pana nu ñati cuxi ni, nu xcui' cha' ji'i ycuí' ca ngu' ntsu'u tyiquee ngu', tlyu tsa cha' ti' ta Ni ji'i ngu' bi'; ñasi' tsa ycuí' Ndyosi ji'i lcaa ngu' bi', cha' ná ntaja'a

ngu' taquiya' ngu' tsiya' ti ji' lcaa cha' liñi nu nclyu'u Ni ji' ngu', cha' ndijña tsa ti' ngu' ji' cua ña'a ca cha' cuxi nu ña'a ngu'. ⁹Xcube' tsa Ni ji' ngu' bi' li', tlyu tsa cha' ti' caca ji' lcaa ñati chalyuu, cua ña'a ca ñati nu ndu'ni xcui' cha' cuxi. Clyo tyacua cha' ti' bi' ji' ngu' judío, li' la cui' jua'a tyacua ji' ngu' xa' tsu', nu si' ngu' judío laca ngu'. ¹⁰Pana lcaa ñati nu ndu'ni cha' tso'o no, ta ycu' Ndyosi cha' tso'o nu ntsu'u ca slo Ni ji' ngu' bi'; cua'ni chi' loo Ni ji' ngu' bi' ca slo ycu' Ni li', cua'ni Ni cha' ti' tyi' tyiquee ngu' li'. Clyo tyacua cha' tso'o bi' ji' ngu' judío, lo'o li' la cui' jua'a tyacua ji' ngu' xa' tsu'.

¹¹Si' cua laca ti ñati nu ndu'ni tyaca'a ycu' Ndyosi ji', sca ti cuayá' ndu'ni Ni lo'o cua ña'a ca ñati chalyuu. ¹²Ngu' xa' tsu' ni, masi bilya cuna ngu' lcaa cha' nu cua nda Moisés lo'o ngu' judío, pana tye cha' ji' ngu' jua'a ti, si ntsu'u qui'ya ji' ngu'. La cui' jua'a xcube' ycu' Ndyosi ji' ngu' judío, nu cua ndyuna cha' liñi nu nda jyo'o Moisés lo'o ngu'; si ntsu'u qui'ya ji' ngu', cua'ni cuayá' Ni ji' ngu' cuentya ji' cha' nu nchcui' Moisés bi' li'. Lo'o jua'a sca ti cuayá' cua'ni cuayá' Ni ji' lcaa ñati nu ndu'ni cha' cuxi. ¹³Ná caca tso'o cresiya ji' na cuentya ji' ycu' Ndyosi lo'o ndyuna ti na cha' liñi nu nda Ni lo'o na; sca ti si taquiya' na ji' cha' bi', si cua'ni na lcaa ña'a cña nu ngulo Ni ji' na, li' caca tso'o cresiya ji' na cuentya ji' Ni. ¹⁴⁻¹⁵Ntsu'u ngu' xa' tsu' ni, cua laca ndu'ni ngu' ñi'ya nu nscua lo quityi ji' ycu' Ndyosi, masi bilya cuna ngu' cha' bi'. Jua'a jlo ti' na cha' nchca cuayá' ti' ngu' bi' ni cña laca nu nti' ycu' Ndyosi, xqui'ya cha' tyucui tyiquee ngu' ndu'ni ngu' tsa ña'a cha' nu nda ycu' Ndyosi lo'o ngu' judío sa'ni la, masi bilya ta Ni cha' lo'o ngu' xa' tsu' bi'; hique ti ngu' bi' nda'ya cha' tso'o nu ndu'ni ngu' lo'o tya'a ñati ngu'. Lo'o jua'a hora ti nda ngu' bi' cuentya cha' qui'ya laca

lo'o ndyu'ni ngu' sca cha' cuxi, pana ná ntsu'u cha' culacua ti' ngu' lo'o ndu'ni ngu' sca cha' tso'o. ¹⁶Jua'a caca lacua, nu lo'o tyu'u lubii lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji' ñati, tsá li' lo'o culo Ni cña ji' Jesucristo cha' cua'ni cuayá' Ni ji' lcaa ñati; la cui' tyempo bi' culotu Ni lcaa cha' nu ntsu'u cuaana ti ne' cresiya ji' ngu'. Jua'a laca cha' nu nchcui' na' lo'o ñati laja lo'o nclyu'u na' cha' tso'o ji' ycu' Ndyosi ji' ngu'.

Cña nu ngulo ycu' Ndyosi ji' jyo'o Moisés cha' cua'ni ngu' judío

¹⁷Pana nu cu'ma ni, nacui ma cha' ngu' judío laca ma, bi' cha' jlya tsa ti' ma ji' lcaa cha' nu nda ycu' Ndyosi lo'o jyo'o Moisés nu ngua sa'ni. Lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ma lo'o xa' ñati, cha' nacui ma cha' sca ti cu'ma laca ma ñati ji' ycu' Ndyosi. ¹⁸Na cua jlo ti' ma ñi'ya laca cña nu nti' ycu' Ndyosi cha' cua'ni ma, nti' ma; cua nguscua Moisés cha' bi' lo quityi cuentya ji' ma, bi' cha' cua nda la ma xi cuentya ñi'ya laca sca cha' tso'o, ñi'ya laca sca cha' cuxi. ¹⁹Lo'o jua'a nti' ma, cha' ycu' ma nchca ji' ma culu'u ma tyucui liñi ji' ñati nu ná jlo ti'; nti' ma cha' taca ta ma cha' lo'o ngu' nu ná ndyiji ñi'ya nu caca cuayá' ti' ngu' sca cha' liñi; ²⁰nti' ma cha' taca culu'u qui' ma ji' ñati nu ná nduna tso'o, cha' ple ti ngu' xi; nti' ma cha' caca ma mstru ji' ñati nu bilya caca tsa'a tsiya' ti. Nti' ma cha' caca ma jua'a, xqui'ya cha' jlya tsa ti' ma cha' nu nguscua jyo'o Moisés bi'; laja cha' bi' nscua lcaa cha' nu caca jlo ti' na, lcaa cha' liñi nu ntsu'u nde chalyuu, nti' ma. ²¹Na nclyu'u ma ji' tya'a ñati ma tu'ni, ¿ni cha' laca ná nchca culu'u ma ji' ycu' ca ti ma? Nacui ma cha' ná tso'o cuaana ngu' na nu ntsu'u ji' xa' ñati. ¿Ha ná lo'o cu'ma tya ntucuaana ma ntsu'u quiya'? ²²Nacui ma cha' ná tso'o tyu'u cha' ji' ngu' lo'o clyo'o xa' ñati. ¿Ni cha' laca cha' lo'o cu'ma ndu'ni

ma cha' cuxi bi' lacua? Si ná ndiya ti' ma tsiya' ti lo'o ndu'ni tlyu xa' ñati jil'i jo'ó nu si'i ycu'i' Ndyosi laca, ¿ni cha' laca ndya'a ma ntucuaana ma cha' tso'o nu ntsu'u ne' laa jil'i ngu' bi'? ²³ Nacu'i' ma cha' tso'o la tsiya' ti laca cha' nu nda jyo'o Moisés lo'o ma, pana ndyu'ni tsa ma cha' cuxi lo'o ycu'i' Ndyosi nu lo'o ná ndaquiya' ma jil'i cha' bi'. ²⁴ Na ndu'ni ti ma ñi'ya' nu nacu'i' quityi' cusu', quityi' jil'i ycu'i' Ndyosi nu nchcui' ndi'ya: "Cuxi tsa nchcui' ngu' xa' tsu' jil'i ycu'i' Ndyosi xqui'ya cu'ma". Jua'a cha' nscua lo quityi'.

²⁵ Jlya tsa ti' ma cha' nu nacu'i' cha' si'yu ma quiji' ngu' qui'yu sñi' ma lo'o tya cuañi' ngu', cha' culacua ngu'. Tso'o tsa si lo'o taquiya' ma lcaa cha' nu nda ycu'i' Ndyosi lo'o jyo'o Moisés; pana si ná taquiya' ma lcaa cha' bi', cua laca ma ñi'ya si ná nsi'yu quiji' ma tsiya' ti li'. ²⁶ Lo'o jua'a nu ngu' xa' tsu' nu ná nsi'yu quiji' ngu' ni, si taquiya' ngu' bi' cha' nu nda Moisés lo'o na, li' stu'ba ti tucua ycu'i' Ndyosi cha' jil'i ngu' bi', ñi'ya ntucua Ni cha' jil'i ngu' judío tya'a na nu cua nsi'yu quiji' ngu'. ²⁷ Chañi cha' ná ngua'a cuayá' lo quiji' ngu' bi' jua'a; ná ntsu'u cha' bi' jil'i ngu', cha' ngu' xa' tsu' laca ngu'. Pana si ndu'ni ngu' bi' lcaa cña nu nti' Ni cha' cua'ni ngu', ta ngu' cha' tyuju'u ti' jil'i cu'ma ngu' judío, cha' ná ndaquiya' ma jil'i cha' bi', masi cua ndyuna ma cha' liñi jil'i ycu'i' Ndyosi, masi cua ngua'a cuayá' lo quiji' ma. ²⁸ Si'i na tyucui tyiquee ngu' judío laca na lo'o tacati tsa ndyu'ni na jil'i ycu'i' Ni cha' ña'a ti ngu' ji'na. Ná caca cña jua'a, masi ngua'a cuayá' lo quiji' na; ²⁹ si'i jua'a laca na ngu' judío. Tyucui tyiquee ngu' judío laca na lo'o xñi tso'o na cha' jil'i ycu'i' Ndyosi; liñi la tyu'u cha' ji'na lo'o Ni si chca'a cuayá' jil'i ycu'i' Ndyosi ca ne' cre-siya ji'na. Li' taca culo Ni cña ji'na lo'o Xtyi'i ycu'i' Ni, si'i lo'o sca cha' nu nscua

lo quityi ti. Lo'o li' tso'o tsa cua'ni ycu'i' Ndyosi lo'o na, nga'aa si'i ñati chalyuu ti nu chcui' tso'o ji'na li'.

3 Tso'o ti xi na cha' laca na ngu' judío lacua, tso'o xi cha' nsi'yu quiji' na, cha' jua'a ngulacua na. ² Ndi'ya laca sca cha' tso'o nu ntsu'u ji'na cha' laca na ngu' judío: Sca ti lo'o ngu' judío tya'a na cua nda ycu'i' Ndyosi cha' jil'i Ni tya clyo. ³ Masi ntsu'u xi ngu' judío nu nga'aa jlya ti' jil'i ycu'i' Ndyosi, ná culaya' Ni jil'i cua ña'a ca ngu' judío xqui'ya nu xti ti ñati bi'. ⁴ Ná nti' Ni cua'ni Ni jua'a. Xcui' cha' liñi ndu'ni ycu'i' Ndyosi lo'o ñati jil'i Ni, masi cha' cuiñi laca nu ndu'ni lcaua ti lo ñati chalyuu. Cua nscua sca cha' jil'i ycu'i' Ndyosi lo quityi nu nchcui' ndi'ya: Lo'o chcui' nu'u, li' caca cuayá' ti' ngu' cha' liñi tsa ndu'ni nu'u; lo'o caca cuayá' jinu'u slo ñati, taca cua'ni lyaá nu'u jil'i ycu'i' ca li'.

⁵ Cha' nu na ni, ntsu'u tsa cha' cuxi nu ndyu'ni na; lo'o nu cha' cuxi bi' ni, ndu'ni cha' taca ca cuayá' la ti' na cha' liñi tsa laca ycu'i' Ndyosi. ¿Ñi'ya ta ñacu'i' na li'? ¿Ha ná liñi ndu'ni Ni lo'o na? ¿Ha ná tso'o si xcube' Ni ji'na lo'o ndyu'ni na cha' cuxi? Ntsu'u ñati nu nchcui' jua'a. ⁶ Pana liñi tsa ndu'ni Ni. Ná caca xcube' Ni jil'i ñati chalyuu xqui'ya qui'ya nu ntsu'u jil'i ngu', si ná liñi ndu'ni cuayá' Ni jil'i lcaa ñati.

⁷ Ná tyiquee' ñacu'i' ngu' cha' na cuiñi na'. Tso'o, cha' cuiñi nda na' lacua. Pana xqui'ya na', bi' cha' nchca cuayá' la ti' xa' ñati cha' liñi nu nda ycu'i' Ndyosi lo'o na; jua'a ndyu'ni tlyu la ngu' jil'i Ni xqui'ya na'. Ná ntsu'u cha' sta Ni qui'ya 'na lacua. ⁸ La cui' ti ná tso'o laca cha' cua'ni la na cha' cuxi cha' caca tso'o la cha' ji'na nde loo la; pana ntsu'u ngu' nu ñilo'o jil'i tya'a ngu' lo'o nchcui' ngu' cha' jua'a laca cha' cuxi nu nchcui' ya. Liñi tsa cua'ni ycu'i' Ndyosi lo'o xcube' Ni jil'i ngu' nu nchcui' cha' cuiñi ji'na jua'a.

**Lcaa ñati ntsu'u qui'ya ji'í
ngu' cuentya ji'í ycuí' Ndyosi**

⁹ Ndi'ya ñacuí na lacua: Ná caca chcuí na cha' tso'o la na cha' laca na ngu' judío, cha' si'i cha' bi' tsiya' ti; cua ngua cuayá' ca ti' na cha' stu'ba ti ntsu'u cha' cuxi ji'í ngu' judío lo'o ji'í ngu' xa' tsu', cha' ntsu'u tsa cha' cuxi nu laca loo ji'í lcaa ñati chalyuu. ¹⁰ La cui' cha' nscua lo quityi ji'í ycuí' Ndyosi nu nchcuí' ndi'ya: Ni tsaca ngu' ná ntsu'u nu xcui' cha' tso'o ndu'ni;

¹¹ ná ntsu'u ñati nu nchca cuayá' ti' cha' ji'í ycuí' Ndyosi,

ná tucui ncyana ji'í ycuí' Ni.

¹² Cua ndyu'utsu' lcaa ngu' ji'í tyucuí líni, stu'ba ti ngua cuxi cresiya ji'í lcaa ngu';

ná ntsu'u ni sca ñati nu xcui' cha' tso'o ndu'ni.

¹³ Ñi'ya nti' xtyi'i tyucu nu ntsu'u to' cuaá nu tya lyiji tyacu' lo, jua'a laca ngu' bi',

cha' xcui' cha' cuxi ndyu'u tu'ba ngu'.

Lye tsa ñilo'o ngu' ji'í tya'a ngu' laja lo'o nchcuí' ti ngu'.

Ñi'ya laca hitya tyaala nu ntsu'u tu'ba cuaña, jua'a laca ngu',

cha' tyaala tsa nchcuí' ngu'.

¹⁴ Ná nxutacu' ngu' cha' nda ngu' qui'ya ji'í tya'a ngu';

¹⁵ cujuii cya ngu' bi' ji'í tya'a ngu', nti' ngu'.

¹⁶ Xcui' na cua ndu'ni ñu'u ngu' ji'í tya'a ngu', ndu'ni ngu' cha' ca xñi'í ti' xa' ñati macala su ndya'a ngu' bi'.

¹⁷ Ná nslo ngu' ji'í tyucuí líni nu cua'ni cha' ti' ti tyi'í tyiquee ngu'.

¹⁸ Pana ná ntsii' ngu' tsiya' ti ña'a ngu' ji'í ycuí' Ndyosi, nacuí' ngu'.

Jua'a cha' nscua lo quityi bi'.

¹⁹ Cua jlo ti' na cha' cua nscua lcaa cha' cusu' bi', cha' cube ti' ngu' judío nu ntsu'u cha' ji'í lo'o cha' bi'; jua'a ngus-cua jyo'o cusu', cha' cua nti' ycuí' Ndyosi

cha' caca cuayá' ti' lcaa ñati tyucuí ña'a chalyuu cha' ná caca ñi'ya nu cua'ni lyaá ngu' ji'í ycuí' ca ngu' lo'o Ni, cha' nga'a cha' cua'ni cuayá' Ni ji'í ngu'. ²⁰ Masi cua'ni na lcaa ca cha' nu nguscua ngu' lo quityi cusu' bi', ná caca ca tso'o tyiquee na cuentya ji'í ycuí' Ndyosi lo'o ndyu'ni ti na jua'a; tsa bi' ti cña ndu'ni quityi bi', cha' caca cuayá' ti' na cha' ntsu'u tsa qui'ya ji'na cuentya ji'í ycuí' Ndyosi.

**Cua'ni lyaá ycuí' Ndyosi ji'í ñati lo'o
xñi' ngu' cha' ji'í Jesucristo**

²¹ Lo'o juani cua ngutu'u tucua sca cha' cucui nde chalyuu, ná stu'ba tsiya' ti cha' bi' lo'o cha' cusu' bi'. Lo'o ncyu'u ycuí' Ndyosi cha' bi' ji'na, li' caca cuayá' ti' na ñi'ya caca ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'í ycuí' Ni. Cua nscua xi cha' nu nchcuí' ji'í cha' bi' lo quityi cusu' bi', masi lo quityi nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'í ycuí' Ndyosi nchcuí' Ni lo'o ñati sa'ni. ²² Nchcuí' quityi cha' cua'ni ycuí' Ndyosi cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'í ycuí' Ni, si xñi na cha' ji'í Jesucristo. Stu'ba ti cua'ni Ni lo'o ca ta'a na nu laca na ngu' judío; jua'a lo'o lcaa ñati nu cua ngusñi cha' ji'í ycuí' Ndyosi ca chaca tsu' chalyuu, stu'ba ti cua'ni Ni lo'o lcaa ñati. ²³ Lcaa na ntsu'u qui'ya ji'na cuentya ji'í ycuí' Ndyosi, cha' ná ngua'ni na tsiya' ti cña nu nti' Ni cha' cua'ni na. ²⁴ Pana cua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya ji'na, cha' tso'o ti ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni ji'na; sca cha' tso'o nu ngua'ni ti Ni cuentya ji'na laca, cha' tlyu tsa cña nu ngua'ni ycuí' Jesucristo cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'na, nu lo'o ngujuii yu lo crusi cha' cua'ni lyaá yu ji'na. ²⁵ Nda ycuí' Ndyosi ji'í Jesús ñaa chalyuu cha' tyaja'a yu cajaa yu; masi ycuí' yu chcube' yu cña loo lcaa ñati chalyuu, cha' qui'ya ycuí' yu yabe' nu ntsu'u ji'na. Caca cha' bi' ji'na si tya-ja'a na xñi na cha' ji'í Jesús. Lo'o jua'a nti' Ni culu'u Ni ji'na cha' xcui' cha'

liñi ndu'ni Ni lo'o na, masi ná ngua'ni cuentya Ni ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i jyo'o cusu' ji'na; pana ndalo tsa tyiquee Ni ji'i ngu' bi' li'. ²⁶ Nu juani ngulu'u Ni ji'na cha' liñi tsa ndu'ni ycu'i Ni; jua'a taca ji'i Ni cua'ni lubii cresiya ji'i scaa na, si tyaja'a na xñi na cha' ji'i Jesús.

²⁷ Cha' cuiñi nchcui' na si ñacu'i na cha' nchca tsa ji'i ycu'i' ca na ñati chalyuu, cua'ni na cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycu'i' Ndyosi. Ná taca. Lye tsa ndyu'ni tyucuaa ti' na lo'o Ni si jua'a nti' na. ¿Ñi'ya jua'a? Ná nchca ji'na cua'ni na cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycu'i' Ndyosi lo'o taquiya' ti na lcaa cha' cusu', sca ti nu lo'o xñi na cha' ji'i Jesús caca tso'o cresiya ji'na. Pana nga'aa tso'o chcui' na cha' tyixi li', cha' si'i ycu'i' na laca nu ndu'ni cha' ca tso'o cresiya ji'i ycu'i' ca na. ²⁸ Bi' cha' ni na' ji'i ma cha' ntsu'u sca ti ña'a, ñi'ya nu caca ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycu'i' Ndyosi; ntsu'u cha' xñi na cha' ji'i Jesús, masi ná nchca ji'na cua'ni na lcaa lo cha' cusu' nu nguscua ngu' sa'ni.

²⁹ Si'i sca ti ji'i ngu' judío ti laca ycu'i' Ndyosi loo, lo'o ji'i ngu' xa' tsu' laca Ni loo. ³⁰ Chañi tsa laca cha' bi', cha' sca ti ycu'i' Ndyosi laca loo tyucui ña'a chalyuu; ná ntsu'u chaca nu laca loo la. Cua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya ji'i ngu' judío lo'o xñi ngu' cha' ji'i Ni; la cui' jua'a cua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya ji'i ngu' xa' tsu', nu lo'o xñi ngu' bi' cha' ji'i Ni. ³¹ Tso'o lacua. Na jlya ti ti' na ji'i cña nu ngua'ni Jesús, tsa bi' ti cha' cua'ni na cha' clyaa na ji'i lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'na. ¿Ha nga'aa ntsu'u cha' taquiya' na lcaa cha' nu nguscua jyo'o cusu' cha' cua'ni na lacua? Si'i cha' bi', masi tso'o la taquiya' na cha' cusu' bi' juani, nu lo'o ngusñi na cha' ji'i Jesús.

Ñi'ya ngua ji'i Abraham

4 Juani ta na' sca cha' lo'o ma ñi'ya ngua ji'i Abraham, nu jyo'o cusu'

ji'na nu ngua tya sa'ni. ² Ycu'i' ca Abraham ni, ná ngua cua'ni yu cha' ca tso'o cresiya ji'i ycu'i' ca yu cuentya ji'i ycu'i' Ndyosi, ni ná ngua ji'i yu xacu'i yu cha' ji'i ycu'i' Ndyosi cha' ngua ji'i ycu'i' yu. ³ Nde laca cha' nu nscua lo quityi ji'i ycu'i' Ndyosi: “Ngusñi Abraham cha' nu nda ycu'i' Ndyosi lo'o yu; bi' cha' ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o yu cha' caca tso'o cresiya ji'i yu, xqui'ya cha' jlya ti ti' yu ji'i Ni”. Jua'a nscua lo quityi bi'. ⁴ Lo'o ndya'a na ne' xña ji'i ñati ni, nda ngu' xcaya' na li'; si'i na nda laja ti ngu' cñi ji'na, cñi nu ndacui ngu' ji'na laca, cha' ngua'ni na cña. ⁵ Pana nu lo'o jlya ti ti' na ji'i Jesús cha' ngulotsu' yu yabe' nu ntsu'u ji'na, li' taca xquiñi Ni cha' ji'i Ni lo'o na cha' caca tso'o cresiya ji'na, masi ná sca na ndacui Ni ji'na. ⁶ Tya sa'ni la nacui jyo'o David cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ñati nu cua laca ngua'ni lubii ycu'i' Ndyosi cresiya ji'i. Cua nacui Ni cha' lubii cresiya ji'i ngu', masi ná sca cña ngua'ni ngu' cuentya ji'i Ni cha' caca lubii ycu'i' ngu'. ⁷ Li' nacui David ndi'ya:

Tso'o ntsu'u tyiquee na lo'o cua'ni clyu ti' Ni ji'na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na, lo'o culotsu' Ni yabe' nu ntsu'u ji'na, nacui.

⁸ Tso'o ntsu'u tyiquee na si nga'aa cua'ni Ni cuentya ji'i lcaa cha' cuxi nu cua ngua'ni na.

⁹ Si'i xcui' ngu' judío ti nu tso'o ntsu'u tyiquee ngu' jua'a, taca ñacu'i na cha' lo'o ngu' xa' tsu' caca tso'o tyiquee ngu' jua'a. Cua nchcui' ca ti na cha' ngusñi Abraham cha' nu nda ycu'i' Ndyosi lo'o yu, bi' cha' cua nacui Ni ji'i yu cha' ca tso'o cresiya ji'i yu cuentya ji'i ycu'i' Ndyosi, xqui'ya cha' jlya ti ti' yu ji'i Ni. ¹⁰ ¿Ni jacua' ngua cha' bi'? ¿Ha cua laca cha' cua nsi'yu lo quiji yu ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío cha' clyacua ngu'? Si'i. Tya lyiji xi'yu ngu' quiji yu tyempo bi'; ¹¹ ca tiya' la, li' ngulacua yu jua'a. Sca cuayá' ti ngua bi', cha' caca cuayá'

ti' ngu' cha' ngua tso'o cresiya ji'í yu cuentya ji'í ycuí' Ndyosi, nu lo'o jlya ti ti' yu ji'í Ni. Yala la ngua cha' ngusñi yu cha' ji'í ycuí' Ndyosi, tiya' la ngulacua yu. Bi' cha' lcaa ma nu ntsu'u ma xa' tsu' nu ngusñi ma cha' ji'í Jesús, laca ma ñi'ya laca si Abraham laca jyo'o cusu' ji'í ma nu yaa chalyuu tya clyo la. Lo'o xñi cua ña'a ca na cha' ji'í Jesús, li' quiñi cha' ji'í ycuí' Ndyosi lo'o na cha' caca lubii cresiya ji'na. ¹²La cui' jua'a laca tyiquee ngu' judío tya'a na nu stu'ba ti ngusñi cha' ji'í Jesucristo lo'o na. Chañi cha' Abraham ngua jyo'o cusu' ji'í ngu'; pana tso'o la cha' jlya ti ti' ngu' ji'í ycuí' Ndyosi, ñi'ya jlya ti' nu jyo'o Abraham bi', masi tya lyiji clyacua yu.

**Ngüiñi cha' ji'í Ni lo'o ñati
xqui'ya cha' jlya ti' ngu'
ji'í cña nu ngua'ni Jesús**

¹³Lo'o jua'a ngua cha' ngüiñi cha' ji'í ycuí' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham, lo'o ñati ji'í Abraham nu ñaa chalyuu ca tiya' la; nacui Ni cha' tyucui ña'a chalyuu caca ji'í ngu' bi' ca tiya' la. Pana bilya ta Ni cha' lo'o jyo'o Moisés nu ngua li', cha' bilya cala nu Moisés bi'; bi' cha' ná ndaquiya' jyo'o Abraham ji'í cña nu ngulo Moisés, cha' tya lyiji caja cha' bi' ji'í ngu'. Ngua tso'o cresiya ji'í ngu' bi' cuentya ji'í ycuí' Ndyosi xqui'ya cha' jlya ti' ngu' ji'í cha' nu nchcui' Ni, bi' cha' ngüiñi cha' ji'í Ni lo'o ngu'. ¹⁴Ná nti' ycuí' Ndyosi cha' tsa lo cua ti ngu' caja chalyuu cucui ji'í ngu', ngu' nu taquiya' ji'í lcaa cha' nu nda jyo'o cusu' lo'o ngu'; tya nti' Ni cha' xñi cua ña'a ca ñati cha' ji'í Jesús, cha' jua'a ti taca quiñi cha' ji'í ycuí' Ndyosi lo'o ngu' li'. ¹⁵Xcui' na xcube' ti Ni ji'na, nu lo'o caca cuayá' ji'na slo ycuí' Ndyosi cuentya ji'í cha' cusu' bi'; pana ná caja ñi'ya nu sta Ni qui'ya ji'na si ná nscua sca cha' nu ndaca'a ji'na jua'a.

¹⁶Ngüiñi cha' ji'í Ni lo'o jyo'o Abraham lo'o ngusñi ti yu cha' ji'í Ni, cha' caca cuayá' ti' lcaa na cha' xcui' cha' tso'o ntsu'u tyiquee Ni; bi' cha' nda Ni cha' bi' lo'o na. Ndyanu cha' bi' ji'í lcaa ñati ji'í Abraham nu cala chalyuu ca nde loo la. Ni si'í tsa lo cua ti ñati nu taquiya' ji'í cha' cusu' ti laca nu tyanu cha' tso'o bi' ji'í, la cui' jua'a tyanu cha' bi' ji'í lcaa ñati tya'a na nu xñi na cha' ji'í ycuí' Ndyosi ñi'ya ngusñi ycuí' Abraham cha' ji'í Ni; jua'a nti' na lo'o nacui na cha' sti lcaa na ngua jyo'o Abraham bi' cuentya ji'í ycuí' Ndyosi. ¹⁷Ndi'ya nchcui' cha' nu nda Ni lo'o Abraham, nu nscua lo quityi: “Cua nda na' chacuayá' cha' caca nu'u sti tyuu lo tya'a ñati nu catu chalyuu nde loo la”, nacui Ni ji'í Abraham. Cua ngüiñi cha' ji'í ycuí' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham sa'ni, cha' ngusñi yu cha' nu cua nchcui' ycuí' Ndyosi lo'o yu, la cui' Ni nu ndyu'ni cha' tyu'ú jyo'o chaca quiya'. Lo'o jua'a ngulo Ni cña cha' tyu'u tucua lcaa cha' nde loo la, cha' nu cua nacui Ni ji'í yu lo'o nchcui' Ni ñi'ya si cua laca ndi'í cha' bi' ji'í yu nu ngua li'.

¹⁸Masi ngua ti' jyo'o Abraham cha' ná caja sñi', ná ndube ti' yu; jlya ti' yu ji'í ycuí' Ndyosi, ntajatya yu ni jacua' caja sñi' yu. Bi' cha' ngua jyo'o Abraham sti tyuu tya'a ñati nu ndyatü lo yuu ca nde loo la, ñi'ya nu cua nchcui' Ni lo'o yu: “Quiña'a tsa ñati tyu'u jin-u'u tyempo nde loo la”, nacui Ni ji'í yu. ¹⁹Ná ngujlyaa ti' Abraham cha' bi'; ña'a ti jlya ti' yu cha' nu cua nda ycuí' Ndyosi lo'o yu, masi ndube ti' yu cha' ngusu' tsa yu, cha' cua tyalaa ti sca siyento yija ntsu'u yu. Jlo ti' yu cha' cua ngulala ti cajaa tyucuaa ngu', lo'o ycuí', lo'o ma' Sara clyo'o yu; nga'aa ntsu'u tyempo cha' caja sñi' Sara, ngua ti' yu. ²⁰Pana ná nguta'achu' yu, ná ngujlyaa ti' yu cha' nu cua nchcui' Ni lo'o yu; jlya tso'o ti' yu cha' bi'. Ngua'ni tlyu yu ji'í ycuí' Ndyosi, ²¹cha' jlo ti' yu cha' taca ji'í Ni cua'ni ly-

iji Ni ji'í cha' nu ngüiñi ji'í Ni lo'o yu. ²²Bi' cha' nda Ni chacuayá' cha' caca tso'o cresiya ji'í yu, xqui'ya cha' jly tsa ti' yu ji'í Ni.

²³Jua'a nscua lcaa cha' bi' lo quityi nu nchcui' cha' ngüiñi cha' ji'í Ni lo'o nu Abraham bi', cha' ngua tso'o cresiya ji'í yu lo'o ngusñi ti yu cha' ji'í ycuí' Ni. Si'í cuentya ji'í jyo'o Abraham ti nscua cha' bi', ²⁴masi lo'o cuentya ji'na nscua cha' caca jua'a; lo'o ji'na cua nchcui' ycuí' Ndyosi cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'í ycuí' Ni si xñi na cha' ji'í Ni, la cui' Ni nu ngua'ni cha' ndyu'ú Jesús nu Xu'na na chaca quiya' lo'o ngujuii yu. ²⁵Nda Ni chacuayá' cujuui ngu' ji'í Jesús, cha' cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'na; lo'o li' ndyu'ú Jesús chaca quiya', cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'í ycuí' Ndyosi.

Ñi'ya caca lo'o caca stu'ba cha' ji'í ngu' lo'o ycuí' Ndyosi

5 Jua'a laca lacua; xqui'ya cha' ngusñi ti na cha' ji'í Jesús, bi' cha' cua ngua tso'o cresiya ji'na cuentya ji'í ycuí' Ndyosi. Lo'o li' ti ti ndi'í tyiquee na, stu'ba ti ntsu'u cha' ji'na lo'o ycuí' Ndyosi xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na. ²Tso'o tsa ndyu'ni ycuí' Ndyosi lo'o na chacuayá' ji'í Cristo, nu lo'o ngusñi na cha' ji'í nu Cristo bi'. Ngua'ni Ni cha' ntsu'u cha' ji'na lo'o ycuí' Ni, bi' cha' nga'aa ntsu'u cha' tya'achu' na ji'í Ni; tso'o tsa ntsu'u tyiquee na, cha' jlo ti' na cha' ca tiya' la caja sca se'í nu tso'o tsa su tyi'í na ca su ntucua ycuí' Ndyosi, cha' jua'a tso'o ti ndu'ni Ni lo'o na. ³Masi juani tso'o ntsu'u tyiquee na laja lo'o ndi'í na chalyuu; masi lya' tsa ti' ngu' ji'na, jlo ti' na cha' taca talo na lo'o nchcube' na jua'a. ⁴Lo'o ngualoo cha' ti'í bi', cua jlo ti' na cha' cua ngua'ni cuayá' ti Ni ji'na. Lo'o li' si ña'a ti tya tso'o cresiya ji'na cuentya ji'í ycuí' Ndyosi, li' cua ndu' ti' na cha' caca tso'o ji'na nde loo

la. ⁵Lo'o jua'a si'í sca cha' nu nda ti ti' na laca cha' bi', sca cha' chañi laca bi'; cua'ni Ni ji'í. Cua ngua'ni Ni cha' ca ti cresiya ji'na, cha' ntsu'u tsa tyiquee ycuí' Ndyosi ña'a Ni ji'na; ngua'ni Ni jua'a nu lo'o nda Ni Xtyi'í ycuí' Ni ji'na.

⁶Jlo ti' na cha' ná caca cua'ni lyaá na ji'í ycuí' ca ti na ji'í qui'ya nu ntsu'u ji'na; pana lo'o ndyalaa la cui' hora nu ngusta ycuí' Ndyosi, li' ngujuii Jesús xqui'ya na, ñatí cuxi na. ⁷Tlyu tsa cha' cua'ni na si tyaja'a na cajaa na cha' caja ñi'ya nu cua'ni lyaá na ji'í chaca ñatí; masi sca ñatí nu xcui' cha' tso'o ndu'ni, ná nti' na cajaa na cuentya ji'í yu. Sca ti si sca ñatí nu tso'o tsa ndu'ni laca bi', tso'o tsa nchcui' lo'o tya'a, ná tyiquee' tyaja'a sca ngu' cajaa cuentya ji'í ñatí bi', si caca cua'ni lyaá ngu' ji'í nu ñatí bi' li'. ⁸Pana jua'a ngua'ni ycuí' Ndyosi lo'o na, cha' culu'u Ni ji'na cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na; nda Ni ji'í Cristo cha' cajaa cuentya ji'na, masi tya ntsu'u tsa qui'ya ji'na. ⁹Tso'o lacua. Cua laca ngua tso'o cresiya ji'na cuentya ji'í ycuí' Ndyosi, xqui'ya cha' ndyalú tañi ycuí' Cristo lo'o ngujuii yu lo crusi. La cui' jua'a cua li' jya nclyaá na juani; xqui'ya Cristo nga'aa xcube' Ni ji'na lo'o tye chalyuu. ¹⁰Tya'a cusuu ycuí' Ndyosi ngua na; pana juani ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Ni, nu lo'o ngujuii Sñi' ycuí' Ni lo crusi. Bi' cha' juani ngua ti' cha' ji'na lo'o ycuí' Ndyosi, lo'o jua'a cua'ni lyaá Ni ji'na xqui'ya cha' cua ndyu'ú nu Jesús bi' chaca quiya'. ¹¹Ni si'í tsa lo cua ti cha', masi lo'o cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'í ycuí' Ndyosi xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na, cha' bi' laca nu ngua'ni cha' caca ca stu'ba cha' ji'na lo'o Ni.

Xqui'ya sca ti ñatí ngua cuxi chalyuu

¹²Cua ngua cha', xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni sca ti jyo'o cusu' nu naa Adán, bi' cha' nguxana cha' ntsu'u qui'ya ji'í ñatí chalyuu; bi' cha' ntsu'u cha' ndyijii

ñatì. Lo'o jua'a tiya' la ntsu'u cha' ca-
jaa lcaa na, cha' ntsu'u qui'ya jì'ì lcaa
na. ¹³ Jua'a ntsu'u qui'ya jì'ì ñatì chalyuu
nu ngua tya clyo, masi bilya culo ycuì'
Ndyosi cña cha' ná cua'ni ngu' cha' cuxi
tyempo bi'. Tsa bi' ti cha', ná nacui' ngu'
cha' qui'ya ngua, cha' ná jlo ti' ngu' cha'
ná ndiya ti' Ni cña cuxi nu ndyu'ni ngu'.
¹⁴ Tya lo'o ngutu'ú nu Adán bi' chalyuu,
hasta ca lo'o nda ycuì' Ndyosi cha' lo'o
jyo'o Moisés, xcuì' ngujui ñatì xqui'ya
cha' ntsu'u tsa qui'ya jì'ì ngu', masi ná
stu'ba cha' cuxi nu ngua'ni ngu' bi' ñi'ya
nu ngua'ni jyo'o Adán tya clyo, nu lo'o
ná ndaquiya' yu sca cña nu ngulo ycuì'
Ndyosi jì'ì yu. Sca lo ti cña ngua'ni jy-
o'o Adán, sca ti cha' cuxi ngua'ni yu;
pana nu Jesucristo nu ñaa chalyuu tiya'
la ni, chaca lo cña ngua'ni yu, cña tso'o
ngua'ni.

¹⁵ Nu jyo'o Adán ni, nguxtyanu yu
yabe' hichu' na xqui'ya cha' cuxi nu
ngua'ni ycuì' ca yu; xqui'ya sca ti nu
qui'yu bi' ngua cuxi chalyuu tya li', bi'
cha' quiña'a tsa ñatì ndyijii. Pana juani
ni, xqui'ya sca ti ñatì nu naa Jesucristo,
chaca lo cha' nda ycuì' Ndyosi lo'o na,
sca cha' tso'o tsa laca bi'; tlyu tsa cha'
tso'o nu ngua'ni ycuì' Ndyosi cuentya
jì'na li'. Nacui' Ni cha' laja ti taca cua'ni
lyaá Ni jì'na jì'ì lcaa cha' cuxi nu ntsu'u
jì'na. Lo'o jua'a quiña'a tsa ñatì laca nu
ndyu'ni Ni cha' ndyaca lubii cresiya jì'ì
ngu'. ¹⁶ Ná stu'ba ndyu'u cha' jì'ì cña nu
ngua'ni jyo'o Adán lo'o cña nu ndyu'ni
ycuì' Ndyosi. Nu Adán bi' ni, sca ti cha'
cuxi ngua'ni yu su clyo, lo'o li' ndyanu
yabe' hichu' yu; lo'o jua'a ndyanu yabe'
hichu' lcaa na lo'o tya'a na juani xqui'ya
cha' cuxi bi'. Lo'o juani quiña'a tsa cha'
cuxi ndu'ni na lacua. Pana Jesús ni, sca
cña laja ti ngua'ni cuentya jì'na nu lo'o
ngua'ni lyaá jì'na jì'ì nu cuxi; ngua'ni
Ni cha' caca tso'o cresiya jì'na cuentya
jì'ì ycuì' Ndyosi li'. ¹⁷ Ntsu'u cha' cajaa
na xqui'ya qui'ya nu ntsu'u jì'ì nu sca ti

Adán bi', masi sca ti cha' cuxi ngua'ni
yu; pana tlyu la cña ndyu'ni ycuì' Ndyosi
cuentya jì'na juani, nu lo'o ndyu'ni lubii
Ni cresiya jì'na. Quiña'a tsa cha' xly'a'be
ngua'ni Ni lo'o na; jua'a caja chalyuu cu-
cui jì'na juani xqui'ya Jesucristo, masi
sca ti ñatì laca bi'.

¹⁸ Ndi'ya ngua li': lo'o ngua'ni jyo'o
Adán cha' cuxi bi', la cui' jua'a ndyanu
yabe' hichu' na, lo'o hichu' lcaa tya'a
ñatì na. Pana ndi'ya ndyu'u cha' lo'o
ngua'ni Jesucristo sca cha' tso'o: li' laja
ti ngua'ni Ni cha' cuitiyi Ni yabe' nu
ntsu'u hichu' na, cha' caja chalyuu nu
ná nga'a cha' tye jì'na. ¹⁹ Tya clyo cua
ntsu'u sca ñatì nu ná ndaquiya' jì'ì cña
nu ngulo ycuì' Ndyosi jì'ì yu, bi' cha'
ndyanu qui'ya jì'ì lcaa na lo'o tya'a na
juani. Lo'o tiya' la li', yaa chaca ñatì
nu ndaquiya' jì'ì cña nu ngulo Ni jì'ì;
xqui'ya nu bi' ndyaca tso'o cresiya jì'ì
lcaa na cuentya jì'ì ycuì' Ndyosi juani.

²⁰ Nu lo'o cuna na ni cña laca nu nclyo
ycuì' Ndyosi jì'na, li' nchca cuayá' la ti'
na ñi'ya laca qui'ya nu sta Ni jì'na. Masi
ndube tsa ti' na cha' ntsu'u tsa cha' cuxi
jì'na, la cui' jua'a jlo ti' na cha' ntaja'a Ni
cua'ni lyaá Ni jì'na; jlo ti' na cha' nchca
jì'ì Ni, cha' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o na.

²¹ Nu cuxi laca loo jì'na, bi' cha' ndyijii
na; pana juani nti' ycuì' Ndyosi caca Ni
loo jì'na, cha' tya'na tsa ti' Ni jì'na. Lo'o
caca tso'o cresiya jì'na cuentya jì'ì Ni, li'
ta Ni sca chalyuu nu ná nga'a cha' tye
jì'na xqui'ya Jesús nu Xu'na na.

Xqui'ya Cristo, bi' cha' taca caja chalyuu cucui jì'ì ñatì

6 Ndi'ya ñacui' na lacua: Ná tso'o si
ña'a ti tya cua'ni na cha' cuxi, cha'
li' tya quiña'a la cha' tso'o cua'ni ycuì'
Ndyosi lo'o na, nti' na. ² Ná tso'o tsiya'
ti cua'ni na ñi'ya nu ngua'ni na sa'ni
la. Juani laca na ñi'ya laca si cua ngu-
juui na lo'o Cristo, cha' xa' tyucui' tsa
na juani; ná tso'o si ña'a ti tya cua'ni

na cha' cuxi lacua. ³Nu lo'o ntyucuatya ngu' ji'na lo'o nguxana ca ti cha' tyu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo, li' ñi'ya si na cua ngujuii na stu'ba ti lo'o Jesús, jua'a ngua. ⁴Lo'o ntyucuatya ngu' ji'na, ndyaa na ne' hitya li', ñi'ya laca si cua ndyaa na nguatsi' na stu'ba ti lo'o Cristo ne' cuaá. Ca bi' ntsiya jyo'o na, cha' taca tyu'ú na chaca quiya', ñi'ya lo'o ngutu'u na nde lo hitya, cha' jua'a tlyu tsa cha' nu ngua'ni ycuí' Ndyosi Sti yu nu lo'o ndyu'ú Cristo chaca quiya'. Lo'o jua'a caja sca chalyuu cucui ji'na xqui'ya Cristo.

⁵Jua'a ndyaca cha' cua laca ntsu'u cha' ji'na lo'o nu Cristo bi'. Ngujuii yu nu lo'o ngüityi' yu qui'ya nu ntsu'u ji'na. Lo'o na ni, ñi'ya laca si na cua ngujuii na, jua'a laca na; pana lo'o tyu'ú na chaca quiya', li' caja chaca chalyuu cucui ji'na, ñi'ya lo'o ndyu'ú Jesús chaca quiya'. ⁶Cuxi tsa ñati' ngua na; pana juani laca na ñi'ya laca si lo'o na ngujuii na lo sca crusi lo'o ngujuii ycuí' Jesús, cha' ngüityi' yu tsiya' ti cha' cuxi nu ntsu'u ne' cre-siya ji'na li'. Bi' cha' juani nga'aa caca ji'i cha' cuxi bi' caca loo ji'na chaca quiya'. ⁷Lo'o cua ngujuii sca ñati' ni, cua ndye cha' ji'i lo'o qui'ya nu ntsu'u ji'i nde chalyuu li'. ⁸Lo'o na laca na jua'a, nu lo'o ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, cha' laca na ñi'ya si cua ngujuii na lo'o Cristo; lo'o li' caca na ñi'ya laca si cua ndyu'ú na lo'o Cristo chaca quiya'. ⁹Jlo ti' na cha' cua ngulo Ni ji'i Cristo ca su ntsiya nguatsi' yu; nga'aa cajaa yu chaca quiya', nga'aa caca tyatsi' yu chaca quiya'. ¹⁰Cua ngujuii Cristo, cha' sca ti quiya' cua'ni tye Ni ji'i laca qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati' chalyuu na; lo'o li' cua ndyu'ú yu chaca quiya', cha' tyucui tyempo tyi'i yu cuentya ji'i ycuí' Ndyosi Sti yu. ¹¹Lo'o jua'a cu'ma ni, ñi'ya si cua ngua'ni tye ma tsiya' ti ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ma, jua'a culacua ti' ma; ñi'ya si cua ndyu'ú ma chaca quiya' cha' xcui' cua'ni ma cña

ji'i ycuí' Ndyosi stu'ba ti lo'o Jesucristo nu Xu'na na, jua'a culacua ti' ma.

¹²Bi' cha' juani nga'aa ta ma chacuayá' cha' caca loo cha' cuxi bi' ji'i ma lo'o ndi'i ma nde chalyuu. Ná tso'o cha' taquiya' na ji'i laca lo cha' cuxi nu jña ti' na cha' cua'ni na ji'i, cha' laca na ñati' chalyuu ti. ¹³Ni sca ti tsu' ya' ma, ni sca ti tsu' quiya' ma, ná ta ma ji'i cha' jña nu xña'a, cha' ná caca ma msu ji'i nu bi', cha' ná cua'ni ma cha' cuxi lo'o. Xa' ña'a culacua ti' ma juani; ta ma tyucui ña'a ma cha' caca ma cuentya ji'i ycuí' Ndyosi, ñi'ya laca si ngujuii ma tsaca quiya', lo'o li' xa' ndyu'ú ma chaca quiya'. Bi' cha' juani nga'a cha' ta ma tyucui ña'a ma cha' cua'ni ma cña ji'i ycuí' Ndyosi, laja lo'o ndu'ni ma cha' tso'o ca su ndi'i ma. ¹⁴Nga'aa si'i nu cuxi nu ntsu'u chalyuu nu caca loo ji'i ma juani. Si'i xcui' cha' ntsi' ti ti' ma tyi'i ma chalyuu, ñi'ya si lo'o nchcubé' tsa cha' cusu' bi' ji'i ma; taca tyi'i tso'o ti ma chalyuu juani, cha' xcui' tlyu tsa cha' tso'o nu ndyu'ni Ni lo'o ma.

Nga'a cha' cui'ya ngu' cuentya tilaca laca nu laca loo ji'i ngu'

¹⁵Ná tso'o ñacui' na cha' juani nga'aa ntsu'u cha' taquiya' na ji'i cha' cusu' bi', cha' ndaquiya' na ji'i cha' nu nchcui' ycuí' Ndyosi nu xcui' cha' xlya'be ti ndu'ni lo'o na. Ná tso'o laca si tya cua'ni la na cha' cuxi li', cha' nga'aa ntsu'u chacuayá' ji'na cha' cua'ni na jua'a. ¹⁶Nu lo'o ndya'a na ne' xña ji'i sca ñati' ni, taquiya' na sca cña nu culo ñati' bi' ji'na li'; jlo ti' na cha' nu ñati' bi' laca xu'na na, lo'o jua'a nga'a cha' taquiya' na ji'i cha' nu nchcui' nu xu'na bi'. Lo'o nu cuxi nu ndyu'ni cha' caca na cuxi ni, si ndyu'ni cha' cuxi bi' cha' laca bi' loo ji'na, li' ntsu'u cha' cajaa na tsiya' ti; pana si ycuí' Ndyosi laca loo ji'na, taquiya' na ji'i cha' nu nchcui' Ni li', caca tso'o cresiya ji'na li'. ¹⁷⁻¹⁸Tso'o tsa nti'

na' cha' tyucui tyiquee mā ndyu'ni mā cña jil'i ycuil' Ndyosi, tsa ña'a cha' nu ngulo'u ngu' jil'i mā. Nu cha' cuxi, bi' laca nu ngua loo jil'i mā; pana lo'o cua ngulaá mā jil'i nu cuxi bi', li' nguxana mā ndu'ni mā cña cha' caja chaca chalyuu su caca lubii cresiya jil'i mā, cha' ycuil' Ndyosi laca loo jil'i mā juani. ¹⁹ Jua'a laca cha' nu nda na' lo'o cu'ma, cha' caca cuayá' la ti' mā tilaca laca nu laca loo jil'i mā. Tya tsubi' la cua nda mā tyucui ña'a mā cha' cua'ni mā cha' suba', cha' cua'ni mā cha' cuxi, lo'o jua'a lye la ndyacia cha' cuxi jil'i mā li'; bi' cha' juani ta mā tyucui ña'a mā cha' xcui' cña tso'o cua'ni mā, cha' xcui' cuentya jil'i ycuil' Ndyosi tyil'i mā chalyuu.

²⁰ Cua tsubi' la lo'o tya ndu'ni mā xcui' cha' cuxi, ná ngua jil'i mā cua'ni mā cña tso'o ñi'ya nu nti' ycuil' Ndyosi cha' cua'ni na; ²¹ ni sca quiya' ná ngua tso'o cha' jil'i mā lo'o ngua'ni mā cha' cuxi nu ngua li'. Lo'o juani ntyuju'u tsa ti' mā xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni mā. Tsa bi' ti cña ndu'ni nu cha' cuxi bi', cha' cua'ni tye bi' jil'i ñati' si taquiya' ngu' jil'i; nga'aa caca tyu'u cha' jil'i ngu' lo'o ycuil' Ndyosi si jua'a ndu'ni ngu'. ²² Pana juani ni, nga'aa caca jil'i nu cuxi bi' culo cña jil'i mā, cha' cua ndyat' mā lo cña jil'i ycuil' Ndyosi. Chaa ti' mā ndyu'ni mā cña jil'i Ni juani, cha' xcui' na ndi'i mā chalyuu cuentya jil'i ycuil' Ni; li' ná nga'a cha' tye chalyuu nu ta Ni jil'i mā lo'o cua ndye lcaa cha'. ²³ Tsa bi' ti caya' caja ji'na lo'o ndu'ni na cha' cuxi, cha' chcuna' lyiji cresiya ji'na lo'o; pana si stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús nu Xu'na na, li' ta ycuil' Ndyosi sca chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na. Sca cha' xlya'be nu nda ti Ni ji'na laca.

Cua nscua sca cha' nu ndaca'a jil'i ñati' nu ntsu'u clyo'o

7 Cu'ma ngu' tya'a na, ntsu'u ngu' tya'a mā nu tso'o tsa jlo ti' lcaa cña

nu ngulo ycuil' Ndyosi ji'na; cua jlo ti' mā cha' ndatsaa cha' bi' ji'na tyucui tyempo lo'o tya lu'ú ti na. ² Ñi'ya laca sca nu cuna'a nu ntsu'u clyo'o ni, cuentya jil'i cña nu ngulo Ni jil'i jyo'o cusu' ji'na bi', nga'a cha' tyil'i nu cuna'a bi' lo'o clyo'o tyucui tyempo lo'o tya lu'ú ti yu; sca ti nu lo'o cua ngujui yu, li' nga'aa cua'a cha' bi' jil'i nu cuna'a bi', nga'aa ntsu'u nu cuentya jil'i li'. ³ Ndi'ya laca cha': si tyu'u cha' jil'i nu cuna'a bi' lo'o chaca nu qui'yu lo'o tya lu'ú ti clyo'o, cña cuxi laca nu cua'ni nu cuna'a bi' li'. Pana si cua ngujui clyo'o nu cuna'a bi', nga'aa ndatsaa cha' bi' jil'i; taca caja clyo'o nu cuna'a bi' lo'o xa' nu qui'yu, cha' si'i sca cña cuxi laca nu cua'ni li', nu lo'o nga'aa lu'ú clyo'o nu cuna'a bi'.

⁴ Ndi'ya laca na juani cuentya jil'i cha' cusu' nu ndaquiya' tsa na jil'i tya sa'ni la: ñi'ya laca sca nu cuna'a nu nga'aa ntsu'u clyo'o, jua'a laca lcaa tya'a na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo. Na cua ngujui Cristo lo crusi, bi' cha' juani nga'aa ntsu'u cha' ji'na lo'o nu cha' cusu' bi'. Cua ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Cristo nu lo'o ndyu'ú yu chaca quiya' lo'o cua ngujui yu, bi' cha' taca ji'na cua'ni na cña jil'i ycuil' Ndyosi laja lo'o tya ndi'i ti na nde chalyuu. ⁵ Nu ngua cua tsubi' la, cuxi ti ndi'i na, cha' ñati' chalyuu laca na; ngua ti' na cua'ni na lcaa lo cha' cuxi nu ndiya ti' na jil'i, masi cua ndyuna na cha' cusu' nu nti' cua'a ji'na. Bi' cha' la cui' cha' cuxi bi' ngua'ni lo'o na cha' chcuna' lyiji chalyuu ji'na. ⁶ Pana juani cua ndi'i laja ti na cuentya jil'i nu cha' cusu' bi', nga'aa caca jil'i cha' bi' culo cña ji'na. Cua ngua laja ji'na juani cha' cua'ni na cña nu nti' ycuil' Ndyosi, xqui'ya cha' cua ngujui chaca chalyuu cucui nu nda Xtyi'i ycuil' Ndyosi ji'na.

**Loo laca nu cha' cuxi nu
ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu'**

⁷Ndi'ya ñacui na lacua: Si'i la cui' cha' cusu' nu ndu'ni cha' caca cuxi. Nu lo'o bilya cuna na' cha' bi', bilya ca cuayá' ti' na' na ca laca sca cha' cuxi; ná ngua cuayá' ti' na' nquicha', masi cuxi tsa laca cha' tyacui ti' na' ji'i sca na nu ntsu'u ji'i tya'a na'. Pana lo'o cua ndyuna na' ni cña ngulo ycui' Ndyosi ji'na, cha' ná tyacui ti' na' ji'i cha' bi' tsiya' ti, li' ngua cuayá' ti' na' cha' ná tso'o laca cha' ndacui ti' na' ji'i sca na jua'a. ⁸Pana ngua'ni nu cuxi ngana 'na li'. Masi jlo ti' na' cha' cuxi tsa cha' bi', ña'a ti ndiya ti' na' cua'ni na' lcaa lo cha' cuxi; si ná lo'o nscua sca cha' nu cua'a 'na, ná ta na' cuentya cha' cuxi laca sca cña nu ndyu'ni na'. ⁹Ngua ti' na' cha' tso'o tsa nguti'i na', nu lo'o tya lyiji ca cuayá' ti' na' ni cha' nda cha' cusu' bi'; pana nu lo'o ngua cuayá' ti' na', li' ngua tii na' cha' ntsu'u tsa qui'ya jna'. Na cua chcuna' ti chalyuu 'na ngua li'. ¹⁰Ngua ti' ycui' Ndyosi cha' caja chalyuu ji'na nquicha', nu lo'o taquiya' na' ji'i lcaa cña nu ngulo Ni nu ngua sa'ni. Pana si'i jua'a ngua lo'o na'; cua chcuna' ti chalyuu 'na li', cha' ngua tii na' cha' ntsu'u tsa qui'ya 'na li'. ¹¹Cha' cuxi laca nu ngua'ni ngana 'na; bi' cha' tya ngua'ni la na' cha' cuxi, masi cua nchcui' cha' cusu' bi' lo'o na' cha' ná cua'ni na' jua'a. Na nchcube' tsa cha' cuxi bi' 'na, cua laca cha' 'na ñi'ya laca si cua ngujuii na'.

¹²Chañi cha' sca cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi laca cha' cusu' bi'; lcaa cña nu ngulo Ni ji'na, ca slo ycui' Ni ngutu'u cha' bi'. Liñi tsa ndu'ni ycui' Ndyosi, tso'o tsa ndyu'u cha' nu nda Ni lo'o na; ¹³bi' cha' ná taca ñacui' na' cha' cua chcuna' ti chalyuu 'na xqui'ya cha' bi'. Cha' cuxi nu ndyu'ni na', bi' laca nu ndu'ni ñu'u ji'i chalyuu 'na. Lo'o juani nchca cuayá' ti' na' ñi'ya laca sca cha'

cuxi; laja lo'o ndyuna na' cha' tso'o tsa ndyu'u cha' cusu' bi', la cui' hora li' ndu'ni nu cha' cuxi bi' ngana 'na. Bi' cha' tso'o la nchca cuayá' ti' na' cha' lye tsa laca nu cha' cuxi nu ndu'ni na'.

¹⁴Jlo ti' na' cha' cña nu ngulo ycui' Ndyosi laca nu cha' cusu' bi'; sca ti si lo'o Xtyi'i ycui' Ndyosi cua'ni cña ne' cresiya ji'na, li' taca ji'na taquiya' na' ji'i cña bi'. Pana nu na' ni, ñati chalyuu ti laca na', loo la laca nu cha' cuxi bi' ne' cresiya jna'. ¹⁵Ná nchca ca cuayá' ti' na' ni cha' laca ndu'ni na' xcui' cha' cuxi. Nti' na' cua'ni na' sca cña tso'o nquicha', pana ná nchca 'na tsiya' ti; cha' cuxi nu ná ndiya ti' na' ji'i, bi' laca nu ndu'ni na'. ¹⁶Cha' ná tso'o nti' na' lo'o ndu'ni na' cha' cuxi bi', bi' cha' jlo ti' na' cha' stu'ba ntsu'u cha' jna' lo'o nu cha' cusu' bi', masi ná ndaquiya' na' ji'i. ¹⁷Bi' cha' lacua, si'i ycui' na' laca nu ndu'ni cha' cuxi bi'; masi nu cha' cuxi nu laca loo ne' cresiya jna', bi' laca nu ndatsaa 'na cha' cua'ni na' ji'i li'. ¹⁸Cua jlo ti' na' cha' ná tso'o laca cha' nu ntsu'u ne' cresiya jna', cha' ñati chalyuu ti laca na'; masi nti' tsa na' cua'ni na' xcui' cha' tso'o nquicha', pana ná nchca jna' tsiya' ti. ¹⁹Ná nchca jna' cua'ni na' cha' tso'o nu nti' na' cua'ni; ña'a ti ndu'ni na' cha' cuxi, masi nga'aa nti' na' cua'ni na' jua'a. ²⁰Ndi'ya ndyu'u cha' lacua: lo'o ndyu'ni na' sca cha' nu ná tso'o nti' na', si'i ycui' na' nu ndu'ni cha' cuxi bi' li'; masi nu cha' cuxi nu laca loo ne' cresiya jna', bi' laca nu ndatsaa 'na cha' ndyu'ni na' ji'i.

²¹Lo'o li' ndi'ya ndyaca cha' 'na lacua: Masi nti' tsa na' cua'ni na' sca cha' tso'o nquicha', nchca cuayá' ti' na' cha' xcui' cha' cuxi ntsu'u ne' cresiya jna'. ²²Tyucui tyiquee na' ndiya tsa ti' na' cua'ni na' lcaa cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na nu ngua sa'ni; ²³pana nchca cuayá' ti' na' cha' ndi'i chaca nu laca loo ji'i tyucui ña'a na'. Nxuu tya'a bi' lo'o lcaa cha' tso'o nu ntsu'u tyiquee na' ji'i; bi' laca

cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya jna', nu ndu'ni lo'o na' cha' cua'ni na' cña ji'j, ñi'ya nti' si cua laca na' sca preso.

²⁴ Xñi'j tsa ti' na' lacua. ¿Tilaca caca ji'j cua'ni lyaá ji'j tyucui ña'a na', cha' nga'aa cua'ni na' cha' cuxi jua'a? Cua chcuna' ti chalyuu 'na xqui'ya cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya 'na. ²⁵ Sca ti ycu' Ndyosi Sti na taca ji'j Ni cua'ni lyaá Ni 'na, xqui'ya cña nu ngua'ni Jesucristo nu Xu'na na. ¡Bi' cha' quiña'a tsa xlya'be tya na' ji'j ycu' Ndyosi lacua! Pana tsa bi' ti cha' jlo ti' na', cha' nga'a cha' taquiya' na' ji'j cña nu ngulo ycu' Ndyosi; ná nchca jna' cua'ni lyaá na' ji'j ycu' ca na' cha' ñati chalyuu ti laca na', lo'o jua'a ña'a ti tya ndyu'ni ñati chalyuu cha' cuxi.

Chalyuu cucui nu ntsu'u ji'j ngu' xqui'ya Xtyi' ycu' Ndyosi

8 Pana juani ni, ndi'ya ngua'ni ycu' Ndyosi: Nga'aa ndyanu yabe' hichu' na, si stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo; nga'aa taca ji'j nu cuxi nu ntsu'u chalyuu cojolaqui ji'na juani, cha' Xtyi' ycu' Ndyosi laca loo ji'na lo'o ndi'j na nde chalyuu. ² Nu lo'o laca Xtyi' ycu' Ndyosi loo ji'na, li' caja chalyuu cucui ji'na xqui'ya Jesucristo, cha' stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Ni; na cua ngulo Ni ji'na ya' nu cuxi nu ndyu'ni cha' chcuna' chalyuu ji'na. ³ Cua ngua'ni Ni sca cha' tlyu nu ná ngua cua'ni nu cha' cusu' nu nda jyo'o Moisés lo'o ñati nu ngua sa'ni. Ná ngua cña cha' bi', xqui'ya cha' cuxi tsa tyiquee ñati chalyuu na; pana ngua ji'j ycu' Ndyosi cua'ni cha' tlyu bi', nu lo'o nda Ni ji'j Sñi' ycu' ca Ni yaa chalyuu re cha' ngua ñati. Nda Ni ji'j nu Jesús bi' yaa, cha' caca yu sca msta' lu'ú; bi' laca msta' nu ngua ji'j cuityi' qui'ya nu ntsu'u ji'na. Ngua Jesús ñati; stu'ba ti ngua yu ñi'ya laca cua ña'a ca ñati chalyuu, cha' jua'a ngua ji'j yu cua'ni tye yu ji'j qui'ya nu ntsu'u ji'j ñati cuxi

na. Bi' cha' ngua Ni ñati. ⁴ Lo'o nu juani taca cua'ni na cña nu ngulo Ni ji'na, la cui' cña laca nu nchcui' cha' cusu' bi' cha' cua'ni na; taca cua'ni na ji'j juani, xqui'ya cha' nga'aa caca cojolaqui nu cuxi nu ntsu'u chalyuu ji'na, cha' Xtyi' ycu' Ndyosi laca loo ji'na lo'o ndi'j na chalyuu juani.

⁵ Nu lo'o cua'ni na ñi'ya nu ndu'ni ñati chalyuu ti, la cui' cha' cuxi nu ntsu'u ji'j ñati bi', bi' laca loo ne' cresiya ji'na li; pana si Xtyi' ycu' Ndyosi laca loo ji'na lo'o ndi'j na chalyuu, li' taca taquiya' na ji'j laca cha' nu nchcui' ycu' Ndyosi. ⁶ Chcuna' chalyuu ji'na, si xcui' cua'ni na cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu ti; pana caja chalyuu cucui ji'na cha' ti ti tyi' tyiquee na, si taquiya' na ji'j laca cha' nu nchcui' ycu' Ndyosi. ⁷ Tya'a cusuu ycu' Ndyosi laca na, si ña'a ti ndu'ni na cha' cuxi ñi'ya nu ndu'ni ñati chalyuu ti; ná nchca ji'na tsiya' ti taquiya' na ji'j cha' nu nda ycu' Ni lo'o na, si ña'a ti tya nti' na cua'ni na cha' cuxi. ⁸ Bi' cha' ná taca ji'na cua'ni na cña nu nti' ycu' Ni cha' cua'ni na, si tiji' tsa ti' na ji'j cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu.

⁹ Nga'aa si' jua'a ndi'j ma' juani, nga'aa nchca tiji' ti' ma' ji'j cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu; stu'ba ntsu'u cha' ji'j ma' lo'o ycu' Ndyosi juani, cha' cua nda ycu' Ndyosi Xtyi' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'j ma'. Lo'o jua'a ná ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo tsiya' ti, si bilya tyanu Xtyi' ycu' Ni ne' cresiya ji'na, la cui' Xtyi' nu ndyu'u ji'j Cristo. ¹⁰ Masi ngua'ni nu cuxi nu ntsu'u chalyuu cha' chcuna' chalyuu ji'j ma, pana tya lu'ú ma' juani, xqui'ya cha' lu'ú Xtyi' ycu' Ni ne' cresiya ji'j ma' si ntsu'u cha' ji'j ma' lo'o Cristo. Ndyanu Xtyi' ycu' Ni lo'o ma' nu lo'o ngua tso'o cresiya ji'j ma' cuentya ji'j ycu' Ndyosi chacuayá' ji'j Jesús. ¹¹ La cui' Xtyi' ycu' Ndyosi laca bi', la cui' laca nu ngulo ji'j jyo'o Jesús ca su ntsiya nguatsi', ndyu'ú yu chaca quiya' li'. Lo'o jua'a cua nda

ycui' Ndyosi Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i mā, cha' nu lo'o cajaa mā, li' cua'ni Ni cha' tyu'ú mā chaca quiya' xqui'ya Xtyi'i ycui' Ni.

¹² Cua mā ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, juani nga'aa caca ji'i ñati' culo ngu' cña ji'na, cha' cua'ni na cha' cuxi ñi'ya ndu'ni ñati' chalyuu ti.

¹³ Chcuna' chalyuu ji'i mā si xcui' culana mā ji'i cha' cuxi lo'o ndi'i mā chalyuu; pana chacuayá' ji'i Xtyi'i ycui' Ni taca ty-ijlloo mā ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i mā, cha' nga'aa cua'ni la mā ji'i. Caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i mā li'.

¹⁴ Cua ña'a ca na, cua laca na sñi' ycui' Ndyosi si ndu'ni na cua ña'a ca cña nu nclyo Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'na. ¹⁵ Na cua nda ycui' Ndyosi Xtyi'i Ni ji'i mā, cha' ndu'ni Xtyi'i Ni cha' caca mā sñi' ycui' Ndyosi; ndu'ni bi' cha' ndi'ya taca hcui' na lo'o ycui' Ndyosi: "Sti ya", ñacui' na ji'i Ni. Si'i cha' cuxi ndu'ni Xtyi'i Ni nu lo'o nclyo bi' cña ji'i mā, si'i cha' xcutsii ji'i mā ñi'ya nu ntsii mā cua sa'ni la, si'i jua'a cña ndu'ni nu bi'. ¹⁶ Cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'na ni, stu'ba nchcui' cha' bi' lo'o cha' nu nda Xtyi'i Ni lo'o na, cha' cua laca na sñi' ycui' Ni. ¹⁷ Nu lo'o cua laca na sñi' ycui' Ni, lo'o ji'na tyacua lcaa cha' tso'o nu ta Ni li', lcaa ña'a cha' nu cua nda Ni ji'i Cristo; pana si cua nti' na cha' stu'ba ti tyi'i na lo'o Cristo ca su tlyu ca su ntucua Ni, li' ntsu'u cha' talo na lo'o ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'na nde chalyuu ti, ñi'ya ndalo ycui' Cristo lo'o ngua'ni lya' ti' ngu' ji'i yu.

¹⁸ Ntsu'u quiya' ndyiji xi cha' ti'í ji'na laja lo'o ndi'i ti na nde chalyuu; pana xca ti cha' laca cha' bi', ná stu'ba laca cha' ti'í bi' lo'o cha' tso'o nu caja ji'na ca nde loo la, nti' na'. Lo'o jua'a tya lyiji culu'u Ni lcaa cha' ji'na, ñi'ya caca cha' tso'o bi' nde loo la. ¹⁹ Lcaa ca na lu'ú nu cua ngüiñá ycui' Ndyosi nde chalyuu ni, ntajatya tsa na bi' ji'i ycui' Ndyosi, ni jacua' culu'u Ni ji'i ñati' chalyuu tilaca

nu chañi cha' laca ngu' sñi' ycui' Ni.

²⁰ Cua ngunu'u lcaa chalyuu; lcaa lo na nu ntsu'u nde chalyuu ni, ná lcaa na bi' ngua ñi'ya nu ngua ti' ycui' Ndyosi cha' caca cha' bi' lo'o ngüiñá Ni ji'i. Cua ngxu'tyanu Ni chalyuu cha' tyanu jua'a ti, masi si'i jua'a ndiya ti' lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu bi'. Pana ná nga'a cha' tyanu cha' jua'a tyucui tyempo; ²¹ cua tyalaa ti sca tsá nu tye lcaa cha' cuxi nu ndu'ni cha' quiñu'u chalyuu, lcaa cha' cuxi nu laca loo ji'na. Lo'o li' tso'o tsa caca lcaa lo na nu ngüiñá Ni nde chalyuu, cha' stu'ba ti cua'ni lyaá Ni ji'i nu na bi' lo'o ji'na nu laca na sñi' ycui' Ni.

²² Tya lyiji caca cha' tlyu bi', pana jlo ti' na cha' ntsu'u tsa cha' ti'í, ntsu'u tsa cha' quicha ti' ji'i lcaa na nu ngüiñá ycui' Ndyosi nde chalyuu. Ñi'ya lo'o li'ya ti'í ji'i sca nu cuna'a cha' cua cala ti sñi', jua'a ntsu'u cha' ti'í chalyuu juani. ²³ La cui' jua'a lo'o lcaa tya'a na nu ntsu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'na, nxi'ya na ndi'i na cha' ntsu'u tsa cha' ti'í ji'na juani. Na cua nda Ni Xtyi'i ycui' Ni ji'na lo'o ndi'i na nde chalyuu, sca cha' tso'o nu nda Ni ji'na yala la laca. Laja li' ntajatya tsa na ji'i tsá tlyu bi', cha' cua'ni lyaá lyiji Ni ji'na, cha' xcutsa'a Ni ji'i tyucui ña'a na li'. Lo'o li' ta Ni su tyi'i na slo Ni, cha' cua laca na sñi' ycui' Ni. ²⁴ Jlya ti' na cha' ngua'ni lyaá Ni ji'na, masi nga'a cha' jatya na ji'i tsá tlyu bi', cha' cua'ni tye Ni cña nu ndyu'ni Ni. Sca na nu ntajatya na ji'i ni, lo'o cua na'a na ji'i, cha' ndu'u tucua cha' bi', nga'aa nti' cha' jatya la na ji'i li'; si'i na tya ntajatya na ji'i, na cua na'a na ji'i li'. ²⁵ Pana lo'o chañi cha' tya ntajatya na ji'i sca cha', li' ntsu'u cha' talo na ji'i, masi tya lyiji ña'a na ji'i, masi talo na tyiquee' ña'a cuayá' nu ña'a na ji'i cha' cua ndyu'u tucua.

²⁶ Bi' cha' laca cha' nxyucua Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'na, cha' ná nchca ji'na tsiya' ti. Ná jlo ti' na ñi'ya nu tso'o la hcui' na lo'o ycui' Ndyosi, pana Xty-

i'i ycuí' Ni laca nu nclu'u ji'na ñi'ya nu chcuí' na lo'o Ni. Cua jlo ti' Xtyi'i ycuí' Ni cha' ti' tsa cha' nu ntsu'u tyiquee na, cha' ná ndyiji ñi'ya caca chcuí' na cha' bi' lo'o Ni; bi' cha' lo'o Xtyi'i ycuí' Ndyosi nchcuí' lo'o ycuí' Ndyosi Sti na cuentya ji'na li'. ²⁷ Nclotyú ycuí' Ndyosi lcaa ca cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ñati. Lo'o jua'a jlo ti' Ni lcaa cha' nu nti' Xtyi'i ycuí' Ni ta lo'o Ni, cha' nu lo'o ndijña nu bi' sca cha' ji'i ycuí' Ndyosi Sti na cuentya ji'na, stu'ba nti' Xtyi'i Ni lo'o lcaa cha' nu nclyacua ti' ycuí' Ndyosi Sti na.

**Nga'aa ntsu'u nu cuxi nu
caca cua'ni cha' culaya' ycuí'
Ndyosi ji'i ñati ji'i Ni**

²⁸ Jlo ti' na cha' cua nda ycuí' Ndyosi chacuayá' ñi'ya caca lcaa cha' nu ndyaca chalyuu, cha' caca tso'o chalyuu su ndi'i Ni na si ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i Ni. Na cua ngusubi Ni ji'na juani, cha' caca na ñi'ya nu ngua ti' Ni tya clyo cha' caca na. ²⁹ Masi tya lo'o nguxana chalyuu, tya li' jlo ti' ycuí' Ni tilaca laca nu tyaja'a xñi cha' ji'i Ni nde loo la. Ngua ti' Ni cha' caca na ñi'ya laca Jesús, Sñi' ycuí' ca Ni, ngua ti' Ni cha' caca Jesús tya'a na; quiña'a tsa tya'a sñi' ycuí' Ni caca na li', pana loo la laca Jesús. ³⁰ Jua'a ngua ti' Ni tya clyo la cha' caca na, bi' cha' ngusubi Ni ji'na. Nu lo'o cua ngusubi Ni ji'na, li' ngua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i Ni; nu lo'o ndye caca tso'o cresiya ji'na, li' ta Ni su tyi'i na ca su tlyu ca su ntucua ycuí' Ni.

³¹ Lo'o cua ndyuna na lcaa cha' tso'o bi', li' taca ñacu'i na cha' ná ntsu'u nu caca xuu tya'a lo'o na, cha' ycuí' Ndyosi laca nu ndi'i lo'o na. ³² Ná nda ycuí' Ndyosi chacuayá' ji'i Jesús cha' tya'achu' yu ji'i cña ji'i Ni jua'a ti, masi nu sca ti Sñi' ycuí' Ni laca yu; nda Ni ji'i yu cha' cajaa lo crusi cuentya ji'i lcaa na lo'o tya'a na. Cua nda Ni lcaa

cha' tso'o nu ji'i ycuí' ca Ni ji'i Jesús, la cui' nu laca nu sca ti Sñi' ycuí' Ni. Lo'o jua'a sca ti cuayá' nu ta Ni cha' bi' ji'na, ñi'ya lo'o nda Ni cha' bi' ji'i Sñi' ycuí' Ni. ³³ Ná tucui taca sta qui'ya ji'na lacua, cha' cua laca ngusubi ycuí' Ndyosi ji'na; ycuí' Ndyosi laca nu cua ngulo yabe' ji'i lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'na. ³⁴ Ná ntsu'u nu caca xcube' ji'na li', cha' xqui'ya na cua ngujui Jesús, xqui'ya na cua ndyu'ú yu chaca qui'ya'. Lo'o juani ntucua Cristo la'a tsu' cui' ca su ntucua ycuí' Ndyosi, ndijña yu cha' clyu ti' ji'i ycuí' Ndyosi Sti yu cuentya ji'na. ³⁵ Ni sca cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu ná taca cua'ni cha' culaya' Cristo ji'na juani, cha' ntsu'u tsa tyiquee nu Cristo bi' ña'a Ni ji'na. Ná sca caca ji'na, masi quicha tsa na, masi ti'i ti ndi'i na chalyuu, masi xcube' tsa ngu' ji'na, masi ndyiji jbi'ña ji'na, masi tye ste' na ngusu, masi ntsu'u tsa cha' cuxi su ndi'i ti na, masi cujui ngu' ji'na; lcaa cha' bi' ná caca cua'ni cha' culaya' Cristo ji'na. ³⁶ Ndi'ya nchcuí' sca cha' nu nscua lo quityi ji'i ycuí' Ndyosi:

Xqui'ya ycuí' Ndyosi, cua ña'a ca hora ndyujui ngu' ji'na.

Ndyu'ni ngu' lo'o na ñi'ya si laca na xlya', la cui' xlya' nu ndya'a lo'o ngu' ji'i slo ñati nu ndujui ji'i.

³⁷ Masi jua'a, lye tsa ntyijiloo na ji'i nu cuxi bi'; nga'aa nchca ji'i nu cuxi bi' culo cña ji'na tsiya' ti xqui'ya Jesús, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na. ³⁸ Bi' cha' jlo ti' na' juani cha' nga'aa ntsu'u ni sca na nu caca cua'ni cha' culaya' ycuí' Ndyosi ji'na, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na; masi cua ngujui na, masi tya lu'ú na, ná culaya' Ni ji'na. Ni xca ji'i ycuí' Ndyosi nu ntucua nde cua, ni sca cui'i nu laca loo nde lo yuu, ná nchca ji'i tsiya' ti cua'ni cha' culaya' Ni ji'na. Masi chalyuu su ndi'i na juani, masi chalyuu nu caca nde loo la, ná culaya' Ni ji'na. Ná ntsu'u nu laca loo nde chalyuu nu nchca ji'i culo ji'na ya' nu Xu'na na; ³⁹ ná

sca na nu ntsu'u nde cua, ná sca na nu ntsu'u nde qui'ñi ne' yuu, ná sca na tyucui ña'a chalyuu nu ngüiñá yucui' Ndyosi, ná caja ñi'ya nu culo ji'na ya' Jesucristo nu Xu'na na, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na.

Na cua ngusubi yucui' Ndyosi ji'i ngu' judío cha' caca ngu' ñati ji'i Ni

9 Ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Cristo laca na', bi' cha' xcui' cha' liñi ta na' lo'o cu'ma; si'i cha' cuiñi nchcui' na'. Xtyi'i yucui' Ndyosi ngua'ni cha' ngua'ya cha' hique na', bi' cha' liñi tsa cha' nu ta na' lo'o ma juani. ²Xñi'i tsa ti' na', ti'i tsa ntsu'u tyiquee na' xqui'ya ngu' judío tya'a na'; ³tyucui tyiquee na' tyaja'a na' cha' masi tyanu yabe' nu ntsu'u ji'i ngu' bi' hichu' yucui' ca na', masi nga'aa ña'a Cristo jna' tsiya' ti nti' na', si jua'a ti taca cua'ni lyaá Ni ji'i ngu' tya'a quichi tyi na' bi'. ⁴Laca ngu' bi' la cui' tya'a ñati ji'i jyo'o cusu' Israel, ñati ji'i nu yaa chalyuu nde loo la; sca ti tañi ntsu'u ji'i ngu' lo'o jyo'o bi', lo'o jua'a cua nda yucui' Ndyosi chacuayá' cha' caca ngu' bi' ñati ji'i yucui' Ni. Tlyu tsa cha' nu ngua'ni Ni, cha' ntaja'a yucui' Ni tyi'i Ni lo'o ngu' bi'. Cua ngüiñi cha' ji'i yucui' Ndyosi lo'o ngu' bi'; cua ngulo Ni cña ji'i Moisés, lcaa ña'a cña nu culo yu ji'i ngu' bi'; cua nda Ni cha' lo'o ngu' bi', ñi'ya nu caca lo'o cua'ni tlyu ngu' ji'i yucui' Ni; lo'o jua'a yala la nda Ni cha' lo'o ngu' bi', ñi'ya nu caca ji'i Cristo nu ntsu'u cha' caa nde loo la. ⁵Sñi' jyo'o cusu' ji'na laca ngu' bi'. Nu lo'o ngula Cristo chalyuu ngua Ni ñati, la cui' tya'a ngu' Israel ngua yu li'. La cui' jua'a laca Cristo yucui' Ndyosi nu laca loo ji'i lcaa na tsiya' ti, bi' cha' lcaa tyempo ndu'ni tlyu ngu' ji'i Ni. Chañi tsa cha' bi'.

⁶Si'i na ngujyaa ti' yucui' Ndyosi cha' nu nguxquiñi Ni lo'o ngu' Israel tya sa'ni la, cha' nu cua'ni lyaá Ni ji'i ngu'; pana nu tya'a ñati ji'i jyo'o Israel nu yaa chalyuu nde loo la ni, ná lcaa ngu' bi'

ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu nchcui' yucui' Ndyosi, ñi'ya ndaquiya' yucui' jyo'o Israel ji'i cha' bi' cua sa'ni la. ⁷Lo'o jua'a si'i cua ña'a ca ñati tya'a ji'i jyo'o Abraham nu chañi ca laca ngu' judío. Ná stu'ba ngua'ni jyo'o Abraham lo'o lcaa sñi' yu, cha' cua nda yucui' Ndyosi cha' lo'o yu tya tsubi' la ndi'ya: “Sca ti sñi' nu'u, nu Isaac ni, ji'i bi' tucua na' cha' ji'i; jua'a tucua na' cha' ji'i lcaa ñati nu tyu'ú ji'i yu tyempo nde loo la”, nacui' yucui' Ndyosi ji'i Abraham. ⁸Jua'a nchca cuayá' ti' na cha' ná caca ngu' sñi' yucui' Ndyosi sca ti xqui'ya cha' tya'a ñati ji'i jyo'o Abraham lo'o ji'i jyo'o Israel laca ngu'; sca ti si tyucui tyiquee ngu' jlyu ti' ngu' cha' cua'ni Ni lcaa cña nu ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o ngu' tya sa'ni la cha' cua'ni Ni, li' chañi cha' laca ngu' ñati ji'i yucui' Ni. ⁹Nde laca cña nu cua ngüiñi cha' ji'i yucui' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham cua sa'ni li': “Chaca yija tyaa na”, nacui' Ni ji'i Abraham. “Hasta ca li' ta na' sca sñi' nu'u lo'o ma' Sara.”

¹⁰Cua nchcui' yucui' Ndyosi cha' bi' lo'o nu Isaac bi'. Clyo'o jyo'o cusu' Isaac bi' ngua naa Rebeca. Lo'o li' ngula tucua tya'a sñi' nu Rebeca bi' lo'o sca ti sti ngu'. ¹¹⁻¹³Masi tya lyiji cala nu sube bi', tya lyiji cuna ngu' ni sca cha' tso'o, ni sca cha' cuxi, li' ndacha' yucui' Ndyosi ji'i Rebeca: “Nu cala clyo ni, bi' caca msu ji'i nu cuañi la”, nacui' Ni. Ndi'ya cha' nu nscua lo quityi lo'o nchcui' yucui' Ndyosi ji'i tyucuaa nu sube bi': “Tyaca'a tsa Jacob 'na”, nacui' Ni, “pana nga'aa ndiya ti' na' ji'i Esaú tsiya' ti”. Jua'a ndyanu cha', cha' ntsu'u chacuayá' ji'i yucui' Ndyosi cha' sube Ni ji'i cua ña'a ca ñati nu nti' yucui' Ni; si'i xqui'ya cña nu ndyu'ni ti na caca na ñati ji'i yucui' Ndyosi lacua.

¹⁴¿Ha tso'o ñacu' na cha' ná liñi ndu'ni yucui' Ndyosi lacua? Ná taca chcui' na jua'a. ¹⁵Nde laca cha' nu nda Ni lo'o Moisés tya sa'ni la: “Cua ña'a ca ñati nu nti' na' cua'ni tya'na ti' na' ji'i, bi' laca ñati nu cua'ni tya'na ti' na' ji'i”,

nacuĭ Ni. “Tso'o nti' na' ña'a na' ji'ĭ cua ña'a ca ñati nu ntsu'u tyiquee na' ña'a ji'ĭ.” ¹⁶ Bi' cha' laca cha' si'i na ndu'ni clyu ti' ycuĭ' Ndyosi ji'na xqui'ya cha' nu ndiya ti' ti' na ji'ĭ Ni, si'i na ndu'ni clyu ti' Ni ji'na xqui'ya cha' nguula tsa ndyu'ni na cña ji'ĭ Ni; laca cha' tya'na ti' ti' Ni ña'a Ni ji'na, bi' cha' ngua'ni lyaá Ni ji'na. ¹⁷ Ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu', la cui' cha' nu nda ycuĭ' Ndyosi lo'o jyo'o rey ji'ĭ ngu' Egipto nu ngua li': “Cua nda na' chacuayá' jinu'u cha' caca nu'u rey”, nacui Ni, “cha' caca cuayá' ti' nu'u cha' nguula tsa cña nu ndu'ni na' chalyuu. Lo'o jua'a caca cuayá' ti' ñati tyucui ña'a chalyuu tilaca laca na’”, nacui Ni ji'ĭ rey bi'. ¹⁸ Ca cuayá' ti' na li', cha' tya'na ti' Ni ña'a Ni ji'ĭ cua ña'a ca ñati nu nti' Ni cua'ni tya'na ti' Ni ji'ĭ; jua'a ndacu' Ni cha' ji'ĭ cua ña'a ca ñati nu nti' ti Ni tacu' Ni cha' ji'ĭ, cha' nga'aa cuna ngu' cha' ji'ĭ Ni.

¹⁹ ¿Ni cha' laca nsta ycuĭ' Ndyosi qui'ya ji'ĭ ñati chalyuu lacua, si jua'a ná nchca ji'na tsiya' ti cua'ni na xi xa' la cha', si jua'a cua laca ngusubi ycuĭ' Ndyosi ji'ĭ ña'a ñati nu nti' ti Ni ji'ĭ? ²⁰ Pana na nu laca na ñati chalyuu ti, ná tso'o si xlyú na cha' jua'a hichu' ycuĭ' Ndyosi. Ni'ya laca sca quityu' ni, ná nchca ji'ĭ quityu' bi' xlyú cha' hichu' ñati nu ngüiná ji'ĭ lo'o yuu; ná nchca chcuĭ' quityu' bi' ndi'ya: “¿Ni cha' laca ngüiná nu'u jna' jua'a?” ²¹ Ntsu'u chacuayá' ji'ĭ cuityi yuu cha' cuiñá ma' na laca nu nti' ma' cuiñá ma' lo'o yuu ji'ĭ. Taca ji'ĭ ma' cuiñá ma' sca quityu' tso'o nu quiña'a nga'a, lo'o jua'a taca ji'ĭ ma' cuiñá ma' sca quityu' nu canta' ti ña'a, si jua'a nti' ma'; masi lo'o la cui' tya'a yuu ndya' nu tso'o bi', lo'o jua'a ndya' nu canta' ti bi'.

²² Ngua ti' ycuĭ' Ndyosi culu'u Ni ji'na ñi'ya ña'a xcube' Ni ji'ĭ ñati cuxi, cha' ca cuayá' ti' na cha' nguula tsa cña nu ndu'ni Ni. Ndalo tsa tyiquee Ni ji'ĭ ñati

cuxi bi', masi cua ntsu'u tsa chacuayá' ji'ĭ ycuĭ' Ndyosi cha' ca ñasi' Ni ji'ĭ ngu', cha' jua'a cuityi Ni ji'ĭ ngu' tsiya' ti. ²³ Pana ngua ti' Ni cha' caca cuayá' ti' na ñi'ya tlyu tsa cha' tso'o nu ndyu'ni Ni lo'o na, cha' tya'na tsa ti' Ni ña'a Ni ji'na. Tya tsubi' la cua ngusubi ycuĭ' Ndyosi ji'na, cha' lo'o na caja cha' tso'o nu ntsu'u ji'ĭ ycuĭ' Ndyosi ji'na. ²⁴ Ñati ji'ĭ ycuĭ' Ndyosi laca na; stu'ba ti ngusubi Ni ji'na, masi laca na ngu' judfo, masi laca na ngu' xa' tsu'. ²⁵ Bi' laca cha' nu nguscua jyo'o Oseas lo quityi, nu lo'o nacui ycuĭ' Ndyosi ndi'ya:

Cusubi na' ji'ĭ ñati nu caca ñati jna', masi si'i jua'a ngua ngu' nquicha'; la cui' ñati nu ná ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'ĭ nquicha', la cui' ngu' bi' tso'o tsa caca tyiquee na' ña'a na' ji'ĭ ngu' juani, nacui Ni.

²⁶ Lcaa quichi' su nacui ji'ĭ ngu' bi' tya tsubi' la: “Si'i ñati ji'ĭ ycuĭ' Ndyosi laca ma’”, ca bi' ñacuĭ ji'ĭ ngu' juani: “Sñi' ycuĭ' Ndyosi nu lu'ú ca laca ma’”.

²⁷⁻²⁸ Lo'o jua'a ntsu'u chaca cha' nu nchcuĭ' jyo'o Isaías ji'ĭ ngu' Israel ndi'ya: “Ná ndu'ni cha' masi quiña'a tsa ñati tyu'ú ji'ĭ Israel nde loo la; masi ni'ya laca yusi nu ndi'ĭ to' tyujo'o, tsa lo cua tya'a ñati caca na. Cua nacui ycuĭ' Ndyosi nu Xu'na na cha' yala ti cuityi Ni ji'na nu lo'o xcube' Ni ji'na, pana tya tyanu xi tya ñati tya'a na nu cua'ni lyaá Ni ji'na.” ²⁹ La cui' jua'a nchcuĭ' Isaías chaca cha' ndi'ya:

Tya sa'ni la ndye cha' tsiya' ti ji'ĭ ngu' quichi' Sodoma lo'o ji'ĭ ngu' quichi' Gomorra;

la cui' jua'a taca cua'ni tye ycuĭ' nu Xu'na na ji'ĭ lcaa ngu' Israel tya'a na. Pana cua nda Ni chacuayá' clyaá tucua sna tya'a ti ngu' tya'a na, xqui'ya cha' tya'na tsa ti' Ni ña'a Ni ji'na.

Ná ntaja'a ngu' judío xñi ngu' cha' tso'o nu nda Jesucristo lo'o ngu'

³⁰ Ndi'ya ñacui na lacua: Cua ngua tso'o cresiya ji'i ngu' xa' tsu' cuentya ji'i ycu' Ndyosi, xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' ji'i Jesús, masi si'i ngu' judío laca ngu' bi'; ngua tso'o cresiya ji'i ngu' bi' xqui'ya cha' jlya ti' ngu' cha' nu nchcui' ycu' Ndyosi, si'i na ngua'ni tsa ngu' cña cha' caca tso'o cresiya ji'i ycu' ca ngu'.

³¹ Pana nu ngu' nu ngutu'ú ji'i jyo'o Israel ni, ná ngujui ñi'ya caca tso'o cresiya ji'i ngu' cuentya ji'i ycu' Ndyosi; cua ndyuna ngu' cha' nu nda Ni lo'o ngu' nquicha', pana ná ndaquiya' ngu' lcaa cha' bi'. ³² ¿Ni cha' laca ná ngua tso'o cresiya ji'i ngu' judío lacua? Laca cha' ná jlya ti' ngu' cha' taca ji'i Jesús cua'ni cho'o ji'i cresiya ji'i ñati. Nti' nu ngu' judío bi' cha' caca tso'o cresiya ji'i ngu' cuentya ji'i ycu' Ndyosi laja lo'o ndyu'ni ti' ngu' cña nu ngulo jyo'o Moisés ji'i ngu'. Ngua cuxi cha' ji'i ngu' li', ñi'ya laca si' cua nclýú ti'i ngu' chu' sca quee nu ntsiya cla'be tyucuij su ndya'a ngu'.

³³ Cha' ji'i quee bi' nscua sca cha' lo quityi' cusu', nu nchcui' ndi'ya: Sta na' sca quee nu xtyii tyucuij su ndya'a ngu' Israel, ngu' quichi' Sión bi', nacui' ycu' Ndyosi.

Jesús laca ñi'ya laca quee bi', lo'o jua'a ta Jesús sca cha' tyuju'u ti' ji'i ngu' bi'; tyuu tya'a ngu' bi' ca tyuju'u ti' ngu' xqui'ya Jesús bi'. Pana ná ntsu'u cha' caca taja ti' ngu' ji'i Jesús, si' cua ngusñi ngu' cha' ji'i.

10 Cu'ma ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús, tyucui tyiquee na' lye tsa nchcui' tya'na na' lo'o ycu' Ndyosi, cha' cua'ni lyaá Ni ji'i ngu' judío tya'a na'. ² Liñi tsa cha' nu chcui' na' ji'i ngu' bi', cha' tso'o tsa ndu'ni tlyu ngu' ji'i ycu' Ndyosi nquicha', pana ná jlo tso'o ti' ngu' ñi'ya laca cña nu nti' Ni cha' cua'ni ngu'; ³ ná nchca cuayá' ti' ngu' bi'

ñi'ya ndu'ni Ni cha' ca tso'o cresiya ji'i ñati' cuentya ji'i ycu' Ni. Xa' ña'a nti' ngu' bi'; cha' ji'i ycu' ca ngu' nclýana ngu' ñi'ya caca tso'o cresiya ji'i ngu', cha' ná ntaja'a ngu' jlya ti' ngu' ji'i cña nu ndyu'ni ycu' Ndyosi. ⁴ Pana cua ñaa Jesús chalyuu juani, cua ngusñi na cha' ji'i yu, bi' cha' taca ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycu' Ndyosi; nga'aa nti' cha' taquiya' tsa na cha' cusu' nu cua nda jyo'o Moisés bi', cha' si' jua'a taca ca tso'o cresiya ji'na.

⁵ Ndi'ya laca cha' nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi' lo'o nchcui' yu ñi'ya caca tso'o cresiya ji'na, si' taquiya' na lcaa cha' cusu' bi': "Tso'o ti' tyi'i na chalyuu, si' cua'ni na lcaa ca cña nu ngulo ycu' Ndyosi ji'na". Jua'a nchcui' quityi' bi'. ⁶ Pana chaca cha' nscua lo quityi' ñi'ya caca ca tso'o cresiya ji'na lo'o xñi ti' na cha' ji'i Jesús; ndi'ya nchcui' quityi' bi': "Ná nga'a cha' tsa na tsaana na ji'i Cristo ca su ntucua ycu' Ndyosi nde cua", nacui' quityi, "cha' tyaa lo'o na ji'i Cristo nde lo yuu. ⁷ Ná nga'a cha' tsa na tsaana na ji'i Cristo ca su ntsiya jyo'o", nacui' quityi, "cha' tyaa lo'o na ji'i nde lo yuu chaca quiya'." ⁸ Ndi'ya ntsu'u cha' lo'o jlya ti' na ji'i Ni: "Cacua tsa ntsu'u cha' ji'i Jesús ji'na. Taca tyu'u cha' ji'i Cristo nde tu'ba na, taca tyu'u cha' bi' nde ne' cresiya ji'na." Bi' laca cha' tso'o nu ta na lo'o ngu', cha' taca cua'ni lyaá Ni ji'na ji'i nu cuxi, si' chañi cha' xñi na cha' ji'i Jesús. ⁹ Tsa bi' ti' cha' nti', cha' cacha' na ji'i ngu' cha' Jesús laca nu Xu'na na, lo'o jua'a tyucui tyiquee na jlya ti' na cha' ngua'ni ycu' Ndyosi cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya' ca su nguat-si'. Li' taca ji'i Ni cua'ni lyaá Ni ji'na, ¹⁰ cha' nde ne' cresiya ji'na ntsu'u cha' ji'i Jesús nu cua ngusñi na, lo'o la cui' jua'a nde tu'ba na ntsu'u cha' ji'i Jesús nu nchcui' na lo'o ñati; li' taca ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycu' Ndyosi,

lo'o jua'a cua'ni lyaá Ni ji'na ji' licaa cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu.

¹¹ Cua nscua chaca cha' lo quityi ji' ycuí Ndyosi ndi'ya: “Ni tsaca na, tya'a ngusñi na cha' ji' ycuí Ndyosi, ná ntsu'u cha' caca taja ti' na ji' Ni li'”. Jua'a nchcui' quityi. ¹² Sca ti cuayá' tyacua cha' bi' ji' ngu' judío, la cui' jua'a tyacua cha' bi' ji' ngu' xa' tsu', cha' sca ti ycuí Ndyosi nu Xu'na na laca loo ji' licaa ñati chalyuu; sca ti cuayá' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o licaa ñati nu jña cha' clyu ti' ji' ycuí Ni chacuayá' ji' Jesús. ¹³ Ndi'ya ndyu'u cha' nu nscua lo quityi cusu': “Cua'ni lyaá Ni ji' licaa ñati nu jña cha' clyu ti' ji' Ni chacuayá' ji' ycuí nu Xu'na na”.

¹⁴ Pana ná caca chcui' ngu' lo'o ycuí Ndyosi chacuayá' ji' Jesús si bilya xñi ngu' cha' ji' yu; jua'a ná caca xñi ngu' cha' ji' Jesús si bilya cuna ngu' cha' bi'; ni ná caca cuna ngu' cha' bi' si bilya caja ñati nu ta cha' bi' lo'o ngu'. ¹⁵ Pana ná tucui caca ji' tsa cha' ta cha' bi' lo'o xa' la ngu' si ná culo Ni cña ji' cha' tsa. Ndi'ya nchcui' quityi cusu': “Tso'o tsa nti' na lo'o tyalaa ngu' slo na cha' ta ngu' cha' tso'o ji' ycuí Ndyosi lo'o na, cha' culu'u ngu' ñi'ya caca cha' ti ti tyi' tyiquee na”. Jua'a nchcui' quityi.

¹⁶ Ná ndyuna tso'o licaa ñati cha' nu nda na lo'o ngu', nu lo'o ndacha' na ji' ngu' ñi'ya cua'ni lyaá Ni ji' ñati. La cui' jua'a ngua lo'o jyo'o Isaías cua sa'ni. “Ndyosi Xu'na ya, ná tucui ndu' tsiya' ti nu ngusñi cha' jinu'u nu nchcui' ya lo'o ngu'”, nacui' jyo'o bi'. ¹⁷ Pana nu na ni, cua ngusñi na cha' ji' Jesús nu ngua tya clyo, tya lo'o ndyuna na cha' tso'o nu cua nchcui' ngu' lo'o na cha' ji' Cristo.

¹⁸ Nti' na' xcua'ne na' sca cha' ji' cu'ma: ¿Ha bilya cuna ngu' judío cha' ji' Cristo lacua? Cua ndyuna ngu', cha' cua nscua sca cha' lo quityi cusu' nu nchcui' ndi'ya:

Tyucui ña'a chalyuu nguañi cha' nu nda ngu' lo'o;

licaa se' ndyalaa cha' nu nchcui' ngu', masi ca su cua tyijyu' la cua ndyalaa cha' bi'.

Jua'a nchcui' quityi. ¹⁹ Chaca cha' xcua'ne na' ji' ma' li': ¿Ha ná nda ngu' judío cuentya ñi'ya ndyu'u cha' bi' lacua? Sa'ni tsa nguscua jyo'o Moisés cha' ji' ngu' bi', ndi'ya nchcui' quityi bi':

Cua'ni na' cha' caca liye' ti' ma' ña'a ma' ji' xa' ñati nu si' ñati tso'o laca ngu' nti' ma', nacui' Ni.

Nacui' ma' cha' ple tsa ngu'; ná nchca cuayá' ti' ngu', nti' ma'.

Ta na' cha' ñasi' ti' ji' ma, xqui'ya cha' cua ngusñi ñati bi' cha' jna'; masi cu'ma ni, ná nti' ma' cuna ma' cha' jna', nacui' Ni.

²⁰ Lo'o jua'a liñi tsa cha' nu nda jyo'o Isaías nu ngua sa'ni cuentya ji' ycuí Ndyosi:

La cui' ñati nu bilya clyana ngu' cha' 'na, cua ngujui cha' jna' ji' ngu' juani, nacui' Ni.

Masi bilya jña ngu' sca cha' tso'o jna', cua nclyu'uloo na' ji' ngu' bi' juani.

²¹ Pana xa' ña'a nguscua jyo'o Isaías cha' ji' ngu' Israel: “Tyucui tsa ngusi' yana na' ji' ngu'”, nacui' Ni, “pana ná ndaquiya' ngu' bi' 'na tsiya' ti; xcu' na nxu' tya'a ti ngu' lo'o na’”. Jua'a nchcui' quityi.

Si'i licaa ngu' judío nu nguxtyanu ngu' ji' ycuí Ni

11 Ná nti' ycuí Ndyosi tsiya' ti cula'ya' Ni ji' ngu' judío, cha' laca ngu' ñati ji' ycuí Ni. Lo'o jua'a ycuí na' laca na' ngu' judío, cha' sca ti lo tañi na' lo'o jyo'o Abraham; laca na' tya'a jyo'o cusu' Benjamín. ² Nu ngua sa'ni ngusubi ycuí Ndyosi ji' ngu' Israel, cha' caca ngu' ñati ji' Ni; juani nga'aa culaya' Ni ji' ngu' bi'. ¿Ha ná ntsu'u ti' ma' cha' nu nscua lo quityi cuentya ji' nu Elías bi'? Sca jyo'o cusu' nu nda cha' ji' ycuí

Ndyosi lo'o ñati sa'ni ngua jyo'o Elías bi'; pana nu lo'o nhcui' Elías lo'o ycuí' Ndyosi, ngusta yu qui'ya jil'i ngu' Israel ndi'ya: ³“Ndyosi Xu'na na', cua ndyujui ngu' bi' jil'i lcaa ñati nu laca tu'ba jinu'u”, nacui nu Elías bi'. “Cua nguütyi ngu' jil'i lcaa su tlyu su ndu'ni tlyu ya jin-u'u nquicha'. Chaca tya na' ndyanu na' juani; lo'o jua'a na', cujuui ngu' jna' cua nti' ngu'”, nacui yu jil'i ycuí' Ndyosi. ⁴Li' ngxuacu Ni cha' jil'i yu bi': “Ná cube ti' nu'u. Tya ndu tya chcati mil tya'a ngu' qui'yu nu caca cña 'na, ñati nu bilya tyu sti' slo lcuí jo'ó Baal”, nacui Ni jil'i Elías. ⁵La cui' jua'a laca tyempo juani, si'i lcaa ngu' judío nu ngxu'tyanu ngu' jil'i ycuí' Ndyosi; tya ndi'i xi ñati nu cua ngusubi Ni jil'i, xqui'ya cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni jil'i ñati bi'. ⁶La cui' jua'a tya'na tsa ti' Ni ña'a Ni jil'na, bi' cha' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o na. Si'i na clyáa na jil'i nu cuxi xqui'ya sca cña nu ngua'ni ycuí' ca ti na, cha' ná ntsu'u cha' ñacu na cha' ycuí' Ndyosi ngua'ni lyaá jil'na si cua ngua'ni lyaá na jil'i ycuí' ca na, nti' na.

⁷Ndi'ya ngua li': Ná lcaa ngu' Israel ngua jil'i ngu' cua'ni ngu' cha' ca tso'o cresiya jil'i ngu' cuentya jil'i ycuí' Ndyosi, ñi'ya ngua ti' ngu' cha' cua'ni ngu'. Ñati nu ngusubi ycuí' Ndyosi jil'i ni, ngujui ñi'ya caca cha' bi' jil'i ngu'; pana nu xa' la tya'a ngu' Israel bi', tsa tyempo ti ndyacu' jyaca' ngu'. ⁸Ndi'ya nhcui' quityi cusu' cha' jil'i ngu' bi': “Nga'aa nda ycuí' Ndyosi chacuayá' cha' ca cuayá' ti' ngu' bi'. Laca ngu' bi' ñi'ya si ntsu'u cloo ngu', pana ná sca na ña'a ngu' tsiya' ti; laca ngu' ñi'ya si ntucúa' jyaca' ngu', pana ná nduna ngu' tsiya' ti. Lo'o jua'a ña'a ti ndu'ni ngu' bi' juani.” ⁹La cui' tya'a cha' nda jyo'o rey David, lo'o nacui yu ndi'ya: Quiña'a tsa cha' tso'o ngusta ycuí'

Ndyosi lo mesa jil'i ngu' Israel, pana cua ngunu'u cresiya jil'i ngu' xqui'ya cha' tso'o bi';

bi' cha' nhcube' Ni jil'i ngu', ñi'ya laca si na cua ndyú ngu' ne' sca lco'o, ñi'ya laca si na cua nclýu ngu' cha' ntyucua quee quiya' ngu'.

¹⁰Tso'o si caca cuityi' ti ngu', cha' nga'aa caca ña'a ngu'; tso'o si caca cña ti' jil'i ngu', cha' catsa hichu' ngu' tsiya' ti. Jua'a nscua lo quityi bi'.

Ñi'ya cua'ni lyaá Ni jil'i ngu' xa' tsu'

¹¹Chaca cha' ñacu na' juani: Nu lo'o nclýu ngu' judío bi', si'i na ngua cuxi jil'i ngu' tsiya' ti; xqui'ya cha' ná ndaquiya' ngu' bi' tsiya' ti jil'i ycuí' Ndyosi, bi' cha' ngujui la xi tyempo jil'i ngu' xa' tsu' cha' clyana ngu' jil'i ycuí' Ndyosi, cha' cua'ni lyaá Ni jil'i ngu'. Cua nti' ycuí' Ndyosi cha' ña'a ngu' judío ñi'ya ngusni ngu' xa' tsu' cha' jil'i ycuí' Ni, lo'o li' ña ngu' judío cha' clyu ti' jil'i ycuí' Ni cha' cua'ni lyaá Ni jil'i ycuí' ca ngu'. ¹²Jua'a ngua cha' tso'o la ndyuna ngu' tyucui ña'a chalyuu cha' jil'i ycuí' Ndyosi, masi cha' cuxi ngua'ni ngu' judío bi'. La cui' jua'a ngua tso'o la cha' jil'i ngu' xa' tsu' cuentya jil'i ycuí' Ndyosi, masi ngua cuxi la chalyuu jil'i ycuí' ngu' judío. Bi' cha' tlyu tsa cha' tso'o caca, nu lo'o xcutsa'a Ni tyiquee cua ña'a ca ngu' judío lo'o xñi ngu' cha' tso'o nu jil'i Jesús.

¹³Lo'o cu'ma' ngu' xa' tsu' ni, nti' na' ta na' xi cha' lo'o ma'. Ycuí' Ndyosi laca nu ngusubi 'na, cha' tsa'a na' ta na' cha' jil'i Jesús lo'o cu'ma' nu ndi'i ma' xa' tsu'. Nhcui' na' lo'o cu'ma' jua'a, xqui'ya cha' ndulo tsa cña nu nda Ni 'na. ¹⁴Nti' tsa na' cha' lo'o xi ngu' judío tya'a na' ña ngu' jil'i ycuí' Ndyosi, cha' ta Ni la cui' ti cha' tso'o nu ntsu'u jil'i ma' jil'i ngu' judío bi', cha' caca cua'ni lyaá Ni jil'i ngu' bi'. ¹⁵Nu lo'o ngulaya' Ni jil'i ngu' judío, li' ngua'ni Ni cha' caca stu'ba cha' jil'i ycuí' Ni lo'o ngu' xa' tsu'. Tso'o la tsiya' ti caca cha' lo'o quiñi cha' jil'i Ni lo'o ngu' judío chaca quiya', cha' li' caca jil'i lcaa ñati

ñi'ya laca si xa' ta Ni chalyuu ji'í ñati nu cua ngujui. ¹⁶ Cuentya ji'í ngu' judío ni, na ji'í ycuí' Ndyosi laca sca xlyá nu ndya' tya clyo, lo'o li' si cua nda ngu' tsa lo cua ji'í Ni, na ji'í ycuí' Ni laca ña'a tsaca ngulu' scua xlyá bi'. La cui' jua'a laca lo'o sca yaca nu ndyataa ngu' cha' caca cuentya ji'í ycuí' Ndyosi; lo'o caluu yaca bi', lo'o cuentya ji'í ycuí' Ni caca lcaa sta' yaca bi'. Ndi'ya ndyu'u tyucuaa cha' bi', cha' ñi'ya ngua jyo'o Abraham ñati ji'í ycuí' Ndyosi cha' ngusñi yu cha' ji'í Ni, jua'a laca lcaa ñati chalyuu ñati ji'í ycuí' Ndyosi, nu lo'o xñi ngu' cha' ji'í Ni.

¹⁷ Laca ngu' judío ñi'ya si laca ngu' sca yaca cuiñii, sca yaca olivo ni. Na cua ngusi'yu ycuí' Ndyosi ji'í tyuu tya'a sta' yaca bi', ngulotsu' Ni ji'í sta' yaca bi' li'; pana juani la cui' ca su ngutu-cua sta' yaca bi' nquicha', ndacua ngus-ca' Ni tyuu tya'a sta' yaca quixi', cha' xñi ca'a sta' yaca quixi' bi' ji'í yaca cuiñii bi'. Ñi'ya laca sta' yaca quixi', jua'a laca cu'ma ngu' xa' tsu', cha' cua ngujui la cui' cha' tso'o ji'í ma, ña'a cha' tso'o nu ntsu'u ji'í ngu' judío. Laca ma ñi'ya laca si sca ti suu yaca laca ma lo'o ngu' judío, si sca ti si'ye laca ma lo'o ngu' bi'. ¹⁸ Bi' cha' ná tso'o laca si culacua ti' ma cha' tso'o la cu'ma, cuxi la ngu' judío, nu ngu' nu laca ñi'ya laca sta' ycuí' yaca. Si jua'a nti' ma, tso'o la si tyi'u ti' ma cha' si'i cu'ma nu ndyu'ni cu'ú ma ji'í suu yaca bi', la cui' suu bi' laca nu nda cha' tso'o ji'í cu'ma.

¹⁹ Ná tyiquee' ñacui ma 'na: “Ca su ngusi'yu Ni ji'í sta' yaca bi', ca bi' ngujui su xñi ca'a ya ji'í yaca olivo bi'”, ñacui ma. ²⁰ Chañi cha' ji'í ma. Pana ndi'ya laca cha': cua ngulotsu' ycuí' Ndyosi ji'í ngu' judío ji'í yaca bi', xqui'ya cha' ná ngusñi ngu' cha' ji'í Ni; pana cu'ma ni, xqui'ya cha' ngusñi ma cha' ji'í ycuí' Ni, bi' ti cha' cua ngujui chacuayá' ji'í ma cha' xñi ca'a ma ji'í yaca bi' ca su ntucua

ma juani. Bi' cha' ná ntsu'u cha' cua'ni tyucuaa ti' ma lo'o ngu' judío bi'. Culacua tso'o ti' ma xi. ²¹ Ná ngua'ni ycuí' Ndyosi cha' clyu ti' ji'í ngu' judío, ngu' nu laca sta' ycuí' yaca bi'; ngusi'yu cu' Ni ji'í sta' bi'. Lo'o jua'a ná cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'í cu'ma, si jua'a xtyanu ma ji'í ycuí' Ni. ²² Cui'ya ma cuentya lacua, cha' taca ji'í Ni cua'ni tso'o Ni lo'o ñati, lo'o jua'a xa' tyempo taca ji'í Ni cua'ni tyaala Ni ji'í ñati, si jua'a nti' Ni. Tyaala tsa ngua'ni Ni lo'o ngu' bi', xqui'ya cha' ná ndaquiya' ngu' ji'í ycuí' Ni; lo'o jua'a tso'o ti cua'ni Ni lo'o cu'ma, si ña'a ti taquiya' ma ji'í Ni nu ndyu'ni tsa cha' tso'o lo'o ma. Si nga'aa taquiya' ma ji'í cha' nu nechui' Ni, la cui' jua'a culaya' Ni ji'í ma li'. ²³ Pana xa' quiñi cha' ji'í ycuí' Ndyosi lo'o ngu' judío, si xcutsa'a ngu' bi' cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'í ngu', si taquiya' ngu' ji'í ycuí' Ni chaca quiya'. Li' xñi ca'a ngu' ji'í suu yaca bi' chaca quiya', la cui' sel' bi' su ngutucua ngu'; taca ji'í ycuí' Ndyosi sta tso'o Ni ji'í ngu' judío chaca quiya' ca la cui' su tso'o su ngutucua ngu' clyo. ²⁴ Ná stu'ba cha' ji'í ma lo'o ngu' judío cua sa'ni la. Na cua ngulotsu' ti Ni ji'í ma ca su ngutucua ma lo sca suu yaca quixi'; li' cua ngus-ca' Ni ji'í ma, cha' xñi ca'a ma ji'í suu yaca cuiñii bi'. Pana si'i jua'a ndyaluu yaca bi' clyo. Lo'o nu ngu' judío ni, ná tlyu cña masi xa' sca' Ni ji'í ngu' lo la cui' suu yaca su ngutucua ngu' tya clyo; yala ti xñi ca'a ngu' ji'í suu yaca bi' chaca quiya', cha' sta' ycuí' yaca bi' laca ngu'.

Lo'o cua'ni lyaá Ni ji'í lcaa ngu' judío

²⁵ Cu'ma ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, nti' na' cha' caca cuayá' ti' ma cha' tucui re, sca cha' ji'í ycuí' Ndyosi nu ntsu'u cuatsi' ti nquicha'; lo'o caca cuayá' ti' ma cha' re, nga'aa chcui' ma cha' tyixi lo'o ngu' judío li'. Ndi'ya laca cha': Quiña'a tsa tya'a ngu' judío ntsu'u nu ndyacu' hique ngu' tsiya' ti, cha' ná

caca cuna ngu' cha' ji'i Jesús; ña'a cuayá' nu tye cuna lcaa ngu' xa' tsu' nu nga'a cha' xñi cha' ji'i Jesús, ²⁶ li' cua'ni lyaá ycu'i Ndyosi ji'i lcaa ngu' nu chañi ca tya'a ñati ji'i Israel. Ndi'ya nscua cha' lo quityi cusu':

Tya'a nu cua'ni lyaá ji'i ma, nde quichi Sión bi' tyu'u yu caa yu.

Culotsu' yu bi' lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu' Israel tya'a yu,

²⁷ lo'o li' cuityi na' lcaa qai'ya nu ntsu'u ji'i ngu' bi', nacu'i ycu'i Ndyosi.

Li' tyu'u tucua cha' nu nguxquiñi na' lo'o ngu' bi' nu ngua sa'ni.

Jua'a nchcui' quityi.

²⁸ Tya'a cusuu ycu'i Ndyosi laca ngu' judío juani, xqui'ya cha' ná jlya ti' ngu' cha' chañi cha' cua ngua'ni lyaá Ni ji'i ngu'; bi' cha' cua ngujui la xi tyempo ji'i cu'ma ngu' xa' tsu', cha' xñi ma cha' ji'i Jesucristo xqui'ya ngu' judío. Pana ña'a ti tya ntsu'u tsa tyiquee ycu'i Ndyosi ña'a Ni ji'i ngu' bi', xqui'ya cha' cua ngusubi Ni ji'i jyo'o cusu' ji'i ngu' bi' tya clyo cha' caca ngu' ñati ji'i Ni. ²⁹ Ná tya'achu' ycu'i Ni ji'i sca cha' nu cua nda Ni lo'o na, ná culaya' Ni ji'i sca ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o ycu'i Ni. ³⁰ Lo'o jua'a cu'ma, ná ndaquiya' ma cha' ji'i ycu'i Ndyosi cua sa'ni la; pana tya'na ti' Ni ña'a Ni ji'i ma nu lo'o nga'aa jlya ti' ngu' judío ji'i Ni. ³¹ Masi ná ndaquiya' ngu' judío bi' ji'i ycu'i Ndyosi juani, pana la cui' jua'a cua'ni tya'na ti' ycu'i Ndyosi ji'i ngu' bi' ca nde loo la, ñi'ya nu ndu'ni tya'na ti' Ni ji'i ma. ³² Sca ti cuayá' nguxtyanu Ni ji'i lcaa ñati chalyuu cha' ná taquiya' ngu' ji'i ycu'i Ni, si jua'a nti' ngu', cha' jua'a ná ntaja'a ngu' taquiya' ngu' ji'i Ntsiya' ti. Pana tiya' la li' caca ji'i ycu'i Ni cua'ni tya'na ti' Ni ji'i ngu' lo'o clyana ngu' ji'i Ni chaca quiya'.

³³ Tlyu tsa cha' tso'o ndyu'u ca slo ycu'i Ndyosi; lcaa cha' nchca cuayá' ti' Ni, lcaa cha' jlo ti' ycu'i Ni. Sca ti ycu'i Ndyosi jlo ti' na ca laca nu lija

nde loo la, sca ti ycu'i Ndyosi jlo ti' na laca nu ndu'ni ycu'i Ni. Ndi'ya cha' nscua lo quityi cusu' cuentya ji'i cha' bi': ³⁴ "¿Tilaca caca cuayá' ti' ñi'ya laca cha' nu ca'ya hique ycu'i Ni? ¿Ha ntsu'u ñati nu nchca ji'i ta sca cui' lo'o ycu'i Ndyosi? ³⁵ Ná caja ñi'ya nu ta na sca na nu jña ycu'i Ni, cha' tiya' la tya Ni caya' ji'i ji'na." ³⁶ Lcaa na nu ntsu'u chalyuu, na ji'i ycu'i Ndyosi laca bi', cha' cua ngüiñá ycu'i Ni lcaa na, cha' caca bi' cña ji'i Ni. Nga'aa caca tye cha' cua'ni tlyu na ji'i ycu'i Ndyosi. Lo'o jua'a chañi tsa cha' bi'.

**Ta na tyucui ña'a na ji'i ycu'i
Ndyosi cha' xcui' na tyi'i
na chalyuu cuentya ji'i Ni**

12 Cu'ma ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, xqui'ya cha' lye tsa ndu'ni tya'na ti' Ni ji'na, bi' cha' nchcui' na' lo'o ma juani. Ta ma tyucui ña'a ma ji'i ycu'i Ndyosi, cha' cua'ni ma cua ña'a ca cña nu nti' Ni cha' cua'ni ma nde chalyuu; ta ma tyucui ña'a ma ji'i Ni cha' xcui' na tyi'i ma chalyuu cuentya ji'i ycu'i Ni, cha' laca ma ñi'ya nti' sca msta lu'ú ti. La cui' jua'a nti' ycu'i Ndyosi, cha' laca ma ñati ji'i Ni. Na cua laca ntsu'u cha' cua'ni ma jua'a. ² Nga'aa ta ma tyempo cha' tatsaa ngu' ji'i ma cha' cua'ni ma cha' cuxi; xa' ña'a tyi'i ma chalyuu juani, cha' cua nchcutsa'a Ni lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ma. Bi' cha' caca cuayá' ti' ma cua ña'a ca cña nu nti' ycu'i Ndyosi cha' cua'ni ma: ña'a cña laca nu tso'o la cha' cua'ni ma, ña'a cña nu ndiya la ti' ycu'i Ndyosi ji'i, ña'a cña nu tyu'u tso'o la ji'i ma su cua ndye cha' bi'; lcaa cha' bi' caca cuayá' ti' ma li'.

³ Tlyu tsa cha' tso'o nu ngua'ni ycu'i Ndyosi lo'o na', nu lo'o nda Ni cña jna'; bi' cha' nchcui' tsa na' lo'o ma juani, cha' nga'aa cua'ni tyucuaa ti' ma lo'o xa' ñati. Nga'a cha' culacua ti' ma cha' lcaa cña nu cua nchca ji'i ma juani, Cristo ngua'ni

cha' caca jil'i mā, nu lo'o ngusñi mā cha' jil'i Ni. ⁴Tyuu tsa tya'a tyijya ntsu'u laja cuaña' scaa na, pana scaa cña ntsu'u jil'i scaa tyijya bi'. ⁵Lo'o jua'a laca na, leaa tya'a na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, cha' masi tyuu tsa ngu' tya'a na, pana sca ti taju ñati laca na lo'o tya'a na; sca ti ñati laca tsaca na, pana leaa na stu'ba ti ntsu'u cha' ji'na lo'o tya'a na.

⁶Xi xa' la cña nchca cua'ni sa scaa na, ña'a cña nu nda Ni chacuayá' cha' cua'ni scaa na, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni ji'na. Nu lo'o ntsu'u ngu' tya'a mā nu nchca jil'i ngu' chcu' ngu' sca cha' nu nti' ycu' Ndyosi ta Ni lo'o mā, bi' cña cua'ni ngu' lacua. La cui' ñi'ya nduna ngu' bi' cha' nu nda ycu' Ndyosi, ñi'ya ngusñi ngu' cha' bi', la cui' jua'a ta ngu' cha' bi' lo'o mā. ⁷Lo'o nchca jil'i tsaca mā xtyucua mā jil'i tya'a mā, tyucui tyiquee mā xtyucua mā jil'i ngu' bi' lacua. Lo'o nchca jil'i tsaca mā culu'u mā cha' liñi jil'i tya'a mā, tyucui tyiquee mā culu'u mā cha' bi' jil'i ngu' lacua. ⁸Nu lo'o ta mā sca cui' cuentya jil'i ycu' Ndyosi lo'o ngu', tyucui tyiquee mā ta mā cha' bi' lacua. Nu lo'o ta mā cha' xlya'be jil'i ngu', tyucui tyiquee mā ta mā cha' tso'o jil'i ngu' lacua. Si laca mā loo jil'i ngu' tya'a mā, cui'ya mā cuentya cha' tso'o ti cua'ni mā lacua. Nu lo'o cua'ni tya'na ti' mā jil'i ngu', tso'o ti caca tyiquee mā laja lo'o cua'ni mā cña bi' cuentya jil'i ngu' li'.

Ñi'ya nu tso'o la tyi'i na chalyuu si ñati jil'i ycu' Ndyosi laca na

⁹Cua'ni mā cha' tso'o tsa caca tyiquee mā ña'a mā jil'i xa' la ñati, cha' si'i sca cha' nu nda ti mā laca bi', nu lo'o chcu' tso'o mā lo'o ngu', masi lo'o cua'ni mā cha' tso'o lo'o ngu'. Nga'aa taquiya' mā jil'i cha' cuxi, tyucui tyiquee mā clyana mā jil'i cha' tso'o. ¹⁰Ndi'ya caca tyiquee mā ña'a mā jil'i ngu' tya'a ntsu'u cha' jil'i mā lo'o Cristo: caca ñi'ya si laca ngu' bi'

tya'a ngula mā tsiya' ti; bi' cha' cua'ni ch'i mā loo tya'a mā, xti ti cha' tyu'u tyiquee ycu' ca mā li'.

¹¹Ná cua'ni taja mā lo'o cua'ni mā cña jil'i ycu' Ndyosi; na cua ndyanu Xtyi'i ycu' Ndyosi ca ne' cresiya jil'i mā, bi' cha' caca tlyu tyiquee mā cha' cua'ni la mā cña bi'.

¹²Ndu'ni cha' tso'o tsa caca tyiquee mā lo'o jatya mā jil'i ycu' Ndyosi cha' caa Ni cua'ni lyaá Ni jil'i mā. Ná xtyanu mā jil'i cha' bi', masi ti'i tsa xcube' ngu' jil'i mā su ndi'i mā chalyuu. Lcaa tsa chcu' mā lo'o ycu' Ndyosi Sti na.

¹³Nu lo'o lyiji sca na jil'i sca ngu' tya'a ngusñi mā cha' jil'i Cristo, nga'a cha' tya'be cha' tso'o nu ntsu'u jil'i ycu' ca mā, cha' ta mā na jil'i ngu' bi', na laca nu lyiji jil'i ngu'. Lcaa tyempo ta mā to' tyi mā cha' tyi'i ñati nu liyya ti.

¹⁴Chcu' mā lo'o ycu' Ndyosi cuentya jil'i ñati nu ndyu'ni lya' ti' jil'i mā; pana ná jña mā cha' tyanu yabe' jil'i ngu' bi', masi xcui' cha' tso'o ti jña mā cuentya jil'i ngu' bi'.

¹⁵Cua'ni chaa ti' mā lo'o xa' ñati, nu lo'o ña'a mā jil'i ngu' cha' chaa ti' ngu' ndi'i ngu'; lo'o jua'a tso'o si caca xñi'i ti' mā lo'o ngu', nu lo'o ña'a mā cha' xñi'i ti' ti' ngu' ndi'i ngu'. Cua'ni mā cha' caca stu'ba tyiquee mā lo'o xa' ñati.

¹⁶Sca ti cha' chcu' mā lo'o leaa ngu' tya'a ntsu'u cha' jil'i mā lo'o Jesucristo; ná cua'ni tyucuaa ti' mā lo'o ngu' ti' tya'a mā, tso'o ti chcu' mā lo'o ngu' bi'. Stu'ba ti tya'a mā lo'o ngu' bi', ná culacua ti' mā cha' nchca la jil'i ycu' ca mā.

¹⁷Nu lo'o cuxi ti cua'ni ngu' lo'o mā, ná tya mā cha' cuxi jil'i ngu' chaca quiya'; clyana mā sca cña tso'o nu caca cua'ni mā cuentya jil'i ngu', cha' jua'a ña'a tsa ñati ji'na. ¹⁸Cua'ni mā cha' cajá ñi'ya tyi'i tso'o ti mā lo'o leaa ñati, cha' ná caja tya'a cusuu mā. ¹⁹Cu'ma tya'a tso'o na', ni sca quiya' ná xtyacui mā cha' cuxi jil'i ngu' nu cua'ni lya' ti' jil'i mā, masi ta mā

tyempo ji'ḷi ycuí' Ndyosi cha' xcube' Ni ji'ḷi ngu' bi'. Tso'o la jua'a. La cui' jua'a ndyu'u cha' nu nscua lo quityi cusu' ndi'ya: “Cña 'na laca cha' caca ñasi' na' ji'ḷi ngu', cha' ta na' nu ti'ḷi ji'ḷi ngu', nacui' Ni”. Bi' laca cha' liñi nu nda ycuí' nu Xu'na na lo'o na. ²⁰Lo'o jua'a tya nda Ni xi xa' la cha': “Nu lo'o ngu'jui jbi'ña ji'ḷi tya'a cusuḷi ma”, nacui' Ni, “tso'o la si ta ma na cacu ngu' bi'; nu lo'o ngu'ityi tsa tya'a cusuḷi ma hitya, ta ma na co'o ngu' li'. Jua'a ta ma sca cha' tyuju'u ti' ji'ḷi ngu'.” Jua'a cha' nscua lo quityi. ²¹Bi' cha' nga'aa ta ma tyempo ji'ḷi nu cuxi cha' cua'ni bi' ngana ji'ḷi ma. Juani taca tyijiloo ma ji'ḷi nu cuxi, xqui'ya cha' xcui' cha' tso'o ndyu'ni ma.

13 Lcaa cu'ma ngu' tya'a na, nga'a cha' taquiya' ma ji'ḷi ngu' nu laca cña. Ycuí' Ndyosi laca nu cua nda chacuayá' ji'ḷi ngu' bi', cha' caca ngu' loo ji'na; ná ntsu'u chaca nu taca ta chacuayá' bi' ji'ḷi ngu'. ²Bi' cha' lacua, nu lo'o xuu tya'a na lo'o ngu' nu laca cña, laca ñi'ya si nxuu na lo'o ycuí' Ndyosi, cha' ycuí' Ni ngusta Ni ji'ḷi ngu' bi' cha' caca ngu' loo ji'na. Si jua'a xuu tya'a na lo'o ngu', caja ñi'ya nu xcube' ngu' ji'na li'; ³pana ná caca xcutsii ngu' nu laca loo ji'na si cña tso'o ti ndyu'ni na, sca ti ji'ḷi ngu' xña'a xcutsii ngu' bi'. Si chañi cha' nti' ma cha' ná cutsii ma ji'ḷi ngu' nu laca cña, xcui' cha' tso'o ti cua'ni ma li'. Ná tyiquee' lo'o ngu' nu laca cña bi' cua'ni chḷi ngu' loo ma, si jua'a xcui' cha' tso'o ti ndu'ni ma. ⁴Chacuayá' ji'ḷi ycuí' Ndyosi laca ngu' bi' loo ji'na, cha' taca xtyucua ngu' ji'na; pana si cua'ni ma cha' cuxi, li' ntsu'u cha' cutsii ma, cha' ntsu'u chacuayá' xcube' ngu' bi' ji'ḷi ma li'. Chacuayá' ji'ḷi Ni laca ngu' bi' loo ji'na lacua, cuentya ji'ḷi Ni nchcubé' ngu' ji'ḷi ngu' cuxi; ⁵bi' cha' ntsu'u cha' taquiya' ma ji'ḷi cha' nu nchcui' ngu' bi'. Xcube' ngu' bi' ji'na si ná taquiya' na ji'ḷi ngu'. Lo'o jua'a jlo ti' na cha' nga'a cha'

taquiya' na ji'ḷi ngu' bi', xqui'ya cha' liñi nu ntsu'u hique scaa na. ⁶La cui' jua'a sca cha' tso'o laca si tya ma lcaa cña cña loo nu jña ngu' bi' ji'ḷi ma, cha' msu ji'ḷi ycuí' Ndyosi laca ngu' nu laca cña bi', cha' bi' laca cña nu nda Ni ji'ḷi ngu' bi', cha' cua'ni ngu' nde chalyuu.

⁷Tya ma ji'ḷi ngu' laca cña lcaa na nu ntsu'u chacuayá' ji'ḷi ngu' cha' jña ngu' ji'ḷi ma. Ná tyacui ma cña cña loo, ni ná tyacui ma cña ji'ḷi sca cña nu cua ngua'ni ngu'; tya ma caya' bi' ji'ḷi ngu'. Lo'o jua'a cua'ni tlyu ma ji'ḷi ngu' bi', cua'ni chḷi ma loo ngu', tucua ma cña ji'ḷi ngu' bi'. ⁸Nga'aa su'ba ma tane' hichu' ma. Sca lo ti cña lyiji cha' cua'ni ma lo'o xa' ñati, cha' tso'o tsa cua'ni ma ña'a ma ji'ḷi ngu'; cua laca ndyu'ni ma lcaa cña nu ngulo ycuí' Ndyosi ji'na, nu lo'o tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'ḷi tya'a ñati ma. ⁹Tyuu lo cña ngulo Ni ji'ḷi ñati nu lo'o nda Ni cha' lo'o Moisés nu ngua sa'ni; ndi'ya nacui' Ni: “Ná tyu'u cha' ji'ḷi ma lo'o clyo'o xa' ñati”, nacui' Ni. “Ná cujuui ma ji'ḷi tya'a ñati ma. Ná cuaana ma na nu ntsu'u ji'ḷi tya'a ñati ma. Ná tyacui ti' ma na nu ntsu'u ji'ḷi tya'a ñati ma”, nacui' Ni. Sca ti cuayá' ndyu'u lcaa cha' bi' lo'o chaca cha' nu nchcui' quityi re: “Ntsu'u cha' cua'ni tya'na ti' ma ji'ḷi tya'a ñati ma, ñi'ya laca si ndu'ni tya'na ti' ma ji'ḷi ycuí' ca ma”, nacui' Ni. ¹⁰Nu lo'o ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'ḷi tya'a ñati na jua'a, ná taca cua'ni na cha' cuxi lo'o ngu' bi' li'. Bi' cha' na cua ndye ndyu'ni na lcaa cña nu ngulo ycuí' Ndyosi ji'na, nu lo'o cua'ni tya'na ti' na ji'ḷi tya'a ñati na, cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'ḷi ngu'.

¹¹Cua'ni ma cha' tyi'u ti' ma lcaa cha' bi'. Cua jlo ti' ma cha' cua ndyalaa hora cha' clyana na ji'ḷi ycuí' Ndyosi; bi' cha' juani que ti' ma lacua, cha' tii ti ti' ma tyi'ḷi ma chalyuu. Cua tyaa ti ycuí' Jesús cha' cua'ni lyaá Ni ji'na, cha' caqui'ya Ni ji'na. Nu lo'o ngusñi na cha' ji'ḷi Jesús tya clyo, li' ngua ti' na cha' tya lyiji

tsa tyalaa tsá bi' cha' tyaa ycuí' Jesús; pana juani cua ngulala ti tyalaa tsá bi'.
 12 Ñi'ya laca chalyuu talya, jua'a laca lo'o ndi'i na chalyuu, xqui'ya cha' cuxi nu ntsu'u ji'na. Pana juani cua tye ti talya bi', cua tyaa ti Cristo cha' culotsu' Ni cha' cuxi bi'. Li' caca chalyuu ji'na ñi'ya si cua ngxee tso'o, cha' lubii tsa xee caca li'. Bi' cha' nga'a cha' xtyanu na ji'i cha' cuxi nu ndu'ni ngu', cha' cuxi tsa tyiquee ngu' nu ndya'a chalyuu talya bi'. Cua'ni cho'o na tyucui ña'a na, cha' ngu-ula tsa cua'ni na cña cuentya ji'i Cristo nde chalyuu, ñi'ya si laca na sendaru ji'i Cristo. 13 Clyana na ñi'ya caca tyi'i tso'o ti na lo'o ñati, ñi'ya si laca na ñati nu xcui' ndya'a ndacua ti su caca ña'a ñati ji'na. Li' ná tso'o laca si culiji na chalyuu ji'na jua'a ti lo'o ndya'a na cha' cu'bi na, masi xa' la juersa ji'na culiji na lo'o xcui' ndi'i ti na ta'a. Ná tso'o bi'. Lo'o jua'a ná ntsu'u cha' cua'ni suba' na lo'o xa' ñati, ná ntsu'u cha' clyana na xa' la cha' cuxi nu cua'ni na lo'o ñati; ni nga'aa clyana na cha' cusuu lo'o ngu', nga'aa cua'ni liye' ti na ji'i ngu'. 14 Ta mā chacuayá' cha' caca loo ycuí' Jesucristo nu Xu'na na ji'i tyucui ña'a mā; nga'aa taquiya' na ji'i laca lo cha' cuxi, cha' nu tiji' tsa ti na ji'i xqui'ya cha' laca na ñati ti.

Ná chcuí' ngu' cha' cuxi ji'i xa' la ñati ty'a ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o Cristo

14 Tso'o ti chcuí' mā lo'o sca ñati ty'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, masi tya lyiji ca cuayá' tso'o ti' cha' bi'; ná xuu ty'a mā lo'o nu ñati bi' xqui'ya sca cha' nu ná nchca cuayá' tso'o ti'.
 2 Ntsu'u ñati nu jlya tsa ti' ji'i Cristo, bi' cha' ná ntsii ngu' cacu ngu' leaa lo na. Xa' la ñati nu ná jlya tso'o ti' ji'i Cristo, ntsii ngu' bi' si cua'ni ngu' cha' cuxi xqui'ya sca na cacu ngu'; bi' cha' ná ntaja'a ngu' bi' cacu ngu' cuaña'. Ndacu ngu' si'yu, ndacu ngu' cuu, ndacu ngu' caatya, tsa bi' ti na ndacu ngu' bi'. 3 Pana

nu ngu' nu ná ntsii ndacu cuaña' ni, ná tso'o si xtyí lo'o ngu' ji'i xa' la ty'a ngu' nu ntsii cacu bi'. La cui' ti cha', nu ngu' nu ntsii cacu cuaña' bi', ná tso'o si chcuí' cuxi ngu' bi' ji'i ngu' nu ndacu leaa lo na nu nda ycuí' Ndyosi cha' cacu na, cha' cua nda Ni chacuayá' ji'i ngu' cha' caca ngu' sñi' ycuí' Ni. 4 Ná tso'o si chcuí' cuxi mā ji'i xa' la ñati ty'a ngusñi na cha' ji'i Ni. Ycuí' Ndyosi laca Xu'na ngu', si'i cuentya ji'i cu'mā laca ngu' bi'; cuentya ji'i ycuí' Ndyosi laca cña nu ndyu'ni ngu', si cha' tso'o ndyu'ni ngu', si cha' cuxi ndyu'ni ngu'. Lo'o jua'a ná tyacua cha' cuxi ji'i ngu' xqui'ya cha' bi', cha' lo'o ngu' bi' ngusñi ngu' cha' ji'i ycuí' nu Xu'na na; jua'a xtyucua Ni ji'i ngu', cha' tyi'i tso'o ti ngu' chalyuu cuentya ji'i ycuí' Ni.

5 Ntsu'u ngu' ty'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo nu ndu'ni tacati ji'i sca tsá, ná ntsu'u cha' ji'i xa' la tsá cuentya ji'i ngu' bi'; xa' la ñati nchcuí' cha' na ji'i ycuí' Ndyosi laca leaa tsa. Ta mā chacuayá' cua'ni scaa ñati tsa ña'a nu ncyacua ti' ycuí' ca ngu'. 6 Si tacati tsa sca tsá cuentya ji'i tsaca ngu', bi' laca tsá nu nga'a cha' cua'ni chi' ngu' bi' loo ycuí' Ndyosi lacua; lo'o jua'a taca cua'ni chi' nu xa' la ñati loo ycuí' Ndyosi, masi ná ntsu'u cha' tacati ji'i ngu' lo'o tsá bi'. La cui' jua'a ndyu'u cha' lo'o ñati nu ná ntsii cacu cuaña' bi'; xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' ji'i ycuí' Ndyosi, bi' cha' ná ntsii ngu' bi'. Ndyo ngu' xlya'be ji'i ycuí' Ni lo'o ndacu ngu' ji'i. Lo'o nu ntsii cacu cuaña' bi' ni, la cui' ti xqui'ya ycuí' Ndyosi ntsii ngu' cacu ngu' ji'i; lo'o ngu' bi' ndya ngu' xlya'be ji'i ycuí' nu Xu'na na cha' nda Ni na cacu ngu'.

7 Ntsu'u cha' caca na cña ji'i Ni, masi tya lu'ú na, masi cajaa na. Si'i cha' ji'i ycuí' ti na ndi'i na chalyuu, si'i cha' ji'i ycuí' ti na cajaa na; 8 cha' caca na cña ji'i ycuí' Ndyosi, bi' cha' ndi'i na lo yuu chalyuu. Nu lo'o ntsu'u cha' cajaa na,

cha' ji'í Ni laca li', cha' na ji'í ycuí' Ni laca na, masi tya lu'ú na, masi cua ngu-juii na. ⁹Cua ngujuii Cristo, lo'o jua'a cua ndyu'ú Cristo chaca quiya', cha' ca cuayá' ti' lcaa ngu' cha' ycuí' Ndyosi laca Xu'na lcaa jyo'o nu ngusñi cha' ji'í Ni nu lo'o nguti'í ngu' chalyuu. Lo'o jua'a ycuí' Ni laca Xu'na ñati' nu jlya ti' ji'í Ni nde chalyuu juani.

¹⁰Ñati' ji'í Cristo laca cua ña'a ca ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'í Ni, bi' cha' ná nga'a cha' chcuí' cuxi ma' ji'í cña nu ndu'ni scaa ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo. Ná chcuí' cuxi ma' ji'í ngu' bi', ñi'ya nu ngua'ni ma' tya tsubi' la; ntsu'u cha' tyalaa tsá bi' lo'o tyaa lcaa tya'a na ca su ntucua ycuí' Ndyosi. Nde loo ycuí' Ni tsatu' na li', cha' cua'ni cuayá' Ni ji'na. ¹¹Ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu' nu nacuí' ycuí' Ndyosi ndi'ya:

Ycuí' Ndyosi lu'ú laca na', nacuí' Ni, nga'a cha' tyatu' sti' lcaa ñati' nde loo su ntucua na',
cha' chcuí' liñi ngu' lo'o tya'a ñati' cha' laca na' ycuí' Ndyosi Sti ngu'.

¹²Bi' cha' lacua, lcaa na lo'o tya'a na nga'a cha' xacuí' na cha' ji'í ycuí' Ndyosi lo'o tyalaa tsá bi', lcaa cha' ñi'ya nu ngua'ni scaa na lo'o ñaa na chalyuu.

Ná ta ngu' tyempo ji'í tya'a ngu' cha' tya'achu' ngu' ji'í Jesús

¹³Nga'aa chcuí' cuxi ma' ji'í cña nu ndyu'ni scaa ngu' tya'a ngusñi ma' cha' ji'í Jesús lacua. Ndi'ya cua'ni ma' juani: nga'aa ta ma' tyempo ji'í ngu' tya'a ma' cha' cua'ni ngu' cha' cuxi xqui'ya cu'-ma. ¹⁴Cua nchcuí' Cristo lo'o na', cua jlo ti' na' cha' ni sca na cuxi ná nda ycuí' Ndyosi cha' cacu ñati'; lcaa na nu ndacu ñati' chalyuu, na tso'o laca bi'. Pana ntsu'u ñati' nu ná nchca cacu sca na, xqui'ya cha' nti' ti ngu' cha' na cuxi laca bi'; cuxi tsa laca na bi' cuentya ji'í ngu' bi' si cacu ngu' ji'í li'. ¹⁵Lo'o ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'í ma' lo'o Jesús ni,

si ña'a ngu' cha' ndyacu ma' sca na nu ná ntsu'u chacuayá' cacu ycuí' ngu', nti' ngu', chiya'a culacua ti' ngu' bi' li'; ñi'ya laca si ná tso'o ntsu'u tyiquee ma' ña'a ma' ji'í ngu', bi' cha' ndyacu ma' na bi' culacua ti' ngu'. Ná tso'o jua'a. Ná ntsu'u chacuayá' ji'í ma' cacu ma' na laca nu nti' ti ma', si jua'a cua'ni ma' cha' xtyanu ngu' tya'a ma' cha' ji'í Cristo xqui'ya cha' ndyacu ma' na bi'. Lo'o ngu' bi', laca ngu' cuentya ji'í ycuí' Ndyosi; xqui'ya ngu' bi', bi' cha' ngujuii Cristo. ¹⁶Masi ndi' tso'o ti ma', ná nga'a cha' ta ma' tyempo ji'í ngu' cha' chcuí' ngu' cha' cuxi ji'í cña nu ndyu'ni ma' xqui'ya cha' ndyacu ma' na bi'. ¹⁷Nu lo'o laca ycuí' Ndyosi loo ji'na ni, ná ndulo tsa cha' ji'na cuentya ji'í sca na nu ndacu na, sca na nu co'o na; nu ndulo tsa ji'na laca cha' tyaa Xty-i'í ycuí' Ndyosi tyanu ne' cresiya ji'na, cha' ca tso'o cresiya ji'na xqui'ya Jesús. Bi' cha' ti' ti taca tyi'í tyiquee na chalyuu, taca ca chaa ti' na xqui'ya ycuí' Ndyosi; lcaa cha' bi' caca nu lo'o laca Ni loo ji'na. ¹⁸Li' tso'o ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni ji'í ma', lo'o jua'a ñati' chalyuu cua'ni chi' ngu' loo ma', si cua'ni ma' lcaa ña'a cña nu ngulu'u Cristo ji'na.

¹⁹Tso'o lacua. Lcaa tya'a na nga'a cha' clyana na cua ña'a ca cha' nu cua'ni cha' caca tyi'í tso'o na lo'o tya'a ñati' na, ña'a cha' nu cua'ni cha' xtyucua na ji'í tya'a ñati' na, cha' tso'o ti tyi'í na cuentya ji'í Cristo; ²⁰ná cua'ni ñu'u ma' ji'í cña nu ndyu'ni ycuí' Ndyosi xqui'ya sca na nu ndacu ma'. Chañi cha' tso'o tsa laca lcaa na nu nda Ni cha' cacu ñati', pana caca cuxi na bi' cuentya ji'í ma', si ntsu'u ngu' nu xtyanu cha' ji'í Jesús xqui'ya cha' ndacu ma' ji'í. ²¹Tso'o la masi ná cacu ma' cuaña' tsiya' ti, masi ná co'o ma' lcui tsiya' ti, si nti' ma' cha' cuxi laca na bi' cuentya ji'í tya'a ñati' ma'. Ni sca na ná cua'ni ma' nu cua'ni cha' tya'achu' ngu' tya'a ma' ji'í Jesús, cha' cua'ni ngu' cha' cuxi, cha' quiñu'u cre-

siya ji'í ngu'. ²² Nu lo'o nti' mā cha' tso'o tsa cuentya ji'í ycuí' Ndyosi laca sca cña nu ndu'ni mā, masi ntsu'u ñati' nu ná ndiya ti' cha' ndu'ni mā jua'a, tsiya' ti cua'ni mā cña bi' li' ca su nga'a ycuí' ti mā, ca su ña'a sca ti ycuí' Ndyosi ji'í mā. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ñati' nu ngui'í ndu'ni jua'a, ná ntsu'u cha' culacua tsa ti' ngu' bi'; cua jlo ti' ngu' bi' cha' si' cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. ²³ Pana ná tso'o ndyu'ni ñati' lo'o ndyacu cuaña' si nti' ngu' cha' cuxi laca cha' bi' cuentya ji'í ycuí' Ni; qui'ya laca ji'í ngu' bi', cha' si' na tyucui tyiquee ngu' ndyacu ngu' cuaña' bi' li'. Lcaa cña nu ndyu'ni na cha' siya' ti tyiquee na, qui'ya ji'na laca bi'.

Si'i xcuí' cña ji'í ycuí' ca na nu tyu'u tyiquee na

15 Lcaa na nu nguula ti' tyiquee na xqui'ya cha' ngusñi na cha' ji'í Cristo, ntsu'u cha' talo tyiquee na ji'í tya'a ngusñi na cha' ji'í Cristo nu tya ly-iji xñi tso'o cha' bi'; ntsu'u cha' xtyucua na ji'í ngu'. Si'i xcuí' cña ji'í ycuí' ca na nu nga'a cha' tyu'u tyiquee na ji'í; ² clyana na ñi'ya caca cha' caca tso'o ji'í ngu' tya'a na nu nga'a cacua ti slo na. Xtyucua na ji'í ngu' bi', cha' tyatí la ti' tyiquee ngu' lo'o jlya ti' ngu' ji'í Cristo; ³ ñi'ya nu ngua'ni ycuí' Cristo, ni sca cña ná ngua'ni yu cha' ji'í ti yu. Cua ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi' cusu', sca cha' nu nda yu lo'o ycuí' Ndyosi Sti yu ndi'ya: "Lcaa cha' cuxi nu nchcui' ngu' jinu'u, cua ndyanu cha' bi' hichu' na; yabe' nu ngusta ngu' jinu'u laca bi'". ⁴ Lcaa quityi' nu nguscua jyo'o cusu' tya sa'ni la ni, nclyu'u quityi' bi' ji'na ñi'ya nu caca jatya na ji'í sca cha' nu lijya nde loo la; nda quityi' cha' lo'o na ñi'ya xtyucua ycuí' Ndyosi ji'na cha' talo tsa tyiquee na laja lo'o ndu' ti' na ji'í Ni. ⁵ Lo'o jua'a cua nti' ya cha' xtyucua Ni ji'í cu'ma, la cui' nu sca ti ycuí' Ndyosi nu nxyucua ji'í lcaa na cha' talo tyiquee na, nu ndu'ni cha'

ca tlyu tyiquee na. Xtyucua Ni ji'í cu'ma, cha' jua'a talo tyiquee mā ji'í tya'a ntsu'u cha' ji'í mā lo'o Ni, cha' caca stu'ba tyiquee mā lo'o tya'a mā xqui'ya Jesucristo. ⁶ Lo'o ngua stu'ba cha' ji'í mā lo'o tya'a mā, li' sca ti cha' taca tyu'u tyiquee mā, sca ti cha' taca tyu'u tu'ba mā lo'o cua'ni tlyu mā ji'í ycuí' Ndyosi Sti na, nu laca Sti Jesucristo nu Xu'na na.

Nduna ngu' xa' tsu' cha' tso'o nu nda Jesús

⁷ Ñi'ya tso'o tsa nchcui' Cristo lo'o mā, jua'a nga'a cha' chcui' tso'o mā lo'o tya'a ñati' mā, cha' caja ñi'ya cua'ni tlyu ngu' ji'í ycuí' Ndyosi lo'o ña'a ngu' ji'í mā. ⁸ Cua ñaa Cristo cha' cua'ni lyaá yu ji'í ngu' judío, ñi'ya nu ngüñi cha' ji'í ycuí' Ndyosi lo'o jyo'o cusu' ji'í ya sa'ni la; caca cuayá' ti' na jua'a cha' liñi tsa cha' nu nda Ni lo'o jyo'o cusu' bi'. ⁹ Ñaa nu Cristo bi', cha' jua'a caja ñi'ya nu cua'ni tlyu ngu' xa' tsu' mā ji'í ycuí' Ndyosi, cha' lo'o ji'í cu'ma cua'ni tya'na tsa ti' Ni, ñi'ya nu ndyu'u sca cha' nu nscua lo quityi' cusu' nu ndi'ya nchcui': Cua'ni tlyu na' jinu'u laja ngu' xa' tsu', xqui'ya cha' ngua'ni lyaá nu'u ji'í ngu'; cula tu'ba na' jii jinu'u, cha' cua'ni chi' na' loo nu'u, nacui' jyo'o David. ¹⁰ Ntsu'u chaca cha' nu nscua lo quityi' cusu' nu nchcui' ndi'ya: Cu'ma ngu' xa' tsu', stu'ba ti ca chaa ti' mā lo'o lcaa ñati' nu ngusubi ycuí' Ndyosi ji'í, nacui' jyo'o Moisés. ¹¹ Lo'o jua'a tya ntsu'u chaca cha' nu nchcui' ndi'ya: Cua'ni tlyu lcaa ngu' xa' tsu' ji'í ycuí' nu Xu'na na; lcaa ngu' cula tu'ba ngu' jii nu chcui' cha' ji'í lcaa cha' tlyu nu ngua'ni ycuí' Ni, nacui' jyo'o David. ¹² Lo'o jyo'o Isaías nguscua sca cha' lo quityi' cusu' nu nacui' ndi'ya:

Tyu'u tucua sca ñat̄i tya'a ñat̄i j̄i' j̄yo'o
Isaí,
cāa yu bi' lo yuu cha' caca yu loo j̄i' ngu'
xa' tsu'.

Ndu ti' ngu' xa' tsu' j̄i' yu bi', cha' cua'ni
lyaá yu j̄i' ngu'.

Jua'a nchcui' quityi cusu' bi'.

¹³ Bi' cha' juani nti' na' cha' cua'ni Ni
cha' x̄ni tso'o la ma cha' j̄i' ycui' Ni, cha'
tso'o tsa caca tyiquee ma, cha' t̄i ti taca
tyi' tyiquee ma li'. Nu lo'o tyanu Xtyi'i
ycui' Ndyosi ne' cresiya j̄i' na, li' nga'aa
caca taja ti' na lo'o ntajaty na j̄i' ycui'
Ndyosi cha' cāa Ni.

¹⁴ Cu'ma tya'a ntsu'u cha' j̄i' na lo'o
Cristo, nslō tsa na' j̄i' ma cha' tso'o tsa
tyiquee ma; tso'o tsa nchca cuayá' ti' ma
cha' j̄i' Cristo, lo'o jua'a nchca tsa j̄i'
ma ta ma cuij̄i lo'o ngu' tya'a ma. ¹⁵ Cua
nscua na' quityi re cha' cāa ca su ndi' j̄i'
ma; ná ntsi' na' tsiya' ti cha' chcui' na'
cha' bi' lo'o ma, cha' x̄ni tso'o la ma
cha' bi'. Ntsu'u chacuayá' cha' chcui' na'
lo'o ma, cha' ycui' Ndyosi cua nda Ni
c̄na bi' 'na, cha' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o
na'. ¹⁶ Cua ngusubi ycui' Ndyosi 'na cha'
cua'ni na' c̄na j̄i' Jesucristo; c̄na bi' laca
cha' tsa'a na' ta na' cha' tso'o j̄i' ycui'
Ndyosi lo'o ngu' xa' tsu', lcaa su ndi' j̄i'
ngu'. Jua'a ndyu'ni na', cha' tyucui ty-
iquee ngu' caca ngu' bi' ñat̄i j̄i' ycui'
Ndyosi xqui'ya c̄na nu cua'ni Xtyi'i ycui'
Ndyosi ne' cresiya j̄i' ngu'. Li' tyaja'a Ni
quiñi cha' j̄i' Ni lo'o ngu' bi' xqui'ya na'.

¹⁷ Xqui'ya Jesucristo ntsu'u tsa cha'
nu taca chcui' na' lo'o cu'ma nquicha';
taca chcui' na' j̄i' c̄na nu cua ngua'ni
na' cuentya j̄i' ycui' Ndyosi, ni si'i cha'
cua'ni tyucuaa ti' na' lo'o ma laca si
chcui' na' jua'a. ¹⁸ Pana tsa bi' ti cha'
chcui' na' lo'o ma, cha' j̄i' c̄na nu
ngua'ni Jesús, cha' caja ñi'ya nu taquiya'
ngu' xa' tsu' j̄i' cha' nu nchcui' ycui'
Ndyosi. Si'i sca ti na' nu ngua'ni na'
c̄na bi', pana Xtyi'i ycui' Ndyosi ngua'ni
c̄na lo'o na' lo'o nchcui' na' lo'o ngu'.

¹⁹ Ngua'ni Ni c̄na tonu nu ná ca cua'ni
ñat̄i chalyuu, cha' cube ti' xa' ñat̄i cha'
ycui' Ndyosi laca nu ndyu'ni c̄na bi'.
Jua'a ngua cha' cua ndya'a na' ndi' na'
ca loyuu tyijyu' la. Nguxana na' nde
quich̄i Jerusalén, ña'a cuayá' ndyalaa
na' loyuu su cuentya Ilírico. Lcaa quich̄i
su ndya'a na', quiña'a tsa cha' tso'o j̄i'
Cristo nda na' lo'o ngu' ña'a cuayá' nu
ngua 'na. ²⁰ Lye tsa ndyu'ni c̄na ti' na',
cha' tsa'a na' tsaana na' lcau ti quich̄i
su bilya cuna ngu' cha' j̄i' Cristo. Bi' ti
quich̄i ndyanu na' nclu'u na' cha' tso'o
bi' j̄i' ngu', cha' ná nti' na' tyat̄i yu'u
na' lo'o c̄na nu ndyu'ni xa' tya'a ñat̄i j̄i'
Cristo. ²¹ Nti' na' cha' tyu'u tucua sca
cha' nu nscua lo quityi cusu' nu nchcui'
ndi'ya:

Ca quich̄i su bilya chcui' ngu' cha' j̄i'
ycui' Ndyosi lo'o ngu', ca bi' tyuloo
tso'o ñat̄i j̄i' ycui' Ndyosi;

ca su bilya cuna ngu' cha' j̄i' ycui' Ni, ca
bi' ca cuayá' tso'o ti' ñat̄i cha' j̄i' Ni.

Nti' tsa Pablo tsa ca quich̄i Roma

²² Tyijyu' tsa ndya'a na', bi' cha' bilya
caja ñi'ya nu cāa na' ca su ndi' j̄i' ma,
²³ masi cua ngua tyuu yija nu ngua ti'
na' cha' cāa na' chcui' lo'o ma. Ca juani
ngua laja 'na lijya, cha' nga'aa ntsu'u
c̄na nu cua'ni na' ca nde; ²⁴ bi' cha' cua
nti' na' cha' cāa na' tyi' na' xi ca su
ndi' j̄i' ma, tyucuij̄i su tsa'a nde España. Li'
taca ta na' xi cha' lo'o ma. Nu lo'o ngua
chaa xi ti' na lo'o tya'a na, li' taca chcui'
salya' ma lo'o na', cha' xtyucua ma jna'
tyucuij̄i su tsa'a nde loo la. ²⁵⁻²⁶ Pana
c̄lyo la ntsu'u cha' tsa'a na' nde quich̄i
Jerusalén. Nu ngu' tya'a ntsu'u cha' j̄i' na
lo'o Cristo nu ndi' nde Macedonia, nu
ndi' nde Acaya ni, tso'o tsa tyiquee ngu'
ña'a ngu' j̄i' xa' ñat̄i; bi' cha' cua nguxu-
ti' j̄i' ngu' tsa ycu' c̄ni nu caca msta, cha'
cua nti' ngu' xtyucua ngu' j̄i' ngu' ti'
tya'a na, nu ñat̄i j̄i' Cristo nu ndi' nde
Jerusalén. Bi' cha' tsa'a na' tsa lo'o na'

ji'í cñi bi' ca slo ngu' ti'í bi'. ²⁷ Chañi cha' tyucui tsa tyiquee ngu' bi' nda ngu' msta' bi'. Taca ñacui na cha' ñi'ya laca si na ndacui ti ngu' bi' ji'í tya'a ngu', jua'a laca cña nu ndyu'ni ngu' juani. Tya clyo ngu' judío laca nu cua nda cha' ji'í Cristo lo'o ngu' xa' tsu'; xqui'ya cha' bi' ngua tso'o cresiya ji'í ngu' cuentya ji'í ycuí' Ndyosi, masi ngu' xa' tsu' laca ngu'. Bi' cha' juani lo'o ngua ti'í nu ngu' judío bi', tso'o si xyucua ngu' xa' tsu' ji'í ngu' bi', cha' tya'a ñati' ji'í Cristo laca ngu'. ²⁸ Clyo cua'ni na' cha' xcua se'í ti cña bi', ña'a cuayá' nu cua nda na' cñi bi' ji'í ngu'; li' xñi na' tyucui' tsa'a nde España. Pana laja tyucui' teje tacui na' ca su ndi'í cu'ma. ²⁹ Nu lo'o tyalaa na', li' jlo ti' na' cha' quiña'a tsa cha' tso'o ji'í Cristo ntsu'u cha' chcuí' na' lo'o ma, cha' caja ñi'ya nu tyatí' la ti' tyiquee ma li'.

³⁰ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'í ycuí' Ndyosi, tyu'u cha' clyu ti' ji'í ma lo'o na' xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na, cha' jua'a ntsu'u tsa tyiquee ma ña'a ma ji'í tya'a ñati' ma, xqui'ya cña nu ndyu'ni Xtyi'í ycuí' Ni ne' cresiya ji'í ma. Cua'ni ma cha' caca stu'ba tyiquee ma lo'o na', cha' lu'ba tsa chcuí' ma lo'o ycuí' Ndyosi cuentya jna'. ³¹ Jña ma cha' clyu ti' ji'í ycuí' Ni, cha' clyaá na' ji'í nu ngu' tyaala nu ná jlya ti' tsiya' ti cha' ji'í Cristo, nu ngu' nu ndi'í nde Judea ni. Lo'o jua'a jña ma cha' ji'í Ni cuentya ji'í ñati' ji'í ycuí' Ndyosi nu ndi'í nde Jerusalén, cha' tso'o ti tyu'u tyiquee ngu' tya'a na chcuí' ngu' lo'o na', nu lo'o xñi ngu' msta' nu ta na' ji'í ngu'. ³² Lo'o jua'a jña ma cha' ji'í Ni, cha' tso'o ti caca tyiquee na' lo'o tyalaa na' ca su ndi'í ma, cha' xa' caca nguula ti' tyiquee na' nu lo'o tyi'í na' lo'o ma, si jua'a nti' Ni cha' caca. ³³ Xtyucua Ni ji'í lcaa cu'ma lacua, la cui' ycuí' Ndyosi nu ndu'ni cha' ti' ti tyi'í tyiquee na nde chalyuu. Chañi tsa cha' caca jua'a.

Nchcuicha' Pablo ji'í tyuu tya'a ñati' ji'í Cristo

16¹⁻² Lo'o tyalaa ma' Febe slo ma, chcuí' tso'o ma lo'o ma' xqui'ya ycuí' nu Xu'na na, ñi'ya nu nga'a cha' cua'ni ma, cha' tya'a ngusñi na cha' ji'í Cristo laca ma' bi'. Tya'a na laca ma' Febe, ndyu'ni ma' cña cuentya ji'í taju ñati' ji'í Cristo nu ndi'í quichi' Cencrea. Ta ma na nu lyiji ji'í ma' cusu' bi', cha' cua nguxtyucua tsa ma' ji'í quiña'a tsa ñati' tya tsubi' la; lo'o jua'a na', cua nguxtyucua tsa ma' jna'.

³ Chcuicha' ma' ji'í Priscila lo'o Aquila, tya'a ndyu'ni na' cña ji'í Jesucristo. ⁴ Cua tsubi' la hasta cua cajaa ti ycuí' ngu' ngua cuentya jna', cha' ngua'ni lyaá ngu' jna' lo'o ntsu'u na' sca su cuxi tsa. Lo'o ycuí' na' ndya na' xlya'be ji'í ngu' bi'; jua'a lcaa tya'a ngu' xa' tsu' nu ntsu'u cha' ji'í lo'o Cristo nde quichi' tyijyu' la, jua'a nti' ngu', cha' ta ngu' tsa xlya'be ji'í ngu' bi'. ⁵ Cuati chcuicha' ma' ji'í lcaa ñati' ji'í Cristo nu ndyu'u ti'í ca toni'í ji'í nu Aquila bi'. Lo'o jua'a chcuicha' ma' ji'í Epeneto tya'a tso'o na', ngu' Asia nu clyo ngusñi cha' ji'í Cristo laca yu bi'. ⁶ Jua'a chcuicha' ma' ji'í María, cha' ngua'ni tsa ma' cña cuentya ji'í ma. ⁷ Lo'o jua'a chcuicha' ma' ji'í Andrónico lo'o Junias tya'a quichi' tyi na', tya'a ngutu'u na' ni'í chcuá. Tyucuaa ngu' bi' laca ngu' ñati' nu cua nda Cristo ji'í ndyaa, cha' ta ngu' cha' ji'í ycuí' Ndyosi lo'o ngu' nu cua tyijyu' la; nguula tsa cña nu ngua'ni ngu' cuentya ji'í nu Xu'na na. Pana yala la ngusñi ngu' bi' cha' ji'í Jesús, lo'o li' tiya' la ngusñi na' cha' bi'.

⁸ Lo'o jua'a chcuicha' ma' ji'í lcaa ngu' tya'a nscua xtañi ngu' lo quityi re: ji'í Amplias, cha' tyaca'a tsa yu 'na xqui'ya ycuí' nu Xu'na na; ⁹ lo'o jua'a ji'í Urbano, tya'a ndyu'ni na' cña ji'í Jesucristo; jua'a ji'í Estaquis, la cui' jua'a tyaca'a tsa yu 'na; ¹⁰ jua'a ji'í Apeles, cha'

cua jlo ti' na cha' ngusñi tso'o yu cha' jil'i Cristo xquiy'a lcaa cña nu ngua jil'i yu cuentya jil'i Cristo; jua'a jil'i lcaa ngu' tya'a Aristóbulo; ¹¹ jua'a jil'i Herodión tya'a quich'i tyi na'; jua'a jil'i lcaa ngu' tya'a Narciso nu jly'a ti' jil'i ycu'i' nu Xu'na na; ¹² jua'a jil'i Trifena lo'o Trifosa, nu ndyu'ni tsa cña jil'i ycu'i' nu Xu'na na; jua'a jil'i Pérsida tya'a tso'o na', cha' quña'a tsa cña tso'o jil'i ycu'i' nu Xu'na na ngua'ni ma' bi'; ¹³ lo'o jua'a chcuicha' mā jil'i Rufo, sca ñati jil'i Cristo nu tso'o tsa cha' nchcui' ngu' jil'i; lo'o jua'a jil'i xtya'a Rufo, nu nguna'asi jil'i tsa jna' ñi'ya si laca ma' xtya'a na'; ¹⁴ lo'o jua'a jil'i Asíncrito, jil'i Flegonte, jil'i Hermas, jil'i Patrobas, jil'i Hermes, lo'o jua'a jil'i lcaa tya'a ñati jil'i Cristo nu ndyu'u ti'i ca slo ngu' bi'; ¹⁵ lo'o jua'a chcuicha' mā jil'i Filólogo, jil'i Julia, jil'i Nereo, jil'i nu cuna'a tya'a ngula yu, jil'i Olimpas; lo'o jua'a jil'i lcaa tya'a ngu' nu stu'ba ntsu'u cha' jil'i ngu' lo'o Cristo. Nti' na' cha' chcuicha' mā jil'i lcaa ñati bi' cuentya jna'.

¹⁶ Nu lo'o chcuicha' mā jil'i tya'a mā, tyucui tyiquee mā quityi mā jil'i tya'a mā chacuayá' jil'i Cristo. Lcaa taju ñati nu ntsu'u cha' jil'i lo'o Cristo ca nde, cua nti' ngu' chcuicha' ngu' jil'i mā.

¹⁷ Cu'mā tya'a ntsu'u cha' jil'i na lo'o Cristo, lye chcu'i' na' lo'o mā juani, cha' tii ti' tyi'i mā xi, cha' ná tyu'u tucua ñati nu ta cha' cusuu jil'i mā lo'o tya'a mā, cha' ná tacu' loo ngu' bi' cha' liñi jil'i Cristo nu cua ndyuna mā. Ná xñi mā cha' jil'i ngu' bi', ¹⁸ cha' si'i cña jil'i Cristo laca bi', si xa' la cha' nchcui' ngu' lo'o mā. Ndu'ni ngu' bi' lcaa cha' cuxi nu ncliyacua ti' ycu'i' ngu' cha' cua'ni ngu'. Lo'o jua'a ndyu'ni ngu' cha' quich'i yaa cha' hique ngu' ti'i, cha' tso'o tsa ndañi cha' nu nda ngu', cha' tajua' ti nchcui' ngu'. ¹⁹ Pana nu cu'mā ni, tso'o tsa nchcui' ñati cha' jil'i mā lcaa quich'i, cha' tso'o tsa ndaquiya' mā cha' jil'i Cristo. Tso'o

tso'o tsa nti' na' ña'a na' jil'i mā lo'o nduna na' cha' bi'; cua nti' na' cha' yala ti tyat'i ti' mā cha' cua'ni mā cua ña'a ca cha' tso'o, cha' ná tyat'i ti' mā tsiya' ti cha' cua'ni mā ni sca cha' cuxi. ²⁰ Ná tyuu tsa lyiji cha' cua'ni tye ycu'i' Ndyosi jil'i nu xña'a, cha' nga'aa tyaca' cña cuxi nu ndu'ni nu xña'a bi' tsiya' ti. Cua'ni Ni cha' ti' ti tyi'i tyiquee mā, ñi'ya ntsu'u tyiquee ycu'i' Ni; lo'o jua'a ña'a ti cua'ni Jesucristo nu Xu'na na cha' tso'o lo'o lcaa tya'a mā.

²¹ Lo'o Timoteo tya'a ndya'a na' cña, lo'o Lucio, lo'o Jasón, lo'o Sosípater ngu' tya'a quich'i tyi na', cua nti' ngu' chcuicha' ngu' jil'i mā.

²² Cuati lo'o na', scaranu jil'i Pablo laca na' lo'o nscua ya quityi re, Tercio naa na'; lo'o na', nti' na' chcuicha' na' jil'i mā chacuayá' jil'i ycu'i' nu Xu'na na.

²³ Lo'o yu Gayo nda yu cha' lo'o na' cha' chcuicha' na' jil'i mā; la cui' to' tyi yu nda yu su tyi'i na', jua'a nda yu toni'i jil'i yu su tyu'u ti'i ña'a taju ñati nu ntsu'u cha' jil'i lo'o Cristo re. Cuati lo'o Erasto nu laca loo jil'i cñi quich'i re, nti' yu chcuicha' yu jil'i mā; la cui' ti cha' nti' Cuarto, yu tya'a na.

²⁴ Bi' cha' lacua, xtyucua ycu'i' Jesucristo nu Xu'na na jil'i lcaa mā lo'o tya'a mā, ña'a ti cua'ni Ni cha' tso'o lo'o mā; jua'a nti' na cha' caca.

Ngusalya' Pablo lo'o ngu'

²⁵ Cua'ni tlyu na jil'i ycu'i' Ndyosi lacua. Taca jil'i Ni ta Ni juersa jil'i mā, cha' tyi'i mā ñi'ya nu nga'a cha' tyi'i ti na chalyuu, si xñi tso'o na cha' jil'i Jesús. Cha' tso'o jil'i la cui' Jesucristo, bi' laca cha' nu nda na' lo'o ngu', masi tyuu tsa siyento yija ntsu'u cuatsi' ti cha' nu nchcui' ñi'ya nu cua'ni ycu'i' Ndyosi nde loo la; ²⁶ pana juani cua ngulu'u tso'o Ni cha' bi' jil'i na. Bi' cha' nga'a cha' cañi cha' jil'i Cristo tyucui ña'a lo yuu chalyuu su ndi'i ñati ña'a cuayá' cuna lcaa ngu' xa' tsu', cha' taca xñi ngu' cha' jil'i sca ti

ycui' Ndyosi, cha' taquiya' ngu' ji'i cha' nu nhcui' Ni. La cui' cha' bi' laca nu cua nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi, nu nguscua jyo'o cusu' ñi'ya caca cha' nde loo la. Ngua ti' ycui' Ndyosi cha' caca cha' bi', bi' cha' jua'a ndyaca juani; ycui' Ndyosi laca nu ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i Ni tsiya' ti.

²⁷ Sca ti ycui' Ndyosi jlo ti' lcaa cha', bi' cha' lcaa tyempo ná nga'a cha' tye cha' cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ni chacuayá' ji'i Jesucristo. Jua'a nti' na cha' caca tu'ni.

**Quityi nu nguscua San
Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i
Jesucristo nde quichi Corinto**

1 Pablo laca na' nu nscua quityi re, lo'o jua'a stu'ba ti ntucua na' lo'o Sóstenes tya'a ndyu'ni na' cña. Chacuayá' ji'i ycu'i' Ndyosi ndya'a na' nchcui' na' cha' ji'i Jesucristo lo'o lcaa ñati. ²Nscua na' quityi re cha' caa slo cu'ma, ngu' taju ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i ma nde quichi Corinto. Xqui'ya Jesucristo cua ngusubi Ni ji'i ma, lo'o juani laca ma ñati ji'i ycu'i' Ni; nga'a cha' tyi'u ti' ma ji'i Ni lcau ti lo cña nu ndu'ni ma su ndi'i ma chalyuu. Stu'ba cha' ji'i ma lo'o cua ña'a ca ñati nu ndu'ni tlyu ji'i Jesucristo nu Xu'na na tyucui ña'a chalyuu, cha' ñi'ya laca Ni Xu'na na, jua'a laca Ni Xu'na ngu' bi'. ³Ndi'ya nti' na: cha' ña'a ti cua'ni ycu'i' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma, cha' cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ma xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

**Lcaa cha' tso'o nu caja
ji'na xqui'ya Cristo**

⁴Lcaa tsá nda na' xlya'be ji'i ycu'i' Ndyosi xqui'ya cu'ma, cha' cua nda Ni cha' tso'o lo'o ma xqui'ya Jesucristo. ⁵Ntsu'u tsa cha' nu cua nda ycu'i' Ndyosi lo'o ma, cha' cua ngua stu'ba cha' ji'i ma lo'o Cristo; bi' laca cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ma juani. Bi' cha' cua jlo tso'o ti' ma lcaa cha' nu ji'i Jesús, lo'o jua'a nchca ji'i ma nchcui' ma cha' bi' lo'o ñati. ⁶Jua'a nchca cuayá' ti' xa' ñati cha' liñi laca cha' nu ngusñi ma ji'i Jesús, cha' cua na'a ngu' lcaa cña nu ndu'ni ma su ndi'i ma chalyuu. ⁷Ná sca cha' lyiji ji'i ma ne' cresiya ji'i ma; lcaa cña nchca ji'i ma tyempo juani, xqui'ya cha' ndu tsa ti' ma cha' caa Jesucristo nu Xu'na na chaca quiya'. ⁸Ycu'i' Jesús laca nu cua'ni cha' tyanu tachaa cha' ne' cresiya ji'i ma ña'a

cuayá' nu tye chalyuu ji'i ma. Lo'o li' ná ntsu'u qui'ya nu sta ycu'i' Ndyosi hichu' ma lo'o caa Jesucristo nu Xu'na na cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i ñati chalyuu. ⁹Ycu'i' Ndyosi ndu'ni cña, lcaa cña nu cua nacui Ni cha' cua'ni Ni; bi' laca nu ngusubi ji'i ma cha' caca stu'ba cha' ji'i ma lo'o Jesucristo nu Xu'na na, nu sca ti Sñi' ycu'i' Ndyosi.

**Tsa cla'be ti ngu'
nchcui' ngu' tsaca cha'**

¹⁰Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, chcui' na' lo'o cu'ma juani chacuayá' ji'i ycu'i' Jesucristo nu Xu'na na, cha' caca stu'ba cha' ji'i lcaa cu'ma lo'o tya'a ma, cha' ná chcui' ma tucua lo cha'. Tso'o ti tyi'i ma lo'o tya'a ma, sca ti cha' culacua ti' ma, sca ti cha' tyu'u tyiquee ma. ¹¹Tsubi' ti ngujui cha' jna', nu lo'o nacui ngu' tya'a Cloé 'na cha' ntsu'u tsa cha' cusuu ji'i ma lo'o tya'a ma, cha' ná stu'ba cha' ji'i ma lo'o tya'a ma; ¹²xa' ña'a nchcui' sa scaa ma. Ntsu'u sca taju ji'i ma nu nacui: "Ji'i Pablo ngusñi ya cha'"; chaca taju ji'i ma nacui: "Ñati ji'i Apolos laca ya"; jua'a tya xa' la ngu' taju ji'i ma nacui ngu': "Ñati ji'i Pedro laca ya"; jua'a tya xa' la ngu' nacui: "Ñati ji'i Cristo laca ya". ¹³¿Ha tyuu tya'a nu laca Cristo ntsu'u chalyuu cha' cua'ni lyaá ji'i ma lacua? ¿Ha jna' nu ngujui' ca'a ngu' 'na lo crusi cha' cajaa na' xqui'ya cu'ma? ¿Ha cuentya jna' cua ntyucuatya ma? ¹⁴Ni tsaca ma ná ntyucuatya na' ji'i ma. Tso'o jua'a nti' na' cuentya ji'i ycu'i' Ndyosi cha' si'i na' laca nu ngua'ni ji'i, masi ntsu'u tucua tya'a ti ngu' nu cua ntyucuatya na' ji'i, yu Crispo lo'o yu Gayo. ¹⁵Ná ca ñacui ngu' cha' cua ntyucuatya ma cuentya jna' lacua. ¹⁶Tyu'u cha' clyu ti' ji'i ma, ndyi'u ti' na' cha' lo'o ji'i yu Estéfanos, lo'o ji'i ngu' tya'a ndi'i yu, cua ntyucuatya na' ji'i ngu' bi'; pana ná ntsu'u ti' na' si' cua ntyucuatya na' ji'i xa' la ngu'. ¹⁷Si'i cha' tyucuatya na' ji'i

ñatĩ nda ycuĩ' Ndyosi cña 'na lijya; cua ngulo Ni cña 'na cha' tsa'a chcuĩ' cha' tso'o nu ntsu'u jĩ' Jesús lo'o ñatĩ. Si' na lijya na' lo'o quiña'a tsa cha' nu culo hique ti na', ñi'ya nchcuĩ' ñatĩ chalyuu nu nchca tsa jĩ'; si jua'a, ná ca cuaya' ti' ñatĩ ñi'ya ngua cha' tlyu nu ngua'ni Cristo lo'o ngujuii yu lo crusi.

Cristo ntucua suu lcaa cha' nu cua nti' ycuĩ' Ndyosi cha' caca cuayá' ti' na jĩ'

¹⁸ Ñatĩ nu ngunu'u chalyuu jĩ' xqui'ya cha' cuxi nu ndu'ni ngu', ná nchca cuayá' ti' ngu' bi' tsiya' ti; na nxyí lo'o ti ngu' jĩ' na si chcuĩ' na lo'o ngu' ñi'ya ntsu'u cha' jĩ' Cristo, cha' ngujuii yu lo crusi xqui'ya na cha' cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u jĩ' na. Pana nu na ni, nu clyáá na jĩ' qui'ya nu ntsu'u jĩ' na xqui'ya Cristo, tlyu tsa cña ngua'ni ycuĩ' Ndyosi, jua'a nti' na. ¹⁹ Ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu' jĩ' ycuĩ' Ndyosi nu nchcuĩ' ndi'ya: Cua'ni tye na' jĩ' lcaa cha' nu nchcuĩ' ñatĩ nu nchca tsa jĩ', nacui ycuĩ' Ndyosi.

Nga'aa taquiya' na' jĩ' cha' nu nlyo hique ti ñatĩ nu ngua tsa'a tso'o ti, nacui Ni.

²⁰ ¿Ni cña tso'o cuentya jĩ' ycuĩ' Ndyosi ndu'ni ñatĩ nu nchca tsa jĩ' lacua? ¿Ni cña ndu'ni ngu' nu ngua tsa'a tso'o ti? ¿Ni cña ndu'ni ngu' nu nchca tsa nchcuĩ' lacua? Sca ti nde chalyuu cua'ni-jo'o cña bi' jĩ' ngu'. Cua nacui ycuĩ' Ndyosi ji' na cha' ná tso'o tsiya' ti sca cha' nu ngua tsa'a ñatĩ chalyuu ti, cha' tonto laca bi'. ²¹ Ngua'ni Ni cha' ná caja ñi'ya tyuloo ñatĩ chalyuu jĩ' Ni cha' hique ti ngu'; jua'a tso'o la, ngua ti' ycuĩ' Ndyosi. Pana ndu'ni lyaá Ni jĩ' ñatĩ nu xñi cha' jĩ' Ni; la cui' cha' nu ndacha' na jĩ' ngu', masi cha' tonto nchcuĩ' na, nacui ngu' li'.

²² Cua nti' ngu' judío cha' cua'ni na sca cha' tlyu slo ngu', cha' jlyá ti' ngu' cha' nu chcuĩ' na lo'o li'; cuati nu ngu' xa' tsu' ni, cua nti' ngu' cha' tso'o tsa jlo ti' na

lcaa cha' lo'o chcuĩ' na lo'o ngu'. ²³ Pana nu na ni, ndacha' na jĩ' ngu' cha' jĩ' Cristo nu cua ngujuii lo crusi cha' cua'ni lyaá jĩ' na. Li' chiya'a nti' ngu' judío lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcuĩ' na re; lo'o jua'a ngu' xa' tsu', cha' tonto nchcuĩ' na nti' ngu' bi', si' cha' bi' tsiya' ti nti' ngu' bi'. ²⁴ Pana xa' ña'a nti' lcaa tya'a na nu cua ngusubi ycuĩ' Ndyosi ji' na, masi laca na ngu' judío, masi laca na ngu' xa' tsu'. Sca ti cha' jĩ' Cristo nchcuĩ' na, cha' jĩ' ycuĩ' Cristo ntsu'u lcaa chacuayá', lcaa cha' tso'o nu cua nti' ycuĩ' Ndyosi cha' caca cuayá' ti' na. ²⁵ Tso'o tsa ndyu'u cua ña'a ca cha' nu nchcuĩ' ycuĩ' Ndyosi, masi ñacui ñatĩ chalyuu cha' tonto tsa laca cha' bi'; pana cuxi la ndyu'u lcaa cha' tlyu nu nda ñatĩ chalyuu nu nchca tsa jĩ', nti' ngu'. La cui' jua'a nguula la cña ndyaca, cua ña'a ca cña nu ndu'ni ycuĩ' Ndyosi, masi ñacui ngu' cha' ná nchca jĩ' Ni; pana cuxi la cña ndyaca nu ndu'ni ycuĩ' ca ñatĩ. ²⁶ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' jĩ' Cristo, tyi'u ti' ma juani ñi'ya ña'a ñatĩ ngua ma tya clyo, nu lo'o ngusubi ca ti Ni jĩ' ma: sca tucua ti ma nu nchca tsa jĩ' ma; si' ñatĩ tlyu laca ma, si' ñatĩ culiya' laca ma su ndi' ma chalyuu, sca tucua ti cu'ma nu tso'o laca xi jĩ' ma. ²⁷ La cui' cu'ma nu nacui ngu' cha' ná tso'o ma tsiya' ti, nu juani laca ma ñatĩ nu nti' la ycuĩ' Ndyosi jĩ'. Jua'a cua nti' ycuĩ' Ndyosi ta cha' tyuju'u ti' jĩ' ñatĩ nu nchca tsa chcuĩ', nti' ycuĩ' ngu'; bi' cha' cua ngusubi Ni jĩ' cu'ma, masi ñatĩ ti' laca ma. Lo'o jua'a ndu'ni Ni cha' tyuju'u ti' ñatĩ nu tlyu tsa cña nchca jĩ', nti' ycuĩ' ngu'; bi' cha' ngusubi Ni jĩ' cu'ma nu ná nchca lye jĩ' ma. ²⁸ Ndu'ni Ni cha' nga'aa nchca chcuĩ' tsiya' ti nu ñatĩ nu ndulo tsa jĩ' ycuĩ' ca; bi' cha' nsubi Ni jĩ' ngu' ti'i, nsubi Ni jĩ' ngu' nu nxyí lo'o ñatĩ jĩ', nsubi Ni jĩ' ngu' nu ná sca na ntsu'u jĩ' tsiya' ti, bi' ngu' laca nu nsubi ycuĩ' Ndyosi jĩ' cha' caca ngu' ñatĩ jĩ'. ²⁹ Jua'a ca cuayá' ti'

lcaa na cha' ná tso'o si cua'ni tyucuaa ti' na ji'í tya'a ñatí na, si ndube ti' na ji'í ycuí' Ndyosi. ³⁰ Ndi'ya laca cha': cua nacuí ycuí' Ndyosi cha' caca stu'ba cha' ji'na lo'o Jesucristo, lo'o jua'a cua nda Ni ji'í Jesucristo ji'na. Masi ná nchca ji'na, pana nu Jesucristo ni, lcaa cha' nchca ji'í ycuí'. Xqui'ya nu Jesús bi' nchca tso'o cresiya ji'na ñatí cuxi na cuentya ji'í ycuí' Ndyosi; xqui'ya Jesús taca caca na ñatí ji'í ycuí' Ndyosi, cha' Jesús laca nu ngua'ni lyaá ji'na ji'í nu cuxi. ³¹ Bi' cha' cua'ni na ndi'ya, ñi'ya nu nscua lo quityi cusu': "Si nti' na chcuí' na lo'o xa' ñatí cuentya ji'í sca cha' tlyu, li' tso'o la si chcuí' na ji'í cha' tlyu nu ngua'ni ycuí' nu Xu'na na". Jua'a nacuí quityi bi'.

Ni cha' laca ngujui'í ca'a ngu' ji'í Cristo lo crusi

2 Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'í Cristo, tyi'u ti' ma ñi'ya ngua'ni na' tya clyo, lo'o ndyalaa na' su ndi'í ma cha' chcuí' na' lo'o ma cha' tso'o nu cua nda ycuí' Ndyosi lo'o na, cha' ji'í Jesucristo bi'; ná quiña'a tsa cha' tucui nchcuí' na' lo'o cu'ma li', si'í cha' nchca tsa na' nchcuí' na' lo'o cu'ma li'. ² Laja lo'o nguti'í na' quichí tyi ma, ngüiñi ti' na' cha' ná ta na' xi xa' la cha' lo'o ma tsiya' ti; sca ti cha' ji'í ycuí' Jesucristo, la cui' Cristo nu ngujui'í ca'a ngu' ji'í lo crusi, tsa bi' ti cha' nchcuí' na' lo'o ma li'. ³ Lo'o ndyalaa na' su ndi'í ma, nguna'a tya ti' na' ndu na' li'; nchcuá tya na' cha' ngulacua tsa ti' na' ni cha' xacuí ma 'na li'. ⁴ Lo'o nda na' cha' bi' lo'o ma, ná ngulana na' quiña'a tsa cha' nu tyu'u tu'ba na', ná ngua'ni na' ñi'ya nu ndu'ni ñatí nu nchca tsa chcuí'. Pana cua nda ycuí' Ndyosi juersa jna'; cua nchcuí' na' lo'o ma lcaa cha' nu cua nda Xtyi'í ycuí' Ndyosi lo'o na', cha' caca cuayá' tso'o ti' ma. ⁵ Xqui'ya cña nu ngua'ni ycuí' Ndyosi, bi' cha' ngusñi ma cha' ji'í Jesús li'; si'í xqui'ya sca cha' nu ngulo hique ti na' cha' nchca tsa jna'.

Sca cha' tso'o nu nti' ycuí' Ndyosi chcuí' Ni lo'o ñatí

⁶ Masi jua'a, cua ntsu'u cha' tso'o nu nchcuí' na lo'o ñatí nu nduna tso'o cha' ji'í ycuí' Ndyosi; cha' nu ngua'ya hique ycuí' Ndyosi laca cha' bi', si'í sca cha' nu jlo ti' ñatí chalyuu. La cui' ti ná jlo ti' nu laca loo chalyuu cha' bi', masi cua li-ya tye cha' culo ngu' bi' cña. ⁷ Cua nda ycuí' Ndyosi cha' tso'o bi' lo'o na cha' chcuí' na lo'o ñatí. Bilya caca cuayá' ti' ñatí chalyuu ji'í cha' bi' tya sa'ni la, cha' ná nti' Ni cha' cuna ñatí nu ngua li'. Pana tya lo'o bilya tya' chalyuu, tya li' ngulacua ti' Ni ñi'ya nu cua'ni Ni; ngua ti' ycuí' Ndyosi cha' cua'ni lyaá Ni ji'na lo'o xñi na cha' ji'í Jesús. Tlyu tsa cha' tso'o caca ji'na li'. ⁸ Ni sca ñatí nu laca loo chalyuu, ná ngua cuayá' ti' ngu' cha' bi'. Si ngua jlo ti' ngu' cha' bi', ñi'ya nu ngua ti' ycuí' Ndyosi cha' cua'ni Ni, ná ngujui'í ca'a ngu' bi' ji'í Jesús lo crusi li', ycuí' Jesús nu Xu'na na nu tlyu tsa cha' tso'o ntsu'u ji'í. ⁹ Ni'ya nu nscua cha' lo quityi cusu', jua'a laca cha' bi'. Ndi'ya nchcuí' quityi bi':

Cua ngua'ni cho'o ycuí' Ndyosi cha' tso'o nu tyacua ji'í ñatí nu ntsu'u tyiquee ji'í ycuí' Ni;

laca bi' cha' nu bilya ña'a ñatí chalyuu ji'í, cha' nu bilya cuna ñatí ji'í,

ni ná ngulacua ti' ngu' cha' caca cha' bi'.

¹⁰ Pana nu na, ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'í Cristo, cua ngulu'u Ni ji'na ñi'ya caca cha' tso'o bi' xqui'ya Xtyi'í ycuí' Ni nu cua nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na. Tso'o tsa ndacha' loo Xtyi'í ycuí' Ni ji'na lcaa cha' nu ntsu'u tyiquee ycuí' Ndyosi cha' cua'ni Ni nde chalyuu, tso'o tsa jlo ti' na cha' bi' xqui'ya Xtyi'í ycuí' Ni.

¹¹ Nu ñatí chalyuu na ni, hique ti na ntsu'u co'o lcaa cha' nu ntsu'u tyiquee na; sca ti ycuí' na lo'o ycuí' Ndyosi caca jlo ti' na lcaa cha' nu nlyacua ti' na. Lo'o jua'a laca ycuí' Ndyosi, sca ti Xtyi'í ycuí'

Ni jlo ti' lcaa cha' nu ntsu'u tyiquee Ni. ¹²Si'i sca cui'i cuxi nu ntsu'u nde chalyuu ti laca Xtyi'i nu cua nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na juani; na cua nda Ni Xtyi'i ycu'i Ni ji'na, cha' cua ngusñi na cha' ji'i Ni. Lo'o jua'a xqui'ya Xtyi'i ycu'i Ni caca cuayá' ti' na lcaa cña tso'o nu ndu'ni Ni ne' cresiya ji'na. ¹³Nu lo'o cacha' na cha' tso'o nu ji'i ycu'i Ndyosi bi' ji'i ñati ji'i ycu'i Ni, nu ngu' nu ntsu'u Xtyi'i ycu'i Ni ne' cresiya ji'i, li' clyana na sca cha' nu hcui' na, sca cha' nu ta Xtyi'i ycu'i Ni lo'o na; ná clyana na quiña'a tsa cha' hcui' na ñi'ya nu ndu'ni ñati nu nchca tsa ji'i ycu'i ca ngu'.

¹⁴Pana ñati nu ná stu'ba cha' ji'i lo'o ycu'i Ndyosi ni, ná taca ca cuayá' ti' ngu' bi' ni sca cña nu ndu'ni ycu'i Ndyosi cuentya ji'i Xtyi'i ycu'i Ni; ná nchca ca cuayá' ti' ngu' bi' ji'i cha' bi' tsiya' ti. Sca ti si ntsu'u Xtyi'i ycu'i Ndyosi ne' cresiya ji'na, li' caca cuayá' ti' na ni cha' laca bi', bi' cha' ná sca cha' laca nti' ngu' bi'. ¹⁵Taca ca cuayá' ti' na ñi'ya ndyu'u lcaa cha' si cua ntsu'u Xtyi'i ycu'i Ndyosi ne' cresiya ji'na, lo'o li' ná taca xacui ngu' xi xa' la cha' ji'na. ¹⁶Ndi'ya nscua lo quityi ji'i ycu'i Ndyosi: “¿Tilaca nchca cuayá' ti' ni cha' laca nu nda'ya hique ycu'i Ndyosi? ¿Ha caca ji'na ta na sca cui' lo'o Ni?” nacui quityi. Pana nu na ni, xqui'ya Xtyi'i ycu'i Ndyosi cua ngu'ji cha' ji'na ni cha' laca nu nclyacua ti' ycu'i Cristo.

Sca ti cña ji'i ycu'i Ndyosi ndu'ni ca ta'a ngu' nu ngulu'u cha' ji'i Jesús

3 Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i ycu'i Ndyosi, tyucui tyempo lo'o nguti' na' ca slo ma nu ngua tya li', ná ngua 'na hcui' na' lcaa cha' nu ngua ti' na' hcui' lo'o ma, cha' bilya xñi tso'o ma cha' ji'i Xtyi'i ycu'i Ndyosi nu nda Ni ji'na. Xti ti cha' nchcui' na' lo'o ma li', cha' ña'a ti cuxi ti ngulacua ti' ma. Ñi'ya laca nu sube cuañi', jua'a ngua cu'ma,

cha' bilya xñi tso'o ma cha' ji'i ycu'i Ndyosi; ²bi' cha' tiya' ti ngulu'u na' scaa cha' ji'i ma. Ñi'ya laca lo'o sca cubi' cuañi', styi' xtya'a ti ntyi' cubi' bi', cha' ná nchca cacu tso'o; jua'a ngua cu'ma, cha' ná ngua cuna tso'o ma scaa cha'. Masi juani tya lyiji cua'ni yala ma cha' ca tsa'a tso'o ma, ³cha' ña'a ti tya ndiya la ti' ma ña'a cha' cuxi nu ndyu'ni ñati chalyuu. Nu lo'o liye' ti' ma ji'i tya'a ñati ma, nu lo'o lye nxuu tya'a ma, tyaca' ty-ijyu' cha' ndiya la ti' ma cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu. Tya ndu'ni ma ñi'ya nu ndu'ni ñati cuxi. ⁴Nu lo'o ñacui sca ngu' tya'a ma cha' ndi'ya: “Ñati ji'i Pablo laca ya”, cuati ñacui xa' la ngu' tya'a ma cha' ndi'ya: “Ñati ji'i Apolos laca ya”, ñi'ya ndu'ni ñati cuxi, jua'a ndu'ni ma li'.

⁵¿Tilaca laca nu Apolos bi' lacua? ¿Tilaca laca na' lacua? ¿Ha si'i cña ji'i ycu'i Ndyosi ndyu'ni ca ta'a ya? ¿Ha si'i xqui'ya cha' nda ya cha' lo'o ma, bi' cha' ngusñi ma cha' ji'i Cristo li'? Cua laca cña ndyu'ni scaa ya, la cui' cña ñi'ya nu cua nda ycu'i nu Xu'na na cha' cua'ni ya. ⁶Ñi'ya laca sca ñati nu cataa sca si'yu, lo'o li' chaca laca nu su'ba hitya suu na cuiñi bi', jua'a laca cuare lo'o ma; na' laca nu ya ndacha' na' cha' bi' ji'i ma su clyo, lo'o tiya' la li' ñaa Apolos nda la cha' bi' lo'o ma. Pana sca ti ycu'i Ndyosi laca nu ndu'ni cha' tyanu tso'o cha' bi' ne' cresiya ji'i ma; ⁷ná ndu'ni cha' tilaca laca nu cua nda cha' bi' lo'o ma tya clyo la, ná ndu'ni cha' tilaca laca nu tya nda la cha' bi' lo'o ma ca tiya' la. Sca ti ycu'i Ndyosi laca nu ndulo tsa cha' ji'i, cha' ycu'i Ndyosi laca nu ndu'ni cha' tyanu tachaa cha' ji'i Ni ne' cresiya ji'i ma. ⁸Sca ti cuayá' ndu'ni ya lo'o tya'a ya, masi nda ya cha' lo'o cu'ma su clyo, masi nclyu'u tso'o la ya cha' bi' ji'i ma ca tiya' la. Ycu'i Ndyosi ni, tya ta la Ni cha' tso'o ji'i ya, tsa ña'a nu ndyu'ni tso'o ya cña ji'i Ni. ⁹Tya'a ndyu'ni ya cña ji'i ycu'i

Ndyosi laca cuare; lo'o cu'ma ni, ndu'ni Ni cña ne' cresiya ji'i ma, cña ji'i ycu'i Ndyosi laca bi'.

Lo'o jua'a taca ta na' chaca cuij lo'o ma juani: ñi'ya si laca ma sca ni'i tonu, jua'a laca ma cuentya ji'i ycu'i Ndyosi; ¹⁰ lo'o na', ñi'ya nti' sca cuityi ni'i cuentya ji'i ycu'i Ndyosi, jua'a laca na' lo'o cu'ma, laja lo'o nclyu'u na' ji'i ma cha' ji'i ycu'i Ni. Ndi'ya ndyu'ni na' lo'o ma: ñi'ya nti' si cua ngusta tso'o na' quiya' sca ni'i, lo'o li' ndyalaa xa' la ngu' cuityi cha' cua'ni lyiji ngu' cha' tya' ni'i bi', bi' laca ñati nu tya'a ndya'a na' cña nu cua ngulu'u tso'o la ji'i ma. Lcaa ngu' cuityi nga'a cha' culacua ti' clyo ñi'ya ña'a xana tya' ni'i; lo'o jua'a lcaa ya tya'a ndyu'ni ya cña, nga'a cha' cui'ya tso'o ya cuentya ñi'ya nu caca culu'u tso'o la ya cha' bi' ji'i ñati.

¹¹ Jua'a laca cha' lacua: cua laca ngusta ycu'i Ndyosi ji'i Jesucristo, cha' sca ti yu bi' caca suu lcaa cha' bi', cha' ycu'i Jesús laca nu ntucua quiya' cha' nu cua ngusñi na ji'i ycu'i Ndyosi Sti na; nga'aa ntsu'u xa' la jo'ó xa' la ñati nu laca suu cha' bi'.

¹² Ntsu'u ngu' tya'a na nu nclyu'u tso'o la ji'i lcaa tya'a na, ñi'ya nti' si cuiñá chca ngu' sca ni'i tso'o, ñi'ya laca si tya' ni'i bi' masi lo'o oro, masi lo'o plata, masi lo'o quee ndubi nu quiñá a tsa nga'a tya' ni'i bi'. Pana ntsu'u xa' la ngu' tya'a na nu cuxi la nclyu'u ji'i tya'a, ñi'ya laca si cuiñá chca ngu' sca ni'i yaca ti, nu canta' ti tya' lo'o quii lo'o quixi ti. ¹³ Tiya' la li' lo'o caa Jesucristo chaca quiya' cha' cua'ni cuayá' ji'i ñati chalyuu, li' qui-jeloo cha' ji'i ycu'i Ndyosi ñi'ya ña'a cña nu ngua'ni scaa ngu'. Tsa bi' tsa cña nu ngua'ni scaa ñati lo sca quii' tlyu, cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i; si tyaqui cña bi', ná tso'o ngua cña bi' li'; si ná tyaqui, li' caca cuayá' ti' Ni cha' tso'o tsa cña bi' li'. ¹⁴ Nu lo'o talo cña nu ngua'ni sca ñati lo'o cua ndyaa lo quii' bi', li' ta Ni cha' tso'o nu tyacua ji'i ñati bi'. ¹⁵ Cuati ñati nu tyaqui cña ji'i lo quii' bi', nga'aa ña'a

ngu' ji'i li'; chcuna' cña bi' tsiya' ti. Pana tya culaá Ni ji'i ngu' bi', masi tya xi tya lyiji cha' tyaqui ycu'i ngu'.

¹⁶⁻¹⁷ Nu laa tlyu su ndu'ni tlyu ngu' judío ji'i ycu'i Ndyosi tyaca'a tsa ji'i Ni laca bi', cha' cuentya ji'i Ni ndya' ni'i bi'; tyaala tsa ycu'i Ni si cua'ni ñu'u ñati ji'i laa bi'. Lo'o cu'ma ni, tyucui ña'a taju cu'ma nu ngusñi ma cha' ji'i Cristo, tya-ca'a tsa ma cuentya ji'i ycu'i Ndyosi; na cua ndyanu Xtyi'i ycu'i Ndyosi ne' cresiya ji'i ma. Lo'o jua'a cua'ni tye ycu'i Ni ji'i cua ña'a ca ñati nu cua'ni ñu'u tyucui ji'i sca ñati nu tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús.

¹⁸ Cua ngusñi na cha' ji'i Cristo, bi' cha' tso'o la si ná cñilo'o na ji'i ycu'i ca na cha' ngua tsa ji'na, ñi'ya ndu'ni ñati chalyuu nu ngua tsa ji'i ngu'. Ná tso'o si jua'a nclyacua ti' na; nga'a cha' culacua ti' na cha' ná ngua ji'na tsiya' ti, lo'o li' taca cua'ni ycu'i Ndyosi cha' ca'ya sca cha' liñi hique na. ¹⁹ Masi ndu'ni ñati chalyuu cha' ngua tsa ji'i, cha' tso'o tsa nclyacua ti' ngu', si'i jua'a nti' ycu'i Ndyosi ña'a Ni ji'i ngu' bi'; ná tso'o tsiya' ti cha' nu nchcui' ñati chalyuu nti' Ni. Cua nscua sca cha' lo quityi cusu' nu nchcui' ndi'ya: "Ndu'ni ycu'i Ndyosi cha' quichi yaa cha' hique ñati chalyuu, masi tso'o tsa ndu'ni ngu' nti' ngu'", nacui lo quityi. ²⁰ Lo'o ndi'ya laca cha' nu nscua chaca se'i lo quityi bi': "Cua jlo ti' ycu'i Ndyosi cha' ná tso'o tsiya' ti cha' nu nchcui' ñati chalyuu nu nchca tsa ji'i ndu'ni". ²¹ Bi' cha' nga'aa cua'ni tyixi ma lo'o tya'a ma, nga'aa tyu'u lca'a tsa ma ji'i sca ti ñati tya'a ya. Cuentya ji'i cu'ma laca cua ña'a ca tya'a ndyu'ni ya cña, ²² masi na', masi Apolos, masi Pedro; lo'o jua'a cuentya ji'i cu'ma laca cua ña'a ca cha' nu ndyaca nde chalyuu, masi lu'ú na, masi cua ngujuii na, masi sca cha' nu ndyaca juani, masi sca cha' nu caca tyempo nde loo la; cuentya ji'i cu'ma laca lcaa cha' nu ndyaca nde cha-

lyuu lacua. ²³ Pana cu'ma ni, cuentya ji'i Cristo laca ma; lo'o nu Cristo bi', cuentya ji'i ycu'i Ndyosi laca Ni.

**Cristo laca nu nda cña bi' ji'i Pablo
lo'o ji'i tya'a ndya'a yu cña**

4 Nga'a cha' tyi'u ti' ma cha' cña ji'i ycu'i Cristo ndyu'ni ya. Na ndi'ya lo ya cña cha' culu'u ya ji'i ñati lcaa cha' nu cua ngulu'u ycu'i Ndyosi ji'i ya; sca cha' nu bilya cuna ñati chalyuu tsiya' ti, bi' laca cha' nu culu'u ya ji'i ngu'. ² Lo'o ñati nu cui'ya loo sca cña ni, lcaa tsã nga'a cha' tyi'u ti' ngu' ji'i lcaa cña nu culo xu'na ngu' ji'i ngu'. ³ Cuentya jna', ná ntsii na' ji'i ma, ná ntsii na' ji'i cua ña'a ca cha' nu hcui' ma jna'; masi hcui' cua ña'a ca ñati chalyuu jna', ná ntsii na' ji'i ngu' tsiya' ti. Ná sca cha' cuxi ntsu'u jna' si nti' ngu' sta ngu' qui'ya 'na, nti' na'; ⁴ lo'o jua'a cuentya ji'i ycu'i Ndyosi, ná ntsu'u cha' cuxi nu ngua'ni na', nti' na'. Pana ná ñacu' na' cha' ná ntsu'u cha' sta Ni qui'ya 'na tsiya' ti, sca ti ycu'i Ndyosi nu Xu'na na taca cua'ni cuayá' Ni jna' ca lo'o tye chalyuu. ⁵ Lo'o jua'a cu'ma, ná yala tsa clyacua ti' ma cha' sta ma qui'ya ji'i sca ñati; jatya ma ña'a cuayá' caa ycu'i nu Xu'na na, bi' laca nu cua'ni cuayá' ji'i ca ta'a na. Li' culotu Ni ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u cuaana ti ne' cresiya ji'na, masi sca cha' nu ná nti' na cacha' na ji'i tya'a ñati chalyuu na. Jua'a cacha' Ni lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i lcaa ñati chalyuu, lo'o li' ta Ni nu tso'o ji'na, cua ña'a ca cha' tso'o nu ñacu' Ni cha' tyacua ji'i scaa na.

⁶ Nhcui' na' cha' bi' lo'o cu'ma cha' taca tyi'i tso'o ti ma. Cua nhcui' tsa na' ji'i tyucuaa ya, na' lo'o Apolos, cha' taca culacua xi ti' ma ñi'ya ntsu'u cha' ji'i ya; jua'a caca cuayá' ti' ma cha' ná tso'o xñi ma xi xa' la cha', nu si' ñi'ya nu nscua lo quityi cha' ji'i ycu'i Ndyosi. Ná tso'o cha' hcui' tso'o ma lo'o sca yu tya'a ya nu lca'a tsa ma ji'i, lo'o li' cua'ni xña'a

ma lo'o chaca yu tya'a ya. ⁷ ¿Ni cha' laca cha' ndulo tsa cha' ji'i ycu'i ma cuentya ji'i ma, pana ná ndube ti' ma ji'i xa' ñati? Ycu'i Ndyosi cua nda lcaa na nu ntsu'u ji'i ma, lcaa cña nu nhca ji'i ma; bi' cha' lacua ná ntsu'u cha' cua'ni tyucuaa ti' ma ji'i tya'a ma. Si' xqui'ya cña nu ndyu'ni ycu'i ma ngutsa'a chalyuu ji'i ma, xqui'ya ycu'i Ndyosi cua laca ma ñi'ya nu laca ma juani.

⁸ Ndu'ni ma cha' ndulo tsa cha' ji'i ycu'i ma, nga'aa ntsu'u na nu lyiji ji'i ma tsiya' ti, nti' ma; ndyu'ni ma ñi'ya nu ndu'ni ngu' culiya', ndi' ma ñi'ya ndi' nu laca loo chalyuu. Lo'o cuare ni, si' ñati tlyu laca ya, nti' ma. Pana si chañi cha' laca ma loo ji'i ya, ¿ha ná ta ma chacuayá' masi caca stu'ba xi cha' ji'i ya lo'o ma li', cha' lo'o ya caca ya ñati tlyu li'? ⁹ Nti' na' cha' cua nguxtyanu ycu'i Ndyosi ji'i cuare, masi clyo ngulo Ni cña ji'i ya cha' tsa ya tyijyu' cha' hcui' ya cha' ji'i Ni; pana nu juani tyanu chu' la ya ji'i lcaa ngu' tya'a na, ñi'ya laca preso nu tyiquee' ntajatya cha' cujuui ngu' ji'i. Cua laca ya sca cuxe', masi ña'a ñati chalyuu ji'i ya, masi xca nu ntsu'u ji'i ycu'i Ndyosi nde cua ña'a ji'i ya. ¹⁰ Xqui'ya ycu'i Cristo tonto tsa ya tu'ni! Lo'o cu'ma ni, nti' ma cha' tso'o tsa jlo ti' ma cha' ji'i Cristo. Xti la cña nhca ji'i cuare, nguula la cña nhca ji'i cu'ma nti' ma; ¡Chiya'a la ndu'ni ngu' lo'o cuare tu'ni; ch'i la ndu'ni ngu' loo cu'ma! ¹¹ Masi la cui' tyempo juani ti ntsu'u quiya' lo'o ná ndyiji na cacu ya, ná ndyiji na co'o ya, masi late' cusu lacu' ya ntsu'u quiya'; ntyiji' ngu' ji'i ya, ni ná ntsu'u tyi' cua, xcui' na ndya'a yu'u ti ya. ¹² Ti'i tsa cña nu ndu'ni ya cha' caja ñi'ya nu tyiji' yu'u ji'i ya chalyuu. Nu lo'o ti' tsa cha' nu nda ngu' lo'o ya, ná nsacu' tu'ba ya ji'i ngu'; tso'o ti nhcui' ya lo'o ngu' li'. Lo'o ndu'ni lya' ti' ngu' ji'i ya, ndalo ya li'; ná nsacu' ya' ya ji'i ngu' tsiya' ti. ¹³ Masi chiya'a tsa nhcui' ngu' lo'o ya, ndalo ty-

iquee ya ji'i ngu' li', nxaala' ya cha' ji'i ngu'. Masi juani ña'a ti tya ndyu'ni cuxi ñati lo'o cua, ñi'ya si laca ya nana' nu ndyanu lo hitya yuu; ñi'ya nti' sca nguti nu nchcuaa ngu', jua'a laca ya cha' ná ntsu'u cuentya ya tsiya' ti, ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu'.

¹⁴ Lo'o nscua na' quityi re, ná nti' na' cha' ca tyuju'u ti' ma; tsa bi' ti cha' nti' na' cha' cua'a na' ji'i ma cha' ná cua'ni tyixi ma lo'o ya. Na tyaca'a cu'ma jna' ñi'ya si laca ma sñi' na'. ¹⁵ Ntsu'u tsa ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo nu taca xtyucua ngu' ji'i ma, pana sca ti na' ndu'ni na' ñi'ya nu ndu'ni sti ma, cha' ndye ndacha' na' cha' tso'o nu cua nda Jesucristo lo'o na ji'i ma; xqui'ya na' ngusñi ma cha' ji'i Jesús. ¹⁶ Bi' cha' juani nchcui' tsa na' lo'o ma cha' cua'ni ma ñi'ya nu cua na'a ma cha' ndu'ni na'.

¹⁷ Juani nda na' ji'i yu Timoteo li'ya yu ca su ndi'i ma, cha' laca nu Timoteo bi' ñi'ya laca sca sñi' na', cha' tyaca'a tsa yu 'na; jua'a tso'o tsa ngusñi yu cha' ji'i Jesucristo. Lcaa se'i su ndya'a na' slo taju ñati ji'i Jesús nu ndi'i sca quich'i, ca bi' nclyu'u na' ña'a cha' tso'o nu nga'a cha' cua'ni na chalyuu nu lo'o cua ngusñi na cha' ji'i Jesucristo; jua'a ndu'ni na' tyucui tyempo xqui'ya Jesucristo. Lo'o Timoteo cacha' yu ji'i ma cha' jua'a ndu'ni na'. ¹⁸ ¿Ni cña ndu'ni xi ngu' tya'a ma nu lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ji'i tya'a ma? Ná caa na' ca quich'i Corinto slo ma, nti' ma. ¹⁹ Pana ná cube ti' ma, caa na' yala ti ca su ndi'i ma chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi nu Xu'na na. Lo'o li' quijeloo cha' ji'i ma jna', nu lo'o ña'a na' ñi'ya ndyu'ni nu ngu' tyixi bi'; si'i na ntucúa na' ji'i ngu' xqui'ya cha' nu nda ti ngu' bi' li'. ²⁰ Ná taca tyat'i yu'u na cha' ji'i ycui' Ndyosi cha' laca Ni loo ji'na si na nchcui' ti na cha' ji'i Ni; na cua nti' Ni cha' cua'ni na cña ji'i Ni, tsa ña'a cña nu ndu'ni ycui' Ni. ²¹ Cua jlo ti' na' cha' tso'o la caca ji'i ma si tso'o ti tyu'u tyiquee na' ña'a na'

ji'i ma lo'o tyalaa na' ca slo ma; tso'o la si tso'o ti chcui' na' lo'o cu'ma li'. Ná tso'o ca ti' ma si ta na' cha' cusuu lo'o ma li'.

Nga'a cha' culo'o ngu' ji'i tya'a ngu' nu ngua'ni cha' cuxi

5 Cua ngujui cha' 'na, cua ndyuna na' cha' suba' tsa ngua'ni sca ñati tya'a ngusñi ma cha' ji'i Jesucristo; ngua'ni yu sca cña nu cuxi tsa. Pana ni ngu' xa' tsu', ná ndu'ni ngu' tsa lo cua cha' cuxi, masi ná ndaquiya' ngu' ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti. Ndi'ya cña ngua'ni yu: ngua'a yu lo'o xtya'a miña'a yu. ² Lo'o ña'a ti tya ndu'ni tyucuaa ti' ma ji'i tya'a ma, masi nga'a cha' ca xñi'i tsa ti' ma xqui'ya cha' cuxi bi'. Nga'a tsa cha' culo'o ma ji'i ñati nu ngua'ni cha' cuxi bi', cha' nga'aa tya'a yu stu'ba ti lo'o cu'ma. ³ Sca ti cuayá' ndyu'u cha', masi ná ndi'i na' lo'o ma juani cha' cua'ni cuayá' na' ji'i yu bi'; pana cacua tsa slo cu'ma ndi'i na', nti' na', xqui'ya cha' ndy-i'u tsa ti' na' ji'i ma. Cua laca ngusta na' qui'ya ji'i ñati nu ngua'ni cha' cuxi bi'. ⁴ Bi' cha' lacua tyu'u ti'i ma tsa tlyu ti ma chacuayá' ji'i Jesús nu Xu'na na, cha' cua'ni cuayá' ma ji'i yu bi' yala ti. Sca ti cha' ntsu'u tyiquee na' lo'o ma, lo'o jua'a cua nda ycui' Jesucristo chacuayá' cha' cua'ni ma jua'a. ⁵ Li' xtyanu ma ji'i yu bi' ya' nu xña'a. Masi quiñu'u ycui' yu li', quiñu'u cha' ji'i yu su ndi'i yu chalyuu, pana ca lo'o tye chalyuu, ca li' cua'ni lyaá ycui' nu Xu'na na ji'i yu, qui'ya Ni cresiya ji'i yu.

⁶ Si'i cha' tso'o ndu'ni ma cha' ndu'ni tyucuaa ti' ma ji'i tya'a ma. ¿Ha ná jlo ti' ma ñi'ya ndu'ni scua tiye'? Masi xti ti scua tiye' tyu'u ji'i catyá xlyá, cua'ni bi' cha' tyacui quiña'a scua li'. ⁷ La cui' jua'a laca cu'ma, cha' ntsu'u qui'ya bi' chu' ma. Laca qui'ya bi' ji'i ma ñi'ya laca scua tiye' nu nga'aa tso'o tsiya' ti; tso'o si xcuaa ma ji'i, chaca quiya' quixa' cucui scua bi'. Lo'o jua'a cu'ma, nga'a

cha' culotsu' mā qui'ya nu ntsu'u ji'ī mā, cha' xcutsa'a Ni cha' nu ntsu'u tyiquee mā, cha' caca lubii cresiya ji'ī mā. Na cua laca lubii bi' ji'ī mā xqui'ya Jesús. Lo'o caca ta'a pascua ni, li' tyi'u ti' na cha' ngua'ni tye ycuí' Cristo ji'ī qui'ya nu ntsu'u ji'na. Xqui'ya lcaa na ngujuii Ni lo crusi, ngua Cristo msta lu'ú cuentya ji'ī qui'ya nu ntsu'u ji'na. ⁸ Bi' cha' tso'o la si tyi'u ti' na ji'ī Cristo lcaa tsa, cha' xa' ña'a cua'ni na li'; tso'o ti cua'ni na lo'o ñati, xcui' cha' liñi chcuí' na lo'o ñati. Laca na ñi'ya laca xlyá cui nu ndya' chaca quiya' li'; nga'aa ntsu'u cha' cua'ni na ñi'ya nu ngua'ni na sa'ni lo'o ntsu'u cha' cuxi ji'na, lo'o ntsu'u cha' suba' ji'na, cha' ngua na ñi'ya ngua tsa ycu' xlyá nu ná tso'o tyempo bi'.

⁹ Lo quityi nu nda na' ndyaa slo mā tya clyo la, bi' nguscua na' cha' ná cua'ni tya'a mā lo'o ñati nu xcui' cha' suba' ndu'ni; ¹⁰ pana ná nguscua na' cha' nga'aa chcuí' mā tsiya' ti lo'o ñati cuxi bi'. Ntsu'u tsa ñati chalyuu nu ná ndaquiya' ji'ī ycuí' Ndyosi, nu ndu'ni suba', nu ndacui ti', nu cuaana, nu ndu'ni tlyu ji'ī lcuí jo'ó ti; lo'o jua'a ná caca tyu'utsu' na ji'ī ngu' bi', sca ti si tyu'u na chalyuu tyaa na tsiya' ti. ¹¹ Pana ná tso'o cha' tyu'u cha' ji'ī mā lo'o ñati nu ndu'ni jua'a, masi ndu'ni ngu' bi' lo'o mā cha' tya'a ñati ji'ī Jesucristo laca ngu' bi'; bi' laca cha' nu ngua ti' na' chcuí' lo'o mā. Ná caca stu'ba cha' ji'ī mā lo'o ngu' si suba' ndu'ni ngu', si ndacui ti' ngu', si ndu'ni tlyu ngu' ji'ī lcuí jo'ó ti, si cuxi tsa nchcuí' ngu' lo'o ñati, si cu'bi ngu', si cuaana ngu'; ná caca xñi mā cha' ji'ī ngu' nu ndu'ni jua'a. Masi nacui ñati bi' cha' stu'ba ti ntsu'u cha' ji'ī ngu' lo'o Jesús, ná caca tyu'u cha' ji'ī mā lo'o ngu'. La cui' ti cha', ni ná tso'o chca'a mā cacu mā tyaja lo'o ñati nu ndu'ni jua'a. ¹²⁻¹³ Si'í cuentya jna' laca ñati nu ná ndaquiya' ji'ī ycuí' Ndyosi tsiya' ti, caca cuayá' ji'ī ngu' bi' slo ycuí' Ndyosi.

Pana nu ngu' tya'a mā nu ntsu'u cha' ji'ī lo'o Cristo, tso'o la si cua'ni cuayá' ycuí' cu'ma ji'ī ngu', nti' na'. Bi' cha' lacua cu-lo'o mā ji'ī nu cuxi, cha' ná cua'ni tya'a ngu' bi' lo'o mā tsiya' ti.

Nu lo'o ntsu'u cha' cusuu ji'na lo'o tya'a ñati na

6 Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'ī Jesús, nu lo'o ndyaca sca cha' cusuu ji'ī mā lo'o tya'a ñati mā, ¿ha tso'o la cha' ndya'a mā slo bese, nti' ma? ¿Ha tso'o nti' mā cha' ndya'a mā slo ñati nu ná ndaquiya' ji'ī ycuí' Ndyosi tsiya' ti? ¿Ha ná tso'o la si tsa mā slo ngu' tya'a ngusñi mā cha' ji'ī Jesús? Jua'a taca ca ti cha' ji'ī mā lo'o tya'a mā li'. ² Cua jlo ti' mā cha' cua nscua cha' ycuí' na cua'ni cuayá' na ji'ī lcaa ñati chalyuu lo'o cua tye ti cha', cha' cua ntsu'u cha' ji'na lo'o ycuí' Ndyosi. Si jua'a caca cña nu cua'ni mā ca tiya' la, ¿ha ná caca ji'ī mā cua'ni cuayá' mā ji'ī sca cha' xca ti nde chalyuu juani? ³ Lo'o jua'a nu ngu' xca ji'ī ycuí' Ndyosi ca nde cua, nda mā cuentya cha' lo'o ngu' bi' nga'a cha' cua'ni cuayá' na ji'ī; bi' cha' ycuí' ca na taca xquiñi na sca cha' nu ndyaca ji'na lo'o tya'a na nde chalyuu. ⁴ Lo'o ndyaca sca cha' cusuu ji'ī mā lo'o tya'a mā, ná tso'o tsa lo'o mā ji'ī tya'a mā cha' caca cuayá' ji'ī mā slo xa' ñati nu ná stu'ba cha' ji'ī lo'o tya'a ngusñi mā cha' ji'ī Jesús. ⁵ Nscua na' cha' re cha' caca tyuju' ti' mā slo ycuí' Ndyosi. ¿Ha ná ntsu'u ni tsaca ngu' tya'a mā nu nhca cuayá' ti' ñi'ya caca xquiñi cha' ji'ī mā lo'o tya'a mā? ⁶ Pana xa' tsa ña'a ndu'ni mā ca jua. Masi ñati tya'a ngusñi mā cha' ji'ī Jesús, ndya'a lo'o mā ji'ī ca slo ngu' nu ná ndaquiya' ji'ī ycuí' Ndyosi tsiya' ti, cha' cua'ni cuayá' ngu' bi' ji'ī ngu' tya'a mā.

⁷ Nu lo'o ntsu'u cha' cusuu ji'ī mā lo'o tya'a mā, li' hora ti caca cuayá' ti' na cha' tya lyiji xñi tso'o mā cha' ji'ī Jesús. ¿Ha ná tso'o la, masi ta mā chacuayá' cha'

caca cha' cuxi bi' jil'i mā jua'a ti? ¿Ha ná tso'o la, masi cuaana ngu' cha' tso'o nu ntsu'u jil'i mā jua'a ti? ⁸ Pana si'i na tso'o la ndu'ni mā; cha' cuxi ndyu'ni mā lo'o ycu'i ngu' tya'a ngusñi mā cha' jil'i Jesús, hasta ntyucuaana mā na nu ntsu'u jil'i tya'a mā.

⁹ Jlo ti' na cha' ná lo'o ñati' cuxi taca tsaa ca su tlyu ca su laca ycu'i Ndyosi loo. Tso'o si liñi tsa caca cuayá' ti' mā cha' ná tsaa ngu' cuxi ca su tso'o bi': ñati' nu suba' tsa ndu'ni lo'o tya'a, lo'o jua'a ñati' nu ndu'ni tlyu jil'i lcu'i jo'ó ti, lo'o jua'a ñati' nu ntsu'u cha' jil'i lo'o clyo'o xa' ñati', jua'a nu ngu' qui'yu nu ndu'ni suba' lo'o tya'a qui'yu ti ngu', ¹⁰ lo'o jua'a nu cuaana, lo'o jua'a nu nxlyaa' na nu ntsu'u jil'i tya'a ngu', lo'o jua'a nu cu'bi, lo'o jua'a nu nchcui' cha' cuxi jil'i tya'a ngu', lo'o jua'a nu cuxi ti ndu'ni ngana jil'i tya'a ngu', ná tsaa chca ñati' cuxi bi' ca su tso'o su ntucua ycu'i Ndyosi. ¹¹ Lo'o jua'a ntsu'u xi cu'mā nu ngua'ni mā la cui' tya'a cha' cuxi bi' tya sa'ni la; pana cua xa' ña'a ndu'ni mā juani, cha' cua ngüityi Jesús lcaa qui'ya nu ntsu'u jil'i mā tya li', cua ndyatī mā cuentya jil'i ycu'i Ndyosi li'. Cua ngüiñi cha' jil'i mā lo'o ycu'i Ndyosi nu lo'o ngusñi mā cha' jil'i ycu'i Jesucristo nu Xu'na na, lo'o li' cua nda Ni Xtyi'i ycu'i Ni cha' tyanu ne' cresiya jil'i mā.

Ña'a tsaca tyucui ña'a na laca na jil'i ycu'i Ndyosi

¹² Ntsu'u quiya' nchcui' ñati': "Ntsu'u chacuayá' 'na cha' cua'ni na' cua ña'a ca cha', ñi'ya nu nti' na' cha' cua'ni na'", nacui' ngu'. Chañi' cha' jil'i ngu', pana ntsu'u cha' nu cua'ni na nu ná ntsu'u su xtyucua jil'i na. Lo'o na, taca ñacui' na cha' ntsu'u chacuayá' jil'i na cha' cua'ni na ñi'ya nu nti' ti na cua'ni na; pana ná tso'o si qui'i tsa na jil'i sca cha' nu ndu'ni na ña'a cuayá' nu nga'aa caca xtyanu na jil'i. ¹³ Ntsu'u chaca cha' nu nchcui' ñati':

"Taca cacu na lcau ti lo na nu nti' na cacu na", nacui' ngu', "bi' cha' ntsu'u qui'i ne' na cha' cua'ni cha'a na bi' lo'o na cacu na", nacui' ngu'. Chañi' cha' bi', pana sca ti cuayá' cua'ni tye ycu'i Ndyosi jil'i na ndacu na lo'o jua'a jil'i cuaña' ycu'i na. La cui' jua'a cua ngüiñá ycu'i Ndyosi jil'i tyucui ña'a na lijya na chalyuu, pana si'i cha' culiji ti cuaña' na lo'o ndu'ni suba' na lo'o ñati', si'i xqui'ya cha' bi' ngüiñá Ni jil'i na; cha' caca na ñati' jil'i ycu'i Ni, cha' caca Ni nu Xu'na na, bi' cha' cua nda ycu'i Ndyosi jil'i na lijya na chalyuu. ¹⁴ Tlyu tsa cha' ngua'ni ycu'i Ndyosi lo'o Jesús nu Xu'na na lo'o ngua'ni Ni cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya', ngulo Ni jil'i yu ca su ntsiya yu ngujuii. La cui' jua'a tlyu tsa cha' caca lo'o cua'ni Ni cha' tyu'ú na chaca quiya', qui'ya Ni jil'i na tyaa lo'o Ni jil'i na ca lo'o tye chalyuu.

¹⁵ Cristo ca jil'i tyucui ña'a tsaca mā lacua, stu'ba ti ntsu'u cha' jil'i mā lo'o nu xa' la ñati' tya'a ngusñi na cha' jil'i Cristo. Lo'o laca na ñati' jil'i Cristo ni, ¿ha caca sa'a na jil'i sca nu cuna'a calle ti? Ná tso'o cua'ni na jua'a tsiya' ti. ¹⁶ ¿Ha ná jlo ti' mā cha' stu'ba ti tyiquee na, sca ti tañi na lo'o ñati' bi', si tyu'u cha' jil'i na lo'o, masi sa'a ti na jil'i? La cui' jua'a cha' nscua lo quityi cha' jo'ó nu ndi'ya nchcui': "Laca nu tyucuaa ngu' bi' ñi'ya si laca ngu' sca ti ñati'". Jua'a nchcui' quityi bi'. ¹⁷ La cui' jua'a caca jil'i na lo'o tyu'u cha' jil'i na lo'o Jesús nu Xu'na na; nchca stu'ba cha' jil'i na lo'o Jesús li', cha' ntsu'u Xtyi'i ycu'i Ni ne' cresiya jil'i na.

¹⁸ Bi' cha' ná cua'ni suba' mā lo'o xa' ñati'. Cua ña'a ca qui'ya nu ntsu'u jil'i na, ná cua'ni ñu'u bi' jil'i ycu'i na; pana lo'o cala' na jil'i xa' ñati' nu si'i ñati' jil'i na, ycu'i ca na cua'ni ñu'u na jil'i na li'. ¹⁹⁻²⁰ ¿Ha ná nda mā cuentya cha' tyaca'a tsa mā jil'i ycu'i Ndyosi, xqui'ya cha' nda Ni Xtyi'i ycu'i Ni nu ndyanu ne' cresiya jil'i mā? Nga'aa si'i cuentya jil'i ycu'i ti mā ndya'a mā, cuentya jil'i ycu'i Ndyosi laca mā.

Quiña'a tsa cha' tso'o ngua'ni Ni cuentya ji'na cha' ngulaá ma' ji'i nu cuxi, cha' laca ma' ñati' ji'i ycu'i Ni; bi' cha' cua'ni tlyu ma' ji'i ycu'i Ndyosi lcaa su ndya'a ma, tyi'u ti' ma' ji'i Ni, lo'o jua'a tyucui tyiquee ma' cua'ni ma' lcaa cña nu culo ycu'i Ni ji'i ma.

¿Ha tso'o la si caja clyo'o na?

7 Juani scua na' xi cha', cha' xacui na' cha' ji'i ma' cuentya ji'i quityi nu nguscua ma, nu ndyalaa slo na' tsubi' ti. Nu na ngu' qui'yu, tso'o la si ná caja clyo'o na; tyanu na jua'a ti, nti' na'. ²Pana nde chalyuu su ndi'i na, ntsu'u tsa cha' suba' nu ndu'ni ngu' lo'o ngu' cuna'a; bi' cha' ni na' ji'i ma' cha' tso'o la si lcaa ñati' caja clyo'o ngu', caja sca nu cuna'a ji'i sca nu qui'yu, lo'o jua'a nu cuna'a caja qui'yu ji'i. ³Nga'a cha' tyi'i tso'o nu qui'yu lo'o clyo'o yu, ñi'ya nu nga'a cha' caca; lo'o jua'a nu cuna'a ni, nga'a cha' tyi'i tso'o lo'o clyo'o ñi'ya nu nga'a cha' caca. ⁴Bi' cha' nga'aa culo sca nu cuna'a cña ji'i ycu'i ca si cua ngujui clyo'o, cha' nu qui'yu laca loo ji'i; lo'o jua'a nu qui'yu, nga'aa si' ycu'i ca yu nu culo cña ji'i yu lo'o cua ngujui clyo'o yu, cha' nu cuna'a laca loo ji'i yu li'. ⁵Ná tso'o si tyeje tacui tyuu tsá nu ná ndi'i ma' lo'o clyo'o ma; sca ti si tyu'utsu' ma' xi ji'i tya'a ma' cha' caja xi tyempo chcu'i ma' lo'o ycu'i Ndyosi Sti ma. Lo'o nteje tacui cha' bi', xa' tyi'i ma' lo'o clyo'o ma' li', ñi'ya nu ndi'i ti ma. Si ná cua'ni ma' jua'a, ná tyiquee' quiñu'u cha' ji'i ma' lo'o clyo'o ma' cha' ná nchca talo ma' tyuu tsá. Lo'o li' cua'ni nu xña'a ngana ji'i ma.

⁶Ná ñacui ma' cha' nclyo na' cña ji'i ma' cha' caja clyo'o ma; nde laca sca cha' nu nda ti na' lo'o ma, ⁷cha' cuentya jna' tso'o la si tyanu ngu' ycu'i ti ngu' ñi'ya nu ndi'i na', jua'a nti' na'. Pana xi xa' ca ña'a ndu'ni ycu'i Ndyosi lo'o scaa ñati, cha' cua nda ycu'i Ndyosi

chacuayá' ñi'ya tyi'i scaa na; tsaca lo ña'a ndi'i tsaca ñati, chaca lo ña'a ndi'i chaca ñati, tsa ña'a chacuayá' nu nda Ni ji'na.

⁸Nde laca cha' nu ta na' lo'o cu'ma nu bilya caja clyo'o ma, cuati jua'a lo'o ngu' tya'a na nu ndyanu ti' ti: tso'o la caca ji'i ma' si tyi'i ma' ñi'ya nu ndi'i ti na', nti' na'. ⁹Sca ti si ná talo ma' tyi'i ma' jua'a ti, tso'o la si caja clyo'o ma' li', cha' ná tso'o si quiñu'u ti' na cha' xcui' ndi'ña tyiquee na ji'i ñati nu caca clyo'o na.

¹⁰Nu cu'ma nu ndi'i lo'o clyo'o ma' ni, ndi'ya cña ntsu'u cha' cua'ni ma; ni si' cuentya jna' ngulo na' cña re ji'i ma, ndi'ya cña nclyo ycu'i Ndyosi nu Xu'na na ji'i ma: Ná xtyanu ti' cu'ma ngu' cuna'a ji'i clyo'o ma. ¹¹Si cua ngxutyanu ma' ji'i nu qui'yu, nga'a cha' tyanu ma' ycu'i ti ma, sca ti si tyaja'a ma' tyaa ma' lo'o clyo'o ma' chaca quiya'. Lo'o jua'a cu'ma ngu' qui'yu, ná ntsu'u chacuayá' ji'i ma' cha' culo'o ma' ji'i clyo'o ma.

¹²Nu juani ta na' sca cha' lo'o cu'ma ngu' qui'yu tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, nu ntsu'u clyo'o ma' nu tya lyiji xñi cha' ji'i Jesús; si tyaja'a bi' tyi'i bi' ñi'ya nu ndi'i ti lo'o ma, tso'o li'. Ná ntsu'u chacuayá' ji'i ma' cha' culo'o ma' ji'i nu cuna'a bi' cha' tyaa ngu'. Na' laca nu ngulo na' cña bi' ji'i ma; masi ná ndu' ycu'i Ndyosi lo'o na', pana sca ti cuayá' ndyu'u cha' bi'. ¹³La cui' ti cha' ta na' lo'o cu'ma ngu' cuna'a tya'a na nu ntsu'u clyo'o ma' nu bilya xñi cha' ji'i Jesús, tya'a cha' nu ngusñi ma: ná tso'o culo'o ma' ji'i nu qui'yu clyo'o ma' si tya ndi'i tso'o ti ngu' lo'o ma. ¹⁴Ntucua' ycu'i Ndyosi ji'i cha' nu nchcu'i ngu' cuna'a bi' lo'o ycu'i Ni cuentya ji'i clyo'o ngu', tso'o cha' bi' cuentya ji'i ycu'i Ndyosi cha' clyo'o laca ngu'. Lo'o jua'a nu ngu' cuna'a nu tya lyiji xñi cha' ji'i Jesús, tya'a cha' nu cua ngusñi clyo'o, ntu-cua' ycu'i Ndyosi ji'i cha' nu nchcu'i nu qui'yu bi' lo'o ycu'i Ni cuentya ji'i clyo'o

ngu'; tso'o cha' bi' cuentya ji' Ni cha' clyo'o laca ngu'. Nga'a cha' caca jua'a xqui'ya nu sube sñi' ma. Nga'aa laca ngu' sube bi' ñi'ya nu laca sñi' xa' ñati nu ná ndaquiya' ji' ycu' Ndyosi tsiya' ti, cha' cua ngusñi Ni cuentya ji' nu sube bi' xqui'ya cu'ma. ¹⁵ Sca ti cha' ji' ñati nu ná ntaja'a xñi cha' ji' Jesús bi', si cua nti' ngu' xtyanu ngu' ji' clyo'o ngu', si lya' ti' ngu' ji' clyo'o ngu' cha' ngusñi clyo'o ngu' cha' ji' Jesús, li' ta ma chacuayá' cha' tyaa ngu' nu ná ngusñi cha' ji' Jesús bi'. Nu ngu' tya'a na nu ngusñi cha' ji' Jesús, masi qui'yu, masi cuna'a, cua ntsu'u chacuayá' ji' ma cha' xtyanu ma ji' clyo'o ma, sca ti si jua'a ti taca tyi'i ma ti ti chalyuu. Cua nti' ycu' Ndyosi cha' tyi'i tso'o na chalyuu. ¹⁶ Cu'ma ngu' cuna'a, ná tyiquee' xñi clyo'o ma cha' ji' Jesús xqui'ya cu'ma cha' jlya ti' ma ji' Jesús; clyaá yu bi' ji' nu xña'a li'. La cui' jua'a cu'ma ngu' qui'yu, ná tyiquee' xñi clyo'o ma cha' ji' Jesús xqui'ya cha' jlya ti' ma ji' Jesús; clyaá cho' ji' nu cuxi li'.

Ná ndulo tsa cha' ji' ycu' Ndyosi na ca laca scaa na

¹⁷ Nu lo'o tya lyiji cusubi ycu' Ndyosi ji'na, tya li' cua laca nda Ni ji'na ñi'ya nu tyi'i scaa na chalyuu. Ycu' Ndyosi laca nu nda chalyuu ji'na tya clyo, lo'o jua'a ycu' Ni laca nu ngusubi ji'na cha' xñi na cha' ji' Ni juani. Tya la cui' chalyuu bi' laca nu ntsu'u ji'na juani, la cui' ña'a chalyuu nu ngujui ji'na tya clyo; pana juani tyucui tyiquee na ndi'i na chalyuu. La cui' ti cha' nchcui' na' lo'o ngu' lcua ti quichi su ndi'i ngu' nu ngusñi cha' ji' Cristo. ¹⁸ Ñi'ya nti' ngu' judío ni, lo'o ngusñi ngu' cha' ji' Jesús xqui'ya cha' ngusubi Ni ji' ngu', ná tso'o si caca tyuju'u ti' ngu' cha' ngusi'yu ñati qui'ji' ngu' cha' laca ngu' judío; ntsu'u cha' tyanu ngu' ñi'ya nu ña'a ti ngu' lo'o ngua cuañi' ngu'. Ngu' xa' nasiyu ni, ná ntsu'u cha' ji' ngu' cha' xi'yu quiji' ngu' jua'a,

nu lo'o xñi ngu' bi' cha' ji' Jesús; ná ntsu'u cha' cua'ni ngu' ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío, tyanu ngu' ñi'ya nu ndi'i ti ngu' li'. ¹⁹ Ná ndu'ni cha' cuentya ji' ycu' Ndyosi, masi ngulacua na jua'a, masi ná ngulacua na jua'a; nu ndu'ni cha' cuentya ji' ycu' Ndyosi laca cha' cua'ni na cña nu nclyo Ni ji'na. ²⁰ Bi' cha' juani ña'a ti tya nga'a cha' tyi'i na chalyuu, ñi'ya ndi'i ti na tya lo'o ngusubi Ni ji'na cha' caca na ñati ji'. ²¹ Ná ndu'ni cha' masi msu nu ngüi'ya ñati laca ma nu lo'o ngusubi Ni ji' ma, pana tso'o laca si caja nu ta caya' cha' tyu'u ma laja ti. ²² Ñati nu jua'a tya ntsu'u xu'na ngu' nu lo'o cua ngusubi ycu' Ndyosi ji' ngu', juani ndi'i tso'o ti ngu' bi', xqui'ya cha' cua ngusñi ngu' bi' cha' ji' Jesús; masi ña'a ti tya laca ngu' ñati ji' xu'na ngu', taca taquiya' ngu' bi' ji' cha' nu nchcui' ycu' Ndyosi juani. Lo'o jua'a nu ngu' msu nu ndi'i tso'o ti ni, lo'o cusubi Cristo ji' ngu' bi', la cui' jua'a caca ngu' bi' msu ji' ycu' Ndyosi. ²³ Quiña'a tsa cha' tso'o ngua'ni ycu' Ndyosi cuentya ji'na, cha' ngulaá ma ji' nu xña'a; bi' cha' ná ta ma chacuayá' ji' ñati chalyuu ti nu nti' cua'a ji' ma cha' ná tyi'i tso'o ti ma. ²⁴ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji' Cristo, ndi'ya clyacua ti' scaa ma: nga'a cha' tyi'i ma chalyuu ñi'ya nu ndi'i ti ma nu lo'o ngusubi Jesús ji' ma tya clyo, ña'a ti tya xñi tso'o ti ma cha' ji' ycu' Ndyosi.

²⁵ Bilya ta ycu' nu Xu'na na cha' lo'o na' ñi'ya cua'ni ñati nu ntucua ycu' ti, si caja clyo'o ngu', si ná caja clyo'o ngu'; bi' cha' cuentya jna' ti, ta na' xi cha' lo'o ma. Taca xñi ma cha' jna', xqui'ya cha' lo'o na' ngua'ni tya'na ti' Ni 'na; bi' cha' ndyu'ni na' cña ji' Ni. ²⁶ Lye tsa laca chalyuu juani, ndyacua tsa cha' ti' ji'na; bi' cha' tso'o la si tyanu na ñi'ya nu ndi'i ti na, nti' na'. ²⁷ Si ntsu'u clyo'o ma, tyi'i tso'o ma lo'o lacua, ná culo'o ma ji'; si ndi'i ma ycu' ti ma, ná culana ma ji' ñi'ya nu caca clyo'o ma, nti'

na'. ²⁸ Pana la cui' ti cha', si'i qui'ya laca masi caja clyo'o mā; lo'o jua'a sca nu cuna'a nu bilya caja clyo'o, si'i qui'ya laca masi caja clyo'o bi'. Tsa bi' ti cha' ndube ti' na' ji'i mā, lcaa ña'a cha' ti'í nu caca ji'i mā nde loo la su ndi'i mā chalyuu. Ná nti' na' cha' quiña'a tsa cha' ti'í tyacua ji'i mā xqui'ya cha' ntsu'u clyo'o mā, xqui'ya cha' ndi'i sñi' mā li'.

²⁹ Cu'mā tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ndi'ya laca cha' nu ta na' lo'o mā: Tya xti tya tyempo tya lijya ji'na chalyuu. Bi' cha' cua'ni yala mā su ndi'i mā chalyuu; masi ntsu'u clyo'o mā, si'i xcui' cha' ji'i clyo'o mā tyu'u tyiquee mā; ³⁰ masi nxi'ya mā, ná ñacui mā cha' xñi'i ti' mā; masi nxyi' mā, ná ñacui mā cha' chaa tsa ti' mā; masi cui'ya mā sca yu'ba, ná culacua ti' mā cha' tsa cu' ti na ji'i mā laca bi'; ³¹ masi ntsu'u tsa cha' tso'o ji'i mā nde chalyuu, ná culiji tsa mā tyempo ji'i mā xqui'ya cha' tso'o bi'. Cua lijya ti tye tyucui ña'a chalyuu, lo'o jua'a lcaa na nu ntsu'u chalyuu nga'a cha' tye cha' bi'.

³² Cua nti' na' cha' ná caca xa' la cha' ji'i mā, cha' jua'a xqui'ya cha' bi' ná caca cua'ni tso'o mā cña. Cu'mā ngu' qui'yu nu bilya caja clyo'o mā, taca cua'ni mā tsa lo ti cña ji'i ycui' Ndyosi li'; cua'ni mā ñi'ya nu nti' ycui' nu Xu'na na cha' cua'ni na li'. ³³ Pana nu cu'mā nu ntsu'u clyo'o mā, cua ntsu'u tsa cña ji'i mā cha' caja ñi'ya nu tyiji yu'u ji'i mā chalyuu, cha' cua'ni mā ñi'ya nu tso'o la nti' clyo'o mā. Tucua lo cha' ntsu'u tyiquee mā li'. ³⁴ Lo'o jua'a cu'mā ngu' cuna'a nu ntucua ycui' ti, lo'o jua'a nu cuañi' nu bilya caja clyo'o, taca cua'ni mā tsa lo ti cña ji'i ycui' nu Xu'na na; jua'a caca mā ñati' ji'i ycui' Ndyosi tyucui ña'a tsaca mā, tyucui tyiquee mā. Pana nu cu'mā nu cua ntsu'u clyo'o mā, cua ntsu'u tsa cha' ndube ti' mā cha' caja ñi'ya nu tyiji yu'u ji'i mā chalyuu, cha' cua'ni mā ñi'ya nu tso'o la nti' clyo'o mā.

³⁵ Nti' tsa na' cha' xtyucua na' ji'i cu'mā, bi' cha' nda na' cha' bi' lo'o mā. Si'i na ndaca'a na' ji'i mā cha' ná caja clyo'o mā, cha' ntsu'u cha' cua'ni mā ñi'ya nu tso'o la cuentya ji'i sa scaa mā. Na cua nti' na' cha' tyucui tyiquee mā cua'ni mā cña ji'i ycui' Ndyosi, lo'o li' ná caja nu cua'ni ñu'u tyucui nu cua ngulu'u Jesús ji'i mā.

³⁶ Tso'o si ta sti nu cuna'a cuañi' chacuayá' caja clyo'o sñi', si'i qui'ya laca bi'. Cua ndyalaa ti' cho', cua la cui' tyempo caja clyo'o. Nga'a cha' cua'ni sti nu cuna'a ñi'ya nu tso'o la nti' yu cuentya ji'i sñi'; ná ntsu'u qui'ya ji'i, masi caja clyo'o sñi'. ³⁷ Pana la cui' ti tso'o cua'ni xa' la ngu' tya'a mā, nu tso'o la nti' masi ná caja clyo'o sñi' tsiya' ti. Ná tso'o si tatsaa ngu' ji'i sca ñati' cha' ta ji'i sñi' cha' caja clyo'o lo'o sñi' ngu'. Ntsu'u chacuayá' ji'i sca ñati' cha' cua'ni ñi'ya nu tso'o la nti' yu cuentya ji'i sñi' yu. ³⁸ Jua'a laca cha' cuentya ji'i nu cuna'a cuañi' tya'a mā; tso'o si ta mā ji'i sñi' mā cha' caja clyo'o lo'o xa' ñati', lo'o jua'a sca ti cuayá' tso'o ndu'ni ñati' nu ná nda ji'i, nti' na'.

³⁹ Cu'mā ngu' cuna'a nu cua ngujui clyo'o mā, ná ntsu'u chacuayá' caja clyo'o lo'o chaca ñati' laja lo'o tya lu'ú clyo'o mā. Sca ti si cua ngujui nu qui'yu ji'i mā, ca li' ntsu'u chacuayá' caja clyo'o mā chaca quiya'. Taca caja clyo'o mā li' chaca quiya' lo'o cua ña'a ca nu qui'yu nu nti' mā, sca ti si lo'o yu bi' laca ñati' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús. ⁴⁰ Pana nti' na' cha' tso'o la tyu'u tyiquee mā si ná caja clyo'o mā, si tyanu mā ycui' ti mā. Jua'a ncyacua ti' na', cha' Xtyi'i ycui' Ndyosi nacui' na cha' chcu' na' jua'a, nti' na'.

¿Ha cacu na sca na nu cua nscua slo jo'ó?

8 Nde scua na' chaca cha' nu tsaa slo mā, cha' ca cuayá' ti' mā ni cha'

ndyu'ni mā lo'o ndacu mā mstā nu cua ngusta ngu' slo jo'ó tya clyo. Ntsu'u cu'-mā nu ñacui mā: "Cua jlo ti' ya, cua nda ya cuentya cha' ná ntsu'u cha' tacati jil'i jo'ó jua; taca cacu ya mstā bi'", ñacui mā. Chañi tsa cha' bi'. Pana tyixi cua'ni na lo'o tya'a ñati na nu lo'o chcu'i na jua'a. Sca ti si ntsu'u tyiquee na ña'a na jil'i tya'a ñati na, si cube ti' na jil'i ngu' bi', ca li' taca xyucua na jil'i ngu'. ²Nu lo'o ndu'ni na lo'o ngu' cha' cua jlo ti' na sca cha', cha' cua laca ngua tsa'a na sca cha', cha' tyixi nda na lo'o ngu' li'. Laca bi' ñi'ya si ná jlo ti' na tsiya' ti, si bilya ca tsa'a na tso'o ti sca cha' nu nga'a tsa cha' ca tsa'a na. ³Pana si tso'o ntsu'u tyiquee na ña'a na jil'i ycu'i Ndyosi, tyuloo Ni ji'na li', tyu'u cha' jil'i Ni lo'o na li'.

⁴Tso'o lacua. Ta na cha' lo'o tya'a na si tso'o cuentya jil'i ycu'i Ndyosi cha' cacu na mstā nu cua ngusta ngu' slo jo'ó tya clyo. Cua jlo ti' na ñi'ya nu laca sca lcu'i jo'ó, lcu'i ti laca bi'. Ná tyaca' ña'a na sca na nu lu'ú, ñi'ya nu ña'a lcu'i jo'ó bi'. Sca ti ycu'i Ndyosi Sti na ntsu'u chalyuu. ⁵Chañi cha' quiña'a tsa jo'ó ntsu'u chalyuu, lo'o jua'a nde cua ntsu'u xa' la jo'ó, ntucua bi' cuentya jil'i ñati chalyuu. Ndu'ni ngu' jil'i jo'ó bi', cha' laca bi' jo'ó cuentya jil'i ngu'; ndu'ni ngu' cha' laca bi' xu'na ngu'. ⁶Pana nu ñati tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús, sca ti ycu'i Ndyosi Sti na jly ti' na jil'i tsiya' ti; la cui' ti jua'a sca ti ycu'i Jesucristo nu Xu'na na ngusñi na cha' jil'i. Ngüiñá Ni tyucui ña'a chalyuu, xqui'ya Jesús ndya' lcaa lo na; cuentya jil'i ycu'i Jesús laca lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu, lo'o jua'a xqui'ya ycu'i Jesús ndi'i na chalyuu.

⁷Pana ná lcaa ñati nchca cuayá' ti' cha' bi'. Ntsu'u ngu' tya'a ngusñi na cha' jil'i Jesús nu ná nchca cacu sca na nu cua nscua slo jo'ó tya clyo. Nu ngua tya sa'ni la, cua ngui'i tsa ngu' bi' jil'i jo'ó bi'; lo'o juani ña'a ti tya ntsu'u ti' ngu' bi' cha' na cacu jo'ó laca na nu cacu ngu'

bi'. Bi' cha' ná ndalo ngu' bi' tsiya' ti cha' cacu ngu' cuaña' nu ngua mstā bi'; cha' cuxi laca cha' bi' cuentya jil'i ngu' bi'. ⁸Masi jlo ti' na cha' sca na cacu na ni, si'i bi' laca nu ndu'ni cha' tso'o la na cuentya jil'i ycu'i Ndyosi. Si'i na caca tso'o la na, masi cacu na jil'i; lo'o jua'a ná sca cha' caca ji'na, masi ná cacu na jil'i. ⁹Bi' cha' cui'ya mā cuentya ñi'ya cua'ni mā slo ngu' nu tya nclyacua tsa ti' bi'. Ntsu'u chacuayá' ji'na cha' cacu na cua ña'a ca na tu'ni; pana ná tyiquee' tyu'ut-su' ngu' bi' jil'i tyucuii liñi si ná tso'o ti cua'ni mā slo ngu', si cacu mā mstā nu nscua slo jo'ó tya clyo. ¹⁰Ndi'ya cha' caca lo'o ñati nu tya quiña'a tsa nclyacua ti' jil'i na nu nscua slo jo'ó bi' li'. Nti' ngu' cha' cua jlo tso'o ti' mā lcaa cha' jil'i Jesús. Nu lo'o ña'a ngu' jil'i mā cha' nga'a mā slo jo'ó, ndacu mā na laca nu nscua slo jo'ó, lo'o ngu' cua'ni ngu' ñi'ya nu ndyu'ni mā nti' ngu' li', masi cha' cuxi laca bi' cuentya jil'i ngu'. ¹¹Lo'o jua'a caca cuxi jil'i ngu' li', chcuna' tyucui jil'i ngu' xqui'ya cu'mā nu cua jlo ti' mā cha' liñi jil'i ycu'i Ndyosi. Tso'o la tyi'u ti' mā cha' lo'o xqui'ya ngu' bi' ngu-juii Cristo. ¹²Cha' cuxi ndyu'ni mā lo'o ycu'i Cristo li', xqui'ya cha' ngua'ni mā cha' cuxi bi' lo'o ngu' tya'a ngusñi mā cha' jil'i Ni; na ndyu'ni ñu'u mā jil'i ycu'i ngu' li', xqui'ya cha' tya nclyacua tsa ti' ngu' bi'. Ná talo ngu' bi' si ña'a ngu' cha' ndu'ni mā jua'a. ¹³Lo'o jua'a na', tso'o la masi ná cacu na' cuaña' nu cua nscua slo jo'ó, cha' jua'a ná cua'ni ngu' tya'a na' cha' cuxi xqui'ya na' li'. Ná nti' na' cha' tyu'utsu' ngu' tya'a na' jil'i tyucuii liñi.

Ntsu'u chacuayá' jil'i Pablo, cha' ycu'i Ndyosi laca nu cua nda cña jil'i yu

9 Cua ntsu'u chacuayá' 'na cha' cua'ni na' cua ña'a ca lo cha'. Cua ngua'a loo ycu'i Ndyosi 'na cha' cua'ni na' cña jil'i Ni, nu lo'o na'a na' jil'i ycu'i Jesús nu Xu'na na. Ngusñi mā cha' jil'i Jesús juani

xqui'ya cha' ndu'ni na' cña ji' Ni, ²masi nti' xa' ñati' cha' si'i cña ji' Ni laca na'; pana cu'ma ngu' Corinto cua nslo ma 'na, cha' cua nda na' cha' ji' Jesús lo'o ma tya clyo. Chañi cha' bi'. Taca jlo ti' ngu' cha' jua'a laca cña nu ndyu'ni na', lo'o ña'a ngu' ñi'ya ndyaca cha' bi' lo'o ma.

³Ndi'ya nxacui' na' cha' ji' ngu' nu lo'o nchcui' chu' ti ngu' 'na: ⁴Ntsu'u chacuayá' 'na cha' xñi na' xi na cacu na' lo'o na co'o na' caya' lo cña nu ndyu'ni na', ni na' ji' ngu' bi'. ⁵Lo'o jua'a taca caja clyo'o na' lo'o sca nu cuna'a nu tya'a ngusni na' cha' ji' Jesús, cha' tya'a lo'o na' ji' tyucui' lcaa su ndya'a na' tyijyu', ni na' ji' ngu' bi'. Jua'a ndu'ni tya'a ndya'a na' cña, masi tya'a ycui' nu Xu'na na, masi Pedro, ntsu'u clyo'o ngu' bi'. ⁶Si'i sca ti na' lo'o Bernabé nu nga'a cha' cua'ni lye ya cña cha' caja na cacu ya, laja lo'o nclyu'u ya cha' ji' ycui' Ndyosi ji' ngu'. ⁷¿Ha ná jlo ti' ma ñi'ya ndu'ni ñati' chalyuu cha' tyi-ji yu'u ji' ngu' chalyuu? Ñi'ya nti' ngu' sendaru ni, ná ndya'a bi' cusu laja ti, ntsu'u nu nda caya' ji' ngu'. Lo'o jua'a ñati' nu ntsu'u cña ne' quixi' ni, ndyiji na cacu ngu' lo na nu ntyaa ngu'; nu ngu' nu ndya'a lo'o scu' ñati' ni, ndy-i'yu ngu' styi' nu ndyu'u ji' scu' ngu'. Bi' cha' ntsu'u chacuayá' ji' ya cha' caja na nu tyiji yu'u ji' ya chalyuu. Jua'a ni na' ji' ngu' bi'. ⁸Nchcui' na' re ñi'ya nu laca cha' ji' ñati' chalyuu, ñi'ya nu ndyiji na ndacu ngu'; pana la cui' jua'a nchcui' cha' nu nscua lo quityi ji' ycui' Ndyosi, cha' jo'ó nu nguscua Moisés tya sa'ni. ⁹Ndi'ya nchcui' lo quityi bi': "Ná xca' ma tu'ba toro lo'o nxatá ni' nguata trigo cha' tyu'u si'yu bi'". Jua'a cha' nchcui' lo quityi bi'. Ni si'i cha' ji' toro ti nchcui' ycui' Ndyosi, cha' tya'na ti' Ni ji' ni' cha' caja xi tyempo cacu ni'; ¹⁰lo'o cha' ji' ya nchcui' Ni, ji' cuare nu ndya'a ya tyijyu' cha' hcui' ya cha' ji' ycui'

Ndyosi lo'o ñati'. Ñi'ya nu laca ji' ngu' nu nclya'a yuu lo'o toro, ñi'ya nu laca ji' ngu' nu ndu'ni clacua, jua'a laca ji' ya; lo'o cuare ntsu'u chacuayá' ji' ya cha' jña ya xi cha' tso'o nu ntsu'u ji' ngu' nu lo'o cua ndye cña ji' ya. ¹¹Nu cña nu ndyu'ni ya cuentya ji' ma ni, si'i sca cña nu taca ña'a ma ji' laca bi', ne' cresiya ji' ma ndyaca cña bi'; pana taca tyi'u ti' ma ji' ya, na laca nu lyiji ji' ya cha' tyi-ji yu'u ji' ya nde chalyuu. ¹²Xa' la tya'a ndyu'ni ya cña ndyiji na laca nu lyiji ji' ngu' nu lo'o nda ma xi xcaya' ngu' bi'. ¿Ha ná tso'o si la cui' ti cha' caja ji' ya, ñi'ya nu ndyiji ji' ngu' bi'?

Tsa bi' ti cha', ná ndijña ya cha' tso'o bi' ji' ma tsiya' ti. Ndalo tsa ya ji' cua ña'a ca cha' ti' nu ndyaca ji' ya, cha' ná nti' ya tsiya' ti tacu' ya ji' cha' tso'o ji' Cristo nu nchcui' ya lo'o ma, cha' ná cuna ñati' ji' cha' bi'. ¹³Ná tyiquee' cua jlo ti' ma ñi'ya nu ndyaca ji' nu laca cña ne' laa tlyu ji' ngu' judío. ¿Ha si'i la cui' ti ne' laa bi' ndyiji na ndacu ngu' bi'? Ndyiji na cacu sti jo'ó ne' laa bi' nu tsa cu' ti nxñi msta nu ndya'a lo'o ngu' ne' laa, cha' taqui lyiji ngu' ji' lo mesa ji' ycui' Ndyosi; sa yu'be ti msta bi' caja ji' sti jo'ó bi' cha' cacu ngu'. ¹⁴Lo'o cuare, lo'o ncliji chalyuu ji' ya su ndya'a ya tyi-ji yu' cha' nchcui' ya cha' tso'o nu ji' ycui' Ndyosi lo'o ñati', tso'o si ta ngu' xi na tyi-ji yu'u ji' ya chalyuu. ¹⁵Pana ná ngüi-jña na' na cacu na' ji' ngu' tsiya' ti lcaa se'i su ndya'a na'. La cui' jua'a ná nscua na' quityi re cha' jña na' na cacu na' ji' cu'ma, cha' ná xñi na' na nu ta ngu' 'na masi cajaa ycui' na'; tso'o la nti' na' cha' ndu'ni na' cña re jua'a ti, ná lo'o caya'.

¹⁶Ná tso'o si tyucuaa ti' na' ji' ma xqui'ya cha' ndya'a na' nchcui' na' cha' tso'o nu ji' Jesús lo'o ñati', na cua ngua'a loo Ni 'na cha' cua'ni na' cña bi'. Tlyu tsa cha' ti' caca 'na si ná hcui' na' cha' ji' Jesús lo'o ñati'. ¹⁷Nu lo'o cua'ni na' sca cña cuentya 'na ti, ndu' ti' na' cha'

caja xcaya' na' li'. Pana xa' ña'a cña laca cña nu nda Ni 'na; na cua ndyanu cña bi' 'na cha' bi' ti cña cua'ni na', cha' cua ndatsaa Ni 'na cha' cua'ni na' ji'i. Bi' cha' ndyu'ni na' cña bi'. ¹⁸ ¿Ha ná caja xcaya' na' li'? Chañi cha' caja bi' 'na, pana xa' lo na laca bi' li'; laca cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' nu lo'o nchcui' na' cha' tso'o ji'i Jesús lo'o ñati. Bi' cha' tso'o tsa nti' na', masi ná nda ngu' xcaya' na'. Ná nti' na' jña na' xcaya' na' ji'i mā, masi ntsu'u chacuayá' cha' jña na' cha' bi' ji'i mā, laja lo'o ndyu'ni na' cña ji'i ycu' Ni.

¹⁹ Ntsu'u chacuayá' cua'ni na' ni cña laca nu nti' na' cua'ni na'. Ná tucui ndatsaa 'na cha' cua'ni na' cña ji'i ngu' nquicha'; pana nti' na' cha' quiña'a la ñati xñi ngu' cha' ji'i Cristo, bi' cha' nda na' chacuayá' ji'i cua ña'a ca ngu' cha' tatsaa ngu' 'na. ²⁰ Nu lo'o nga'a na' slo ngu' judío, li' ndyu'ni na' ñi'ya nu ndu'ni lcaa ngu' judío, cha' xñi la ngu' judío cha' ji'i Cristo. Nchcui' na' cha' ji'i Jesús lo'o ngu' bi', bi' cha' ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío lo'o tya'a ngu', jua'a ndu'ni na' slo ngu', masi nga'aa ntsu'u cha' taquiya' na' ji'i cha' cusu' ji'i ngu' bi', nu cña nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi cha' cua'ni ngu' bi' tya sa'ni la. Pana laca cha' cua nti' na' cha' quiña'a la ñati bi' xñi ngu' cha' ji'i Cristo. ²¹ Ngu' xa' tsu' ni, ná nga'a cha' taquiya' ngu' ji'i cha' nu laca ji'i ngu' judío. Bi' cha' ñi'ya si laca na' ñati tya'a ngu', jua'a ndi'i na' lo'o ngu' xa' tsu' li', cha' tso'o la xñi ngu' bi' cha' ji'i Cristo. Laja li' ndaquiya' na' lcaa cha' nu nda ycu' Ndyosi Sti na lo'o na, cha' jua'a nga'a cha' caca si taquiya' na ji'i Cristo. ²² Lo'o li', lo'o ndi'i na' lo'o ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús nu tya ly-iji jlya tso'o ti' ngu' cha' ji'i Jesús, ñi'ya si stu'ba ti cha' laca 'na lo'o ngu', jua'a ndi'i na' lo'o ngu' li', cha' cuna la ngu' bi' cha' ji'i Cristo. Lcua ti lo cña cua'ni na' cha' tyaja'a la ñati xñi ngu' cha' ji'i Cristo. ²³ Jua'a ndu'ni na' lcua ti se'i su

ndya'a na', cha' nchcui' na' lo'o ngu' cha' tso'o ji'i Jesús. Cua nti' na' cha' ñi'ya ndyaca tso'o ne' cresiya 'na xqui'ya cha' bi', la cui' jua'a caca tso'o ne' cresiya ji'i lcaa ñati.

²⁴ Ndi'ya laca cña nu nda Ni 'na, ñi'ya ndyaca lo'o cua'ni ngu' sca posta lo'o nxna ngu'. Tyuu tya'a ngu' xna ngu' stu'ba ti li', masi sca ti yu tyijiloo ji'i ca ta'a ngu' su tye cha' bi'. La cui' jua'a caca lo'o na, nga'a cha' tsa cu' ti cua'ni na cña ña'a cuayá' nu tye chalyuu ji'na. ²⁵ Lo'o cua xna ti ngu' sca posta ni, ná taquiya' ngu' ji'i sca cha' nu cua'a ji'i ngu' cha' ná xna tso'o ngu'; talo ngu' ña'a cuayá' nu tyijiloo ngu' ji'i tya'a ngu', cha' cua'ni ngu' ngana. Su cua ndye, li' caja xi cha' tso'o ji'i ngu' nu ngua'ni ngana bi', masi xti ti tyempo talo cha' bi', pana xa' ña'a cha' ndyaca lo'o na. Lye tsa ndyu'ni cña ti' na lcaa hora, ña'a cuayá' ta Ni sca cha' tso'o ji'na, sca cha' nu ná nga'a cha' tye tsiya' ti. ²⁶ Lo'o na', ñi'ya laca sca ñati nu nxna posta, jua'a ndu'ni na' nde chalyuu; liñi tsa nxna na' ña'a cuayá' tyalaa na' su ndye tyucui. La cui' ñi'ya laca si nxuu tya'a na' lo'o ndacu' ti na', ná nducü na' ndacu' na' lo cui'i ti. ²⁷ Nchcube' na' ji'i ycu' ca na', cha' talo chalyuu 'na, cha' ná xtyanu ti'i Ni 'na tsiya' ti. Quiña'a tsa cha' cua ngulu'u na' ji'i xa' ñati cuentya ji'i ycu' Ni, lo'o jua'a ntsu'u cha' taquiya' ycu' na' ji'i cha' bi'.

Ná cua'ni tlyu na ji'i cua ña'a ca lcu' jo'ó

10 Cu'mā tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, tya nti' na' cacha' na' ji'i mā chaca quiya' ñi'ya ngua ji'i jyo'o cusu' ji'na, nu lo'o nguta'a ngu' lo'o jyo'o Moisés nu ngua sa'ni. Ndacui sca coo nde cuā su nguta'a ngu' bi', cha' ná ña'a ngu' xña'a bi' ji'i ngu'. Tso'o ti nteje tacui ngu' bi' cla'be lo hitya su naa Tyujo'o Nga'a, ngutu'u ngu' chaca tsu' li'. ² Coo nu ndacui bi', lo'o jua'a hitya tyujo'o

bi', bi' laca nu ngua'ni cha' ngusñi ngu' cha' jil'i Moisés; bi' cha' ngutu'u lca'a ngu' jil'i, ñi'ya laca cha' lo'o tyucuatya na cuentya jil'i Jesús. ³ Ycui' Ndyosi laca nu nda na ndyacu ca ta'a ngu' bi'; ⁴ la cui' jua'a ngujui na ndyi'o lcaa ngu' bi', cha' ycui' Ndyosi laca nu cua nda lcaa na bi' jil'i ngu'. Sca quee tlyu nu nga'a ca sii' cua'a, ca quiya' quee bi' ngutu'u hitya nu ndyi'o ngu'. Ycui' Ndyosi laca nu nda hitya nu ndyi'o ngu' bi', cha' masi tya li' nguta'a ycui' Cristo lo'o ngu' bi', nguna'asii Ni jil'i ngu' su nguta'a ngu'. ⁵ Masi jua'a ngua'ni ycui' Ndyosi, ná nta-ja'a ngu' bi' taquiya' ngu' cha' jil'i Ni tsiya' ti. Bi' cha' ngua taja ti' Ni jil'i ngu' li', nguxtyanu ti'i Ni jil'i ngu'; ca lo nati' btyi bi' ngujui ngu' li', ndyanu tyijya ngu' bi' to' tyucuii bi'.

⁶ Lo'o jua'a na, taca tyi'u ti na ñi'ya nu ngua'ni jyo'o cusu' bi' nu ngua sa'ni. Ná tso'o si xcui' na tyu'u tyiquee na jil'i cha' cuxi, cha' la cui' jua'a ngua'ni ngu' bi' tya li'. ⁷ La cui' ti ná tso'o cha' cua'ni tlyu na jil'i lcu'i jo'ó, ñi'ya nu ngua'ni ngu' bi'. Ndi'ya nchcui' cha' nu nscua lo quityi cusu' cha' jil'i ñati' bi': "Tsa cu' ti ndya'a ngu' jii. Na ndi'i ti ngu' ndyacu ngu' ndyi'o ngu' lo'o tya'a ngu', li' ndatu ti ngu' cha' quijya ngu' lo'o tya'a ngu'", nacui lo quityi bi'. ⁸ La cui' ti ná tso'o cha' cua'ni suba' na lo'o xa' cuna'a, ñi'ya nu ngua'ni ngu' bi' li'. ¿Ñi'ya ngua li'? Sca ti tsá ngujui calaa ntucua sna mil tya'a ñati' bi' xqui'ya cha' cuxi bi'. ⁹ Jua'a ná tso'o cha' xtyí lo'o ti na jil'i ycui' Ndyosi nu Xu'na na, cha' quiña'a tsa cha' clyo ti' ngüi'ya Ni ji'na. Jua'a ngua'ni ngu' bi' nu ngua sa'ni, li' ngusu'ba Ni cuaña lijya cha' ndyujui ni' jil'i ngu' bi'. ¹⁰ La cui' ti cha' ná ntsu'u cha' chcui' cuxi na jil'i ycui' Ndyosi. Cua ntsu'u xi jyo'o cusu' bi' nu ngua'ni ngu' jua'a, lo'o li' ndye ngu' ndyujui Ni jil'i ngu' bi', cha' nda Ni sca xca lijya nu ndyujui jil'i ngu' bi'.

¹¹ Lcaa cha' tlyu bi' ngua jil'i jyo'o cusu' bi' nu ngua sa'ni, cha' caja ñi'ya tyi'u ti' xa' ñati' nde loo la na laca nu ngua jil'i jyo'o cusu' bi', ni cha' laca ngua jil'i ngu' bi' jua'a. Lo'o jua'a tya nscua cha' bi' lo quityi cha' cube ti' na jil'i cha' bi'. Cua ngulala ti tye chalyuu su ndi'i na juani; ¹² bi' cha' tso'o si cube ti' ma cha' ná tyu'utsu' ma jil'i tyucuii nu liñi ca, si nti' ma cha' tso'o ti tyi'i cresiya jil'i ma, cha' ná tyacua sca cha' cuxi jil'i ma tsiya' ti. ¹³ Lcaa quiya' lo'o tyacua sca cha' cuxi jil'i ma, ná cube ti' ma li', la cui' jua'a ndyaca jil'i cua ña'a ca ñati' chalyuu. Pana ná cube ti' ma, ña'a ycui' Ndyosi ji'na; lcaa cña nu nacui Ni cha' cua'ni Ni cuentya ji'na, ndu'ni Ni cña bi'. Ná ta Ni chacuayá' cha' tyijiloo sca cha' cuxi jil'i ma ña'a cuayá' nu nga'aa caca xtyanu ma jil'i; pana la cui' hora lo'o cua cñilo'o ti cha' cuxi bi' jil'i ma, li' xtyucua Ni jil'i ma cha' ná cua'ni ma jil'i, lo'o li' taca clyaa ma jil'i cha' cuxi bi'.

¹⁴ Cu'ma tya'a tso'o na, ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' jil'i ma, bi' cha' nchcui' tsa na' lo'o ma juani cha' ná cua'ni tlyu ma tsiya' ti jil'i lcu'i jo'ó jil'i ngu', nga'aa tsaa ma su ntucua bi'. ¹⁵ Nti' na' cha' nduna tso'o ma, cua laca nlyacua tso'o ti' ma nti' na', bi' cha' nchcui' na' lo'o ma jua'a. Taca cui'ya ma cuentya cha' chañi laca cha' nu nda na' lo'o ma juani. ¹⁶ Lo'o ndyu'u ti'i na stu'ba ti lo'o ngu' tya'a ngusñi na cha' jil'i Jesús ndyi'yu na, lo'o jua'a ndacu na li'; jua'a ndu'ni na xqui'ya cha' ngulacua Jesús jil'i cha' bi' tya clyo. Bi' cha' clyo nda na tsa xly'a'be jil'i ycui' Ndyosi xqui'ya cña nu ngua'ni Jesús bi'. Lo'o ndyi'yu na vino bi', li' stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o ycui' Jesús lo'o lcaa ngu' tya'a na, nu lo'o ntsu'u ti' na cha' cua ndyalu tañi ycui' Jesús lo'o ngujui Ni lo crusi xqui'ya na. Lo'o ndacu na xlyá bi', la cui' jua'a li', stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús lo'o lcaa ngu' tya'a na, nu lo'o ntsu'u ti' na cha' nda Jesús jil'i tyu-

cui ña'a ycuí' ca cha' ngujuii Ni lo crusi xqui'ya na. ¹⁷Sca ti ycu' xlyá nscua lo mesa su ndacu na stu'ba ti; lo'o ndya'be xlyá bi', li' ndyiji na cacu ca ta'a na, masi tyuu tsa tya'a na. Tsa tlyu ti ndi'í na cha' stu'ba ti laca na ñati' jí'í Jesús.

¹⁸Cui'ya ma xi cuentya ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío. Ndy'a'a lo'o ngu' jí'í msta' cha' sta ngu' jí'í lo mesa su ndu'ni tlyu ngu' jí'í ycuí' Ndyosi. Lo'o li' ntsu'u nu laca cña ne' laa bi', nu ndacu na nu ngua msta' bi'. Ntsu'u cha' jí'í nu ndyacu msta' bi' lo'o ycuí' Ndyosi, cha' xqui'ya Ni ntu-cua mesa bi'. ¹⁹Xa' ña'a ndu'ni ngu' xa' tsu' lo'o lcuí' jo'ó jí'í ngu'. Lo'o ngu' bi' nsta ngu' cuaña' lo mesa cha' caca msta' jí'í jo'ó jí'í ngu'. ¿Ha tso'o la chacuayá' ntsu'u jí'í lcuí' jo'ó bi' lacua? Ná ntsu'u cha' jí'í bi' tsiya' ti. Stu'ba ti ña'a cuaña' msta' bi' lo'o xa' la cuaña'. ²⁰Ndi'ya laca cha' lo'o ndu'ni tlyu ngu' jí'í jo'ó bi': Si'í jí'í ycuí' Ndyosi ndu'ni tlyu ngu' bi', jí'í tyuu lo cui'í xña'a ndu'ni tlyu ngu' lo'o ndu'ni ngu' jua'a. Lo'o cu'ma ni, ná tso'o cua'ni tya'a ma lo'o cui'í xña'a bi'. ²¹Ná tso'o co'o ma cuentya jí'í cui'í xña'a bi', lo'o li' co'o ma na nu cua nda Jesús nu Xu'na na cha' co'o na. Ná tso'o tsiya' ti cha' bi'; ni ná tso'o cacu ma cuentya jí'í cui'í xña'a bi', li' nde loo la cacu ma cuentya jí'í Jesús nu Xu'na na. ²²¿Ha nti' na cha' ca chii' ti' ycuí' Ndyosi nu Xu'na na ña'a Ni jí'na? ¿Ha nchca la jí'na que ycuí' Ndyosi lacua, nti' na?

Cube ti' na jí'í xa' ñati, si'í xcuí' cha' jí'í ycuí' ca na cube ti' na

²³Chañi tsa cha' nu nchcui' ñati: “Ntsu'u chacuayá' cua'ni na cua ña'a ca cha' nu nti' ti na cua'ni na”, nacui' ngu'. Pana ntsu'u xi cha' nu ndu'ni na nu ná taca xtyucua jí'na tsiya' ti. Chañi cha' taca cua'ni na ñi'ya nu nti' ti na, pana si'í lcaa cha' bi' ndu'ni cha' xñi tso'o na cha' jí'í ycuí' Ndyosi. ²⁴Nga'a cha' culacua ti' na ñi'ya nu caca tso'o la cha' jí'í xa' ñati,

si'í xcuí' na cuentya jí'na ti culacua ti' na.

²⁵Taca cacu ma lcaa na ndacu nu nchca caya' ni'í lcaya'; ná sca culacua ti' ma na ca laca bi', si tso'o, si ná tso'o laca bi' cuentya jí'í ma. ²⁶Ycuí' Ndyosi Sti na ca jí'í tyucui ña'a chalyuu, lo'o jua'a la cui' Ni ngüiñá Ni lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu.

²⁷Ná cube ti' ma si chcuí' sca ñati' lo'o ma cha' cacu ma xi slo ngu', masi sca ñati' nu ná ntsu'u cha' jí'í lo'o ycuí' Ndyosi laca bi'. Tso'o si tsa ma slo ngu' bi' si nti' ma lacua. Lo'o li' cacu ma jí'í na laca nu ta ngu' jí'í ma; ná ntsu'u cha' cube ti' ma jí'í na bi', si tso'o, si ná tso'o laca bi' cuentya jí'í ma. ²⁸Sca ti si cacha' sca ñati' tya'a ndyacu ma cha' msta' nu nscua slo jo'ó laca nu cuaña' nu ndyacu ma bi', li' ná tso'o cha' cacu ma jí'í. Tso'o la si cui'ya ngu' bi' cuentya cha' cuxi laca na bi' cuentya jí'í ma, cha' caca jlo ti' ngu' cha' ná ntsu'u cha' cacu ma na bi' lo'o ngusñi ma cha' jí'í Jesús. ²⁹Cu'ma cua jlo ti' ma cha' bi'. Chaca yu bi' tya lyiji caca cuayá' tso'o ti' yu, bi' cha' ná nti' na cha' tyu'utsu' yu jí'í tyucui' liñi si ña'a yu cha' ndyacu ma na bi'.

Ná tyiquee' ñacui' ma 'na li': “¿Ni cha' laca xcuí' cuentya jí'í xa' ñati' culacua ti' na? Ntsu'u chacuayá' cua'ni na' ñi'ya nu nti' na' cua'ni na'. ³⁰Si nda tsa na' xlya'be jí'í ycuí' Ndyosi cuentya jí'í na ndacu na', ¿ni cha' laca chcuí' ñati' cha' cuxi 'na lo'o ndacu na' jí'í lacua?” ñacui' ma 'na. ³¹Tso'o lacua masi cacu ma, masi co'o ma, masi cua'ni ma lcaa ti lo cña nu ndyu'ni ma, pana tyi'u ti' ma jí'í ycuí' Ndyosi laja lo'o cua'ni ma lcaa cña bi', cha' caca cuayá' ti' ngu' li' cha' tso'o tsa laca cha' jí'í ycuí' Ndyosi, la cui' cha' nu cua ngusñi ma. ³²Ná ta ma chacuayá' tyu'utsu' ni tsaca ngu' jí'í tyucui' liñi jí'í Cristo; ni ngu' judío, ni ngu' xa' tsu' nu si'í ngu' judío laca, ni tsaca ñati' tya'a ngusñi ma cha' jí'í ycuí' Ndyosi, ná tso'o

tsiya' ti si tyú ngu' ya' nu xña'a. ³³ Lcaa su ndyu'ni na' cña ndube ti' na' ji'í xa' ñati, si caca tso'o cresiya ji'í ngu' lo'o cua'ni na' cña bi'. Si'í na tyacua cha' tso'o ji'í ycuí' ca na', nti' na' cha' caca tso'o cresiya ji'í cua ña'a ca ñati, cha' caja ñi'ya clyáá ngu' ji'í nu cuxi li'.

11 Bi' cha' cui'ya tso'o ma cuentya ña'a cña nu ndu'ni na', lo'o la cui' jua'a cua'ni ma li', cha' ñi'ya laca cña nu ngua'ni Cristo, jua'a laca cña nu ndu'ni na'.

Ñi'ya cua'ni nu ngu' cuna'a lo'o ndyu'u ti'í ngu' lo'o na

² Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'í Cristo, tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'aa ji'í ma, cha' xcui' ndyi'u ti' ma 'na, lo'o jua'a ndu'ni ma lcaa lo cha' nu ngulu'u na' ji'í ma. ³ Ndi'ya nti' na' cha' caca cuayá' ti' ma: Ycui' Ndyosi laca loo ji'í Cristo, lo'o jua'a Cristo laca loo ji'í lcaa ñati; la cui' jua'a nu qui'yu laca loo ji'í nu cuna'a. ⁴ Bi' cha' ná tyucua smalyu scua' que ngu' qui'yu ne' laa su ndyu'u ti'í ma; masi chcuí' yu lo'o ycuí' Ndyosi, masi cacha' yu sca cha' ji'í Ni ji'í ñati, ná tyucua smalyu hique yu. Loo laca Cristo ji'í yu, bi' cha' ná cua'ni tyucuaa ti' yu ji'í Ni ñi'ya si tyucua smalyu hique yu. ⁵⁻⁶ Pana nu ngu' cuna'a ni, tso'o si sta ngu' payu hique ngu' lo'o ndyu'u ti'í lcaa ngu' ne' laa; masi chcuí' ngu' lo'o ycuí' Ndyosi, masi cacha' ngu' sca cha' ji'í ycuí' Ndyosi ji'í ñati, sta ngu' payu hique ngu', cha' ná cua'ni tyucuaa ti' ngu' cuna'a ji'í clyo'o ngu' ca su ndyu'u ti'í ngu' li', cha' loo la laca nu qui'yu ji'í nu cuna'a. Nclyá cu'ma quicha' hique nu cuna'a nu ngua sa'a ji'í ngu', cha' ca tyuju'u ti'; la cui' jua'a stu'ba ti laca nu cuna'a nu ná sta payu hique ne' laa. Bi' cha' cu'ma ngu' cuna'a, si ná nti' ma cua'ni tyucuaa ti' ma ji'í nu ngu' qui'yu su ndyu'u ti'í ma lo'o ngu', tso'o la si tacu' ma hique ma li'; ná ntsu'u cha' ca tyuju'u ti' ma li'.

⁷ Ná ntsu'u cha' tacu' ngu' qui'yu hique ngu', cha' ycui' Ndyosi ngüiñá ji'í sca nu qui'yu tya clyo; ñi'ya nu ña'a ycui' Ni, jua'a ña'a ngüiñá Ni ji'í nu qui'yu bi'. Pana xa' cha' laca ji'í nu cuna'a, tso'o tsa ña'a nu cuna'a xqui'ya nu qui'yu. ⁸ Clyo ngüiñá ycui' Ndyosi ji'í nu qui'yu, tiya' la li' ngüiñá Ni ji'í nu cuna'a. Tyijya sii' nu qui'yu ngulo Ni cha' ngüiñá Ni ji'í nu cuna'a, si'í tyijya nu cuna'a ngulo ycui' Ndyosi lo'o ndya' nu qui'yu; ⁹ bi' cha' xqui'ya nu qui'yu ndya' nu cuna'a nu ngua clyo, si'í xqui'ya nu cuna'a ndya' nu qui'yu. ¹⁰ Tso'o la tyacu' hique nu cuna'a lacua, cha' caca cuayá' ti' ngu' cha' ntsu'u nu laca loo ji'í ngu'. Hasta nu xca ji'í ycuí' Ndyosi nde cua' nu ndya'a lo yuu su ndyu'u ti'í ma, lo'o bi' caca cuayá' ti' cha' bi' li', lo'o ña'a ngu' ji'í ngu' cuna'a. ¹¹ Pana juani stu'ba ti ngusñi na cha' ji'í Jesús, masi qui'yu na, masi cuna'a na. Ná caja ñi'ya tyi'í nu qui'yu chalyuu si ná lo'o nu cuna'a; jua'a nu cuna'a ni, ná caja ñi'ya tyi'í chalyuu si ná lo'o nu qui'yu. ¹² Chañi cha' xqui'ya nu qui'yu ndya' nu cuna'a tya clyo, pana la cui' jua'a chañi cha' nu cuna'a laca nu ndu'ni cala ji'í nu qui'yu juani; lo'o jua'a ycui' Ndyosi laca nu ndu'ni cha' tyu'ú tyucuaa lo ngu' bi' chalyuu.

¹³ Ycui' ca ma cacha' liñi ma 'na si tso'o nti' ma cha' chcuí' sca nu cuna'a lo'o ycuí' Ndyosi lo'o ntucua yaala ti hique nu cuna'a bi'. ¹⁴ Nu na ñati chalyuu na, cua jlo ti' na ñi'ya ña'a quicha' hique na. Jua'a laca cha' ji'na, ntyuju'u tsa ti' na si tonu tsa quicha' hique nu qui'yu. ¹⁵ Si'í jua'a nti' na lo'o nu cuna'a, tso'o tsa nti' na si tyucuí' quicha' hique nu cuna'a. Cua'nijo'o quicha' hique ngu' ji'í ngu', cha' ná ca tyuju'u ti' ngu'. ¹⁶ Si chcuí' cuxi ngu' xqui'ya cha' ndyacu' hique ngu', tso'o si caca cuayá' ti' ngu' bi', cha' sca ti cuayá' ndu'ni ya ñi'ya nu ndu'ni lcaa ñati ji'í Jesucristo lcau ti quichí tyi ngu'.

**Cha' cuxi nu ndyaca nu lo'o
ndyacu ngu' sii nu ngulu'u
Jesús ji'na cha' cua'ni na**

¹⁷ Chaca cha' nscua na' re, cha' caca cuayá' ti' mā cha' ná ndiya ti' na' cña nu ndyu'ni mā lo'o ndyu'u ti' ji' mā cha' cacu mā sii nu ngulu'u Jesús ji'na cha' cua'ni na. Cua nscua cha' caca tso'o cresiya ji' mā li', nu lo'o cacu mā sii bi'; pana xa' ña'a ndyu'ni bi' lo'o mā, ndyu'ni ñu'u bi' ji' cresiya ji' mā juani. ¹⁸ Nacu' ngu' cha' ná tso'o ndu'ni mā su ndyu'u ti' mā cha' cacu mā sii bi'. Xi xa' ca ña'a ndu'ni sa scaa mā, nacui' ngu'. Cua jlo ti' na' cha' la cui' jua'a ndyaca lo'o cu'ma si nti'. ¹⁹ Si jua'a ná stu'ba ntsu'u cha' ji' mā lo'o tya'a mā, chañi tiya' la li' taca ca cuayá' ti' na tilaca nu chañi ca ndaquiya' cha' ji' Jesús. ²⁰ Pana ná tso'o cha' nga'aa ndu'ni mā sii ñi'ya tya'a sii nu ngulu'u ycu' Jesús ji'na, cha' cua'ni na nu lo'o ndyu'u ti' mā lo'o tya'a mā li'. ²¹ Lo'o ndyalaa hora cacu mā, li' yala ti ndacu mā sii ji' ycu' ti mā, ná nda mā tyempo tsiya' ti cacu xa' la tya'a mā; bi' cha' ntsu'u ngu' tya'a mā nu ná ndyiji cacu tso'o, lo'o jua'a ntsu'u xa' la ngu' nu hasta nchca cu'bi ngu', cha' quiña'a tsa na ngusñi ngu' ndyi'o ngu'. ²² Taca cacu mā co'o mā to' tyi mā si ntyute' tsa mā. Pana ñi'ya nu ndu'ni mā juani, na ndu'ni ñu'u mā ji' tya'a ndi' mā, tya'a ngusñi mā cha' ji' ycu' Ndyosi, ña'a cuayá' nda mā cha' tyuju'u ti' ji' ngu' ti' tya'a ngusñi mā cha' ji' Jesús. Ná tyiquee' cua ngua cuayá' ti' mā na laca nu nti' na' chcu' lo'o mā juani, cha' nga'aa ntsu'u cha' tso'o nu caca chcu' lo'o mā tsiya' ti cuentya ji' cha' bi'.

**Sii nu ngulu'u Jesús
nu Xu'na na cha' cacu na**

²³ Ndi'ya cha' nclyu'u na' ji' mā, la cui' cha' nu ndyuna na' lo'o nchcu' ñati' nu ngua tsa'a ji' ycu' nu Xu'na na tya

clyo: La cui' talya nu lo'o ndyujui' ngu' cresiya ji' Jesús, laja lo'o tya ndi' ñati' bi' lo'o Jesús, li' ndaya' Jesús ji' xlyá, ²⁴ ndya yu xly'a'be ji' ycu' Ndyosi Sti na, lo'o li' ngusa'be yu xlyá bi'; li' nacui' Jesús ji' tya'a ndya'a yu: “Jacu mā xlyá re; ñi'ya nti' cuaña' na', jua'a nti' xlyá re. Cuentya ji' mā laca cha' nu chcube' na' lo crusi, bi' cha' tyi'u ti' mā 'na lo'o cacu mā xlyá re”, nacui' Jesús ji' ngu' bi'. ²⁵ Tiya' la li' lo'o cua ndye ngua'ni ngu' sii, li' ndaya' Jesús ji' vaso; ndi'ya nacui' yu ji' ngu' li': “Lo'o co'o mā na nu ntsu'u ne' vaso re, li' tyi'u ti' mā cha' tyalú tañi na' xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji' leaa ñati', cha' jua'a quiñi cha' ji' ycu' Ndyosi Sti na' lo'o ngu'. Lo'o co'o mā na re, tyi'u ti' mā 'na li'”, nacui' Jesús ji' ngu'. ²⁶ Bi' cha' leaa quiya' lo'o cacu mā xlyá bi', lo'o co'o mā na nu ntsu'u ne' vaso bi', ña'a cuayá' nu caa Jesús chaca quiya', liñi culu'u mā ji' ñati' cha' ngujuii Jesús lo crusi xqui'ya na.

Ñi'ya nu nga'a cha' cacu na sii bi'

²⁷ Ndi'ya ndyaca li': ntsu'u qui'ya ji'na lo'o ycu' Ndyosi, si ná tyucui tyiquee na cacu na co'o na sii ji' ycu' Ni; na ndu'ni cuxi na ji' ycu' nu Xu'na na li', cha' ná ndyi'u tso'o ti' na cha' nda Jesús ji' tyucui ña'a ycu' ca yu ngujui' ca'a ngu' ji' yu lo crusi, cuati ndyalú tañi yu lo crusi lo'o ngujuii yu jua'a xqui'ya na. ²⁸ Bi' cha' ntsu'u cha' culacua tso'o ti' na lo'o cacu na sii bi'; li' tyucui tyiquee na cacu na xlyá bi', co'o na na nu ntsu'u ne' vaso bi'. ²⁹ Si ná culacua tso'o ti' na ni cha' laca nu ndacu na ji', ni cha' laca nu ndyi'yu na ji', li' ntsu'u qui'ya ji'na lo'o ycu' Ndyosi, cha' ná ndyi'u ti' na ji' ycu' Jesús, lo'o jua'a ná ntsu'u ti' na ji' tya'a na nu stu'ba ndyu'ni tlyu na ji' Ni. ³⁰ Bi' cha' quiña'a tsa cu'ma nchca quicha mā, lo'o jua'a nchca ñu'u ti' mā, lo'o jua'a ntsu'u cu'ma nu ndyiji tsiya' ti; ³¹ pana si culacua tso'o ti' na tya

clyo lo'o cacu na s̄ij bi', ná ntsu'u cha' ca tyaala Ni ji'na jua'a li'. ³²Nchca tyaala Ni ji'na juani, lo'o jua'a nchcubē' Ni ji'na xqui'ya cha' cuxi nu ndyu'ni na, cha' tiya' la lo'o cua ndye chalyuu ná tsaa na ca bilyaa lo'o ñati nu ná ndaquiya' ji'i Ni tsiya' ti.

³³Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, tyi'u ti' ma cha' bi' lo'o tyu'u ti'i ma cha' cua'ni ma s̄ij bi'; jatya ma xi ji'i tya'a ma cha' stu'ba ti xana cacu ma lo'o lcaa tya'a ma. ³⁴Si ntsu'u ma nu ntyute' ma, jacu ma tyaja to' tyi ti ma clyo. Lo'o li' nga'aa cua'ni cuxi ma lo'o tyu'u ti'i ma, li' ná ntsu'u cha' caca tyaala Ni ji'i ma. Lo'o caa na', taca quiñi nu xa' la cha' bi' ji'na lo'o cu'ma li'.

Cña nu ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi cha' caca cua'ni sa scaa na

12 Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ntsu'u sca cha' nu nti' na' cha' caca cuayá' ti' ma cuentya ji'i cña nu caca ji'i sa scaa na xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi.

²Cua jlo ti' ma ñi'ya nu ngua'ni ma tya sa'ni la, nu lo'o bilya cuna ma cha' ji'i Jesús; na nguñilo'o lcu'i jo'ó ji'i ma, jo'ó nu cu'u ti, cha' jlya ti' ma lcu'a ti lo cha' nu ntsu'u ji'i jo'ó bi'. ³Bi' cha' nti' tsa na' cha' caca cuayá' ti' ma cha' re. Si'i Xtyi'i ycui' Ndyosi ndu'ni cha' ñacu' ngu': "Cuiñaja laca nu Jesús bi'". Ná taca ñacu' ngu' jua'a xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi. Lo'o ñacu' ngu': "Xu'na na laca Jesús", Xtyi'i ycui' Ndyosi laca nu ndu'ni cha' ñacu' ngu' jua'a li'.

⁴Tyuu lo cha' nda ycui' Ndyosi ji'na cha' caca cua'ni na sca cña ji'i Ni, pana sca ti Xtyi'i ycui' Ndyosi ndu'ni cha' taca cua'ni na cña bi'. ⁵Lo'o jua'a xa' ña'a cña ndyu'ni sa scaa na, pana cuentya ji'i ycui' Ndyosi ndyu'ni lcaa na cña bi'. ⁶Masi ná stu'ba ndyu'ni lcaa na, pana sca ti ycui' Ndyosi ndu'ni cha' taca cua'ni na cña bi', ca ta'a na. ⁷Ndu'ni Xty-

i'i ycui' Ndyosi lo'o na cha' taca cua'ni lcaa na sca cña cuentya ji'i ycui' Ni, ca ta'a na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús; bi' laca sca lo cña nu xtyucua ji'i ca ta'a na, lo'o jua'a xqui'ya cha' bi' cua jlo ti' na cha' cua ntsu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'na. ⁸Ndi'ya laca cña nu taca cua'ni na xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi: ntsu'u ngu' nu ndacha' liñi ñi'ya nu ngua ji'i Jesús; lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu tso'o tsa nclyu'u tyucui' cha' xñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi; ⁹lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu tso'o tsa jlya ti' ji'i ycui' Ndyosi; lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu nchca ji'i cua'ni cha' tyaca tso'o nu quicha chacuayá' ji'i Jesús; ¹⁰lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu nchca ji'i ndu'ni xa' la cha' tlyu chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi, cña nu ná nchca cua'ni ñati nquicha'; cuati ntsu'u xa' la ngu' nu nchca ji'i ndacha' ji'i ñati sca cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o ngu' bi'; cuati jua'a ntsu'u ngu' nu nchca tii ni cña ndu'ni sa scaa ngu', si cuentya ji'i Xtyi'i ycui' Ndyosi ndu'ni ngu' cña, si si'i cuentya ji'i ycui' Ndyosi ndu'ni ngu' cña; lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu nchca ji'i nchcui' cha'cña ji'i xa' la ñati; jua'a tya ntsu'u xa' la ngu' nu nchca ji'i xtyacui cha' bi', cha' caca cuayá' ti' lcaa ñati ni cha' nda ngu' bi' li'. ¹¹Sca ti Xtyi'i ycui' Ndyosi ndu'ni cha' nchca ji'i ñati cua'ni lcaa cña bi'; bi' laca nu nda sca lo cña cua'ni sa scaa na, ñi'ya nu ntsu'u tyiquee Ni cha' caca ji'na.

Sca ti ñati laca na lo'o lcaa ñati tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús

¹²Nu ycui' na ni, sca ti ñati laca sca na, masi tyuu tsa tya'a tyijya ntsu'u laja cuaña' scaa na. La cui' jua'a laca lo'o ña'a taju tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo; sca ti taju ñati laca na, masi xa' ca ña'a ndu'ni sa scaa na. ¹³Ca ta'a na, masi ngu' judío, masi ngu' xa' tsu' laca na, masi msu nu ngüi'ya ñati, masi msu nu ndi'i tso'o ti laca na, na cua ntyucuatya na chacuayá' ji'i Xtyi'i ycui' Ndyosi; cua

ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi bi' ne' cresiya jil'i sa scaa na, cha' stu'ba ntsu'u tyiquee na lo'o lcau ti tya'a ñati nu ngusñi cha' jil'i Cristo.

¹⁴ Tyuu tsa tya'a tyijya ntsu'u laja cuaña' na nu nxyucua jina nu lo'o ndyu'ni na cña nde chalyuu, si'i sca ti tyijya nu ndulo la jina. ¹⁵ Si ndi'ya hcui' quiya' na lo'o na: "Si'i ya' nu'u laca na', bi' cha' ná ntsu'u cha' jna' lo'o nu'u", ñacui' bi'. ¿Ñi'ya ñacui' ta na? Pana ná nchca xuu bi', ca ña'a ngalya bi' jil'i tyucui ña'a na. ¹⁶ Lo'o li' si ndi'ya ñacui' jyaca na jina: "Si'i cloo nu'u laca na', bi' cha' ná ntsu'u cha' jna' lo'o nu'u", ñacui' bi'. ¿Ñi'ya ñacui' ta na? Pana ná nchca xuu bi', na ca ña'a ngalya bi' jil'i tyucui ña'a na. ¹⁷ Ná ntsu'u su cuna na li', si xcui' cloo na laca tyucui ña'a na. ¿Ñi'ya caca cui' na sca na si xcui' jyaca na laca tyucui ña'a na? ¹⁸ Na cua ngusta se'i ti ycui' Ndyosi scaa tyijya laja cuaña' na, cha' ñi'ya nu ndiya ti' Ni, jua'a ngüñá Ni jina. ¹⁹ Ná laca na sca ñati si sa yu'be ti na; ²⁰ pana jua'a laca cha' jina cha' sca ti ñati laca sca na, masi tyuu tsa tya'a tyijya ntsu'u laja cuaña' na.

²¹ Ná ca ñacui' cloo na jil'i ya' na: "Ná cua'nijo'o nu'u 'na". Lo'o jua'a ná ca ñacui' scua' hique na jil'i quiya' na: "Ná ntsu'u su cua'nijo'o nu'u 'na". ²² Masi nti' na cha' xti la cña ndu'ni sca lo tyijya na, bi' laca nu lye la ndulo jina; ²³ lo'o jua'a lacu' na ste' cha' nti' na cha' ná tso'o ña'a xa' la se'i laja cuaña' na. Sca se'i su tacati jina, nu ntyuju'u ti' na si ña'a ngu' jil'i, lcaa hora ndyacu' late' lo se'i bi'; ²⁴ pana xa' la se'i laja cuaña' na, nda na chacuayá' masi ná tacu' late' lo bi'. Jua'a ngüñá ycui' Ndyosi jil'i tyucui ña'a na, cha' la cui' se'i laja cuaña' na nu ná ña'a ngu' jil'i, bi' laca nu tacati la cuentya jina. ²⁵ Pana stu'ba ti ndu'ni lcaa tyijya laja cuaña' na cña, stu'ba ti cha' jil'i sca tyijya na su ngalya lo'o xi xa' la tyijya na. ²⁶ Lo'o quicha xi sca tyi-

jya na, tyucui ña'a na ti' li'; lo'o ndaca'a na jil'i sca tyijya na, tyucui ña'a na tso'o nti' na li'. (La cui' jua'a laca ma, tyucui ña'a tsaca taju cu'ma nu cua ngusñi cha' jil'i Cristo).

²⁷ Ca ta'a cu'ma lacua, stu'ba cha' jil'i ma lo'o lcaa ñati tya'a ngusñi na cha' jil'i Cristo scaa quich'i; lo'o jua'a sa scaa ma laca ma ñati jil'i Cristo. ²⁸ Tso'o tsa ngusubi ycui' Ndyosi jil'i ñati nu caca cña jil'i laja lcaa tya'a ñati nu cua ngusñi cha' jil'i Cristo scaa quich'i: clyo ngusubi Ni jil'i ñati nu ndya'a xa' quich'i tyijyu' la cha' hcui' ngu' cha' jil'i Jesús lo'o ngu' quich'i bi'; li' ngusubi Ni jil'i ñati nu ndacha' jil'i tya'a ngu' sca cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o ngu'; lo'o jua'a ntsu'u ñati nu líni tsa nclyu'u cha' jil'i Jesús jil'i tya'a ngu'; lo'o jua'a ntsu'u ñati nu ndu'ni cha' tlyu chacuayá' jil'i ycui' Ndyosi, cña nu ná nchca cua'ni ñati nquicha'; lo'o jua'a ntsu'u ñati nu nchca jil'i cua'ni cha' tyaca tso'o nu quicha chacuayá' jil'i Jesús; lo'o jua'a ntsu'u ñati nu nchca jil'i xtyucua jil'i tya'a ngu' lo'o cua ña'a ca lo cña; lo'o jua'a ntsu'u ñati nu laca cña cuentya jil'i tya'a ngu', ntsu'u ñati nu nchca hcui' cha'cña jil'i xa' la ñati. Laja ñati jil'i Ni, nsubi ycui' Ndyosi jil'i ngu' nu caca lcaa lo cña bi'. ²⁹ Pana ná lcaa na ndya'a na tyijyu' cha' hcui' na cha' jil'i Jesús lo'o xa' ñati, ni ná lcaa na nchca jina cacha' na sca cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o ñati; jua'a cua laca ti na taca culu'u líni na cha' jil'i Jesús jil'i ñati, cua laca ti na nchca cua'ni na cha' tlyu cuentya jil'i ycui' Ndyosi; ³⁰ jua'a ná lcaa na nda Jesús chacuayá' jina cha' cua'ni na cha' tyaca tso'o nu quicha; la cui' jua'a ná lcaa na nchcui' na cha'cña jil'i xa' la ñati, ni ná lcaa na nchca xtyacui na cha' bi', cha' caca cuayá' ti' xa' ñati ni cha' nda ngu' tya'a na lo'o ngu' li'. ³¹ Bi' cha' nga'a cha' jña ma chacuayá' jil'i ycui' Ndyosi cha' caca cua'ni la ma cña, cha' caca xtyucua ma jil'i xa' la ngu'

tya'a ma. Lo'o jua'a tya ntsu'u chaca cha' nu ndulo la ji'i ma, nu bilya culu'u na' ji'i ma; bi' laca cha' nu culu'u na' ji'i ma juani.

Tso'o si ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na

13 Ná ndu'ni cha' masi nchca tsa chcu'i' na lcaa lo cha'cña ji'i ñati chalyuu, masi cha'cña ji'i xca nu ntucua ca slo ycu'i' Ndyosi nde cua chcu'i' na; si ná ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i xa' la ñati, ná sca cha' tso'o ntsu'u tyiquee na li'. Laca na ñi'ya nti' sca sniquiji nu ntyi-ji'i na ji'i jua'a ti, jua'a laca na ñi'ya laca sca cui'chcua nu lye tsa nclatu'u na ji'i; ná ntsu'u cha' taquiya' ngu' ji'na li'. ²Ná ndu'ni cha' masi cacha' na lcaa cha' nu nda ycu'i' Ndyosi lo'o ñati, si ná ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ngu'. Ná ndu'ni cha' masi jlo ti' na lcaa cha' ji'i ycu'i' Ndyosi, masi tso'o tsa nchca cuayá' ti' na sca cha' nu ná ngujui ñi'ya nu caca cuayá' ti' ñati nu ngua sa'ni la; ná sca na laca na cuentya ji'i ycu'i' Ndyosi si ná ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ñati. La cui' ti masi jlya tsa ti' na ji'i ycu'i' Ndyosi ñi'ya nti' si caca cuityi na ji'i sca ca'ya cua, pana si ná ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ñati, ná sca na laca na li'. ³La cui' ti ná sca na laca na masi tacha na lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'na ji'i ñati, si ná ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ngu' bi' li'. Ná ndu'ni cha' masi cua'ni lya' ti' ngu' ji'na, masi su'ba ngu' ji'na lo quii' cha' cajaa na xqui'ya cha' ngusni na cha' ji'i Jesús, si la cui' tyempo bi' ná ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na, ná sca cha' laca na. Si'i na tso'o la na si ná ndu'ni na jua'a.

⁴Si chañi cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ñati, talo tyiquee na ji'i ngu' li', cua'ni tya'na ti' na ji'i ngu' li'; si'i na tyiji ti' na cha' ji'i ngu' li', si'i na chcu'i' tyucuaa ti' na lo'o ngu', ni si'i na cua'ni tyixi na lo'o ngu' li'. ⁵Si chañi cha' bi', ná cua'ni suba' na lo'o ngu', si'i xcu'i' cha'

ji'na ti tya'a tyiquee na, ni ná ca ñasi' na ji'i ngu' lu'ba ti. Ntsu'u cha' clyu ti' ji'na lo'o ngu', si chañi cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ngu'. ⁶La cui' jua'a si'i na chaa ti' na lo'o ndyacua sca qui'ya ji'i ngu', tso'o la nti' na si xni ngu' bi' sca cha' liñi. ⁷Si ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ñati, talo tyiquee na ji'i ngu', masi cua ña'a ca cha' cuxi cua'ni ñati bi'; jlya ti' na cua ña'a ca cha' tso'o, ndu ti' na cha' tso'o la caca cha' nde loo la, masi ná jlo ti' na; jua'a tyiquee' talo na lo'o cua ña'a ca cha' nu ndyaca ji'na.

⁸Nde loo la ná ntsu'u cha' tye cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ñati. Nde loo la tyalaa tyempo nu lo'o nga'aa ndu'ni cha' tya chcu'i' la ycu'i' Ndyosi lo'o na nde chalyuu, nga'aa ndu'ni cha' chcu'i' la na cha'cña ji'i xa' ñati, ni nga'aa ndu'ni cha' caca cuayá' ti' na lcaa cha' ji'i ycu'i' Ndyosi ca lo'o caca tyempo bi'; pana ná tye chca cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ñati. ⁹Juani bilya caca cuayá' ti' na lcaa cha' ji'i Ni, ná caja ñi'ya chcu'i' na lcaa ca cha' nu ntsu'u tyiquee Ni; ¹⁰pana nde loo la li', lo'o cua'ni ycu'i' Ndyosi cha' caca cuayá' ti' na lcaa cha', li' nga'aa tyi'u ti' na nu xca ti cha' nu nchca cuayá' ti' na juani.

¹¹Lo'o tya sube na ni, xcu'i' cña nu ndu'ni nu sube ngua'ni na; ñi'ya nu nclacua ti' sca nu sube, jua'a nchcu'i' na li', jua'a ngua'ya cha' hique na, jua'a ngulacua ti' na. Pana lo'o nguluu na, li' nga'aa nclacua ti' na ñi'ya nu nclacua ti' nu sube. ¹²Jua'a laca cha' ji'na su ndi'i na chalyuu; juani nguxa' ti ndyiji sca cha' ji'i ycu'i' Ndyosi ji'na, si'i tsa liñi ti nduna na cha' bi'. Ñi'ya nti' si ña'a na ji'i ycu'i' ca na lo sca cuanaa, tsa lyiji ti ña'a na ji'na; pana nde loo la, li' caca cuayá' tso'o ti' na lcaa cha' bi'. Cua laca ti cha' jlo ti' na juani, pana nde loo la ta na cuentya ji'i lcaa lo cha'; li' tyuloo na ji'i ycu'i' Ndyosi ñi'ya ndyuloo Ni ji'na. ¹³Bi' cha' lacua, lcaa tyempo

ndu'ni cha' tyi'u ti' na ji'i ycu'i Ndyosi, leaa tyempo ndu'ni cha' tu ti' na cha' caca tso'o la ji'na ca nde loo la, lo'o jua'a tyucui tyempo ndu'ni cha' tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na. Bi' laca cña nu ndulo la cha' cua'ni na, cha' tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na.

¿Ha chcu'i na cha'cña ji'i xa' ñati laja lo'o ndyu'ni tlyu na ji'i ycu'i Ndyosi?

14 Cua'ni ma cha' xcui' tso'o tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma lacua. Lo'o jua'a jña ma chacuayá' ji'i ycu'i Ndyosi cha' taca cua'ni ma la cui' cña nu nda Xtyi'i ycu'i Ni ji'na. Pana lo'o chaca cña ntsu'u nu ndulo tsa ji'i ma, cha' ca tsa'a ma ta ma cha' lo'o ñati, leaa ña'a cha' nu cua nti' ycu'i Ndyosi cha' ta Ni lo'o ngu' bi'. ²Sca ñati nu nchcui' cha'cña ji'i xa' ñati laja lo'o ndyu'u ti'i ti ma ni, si'i lo'o cu'ma nchcui' yu, cha' ná nchca cuayá' ti' ma ni cha' nda yu; sca ti lo'o ycu'i Ndyosi nchcui' yu bi', cha' Xtyi'i ycu'i Ndyosi ndu'ni cha' ta yu sca cha' nu ná nga'a cha' cuna ngu' tya'a ma. ³Xa' la ñati nu ndacha' liñi sca cha' nu nda Ni lo'o ngu', lo'o cu'ma nchcui' ñati bi'. Taca xtyucua ngu' bi' ji'i ma cha' taquiya' tso'o la ma cha' ji'i Ni, taca cua'ni ngu' cha' tyatí la tyiquee ma ji'i cha' bi'; jua'a taca cua'ni ngu' cha' tyi'i ti ti tyiquee ma li'. ⁴Tso'o tsa cuentya ji'i ycu'i ca ngu' nu nchca nchcui' cha'cña ji'i xa' ñati, cha' ndyatí la ti' tyiquee ycu'i ca ngu' ji'i ycu'i Ndyosi; pana tso'o la ndu'ni ñati nu ndacha' liñi sca cha' nu cua nda ycu'i Ndyosi lo'o ñati bi' ji'i tya'a ngu', cha' ndu'ni ngu' cha' tyatí la ti' tyiquee leaa ngu' tya'a ndu'ni tlyu ma ji'i ycu'i Ndyosi.

⁵Jua'a na', tso'o nti' na' si leaa cu'ma caca chcu'i ma cha'cña ji'i xa' ñati; pana cña nu ndulo la cha' ji'i ma laca si ta ma cha' lo'o tya'a ma, la cui' cha' nu cua nti' ycu'i Ndyosi chcu'i Ni lo'o ma. Tso'o la si jua'a taca ta ma cha' lo'o tya'a ma; ná

ntsu'u cha' chcu'i ma cha'cña ji'i xa' ñati li', sca ti ca si ntsu'u chaca ngu' nu taca ji'i xtyacui cha' bi' cha' caca cuayá' ti' tya'a ndyu'u ti'i ma. Li' tso'o la tyatí ti' tyiquee ngu' tya'a ma. ⁶Lo'o tyalaa na' su ndi'i ma, si'i na xtyucua na' ji'i ma si xcui' cha'cña ji'i xa' ñati chcu'i na' lo'o ma; taca xtyucua na' ji'i ma sca ti si caca sca cha' 'na, sca cha' nu cua nti' ycu'i Ndyosi ta Ni lo'o ma. Sca ti si culu'u liñi na' ji'i ma cha' ca tsa'a tso'o la ma cha' ji'i Ni, jua'a taca xtyucua na' ji'i ma li'.

⁷Cua ña'a ca chcu'a musca, masi cui'chcu'a, masi rube, nga'a cha' cula'á tso'o na ji'i cha' cuna tso'o ngu' ni ji'i laca nu ndañi bi'. ⁸Jua'a sendaru ni, ná tsa'a ngu' cusuu si ná cañi cui' cula'á cui'chcu'a nu xi'yane ji'i ngu'. ⁹La cui' jua'a laca lo'o cu'ma, ná caca cuayá' ti' ngu' ni cha' nti' ma ta ma lo'o ngu' si ná liñi chcu'i ma cha'cña ji'i ngu' lo'o ngu'; lo'o cui'i ti nchcui' ma si ná nchcui' ma cha'cña jua'a. ¹⁰Chañi cha' quiña'a tsa lo cha'cña nchcui' ñati chalyuu, lo'o jua'a ntsu'u scaa lo ñati nu nduna sca lo cha'cña. ¹¹Pana si ná nduna na sca cha' nu nchcui' sca ñati slo na, li' culacua ti' na cha' ngu' xta laca yu; ná ntsu'u cha' ji'na lo'o yu bi' li', masi tya'a quichi tyi na laca yu. ¹²Cua jlo ti' na' cha' nti' tsa ma cha' caca cua'ni ma cua ña'a ca cña nu nda Xtyi'i ycu'i Ndyosi ji'na; bi' cha' jña la ma chacuayá' ji'i ycu'i Ndyosi cha' taca ji'i ma cua'ni ma leaa lo cña tso'o, cua ña'a ca cña nu xtyucua ji'i ngu' tya'a ngusñi ma cha' ji'i Jesús ca bi', cha' tyatí la ti' tyiquee ngu'.

¹³Tso'o lacua, si nchca chcu'i na cha'cña ji'i xa' la ñati, pana tso'o la si jña na chacuayá' ji'i ycu'i Ndyosi cha' caca cuayá' ti' na ni cha' nda na lo'o ngu'. ¹⁴Ndi'ya ndyaca si cha'cña ji'i xa' ñati chcu'i na nu lo'o ndu'ni tlyu na ji'i ycu'i Ndyosi: Chañi cha' ne' cresiya ji'na nchcui' na lo'o Ni tu'ni, pana ni ycu'i na, ná nchca cuayá' ti' na ni cha' nda

na. ¹⁵Ndi'ya cua'ni na lo'o cua'ni tlyu na ji'i Ni lacua: Taca chcu' na lo'o Ni cha' ji'na ti, sca cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'na, pana nga'a cha' caca cuayá' ti' na ni cha' nda na slo ngu' tya'a na; la cui' jua'a nu lo'o cula tu'ba na jii ji'i ycu' Ndyosi, cula tu'ba na cha' ji'na ti tu'ni, pana lo'o ndu'ni cha' caca cuayá' ti' na ñi'ya ndyu'u cha' nu nchcu' jii bi'. ¹⁶Si ná cua'ni na jua'a, li' ná caja ñi'ya ñacu'i ngu' cha': "Jua'a caca cha' lacua", lo'o ndye nchcu' na li'. Cua ña'a ca ñati nu ndi'e slo na ni, si cha' ji'na ti laca cha' nu chcu' na lo'o ndu'ni tlyu na ji'i ycu' Ndyosi, nga'aa caja ñi'ya chcu' ngu' li', cha' ná nchca cuayá' ti' ngu' ni cha' nda na, masi tso'o tsa ta na xlyabe ji'i ycu' Ndyosi. ¹⁷Ná tyiquee' tso'o tsa nchcu' na lo'o Ni, pana cha' nu nchcu' na bi' ná xtyucua ji'i xa' la ngu' tya'a na tsiya' ti. ¹⁸Tso'o tsa nti' na' ña'aa ji'i ycu' Ndyosi cha' nchca 'na nchcu' na' cha'cña ji'i xa' la ñati; nchca la jna', xti la cha' nchca ji'i cu'ma, nti' na'. ¹⁹Pana nu lo'o ndyu'u ti'i na cha' cua'ni tlyu na ji'i ycu' Ndyosi, nti' na' cha' tso'o la si chcu' na' lo'o ma sca tucua ti si'yu cha' nu nchca cuayá' ti' ma cha' ca tsa'a la ma li'; ná ndulo cha' ji'i ma masi chcu' na' tii mil tya'a si'yu cha' nu nchcu' xa' ñati nu ná nduna ma ji'i tsiya' ti, ná sca cha' laca bi'.

²⁰Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, tso'o la si ná jlo ti' ma tsiya' ti na ca laca sca cha' cuxi; ñi'ya laca nu sube, jua'a caca ma cha' ná jlo ti' ngu' sube cha' bi'. Pana nga'aa culacua ti' ma ñi'ya nu nclacua ti' nu sube; juani culacua tso'o ti' ma, ñi'ya nclacua ti' ngu' cusu'. ²¹Ndi'ya cha' nda quityi cusu': "Chcu' na' lo'o ñati re", nacui ycu' Ndyosi, "ta na' ji'i xa' ñati ca xa' nasiyu tyijyu' la cha' caa ngu' chcu' lo'o ngu' re; pana masi cua'ni na' jua'a, ná xñi ngu' re cha' 'na". Jua'a nacui ycu' Ndyosi nu Xu'na na. ²²Ntsu'u quiya' nu ndu'ni Ni cha' caca chcu' ngu' cha'cña ji'i xa' ñati cha'

cube ti' ñati nu bilya xñi cha' ji'i Ni. Ná ntsu'u cha' caca jua'a xqui'ya ngu' nu cua ngusñi cha' ji'i ycu' Ni; pana lo'o ta na sca cha' nu cua nda Ni lo'o ñati, bi' laca cuentya ji'i ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, si'i cuentya ji'i ñati nu bilya xñi cha' bi'. ²³Ná tyiquee' tyalaa xi xa' la ñati ca su ndyu'u ti'i ma, ngu' nu bilya xñi cha' ji'i Jesús, jua'a ngu' nu si'i tya'a ndyu'ni tlyu ma ji'i ycu' Ndyosi laca ngu'. Si tyalaa ngu' bi' su ndyu'u ti'i ma tsa tlyu ti, lo'o li' ña'a ngu' ji'i ma cha' xcui' cha'cña ji'i xa' ñati nchcu' ma, li' ñacu'i ngu' bi' cha' cua ngua loco ma. ²⁴Xa' ña'a caca si xcui' cha' nu cua nda ycu' Ndyosi lo'o ma laca cha' nu chcu' ma lo'o tya'a ma; nu lo'o tyalaa ngu' su ndyu'u ti'i ma, si ngu' nu bilya xñi cha' ji'i Jesús, nu si'i tya'a ndyu'ni tlyu ma ji'i ycu' Ndyosi laca ngu', li' ca tyuju'u ti' ngu' bi' ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', nu lo'o cuna ngu' cha' nu nchcu' ma. Li' caca cuayá' ti' ngu' cha' cuxi tsa laca ycu' ngu', ²⁵ycui' ca ti ngu' caca cuayá' ti' lcaa cha' cuxi nu ntsu'u yacu' ti ne' cresiya ji'i ngu'. Lo'o jua'a tyatu sti' ngu' li' cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i ycu' Ndyosi, ñacu'i ngu' cha' chañi cha' ndi'i Xtyi'i ycu' Ndyosi lo'o cu'ma.

Tso'o ti cua'ni na lo'o tya'a na lo'o tyu'u ti'i na cha' cua'ni tlyu na ji'i ycu' Ndyosi

²⁶Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ndi'ya cua'ni ma nu lo'o tyu'u ti'i ma lo'o tya'a ma: Tyatu tsaca ma cha' cacha' ni jii caca nu cula tu'ba ma cuentya ji'i ycu' Ndyosi; cuati tyatu chaca nu culu'u cha' ji'i ycu' Ni ji'i tya'a ma; lo'o li' chcu' tsaca ngu' sca cha' nu nti' Ni ta Ni lo'o ma; lo'o jua'a taca ta ma xi cha' lo'o cha'cña ji'i xa' ñati, si lo'o nchca ji'i ma xtyacui ma cha' bi', cha' caca cuayá' ti' lcaa ñati nu nga'a ca ndacua. Lcaa ña'a nu cua'ni ma ntsu'u cha' tyat' la ti' tyiquee lcaa ñati tya'a ndyu'u ti'i ma. ²⁷Nu

lo'o chcuil' mā cha'cña jil'i xa' ñatī ni, li' tso'o masi tucua sna tya'a ti mā chcuil' mā, sa scaa ti mā chcuil' mā li'. Cuayá' tsa jua ti ngu'. Lo'o jua'a nga'a cha' caja sca nu xtyacui cha' bi', cha' caca cuayá' ti' lcaa mā; ²⁸ pana si ná caja sca nu xtyacui cha' bi', li' tso'o la masi ná chcuil' mā cha'cña jil'i xa' ñatī laja lo'o ndyu'u ti' mā. Sca ti tso'o si chcuil' mā cha'cña bi' ca su ntucua mā ycuil' ti mā. Sca ti ycuil' Ndyosi caca cuayá' ti' cha' bi' li'. ²⁹ Lo'o chcuil' mā sca cha' nu cua nti' Ni ta Ni lo'o ngu' tya'a mā ni, li' chcuil' tucua sna tya'a ti mā; nu xa' la ñatī tya'a ndi'i mā ca ndacua, culacua ti' mā si liñi ca ndyu'u cha' nu nchcuil' tya'a mā. ³⁰ Lo'o li' si ta Ni sca cha' lo'o chaca ñatī nu nga'a lo'o mā ca ndacua, tso'o la si cua'a mā jil'i nu nchcuil' clyo, cha' xutacui cha' nu nchcuil' yu. ³¹ Lcaa tya'a mā nu cua ngujui sca cha' jil'i mā, sca cha' nu cua nti' Ni ta Ni lo'o mā, tso'o si chcuil' sa scaa mā li' lacua, cha' ca tsa'a mā ca ta'a mā cha' bi', lo'o li' caca tlyu la tyiquee mā. ³² Cu'mā nu nchcuil' lo'o ngu' sca cha' nu cua nda ycuil' Ndyosi lo'o mā, ycuil' ca mā nga'a cha' cua'a mā jil'i ycuil' mā, cha' ná tyeje tacui mā chacuayá' jil'i scaa mā. ³³ Nti' Ni cha' tso'o ti cua'ni na lo'o tya'a na lo'o tyu'u ti' na, ná tso'o nti' Ni si lye tsa nguixa' nu ndu'ni na.

Ndi'ya ndu'ni ca ta'a ngu' tya'a ngusñi na cha' jil'i Jesús scaa quichi, nu lo'o ndyu'u ti' ngu': ³⁴ Ná nda ngu' chacuayá' chcuil' ngu' cuna'a ca su ndyu'ni tlyu ngu' jil'i ycuil' Ndyosi; nga'a cha' tucua nu cuna'a cha' nu nchcuil' nu quiyu, cha' jua'a cña ngulo Ni jil'i ngu' cha' cua'ni ngu'. ³⁵ Ca toni'i taca xcuane nu cuna'a jil'i clyo'o si ntsu'u sca cha' nu nti' ngu' cha' caca cuayá' ti' ngu'. Si'i cha' tso'o laca si chcuil' sca nu cuna'a laja su ndyu'u ti' ngu'.

³⁶ Nga'a cha' tyi'u ti' mā cha' si'i cu'mā laca nu yaa nchcuil' cha' jil'i ycuil' Ndyosi nu ngua su clyo, ni si'i ngu' tya'a

quichi tyi ti mā nu cua ndyuna cha' bi' tya clyo. ³⁷ ¿Ha ntsu'u chacuayá' jil'i mā cha' chcuil' mā cha' nu cua nda ycuil' Ndyosi lo'o ngu' nti' mā? ¿Ha jil'i cu'mā ti cua nda Ni Xtyi'i ycuil' Ni cha' cua'ni mā cña jil'i Ni? Cua'a jyaca mā lacua; cña nu nclyo na' jil'i mā lo'o nscua na' quityi re, chacuayá' jil'i ycuil' Ndyosi laca cña bi', ³⁸ bi' cha' ná tucua mā cha' jil'i ñatī nu ná ntaja'a taquiya' jil'i cha' re.

³⁹ Jua'a caca lacua, cu'mā tya'a ngusñi na cha' jil'i Jesús, jña mā chacuayá' jil'i ycuil' Ndyosi cha' caca chcuil' mā lcaa cha' jil'i Ni nu cua nti' Ni cha' ta Ni lo'o ñatī. La cui' jua'a tso'o laca si ná cua'a mā jil'i ñatī nu nchcuil' cha'cña jil'i xa' ñatī. ⁴⁰ Tsa bi' ti cha', xcuil' tso'o ti cua'ni mā lo'o tyu'u ti' mā lo'o tya'a mā; liñi ti cua'ni mā, ñi'ya nu nga'a cha' caca.

Cua ndyu'ú Jesucristo chaca quiya'

15 Cu'mā tya'a ngusñi na cha' jil'i Jesús, cua nti' na' cha' tyi'u ti' mā jil'i cha' nu cua ndacha' na' jil'i mā tya clyo, cha' ndu'ni lyaá ycuil' Jesús ji'na jil'i nu cuxi; bi' laca cha' nu cua ndyuna mā tya clyo, lo'o juani cua ndyanu tso'o ti cha' bi' ne' cresiya jil'i mā. ² Xqui'ya cha' cua nchcuil' na' cha' jil'i Jesús lo'o mā, bi' cha' ngulaá mā jil'i nu cuxi; lo'o juani tya nga'a cha' taquiya' tso'o mā jil'i cha' bi', cha' ná ngusñi mā jil'i cha' bi' cha' culiji yu'u cha' bi' jua'a ti.

³ Tya clyo cua ndacha' na' jil'i mā lcaa cha' jil'i Jesucristo nu cua ngulu'u ngu' 'na. Ndi'ya ngulu'u na' jil'i mā, cha' ngujui Cristo lo crusi cha' cuityi Ni quiyu nu ntsu'u ji'na; la cui' ñi'ya nu cua nscua lo quityi cusu' cha' caca jil'i Cristo, jua'a ngua. ⁴ Li' nguxatsi' ngu' jil'i jyo'o bi' ne' cuaá; pana lo'o ndu'u scua sna tsa, li' ndyu'ú yu chaca quiya'. Cua ndacha' liñi quityi cusu' tya clyo la cha' jua'a caca jil'i nu Cristo bi'. ⁵ Lo'o li' ngulu'u loo Jesús jil'i Pedro, lo'o jua'a jil'i ca ta'a tii chaca ngu' nu ngua tsa'a jil'i tya clyo. ⁶ Tiya'

la li' ngulu'u loo Jesús ji' tyuu tsa tya'a ñati, nteje tacui ca'yu siyento tya'a ñati nu ndi'i se'i ti li'. Lo'o ña'a ti tya tyuu tya'a ngu' bi' tya lu'ú ngu', masi ntsu'u xi ngu' bi' nu cua ngujuii. ⁷Lo'o li' ngulu'u loo Jesús ji' Jacobo, lo'o jua'a ji' lcaa tya'a ngu' nu ndya'a nchcui' cha' ji' Jesús lo'o ñati tyijyu' la.

⁸Su cua ndye li', lo'o 'na ngulu'u loo Ni 'na, masi ná ntsu'u cha' cua'ni Ni lo'o na' jua'a. Laca na' ñi'ya si laca sca cubi' nu ngula cuañi' ti, cha' ná lo'o na' nguta'a na' lo'o ñati nu ngua tsa'a tya clyo. ⁹Ná tso'o na' tsiya' ti nti' na', masi ngusubi Ni 'na cha' sañi na' cha' ji' Jesús ca xa' quichi' tyijyu', cha' ntsu'u xa' la ngu' tya'a ya nu nchca la ji' ngu' cua'ni ngu' cña bi'. Ná stu'ba na' lo'o ngu' bi', cha' tya tsubi' la lya' tsa ti' na' ji' lcaa ñati ji' Jesucristo. ¹⁰Pana tya'na ti' ycui' Ndyosi, bi' cha' tso'o ti ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni jna'; jua'a ngua'ni Ni cha' ndya'a na' cña ji' Ni li'. Ni si'i na nguliji yu'u cha' bi' jua'a ti lo'o ngua'ni Ni cha' tso'o lo'o na'; masi lo'o nu xa' la ngu' tya'a ya ndyu'ni ngu' la cui' cña nu ndyu'ni na', pana tlyu la cña ntsu'u jna' que ngu' bi'. Si'i na nchca tsa 'na, pana ycui' Ndyosi laca nu ndu'ni lo'o na' cha' caca chcui' na' lo'o ñati, cha' tso'o ti ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni 'na. ¹¹Lo'o juani ná ndu'ni cha' jna' tilaca laca nu nchcui' lo'o ma, masi nchcui' na', masi nchcui' xa' la ñati; sca ti cuayá' nchcui' lcaa ya lo'o nchcui' ya cha' bi' lo'o ñati, la cui' ti cha' nu cua ngusñi ma.

Tyu'ú ñati chaca quiya' lo'o cua ngujuii ngu'

¹²Chañi laca cha' nu nda ya lo'o cu'ma, cha' cua ndyu'ú Cristo chaca quiya' lo'o ngujuii yu. ¿Ni cha' laca lacua nchcui' xi ñati tya'a cu'ma cha' nga'aa ntsu'u cha' tyu'ú ñati chaca quiya' lo'o cua ngujuii ngu'? ¹³Si chañi laca cha' nga'aa ntsu'u cha' tyu'ú ñati chaca

quiya' lo'o cua ngujuii ngu', ni ycui' Cristo ná ndyu'ú yu lo'o cua ngujuii yu lacua. ¹⁴Na ñilo'o ngu' ji'na si jua'a, ni ná caja cha' nu ta ya lo'o ma li', si cha' cuiñi laca cha' ndyu'ú Cristo chaca quiya'. Jua'a ná caja cha' ji' Jesús nu xñi ma si chañi cha' nga'aa ndyu'ú yu bi'. ¹⁵La cui' ti ngu' cuiñi laca ya cuentya ji' ycui' Ndyosi si ná ngua jua'a. Cua nchcui' ya tya clyo cha' cua ndyu'ú Cristo chaca quiya' chacuayá' ji' ycui' Ndyosi; pana ná ngua cua'ni ycui' Ndyosi jua'a lo'o Jesús, si nga'aa caca tyu'ú ñati chaca quiya' lo'o cua ngujuii ngu'. ¹⁶Ná chañi cha' ndyu'ú Cristo chaca quiya' lo'o cua ngujuii yu si nga'aa caca tyu'ú ñati chaca quiya'. ¹⁷La cui' ti ná ntsu'u cha' xñi ma cha' ji' Jesús si jua'a ngua, cha' ná ndyu'ú yu chaca quiya' li', ña'a ti tya ntsu'u qui'ya chu' ma lacua. ¹⁸Lo'o jua'a lcaa jyo'o cusu' nu ngusñi cha' ji' Cristo tya tsubi' la, cua nguna' cha' ji' ngu' bi' si jua'a. ¹⁹Tso'o tsa cha' si'i sca ti nde chalyuu su ndu' ti na ji' Cristo cha' ña'a na ji'. Si nde chalyuu ti xtyucua Cristo ji'na, xñi' tsa ti' na caca na su ndi'i na li'; xñi' la ti' na caca na que lcaa ngu', nti' na'. Pana ná ndyaca jua'a lo'o na, cha' cua ndyu'ú Cristo chaca quiya'.

²⁰Chañi tsa cha' cua ndyu'ú Cristo chaca quiya' lacua. Lo'o ca tiya' la, li' tyu'ú quiña'a la ñati chaca quiya', lcaa ñati nu ntsu'u cha' ji' ngu' lo'o Cristo; tyu'ú jyo'o su ntsiya nguatsi' nquicha', xa' tyu'ú ngu' chaca quiya', li' tsa ngu' tyi' ngu' lo'o Cristo. Pana juani cua yala la ndyu'ú Cristo chaca quiya' cha' ta na cuentya ñi'ya caca cha' bi'. ²¹Xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji' sca ti ñati, bi' cha' ntsu'u cha' ndyijii na; la cui' jua'a sca ñati ngua nu ngua'ni cha' tyu'ú na chaca quiya', masi cua ngujuii na. ²²Adán naa ñati nu ngutu'u tucua chalyuu clyo, lo'o lcaa na laca na ñati nu ngutu'ú ji' jyo'o Adán tiya' la, bi' cha' ntsu'u cha' ndy-

ijii na nde chalyuu. Cristo laca nu ñati nu ndyu'ú chaca quiya' bi', xqui'ya bi' taca tyu'ú na chaca quiya' si ntsu'u cha' ji'na lo'o nu Cristo bi'. ²³Ntsu'u ñi'ya caca cha' re: tya clyo cua ndyu'ú ycuí' Cristo chaca quiya'; tiya' la lo'o tyalaa tsá nu caá Cristo chaca quiya', li' tyu'ú na, lcaa na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o ycuí' Ni; ²⁴li' tye chalyuu. Cua'ni tye Cristo ji'í lcaa nu laca loo, ji'í lcaa ngu' tisiya, ji'í lcaa ti ña'á ñati nu nxuu ty'a lo'o ycuí' Ndyosi. Li' chaca quiya' tya Jesús lcaa chacuayá' nu cua nda ycuí' Ndyosi ji'í tya clyo, cha' caca Ni loo ji'í lcaa ti lo ñati li'. ²⁵Ndi'ya ndyaca cha': Juani tya ntsu'u chacuayá' culo Jesús cña ji'í lcaa ñati, ña'á cuayá' cua'ni tye ycuí' Ndyosi ji'í lcaa ñati nu nxuu ty'a lo'o Jesús. ²⁶Lo'o cua ndye lcaa cha', li' cua'ni tye Ni cha' ndyijii ñati. ²⁷Pana juani ti cua nda ycuí' Ndyosi Sti yu lcaa chacuayá' ji'í Sñi' Ni, cha' caca Cristo loo ji'í lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu. Nu lo'o nacui quityi cha' lcaa na tsiya' ti caca cuentya ji'í Cristo, cua jlo ti' na cha' ná lo'o ji'í ycuí' Ndyosi Sti yu culo Cristo cña, cha' ycuí' Ni laca nu cua nda chacuayá' ji'í Sñi' Ni tya clyo; ná nchcui' Ni cha' ji'í ycuí' ca Ni li'. ²⁸Tiya' la li', nu lo'o cua ndaquiya' lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu ji'í Cristo, li' tsa Jesús ca su ntucua ycuí' Ndyosi Sti yu, lo'o li' xa' tya Jesús lcaa cña cuentya ji'í ycuí' Ndyosi Sti yu chaca quiya'. Bi' laca nu cua nda chacuayá' ji'í Cristo tya clyo, cha' laca yu Sñi' ycuí' Ni. Lo'o li' sca ti ycuí' Ndyosi caca loo ji'í lcaa ca na nu ntsu'u chalyuu, jua'á lo'o lcaa ca na nu ntsu'u nde cua.

²⁹Ntsu'u xi ngu' ty'a ma nu ntyucuatya ngu', masi si'i cuentya ji'í ycuí' ca ngu' ntyucuatya ngu' bi', cuentya ji'í jyo'o tya'ngu' ntyucuatya ngu'. Cua jlya ti' jyo'o ngu' ji'í Jesús lo'o tya lu'ú ngu' chalyuu, pana ná ngulala ji'í jyo'o ntyucuatya li'. ¿Ni cha' laca ntyucuatya ngu'

bi' si nga'aa tyu'ú ñati chaca quiya' lo'o cua ngujuii ngu'?

³⁰Lo'o cuare, quiña'á tsa cha' cuxi ndyacua ji'í ya ca su ndya'á ya tyijyu'; ná tsa ya tsiya' ti si ná jlo ti' ya cha' cua ndyu'ú Jesús chaca quiya'. ³¹Lo'o na', cua ña'á ca tsá cua cajaa ti na' xqui'ya Cristo; pana ná talo na' cua'ni na' cña bi' si ná ndyu'ú Jesús chaca quiya'. Lo'o juani tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' ngusñi ma cha' ji'í Jesucristo nu Xu'na na, tyuu ty'a cu'ma ca quichi Corinto bi'. ³²Lo'o nguta'á na' ca quichi Efeso, lye tsa ngua'ni lya' ti' ngu' quichi bi' 'na; tyaala tsa ngua'ni ngu' 'na, hasta ngusu ty'a ngu' lo'o na' ñi'ya ndu'ni na'ni tyaala. ¿Ni cha' laca ndya'á na' caju si ná jlo ti' na' cha' cua ndyu'ú Jesús chaca quiya'? Si'i ngana ndya'á na' caju. Ntsu'u ñati nu nchcui' ndi'ya: “Cacu na tyaja, co'o na lcuí, cha' la quee ti cajaa na”, ndu'ni ngu' lo'o na. Jua'á cua'ni na' si ná jlo ti' na' cha' lu'ú Jesús.

³³Chañi tsa laca cha' nu nchcui' ñati ndi'ya: “Si xcui' lo'o ñati cuxi ndya'á na, xtyanu na ji'í cha' tso'o nu ndu'ni na li'”. Ná tucua ma cha' ji'í ñati nu ñacui cha' ná caca cuxi tyiquee na lo'o ndu'ni na cha' cuxi. ³⁴Ngaga'á cha' xtyanu ma ji'í cha' cuxi nu ndyu'ni ma, xana culacua tso'o ti' ma li'; tso'o ti' cua'ni ma lo'o tya'á ma. Nti' na' cha' ntsu'u xi cu'ma nu bilya ca cuayá' tso'o ti' ma cha' ji'í ycuí' Ndyosi, bi' cha' nchcui' na' lo'o ma jua'á cha' caca tyuju'u ti' ma.

Ñi'ya ña'á ngu' lo'o tyu'ú ngu' chaca quiya'

³⁵Ná tyiquee' xcuane ma 'na ndi'ya: “¿Ñi'ya caca tyu'ú ñati nu cua ngujuii? ¿Ñi'ya ña'á tyucui ña'á ngu' bi', nu lo'o tyu'ú ngu' chaca quiya'?” ³⁶Ná tso'o ndyu'u cha' si chcui' ma jua'á. Lo'o cataa na sca si'yu ni, catsu' scua' si'yu bi' ñi'ya laca si na cua ngujuii, cha' tyucua bi' li'. ³⁷Si'i na cua laca ntyucua si'yu lo'o

ndyataa na ji'i; si'yu ti ndyataa na, masi si'yu trigo, masi xi xa' la si'yu. ³⁸Tiya' la li' ndu'ni ycu'i' Ndyosi cha' caluu na cuiñii bi' li', ndyaluu ñi'ya nu nga'a cha' caluu bi', cha' sca si'yu caca sca lo na cuiñii. Xqui'ya cha' bi' caca cuayá' ti' na cha' ntsu'u sa scaa ca ña'a sca lo na lu'ú bi', ³⁹ná stu'ba ña'a lcaa lo na bi': tsaca lo ña'a ñati chalyuu, xa' lo ña'a na'ni, xi xa' lo ña'a na'ni lu'be, chaca lo ña'a cualya; ntsu'u sa scaa ca ña'a sca lo na nu ntsu'u chalyuu. ⁴⁰Ntsu'u na nu nga'a nde cua, cuati jua'a xa' lo na ntsu'u chalyuu. Pana xa' ña'a laca sca na nu nga'a nde cua, chaca lo ña'a na nu ntsu'u nde lo yuu chalyuu: ⁴¹xa' ña'a xee cuichaa, lo'o jua'a xa' ña'a xee coo', xa' ña'a xee cuii nu nga'a nde cua. Jua'a nu cuii bi', si'i sca ti cuayá' ña'a xee bi'. ⁴²La cui' jua'a caca na lo'o tyu'ú na chaca quiya'. Lo'o cua ndyaa jyo'o ne' yuu, catsu' bi' li'; pana lo'o tyu'ú bi' chaca quiya', nga'aa quiñu'u bi' tsiya' ti li'. ⁴³Chiya'a ña'a jyo'o lo'o tyatsi', pana lubii tsa ña'a caca lo'o tyu'ú chaca quiya'; sca na nu xcui' quicha ti ti' laca jyo'o nu tyatsi', pana nguula ti' bi' lo'o tyu'ú chaca quiya'; ⁴⁴cuaña' tya na laca nu tyatsi', pana xa' ña'a caca tyucui ña'a na nu lo'o tyu'ú na chaca quiya'. Nde chalyuu ti cua'nijo'o cuaña' na, ñi'ya nu laca na juani; pana cha'a tyucui ña'a na cha' caca tyi'i na lo'o ycu'i' Ndyosi chalyuu nde loo la.

⁴⁵Ndi'ya nscua lo quityi ji'i ycu'i' Ndyosi: "Ñati lu'ú ngua Adán nu ñati nu nguti'i chalyuu clyo, lo'o jua'a ycu'i' Ndyosi laca nu cua nda cresiya ji'i yu". Jua'a cha' nda quityi cusu'. Tiya' la li' nda Ni ji'i chaca ñati nu yaa chalyuu; ngua bi' ñati, la cui' ñi'ya nu ngua Adán ñati. Pana tso'o la ña'a ñati ngua nu Jesús bi'; cua nda ycu'i' yu chaca cresiya nu tso'o la ji'i ñati, cha' caca stu'ba cha' ji'i yu lo'o ycu'i' Ndyosi. ⁴⁶Lo'o ngula na chalyuu tya lyiji caca tso'o tyucui ña'a

na cha' caja chalyuu cucui ji'na, cha' tya clyo ndya' na ñi'ya nu laca cuaña' ti na; tiya' la li' ntsu'u cha' caca tso'o tyucui ña'a na cha' taca tsaa tyi'i na lo'o ycu'i' Ndyosi. ⁴⁷Lo'o yuu ti ngüñá Ni ji'i Adán nu nguti'i chalyuu clyo. Pana ca slo ycu'i' Ndyosi ngutu'u nu chaca ñati nu yaa chalyuu ca tiya' la, la cui' Jesucristo nu Xu'na na. ⁴⁸Ñi'ya laca ñati nu ndya' lo'o yuu ti bi', jua'a laca lcaa na cha' laca na ñati chalyuu; ñi'ya laca Cristo nu ngutu'u yaa nde cua, jua'a taca caca na si xñi na cha' ji'i yu. ⁴⁹Lo'o ndi'i na chalyuu, xti ti tyempo talo tyucui ña'a na; pana lo'o tsaa na tyi'i na slo ycu'i' Ni, li' xa' ña'a caca na. Ñi'ya nu laca ycu'i' Cristo, jua'a caca na li'.

⁵⁰Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, ntsu'u sca cha' nu nti' na' chcu'i' na' lo'o ma: Ñi'ya nu ña'a ti cuaña' na juani, ná caca tyu'u cha' ji'na lo'o ycu'i' Ndyosi lo'o culo Ni cña lo'o cua ndye chalyuu; ná caca tsaa na ñi'ya nu quicha ti ti' na ca chalyuu cucui nu caca nde loo la, su ná ntsu'u quicha tsiya' ti. ⁵¹Nti' na' cha' caca cuayá' ti' ma sca cha' nu bilya cuna ñati: Ná lcaa na cajaa na; ntsu'u na nu ña'a lu'ú ti na caca na lo'o qui'ya Ni ji'na, nu lo'o cua tye ti chalyuu. Pana lcaa na tsi tsiya' ca cha'a tyucui ña'a na ⁵²laja lo'o nechquiña ti qui'ji cloo na. Li' cañi cula'á cui'chcua ji'i ycu'i' Ndyosi. Lo'o cañi cui'chcua bi', li' tyu'ú lcaa jyo'o nu ngusñi cha' ji'i ycu'i' Ndyosi lo'o yaa ngu' chalyuu; tyu'ú ngu' chaca quiya' cha' nga'aa ntsu'u cha' cajaa ngu' bi' tsiya' ti. Li' xcutsa'a Ni ji'i tyucui ña'a tsaca na. ⁵³Nde chu' la lo'o tya ndi'i na chalyuu, ná tso'o ycu'i' na tsiya' ti, cha' xcui' na quiñu'u ti na; pana nde loo la, tso'o tsa caca tyucui ña'a na, nga'aa ntsu'u cha' quiñu'u na, nga'aa ntsu'u cha' tye na tsiya' ti. ⁵⁴Lo'o cua ngua nguxcutsa'a Ni ji'i tyucui ña'a na cha' nga'aa quiñu'u na tsiya' ti li', nga'aa caca na ñi'ya nu ngua na tyempo nu

n-teje tacui; xcutsa'a Ni lcaa cha' ji'na. Li' tyu'u scua sca cha' nu nscua lo quityi cusu' nu nchcui' ndi'ya: "Cua ngua'ni tye Ni cha' ndyijii ñati chalyuu, cua nti-jiloo ycu!' Ndyosi ji'i lcaa tya'a ngusu Ni; ⁵⁵nga'aa caca cua'ni nu xña'a ngana ji'na cha' cajaa na, nga'aa caca cua'ni lya' ti' cha' ti' bi' ji'na juani", nacui quityi bi'. ⁵⁶Ti' tsa cha' nchca ji'na lo'o ndyijii na xqui'ya cha' ntsu'u tsa qui'ya ji'na. Jlo ti' na cha' ntsu'u qui'ya ji'na, xqui'ya cha' ná ndaquiya' na cña nu ngulo ycu!' Ndyosi ji'na tya clyo cha' cua'ni na. ⁵⁷Pana cua xa' ña'a laca juani, cua nda Ni chacuayá' cha' tyijiloo na ji'i nu xña'a xqui'ya cña nu ngua'ni Jesús nu lo'o ndyu'ú yu chaca quiya', bi' cha' quiña'a tsa xlya'be ta na ji'i ycu!' Ndyosi lacua.

⁵⁸Cu'ma tya'a ngusni na cha' ji'i Jesús, ntsu'u tsa tyiquee na' ña'aa ji'i cu'ma. Ndi'ya ñacui' na' ji'i ma, cha' ña'a ti xni tso'o ma cha' ji'i ycu!' Ndyosi, lcaa tsá jlya ti' ma ji'i Ni; xcui' lye tsa cua'ni ma cña ji'i ycu!' nu Xu'na na, ná ca taja ti' ma lo'o cua'ni ma cña bi'. Cua jlo ti' ma cha' ná culiji jua'a ti sca cña nu ndyu'ni ma cuentya ji'i ycu!' Ndyosi.

Msta cha' xtyucua ji'i tya'a ti' ti ngu' ca Jerusalén

16 Cua nda na' cha' nu ndyaa slo ca ta'a ngu' nu ndyu'u ti'i cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i ycu!' Ndyosi ca lcaa quichí ca loyuu su cuentya Galacia; cua nchcui' na' ñi'ya cua'ni ngu' lo'o xti'i ngu' msta. La cui' jua'a cua'ni cu'ma nu lo'o xti'i ma msta bi', cha' xtyucua ma ji'i ngu' ti'i tya'a ngusni na cha' ji'i Jesús nu ndi'i ca loyuu su cuentya Judea. ²Tsa clyo nu nxana sca semana, li' tso'o si lcaa ma xni ma xi xcaya' ma, caya' nu cua ngujui ji'i ma semana nu ndye. Tyuco'o bi' li', lo'o li' ná ntsu'u cha' xti'i ma msta bi' yala ntchaa ti nu lo'o tyalaa na'. ³Lo'o cua ngulaa na', li' ta na xi

ñati nu tsa ca quichí Jerusalén, cua ña'a ca ngu' nu cuane ma ji'i cha' tsa ngu', ñati nu cua ndyuloo tso'o ma ji'i. Ta na xi quityi cui'ya ngu' tsa ngu', quityi bi' cacha' ñi'ya laca cña nu ndya'a ngu'. Li' tsa lo'o ngu' bi' ji'i msta nu ta ma ji'i ngu' ti'i tya'a ngusni na cha' ji'i Jesús ca Jerusalén bi'. ⁴Ca li' ñacui' na' si tsa'a, si ná tsa'a lo'o ngu' bi'. Ná jlo ti' na' ñi'ya caca cña re 'na, si ta chacuayá' tsa'a.

Tyucui su tsa Pablo

⁵Ntsu'u cña tsa'a tyuu quichí ca loyuu su cuentya Macedonia; lo'o tye cña bi', li' tyalaa na' ca quichí tyi ma ca ndacua, ⁶tyanu na' xi lo'o ma li'. Ná tyiquee' tyanu na' lo'o ma tyucui tyempo tlya'. Laja lo'o tyi'i na' lo'o cu'ma, li' taca xtyucua ma xi 'na cha' quiñi la tyucui 'na cha' tsa'a tyijyu' la, macala su ntsu'u cha' tsa'a. ⁷Ná nti' na' cha' tyeje tacui na' jua'a ti slo ma; na cua nti' na' tyanu na' xi tyempo lo'o ma, chacuayá' ji'i ycu!' nu Xu'na na. ⁸Juani ti tyanu na' ca quichí Efeso re ña'a cuayá' tyalaa tsá ta'a Pentecostés. ⁹Tso'o tsa ndyaca 'na su ndi'i na' quichí re, cha' ntsu'u tsa ngu' quichí nu tso'o tsa ndaca'a jyaca lo'o nchcui' na' lo'o ngu', masi ña'a ti ntsu'u tsa ñati nu nxuu tya'a lo'o na'.

¹⁰Si tyalaa Timoteo cajua, chcu' tso'o ma lo'o yu, cha' ná ca xni'i ti' yu laja lo'o tyi'i yu lo'o ma. Cuentya ji'i ycu!' nu Xu'na na ndya'a yu, la cui' tya'a cña nu ndya'a na'. ¹¹Ni tsaca ma, ná cña'a ti'i ma ji'i yu; tso'o la si xtyucua ma ji'i yu cha' quiñi tyucui ji'i yu cha' tyalaa yu ca slo na'. Ntajatya tsa ya ji'i yu, na' lo'o lcaa tya'a ngusni na cha' ji'i Cristo ca nde.

¹²Cua nchcui' tsa na' lo'o Apolos tya'a tso'o ma, cha' caa na'a yu xi ji'i ma; caa yu lo'o xa' la ngu' tya'a na re. Pana ná ntaja'a yu caa yu yala ti; ca lo'o laja ji'i yu, ca li' caa yu su ndi'i ma.

**Cha' nu nguscua Pablo
su cua tye quityi**

¹³Tii ti ti' mā tyi'ī mā chalyuu. Xñi tso'o mā cha' ji'ī Jesús. Cua'ni tlyu tyiquee mā, ná cutsij mā. ¹⁴Xcui' tso'o ti tyu'u tyiquee mā ña'a mā ji'ī ñati lcau ti se'ī su ndyu'ni mā cña.

¹⁵Cu'mā tya'a ngusñi na cha' ji'ī Jesús, cua jlo ti' mā cha' lcau ngu' tya'a Estéfanos ngusñi ngu' cha' ji'ī Jesús clyo; clyo ca ngua ngu' bi' ji'ī lcau cu'mā ngu' quichi nu ndi'ī cacua ti nde Acaya. Lcau tsa ntaja'a ngu' bi' xtyucua ngu' ji'ī ñati tya'a ngusñi na cha' ji'ī ycu'ī Ndyosi.

¹⁶Nti' na' cha' taquiya' mā ji'ī ngu' bi'; la cui' jua'a taquiya' mā ji'ī lcau ngu' nu cua'ni cña stu'ba ti lo'o ngu' bi', lo'o jua'a ji'ī lcau ñati nu tso'o tsa cua'ni cña ñi'ya nu ndyu'ni ngu' bi'. ¹⁷Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' cua ndyalaa Estéfanos lo'o Fortunato lo'o Acaico slo na' ca nde. Ná ndu'ni cha' masi ná ndi'ī mā lo'o na' juani, cha' nu ngu' bi' ni, nxyucua tsa ngu' 'na; ¹⁸cua ngua'ni ngu' bi' cha' nguula la ti' tyiquee na', la cui' ñi'ya nu ngua'ni ngu' bi' lo'o cu'mā. Nga'a

cha' taquiya' mā ji'ī lcau ñati nu ndyu'ni cña jua'a.

¹⁹Lcau quichi ca loyuu su cuentya Asia su ntsu'u ñati nu ndyu'u ti'ī cuentya ji'ī Jesús, nda ngu' xlyo ni'ī ji'ī mā. Lo'o jua'a Aquila lo'o Priscila, cuati jua'a lcau ñati nu ndyu'u ti'ī to' tyi ngu' bi', nda ngu' xlyo ni'ī ji'ī mā cuentya ji'ī ycu'ī nu Xu'na na. ²⁰Lcau ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'ī Jesús, cua nti' ngu' chcuicha' ngu' ji'ī mā; tyucui tyiquee mā quityi mā ji'ī tya'a mā chacuayá' ji'ī Cristo.

²¹Lo'o ycu'ī na' nda na' xlyo ni'ī ji'ī mā, nu nscua na' xtañi na' lo quityi re, Pablo.

²²Chaca tya cha' hcui' na' lo'o mā juani: Si ntsu'u ngu' tya'a ndyu'u ti'ī mā nu ná liñi cha' tso'o ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'ī ycu'ī nu Xu'na na, xtyanu ti'ī mā ji'ī ngu' li', cha' xcube' ycu'ī Ndyosi ji'ī. ¡Tyaá nu'u, Xu'na, ca su ndi'ī ya!

²³Xtyucua Jesucristo nu Xu'na na ji'ī mā. ²⁴Tyi'u ti' mā 'na, cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'ī mā xqui'ya Jesucristo. Jua'a caca cha' lacua.

**Quityi nchca tyucuaa nu
nguscua San Pablo ndyaa ca
slo ñati jil'i Jesucristo
nde quichi Corinto**

1 Pablo laca na'. Se'i ti ndi'i na' ca nde lo'o Timoteo tya'a ngusñi na cha' jil'i Cristo. Nscua ya quityi re cha' caa slo leaa cu'ma ca quichi Corinto nu tsa tlyu ti ndyu'ni tlyu ma jil'i ycu'i Ndyosi, lo'o jua'a tyaa quityi re slo leaa ñati nu ntsu'u cha' jil'i lo'o ycu'i Ndyosi tyucui ña'a loyuu su cuentya Acaya. Cua nda ycu'i Ndyosi cña 'na cha' tsa'a na' chcu'i na' lo'o ngu' xa' quichi ca tyijyu' la, leaa cha' nu jil'i Jesucristo. ² Cua nti' tsa ya cha' ña'a ti cua'ni ycu'i Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma, cha' cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ma xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

**Nxtyucua tsa ycu'i Ndyosi ji'na lo'o
quiña'a tsa cha' ti'í ndyacia ji'na**

³ Cua'ni tlyu na jil'i ycu'i Ndyosi nu laca Sti Jesucristo nu Xu'na na, xqui'ya cha' tya'na ti' Ni ña'a Ni ji'na, lo'o jua'a nxtyucua tsa Ni ji'na lo'o ndyacia cua ña'a ca cha' ti'í ji'na. ⁴ Nu nxtyucua Ni ji'na ni, jua'a ndu'ni Ni cha' tiya' la taca xtyucua na jil'i xa' ñati, nu lo'o tyacua cua ña'a ca cha' ti'í jil'i ngu'; ñi'ya lo'o nguxtyucua ycu'i Ndyosi ji'na, la cui' jua'a taca xtyucua na jil'i xa' ñati li'. ⁵ Ñi'ya lo'o ngua'ni lya' ti' ñati jil'i Cristo tya sa'ni la, jua'a nda ngu' quiña'a tsa cha' ti'í ji'na juani, nu lo'o nchcu'i na cha' jil'i Cristo; pana ña'a ti nxtyucua tsa Cristo ji'na, la cui' hora lo'o nchcube' na. ⁶ Masi tyacua cha' ti'í jil'i ya, masi lya' ti' ngu' jil'i ya, xqui'ya cu'ma laca cha' ti'í bi', cha' taca xtyucua la ycu'i Ndyosi jil'i ma cha' caja ñi'ya clyaa ma jil'i nu cuxi li'. Nu lo'o xtyucua Ni jil'i ya ni, xqui'ya cu'ma ndu'ni Ni jua'a li', cha' caja ñi'ya xtyucua ya jil'i ma; jua'a ta Ni juersa jil'i

ma cha' lo'o cu'ma talo ma jil'i cha' ti'í, la cui' ña'a cha' ti'í nu ndyaca jil'i ya. ⁷ Ndy-i'u tsa ti' ya jil'i cu'ma. Jlo ti' ya cha' ñi'ya ndyu'ni lya' ti' ngu' jil'i ya, jua'a cua'ni lya' ti' ngu' jil'i ma; pana ñi'ya nxtyucua Ni jil'i ya, jua'a xtyucua Ni jil'i cu'ma.

⁸ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' jil'i Cristo, cua nti' ya cha' caca cuayá' ti' ma ñi'ya ngua lo'o ngujui cha' ti'í jil'i ya ca quichi su ndyaa ya ca loyuu su cuentya Asia, cha' tlyu tsa cha' cuxi nu ndyacia jil'i ya nu ngua li'. Ná jlo ti' ya tsiya' ti ñi'ya caca cha' tyijjiloo ya jil'i cha' cuxi bi' nquicha'; ngua ti' ya cha' nga'aa tyu'ú ya, ⁹ cha' cua ndyalaa tyempo nu cua ca-jae ti ya. Pana jua'a ngua cha' tso'o la jlye ti' ya jil'i sca ti ycu'i Ndyosi, cha' nchca jil'i Ni cua'ni Ni cha' tyu'ú ñati chaca quiya' masi cua ngujui ngu'; bi' cha' nchca jil'i Ni cua'ni lyaá Ni ji'na, si'i na culacua ti' na cha' ycu'i ca ti na ntsu'u cha' cua'ni na cha' clyaa na laja cha' cuxi bi'. ¹⁰ Cua ngua'ni lyaá ycu'i Ndyosi jil'i ya tyempo bi', cha' ná ngujui ya, masi cuxi tsa ngua cha' ca bi'; lo'o jua'a tya cua'ni lyaá la Ni jil'i ya ca nde loo la. Cua ngusñi ya cha' jil'i ycu'i Ndyosi, bi' cha' jlye ti' ya jil'i ycu'i Ni, cha' ña'a ti tya cua'ni lyaá Ni jil'i ya. ¹¹ Lo'o jua'a taca xtyucua ma jil'i ya nu lo'o chcu'i ma lo'o ycu'i Ndyosi cuentya jil'i cuare. Tucuá Ni cha' nu chcu'i ma lo'o Ni, cha' tyuu tya'a ma; li' cua'ni Ni cha' caca tso'o jil'i ya. Lo'o li' tyuu tya'a ma taca tya ma xlye'be jil'i ycu'i Ndyosi cuentya jil'i ya, nu lo'o cua ngulaá ya jil'i nu cuxi.

Ná ngua jil'i Pablo tsaa nde Corinto

¹² Tso'o tsa nti' ya cha' xcui' ngua'ni tyucui tyiquee ya lo'o ma, xcui' nda ya cha' liñi lo'o ma, ñi'ya nu ngua'ni ya lo'o xa' ñati; jua'a nti' ya. Ngua jil'i ya cua'ni ya jua'a lo'o ma xqui'ya cha' lye tsa ngua'ni tya'na ti' ycu'i Ndyosi ji'na laja ti; si'i cha' nda'ya cha' hique ti ya, bi' cha' ndu'ni ya jua'a. ¹³⁻¹⁴ Tsa lo cua ti

cha' nguscua ya lo quityi nu caa slo ma, sca cha' nu taca chcu' cu'ma, sca cha' nu taca ca cuaya' ti' ma. Masi juani cua ngua cuaya' ti' ma xi, pana cua nti' ya cha' tya caca cuaya' tso'o la ti' ma cha' bi'. Lo'o tyalaa tsa' bi', nu lo'o caa Jesús nu Xu'na na chaca quiya', li' caca tso'o tyiquee ma ña'a ma ji'i ya; jua'a cuare tso'o ca ti' ya ña'a ya ji'i ma ca li'.

¹⁵ Jua'a ngua ti' na', bi' cha' ngulacua ti' na' tsa'a na' slo cu'ma tya clyo. Ná tyiquee' tsa'a na'a na' ji'i cu'ma tucua quiya' ngua ti' na' nquicha', cha' ca tso'o cresiya ji'i ma. ¹⁶ Clyo ngua ti' na' tyeje tacui na' nde su ndi'i ma tyucui lo'o ndya'a na' ca Macedonia. Nu lo'o nguxtyuu na' ndya'a na' ca Macedonia bi', tyaa na' ca su ndi'i ma chaca quiya', cha' caca xtyucua cu'ma jna' tsa'a na' nde tyucui Judea, ngua ti' na'. ¹⁷ Pana lo'o ná yaa na' slo cu'ma ni, li' ngua ti' ma cha' ná ngulacua tso'o ti' na'. Ná tso'o cha' chcu' ma cha' laca na' sca ñati nu nchcu' tucua ti cha'; nu lo'o ngüñi tyucui 'na tya clyo, ná ñiilo'o na' ji'i ni sca ñati. ¹⁸ Cua jlo ti' ycu' Ndyosi cha' ná nchcu' ya tucua cha' lo'o cu'ma, ñi'ya si nacui ya cha' jua'a laca, lo'o li' nacui ya cha' si' jua'a. Ná ndu'ni ya jua'a, ¹⁹ cha' nu Jesucristo bi', nu sca ti Sñi' ycu' Ndyosi ni, si' tucua cha' ntsu'u tyiquee Ni. Cua nchcu' ya cha' ji'i Ni su ndi'i cu'ma, lo'o na', lo'o Silvano, lo'o Timoteo, nchcu' cua cha' ji'i Ni. Ná chcu' Ni cha' si' jua'a laca sca cha' si cua nchcu' Ni tsaca quiya' cha' jua'a laca cha' bi'. Sca ti Cristo laca nu chañi cha' nchcu' Ni cha' liñi, ²⁰ sca ti nu Cristo bi' nu ndu'ni cha' chañi cha' tyu'u tucua laca cha' nu nda ycu' Ndyosi lo'o na; bi' cha' xqui'ya Jesucristo taca chcu' na: "Amén, jua'a caca cha' lacua". Jua'a ñacu' na laja lo'o ndu'ni tlyu na ji'i ycu' Ndyosi. ²¹ Ycu' Ndyosi laca nu ngua'ni lo'o ya cha' ngusñi tso'o ya cha'

ji'i Cristo, lo'o jua'a ngua'ni Ni lo'o cu'ma; na cua ngua'ni ycu' Ndyosi cha' laca na ñati ji'i Ni. ²² Ndi'ya laca ñi'ya si ngusta ycu' Ni sca cuaya' nu ji'i Ni hichu' na, nu lo'o nda Ni Xtyi' ycu' Ni nu ndyanu ne' cresiya ji'na. Xtyi' ycu' Ndyosi laca nu nda ycu' Ndyosi ji'na yala la, cha' caca cuaya' ti' na cha' chañi cha' cua'ni Ni lo'o na lcaa ña'a cha' nu nacui Ni cha' cua'ni Ni.

²³ Ná nguta'a na' quichi' tyi ma tu'ni, cha' ná nti' na' cha' caca ñasi' na' ji'i cu'ma. Chañi cha' xqui'ya cha' bi' ti, bi' cha' ná ndya'a na' ca slo ma li'. Cua jlo ti' ycu' Ndyosi cha' bi'. Qui'ya ycu' Ndyosi cresiya 'na si ná chañi cha' nu nchcu' na' re. ²⁴ Pana tso'o la masi si' xqui'ya cuare ti taquiya' ma cha' ji' ycu' Ndyosi, cha' ne' tyiquee ycu' ca ma cua ngusñi tso'o ma cha' ji' Jesús. Na cua nti' ya xtyucua ya ji'i ma cha' ca chaa la ti' ma laja lo'o ndyu'ni tlyu ycu' ca ma ji' Jesús.

2 Bi' cha' ngulacua ti' na' cha' nga'aa su'ba na' cha' xñi' ti' tyiquee ma lo'o tsa'a slo ma chaca quiya'. ² Ndi'ya laca cha': tso'o tsa nti' na' lo'o ña'a na' ñi'ya nu ndyu'ni cu'ma; cua nda na' cha' xñi' ti' ji'i ma tsaca quiya', bi' cha' ná tso'o si jua'a cua'ni na' chaca quiya', ³ cha' jua'a ngua cha' nu nguscua na' lo quityi bi' tya tsubi' la. Ná nti' na' tsa'a na' slo cu'ma nquicha'; ná tyiquee' cua'ni ma cha' ca xñi' ti' na', ngua ti' na'. Pana tso'o la si tso'o ti caca tyiquee na', cha' jua'a si tso'o ntsu'u tyiquee na', lo'o cu'ma tso'o ti caca tyiquee ma li', ngua ti' na'. ⁴ Nu lo'o nguscua na' quityi bi', quiña'a tsa ngulacua ti' na' li'; xñi' tsa ti' na' ngua li', hasta ndyunaa na' xqui'ya cu'ma. Pana si' cha' ca xñi' ti' cu'ma nguscua na' quityi bi'; ngua ti' na' cha' ca cuaya' ti' cu'ma cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i cu'ma, bi' cha' nguscua na' quityi bi'.

**Tyu'u cha' clyu ti' ji'í
cu'ma lo'o ngu' cuxi bi'**

⁵ Cua ngua xñi'í ti' mā xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni nu ñati' bi'. Lo'o ngua'ni yu jua'a' ni, si'i sca ti na' ngua xñi'í ti' na' li'; lo'o lcaa cu'ma ngua xñi'í xi ti' tyiquee mā xqui'ya cha' cuxi bi'. Pana juani nga'aa ntsu'u cha' cuxi bi', bi' cha' nga'aa nti' na' cua'ni tyaala na' ji'í cu'-ma. ⁶ Cuayá' tsa cha' nu ngua'ni cu'ma lo'o yu bi', cha' cati' xqui'ya yu bi', nu lo'o ndyu'u ti'í mā tsa tlyu ti nu ngua li'. ⁷ Bi' cha' juani cui'ya cu'ma cha' clyu ti' ji'í yu bi', xaala' mā cresiya ji'í mā lo'o yu, cha' ná chcuna' chalyuu ji'í yu bi' xqui'ya cha' xñi'í tsa ti' yu. ⁸ Ndiñña ya cha' clyu ti' ji'í mā juani cha' xtyucua mā xi ji'í yu bi', cha' ca cuayá' ti' yu cha' ña'a' ti tya ntsu'u tyiquee mā ña'a' mā ji'í yu. ⁹ Cua laca nguscua na' quityi bi', cha' lijya slo cu'ma, cha' ngua ti' na' quijeloo cha' 'na si chañi cha' ji'í mā cha' cua'ni cu'ma ñi'ya nu ni na' ji'í mā li'; ná jlo ti' na' nquicha', si tyaja'a' cu'ma cua'ni mā jua'a'. ¹⁰ Lo'o na', cui'ya na' cha' clyu ti' ji'í yu bi', si cua ngua'ni clyu ti' cu'ma ji'í yu. Lo'o cu'ma cua ngua'ni yu cha' cuxi bi', pana na' ngüi'ya cha' clyu ti' ji'í yu bi' cuentya ji'í mā, masi tyijyu' ndi'í na', masi sca ti Cristo ndü lo'o na'. Bi' cha' jua'a' culacua tso'o ti' mā lacua, ¹¹ cha' ná caca tyijiloo nu xña'a' nu naa Satanás ji'na; cua jlo tsa ti' na cha' tajua' tsa nu xña'a' bi'.

**Ngulacua tsa ti' Pablo
nga'a' yu ca quichi' Troas**

¹² Ndyaa' na' ca quichi' Troas tya tsubi' la, ndyaa cacha' na' cha' ji'í Jesús ji'í ngu' quichi' bi'. Lo'o jua'a' ngua li', cha' tso'o tsa ndyuna ngu' quichi' bi' cha' ji'í ycu'í Ndyosi, xqui'ya cha' cua nda ycu'í nu Xu'na na chacuayá' 'na cha' cua'ni na' cña ji'í Ni ca ndacua. ¹³ Pana ná ndalo na' ca bi', cha' ngulacua tsa ti' na' ni cha'

laca bilya tyalaa Tito tya'a ndya'a' ya cña slo na'; bi' cha' yala ti ngusalya' na' lo'o ngu' quichi' bi'. Li' tya ndyaa la na' nde loyuu su cuentya Macedonia.

Ntijiloo na ji'í nu cuxi xqui'ya Cristo

¹⁴⁻¹⁵ Ndyaa tsa na' xlya'be ji'í ycu'í Ndyosi cha' stu'ba cha' ji'na lo'o Cristo. Laca cha' ñi'ya si ndya'a' lo'o ycu'í Ndyosi ji'na ndya'a' qui'í ti na calle, cha' ndyu'ni chi' Ni loo Jesucristo cha' cua ntijiloo yu ji'í nu cuxi. Jua'a' ji'na ta Ni su tya'a' na laja ñati' bi', cha' lo'o na nsañi na cha' ji'í ycu'í Cristo ca slo lcaa ñati; ndacha' na cha' ji'í ycu'í Ndyosi ca slo ñati, masi nchcui' na lo'o ñati' nu nti' clyaá ji'í nu cuxi, masi nchcui' na lo'o xa' ñati' nu ná nti' cuna cha' tso'o bi'. Pana ñi'ya' laca sca na tyixi xtyi'i nu nda xtyi'i ntyucua lcaa se'í, jua'a' laca cña nu ndu'ni na cuentya ji'í ycu'í Ndyosi. Ndiya tsa ti' ycu'í Ndyosi ji'í, la cui' jua'a' ndiya ti' Ni cña nu ndyu'ni Cristo nde chalyuu xqui'ya na. ¹⁶ Ñati' nu chiya'a' tsa ndu'ni ni, ná ndiya' ti' ngu' cha' nu nchcui' na tsiya' ti; na ndacane la cha' bi' ji'í ngu' cha' cua chcuna' ti chalyuu ji'í ngu' xqui'ya cha' cuxi nu ndyu'ni ngu'. Pana ñati' nu nti' clyaá ji'í nu cuxi ni, xa' ña'a' ndu'ni ngu' bi'; cua jlo ti' ngu' cha' ntsu'u chaca chalyuu tso'o la nu caca ji'í ngu'. Ntsu'u tsa ñati' nu ná caca cua'ni cña bi'; pana cuare ni, taca cua'ni ya ji'í chacuayá' ji'í ycu'í Ndyosi. ¹⁷ Si'i ngana ndyu'ni ya lo'o cha' ji'í ycu'í Ndyosi bi', si'i na nchcutsa'a' ya ji'í lo'o xa' la cha'; tyucui ti' tyiquee ya nchcui' ya lo'o ñati' ñi'ya' laca si na ndi'í ycu'í Ndyosi slo ya, xqui'ya cha' ycu'í Ndyosi laca nu ngua'a' loo ji'í ya cha' cua'ni ya cña bi' cuentya ji'í Cristo.

Nde laca sca cha' nu cua nguxana ca ti

3 Ná nchcui' tyucuaa ti' ya lo'o cu'-ma. Ná nti' ya cha' chcui' mā cha' tlyu tsa ñati' laca ya. Lo'o ndya'a' ya slo

ma, ná ntsu'u cha' qui'ya ya sca quityi nu ñacuī cha' tso'o ti ndyu'ni ya cña; jua'a lo'o ndyaa ya chaca se'i, ná ntsu'u cha' ñña ya sca quityi jua'a ji'i ma. ²Ná ntsu'u cha' tyu'ú quityi ji'i ya jua'a, cha' taca ña'a ngu' ji'i cu'ma. Cua jlo ti' ngu' cha' xqui'ya cuare tso'o tsa ndyuna ma cha' ji'i Jesús, jlo ti' ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee ya ña'a ya ji'i cu'ma. ³Cristo ngua'ni cña bi' ne' cresiya ji'i cu'ma, nu lo'o nda Ni ji'i cua cha' ndyaa ya ca su ndi'i ma; bi' laca sca cña ji'i Xtyi'i ycu'i Ndyosi nu lu'ú ca, nu ngua'ni Ni ne' cresiya ji'i cu'ma ñati chalyuu, ni si'i cha' nscua sca cha' chu' quee cuaja' ti.

⁴Taca chcu'i na jua'a, cha' tlyu tsa ndyaca tyiquee na xqui'ya cha' jlya ti' na ji'i ycu'i Ndyosi, cha' cua ngusñi na cha' ji'i Jesús. ⁵Cuentya ji'na, ná nchca ji'na cua'ni na cña ji'i ycu'i Ndyosi tsiya' ti; pana ycu'i Ni ndu'ni Ni lo'o na cha' taca ji'na cua'ni na lca lo cña ji'i Ni nu ndyu'ni na. ⁶Laca bi' sca cha' nu cua nguxana ca ti, sca cña nu ndyu'ni Xtyi'i ycu'i Ndyosi laca. Ná laca bi' ñi'ya laca sca cña nu ndacane ti quityi cusu' ji'na cha' cua'ni na. Ndyijii na xqui'ya yabe' nu ntsu'u ji'na xqui'ya cña nu nlyo quityi cusu' bi' ji'na, pana juani ndyiji chalyuu cucui ji'na xqui'ya Xtyi'i ycu'i Ndyosi.

⁷Cña nu ngulo Moisés ji'i ngu' bi' cuentya ji'i ycu'i Ndyosi ni, chu' quee cuaja' nscua cha' bi'; nguscua Ni letra hichu' quee cuaja' bi', cha' chcu'i ngu' lo. Ndubi tsa ña'a xee ji'i ycu'i Ndyosi ngua, nu lo'o nda ca ti Ni cha' cusu' bi'; hasta tyucui ña'a loo nu cusu' Moisés ndubi tsa ña'a ngua, ni nga'aa ngua ña'a tya'a ngu' Israel ji'i loo nu cusu' bi'. Pana yala ti nteje tacui cha' bi', xtyi'i ti nguliji xee bi' loo yu li'. Lo'o xee ndubi ndyalaa cha' cusu' bi' lacua, masi xcui' jua'a ndyijii ñati lo'o yabe' nu ntsu'u ji'i ngu' xqui'ya cña nu nlyo cha' cusu' bi'; ⁸pana juani tlyu la cha' ndyaca nu

lo'o nda na cha' ji'i Jesús lo'o ñati, lo'o li' ndu'ni Xtyi'i ycu'i Ni cña ne' cresiya ji'i ngu' bi'. ⁹Cña nu nlyo cha' cusu' ni, bi' ndu'ni cha' quijeloo qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati; ntsu'u cha' chcube' ngu' li', masi ndubi tsa ña'a xee nu ngua ca su ntucua quiya' cha' cusu' bi'. Bi' cha' juani tlyu la cha' laca cha' ji'i ycu'i Jesús bi', cha' jua'a ndyaca lubii cresiya ji'na cuentya ji'i ycu'i Ndyosi xqui'ya Jesús bi'. ¹⁰Juani tlyu la cha' tso'o ndyaca ca su ndi'i na, bi' cha' nga'aa ña'a na ji'i cha' tso'o nu ngua ji'i cha' cusu' bi', masi tso'o tsa ña'a ngua cha' bi' tya clyo la. ¹¹Xti ti tyempo ndalo nu cha' cusu' bi', masi tlyu xi xee ngua lo'o tya lyiji calo cha' bi'. Pana tyucui tyempo nu lijya nde loo la, ná nga'a cha' tye cha' nu nguxana ca ti bi' juani; tlyu la cha' laca bi' tsiya' ti.

¹²Lo'o juani nga'aa ntsii na chcu'i na lo'o ñati, cha' jlo ti' na cha' tso'o tsa laca cha' ji'i Jesús nu nchcu'i na re. ¹³Nga'aa nti' cha' tyacu' sca late' loo na ñi'ya nu ngua'ni jyo'o Moisés nu ngua sa'ni bi', cha' ná ña'a ngu' Israel loo yu lo'o nguliji xee bi' jua'a ti. ¹⁴⁻¹⁵Ndyacu' tsa cha' hique ngu' Israel nu ngua li', cha' ná ngua cuayá' ti' ngu' cha' ji'i ycu'i Ndyosi tsiya' ti. Masi chalyuu juani, jua'a laca lo'o quityi cha' jo'ó nu nguscua jyo'o Moisés, la cui' cña nu ngulo ycu'i Ndyosi ji'i ñati nu ngua sa'ni bi'; nu lo'o chcu'i ti ngu' judío lo quityi cha' jo'ó bi', ña'a ti ná nchca ca'ya cha' bi' hique ngu' bi'. Tsiya' ti taca ca'ya cha' bi' hique ngu' lo'o xñi ngu' bi' cha' ji'i Jesús; li' saala Ni hique ngu' cha' cuna tso'o ngu' cha' ji'i Ni. ¹⁶Pana lo'o xñi na cha' ji'i ycu'i nu Xu'na na, li' tye cha' nu ndyacu' hique na. ¹⁷Lo'o nchcu'i ca ti quityi re cha' ji'i nu "Xu'na na", bi' nti' ñacuī cha' Xtyi'i ycu'i Ndyosi laca nu bi'. Lo'o jua'a nu lo'o laca Xtyi'i ycu'i Ndyosi nu Xu'na na loo ji'na, nga'aa tucui caca ji'i tatsaa ji'na cha' cua'ni na cua ña'a ca cña cuxi

li'. ¹⁸ Jua'a laca cha' ji'na, lcaa na lo'o tya'a na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús, tyaca' tyijyu' cha' cua nda nu Xu'na na xee nu tyu'u loo na. Pana ná nga'a cha' tyacu' sca late' loo na, cha' la cui' cha' tlyu bi' laca nu ña'a ti tya lye la ndyu'ni cña lo'o na cha' cha'a tyucui ña'a na, cha' caca na ñi'ya laca ycu' Ndyosi nu Xu'na na tsiya' ti. Ca slo ycu' nu Xu'na na na laca Xtyi'i bi', ca bi' ndyu'u nu cha' tlyu bi'.

4 Bi' cha' ná nchca taja ti' ya ji'i cña nu ndyu'ni ya. La cui' ycu' Ndyosi laca nu cua nda cña bi' ji'i ya, xqui'ya cha' tya'na ti' Ni ña'a Ni ji'i ya. ² Cua nguxtyanu ya ji'i lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni ngu' cuaana ti, lcaa cha' nu ntyuju'u tsa ti' ngu' cua'ni ngu' ji'i. Si'i na nñilo'o ya ji'i ngu', la cui' jua'a ná nchcutsa'a ya cha' ji'i ycu' Ndyosi lo'o xi xa' la cha', nu lo'o nchcui' ya cha' bi' lo'o ngu'; tso'o ti nclyu'u ya tyucui cha' ji'i Jesús ji'i ngu'. Lo'o jua'a chañi tsa laca cha' bi', cha' jua'a caca cuayá' ti' lcaa ñati' cha' tyucui tyiquee ya ndu'ni ya cña ji'i ycu' Ndyosi; jua'a nti' ycu' Ni ña'a Ni ji'i ya. ³ Lo'o li' si ntsu'u ñati' nu ñacui' cha' tucui tsa ndyu'u cha' tso'o ji'i Jesús nu nchcui' ya lo'o ngu', liñi la ñacui' na li' cha' ñati' bi' laca nu nguna' ndu'ni, bi' cha' ná nchca cua'a jya-ca ñati' bi' ji'i cha' bi'. ⁴ Ná ntaja'a ngu' bi' xñi ngu' cha' bi' xqui'ya nu xña'a nu ñilo'o ji'i ñati' chalyuu. Ndacu' nu cuxi bi' cha' ji'i ngu' cha' ná cuna ngu' cha' tso'o nu cuentya ji'i Cristo, bi' cha' ná nchca tyanu xee lubii ji'i Cristo ne' cre-siya ji'i ngu' bi'. Tlyu tsa cha' laca ji'i Cristo; lcaa cha' nu ntsu'u ji'i Ni, stu'ba ntsu'u cha' ji'i Ni lo'o ycu' Ndyosi Sti Ni ca su ntucua Ni juani. ⁵ Nu cha' nu nda ya lo'o ngu' ni, si'i cha' ji'i ycu' ca ya nchcui' ya. Ndi'ya laca cha' nu nchcui' ya lo'o ngu': Jesucristo laca Xu'na tyucui ña'a nde cua, lo'o la cui' Ni laca Ni loo ji'i tyucui ña'a nde chalyuu. Bi' cha'

ñacui' ya cha' xqui'ya Jesús nu Xu'na na ndyu'ni ya cña cuentya ji'i ma. ⁶ La cui' ycu' Ndyosi laca nu nda xee lubii ji'i Ni cha' tyanu ne' cre-siya ji'na; bi' cha' caca cuayá' ti' na lcaa cha' tlyu nu tso'o tsa nu ntsu'u ji'i ycu' Ndyosi, la cui' ti cha' nu nchca tii na cha' ndyu'ni Ni cña ne' cre-siya ji'na nu lo'o xñi na cha' ji'i Cristo. Ycu' Ni ngulo Ni cña cha' tyucua xee ca su ngua chalyuu talya nu ngua tya sa'ni la.

Ndi'ya tyi'i na nde chalyuu lo'o ngusñi na cha' ji'i ycu' Ndyosi

⁷ Masi tlyu tsa cha' tso'o nu ntsu'u ne' cre-siya ji'na xqui'ya Cristo, pana ñati' chalyuu ti laca na, si'i na nguula tsa ti' na ycu' ca na. Ñi'ya laca sca quityu' nu ndya' lo'o yuu ti nu xtyi'i ti ncla'a, jua'a ti laca na. Tso'o la jua'a, cha' li' taca ca cuayá' ti' na cha' sca ti ycu' Ndyosi laca nu lcaa cña nchca ji'i Ni; nga'aa si'i ycu' ca na nu nchca ji'na. ⁸ Lcua ti se'i su ndya'a ya, tlyu tsa cña ndyacua ji'i ya, pana ná nchca tyijiloo nu cuxi ji'i ya. Lu'ba ti nclyacua tsa ti' ya, pana ná nchca taja ti' ya lo'o xñi' ti' ya. ⁹ Ntsu'u tsa tya'a cusuu ya, pana la cui' ti cha' ná lyiji tya'a tso'o ya. Masi ntsu'u ngu' nu ndyu'ni cha' quicha ya, pana ná nchca cua'ni tye ngu' ji'i ya. ¹⁰ Macala su ndya'a ya nde chalyuu, lu'ba ti nchca quicha ya, ntsu'u tsa cha' ti' nu ndyu'ni ngu' lo'o ya, tsa ña'a nu ngua ji'i Cristo lo'o yaa yu nde chalyuu, nu lo'o ndyu-juii ngu' ji'i yu. Pana li' ca jlo ti' xa' ñati' cha' ña'a ti tya lu'ú ycu' Cristo, nu lo'o ña'a ngu' bi' cha' ña'a ti tya lu'ú ya. ¹¹ Cua ña'a ca hora lo'o ndi'i ya chalyuu ntsu'u tsa cha' cuxi nu taca cujuui ji'i ya, cha' quiña'a tsa cha' cuxi ndyacua ji'i ya lcaa se'i su ndya'a ya xqui'ya Jesús. Pana jua'a taca ña'a ngu' cha' tya ndi'i Jesús lo'o ya; bi' cha' laca tya ntsu'u chalyuu ji'i ya, masi quicha ti ti' ya ndya'a ya. ¹² Jua'a laca cha' ji'i cuare, na ncliji tyu-

cui ña'a ya xqui'ya cha' ti'í nu ndyacia ji'í ya nde chalyuu; pana cu'ma ni, cua ngujui chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'í ma xqui'ya cña nu ngua'ni ya.

¹³Ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu' su nchcui' ngu' ndi'ya: “Jlya ti' na' cha' chañi laca cha' bi', bi' cha' nchcui' na' cha' liñi bi' lo'o xa' ñati’”, nacui' jy-o'o cusu' bi'. Lo'o jua'a cuare, nchcui' ya cha' ji'í Jesús cha' cua ndyatí tyiquee ya ji'í yu, xqui'ya cha' ngusñi ya cha' ji'í yu. ¹⁴Chañi jlya ti' ya cha' ngulo ycuí' Ndyosi ji'í Jesús nu Xu'na na ca su ntsiya yu nguatsi' yu, lo'o la cui' jua'a caqui'ya Ni ji'na, cha' stu'ba ti tyalaa na ca su ntucua ycuí' Ni. ¹⁵Ndalo ya ji'í lcaa cha' ti'í nu ndyacia ji'í ya xqui'ya cu'ma; tiya' la li' tyatu quiña'a la tya'a ñati' ma nu taca tya xlya'be ji'í ycuí' Ndyosi cuentya ji'í ya, cha' jua'a quiña'a tsa tya'a ñati' ma ntsu'u nu cua ngujui xlya'be nu ta ycuí' Ndyosi ji'í ma. Lo'o li' stu'ba ti taca cua'ni chi' na loo ycuí' Ndyosi.

¹⁶Bi' cha' ná nchca taja ti' na ji'í cña nu ndyu'ni na cuentya ji'í ycuí' Ndyosi, masi ncliji tyucui ña'a cuaña' na jua'a ti; pana ña'a ti lu'ba ti ndu'ni ycuí' Ndyosi cha' ca tso'o la cresiya ji'na. ¹⁷Si'í na tlyu tsa cha' ti'í nu ndyacia ji'na chalyuu re juani, xti ti tyempo talo cha' ti'í bi'; pana tiya' la ni, tlyu tsa cha' tso'o nga'a cha' tyacua ji'na ca slo ycuí' Ndyosi, lo'o ná nga'a cha' tye bi' tsiya' ti. Ná stu'ba cha' ti'í re lo'o cha' tso'o nu nga'a cha' tyacua ji'na nde loo la. ¹⁸Ná ntsu'u tyiquee na ji'í sca na nu tso'o ña'a ti, cha' ná talo lcaa na nu tso'o ña'a bi' tsiya' ti; na nlyana na ji'í sca cha' nu ná nchca ña'a na ji'í juani ti, pana nde loo la tyu'u tucua cha' bi', ña'a na ji'í li'. Bi' laca nu ná nga'a cha' tye cha' ji'í.

5 Jlo ti' na cha' ñi'ya nti' sca ni'í canta' ti, jua'a nti' cuaña' na, cha' si cua ngujui na ni, cua ndye cuaña' na nguti. Pana cua ngua'ni cho'o ycuí' Ndyosi chaca ni'í nu tyacua ji'na, chaca cha' laca

bi'; ycuí' Ndyosi xcutsa'a tyucui ña'a na, lo'o ná nga'a cha' tye cha' ji'na tsiya' ti li'. Ca su ntucua ycuí' Ndyosi laca cha' bi', si'í ñati' nu cuiña' ni'í bi'. ²Ná tso'o nti' na ndi'í na nde chalyuu, cha' xcui' quicha tsa ti' na. Chañi cha' cua nti' na tyu'utsu' na nde chalyuu, tyaa clya na ca slo ycuí' Ndyosi, cha' yala la caja ni'í cucui bi' ji'na li'. ³Ni'í bi' laca nu tacu' lo tyucui ña'a na, cha' caja su tyi'í cresiya ji'na, cha' ná tyi'í na jua'a ti. ⁴Nchca taja ti' na su ndi'í na nde chalyuu, cha' ndyacia tsa cha' ti'í ji'na. Si'í na nti' na cha' cajaa na yala ti, pana nti' tsa na cha' caca cucui tyucui ña'a na; bi' laca nu cua'ni ycuí' Ndyosi lo'o tyalaa na ca su ntucua Ni. Lo'o li' tye cha' cuxi ji'na, tye tyucui ña'a cuaña' na nu nscua cha' cajaa, cha' li' taca quije chaca chalyuu nu tso'o la ji'na, nu ná nga'a cha' tye tsiya' ti. ⁵Na cua ngua'ni cho'o ycuí' Ndyosi cha' jua'a caca ji'na ca li'; cua nda Ni Xtyi'í ycuí' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na juani. Laca bi' sca cha' nu nda Ni ji'na yala ti, cha' tyi'u ti' na lcaa cha' nu cua'ni Ni cuentya ji'na ca nde loo la.

⁶Bi' cha' nchca tlyu tyiquee na, cha' ndu' ti' na cha' jua'a cua'ni ycuí' Ndyosi. Nu lo'o tya lu'ú na chalyuu, jlo ti' na cha' tyijyu' tsa to' tyi na ca slo ycuí' Ndyosi, cha' tya lyiji tyalaa na ca su ntucua ycuí' nu Xu'na na. ⁷Ndalo na ndi'í na chalyuu xqui'ya cha' jlya ti' na cha' nu nda Ni lo'o na, si'í na cua na'a na ñi'ya caca cha' nde loo la. ⁸Cha' nu tlyu nchca tyiquee na, bi' cha' cua nti' tsa na cha' xtyanu na ji'í chalyuu re su quicha ti ti' na ndi'í na, cha' tsa na tyi'í na ca slo ycuí' nu Xu'na na; ⁹ndyu'ni cña ti' na cha' cua'ni na lcaa ña'a cña nu ndiya' la ti' nu Xu'na na, masi tya lu'ú na, masi cua ngujui na. ¹⁰Lcaa na lo'o tya'a na nga'a cha' tyalaa na ca su ntucua ycuí' Cristo cha' cua'ni cuayá' Ni ji'na. Lo'o li' tyacua cha' ji'í scaa na, ña'a cha' nu nga'a cha' tyacua ji'na xqui'ya cña nu cua ngua'ni scaa na

nde chalyuu, si cha' tso'o ngua'ni na, si cha' cuxi ngua'ni na.

Chcui' na sca cha', ñi'ya nu caca cati qui'ya ji'na lo'o ycui' Ndyosi

¹¹ Xqui'ya cha' ndube tsa ti' ya cha' ña'a ycui' Ndyosi ji'i ya, bi' cha' nchcui' tsa ya cha' ji'i Jesús lo'o xa' ñati. Tso'o tsa nslo ycui' Ndyosi ji'i ya, ñi'ya ndu'ni sa scaa ya. Lo'o jua'a cu'ma, nti' ya cha' liñi tsa ndyuloo ma ji'i ya, ¹² si'i cha' tyixi ti ya nchcui' tso'o ti ya cha' ji'i ycui' ca ti ya. Ndi'ya nti' ya: caja ñi'ya xtyacui ma cha' lo'o ngu' cuentya ji'i ya, si tso'o ti nti' ma ña'a ma ji'i ya. Ntsu'u ñati ca bi' nu ná ndube ti' ñi'ya ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu', pana ndube la ti' ngu' bi' ñi'ya ndu'ni chi' ngu' loo ycui' ca ngu'. ¹³ Ná ndu'ni cha' masi ñacui ngu' bi' cha' tonto tsa ya; jua'a laca ya tu'ni, xqui'ya cha' ndyu'ni ya cña ji'i ycui' Ndyosi. Masi jua'a laca ya nti' ngu' bi', pana tyucui tyiquee ya taca xtyucua ya ji'i cu'ma li'. ¹⁴ Cua jlo ti' na cha' sca ti ycui' Cristo ngujuii lo crusi cuentya ji'i lcaa ñati chalyuu; ñi'ya nti' si cua ngujuii lcaa ñati chalyuu xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', jua'a laca cha', xqui'ya cha' ngujuii yu lo crusi bi'. Lo'o juani jlo ti' na cha' ntsu'u tsa tyiquee Cristo ña'a Ni ji'i lcaa ñati chalyuu, bi' cha' nga'a cha' chcui' na cha' ji'i Jesús lo'o xa' ñati. ¹⁵ Xqui'ya lcaa ñati, bi' cha' ntaja'a Cristo ngujuii yu lo crusi. Cua nti' yu cha' nga'aa tyi'i ñati chalyuu cha' ji'i ycui' ti ngu'; tyi'i ngu' ni, pana xcui' cuentya ji'i Cristo, cha' bi' laca nu cua ngujuii cuentya ji'i ngu', bi' laca nu cua ndyu'ú chaca quiya' cuentya ji'i ngu'. ¹⁶ Bi' cha' juani nga'aa chcui' tyucuaa ti' na lo'o xa' ñati si ná ndiya ti' na ñi'ya ndu'ni ngu' bi' nde chalyuu. Nu ngua tya sa'ni la, la cui' ti cha' ná ndiya ti' ya cña nu ngua'ni ycui' Cristo; si'i ñati nguula, si'i ñati tlyu laca yu ngua ti' ya tya li'. Pana juani nga'aa si'i jua'a nclyacua ti'

ya ña'a ya ji'i Cristo. ¹⁷ Lo'o juani nu lo'o cua ngusñi sca ñati cha' ji'i Cristo, li' cua ngxucutsa'a Ni cha' ji'i ñati bi'; cua ndye cha' ji'i yu lo'o cha' cuxi nu ngua'ni yu nu ngua tya tsubi' la. Chaca chalyuu cucui, bi' laca nu cua ngujui ji'i yu juani.

¹⁸ Ycui' Ndyosi laca nu ndu'ni lcaa cha' bi', cha' cua ndyaca stu'ba cha' ji'na lo'o Ni xqui'ya Cristo. Lo'o juani cua nda Ni cña ji'na cha' chcui' na lo'o ngu' ñi'ya caca stu'ba cha' ji'i ngu' lo'o ycui' Ni. ¹⁹ Xqui'ya Cristo ndu'ni Ni cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati chalyuu lo'o Ni, nga'aa culotu Ni ji'i cha' cuxi nu cua ngua'ni ñati. Lo'o li' cua ngua'a lo Ni ji'na, cha' cua'ni na cña cuentya ji'i Ni, cha' chcui' na lo'o ñati ñi'ya taca ca stu'ba cha' ji'i ngu' lo'o ycui' Ndyosi; ²⁰ bi' cha' laca ndya'a ya ca slo ma chacuayá' ji'i ycui' Cristo. Ndi'ya laca lo'o nchcui' ya lo'o ma, ñi'ya laca si ycui' Ndyosi nchcuane Ni ji'i ma cha' cua'a jyaca ma ji'i cha' nu nchcui' Cristo. Nchcui' ya lo'o cu'ma chacuayá' ji'i Cristo lacua, cha' cua'ni ma cha' caca stu'ba cha' ji'i ma lo'o ycui' Ndyosi. ²¹ Masi ná ntsu'u qui'ya ji'i Cristo tsiya' ti, pana ycui' Ndyosi ngua'ni cha' ndyanu qui'ya nu ntsu'u ji'na hichu' Cristo. Si cua ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Cristo, li' caca lubii cresiya ji'na ñi'ya nu nti' ycui' Ndyosi cha' caca na.

6 Ngu' tya'a ndyu'ni na cña ji'i ycui' Ndyosi laca ma; bi' cha' nchcui' tsa ya lo'o cu'ma, cha' ná culiji ma cha' tso'o jua'a ti, cha' tso'o nu cua nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i ma. Na cua ngusñi ma cha' bi' tsaca quiya', bi' cha' ña'a ti taquiya' ma ji'i cha' bi' juani. ² Ndi'ya nchcui' sca cha' nu nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi sa'ni la:

Cua nti' tsa na' cha' cua'ni cho'o na' cresiya ji'i ma, nacui ycui' Ndyosi, bi' cha' ntucua' na' cha' ji'i ma lo'o nchcui' ma lo'u.

Cua nti' na' cha' cua'ni lyaá na' jil'i mā,
 bi' cha' nguxtyucua tsa na' jil'i mā.
 Jua'a nacui' ycuí' Ndyosi. Lo'o nu juani
 cua laca tyempo cha' cua'ni cho'o Ni cre-
 siya jil'i mā, juani cua laca la cui' tyempo
 cha' cua'ni lyaá ycuí' Ndyosi jil'i mā jil'i
 nu cuxi.

³Ná nti' ya cha' xtyí lo'o ngu' jil'i ya
 xqui'ya cña nu ndyu'ni ya, cha' lo'o jil'i
 ycuí' Ndyosi xtyí lo'o ngu' bi' li'; bi' cha'
 ná ta ya chacuayá' cha' tyu'u tucua sca
 cha' cuxi, nu xqui'ya bi' taca chcuí' ngu'
 jil'i ya. ⁴Tso'o la nti' ya si caca cuayá'
 ti' ngu' cha' ndya'a ya lo cña jil'i ycuí'
 Ndyosi, nu lo'o ña'a ngu' cña nu ndyu'ni
 ya cuentya jil'i Ni. Ndalo tsa ya jil'i cha'
 ti'f nu ndu'ni ngu' lo'o ya, masi ntsu'u
 tsa na nu lyiji jil'i ya, masi ntsu'u tsa
 cha' tucui nu ndyaca jil'i ya. ⁵Cua ngu-
 jui' juata ngu' jil'i ya, jua'a cua ngusu'ba
 ngu' jil'i ya ne' chcu; cua ndyu'u ti' tsa
 tlyu ti ñati ca slo ya cha' cua'ni lya' ti'
 ngu' jil'i ya; lo'o jua'a ntsu'u quiya' nteje
 tacui ya cuayá' cña nu ndyu'ni ya, ntsu'u
 quiya' ná nchca caja' ya, ntsu'u quiya'
 nu lye tsa ntyute' ya. ⁶Pana ndi'ya ca
 cuayá' ti' ngu' cha' cña jil'i ycuí' Ndyosi
 laca nu ndya'a ya lo'o: na cua ngua lu-
 bii cresiya jil'i ya cuentya jil'i ycuí' Ni;
 liñi tsa nchca cuayá' ti' ya cha' jil'i Ni;
 ndalo tsa tyiquee ya ña'a ya jil'i ngu',
 cha' ndyanu Xtyi'i ycuí' Ndyosi ne' cre-
 siya jil'i ya, lo'o jua'a chañi cha' ntsu'u
 tsa tyiquee ya ña'a ya jil'i tya'a ñati ya;
⁷liñi tsa cha' jil'i ycuí' Ndyosi nu nchcuí'
 ya lo'o ñati, lo'o jua'a tyucui chacuayá'
 jil'i ycuí' Ndyosi nda Ni nu ndya'a lo'o
 ya. Bi' cha' nu lo'o ña'a ngu' lcaa cha'
 nu ndyaca jil'i ya, li' taca ca cuayá' ti'
 ngu' cha' cña jil'i ycuí' Ndyosi laca nu
 ndya'a ya lo'o. Na cua ngua tso'o cresiya
 jil'i ya juani cuentya jil'i ycuí' Ni, bi' cha'
 cua ngujui juersa jil'i ya cha' taca xuu
 tya'a ya lo'o nu xña'a; jua'a taca cua'a
 ya jil'i nu bi', cha' ná cua'ni ñu'u nu bi'
 jil'i ya. ⁸Ntsu'u quiya' nu ndu'ni chi' ngu'

loo ya; xa' la tyempo, li' nchcuí' ngu'
 cha' ti'f jil'i ya. Nchcuí' ngu' cha' tso'o
 jil'i ya, lo'o jua'a nchcuí' ngu' cha' cuxi
 jil'i ya. Nchcuí' ngu' cha' nu cuiñi tsa ya;
 xa' la tyempo, li' nchcuí' ngu' cha' liñi
 tsa cha' nu nchcuí' ya. ⁹Ntsu'u quiya'
 ndu'ni ngu' cha' ndyuloo ngu' jil'i ya; xa'
 la quiya', li' ndu'ni ngu' cha' ná nslo ngu'
 jil'i ya tsiya' ti. Ntsu'u quiya' ndya'a ya
 su cua cajaa ti ya nchca, pana ña'a ti tya
 lu'ú ya; nchcube' tsa ngu' jil'i ya, pana ná
 nchca cujuui ngu' jil'i ya. ¹⁰Masi xñi' tsa
 ti' ya xqui'ya cha' ti'f nu ndyacia jil'i ya
 tu'ni, pana ña'a ti chaa ti' ya; ti'f tsa ya
 tu'ni, pana ndyiji juersa jil'i ya cha' xtyu-
 cua ya jil'i tyuu tya'a ñati. Masi ná sca
 na ntsu'u jil'i ya tsiya' ti lo'o ndi'f ya nde
 chalyuu; pana ycuí' Ndyosi nxyucua jil'i
 ya, lcaa na ntsu'u jil'i ya li'.

¹¹Cu'mā ngu' tya'a na, ngu' Corinto,
 ntsu'u tsa tyiquee ya ña'a ya jil'i mā,
 bi' cha' cua liñi tsa nchcuí' ya lo'o cu-
 mā lcaa cha' nu ntsu'u tyiquee ya. ¹²Si'i
 na nga'aa nti' ya xtyucua ya jil'i mā, la
 cui' cu'mā laca nu lqui'ya tsa ntaja'a mā
 xtyucua mā jil'i ya; ¹³bi' cha' juani tya'na
 tsa nchcuí' na' lo'o cu'mā. Ndi'ya nti' na'
 chcuí' na' lo'o cu'mā, ñi'ya nchcuí' ngu'
 lo'o sñi' ngu': Cui'ya mā cha' clyu ti' jil'i
 ya, tyucui tyiquee mā cua'ni cho'o mā
 tyiquee mā ña'a mā jil'i ya.

Tyaca'a tsa na jil'i ycuí' Ndyosi nu lu'ú ca

¹⁴Ná clyana mā ñi'ya caca quiñi cha'
 jil'i mā lo'o ñati nu ná ntsu'u cha' jil'i
 lo'o ycuí' Ndyosi, ná cua'ni tya'a mā lo'o
 ñati bi' tsiya' ti. Ná taca ca stu'ba cha'
 jil'i mā lo'o ngu' bi', cha' nu ñati nu cua
 ngua lubii cresiya jil'i cuentya jil'i ycuí'
 Ndyosi ni, ná taca cua'ni tya'a ngu' lo'o
 ñati nu ná ndaquiya' jil'i Ni tsiya' ti; lo'o
 jua'a ñati nu ntsu'u xee jil'i ycuí' Ndyosi
 ne' cresiya jil'i, ná taca ca stu'ba cha' jil'i
 ngu' bi' lo'o ñati nu ndiya la ti' chalyuu
 talya. ¹⁵Ná taca tsiya' ti ca stu'ba cha' jil'i

Cristo lo'o Satanás; lo'o jua'a ñati nu cua ngusñi cha' jil'i Cristo ni, ná taca cua'ni tya'a ngu' lo'o ñati nu ná ntaja'a xñi cha' bi' tsiya' ti. ¹⁶Ñi'ya nti' cu'ma nu tyaca'a tsa ma jil'i ycu' Ndyosi ni, ná taca cua'ni tya'a ma lo'o xa' ñati nu ngusñi cha' jil'i cua ña'a ca jo'ó; tyaca'a tsa na jil'i ycu' Ndyosi nu lu'ú ca xqui'ya cha' ndyanu Xtyi'i ycu' Ndyosi ne' cresiya jil'na. Ndi'ya nacui ycu' Ndyosi:

Tyi'i na' ca slo ñati bi', lo'o jua'a tya'a na' lo'o ñati bi';
caca na' ycu' Ndyosi cuentya jil'i ngu' bi',

bi' cha' taca caca ngu' bi' ñati 'na.
Jua'a nacui Ni. ¹⁷Lo'o jua'a nchcui' ycu' nu Xu'na na chaca quiya' lo'o na, nu ngusñi na cha' jil'i Ni. Ndi'ya nacui Ni:
Tyu'utsu' ma nde su ndi'i ngu' cuxi; ná cua'ni tya'a ma lo'o nu ngu' cuxi bi', cha' ná tyat' cha' jil'i ma lo'o cha' cuxi nu ndyu'ni ngu' bi'.

Li' quiñi cha' 'na lo'o ma,

¹⁸caca na' Sti ma;

jua'a cu'ma caca ma sñi' na', masi nu cuna'a, masi nu qui'yu.

Jua'a nacui ycu' Ndyosi nu Xu'na ma, nu lcaa tsiya' ti cña nchca jil'i Ni.

7 Cu'ma ngu' tya'a na, nu ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' jil'i ma, jua'a laca cha' nu cua nda ycu' Ndyosi lo'o na, cha' nu caca jil'na nde loo la. Bi' cha' lacua, ntsu'u cha' cua'ni tye na jil'i lcaa cha' cuxi nu nti' cua'ni ñu'u jil'i cresiya jil'na, jil'i tyucui ña'a na. Lo'o jua'a lye tsa cua'ni na cña cha' caca na ñati jil'i ycu' Ni; na laca nu cua'ni na nde chalyuu, cua'ni na jil'i ñi'ya nti' si cua ndu ycu' Ndyosi ña'a Ni jil'na.

Nguxtyanu ngu' cha' cuxi nu cua ngua'ni ngu'

²Cua'ni cho'o tyiquee ma ña'a ma jil'i ya lacua. Ni sca quiya' ná ngua'ni ya cha' cuxi lo'o cu'ma, ni sca cu'ma ná ngua'ni ñu'u ya chalyuu jil'i ma; ná ntsu'u mala

su ñi'lo'o ya jil'i ma, ni sca tya'a ma. ³Ná nti' na' sta na' qui'ya hichu' ma. Ndi'ya nti' na' chcui' na' lo'o ma, ñi'ya nu nacui na' jil'i ma tsubi': lcaa tyempo ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' jil'i cu'ma; masi cua ngujui na, masi ña'a ti tya tyiquee' tyi'i na chalyuu, pana ña'a ti stu'ba ntsu'u tyiquee na' lo'o cu'ma. ⁴Tso'o tsa nti' na' lo'o ndyi'u ti' na' jil'i cu'ma, la cui' jua'a nti' na' lo'o nchcui' na' cha' jil'i ma lo'o xa' ñati. Ña'a ti ndyaca tlyu tyiquee na', ña'a ti chaa ti ti' na' ndi'i, masi cua ngua lcaa cha' ti' bi' jil'i ya.

⁵Tya lo'o ndyalaa ya ca loyuu su cuentya Macedonia re, nga'aa ngujui tyempo cha' chca'a cña' ya tsiya' ti, cha' lcaa ti se'i tucui tsa cña ndyacua jil'i ya. Lcaa se'i su ndya'a ya nda tsa ngu' cha' cusuu lo'o ya, lo'o jua'a hasta ca ne' cresiya jil'i ya ndyat' cha' ntsi' ya. ⁶Pana ycu' Ndyosi ni, nda la Ni juersa jil'i ñati nu xñi'i ti ti' nga'a; bi' cha' xa' juersa nda Ni jil'i ya cha' caca nguula la tyiquee ya, xqui'ya cha' cua ndyalaa Tito ca nde.

⁷Lo'o jua'a tso'o tsa cha' nu nda yu lo'o ya cuentya jil'i cña nu ndyu'ni cu'ma; nacui yu cha' cua nti' tsa cu'ma ña'a loo ma jil'i ya chaca quiya', lo'o jua'a nacui yu cha' ntyuju'u ti ti' ma ndi'i ma xqui'ya cha' cuxi nu ngua jil'i ma tya li', nacui yu cha' nga'aa ndiya ti' ma cha' cuxi nu nchcui' ngu' 'na tsubi' la. Xqui'ya lcaa cha' bi', chaa la ti' na' ndi'i na' juani.

⁸Chañi cha' ndube ti' na' cha' ngua xñi'i xi ti' ma xqui'ya quityi nu nguscua na' tya li', pana ná ntyuju'u ti' na'; ná tya'achu' na' jil'i cha' nu cua nguscua na' li', masi ntsu'u tsa nu ntyuju'u ti' na' cha' nguscua na' cha' bi'. Jlo ti' na' cha' ngua xñi'i ti' ma nquicha', pana xtyi'i ti ngualo cha' bi'. ⁹Nu juani tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' cua ndaquiya' ma cha' bi', cha' cua ngua xñi'i xi ti' ma, lo'o li' nguxtyanu ma cha' cuxi nu ngua'ni ma tya li'. Ngua xñi'i ti' ma tu'ni, pana ngua ti' ycu' Ndyosi cha' caca tso'o

ji'ḷi mā lo'o cua ndye cha', bi' cha' si'i na cua ngunu'u tyiquee mā juani xqui'ya cha' ngua tyaala na' ji'ḷi mā li'. ¹⁰ Nu lo'o ndube ti' na ji'ḷi ycu'i Ndyosi laja lo'o nga'a na xñi'ḷi ti' na, li' caja ñi'ya xtyanu na ji'ḷi cha' cuxi nu ndyu'ni na; clyaá na ji'ḷi nu cuxi li', nga'aa ntsu'u cha' culacua tsa ti' na li'. Pana ñati nu xñi'ḷi xi ti', nu ná ndube ti' ji'ḷi ycu'i Ndyosi ni, ná ntaja'a ñati bi' ca tyuju'u ti' ji'ḷi qui'ya nu ntsu'u ji'ḷi; chcuna' chalyuu ji'ḷi ngu' bi' jua'a ti li'. ¹¹ Culacua xi ti' mā ñi'ya ndyaca ji'ḷi mā juani, tya lo'o ngua'ni na' cha' ngua xñi'ḷi ti' mā nu ngua li': tyucui tyiquee mā ncyacua ti' mā juani, cha' cua nti' tsa mā juani cha' tyu'u lubii mā ji'ḷi cha' bi'; tsa cla'be ngua ñasi' mā, tsa cla'be ti ndyutsii mā, pana ndyi'u tsa ti' mā jna' li', ña'a cuayá' nu lye tsa ngua ti' mā cha' ña'a loo mā 'na chaca quiya'; yala ti ngua ti' mā chcube' mā ji'ḷi yu nu ngua'ni cha' cuxi bi'. Jua'a nchca cuayá' ti' ya cha' nga'aa ndyanu yabe' ji'ḷi mā xqui'ya cha' cuxi bi'. ¹² Bi' cha' laca nguscua na' nu quityi bi'; si'i na ngulacua tsa ti' na' xqui'ya yu nu ngua'ni cha' cuxi bi', ni si'i na ngulacua tsa ti' na' xqui'ya ngu' nu ngua cuxi ji'ḷi. Ngua ti' na' cha' culacua tso'o ti' mā ji'ḷi cha' nu cua nchcui' ya lo'o mā, ñi'ya laca si ndu ycu'i Ndyosi ña'a Ni ji'na; bi' cha' nguscua na' quityi nu ndyaa slo mā bi'. ¹³ Lo'o nu juani tso'o la nti' ya cuentya ji'ḷi cu'mā.

Tso'o ti nti' ycu'i ya lacua; lo'o jua'a lye la chaa ti' ya juani cha' cua na'a ya ji'ḷi Tito, cha' tso'o tsa ngua ti' yu. Ca ta'a cu'mā ngua'ni mā cha' ti ti cresiya ji'ḷi yu ndyalaa yu juani. ¹⁴ Lo'o tya ndi'ḷi yu ca slo na', cua ni na' ji'ḷi yu cha' tso'o tsa ngusñi mā cha' ji'ḷi Jesús, lo'o jua'a chañi tsa cha' bi'. La cui' jua'a lcaa quiya' lo'o nchcui' ya, chañi tsa laca cha' ji'ḷi Jesús nu nchcui' ya lo'o mā; lo'o jua'a chañi ngua cha' nu ni na' ji'ḷi Tito, cha' tso'o ti nti' ycu'i ya ña'a ya ji'ḷi mā. ¹⁵ Tya cuayá' nu tso'o la ntsu'u tyiquee Tito ña'a yu ji'ḷi

mā juani, nu lo'o ndyi'u ti' yu ji'ḷi lcaa cu'mā cha' cua ndaquiya' tsa mā ji'ḷi lcaa cha' nu cua nacui yu ji'ḷi mā; na'a yu cha' ndube tsa ti' mā xqui'ya cha' nu cua nda yu lo'o mā, lo'o jua'a ná nguxtyacui mā xi xa' la cha' lo'o yu li'. ¹⁶ Lo'o jua'a na', tso'o tsa nti' na' juani cha' taca tyi'u ti' na' ji'ḷi cu'mā jua'a.

Nda ngu' cñi cha' caca msta' cuentya ji'ḷi Cristo

8 ¹⁻² Cu'mā tya'a ngusñi na cha' ji'ḷi Cristo, juani ta na' sca cha' lo'o mā cuentya ji'ḷi la cui' ngu' tya'a na, nu ñati ji'ḷi Cristo nu ndi'ḷi ca loyuu Macedonia. Tso'o tsa ngua ti' ca ta'a ngu' nu ndi'ḷi tyuu quichi' su cuentya Macedonia bi'; cua tlyu tsa msta' nu nguxti'ḷi ngu' bi', ñi'ya laca si na culiya' tsa ngu'. Masi lye tsa ngua ti' ngu' bi' xqui'ya cha' ti'ḷi nu cua ndyacua ji'ḷi ngu', pana ña'a ti tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' li'. Lo'o jua'a ngua ji'ḷi ngu' nda ngu' msta' bi' xqui'ya cha' quiña'a tsa cha' tso'o ngua'ni ycu'i Ndyosi lo'o ngu' jua'a ti, jua'a ngulacua ti' ngu' bi'. ³ Chañi tsa cha' nu ta na' lo'o mā cuentya ji'ḷi ngu' bi': Cha' tso'o ti tyiquee ngu' bi' ni, cua nda ngu' lcaa ña'a nu ngujui ti xi ji'ḷi ngu'; lo'o jua'a tya quiña'a la cñi nda ngu', masi ná ndyu'u scua cñi nu ndyanu ji'ḷi ngu'. ⁴ Hasta ngüijña ngu' chacuayá' ji'ḷi ya cha' ta ngu' msta' bi', cha' xtyucua ngu' ji'ḷi xa' la tya'a ñati, ngu' nu cua ngusñi cha' ji'ḷi Jesús ca xa' quichi' su ntsu'u tsa na nu lyiji ji'ḷi ngu'. ⁵ Ni ná ngulacua ti' ya cha' ta ngu' jua'a. Tya clyo ntaja'a ngu' tyucui tyiquee ngu' cha' cua'ni ngu' ñi'ya nu nti' ycu'i Ndyosi; lo'o li' nacui ngu' cha' cua'ni ngu' ñi'ya nu nti' ya cha' cua'ni ngu' chacuayá' ji'ḷi ycu'i Ndyosi. ⁶ Bi' cha' cua nchcui' ya lo'o yu Tito bi', cha' cua'ni lyiji yu cha' xti'ḷi yu msta' nu nda cu'mā cha' tso'o ntsu'u tyiquee mā, cha' tya tsubi' la cua nguxana nxti'ḷi yu msta' bi'. ⁷ Nu cu'mā ni, tso'o tsa jlya ti'

mā ji'ḷ ycu' Ndyosi, tso'o tsa nchca ji'ḷ mā culu'u mā cha' ji'ḷ ycu' Ndyosi ji'ḷ xa' ñati, tso'o tsa nchca cuayá' ti' mā ñi'ya ndyu'u sca cha'; na cua nti' tsa mā xtyucua mā ji'ḷ ngu', la cui' jua'a ntsu'u tsa tyiquee mā ña'a mā ji'ḷ ya. Nchca tsa ji'ḷ mā cuentya ji'ḷ lcaa cña, nti' ya; bi' cha' ncliyacia ti' ya cha' ná tyiquee' yala tsa cua'ni mā cha' xti'ḷ mā cñi bi'.

⁸ Si'i na nclyo na' cña ji'ḷ ma re; nu lo'o ña'a mā ji'ḷ xa' la ngu' tya'a na, cha' nti' tsa ngu' xtyucua ngu' ji'ḷ tya'a ñati ji'ḷ Cristo, li' taca cua'ni cuayá' mā ji'ḷ ycu' ca mā si chañi ca cha' ntsu'u tyiquee mā ña'a mā ji'ḷ la cui' ngu' tya'a mā. ⁹ Cua jlo ti' mā ñi'ya ndu'ni Jesucristo nu Xu'na na, cha' xcui' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o ñati. Lcaa na cua ntsu'u ji'ḷ Ni, pana cua nta-ja'a Ni ngua Ni sca ñati ti, ñi'ya nti' sca ñati ti'ḷ nu ná sca na ntsu'u ji'ḷ tsiya' ti. Xqui'ya cu'ma, bi' cha' ngua'ni Ni jua'a, cha' tiya' la li' taca caja lcaa na nu ntsu'u ji'ḷ ycu' Ni ji'ḷ mā.

¹⁰ Ndi'ya nti' na', tso'o la si cua'ni mā cha' xcua se'ḷ cña bi' lacua, cha' tya yija na ndyu'ni mā ji'ḷ. Si'i la xña cua'ni ti mā ji'ḷ; pana xqui'ya cha' ndiya ti' mā ndu'ni mā jua'a, bi' cha' ta mā msta bi'. ¹¹ La cui' jua'a cua'ni mā cña bi', ña'a cuayá' nu xcua se'ḷ cña bi'. Tso'o tsa ngua ti' mā nu lo'o nguxana cña bi', lo'o jua'a tso'o si tyucui tyiquee mā cua'ni lyiji mā ji'ḷ, tsa ña'a cuayá' cha' tso'o nu ntsu'u ji'ḷ scaa mā ta mā msta bi'. ¹² Si chañi cha' ntsu'u tyiquee ngu' ta ngu' tsa ña'a nu ntsu'u xi ji'ḷ ngu', tso'o ti xñi ycu' Ndyosi msta bi' ji'ḷ ngu', ñi'ya nu nchca ti ji'ḷ ngu' li'; ná nti' Ni cha' ta ngu' msta si ná sca na ntsu'u ji'ḷ ngu'.

¹³ Ná nti' na' cha' lyiji tsa na ji'ḷ mā laja lo'o ta mā cñi, cha' caja na nu lyiji ji'ḷ ngu' ti' tya'a na. ¹⁴ Laca cha' cua ngujui xi cha' tso'o ji'ḷ mā juani ti, bi' cha' ntsu'u ñi'ya nu taca xtyucua mā ji'ḷ xa' la ngu' tya'a na nu lyiji tsa cha' ji'ḷ. Nde loo la li', si lyiji ñi'ya nu tyiji yu'u ji'ḷ

mā chalyuu, ná tyiquee' lo'o ngu' bi' taca xtyucua ngu' ji'ḷ cu'ma li', cha' jua'a caca stu'ba cha' ji'ḷ mā lo'o xa' la ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'ḷ ycu' Ndyosi. ¹⁵ La cui' jua'a nscua lo quityi ji'ḷ ycu' Ndyosi. Ndi'ya nacui: “Masi nteje tacui cuayá' nguxuti'ḷ ngu' na cacu ngu', nga'aa ntyucua la ji'ḷ ngu' tsiya' ti li'; lo'o nu ngu' nu nguxuti'ḷ xti ti cha' bi', nga'aa lyiji ji'ḷ ngu' tsiya' ti lo'o cua ndye cha' li'”.

Sca cha' cuentya ji'ḷ Tito lo'o tya'a ndya'a yu

¹⁶ Tso'o tsa nti' ya lo'o nchcui' ya lo'o ycu' Ndyosi, cha' nu Tito, tya'a ndya'a ya cña bi' ni, nti' tsa yu xtyucua yu ji'ḷ mā. Stu'ba ti nti' yu lo'o na' cha' xtyucua ya ji'ḷ cu'ma. ¹⁷ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu ngua'ni yu cña nu cua ni na' ji'ḷ yu; lo'o juani nti' tsa yu xtyucua yu ji'ḷ mā, bi' cha' tsa yu tsa na'a yu ji'ḷ cu'ma chaca quiya', cha' ji'ḷ ti yu.

¹⁸ Lo'o yu ta ya chaca yu tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, cha' caa lo'o Tito ji'ḷ yu ca slo mā. Cua laca ndyuloo mā ji'ḷ yu bi', cha' tso'o tsa nchcui' ngu' ji'ḷ yu macala su ndyu'u ti'ḷ ngu' cuentya ji'ḷ Cristo, cha' tso'o tsa nda yu cha' ji'ḷ Cristo lo'o ngu'. ¹⁹ La cui' jua'a nu ñati ji'ḷ Cristo nu ndyu'u ti'ḷ lcaa quichi' cua ngusubi ngu' ji'ḷ yu tya'a na bi', cha' tya'a yu lo'o ya, cha' xtyucua yu ji'ḷ ya lo'o ndyu'ni ya cña cha' xti'ḷ ya msta nu nda ngu'. Ndyu'ni ya cña bi' cuentya ji'ḷ nu Xu'na na, cha' jua'a taca cua'ni chi' ya loo Ni; lo'o jua'a nti' ya cha' yala ti cua'ni mā cña bi', xqui'ya cha' ndiya ti' mā ndu'ni mā jua'a. ²⁰ Li' ná taca chcui' ngu' ji'ḷ ya xqui'ya cha' cua nxi'ḷ ya cñi nu nda mā cha' xlya'be ti bi'. ²¹ Ndube ti' ya ji'ḷ ycu' nu Xu'na na, lo'o jua'a ndube ti' ya ñi'ya nu chcui' ñati; bi' cha' nti' ya cha' xcui' lubii ti cua'ni ya lcaa cña bi'.

²² Lo'o jua'a tya nda ya chaca yu tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo cha' stu'ba ti caa yu lo'o nu xa' ñati ngu' tya'a na bi'.

Quiña'a tsa cña cua ngua'ni yu cuentya ji'i nu Xu'na na, bi' cha' jlo ti ya cha' ndiya ti' yu cua'ni yu cña lo'o na. Masi juani tyaca' tyijyu' cha' ndyi'u tsa ti' yu ji'i ma. ²³ Bi' cha' juani si xcuane ngu' ji'i ma ni cña laca ndya'a Tito, ndi'ya ñacui ma ji'i ngu': Tya'a ndya'a na cña laca yu re. Lo'o jua'a xacui ma cha' ji'i ngu' cha' stu'ba ndyu'ni yu cña lo'o cua cuentya ji'i cu'ma. La cui' jua'a si xcuane ngu' ji'i ma, ni cña laca nu ndya'a xa' la tya'a ndya'a Tito bi', ndi'ya xacui ma cha' ji'i ngu' li': Ndyaa' ngu' bi' cuentya ji'i lcaa latya ngu' xa' quichi nu ndyu'ni tlyu ji'i Cristo, cha' ndu'ni chi' ngu' loo Cristo. ²⁴ Bi' cha' chcu' tso'o ma lo'o ngu' bi' lacua, cha' ca cuayá' ti' xa' la ngu' tya'a na cha' chañi cha' ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i Tito lo'o tya'a ndya'a yu. Lo'o jua'a tso'o tsa nti' ya lo'o ña'a ya ñi'ya nu ndyu'ni ma lo'o ngu' bi'. Ca tiya' la li' caja cha' bi' ji'i lcaa taju ñati nu cuentya ji'i Cristo bi'.

**Msta nu nda ma cha'
xtyucua ji'i tya'a ñati ma**

9 Nga'aa nti' cha' chcu' la na' lo'o cu'-ma cuentya ji'i msta nu nxti'i ma cha' xtyucua ji'i ngu' tya'a ma nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Cristo, ² cha' cua jlo ti' na' cha' tso'o ti nti' ma ña'a ma ji'i ngu'. Lu'ba ti nchcu' na' lo'o ngu' ca tyi re, ca loyuu su cuentya Macedonia re, cha' tso'o tsa ndyu'ni ma, cu'ma ngu' ca tyi nde loyuu su cuentya Acaya bi'; ni na' ji'i ngu' cha' yala tsa ti' cu'ma, cha' tya yija na ngua'ni cña ti' ma cha' xti'i ma msta bi'. Lo'o nu ngu' Macedonia re ni, cua ngua'ni cha' la ti' tyiquee ngu' lo'o na'a ngu' cha' yala tsa ndyu'ni ma cña. ³ Masi jua'a ña'a ti tya ta na' ji'i ngu' tya'a na bi', cha' caa' ngu' ca slo ma. Li' taca cua'ni ma tsa ña'a nu cua nacui na' ji'i ngu' cha' ndu'ni ma, si'i cha' laja ti nchcu' na' ji'i ma lacua. Bi' cha' cua'ni ma cha' xti'i ma msta bi', cha' cua laca ti

nguscua se'i cha' bi' nu lo'o caa' na'. ⁴ Ná jlo ti' na' si lo'o xi tya'a na nu laca ngu' Macedonia re caa' na' li'. ¿Ñi'ya cua'ni na li', si ña'a ngu' cha' ná ngua'ni yala ma? Ca tyuju'u tsa ti' ya li', cha' cua nchcu' ya lo'o ngu' cha' tso'o tsa ndu'ni ma; jua'a cu'ma caca tyuju'u ti' ma li'. ⁵ Bi' cha' cua nchcu' na' lo'o ngu' tya'a na re, cha' tsaa ngu' nde loo la que na', cha' xtyucua ngu' ji'i ma cha' cua'ni cho'o ma msta, ñi'ya nu nacui ma 'na cha' ta ma; cua laca nscua se'i ti cha' bi' lo'o caa' na' li'. Jua'a laca bi' sca cña tso'o nu ngua'ni ma xqui'ya cha' ndiya ti' ma ndu'ni ma ji'i, si'i sca cña nu ndatsaa tsa ya ji'i ma laca nu ngua'ni ma li'.

⁶ Tyi'u ti' ma ñi'ya ndyaca lo'o ntyaa na na cuiñi. Si xti ti si'yu na cuiñi bi' cataa na, xti ti cha' tso'o tyu'u ji'na li'; pana si quiña'a si'yu cataa na, quiña'a la cha' tso'o tyu'u li'. ⁷ La cui' jua'a lo'o ta na cñi xlya'be ti, nga'a cha' quiñi ti' na ni tsa lo ta scaa na. Ná tso'o si cha' cuiñi ti na ta na ji'i, la cui' ti ná tso'o si cha' juersa ti ta na ji'i; ndiya la ti' ycu' Ndyosi si tso'o ntsu'u tyiquee na ta na ji'i. ⁸ Taca xtyucua ycu' Ndyosi ji'i ma lo'o quiña'a tsa cha', lo'o li' tyu'u scua ji'i ma lcaa cha' nu lyiji ji'i ma; lo'o jua'a tya caja la ñi'ya xtyucua ma ji'i xa' ñati lo'o cua ña'a ca cña tso'o. ⁹ Ndi'ya nchcu' cha' nu nscua lo quityi cusu':

Sca ñati nu ndaquiya' tso'o ji'i ycu' Ndyosi, quiña'a tsa cha' xlya'be nda yu ji'i ngu' ti'i tya'a yu; bi' cha' lcaa tyempo tyi'u ti' ngu' ji'i cña tso'o nu ndu'ni yu.

¹⁰ Nda ycu' Ndyosi na cuiñi cataa na, jua'a nda Ni na cacu na; la cui' jua'a ta Ni lcaa na nu lyiji ji'i ma cha' cua'ni ma sca cña tso'o lo'o ñati chalyuu. Lo'o jua'a xtyucua Ni ji'i ma cha' tyu'u scua cha' tso'o nu ndyu'ni ma, cha' xqui'ya bi' caca tso'o tyiquee ñati. ¹¹ Bi' cha' jua'a ndyaca, cha' cua ndyiji lcaa na ji'i ma, ña'a cuayá' taca ta ma cha' xlya'be

ji'li xa' ñati. Lo'o cua ndye, li' tso'o tsa tya ngu' xlya'be ji'li ycuil' Ndyosi xqui'ya msta' nu cua nda ma, nu tsa lo'o ya ji'li cha' tyalaa ca su ndi'li ngu' ti' bi'. ¹² Nu lo'o nda ma na nu xtyucua ji'li ngu' tya'a na ni, li' caja na nu lyiji cha' tyiji yu'u ji'li ngu' bi' chalyuu; jua'a tso'o tsa caca tyiquee ngu' bi'. Lo'o chcuil' ngu' lo'o ycuil' Ndyosi, ¹³ cua'ni tlyu ngu' ji'li ycuil' Ndyosi li'. Taca ña'a ngu' bi' ji'li ma, cha' chañi cha' ndaquiya' ma ji'li cha' tso'o nu cua nda Cristo lo'o ma; ca cuayá' ti' ngu' cha' bi' lo'o ña'a ngu' cña nu cua ngua'ni ma cha' caja xlya'be ji'li ngu' bi'. Cua'ni chi' ngu' loo ycuil' Ndyosi li', xqui'ya cha' tso'o tsa nda ma msta' ji'li ngu' bi', la cui' ñi'ya nu nda ma ji'li leaa ñati. ¹⁴ Li' chcuil' ngu' bi' lo'o ycuil' Ndyosi cuentya ji'li ma, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'li ma; tyi'u ti' ngu' cha' quiña'a tsa cha' tso'o ndu'ni ycuil' Ndyosi lo'o ñati xqui'ya msta' nu cua nda ma ji'li ngu' bi'. ¹⁵ Tso'o tsa laca si tya na xlya'be ji'li ycuil' Ndyosi lacua, cha' tlyu tsa cha' tso'o laca nu cua nda Ni ji'na, ni nga'aa nchca ca cuayá' ti' na cha' bi'.

Ycuil' Ndyosi nda chacuayá' macala su cua'ni Pablo cña

10 Pablo laca na' nu nchcuil' na' lo'o cu'ma juani; tyu'u cha' clyu ti' ji'li ma, masi chcuil' liñi na' lo'o ma. Nacu' ngu' cha' ntsii na' lo'o nchcuil' na' lo'o ma nu lo'o ndi'li na' slo ma, pana tyaala tsa ndu'ni na' lo'o ma nu lo'o nga'a na' tyijyu'; jua'a cha' nda ngu'. Tyi'u ti' ma lacua, cha' xcui' tso'o ti nti' Cristo lo'o ña'a Ni ji'na. ² Nu juani tya'na nchcuil' na' lo'o ma, cha' ná cua'ni lye ma lo'o na', cha' jua'a ná cua'ni tyaala na' lo'o ma chaca quiya' lo'o tyalaa na' ca su ndi'li ma. Taca cua'ni tyaala na' lo'o ñati tu'ni, ñati nu cua nñilo'o ji'li ma cha' cuxi tsa cña ndyu'ni ya. ³ Chañi tsa cha' laca na ñati chalyuu, pana ná ndyu'ni na ngana ji'li ngu' ñi'ya nu ndu'ni xa'

ñati; ⁴ si'li na nxuu tya'a na lo'o ngu' cuxi ñi'ya nu nxuu tya'a sca ñati chalyuu. Ycuil' Ndyosi ni, nchca tsa ji'li Ni, bi' laca nu stu'ba ti ndu'ni cña lo'o na cha' taca tyijiloo na ji'li leaa cha' cuxi nu nxuu lo'o na. ⁵ Ntsu'u cha' tyijiloo na ji'li leaa cha' cuiñi nu nchcuil' ngu' ji'li Cristo; jua'a ntsu'u cha' tyijiloo na ji'li leaa cha' cuxi nu tiji' tsa ti' ngu' ji'li, nu ndaca'a tsa ji'li ngu' cha' ná xñi ngu' cha' ji'li ycuil' Ndyosi. Nu lo'o cua nguxtyanu ngu' ji'li leaa cha' cuxi bi', li' taca cua'ni na cha' taquiya' ngu' ji'li cha' nu ntsu'u ji'li Cristo. ⁶ Bi' cha' lo'o cu'ma ni, nga'a cha' taquiya' lyiji ma leaa cha' nu ntsu'u ji'li Cristo, cha' tiya' la li' taca culo'o ya ji'li nu xa' la ñati nu ná ntaja'a taquiya' ji'li cha' bi' tsiya' ti.

⁷ Na la xña nchcuil' ti ma ji'li ya. Pana tso'o la si culacua xi ti' ma ñi'ya ndyu'u scaa cha' nu liñi ca; nu ñati nu nti' cha' cuentya ji'li Cristo laca ngu' bi' ni, ndu'ni cha' culacua tso'o la xi ti' ngu' bi', cha' caca cuayá' ti' ngu' li', cha' lo'o cuare laca ya cuentya ji'li Cristo. ⁸ Cua nchcuil' tsa na' lo'o ma cha' cua nda ycuil' nu Xu'na na chacuayá' ji'li ya, nu lo'o ndya'a ya slo cu'ma; lo'o jua'a ná nchca tyuju'u ti' na' masi nchcuil' na' jua'a lo'o ma. Cua lo'o chacuayá' ji'li ycuil' Ndyosi ndya'a ya, cha' taca tyat' la ti' tyiquee ma cha' ji'li Ni; si'li na cua'ni ñu'u lyiji ya ji'li ma. ⁹ Ná nti' na' cha' ñacu' ma cha' na nchcutsii ti na' ji'li ma lo'o quityi nu nscua na' cha' yaa slo ma. ¹⁰ Nacu' ngu': Tonusa cha' nu nda nu Pablo bi', tyaala tsa ndu'ni yu lo'o na, nu lo'o ndi'li yu tyijyu'. Nda yu cha' nu lijya ca slo na, nacu' ngu' ji'li ma, pana ná nchca culo tso'o yu cña ji'na nu lo'o ndi'li yu slo na; ná nduna na tsiya' ti cha' nu nda yu li', nacu' ngu' bi' li'. ¹¹ Tso'o si caca cuayá' ti' ngu' bi' lacua, cha' sca ti cuayá' ndyu'u cha' nu nscua ya lo quityi nu lo'o nga'a ya tyijyu', la cui' ñi'ya nu cua'ni ya lo'o ma nu lo'o tyi'li ya ca slo ma.

¹² Si'i na caca stu'ba cha' ji'i ya lo'o ñati bi', nti' ya; tyixi tsa ndu'ni ngu' bi' lo'o tya'a ngu', tonto tsa ngu' bi'. Na ña'a cuayá ngu' bi' ji'i ycu' ca ngu', bi' cha' nti' ngu' cha' tso'o tsa ndyu'ni ycu' ngu'. ¹³ Pana nu cuare ni, ná nti' ya cha' chcu' tso'o ti ngu' ji'i ya cuentya ji'i sca cña nu cua ngua'ni xa' ñati; tso'o masi chcu' ngu' ji'i cña nu ndyu'ni ycu' ca ya, cha' ycu' Ndyosi laca nu nda chacuayá' macala su nga'a cha' cua'ni scaa ya cña. Lo'o jua'a nda Ni chacuayá' cha' ndyalaa ya ca slo cu'ma, ngu' Corinto. ¹⁴ Bi' cha' lacua, cua lo'o chacuayá' ji'i ycu' Ndyosi ndyaa ya ca slo ma tya clyo, cha' nchcu' ya cha' tso'o nu ntsu'u ji'i Cristo lo'o ma; si'i na ntyijiloo ya ji'i chacuayá' nu nda Ni ji'i ya bi'. ¹⁵ Ná ntsu'u cha' chcu' ya ji'i cña nu ndyu'ni xa' ñati cuentya ji'i ycu' Ndyosi, chcu' ya ji'i tsa bi' ti cña nu nda Ni chacuayá' cha' cua'ni ycu' ca ya ca slo ma. Na cua nti' ya cha' xñi tso'o la ma cha' ji'i ycu' Ndyosi nde loo la, cha' li' quiña'a la cña taca cua'ni ya laja ngu' tya'a ma, ñi'ya nu cua nda Ni chacuayá' cha' cua'ni ya. ¹⁶ Lo'o li' xqui'ya cu'ma caja ñi'ya chcu' ya cha' tso'o nu ntsu'u ji'i Cristo lo'o ngu' xa' quichi nu ndi'i tyijyu' la, nde loo la ca su ndi'i cu'ma. Bi' cha' lacua, ná ndu'ni cha' chcu' ya cha' ji'i cña nu cua ngua'ni xa' ñati cuentya ji'i Cristo.

¹⁷ Si nga'a cha' chcu' na ji'i sca cha', tso'o la chcu' na ji'i sca cña nu ndyu'ni ycu' Ndyosi lacua. ¹⁸ Si'i na taquiya' tso'o la Ni ji'i ñati nu nchcu' tsa ji'i cña nu ndyu'ni ycu' ca ngu'; nu lo'o tso'o ti nti' Ni ña'a Ni ji'i ñati, li' taquiya' Ni ji'i cña nu ndyu'ni ngu' bi'.

Nu ngu' nu cuiñi ti nclyu'u cha' ji'i Jesús

11 Lo'o juani tyu'u cha' clyo ti' ji'i ma lo'o na', talo tyiquee ma xi jna', masi cha' tonto ti na' nchcu' tsa na' cha' ji'i ycu' ca ti na'. ² Na tiji' tsa

ti' na' ña'a na' ji'i cu'ma. Ni tyiquee' la cui' jua'a nti' ycu' Ndyosi ña'a Ni ji'i cu'ma. Na cua ngüiñi cha' 'na lo'o ycu' Ndyosi cha' ta na' ji'i ma cha' caca ma ñati ji'i Cristo, ñati nu lubii tyiquee, la cui' ñi'ya laca lo'o sca nu cuna'a cuañi' nu caja clyo'o lo'o sca ti nu qui'yu ji'i; ³ ndube tsa ti' na' si quiñu'u chca cresiya ji'i ma. Tya sa'ni ni, cua nguñilo'o nu cuaña ji'i Eva, cha' tajua' tsa nchcu' nu xña'a bi'. Pana ná nti' na' cha' quiñu'u cha' ji'i ma lo'o Cristo jua'a, ná nti' na' cha' ñilo'o nu xña'a ji'i ma xqui'ya xa' ñati; juani tso'o tsa cha' tyucui tyiquee ma cua ngusñi ma cha' ji'i ycu' Cristo. ⁴ Ngujui cha' jna' cha' ndi'ya ndu'ni ma: tso'o tsa nchcu' ma lo'o cua ña'a ca ñati nu lijya ca slo ma, masi xa' ña'a cha' nu nda ngu' cuentya ji'i Jesús, masi ná stu'ba cha' nu nda ngu' bi' lo'o cha' nu cua nda ya lo'o ma tya clyo la. La cui' jua'a nduna ma chaca cha', pana si'i cha' tso'o ji'i Jesús nu ndu'ni lya'a ji'na ji'i nu cuxi nu cua nchcu' ya lo'o ma laca bi'. Bi' cha' laca cha' chaca xtyi'i ndyu'ú ne' cresiya ji'i ma juani, nga'aa si'i Xtyi'i ycu' Ndyosi laca bi'. ⁵ Ni si'i na cuxi la laca cha' nu nchcu' na', si'i na tso'o la cha' nu nchcu' nu xa' ñati bi'; nti' ma jua'a, masi cua nguñilo'o ngu' ji'i ma lo'o nchcu' ngu' cha' laca ngu' cña ji'i Cristo. ⁶ Masi ná nchca 'na chcu' liñi na' lo'o ñati, nti' ma, pana ndye cha' ngua tsa'a tso'o na' cha' ji'i Jesús bi'; lo'o jua'a jlo ti' ma cha' chañi tsa cha' nu nchcu' na' re, cha' tyuu quiya' cua na'a ma 'na, lcaa ca cha' nu cua ngua 'na.

⁷ Ná ngusñi na' caya' ji'i ma tsiya' ti nu lo'o ndi'i na' ngulu'u na' cha' tso'o ji'i ycu' Ndyosi ji'i ma. Cua ntaja'a na' li' cha' caca ti'i la na' xqui'ya cu'ma, cha' caja ñi'ya caca tso'o la tyiquee ycu' cu'ma. ¿Ha ná tso'o cha' ngua'ni na' jua'a, nti' cu'ma? ⁸ Ca ta'a taju ngu' tya'a na nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo xa' quichi ni, bi' laca ngu' nu nxyucua 'na lo'o

cñi tyucui tyempo lo'o ngua'ni na' cña ca su ndi'i cu'ma; ná ngusñi ti na' caya' jii' ngu' bi', cha' jua'a ngua nxyucua na' jii' ma li'. ⁹Tyucui tyempo nu lo'o nguti'i na' lo'o cu'ma, nu lo'o lyiji cñi 'na, li' ná ngüijña na' jii' ma cha' xtyucua ma xi 'na; nu ngu' ca tyi Macedonia, tya'a ngusñi na cha' jii' Cristo, cua yaa yalo'o ngu' bi' lcaa na nu nguliji ti xi 'na. Jua'a ngua'ni na' nu ngua li', cha' ná ta na' quiña'a tsa cña jii' cu'ma, ngua ti' na'. La cui' jua'a tya cua'ni la na' tyempo nde loo la, nti' na'. ¹⁰Tso'o la nti' na' cha' ndyaca jna' jua'a. Bi' cha' juani macala su tya'a na' tyucui loyuu su cuentya Grecia, nga'aa nti' na' cha' ta ngu' caya' 'na; cua jlo ti' ma cha' chañi tsa cha' nu nchcui' na' re, xqui'ya cha' laca na' ñati' jii' Cristo. ¹¹Si' i xqui'ya cha' ná ntsu'u tyiquee na' ña'a na' jii' ma, bi' cha' nchcui' na' jua'a; cua jlo ti' ycui' Ndyosi cha' tso'o tsa nti' na' ña'a na' jii' cu'ma.

¹²Lo'o jua'a tya cua'ni la na' ña'a nu ndu'ni ti na' juani, cha' jua'a ná caca chcui' lye nu xa' ñati' bi' jii' ya, lo'o ñacu'i ngu' cha' ndyu'ni ya cña ñi'ya nu ndu'ni ycui' ngu'. ¹³Ná chañi cha' ndyu'ni ngu' bi' cña jii' Cristo; na cuiñi ti ngu' bi', quiña'a tsa cha' cuiñi nda ngu' bi' lo'o ñati' macala su ndya'a ngu'. Xa' ña'a xi ndu'ni loo ngu' bi', cha' ñilo'o ngu' jii' xa' ñati' cha' laca ngu' bi' ñati' tso'o, cha' ñati' nu ndyu'ni cña jii' Cristo laca ngu' bi'. ¹⁴Ná tlyu cña laca cha' ndu'ni ngu' bi' jua'a, cha' lo'o nu xña'a nu naa Satanás taca jii' ñilo'o jii' ñati, nu lo'o xa' ña'a cua'ni loo yu ña'a cuayá' nu ca ti' ngu' cha' laca yu sca xca nu ndyu'u tucua lo'o xee jii' ycui' Ndyosi; pana ná chañi laca cha' bi'. ¹⁵La cui' jua'a lo'o ngu' nu ndyu'ni cña cuentya jii' nu xña'a bi'; ná tlyu cña cha' cua'ni ngu' cha' xa' ña'a loo ngu', ña'a cuayá' nu ñilo'o ngu' bi' jii' xa' la ñati' cha' cña jii' ycui' Ndyosi laca nu ndyu'ni ngu' bi'. Pana nu lo'o tyalaa

hora cha' caca cuayá' jii' ngu' lo'o ycui' Ndyosi, li' chcube' ngu' bi' ñi'ya nu nga'a cha' tyacua jii' ngu' xqui'ya cña cuxi nu cua ngua'ni ngu' lo'o yaa ngu' chalyuu.

Cha' ti'í nu cua ngujui jii' Pablo lcaa su nguta'a yu

¹⁶Chaca quiya' chcui' na' lo'o ma, cha' ná nga'a cha' chcui' ma cha' nu tonto ti laca na'. Masi jua'a nti' ma, cha' tonto laca na', pana ta ma xi chacuayá' 'na chcui' na' xi jii' lcaa cha' nu cua ngua 'na. ¹⁷Ná ndiya ti' na' cha' nchcui' na' jii' cha' bi', cha' si' i cha' nu cua nda ycui' Ndyosi cha' chcui' na' lo'o ñati' laca cha' bi', nti' na'. Chañi cha' tonto tsa na', nti' na', si lye tsa chcui' na' cha' jii' ycui' ca na'. ¹⁸Pana ná ndube ti' na', chcui' na' xi juani, cha' ntsu'u tsa ngu' nu jua'a nchcui' tsa ngu' cha' caca chi' la loo ycui' ca ngu', nti' ngu'; bi' cha' lo'o na' ntsu'u chacuayá' chcui' na' xi, nti' na'. ¹⁹¡Nu cu'ma nchca tsa jii' ma! Bi' cha' tso'o tsa ndalo tyiquee ma jii' ngu' nu tonto ti ndu'ni. ²⁰Na ndalo tsa tyiquee ma jii' lcaa ngu' tonto bi', masi lye tsa nclyo ngu' cña jii' ma, masi ndyu'ni ngu' ngana jii' ma, masi ndatsaa tsa ngu' jii' ma cha' cua'ni ma cha' cuxi, masi ndu'ni tyucuaa tsa ti' ngu' lo'o ma, masi lu'ba ti ntyijii' ngu' saca' ma; cua ndalo tsa tyiquee ma jii' ngu' bi'. ²¹Lo'o li' nacui' ma cha' ná ngulo tso'o ya cña jii' ma. ¡Chañi cha' ná ngua'ni tyaala ya jii' cu'ma ñi'ya nu ndyu'ni nu ñati' bi'!

Tso'o lacua, chcui' na' xi cha' jii' ycui' ca ti na', masi cha' tonto ti ndyu'ni na' jua'a; si' i ngu' bi' ti nu ntsu'u chacuayá' chcui' ngu' jii' ycui' ca ngu'. ²²Laca na' ngu' hebreo stu'ba ti lo'o ngu' bi'; jua'a laca na' ngu' Israel stu'ba ti lo'o ngu' bi', cha' jua'a ndyu'u cha' jna' lo'o jyo'o Abraham stu'ba ti lo'o ngu' bi'. ²³Nacui' ngu' bi', cha' cña jii' Cristo ndyu'ni ngu'; la cui' cña bi' ndyu'ni na'. Masi tonto ti nchcui' na', pana tso'o la cña nu ndyu'ni

na' que cña nu ndyu'ni ngu' bi'; lye la ngua'ni na' cña, lu'ba la ngusu'ba ngu' 'na ne' chcuā, tyuu tsa quiya' cua ngu-jui'i ngu' juata hichu' na', lu'ba ti ndyaca cha' cua cajaa ti na' xqui'ya Cristo. ²⁴ Calaa tyii ntucua caa quiya' ndya'ni ngu' cuxi cuentya ji'i ngu' judío ni, lo'o jua'a ca'yu quiya' ngujui'i ngu' judío 'na tsa lo' cua quiya'; ²⁵ jua'a sna quiya' ngujui'i ngu' romano yaca hichu' na', lo'o jua'a tsaca quiya' ngu' quee 'na cha' ngua ti' ngu' cujuui' ngu' 'na. Sna quiya' ngua cuxi ji'i yaca ni'i su ndya'a na', ngüilyu'u bi' nde ne' hitya; lo'o jua'a sna quiya' ngua cha' ndyanu na' nchcu- atya ti na' lo hitya sca tsā lo'o sca talya. ²⁶ Quiña'a tsa se'i ndya'a na' tyucuii su caca cuxi 'na nquicha': ntsu'u hora ndy- acua na' cla'be sta'a lo'o ndyaluu bi'; la cui' jua'a ntsu'u tsa ñati' cuaana tyu- cuii; masi ngu' judío tya'a na', masi ngu' xa' tsu', ngua ti' ngu' cua'ni cuxi ngu' lo'o na'; la cui' jua'a masi ndya'a na' nde quichi tonu, masi ndya'a na' nde ne' quixi', masi ndya'a na' nde lo tyu- jo'o, ntsu'u tsa cha' cuxi nu ndyacua 'na; lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu stu'ba ndya'a lo'o ñati' ji'i Jesucristo, pana cha' cuiñi ndyu'ni ngu' bi', cuxi ti ngulacua ti' ngu' ña'a ngu' 'na. ²⁷ Tucui tsa cña nu ndy- acua 'na, ti' tsa cña ndyacua 'na ca su ndya'a na', ña'a cuaya' tyuu tsa quiya' ná ngua caja' na'; ntsu'u quiya' ntyute' na', jua'a ntsu'u quiya' nguityi' na' hitya, lo'o jua'a ntsu'u tsā nu ná ngujui tsiya' ti na cacu na', ntsu'u tsā lo'o lye tsa nchca tlya' na', la cui' jua'a ná ngujui late' cacu' na'. Lcaa cha' bi' ndyacua 'na ca su ndya'a na'.

²⁸ Lo'o jua'a tya ntsu'u la xi xa' la cha' 'na; lcaa tsā ndube tsa ti' na' ñi'ya ndyaca ji'i lcaa taju ñati' nu cuentya ji'i Cristo ca xa' quichi, lye tsa nclyacua ti' na' ne' cresiya jna' lo'o ndyi'u ti' na' ji'i ngu' bi'. ²⁹ Lo'o ná ndyiji juersa ji'i scaa ngu' bi', li' caca ñu'u ti' na' cuentya

ji'i ngu' bi'; lo'o ndyacua qui'ya ji'i scaa ngu' bi', la cui' jua'a na', xñi'i tsa ti' na' li'. ³⁰ Laja lo'o nhcui' ti na', tso'o si hcui' na' ji'i lcaa cha' nu ná nda chacuayá' cha' caja juersa jna' su ntucua ycui' ti na'. ³¹ Ycui' Ndyosi Sti Je- sucristo nu Xu'na na ni, tyucui tyempo nga'a cha' cua'ni tlyu na ji'i Ni: la cui' Ni jlo ti' Ni cha' si'i cha' cuiñi laca nu nda na' lo'o cu'mā. ³² Ndi'ya cha' ngua 'na lo'o nguti'i na' ca quichi Damasco: Nu laca xu'na quichi ca jua, cuentya ji'i rey Aretas laca yu cña; lo'o jua'a ngulo yu bi' cña ji'i ngu' policia cha' tsatu ngu' to' lo'o quichi bi' cha' tejeya' ngu' 'na, cha' tyaa lo'o ngu' 'na nde ne' chcuā li'. ³³ Pana xa' tyucuii ngusñi na' nguta'a na' li'; yaa lo'o ngu' tya'a na sca hcubi, cha' chca'a na' nde ne' hcubi bi', lo'o li' ngusu'ba ngu' 'na toni'i ventana cha' ngua'ya ti'i na' nde chu' lo'o quichi bi' nde liya'. Jua'a ngua, bi' cha' laca cha' ngulaá na' ji'i xu'na quichi bi'.

Ngulu'uloo ycui' Ndyosi ji'i Pablo laja xcalá yu

12 Tya nti' cha' hcui' na' la xi cha' ji'i ycui' ca ti na', masi ná tso'o hcui' na' jua'a lo'o xa' ñati'. Juani ta na' sca cha' lo'o mā ñi'ya nu cua nhcui' xcalá na' tsaca quiya'. Laja xcalá ti na', li' ngulu'uloo ycui' nu Xu'na na 'na, lo'o jua'a nda Ni sca cha' lo'o na' li'. ² Sca ñati' nu cua ngusñi cha' ji'i Cristo laca na'; nu juani cua ntsu'u tii jlyacua yija tya lo'o ngua ti' na' cha' yaa ycui' Ndyosi yaqui'ya Ni 'na, cha' li' ndya'a ca chaca chalyuu nde cua la, ca su ntucua ycui' Ndyosi. Nga'aa jlo ti' na' si chañi cha' ndya'a na' ca ndacua, si laja xcalá ti na' ngulu'uloo ti cha' bi' 'na; sca ti ycui' Ndyosi jlo ti'. ³ Chaca quiya' hcui' na' lo'o cu'mā cha' ná jlo ti' na' si chañi cha' ndyaa lo'o lye ycui' Ndyosi 'na ca cha- lyuu bi' su tso'o tsa ña'a lcaa na, si na nhcui'lo'o ti 'na cha' ndya'a na' ca bi';

sca ti ycuí' Ndyosi jlo ti'. ⁴Ca bi' cua ndyuna na' quiña'a tsa cha'; cua ntsu'u tsa cha' nu ná nchca chcuí' na' jilí, jua'a ná caja ñi'ya chcuí' ñatí chalyuu jilí cha' bi' tsiya' ti. ⁵Pana tso'o si chcuí' na' xi lo'o ma, cha' jua'a ngua 'na tya li'; ná tso'o chcuí' na' xa' la cha' cuentya jilí ycuí' ca na', sca ti si chcuí' la na' xi jilí scaa cha' nu ná nda chacuayá' 'na cha' caja juersa 'na su ntucua na' ycuí' ti na'. ⁶Ni si'i na tonto laca na' cha' nchcuí' tsa na' jilí ycuí' ca ti na' jua'a, cha' liñi laca nu nda na' lo'o ma juani. Pana nga'aa nti' na' chcuí' na' quiña'a la cha' lo'o ma juani, cha' ná nti' na' cha' cua'ni chí' ngu' loo na' si bilya ña'a ngu' ñi'ya ndyu'ni na', si bilya cuna ngu' cha' nu nda na'; tsa ña'a cuayá' nu ndyuloo ti ngu' 'na, jua'a ti taca cua'ni chí' ngu' loo na' nti' na'.

⁷Lo'o li' nda ycuí' Ndyosi chacuayá' cha' caja xi cha' chcube' na', cha' ná lye tsa caca tyucuaa ti' na' lo'o ñatí xqui'ya cha' tlyu ca nde cua nu cua na'a na' laja xcalá; nda Ni sca lo quicha 'na nu ti'í tsa ndyu'ni lo'o na'. Lo'o jua'a laca bi' ñi'ya laca lo'o ntsu'u na ya' nu xña'a nchcube' jilí'na, cha' ti'í tsa ndyu'ni quicha bi' lo'o na', cha' ná caca tyucuaa ti' na' lo'o xa' ñatí. ⁸Cua ndya'a sna quiya' nchcuí' na' lo'o ycuí' Ndyosi; tya'na tsa nchcuí' na' lo'o Ni cuentya jilí quicha bi' cha' tyu'utsu' bi' jna'. ⁹Pana ndi'ya nacuí Ni 'na li': "Tsa bi' ti cha' nga'a cha' tyi'u ti' nu'u, cha' xcui' cha' tso'o ndu'ni na' lo'o nu'u jua'a ti. Lye la caca cua'ni na' cña xqui'ya nu'u, nu lo'o ná quiña'a tsa juersa ntsu'u jilí ycuí' ca nu'u", nacuí Ni jna'. Bi' cha' juani tso'o tsa nti' na' masi ná ndyiji juersa 'na, cha' li' taca tyanu juersa jilí ycuí' Cristo ne' cresiya 'na. ¹⁰Tso'o nti' na' lacua, masi ná ntsu'u juersa 'na tsiya' ti, masi quiña'a tsa cha' ti'í nchcuí' ngu' jna', masi ti'í tsa na', masi lya' tsa ti' ngu' 'na, masi tucui tsa laca cña su ndya'a na' cuentya jilí Cristo;

la cui' tyempo lo'o ná nchca 'na tsiya' ti, la cui' hora bi' tso'o tsa ndyiji juersa 'na xqui'ya Cristo.

Ndube tsa ti' Pablo ñi'ya ndyaca jilí ngu' Corinto nu ngusñi cha' jilí Cristo

¹¹Cu'ma ngua'ni ma lo'o na' cha' nchcuí' na' cha' tonto re, pana cu'ma laca nu nga'a cha' chcuí' tso'o ma 'na nquicha'. Masi ná sca cha' ndyaca 'na tsiya' ti, si'i na xti la cña nchca 'na lo'o quiña'a la cña nchca jilí nu ngu' cuiñi bi', masi tyaca'a tsa ndyu'ni ma jilí ngu'; si'i jua'a ndyu'u cha'. ¹²Cua ndalo tsa na' laja lcaa cha' cuxi nu ngua 'na, cha' ndyu'ni na' cña nu cua nda nu Xu'na na 'na, cha' ndu na' nchcuí' na' lo'o cu'ma. Cua jlo ti' ma cha' ycuí' Ndyosi laca nu cua nda cña bi' 'na nu lo'o cua na'a ma cha' tlyu nu cua ngua'ni Ni ca slo ma xqui'ya na', cha' jua'a cube la ti' ma jilí ycuí' Ndyosi. Ná nchca cua'ni ñatí chalyuu cña bi' jua'a ti. ¹³Tsa bi' ti cha', ná ngüijña na' jilí cu'ma cha' xtyucua ma 'na, bi' cha' nti' ma cha' chí' nti' na' ña'a na' jilí cu'ma; tso'o la ndu'ni na' lo'o ngu' xa' quichi, nti' ma. Tyu'u xi cha' clyu ti' jilí ma lo'o na' lacua, cha' ná ndijña na' cha' bi' jilí cu'ma.

¹⁴Cua tyaa ti na' ca su ndi'í ma chaca quiya'. Cua tya'a ti sna quiya' cha' caa na' slo ma juani, lo'o ña'a ti ná lijya na' cha' culo na' sca cña tlyu jilí cu'ma. Sca ti nti' na' cha' caca ma ñatí jilí ycuí' Ndyosi, ná nti' na' cha' jña na' cñi jilí ma. Ñi'ya nti' na ni, si ntsu'u sñi' na, ycuí' ti na ta na caya' lo na laca nu lyiji jilí sñi' na; si'i sñi' na nu ta caya' lo ycuí' na. ¹⁵Lo'o jua'a na', tso'o tsa nti' na' masi culiji na' lcaa na nu ntsu'u xi 'na, masi tye juersa jilí ycuí' na' tsiya' ti, cha' caja ñi'ya xtyucua na' xi jilí cu'ma. Bi' cha' ná tso'o laca si xti ti ntsu'u tyiquee ma ña'a ma 'na, masi tso'o la ntsu'u tyiquee na' ña'aa jilí cu'ma.

¹⁶Ná quiña'a tsa cñi nguliji ma lo na' li'; pana ña'a ti tya ntsu'u xi ngu' tya'a ma nu nchcui' cha' cua nguñilo'o na' jil'i ma cha' cua'ni na' ngana jil'i ma. ¹⁷¿Ñi'ya jua'a? Ná nda na' ñati liya ca slo ma cha' cua'ni ngu' ngana jil'i ma cuentya 'na, si'i jua'a nti' na'. ¹⁸Chañi cha' nchcui' na' lo'o yu Tito bi', cha' tsubi' ti tsa yu ca su ndi'i ma; ndyaa yu lo'o chaca yu tya'a ngusñi na cha' jil'i Jesús bi' li'. Pana si'i Tito laca nu ngua'ni ngana jil'i ma; sca ti cuayá' ndyu'ni yu cña ñi'ya nu ndyu'ni na' cña, sca ti cha' ntsu'u tyiquee tyucuaa ya.

¹⁹Ni si'i xcui' na cua nti' ya cha' tyu'u lubii cha' jil'i ya lo'o cu'ma; laca cha' ndube ti' ya cha' ña'a ycu'i' Ndyosi jil'i ya, bi' cha' tsa lo cua ti cha' nchcui' ya, tsa ña'a cha' nu nti' ycu'i' Cristo cha' chcui' ya lo'o cu'ma. La cui' jua'a lcaa cña nu ndyu'ni ya, na xtyucua ya jil'i ma laca cña bi', cha' ntsu'u tsa tyiquee ya ña'a ya jil'i cu'ma tya'a tso'o na. ²⁰Quiña'a xi nclyacua ti' na' xqui'ya cu'ma juani. Lo'o tyalaa na' ca su ndi'i ma, si quije cha' 'na lo'o ma cha' xa' ña'a ndu'ni ma, nga'aa si'i ñi'ya nu ngulu'u na' jil'i ma tya clyo, ¿ñi'ya cua'ni ta na' lo'o ma li'? Ca cuayá' ti' ma cha' taca cua'ni tyaala na' xi lo'o ma li', masi ná ndiya ti' ma cha' cua'ni na' jua'a. Ndube ti' na' cha' tya ntsu'u xi ngu' tya'a ma nu ña'a ti nx-u'u tya'a ngu', nu ti'f tsa ti' ngu' ña'a jil'i tya'a ngu', nu ñasi' tsa ngu' ña'a jil'i tya'a ngu', nu sca ti jil'i ycu'i' ca ngu' ndube ti' ngu'; lo'o jua'a nchcui' ca'a ti ngu' jil'i tya'a ngu', cuentyu tsa ti' ngu' lo'o tya'a ngu', ntyucuaa tsa ti' ngu' ndyu'ni ngu' lo'o tya'a ngu'. Lcaa lo cha' cuxi bi' ndyu'ni ngu' cha' ná ndube ti' ngu' tsiya' ti. ²¹Nu lo'o tyalaa na' chaca quiya' ca slo ma juani ti, si quije cha' jna' cha' jua'a ndu'ni ma, ná tyiquee' quiña'a tsa cha' tyuju'u ti' caca 'na cuentya jil'i ycu'i' Ndyosi nu laca Xu'na na', nu lo'o ña'a na' jil'i cu'ma. Xi'ya tsa na' li', ña'a cuayá'

xñii hitya cloo na'; xi'ya na' xqui'ya ngu' nu ngua'ni cha' cuxi bi' tya tsubi' la, cha' bilya ca tyuju'u ti' ngu' bi' jil'i cha' suba' nu ngua'ni ngu', cha' ntsu'u tsa cha' cuxi nu ndyu'ni ngu' lo'o tya'a ngu', cha' ná lubii cresiya jil'i ngu' bi' tsiya' ti.

Liñi nchcui' Pablo lo'o ngu' lo'o ndye nguscua yu quityi

13 Cua tya'a ti sna quiya' juani cha' caa na'a na' jil'i cu'ma. Ndi'ya cua'ni na juani: Xcui' nga'a cha' cua'ni cuayá' na jil'i ñati cuxi lo'o tucua sna tya'a ñati nu cua na'a jil'i cha' cuxi bi'. ²Bi' laca cha' nu nchcui' na' lo'o lcaa cu'ma ngu' Corinto nu cua ngusñi cha' jil'i Jesucristo, lo'o jua'a nchcui' na' lo'o cu'ma ngu' taju jil'i Jesús ca ndacua nu ngua'ni cha' cuxi tya tsubi' la. Nu lo'o ñaa na' nu ndyaca tyucuaa quiya' ni, cua laca nda na' cha' re lo'o cu'ma li', pana juani lo'o ndi'i na' tyijyu', tya chaca quiya' chcui' na' cha' bi' lo'o ma, cha' ni sca ñati nu ndu'ni cha' cuxi ná nga'a cha' clyaá ngu' lo'o caa na' chaca quiya'; cua'ni cuayá' na' jil'i lcaa ngu' bi'. ³Ca li' caca cuayá' ti' ma cha' ycu'i' Cristo laca nu nda cha' nu nchcui' na'; lo'o jua'a si'i na xti ti cña nchca jil'i Cristo lo'o xcube' Ni jil'i ma, masi lye tsa cua'ni Ni cña cha' chcube' ma li'. ⁴Chañi tsa cha' ndye juersa jil'i Cristo nu lo'o ndyujuii ngu' jil'i, lo'o ngujui'i ca'a ngu' jil'i lo crusi; pana tlyu tsa cña ngua'ni ycu'i' Ndyosi cuentya jil'i yu, bi' cha' laca cha' ña'a ti tya lu'ú yu juani. Ñi'ya nti' Cristo, cha' ná nguxlyú cha' hichu' ñati nu ndyujuii jil'i, la cui' jua'a cuare, si'i na lye tsa nclyo ya cña jil'i cu'ma nquicha'; pana juani caca cuayá' ti' ma cha' ña'a ti tya lu'ú ya xi, cha' la cui' chacuayá' jil'i ycu'i' Ndyosi ndya'a lo'o ya liya ya, la cui' tya'a chacuayá' nu ntsu'u jil'i Cristo.

⁵Cua'ni cuayá' ma jil'i ycu'i' ca ma lacua, cha' ca cuayá' ti' ma si chañi cha' tya ndyanu tyucui cha' jil'i Jesucristo ne'

cresiya ji'i mā. Nga'a cha' tyi'u ti' mā cha' ndyanu Xtyi'i Jesucristo ne' cresiya ji'i sa scaa mā; sca ti si cua ngunu'u cresiya ji'i mā lo'o ycu'i Ndyosi tsiya' ti, nga'aa tyanu Ni lo'o mā li'. ⁶Lo'o jua'a nti' na' cha' caca cuayá' ti' mā cha' ji'i cuare, cha' si'i na ngunu'u cresiya ji'i ya lo'o Ni. ⁷Lu'ba ti ndijña ya cha' ji'i ycu'i Ndyosi, cha' ná ta Ni chacuayá' cha' cua'ni mā xa' la cha' cuxi; na cua nti' ya cha' xtyucua Ni ji'i mā cha' tso'o ti caca tyiquee mā. Ná ndube ti' ya, masi ñacui' ngu' cha' ná nchca ji'i ya tsiya' ti. ⁸Ná ntsu'u cha' cua'ni tyaala ya lo'o mā si ña'a ti tya ndyanu tso'o cha' ne' cresiya ji'i mā, nu cha' ji'i Jesús nu cua ngusñi mā; pana si ndyu'ni ñu'u ca mā ji'i nu cha' ji'i Jesús bi', li' cua'ni tyaala ya lo'o mā. ⁹Si tso'o tsa ndyanu tachaa cha' ji'i ycu'i Ndyosi ne' cresiya ji'i mā, tso'o tsa nti' ya li', masi xti ti cha' nchca ji'i ycu'i ya; bi' cha' ndijña ya cha' ji'i ycu'i Ndyosi cuentya ji'i cu'mā lacua, cha' jua'a caca tyucui la ti tyiquee mā ña'a mā ji'i ycu'i Ndyosi. ¹⁰Lo'o jua'a nscua na' quityi re, masi tyijyu' tsa ndi'i na' cuentya ji'i cu'mā, cha' ná caca tyaala na' lo'o cu'mā nu lo'o cua ndyalaa na' ca quichi' tyi mā. Chañi cha' cua nda ycu'i nu Xu'na na chacuayá' 'na, pana ndi'ya ndyu'u cha' bi': cua'ni na' cha' caca ñi'ya tyanu tachaa la cha' bi' ne' cresiya ji'i mā; ná ntsu'u chacuayá' 'na cha' cua'ni ñu'u lyiji na' ji'i cu'mā.

¹¹Cu'mā tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesucristo, chcui' salya' na' lo'o mā juani, nu lo'o cua tye ti xcua se'i cha' nu nscua na' lo'o quityi re. Cua'ni lyiji mā ñi'ya nu nga'a cha' cua'ni mā cha' laca mā ñati ji'i ycu'i Ndyosi. Cua'a jyaca mā ji'i lcaa cha' nu nda na' lo'o quityi re. Cua'ni mā cha' caca stu'ba tyiquee mā lo'o xa' ñati tya'a mā. Tso'o ti tyi'i mā lo'o lcaa ñati. Lo'o li' la cui' ycu'i Ndyosi laca nu tyi'i lo'o mā lcaa tsa; ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na, lo'o jua'a ndu'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee na. ¹²Chcuicha' mā ji'i tya'a mā tyucui tyiquee mā, quityi mā ji'i tya'a mā chacuayá' ji'i Cristo. ¹³Lcaa ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i ycu'i Ndyosi ca nde, cua nti' ngu' ta ngu' xlyo ni'i ji'i lcaa ngu' tya'a mā nu ndi'i cajua.

¹⁴Lo'o juani nti' tsa na' cha' ná tye cha' stu'ba cha' ji'i lcaa cu'mā cajua lo'o Jesucristo nu Xu'na na, la cui' Ni laca nu quiña'a tsa cha' tso'o ndu'ni lo'o na lcaa tsā. Jua'a nti' na' cha' lcaa tsā caca stu'ba cha' ji'i mā lo'o ycu'i Ndyosi, la cui' Ni laca nu ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na. Jua'a nti' na' cha' tyanu Xtyi'i ycu'i Ndyosi ne' cresiya ji'i mā, la cui' Ni laca nu ndu'ni cha' stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Ni, jua'a lo'o xa' la ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i ycu'i Ndyosi. Jua'a caca cha' lacua.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde Galacia

1 Pablo laca na' nu nscua quityi re. Cña 'na laca cha' tsa'a na' chcu'i na' cha' ji'i Jesucristo lo'o lcaa ñati. Si'i ñati chalyuu ti laca nu cua nda cña bi' 'na, si'i ñati laca nu nguane 'na cha' cua'ni na' cña bi'; Jesucristo lo'o ycu'i Ndyosi Sti Jesús, bi' laca nu cua nda cña bi' 'na. Ycu'i Ndyosi ni, bi' laca nu ngua'ni cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o ngu-juii yu. ²Lo'o na', lo'o lcaa tya'a ndi'i na' ca nde nu ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o Jesús, nscua ya quityi re cha' tsa lcaa quichi tyi cu'ma ngu' gálatas, lcaa quichi su ntsu'u cu'ma taju ñati ji'i Jesucristo. ³Nti' tsa na' cha' ña'a ti tya cua'ni ycu'i Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma, cha' cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i cresiya ji'i ma xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na. ⁴La cui' Jesús laca nu nda ji'i ycu'i ca lo'o ngujuui yu cha' cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'na, cha' jua'a cua'ni lyaá Ni ji'na nde chalyuu su ngunu'u tsa tyiquee ñati xqui'ya cha' cuxi; ngulo ycu'i Ndyosi Sti na cña ji'i Jesús, li' ngua'ni yu cña bi' cuentya ji'na. ⁵Bi' cha' ná nga'a cha' tye tsa nu cua'ni tlyu na ji'i ycu'i Ndyosi. Jua'a caca cha' bi' lacua.

Nga'aa ntsu'u xa' la cha' nu taca cua'ni lyaá ji'i ñati ji'i nu cuxi

⁶Ndube tsa ti' na' cha' yala ti nguta'achu' ma ji'i ycu'i Ndyosi, masi ngusubi Ni ji'i ma xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee Cristo ña'a ji'na; ndube ti' na' cha' nduna ma chaca cha' nu si'i cha' ji'i ycu'i Ndyosi laca, nu nacui ngu' cha' taca cua'ni lyaá ji'na ji'i nu cuxi. ⁷Pana liñi la ñacui na cha' nga'aa ntsu'u xa' la cha' tso'o ji'i Jesucristo nu taca cua'ni lyaá ji'na. Ndi'ya ndyaca cha': Ntsu'u xi ñati nu ndyu'ni cha' quichi yaa cha'

hique ma; cua nti' tsa ngu' bi', cha' xcutsa'a ngu' ñi'ya ntsu'u cha' ji'i Cristo. ⁸Pana tlyu tsa qui'ya sta Ni ji'i ñati nu chcu'i sca cha' cuiñi lo'o ma ñi'ya nu caca clyaá ma ji'i cha' cuxi, nu culu'u ji'i ma sca cha' nu si'i la cui' cha' liñi laca, nu si'i cha' nu cua nchcu'i ya lo'o ma tya clyo. Lo'o cuare, sta ycu'i Ndyosi qui'ya ji'i ya si xcutsa'a ya cha' nu cua nda ya lo'o ma; masi sca xca nu ngutu'u ca slo ycu'i Ndyosi laca nu chcu'i cha' cuiñi jua'a, xcube' Ni ji'i, cha' tlyu tsa qui'ya laca bi'. ⁹Jua'a ni na' ji'i ma tya tsubi' la, lo'o la cui' cha' laca nu ta na' lo'o ma chaca quiya' juani: Tlyu tsa cha' ti'i tyacua ji'i ñati si ta ngu' xa' la cha' lo'o ma, ñi'ya nu cua'ni ma cha' clyaá ma ji'i nu cuxi, nu si'i la cui' cha' nu cua ndyuna ma tya clyo.

¹⁰Lo'o nacui na' jua'a, si'i cha' ndyu'ni cña tsa ti' na' cha' caja ñati 'na nu cua'ni chi' loo na'. Tsa bi' ti cha' tso'o nti' na', si ycu'i Ndyosi cua'ni chi' Ni loo na'; si'i na cua nti' na' cha' tso'o ti chcu'i ñati jna'. Nga'aa caca cua'ni na' cña ji'i Cristo, si xcui' cha' cua'ni tya'a na' lo'o ñati ntsu'u tyiquee na'.

Ñi'ya ngua cha' ngujui cña ji'i Pablo

¹¹Cua nti' na' cha' caca cuayá' tso'o ti' ma cha' bi', cha' si'i sca cha' nu ngua'ya hique ti ñati laca cha' nu cua nda na' lo'o ma; cha' ji'i Jesús laca bi', cha' nu nchcu'i ñi'ya taca clyaá ma ji'i nu cuxi. ¹²Si'i ñati laca nu nda cha' bi' lo'o na' tya clyo, ni sca ñati chalyuu ná ngulu'u cha' bi' 'na; ycu'i Jesucristo ngulu'u loo yu 'na, ycu'i bi' laca nu cua nda cha' bi' lo'o na' li'.

¹³Cua jlo ti' ma ñi'ya nu ngua'ni na' nde chalyuu tya sa'ni la, ñi'ya ndaquiya' tsa na' ji'i lcaa cña tacati nu ndu'ni ngu' judío tya'a ya. Cua jlo ti' ma cha' ti'i tsa ngxucube' na' ji'i lcaa ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo nu ngua li'; ngua ti' na' cua'ni tye na' ji'i ñati bi' tsiya' ti. ¹⁴Lye

la ngua'ni na' lcaa cña tacati nu ndu'ni ngu' judío tya'a ya nu lo'o ndu'ni tlyu ya ji'í ycuí' Ndyosi. Xa' ngu' quichi' tyi na' nu tya'a stu'ba ti na' lo'o, ná stu'ba ngua'ni ngu' ñi'ya nu ngua'ni na'; lye la ndaquiya' na' ji'í lcaa lo cha' nu ntsu'u ji'í ya, nu cua nda jyo'o cusu' lo'o ngu' judío tya'a ya tya sa'ni la. ¹⁵ Pana yala la ngua'ni ycuí' Ndyosi; masi bilya cala na' cua ngusubi Ni 'na cha' caca na' ñati' ji'í Ni, xqui'ya cha' jua'a ngua ti' ycuí' Ni; na cua ngusubi Ni 'na xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni 'na. ¹⁶⁻¹⁷ Lo'o jua'a ngua'ni Ni cha' ndyuloo na' ji'í Jesús, nu sca ti Sñi' ycuí' Ni, cha' li' nchca 'na ta na' cha' ji'í Ni lo'o lcaa cu'ma, ñati' nu ndi'í xa' tsu'. Li' ndacha' na' ji'í lcaa ma cha' xqui'ya Jesús taca clyaá ma ji'í cha' cuxi nu ntsu'u ji'í ma. Nu lo'o ngusñi ca ti na' cha' bi', li' hora ti ndu'u na' nguta'a na' nde loyuu su naa Arabia; ca bi' nguti'í na' ycuí' ti na'. Ná nguta'a na' ndyaana na' sca cui'í nu ta sca ñati' lo'o na'; la cui' ti jua'a ná nguta'a na' nde quichi' Jerusalén cha' chcuí' na' lo'o ngu' tya'a ndyu'ni na' cña nu ndi'í nde jua, masi cua nda ngu' bi' cha' ji'í Jesús lo'o ñati' clyo la, nu lo'o tya lyiji cuna na' cha' bi'. Pana nguta'a na' nde Arabia, lo'o tiya' la li' ngxutyuu na' nguta'a na' nde quichi' Damasco.

¹⁸ Nga'aa ndya'a na' nde Jerusalén li'; pana ca lo'o ndu'u scua sna yija, li' nguta'a na' nde jua. Lo'o li' ndyuloo na' ji'í Pedro, nguti'í na' ti'ñu tsá lo'o yu li'. ¹⁹ Ná na'a na' ji'í xa' tya'a ngu' nu ngua tsa'a ji'í Cristo tya clyo ca bi'; sca ti yu Jacobo tya'a Jesús nu Xu'na na, bi' nu cua na'a na' ji'í. ²⁰ Chacuayá' ji'í ycuí' Ndyosi, liñi tsa cha' nu nscua na' lo quityi re; ni sca cha' cuiñi ná nscua na' tsiya' ti re.

²¹ Tiya' la li' nguta'a na' nde loyuu su cuentya Siria, jua'a nde loyuu su cuentya Cilicia. ²² Pana nu xa' la taju ñati' tya'a ngusñi na cha' ji'í Jesucristo nu ndi'í

quichi' su cuentya Judea, tya lyiji tyuloo ngu' bi' 'na nu ngua li'. ²³ Pana cua ndyuna ngu' cha' 'na lo'o nchcuí' ñati' 'na ndi'ya: “Nu ñati' nu ngua ti' cua'ni tye ji'na bi', juani cua ngxucutsa'a Ni cresiya ji'í yu, cha' cua ntsu'u cha' ji'í yu lo'o Jesús”, nacui' ngu' ji'í tya'a ngu'. “Juani ndya'a yu nda yu cha' lo'o xa' la ñati, cha' lo'o ñati' bi' caca xñi ngu' cha' ji'í Jesús”, nacui' ngu'. ²⁴ Lo'o li' ngxuana ngua'ni tlyu ngu' ji'í ycuí' Ndyosi xqui'ya na'.

Nu xa' la tya'a ñati' nde Jerusalén ntucua' ngu' cha' nu nchcuí' Pablo

2 Cua ndya'a tii jlyacua yija, li' xa' ndya'a nde Jerusalén chaca quiya'; lo'o Bernabé ndya'a, lo'o jua'a ndyaa lo'o ya ji'í Tito. ² Ndyaa ya Jerusalén, xqui'ya cha' cua ngua'ni ycuí' Ndyosi cha' ngua'ya sca cha' hique na' cha' tyaa ya; bi' cha' lo'o cua ndyalaa ya quichi' bi', li' ndya'a ca su ntucua ngu' ycuí' ti ngu', nchcuí' na' lo'o ngu' nu laca loo la ji'í taju tya'a ñati' ji'í Cristo quichi' bi'. Li' ndacha' na' ji'í ngu' bi', nchcuí' na' ni cha' nu nda na' lo'o ngu' xa' tsu' cuentya ji'í Cristo, cha' ngua'ni lyaá Cristo ji'na ji'í nu cuxi. Jua'a nchcuí' na' lo'o ngu' bi', xqui'ya cha' ná nti' na' cha' culacua cuxi ti' ngu' bi' ña'a ngu' jna'; ná nti' na' cha' chcuí' ngu' cha' ná tso'o laca cha' nu nda na' lo'o cu'ma ngu' xa' tsu' tya tsubi' la, masi chcuí' ngu' cha' ná tso'o ndu'ni na' juani. ³ Lo'o jua'a yu Tito tya'a ndya'a na' ni, ná nchcuí' ngu' lo'o yu cha' si'yu quiji' yu cha' culacua yu ñi'ya ndu'ni ngu' judío, masi ngu' xa' tsu' laca yu. ⁴ Pana ngulaa xi xa' la ñati' slo ya li', ngu' nu cuiñi ti nchcuí' cha' ntsu'u cha' ji'í ngu' lo'o Cristo; na ndu'ni ti ngu' cha' tya'a na laca ngu' bi'. Cuaana ti nguti'í ngu' bi' laja lcaa tya'a na cha' ña'a cuayá' ngu' bi' ji'í ya, si culacua ngu' nu ndya'a lo'o ya, si ná culacua ngu'. Ngua ti' ngu' bi' tacu' cha' tso'o ji'í

Jesús lo'o na, cha' ná ndiya ti' ngu' cha' tso'o ndi'i tyiquee na chalyuu xqui'ya Jesús; ngua ti' ngu' bi' tatsaa ngu' ji'na cha' cua'ni na leaa lo cña nu ngulo jy-o'o cusu' ji'i ngu' judío tya'a ya. ⁵ Pana ná ndaquiya' ya ji'i cha' nu nchcui' ngu' bi' tsiya' ti. Ngua ti' ya cha' ná chcuna' tsiya' ti ni sca cha' liñi nu cua nda Cristo lo'o na, nu lo'o cua ngua'ni lyaá yu ji'na; ngua ti' ya cha' tyanu tso'o leaa cha' bi' ne' cresiya ji'i mā.

⁶ Ná ndube ti' na' masi nacui' ngu' cha' tlyu tsa ñatj laca nu ngu' nu laca loo ji'na bi'; jlo ti' na' cha' sca ti cuayá' laca leaa na cuentya ji'i ycui' Ndyosi. Pana masi loo laca ngu' bi', ná ngulo ngu' bi' cña jna' cha' culu'u na' xa' la cha' ji'i cu-mā ngu' xa' tsu'. ⁷ Ndi'ya ngua: ngutu-cuá ngu' bi' ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o ngu'; cua ngüiñi cha' ji'i ngu' bi' lo'o na' li'; cua ngua cuayá' ti' ngu' cha' cua nda ycui' Ndyosi cña 'na cha' tsa'a ta na' cha' ji'i Ni lo'o cu'mā ngu' xa' tsu', ñi'ya taca clyaá mā ji'i nu cuxi. Lo'o jua'a nacui' ngu' cha' cua nda Ni la cui' cña ji'i nu Pedro bi', cha' chcui' yu cha' tso'o bi' lo'o ngu' judío. ⁸ La cui' ycui' Ndyosi nu nda ji'i Pedro ndyaa nclyu'u yu cha' ji'i Ni ji'i ngu' judío, la cui' ycui' Ndyosi bi' laca nu cua nda Ni 'na ndya'a na' nclyu'u na' cha' tso'o bi' ji'i ngu' xa' tsu'.

⁹ Bi' cha' ngutucuá ngu' cña 'na, nu Jacobo lo'o Pedro lo'o Juan bi', la cui' ngu' nu laca loo ji'i ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo. Stu'ba ti nchcui' ngu' bi', cha' tso'o tsa ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o na' nu lo'o nda Ni cña bi' 'na. Li' ngusñi ya' tya'a ya lo'o ngu' bi', na' lo'o Bernabé, cha' caca cuayá' ti' ya cha' tso'o ti nti' ngu' ña'a ngu' ji'i ya, cha' stu'ba ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o ya, cha' tya tsaa la ya quichj tyi ngu' xa' tsu'. Tyanu ycui' ngu' bi' ca su ndi'i tya'a ya, nu ngu' judío bi' li'. ¹⁰ Tsa bi' ti cha' nchcui' ngu' lo'o ya, nu ngüijña ngu' ji'i ya cha' leaa tyempo

tyi'u ti' na na laca nu lyiji ji'i nu ngu' ti' tya'a na nu ndyanu nde Judea. Bi' laca nu ndyu'ni cña ti' na' cha' cua'ni na'.

Lye xi nchcui' Pablo lo'o Pedro nde quichj Antioquía

¹¹ Lo'o li' ndyalaa Pedro nde quichj Antioquía, ca su ndi'i na'. Tiya' la li' ndya'a na' slo yu, ngua'a na' ji'i yu xqui'ya cha' cua ntsu'u sca cha' cuxi nu ndyu'ni yu. ¹² Ndi'ya ngua cha' bi': Nu lo'o ndyalaa ca ti yu, ná ngua tyuju'u ti' yu; ndyacu yu lo'o ngu' tya'a na ca bi', masi ngu' xa' tsu' laca ngu'. Pana nu lo'o ndyalaa xi xa' la tya'a ngu' judío nu nda Jacobo ji'i lijya, li' nguta'achju' yu; nga'aa ntaja'a cacu yu lo'o ngu' xa' tsu' bi' li'. Cua ndyutsij yu si ña'a ngu' judío tya'a yu ji'i yu cha' ndyacu yu lo'o ngu' xa' tsu' bi', cha' ná ntsu'u chacuayá' ji'i ngu' judío cha' cacu ngu' lo'o ngu' xa' tsu', xqui'ya cha' ná lubii ngu' xa' tsu' tsiya' ti ngua ti' ngu' judío. ¹³ Lo'o li' la cui' jua'a ngua'ni xa' la ngu' judío tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, sca ti cuayá' siya' tyiquee ngu' lo'o Pedro; lo'o ycui' Bernabé ngua ti' yu cua'ni yu ñi'ya nu ngua'ni ngu' bi', cha' siya' tsa tyiquee ngu'. ¹⁴ Pana nu lo'o ngua cuayá' ti' na' cha' ná ndyu'ni ngu' ñi'ya nu ndyu'u cha' tso'o nu ngulu'u Cristo ji'na cha' clyaá na ji'i nu cuxi, li' nchcui' na' lo'o Pedro slo leaa ngu' nu ngusñi cha' ji'i Cristo quichj bi'. Ndi'ya ni na' ji'i yu li': “Ngu' judío laca nu'u”, nacui' na' ji'i Pedro bi'. “Tya lo'o ndyalaa nu'u ca nde, cua ngua'ni nu'u ñi'ya nu ndu'ni ngu' xa' tsu' re, cha' tya'a na laca ngu' cuentya ji'i Cristo; ná ngua'ni nu'u ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío tya'a quichj tyi na. Bi' cha' lacua, ná tso'o si juani nti' nu'u cha' tatsaa nu'u ji'i ngu' xa' tsu' re, cha' cua'ni ngu' ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío.” Jua'a nacui' na' ji'i yu.

**Stu'ba cha' laca ji'i ngu' judío
lo'o lcaa ñati chalyuu**

¹⁵ Nu cuare ni, ngu' judío laca ya tya lo'o ngula ya chalyuu nu ndaquiya' ji'i lcaa cha' nu nda ycu'i' Ndyosi lo'o ya; si'i na ndaquiya' ya ji'i cua ña'a ca cha' cuxi ñi'ya ndu'ni ngu' xa' tsu'. ¹⁶ Pana jlo ti' ya cha' ná taca ca tso'o cresiya ji'i ya cuentya ji'i ycu'i' Ndyosi, masi ndu'ni ti ya cua ña'a ca cña nu nda jyo'o Moisés cha' cua'ni ya; sca ti si jlya ti' ya ji'i cña nu ngua'ni Jesucristo cuentya ji'na, li' taca ca tso'o cresiya ji'i ya. Bi' cha' lo'o cuare cua ngusñi ya cha' ji'i Jesucristo, cha' taca ca tso'o cresiya ji'i ya cuentya ji'i ycu'i' Ni, cha' nu jlya ti ti' ya ji'i Jesús, nga'aa si'i xqui'ya cña nu ndyu'ni ya nu nda jyo'o Moisés ji'i ya. Ni sca na ná taca ji'na ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycu'i' Ndyosi xqui'ya cha' ndaquiya' ti na sca cha' nu nda jyo'o cusu' lo'o na.

¹⁷ Tso'o lacua. Masi ngu' judío laca ya, cua jlo ti' ya cha' xqui'ya cña nu cua ngua'ni Cristo cuentya ji'na, bi' cha' taca caca lubii cresiya ji'i ya cuentya ji'i ycu'i' Ndyosi. La cui' ti cha', nga'a cha' chcu'i' ya ji'i ycu'i' ca ya cha' lo'o lcaa ngu' judío tya'a ya ntsu'u qui'ya ji'i ya, ñi'ya lo'o nacui' ya cha' ntsu'u qui'ya ji'i ngu' xa' tsu'. Pana si'i Cristo laca nu ngua'ni cha' laca ya ñati cuxi. ¹⁸ Bi' cha' nga'aa ndaquiya' ya ji'i cha' cusu' nu jlya tsa ti' ya ji'i nquicha'; lo'o juani si xa' taquiya' ya ji'i cha' cusu' nu ntsu'u ji'i ya, li' ntsu'u qui'ya ji'i ya lo'o ycu'i' Ndyosi chaca quiya' xqui'ya cha' si'i na tyucui tyiquee ya ngusñi ya cha' ji'i Jesucristo. ¹⁹ Lo'o na' ni, ná nehca cua'ni na' lcaa cha' cusu' bi', bi' cha' cua ndye cha' jna' lo'o cha' bi'; juani xcui' ndi'i na' chalyuu cha' cua'ni na' lcaa ña'a cña nu nti' ycu'i' Ndyosi cha' cua'ni na'. ²⁰ Cuentya ji'i cha' cusu' bi' laca na' ñi'ya laca si cua ngujui na', ñi'ya laca si stu'ba ti nga'a na' lo crusi lo'o Jesús;

juani nga'aa si'i ycu'i' ca ti na' laca na' loo ne' cresiya 'na, cha' Cristo laca nu laca loo ne' cresiya 'na juani. Ndi'i tso'o ti na' chalyuu juani sca ti xqui'ya cha' jlya ti' na' ji'i cña nu cua ngua'ni ycu'i' Jesús, nu sca ti Sñi' ycu'i' Ndyosi; bi' laca nu ntsu'u tsa tyiquee ña'a jna', bi' laca nu cua nda chacuayá' ji'i ngu' cha' cujui ngu' ji'i ycu'i' yu cuentya jna'. ²¹ Si'i cha' ná ndube ti' na' ji'i lcaa cha' tso'o nu ngua'ni ycu'i' Ndyosi lo'o ngu' judío tya'a ya; laca cha' ndube tsa ti' na' cha' ná taca ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycu'i' Ndyosi, masi tso'o tsa ndaquiya' na ji'i cña nu nclyo cha' cusu' bi' ji'na. Ndube tsa ti' na' cha' ná ngujui Jesús jua'a ti; ntsu'u cña nu ngua'ni yu lo'o ngujui yu lo crusi bi', na cua ngua'ni tso'o yu ji'i cresiya ji'na cuentya ji'i ycu'i' Ndyosi nu nga li'.

**Sca ti lo'o xñi na cha' ji'i
Cristo, li' caca quiñi tso'o
cha' ji'na lo'o ycu'i' Ndyosi**

3 Na tonto tsa ma, cu'ma ngu' gálatas, cha' nduna ma cha' nu nda nu ngu' cuiñi bi'; laca ma ñi'ya si ntsu'u nu ngua'ni cucha'a ji'i ma. Bi' cha' juani nga'aa nti' ma xñi la ma cha' liñi nu cua nda Cristo lo'o na. Pana lo'o nda ya cha' ji'i Cristo lo'o ma tya clyo, li' ngulu'u tsa ya ji'i ma ñi'ya ngua lo'o ngujui Jesucristo lo crusi xqui'ya na; jua'a ngulu'u ya ji'i ma ña'a cuayá' nu ngua cuayá' tso'o ti' ma cha' bi'. ² Xacui ma cha' 'na lacua: ¿Ha cua ndyanu Xtyi'i ycu'i' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma juani? ¿Ñi'ya ngua ji'i ma cha' ngujui Xtyi'i ycu'i' Ndyosi ji'i ma lacua? ¿Ha ngujui Xtyi'i Ni ji'i ma xqui'ya cha' cua ngua'ni ma cña nu nscua lo cha' cusu' bi' cha' cua'ni ma? Si'i. Cua jlo ti' ma cha' ngujui Xtyi'i ycu'i' Ni ji'i ma lo'o ngusñi ma cha' liñi nu cua nda ya lo'o ma, cha' ji'i ycu'i' Cristo. ³ ¿Ni cha' laca tonto tsa nclyacua ti' ma juani? Xqui'ya cña nu ndyu'ni Xty-

i'i ycuí' Ndyosi lo'o mā, bi' cha' ngxu-ana ca ti mā cha' ntsu'u cha' jī' mā lo'o ycuí' Ndyosi nquicha'; pana nu juani ni, xqui'ya cha' lye tsa cua'ni cña ti' ycuí' ca mā, jua'ā nti' mā cha' caca jī' ycuí' ca mā quiñi tso'o cha' jī' mā lo'o ycuí' Ni. ⁴Masi ngua'ni Ni quiña'ā cha' tlyu ca slo mā tya tsubi' la, ntsu'u quiya' ncliyacua ti' na' cha' ná ngua tso'o cresiya jī' mā tsiya' ti, nu lo'o ña'ā na' ñi'ya nu ndyu'ni mā. Pana jlo ti' na' cha' ngua tso'o la xi cresiya jī' mā xqui'ya cha' tlyu bi'. ⁵Na cua nda ycuí' Ndyosi Xtyi'i ycuí' Ni cha' tyanu ne' cresiya jī' mā, lo'o xqui'ya nu bi' cua ngujui ñi'ya caca tyū lo cha' tlyu nu ndyu'ni ycuí' Ndyosi nde su ndi' cu'mā. Lo'o ndu'ni Ni jua'ā, si'i xqui'ya cha' ndaquiya' mā jī' cha' cusu' bi'; pana ndu'ni Ni jua'ā, xqui'ya cha' jlyā ti' mā lo'o ndyuna mā cha' tso'o jī' cña nu cua ngua'ni Jesús cuentya jī'na.

⁶Nu jyo'o cusu' jī' ya, nu Abraham bi' ni, cua jlyā tsa ti' nu cusu' bi' lcaa cha' nu cua nda ycuí' Ndyosi lo'o yu. Xqui'ya cha' cua jlyā ti' yu cha' bi', li' ntucua' Ni cha' jī' yu ñi'ya si ngua yu sca ñati' nu ndu'ni xcuí' cha' tso'o. ⁷Lo'o jua'ā nga'ā cha' ca cuayá' ti' mā cha' cua ña'ā ca ñati' nu ngusñi cha' jī' Cristo, chañi cha' laca ñati' bi' ñi'ya laca ngu' judfo, cha' ndyu'ni ngu' bi' la cui' ñi'ya nu ngua'ni jyo'o Abraham, masi tyempo juani. ⁸Cua nscua lo quityi cusu' cha' ndi'ya nchcui' ycuí' Ndyosi lo'o nu Abraham bi' nu ngua sa'ni: “Caca tso'o cresiya jī' lcaa ñati' nu ndi' xa' tsu' xqui'ya nu'u”, nacui' Ni jī' Abraham. Ycuí' Ndyosi laca nu cua nda cha' bi' lo'o jyo'o bi' yala la, cha' jua'ā lo'o cu'mā ngu' xa' tsu' caca tso'o cresiya jī' mā cuentya jī' ycuí' Ndyosi nde loo la, nu lo'o xñi mā cha' jī' ycuí' Ni. ⁹Tso'o ti nti' Ni ña'ā Ni jī' Abraham nu ngua sa'ni, xqui'ya cha' ngusñi nu cusu' bi' cha' nu nchcui' ycuí' Ni lo'o

yu; bi' cha' caca cuayá' ti' na cha' tso'o nti' Ni ña'ā Ni jī'na, cua ña'ā ca na nu xñi na cha' jī' Cristo.

¹⁰Pana cua ña'ā ca ñati' nu tsa bi' ti cña nti' cha' taquiya' jī' cha' cusu' nu nguscua jyo'o Moisés, tyanu yabe' hichu' ñati' bi', cha' ndi'ya nchcui' quityi jī' ycuí' Ndyosi: “Tyanu yabe' hichu' lcaa ñati' si ná taquiya' ngu' jī' lcaa ca cha' nu nscua lo quityi bi'”. ¹¹Bi' cha' caca jlo ti' na cha' ná nchca ca lubii cresiya jī'na cuentya jī' ycuí' Ndyosi lo'o ndaquiya' ti na jī' cña nu nda cha' cusu' bi', cha' ná nchca tyi'u ti' na lcaa ca cha' bi'. Chaca cha' nchcui' quityi bi': “Caca tso'o cresiya jī'na cuentya jī' ycuí' Ndyosi xqui'ya cha' ngusñi na cha' jī' ycuí' Ni; li' taca caja sca chalyuu nu ná nga'ā cha' tye tsiya' ti jī'na”. ¹²Pana lo'o xcuí' ndaquiya' na jī' cha' cusu' bi', li' ná ntsu'u sca cha' jī' Cristo nu nga'ā cha' xñi na hasta ca ne' cresiya jī'na, cha' ndi'ya nchcui' cha' cusu' bi' lo'o na: “Sca ti si cua'ni na lcaa ca cña nu culo ycuí' Ndyosi jī'na, caca tyi' tso'o ti na chalyuu li'”, nacui' quityi bi'.

¹³Cua ngulo Cristo jī'na jī' yabe' nu ngusta ycuí' Ndyosi hichu' na xqui'ya cha' ná ndaquiya' na jī' lcaa cha' tsiya' ti nu nda Ni lo'o na; yabe' nu ntsu'u jī'na bi' cua ndyanu hichu' ycuí' Jesús li'. Ndi'ya nscua cha' lo quityi jī' ycuí' Ndyosi: “Si tlyu tsa yabe' ntsu'u jī' sca ñati', ntsu'u cha' cuju'i' ca'ā ngu' jī' ña'ā lu'ú ti lo sca yaca ndu' cha' cajaa yu”. ¹⁴Jua'ā ngua cha' lo'o ngu' xa' tsu' caja cha' tso'o jī' ngu' xqui'ya Jesucristo, cha' tso'o nu cua ngüiñi jī' ycuí' Ndyosi lo'o nu jyo'o Abraham bi' nu ngua sa'ni. Li' caca jī' ngu' xa' tsu' ñi'ya nu nchcui' ycuí' Ndyosi lo'o Abraham, cha' caja Xtyi'i ycuí' Ni jī' lcaa na nu lo'o xñi na cha' jī' Cristo.

**Sa'ni la cua ngüiñi cha' ji'ĩ
ycui' Ndyosi lo'o Abraham**

¹⁵ Cu'ma tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, ta na' sca cuij lo'o ma juani cuentya ji'ĩ sca ñati nu nti' quiñi sca cha' ji'ĩ yu lo'o tya'a yu. Cloy culo ngu' sca quityi. Lo'o cua ndye ngua stu'ba cha' bi' ji'ĩ ngu', li' nga'aa caca ji'ĩ xa' ñati tacu' ngu' ji'ĩ cha' bi'; nga'aa caca xcutsa'a la ngu' cha' bi'. ¹⁶ Jua'a ngua'ni ycu' Ndyosi lo'o nu Abraham bi'; cua ngüiñi cha' ji'ĩ Ni lo'o jyo'o cusu' bi', jua'a lo'o sca ñati nu tyu'u ji'ĩ jyo'o cusu' bi' tyempo nde loo la. Ná nacuj quityi ji'ĩ ycu' Ndyosi cha' quiñi cha' ji'ĩ Ni lo'o tyuu tya'a ñati bi'. “Na cua ngüiñi cha' ji'ĩ ycu' Ndyosi lo'o sca ti ñati nu tyu'u ji'ĩ Abraham nde loo la”, nacuj quityi. Lo'o nu sca ti ñati bi' ni, Cristo laca bi'. ¹⁷ Ndi'ya cha' nti' na' chcu' na' lo'o ma: Cua ngua stu'ba cha' ji'ĩ ycu' Ndyosi lo'o Abraham nu ngua li'; cua ndya'a jacua siyento ntucua calaa tyii yija tya lo'o cua ngüiñi cha' ji'ĩ ycu' Ni lo'o nu cusu' bi', lo'o li' nda ycu' Ndyosi cha' lo'o Moisés cha' culo yu cña ji'ĩ ngu' cuentya ji'ĩ Ni. Bi' cha' ná ngua ji'ĩ cha' nu nda Moisés bi' tacu' lo cha' nu cua ngüiñi ji'ĩ ycu' Ndyosi lo'o Abraham nu ngua sa'ni la, cha' ná taca cua'a ngu' ji'ĩ cha' bi' tsiya' ti. ¹⁸ Si ntsu'u cha' taquiya' na ji'ĩ lcaa cña nu ngulo Moisés ji'na, cha' jua'a clyaá na ji'ĩ nu cuxi, li' nga'aa nti' cha' jlya ti' na cha' nu cua ngüiñi ji'ĩ ycu' Ndyosi lo'o na cha' cua'ni lyaá Ni ji'na. Pana cha' liñi laca cha' cua ngüiñi cha' ji'ĩ ycu' Ni lo'o Abraham, cha' cua'ni Ni sca cha' xlya'be lo'o na nu lo'o cua'ni lyaá Ni ji'na.

¹⁹ ¿Ni cha' laca ngulo ycu' Ndyosi cña ji'ĩ nu jyo'o Moisés bi', cha' nguscua yu cña bi' lo quityi cuentya ji'ĩ Ni lacua? Tiya' la ngua cha' nda Ni cha' bi' lo'o Moisés, cha' caca cuayá' ti' na ñi'ya nu nacuj ycu' Ndyosi cha' laca scaa cha'

cuxi. Pana xti ti tyempo ndalo cha' bi' ña'a cuayá' nu ndyalaa Cristo, la cui' tya'a ñati ji'ĩ jyo'o Abraham; na cua nchcu' ycu' Ndyosi cha' ji'ĩ nu Cristo bi' nu lo'o cua ngüiñi cha' ji'ĩ ycu' Ni lo'o jyo'o cusu' Abraham bi' tya cloy. Nu lo'o nda Ni cha' bi' lo'o nu jyo'o Moisés bi' ni, lo'o xca ji'ĩ ycu' Ni ndu lo xlya ca'ya bi' cuentya ji'ĩ ycu' Ndyosi, cha' chcu' lo'o nu cusu' Moisés bi'. Cla'be la bi' ngutu jyo'o Moisés bi' cha' chcu' yu lo'o ñati, cha' tu'ba ji'ĩ ycu' Ndyosi ngua nu cusu' bi'. ²⁰ Pana juani ná ndu'ni cha' caja sca ñati chalyuu nu caca tu'ba ji'ĩ ycu' Ndyosi cha' chcu' Ni lo'o na. Cua ngüiñi cha' ji'ĩ Ni lo'o na nu ngua sa'ni si jlya ti' na ji'ĩ cha' bi', la cui' cha' nu cua ngua'ni Jesús cuentya ji'na juani.

Nde laca cña nu ngua'ni cha' cusu' bi'

²¹ Tso'o si cua'ni na cña nu nscua lo quityi cusu' cha' cua'ni na lacua. Lo'o jua'a ndu'ni tsa cha' xñi na lcaa cha' nu nda ycu' Ndyosi lo'o ñati. Pana masi taquiya' na ji'ĩ lcaa cha' cusu' bi', ná taca caja chalyuu cucui bi' ji'na jua'a ti; ná taca ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'ĩ ycu' Ni xqui'ya cha' ndyu'ni ti na lcaa cña nu nscua lo quityi cusu' bi' cha' cua'ni na; ná caca jua'a tsiya' ti. ²² Cua nchcu' quityi ji'ĩ ycu' Ndyosi cha' nu cuxi laca loo la ji'ĩ lcaa ñati chalyuu, ñi'ya si na cua laca na preso ji'ĩ. Si jlo ti' na cha' nu cuxi laca loo ji'na, li' taca ji'ĩ Ni cua'ni lyaá Ni ji'na; ta Ni chalyuu cucui ji'na li', nu lo'o xñi na cha' ji'ĩ ycu' Jesucristo. Bi' laca nu cha' tso'o nu cua ngüiñi ji'ĩ ycu' Ni lo'o na.

²³ Lo'o tya lyiji caa Jesucristo ni, tya lyiji caja ñi'ya jlya tso'o ti' na cha' ji'ĩ ycu' Ni; bi' cha' ngua cha' cusu' bi' loo ji'na, ña'a cuayá' caca jlya tso'o ti' na ji'ĩ Ni xqui'ya Cristo. ²⁴ Laca cha' cusu' bi' loo ji'na ñi'ya nti' si laca na sca nu sube; ngulu'u cha' cusu' bi' xi cha' liñi ji'na ña'a cuayá' nu ñaa ycu' Cristo. Pana

juani cua'ni Cristo cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycu'i Ndyosi, ñi'ya nu nti' ycu'i Ni cha' caca na nu lo'o jlya ti' na ji'i nu Cristo bi'. ²⁵ Lo'o juani taca jlya tso'o ti' na ji'i ycu'i Ndyosi xqui'ya Jesucristo, nga'aa si'i cha' cusu' nu laca loo ji'na.

²⁶ Sñi' ycu'i Ndyosi laca lcaa cu'ma juani lo'o ngusñi ma cha' ji'i Jesucristo, xqui'ya cha' cua ntsu'u cha' ji'i ma lo'o Ni. ²⁷ Lo'o ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Ni, li' cua ntyucuatya ngu' ji'i lcaa na chacuayá' ji'i Cristo, cha' jua'a cua ndyanu lcaa cha' ji'i Cristo ne' cresiya ji'na, ñi'ya nti' si cua laca cha' bi' sca late' nu quixi' chu' na. ²⁸ Nu lo'o cua ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Jesucristo, la cui' tyempo bi' ngua stu'ba cha' ji'na lo'o tya'a ñati' na; bi' cha' nga'aa chcu'i na cha' ngu' judío laca ya, cha' ngu' xa' tsu' laca ma; nga'aa chcu'i na cha' msu nu ngüi'ya ñati' laca ma, cha' ñati' nu ndi'i tso'o ti laca na; nga'aa chcu'i na cha' qui'yu laca na, cha' cuna'a laca ma. Lcaa na, stu'ba cha' ji'na lo'o tya'a na juani. ²⁹ Nu lo'o ngusñi na cha' ji'i ycu'i Cristo, li' la cui' jua'a laca na ñati' nu ndyu'u ji'i jyo'o Abraham, masi tiya' la ñaa na chalyuu. Su cua ndye, li' tyanu cha' ji'na, lcaa ña'a cha' nu cua ngüi'ni ji'i ycu'i Ndyosi lo'o nu Abraham bi' cua sa'ni la cha' tyacua ji'na.

4 Ndi'ya cha' nti' na' ta na' lo'o ma: Sca nu sube ni, masi ngxu'tyanu jyo'o sti lcaa cha' tso'o ji'i lo'o ngu'jui sti, cha' tya cuañi' nu sube bi', stu'ba nti' lo'o msu nu ngüi'ya ti sti; na ji'i nu sube bi' laca lcaa cha' tso'o bi', pana tya lyiji casu' yu. ² Ni jacua' tyalaa tsá nu caja cha' nu ngxu'tyanu jyo'o sti nu sube bi' ji'i, xa' ñati' laca loo ji'i nu sube bi', xa' ñati' laca nu ndyi'ya loo cña ji'i nu sube bi'. ³ La cui' jua'a laca ji'na lo'o Jesús. Lo'o tya lyiji cuna na cha' ji'i Jesús, caca ñacu'i na cha' tya sube na, xqui'ya cha' tya ndu'ni na cña nu ndatsaa cua ña'a ca jo'ó ji'na,

ñi'ya nu ndu'ni ti xa' ñati'. ⁴ Pana lo'o cua ndyalaa tsá nu ndu'u scua cha' nu ngüi'ni ji'i Ni lo'o na, li' cua nda ycu'i Ndyosi ji'i Sñi' ycu'i ca Ni ñaa chalyuu; sñi' sca nu cuna'a ngu' judío ngua nu Jesús bi', lo'o jua'a ndaquiya' tsa yu ji'i lcaa cha' cusu' nu jlya ti' ngu' judío. ⁵ Jua'a ñaa Jesús nde chalyuu cha' cua'ni lyaá yu ji'na ji'i yabe' nu ntsu'u ji'na xqui'ya cha' cusu' bi'. Lo'o jua'a ta Ni chacuayá' juani cha' cua cusu' la na, cha' tyanu cha' ji'na ñi'ya nu nscua cha' tyacua ji'na, xqui'ya cha' laca na sñi' ycu'i Ni.

⁶ Bi' cha' laca cua nda ycu'i Ndyosi Xtyi'i ycu'i Ni nu tyanu ne' cresiya ji'i ma, cha' culu'u Ni ji'i ma cha' cua laca ma sñi' ycu'i Ni. Xtyi'i ycu'i Ni ndu'ni cha' taca chcu'i na lo'o ycu'i Ndyosi chañi ca: “¡Papá! ¡Sti na!” ñacu'i na. ⁷ Nga'aa laca ma ñi'ya laca sca msu nu ngüi'ya ti ñati', na cua laca ma sñi' ycu'i Ndyosi; bi' cha' juani ta Ni lcaa cha' nu ndyanu cha' tyacua ji'i ma chacuayá' ji'i Cristo, cha' laca ma sñi' ycu'i Ni.

Ndube tsa ti' Pablo ñi'ya nu nguñilo'o ngu' ji'i ngu' gálatas

⁸ Sa'ni la lo'o tya lyiji caca cuayá' tso'o ti' ma cha' ji'i ycu'i Ndyosi, xa' la jo'ó ndatsaa ji'i ma cha' cua'ni ma cña ji'i, jo'ó nu si'i jo'ó nu chañi ca. ⁹ Lo'o juani cua nslo ma ji'i ycu'i Ndyosi; hasta tso'o la ñacu'i na, cua ndyuloo ycu'i Ni ji'i ma. ¿Ni cha' laca nti' ma tya'achu' ma ji'i cha' ji'i ycu'i Ndyosi lacua? Xa' cua'ni ma cña nu ndatsaa cua ña'a ca jo'ó nu cuxi ti bi' ji'i ma li', jo'ó nu ntsu'u ji'i ñati' ti; pana ná ndyu'u tso'o cha' bi' tsiya' ti, ná caca cua'ni lyaá jo'ó bi' ji'na. ¹⁰ Lo'o juani caca tso'o cresiya ji'i ma cuentya ji'i ycu'i Ndyosi si taquiya' ma ji'i tsá tacati ji'i ngu' judío, nti' ma, masi ta'a nu ndacu'i snu' tsá, masi ta'a lo'o cuañi' co', masi ta'a nu ndu'ni ngu' ndacu'i sca yija; ¹¹ bi' cha' quiña'a tsa cha' nlyacua ti' na' si ná ngua'ni'jo'o tsiya' ti lcaa cha'

nu ngulu'u na' jil'i mā, si xlya'be ti ngulu'u na' cha' bi' jil'i mā.

¹² Cu'mā tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo, tya'na chcu'i na' lo'o mā juani, cha' cua nti' na' cha' caca mā ñi'ya nu laca na' tsiya' ti. Nga'aa nchca tatsaa ngu' 'na juani lo'o cha' cusu' bi', masi ngu' judío laca na'; stu'ba ti laca na' lo'o cu'mā juani, cha' cua ngulaá na' jil'i nu cha' cusu' nu ndatsaa tsa 'na. Tya lo'o ñaa na' ca slo mā tya clyo, ná sca cha' cuxi ngua'ni mā lo'o na'. ¹³ Cua jlo ti' mā ñi'ya ngua 'na nu lo'o nda na' cha' lo'o mā tya clyo, cha' taca cua'ni lyaá Cristo ji'na; quicha tsa na' nu ngua li', bi' cha' ngua laja 'na cha' ta na' cha' bi' lo'o mā. ¹⁴ Lo'o jua'a ná nchcu'i cuxi mā 'na li', ná ngulo'o mā 'na, masi tya xi tya ndalo mā 'na cha' quicha tsa na'; xa' ña'a ngua'ni mā lo'o na' li', ntcuá mā cha' jna' ñi'ya si cua laca na' sca xca' jil'i ycu'i Ndyosi, ñi'ya si cua laca na' ycu'i Jesucristo. ¹⁵ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee mā ña'a mā 'na nu ngua tyempo bi'; hasta culo mā la cui' ca si'yu cloo mā cha' ta mā 'na ngua ti' mā nquicha', cha' cua nti' tsa mā xtyucua mā jna'. Lo'o juani ni, ¿na laca ngua jil'i mā juani? ¹⁶ ¿Ha nti' mā cha' tya'a cusu' mā laca na' xqui'ya cha' liñi nu nda na' lo'o mā?

¹⁷ Chañi cha' nti' tsa nu ngu' cuiñi bi', cha' taquiya' mā jil'i cha' nu nchcu'i ngu' bi' lo'o mā. Pana si'i cha' tso'o tyiquee ngu' ndyu'ni ngu' jua'a; na cua nti' ngu' bi', cha' nga'aa taquiya' mā jil'i cha' nu nchcu'i ya lo'o mā, cha' taquiya' la mā jil'i ycu'i ca ngu' bi'. ¹⁸ Tso'o tsa si lo'o xa' la ñati' culu'u ngu' la xi cha' liñi jil'i mā, si ntsu'u cha' tso'o tyiquee ngu' ña'a ngu' jil'i mā. Tso'o si jua'a caca tyucui tyempo, masi ndi'i na' lo'o mā, masi ná ndi'i na'. ¹⁹ Chaca quiya' ti'í tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na' jil'i mā, cha' ñi'ya laca sñi' na', jua'a laca mā; ña'a na' jil'i mā ñi'ya si laca na' sca nu cuna'a nu ti'í tsa nchcub'e' jil'i cha' cua cala ti sñi'. Talo cha' ti'í bi' 'na

ña'a cuayá' nu tyu'u xcui' cha' jil'i Cristo tyiquee mā. ²⁰ Pana ná jlo ti' na' tsiya' ti ñi'ya scua na' quityi re nu tsa slo mā juani; tso'o la si caja ñi'ya nu tsa'a na' slo mā cha' chcu'i na' xi lo'o mā, cha' ná tyiquee' xa' ña'a cha' chcu'i na li'.

Ñi'ya ngua cha' jil'i Agar lo'o jil'i Sara

²¹ Cu'mā, cua nti' mā taquiya' mā jil'i cha' cusu' bi' ti. Tso'o lacua. ¿Ha bilya cuna mā cha' re, nu nchcu'i cha' jil'i Abraham? ²² Nacu' quityi cha' ngula tucua tya'a sñi' jyo'o Abraham bi': nu clyo ngua sñi' nu cuna'a cua', sca nu cuna'a nu cua ngüi'ya yu cha' cua'ni cña jil'i yu; nu chaca bi' ngua sñi' ycu'i clyo'o yu, sca nu cuna'a nu ndi'i tso'o ti. ²³ Sñi' nu cuna'a cua' bi' ni, ngula bi' jua'a ti, ñi'ya nu nclya lcaa nu sube chalyuu; pana sñi' ycu'i clyo'o yu ni, ngula bi' xqui'ya sca cha' nu cua nda ycu'i Ndyosi lo'o sti, xtya'a sa'ni la, nu lo'o nacu' Ni cha' cala sñi' ngu'. ²⁴ Sca cui' nu nda na' lo'o mā laca cha' bi': tucua tya'a ngu' cuna'a ngua bi', nu jua'a nti' ñacu' cha' ntsu'u tucua lo cha' nu nda ycu'i Ndyosi lo'o ñati' chalyuu. Lo xlya ca'ya Sinaí nu nscua nde Arabia, ca bi' nguxana tsaca cha'; stu'ba nti' cha' bi' lo'o Agar, nu cuna'a nu ngüi'ya ti jyo'o Abraham. Ñati' nu jlya tsa ti' jil'i cha' bi', laca ngu' ñi'ya laca sca msu nu ngüi'ya ti ñati'. ²⁵ Stu'ba ña'a naa Agar bi' lo'o ca'ya Sinaí bi', cha' jua'a ndyu'u cha' bi' cha'cña jil'i ngu' Arabia; la cui' ca'ya bi' laca su nda ycu'i Ndyosi cha' lo'o ngu' judío tya clyo. Hasta juani tlyu tsa cña nga'a cha' cua'ni lcaa ngu' judío cuentya jil'i cha' cusu' bi', tsa lo cña ñi'ya nu ngua'ni jyo'o Agar cuentya jil'i jyo'o Abraham nu ngua sa'ni la. Lo'o nu ngu' judío nu ndi'i quich'i Jerusalén ni, cua nti' ngu' bi' tatsaa ngu' ji'na juani cha' taquiya' na jil'i lcaa cña bi'. ²⁶ Pana cua ngujui chaca cha' ji'na, xqui'ya chaca nu cuna'a bi' nu ngua clyo'o Abraham, nu cuna'a nu

ndi'i tso'o ti bi'. Chaca lo Jerusalén cucui laca loo ji'na, bi' laca ñi'ya si laca quichi tyi lcaa na nu jlya ti' na ji'i Jesucristo; taca tyi'i tso'o ti na ca bi'. ²⁷Ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu' nu nchcui' ndi'ya:

Cua'ni chaa ti' nu'u, ma' cusu' nu ná ndy-iji sñi', masi ná tucui ntsu'u jinu'u.

Chaa ti' xi'ya nu'u, ma' cusu', masi bilya jlo ti' nu'u ñi'ya ndyaa cha' nelya nu sube.

Ntsu'u quiña'a la sñi' nu cuna'a nu ná ngujui sñi' tya clyo;

ndi'i xti la sñi' nu cuna'a nu ntsu'u qui'yu ji'i.

Jua'a nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi.

²⁸Isaac sñi' ycui' clyo'o Abraham ngula xqui'ya sca cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o ngu' cusu' ji'i, cha' caca jua'a. Lo'o cu'ma, tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús ni, lo'o cu'ma lo'o na' laca na sñi' ycui' Ndyosi juani, xqui'ya sca cha' nu cua nda Ni lo'o na. ²⁹Nu lo'o nguti'i jyo'o Abraham bi' chalyuu, nu sñi' nu ngula jua'a ti ni, bi' laca nu ngua'ni lya' ti' ji'i Isaac, sñi' ycui' clyo'o yu, masi ngula nu Isaac bi' xqui'ya sca cha' nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o ngu'. La cui' jua'a laca juani, cha' nxuu tya'a ngu' bi' lo'o na, cha' si'i sñi' ycui' Ndyosi laca ngu' bi'. ³⁰Lo'o jua'a ntsu'u chaca cha' nu nchcui' quityi cusu' bi', cha' ndi'ya nacui clyo'o Abraham bi': "Culo'o ji'i nu cuna'a nu ngüi'ya ti nu'u cha' tyaa cho', tyaalo'o ji'i sñi' bi'. Ná taca tyanu cha' tso'o nu ntsu'u jinu'u lo'o tyucuaa sñi' nu'u. Ná nchca ca stu'ba cha' ji'i sñi' nu cuna'a cua' bi' lo'o sñi' na', cha' sca nu cuna'a nu ndi'i tso'o ti laca na'", nacui clyo'o Abraham bi'. ³¹Lo'o lcaa na tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo ni, si'i sñi' nu cuna'a nu ndi'i ndyu'ni cña msu ti laca na; na ndi'i tso'o ti na ñi'ya nguti'i Isaac, sñi' nu cuna'a nu ndi'i tso'o ti bi'.

Ña'a ti tya tyi'i tso'o ti na chalyuu lacua

5 Cua ngua'ni lyaá Cristo ji'na, cha' taca tyi'i tso'o ti na chalyuu. Bi' cha' ña'a ti tya tyi'i tso'o ti ma chalyuu lacua; nga'aa ta ma tyempo cha' caca loo xa' ñati ji'i ma, ñi'ya si cua ngüi'ya ngu' ji'i ma cha' cua'ni ma cña ji'i ngu'.

²Cua'a jyaca ma ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o ma. Pablo laca na' nu nda na' cha' re lo'o ma. Ndi'ya nacui' na' ji'i ma: Nga'aa caca xtyucua Cristo ji'i ma si ta ma chacuayá' cha' si'yu ngu' quiji ma ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío cha' culacua ngu'.

³Tya chcui' na' cha' bi' lo'o ma chaca quiya': Lo'o ngulacua ma ñi'ya si laca ma sca ngu' judío, li' ntsu'u cha' cua'ni ma lcaa ña'a cha' nu nscua lo quityi cusu' cuentya ji'i ngu' judío bi'. ⁴Nu cu'ma nu jlya tsa ti' ma cha' caca tso'o cresiya ji'i ma cuentya ji'i ycui' Ndyosi si ndu'ni tacati ma ji'i cha' cusu' bi', na cua ngu-lochu' ma ji'i Cristo; nga'aa ndube ti' ma cha' ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'i ma si jua'a ndu'ni ma. ⁵Pana nu na ni, tso'o tsa ntsu'u tyiquee na ndu' ti' na cha' cua'ni Ni cha' ca tso'o lijyi cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ni, nu lo'o tsaa na tsaa tyi'i na lo'o Ni. Bi' laca cña nu ndu'ni Xtyi'i ycui' Ni ne' cresiya ji'na, xqui'ya cha' ngusñi na cha' ji'i Cristo.

⁶Lo'o jua'a si chañi cha' stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo, li' ná ndu'ni cha' masi ngulacua na, masi ná ngulacua na. Sca ti cha' ndulo tsa ji'na cha' cua'ni na, cha' xñi tso'o la na cha' ji'i ycui' Ni; lo'o li' caca cua'ni na cha' tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na.

⁷Tso'o tsa ndyu'ni ma nquicha'. ¿Tilaca laca nu ndacu' cha' ji'i ma, cha' nga'aa taquiya' la ma ji'i cha' liñi nu cua nda Cristo lo'o ma? ⁸Ycui' Ndyosi ngusubi ji'i ma tya clyo, pana si'i ycui' Ni laca nu ngua'ni cha' nñilo'o ngu' ji'i ma juani. ⁹Culacua xi ti' ma ni cña

cua'ni xi ca ti scua tiye', nu lo'o su'ba ngu' jil'i lo quiña'a catyá xlyá; la cui' jua'a cña nu cua'ni cha' cuxi nu nda ngu' bi' lo'o ma. ¹⁰ Cuentya jna', ndyi'u tsa ti' na' jil'i ma xqui'ya ycu' nu Xu'na na, cha' jlya ti' na' cha' stu'ba ti ntsu'u tyiquee ma lo'o cha' nu cua nchcui' ca na'. Ná ndu'ni cha' tilaca laca nu ndya'a nchcui' cha' cuiñi lo'o ma cha' xcutsii jil'i ma, xcube' tsa ycu' Ndyosi jil'i ñati bi'.

¹¹ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' jil'i Cristo, jlo ti' ma cha' nga'aa cua'ni lya' ti' ngu' judfo 'na si cacha' na' jil'i ma cha' culacua ma ñi'ya ndu'ni ngu' bi'; pana ña'a ti ti'i ti' ngu' bi' jna', xqui'ya cha' ná nda na' cha' bi' lo'o ma, cha' sca ti nchcui' na' lo'o cu'ma ñi'ya ndyu'u cha' lo'o ngu'jui Jesús lo crusi. ¹² Nu ngu' nu ndya'a ndatsaa jil'i ma cha' culacua ma cuentya jil'i ngu', tso'o la masi tye cuaña' ycu' ca ngu' si'yu ngu', si jua'a nti' ngu'.

¹³ Cua ngusubi ycu' Ndyosi jil'i ma cha' caca tyi'i tso'o ti ma chalyuu. Tsa bi' ti cha', tii ti ti' ma tyi'i ma chalyuu; ná clyana ma cha' cuxi nu cua'ni ma laja lo'o ndi'i tso'o ti ma, cha' si'i na ndi'i tso'o ti na cha' culiji na na nu ntsu'u jil'na jua'a ti. Ntsu'u cha' xtyucua na jil'i tya'a ñati na xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na jil'i ngu', bi' cha' ndi'i tso'o ti na. ¹⁴ Li' taca cua'ni na lcaa cña nu nti' ycu' Ndyosi cha' cua'ni na, si taquiya' na jil'i sca ti cha'cña nu nchcui' ndi'ya: "Nga'a cha' tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'a na jil'i xa' la ñati, ñi'ya nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee na ña'a na jil'i ycu' ca ti na". ¹⁵ Pana si xcui' cha' cusuu ntsu'u jil'i ma lo'o tya'a ma, si xcui' na cua'ni ñu'u ma jil'i tya'a ma nti' ma, ná tyiquee' tye cha' jil'i ma lo'o tya'a ma tsiya' ti. Nga'a cha' cui'ya ma cuentya cha' ná cua'ni ma jua'a.

**Tso'o la si cube ti' na jil'i cha'
nu nda Xtyi'i ycu' Ndyosi
cha' tyanu ne' cresiya jil'na**

¹⁶ Ndi'ya cha' ta na' lo'o ma: Ta ma chacuayá' cha' caca Xtyi'i ycu' Ndyosi loo ne' cresiya jil'i ma ca su ndi'i ma; li' nga'aa jña ti' tyiquee ma cha' cua'ni ma cua ña'a ca cha' cuxi nu ndiya ti' ma, cha' laca ma ñati chalyuu. ¹⁷ Nu cha' cuxi nu ndiya ti' na ni, nxuu tya'a cha' bi' lo'o cha' nu nda Xtyi'i ycu' Ndyosi cha' tyanu ne' cresiya jil'na. Lo'o jua'a Xtyi'i ycu' Ndyosi ni, bi' laca nu nxuu tya'a lo'o cha' cuxi nu ndiya ti' na cha' cua'ni na, cha' laca na ñati chalyuu. Ná stu'ba cha' bi' tsiya' ti; bi' cha' nga'aa caca cua'ni ma cua ña'a ca cha' cuxi nu ndiya ti' ma, nu ngua'ni ma cua tsubi' la.

¹⁸ Lo'o taquiya' ma jil'i cha' nu nda Xtyi'i ycu' Ndyosi cha' tyanu ne' cresiya jil'i ma, li' nga'aa si'i cha' cusu' nu nda ñati ti nu caca loo jil'i ma li'.

¹⁹ Ndi'ya laca cha' cuxi nu ndiya ti' ñati chalyuu, si ná ta ngu' chacuayá' cha' caca Xtyi'i ycu' Ndyosi loo ne' cresiya jil'i ngu': xcui' na nñilo'o ti ngu' jil'i nu cuna'a, xcui' na ndu'ni suba' ngu' lo'o ñati, cuxi tsa ndu'ni ngu' lo'o tya'a ñati ngu'; ²⁰ jua'a ndu'ni tlyu ngu' jil'i lcu' jo'ó; jua'a ndu'ni cucha'a ngu' bi' jil'i tya'a ñati ngu', lo'o jua'a liye' ti' ngu' ña'a ngu' jil'i tya'a ñati ngu', lye tsa nxuu tya'a ngu'; jua'a ndacui tsa ti' ngu' jil'i cha' tso'o nu ntsu'u jil'i tya'a ñati ngu', cha' xi ndaca tsa nchca ñasi' ngu'; ná ntaja'a ngu' tsiya' ti tya'a tyiquee ngu' cha' jil'i tya'a ñati ngu', tsa cu' ti ndya'a tyiquee ngu' cha' jil'i ycu' ca ngu'; jua'a nlyana tsa ngu' cha' cusuu lo'o tya'a ñati ngu', ndatsaa ngu' jil'i tya'a ñati ngu' cha' ná cua'ni stu'ba cha' jil'i ngu' lo'o xa' la tya'a ngu'; ²¹ la cui' jua'a xcui' na nxlyaa ti ngu' na nu ntsu'u jil'i tya'a ñati ngu', ndujui ngu' jil'i tya'a ngu'; xcui' na cu'bi ti ngu', lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu

chcu' tsa ndacu, cha' quiña'a tsa na nti' ngu' bi' cacu ngu'; lo'o jua'a tya ntsu'u xa' la cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o ma' juani ñi'ya nu ni na' ji'i ma' tya tsubi' la, cha' ná caca tyu'u cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi nu lo'o caca ycui' Ni loo ca nde loo la, si tsa cu' ti cua'ni na cha' cuxi jua'a.

²² Xa' ña'a cña ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'na: ndu'ni Ni cha' tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na; jua'a ndu'ni Ni cha' chaa ti' na cuentya ji'i Ni, cha' ti ti tyi'i tyiquee na, cha' talo tyiquee na ji'i tya'a ñati na; jua'a ndu'ni Ni cha' ca tya'na ti' na ña'a na ji'i ñati, cha' xcui' tso'o ti cua'ni na lo'o ñati, cha' liñi ti cua'ni na lo'o ñati; ²³ jua'a ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o na cha' ná quiña'a cha' ntsu'u tyiquee na cuentya ji'i ycui' ca na, ndu'ni Ni cha' taca ji'na cua'a na ji'i ycui' ca na li'. Nga'aa ntsu'u cha' sta ycui' Ndyosi qui'ya ji'na, si cua'ni na jua'a. ²⁴ Cua ngujuii Cristo lo crusi cha' cati' qui'ya nu ntsu'u ji'na; bi' cha' cua ngua'ni tye na ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'na tya tsubi' la, lcaa na nu ndacui ti' na ji'i nquicha', ngua'ni tye na ji'i xqui'ya cha' ntsu'u cha' ji'na lo'o ycui' Cristo. Lo'o jua'a lcaa cha' nu tiji' ti' na ji'i, cua nguxtyanu na ji'i cha' cuxi bi' juani. ²⁵ Tya lo'o ngusñi na cha' bi' clyo, li' ngujuii chalyuu tso'o ji'na xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi. Juani tso'o la si taquiya' na cha' nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o na cha' tyanu ne' cresiya ji'na lcaa se'i su ndi'i na.

²⁶ La cui' ti ná tso'o si chcu' tyucuaa ti' na lo'o ñati, cha' jua'a caja quiña'a tsa cha' cusu'u ji'na lo'o tya'a ñati na li', cha' tyixi tyiquee na. Lo'o jua'a ná tso'o si ña'a ti' na ji'i tya'a na.

Xtyucua na ji'i ñati tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo

6 Cu'ma ngu' tya'a na, ndi'ya nga'a cha' cua'ni ma' lo'o ña'a ma' cha' ngua cuxi cresiya ji'i sca ngu' tya'a ngusñi ma' cha' ji'i ycui' Ndyosi, xqui'ya cha' ngua'ni yu sca cha' cuxi: nga'a cha' xtyucua ma' xi ji'i yu bi', cha' cati' qui'ya nu ntsu'u ji'i yu, cha' tucua' yu cña ji'i Cristo chaca quiya', cha' tya'a ntsu'u cha' ji'i ma' lo'o Xtyi'i ycui' Ndyosi laca yu. Tsa tso'o ti chcu' ma' lo'o yu bi'. Lo'o jua'a tii ti ti' ma' tyi'i ycui' ca ma' cha' ná cua'ni ma' la cui' cha' cuxi ñi'ya nu ngua'ni yu bi'. ² Cua'ni ma' cha' stu'ba ti caca tyiquee ma' lo'o tya'a ma', cha' caca xtyucua ma' ji'i ngu' lo'o sca cha' nu ntsu'u ji'i ngu', cha' ná cua'ni ngu' sca cha' cuxi. Jua'a taca taquiya' tso'o na lcaa cña nu nda Cristo cha' cua'ni na.

³ Na ñilo'o ti na ji'i ycui' ca na si culacua ti' na cha' tso'o tsa laca na cuentya ji'i ycui' Ndyosi; tso'o la si ta na cuentya cha' ná sca na laca na cuentya ji'i ycui' Ni. ⁴ Ntsu'u cha' cui'ya na cuentya ñi'ya nu ndi'i scaa na chalyuu. Si chañi cha' tso'o tsa ndu'ni na, cha' ji'i ycui' na laca cha' bi'; ná ntsu'u cha' cua'ni tyucuaa ti' na lo'o xa' la ñati. ⁵ Nga'a cha' talo na ji'i cña ji'na, lcaa cha' nu ndyacia ji'na chalyuu.

⁶ Lcaa tya'a na nu ndyaca tsa'a na cha' tso'o nu cua nda Cristo bi', ntsu'u cha' ta na xi cha' tso'o nu ntsu'u ji'na cha' caja cua ña'a ca na nu tyiji' yu'u ji'i mstru nu ngulu'u cha' tso'o bi' ji'na.

⁷ Ná culacua ti' ma' cha' caca cñilo'o na ji'i ycui' Ndyosi. Ná tucui caca ji'i cua'ni jua'a, cha' ñi'ya nu ndyu'ni sa scaa na chalyuu, jua'a tyacua cha' ji'na tiya' la nde slo ycui' Ndyosi. Ñi'ya nti' lo'o cataa na sca si'yu ni, cha' la cui' si'yu nu ndyataa na, nde loo la la cui' bi' tyu'u lo na nu ndyataa na, si'i xa' lo si'yu; ⁸ jua'a laca ñati na lo'o ndi'i na chalyuu, cha'

lo'o cua'ni na cua ña'a ca cha' cuxi nu ndiya ti' na cha' cua'ni na, ná sca cha' tso'o tyacua ji'na nu lo'o cua ndye chalyuu. Tsa lo cua ti cha', ntsu'u cha' ca-jaa na, lo'o jua'a ti culiji yu'u ti lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'na. Pana si cua'ni na lcaa ña'a cña nu nti' Xtyi'i ycu'i' Ndyosi cha' cua'ni na, tso'o tsa tyu'u cha' ji'na li'; caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na. Talo ycu'i' ca na li', ná tye cña ji'na jua'a ti. ⁹Bi' cha' ná tso'o si ca taja ti' na cha' cua'ni na cha' tso'o laja lo'o ndi'i na chalyuu. Lo'o tyalaa hora bi', li' tyu'u tucua cha' tso'o nu nacui Ni cha' tyacua ji'na nde loo la, la cui' cha' nu tyiquee' tsa ngujuaty na ji'i; pana ntsu'u cha' talo na, cha' ná ca taja ti' na ndu'ni na cña tso'o. ¹⁰Bi' cha' tso'o si lcaa quiya' lo'o ña'a na ñi'ya caca xtyucua na ji'i' cua ña'a ca ñati, li' cua'ni clya na cha' xtyucua na ji'i' ngu' bi'. Cly ndu'ni cha' xtyucua na ji'i' tya'a na, nu ngu' nu ntsu'u cha' ji'i' lo'o Cristo.

Cha' nu nscua Pablo su cua tye ti quityi

¹¹Lo'o juani scua ycu'i' ca ti na' tucua sna tya si'yu cha' lo quityi re. Tyaca' cha' tonu letra nscua na'. ¹²Nu ñati nu ndat-saa tsa ji'i' ma cha' si'yu quiji ma ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío cha' culacua ngu' ni, ndu'ni ngu' jua'a cha' nti' ngu' cha' caca stu'ba cha' ji'i' ycu'i' ngu' lo'o tya'a ngu' judío; li' ná cua'ni lya' ti' tya'a ngu' judío ji'i' ngu' bi' si ngusñi ngu' cha' ji'i' Jesucristo nu ngujuui lo crusi, nti' ngu'. ¹³Lo'o ycu'i' ngu' nu cua ngulacua ngu' jua'a ni, ná ndaquiya' ngu' ji'i' lcaa ca cña nu nscua lo cha' cusu' cha' cua'ni na bi'.

Tsa bi' ti cha' nti' ngu', cha' caja ñi'ya nu chcu'i' ngu' cha' tyixi lo'o tya'a ngu': Cua ngulacua ngu' jua xqui'ya ycu'i' ya, ñacui' ngu' ji'i' tya'a ngu' li'. ¹⁴Pana nu na' ni, sca ti cha' tso'o ntsu'u chalyuu nti' na', cha' nu ngujuui ycu'i' Jesucristo nu Xu'na na lo crusi cuentya ji'na; bi' cha' nga'aa nti' na' ta na' xa' la cha' lo'o ñati. Lo'o jua'a xqui'ya cha' ngujuui ycu'i' Cristo, nga'aa caca tatsaa nu cuxi nu ntsu'u chalyuu jna', cha' nga'aa ntsu'u cha' jna' lo'o cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu juani. ¹⁵Nu lo'o stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo, ná ndu'ni cha' masi ngulacua na, masi ná ngulacua na, sca ti cuayá' laca na. Sca ti cha' nu ndulo la ji'na juani, cha' xcutsa'a Ni tsiya' ti lcaa cha' nu ndu'ni na lo'o ndi'i na chalyuu, cha' xcui' cha' tso'o cua'ni na li'. ¹⁶Lcaa ñati nu ndu'ni jua'a xqui'ya Jesús laja lo'o ndi'i ngu' chalyuu, taca tyi'i tyiquee ngu' ti' ti li', lo'o jua'a cua'ni tya'na ti' ycu'i' Ndyosi ji'i' ngu' bi' li'; jua'a cua'ni Ni lo'o lcaa na nu chañi cha' laca na ñati ji'i' Ni.

¹⁷Tya tsubi' la, tlyu tsa cña nda ma 'na, cha' ná ndaquiya' ma ji'i' cha' nu nchcu'i' na' lo'o ma; bi' cha' juani nga'aa cua'ni ma cha' cusuu lo'o na' chaca quiya'. Cua ntsu'u cuayá' nu nscua lo cuaña' na', bi' laca cuayá' su nguxcube' ngu' 'na xqui'ya cha' ndyu'ni na' cña ji'i' Jesús.

¹⁸Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i' ycu'i' Ndyosi, lcaa hora tyi'u ti' ma ji'i' ycu'i' Jesucristo nu Xu'na na, cha' xcui' tso'o ti ndu'ni Ni lo'o ma. Lo'o jua'a chañi tsa cha' caca cha' bi'.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñatī jīī Jesucristo nde quichī Efeso

1 Pablo laca na' nu nscua na' quityi re. Ngulo ycu'i Ndyosi cña 'na, bi' cha' ndya'a na' nchcui' na' cha' ji'ī Jesucristo lo'o ngu' xa' quichī tyijyu' la. Lo'o nu juani nscua na' quityi re cha' caa ca slo cu'ma ngu' Efeso, cha' laca ma ñatī jīī ycu'i Ndyosi, cha' tso'o tsa ngusñi ma cha' ji'ī Jesucristo. ²Ndi'ya nti' na', cha' ña'a ti cua'ni Ni cha' tso'o lo'o ma, cha' cua'ni ycu'i Ndyosi Sti na cha' ti ti tyi'ī tyiquee ma si xñi ma cha' ji'ī Jesucristo nu Xu'na na.

Lcaa cha' tso'o nu tyacua ji'na xqui'ya Cristo

³Lye tsa tya na xlya'be ji'ī ycu'i Ndyosi Sti na, nu laca Sti Jesucristo nu Xu'na na. Cua ndyaca stu'ba cha' ji'na lo'o Cristo; bi' cha' lo'o ycu'i Ndyosi, tso'o tsa nti' Ni ña'a Ni ji'na. Lcaa lo cha' tso'o nu tyacua ji'na cha' ngusñi na cha' ji'ī Jesucristo, cua ngua'ni Ni cha' bi' lo'o na xqui'ya Cristo. ⁴Lo'o tya lyiji tya' chalyuu, tya li' cua ngusubi ycu'i Ndyosi ji'na cha' caca na ñatī jīī ycu'i Ni, nu lo'o caca stu'ba cha' ji'na lo'o Cristo. Ngua ti' Ni cha' tyu'utsu' na ji'ī lcaa lo cha' cuxi, cha' jua'a nga'aa nti' cha' sta Ni qui'ya ji'na tsiya' ti. ⁵Ntsu'u tsa tyiquee ycu'i Ndyosi ña'a Ni ji'na, bi' cha' tya li', ngua ti' Ni cha' tyatī cha' ji'na lo'o Ni, ñi'ya si laca na sñi' Ni xqui'ya Jesucristo. ⁶Lo'o juani ntsu'u cha' cua'ni tlyu na ji'ī ycu'i Ndyosi, cha' jua'a tlyu tsa cha' tso'o nu ngua'ni Ni lo'o na. Xlya'be tsa nti' Ni ña'a Ni ji'na, cha' cua nda Ni ji'ī Sñi' ycu'i ca Ni lijya, nu tyaca'a tsa ji'ī Ni, cha' jua'a caca stu'ba cha' ji'na lo'o Ni. ⁷Cua ngulaá na ji'ī nu cuxi nu ntsu'u ji'na, xqui'ya cha' cua ngujuii Sñi' ycu'i Ni lo crusi cuentya ji'na, cha' cua ngüi'ya

Ni cha' clyu ti' ji'na ji'ī qui'ya nu ntsu'u ji'na li'; tlyu tsa cha' tso'o nu cua ngua'ni ycu'i Ndyosi lo'o na laca bi'. ⁸Ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na, bi' cha' ngua'ni Ni jua'a. Ndu'ni Ni cha' ca jlo ti' na lcaa cha' ji'ī Ni, cha' ca cuayá' ti' na ñi'ya caca cha' bi'. ⁹Ñi'ya nu ngua'ya cha' hique Ni tya sa'ni, jua'a ngua'ni Ni li'; masi ná ndacha' Ni ji'ī ñatī chalyuu nu ngua sa'ni ñi'ya caca cha' bi', tya li' ngua ti' Ni cha' cua'ni Ni cha' cala Cristo nde chalyuu. Hasta juani cha' ngua cuayá' tso'o ti' na ñi'ya ngua ti' ycu'i Ndyosi cha' cua'ni Ni xqui'ya Cristo; ¹⁰ngua ti' Ni cha' caca stu'ba lcaa lo na nu ntsu'u nde chalyuu, lo'o sca ti Cristo nu Xu'na na caca loo la li'. Lo'o tyalaa tyempo bi', li' xuti'ī Ni lcaa na nu ntsu'u loyuu chalyuu, lo'o jua'a lcaa na nu ntsu'u nde cua; li' sca ti Cristo caca loo ji'ī lcaa na bi'.

¹¹Lcaa cha' nu ndyaca nde chalyuu, ndyaca bi' xqui'ya cha' nti' Ni cha' caca jua'a. Lo'o jua'a na ni, tya clyo cua ngusubi Ni ji'na cha' caca na ñatī jīī Ni, cha' caca stu'ba cha' ji'na lo'o Cristo, xqui'ya cha' jua'a nti' ycu'i Ndyosi cha' caca. ¹²Jua'a ngua cha' nu ngua'ni Ni, cha' taca chcui' ñatī cha' tlyu tsa laca Ni, nu lo'o ña'a ngu' ji'ī ya laja lo'o ndi'ī ya nde chalyuu; cha' nu cuare ni, cua ngusñi ya cha' ji'ī Cristo nde loo la ji'ī xa' ñatī. ¹³Lo'o li' la cui' jua'a ndyaca lo'o cu'ma. Clyo ndyuna ma cha' liñi bi' ji'ī Cristo; tso'o tsa ngua ti' ma lo'o ndacha' ngu' cha' bi' ji'ī ma, cha' cua ngua'ni lyaá Ni ji'ī ma ya' nu cuxi. Ngusñi ma cha' ji'ī Cristo li', lo'o li' nda Ni Xtyi'i ycu'i Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'ī ma, ñi'ya si na cua ngusta Ni cuayá' nu ji'ī ycu'i ca Ni hichu' ma cha' laca ma ñatī jīī Ni; la cui' cña nu nacui Ni cha' cua'ni Ni, cua laca ngua'ni Ni li'. ¹⁴Xtyi'i ycu'i Ndyosi ni, bi' laca nu nda Ni ji'na yala la, cha' caca cuayá' ti' na cha' chañi cha' cua'ni Ni lo'o na ñi'ya nu nacui Ni cha'

cua'ni Ni lo'o lcaa ñatī ji'ī Ni; ndyu'ni Xtyi'ī ycu'i' Ni cha' taca ca cuayá' ti' na cha' tye cua'ni lyaá lyiji Ni ji'ī lcaa na nu ngusñi na cha' ji'ī Ni. ¡Bi' cha' ntsu'u cha' cua'ni tlyu na ji'ī ycu'i' Ni, cha' tlyu tsa cha' tso'o nu ndyu'ni Ni lo'o na!

Cua nti' Pablo cha' tso'o la caca cuayá' ti' ngu' cha' ji'ī Cristo

¹⁵ Cua ndyuna na' ñi'ya nu ndyu'ni mā tya lo'o ngusñi tso'o mā cha' ji'ī Jesús nu Xu'na na; nacuī ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee mā ña'a mā ji'ī ñatī tya'a ngusñi mā cha' ji'ī ycu'i' Ndyosi. ¹⁶ Bi' cha' juani, tsa cu' ti ndya na' xlya'be ji'ī ycu'i' Ndyosi xqui'ya cu'mā; ndyi'u ti' na' ji'ī mā laja lo'o nga'a na' ndyu'ni tlyu na' ji'ī ycu'i' Ndyosi. ¹⁷ Tlyu tsa cha' tso'o ntsu'u ji'ī ycu'i' Ndyosi Sti na, la cui' ycu'i' Ndyosi nu laca Sti Jesucristo nu Xu'na na. Nhcui' na' lo'o Ni cha' ta Ni Xtyi'ī ycu'i' Ni ji'ī mā, cha' jua'a ca cuayá' ti' mā lcaa cha' li'; culu'u Xtyi'ī ycu'i' Ni ji'ī mā ñi'ya laca ycu'i' Ni, lo'o li' taca tyuloo tso'o la mā ji'ī ycu'i' Ndyosi. ¹⁸ Lo'o jua'a nhcui' na' lo'o Ni cha' saala Ni hiquee mā, cha' ca cuayá' tso'o ti' mā ña'a cha' tso'o nu tyacua ji'ī mā juani, cha' cua ngusubi Ni ji'ī mā; tlyu tsa cha' tso'o cua nacuī Ni cha' tyacua ji'ī mā, lo'o ji'ī lcaa ñatī nu ngusñi cha' ji'ī Ni. ¹⁹ Nhcui' na' lo'o Ni cha' ca cuayá' tso'o ti' mā lcaa cha' nu nhcui' na' re, cha' ndu'ni tsa Ni cña ne' cresiya ji'na, lcaa na nu ngusñi na cha' ji'ī Ni. Cña nu ndu'ni Ni lo'o na cha' caca na ñatī ji'ī Ni, ²⁰ la cui' tya'a cña tonu laca, ñi'ya nu ngua'ni Ni nu lo'o nda Ni xtyi'ī ñaa ne' cresiya ji'ī Cristo chaca quiya', cha' tyu'ú yu nu lo'o ngujui yu; tiya' la li' ndyalo'o Ni ji'ī yu cha' ndyaa tucua yu la'a tsu' cui' ca su ntucua ycu'i' Ndyosi, ca chaca chalyuu tso'o la hasta ca nde cua. ²¹ Ca bi' laca Cristo loo la ji'ī lcaa ñatī; nga'aa ntsu'u nu tlyu la que Cristo ca bi', nga'aa ntsu'u nu culo cña ji'ī yu.

Ná ntsu'u chaca xu'na ñatī nde chalyuu nu taca tyijiloo ji'ī Cristo; la cui' ti ca chaca chalyuu ca nde cua ni, ná ntsu'u cui'ī cuxi, ni ná ntsu'u ñatī cuentya ji'ī ycu'i' Ndyosi nu taca tyijiloo ji'ī Cristo. ²² Cua nda Ni lcaa na tsiya' ti ji'ī Cristo cha' culo yu cña ji'ī. Lo'o li' xqui'ya cha' laca yu Xu'na lcaa ca chalyuu, bi' cha' ngusta Ni ji'ī Cristo cha' caca yu loo ji'ī lcaa taju ñatī nu ngusñi cha' ji'ī Cristo cua ña'a ca quichī su ndi'ī ngu'. ²³ Ca ta'a na nu ngusñi na cha' ji'ī Cristo scaa quichī, tsa tlyu ti na ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo. Ndi'ya laca na cuentya ji'ī Cristo: ñi'ya nti' si laca na sca tsu' ya' Cristo, cha' cua'ni na cña nu ntsu'u ji'ī Ni chalyuu. La cui' jua'a, lcaa ca na nu ña'a na nu ntsu'u nde chalyuu ni, cua ntsu'u bi' xqui'ya Cristo.

Ngua'ni lyaá Cristo ji'na jua'a ti, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na

2 Cua nda ycu'i' Ndyosi chalyuu ji'ī mā chaca quiya' xqui'ya cha' cua ndyu'ú Cristo chaca quiya'. Nu ngua tsubi' la, ñi'ya laca si na cua ndye chalyuu ji'ī mā, jua'a ngua mā xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'ī mā lo'o ycu'i' Ndyosi, cha' ná ndaquiya' mā tsiya' ti ji'ī cha' nu nhcui' ycu'i' Ndyosi. ² Nu ngua tyempo bi', ndya'a tsa mā ndu'ni mā cua ña'a ca cha' cuxi nu ndu'ni ñatī chalyuu; ndaquiya' tsa mā ji'ī nu xña'a nu laca loo ji'ī lcaa cui'ī cuxi nu ndya'a nde chalyuu, la cui' nu cuxi bi' laca nu ndatsaa ji'ī ñatī chalyuu cha' ná taquiya' ngu' ji'ī ycu'i' Ndyosi. ³ Ca ta'a na ni, chañi cha' ñi'ya nu ndaquiya' ngu' bi' ji'ī nu cuxi, jua'a ngua'ni na tya tsubi' la; ngua'ni na cua ña'a ca cha' cuxi nu ndijña ti' cresiya ji'na. Na laca nu ngua ti' ycu'i' ca na cha' cua'ni na, ngua'ni na ji'ī li'; cua ña'a ca cha' cuxi nu ngua'ya hiquee ti na, ngua'ni na cha' bi'. Bi' cha' ndyanu cha' xcube' ycu'i' Ndyosi ji'na, cha' ñasi' tsa Ni xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni na lo'o

Ni; stu'ba ti xcube! Ni ji'na lo'o cua ña'a ca ñati chalyuu li'.

⁴Pana ndyi'ya tsa ycu' Ndyosi cha' clyu ti' ji'na, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na; ⁵bi' cha' nda ycu' Ndyosi chalyuu ji'na chaca quiya', xqui'ya cha' cua ndyu'ú Cristo chaca quiya'. Cua ndye chalyuu ji'na ngua ti' na nquicha', xqui'ya cha' ná ndaquiya' na ji'i cha' na nchcui' ycu' Ndyosi; pana xqui'ya cha' xcu' tya'na tsa ti' Ni ña'a Ni ji'na, bi' cha' cua ngulaá na ji'i nu cuxi, cha' cua ngüitiyí Ni qui'ya nu ntsu'u ji'na. ⁶Cua chcuna' ti cresiya ji'na nquicha', lo'o li' cua ngua'ni lyaá Ni ji'na, cha' cua ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Jesús. Ñi'ya lo'o nda Ni xtyi'í ñaa ne' cresiya ji'i Jesucristo chaca quiya', cha' tyu'ú yu nu lo'o ngujuii yu, jua'a ngua'ni Ni lo'o na, cha' clyaá na ji'i nu cuxi. Cua nti' Ni cha' caca stu'ba cha' ji'na lo'o Jesús, masi chalyuu juani, masi ca chaca chalyuu tso'o la nde cua ca su laca ycu' Ni loo. ⁷Sca ti quiya' ngua'ni Ni lcaa cha' bi', cha' ca cuayá' ti' lcaa ñati nu caa chalyuu nde loo la cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ñati chalyuu. Xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee Jesucristo ña'a Ni ji'na, bi' cha' ca cuayá' ti' na cha' ná ntsu'u su tye cha' ndu'ni tso'o ycu' Ndyosi lo'o na; ⁸na cua ngulaá na ji'i nu cuxi, xqui'ya cha' jua'a ti ndu'ni Ni cha' tso'o lo'o na lo'o ngusñi na cha' ji'i Cristo. Ni si'í sca cña nu ngua'ni ycu' ca na laca bi', sca cha' tso'o nu ngua'ni ycu' Ndyosi cuentya ji'na jua'a ti laca bi'. ⁹Ná caca chcui' tyucuaa ti' ma lo'o xa' ñati lacua, cha' si'í cu'ma nu ngua'ni cha' tlyu bi', cha' jua'a ndyaca ji'i ma juani. ¹⁰Na cua ngüiñá Ni ji'i ca ta'a na, cua ngua'ni stu'ba Ni cha' ji'na lo'o Jesucristo; juani cua nti' Ni cha' xcu' cha' tso'o ti cua'ni na lo'o ndi'i na chalyuu, cha' cua laca nda Ni cña tso'o nu taca cua'ni sa scaa na nde chalyuu.

Ngua'ni Jesús cha' sca ti ñati laca na

¹¹Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, tyi'u ti' ma ñi'ya ngua ji'i ma tya tsubi' la; xa' lo ñati laca ma tyempo bi', xa' quichi' tyijyu' la ngula ma, ná stu'ba tsiya' ti cha' ji'i ma lo'o ngu' judío tya'a na' nu ngua li'. Ndu'ni ngu' judío ji'i ma cha' laca ma ñati nu ná ngulacua Ni ji'i; pana ycu' ngu' judío ni, cua ngulacua Ni ji'i ngu', nacui' ngu'. Nu ngulacua ngu' bi' ni, bi' laca sca cuayá' su nsi'yu ngu' judío quiji' ngu' qui'yu sñi' ngu'. ¹²Ñati nu ndi'i xa' chalyuu laca cu'ma, bi' cha' ná stu'ba cha' ji'i ma lo'o ngu' judío, nu ngu' nu cua ngusubi ycu' Ndyosi ji'i nu ngua sa'ni, cha' caca ngu' bi' ñati ji'i Ni. Ni sca quiya' sa'ni la ná nda Ni cha' lo'o cu'ma ngu' xa' tsu'; ná ntsu'u cha' tso'o nu caca ji'i ma nde loo la, cha' ná jlo ti' ma ni sca cha' ji'i ycu' Ndyosi tsiya' ti chalyuu bi' ca su ndi'i ma. Ná ntsu'u cha' ji'i cu'ma lo'o Cristo tsiya' ti nu ngua tsubi'.

¹³Pana juani xa' ña'a cha' ndyaca ji'i ma, tya lo'o ngua stu'ba cha' ji'i ma lo'o Jesucristo. Nu ngua sa'ni la, ná nslo ma ji'i ycu' Ndyosi tsiya' ti; tyijyu' tsa ntucua ycu' Ndyosi ca su ndi'i ma, ngua ti' ma. Pana juani cacua tsa ntucua ycu' Ndyosi ji'i ma; cua nguije Ni ji'i ma, xqui'ya cha' ngujuii nu Cristo bi' lo crusi. ¹⁴Cristo laca nu ngua'ni cha' ngua ti cha' ji'na lo'o ycu' Ndyosi, lo'o jua'a ngua'ni Cristo cha' nguaala' cha' ji'i ngu' judío tya'a na' lo'o ngu' xa' tsu' tya'a ma; bi' cha' juani cua ndyaca na sca ti ñati. Sa'ni la cua ntsu'u sca cha' nu ndaca'a ji'na; ndatsaa tsa cha' bi' ji'na cha' ná cua'ni tya'a ngu' judío tya'a na' lo'o xa' ñati tsiya' ti, cha' ná nchca tyaala' cha' ji'i ya lo'o ngu' xa' tsu'. ¹⁵La cui' cha' cusu' nu jlya tsa ti' nu ngu' judío tya'a na' ji'i, bi' laca nu ñiilo'lo ji'i ya cha' ná ca ti cha', cha' ntsu'u tsa su ndatsaa cha' bi' ji'i ya. Pana cua ngua'ni tye Jesús ji'i

cha' cusu' bi', nu lo'o ngujuii yu lo crusi; bi' cha' tyucuaa lo ñati na, cua ndyaca na chaca tya ñati juani, xqui'ya cha' cua ngua stu'ba cha' ji'na lo'o ycu' Ndyosi. Lo'o jua'a ndu'ni Ni cha' caja ñi'ya caca tyi'i ti ti na lo'o Ni, jua'a lo'o tya'a ñati na. ¹⁶Lo'o jua'a ngua cha' ngua'ni tye Cristo ji'i cha' cusuu nu ntsu'u ji'i ya lo'o cu'ma ngu' xa' tsu', nu lo'o ngujuii yu lo crusi; juani ngua ti cha' ji'i tyucuaa lo ñati na lo'o ycu' Ndyosi xqui'ya Cristo, cha' ngua'ni Cristo cha' ndyaca na sca ti ñati.

¹⁷Cua ñaa Cristo ni, nda yu sca cuii nu tso'o tsa lo'o ngu' tya'a na, cha' ti ti tyi'i na lo'o ycu' Ndyosi, jua'a lo'o tya'a ñati na; cua nchcui' Cristo lo'o cu'ma ngu' nu ndi'i tyijyu', lo'o jua'a cua nchcui' yu lo'o ngu' judío tya'a na' nu ndi'i cacua ti. ¹⁸Lo'o juani ná ndu'ni cha' masi ngu' judío laca ya, masi xa' ñati laca ma, sca ti lo ñati laca na lo'o leaa tya'a na xqui'ya Cristo, sca ti Xtyi'i ycu' Ndyosi ndu'ni cha' tyuloo na ji'i Ni; ¹⁹bi' cha' juani nga'aa tyijyu' ycu' Ndyosi ji'i cu'ma. Cuentya ji'i ycu' Ndyosi ni, ná laca ma ñi'ya si laca ma ngu' xta nu ndi'i sca chalyuu tyijyu' nu si'i quichi tyi ma; leaa chacuayá' nu ntsu'u ji'i ycu' Ni cua nda ycu' Ndyosi ji'i ma juani, cha' laca ma ñati ji'i Ni. Stu'ba ntsu'u cha' ji'i ma lo'o leaa ñati nu ngusñi cha' ji'i ycu' Ndyosi xa' quichi, bi' cha' laca ma ñi'ya nti' si stu'ba ti ndi'i ma lo'o ycu' Ndyosi. ²⁰⁻²¹Lcaa cu'ma nu ngusñi ma cha' ji'i Cristo, cua laca ma tya'a na; sca ti Cristo laca nu ndulo tsa cha' ji'i cuentya ji'na. Xqui'ya Cristo, bi' cha' cua ndyanu tso'o cha' ji'i ma lo'o ycu' Ndyosi; xqui'ya Cristo, bi' cha' cua ngujuii cña nu cua'ni scaa ma, cha' caca ma cña ji'i Ni, cha' cua ngua stu'ba cha' ji'i ma lo'o Ni. Ñi'ya nti' sca ni'i nu tso'o tsa ndya', jua'a nti' ma. Tachaa tsa ntsu'u quiya' ni'i bi', cha' ntsu'u sca quee tlyu nu cui'ya ji'i, nu ta juersa ji'i ni'i bi'; chu' bi' lijya ndya' ña'a

tsaca ni'i li'. Nu ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús tya clyo, lo'o jua'a jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycu' Ndyosi nchcui' Ni lo'o ñati nu ngua sa'ni la, ngu' bi' laca nu ngusta suu cha', cha' ngusñi ma cha' ji'i ycu' Ndyosi; pana sca ti Cristo laca nu ndulo la cha' ji'i cuentya ji'i ma. ²²Cua ngua stu'ba cha' ji'i ma lo'o Cristo; bi' cha' juani lo'o cu'ma, lo'o leaa xa' ñati nu ngusñi cha' ji'i ycu' Ndyosi, stu'ba ti taca ca stu'ba cha' ji'i ma lo'o ycu' Ndyosi. Lo'o li' taca tyi'i ycu' Ndyosi lo'o ma, xqui'ya Xtyi'i ycu' Ni nu cua nda Ni ji'i ma.

Tyijyu' ndya'a Pablo, cha' nchcui' yu cha' ji'i Cristo lo'o ngu' xa' tsu'

3 Xqui'ya cha' nu cua nchcui' ca na', bi' cha' nchcui' tsa na' lo'o Cristo cuentya ji'i cu'ma. La cui' Pablo laca na'; ntsu'u na' ne' chcuá juani xqui'ya cha' cua nchcui' na' cha' ji'i Jesucristo lo'o ñati, cha' nguxtyucua na' ji'i cu'ma nu si'i ngu' judío laca ma. ²Cua ngua cuayá' ti' ma cha' ycu' Ndyosi laca nu nda cña bi' 'na, cha' xtyucua na' ji'i ma, xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na. ³Cua ndacha' Ni jna' ñi'ya nu nti' Ni cua'ni Ni nde chalyuu. Masi ná ndacha' Ni ji'i ñati sa'ni la ñi'ya cua'ni Ni nde chalyuu, hasta juani ndacha' Ni cha' bi' jna', la cui' ti cha' nu cua nscua tya sa'ni nu caca tyempo juani; cua laca nscua na' xi' cha' bi' lo quityi re nu cua caa ti slo cu'ma. ⁴Lo'o chcu' ma lo quityi re, li' caca cuayá' ti' ma cha' nu nda na' lo'o ma cuentya ji'i cña nu nti' Cristo cua'ni nde chalyuu; ⁵ni sca ñati ná ngujui ñi'ya caca cuayá' ti' ngu' cha' bi' tyempo nu cua nteje tacui. Pana juani xqui'ya Xtyi'i ycu' Ni cua ngulu'u Ni cha' bi' ji'i ngu' nu laca cña ji'i ycu' Ndyosi, nu ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús tya clyo bi'. La cui' jua'a ngulu'u Ni cha' bi' ji'i ngu' nu tya nda la cha' ji'i ycu' Ndyosi lo'o ñati juani. ⁶Bilya cuna ñati chalyuu cha' nu

ndacha' Ni 'na. Pana ndi'ya ndyu'u cha' bi': Ngu' nu si'i ngu' judío laca ngu' ni, caca ngu' bi' la cui' ñi'ya laca ngu' judío nu ntsu'u cha' ji'i lo'o ycu'i Ndyosi, nu lo'o ca cuayá' ti' ngu' cha' ji'i Cristo; si xñi ngu' bi' cha' ji'i Jesucristo, lo'o ngu' bi' caca tso'o cresiya ji'i ngu' cuentya ji'i ycu'i Ndyosi li'. Caca stu'ba cha' ji'i tyucuaa lo ngu' li', cha' tsa tlyu ti tya'a ngusñi ngu' cha' ji'i Cristo caca ngu'. Lo'o ji'i ngu' nu si'i ngu' judío laca ngu' bi', tyacua lcaa cha' nu cua nacui Ni cha' tyacua ji'i ngu' xqui'ya Jesucristo.

⁷ Cua nda ycu'i Ndyosi cña bi' jna' cha' tsa'a chcu'i na' lo'o ñati, masi tyijyu' ntsu'u ngu', xqui'ya cha' tso'o ti nti' ycu'i Ndyosi ña'a Ni 'na. Tlyu tsa cña ngua'ni Ni lo'o na' cha' caca na' cña bi'. ⁸ Ná tso'o la na' tsiya' ti que cua ña'a ca ñati nu ngusñi cha' ji'i ycu'i Ndyosi, tso'o la ngu' bi' que na'; pana nda Ni chacuayá' cha' tsa'a slo ñati nu ndi'i xa' tsu'. Tso'o tsa cña nda Ni 'na, cha' cacha' na' cha' tso'o bi' ji'i ngu', masi tya lyiji tsa cha' tye ca cuayá' ti' ycu'i na' lcaa cha' tso'o nu ndu'ni Cristo lo'o ñati. ⁹ Cua nchcu'i Ni lo'o na' lacua. Ycu'i Ndyosi nu ngüiñá Ni lcaa na nu ntsu'u chalyuu, nti' Ni cha' culu'u na' cha' bi' ji'i lcaa ñati, cha' li' caca cuayá' ti' ngu' ñi'ya laca cña nu nti' Ni cha' cua'ni ngu'. Nu ngua tya sa'ni la, bilya cuna ñati cha' nu ngua ti' ycu'i Ndyosi cua'ni Ni xqui'ya Cristo; ¹⁰ pana juani caca cuayá' ti' lcaa cui'i nu laca loo nde cua, nu lo'o ña'a cui'i bi' ji'i ñati chalyuu nu tsa tlyu ti ndyu'ni tlyu ji'i Cristo. Lo'o jua'a cui'i nu ngua ti' tyijlloo ji'i ycu'i Ndyosi sa'ni la ni, caca cuayá' ti' cui'i bi' cha' nchca la ji'i ycu'i Ndyosi que cua ña'a ca na nu ngüiñá ycu'i Ni. ¹¹ Ngua'ni Ni cha' tlyu bi', nu lo'o nda Ni ji'i Jesucristo nu Xu'na na ñaa chalyuu, ñi'ya nu ngua ti' Ni cua'ni Ni tya lo'o bilya tya' chalyuu. ¹² Lo'o juani cua ntsu'u chacuayá' ji'na cha' tyu'u cha' ji'na lo'o ycu'i Ndyosi xqui'ya la cui' Je-

sucristo bi'; tyucui tyiquee na taca chcu'i na lo'o ycu'i Ndyosi xqui'ya cha' ngusñi na cha' ji'i Jesucristo Sñi' ycu'i Ni. Lo'o jua'a nga'aa ntsu'u cha' cutsii na lo'o chcu'i na lo'o ycu'i Ndyosi. ¹³ Bi' cha' juani chcu'i na' lo'o ma cha' ná ca taja ti' ma, cha' ná tya'achu' ma ji'i ycu'i Ndyosi, masi nchcube' na' xi ca su ndi'i na' re cuentya ji'i cu'ma; sca cha' tso'o cuentya ji'i cu'ma laca cha' bi'.

Ntsu'u tsa tyiquee Cristo ña'a yu ji'i ñati

¹⁴ Ndyu sti' na' lo'o nchcu'i na' lo'o ycu'i Ndyosi Sti Jesucristo nu Xu'na na lacua. ¹⁵ Lcaa na lo'o tya'a na ndyu'u tsa na ji'i ycu'i Ndyosi ni, cha' ngüiñá Ni lcaa lo ñati, masi nde cua, masi nde loyuu chalyuu. Lo'o jua'a nda Ni xtañi lcaa na. ¹⁶ Juani chcu'i na' lo'o ycu'i Ndyosi Sti na cuentya ji'i cu'ma; quiña'a tsa cha' tso'o ntsu'u ji'i Ni, bi' cha' taca xtyucua Ni ji'i ma. Ndiñña na' ji'i Ni cha' ta Ni juersa nu tyanu ne' cresiya ji'i ma, cha' caca tlyu tyiquee ma nu lo'o ta Ni Xtyi'i ycu'i Ni cha' tyi'i bi' lo'o ma; ¹⁷ ndiñña na' ji'i Ni cha' ca cuayá' ti' ma cha' ngua'ni Ni cha' cua ndyanu Xtyi'i ycu'i Jesús ne' cresiya ji'i ma, nu lo'o ngusñi tso'o ma cha' ji'i ycu'i Ndyosi; ndiñña na' ji'i Ni cha' tsa cu' ti tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma, xqui'ya cha' tso'o tsa ngusñi suu cha' bi' ne' cresiya ji'i ma; ¹⁸ ndiñña na' ji'i Ni cha' taca ca cuayá' ti' ma ñi'ya nu ndu'ni ycu'i Cristo lo'o na, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na. Nu ntsu'u tyiquee Cristo ña'a Ni ji'i ñati ni, jyacua Ni ji'i cua ña'a ca ñati, ta Ni cha' bi' lo'o ngu', masi ñati tlyu laca ngu', masi laca ngu' ñati jua'a ti. ¹⁹ Bi' cha' nti' tsa na' cha' ca cuayá' tso'o ti' ma cha' ntsu'u tsa tyiquee Cristo ña'a Ni ji'na, masi sca cha' tlyu tsa nu ná nchca ca cuayá' tso'o ti' na ji'i laca cha' bi'. Lo'o jua'a nti' na' cha'

tyi'í ycuí' Ndyosi lo'o lcaa ma, cha' ná tyu'u tyiquee ma jí'í xa' la cha' tsiya' ti.

²⁰Tso'o lacua. Chcuí' na cha' tlyu tsa laca ycuí' Ndyosi. Nchca tsa jí'í Ni, hasta nde loo la ndu'ni Ni cuentya jí'í lcaa cha' nu ndijña na jí'í Ni; ná nchca ca cuayá' ti' na ñi'ya ndu'ni Ni lcaa cha' bi'. La cui' ycuí' Ndyosi ndu'ni cña laja na, hasta nde ne' cresiya jí'na, cha' cua'ni Ni cña nu nti' Ni cua'ni Ni lo'o na. ²¹Cua'ni tlyu na jí'í ycuí' Ndyosi, lcaa na nu tsa tlyu ti ndyu'ni tlyu na jí'í Ni; la cui' ti tlyu tsa laca Ni cuentya jí'í Jesucristo. Jua'a caca jí'í Ni tyucui tyempo nde chalyuu, la cui' ti ná ntsu'u tsá nu tye cha' jí'í Ni tsiya' ti. Jua'a caca cha' tu'ni.

Sca ti cha' ntsu'u jí'í ca ta'a na nu cua ngusñi na cha' jí'í Cristo

4 Preso laca na' juani xqui'ya cha' nda na' cha' jí'í nu Xu'na na lo'o ñati. Pana nchcuí' na' lo'o ma cha' tso'o ti cua'ni ma lo'o xa' ñati; ñi'ya nu nchcuí' cha' jí'í ycuí' Ndyosi nu ngua tsa'a ma tya lo'o ngusubi Ni jí'í ma tya clyo, la cui' jua'a cua'ni ma lo'o xa' ñati. ²Ná cua'ni tyucuaa ti' ma lo'o tya'a ñati ma, tso'o ti chcuí' ma lo'o lcaa ngu', talo tyiquee ma jí'í ngu'; jua'a xtyucua ma jí'í ngu' cha' ca cuayá' ti' xa' ñati cha' chañi cha' ntsu'u tyiquee ma ña'a ma jí'í tya'a ñati ma. ³Cua'ni cña ti' ma lacua, lo'o jua'a xtyucua Xtyi'i ycuí' Ndyosi jí'í ma, cha' sca ti cha' taca tyu'u tyiquee ma lo'o ngu' tya'a ntsu'u cha' jí'í ma lo'o Cristo lcaa tsá. Lo'o jua'a cua'ni stu'ba cha' jí'í ma lo'o tya'a ma cha' taca tyi'í tso'o ti ma lo'o ngu'. ⁴Lcaa na nu ngusñi na cha' jí'í Cristo, sca ti ñati laca na, sca ti Xtyi'i ycuí' Ndyosi ndi'í lo'o na; ndu' ti' na cha' stu'ba ti tyacua cha' jí'na chalyuu ca nde loo la, bi' cha' cua ngusubi Ni jí'na. ⁵Sca ti Xu'na na ntsu'u jí'í ca ta'a na, sca ti cha' jlyu ti' na cuentya jí'í Cristo, sca ti cuayá' ntyucuatya na cuentya jí'í Cristo, ⁶cha' sca ti ycuí' Ndyosi ntsu'u; la cui'

Sti lcaa na laca bi', lo'o jua'a la cui' bi' laca loo jí'í lcaa na. Ndu'ni Ni cña laja lcaa ñati nu cua ngusñi cha' jí'í Ni, lo'o jua'a ndi'í Ni lo'o lcaa ñati jí'í Ni.

⁷Pana cua nda Ni sca cña cha' cua'ni scaa na cuentya jí'í Ni; tsa ña'a juersa nu nda Cristo jí'í scaa na, jua'a taca cua'ni na cña bi'. ⁸Ndi'ya nscua lo quityi cusu' bi':

Nu lo'o ngutu'u Ni ndyacuí' Ni ndyaa Ni nde cua, ndyalo'o Ni jí'í quina'a tsa ñati nu ngua preso nde chalyuu.

Lo'o li' nda tsa Ni tyuu lo cha' tso'o jí'í ñati chalyuu nu ngusñi cha' jí'í Ni.

Jua'a nscua lo quityi bi'.

⁹¿Ni cha' laca nacuí' quityi cha' cua ndyaa Ni nde cua? Na cua ngua'ya ti'í Ni clyo, ñaa Ni loyuu chalyuu ca su ndi'í ñati cuxi tya'a na. ¹⁰La cui' Jesús nu ngua'ya nde loyuu ni, bi' laca nu ndyacuí' ndyaa ca su tlyu la, ca su ntucua ycuí' Ni ca nde cua. Lo'o juani cua ntsu'u Xtyi'i ycuí' Jesús tyucui ña'a loyuu chalyuu, lo'o jua'a ntsu'u Xtyi'i ycuí' Jesús lcaa se'í nde cua. ¹¹Xqui'ya cha' tyuu lo cha' tso'o nda Jesús lo'o ñati chalyuu, bi' cha' taca cua'ni ñati cña nu nda Ni jí'í ngu' cha' cua'ni ngu': clyo cua ngua'alo Cristo cña jí'í la cui' ñati nu ngua tsa'a jí'í yu; lo'o jua'a cua nda Ni cña jí'í ngu' cha' caca chcuí' ngu' na laca nu cua cua'ni ti ycuí' Ndyosi chalyuu; lo'o xa' la ñati jí'í Ni ntsu'u cña jí'í cha' cacha' liñi jí'í ñati ñi'ya caca clyaá ngu' jí'í nu cuxi; lo'o jua'a ngua'alo Ni cña jí'í ñati nu caca loo jí'í tya'a, cha' caca ngu' bi' mstru, cha' culu'u ngu' bi' cha' jí'í ycuí' Ndyosi jí'í tya'a ngu'. ¹²Jua'a ndu'ni cho'o Ni jí'na, ñati nu ntsu'u cha' jí'í lo'o Ni, cha' taca cua'ni na cña jí'í Ni, cha' tachaa la tyanu cha' ne' cresiya jí'na nu tsa tlyu ti ngusñi na cha' jí'í Cristo. ¹³Lo'o jua'a lcaa na lo'o tya'a na, sca ti cuayá' taca xñi na cha' jí'í Cristo, sca ti cuayá' taca tyuloo na jí'í Jesús nu sca ti Sñi' ycuí' Ndyosi. Li' caca na ñati tyucui tyiquee,

taca caca na ñi'ya nu nti' Cristo cha' caca na. ¹⁴ Li' nga'aa cua'ni na ñi'ya ndu'ni nu sube nu lu'ba ti ncha'a cña ji'i, cha' nu ndijya ngu'; ni ná ta na chacuayá' cojolaqui ngu' ji'na xa' tyucui, nu lo'o chcu' ngu' lo'o na cua ña'a ca cha' nu bilya cuna na ji'i. Ntsu'u tsa cha' cuiñi nu nda ñati nu tajua' tsa nchcu' lo'o na, ñati nu nti' tsa cha' tsalo'o ji'na nde tyucui cuxi. ¹⁵ Pana xa' ña'a cua'ni na. Chcu' na lo'o ngu' ji'i lcaa cha' liñi nu ntsu'u ji'i ycu' Ndyosi; culu'u na ji'i ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'i lcaa tya'a ñati na, cha' nga'a cha' xñi tso'o na lcaa cha' ji'i Cristo cha' caca stu'ba cha' ji'na lo'o ycu' Ni. Nu Cristo bi' ni, la cui' bi' laca loo ji'i lcaa tya'a na nu tsa tlyu ti ngusñi na cha' ji'i Ni; ¹⁶ xqui'ya Cristo, bi' cha' ndyaca na sca ti ñati cuentya ji'i ycu' Ndyosi. Ntsu'u cña cha' cua'ni sa scaa na lo'o tya'a na; nga'a cha' cua'a na ji'i tya'a na cha' ná xñi na tyucui cuxi, cha' jua'a stu'ba ti ntsu'u tyiquee na lo'o tya'a na. Si tso'o ti ndi'i na lo'o tya'a na, li' tsa tlyu ti xtyucua na ji'i tya'a na, cha' tachaa la tyanu cha' ji'i Jesús ne' cre-siya ji'i scaa na, xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'i tya'a na.

Chalyuu cucui nu ngujui ji'na xqui'ya Cristo

¹⁷ Chacuayá' ji'i ycu' nu Xu'na na chcu' na' xi lo'o cu'ma juani: Nti' tsa na' culo na' cña ji'i cu'ma cha' nga'aa cua'ni ma ñi'ya nu ndu'ni ngu' nu ná nslo ji'i ycu' Ndyosi tsiya' ti; cua ña'a ca cha' cuxi nu nda'ya hique ngu', xcu' jua'a ndu'ni ngu' bi' chalyuu. Sca cha' tonto tsa ndu'ni ngu' bi', ¹⁸ talya tsiya' ti chalyuu nu ntsu'u ji'i ngu' bi'; bi' cha' ná nchca ca cuayá' ti' ngu' tsiya' ti. Ná ntsu'u cha' ji'i ngu' bi' lo'o chalyuu cucui nu cua nda ycu' Ndyosi ji'na cha' tyi'i tso'o ti na, xqui'ya cha' ná jlo ti' ngu' bi' tsiya' ti, cha' ná ntaja'a ngu' bi' xñi tyiquee ngu' sca cha' liñi. ¹⁹ Nga'aa nchca

ca tyuju'u ti' ngu' bi', bi' cha' quiña'a la cha' cuxi ndyu'ni ngu', ña'a cuayá' nda ngu' chacuayá' ji'i cua ña'a ca cha' cuxi cha' caca bi' loo ji'i ngu'. Ná tucui caca cua'a ji'i ngu' bi' lo'o ndu'ni ngu' cua ña'a ca cha' suba' lo'o tya'a ngu'. ²⁰ Pana nu cu'ma ni, si'i na ngua tsa'a ma ji'i Cristo cha' cua'ni ma cha' cuxi bi'. ²¹ Chañi cha' cua ndyuna ma cha' ji'i Cristo, cua ngua tsa'a tso'o ma cha' liñi ji'i Jesús nu ngulu'u ngu' ji'i ma; ²² bi' cha' cua'ni tye ma ji'i cha' cuxi nu ngua'ni ma tya sa'ni la. Quiña'a tsa cha' ndatsaa cha' cuxi bi' ji'i ma nu ngua li', ndacui tsa ti' ma ji'i cha' cuxi bi', ña'a cuayá' nu chcuna' tsiya' ti chalyuu ji'i ma xqui'ya cha' cuxi bi'. ²³ Juani nga'a cha' cua'ni cucui ma ji'i lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ma, jua'a lcaa cha' nu ca'ya hique ma; ²⁴ nga'a cha' xñi tso'o ma cha' ji'i ycu' Ndyosi cha' xa' ña'a cua'ni ma su ndi'i ma chalyuu, cha' taca cua'ni ma ñi'ya nu nti' ycu' Ndyosi cha' cua'ni ma. Bi' cha' xcu' cha' tso'o cua'ni ma chalyuu, xcu' cha' lubii cua'ni ma, si chañi cha' laca ma ñati ji'i ycu' Ndyosi.

²⁵ Juani nga'aa chcu' ma cha' cuiñi lo'o tya'a ñati ma lacua; xcu' cha' liñi chcu' scaa ma lo'o tya'a ma, cha' sca ti ñati laca na, sca ti cha' ntsu'u ji'na lo'o tya'a na.

²⁶ Lo'o ntsu'u quiya' ñasi' ma xi, cui'ya ma cuentya cha' ná tyanu qui'ya ji'i ma li'; ná tso'o si caca ñasi' ti' ma tyucui tsa, tsa tyeje tacui ti cha' cua'ni ma ji'i. ²⁷ Ná ta ma tyempo tsiya' ti ji'i nu xña'a cha' caca bi' loo ji'i ma.

²⁸ Cu'ma nu nguaana ma na nu ntsu'u ji'i ñati tya tsubi' la, nga'a cha' xtyanu ma cña bi' ji'i ma, clyana ma cña tso'o la nu cua'ni ycu' ma; tso'o la si cua'ni ma cña lo'o ya' ycu' ma, cha' jua'a caja xi ñi'ya nu xtyucua ma ji'i tya'a ma nu lyiji tsa ji'i.

²⁹ Ná chcu' ma cha' ti' lo'o tya'a ñati ma; clyana ma cha' tso'o nu chcu' ma

lo'o tya'a mā; clyana mā ñi'ya nu caca xtyucua mā ji'i ngu' cha' tyatí la ti' ngu' ji'i ycuí' Ndyosi, cha' tyanu sca cha' tso'o ne' cresiya ji'i ngu' nu lo'o cuna ngu' cha' nu chcuí' mā. ³⁰Ná cua'ni mā cha' ca xñi'i ti' Xtyi'i ycuí' Ndyosi; nu Xtyi'i ycuí' Ndyosi ni, ñi'ya laca si cua ngusta Ni cuayá' nu ji'i ycuí' ca Ni hichu' na, cha' laca na ñati' ji'i Ni, jua'a laca bi'. Tyanu bi' lo'o na ña'a cuayá' nu tye chalyuu ji'na, ña'a cuayá' nu tyalaa tsá nu cua'ni lyaá Ni ji'na.

³¹Cua'ni tye mā ji'i lcaa cha' su chii nti' mā ña'a mā ji'i tya'a ñati' mā lacua; jua'a cha' liye' ti' mā, jua'a cha' ñasi' ti' mā, cua'ni tye mā ji'i lcaa cha' bi'. Nga'aa xi'ya cui' mā cha' suba' ji'i tya'a mā, nga'aa chcuí' mā cuentyu ji'i tya'a mā, nga'aa ntsu'u cha' chcuí' cuxi mā ji'i tya'a mā tsiya' ti. ³²Xa' ña'a cua'ni mā juani. Xcuí' tso'o ti cua'ni mā lo'o tya'a ñati' mā, tyu'u tsa cha' clyu ti' ji'i mā lo'o tya'a mā; cua'ni clyu ti' mā ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', cha' jua'a cua ngua'ni clyu ti' ycuí' Ndyosi ji'na xqui'ya Cristo.

**Nga'a cha' cua'ni na cha'
tso'o lo'o ndi'i na chalyuu, si
laca na sñi' ycuí' Ndyosi**

5 Ntsu'u tsa tyiquee ycuí' Ndyosi ña'a Ni ji'i mā, xqui'ya cha' laca mā sñi' ycuí' Ni; bi' cha' cua'ni mā cha' caca mā ñi'ya nu laca ycuí' Ndyosi tsiya' ti. ²Tso'o ti tyu'u tyiquee mā ña'a mā ji'i ñati', cha' la cui' jua'a ntsu'u tsa tyiquee Cristo ña'a Ni ji'na. Nu lo'o ñaa Jesús chalyuu ni, cua ntaja'a Jesús nda yu tyucui ña'a ycuí' ca yu cha' caca sca msta ji'i ycuí' Ndyosi cuentya ji'na. Tso'o tsa ngua ti' ycuí' Ndyosi li'.

³Nu juani cha' laca mā ñati' ji'i ycuí' Ndyosi, ná tso'o si xcuí' cha' ji'i nu cuna'a ntsu'u tyiquee mā; ná cua'ni mā cha' suba' lo'o ñati', ni ná chcuí' mā tsiya' ti ji'i lcaa cha' bi' lo'o tya'a ñati' mā;

ná tyacui ti' mā ji'i cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ñati'. ⁴Nga'aa ntsu'u cha' tyu'u cha' suba' tu'ba mā. La cui' ti ná chcuí' mā cha' tonto, ná chcuí' mā sca cha' nguna' ti lo'o tya'a ñati' mā. Tso'o la si tya mā xly'a'be ji'i ycuí' Ndyosi. ⁵Sca cha' chañi tsa laca re: Ñati' nu jua'a xcuí' cha' cuxi ndu'ni ni, ná caja chacuayá' tyaa ngu' bi' ca su ntucua ycuí' Ndyosi lo'o Cristo ca tiya' la, nu lo'o caca Ni loo; ñati' nu xcuí' cha' ji'i nu cuna'a ntsu'u tyiquee ngu', ñati' nu ndu'ni suba', ñati' nu ndacui ti', ná caja chacuayá' tyaa ngu' bi' ca su ntucua Ni. Nu ndacui ti' na ji'i sca cha' ni, laca cha' ntsu'u tsa tyiquee na ji'i cha' bi', ñi'ya lo'o ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i sca jo'ó. ⁶Ná ta mā chacuayá' cha' ñilo'o ngu' ji'i mā lo'o sca cha' tonto ti. Xqui'ya cha' cuxi bi' ñasi' tsa ycuí' Ndyosi ji'i ñati' chalyuu nu ná ndaquiya' ji'i cha' nu nchcuí' Ni; xcube' tsa Ni ji'i ngu' bi' lo'o tye chalyuu. ⁷Bi' cha' nchcuí' na' lo'o mā, cha' ná tyu'u cha' ji'i mā lo'o ñati' nu ndu'ni jua'a.

⁸Nu ngua sa'ni la, talya tsiya' ti chalyuu ji'i mā; pana juani cua ngua xee chalyuu ji'i mā, tya lo'o ngusñi mā cha' ji'i ycuí' nu Xu'na na. Ñi'ya ndu'ni ñati' nu cua ntsu'u lo xee ji'i Cristo, jua'a nga'a cha' cua'ni mā su ndi'i mā chalyuu juani. ⁹Na cua ntsu'u nu xee lubii ji'i ycuí' Ndyosi ne' cresiya ji'i mā, bi' laca nu ndu'ni lo'o mā cha' cua'ni mā cha' tso'o; ndu'ni bi' cha' tso'o ti tyu'u tyiquee mā ña'a mā ji'i xa' ñati', cha' xcuí' cha' liñi chcuí' mā. ¹⁰Clyana mā cua ña'a ca cha' tso'o nu nti' ycuí' nu Xu'na na cha' cua'ni mā, lo'o li' cua'ni cha'a mā cha' tso'o bi'. ¹¹Ná tyu'u cha' ji'i mā lo'o ñati' nu xcuí' cha' cuijya ti, nu xcuí' cha' tonto ti ndu'ni ngu', xqui'ya cha' talya chalyuu nu ntsu'u ji'i ngu'; ta mā sca cui' lo'o ngu' bi', cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' cuxi ti ndyu'ni ngu'. ¹²Pana ntsu'u cha' cuxi nu ndu'ni ngu' cuaana ti, nu tyuju'u tsa ti' na si chcuí' na ji'i

cha' bi'. ¹³ Nu lo'o quijeloo cha' ji' tya'a quichí tyi ngu' ñi'ya ngua cha' cuxi bi', li' ca cuayá' liñi ti' lcaa ngu' cua ña'a ca cha' cuxi nu ngua'ni ngu'. Liñi tsa sca cha' nu cua ndu'u lubii. ¹⁴ Bi' cha' ndi'ya nchcui' quityi cusu':

Quee ti' cu'ma, cha' ñi'ya laca si na laja' ma, si na ngujui ma, jua'a laca ma xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i ma.

Nga'aa tyu'u cha' ji'i ma lo'o cha' cuxi, cha' li' taca ta Cristo xee nu tyu'ú ne' cre-siya ji'i ma.

Jua'a nscua lo quityi.

¹⁵ Tso'o lacua, culacua tso'o ti' ma ñi'ya nu cua'ni ma laja lo'o ndi'i ma chalyuu; ná cua'ni ma ñi'ya nu ndu'ni ñati nu ná nduna tsiya' ti, cua'ni ma ñi'ya nu ndu'ni ñati nu ncyacua tso'o ti'. ¹⁶ Clyana ma cha' tso'o nu cua'ni ma laja lo'o ndi'i ma chalyuu, cha' ná tyu'u cha' ji'i ma lo'o cha' cuxi nu ndyu'ni xa' ñati tyempo juani; ¹⁷ ná caca ma tonto lacua, cua'ni cha'a ma lcaa ña'a cha' nu nti' ycu' nu Xu'na na cha' cua'ni ma chalyuu. ¹⁸ Ná ca cu'bi ma; ndu'ni ñu'u tsa nu xña'a ji'i ñati cha' chcuna' chalyuu ji'i ngu', xqui'ya cha' cu'bi ngu'. Xa' ña'a cua'ni ma, cha' xtyucua Xtyi'i ycu' Ndyosi ji'i ma lo'o cua ña'a ca cña nu cua'ni ma chalyuu. ¹⁹ Cula tu'ba ma lcaa lo jii ji'i ycu' Ndyosi nu lo'o tyu'u ti'i ma lo'o tya'a ma cha' cua'ni tlyu ma ji'i Ni, masi jii salmo nu nscua lo quityi tya sa'ni, masi cua ña'a ca jii nu nchcui' cha' ji'i ycu' Ndyosi nu ca'ya hique ma; tyucui tyiquee ma cua'ni tlyu ma ji'i ycu' Ndyosi lo'o jii bi'. ²⁰ Lo'o jua'a cua ña'a ca hora tso'o tya ma xlya'be ji'i ycu' Ndyosi Sti na chacuayá' ji'i Jesucristo nu Xu'na na; tya ma xlya'be ji'i Ni cuentya ji'i lcaa cha' nu ndyaca ji'i ma, masi tso'o cha' bi', masi ná tso'o cha' bi'.

Nu lo'o tyucuaa ngu' lo'o clyo'o ngu' ngusñi ngu' cha' ji'i ycu' Ndyosi

²¹ Taquiya' tso'o ma ji'i clyo'o ma xqui'ya ycu' Ndyosi.

²² Cu'ma ngu' cuna'a ni, taquiya' ma cha' nu nchcui' clyo'o ma ñi'ya lo'o ndaquiya' na cha' nu nchcui' ycu' nu Xu'na na. ²³ Loo laca sca nu qui'yu ji'i clyo'o yu. La cui' jua'a Cristo laca loo ji'i lcaa ñati nu tsa tlyu ti ndyu'ni tlyu ji'i ycu' Ni; Cristo laca nu ndaca'a ji'i lcaa ñati ji'i yu, cha' ná cua'ni ñu'u nu cuxi ji'i ngu' lo'o tya'a ngu'. ²⁴ Cu'ma ngu' cuna'a tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, nga'a cha' cua'ni chi ma loo clyo'o ma; tucua ma lcaa cña nu culo clyo'o ma ji'i ma, ñi'ya nu ndyaca lo'o lcaa ngu' tya'a ma nu tsa tlyu ti ndyu'ni tlyu ma ji'i Cristo, ntucua ma cña ji'i Cristo.

²⁵ Nu cu'ma ngu' qui'yu ni, tyu'u tso'o tyiquee ma ña'a ma ji'i clyo'o ma, cha' la cui' jua'a tso'o tsa ntsu'u tyiquee Cristo ña'a yu ji'i ñati ji'i yu nde chalyuu; bi' cha' ntaja'a yu ngua'a yu lo crusi xqui'ya ñati nu xñi cha' ji'i yu ca tiya' la. ²⁶ Ngujui yu cha' caja ñi'ya cua'ni lubii yu ji'i ñati nu xñi cha' ji'i yu; ngua ti' Jesús cha' cuna ngu' lcaa cha' ji'i ycu' yu, cha' taca cui'ty' Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', cha' ta Ni chalyuu cucui ji'i ngu'. Jua'a ngua'ni Ni cha' sca ti quiya' laca ngu' bi' ñati ji'i Ni. Lo'o li' taca tyucuatya ngu' ji'i ngu' bi' cuentya ji'i Jesús. ²⁷ Ngua ti' Cristo cha' tyi'i ñati ji'i yu ca slo ycu' Ndyosi lo'o tye chalyuu; tlyu tsa cha' tso'o caca nu lo'o tyi'i na ñati ji'i Ni ca slo Ni tsa tlyu ti, nu lo'o lubii tyiquee na, nu lo'o nga'aa ntsu'u qui'ya ji'na, nu ná lo'o yabe' ji'na, nu ná lo'o chaca cha' cuxi, cha' ná talo ycu' Ndyosi ña'a Ni ji'i ni sca cha' cuxi. ²⁸ Cu'ma ngu' qui'yu nu ntsu'u clyo'o ma ni, nga'a cha' cua'ni tyaca'a ma ji'i clyo'o ma, ñi'ya ndu'ni tyaca'a ma ji'i ycu' ca ma. Si tyaca'a clyo'o na ji'na, laca cha' ndu'ni na sca cha' tso'o

ji'ḷ ycu' ca na, ²⁹ cha' ni sca na, ni sca quiya' ná nchca cuxi tyiquee na ña'a na ji'ḷ ycu' ca na. Na ndacu tso'o na, na ña'asi' tso'o na ji'ḷ ycu' ca na; la cui' jua'a ndu'ni tyaca'a Cristo ji'ḷ ñati' ji'ḷ, ³⁰ cha' sca ti taju laca ca ta'a na cuentya ji'ḷ Cristo, cha' ntsu'u cña nu ndu'ni scaa na cuentya ji'ḷ Ni. ³¹ Ndi'ya laca cha' nu nscua lo quityi cusu': "Xtyanu sca nu qui'yu ji'ḷ sti yu ji'ḷ xtya'a yu su ndi'ḷ ngu', cha' tsa tyi'ḷ yu lo'o clyo'o yu; lo'o li' nu tyucuaa ngu' bi' caca ngu' sca ti ñati' tsiya' ti cuentya ji'ḷ ycu' Ndyosi", nacui' quityi bi'. ³² Tlyu tsa cha' nu nscua lo quityi cusu' bi'. Nti' na' cha' cuentya ji'ḷ Cristo nchcui' quityi bi', lo'o jua'a cuentya ji'ḷ ca ta'a na nu ndu'ni tlyu na ji'ḷ Ni tsa tlyu ti, bi' laca cha' nu nchcui' ycu' Ndyosi lo quityi bi'. ³³ Pana la cui' jua'a nchcui' quityi bi' cuentya ji'ḷ lcaa cu'ma, cha' cua'ni tyaca'a cu'ma ngu' qui'yu ma ji'ḷ clyo'o ma ñi'ya nu ndu'ni tyaca'a ma ji'ḷ ycu' ca ma. La cui' jua'a nga'a cha' cua'ni chi' ngu' cuna'a ma loo clyo'o ma.

6 Cu'ma ngu' cuañi' ni, tucua ma cña nu culo ngu' cusu' ji'ḷ ma, cha' cua nti' tsa ycu' Ndyosi nu Xu'na na cha' cua'ni ma jua'a. ² Sca cha' nu nda ycu' Ndyosi lo'o ñati' tya clyo, ndi'ya nscua cha' bi': "Cua'ni chi' ma loo sti ma, loo xtya'a ma". Lo'o li' nda ycu' Ndyosi chaca cha' lo'o na si cua'ni na jua'a: ³ "Cha' jua'a caca tso'o tyiquee ma; lo'o li' quiña'a yija talo ma tyi'ḷ ma chalyuu", nacui' ycu' Ndyosi.

⁴ Cu'ma nu laca ma sti nu sube ni, ná su'ba ñasi' ma ji'ḷ sñi' ma. Laja lo'o ndyuni cu'ú ma ji'ḷ sñi' ma, tya'ni ngu' xi si chañi cha' cuxi ndyuni ngu'; culu'u tso'o ma ji'ḷ ngu' cha' taca taquiya' ngu' cha' ji'ḷ ycu' nu Xu'na na.

⁵ Cu'ma ngu' msu nu ngüi'ya ñati' ji'ḷ ma cha' cua'ni ma cña ji'ḷ ngu' laja ti, cua'ni ma lcaa cña nu culo xu'na ma ji'ḷ ma nde loyuu chalyuu. Cube xi ti' ma

ñi'ya nu cua'ni ma cña ji'ḷ ngu', cha' tyu-cui tyiquee ma cua'ni ma cña bi'; cua'ni ma cña bi' ñi'ya laca si cña ji'ḷ Cristo laca cña nu ndyuni ma.

⁶ Cua'ni ma cña ji'ḷ ngu' lacua; si'ḷ na cua'ni ti ma jua'a cha' tyanu tso'o ma lo'o ngu', nu lo'o ndu' ti ngu' ndy'ya ngu' cuentya ji'ḷ ma si ndyuni ma cña. Tso'o la si tyi'u ti' ma cha' la cui' msu ji'ḷ Cristo laca ma, bi' cha' tyucui tyiquee ma cua'ni ma lcaa ña'a cña nu nti' ycu' Ndyosi cha' cua'ni na. ⁷ Tso'o ti cua'ni ma lcaa cña lacua, tyi'u ti' ma cha' cña ji'ḷ ycu' nu Xu'na na laca nu ndyuni ma, si'ḷ cña ji'ḷ ñati' chalyuu ti. ⁸ Ná ndu'ni cha' masi msu nu ngüi'ya ti ñati' laca ma, masi msu nu ndi'ḷ tso'o ti laca ma; cua jlo ti' na cha' ycu' nu Xu'na na tya cha' tso'o ji'ḷ lcaa ñati' nu ndu'ni cña tso'o cuentya ji'ḷ Ni.

⁹ Nu cu'ma ngu' xu'na msu bi' ni, la cui' jua'a nga'a cha' cña'asi' tso'o ma ji'ḷ msu ji'ḷ ma. Ná xcutsij ma ji'ḷ ngu', ni ná cua'ni tyaala ma lo'o ngu' bi'; tyi'u ti' ma cha' sca ti nu Xu'na na laca loo ji'ḷ cu'ma lo'o ji'ḷ ngu' bi', lo'o jua'a sca ti cuayá' ndu'ni Ni lo'o cua ña'a ca ñati'.

Ya' xña nu cua'nijo'o ji'ḷ ngu' nu ngusñi cha' ji'ḷ Cristo, cha' xuu tya'a ngu' lo'o nu xña'a

¹⁰ Juani ni, cua'ni ma cha' caca nguula ti' tyiquee ma, cha' stu'ba ti ndu'ni ma cña lo'o ycu' nu Xu'na na, lo'o jua'a nguula tsa juersa ntsu'u ji'ḷ ycu' Ni. ¹¹ Lcaa tyempo tyi'u ti' ma lcaa cha' nu cua nda ycu' Ndyosi lo'o ma, cha' taca cua'a ma ji'ḷ ycu' ca ma, cha' ná cñilo'o nu xña'a ji'ḷ ma. ¹² Si'ḷ na nxuu tya'a na lo'o ñati' chalyuu ti, siya' la juersa ntsu'u ji'ḷ ngu' bi'; tya'a cusuu na laca lcaa cui'ḷ cuxi nu ntsu'u nde cua. Nguula tsa nu bi', hasta ngua ti' bi' tyijiloo ji'ḷ ycu' Ndyosi; pana ná ngua ji'ḷ. La cui' laca nu ngua ti' caca xu'na chalyuu, lo'o jua'a nclyo bi' cña ji'ḷ ñati' cha' cua'ni ngu' lcaa lo cha' cuxi

nde chalyuu juani. ¹³ Pana cha' nu cua nchcui' ycui' Ndyosi lo'o na ni, ñi'ya laca ste' sendaru nu ndya'a cusuü, jua'a laca cha' bi'; xcui' chcuä laca ste' sendaru cha' cua'a ji'i ycui' ca ngu'. Taquiya' ma ji'i cha' bi', xñi tso'o ma ji'i cha' bi' juani; lo'o tyalaa tyempo cuxi bi', li' taca talo ma cha' xuu tya'a ma lo'o nu xña'a, cha' ngusñi ma cha' tso'o bi', masi tya'a cusuü na laca nu xña'a bi'. Si jua'a cua'ni ma, nu lo'o tye cha' cusuü bi', li' tya tyu ma ñi'ya nu ndu ti ma. ¹⁴ Bi' cha' cua'ni tajua' ma lacua; ñi'ya lo'o ndyaa-ca' ne' sendaru lo'o juata cha' xñi ca'a tso'o ste' ngu', jua'a cu'ma, xñi tso'o ma cha' nu nchcui' Ni bi'. Xcui' cha' liñi chcui' ma, cha' li' taca xuu tya'a ma lo'o nu cuxi. Sca sendaru ni, ndyacu' chcuä lo tyiquee yu lo'o nde chu' yu, cha' cua'a yu ji'i tyiquee yu. Lo'o jua'a cu'ma, ná taca sta ngu' qui'ya ji'i ma si xcui' cha' liñi ndu'ni ma. ¹⁵ Ndyu'u xapatu quiya' sendaru. Lo'o jua'a cu'ma ni, quiñi ti' ma cha' tsaa chcui' ma cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ñati; chcui' ma cha' taca cua'ni lyaá Ni ji'i ngu' bi' cha' taca cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ngu'. ¹⁶ Lo'o jua'a ndacui sca chcuä cuaja' ya' sendaru; nu lo'o cu tya'a cusuü yu clya nu nga'a quii' lo ji'i yu, li' cua'a yu ji'i ycui' ca yu lo'o chcuä cuaja' bi'. Jua'a caca ji'i ma si chañi cha' ngusñi ma cha' ji'i ycui' Ndyosi, taca cua'a ma ji'i ycui' ca ma lcaa hora cha' ná cua'ni lya' ti' nu cuxi ji'i ma. ¹⁷ Sma-lyu chcuä ntucua hique ngu' sendaru cha' cua'a ji'i hique ngu'. Lo'o jua'a cu'ma, cua ngua'ni lyaá Ni ji'i ma, bi' cha' ntsu'u nu ña'asi' ji'i ma li'. Xñi ma lcaa cha' nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o ma cha' caja ñi'ya nu chcui' ma lo'o sca ñati, ñi'ya laca si cua ngusñi ma sca maxtyi cusuü ji'i sendaru. ¹⁸ Chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi nu lo'o nxuu tya'a ma lo'o nu

cuxi, cha' jña ma chacuayá' ji'i Ni; lcaa tyempo xtyucua Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i ma cha' taca chcui' ma lo'o Ni. Lo'o jua'a chcui' ma lo'o Ni cuentya ji'i lcaa ñati nu cua ngusñi cha' ji'i Ni. Bi' cha' lacua, tii ti ti' ma chcui' ma lo'o Ni, cha' ná ca taja ti' ma. ¹⁹ La cui' jua'a tso'o si chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi Sti na cuentya jna', cha' tya ta la Ni cha' nu chcui' na' lo'o ñati, cha' caca tlyu la tyiquee na' chcui' na' lo'o ñati ña'a cuayá' nu ca cuayá' ti' ngu' cha' taca cua'ni lyaá Cristo ji'i ngu' ya' nu cuxi; sca cha' nu bilya cuna ngu' laca bi'. ²⁰ Cua ngusubi Ni 'na cha' tsa'a tyijyu', cha' ta na' cha' bi' lo'o ñati; bi' cha' laca na' preso juani. Chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi cuentya jna' lacua, cha' taca chcui' liñi na' cha' bi' lo'o ñati, ñi'ya nu nga'a cha' chcui' na'.

Ngusalaya' Pablo lo'o ngu'

²¹ Cua nda na' ji'i yu Tíquico cha' caa slo ma. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya cha' stu'ba tsa ndu'ni ya cña ji'i ycui' nu Xu'na na lo'o yu. Cacha' lyiji yu ji'i ma lcaa cha' ñi'ya nu ndyaca 'na ca nde, ñi'ya cña nu ndyu'ni na'. ²² Bi' cha' cua nda na' ji'i yu lijya yu slo cu'ma, cha' tso'o la tyanu tyiquee ma lo'o cuna ma ñi'ya nu ndyaca cha' ji'i cuare.

²³ Chcui' na' lo'o ycui' Ndyosi Sti na, lo'o jua'a lo'o Jesucristo nu Xu'na na cuentya ji'i cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo; cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ma, cha' tso'o ti tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a na, cha' lcaa tyempo jlyu ti' ma ji'i ycui' Ndyosi. ²⁴ Lo'o jua'a nti' na' cha' ña'a ti cua'ni Ni cha' tso'o lo'o lcaa cu'ma nu ntsu'u tyiquee ma ji'i Jesucristo nu Xu'na na, cu'ma nu nga'aa nti' tya'achu' ma ji'i Cristo. Chañi cha' jua'a caca cha' bi'.

**Quityi nu nguscua San
Pablo ndyaa slo ñati ji'i
Jesucristo nde quichi Filipos**

1 Pablo lo'o Timoteo laca cuare. Tyucuaa ya ndyu'ni ya cña ji'i Jesucristo, bi' cha' nscua ya quityi re cha' caa ca slo cu'ma, cha' tya'a ñati ji'i ycu'i Ndyosi laca na. Cua ngusñi na cha' ji'i Jesucristo, bi' cha' laca na ñati ji'i ycu'i Ndyosi. La cui' jua'a lo'o quityi re chcu'i ya xi lo'o lcaa ngu' cusu' nu laca loo ji'i ña'a taju cu'ma, jua'a chcu'i ya xi lo'o xa' la ngu' nu laca cña, nu ntsu'u cha' xtyucua ji'i ma. ²Ndi'ya nti' na', cha' ña'a ti cua'ni ycu'i Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma, cha' ti ti tyi'i tyiquee ma xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

**Nchcui' Pablo lo'o ycu'i Ndyosi
cuentya ji'i ngu' Filipos bi'**

³Lcaa quiya' lo'o ndyi'u ti' na' ji'i cu'ma, li' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na'; ndya na' xlya'be ji'i ycu'i Ndyosi cuentya ji'i lcaa ma li'. ⁴Lo'o nchcui' na' lo'o Ni cuentya ji'i ma, chaa ti ti' na' nchcui' na' lo'o Ni li'. ⁵Tya lo'o ndyuna ma cha' tso'o ji'i Cristo tya clyo, ña'a ti tsa cu' ti nxyucua ma 'na cha' chcu'i na' cha' bi' lo'o xa' la ñati; ⁶bi' cha' cua jlo ti' na' juani cha' ña'a ti tya cua'ni ycu'i Ndyosi cña ne' cresiya ji'i ma, ña'a cuayá' nu tyu'u scua cña bi', nu lo'o tyaa Jesucristo chaca quiya', cha' la cui' ycu'i Ni laca nu nguxana ngua'ni cña ne' cresiya ji'i ma tya clyo. ⁷Tso'o si culacua xi ti' na' jua'a cuentya ji'i cu'ma, xqui'ya cha' lcaa tsá ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i cu'ma; stu'ba ti ndyaca cha' ji'i cu'ma lo'o na', tso'o tsa ndyu'ni Ni lo'o na cha' ndyu'ni na cña ji'i Jesucristo. Nguxtyucua ma jna' tsubi' lo'o nguta'a na' slo ngu' nu laca loo cha' nxacui' na' cha' ji'i ngu' bi'; nacui' na' ji'i ngu' cha' tso'o tsa laca cha' nu cua nda ycu'i Ndyosi lo'o na,

lo'o jua'a ndacha' liñi na' ji'i ngu' ñi'ya laca cha' liñi bi'. Lo'o juani tya nxyucua ma 'na, masi ntsu'u na' ne' chcu'a xqui'ya cha' nchcui' na' cha' ji'i Jesús lo'o ñati. ⁸Cua jlo ti' ycu'i Ndyosi cha' ñi'ya ntsu'u tyiquee ycu'i Jesucristo ña'a Ni ji'i lcaa cu'ma, la cui' jua'a ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i cu'ma. ⁹Ndi'ya laca cha' nu nchcui' na' lo'o ycu'i Ndyosi cuentya ji'i ma: ndijña na' chacuayá' ji'i Ni cha' ña'a ti tso'o la tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma, cha' jua'a taca ca cuayá' la ti' ma lcaa cha', cha' jua'a taca culacua tso'o la ti' ma; ¹⁰ndijña na' cha' lcaa tyempo taca ca'ya cha' hique ma ñi'ya nu tso'o la cha' cua'ni ma. Jua'a nga'aa tyaja'a ma cua'ni la ma cha' cuxi, nga'aa tyanu yabe' hichu' ma nu lo'o tyalaa tsá cha' caa Cristo chaca quiya'. ¹¹Quiña'a tsa cha' tso'o taca cua'ni ma lcaa su ndi'i ma chalyuu xqui'ya Jesucristo, cha' ndyu'ni Cristo cña ne' cresiya ji'i ma; bi' cha' taca cua'ni tlyu ma ji'i ycu'i Ndyosi, taca cua'ni chi' ma loo Ni.

**Sca ti cha' nti' Pablo nde chalyuu,
cha' caca yu cña ji'i Cristo**

¹²Cu'ma ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, nti' na' cha' caca cuayá' tso'o ti' ma cha' cua lijya ngañi la cha' tso'o ji'i Jesús laja ngu' quichi re, xqui'ya cha' cuxi nu ndyaca 'na re. ¹³Nga'a na' ne' chcu'a juani, bi' cha' jlo ti' lcaa ñati nu ndi'i ni'i tlyu ji'i gobierno re, cha' cua ngusu'ba ngu' 'na ne' chcu'a xqui'ya cha' ndya'a na' lo cña ji'i Cristo; masi lcaa sendaru nu ndi'i ca nde, masi xa' la ñati, cua jlo ti' ngu'. ¹⁴Lo'o jua'a cua ña'a ca ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, tsa ndu' cua tso'o la jlya ti' ngu' cha' ji'i nu Xu'na na juani, cua tlyu la xi tyiquee ngu' juani; nga'aa ntsii ngu' chcu'i ngu' cha' ji'i ycu'i Ndyosi lo'o xa' ñati, xqui'ya cha' ná ntsii na' lo'o ntsu'u na' ne' chcu'a re.

¹⁵ Chañi cha' ntsu'u ñati nu nchcui' cha' jil'i Cristo lo'o tya'a xqui'ya cha' chii ti nti' ñati' bi', na cua nti' tsa ñati' bi' xuu tya'a lo'o ya; pana tya ntsu'u la xi xa' la ngu' nu nchcui' cha' bi' xqui'ya cha' tso'o ti tyiquee ngu'. ¹⁶⁻¹⁷ Ntsu'u tsa tyiquee ngu' bi' ña'a ngu' jil'i ycuil' Ndyosi, lo'o jua'a jlo ti' ngu' cha' cua nda Ni cña 'na cha' xacui' na' cha' jil'i ñati' nu xuu tya'a lo'o na xqui'ya cha' tso'o jil'i Cristo. Nu ñati' nu chii nti' ni, si' na tyucui tyiquee ñati' bi' nchcui' ngu' cha' jil'i Cristo; laca cha' cua nti' ngu' tyijiloo ngu' jil'i tya'a ngu'. Lo'o jua'a cua nti' tsa ngu' cha' ta la ngu' cha' ti'í 'na laja lo'o ndi'i na' ne' chcuá. ¹⁸ Ná ndube ti' na' ñi'ya ndyu'ni ngu' bi', masi tyucui tyiquee chcui' ngu' cha' jil'i Cristo lo'o ñati, masi cha' cuiñi ti ntsu'u tyiquee ngu' nu lo'o nchcui' ngu' cha' bi'; pana tso'o tsa nti' na' si ña'a ti tya cañi la cha' jil'i Cristo bi'.

Lo'o jua'a tya caca chaa la ti' na' tyempo nde loo la. ¹⁹ Ndu ti' na' cha' yala ti caca tso'o la cha' jna' re, cha' cua jlo ti' na' ñi'ya ndijña tsa ma' jil'i ycuil' Ndyosi cha' tyu'u na' ne' chcuá re, cha' tyu'u na' nde liya'; jlo ti' na' cha' nxyucua tsa la cui' Xtyi'i ycuil' Jesucristo 'na. ²⁰ Ndi'ya nti' na' cua'ni na': nti' tsa na' cha' ná caca tyuju'u ti' na' lo'o chcui' na' cha' jil'i Jesús lo'o ñati; masi tyempo nu lijya nde loo la, masi tyempo juani, tlyu caca tyiquee na' lo'o chcui' na' cha' jil'i Jesús. Jua'a nti' na' cua'ni na', cha' ña'a ti cua'ni tlyu na' jil'i Cristo, masi tya lu'ú ti na', masi cua ngujui na'. ²¹ Sca ti cha' nti' na' cua'ni na' nde chalyuu, cha' caca na' cña jil'i Cristo. Tso'o la masi cajaa na', nti' na', cha' li' taca ña'a na' jil'i ycuil' Ni; ²² pana ná jlo ti' na' na laca nu tso'o la cha' cua'ni na', cha' ná tyiquee' tya taca cua'ni na' tya quiña'a la xi cña jil'i nu Xu'na na, si tya tyi'i la na' xi chalyuu. ²³ Tyucuaa lo cha' nti' na' cha' caca 'na lacua: Nti' tsa na' cha' xtyanu na' jil'i chalyuu re, cha' li' taca tyi'i na'

lo'o Cristo, cha' bi' nu tso'o la nti' na'; ²⁴ pana juani ni, ndulo la cha' jil'i cu'ma si tya tyi'i la na' xi chalyuu. ²⁵ Nda ti' na' cha' jua'a caca 'na, cha' tya tyi'i la na' xi chalyuu. Li' taca xtyucua la na' jil'i lcaa cu'ma, cha' xñi tso'o la ma' cha' jil'i Cristo; jua'a caca chaa la ti' ma' lo'o jlyu tso'o ti' ma' jil'i Ni. ²⁶ Lo'o caa na' cha' tyi'i na' slo ma' chaca quiya', li' tso'o tsa caca tyiquee ma' cumentya jil'i Jesucristo xqui'ya na'.

²⁷ Bi' cha' juani, cui'ya ma' cumentya ñi'ya nga'a cha' cua'ni ma' chalyuu cumentya jil'i cha' jil'i Cristo nu cua ngusñi ma'. Si jua'a ndu'ni ma', li' ná ndu'ni cha' masi caa na' ca quichi tyi ma', masi ná caca caa na'. Ná tyiquee' caca cha' 'na cha' sca ti cha' ntsu'u tyiquee ma' lo'o tya'a ma', cha' ndalo tsa tyiquee ma' jil'i tya'a cusuu ma' ca bi'; ná tyiquee' stu'ba ti culacua ti' ma' lo'o tya'a ma' laja lo'o tyiquee' tsa nchcui' ma' lo'o ngu' cha' xñi ngu' cha' tso'o bi' jil'i Cristo. ²⁸ Lo'o ndu'ni ma' jua'a, li' nga'aa ntsu'u cha' cutsii ma' jil'i ngu' tya'a cusuu ma', cha' taca ca cuayá' ti' ngu' cha' cua nscua cha' cuityi ycuil' Ndyosi jil'i lcaa ñati' cuxi. Pana cu'ma ni, cua ngulaá ma' jil'i nu cuxi bi'; ycuil' Ndyosi ndu'ni cha' taca tyijiloo ma' jil'i ñati' cuxi bi'. ²⁹ Tso'o tsa laca cha' nda ycuil' Ndyosi chacuayá' cha' ngusñi ma' cha' jil'i Cristo; pana cua nscua cha' caca xi cha' ti' jil'i ma', nu lo'o cua ngusñi ma' cha' jil'i Cristo bi'. ³⁰ Stu'ba ti ndyaca cha' jil'i cu'ma lo'o na', ti' tsa cña nu cua ngujui jil'na. Pana cua na'a ma' ñi'ya ngua'ni na' cña tya tsubi' la, cha' lye tsa nxuu tya'a na' lo'o nu cuxi; lo'o ña'a ti taca ca cuayá' ti' ma' cha' lye tsa ndyu'ni na' cña juani.

Ngua Jesús sca ngu' ti'i lo'o yaa yu chalyuu, cha' tiya' la li' tlyu tsa chacuayá' nda ycuil' Ndyosi jil'i yu

2 Ná tyiquee' cua nguula la ti' tyiquee ma' juani, xqui'ya cha' cua ngusñi ma'

cha' ji'í Cristo; cua tso'o la nti' mā cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'í mā. La cui' ti cha' xqui'ya nu Xtyi'i ycuí' Ndyosi stu'ba ti ntsu'u cha' ji'í mā lo'o tya'a mā, jua'a lo'o ycuí' Ni, ña'a cuayá' nu nchca tya'na ti' mā ña'a mā ji'í tya'a mā, ña'a cuayá' nu tso'o ntsu'u tyiquee mā ña'a mā ji'í tya'a mā. ²Bi' cha' lacua, si chañi cha' jua'a nti' mā, li' cua'ni mā cha' caca tso'o tyiquee na'; jua'a caca nu lo'o ña'a na' cha' stu'ba tsa ntsu'u cha' ji'í mā lo'o tya'a mā, cha' sca ti cha' ntsu'u tyiquee mā, cha' sca ti cha' ncliyacua ti' mā, cha' sca ti cuayá' tso'o ti nti' mā ña'a mā ji'í tya'a mā. ³Cua'ni mā cha' ná quina'a cha' tyu'u tyiquee mā lo'o cua'ni mā sca cña; si'i xcuí' cha' ji'í ycuí' ca mā culacua ti' mā, ni si'i na cua'ni tyucuaa ti' mā lo'o tya'a mā. Tso'o la si culacua ti' mā cha' tso'o la laca nu xa' la ngu' tya'a mā, pana ná tso'o ycuí' ca mā; ⁴cube la ti' mā ñi'ya caca cha' ca tso'o cha' ji'í xa' la ngu' tya'a mā, si'i xcuí' cha' ji'í ycuí' ca mā nu nga'a cha' cube ti' mā.

⁵Tso'o si culacua ti' mā ñi'ya ncliyacua ti' ycuí' Jesucristo. Ndi'ya ngua cha' ji'í yu: ⁶Tyucui tyempo ycuí' Ndyosi tsiya' ti laca Jesucristo, ná ntsu'u tyempo nu ná laca yu ycuí' Ndyosi; pana lo'o yaa yu lo yuu chalyuu, ná ngulacua ti' Jesús cha' çalo'o yu lcaa chacuayá' ji'í ycuí' Ndyosi, masi ntsu'u tsa chacuayá' ji'í yu slo Ni nquicha', cha' stu'ba ti ntsu'u cha' ji'í yu lo'o ycuí' Ndyosi Sti yu. ⁷Pana nguxtyanu yu chacuayá' nu ntsu'u ji'í yu ca slo ycuí' Ndyosi Sti yu, cha' tso'o la ngua ti' yu lo'o ngua'ni yu jua'a. Lo'o li' ntaja'a yu ngua yu ñati, cha' caja ñi'ya xtyucua yu ji'na; ñi'ya nclya lcaa ñati, jua'a ngula yu nde chalyuu, ñati tsiya' ti ngua yu. ⁸Ngua yu sca ñati ti'i, lo'o jua'a tso'o tsa ndaquiya' yu cña nu cua nda ycuí' Ndyosi Sti yu ji'í yu; ngujuii yu, hasta ngujuii yu lo crusi, masi jua'a ndu-juii ngu' ji'í ngu' nu xña'a tsa nu ngua li'. ⁹Bi' cha' juani cua ndyaa lo'o Ni ji'í yu

cha' stu'ba ti tyi'í yu ca su tlyu la ca su ntucua ycuí' Ni; juani tlyu tsa chacuayá' cua nda Ni ji'í Jesús. Tyucui ña'a chalyuu nga'aa ntsu'u la xa' chacuayá' nu tlyu la, ¹⁰cha' jua'a tyu sti' lcaa na lu'ú nde loo Jesús, masi ñati, masi cui'í. Ná ntsu'u su tye cha' cua'ni chi' ngu' loo yu xqui'ya chacuayá' nu cua nda Ni ji'í yu, masi nu ndi'í ca nde cua, masi nu ndi'í nde lo yuu chalyuu, masi ngu' nu cua nguatsi', lo'o jyo'o bi' cua'ni chi' ngu' loo yu. ¹¹Cui' tsa chcuí' lcaa ñati cha' Jesucristo laca Xu'na lcaa ca chalyuu, jua'a tso'o tsa cua'ni tlyu ngu' ji'í ycuí' Ndyosi Sti na.

Ñi'ya nu ntyiji'í xee cuii nde talya, jua'a cua'ni na lo'o ndi'í na chalyuu

¹²Cu'mā ngu' tya'a na nu tyacaa tsa mā 'na, cua ndaquiya' tsa mā ji'í cha' nu nchcuí' na' lcaa tsā lo'o nguti'í na' lo'o mā; ña'a ti tya ndulo tsa cha' ji'í mā cha' taquiya' la mā ji'í cha' nu nchcuí' na', masi tyijyu' tsa nga'a na' ca su ndi'í mā juani. Na'a ti cua'ni cña ti' mā cha' caca lyiji lcaa cha' nu ngua ti' ycuí' Ndyosi cua'ni Ni ne' cresiya ji'í mā lo'o ngua'ni lyaá Jesucristo ji'í mā. Xti ti cha' tyu'u tyiquee mā cuentya ji'í ycuí' mā, pana cube la ti' mā ji'í ycuí' Ndyosi. ¹³Tyi'u ti' mā cha' lcaa tsā ndu'ni ycuí' Ndyosi cña laja ne' cresiya ji'í mā, cha' taca cua'ni mā cña ji'í Ni; jua'a ndu'ni Ni cha' tyaja'a mā cua'ni mā lcaa ña'a nu nti' ycuí' Ndyosi cha' cua'ni mā.

¹⁴Lcaa lo cña nu cua'ni mā ni, ná caca chii nti' mā ña'a mā ji'í ngu' lo'o ndyu'ni mā cña bi', ná xlyú mā cha' hichu' ngu', ¹⁵cha' ná caca ñacui' ngu' cha' ntsu'u qui'ya ji'í mā li', lo'o jua'a ná caja su lyiji cua'ni mā sca cha' li'. Tso'o la si caca cuayá' ti' ngu' cha' chañi cha' laca mā sñi' ycuí' Ndyosi tyucui tyiquee mā, masi xcuí' ndi'í ti mā chalyuu laja ñati cuxi, laja ñati nu chii nti' ngu' ña'a ji'í tya'a ngu'. Xqui'ya cu'mā nga'a cha' cañi

cha' jilí Jesús lcaa su ndilí ñatí bi'; ñi'ya nu ntyijilí xee cuii nde talya, jua'a caca ma xee nde chalyuu, ¹⁶ nu lo'o ta ma cha' lo'o ngu', si chcuí' ma cha' tso'o jilí Cristo nu taca ta chalyuu nu ná nga'a cha' tye jilí ngu'. Si jua'a cua'ni ma, tso'o tsa caca tyiquee na' ña'a na' jilí ma lo'o tyalaa tsá nu cua'ni cuayá' Cristo jilí lcaa ñatí. Li' taca ca cuayá' ti' na' cha' tso'o ti ngutu'u scua cña bi' 'na, si'i na nguliji yu'u cña bi' jua'a ti. ¹⁷⁻¹⁸ Jlo ti' na' cha' si'i cha' xca ti laca nu ngua'ni ma lo'o ngusñi ma cha' jilí ycuí' Ndyosi; quiña'a tsa na ngxutyuan ma, tyuu quiya' cua nda ma tyucui ña'a ma cha' caca ma cña jilí Cristo, xqui'ya cha' cua ngusñi ma cha' jilí Ni. Lo'o juani lo'o na' ni, cujuui ngu' 'na, nti' na'; chcuna' chalyuu 'na jua'a ti cuentya jilí cu'ma. Pana ná ntsii na'; masi jua'a caca 'na, chaa tsa ti' na' ndilí. Lo'o jua'a nti' na' cha' ca chaa ti' cu'ma, cha' stu'ba ti ca chaa ti' na' lo'o cu'ma.

**Nhcui' Pablo cha' jilí
Timoteo lo'o jilí Epafrodito**

¹⁹ Chacuayá' jilí Jesús nu Xu'na na, ná tyiquee' ta na' jilí yu Timoteo cha' tsaa yu ca su ndilí ma yala ti, cha' quije xi cha' 'na ñi'ya nu ndilí ca ma; tso'o tsa caca tyiquee na' lo'o cuna na' cha' bi'. ²⁰ Sca ti yu bi' laca nu chañi cha' stu'ba ti nti' yu lo'o na', nu chañi cha' ntsu'u tyiquee yu ña'a yu jilí cu'ma; ²¹ ná ndilí xa' la ngu' tya'a na ca nde nu ndube ti' ñi'ya ndyaca cña jilí Jesucristo ca su ndilí ma, xcui' na ntsu'u la tyiquee ngu' jilí cña jilí ycuí' ca ngu'. ²² Lo'o cu'ma, cua jlo ti' ma cha' lubii tsa cña nu ndyu'ni yu Timoteo bi'. Stu'ba ti ndyu'ni yu cña lo'o na' ñi'ya nti' si cua laca yu sñi' na', stu'ba ti ndya'a ya nhcui' ya cha' tso'o jilí Jesús lo'o xa' ñatí. ²³ Lo'o tye caca cuayá' jna', li' ta na' jilí yu cha' hora ti tsaa yu ca su ndilí ma, ²⁴ masi nda ti' na' cha' lo'o

ycui' na' taca caa na' yala ti ca su ndilí ma chacuayá' jilí ycuí' nu Xu'na na.

²⁵ Lo'o jua'a ndu'ni tsa cha' caa chaca yu ca slo ma, nti' na'; Epafrodito laca yu bi'. La cui' yu tya'a ndya'a ya cña laca yu, lo'o jua'a nguula tsa cña ngua'ni yu lo'o ya lo'o ngxucui' ya cha' jilí ngu' cuxi. La cui' yu bi' laca nu nda ma yaa ca slo na' tya tsubi' la, cha' xtyucua yu 'na lo'o na laca nu lyiji xi 'na cha' tyiji yu'u 'na chalyuu. ²⁶ Tijí' tsa ti' yu jilí cu'ma, bi' cha' nti' yu caa na'a yu jilí ma chaca quiya'; ngulacua tsa ti' yu lo'o ngujui cha' jilí yu cha' cua ndyuna ma cha' quicha tsa yu. ²⁷ Chañi tsa cha' quicha tsa yu nu ngua li', cua cajaa ti yu ngua; pana ycuí' Ndyosi ngua'ni tya'na ti' Ni jilí yu. La cui' jua'a ngua tya'na ti' Ni ña'a Ni 'na, cha' cua laca ngujui tsa cha' xñi' ti' 'na ca nde; lo'o li' lye la ngua xñi' ti' na' si cua ngujui yu, pana ndyaca tso'o yu li'. ²⁸ Bi' cha' tso'o tsa nti' na' juani si yala ti caa yu ca slo cu'ma, cha' lo'o cu'ma caca chaa tsa ti' ma, nu lo'o ña'a ma jilí yu chaca quiya'. Nga'aa culacua tsa ti' na' cuentya jilí cu'ma li'. ²⁹ Caca chaa ti' ma lo'o yu lacua; tso'o tsa chcuí' ma lo'o yu lo'o tyalaa yu ca slo ma, cha' laca yu tya'a ngusñi ma cha' jilí nu Xu'na na. Lo'o jua'a cua'ni chí ma loo cua ña'a ca ñatí nu cua'ni ñi'ya nu ngua'ni yu bi'; ³⁰ ná ndyutsii yu, masi cua cajaa ti yu laja lo'o ngxutyucua yu jilí ya lo'o cña jilí Cristo re tya tsubi'. Masi ná ngua caa cu'ma ca nde, pana cua nda ma jilí ycuí' yu lija yu cha' cua'ni yu la cui' cña nu ná ngua cua'ni cu'ma, nu nxyucua tsa jilí ya li'.

**Ñi'ya nu chañi ca cha' ca tì qui'ya nu
ntsu'u jilí na cuentya jilí ycuí' Ndyosi**

3 Cu'ma tya'a ngusñi na cha' jilí Jesús, juani cua nti' tsa na' cha' ca chaa ti' ma xqui'ya ycuí' nu Xu'na na. Ná ndu'ni cha' 'na, masi tya chaca quiya' chcuí' na' la cui' tya'a cha' nu nguscua

na' tya clyo; ná tyiquee' xtyucua na' xi ji'í ma, si chcuí' na' chaca quiya'. ²Tii ti ti' ma, cui'ya tso'o ma cuentya ji'í nu ngu' cuxi bi', cha' ñi'ya ndu'ni xne' taja, jua'a ndyu'ni ngu' bi'. Xqui'ya cha' cusu' nu jlya tsa ti' ngu' bi' ji'í, bi' cha' ndatsaa ngu' ji'í xa' ñati' cha' xi'yu ngu' quiji' ngu', masi sca cña nu cua'ni ñu'u ji'í ngu' laca; si'í sca cha' tso'o laca bi'. ³Pana nu na ni, chañi laca cha' ngulacua ycuí' Ndyosi ji'na, masi xa' ña'a nchcuí' nu ngu' bi'. Cua ndu'ni tlyu na ji'í ycuí' Ndyosi xqui'ya Xtyi' ycuí' Ni; chaa tsa ti' na ndi'í na chalyuu nu lo'o cua ngujui chalyuu ji'na xqui'ya Jesucristo, cha' nga'aa jlya ti' na ji'í sca cha' nu ndatsaa ñati' chalyuu ji'na cha' cua'ni na ji'í. ⁴Lo'o na', jlya tsa ti' na' ji'í nu cha' cusu' bi'. Tya tsubi' la ni, ná njyacua xa' la ñati' 'na, lye la ndaquiya' na' lcaa cha' cusu' nu ntsu'u ji'í ngu' judío tya'a ya. ⁵Cua snu' ti tsá ntsu'u na' lo'o ngusi'yu ngu' quiji' na' cha' ngulacua ngu' 'na; ngu' judío laca na' tya lo'o ngula na', tañi ngu' hebreo laca tañi na'. Jua'a la cui' tya'a ñati' ji'í ngu' Benjamín ngua ngu' cusu' 'na. Ngu' fariseo laca na', bi' cha' ndaquiya' tsa na' lcaa ca cña nu ntsu'u cha' cua'ni ya cuentya ji'í cha' cusu' ji'í ngu' judío; ⁶cha' jlya tsa ti' na' ji'í nu cha' cusu' bi', bi' cha' nguxcube' tsa na' ji'í lcaa ñati' nu ngusñi cha' ji'í Jesucristo, lya' tsa ti' na' ji'í ngu' bi'. Lo'o jua'a ná ntsu'u qui'ya 'na lo'o ngu' judío cuentya ji'í cha' cusu' bi', cha' cua ndaquiya' tsa na' lcaa nu cha' cusu' bi'; tya sa'ni cua ngua lubii cresiya jna', si chañi cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'í ycuí' Ndyosi jua'a ti. ⁷Sa'ni la ngua ti' na' cha' tso'o tsa ñati' laca na' xqui'ya cha' cusu' bi', pana juani nga'aa ncyacua ti' na' ji'í cha' bi' xqui'ya Cristo. ⁸Lo'o jua'a, masi tucuna' na' lcaa cha' nu ndiya tsa ti' na' nde chalyuu, ná cube ti' na'; tlyu la tsiya' ti laca cha' tso'o nu cua ngujui 'na juani,

laja lo'o ndyuloo na' ji'í Jesucristo nu Xu'na na'. Xqui'ya Cristo, bi' cha' cua nguxtyanu na' ji'í lcaa cha' cusu' bi'; nga'aa tso'o cha' cusu' bi' tsiya' ti, nti' na', hasta xcuaa na' ji'í, nti' na'. Tsa bi' ti cha' nti' na', cha' xñi tso'o na' cha' ji'í Cristo, ⁹cha' stu'ba ti tyu'u tyiquee na' lo'o Ni. Ná ngüityi ycuí' Ndyosi qui'ya 'na nu lo'o ndaquiya' tsa na' ji'í nu cha' cusu' bi'; laca cha' cua ngüityi ycuí' Ni qui'ya 'na lo'o jlya ti ti' na' ji'í cña nu ngua'ni Cristo, tsa bi' ti cha'. Bi' cha' ngua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya jna'. ¹⁰Lo'o juani ni, tsa bi' ti cha' nti' na', cha' tyuloo lyiji na' ji'í Cristo, cha' ca tii na' cha' tya ndyu'ni ycuí' Ndyosi cña lo'o na' lo'o la cui' tya'a juersa nu cua ntsu'u ji'í Ni lo'o ngua'ni Ni cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya'. Ná ndu'ni cha' masi jua'a chcube' na' ñi'ya nu cua nchcube' ycuí' Jesús, masi chcuna' chalyuu 'na tsiya' ti ñi'ya lo'o cua ngujui ycuí' Cristo lo crusi. ¹¹Lo'o juani ndu' ti' na' cha' caca chaca chalyuu 'na tiya' la, sca chalyuu nu ná nga'a cha' tye, masi cua ngujui na'.

Cua'ni cña ti' na cha' jyacua na ji'í cha' tlyu nu caca ji'na nde loo la

¹²Ná nacui' na' cha' cua ndye ngua tso'o cresiya jna' cuentya ji'í ycuí' Ndyosi sca ti quiya', lo'o juani nga'aa ntsu'u qui'ya 'na; ná ni na' jua'a. Na cua laca nacui' Jesucristo cha' laca na' ñati' ji'í ycuí' Ni, bi' cha' lye tsa ndyu'ni cña ti' na' cha' ca tso'o lyiji cresiya 'na. ¹³Cu'ma ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'í Cristo, cua jlo ti' na' cha' tya lyiji caca jua'a lo'o na'. Tsa bi' ti cha' ndulo tsa cuentya 'na, cha' cua'ni yala na' juani cha' jyacua na' ji'í cha' tlyu nu cua lijya nde loo la, cha' ca tso'o lyiji cresiya 'na lo'o ycuí' Ndyosi, masi nga'aa tyi'u ti' na' lcaa ña'a cha' nu ngua 'na nu ngua tya sa'ni la. ¹⁴Bi' cha' lacua, liñi tyucui' nxñi na' cha' jyacua na' ji'í nu cha' tlyu bi', cha' bi'

laca nu cua ngua'ni cho'o ycui' Ndyosi cuentya ji'na ca su ntucua ycui' Ni. Taca caja cha' bi' ji'na ca li', xqui'ya cha' cua ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Jesucristo.

¹⁵Tso'o tsa si la cui' jua'a culacua ti' ca ta'a na nu cua ngusñi tso'o na cha' ji'i Jesús; ycui' Ndyosi laca nu culu'u liñi la ji'i ma li', si ntsu'u ngu' tya'a ma nu ncliyacua ti' xi xa' la cha'. ¹⁶Tso'o lacua, tya cua'ni la na la cui' tya'a cha', ñi'ya nu ngua cuayá' tso'o ti' na tya clyo.

¹⁷Cu'ma ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, tso'o si cua'ni ma tsa ña'a cha' nu cua na'a ma 'na cha' ndu'ni na'. La cui' jua'a cui'ya tso'o ma cuentya ñi'ya nu ndyu'ni xa' la ngu' tya'a na, nu ndu'ni ñi'ya nu ndu'ni ti cuare, cha' jua'a cua'ni ma. ¹⁸Cua tyuu tsa quiya' cua nda ya la cui' cha' re lo'o cu'ma, lo'o juani chcui' na' chaca quiya' lo'o ma, masi xñi'i tsa ti' na' chcui' na' ndi'ya: Ntsu'u tsa ngu' tya'a cusuu Cristo, masi cua ngujuii yu lo crusi cuentya ji'i ngu'; tya'a cusuu Cristo laca ngu' bi', cha' ntsu'u tsa cha' cuxi nu ndu'ni ngu' lcaa se'i su ndya'a ngu'.

¹⁹Nga'a cha' tyaa ngu' bi' ca chalyuu talya nu lo'o cajaa ngu', xqui'ya cha' sca ndyosi cuiñi ntsu'u ji'i ngu' bi'; cua ña'a ca na nu ndacui tsa ti' ngu' ji'i cha' caja ji'i ngu' nde chalyuu, bi' laca ndyosi ji'i ngu' bi'. Lo'o jua'a tyixi tsa ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu', masi nga'a cha' ca tyuju'u tsa ti' ngu'; xcui' ntsu'u tyiquee ngu' ji'i cua ña'a ca na nu ntsu'u nde chalyuu. ²⁰Pana nu na ni, ca su ntucua ycui' Ndyosi tsiya' ti, ca ndacua ntsu'u quichi tyi na nu chañi ca. Lo'o juani chaa tsa ti' na ntajatya na ji'i Jesucristo nu Xu'na na, ni jacua' tyu'u Ni nde cua su ntsu'u quichi nu ca tyi na, cha' caqui'ya Ni ji'na nde chalyuu, cha' cua'ni lya'a ly-iji Ni ji'na. ²¹Xcutsa'a Ni ji'i tyucui ña'a na li', cha' caca na ñi'ya laca ycui' Ni. Quicha ti ti' tyucui ña'a na juani, pana ycui' Ndyosi ni, tso'o tsa ña'a tyucui ña'a Ni; la cui' jua'a caca tyucui ña'a na nde

loo la li'. Taca ji'i Ni culo Ni cña ji'i lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu, lo'o jua'a taca ji'i Ni xcutsa'a Ni ji'i tyucui ña'a na tsiya' ti.

Lcaa tsá caca chaa ti' na xqui'ya ycui' nu Xu'na na

4 Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, tyaca'a tsa cu'ma 'na; ñati nu cua nda ycui' Ndyosi jna' laca cu'ma, xqui'ya cha' ndyu'ni na' cña ji'i Ni. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' xqui'ya cu'ma, lo'o jua'a xñi'i xi ti' na' lo'o ná ndi'i na' ca slo cu'ma. Nga'a cha' cua'ni ma cha' tyanu tso'o cha' ji'i ycui' nu Xu'na na ne' cre-siya ji'i ma.

²Lo'o cu'ma ma' Evodia lo'o ma' Síntique ni, cui'ya ma cha' clyu ti' 'na, cua'ni ma cha' stu'ba ti tyu'u tyiquee ma lo'o tya'a ma. Ngu' tya'a na laca ma xqui'ya nu Xu'na na, bi' cha' cua'ni ma cha' cati cha' cusuu nu ntsu'u ji'i ma lo'o tya'a ma. ³Lo'o nu'u nu tso'o tsa tya'a ndya'a na cña, cua nti' na' cha' xtyu-cua nu'u ji'i tyucuaa ma' cusu' bi', cha' taca ca tso'o tyiquee ngu' bi' lo'o tya'a ngu'. Tyucuaa ma' cusu' bi' cua ngua'ni tsa ngu' cña cha' cañi la cha' tso'o ji'i Jesús nquicha'; stu'ba ti ngua'ni ngu' bi' cña lo'o na', lo'o Clemente, lo'o xa' la ngu' tya'a ndya'a ya cña. Cua nscua xtañi lcaa ngu' bi' lo' quityi ji'i ycui' Ndyosi, nu nscua xtañi ñati nu caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i.

⁴Nti' na' cha' lcaa tsá caca chaa ti' ma xqui'ya ycui' nu Xu'na na; masi tucua quiya' chcui' na' cha' bi' lo'o ma: Nti' na' cha' caca chaa ti' ma. ⁵Xcui' cua'ni tya'na tsa ti' ma lo'o lcaa ñati, cha' ca cuayá' ti' ñati cha' jua'a ndu'ni ma. Cua ngulala ti caa ycui' nu Xu'na na chaca quiya'.

⁶Ni sca cha' ná culacua tsa ti' ma ji'i, pana jña ma cha' ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i cua ña'a ca cha' nu tyacua xi ji'i ma. Lo'o jua'a ta ma xlya'be ji'i ycui'

Ndyosi cha' jua'a ndyaca cha' ji'i ma, nu lo'o chcui' ma lo'o ycui' Ni. ⁷Lo'o li' cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ma, masi ná caca cuayá' ti' ñati chalyuu ni cha' laca ma jua'a. Nga'aa ca'ya cha' cuxi hique ma li', nga'aa caca cuxi cresiya ji'i ma li', xqui'ya cha' cua ngua stu'ba cha' ji'i ma lo'o Jesucristo.

Tyu'u tyiquee na ji'i cua ña'a ca cha' nu tso'o laca

⁸Cu'ma tya'a ngusni na cha' ji'i Cristo, ndi'ya ti culacua ti' ma tyucui tyempo nu ndi'i ma chalyuu: Cua ña'a ca cha' nu chañi tsa cha' jua'a laca, bi' laca nu nga'a cha' tyu'u tyiquee ma ji'i; jua'a laca cha' nu cua'ni chi' ngu' loo, laca cha' nu liñi ca, laca cha' su lubii ntsu'u tyiquee na, laca cha' nu tso'o tsa ña'a, laca cha' nu tso'o tsa nti' ngu' ña'a ngu' ji'i, masi laca cha' tso'o bi', nu jua'a tso'o tsa nchcui' ngu' ji'i, bi' laca nu nga'a cha' tyu'u tyiquee ma ji'i. ⁹Cua'ni ma cha' tyi'u ti' ma ji'i laca cha' nu cua ngua tsa'a ma 'na, masi sca cha' nu cua ndyuna ma tya lo'o nda na' cha' lo'o ma, masi sca cha' nu cua na'a ma cha' ndyu'ni na'; bi' laca cha' nu nga'a cha' cua'ni ma, lo'o li' cua'ni ycui' Ndyosi cha' ti ti tyi'i tyiquee ma.

Tso'o tsa ntsu'u tyiquee Pablo cha' cua yaa lo'o ngu' msta' cha' xtyucua ji'i

¹⁰Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' lo'o na'a na' cha' cua ndyalaa msta' nu nda cu'-ma liya slo na'. Tso'o nti' na' cha' cua ndyi'u ti' ma 'na chaca quiya', lo'o jua'a tso'o tsa nti' na' cha' cua nda ma msta' bi' 'na xqui'ya ycui' nu Xu'na na. Jlo ti' na' cha' si'i na ngujyaa ti' ma 'na, laca cha' nga'aa ngujui ñi'ya nu xtyucua ma 'na tya tsubi' la. ¹¹Ná nacui' na' cha' lyiji tsa cha' tso'o 'na, cha' tso'o tsa ndyaala' ti' na' lo'o na laca nu ndyiji ti

xi 'na. ¹²Ntsu'u quiya' lyiji tsa cha' 'na, lo'o jua'a ntsu'u quiya' quiña'a tsa cha' tso'o ndyiji 'na; jua'a ti ngui'i na', cha' cua ngui'i na' cha' tyaala' ti' na' lcaa su tya'a na' lo' cña re. Ná ndu'ni cha' masi tso'o tsa ndyiji na cacu, masi ntyute' ti na'; masi quiña'a tsa na ntsu'u 'na, masi xti ti cha', ná ndulo cha' bi' 'na. ¹³Cua nda ycui' Cristo juersa 'na cha' talo na' ji'i cua ña'a ca cha', na laca nu tyacua ti xi 'na. ¹⁴Masi jua'a, tso'o tsa nti' na' cha' cua ngxtyucua ma 'na laja lo'o ndyacua cha' cuxi 'na ca nde.

¹⁵Cu'ma ngu' Filipos, cua jlo ti' ma ñi'ya ngua lo'o ngutu'u na' nde loyuu su cuentya Macedonia, ndya'a na' nchcui' na' cha' ji'i Jesús lo'o ngu' bi'; li' sca ti taju cu'ma nu ndyu'ni tlyu ma ji'i ycui' Ndyosi ca jua, cua ndya ma msta' cha' caca sca xlya'be 'na, xqui'ya cha' tso'o tsa ngua tsa'a ma cha' ji'i Jesús laja lo'o nguti'i na' lo'o ma. ¹⁶Lo'o jua'a tyuu quiya' cua nda ma sca xlya'be 'na nu lo'o nguliji xi cha' tyiji yu'u 'na ca quichi Tesalónica. ¹⁷Ni si'i cha' caca sca cha' xlya'be ti 'na nclyacua ti' na', tso'o la nti' na' si tyanu tso'o cha' ji'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma. ¹⁸Ndi'ya xacui' na' cha' ji'i ma juani: Cua quiña'a tsa na nda ma 'na, bi' cha' cua nti' tsa na' tya na' tsa xlya'be ji'i ma; nga'aa ntsu'u chaca na nu lyiji 'na tsiya' ti juani, tya lo'o yaa yu Epafrodito, yalo'o yu laca cha' tso'o nu cua nda ma 'na. Ñi'ya laca sca msta' nu ndiya tsa ti' ycui' Ndyosi ji'i, cha' tyixi tsa xtyi'i nda bi' nu ndacui' lcaua ti se'i, jua'a laca cha' tso'o nu nda ma 'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁹Tlyu tsa cha' tso'o ntsu'u ji'i ycui' Ni, bi' cha' ta Ni lcaa na nu lyiji cha' tyiji yu'u ji'i ma chalyuu; cua jlo ti' na' cha' jua'a ndu'ni ycui' nu Xu'na na' lo'o ñati xqui'ya Jesucristo. ²⁰Tso'o si tyucui tyempo cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi Sti na lacua. Jua'a caca tu'ni.

Ngusalya' yu lo'o ngu'

²¹ Chacuayá' jil'i Jesucristo nda na' xlyo ni'i jil'i lcaa tya'a ma, ñati jil'i ycui' Ndyosi cajua; la cui' jua'a nti' lcaa ngu' tya'a ndya'a ya ca nde. ²² Lo'o lcaa ngu' nu ngusñi cha' jil'i ycui' Ndyosi ca quichi re, jua'a ngu' nu ndi'i ndyu'ni cña ca ni'i

tlyu cuentya jil'i nu xu'na tlyu nu laca emperador, cua nti' tsa ngu' chcuicha' ngu' jil'i ma.

²³ Cua nti' tsa na' cha' ña'a ti tya cua'ni la Jesucristo nu Xu'na na cha' tso'o lo'o ma tyucui tyempo nu lijya nde loo la. Jua'a caca tu'ni.

**Quityi nu nguscua San
Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i
Jesucristo nde quichi Colosas**

1 Pablo laca na' nu nscua na' quityi re. Ycui' Ndyosi ngulo cña 'na, bi' cha' ndya'a na' nchcui' na' cha' ji'i Jesucristo lo'o ngu' xa' quichi ca tyijyu' la. Stu'ba ti ndi'i na' ca nde lo'o yu Timoteo tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo. ²Nda na' quityi re cha' caa ca slo cu'ma ca quichi Colosas jua, cu'ma ngu' nu ntsu'u cha' ji'i ma lo'o ycui' Ndyosi, cu'ma nu laca ma ngu' tya'a na xqui'ya cha' cua ngusñi tso'o ma cha' ji'i Cristo.

Ndi'ya nti' na', cha' ña'a ti cua'ni ycui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma, cha' cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ma, ca su ndi'i ma ca jua.

**Nchcui' Pablo lo'o ycui' Ndyosi
cuentya ji'i ngu' bi'**

³Nu lo'o nchcui' ya lo'o ycui' Ndyosi Sti Jesucristo nu Xu'na na cuentya ji'i cu'ma, lu'ba ti ndya ya xlya'be ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya cu'ma. ⁴Cua ngujui cha' ji'i ya cha' tso'o tsa ngusñi ma cha' ji'i Jesucristo, lo'o jua'a nacui' ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee ma ña'a ma ji'i lcaa ngu' tya'a ngusñi ma cha' ji'i ycui' Ndyosi. ⁵Tya clyo lo'o ndyuna ma cha' tso'o bi', cha' nu nchcui' ji'i ycui' Ndyosi nu chañi ca, li' ngua cuayá' ti' ma cha' tya ntsu'u chaca cha' nu cua tlyu la nu nga'a cha' tyacua ji'na tyempo nde loo la lo'o tyalaa na ca su ntucua ycui' Ndyosi. Ca bi' ntsu'u co'o cha' bi' cuentya ji'i ma; bi' laca cha' nu tyacua ji'i ma ca tiya' la xqui'ya cha' ngusñi ma cha' ji'i Cristo, lo'o jua'a tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i xa' la tya'a ñati ma. ⁶Cua lijya ngañi la cha' tso'o ji'i Jesús bi' tyucui' ña'a chalyuu, lo'o jua'a lijya ndyaca tso'o la cresiya ji'i ñati macala su nduna ngu' cha' bi'. La cui' jua'a ndyaca tya lo'o

ndyuna ma cha' bi' tya clyo; tya li' cua ndyuna ma cha' ndu'ni tsa ycui' Ndyosi cha' xlya'be lo'o ñati, li' ngua cuayá' ti' ma cha' chañi tsa laca cha' bi'. ⁷Cua ngujui cha' bi' ji'i ma lo'o ngulu'u yu Epafras ji'i ma; tso'o tsa tya'a ndya'a ya cña laca yu bi'. Jlo ti' ya cha' tso'o tsa nchcui' ya cha' ji'i Cristo lo'o ngu' lcaa su ndya'a yu cuentya ji'i ya. ⁸La cui' yu bi' laca nu nacui' ji'i ya cha' ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi cha' ntsu'u tsa tyiquee ma ña'a ma ji'i xa' la ñati.

⁹Bi' cha' juani lu'ba ti nchcui' ya lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i cu'ma; tya lo'o ngujui cha' ji'i ya cha' cua ngusñi ma cha' bi', ndijña ya cha' ji'i ycui' Ndyosi cha' ta Ni chacuayá' cha' caca cuayá' lyiji ti' ma lcaa cha' ñi'ya nu nti' Ni cha' cua'ni ma, cha' jua'a taca culacua tso'o ti' ma, taca ca'ya cha' tso'o hique ma xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi li'. ¹⁰Lo'o li' lcaa tsá lo'o ndya'a ma chalyuu taca cua'ni ma cña, cua ña'a ca cña nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni ma; taca cua'ni ma lcaa lo cña tso'o cuentya ji'i ycui' Ndyosi li', lo'o jua'a taca ca cuayá' la ti' ma ñi'ya ndyu'u lcaa cha' ji'i Ni. ¹¹Ngu-ula tsa cña ndu'ni ycui' Ndyosi ca su tlyu ca su ntucua ycui' Ni; bi' cha' cua ndijña na' ji'i Ni cha' ta Ni la cui' juersa bi' ji'i ma, cha' caca tso'o ti tyiquee ma talo ma ji'i cua ña'a ca cha' cuxi nu tyacua ji'i ma. ¹²Lo'o jua'a tya ma xlya'be ji'i ycui' Ndyosi Sti ma nu cua nda chacuayá' cha' tyacua cha' tso'o ji'i ma, la cui' ti cha' nu cua nchco'o Ni cha' tyacua ji'i ñati ji'i ycui' Ni, nu lo'o tyalaa ngu' ca su xee tsa ca su ntucua ycui' Ni. ¹³Na cua ngua'ni lyaá Ni ji'na, cua ngua'ni tye Ni ji'i chalyuu talya su nguta'a na, lo'o jua'a cua ngulu'u Ni chaca tyucui' ji'na nu tsa ca chalyuu tso'o su laca Cristo loo ji'na. Sñi' ycui' Ndyosi laca Cristo, lo'o jua'a tyaca'a tsa yu ji'i ycui' Ni; ¹⁴xqui'ya Cristo cua ngulaá na ji'i nu cuxi, xqui'ya

Cristo cua ngüi'ya Ni cha' clyu ti' ji'na ji'i' qui'ya nu ntsu'u ji'na lo'o Ni.

**Cua nguaala' cha' ji'i' ycu'i'
Ndyosi lo'o ñati' chalyuu**

¹⁵ Ná nchca ña'a na ji'i' ycu'i' Ndyosi tsiya' ti; pana nu lo'o yaa Cristo Sñi' ycu'i' Ni chalyuu, li' ngujui ñi'ya nu ña'a na ji'i' ycu'i' Ni. La cui' yu bi' laca nu nguti'i' tya clyo la lo'o ycu'i' Ndyosi, la cui' jua'a laca yu loo ji'i' lcaa lo na nu ngüi'ña Ni chalyuu. ¹⁶ Stu'ba ti ndü yu bi' lo'o ycu'i' Ndyosi Sti yu lo'o ntucua quiya' ndya' chalyuu, masi lo'o ndya' tyucui ña'a nde cua, masi lo'o ndya' tyucui ña'a nde lo yuu. Cua ngüi'ña Ni lcaa na nu nchca ña'a na ji'i' nde lo yuu chalyuu; lo'o jua'a cua ngüi'ña Ni lcaa na nu ná nchca ña'a na ji'i', ñi'ya nti' lcaa cui'i' nu laca loo nde cua; jua'a cua ngüi'ña Ni lcaa lo xu'na nu culo cña ji'i' ngu', masi nde lo yuu chalyuu, masi nde cua. Stu'ba ti ndü Cristo lo'o ycu'i' Ndyosi Sti yu nu lo'o ngüi'ña Ni tyucui ña'a chalyuu; la cui' jua'a xqui'ya yu bi', bi' cha' ndya' lcaa lo na. ¹⁷ Cua laca ntucua yu bi' lo'o tya lyiji tya' chalyuu, lo'o jua'a lcaa tsá ndu'ni yu cña cha' tyi'i' tso'o ti lcaa na nu ntsu'u lo yuu chalyuu. ¹⁸ Ycu'i' yu laca yu loo ji'i' lcaa taju ñati' nu ndyu'ni tlyu ji'i' ycu'i' Ndyosi tsa tlyu ti, ycu'i' laca nu nda chalyuu ji'i' ngu' bi'. Tya clyo la cua ndyu'ú ycu'i' yu chaca quiya' lo'o cua ngujuii yu, cha' li' taca ji'i' yu tyucua yu ca su laca yu loo ji'i' lcaa lo cha'. ¹⁹ Cua nacui ycu'i' Ndyosi cha' caca Sñi' Ni ñi'ya laca ycu'i' Ni tsiya' ti, ²⁰ cha' jua'a ngua ti' Ni cua'ni Ni, cha' chaca quiya' caca Ni loo ji'i' tyucui ña'a chalyuu xqui'ya yu bi'. Cua nguaala' cha' ji'i' ycu'i' Ndyosi lo'o ñati' chalyuu lo'o ngujuii Cristo lo crusi xqui'ya na; jua'a ngua'ni yu cha' xa' caca tyucui ña'a chalyuu cuentya ji'i' ycu'i' Ndyosi chaca quiya', masi nde lo yuu chalyuu, masi nde cua.

²¹ Nu ngua cua tsubi' la, tyijyu' tsa nguta'a ma ji'i' ycu'i' Ndyosi; tya'a cusuu ma ji'i' ycu'i' Ndyosi ngua ma tyempo bi' xqui'ya cha' cuxi nu cua ngulacua ti' ma, xqui'ya cha' cuxi nu cua ngua'ni ma. Pana juani cua ngua'ni Ni cha' taca cati' qui'ya nu ntsu'u ji'i' ma lo'o ycu'i' Ni, ²² xqui'ya cha' tyucui ña'a ycu'i' Cristo Sñi' Ni, nchcube' tsa yu lo'o ndyujuii ngu' ji'i' lo crusi. Jua'a ngua'ni Ni tya li' cha' taca caca ma ñati' ji'i' ycu'i' Ni, ñati' nu nga'aa ntsu'u yabe' hichu' ma tsiya' ti, cha' nga'aa caca sta ngu' qui'ya ji'i' ma lo'o Ni, nu lo'o caa Ni caqui'ya Ni ji'na cha' tsalo'o Ni ji'na ca su ntucua Ni. ²³ Pana juani ña'a ti ndulo tsa cha' ji'i' ma cha' tyanu tachaa la cha' ji'i' Cristo ne' cresiya ji'i' ma, cha' ycu'i' yu bi' laca suu lcaa cha' bi'. Ná ta ma chacuayá' cha' cñilo'o ngu' ji'i' ma, cha' si jua'a, nga'aa culacua ti' ma ji'i' cha' tso'o nu tyacua ji'i' ma nde loo la, la cui' cha' nu cua ndyuna ma ji'i' tya clyo. Xqui'ya cha' tso'o ji'i' Cristo bi', bi' cha' ndya'a ngu' tyucui ña'a chalyuu nchcui' ngu' cha' bi' lo'o ñati'. Lo'o jua'a na', Pablo, ndya'a tsa na' lo cña bi'.

**Ndyu'ni Pablo cña cuentya ji'i' ñati' nu
ngusñi cha' ji'i' ycu'i' Ni ca lcaa quichi'**

²⁴ Tso'o nti' na' masi cua ngujui xi cha' ti'í 'na cuentya ji'i' cu'ma; tso'o nti' na' cha' cuentya ji'i' ca ta'a taju ñati' nu ngusñi cha' ji'i' Cristo lcaa quichi', bi' cha' ndyacua cha' ti'í bi' 'na. Nchcube' tsa Cristo nde chalyuu xqui'ya na, cha' laca na ñati' ji'i' ycu'i' yu; jua'a ndyacua cha' ti'í 'na, cha' cua lijya caca stu'ba la cha' ji'na lo'o ycu'i' Cristo lo'o cha' ti'í nu ndyaca ji'na nde chalyuu cha' ngusñi na cha' ji'i' Cristo. ²⁵ Ycu'i' Ndyosi laca nu cua nda cña bi' 'na, cha' caca na' cña ji'i' ca ta'a ñati' nu ngusñi cha' ji'i' Ni lcaa quichi', cha' nguula la caca tyiquee ma. Nga'a cha' ña'a ti tya ta la na' cha' ji'i' Cristo lo'o xa' ñati' ña'a cuayá' nu tye

cuna ngu' cha' bi'. ²⁶ Tyucui tyempo nu ngua sa'ni la, ná ngujui ñi'ya nu caca cuayá' ti' ngu' cha' bi'; cua ntsu'u yacu' ti cha'. Pana juani cua ngulu'u ycu' Ndyosi cha' bi' ji'i leaa ñati nu ntsu'u cuentya ji'i Ni. ²⁷ Sca cha' tlyu nu tso'o tsa laca cha' bi', sca cha' nu caja ji'i leaa lo ñati chalyuu laca cha' ji'i ycu' Ndyosi bi'; pana ná ngujui chacuayá' cha' caca cuayá' ti' ñati ji'i ycu' Ndyosi cha' bi' nu ngua cua sa'ni la. Ndi'ya ndyu'u cha' bi', cha' nu bilya cuna ngu': Taca tyi'i Cristo lo'o na nde chalyuu, masi juani ti; lo'o jua'a tiya' la li' taca tyu'u cha' ji'na lo'o ycu' Ndyosi ca su tlyu su xee tsa ca su ntucua ycu' Ni.

²⁸ Bi' cha' lye tsa nchcui' ya cha' ji'i Cristo lo'o leaa ñati; tso'o ti, qui'i ti nclyu'u ya cha' bi' ji'i ngu', ndacane ya ji'i ngu' cha' nga'aa cua'ni ngu' cha' cuxi. Cua nti' tsa ya cha' tso'o tsa caca tyucui ti' tyiquee scaa ngu' cuentya ji'i Cristo nu lo'o tyalaa ngu' ca slo ycu' Ni. ²⁹ Bi' cha' lye tsa ndyu'ni na' cña cuentya ji'i cha' bi'; nguula tsa cña ndyu'ni na', lo'o jua'a tlyu tsa juersa nda ycu' Cristo 'na cha' tyu'ú ne' cresiya 'na, cha' talo na' cua'ni na' cña bi'.

2 Ta na' sca cha' lo'o ma, cha' caca cuayá' ti' ma cha' lye tsa ngua'ni na' cña cuentya ji'i ma, lo'o jua'a cuentya ji'i ngu' quichi Laodicea, lo'o jua'a cuentya ji'i tyuu tya'a ngu', masi tya lyiji tyuloo ngu' 'na. ² Jua'a ndyu'ni na' cña, cha' caca tyucui ti' tyiquee ngu', cha' stu'ba ti caca tyiquee ngu' lo'o xa' la tya'a ngu'. Nga'aa cutsii ngu' nu lo'o chcu' ngu' cha' ji'i Cristo li', xqui'ya cha' tso'o tsa nchca cuayá' ti' ngu' ji'i cha' bi'. Jua'a li' quijeloo cha' ji'i ngu', cha' ycu' Cristo laca cha' bi', la cui' cha' ji'i ycu' Ndyosi nu bilya caca cuayá' ti' ngu' ji'i cua sa'ni la. ³ Xqui'ya cha' ngusñi na cha' ji'i Cristo, bi' cha' taca quijeloo cha' ji'na macala su ntucua quiya' leaa cha' nu ntsu'u tyiquee ycu' Ndyosi, masi leaa

cha' nu nda'ya hique Ni cha' cua'ni Ni nde chalyuu. ⁴ Cua nti' tsa na' cha' ná tucui cñilo'o ji'i ma, masi nti' ma cha' tso'o tsa nchcui' ngu' bi'; bi' cha' laca nchcui' na' lo'o cu'ma jua'a. ⁵ Masi juani ti ná ndi'i na' ca su ndi'i ma, pana lu'ba ti ndyi'u ti' na' ji'i cu'ma. Tso'o tsa nti' na' lo'o ndyuna na' cha' tso'o tsa ngusñi ma cha' ji'i Cristo. Lo'o jua'a tso'o tsa nti' na' cha' tso'o ti ndi'i ma lo'o xa' la ngu' tya'a ngusñi ma cha' ji'i ycu' Ndyosi.

⁶ Na cua nguiñi ti' ma lo'o Jesucristo cha' caca Ni nu Xu'na ma, bi' cha' cui'ya ma cuentya cha' stu'ba ti caca tyiquee ma lo'o Ni leaa tsa lo'o tyi'i ma chalyuu. ⁷ Jua'a xñi tso'o ma cha' ji'i Jesús, cha' ca cuayá' ti' ma leaa cha' nu laca suu cha' bi'; cha' nu Jesús ni, bi' laca suu leaa cha' nu cua ngusñi na, la cui' ti cha' nu cua ngulu'u ngu' ji'i ma tya tsubi' la. Lo'o jua'a leaa tsa tya ma xlya'be ji'i nu Cristo bi' li'.

Xqui'ya Cristo cua ngulacua ngu'

⁸ Cui'ya tso'o ma cuentya lacua, cha' ná tucui taca cñilo'o ji'i ma lo'o cua ña'a ca cha' cuiñi nu chcu' ngu' lo'o ma, masi tajua' tsa chcu' ngu' bi'. Si'i ycu' Cristo nu ntucua quiya' cha' ji'i ngu' lo'o nchcui' ngu' jua'a; bi' laca cña cua ti, bi' laca cha' cuiñi nu nchcui' ñati chalyuu ti, masi nchcui' ngu' cha' ji'i sca jo'ó, masi nchcui' ngu' cha' ji'i sca cui'i nu ntsu'u nde chalyuu ti.

⁹ Pana nu Cristo bi' ni, ñi'ya laca tyucui ña'a ycu' Ndyosi, jua'a laca yu lo'o yaa yu nde chalyuu. ¹⁰ Ycu' Cristo laca loo ji'i leaa nu laca xu'na na, jua'a ji'i leaa cui'i nu laca loo; lo'o cu'ma ni, xqui'ya cha' cua ntsu'u cha' ji'i ma lo'o Cristo, bi' cha' cua ngua tyucui ti' tyiquee ma, cua ngujui tyucui chalyuu ji'i ma. ¹¹ La cui' jua'a xqui'ya Cristo cua ngulacua Ni ji'i ma; ni si' na ngusi'yu lo quiji ma lo'o ngulacua ma ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío lo'o sñi' ngu', ycu'

Cristo ngulacua jil'i ma lo'o cua ngua'ni lyaá Ni jil'i ma jil'i quiy'a nu ntsu'u jil'i ma nde chalyuu. ¹² Lo'o cua ntyucuatya ma ni, ñi'ya laca si cua nguatsi' ma ne' cuaá lo'o Cristo, jua'a laca ma lo'o Cristo; lo'o li' ñi'ya si cua ndyu'ú ma stu'ba ti lo'o Cristo chaca quiy'a, jua'a laca cha' bi' li'. Ycui' Ndyosi laca nu ndu'ni cha' tyu'ú ma, xqui'ya cha' ntsu'u cha' jil'i ma lo'o Ni. ¹³ Ñi'ya laca si cua ngujuii ma, jua'a ngua cu'ma, xqui'ya cha' cua ntsu'u tsa quiy'a jil'i ma lo'o ycui' Ndyosi. Lo'o jua'a ná ngujui ñi'ya nu culacua ycui' Ndyosi jil'i ma li', xqui'ya cha' ná ntsu'u cha' jil'i ma tsiya' ti lo'o Ni nu ngua tyempo bi'. Pana juani cua ngua'ni Ni cha' tyu'ú ma chaca quiy'a ñi'ya nu ndyu'ú ycui' Cristo. Cua ngüi'ya Ni cha' clyu ti' ji'na jil'i lcaa quiy'a nu ntsu'u ji'na lo'o Ni. ¹⁴ Cua ngua'ni tye Ni cha' jil'i quityi bi' su nscua lcaa cña nu nga'a cha' cua'ni na cuentya jil'i ycui' Ndyosi. Na cua ndyanu yabe' chu' na xqui'ya quityi bi'; pana tya lo'o ngujui'i ca'a ngu' jil'i Cristo lo crusi, tya li' cua ngüityi Ni quiy'a bi' ji'na tsiya' ti. ¹⁵ La cui' ti lo crusi bi' cua ntijiloo Cristo jil'i lcaa nu laca xu'na na, jua'a jil'i lcaa cui'i nu laca loo ji'na. Lo'o ngua'ni chi Ni loo Cristo xqui'ya cha' cua ntijiloo yu jil'i lcaa xu'na na bi', li' ndyalo'o Cristo jil'i xu'na bi' laja ñati nu lijya qui'i ti, cha' ña'a cui'ya lcaa ñati cha' cua ntijiloo Cristo jil'i lcaa xu'na bi'.

Tso'o tsa laca cua ña'a ca cha' tso'o nu ndyu'u ca slo ycui' Ndyosi

¹⁶ Nga'aa ta ma chacuayá' cha' culo xa' ñati cña jil'i ma lacua, na laca nu cacu ma, na laca nu co'o ma cha' cua'ni tacati ma lo'o ycui' Ndyosi. La cui' jua'a ná tso'o laca si ñacui' ngu' jil'i ma ni tsa laca nu cua'ni ma ta'a; masi ta'a lo'o ndi'i cña' na nu ndacui' snu' tsa ti, masi ta'a lo'o cuañi' co', masi chaca ta'a nu ndu'ni ngu' nu ndacui' yija ti, ná ntsu'u

cha' cua'a jyaca ma jil'i ngu' bi' tsiya' ti, nti' na'. ¹⁷ Sa'ni la xcui' ntsu'u ta'a bi' nde chalyuu, cha' taca ca cuayá' ti' ngu' scaa cha' nu ngua ti' ycui' Ndyosi chcui' lo'o ngu' nu ngua tya li'; pana juani ni, cua ñaa ycui' Cristo chalyuu, bi' cha' nga'aa nti' na cha' cusu' bi'. Cua na'a na jil'i ycui' Cristo, bi' laca nu chañi ca. ¹⁸ Ná cube ti' ma jil'i cua ña'a ca ñati nu cua'ni tyucuaa ti' lo'o ma, ngu' nu tacati la ndu'ni ycui' ngu', nti' ngu', cha' ndyu'ni tlyu ngu' jil'i sca xa nu ntsu'u jil'i ycui' Ndyosi ca nde cua; si'i jil'i ycui' Ndyosi ndyu'ni tlyu ngu' bi'. Ñati nu ndu'ni jua'a ni, nti' ngu' cha' xa' la cha' jil'i ycui' Ndyosi cua ngulu'uloo jil'i ngu'. Lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ngu' bi' lo'o tya'a ngu', masi ná ntsu'u cha' cua'ni ngu' bi' jua'a, cha' ña'a ti tya ntsu'u cha' cuxi ne' cresiya jil'i ngu' bi'; ¹⁹ nga'aa ndaquiy'a ngu' bi' jil'i Cristo nu laca loo la ji'na. Cristo laca loo jil'i lcaa taju ñati nu ndu'ni tlyu jil'i ycui' Ndyosi tsa tlyu ti; bi' cha' tso'o tsa stu'ba cha' ji'na lo'o xa' la tya'a ñati na, bi' cha' tso'o la ndyanu tachaa cha' ji'na lo'o Ni, cha' quiña'a la cña ndyu'ni Cristo ne' cresiya jil'i ñati jil'i Ni, tsa ña'a nu nti' ycui' Ndyosi cha' caca.

²⁰ Pana cu'ma ni, cua nguxtyanu ma jil'i xa' la jo'ó nu ngua xu'na ma cua tsubi' la, cua nguxtyanu ma jil'i lcaa cha' nu jly'a tsa ti' ñati chalyuu jil'i. Tya lo'o ngujuii Cristo lo crusi cha' cua'ni tye jil'i cha' bi', tya li' cua nguxtyanu ma jil'i cha' bi'. Nga'aa nti' cha' tya cua'ni ma ñi'ya nu ndu'ni xa' la ñati chalyuu; nga'aa nti' cha' taquiy'a ma jil'i lcaa xa' la cña nu nelyo ngu' jil'i ma, ²¹ nu lo'o ñacui' ngu' ndi'ya: "Tacati tsa nu cua. Ná cala' ma jil'i, ná cacu ma jil'i", nacui' ngu'. ²² Lcaa na bi' ni, na culiji ti laca na bi'; ya' nu cua nguliji bi', nga'aa ña'a na jil'i li'. Nu lo'o nhcui' ngu' jua'a, sca cña nu ndyu'ni ñati chalyuu ti laca bi'. ²³ Chañi laca cha' tso'o tsa ndyu'u cha' bi' ngua

ti' na nquicha', ndatsaa tsa cha' bi' ji'na cha' cua'ni tlyu na ji'i jo'ó bi'; lo'o jua'a bi' laca nu ndu'ni tsa cha' caca tacati na, cha' xcube' na ji'i tyucui ña'a na. Jua'a ndu'ni cha' bi' tu'ni; pana si'i jua'a nga'a cha' caca, nu cati cha' cua'ni na cha' cuxi nu tiji' tsa ti' na ji'i.

3 Pana cu'ma ni, cua ngujui chaca chalyuu cucui ji'i ma xqui'ya cha' cua ngua stu'ba cha' ji'i ma lo'o Cristo; bi' cha' lacua, xcui' na tyu'u tyiquee ma ji'i cua ña'a ca cha' tso'o nu ndyu'u ji'i Cristo lijya, cha' ntucua Cristo nde la'a tsu' cui su tlyu su ntucua ycu' Ndyosi. ²Cua'ni cha' tyanu tachaa cha' bi' tyiquee ma, nga'aa tyaala' ti' ma lo'o cua ña'a ca cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu. ³Nu juani ni, nga'aa ntsu'u cha' ji'i ma lo'o cha' cuxi nu ndyaca nde chalyuu; cua ndyanu tso'o cha' ji'i ma lo'o ycu' Ndyosi xqui'ya Cristo. ⁴Nu chaca chalyuu cucui nu ngujui ji'i ma xqui'ya Cristo, bi' laca cha' nu ndulo la cha' ji'i ma juani. Stu'ba ti tyatu na lo'o Cristo tsa bi', nu lo'o tyu'u tucua yu lijya yu chaca quiya'; li' taca caca stu'ba cha' ji'i ma lo'o nu Cristo bi' ca su caca tlyu la ycu' yu, ca su ntucua ycu' Ndyosi.

Cua ngxu'tyanu ngu' chalyuu cusu' ji'i ngu' cha' jua'a ngujui chaca chalyuu cucui ji'i ngu'

⁵Cua'ni tye ma lcaa cha' cuxi nu ndiya tsa ti' ma ji'i lacua: nga'aa cua'ni cuxi ma lo'o clyo'o xa' ñati, nga'aa cua'ni ma cha' suba' lo'o tya'a ñati ma, nga'aa tyacui' ti' ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma, cua'ni tye ma ji'i lcaa lo cha' cuxi nu ndi-jña tsa ti' tyiquee ma cha' cua'ni ma ji'i, nga'aa tyacui' ti' ma ji'i scaa cha' tso'o nu ntsu'u chalyuu. Sca na nu ndacui' ti' na ji'i ni, stu'ba ti cuxi laca cha' bi' ñi'ya nti' si' cua'ni tlyu na ji'i sca leui jo'ó ti; ⁶nchca ñasi' tsa ycu' Ndyosi lo'o ñati nu ndu'ni cha' cuxi jua'a. ⁷La cui' tya'a cha' cuxi bi' cua ngua'ni ma

lcaa su ndya'a ma nu ngua cua tsubi' la, ⁸pana juani nga'a cha' xtyanu ma ji'i lcaa cha' cuxi bi'; masi nchca ñasi' tsa ma cua sa'ni la, masi lu'ba ti nxu'ba ñasi' ma ji'i ycu' ca ma tya li', masi liye' ti' ma ji'i tya'a ñati ma tya tsubi' la, pana nga'aa cua'ni ma jua'a juani. La cui' jua'a nga'aa chcu' ma cuentyu ji'i tya'a ñati ma, nga'aa chcu' suba' ma lo'o ngu', ⁹nga'aa ta ma cha' cui'ni lo'o tya'a ma; na cua ngxu'tyanu ma ji'i chalyuu cusu' ji'i ma, jua'a ca ngxu'tyanu ma ji'i lcaa cha' cuxi nu ngua'ni ma tya tsubi' la, ¹⁰cha' juani cua ngujui chaca chalyuu cucui ji'i ma. Chaca lo ñati cua laca ma juani; cua ngxucutsa'a ycu' Ndyosi lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ma juani, cha' jua'a caca ma ñi'ya nu laca ycu' Ni, nu lo'o ndyaca tsa'a lyiji ma lcaa cha' nu ntsu'u ji'i ycu' Ni. ¹¹Bi' cha' juani nga'aa ndulo tsa cha' ji'na lo'o tya'a na, masi la cui' ngu' judío laca na, masi si'i ngu' judío laca ma; nga'aa ndu'ni cha' masi cua ngulacua na, masi ná ngulacua na; nga'aa ndu'ni cha' si' ngu' xa' tsu' laca na, masi ngu' tyaala laca na, masi ngu' nu ndi'i tso'o ti laca na, masi msu nu ngü'lya ti ñati laca ma cha' cua'ni ma cña ji'i ñati laja ti. Nga'aa ndulo tsa cha' bi' ji'na juani, cha' sca ti Cristo laca nu ndulo tsa cha' ji'i cuentya ji'na. Ndi'i Cristo lo'o lcaa ñati ji'i Ni, ñi'ya nu laca ngu', macala su ndi'i ngu'.

¹²Ñati ji'i ycu' Ndyosi laca cu'ma lacua; na cua ngusubi Ni ji'i ma, xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ma. Bi' cha' ntsu'u cha' cua'ni tya'na ti' ma ji'i xa' ñati; tso'o ti cua'ni ma lo'o ngu', ni ná cua'ni tyucuaa ti' ma lo'o ngu', masi tiya' ti chcu' ma lo'o ngu', jua'a talo tsa tyiquee ma ji'i ngu'. ¹³Talo tyiquee ma ji'i xa' la tya'a ñati ma lacua, ña'a cuayá' nu cui'ya ma cha' clyu ti' ji'i ngu' lo'o ntsu'u qui'ya ji'i ngu' lo'o ma. Tsa ña'a nu ndy'lya nu Xu'na na cha' clyu ti' ji'i ma, jua'a nga'a cha' cua'ni clyu ti' ma

ji'i tya'a ñati ma. ¹⁴ La cui' jua'a tso'o tsa caca tyiquee ma ña'a ma ji'i xa' la tya'a ñati ma, cha' jua'a stu'ba tsa caca cha' ji'i ma lo'o ngu' li'. ¹⁵ Ti' ti tyi'i tyiquee ma lacua, xqui'ya cha' ycu'i Ndyosi laca loo ji'i ma; cua ngusubi Ni ji'i ma, jua'a ji'i xa' la tya'a ñati ma, cha' caca ma sca ti taju ñati cuentya ji'i ycu'i Ni. Tso'o si lcaa hora tya ma xlya'be ji'i ycu'i Ni xqui'ya lcaa lo cha'.

¹⁶ Nga'a cha' tyanu tyucui cha' ji'i Cristo ca ne' cresiya ji'i ma. Tso'o tsa ndyu'u cha' bi', bi' cha' tso'o ti culu'u ma cha' bi' ji'i tya'a ma ña'a cuayá' nu cuna tso'o lcaa ngu'. La cui' jua'a cula tu'ba ma lcaa lo jii nu ntsu'u ji'i ycu'i Ndyosi, masi jii salmo nu nscua lo quityi nu ngua sa'ni, masi cua ña'a ca jii nu ca'ya hique ma nu nchcui' cha' ji'i ycu'i Ndyosi; cula tu'ba ma jii cha' cuna ycu'i Ndyosi, xqui'ya cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i ycu'i Ni. ¹⁷ Lcaa ña'a cña nu nti' ma cha' cua'ni ma, lcaa ña'a cha' nu nti' ma chcu'i ma lo'o ñati, chacuayá' ji'i Jesús nu Xu'na na cua'ni ma ji'i lacua. Lo'o jua'a la cui' hora bi' tya ma xlya'be ji'i ycu'i Ndyosi Sti na xqui'ya Jesús.

Cha' tso'o nu cua'ni na lo'o laca Cristo loo ji'na

¹⁸ Cu'ma ngu' cuna'a ni, taquiya' ma ji'i clyo'o ma. Ndulo tsa cha' ji'i ma cha' cua'ni ma jua'a, cha' cua ntsu'u cha' ji'i ma lo'o Cristo nu Xu'na na. ¹⁹ Cu'ma ngu' qui'yu ni, caca tso'o tyiquee ma ña'a ma ji'i clyo'o ma; ná cua'ni tyaala ma ji'i clyo'o ma. ²⁰ Cu'ma ngu' cuañi' ni, nga'a cha' taquiya' ma cña nu culo ngu' cusu' ji'i ma, cha' tso'o tsa nti' nu Xu'na na lo'o ndu'ni ma jua'a. ²¹ Cu'ma ngu' cusu' nu ntsu'u sñi' ma ni, ná su'ba ñasi' ma ji'i sñi' ma, cha' ná tso'o si caca taja ti' ngu' bi' xqui'ya ma. ²² Cu'ma ngu' msu nu ndyu'ni cña ji'i ngu' laja ti, taquiya' ma lcaa cña nu culo ñati

nu laca loo ji'i ma nde chalyuu. Si'i na cua'ni ti ma jua'a cha' tyanu tso'o cha' ji'i ma lo'o ngu' lo'o ndu ti ngu' slo ma, cha' ndyi'ya ngu' cuentya ji'i ma si ndu'ni ma cña; pana tyucui tyiquee ma cua'ni ma cña bi', xqui'ya cha' lcaa hora ndube ti' ma ji'i ycu'i nu Xu'na na. ²³ Cua ña'a ca cña nu cua'ni ma, lubii tsa cña cua'ni ma li'. Ndi'ya calacua ti' ma: ñi'ya laca si cña ji'i ycu'i Ndyosi nu Xu'na na laca nu ndyu'ni ma, nga'aa si'i cña ji'i ñati chalyuu ti. ²⁴ Cua jlo ti' ma cha' ycu'i nu Xu'na na laca nu nguxco'o cha' tso'o nu tyacua ji'i scaa ma lo'o cua tye ti cha'. Cristo laca nu Xu'na ma nu chañi ca; cuentya ji'i ycu'i Cristo bi', bi' cha' ndyu'ni ma cña. ²⁵ Pana xcube' ycu'i Ndyosi ji'i cua ña'a ca ñati nu ndu'ni cha' cuxi; stu'ba ti ndu'ni cuayá' Ni ji'i lcaua ti ña'a ñati, masi ñati tonu, masi ñati sube.

4 Cu'ma ngu' xu'na msu, lcaa cha' nu ndyaca ji'i ma lo'o ngu' msu ji'i ma, cua'ni liñi ma cha' bi'; tso'o ti cua'ni ma lo'o ngu' bi'. Tyi'u ti' ma cha' lo'o cu'ma, ntsu'u nu laca loo la ji'i ma, ntucua nu bi' ca su tlyu ca su ntucua ycu'i Ndyosi.

² Lcaa cu'ma, ná ca taja ti' ma, lcaa tsa chcu'i ma lo'o ycu'i Ndyosi. Lo'o jua'a tii ti ma tyi'i ma lo'o chcu'i ma lo'o Ni, jua'a ta ma xlya'be ji'i Ni lo'o chcu'i ma lo'o Ni. ³ La cui' tyempo bi' jña ma cha' clyu ti' ji'i ycu'i Ndyosi cuentya ji'i ya cha' caja la juersa ji'i ya, cha' chcu'i ya cha' tso'o ji'i Cristo lo'o xa' la ñati, cha' cuna ngu' cha' bi' masi bilya caja ñi'ya nu cuna ngu' cha' bi' yala la; xqui'ya cha' cua nchcu'i tsa na' lo'o ngu' jua'a, bi' cha' ntsu'u na' ne' chcu' juani. ⁴ Pana chcu'i ma lo'o ycu'i Ndyosi lacua, cha' xtyucua Ni 'na cha' tya chcu'i liñi na' ji'i lcaa cha' bi', ñi'ya nu nga'a cha' chcu'i na' ji'i.

⁵ Tii ti ti' ma tyi'i ma slo xa' ñati nu bilya xñi cha' ji'i Jesucristo; ná cua'ni ma cha' tonto slo ngu' bi', cha' jua'a lcaa quiya' lo'o ta ngu' tyempo cha' chcu'i ma

lo'o ngu', li' tso'o tsa ta ma cha' ji'i Jesús lo'o ngu'. ⁶ Laja lo'o nchcui' ma lo'o ngu' ni, tso'o ti chcui' ma ña'a cuayá' nu cua'a jyaca' ngu' ji'i cha' nu nchcui' ma; tso'o si caja ñi'ya nu xacui' ma cha' ji'i leaa ngu'.

Cha' nu nchcui' Pablo su cua tye ti quityi re

⁷ Yu Tíquico tya'a na ni, ta yu cha' lo'o ma, leaa cha' ñi'ya nu ndyaca jna' ca nde. Ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'i yu bi', lo'o la cui' jua'a tya'a ndyu'ni ya cña ji'i nu Xu'na na laca yu; leaa tsa ndyu'ni yu cña bi', ná nchca taja ti' yu ji'i. ⁸ Bi' cha' nda na' ji'i yu cha' caa yu ca su ndi'i ma, cha' ca chaa ti' ma chaca quiya' lo'o ña'a ma ji'i yu; nti' na' cha' cacha' yu ji'i ma ñi'ya nu ndyaca ji'i leaa tya'a ya su ndi'i ya ca nde. ⁹ Stu'ba ti caa yu lo'o Onésimo tya'a quichi' tyi ma; na tyaca'a tsa nu Onésimo bi' ji'i ya, xqui'ya cha' ná nchca taja ti' yu nchcui' yu cha' ji'i nu Xu'na na. Tyucuaa ngu' bi', ta ngu' cha' lo'o ma ñi'ya nu ndyaca leaa cha' ca su ndi'i ya ca nde.

¹⁰ Aristarco tya'a ntsu'u na' ne' chcuá, lo'o yu nda yu xlyo ni'i ji'i ma; la cui' jua'a cha' nda Marcos tya'a Bernabé. (Tya tsubi' la cua nda na' sca cha' nu ndyaa ca slo cu'ma cuentya ji'i nu Marcos bi', cha' tso'o ti chcui' ma lo'o yu nu lo'o tyalaa yu slo ma). ¹¹ Lo'o jua'a Jesús nu laca xtañi Justo, cua nti' yu chcuicha' yu ji'i ma. Tyuu tya'a ngu' judío cua ngusñi cha' ji'i Cristo nquicha'; pana nu sna tya'a ti ngu' bi' ni, Aristarco lo'o Marcos lo'o Justo, tsa bi' ti ngu' ntaja'a tya'a lo'o na' ca su ndya'a na' nchcui' na' lo'o xa' la ñati' ñi'ya caca cha' lo'o caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati'. Lo'o jua'a cua nxyucua tsa ngu' bi' 'na.

¹² Lo'o yu Epafras tya'a quichi' tyi ma, nda yu xlyo ni'i ji'i ma; stu'ba ti ndya'a yu lo cña ji'i Jesucristo lo'o ya. Lcaa tsa ndijña tsa yu cha' clyu ti' ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i cu'ma, ndijña yu chacuayá' ji'i ycui' Ni cha' ná tya'achu' ma tsiya' ti cha' ji'i Ni. Ndi'ya nti' yu, cha' tyucui tyiquee ma tsiya' ti cua'ni ma na laca nu nti' Ni cha' cua'ni ma nde lo yuu chalyuu. ¹³ Jlo ti' na' cha' lye tsa ngua'ni yu cña cha' xtyucua yu ji'i cu'ma, jua'a ji'i ngu' quichi' Laodicea, jua'a ji'i ngu' quichi' Hierápolis tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo. ¹⁴ Lo'o Lucas tya'a tso'o na nu ndyu'ni jo'o ji'i ngu', lo'o jua'a Demas, nda ngu' xlyo ni'i ji'i ma.

¹⁵ Lo'o jua'a ta ma xlyo ni'i ji'i ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo nde quichi' Laodicea, lo'o jua'a ji'i ma' Ninfas lo'o leaa ngu' tya'a na nu ndyu'u ti'i ca slo ma' cusu' bi'. ¹⁶ Chcui' ma lo quityi re clyo, lo'o li' tya ta ma quityi re tsa ca slo ngu' Laodicea tya'a ndu'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi. La cui' jua'a ndulo tsa cha' ji'i ma cha' chcui' ma lo chaca quityi nu nda na' cha' ndyalaa slo ngu' Laodicea bi'. ¹⁷ Ndi'ya chcui' ma lo'o yu Arquipo tya'a na: “Cua ngua'a lo ycui' nu Xu'na na jinu'u cha' cua'ni nu'u cña bi' cuentya ji'i ycui' Ni”, ñacu'i ma ji'i yu, “bi' cha' juani cua'ni cña ti' nu'u cha' caca tso'o cña bi’”.

¹⁸ Su cua ndye quityi re, nde laca sca cha' nu cua nscua na' lo'o ya' ycui' ti na': Pablo laca na', nda na' xlyo ni'i ji'i ma; tyi'u ti' ma jna' cha' ntsu'u na' ne' chcuá juani. Lo'o jua'a tya cua'ni la ycui' Ndyosi cha' xlya'be lo'o ma tyucui tyempo nu lijya nde loo la. Jua'a caca cha' lacua.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Tesalónica

1 Pablo laca na'. Lo'o Silvano lo'o Timoteo ndi'i ngu' ca nde lo'o na'. Nscua ya quityi re cha' tsa slo cu'ma, ña'a taju ti ma ngu' quichi Tesalónica nu ntsu'u cha' ji'i ma lo'o ycu'i Ndyosi Stina, jua'a ntsu'u cha' ji'i ma lo'o Jesucristo nu Xu'na na. Nti' tsa ya cha' ña'a ti cua'ni ycu'i Ndyosi cha' tso'o lo'o ma, cha' cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ma.

Tso'o tsa ngusni ngu' bi' cha' ji'i ycu'i Ndyosi

²Lcaa quiya' lo'o nchcui' ya lo'o ycu'i Ndyosi cuentya ji'i cu'ma, ndya ya xlya'be ji'i ycu'i Ni li'. ³Ntsu'u ti' ya cha' ntsu'u tsa cha' tso'o nu ndyu'ni ma, cha' ntsu'u tsa tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ma, xqui'ya cha' ngusni ma cha' ji'i Jesucristo. Ndalo tsa tyiquee ma xqui'ya cha' jlo ti' ma cha' ntucua Jesucristo nu Xu'na na ca slo ycu'i Ndyosi Sti na; bi' cha' xcui' cha' tso'o ndyu'ni ma, masi tlyu tsa cña. ⁴Lo'o jua'a ntsu'u tsa tyiquee ycu'i Ndyosi ña'a Ni ji'i ma. Cu'ma ngu' tya'a ngusni na cha' ji'i Jesús, jlo ti' ya cha' cua ngusubi Ni ji'i ma, ⁵xqui'ya cha' ngusni ma cha' tso'o nu cua nchcui' ya lo'o ma, la cui' cha' tlyu nu nda Xtyi'i ycu'i Ni cha' chcui' ya lo'o ma; Xtyi'i ycu'i Ndyosi ngua'ni cña laja lo'o nchcui' ya lo'o ma, bi' cha' ngusni ma cha' bi'. Lo'o jua'a jlo ti' ma ñi'ya ngua cña nu ngua'ni ya lo'o nguti'i ya ca slo cu'ma.

⁶Bi' cha' juani ndyu'ni ma cña nu ndyu'ni ya, la cui' tya'a cña nu ndyu'ni ycu'i nu Xu'na na. Cua ngusni ma cha' ji'i ycu'i Ni, masi ti' tsa ti' ngu' ña'a ngu' ji'i ma; pana tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma xqui'ya Xtyi'i ycu'i Ndyosi. ⁷Lo'o li' na'a xa' la ñati ji'i Jesucristo ñi'ya ndyu'ni ma; bi' cha' juani ndyu'ni ngu' ñi'ya nu

ndyu'ni cu'ma, masi ca ta'a ngu' Macedonia nu ngusni cha' ji'i ycu'i nu Xu'na na, masi ca ta'a ngu' Acaya nu ngusni cha' bi'. ⁸Cua ngañi cha' ji'i ycu'i nu Xu'na na nde lcaa quichi xqui'ya cu'ma. Si'i ngu' Macedonia ti, ni si'i ngu' Acaya ti, masi ca ta'a ñati ji'i Jesucristo, cua ndyuna ngu' cha' bi' tyucui ña'a chalyuu; nga'aa ntsu'u cha' ta ya cha' lo'o ngu' bi' cuentya ji'i ma, cha' ngusni ma cha' ji'i ycu'i Ndyosi, cha' cua jlo ti' ngu' cha' bi'. ⁹La cui' ngu' bi' nda ngu' cha' lo'o ya ñi'ya ngua lo'o ndyalaa ya slo ma tya clyo, cha' li' nguxtyanu ma ji'i lcuu ti lo jo'ó nu ntsu'u ji'i ma tya sa'ni la, cha' cua'ni ma cña ji'i ycu'i Ndyosi nu lu'ú ca, nu sca ti Ndyosi nu chañi ca. ¹⁰Lo'o jua'a nchcui' ngu' cha' juani ndu ti' ma ni jacua' tyaa Jesús nu sca ti Sñi' ycu'i Ndyosi, nu cua tyu'u ca su ntucua ycu'i Ndyosi cha' caa nde chalyuu chaca quiya'. La cui' Jesús nu ngujuii, lo'o li' ngua'ni ycu'i Ndyosi Sti yu cha' ndyu'ú yu chaca quiya', bi' laca nu ngua'ni lya'a ji'na cha' nga'aa xcube' ycu'i Ndyosi ji'na, nga'aa caca ñasi' Ni ji'na lo'o tyalaa tsá bi'.

Cña nu ngua'ni Pablo lo'o nguti'i yu quichi Tesalónica

2 Cu'ma ngu' tya'a ngusni na cha' ji'i Jesús, jlo ti' ma cha' ná nguna' cña nu ngua'ni ya lo'o nguti'i ya slo cu'ma. ²Cua ngua'ni ycu'i Ndyosi cha' tlyu tyiquee ya, cha' ngulu'u ya cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ycu'i Ndyosi ji'i ma lo'o ngulaa ya slo cu'ma, masi lya' tsa ti' ngu' ji'i ya tya tsubi' la ca quichi Filipos. Jlo ti' ma cha' cuxi tsa ngua'ni ngu' bi' lo'o ya li', lo'o jua'a ntsu'u ngu' quichi tyi ma nu cuxi nti' ña'a ngu' ji'i ya. ³Si'i cha' cuiñi ngulu'u ya ji'i ma nu ngua li', si'i na cuxi tyiquee ya ña'a ya ji'i ma, ni si'i na ñi'lo'o ya ji'i ma. ⁴Cua nda ycu'i Ni cha' bi' lo'o ya cha' culu'u ya ji'i ñati, bi' cha' liñi nchcui' ya lo'o ngu' nde lcaa quichi.

Si'i ñatī chalyuu laca nu Xu'na na, ycuí' Ndyosi laca nu Xu'na na; bi' cha' cuentya jil'ī ycuí' Ni nclu'u ya cha' tso'o bi' jil'ī Ni jil'ī lcaa mā, cha' jlo ti' Ni lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya jil'ī ya. ⁵ Si'i na tso'o tsa ndyu'ni ya lo'o mā cha' cua'ni ya ngana jil'ī mā, ni si'i na tso'o tsa nchcui' ya lo'o mā cha' caja cha' tso'o nu ntsu'u jil'ī mā jil'ī ya. Jlo ti' ycuí' Ndyosi cha' xcui' cha' liñi nchcui' ya; lo'o jua'a cu'mā, cha' ndyuna mā cha' bi'. ⁶ Ná nti' ya cha' cua'ni chí mā loo ya, masi chacuayá' jil'ī ycuí' Jesucristo ndyalaa ya slo cu'mā; si'i na nchcui' tyucuaa ti' ya lo'o mā, cha' loo laca ya jil'ī mā, ni si'i na tyixi ya cha' loo laca ya jil'ī xa' ñatī. ⁷ Pana ñi'ya nu ña'asii sca nu cuna'a jil'ī sñi', jua'a nguna'asii ya jil'ī mā, nu lo'o nguti'ī ya ca slo mā nu ngua li'. ⁸ Ntsu'u tsa tyiquee ya ña'a ya jil'ī mā, cha' cua'nda ya cha' tso'o jil'ī ycuí' Ndyosi lo'o mā; lye tsa ncyacua ti' ya cuentya jil'ī mā, hasta tso'o ntsu'u tyiquee ya masi cujuui' ngu' jil'ī ya xqui'ya cu'mā. ⁹ Cu'mā ngu' tya'a na, tyi'u ti' mā cha' lye tsa ngua'ni ya cña cha' caja ñi'ya tyiji yu'u ya chalyuu; tsā lo'o talya ngua'ni ya cña lo'o ya' ti ya, cha' ná culiji mā cñi jil'ī mā lo ya laja lo'o ngulu'u ya cha' tso'o bi' jil'ī mā.

¹⁰ Cua na'a mā, lo'o jua'a cua na'a ycuí' Ndyosi, cha' tso'o ti nguti'ī ya slo cu'mā nu ntsu'u cha' jil'ī mā lo'o Ni. Ñatī lubii laca ya, ná ntsu'u cha' jña ngu' qui'ya jil'ī ya li'. ¹¹ Ñi'ya ndu'ni sca ñatī lo'o sñi', jua'a ngulu'u ya jil'ī mā li': nu lo'o ngua'ni mā cha' tso'o, li' ngxutyucua ya jil'ī mā; nu lo'o ngua'ni mā cha' cuxi, li' nda ya sca cuii lo'o mā. ¹² Nguxtyucua ya jil'ī mā cha' tyucui tyiquee mā cua'ni mā ña'a cha' tso'o nu nti' ycuí' Ndyosi cha' cua'ni na nde chalyuu, cha' jua'a xñi mā cha' jil'ī ycuí' Ndyosi cha' tsa mā ca su tlyu su xee tsa su laca Ni loo.

¹³ Lo'o jua'a lcaa hora ndya ya xly'a'be jil'ī ycuí' Ndyosi cuentya jil'ī mā, xqui'ya cha' nu lo'o ndyuna mā cha' tso'o jil'ī

ycuí' Ndyosi, la cui' cha' nu cua'nda ya lo'o mā, li' jly'a ti' mā cha' bi'. Ngua cuayá' ti' mā cha' laca cha' bi' nu cha' liñi jil'ī ycuí' Ndyosi, si'i cha' ngua'ya hique sca ñatī ti; ngusñi mā cha' bi' li', bi' cha' ndyu'ni ycuí' Ndyosi cña ne' cresiya jil'ī mā. ¹⁴ Ñi'ya nu ngua tya tsubi' la, cha' ngua'ni lya' ti' ngu' judío jil'ī ña'a taju ñatī tya'a ntsu'u cha' jil'ī na lo'o Jesucristo ca loyuu su cuentya Judea, jua'a ngua'ni lya' ti' ngu' tya'a quichī tyi mā jil'ī cu'mā li'. Cu'mā ngu' tya'a na, la cui' tya'a cha' ti' i' ngua jil'ī mā ñi'ya nu ngua jil'ī ngu' judío tya'a na bi'. ¹⁵ Ñi'ya lo'o ndyujuii ngu' judío cuxi nu nguti'ī nu ngua sa'ni la jil'ī jyo'o nu ngua tu'ba jil'ī ycuí' Ndyosi, la cui' jua'a cua ndyujuii nu ngu' judío cuxi bi' jil'ī ycuí' Jesús nu Xu'na na cua tsubi'. Ca tya' la li' lo'o jil'ī cuare ngulo'o nu ngu' judío bi'. Ná ndiya ti' ycuí' Ndyosi cha' ndyu'ni ngu' bi' jua'a, cha' nxuu tya'a ngu' bi' lo'o lcaa ñatī. ¹⁶ Ná nda ngu' judío cuxi bi' chacuayá' jil'ī ya cha' chcui' ya cha' jil'ī Jesucristo lo'o ngu' xa' tsu', cha' cua'ni lyaá Ni jil'ī ngu' xa' tsu' bi' li'; bi' cha' jua'a nchca tlyu la qui'ya nu ntsu'u jil'ī ngu' judío cuxi bi', ña'a cuayá' nchca ñasi' tsa ycuí' Ndyosi jil'ī ngu' bi'. Ntsu'u cha' xcube' tsa Ni jil'ī ngu' bi' nde loo la.

Nti' tsa Pablo tsa na'a jil'ī ngu' chaca quiya'

¹⁷ Masi xa' quichī ndi'ī ya juani, nti' ya xtyuu ya slo cu'mā tya'a ngusñi na cha' jil'ī Jesús; ndyi'u tsa ti' ya jil'ī mā, masi ná nchca ña'a ya jil'ī mā, bi' cha' nti' ya tyaa ya tyaa na'a ya jil'ī mā chaca quiya'. ¹⁸ Tyuu quiya' ngua ti' ya caa ya nquicha'. Lo'o na' ni, la cui' Pablo laca na', nti' tsa na' caa na'; pana lcaa quiya' ngua'a Satanás cha' jil'ī ya cha' ná caa ya. ¹⁹ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya xqui'ya cu'mā, cha' lo'o cu'mā nscua cha' tyatu mā lo'o ya slo Jesucristo nu Xu'na na lo'o tyaa Jesús nde chalyuu chaca

quiya'. Li' tso'o tsa caca tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ya, xqui'ya cha' tso'o tsa ngusñi ma cha' ji'i Ni nu cua nchcui' ya lo'o ma. ²⁰Nchcui' tsa ya lo'o xa' ñati cha' tso'o tsa ndu'ni ma, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya xqui'ya cu'ma.

3 ¹⁻²Lo'o li' nga'aa ndalo ya, xñi'i tsa ti' ya cha' tyijyu' tsa ndi'i ma; bi' cha' nda na' ji'i Timoteo ndyaa yu slo ma. Tso'o la tyanu na' quichi Atenas ngua ti' na', masi ná lo'o tya'a ndya'a na'. Tya'a na laca nu Timoteo bi' ni, la cui' cña ji'i ycu'i' Ndyosi ndyu'ni ya; tya'a ndyu'ni ya cña laca yu lo'o nda ya cha' tso'o ji'i Jesucristo lo'o ñati. Li' ndyaa nu Timoteo bi' nde slo ma cha' xñi la ti' tyiquee ma, cha' caca tlyu la tyiquee ma lo'o ngusñi ma cha' tso'o bi'. ³Ná nti' ya cha' ca taja ti' ni tsaca ngu' tya'a ma, masi lye tsa ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'i ma; jlo ti' ma cha' jua'a ndyu'ni ngu' lo'o ñati ji'i Jesucristo lcu'a ti lo quichi. ⁴Lo'o tya nguti'i ya slo ma, li' tyuu quiya' nda ya cha' lo'o ma ndi'ya: "Cua'ni lya' ti' ngu' ji'na", nacui' ya. Lo'o chañi lya' tsa ti' ngu' ji'i ma juani. ⁵Lo'o ngua cuayá' ti' na' cha' bi', nga'aa ndalo na' li'; xñi'i tsa ti' na' cha' ná jlo ta' ñi'ya ndyaca cha' ji'i ma. Bi' cha' nda na' ji'i yu tya'a na ñaa yu slo ma, cha' ca cuayá' ta' si ña'a ti nxñi tso'o ma cha' tso'o ji'i ycu'i' Ndyosi, si tyijiloo ma ji'i nu xña'a nu nti' cha' cua'ni ma cha' cuxi. Cua nguna' cña ji'i ya lo'o ma si ná caca tyijiloo ma ji'i nu xña'a bi'.

⁶Lo'o juani tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya xqui'ya cu'ma. Cua ndyalaa Timoteo ca nde chaca quiya'; cua ndacha' yu ji'i ya ñi'ya ndyu'ni ma, cha' tya ngusñi ma cha' tso'o ji'i ycu'i' Ni, cha' ntsu'u tsa tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ma xqui'ya ycu'i' nu Xu'na na. Nacu' yu cha' ndube tsa ti' ma ji'i ya, ndu tsa ti' ma ni jacua' tyacua tya'a na chaca quiya'. Stu'ba ti ntsu'u tyiquee na, ¿ni jacua' tyacua tya'a na lacua? ⁷Lo'o cua ndyuna ya cha' jua'a ndyaca cha' bi' ji'i ma, ngua chaa la ti'

ya li', masi lya' tsa ti' ngu' ji'i ya ca nde, masi ndyiji tsa cha' ti'i ji'i ya. Ngusñi tso'o ma cha' bi', ⁸bi' cha' chaa la ti' ya; nguula la ti' ya xqui'ya cu'ma, cha' tlyu tyiquee ma cuentya ji'i ycu'i' nu Xu'na na. ⁹Ná nchca tye cha' tya ya xlya'be ji'i ycu'i' Ndyosi Sti na xqui'ya cu'ma, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya xqui'ya cu'ma. ¹⁰Nchcui' ya lo'o ycu'i' Ndyosi nde tsá lo'o nde talya. Tya'na tsa nchcui' ya lo'o Ni cha' ta Ni chacuayá' ji'i ya cha' tyacua tya'a na chaca quiya', cha' bilya tye culu'u ya ji'i ma lcaa cha' tso'o nu nga'a cha' caca cuayá' ti' ma, cha' jua'a xñi tso'o ma cha' ji'i Jesús.

¹¹Ntajatya ya ji'i ycu'i' Ndyosi Sti na lo'o ji'i Jesús nu Xu'na na ni jacua' ta Ni chacuayá' tsa ya ca slo cu'ma. ¹²Lo'o jua'a ndijña ya ji'i nu Xu'na na cha' cua'ni Ni cha' tso'o la tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ma, lo'o jua'a ji'i lcaa ñati, cha' ntsu'u tsa tyiquee ya ña'a ya ji'i cu'ma xqui'ya ycu'i' Ndyosi; ¹³ndijña ya cha' cua'ni Ni cha' caca lubii cresiya ji'i ma, cha' tyanu tso'o cha' ji'i ycu'i' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma. Li' nga'aa ntsu'u cha' sta ycu'i' Ndyosi Sti na qui'ya ji'i ma tsá bi', nu lo'o caa Jesús nu Xu'na na nde chalyuu chaca quiya'. Caa ycu'i' nu Xu'na na lo'o lcaa ñati ji'i Ni tsá bi'.

Cha' tso'o nu nti' ycu'i' Ndyosi cha' cua'ni na nde chalyuu

4 Cu'ma ngu' tya'a na, juani ndijña ya ji'i ma chacuayá' ji'i Jesús nu Xu'na na, cha' ña'a ti cua'ni ma lcaa ña'a cha' tso'o nu nti' ycu'i' Ndyosi cha' cua'ni ma laja lo'o tyi'i ma chalyuu. Li' tso'o la caca cua'ni ma cña ji'i ycu'i' Ndyosi. Chañi cha' tso'o tsa ndyu'ni ma, pana cua nti' ya cha' ña'a ti tya cua'ni la ma la cui' cña nu cua ngulu'u ya ji'i ma tya tsubi' la cuentya ji'i ycu'i' Ndyosi.

²Tyi'u ti' ma ji'i cña nu ngulo ya ji'i ma cuentya ji'i Jesús nu Xu'na na, ³cha' ndi'ya nti' ycu'i' Ndyosi: caca lu-

bii cresiya jil'i mā, ná cua'ni suba' mā lo'o ñati; ⁴ lcaa cu'mā, tso'o caja cloyo'o mā, pana nga'aa ña'a mā jil'i xa' nu cuna'a li'. Lo'o jua'a tso'o ti tyi'i mā lo'o cloyo'o mā; tyu'u tyiquee mā ña'a mā jil'i cloyo'o mā, ⁵ cha' ná nti' ycu'i Ndyosi cha' cua'ni suba' mā lo'o cloyo'o mā, ñi'ya nu ndu'ni ngu' nu ná ndaquiya' jil'i ycu'i Ni tsiya' ti. ⁶ Nga'aa xlyáa mā jil'i nu cuna'a jil'i ngu' tya'a mā, masi jil'i cloyo'o ngu', masi jil'i sñi' ngu'. Cua nchcui' tsa ya lo'o mā cha' lcaa cha' ña'a ycu'i nu Xu'na na; jlo ti' ycu'i Ndyosi, lo'o jua'a ntsu'u cha' xcube' Ni jil'i lcaa ñati nu ná taquiya' jil'i cha' bi', ⁷ cha' cua ngusubi ycu'i Ndyosi ji'na cha' caca na ñati nu lubii cresiya jil'i, si'i cha' caca na ñati nu ndyu'ni suba'. ⁸ Si'i sca cha' nu nchcui' ñati chalyuu ti laca cha' nu nchcui' na' lo'o mā juani, cha' liñi nu cua nda ycu'i Ndyosi lo'o na laca cha' bi'; bi' cha' si ná taquiya' mā jil'i cha' bi', na cua nguxtyanu mā jil'i ycu'i Ndyosi nu nda Xtyi'i ycu'i Ni cha' tyanu Ni ne' cresiya ji'na.

⁹ Ná nga'a cha' scua la na' lo quityi re cha' tso'o ti tyu'u tyiquee mā ña'a mā jil'i ñati tya'a ngusñi mā cha' jil'i ycu'i Ni; cua laca ntsu'u tsa tyiquee mā ña'a mā jil'i ngu' bi', xqui'ya cha' cua ngulu'u ycu'i Ndyosi jil'i mā ñi'ya nu cua'ni mā lo'o tya'a mā. ¹⁰ Ni si'i sca ti jil'i ngu' tya'a quich'i tyi ti mā ntsu'u tyiquee mā, lo'o jua'a ntsu'u tsa tyiquee mā ña'a mā jil'i lcaa ngu' tya'a ntsu'u cha' jil'i mā lo'o ycu'i Ndyosi nde lcaa lo quich'i loyuu su cuentya Macedonia. Tya'a na laca ngu' bi', bi' cha' nchcui' ya lo'o mā cha' tya cua'ni la mā cha' tso'o bi'. ¹¹ Tso'o ti cua'ni mā lo'o tya'a mā cha' ti ti tyi'i tyiquee mā li'. Ná tso'o si culo mā cña jil'i taju ñati tya'a mā, lo'o li' taja ycu'i mā; cua'ni mā cña cha' caja xi na cacu mā ñi'ya nu cua nchcui' ya lo'o mā, ¹² cha' caca chcui' ngu' jil'i mā cha' tso'o tsa

ndyu'ni mā cña. Ná ntsu'u na laca nu lyiji jil'i mā li'.

Tya cāā Jesús nu Xu'na na chaca quiya'

¹³ Cu'mā tya'a ngusñi na cha' jil'i Jesús, juani ta ya xi cha' lo'o mā cuentya jil'i ngu' tya'a na nu cua ngujuii, cha' ca cuayá' ti' mā cha' ñi'ya laca si na laja' ti ngu', jua'a laca jyo'o bi'. Ná ca xñi'i ti' mā cuentya jil'i jyo'o tya'a mā lacua, cha' ná stu'ba laca na lo'o ñati nu bilya xñi cha' jil'i Jesucristo. ¹⁴ Jlo ti' na cha' ngujuii Jesús, lo'o li' ndyu'ú yu chaca quiya'; bi' cha' caca cuayá' ti' na cha' lo'o cāā ycu'i Jesús nde chalyuu chaca quiya', li' cua'ni ycu'i Ndyosi cha' chaca quiya' tyu'ú lcaa jyo'o nu ngusñi cha' jil'i Jesucristo tya cloyo la, cha' stu'ba ti cāā ngu' lo'o Jesús li'.

¹⁵ Cua nchcui' ycu'i nu Xu'na na ñi'ya caca jil'i lcaa na tsā bi', nu lo'o cāā ycu'i nu Xu'na na chaca quiya': Lcaa na nu tya lu'ú na ni, ná tyijiloo na jil'i ngu' tya'a na nu cua ngujuii. ¹⁶ Ndi'ya caca cha' lo'o tyalaa tsā bi': Nde cua cāā ycu'i nu Xu'na na, ca'ya Ni lo yuu; li' stu'ba ti cañi Xtyi'i ycu'i Ni lo'o xtyi'i xca jil'i Ni nu laca loo, jua'a cañi cui'hcua jil'i ycu'i Ndyosi li'. Cloyo tyacu' lcaa jyo'o ñati jil'i Jesucristo tya ngu' nde cua; ¹⁷ li' tyacu' lcaa ngu' tya'a na ña'a lu'ú ti na, cha' tyalo'o ycu'i Ni ji'na. Ca laja coo nde cua tyacua tya'a na lo'o jyo'o tya'a na li', cha' lcaa na, stu'ba ti tyacua tya'a na lo'o ycu'i nu Xu'na na ca bi'. Tsa cu' ti tyi'i na lo'o ycu'i Ndyosi li'. ¹⁸ Bi' cha' lacua, ta mā cha' bi' lo'o ngu' tya'a mā, cha' tso'o ti caca tyiquee lcaa mā.

5 Cu'mā tya'a ngusñi na cha' jil'i Jesús, ná ntsu'u cha' scua ya sca quityi cha' cacha' ya jil'i mā ni jacua' tyalaa tsā lo'o cāā Jesús chaca quiya', ni jacua' tyalaa tyempo bi'; ² cua laca ngua cuayá' ti' mā cha' ni sca ñati chalyuu, ná jlo ti' ngu' ni tsā cāā ycu'i nu Xu'na na. Ñi'ya ndyalaa

sca nu cuaana to' ni'i ji'i ngu' talya, jua'a cuaana ti caa Jesús. ³“Ti ti ndi'i chalyuu, tso'o ti ndi'i na”, ñacui ngu'; pana la cui' hora bi' tye cha' ji'i lcaa ñati chalyuu, nga'aa caja mala xna ngu' li'. Ñi'ya laca sca nu cuna'a tana, cha' ná jlo ti' ni hora caca nu cala sñi', ni hora caa nu ti' ji'i; jua'a caca lo'o cua tyalaa ti hora bi' li', cha' ná jlo ti' na ni tsa caca. ⁴Pana nu cu'ma ni, ná ntsu'u cha' xcutsi tsa bi' ji'i ma, masi jlo ti' ma cha' cuaana ca ti tyalaa tsa bi'; si'i na ndya'a ma su talya ña'a xqui'ya cha' cuxi, ñi'ya ndya'a xa' la ñati. ⁵Cua ntsu'u xee nu nda ycu'i Ndyosi ne' cresiya ji'i ma; bi' cha' ñati nu ndya'a su xee laca ma, ñati nu lubii cresiya ji'i laca ma. Ná laca na ñati nu ndya'a su talya ña'a, cha' si'i ñati nu nguna' chalyuu ji'i xqui'ya cha' cuxi laca na. ⁶Bi' cha' tii ti ti' na tyi'i na chalyuu; si'i ñi'ya nti' si xcu'i na laja' ti na tyi'i na chalyuu, masi jua'a ndu'ni xa' la ñati nu ná ndaquiya' ji'i Jesucristo tsiya' ti. Lo'o jua'a ña'asii na ji'i ycu'i ca na cha' ná caca cu'bi na. ⁷Xcu'i na ndyija' ti ñati ñi'ya si talya laca, xqui'ya cha' ná ndube ti' ngu'; xcu'i na cu'bi ti ngu' bi', cha' ná ndube ti' ngu' tsiya' ti. ⁸Pana nu na ni, ntsu'u xee ji'i ycu'i Ndyosi ne' cresiya' ji'na, bi' cha' tii ti ti' na tyi'i na chalyuu; cua ngusñi na cha' ji'i ycu'i Ni, na cua ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na xqui'ya Ni, lo'o jua'a nga'a cha' cua'a na ji'i ycu'i ca na cha' ná cua'ni na cha' cuxi nu nti' cua'ni ñu'u ji'i cresiya' ji'na. Na ndu ti' na ji'i ycu'i Ndyosi, ni jacua' tye cuityi Ni ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'na, bi' cha' nga'a cha' ña'asii na ji'i ycu'i ca na. ⁹Ná ngusubi ycu'i Ni ji'na cha' xcube! Ni ji'na; cua ngusubi Ni ji'na cha' cua'ni lyaá Ni ji'na xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na, ¹⁰la cui' nu ngujuii cha' cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'na. Bi' cha' taca tyi'i na slo ycu'i Ndyosi li', masi ña'a ti tya lu'ú na chalyuu lo'o caa Jesús, masi cua ngujuii na li'; stu'ba ti tyi'i na ca slo

Ni li'. ¹¹Laja lo'o ndu ti' na ji'i Jesús, tya culu'u ma cha' bi' ji'i nu xa' la ngu' tya'a ma, cha' caca tlyu la tyiquee ma li'. Jlo ti' na' cha' jua'a ndu'ni ma tu'ni.

Xa' la cuii nu nda Pablo lo'o ngu'

¹²Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ndijña ya ji'i ma cha' cui'ya ma cuentya ji'i lcaa ña'a cha' tso'o nu ndyu'ni ngu' nu laca cña ji'i ma. Cua nda ycu'i nu Xu'na na cña ji'i ngu' bi' cha' caca ngu' loo, cha' culu'u ngu' bi' ji'i ma cua ña'a ca cha' tso'o nu caca cua'ni ma cuentya ji'i ycu'i Ndyosi. ¹³Tso'o ti cua'ni ma lo'o ngu' bi' lacua, cha' tso'o tsa cña ndyu'ni ngu' bi' cuentya ji'i ycu'i Ndyosi; tso'o ti tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i ngu' bi'. La cui' jua'a tso'o ti tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i lcaa tya'a ma, cha' nga'aa tyu'u cha' cusuu ji'i ma lo'o tya'a ma li'.

¹⁴Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ndi'ya chcu'i ya lo'o ma: Culo ma cña ji'i ngu' tya'a ma nu ná nti' cua'ni cña, nu xcu'i na taja ti nti' ngu'; cua'ni ma cha' caca tlyu la tyiquee ngu' tya'a ma nu xñi'i ti ti', cha' xñi tso'o la ngu' cha' ji'i Jesús; xtyucua ma ji'i ngu' tya'a ma nu ná ndyiji juersa ji'i cha' xuu tya'a ngu' lo'o nu cuxi, jua'a talo tyiquee ma ji'i cua ña'a ca ngu' tya'a ma.

¹⁵Si cua'ni xña'a ñati lo'o ma, ná chcu'i ma cha' ti' ji'i ngu' bi' li'; xtyucua ma ji'i ngu' tya'a ma cha' talo ma ji'i ngu' xña'a, cha' xcu'i tso'o ti cua'ni ma lo'o lcaa ñati, masi lo'o tya'a ma, masi lo'o xa' ñati.

¹⁶Tso'o ti caca tyiquee ma lcaa tsa. ¹⁷Tyucui tyempo chcu'i ma lo'o ycu'i Ndyosi. ¹⁸Lo'o jua'a tya ma xlya'be ji'i ycu'i Ndyosi cuentya ji'i cua ña'a ca cha' nu ndyaca ji'i ma. Nti' Ni cha' cua'ni ma jua'a si chañi cha' ngusñi ma cha' ji'i Jesucristo.

¹⁹Ñi'ya nti' sca xee, jua'a laca Xtyi'i ycu'i Ndyosi; ná xubi' ma ji'i xee bi'. ²⁰Ná xtyi' lo'o ma ji'i tya'a ma lo'o chcu'i

ngu' sca cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ma;
²¹ pana cua'ni cuayá' ma ji'i cua ña'a ca
 cha' nu nchcui' ngu' bi', si tso'o ndyu'u
 cha', si ná tso'o. Li' xñi ma cha' tso'o bi',
²² pana culochu' ma ji'i lcaa cha' cuxi li'.

²³ Ndu'ni ycui' Ndyosi cha' ti ti tyi'i
 tyiquee na. Bi' cha' juani cua'ni Ni cha'
 caca ma ñati liñi tsiya' ti; caca tso'o tyi-
 iquee ma, caca lubii cresiya ji'i ma, caca
 ma ñati nu tyucui tyiquee tsiya' ti. Si
 lubii cresiya ji'i ma lo'o caa ycui' Je-
 sucristo nu Xu'na na chaca quiya', li'
 nga'aa ntsu'u cha' sta Ni qui'ya ji'i ma;
²⁴ cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i ma cha'
 caca ma ñati ji'i Ni tsiya' ti. Si'i sca cha'
 cuiñi nu nda Ni lo'o nchcui' Ni lo'o ma
 jua'a, chañi cha' cua'ni Ni cha' caca ma

ñati nu lubii cresiya ji'i cuentya ji'i ycui'
 Ndyosi.

Ngusalya' Pablo lo'o ngu'

²⁵ Cu'ma ngu' tya'a na, ña'a ti tya
 chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i
 ya.

²⁶ Xlyo ni'i ji'i lcaa cu'ma ngu' tya'a
 na.

²⁷ Nde cña nu culo na' ji'i ma cha'
 cua'ni ma cuentya ji'i ycui' nu Xu'na
 na, cha' chcui' ma lcaa cha' nu nscua lo
 quityi re ña'a cuayá' cuna lcaa ngu' tya'a
 na.

²⁸ Ndi'ya nti' ya cha' ña'a ti cua'ni
 ycui' Jesucristo nu Xu'na na cha' tso'o
 lo'o ma. Jua'a caca cha' lacua.

Nguscua San Pablo chaca quityi ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Tesalónica

1 Pablo, Silvano, Timoteo naa ya. Nscua ya quityi re cha' tsa ca slo ña'a taju cu'ma ngu' quichi Tesalónica nu ngusñi cha' ji'i ycu'i Ndyosi Sti na, cu'ma nu cua ngusñi cha' ji'i Jesucristo nu Xu'na na. ²Ndi'ya nti' ya, cha' ña'a ti cua'ni ycu'i Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma, cha' cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ma xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na laja lo'o ndi'i ma chalyuu.

Xcube' ycu'i Ndyosi ji'i ñati nu ná nti' taquiya' ji'i cha' nu nchcui' Ni

³Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ntsu'u cha' tya ya xlya'be ji'i ycu'i Ndyosi lcaa quiya' lo'o chcui' ya lo'o Ni cuentya ji'i cu'ma; ndu'ni tsa cha' cua'ni ya jua'a, xqui'ya cha' lcaa tsa tachaa la ndyanu cha' ji'i Jesús ne' cresiya ji'i ma, lcaa tsa ntsu'u la tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma. ⁴Tso'o tsa li'. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya xqui'ya cu'ma, bi' cha' nda ya cha' ji'i ma lo'o lcaa taju ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o ycu'i Ndyosi. Nacu'i ya ji'i ngu' cha' tso'o tsa ndyu'ni ma, cha' tlyu tsa tyiquee ma xqui'ya ycu'i Ndyosi, masi ndyiji tsa cha' ti' ji'i ma, masi lye tsa ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'i ma. Tso'o tsa cha' ndalo tyiquee ma ji'i ngu', masi cuxi tsa ndyu'ni ngu' bi' lo'o ma jua'a. ⁵Liñi tsa ndu'ni cuayá' ycu'i Ndyosi ji'i ñati; bi' cha' caja su tyi'i ma ca su laca ycu'i Ndyosi loo ca nde loo la, masi xña'a tsa ngu' lo'o ma juani xqui'ya cha' ji'i ycu'i Ndyosi nu cua ngusñi ma.

⁶Liñi tsa ndu'ni ycu'i Ndyosi, lo'o jua'a chañi cha' ca tiya' la xcube' Ni ji'i lcaa ñati nu nchcub'e' ji'i cu'ma juani. ⁷Nga'aa cua'ni lya' ti' ngu' ji'na tsiya' ti lo'o tyu'u tucua ycu'i Jesús nu Xu'na na nde cua. Laja xee tlyu tya Jesús li';

stu'ba ti ca Ni lo'o quiña'a tsa ngu' xa ji'i Ni, cha' tlyu tsa cña nchca ji'i xa bi' nu ndu'ni ngu' cuentya ji'i ycu'i Ndyosi. ⁸Li' xcube' ycu'i Ndyosi ji'i cua ña'a ca ñati nu ná ntaja'a taquiya' ji'i Ni, lo'o jua'a xcube' Ni ji'i ñati nu ná ntaja'a xñi cha' tso'o ji'i ycu'i Jesús nu Xu'na na. ⁹Chañi cha' xcube' Ni ji'i ngu' bi'; nga'aa ña'a ngu' bi' ji'i ycu'i nu Xu'na na tsiya' ti, nga'a cha' tsa ngu' ca su ná nga'a cha' tye cha' chcub'e' ngu'. Nga'aa ña'a ngu' bi' xee ndubi ji'i ycu'i Ni li', nga'aa ña'a ngu' ji'i ycu'i Ndyosi nu nchca ji'i ndu'ni lcaa cña tsiya' ti. ¹⁰Jua'a xcube' Ni ji'i ngu' bi' tsa lo'o tya Jesús chaca quiya'. Pana si ntsu'u cha' ji'na lo'o Ni, li' cua'ni tlyu na ji'i Ni tsa bi'; la cui' jua'a cua'ni chi' na loo ycu'i Ndyosi lo'o tya'a na lo'o tyalaa tsa bi', si cua ngusñi na cha' ji'i Ni. Lo'o cu'ma, stu'ba ti tyu'u ti'i ma lo'o ya slo Jesús tsa bi', cha' ngusñi ma cha' ji'i Jesús lo'o ngulu'u ya cha' bi' ji'i ma nu ngua tya clyo la.

¹¹Bi' cha' lcaa tsa nchcui' ya lo'o ycu'i Ndyosi Sti na cha' cua'ni Ni cña ne' cresiya ji'i ma, cha' tso'o ti cua'ni ma cña nu nda Ni ji'i ma tya lo'o ngusubi Ni ji'i ma. Nchcui' ya lo'o Ni cha' xtyucua Ni ji'i ma, cha' jua'a cua'ni lyiji ma lcaa cha' tso'o nu nlyacua ti' ma cha' cua'ni ma cuentya ji'i ycu'i Ni, lcaa lo cha' tso'o nu ndyu'ni ma xqui'ya cha' ngusñi ma cha' ji'i ycu'i Ndyosi. ¹²Jua'a ndu'ni tlyu ma ji'i Jesucristo nu Xu'na na, nu lo'o ndu'ni ma cña ji'i Ni; jua'a ca cuayá' ti' ngu' li' cha' ndyanu Xtyi'i ycu'i Ni ne' cresiya ji'i ma. Lo'o li' caca cuayá' ti' ngu' cha' tso'o tsa ndu'ni ycu'i Ndyosi lo'o ma, cha' stu'ba ti ndu'ni ycu'i Ndyosi Sti na cña lo'o Jesucristo nu Xu'na na.

Ca sca nu xña'a chalyuu

2 Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, jlo ti' na cha' tya ca Jesucristo nu Xu'na na chaca quiya', cha' tsalo'o Ni ji'na cha' tyacua tya'a na lo'o Ni ca bi';

bi' cha' liñi nchcui' ya lo'o mā juani, ²cha' ná tya'achui' mā jil'i cha' tso'o bi'. Ná cutsii mā si nti' ngu' xcutsii ngu' jil'i mā: masi chcui' ngu' cuentya jil'i Xty-i'i ycui' Ndyosi, nacui' ngu'; masi culu'u ngu' cha' liñi jil'i mā, nacui' ngu'; masi chcui' ngu' lo quityi nu nda ya lijya slo mā, nacui' ngu'. Cha' cuiñi laca si ñacui' ngu' cha' nde tsā laca nu cāa ycu'i' nu Xu'na na, cha' ná jlo ti' ngu' tsiya' ti. ³Ná taquiya' mā jil'i ngu' cuiñi nu chcui' jua'a. Nu lo'o tya lyiji tyalaa tsā bi', lye tsa xuu tya'a ñati chalyuu lo'o ycu'i' Ndyosi; li' cāa sca ñati nu ndu'ni cña jil'i nu xña'a nde chalyuu, nu ntsu'u cha' tsa ca bilyaa lo'o tye chalyuu. ⁴Bi' laca nu nti' cua'a jil'i lcaa lo jo'ó cha' ná cua'ni tlyu ngu' jil'i; ni ná cua'ni tlyu ngu' jil'i ycu'i' Ndyosi, nti' yu, cha' nti' nu yu xña'a bi' cha' cua'ni tlyu ngu' jil'i ycu'i' ca yu. Tyatí yu ne' laa tonu, tsa tucua yu ca bi'; li' chcui' yu lo'o lcaa ñati cha' cua'ni tlyu ngu' jil'i ycu'i' ca yu, cha' ycu'i' Ndyosi laca ycu'i' yu, ñacui' yu.

⁵Cua jlo ti' mā cha' tyuu quiya' ngulu'u na' la cui' ti cha' jil'i yu xña'a bi' jil'i mā, nu lo'o tya ndi'i na' lo'o cu'mā; ⁶jlo ti' mā ñi'ya ndaca'a Ni jil'i yu xña'a bi' juani, cha' ná caca bi' loo ña'a cuayá' tyu'u tucua tsā jil'i yu bi' ca nde loo la. ⁷Na cua nguxana cña cuxi bi' laja ñati chalyuu, masi juani ti tya ndaca'a Ni jil'i yu xña'a bi'; pana lo'o nga'aa ndaca'a Ni jil'i yu bi', cha' cua ndyaa Ni, ⁸li' caca yu xña'a bi' loo. Ca tiya' la cāa Jesús nu Xu'na na, lo'o li' cujuui Jesús jil'i yu xña'a bi' nu lo'o culutu'u ti Jesús jil'i yu bi' lo'o cui'i nu ntsu'u tu'ba Ni; tye cha' jil'i yu xña'a bi' lo'o cāa Jesús, cha' ná talo yu ña'a yu jil'i xee ndubi jil'i ycu'i' nu Xu'na na. ⁹Pana lo'o cāa yu xña'a bi', cāa yu lo'o chacuayá' jil'i ycu'i' Satanás bi', bi' cha' nchca tsa jil'i yu bi' cua'ni yu cha' tlyu cha' cñilo'o ti yu jil'i ñati chalyuu, cha' culacua ti' ngu' cha' tlyu tsa laca ycu'i' yu xña'a bi'. ¹⁰Tucua cha'

ntsu'u tyiquee yu bi', pana ca jlya ti' ñati chalyuu jil'i lcaa cha' cuiñi nu chcui' yu bi', jlya ti' ngu' xqui'ya cha' cua tsa ti ngu' ca bilyaa; ná nti' ngu' bi' xñi ngu' cha' tso'o nu caca cua'ni lyaá jil'i ngu', ¹¹bi' cha' culaya' ycu'i' Ndyosi jil'i ngu', xqui'ya cha' jlya la ti' ngu' jil'i nu cha' cuiñi bi'. ¹²Chañi cha' tsa ngu' bi' ca su ná nga'a cha' tye chcube' ngu', lcaa ngu' nu ná jlya ti' cha' tso'o jil'i ycu'i' Ndyosi, ngu' nu ndiya la ti' cua'ni cua ña'a ca lo cha' cuxi.

Ngusubi Ni ji'na cha' clyaá na jil'i nu cuxi

¹³Cu'mā tya'a ngusñi na cha' jil'i Jesús, ntsu'u tsa tyiquee ycu'i' nu Xu'na na ña'a Ni jil'i mā. Lo'o jua'a ntsu'u cha' tya ya xlya'be jil'i ycu'i' Ndyosi xqui'ya cu'mā, cha' ngusubi Ni jil'i mā tya lo'o nguxana ti chalyuu cha' cua'ni lyaá Ni jil'i mā; bi' cha' ngua'ni Xtyi'i ycu'i' Ni cha' ngua lubbii cresiya jil'i mā lo'o ngusñi mā cha' tso'o jil'i ycu'i' Ndyosi. ¹⁴Cua ngusubi Ni jil'i mā, bi' cha' ndyuna mā cha' tso'o jil'i Jesucristo nu ngulu'u ya jil'i mā; nti' Ni cha' stu'ba ti tyi'i mā lo'o Jesucristo nu Xu'na na ca su tlyu su xee tsa su ndi'i ycu'i'.

¹⁵Cu'mā ngu' tya'a na, juani tyi'u tso'o ti' mā lcaa cha' nu ngulu'u ya jil'i mā; cua'ni mā cha' caca cuayá' tso'o ti' mā lcaa cha' nu cua nchcui' ya lo'o mā, lcaa cha' nu cua nguscua ya lo quityi cha' cāa ca slo mā. ¹⁶⁻¹⁷Ndi'ya nti' na' cha' cua'ni Ni lo'o mā, masi Jesucristo nu Xu'na na, masi ycu'i' Ndyosi Sti na: cua'ni Ni cha' caca nguula ti' tyiquee mā, cha' caja juersa jil'i mā, cha' taca cua'ni mā cua ña'a ca cha' tso'o, cha' xcui' cha' tso'o chcui' mā lo'o tya'a mā. Ntsu'u tsa tyiquee ycu'i' Ni ña'a Ni ji'na, bi' cha' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o na, cha' ti' ti tyi'i tyiquee na lcaa hora laja lo'o ntajaty na jil'i ycu'i' Jesús cha' cāa Ni.

**Chcui' mā lo'o ycui'
Ndyosi cuentya ji'ī ya**

3 Cu'mā tya'a ngusñi na cha' ji'ī Jesús, chcui' mā lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'ī ya, cha' xtyucua Ni ji'ī ya laja lo'o nclyu'u ya cha' ji'ī ycui' nu Xu'na na ji'ī ngu', cha' ná tacu' ngu' lo cua ña'a ca cha' nu nclyu'u ya ji'ī ngu'. Ñi'ya lo'o ngusñi mā cha' bi' juani, jua'a nti' ya cha' yala ti xñi tya quiña'a la ñati' cha' bi', nde lcaa quichī su nchcui' ya cha' bi'. ²Chcui' mā lo'o ycui' Ndyosi cha' cua'a Ni ji'ī ya cha' ná tyijiloo ngu' cuxi ji'ī ya, masi ngu' nu cuxi tsa tyiquee ngu'; ntsu'u tsa ñati' chalyuu nu ná jlya tso'o ti' ji'ī ycui' Ndyosi. ³Chañi cha' ndu'ni nu Xu'na na lcaa cha' nu ñacu' Ni ji'na, cua'ni Ni cha' caca tlyu tyiquee mā, cua'a Ni ji'ī mā cha' ná cala' nu xña'a' ji'ī mā. ⁴Jlo ti' ycui' nu Xu'na na cha' ndyu'ni mā cña nu ngulo ya ji'ī mā, cha' tya cua'ni la mā cña bi'. ⁵Lo'o jua'a cua'ni ycui' nu Xu'na na cña ne' cresiya ji'ī mā, cha' tyi'u ti' mā cha' ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'a' Ni ji'ī mā; li' talo tyiquee mā ñi'ya lo'o ndalo tyiquee ycui' Cristo lo'o nguta'a' yu lo'o ñati' tya clyo.

Nga'a' cha' cua'ni na cña

⁶Cu'mā tya'a ngusñi na cha' ji'ī Jesús, chaca quiya' culo ya cña ji'ī mā chacuayá' ji'ī Jesucristo nu Xu'na na: ná tya'a mā stu'ba ti lo'o xa' la ngu' tya'a ngusñi mā cha' bi' nu ná ntaja'a' cua'ni cña, la cui' ngu' tya'a mā nu ná ntaja'a' taquiya' ji'ī cha' nu cua nda ya lo'o mā. ⁷Si'i na taja ya lo'o nguti'ī ya lo'o cu'mā nu ngua li', bi' cha' tso'o si tyaja'a' mā cua'ni mā cña ñi'ya ngua'ni ya lo'o ya' ti ya. ⁸Ná ndyacu laja ti ya slo cu'mā nu ngua li'; nda ya caya' cha' nguxacu mā ji'ī ya, cha' ngua'ni ya cña cha' cajá ñi'ya nu tyiji' yu'u ji'ī ya. Tsa lo'o talya ngua'ni ya cña lo'o ya' ti ya, cha' si'ī cu'mā nu

ngüi'ya mā na nu ndyacu ya li'. ⁹Pana tso'o si ta mā xi caya' ji'ī ngu' nu culu'u ji'ī mā; masi cuare ni, taca xtyucua mā xi ji'ī ya si nti' mā. Pana ná ngusñi ya caya' nu ngua li', xqui'ya cha' ngua ti' ya culu'u ya ji'ī mā cha' ná ca taja mā, cha' cua'ni mā cña cha' caja na nu lyiji cha' tyiji' yu'u ji'ī mā chalyuu. ¹⁰Lo'o tya ndi'ī ya slo cu'mā, tya li' ngulo ya cña ji'ī mā ndi'ya: ná ta mā na cacu ñati' nu ná nti' cua'ni cña. ¹¹Pana juani cua ngu' jui cha' ji'ī ya cha' ntsu'u xi ngu' tya'a mā nu ná tso'o ndu'ni; nga'aa ndyu'ni ngu' bi' cña, ndya'a' ngu' nchcui' ngu' cha' cuiñi ti lo'o tya'a ngu', xqui'ya cha' taja ngu'. ¹²Bi' cha' juani nclyo ya cña ji'ī ngu' bi' chacuayá' ji'ī Jesucristo nu Xu'na na, cha' ntsu'u cha' cua'ni ngu' bi' cña; jua'a' caja ñi'ya cacu ngu' cuentya ji'ī scaa ngu'.

¹³Cu'mā ngu' tya'a na, ná ca taja ti' mā cha' cua'ni mā cha' tso'o lo'o ñati'. ¹⁴Ñati' nu ná ntaja'a' taquiya' ji'ī lcaa cha' nu nscua ya lo quityi re ni, cui'ya mā cuentya tilaca laca ngu' bi'; li' nga'aa tya'a mā stu'ba ti lo'o ngu' bi', cha' jua'a' caca tyuju'u ti' ngu'. ¹⁵Pana si'ī tya'a cusuu mā laca ngu' bi', tya'a mā laca ngu'; bi' cha' ntsu'u cha' ta mā sca cui' lo'o ngu', ñi'ya laca lo'o nchcui' mā lo'o sca ngu' tya'a mā.

Ngusalya' Pablo lo'o ngu'

¹⁶Cua'ni ycui' nu Xu'na na lo'o mā cha' ti' ti tyi'ī tyiquee mā lcaa tsa, masi tsa tso'o ji'ī mā, masi tsa cuxi ji'ī mā, xqui'ya cha' lcaa hora ti' ti ndi'ī tyiquee ycui' Ni. Lo'o jua'a' tyanu ycui' nu Xu'na na lo'o mā li'.

¹⁷Xlyo ni'ī ji'ī mā. Pablo laca na' lo'o ycui' na' nscua na' letra juani, cha' caca cuayá' ti' mā cha' chañi cha' quityi nu nguscua na' lijya slo mā laca quityi re. ¹⁸Nti' ya cha' ña'a' ti cua'ni Jesucristo nu Xu'na na cha' tso'o lo'o lcaa cu'mā. Jua'a' caca cha' lacua.

Quityi nu nguscua San Pablo tya clyo cha' ndyaa ca slo Timoteo

1 Pablo laca na'. Sca ñati nu ndya'a nchcui' cha' jil'i Jesucristo nde xa' quich'i laca na', cha' ycu'i' Ndyosi nu ndu'ni lyaá jil'i ñati ngulo cña jna' cha' cua'ni na' cña bi'; ngulo Jesucristo cña jna', la cui' nu Cristo nu ndu' ti' na jil'i cha' tyaa Ni chaca quiyá'. ²Nscua na' quityi re cha' caa slo nu'u, Timoteo, cha' ñi'ya si laca nu'u sñi' na', jua'a nti' na' ña'a na' jinu'u, cha' ngusñi nu'u cha' jil'i Jesucristo tya lo'o ngulu'u na' cha' bi' jinu'u. Ndi'ya nti' na', cha' ña'a ti cua'ni ycu'i' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o nu'u, cha' cua'ni tya'na ti' Ni jinu'u, cha' jua'a cua'ni Ni cha' ti' ti tyi'i cresiya jinu'u xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

Ná tso'o cha' jlya ti' ngu' cuentyu ti

³Lo'o cua tsa'a ti na' ca Macedonia, li' cua nchcui' na' lo'o nu'u cha' tyanu nu'u nde quich'i Efeso; chaca quiyá' chcu'i' na' lo'o nu'u juani, cha' tyanu nu'u ca quich'i bi'. Ntsu'u ngu' quich'i Efeso nu nclu'u xa' lo cha' jil'i ngu' tya'a na; nga'a cha' culo nu'u cña jil'i ngu' bi', cha' nga'aa culu'u tsa ngu' xa' la cha' jil'i tya'a ngu'. ⁴Lo'o jua'a culo nu'u cña cha' nga'aa ca tsa'a ngu' cuentyu cusu', nga'aa cua'a jyaca ngu' jil'i cña cua nu ndyanu jil'i jyo'o cusu' jil'i ngu' sa'ni. Nguich'i tsa cha' bi', lo'o jua'a ná tye chca cha' bi' tsiya' ti. Ná xtyucua cha' bi' ji'na cha' cua'ni na cña jil'i ycu'i' Ndyosi; sca ti si xñi na cha' jil'i ycu'i' Jesús, li' caca cua'ni na cña jil'i Ni.

⁵Culo nu'u cña jil'i ngu' cha' tso'o tsa tyu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' jil'i tya'a ngu', cha' bi' laca cña nu ndu'ni ñati nu ngua lubii cresiya jil'i cuentya jil'i ycu'i' Ndyosi; jlo ti' ñati bi' ñi'ya laca cña tso'o, lo'o jua'a ndyu'ni ngu' bi' cña tso'o bi' li'. Chañi cha' ngusñi ngu' bi' cha' jil'i ycu'i' Ndyosi si ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu'

jil'i tya'a ngu'. ⁶Pana ntsu'u xi xa' la ñati nu ná ntaja'a ngu' cuna ngu' cha' bi'; xa' tyucui' ngusñi ngu' bi', cha' nchcui' tsa ngu' cuentyu. ⁷Mstru caca ngu' bi', nti' ngu', ngu' nu nclu'u ñi'ya cña nu ngulo ycu'i' Ndyosi jil'i ñati, nu nguscua jyo'o Moisés; pana ná nda ngu' bi' cuentya ñi'ya ndyu'u cha' nu nchcui' ycu'i' ca ngu', ñi'ya ndyu'u cha' nu nda cha' cusu' bi', masi lye tsa nclu'u ngu' cha' bi' jil'i tya'a ñati ngu'.

⁸Jlo ti' na cha' tso'o tsa cha' cusu' nu nguscua jyo'o Moisés bi', si taquiya' na jil'i. ⁹Pana si'i xqui'ya ñati nu tso'o tyiquee nda ycu'i' Ndyosi cha' cusu' bi'; na cua nda Ni cha' bi' xqui'ya ñati nu ná nti' cua'ni cha' tso'o, xqui'ya ñati nu ná ntaja'a taquiya' jil'i cha' bi', xqui'ya ñati nu ná ntsu'u cha' jil'i lo'o ycu'i' Ndyosi, xqui'ya ñati nu ntsu'u qui'ya jil'i, xqui'ya ñati nu cuxi tyiquee, xqui'ya ñati nu nchcui' suba' jil'i ycu'i' Ndyosi, xqui'ya ñati nu ndujuii jil'i sti ngu', jil'i xtya'a ngu', xqui'ya ñati nu ndujuii jil'i tya'a ñati, ¹⁰xqui'ya ñati nu ndu'ni suba' lo'o nu cuna'a, xqui'ya nu cuna'a nu ndu'ni suba' lo'o nu qui'yu, xqui'ya nu qui'yu nu ndu'ni suba' lo'o tya'a qui'yu ti, xqui'ya ñati nu ntucuaana jil'i tya'a ñati cha' tsalo'o jil'i ngu' jua'a ti, xqui'ya nu cuiñi, xqui'ya ñati nu nchcui' cha' cuiñi slo ngu' tisiya. Nda ycu'i' Ndyosi cha' cusu' bi', cha' jua'a ca cuayá' ti' leaa ñati nu ná nti' taquiya' jil'i cua ña'a ca cha' nu liñi ca nu nclu'u na cuentya jil'i ycu'i' Ndyosi. ¹¹La cui' cha' tso'o bi' nclu'u na' chacuayá' jil'i ycu'i' Ndyosi juani, lo'o nclu'u na' cha' tlyu tsa laca ycu'i' Ndyosi, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni ji'na.

Tso'o tsa ndu'ni ycu'i' Ndyosi lo'o na

¹²Ndya tsa na' xlya'be jil'i Jesucristo nu Xu'na na cha' ngua'ni Ni cha' caca cua'ni na' cña jil'i Ni; ndya na' xlya'be jil'i Ni cha' ngusubi Ni jna' cha' cua'ni na'

cña ji'í Ni, cha' jlo ti' Ni cha' ndaquiya' na' ji'í Ni. ¹³Ngusubi Ni jna', masi suba' tsa nchcui' na' ji'í Ni cua sa'ni la, tyempo lo'o ngxucube' na' ji'í ñati' ji'í Jesucristo; tyaala tsa na' nu ngua li'. Pana ná jlo ti' na' tyempo bi', cha' bilya xñi na' cha' tso'o ji'í ycuí' Ndyosi, bi' cha' ngua tya'na tsa ti' Ni jna'. ¹⁴Ntsu'u tsa tyiquee nu Xu'na na ña'a Ni 'na, bi' cha' ngusñi na' cha' ji'í ycuí' Jesucristo li'; lo'o nu juani ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'í Jesús, lo'o jua'a ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'í tya'a ñati' na'.

¹⁵Taca xñi tso'o ngu' cha' nu nchcui' ndi'ya: Cua yaa Jesucristo nde chalyuu cha' cua'ni lyaá Ni ji'í ñati' chalyuu nu ntsu'u qui'ya ji'í. Lo'o na', tlyu la xqui'ya na' que xa' la ñati', cha' cuxi tsa cña nu ngua'ni na' lo'o ñati' ji'í Jesucristo nu ngua sa'ni la. ¹⁶Ngüi'ya tsa Jesucristo cha' clyu ti' 'na lo'o ngüityi' Ni qui'ya nu ntsu'u 'na, cha' culu'u ycuí' Ndyosi ji'í xa' la ñati' ñi'ya caca xñi ngu' cha' ji'í Ni. Ñi'ya lo'o tya'na ti' Jesús jna' tya clyo, jua'a ca tya'na ti' Ni ji'í lcaa ñati' nu xñi cha' ji'í Jesús ca nde loo la, cha' si jlyu ti' ngu' ji'í Ni, ná nga'a cha' tye chalyuu ji'í ngu' li'. ¹⁷Bi' cha' cua'ni tlyu na ji'í ycuí' Ndyosi juani, cua'ni chi' na loo Ni, cha' ná tye tsá nu laca Ni loo tyucui' ña'a cha-lyuu; ná tye cha' ji'í ycuí' Ndyosi, cha' ná ntsu'u cha' cajaa Ni. Ná nchca ji'na ña'a na ji'í Ni cha' laca na ñati' chalyuu ti, pana sca ti ycuí' Ni laca ycuí' Ndyosi. Jua'a laca cha' ji'í Ni tu'ni.

¹⁸Culo na' cña jinu'u juani, Timoteo, cha' ñi'ya nti' na' ña'a na' ji'í sca sñi' na', jua'a nti' na' ña'a na' jinu'u: Tya cua'ni la nu'u cña ji'í ycuí' Ndyosi ñi'ya nu cua nacui' ngu' nu laca tu'ba ji'í ycuí' Ni cha' cua'ni nu'u; tyi'u ti' nu'u cha' nu cua nchcui' ngu' bi' jinu'u tya tsubi' la, cha' caca nguula la ti' tyiquee nu'u. Li' ñi'ya caca ji'í sca sendaru tso'o, jua'a taca jinu'u xu'u tya'a lo'o nu cuxi nu ntsu'u cha-lyuu; ¹⁹taca xu'u tya'a nu'u lo'o nu cuxi

bi' si xñi tso'o nu'u cha' ji'í Jesucristo, si ycuí' cha' tso'o cua'ni nu'u lo'o ñati'. Ntsu'u ngu' nu ngua jlo ti' ñi'ya laca sca cha' liñi, pana nga'aa ndyu'ni ngu' cha' liñi bi' juani; cua ndya'achu' ngu' bi' ji'í ycuí' Ndyosi, cha' ngxutyanu ngu' cha' tso'o bi'. ²⁰Ñi'ya nti' yu Himeneo lo'o yu Alejandro ni, nga'aa ndaquiya' ngu' ji'í cha' liñi, bi' cha' cua ngxutyanu na' ji'í ngu' bi' ya' nu xña'a, cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' tlyu tsa cha' cuxi laca lo'o nchcui' ngu' cha' suba' ji'í ycuí' Ndyosi.

Ndi'ya cua'ni na lo'o chcui' na lo'o ycuí' Ndyosi

2 Nga'a cha' chcui' na lo'o ycuí' Ndyosi cuentya ji'í lcaa ñati' chalyuu, nu lo'o jña na cha' ji'í Ni, lcaa cha' nu ly-iji ji'í ñati'; chcui' na cuentya ji'í xa' ñati' lo'o nchcui' na lo'o ycuí' nu Xu'na na, jua'a lo'o tya na xlya'be ji'í ycuí' Ndyosi cuentya ji'í ñati'. ²Nga'a cha' chcui' na lo'o ycuí' Ndyosi cuentya ji'í lcaa ngu' nu laca loo, cuentya ji'í lcaa ngu' nu laca cña; jña ma' cha' cua'ni Ni cha' ti' ti tyi' tyiquee na, cha' ná xu'u tya'a ngu' laca loo bi' lo'o na, cha' ta ngu' bi' chacuayá' cha' cua'ni na lcaa lo cha' tso'o, ñi'ya nu nti' ycuí' Ndyosi cha' cua'ni na. ³Jua'a nti' ycuí' Ndyosi nu ndu'ni lyaá ji'na; tso'o nti' Ni si jua'a chcui' na lo'o Ni, ⁴cha' nti' Ni cha' cua'ni lyaá Ni ji'í lcaa ñati' chalyuu, nti' Ni cha' ca cuayá' ti' lcaa ñati' ñi'ya nu ntsu'u cha' liñi ji'í ycuí' Ndyosi. ⁵Sca ti ycuí' Ndyosi ntsu'u tsiya' ti, lo'o jua'a ntsu'u sca ti ñati' nu ndi' slo ycuí' Ni nu nchcui' lo'o Ni cuentya ji'í ñati' chalyuu; la cui' Jesucristo laca nu ñati' bi'. ⁶Nda Jesucristo chacuayá' cha' ndyujuii ngu' ji'í yu cua tsubi' la; jua'a nda yu caya' lo qui'ya nu ntsu'u ji'í ñati' chalyuu, nu lo'o ngujuii yu lo crusi. Ngua'ni ycuí' Ndyosi cña bi' la cui' hora lo'o ngua ti' Ni cha' cua'ni Ni ji'í. ⁷Ngusubi Ni 'na cha' ndya'a na' nda na' cha' tso'o bi' lo'o ñati' cuentya ji'í ycuí'

Ni, cha' lo'o ngu' xa' tsu' ndyuna ngu' cha' tso'o bi' li'; ndya'a na' ngulu'u na' ji'i ngu' ñi'ya caca xñi ngu' cha' ji'i ycu'i Ndyosi. Cha' liñi nscua na' nde, si'i cha' cuiñi nchcui' na'.

⁸ Bi' cha' lacua, lcaa se'i su ndyu'u ti'i ngu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo tsa tlyu ti, nti' na' cha' chcui' ngu' lo'o ycu'i Ndyosi. Tso'o ti tyiquee ngu' ta ngu' cha' lo'o ycu'i Ndyosi li', cha' ná tso'o chcui' ngu' lo'o Ni si ñasi' ngu', ni ná tso'o chcui' ngu' lo'o Ni laja lo'o nxuu tya'a ngu'. ⁹ Lo'o nu ngu' cuna'a ni, cacu' ngu' ste' tso'o ti, si'i late' nu quiña'a tsa nga'a; ná talya' lye ngu' quicha' hique ngu', ná cacu' lye ngu' oro ni quee ndubi nu quiña'a tsa nga'a, cha' ná tso'o cha' cua'ni tyixi tsa ngu' ji'i ycu'i ca ngu' cha' xña'a xa' nu qui'yu ji'i ngu' li'; ¹⁰ tso'o la ña'a nu cuna'a nu xcui' cha' tso'o ndu'ni cuentya ji'i ycu'i Ndyosi. ¹¹ Nga'a cha' tyi'i ti ti ngu' cuna'a lo'o culu'u ngu' cha' ji'i ycu'i Ndyosi laja lo'o ndyu'u ti'i ngu', cha' lo'o ngu' cuna'a bi' ca tsa'a lo'o ngu', cha' lo'o ngu' cuna'a taquiya' ji'i cha' bi'. ¹² Ná ta na' chacuayá' ji'i sca nu cuna'a cha' culu'u cha' ji'i ycu'i Ndyosi ji'i tya'a ngu' lo'o ndyu'u ti'i ngu' tsa tlyu ti, cha' ná tso'o si culo nu cuna'a cña ji'i nu qui'yu jua'a. Ti ti tyi'i ngu' cuna'a tso'o la. ¹³ Nu ngua tya clyo ni, ngüiñá ycu'i Ndyosi ji'i nu qui'yu Adán; tiya' la xi, li' ngüiñá Ni ji'i sca nu cuna'a nu ngua naa Eva. ¹⁴ Lo'o jua'a si'i ji'i jyo'o Adán bi' ngua'ni nu xña'a ngana tyempo bi'; ji'i nu cuna'a ji'i yu ngua'ni bi' ngana, nu lo'o ngua'ni jyo'o Eva bi' cha' cuxi. ¹⁵ Bi' cha' tlyu tsa cña ntsu'u ji'i ngu' cuna'a lo'o cala sñi' ngu' juani; pana cua'ni lyaá ycu'i Ndyosi ji'i ngu' cuna'a si xñi tso'o ngu' cha' ji'i Ni, si ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i tya'a ngu'. Cua'ni Ni cha' ca lubii cresiya ji'i ngu' cuna'a bi', si talo ngu' cua'ni ngu' cha' tso'o bi', si nchca ji'i ngu' cuna'a bi' cua'a ji'i ycu'i

ca ngu' cha' ná ca tyucuaa ti' ngu' ji'i ñati.

Ñati nu caca loo ji'i tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús

3 Nga'a cha' jlya tso'o ti' ma cha' liñi nu nchcui' ndi'ya: Tso'o tsa si tyaja'a sca ngu' tya'a ma caca loo ji'i ña'a taju ti ma nu ngusñi ma cha' ji'i ycu'i Ndyosi, cha' tso'o tsa cuentya ji'i ycu'i Ndyosi si nti' sca ñati cua'ni cña bi'. ² Si laca sca ñati loo ji'i ña'a taju tya'a ñati ji'i Jesucristo, li' ntsu'u cha' cua'ni yu xcui' cha' tso'o lo'o ñati, cha' ná caja ñi'ya jña ngu' qui'ya ji'i yu li'. Caja clyo'o yu bi' lo'o sca ti nu cuna'a; jua'a ntsu'u cha' culacua tso'o ti' yu, cha' cua'a yu ji'i cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ycu'i ca yu, cha' tso'o ti tyi'i yu lo'o tya'a ñati. Ntsu'u cha' ta yu ni'i ji'i yu lo'o jña ñati nu lijya tyijyu', jua'a ntsu'u cha' ta yu na cacu ngu' bi'. Ntsu'u cha' culu'u yu cha' ji'i ycu'i Ndyosi ji'i ñati, bi' cha' ná tso'o si ná nchca ji'i yu. ³ Ná caca yu cña bi' si cu'bi yu, si xuu tya'a yu lo'o ñati; nga'a cha' talo tyiquee yu ji'i tya'a ñati yu, cha' ná caja tya'a cusuu yu. Ná tso'o cha' jña yu cñi ji'i tya'a ñati, cha' caca culiya' tsa ycu'i ca yu. ⁴ Ntsu'u cha' culo tso'o yu bi' cña ji'i ngu' tya'a ndi'i ti yu, cha' jua'a taquiya' sñi' yu cña nu nclyo yu ji'i ngu', cha' cua'ni ch'i sñi' yu loo yu. ⁵ Ná caca ji'i sca ñati caca loo ji'i taju tya'a ñati ji'i ycu'i Ndyosi si ná lo'o culo tso'o yu bi' cña to' tyi yu; ⁶ bi' cha' ná tso'o caca loo sca ñati nu ngusñi ca ti cha' ji'i ycu'i Ndyosi, cha' tya lyiji ca tsa'a tso'o yu. Ná tyiquee' lye tsa cua'ni tyucuaa ti' yu ji'i tya'a yu, lo'o li' ntsu'u cha' xcube' ycu'i Ndyosi ji'i yu ñi'ya lo'o xcube' Ni ji'i nu xña'a. ⁷ Nu ñati nu caca loo bi' ni, tso'o si caca yu sca ñati nu nchcui' ngu' quichi ji'i yu cha' tso'o ti ndu'ni yu, masi ngu' nu ná ndaquiya' cha' ji'i Jesucristo tsiya' ti chcui' ngu' jua'a ji'i yu. Lo'o li' ná caca chcui' ngu' cuentyu ji'i yu bi', ná caca co-

jolaqui nu xña'a jì'ì yu bi', cha' cua'ni yu cha' cuxi.

**Ñati nu laca cña jì'ì ngu'
tya'a ngusñi na cha' jì'ì Jesús**

⁸Lo'o jua'a ñati nu laca cña jì'ì ngu' tya'a ngusñi na cha' jì'ì Jesús ni, lo'o ngu' bi' ntsu'u cha' cua'ni ngu' xcui' cha' tso'o. Ná tso'o si tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu' bi' lo'o ndu'ni ngu' cña bi'; ná tso'o si cu'bi ngu' bi', ni ná tso'o si jña ngu' bi' cñi jì'ì tya'a ñati cha' caca culiya' tsa ycu' ca ngu'. ⁹Ntsu'u cha' xñi tso'o ngu' bi' lcaa cha' liñi jì'ì ycu' Ndyosi, tya'a cha' nu ngusñi lcaa na, cha' jua'a tyucui tyiquee ngu' cua'ni ngu' xcui' cha' tso'o. ¹⁰Lo'o jua'a ntsu'u cha' cua'ni cuayá' mā jì'ì ñati bi', cha' ña'a mā si xcui' cha' tso'o ndu'ni ngu'. Ñati nu ndu'ni tso'o ni, taca caca ngu' cña jì'ì tya'a ngu' cha' xtyucua ngu' jì'ì ña'a taju ngu' nu ngusñi cha' jì'ì Jesús, cha' cuentya jì'ì ycu' Ndyosi cua'ni ngu' bi' cña li'. ¹¹Lo'o nu ngu' cuna'a ni, ntsu'u cha' cua'ni ngu' xcui' cha' tso'o nu lo'o caca ngu' cña cha' xtyucua ngu' jì'ì ña'a taju ngu' nu ngusñi cha' jì'ì Jesús; ná tso'o cha' chcu' nu cuna'a bi' cuentyu jì'ì tya'a ngu' lo'o xa' ñati. Nga'a cha' culacua tso'o ti' nu cuna'a bi', cha' talo jì'ì cña nu nda ngu' jì'ì. ¹²Ñati nu laca cña jì'ì ña'a taju ngu' nu ngusñi cha' jì'ì Jesús ni, caja clyo'o ñati bi' lo'o sca ti nu cuna'a; nga'a cha' culo tso'o ñati bi' cña jì'ì sñi' ngu', cha' taquiya' tso'o lcaa ñati nu ndi'ì to' tyi ngu' cha' nu chcu' ngu' bi'. ¹³Lo'o jua'a tso'o tsa chcu' cua' ña'a ca ñati jì'ì ngu' bi' si tso'o ndu'ni ngu' cha' laca ngu' cña, cha' nxyucua ngu' jì'ì ngu' tya'a na; li' tyatí la ti' ngu' jì'ì Jesucristo, lo'o jua'a caca tlyu tyiquee ngu' cha' culu'u ngu' cha' liñi jì'ì xa' ñati.

**Ñi'ya laca cha' jì'ì Jesús
nu cua ngusñi na**

¹⁴⁻¹⁵Yala ti caa na' slo nu'u, nti' na'. Jua'a nta', pana ná jlo ti' na' ni jacua' caca 'na, si ntsu'u nu tacu' tyucui jna'; bi' cha' juani nscua na' quityi re cha' caca cuayá' la ti' nu'u ñi'ya nga'a cha' cua'ni ñati jì'ì Jesucristo lo'o tya'a ngu', ñi'ya nu ntsu'u cha' cua'ni ngu' lo'o ndyu'u ti'ì ngu' tsa tlyu ti. Ndu'ni tlyu na jì'ì ycu' Ndyosi nu lu'ú ca, lcaa taju na lo'o tya'a na, lo'o jua'a nclu'u lcaa ngu' tya'a na cha' liñi jì'ì ycu' nu Xu'na na jì'ì xa' ñati. Ná tye cha' liñi bi' tsiya' ti nde chalyuu xqui'ya lcaa taju ngu' tya'a na li'. ¹⁶Chañi cha' tlyu tsa cha' tso'o jì'ì Jesucristo nu ngusñi na. Ndi'ya nchcu' cha' bi':

Nu ngua sa'ni la ni, ni sca ñati ná ngua cuayá' ti' ñi'ya cua'ni lyaá ycu' Ndyosi jì'ì ngu';

pana nu juani jlo ti' na, xqui'ya cha' ngula Jesucristo chalyuu, cha' ngua ycu' Ni sca ñati.

Lo'o jua'a nchcu' Xtyi'ì ycu' Ni cha' jì'ì yu, cha' sca ñati nu lubii tsa laca yu; cua na'a xca jì'ì ycu' Ndyosi jì'ì Jesús, nu ñati lubii bi'.

Li' nclyu'u ngu' cha' jì'ì Jesucristo bi' jì'ì ñati ca quiña'a tsa quichì tyucui ña'a chalyuu;

ngusñi ñati lcaa quichì cha' nu nchcu' ngu' jì'ì Ni li'.

Cua ndyaa Jesús ca slo ycu' Ndyosi Sti na nde cua, lo'o juani tlyu tsa laca Jesús cajua.

**Tya'achu' ngu' jì'ì cha' liñi
jì'ì ycu' Ndyosi ca tiya' la**

4Xqui'ya Xtyi'ì ycu' Ndyosi nchca cuayá' ti' na ñi'ya caca tyempo nde loo la, cha' ntsu'u ñati nu cua ngusñi tyucui jì'ì Jesucristo nquicha', lo'o li' tyu'utsu' ngu' bi' tyucui jì'ì ycu' nu Xu'na na. Xtyanu ñati bi' jì'ì Ni li', cha'

cñilo'o cui'i cuxi nu ndu'ni cña cuentya ji'i nu xña'a ji'i ngu'; tyijiloo cui'i cuxi bi' ji'i ngu' bi' li'. ²Ntsu'u ngu' nu nchcui' tucua lo cha', nu nga'aa ntyuju'u ti' cha' ngusñi ngu' cha' cuiñi nu nchcui' nu xña'a; ji'i ngu' cuiñi bi' cuna xi ngu' tya'a na, tyu'utsu' ngu' ji'i tyucuii tso'o li'. ³Nclu'u ngu' cuiñi bi' cha' ná tso'o caja clyo'o na; nclu'u ngu' cha' ntsu'u tsa na ndacu na nu ná tso'o cacu na, nacui ngu' bi'. Tlyu tsa cha' cuiñi nu nda ngu' bi'. Pana ngüiñá ycui' Ndyosi lcaa na nu ndacu na cha' tso'o ti cacu na ji'i, lcaa tya'a na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo; bi' cha' tya na xlya'be ji'i ycui' Ndyosi lo'o cua cacu ti na, cha' jlo ti' na cha' tso'o ji'i ycui' Ni. ⁴Tso'o tsa cña ngua'ni Ni, tso'o ngüiñá Ni lcaa lo na; bi' cha' ná tso'o si xcuaa na sca cha' tso'o nu ngüiñá Ni. Xñi na lcaa cha' tso'o bi', lo'o li' ndi'ya chcui' na lo'o ycui' Ndyosi: "Tsa xlya'be jinu'u, Ndyosi Sti ya", ñacui' na. ⁵Jua'a chcui' na lo'o ycui' Ndyosi cha' nda Ni lcaa na nu tso'o cha' cacu na; culacua Ni ji'i lcaa na nu ndacu na li', cha' chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi ndacu na ji'i.

**Ña'a ti cua'ni tso'o
nu'u cña ji'i ycui' Ndyosi**

⁶Culu'u nu'u lcaa cha' nu nscua na' lo quityi re ji'i ca ta'a ñati' ji'i Jesucristo caju'a, cha' caca nu'u sca ñati' nu tso'o tsa ndu'ni cña ji'i Jesucristo, Timoteo. Tyi'u tso'o ti' nu'u lcaa cha' liñi nu cua ngusñi nu'u, cha' ji'i ycui' Ni; ña'a ti xñi tso'o nu'u tyucuii ji'i ycui' nu Xu'na na li', ñi'ya nu ndyu'ni ti nu'u. ⁷Ná taquiya' nu'u ji'i cuentyu nu ná nchcui' cha' liñi ji'i ycui' Ndyosi, cha' cuxi tsa laca cha' bi'. Pana nu'u ni, ntsu'u cha' qui'i nu'u cha' cua'ni nu'u xcui' cña nu ndiya ti' ycui' Ndyosi. ⁸Tso'o xi cha' ngui' quiya' na cha' tya'a na, ngui' ya' na cha' cua'ni na cña; pana tso'o la si qui'i tyiquee na cha' taquiya' na ji'i ycui' Ndyosi lcaa

tyempo. Tso'o ti tyi'i na nde chalyuu, nu lo'o cua'ni na cua ña'a ca cña nu nti' nu Xu'na na cha' cua'ni na; la cui' tso'o ti tyi'i na ca slo ycui' Ndyosi, si cua'ni na ñi'ya nu nti' Ni cha' cua'ni na. ⁹Chañi tsa cha' nu nscua na' nde, jua'a ntsu'u cha' xñi tso'o na cha' bi'. ¹⁰Jlya ti' na ji'i ycui' Ndyosi nu lu'ú ca; bi' cha' lye cua'ni na cña ji'i Ni, masi lya' tsa ti' ngu' ji'na. Lo'o ycui' Ndyosi ni, cua'ni lya'a Ni ji'i lcaa ñati' si taquiya' ngu' ji'i Ni. Lo'o xñi na cha' ji'i Ni, li' ca cuayá' tso'o la ti' na cha' bi'.

¹¹Culo nu'u cña nu nguscua na' re ji'i lcaa ngu' tya'a ma, culu'u tso'o nu'u cha' bi' ji'i ngu'. ¹²Ná ta nu'u chacuayá' xtyí lo'o ngu' jinu'u cha' tya cuañi' nu'u, nti' ngu'. Cua'ni nu'u xcui' cña tso'o cha' ña'a lcaa tya'a ñati' ji'i Jesucristo; xcui' cha' tso'o chcui' nu'u, xcui' cha' tso'o cua'ni nu'u, lo'o jua'a tso'o tsa tyu'u tyiquee nu'u ña'a nu'u ji'i xa' la ñati'. Li' ca cuayá' ti' ngu' cha' tso'o tsa ngusñi nu'u cha' ji'i Jesucristo, xqui'ya cha' xcui' lubii ti cresiya jinu'u ndyu'ni nu'u cña. ¹³Laja lo'o tya lyiji ti tyalaa na' slo nu'u, ña'a ti tya chcui' nu'u lcaa cha' nu nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu'; tya chcui' la nu'u ñi'ya laca cha' liñi bi', tya culu'u la nu'u cha' tso'o bi' ji'i ngu' tsa tlyu ti lo'o tyu'u ti'i ngu'. ¹⁴Na cua nda ycui' Ndyosi tyucui' chacuayá' ji'i Ni jinu'u lo'o ngusta ya' ngu' cusu' hique nu'u, cha' cua'ni nu'u cña cuentya ji'i ycui' nu Xu'na na. Cua nchcui' ngu' cuentya ji'i Xtyi'i ycui' Ndyosi cha' cua'ni nu'u cña bi'; bi' cha' cui'ya tso'o nu'u cuentya ji'i cha' tso'o nu cua nda ycui' Ndyosi jinu'u tsa bi', cha' talo nu'u ji'i cña nu ntsu'u jinu'u.

¹⁵Lo'o ycui' nu'u ni, cui'ya tso'o nu'u cuentya ji'i lcaa cha' nu nguscua na' nde; li' ña'a ngu' cha' cua ndyaca tsa'a tso'o nu'u cha' caca nu'u loo ji'i ngu'. ¹⁶Talo nu'u ji'i cña bi'. Cua'a nu'u ji'i ycui' ca cha' xcui' cha' tso'o ti cua'ni nu'u. Tso'o

ti culu'u nu'u jii' ngu' tya'a na, cha' jua'a cuna tso'o ngu' cha' nu nclu'u nu'u jii' ngu', cha' cua'ni lyaá ycu' Ndyosi jii' ngu' bi' li'. Lo'o jua'a cua'ni lyaá Ni jin-u'u li'.

Tso'o ti cua'ni na lo'o tya'a ngusñi na cha' jii' Jesús

5 Ná cua'ni tyaala nu'u jii' sca ngu' cusu' si ngua'ni cuxi yu; ta nu'u sca cuii lo'o yu ñi'ya lo'o nchcui' na lo'o sti na. La cui' ti cha' lo'o nu ngu' qui'yu cuañi' ni, ta sca cuii lo'o ngu' ñi'ya lo'o nclu'u na jii' tya'a na. ²Lo'o sca ma' cusu' ni, ta sca cuii lo'o ma' ñi'ya lo'o nchcui' na lo'o xtya'a na; la cui' ti cha' lo'o nu ngu' cuna'a cuañi' ni, ta sca cuii lo'o ngu' ñi'ya lo'o nclu'u na jii' sca nu cuna'a tya'a na. Pana xcui' lubii ti cre-siya jinu'u ña'a nu'u jii' ngu' bi'.

³Ntsu'u cha' ña'asii' ngu' jii' lcaa ngu' cuna'a ti'i si cua ngujuii nu laca clyo'o ngu', si ndyanu ycu' ti ngu'. ⁴Si ntsu'u sñi' nu cuna'a ti'i, masi sca sñi' ste', ntsu'u cha' ña'asii' ngu' bi' jii' xtya'a ngu' li'; nga'a cha' ca tsa'a sñi' ngu' cha' ña'asii' ngu' jii' ngu' cusu' jii', ñi'ya lo'o nguna'asii' ngu' cusu' bi' jii' sñi' ngu' lo'o ngua cuañi' ngu'. Bi' laca cña nu ndacui jii' ngu' cuañi' cha' cua'ni ngu' cuentya jii' ngu' cusu' jii', cha' tso'o ntsu'u ty-iquee ycu' Ndyosi lo'o ña'a Ni jii' ngu' cuañi' nu ña'asii' tso'o jii' ngu' cusu' jii'.

⁵Sca ti jii' ycu' Ndyosi ndu ti' ngu' cuna'a ti'i nu chañi cha' ndyanu ycu' ti ngu'; sca ti ycu' Ni xtyucua Ni jii' ngu' nti' ngu', bi' cha' nchcui' ngu' lo'o ycu' Ndyosi tsa lo'o talya, ndijña ngu' jii' Ni na ca nu lyiji jii' ngu'. ⁶Si'i jua'a ndu'ni nu cuna'a ti'i nu ndyu'ni cua ña'a ca cha', ñi'ya nu nti' ti cresiya jii' ycu' ngu'; nti' ngu' cha' tso'o ti ndi'i ngu' chalyuu, pana cua tye ti cha' jii' ngu' bi' cuentya jii' ycu' Ndyosi. ⁷Ntsu'u cha' culo nu'u cña jii' lcaa ngu' bi', cha' ná caca sta xa' la ñati qui'ya jii' cu'ma ñati jii' Je-

sucristo xqui'ya ngu' cuna'a ti'i bi'. ⁸Ná tso'o ndu'ni ñati nu ná ndube ti' jii' tya'a, masi jii' sti ngu', masi jii' xtya'a ngu', masi jii' sñi' ngu'; cha' cuiñi nchcui' ngu' lo'o nacui' ngu' cha' ngusñi' ngu' cha' jii' Jesucristo si ná ña'asii' ngu' jii' tya'a ngu', cha' tso'o la ndyu'ni xa' ñati nu ná ndaquiya' cha' jii' Jesucristo tsiya' ti.

⁹Tso'o la scua ngu' cusu' xtañi lcaa nu cuna'a ti'i nu cua ndye snayala yija jii', ma' cusu' nu sca ti quiya' ngujui clyo'o, nu sca ti lo'o clyo'o ma' nguti'i ma' chalyuu. ¹⁰Scua ngu' xtañi ma' cusu' nu nchcui' ngu' jii' cha' tso'o tsa cña ndu'ni ma' cusu' bi': si cua ngua'ni cu'ú tso'o ma' jii' nu sube; si cua nda ma' su tyi'i ñati nu lijya tyijyu'; si cua nguxtyucua ma' jii' tya'a ñati jii' Jesucristo, masi tlyu cña ntsu'u cha' cua'ni ma'; si ngua tya'na ti' ma' jii' ñati nu quicha ti'. Si jua'a xcui' cña tso'o ndu'ni ma' cusu' bi', scua ngu' xtañi ma' lo' quityi bi' lacua.

¹¹⁻¹²Ná scua ngu' xtañi nu cuna'a cuañi' la nu ndyanu ti'i, cha' ntsu'u quiya' ná talo nu ngu' cuañi' bi'. Pana nu cuna'a nu nscua xtañi lo' quityi ni, sca ti cua'ni ngu' cña jii' Jesucristo nti' ngu', bi' cha' ngüñi cha' jii' ngu' lo'o ycu' Ndyosi li'. Ñi'ya caca si tiya' la xa' caja clyo'o nu cuna'a cuañi' bi', lo'o li' nga'aa cua'ni ngu' ñi'ya nu nacui' ngu' cha' cua'ni ngu' cuentya jii' Jesu-cristo li', jua'a ntsu'u qui'ya jii' nu cuna'a bi' li'. ¹³Bi' cha' tso'o la si ná scua ngu' tsiya' ti xtañi nu cuna'a cuañi' nu ndyanu ti'i. Ná tyiquee' xcui' paseya ti tya'a ngu' cuañi' bi' slo ñati; pana si jua'a cua'ni ngu', caca taja ngu' cuna'a bi', chcui' tsa ngu' cuentyu jii' xa' ñati li', masi jii' tya'a ngu', masi jii' xa' la ñati. Ni si'i sca ti cha' taja nu cuna'a ti'i nu ndu'ni jua'a, masi lo'o chcui' tsa ngu' cuna'a bi' lo'o tya'a ngu' lcaa ti lo' cha' nu ná tso'o cha' chcui' na. ¹⁴Bi' cha' tso'o la si xa' caja clyo'o nu cuna'a cuañi' nu ndyanu ti'i, nti' na'; caja sñi' ngu' li', ña'asii' ngu'

to' tyi ycuil' ngu', cha' ná caja ñi'ya nu sta ngu' qui'ya ji'na xqui'ya nu cuna'a bi'. ¹⁵ Jua'a ntá' cha' cua'ni mā, cha' cua ntsu'u xi ngu' cuna'a cuañi' nu ndyanu ti'i nu cua ngulochu' ji'i cha' ji'i ycuil' Ndyosi, cha' cua ngusñi ngu' tyucuij' ji'i Satanás nu xña'a li'.

¹⁶ Culo nu'u cña ji'i ca ta'a ñati' ji'i Jesucristo jua, masi ji'i ngu' qui'yu, masi ji'i ngu' cuna'a, cha' ña'asij' ngu' ji'i nu cuna'a ti'i tya'a ngu'; ná xtyanu ngu' ji'i nu cuna'a ti'i tya'a ngu' cha' caca bi' cumentya ji'i taju ñati' ji'i Jesucristo. Li' caca xtyucua tyucui taju ngu' bi' ji'i nu cuna'a nu chañi cha' ti'i ngu', nu ngu' cuna'a ti'i nu ná ntsu'u ni sca ñati' ji'i cha' xtyucua ji'i.

¹⁷ Cua'ni chí mā loo ngu' cusu' nu laca loo ji'i taju ji'i mā si tso'o ti ndu'ni ngu' lo'o mā. Lye la cua'ni chí mā loo ngu' cusu' nu nchcui' cha' ji'i ycuil' Ndyosi lo'o mā, ngu' cusu' nu nclu'u cha' bi' ji'i mā. Ta mā caya' ji'i ngu' cusu' bi'.

¹⁸ La cui' ti cha' nscua lo quityi ji'i ycuil' Ndyosi nu nchcui' ndi'ya: “Ná sca' mā tu'ba toro laja lo'o nxatá ni' ji'i trigo cha' tyu'u si'yu; cacu ni' xi, tso'o la li'”, nacui' quityi. Xa' nchcui' lo quityi bi' ndi'ya: “Liñi ndyu'u cha' xñi ngu' caya' lo cña nu ngua'ni ngu'”, nacui' quityi.

¹⁹ Ná tucua' nu'u cha' ji'i ngu' si sta sca ñati' qui'ya ji'i sca ngu' cusu' bi'; sca ti si stu'ba ti sta tucua sna tya'a ñati' qui'ya bi' ji'i ngu' cusu' bi', li' nga'a cha' tucua' nu'u cha' ji'i ngu'. ²⁰ Si chañi cha' ndyu'ni ngu' cusu' bi' cha' cuxi, li' chcui' nu'u lo'o nu cusu' bi' slo tyucui taju ñati' ji'i Jesucristo bi', cha' cube ti' lcaa ngu', cha' ná cua'ni cuxi ngu' jua'a. ²¹ Nclyo na' cña bi' jinu'u, Timoteo, cha' cua'ni nu'u lcaa cña nu nguscua na' lo quityi re; lo'o jua'a jlo ti' ycuil' Ndyosi cha' nu nguscua na' re, jlo ti' Jesucristo, jlo ti' xca' nu ngusubi ycuil' Ndyosi ji'i. Nu lo'o ntsu'u cha' cua'ni cuayá' nu'u ji'i sca ngu' tya'a mā ni, jatya nu'u xi cha'

ca cuayá' tso'o ti' nu'u lcaa lo cha' ji'i ngu' bi', cha' sca ti cuayá' liñi tyu'u cha' ji'i ngu' bi', masi tya'a tso'o nu'u, masi chaca tya'a ngu'. ²² Ná yala tsa cua'ni nu'u cha' sta ya' nu'u hichu' sca ñati, cha' caca yu loo ji'i sca taju ñati' ji'i Jesucristo; jatya xi cha' ña'a si chañi cha' ñati' nu xcuil' ndu'ni cha' tso'o laca yu, si chañi cha' tso'o tsa cña ndyu'ni yu, cha' ná tyanu qui'ya yu hichu' nu'u si ntsu'u cha' cuxi ne' cresiya ji'i yu bi'. Lo'o nu'u ni, xcuil' lubii ti cresiya jinu'u cua'ni nu'u cña.

²³ Jlo ti' na' cha' quicha xi ti' nu'u; bi' cha' nga'aa co'o nu'u xcuil' hitya ti, tso'o co'o nu'u xi vino nu ndyu'u lo si'yu losu' cha' caca jo'o ne' nu'u.

²⁴ Ntsu'u ñati' nu ntsu'u qui'ya ji'i, pana jlo ti' xa' ñati' ni cha' cuxi ndyu'ni ngu' bi', masi bilya caca cuayá' ji'i ngu' bi'. Lo'o jua'a ntsu'u ñati' nu cuxi tyiquee ngu', pana ná jlo ti' xa' ñati' ni cha' cuxi ndyu'ni ngu' bi'; lo'o caca cuayá' ji'i ngu' bi', hasta li' ca cuayá' ti' xa' ñati' ñi'ya laca qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu' bi'. ²⁵ La cui' jua'a lo'o ñati' nu tso'o tsa tyiquee, jlo ti' xa' ñati' ni cha' tso'o nu ndyu'ni ngu' bi'. Pana si ntsu'u ñati' nu tso'o tyiquee, nu ná jlo ti' xa' ñati' ji'i, ca nde loo la tyu'u tucua cha', ca cuayá' ti' ngu' ji'i cha' tso'o nu ngua'ni ngu' bi' li'.

6 Lcaa ñati' ji'i Jesucristo nu laca msu nu ngüi'ya ñati' ntsu'u cha' cua'ni chí ngu' loo xu'na ngu', masi ti'i tsa cña nu nda xu'na ji'i. Li' ná caca chcuil' cuxi ngu' ji'i ycuil' Ndyosi xqui'ya msu bi', ni ná caca chcuil' cuxi ngu' ji'i cha' ji'i Jesucristo nu nclu'u na. ² Ñati' nu laca msu nu cua ngüi'ya tya'a ñati' ji'i Jesucristo sa'ni la ni, ná tso'o si cua'ni tyixi msu bi' lo'o xu'na ngu', cha' stu'ba ntsu'u tyiquee ngu' lo'o Jesucristo; ntsu'u cha' lye la cua'ni chí msu bi' loo xu'na ngu', tso'o la cua'ni msu bi' cña ji'i xu'na ngu', cha' nu tya'a ngusñi ngu' cha' ji'i Jesús laca ngu' juani, lo'o jua'a ntsu'u tyiquee ngu'

ñā'a ngu' jī' tya'a ngu'. Stu'ba ti ngusñi ngu' cha' jī' Jesucristo, bi' cha' culu'u nu'u cha' bi' jī' ngu', lo'o jua'a culo nu'u cña jī' ngu' cha' cua'ni ngu' lcaa lo cha' nu nscua lo quityi re.

Ná culacua tsa ti' na cha' jī' cñi

³Liñi tsa cha' jī' ycuí' Jesucristo nu Xu'na na; cua ñā'a ca ñatī nu nclu'u xi xa' la cha' jī' mā, ná liñi ndyu'ni nu ñatī bi', ná ntaja'a ngu' tsiya' ti taquiyā' ngu' jī' cha' liñi bi'. ⁴Na nclu'u ngu' bi' xa' la cha' xqui'ya cha' ná jlo ti' ngu' bi' tsiya' ti, cha' tyixi tsa tyiquee ngu'. Ná tso'o tyiquee ngu' bi', cha' xcui' na ndiya tsa ti' ngu' xūu tya'a ngu' cuentya jī' scaa cha' nu nchcui' ngu'; ná tso'o cña nu ndu'ni ngu' bi', cha' jua'a caca liye' ti' ngu' jī' tya'a ngu', lo'o jua'a xūu tya'a ngu' bi' li', cha' xcui' cuentyu chcui' ngu' jī' tya'a ngu', lo'o jua'a sta ngu' qui'ya laja ti jī' tya'a ngu' li'. ⁵Lye tsa nchcui' ngu' bi', xqui'ya cha' ná ngusñi tso'o ngu' cha' liñi jī' ycuí' Ndyosi, jua'a nga'aa ncliyacua tso'o ti' ngu' bi'; cha' cuiñi ti ndu'ni tlyu ngu' bi' jī' ycuí' Ndyosi cha' caja cñi jī' ngu', nti' ngu'. Ná tya'a nu'u stu'ba ti lo'o ngu' bi'. ⁶Chañi cha' ntsu'u xi cha' tso'o nu tyacua jī'na xqui'ya ycuí' Ndyosi, si cua'ni tlyu na jī' Ni tyucui tyiquee na; pana sca ti si nguaala' ti' na lo'o lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jī'na nde chalyuu. ⁷Ná sca na lo'o jī'na nu lo'o ngula na chalyuu, lo'o jua'a ná sca na tyalo'o na lo'o cajaa na. ⁸Cuayá' jī'na nde chalyuu si ntsu'u na cacu na, si ntsu'u ste' na; ⁹pana ntsu'u ñatī nu nti' tsa cha' caca culiya' ngu'. Ná tso'o cha' bi', cha' li' cua'ni cuayá' nu xñā'a jī' ngu' si caca tyu'u cha' cuxi tyiquee ngu'; tye chalyuu jī' ngu' li', chcu-na' cresiya jī' ngu'. ¹⁰Lo'o ntsu'u tsa tyiquee ñatī jī' cñi, bi' laca sūu quiñā'a tsa cha' cuxi. Ntsu'u ñatī nu tiji' tsa ti' jī' cñi, bi' cha' cua ngulochu' ngu' cha' jī' nu Xu'na na, cha' nga'aa taquiyā' ngu'

bi' cha' jī' Ni. Xñi' tsa ti' ndi' ngu' bi' li', cha' nchcube' ngu' jī' ycuí' ca ngu'.

Tya nda Pablo xi cha' lo'o yu Timoteo

¹¹Lo'o nu'u Timoteo, ñatī jī' ycuí' Ndyosi laca nu'u, bi' cha' xtyanu nu'u jī' lcaa cha' cuxi bi'; xcui' cha' liñi cua'ni nu'u, cua ñā'a ca lo cha' tso'o nu nti' ycuí' Ndyosi cha' cua'ni na. Tya nxñi tso'o nu'u cha' jī' ycuí' Ndyosi, jua'a cua'ni nu'u cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu'u ñā'a nu'u jī' lcaa ñatī; talo nu'u masi xcube' ngu' jinu'u, jua'a cua'ni tya'na ti' nu'u jī' ñatī. ¹²Tyucui tyiquee nu'u cua'ni nu'u cña jī' ycuí' nu Xu'na na, xqui'ya cha' ngusñi tso'o nu'u cha' jī' Ni. Cua jlo ti' nu'u cha' ná nga'a cha' tye chalyuu jinu'u, cha' ngusubi ycuí' Ndyosi jinu'u, lo'o li' cua nda nu'u cha' lo'o tyuu tya'a ñatī ñi'ya ngua lo'o ngusñi nu'u cha' jī' Jesucristo; si'i sca cha' cuaana ti ngua bi'. ¹³Culo na' cña jinu'u juani chacuayá' jī' ycuí' Ndyosi nu ndu'ni cu'ú jī' lcaa na lu'ú nu ntsu'u chalyuu; la cui' jua'a culo na' cña jinu'u chacuayá' jī' Jesucristo nu tso'o tsa nguxacui' cha' jī' Poncio Pilato nu laca loo nu lo'o ngua cuayá' jī' Jesús. Ná ntsij yu nguxacui' yu cha' cuentya jī' cña nu ndyaca jī' yu cha' nu sca ti Sñi' ycuí' Ndyosi laca yu. ¹⁴Culo na' cña jinu'u cha' xcui' tso'o ti cua'ni nu'u, cha' cua'ni lyiji nu'u lcaa cha' nu nguscua na' lo quityi re, lo'o jua'a ná ta nu'u tyempo nu caja ñi'ya sta ngu' qui'ya jinu'u. Na ntajatya na jī' Jesucristo nu Xu'na na ñā'a cuayá' tyaa Ni chaca quiya', ¹⁵cha' tsa nu nti' ycuí' Ndyosi cha' caa Jesús, li' tyu'u tucua Ni chaca quiya'. Nu ycuí' Ndyosi ni, tso'o ntsu'u tyiquee Ni tyucui tyempo, lo'o jua'a ycuí' Ni laca loo tsiya' ti; laca Ni rey nu tlyu la, nu Xu'na nu laca loo la. ¹⁶Ná ntsu'u cha' cajaa ycuí' Ndyosi tsiya' ti, ná tye cha' jī' Ni. Ndubi tsa ñā'a xee ca su ntucua ycuí' Ndyosi, ni ná ntsu'u ñatī nu caca tsa

ca slo Ni jua'a ti xqui'ya xee tlyu bi'. La cui' jua'a ná ntsu'u ñati nu cua na'a jii ycuí Ndyosi, cha' ná nchca ña'a ñati jii Ni nde chalyuu. Bi' cha' cua'ni chi na loo ycuí Ndyosi lacua, cha' laca Ni nu tlyu la. Jua'a laca cha' tu'ni.

¹⁷ Lo'o jua'a ntsu'u cha' culo nu'u cña jii' ngu' culiya' tya'a ngusñi ma cha' jii' Jesús, cha' ná cua'ni tyucuaa ti' ngu' bi' lo'o tya'a ngu'. Ná tso'o si xcui' culacua tsa ti' ngu' bi' jii' cñi jii' ngu'; la cui' ti ná culacua tsa ti' ngu' jii' laca cha' tso'o nu ntsu'u jii' ngu', cha' yala ti ndye cñi jii'na. Tso'o la si cube ti' ngu' bi' jii' ycuí Ndyosi nu lu'ú ca, cha' cua nda Ni laca lo na nu ntsu'u jii'na cha' caca tso'o tyiquee na nde chalyuu. ¹⁸ Culo nu'u cña jii' ngu' culiya' bi' ndi'ya: Xcui' cha' tso'o cua'ni ngu'; cua'ni tya'na ti' ngu' jii' xa' ñati, lo'o jua'a tyi'u ti' ngu' jii' ngu' ti'i, cha' ta ngu' na nu lyiji jii'

ngu' ti'i bi'. ¹⁹ Jua'a ti caca culiya' ngu' slo ycuí Ndyosi xqui'ya cha' tso'o nu ngua'ni ngu' ca nde, xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' tso'o jii' ycuí Ni. Ná nga'a cha' tye chalyuu jii' ngu' bi' li'.

Chaca tya cña nelyo Pablo jii' yu

²⁰ Lo'o nu'u Timoteo, cua'ni tyaca'a nu'u jii' cha' nu ntsu'u cha' culu'u nu'u jii' ñati cuentya jii' ycuí Ndyosi. Ná taquiya' nu'u tsiya' ti jii' cha' cuxi nu nchcui' nu ngu' cuiñi bi'. Jlo tsa ti' ycuí ca ngu', jua'a nti' nu ngu' cuiñi bi'; pana ná nda ngu' bi' cuentya tsiya' ti ñi'ya laca sca cha' liñi. ²¹ Ntsu'u ngu' nu jlyu ti' cha' cuiñi nu nchcui' ngu' cuiñi bi', pana juani nga'aa ndya'a stu'ba ngu' bi' lo'o ngu' tya'a ngusñi na cha' jii' ycuí Ndyosi.

Ña'a ti cua'ni ycuí Ndyosi cha' tso'o lo'o nu'u. Jua'a caca cha' lacua.

Nguscua San Pablo chaca quityi nu ndyaa ca slo Timoteo

1 Pablo laca na'. Cua nda ycu'i Ndyosi cña 'na cha' lijya na' tyijyu' ca nde quichĩ tyi ma, cha' ta na' cha' ji'ĩ Jesucristo lo'o ma. Nacuĩ Ni cha' ná nga'a cha' tye chalyuu ji'ĩ ñati nu xñi cha' ji'ĩ Jesucristo. ²Nscua na' quityi re cha' caa slo nu'ũ, Timoteo, cha' sñi' na' laca nu'ũ nti' na', jua'a ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' jinu'ũ. Ndi'ya nti' na', cha' ña'a ti cua'ni ycu'i Ndyosi cha' tso'o lo'o nu'ũ, cha' cua'ni tya'na ti' Ni jinu'ũ, cha' jua'a cua'ni Ni cha' ti' ti tyi'ĩ cresiya jinu'ũ xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

Nchcui' Pablo ji'ĩ cha' tlyu nu ndyu'ni ycu'i Ndyosi lo'o ñati

³Ñi'ya nu tyucui tyiquee jyo'o cusu' ji'na ngua'ni ngu' cña ji'ĩ ycu'i Ndyosi nu ngua sa'ni la, jua'a tyucui tyiquee na' ndyu'ni na' cña ji'ĩ ycu'i Ndyosi juani. Ndyaa na' xlya'be ji'ĩ ycu'i Ni lo'o nchcui' na' lo'o Ni cuentya jinu'ũ, cha' tsã lo'o talya nchcui' na' lo'o Ni. ⁴Ntsu'u ti' na' cha' ngusi'ya nu'ũ lo'o ndu'u na' ndyaa na', bi' cha' nti' tsa na' ña'a na' jinu'ũ chaca quiy'a cha' ca chaa ti' na. ⁵Ntsu'u ti' na' cha' chañi cha' ngusñi nu'ũ cha' ji'ĩ Jesús. Xtya'a cusu' nu'ũ, nu ma' Loida ni, bi' laca nu cua ngusñi cha' bi' tya clyo; lo'o li' ma' Eunice xtya'a nu'ũ cua ngusñi cha' bi'; la cui' jua'a nu'ũ, tso'o tsa ngusñi nu'ũ cha' ji'ĩ Jesús.

⁶Ta na' sca cui' lo'o nu'ũ juani: Cua'ni tyaca'a nu'ũ ji'ĩ cha' tso'o nu cua nda ycu'i Ndyosi jinu'ũ tya lo'o ngusta ya' na' hique nu'ũ, cha' taca cua'ni nu'ũ cña cuentya ji'ĩ ycu'i nu Xu'na na. ⁷Ná nti' ycu'i Ndyosi cha' cutsji na; bi' cha' nda Ni Xtyi'ĩ ycu'i Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na, cha' ca tlyu tyiquee na, cha' tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'a na ji'ĩ tya'a ñati na, cha' taca cua'ni na ñi'ya nu nti' ycu'i

Ndyosi cha' cua'ni na lcaa tsã. ⁸Ná ca tyuju'u ti' nu'ũ; ta nu'ũ cha' lo'o ngu', ñi'ya nu ngusñi nu'ũ cha' ji'ĩ ycu'i nu Xu'na na. La cui' ti ná ca tyuju'u ti' nu'ũ cha' ntsu'u na' ne' chcuã. Nchcub'e' ngu' jna' xqui'ya cha' nchcui' na' cha' ji'ĩ ycu'i nu Xu'na na, bi' cha' ná quiña'a tsa culacua ti' nu'ũ si lo'o jinu'ũ xcub'e' ngu' cha' nchcui' nu'ũ cha' tso'o ji'ĩ Jesucristo lo'o ngu'. Ta ycu'i Ndyosi juersa ji'na cha' talo na, ⁹cha' ycu'i Ndyosi laca nu ngua'ni lyaá ji'na; cua ngusubi Ni ji'na cha' cua'ni na cña nu nti' Ni cha' cua'ni na. Ntaja'a Ni cua'ni lyaá Ni ji'na cha' tso'o tyiquee ti Ni, masi si' xqui'ya cha' tso'o nu ngua'ni ycu'i ca na. Ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na; jua'a laca cha' nu ngulu'u Jesucristo ji'na, cha' ngua ti' ycu'i Ndyosi cua'ni Ni cha' tso'o lo'o na nu lo'o tya lyiji cuiña Ni chalyuu. ¹⁰Cua nchca cuayá' ti' na cha' bi' juani, xqui'ya cha' cua yaa Jesucristo chalyuu, cha' bi' laca nu ngua'ni lyaá ji'na; ntijiloo Jesús tsiya' ti ji'ĩ nu xña'a nu lo'o ndyu'ũ yu chaca quiy'a lo'o cua ngujui yu, bi' cha' ná nga'a cha' tye chalyuu ji'ĩ lcaa na nu xñi na cha' ji'ĩ Ni, cha' ngua'ni lyaá Jesús ji'na.

¹¹Cha' ji'ĩ Jesucristo, bi' laca cha' nu nchcui' na' lo'o ñati. Cua ngusubi ycu'i Ndyosi 'na cha' ndya'a na' nclyu'u na' cha' bi' ji'ĩ ngu' xa' tsu' cuentya ji'ĩ ycu'i Ni, ¹²bi' cha' ndyiji cha' ti'ĩ 'na juani. Pana ná tyuju'u ti' na', cha' cua jlo ti' na' tilaca laca nu ngusñi na' cha' ji'ĩ Ni. Jlo ti' na' cha' nchca ji'ĩ Ni ña'asi Ni 'na; nchca ji'ĩ Ni xtyucua Ni 'na lo'o ndyu'ni na' cña nu nda Ni 'na, cha' taca tyu'u tso'o cña 'na tsã bi' lo'o tyaa Jesús nde chalyuu chaca quiy'a'.

¹³Ña'a ti tya tyi'u ti' nu'ũ lcaa cha' nu cua ngulu'u na' jinu'ũ lacua. Cha' liñi laca bi', jua'a tso'o tsa si xñi tso'o nu'ũ cha' bi'. Tso'o ti tyu'u tyiquee nu'ũ ña'a nu'ũ ji'ĩ ñati, xqui'ya cha' ntsu'u cha' jinu'ũ lo'o Jesucristo. ¹⁴Cua'ni tyaca'a nu'ũ

ji'i cha' tso'o nu nda ycu'i Ndyosi lo'o na; xtyucua Xtyi'i ycu'i Ni jinu'u cha' cua'ni nu'u cña bi', bi' cha' ndyanu Xtyi'i ycu'i Ni ne' cresiya ji'na.

¹⁵Jlo ti' nu'u cha' quiña'a ñati ji'i Jesucristo cua ngxutyacu ngu' 'na; masi cua ña'a ca ngu' nde loyuu su cuentya Asia, lo'o yu Figelo, lo'o yu Hermógenes, cua ngxutyacu ngu' bi' 'na. ¹⁶Sca ti yu Onesíforo ni, ngxutyacu tsa yu bi' 'na; ná ngua tyuju'u ti' yu cha' ntsu'u na' ne' chcuá, pana ndyaa yu ndyaa na'a yu 'na ca bi'. Bi' cha' nti' na' cha' cua'ni tya'na ti' ycu'i Ndyosi ji'i yu, lo'o jua'a ji'i lcaa ngu' nu ndi'i slo yu bi'. ¹⁷Nu lo'o ndyalaa yu nde quichi Roma re, li' ngulana tsa yu 'na cha' caa yu ca slo na'. ¹⁸Nti' na' cha' cua'ni tya'na ti' ycu'i nu Xu'na na ji'i yu bi', nu lo'o tyalaa tsá nu cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati. Lo'o jua'a cua jlo tso'o ti' nu'u lcaa ña'a cña tso'o nu ngua'ni yu lo'o na ca quichi Efeso.

Tlyu cua'ni tyiquee Timoteo, nti' Pablo

2 Sñi' na', nti' na' cha' ta na' chaca cuii lo'o nu'u juani: Caca tlyu tyiquee nu'u xqui'ya Jesucristo nu xcu'i cha' tso'o ndu'ni lo'o na. ²Cua ndyuna nu'u lcaa cha' nu ngulu'u na' ji'i tyuu tya'a ñati; nu juani la cui' ñi'ya nu ngulu'u na', jua'a culu'u nu'u ji'i ñati nu tyucui tyiquee nti' ngu' culu'u ngu' cha' bi' ji'i xi xa' la ñati, cha' ca tsa'a tso'o nu xa' la ngu' bi' cha' ji'i ycu'i Ndyosi.

³Ni'ya ndalo sca sendaru lo'o ndya'a yu cusuu, jua'a talo nu'u si cajá cha' ti'i jinu'u lo'o ndyu'ni lya' ti' ngu' jinu'u, cha' sendaru ji'i Jesucristo laca nu'u juani. ⁴Sca ti cña sendaru caca cua'ni sendaru; ná caca cua'ni yu xi xa' lo cña, si nti' yu cha' ca tso'o tyiquee xu'na yu lo'o yu, cha' bi' laca nu cua ngusubi ji'i yu cha' caca yu sendaru. ⁵Jua'a si ntsu'u sca cha' cuijya ji'i ngu' lo'o tya'a ngu' ni, cua laca nscua cha' ñi'ya nu tso'o la qui-

jya ngu', cha' taca cua'ni tsaca yu ngana ji'i tya'a yu. Si ná taquiya' ngu' ji'i cha' nu cua nscua bi', li' ná caja cha' xlya'be ji'i ñati nu cua ngua'ni ngana ji'i tya'a yu lo'o cua ndye cha' cuijya ji'i ngu' li'. ⁶Chaca cha' ni, sca ñati nu tlyu tsa cña ngua'ni lo xtya ji'i yu, clyo cacu ycu'i yu na nu ndyu'u lo xtya bi'. ⁷Culacua xi ti' nu'u ji'i cha' nu ngulu'u ca ti na' jinu'u, lo'o jua'a xtyucua ycu'i nu Xu'na na jinu'u cha' ca cuayá' ti' nu'u lcaa cha' bi'.

⁸Tyi'u ti' nu'u ji'i Jesucristo, cha' ycu'i laca nu ndyu'u chaca quiya' lo'o ngujuui yu. Tya'a ñati ji'i jyo'o David laca yu bi'. La cui' cha' tso'o ji'i Jesús nu lu'u ca nda na' lo'o ñati, ⁹bi' cha' ndu'ni lya' ti' ngu' 'na juani. Ni'ya nu nchcubé' ngu' ji'i sca ñati cuxi, jua'a ngusca' ngu' jna' ne' chcuá juani. Ngusu'ba ngu' jna' ne' chcuá tu'ni, pana ná nchca ji'i ngu' su'ba yacu' ngu' ji'i cha' tso'o ji'i ycu'i Ndyosi jua'a; ¹⁰bi' cha' talo tyiquee na' ji'i ngu', masi nchcubé' tsa ngu' jna'. Talo na' ji'i cha' cuxi bi' cuentya ji'i ca ta'a ñati nu ngusubi ycu'i Ndyosi ji'i, cha' lo'o ñati bi' ngua'ni lyaá Jesucristo ji'i, cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ñati bi'. Caca tyi'i ngu' bi' ca slo ycu'i Ndyosi su tso'o tsa ña'a lcaa cha'.

¹¹Nga'a cha' xñi tso'o ma cha' liñi nu ndi'ya nchcui':

Si cajaa na cha' laca na ñati ji'i Jesucristo, lo'o ti tyaa na tyi'i na lo'o ycu'i Ndyosi li'.

¹²Si talo na lo'o xcubé' ngu' ji'na xqui'ya cha' ji'i Ni, li' caja su tyi'i na lo'o ycu'i Jesús ca su laca Ni loo ca bi'.

Si ñacui na cha' ná ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo, jua'a ycu'i Ni, ñacui Ni cha' ná ntsu'u cha' ji'i Ni lo'o na.

¹³Masi tya'achu' na ji'i ycu'i Ni, ña'a ti tya tso'o tsa ndu'ni Jesucristo lo'o na;

ná ncha'a cha' ji'i Jesús, ña'a ti tya cua'ni Ni ñi'ya nu cua nacui ycu'i Ni cha' cua'ni Ni.

Ñati nu tso'o tsa cña ndyu'ni

¹⁴ Lu'ba ti chcu'i nu'u lo'o ngu' cha' taquiya' ngu' lcaa cha' nu nscua na' re. Cua jlo ti' ycu'i nu Xu'na na lcaa ña'a nu ndyu'ni scaa ngu', bi' cha' culo nu'u cña cha' nga'aa xtyacui ngu' cha' lo'o tya'a ngu' cuentya ji'i cua ña'a ca cuentyu nu nchcu'i ñati. Ná tso'o tsiya' ti jua'a, cha' lye tsa quichi' cha' hique ngu' nu ndyuna cha' bi'. ¹⁵ Lye tsa cua'ni nu'u cña nu cua nda ycu'i Ndyosi jinu'u, cha' ná ca tyuju'u ti' nu'u xqui'ya cña nu ngua'ni nu'u nu lo'o tsa nu'u tyi'i ca slo Ni. Chañi tsa laca cha' ji'i ycu'i Ndyosi, bi' cha' tya culu'u la nu'u cha' liñi bi' ji'i ngu' lacua; tso'o ti caca tyiquee Ni ña'a Ni jinu'u li'. ¹⁶ Ná cua'a jyaca nu'u tsiya' ti ji'i cha' cuxi nu nchcu'i nu ngu' cuiñi bi', cha' tyijyu' tsa ndya'achu' ngu' bi' ji'i ycu'i Ndyosi; nga'aa ndya'a ngu' bi' tyucui ji'i ycu'i Ndyosi tsiya' ti. ¹⁷ Cha' cuxi laca nu nclu'u ngu' bi', lo'o jua'a tlyu la caca cha' cuxi bi' nde loo la. Ñi'ya ndyaluu sca quichu' tyaala nu nga'a lo cuaña' na, ña'a cuayá' cua'ni ñu'u ji'i ña'a tsaca cuaña' na, la cui' jua'a laca cha' cuiñi nu nclu'u yu Himeneo lo'o yu Fileto bi'. ¹⁸ Nguxtyanu ngu' bi' cha' liñi ji'i ycu'i Ndyosi, lo'o nu juani nacui ngu' bi' cha' nga'aa tyu'ú na chaca quiya': "Na cua ndyu'ú ngu' chaca quiya', lcaa ngu' nu ntsu'u cha' tyu'ú", nacui ngu' cuiñi bi'. Pana ntsu'u xi ngu' tya'a na nu cua ngusñi cha' nu nchcu'i ngu' bi', lo'o juani nga'aa jlo tso'o ti' ngu' ni cha' nu jlya ti' ngu' tya clyo. ¹⁹ Liñi tsa laca cha' nu nchcu'i ycu'i Ndyosi; cua'ni Ni cha' ná xtyanu na cha' bi', si jlya ti' na cha' nu nchcu'i ycu'i Ndyosi ndi'ya: "Cua nslo ycu'i nu Xu'na na tilaca laca ñati ji'i Ni". Lo'o chaca cha' nchcu'i ndi'ya: "Cua ña'a ca ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Cristo ni, ntsu'u cha' xtyanu ngu' bi' lcaa cha' cuxi". Jua'a nacui quityi ji'i ycu'i Ndyosi.

²⁰ Ntsu'u tsa ya' xña ne' cosiña ji'i sca ni'i tlyu: ntsu'u na oro, jua'a ntsu'u na plata, jua'a ntsu'u na yaca, lo'o jua'a ntsu'u na yuu. Xcu'i cña tso'o ti ndu'ni ngu' lo'o ca'ña oro, lo'o ca'ña plata; pana ná ndube ti' ngu' ji'i ca'ña yaca, ji'i ca'ña yuu, cha' tsa'ña ti nga'a bi'. ²¹ Ñi'ya nti' ya' xña nu ntsu'u ne' cosiña, jua'a laca ñati ji'i Jesucristo; nti' na cha' cua'ni ycu'i nu Xu'na na cha' tso'o lo'o na, cha' cube ti' Ni ji'na ñi'ya lo'o ndube ti' xu'na ni'i ji'i ca'ña ji'i, nu quiña'a tsa nga'a. Ná caca cua'ni na cha' tso'o bi' si ná lubii cresiya ji'na; bi' cha' ndu'ni cha' xtyanu na lcaa cha' cuxi cha' caca lubii cresiya ji'na, cha' sca ti cña nu nda ycu'i Ndyosi ji'na cua'ni na li'.

²² Ngu' cuañi' laca nu'u, lo'o jua'a ntsu'u tsa cha' cuxi nu ndiya ti' ngu' cuañi'; pana nga'aa cua'ni nu'u cha' bi'. Ña'a ti tya cua'ni nu'u cha' tso'o ndi'ya: xñi tso'o nu'u cha' liñi bi', tso'o ti tyu'u tyiquee nu'u ña'a nu'u ji'i ñati; tso'o ti tyi'i nu'u lo'o tya'a ma nu cua ngua lubii cresiya ji'i ngu', la cui' tya'a ntsu'u cha' ji'i ma lo'o ycu'i nu Xu'na na. ²³ Nga'aa xacui nu'u cha' ji'i ñati nu ná jlo ti' tsiya' ti ñi'ya laca sca cha' liñi; ná sca cha' jlo ti' ngu' bi', pana nti' ngu' xu'u tya'a ngu' lo'o nu'u xqui'ya sca cha' laja ti. ²⁴ Nu ñati nu ndyu'ni cña ji'i ycu'i nu Xu'na na ni, ná tso'o si xcu'i nxu'u ti ngu' ndi' ngu' lo'o tya'a ngu'; ntsu'u cha' chcu'i tso'o ti ngu' bi' lo'o lcaa ñati. Tso'o si nchca ji'i ngu' bi' culu'u ngu' cha' ji'i ycu'i Ndyosi ji'i xa' ñati; jua'a ntsu'u cha' talo tyiquee ngu' bi' ji'i ñati nu cua'ni lya' ti' ji'i ngu', ²⁵ jua'a ji'i ñati nu ñasi' ji'i ngu'. Tso'o ti chcu'i ngu' bi' lo'o ñati nu ñasi', cha' jua'a taca cua'ni ycu'i nu Xu'na na cña ne' cresiya ji'i ñati nu ñasi' bi', cha' taca culu'u Ni ji'i ngu' ñi'ya laca lo'o cha' liñi bi'. Tso'o tsa si culochu' ñati nu ñasi' bi' lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni ngu', ²⁶ cha' li' taca culo Ni ji'i ngu' ya' nu xña'a. Na cua ngusñi nu xña'a ji'i ñati nu ñasi' bi'

tya tsubi' la cha' cua'ni ngu' cña cuxi cuentya jil'i.

**Tyempo cuxi nu caca
lo'o cua tye ti chalyuu**

3 Culacua tso'o xi ti' nu'u, Timoteo; nu lo'o cua tye ti chalyuu, li' lye tsa caca cha' jil'i ngu' xqui'ya quiña'a tsa cha' cuxi. ²Tyempo nde loo la, li' tyil'i tsa ngu' cuxi: masi ngu' nu sca ti cña jil'i ycuil' ca ngu' cube ti', masi ngu' nu tyaca'a tsa cña jil'i, masi ngu' nu tyixi tsa cua'ni lo'o tya'a ngu', masi ngu' nu nti' cha' tlyu tsa ycuil' ca ngu', masi ngu' nu suba' tsa chcuil' jil'i ycuil' Ndyosi, masi ngu' nu ná taquiya' jil'i sti ngu', ni jil'i xtya'a ngu', masi ngu' nu ná tya xlyab'e jil'i ycuil' Ndyosi, ni jil'i tya'a ñati' ngu', masi ngu' nu ná tyaja'a cua'ni ch'i ngu' loo ycuil' Ndyosi tsiya' ti, ³masi ngu' nu ná ntsu'u tyiquee ña'a ngu' jil'i tya'a ngu', masi ngu' nu ná cui'ya cha' clyu ti' jil'i tya'a ngu', masi ngu' nu lye tsa chcuil' cuentyu jil'i tya'a ngu' lo'o xa' ñati, masi ngu' nu ná tyaja'a cua'a jil'i ycuil' ca ngu' cha' nti' ngu' cua'ni ngu' lcaa cha' cuxi nu ndiya ti' ngu' cua'ni ngu', masi ngu' nu tyaala tsa cua'ni, masi ngu' nu ná ndiya ti' tsiya' ti ni sca cha' tso'o, ⁴masi ngu' nu nñilo'o jil'i tya'a tso'o ti ngu', masi ngu' nu ná cube ti' tsiya' ti' si lye tsa ndyu'ni tyucuaa ti' jil'i tya'a ngu'; cua'ni ngu' cua ña'a ca cha' cuxi nu jña cresiya jil'i ycuil' ca ngu', cha' nga'aa nti' ngu' bi' taquiya' ngu' jil'i ycuil' Ndyosi. ⁵Na cuiñi ti lcaa ngu' bi' lo'o cua'ni tlyu ngu' jil'i ycuil' Ndyosi, cha' ná ndaquiya' ngu' bi' jil'i cha' jil'i Ni tsiya' ti.

Xtyanu nu'u jil'i lcaa ngu' bi'. ⁶Lo'o jua'a ntsu'u xi ngu' cuxi bi' nu nñilo'o jil'i ñati, nu ndya'a ne' ni'l'i jil'i ñati cha' culu'u ngu' cha' cuiñi ti jil'i ngu' cuna'a nu ná nlyacua tso'o ti'. Na tonto tsa ngu' cuna'a bi', cha' ntsu'u tsa qui'ya jil'i ngu', cha' nti' tsa ngu' xñi ngu' jil'i cua ña'a ca cha' cuxi. ⁷Nti' tsa nu ngu' cuna'a bi'

ca tsa'a ngu' sca cha', pana ná nhca ca cuayá' ti' ngu' ni sca cha' liñi. ⁸Ñi'ya ngua ti' jyo'o Janes lo'o jyo'o Jambres, nu ngu' cucha'a nu ngusu'u tya'a lo'o jyo'o Moisés nu ngua sa'ni, jua'a nti' nu ngu' cuxi bi'; bi' cha' nxuu tya'a ngu' lo'o lcaa cha' liñi. Nga'aa nhca culacua tso'o ti' ngu', cha' ná jlyu ti' ngu' bi' jil'i Jesús tsiya' ti. ⁹Pana ná talo tyiquee ñati tyuu tsá jil'i cha' cuxi nu ndyu'ni nu ngu' cuxi bi'. Ñi'ya lo'o ngua cuayá' ti' ngu' sa'ni cha' cuiñi tsa jyo'o Janes lo'o jyo'o Jambres nu ngua li', la cui' jua'a ca cuayá' ti' lcaa ñati cha' xcui' na nñilo'o ti ngu' cuxi bi' jil'i ñati chalyuu juani.

**Chaca quiya' nclyo
Pablo cña jil'i Timoteo**

¹⁰Lo'o nu'u ni, Timoteo, jlo ti' na' cha' ná ndu'ni nu'u ñi'ya nu ndu'ni nu ngu' cuxi bi'. Stu'ba ti nti' nu'u lo'o na', bi' cha' ndu'ni nu'u ñi'ya nu ngulu'u na' jinu'u; ndyu'ni nu'u cña ñi'ya nu ndyu'ni na' cña, cha' jlyu ti' nu'u cha' jil'i Jesús ñi'ya jlyu ti' na' jil'i. Cua na'a nu'u cha' ndalo tyiquee na' jil'i ñati, cha' ntsu'u tyiquee na' ña'a na' jil'i ñati, cha' ndalo na', ¹¹masi lye tsa ndyu'ni lya' ti' ngu' 'na, masi quicha ti' na'. Cua jlo ti' nu'u ñi'ya ndalo na' ca quich'i Antioquía, ca quich'i Iconio, ca quich'i Listra, nu lo'o ngua'ni lya' ti' ngu' 'na ca bi'; pana cua ngulo ycuil' nu Xu'na na 'na jil'i lcaa cha' cuxi bi'. ¹²Chañi cha' xcube' ñati jil'i lcaa tya'a na nu nti' na cha' caca lubii cresiya jil'i na cuentya jil'i Jesucristo. ¹³Pana ngu' nu ndu'ni cha' cuxi ni, cua nscua cha' tya cuxi la cua'ni ngu' bi'; ngu' cuiñi ni, cua nscua cha' tya cuiñi la cua'ni ngu', jua'a ña'a ti tya jlyu la ti' ycuil' ca ngu' cha' cuiñi li'.

¹⁴Pana nu'u ni, ña'a ti xñi tso'o nu'u lcaa cha' nu ngua tsa'a nu'u; na cua ngua cuayá' ti' nu'u jil'i cha' bi', cha' liñi laca bi'. Cua jlo ti' nu'u tilaca laca nu ngulu'u cha' bi' jinu'u tya clyo. ¹⁵Tya cuañi' tsa

nu'u lo'o nguxana nu'u ndyaca tsa'a nu'u lo quityi ji'i ycu'i Ndyosi; quityi bi' laca nu culu'u liñi ji'na ñi'ya taca clyaa na ji'i nu cuxi, si xñi tso'o na cha' ji'i Jesucristo. ¹⁶ Ycu'i Ndyosi ngua'ni cha' ngua'ya cha' hique ñati chalyuu, cha' xcua ngu' tyucui cha' ji'i Ni lo quityi bi', bi' cha' tso'o tsa si tya culu'u la na cha' nu nscua lo quityi bi' ji'i ñati, cha' ca cuayá' ti' ngu' tyucui cha' ji'i ycu'i Ndyosi, cha' cua'a ji'i ngu' lo'o ndyu'ni ngu' cha' cuxi. Culu'u quityi bi' ji'na ñi'ya caca xñi tso'o na cha' ji'i Ni chaca quiya', ñi'ya caca ca tsa'a na cha' cua'ni na xcui' cha' tso'o. ¹⁷ La cui' quityi bi' laca nu culu'u ji'i lcaa tya'a na nu laca na ñati ji'i ycu'i Ndyosi, ñi'ya taca cua'ni tso'o na lcaa cña nu nda Ni ji'na cha' cua'ni na nde chalyuu.

Cua ngulala ti tye chalyuu ji'i Pablo

4 Culo na' cña jinu'u chacuayá' ji'i ycu'i Ndyosi, jua'a chacuayá' ji'i Jesucristo nu cua'ni cuayá' ji'i lcaa ñati lu'ú lo'o ji'i lcaa ñati nu cua ngujuii. Caa Jesucristo chaca quiya' cha' caca Ni loo ji'i lcaa ñati. ² Culo na' cña jinu'u cha' culu'u nu'u cha' ji'i ycu'i Ndyosi ji'i ñati; ña'a ti tya culu'u nu'u cha' bi' ji'i lcaa ñati, masi nti' ngu' cuna ngu' cha' bi', masi ná nti' ngu' cuna ngu' cha' bi'. Tyucui tyiquee nu'u culu'u nu'u ji'i ngu', cha' ta ngu' cuentya ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu'; jua'a xtyucua nu'u ji'i ngu' cha' culochu' ngu' cha' cuxi bi'. Talo tyiquee nu'u ji'i ngu' cha' tso'o ti culu'u nu'u cha' tso'o bi' ji'i ngu', ³ cha' ca nde loo la nga'aa tya-ja'a ngu' cuna ngu' cha' tso'o bi' li'; culana ngu' ji'i quiña'a xa' la ñati nu culu'u ji'i ngu' lcau ti cha' cuxi nu ndiya la ti' ngu' bi' cuna ngu'. ⁴ Li' culochu' ngu' ji'i lcaa cha' liñi nu cua ndyuna ngu' nquicha', cha' nga'aa nti' ngu' cuna ngu' cha' liñi bi'; pana xñi tso'o ngu' cua ña'a ca cha' cuiñi, lcaa cuentyu li'. ⁵ Lo'o nu'u ni, culacua xi ti' nu'u na laca nu tso'o la

cha' cua'ni nu'u, cha' talo tyiquee nu'u lo'o lya' tsa ti' ngu' jinu'u, cha' ña'a ti chcu'i nu'u cha' tso'o ji'i ycu'i Ndyosi lo'o ñati, cha' tya cua'ni la nu'u lcaa cña nu ntsu'u cha' cua'ni nu'u cuentya ji'i ycu'i Ndyosi.

⁶ Lo'o na' ni, cua tye ti cña jna' nde chalyuu cuentya ji'i cha' tso'o ji'i ycu'i Ndyosi; cua ngulala ti cajaa na', nti' na'. ⁷ Cua ngusu'u tya'a na' lo'o nu cuxi; cua ndye nguta'a na' tyucui ji'i Jesucristo, bi' cha' ca tyalaa ti na' ca slo ycu'i Ndyosi. Nu cha' tso'o nu cua ngusñi na' ni, cua ndyanu tso'o cha' bi' ne' cresiya 'na, ⁸ bi' cha' jlo ti' na' cha' ntsu'u sca cha' tso'o nu tyacua 'na; ta ycu'i nu Xu'na na cha' tso'o bi' jna' nu lo'o tyalaa tsa lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati, cha' liñi tsa ndu'ni cuayá' ycu'i Ndyosi. Ta Ni cha' tso'o bi' ji'i lcaa ñati nu ntajaty tsa ji'i Cristo ni jacua' caa Ni chaca quiya', xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i Ni; si'i jna' ti ta Ni cha' bi'.

Cha' nu nda Pablo lo'o ndye quityi

⁹ Quiñi cly tyucui jinu'u cha' caa ca nde slo na' yala ti. ¹⁰ Cua nguxtyanu Demas 'na xqui'ya cha' ndiya la ti' yu ji'i cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu, ndyaa yu ca quichi Tesalónica. Nda na' ji'i Crescente ndyaa ca Galacia, jua'a nda na' ji'i Tito ndyaa ca Dalmacia; ¹¹ sca ti Lucas tya ndi'i ca nde lo'o na'. Tsaana nu'u ji'i Marcos cha' calo'o ji'i yu ca nde, cha' nchca ji'i yu xtyucua yu xi 'na lo'o cña re. ¹² Ngulo na' cña ji'i Tíquico cha' tsaay u ca quichi Efeso. ¹³ Nu lo'o caa nu'u ca nde, calo'o ji'i capa jna' nu nguxtyanu na' to' tyi Carpo ca quichi Troas, lo'o jua'a lcaa quityi 'na calo'o nu'u ji'i, cha' tiji' tsa ti' na' ji'i quityi nu nguscua na' lo.

¹⁴ Alejandro, nu cuityi chcu'a bi' ni, lye tsa ngua'ni lya' ti' yu 'na; cuxi tsa cña ngua'ni yu lo'o na'. Cua jlo ti' ycu'i nu

Xu'na na lcaa cha' bi', jua'a tya ta Ni cha' cuxi ji'i yu bi'. ¹⁵ Pana tii ti' nu'u cha' ná tacu' nu Alejandro bi' cha' jinu'u, nu lo'o ta nu'u cha' tso'o ji'i ycuí' Ndyosi lo'o ñati.

¹⁶ Lo'o nguta'a na' slo ngu' tisiya clyo, ni sca ñati ná nguxtyucua ngu' 'na li', cha' ngusna ngu'; bi' cha' ndijña na' ji'i ycuí' Ndyosi cha' cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'i ngu' bi'. ¹⁷ Nguxtyucua ycuí' nu Xu'na na jna' li', cua nda Ni juersa 'na cha' tya ngulu'u la na' cha' tso'o ji'i Jesucristo ña'a cuayá' ndyuna lcaa ñati xa' tsu' nu ndi'i ca nde. Cua ngua'a ycuí' Ni 'na ji'i cuichi tyaala bi'. ¹⁸ Lo'o jua'a tya cua'a Ni jna' ji'i lcaa lo cha' cuxi nu tyacua na' ji'i; jlo ti' na' cha' ña'a ti tya ña'asi Ni jna', cha' tso'o ti tyalaa na' su nclyo ycuí' Ndyosi cña. Nga'aa tye tsá cha' cua'ni tlyu na ji'i ycuí' Ndyosi ca bi'. Jua'a caca cha' tu'ni.

Ngusalya' Pablo lo'o ngu'

¹⁹ Ta nu'u xlyo ni'i ji'i Prisca, lo'o ji'i Aquila, lo'o ji'i lcaa ngu' ca to' tyi Onesíforo cuentya jna'. ²⁰ Ndyanu Erasto ca quichi Corinto, lo'o jua'a cua nguxtyanu na' ji'i Tróximo ca quichi Mileto cha' quicha ti' yu. ²¹ Quiñi cly tyucuii jinu'u cha' tyalaa nu'u ca nde lo'o bilya xana tyempo tlya'. Lcaa ngu' re nda ngu' xlyo ni'i jinu'u, lo'o Eubulo, lo'o Pudente, lo'o Lino, lo'o Claudia, lo'o lcaa tya'a ñati ji'i Jesucristo quichi re.

²² Tyanu Xtyi'i ycuí' Jesucristo lo'o nu'u, cha' taca caca nguula la ti' tyiquee nu'u. Ña'a ti cua'ni ycuí' Ndyosi cha' tso'o lo'o lcaa cu'ma. Jua'a caca cha' lacua.

Nguscua San Pablo quityi ndyaa ca slo Tito

1 Pablo laca na'. Ndyaa'a na' lo cña jii' ycu' Ndyosi, lo'o jua'a ngua'a lo Jesucristo cña 'na cha' tsa'a chcu' na' cha' tso'o jii' Jesús lo'o xa' ñati; nga'a cha' chcu' na' lo'o ñati nu cua laca ngusubi ycu' Ndyosi jii' cha' caca ngu' ñati jii' ycu' Ni, cha' jlya tso'o la ti' ngu' bi' jii' Ni li'. Cua nda Jesucristo 'na lijyaa cha' ca cuayá' ti' ngu' lcaa cha' liñi jii' Ni, cha' taca cua'ni tlyu lcaa na jii' ycu' Ndyosi, ²lo'o jua'a taca jatya na jii' chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na li'. Ná cuiñi ycu' Ndyosi. Sa'ni tsa nchcu' Ni cha' caja chalyuu bi' ji'na, tya lo'o ngüiñá Ni chalyuu; tya li' nda Ni cha' lo'o ñati jii' Ni nde chalyuu cha' taca tyi'i ngu' slo Ni. ³Lo'o juani cua nti' Ni cha' tso'o tsa tyempo cha' cañi tyijyu' cha' jii' ycu' Ndyosi nu ndyu'ni lyaá ji'na, lo'o jua'a cua ngulo Ni cña jna' cha' culu'u na' cha' tso'o bi' jii' xa' ñati. ⁴Nscua na' quityi re cha' caa slo nu'u, Tito, cha' ñi'ya si laca nu'u sñi' na', jua'a nti' na' ña'a na' jinu'u, cha' stu'ba ti ngusñi na cha' jii' ycu' Ndyosi. Ndi'ya nti' na' cha' ña'a ti cua'ni ycu' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o nu'u, jua'a Jesucristo nu ngua'ni lyaá ji'na; cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee nu'u li'.

Cña nu ndyu'ni Tito ca loyuu Creta

⁵Nguxtyanu na' jinu'u ca loyuu Creta bi', cha' cua'ni lyiji nu'u cña nu nga'a cha' cua'ni nu'u, cha' subu nu'u jii' ngu' cusu' nu caca loo jii' taju ñati tya'a ngusñi na cha' jii' Jesús lcaa quichi' caja; subu nu'u jii' ngu' cusu' bi' ñi'ya nu nacui na' jinu'u tya tsubi' la. ⁶Xcu' tso'o ti nga'a cha' cua'ni ngu' cusu' bi', cha' ná taca sta ñati qui'ya jii' ngu'. Caja clyo'o ngu' bi' lo'o sca ti nu cuna'a, ni ná tso'o tyu'u cha' jii' ngu' bi' lo'o xa' nu cuna'a.

Ntsu'u cha' xñi sñi' ngu' cusu' bi' cha' jii' Jesucristo, lo'o jua'a ná cua'ni suba' sñi' ngu' lo'o xa' ñati; ntsu'u cha' taquiya' sñi' ngu' jii' cha' nu nchcu' ngu' cusu'. ⁷Lo'o jua'a ngu' nu caca loo jii' taju ñati tya'a na ni, ná tso'o si ntsu'u cha' sta ñati qui'ya jii' ngu' bi', cha' cña jii' ycu' Ndyosi ndyu'ni ngu' bi'. Bi' cha' clyana nu'u jii' ngu' nu ná ndu'ni tyucuaa ti' jii' tya'a ngu', ngu' nu ná ñasi', ngu' nu ná cu'bi, ngu' nu ná ntsu'u cha' cusu' lo'o tya'a ñati, ngu' nu ná ndacu' tsa ti' jii' cñi; ⁸clyana nu'u jii' ngu' nu nda su tyi'i ñati nu lijya tyijyu', ngu' nu ndiya ti' cua'ni xcu' cha' tso'o, ngu' nu tso'o ti nchcu' lo'o ñati, ngu' nu sca ti cha' jii' Jesús ntsu'u tyiquee ngu', nu ndu'ni cua'ni ña'a ca cha' nu nti' ycu' Ndyosi cha' cua'ni na, ngu' nu nchca jii' cua'a jii' ycu' ca ngu'. ⁹Tso'o tsa ñati nu cua ngui'i tsa jii' cha' liñi nu ngulu'u na jii', ñati nu nchca jii' culu'u cha' liñi bi' jii' tya'a ñati, ñati nu nchca jii' tacu' tsiya' ti cha' jii' ngu' cuiñi.

¹⁰Cua ntsu'u tyu'u tya'a ngu' nu ná ntaja'a taquiya' ngu' jii' cha' nu nchcu' ngu' nu laca loo, ntsu'u quiña'a tsa ngu' judío nu ndyu'ni jua'a; cuiñi tsa cha' nu nchcu' ngu' bi', cha' jua'a cñilo'o ngu' jii' tya'a ngu'. ¹¹Nga'a cha' tacu' ma tu'ba ngu' cuiñi bi', cha' ná tacu' ngu' cha' jii' quiña'a ñati, ña'a tya'a nga'a ni'i ti ngu' nu cua ngusñi cha' liñi bi'. Nclyu'u ngu' cuiñi bi' cha' jii' tya'a na; pana na cuiñi ngu' bi', cha' cua nti' ngu' caja cñi jii' ngu'.

¹²Cha' liñi nchcu' sca jyo'o cusu' tya'a quichi' tyi ngu' Creta su ndi'i nu'u, nu ngua tu'ba jii' jo'ó jii' ngu' cua sa'ni. Ndi'ya nchcu' bi': "Cuiñi tsa lcaa ngu' Creta tya'a na', xña'a tsa ngu'. Lo'o jua'a ndacu tsa ngu', pana ná ntaja'a ngu' cua'ni ngu' cña tsiya' ti", nacui jyo'o cusu' bi'. ¹³Chañi cha' nu nchcu' jyo'o bi'; bi' cha' lye chcu' nu'u lo'o ngu' bi', cha' tso'o ti xñi ngu' lcaa cha' jii' Jesús

nu nchcui' na lo'o ngu', ¹⁴ cha' nga'aa cua'a jyaca ngu' jil'i cuentyu nu nchcui' ngu' judío, cha' nga'aa taquiya' ngu' jil'i cha' nu nchcui' ñati chalyuu ti nu cua ngulochu' jil'i leaa cha' liñi.

¹⁵ Lubii tsa laca leaa lo na, jua'a nti' sca ngu' nu lubii cresiya jil'i cuentya jil'i ycuil' Ndyosi; pana ná ntsu'u na lubii tsiya' ti nti' ngu' nu cuxi tyiquee, cha' ná jlya ti' ngu' bi' jil'i cha' liñi. Lo'o cua'ni ngu' nu cuxi tyiquee cha' cuxi, li' nga'aa nda ngu' bi' cuentya cha' xcui' cha' cuxi laca nu ndu'ni ngu'. ¹⁶ Ñati jil'i ycuil' Ndyosi laca ngu' bi', nacui ycuil' ngu', pana ná ndyu'ni ngu' tsiya' ti ñi'ya nu nti' ycuil' Ndyosi; bi' cha' caca cuayá' ti' na cha' cuiñi ngu' bi'. Cuxi tsa ndyu'ni ngu' bi', cha' ná ntaja'a ngu' taquiya' ngu' jil'i cha' nu liñi ca; ni sca cha' tso'o ná ca cua'ni ngu' bi' tsiya' ti.

Cha' liñi culu'u Tito jil'i ñati cha' caca tso'o tyiquee ngu' lo'o tya'a ngu'

2 Lo'o nu'u ni, Tito, xcui' cha' liñi culu'u nu'u jil'i ñati. ² Culu'u nu'u jil'i ngu' nu cusu' la cha' ná caca cu'bi ngu', cha' xcui' cha' liñi jlya ti' ngu', cha' cua'a ngu' jil'i ycuil' ca ngu', cha' xcui' cha' tso'o cua'ni ngu' li'; culu'u nu'u jil'i ngu' bi' cha' jlya tso'o ti' ngu' leaa cha' liñi, cha' tyu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' jil'i tya'a ñati ngu', cha' talo tyiquee ngu' lo'o ndyu'ni lya' ti' ñati jil'i ngu'.

³ Lo'o jua'a culu'u nu'u jil'i ma' cusu' ñi'ya nu nga'a cha' tyi'i ma' cha' cua'ni chi ma' loo ycuil' Ndyosi, cha' ná chcuil' ma' cuentyu jil'i ñati, cha' ná ca cu'bi ma', cha' culu'u ma' xcui' cha' tso'o jil'i tya'a ñati ma'. ⁴ Li' lo'o ña'a nu cuna'a cuañi' la jil'i ma' cusu', jua'a ca tsa'a ngu' cha' tso'o tsa tyu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' jil'i clyo'o ngu', ña'a ngu' jil'i sñi' ngu'; ⁵ ca tsa'a nu cuna'a cuañi' la cha' cua'a ngu' jil'i ycuil' ca ngu', cha' xcui' cha' tso'o cua'ni ngu', ñi'ya nu nga'a cha' cua'ni ngu' nu cua ngua lubii cre-

siya jil'i cuentya jil'i ycuil' Ndyosi; ca tsa'a ngu' ñi'ya nu tso'o ti cua'ni ngu' cña to' tyi ngu', ñi'ya caca tya'na ti' ngu' jil'i tya'a ñati ngu', ñi'ya nu taquiya' ngu' jil'i clyo'o ngu'. Si xcui' tso'o ti ndu'ni nu cuna'a cuañi' ni, li' ná ntsu'u cha' chcuil' cuxi xa' ñati jil'i ycuil' Ndyosi xqui'ya ngu' bi' li'.

⁶ La cui' jua'a, ta nu'u cui' lo'o nu ngu' qui'ya cuañi' cha' cua'a ngu' jil'i ycuil' ca ngu', cha' xcui' cha' tso'o cua'ni ngu'. ⁷ Xcui' tso'o ti cua'ni nu'u, cha' jua'a ca tsa'a nu ngu' cuañi' bi' leaa cha' tso'o lo'o ña'a ngu' cua ña'a ca cha' nu ndyu'ni nu'u; leaa cha' liñi culu'u tso'o nu'u jil'i ngu' bi', si'i cha' laja ti chcuil' nu'u lo'o ngu'. ⁸ Xcui' cha' liñi culu'u nu'u jil'i ngu', cha' ná tucui taca ñacui cha' cuiñi nu'u. Ca tyuju'u ti' ngu' nu cuxi tyiquee li', cha' ná caja ñi'ya chcuil' ngu' cha' cuxi ji'na li'.

⁹ Chcuil' nu'u lo'o ngu' nu laca msu nu ngüi'ya ñati cha' taquiya' ngu' jil'i leaa cha' nu nchcui' xu'na ngu', cha' tso'o ti cua'ni ngu' leaa cña jil'i ngu', cha' ná xlyú ngu' cha' hichu' nu laca xu'na ngu'. ¹⁰ Ná tso'o si cuaana ngu' msu na nu ntsu'u jil'i xu'na ngu', masi xtyi ti cha'; xcui' cha' liñi cua'ni ngu' msu lacua. Cua'ni chi ngu' loo xu'na ngu', cha' ca cuayá' ti' xa' ñati cha' tso'o tsa laca cha' jil'i ycuil' Ndyosi nu ndyu'ni lyaá ji'na.

¹¹ Tso'o tsa ndu'ni ycuil' Ndyosi lo'o ñati chalyuu cha' cua nti' Ni cha' clyáa ngu' jil'i nu cuxi; ¹² jua'a cua ngulu'u Ni ji'na ñi'ya taca tyi'i tso'o ti na nde chalyuu. Nti' Ni cha' cua'a na jil'i ycuil' ca na, cha' tso'o ti cua'ni na lo'o tya'a ñati na. Taca cua'ni tlyu na jil'i ycuil' Ndyosi nu lo'o cua ngulochu' na jil'i leaa cha' cuxi nu ná ndiya ti' Ni jil'i, nu lo'o nga'aa ndu'ni na leaa cha' suba' nu ndiya ti' ñati chalyuu ti. ¹³ Jua'a ti ngulu'u Ni ji'na, cha' taca ca tso'o tyiquee na laja lo'o nta-jatya na jil'i ycuil' Ndyosi nu tlyu tsa cha' nu ntsu'u jil'i Ni, ni jacua' caa Ni chaca

quiya'. Ndubi tsa xee ntsu'u jil'i Ni li', nu lo'o tyu'u tucua Jesucristo nu ngua'ni lyaá jil'na. ¹⁴ Nu lo'o nda Jesús chacuayá' cha' ndyujuii ngu' jil'i, nda yu tyucui ña'a ycuil' ca yu cha' taca clyaa na jil'i nu cuxi. Ngua'ni lubii Ni jil'i cresiya jil'na li' cha' caca na ñati jil'i Ni, cha' tyaja'a na cua'ni na xcui' cha' tso'o li'.

¹⁵ Jua'a laca cha' nu nga'a cha' ta nu'u lo'o ngu', pana lye chcuil' nu'u lcaa cha' bi' lo'o ngu'. Culo nu'u cña jil'i ngu', lcaa lo cha' tso'o nu cua'ni ngu', lcaa lo cha' nu ná tso'o cha' cua'ni ngu', cha' nu'u laca loo; ná ta nu'u chacuayá' jil'i ngu' cha' chcuil' ngu' cha' cuxi jinu'u.

Ñi'ya nu nga'a cha' cua'ni na si laca na ñati jil'i Jesús

3 Culu'u nu'u jil'i ngu' cha' taquiya' ngu' jil'i lcaa ngu' nu laca loo, jil'i lcaa ngu' tisiya; nga'a cha' cua'ni ngu' lcaa lo cña tso'o nu culo ngu' bi' jil'i ngu' cha' cua'ni ngu'. ² Ná tso'o chcuil' ngu' cuentyu jil'i xa' ñati, ni ná tso'o xuu tya'a ngu' lo'o ñati; ntsu'u cha' cube ti' ngu' jil'i xa' ñati, cha' tso'o ti chcuil' ngu' lo'o lcaa ñati.

³ Cua sa'ni la ná nda na cuentya tsiya' ti ñi'ya ntsu'u cha' jil'i ycuil' Ndyosi; ná ndaquiya' na jil'i Ni li', cha' cua ngüñi'lo'o nu xña'a jil'na cha' cua'ni na lcaa cha' cuxi nu ndijña cresiya jil'na cha' cua'ni na. Ngua chaa ti' na lo'o ndyu'ni na cha' cuxi bi' li', masi ngua'ni lya' ti' na jil'i ñati, masi ngua liye' ti' na ña'a na jil'i ngu', masi ngua ti'f ti' na ña'a na jil'i tya'a na; lo'o jua'a ngu' tya'a na, ngua ti'f ti' ngu' ña'a ngu' jil'na. ⁴ Lo'o li' ngua tsa'a na cha' nti' tsa ycuil' Ndyosi cua'ni lyaá Ni jil'na, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni jil'na, ñati chalyuu na. ⁵ Lo'o li' ngua'ni lyaá Ni jil'na cha' tya'na tsa ti' Ni ña'a Ni jil'na; pana si'i cha' ngua'ni na sca cha' tso'o, sca cña tacati, lo'o li' xquilya bi' ngua'ni tya'na ti' Ni jil'na. Si'i jua'a. Na cua ngua'ni lubii Ni jil'i cresiya jil'na,

bi' cha' caca chcuil' na cha' cua ngula na chaca quiya'; cua ngua cucui cresiya jil'na xquilya cña nu cua ngua'ni Xtyi'i ycuil' Ndyosi lo'o na. ⁶ Tso'o tsa nda Ni Xtyi'i ycuil' Ni cha' tyanu ne' cresiya jil'na chacuayá' jil'i Jesucristo nu ngua'ni lyaá jil'na; ⁷ tlyu tsa cha' tso'o nu ngua'ni ycuil' Ndyosi lo'o na jua'a, cha' caca na ñi'ya si laca na sñi' ycuil' Ni, nu ndu ti' na cha' caja chalyuu cucui nu ná nga'a cha' tye jil'na.

⁸ Nga'a cha' jlya tso'o ti' ma cha' liñi nu nscua na' re, bi' cha' lye chcuil' nu'u cha' bi' lo'o lcaa ñati nu ngusñi cha' jil'i ycuil' Ndyosi ca bi', cha' xcui' cha' tso'o cua'ni ma li'. Tso'o tsa laca cha' liñi, taca xtyucua cha' bi' jil'i cua ña'a ca ñati; ⁹ pana ná tso'o chcuil' ma cha' laja ti, jua'a ná tso'o si xlyú ma cha' hichu' tya'a ma xquilya jyo'o cusu' jil'na, masi xquilya sca cha' nu nguscua jyo'o Moisés nu ngua sa'ni la. Ná sca cha' tso'o ná taca cua'ni ma jua'a. Chcuna' tyempo jil'i ma jua'a, cha' xcui' cha' nu ndacui lo cui'i ti nhcuil' ma li'.

¹⁰ Tucua quiya' chcuil' nu'u lo'o ngu' cha' cua'a nu'u jil'i ngu' nu nti' xu'ba cha' cusuu laja cu'ma nu laca ma ñati jil'i Jesucristo. Si ná cuna ngu' bi', li' xtyanu ma jil'i ngu' bi'. ¹¹ Cua ngunu'u tsiya' ti cha' nu ntsu'u hique ngu', lo'o jua'a ntsu'u quilya jil'i ngu' bi'; hasta ycuil' ngu' bi' jlo ti' ngu' cha' ntsu'u quilya jil'i ngu'.

Ngusaluya' Pablo lo'o Tito

¹² Nu lo'o tyalaa ti masi Artemas, masi Tíquico, nu cua nda na' jil'i cha' caa slo nu'u, li' yala ti tsa nu'u ca quichi Nicópolis si caca jinu'u; tyacua tya'a na cajua li', cha' tyi'i na' ca quichi bi' tyempo tya' ntá'. ¹³ Xtyucua nu'u jil'i Zenas, nu yu nu laca tu'ba bi', lo'o jil'i Apolos. Li' cui'ya nu'u cuentya cha' nga'aa ntsu'u na nu lyiji jil'i ngu' lo'o tya tsa la ngu' tyucuii. ¹⁴ Ntsu'u cha' ca tsa'a ca ta'a ñati jil'i Jesucristo tya'a na

cha' cua'ni ngu' lcaa lo cha' tso'o, cha' taca xtyucua ngu' ji'i tya'a ñati ngu' nu lyiji xi ji'i; ná tso'o si taja ti ndi'i ngu' chalyuu.

¹⁵Lcaa ngu' ca nde lo'o na' nchcui' ya xlyo ni'i jinu'u. Tso'o ti chcui' nu'u lo'o

lcaa ngu' nu tso'o ti ntsu'u tyiquee ña'a ngu' ji'i cua cha' laca ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús. Ña'a ti cua'ni ycui' Ndyosi cha' tso'o lo'o lcaa cu'ma. Jua'a caca cha' lacua.

Nguscua San Pablo quityi ndyaa ca slo Filemón

1 Pablo laca na', lo'o juani ntsu'u na' ne' chcuḗ cuentya ji'ḗ Jesucristo. Nscua na' quityi re lo'o Timoteo tya'a na, cha' ta ya cha' lo'o nu'ḗ, Filemón, cha' tso'o tya'a tso'o na laca nu'ḗ, cha' la cui' tya'a cña ndyu'ni na. ²Lo'o jua'a nscua ya quityi re cha' taca cuna lcaa ngu' nu ndyu'u ti'ḗ ca slo nu'ḗ cha' nu nchcui' ya re, lo'o ma' Apia tya'a na, lo'o Arquipo nu stu'ba ti lo'o cuare nx-uu tya'a lo'o nu cuxi cuentya ji'ḗ ycuil' Ndyosi. ³Ndi'ya nti' na' cha' ña'a ti cua'ni ycuil' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma, cha' cua'ni Ni cha' ti ti tyi'ḗ tyiquee ma xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

Ña'a ti ntsu'u tsa cha' ji'ḗ Filemón lo'o Jesucristo, cha' ngusñi tso'o yu cha' ji'ḗ ycuil' Ndyosi

⁴Ndya na' xlya'be ji'ḗ ycuil' Ndyosi cuentya jinu'ḗ, Filemón, lcaa quiya' lo'o nchcui' na' lo'o ycuil' Ndyosi. ⁵Hasta ca su ndi'ḗ na' re, cua ndañi cha' tso'o tsa ngusñi nu'ḗ cha' ji'ḗ Jesús nu Xu'na na, jua'a ntsu'u tsa tyiquee nu'ḗ ña'a nu'ḗ ji'ḗ Jesús lo'o ji'ḗ lcaa ñati' ji'ḗ Cristo caju. Lcaa cha' bi' cua ndyuna na' ji'ḗ; ⁶bi' cha' ndijña na' cha' clyu ti' ji'ḗ ycuil' Ndyosi, cha' ca cuayá' tso'o ti' lcaa ngu' nu ndyuna cha' nu nchcui' nu'ḗ lo'o ngu' cuentya ji'ḗ Jesucristo, cha' lo'o ña'a ngu' jinu'ḗ, li' ca cuayá' tso'o ti' ngu' cha' xcui' tso'o tsa ndyu'ni Cristo lo'o na. ⁷Tso'o tsa tyiquee na' juani, tlyu tyiquee na' xqui'ya nu'ḗ, lo'o ngujui cha' 'na cha' ntsu'u tsa tyiquee nu'ḗ ña'a nu'ḗ ji'ḗ ngu' tya'a na, cha' nxyucua tsa nu'ḗ ji'ḗ ngu' tya'a na cha' talo tyiquee ngu'. Chañi cha' tya'a na cuentya ji'ḗ Jesucristo laca nu'ḗ.

Ndijña Pablo sca cha' tso'o cuentya ji'ḗ Onésimo

⁸⁻⁹Lo'o juani ndijña na' sca cha' clyu ti' jinu'ḗ. Jlo ti' na' ñi'ya ntsu'u tsa tyiquee nu'ḗ ña'a nu'ḗ ji'ḗ ñati, bi' cha' si'ḗ sca cña nu culo na' jinu'ḗ laca re, masi ntsu'u chacuayá' jna' cha' chcuil' na' jua'a. Pablo laca na', cua ngusu' na' juani, lo'o jua'a ntsu'u na' ne' chcuḗ juani xqui'ya cha' nchcui' na' cha' ji'ḗ Jesucristo lo'o ñati. ¹⁰Pana chcuil' na' sca cha' lo'o nu'ḗ cuentya ji'ḗ yu Onésimo, cha' ñi'ya nti' na' ña'a na' ji'ḗ sca sñi' na', jua'a nti' na' ña'a na' ji'ḗ yu bi' juani, cha' ne' chcuḗ re ngusñi yu cha' ji'ḗ ycuil' Ndyosi xqui'ya na'.

¹¹Nu Onésimo bi' ni, ná tso'o ca ngua'nijo'o yu jinu'ḗ nu ngua tya sa'ni la. Pana juani xa' ña'a cua'ni yu; masi cuentya jinu'ḗ, masi cuentya jna', tso'o tsa ndu'ni yu cña juani. ¹²Cua ngulo na' cña ji'ḗ yu cha' xtyuu yu tyaa yu ca slo nu'ḗ chaca quiya', masi ñi'ya laca si la cui' cresiya 'na cua nda na' ndyaa ca slo nu'ḗ. ¹³Jlo ti' nu'ḗ cha' ntsu'u na' ne' chcuḗ nde xqui'ya cha' cua nchcui' na' cha' tso'o ji'ḗ Jesucristo lo'o ñati, lo'o jua'a tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' si ndyanu yu ca nde lo'o na', cha' xtyucua yu jna' ñi'ya laca si na cua ndi'ḗ ycuil' nu'ḗ ca nde. ¹⁴Pana nti' na' quiñi cha' 'na lo'o nu'ḗ clyo, Filemón. Tso'o tsa tyiquee nu'ḗ, lo'o nti' na' cha' cua'ni nu'ḗ lo'o yu ñi'ya nu nti' ycuil' nu'ḗ; ná nti' na' culo na' cña jinu'ḗ cha' tyanu yu lo'o na'. ¹⁵Ná tyiquee' ngusna yu xi jinu'ḗ cha' tya ta la ycuil' Ndyosi ji'ḗ yu cha' tyalaa yu ca slo nu'ḗ chaca quiya', cha' juani tyanu yu slo nu'ḗ tyucui tyempo nu tyi'ḗ yu chalyuu. ¹⁶Nga'aa si'ḗ msu jua'a ti caca yu juani, tya'a na laca yu; tya'a na' laca yu nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'ḗ. Lo'o jua'a tya'a nu'ḗ nu tso'o la laca yu juani; msu tso'o jinu'ḗ caca yu

juani, cha' la cui' tya'a ñat̃i j̃i' Jesucristo laca mā.

¹⁷ Bi' cha' chcu' tso'o nu'ṽ lo'o yu lo'o tyalaa yu ca slo nu'ṽ, ñi'ya nchcu' tso'o nu'ṽ lo'o na' lo'o ndyalaa na' ca slo nu'ṽ, xqui'ya cha' stu'ba ti ngusñi na cha' j̃i' ycu' Ndyosi. ¹⁸ Si ntsu'u cuentya nu ndacui yu j̃inu'ṽ xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni yu cua sa'ni la, sta nu'ṽ tane' bi' cuentya 'na; ¹⁹ tya na' cñi bi' j̃inu'ṽ, bi' cha' nscua na' xtañi na' ca nde ndi'ya: Pablo. Ná chcu' na j̃i' cha' nu ndacui nu'ṽ j̃na', masi sca tane' tlyu laca bi', cha' ngujui chalyuu nu ná nga'a cha' tye j̃inu'ṽ xqui'ya na'. ²⁰ Tya'a na laca yu chacuayá' j̃i' Jesucristo, bi' cha' ñi'ya nu ngüijña na' j̃inu'ṽ tsa cha' tso'o ti chcu' nu'ṽ lo'o yu, jua'a cua'ni nu'ṽ lo'o yu, cha' jua'a taca xtyucua nu'ṽ 'na cha' talo na' ca nde.

²¹ Jlo ti' na' cha' taquiya' nu'ṽ j̃i' cha' nu nchcu' na' lo'o nu'ṽ, bi' cha' nscua

na' quityi re cha' caa slo nu'ṽ; jlo ti' na' cha' tya quiña'a la cha' tso'o tya cua'ni la nu'ṽ. ²² Lo'o chaca cha' ni, nduna ycu' Ndyosi cha' lu'ba ti ndijña mā sca cha' cuentya j̃na', bi' cha' tso'o si cua'ni cho'o mā sca se'i su tyi'i na'; ndu ti' na' cha' laja ti tyu'u na' ne' chcu'a nde, caa na' ca slo cu'ma li'.

Nchcu' salya' lo'o ngu'

²³ Lo'o yu Epafra tya'a ntsu'u na' ne' chcu'a re xqui'ya Jesucristo, lo'o yu bi' nda yu xlyo ni'i j̃i' mā. ²⁴ Lo'o jua'a Marcos, lo'o Aristarco, lo'o Demas, lo'o Lucas, ca ta'a ngu' ndyi'u ti' ngu' j̃inu'ṽ. Nxyucua tsa ngu' bi' 'na lo'o cña j̃i' ycu' Ndyosi ca nde.

²⁵ Ña'a ti cua'ni Jesucristo nu Xu'na na cha' tso'o lo'o lcaa cu'ma lacua. Jua'a caca cha' lacua.

**Quityi nu ndyaa ca slo
ngu' judío tya'a ngusñi
na cha' jii' Cristo**

**Xqui'ya Cristo, bi' cha' cua nchcui'
ycui' Ndyosi lo'o ñati' chalyuu**

1 Nu ngua tya sa'ni la, tyuu tsa quiya' cua nchcui' ycui' Ndyosi lo'o jyo'o cusu' jii'na, quiña'a xi cha' nda Ni lo'o jyo'o bi'; cua nda ycui' Ndyosi cha' lo'o jyo'o bi', cha' chcui' ngu' lo'o lcaa tya'a quichj tyi ngu'. ²Pana nu juani lo'o cua tye ti chalyuu, cua nchcui' Ni lo'o na, xqui'ya cha' cua ñaa Jesús nde chalyuu ca su ndi'i na, la cui' Jesús nu laca sca ti Sñi' ycui' Ni. Cua nguti'i nu Jesús bi' lo'o ycui' Ndyosi Sti yu nu lo'o ngüiñá Ni chalyuu tya clyo; tya lo'o ngüiñá Ni lcaa lo na nu ntsu'u nde cua lo'o lcaa lo na nu ntsu'u lo yuu chalyuu, cua laca ndu Jesús lo'o ycui' Ndyosi Sti Jesús li'. Lo'o jua'a cua nda Ni chacuayá' jii' cha' caca ycui' Jesús loo jii' lcaa na bi'. ³Lcaa xee lubii nu ntsu'u ca slo ycui' Ndyosi, cua ndyanu xee bi' lo Jesús Sñi' Ni lo'o ñaa Jesús nguti'i yu chalyuu. Ñi'ya nu laca ycui' Ndyosi, la cui' jua'a laca nu Jesús bi'; liñi tsa nlyo Jesús cña jii' lcaa na nu ntsu'u chalyuu tsiya' ti, bi' cha' laca ndi'i tso'o ti lcaa na bi'. Nu lo'o ndye ngua'ni Jesús cña nu ntsu'u jii' yu nde chalyuu, cha' ngüityi yu yabe' nu ntsu'u jii' ñati, li' nguxtyuu yu ndyaa yu ca slo ycui' Ndyosi Sti yu, ndyaa tucua yu nde la'a tsu' cui' su tlyu ca su ntucua ycui' Ni.

**Ná caca stu'ba cha' jii' xca'
jii' ycui' Ni lo'o Jesús**

⁴Tlyu la chacuayá' ntsu'u jii' Jesús nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi que xca' jii' ycui' Ni nu ntsu'u nde cua, xqui'ya cña nu cua ngua'ni yu cuentya jii' Sti yu; quiña'a tsa chacuayá' nguxtyanu Ni jii' Jesús,

xqui'ya cha' stu'ba cha' jii' yu lo'o ycui' Ndyosi Sti yu. ⁵Nde laca sca cha' nu cua nchcui' ycui' Ndyosi cuentya jii' Jesús nu laca Sñi' ycui' ca Ni:

Sñi' na' laca nu'u; cua nda na' chalyuu jinu'u cha' laca nu'u Sñi' na'.

Lo'o jua'a cua nchcui' ycui' Ndyosi chaca cha' cuentya jii' Jesús:

Na' caca Sti yu; caca yu Sñi' na' lacua. Si'i cha' jii' sca xca' nu ntsu'u nde cua nchcui' Ni cha' bi', cuentya jii' Jesús nda Ni cha' bi'. ⁶Tya clyo lo'o cua ta ti ycui' Ndyosi jii' Sñi' ycui' ca Ni cha' caa yu chalyuu, li' nacui' Ni:

Lcaa xca' nu ntsu'u cuentya jna' nde cua, nga'a cha' cua'ni tlyu ngu' xca' bi' jii' Sñi' na'.

⁷Jua'a nchcui' ycui' Ndyosi jii' Sñi' Ni; pana nu laca xca' jii' ycui' Ndyosi bi' ni, ndi'ya nchcui' Ni cuentya jii' xca' bi':

Laca bi' ñi'ya laca cui'i ti, masi cui'i nu tso'o tsa ndu'ni.

Ñi'ya ndyatú sca quii' tlyu, cha' tyijyu' tsa ntyjii' xee, jua'a laca xca' bi' jii' ycui' Ndyosi lo'o ndu'ni bi' cña.

⁸Xa' ña'a nchcui' ycui' Ndyosi cuentya jii' Jesús nu laca Sñi' ycui' ca:

Ná nga'a cha' tye cha' caca nu'u loo, cha' ycui' Ndyosi laca nu'u, nacui' Ni,

liñi ti ndu'ni nu'u lo'o ñati ca su laca nu'u loo.

⁹Ndiya tsa ti' nu'u lcaa cha' liñi nu ndu'ni ñati; ñasi' tsa nu'u lo'o ndyu'ni ñati cha' cuxi lo'o ycui' Ndyosi Sti nu'u.

Bi' cha' ngusubi na' jinu'u cha' tya'a nu'u lo cña jna', nacui' ycui' Ndyosi.

Jua'a tso'o tsa nti' nu'u juani, cha' tlyu la chacuayá' cua nda na' jinu'u que jii' xa' la ñati, nacui' ycui' Ndyosi.

¹⁰Tya chaca cha' cua nchcui' ycui' Ndyosi lo'o Jesús nu laca Sñi' ycui' ca Ni:

Nu'u laca Xu'na tyucui ña'a chalyuu, nacui' ycui' Ndyosi.

Tya clyo ngüiñá nu'ü lcaa na nu ntsu'u chalyuu, lo'o jua'a ngüiñá nu'ü lcaa na nu ntsu'u nde cua.

¹¹ Tiya' la li' culiji lcaa cha' bi' jua'a ti; pana ná sca caca jinu'ü tsiya' ti, masi casu chalyuu, masi casu lcaa na nu ntsu'u nde cua ñi'ya laca lo'o ndyasu sca ste' na.

¹² Xco'o nu'ü cha' bi', ñi'ya laca lo'o nchco'o na sca late' nu nga'aa cua'nijo'o ji'na;

nchcutsa'a na ji'i cha' caja xa' nu cucui. Pana ña'a ti tya ndi'i ycuu' nu'ü; ná ntsu'u cha' casu' nu'ü tsiya' ti, nacui ycuu' Ndyosi ji'i Jesús Sñi' ycuu' ca Ni.

¹³ Nde ntsu'u chaca cha' nu nscua lo quityi cusu' cuentya ji'i Jesús: Cuaa cly nu'ü ca nde, tyucua nu'ü ca sutucua na' re;

ña'a cuayá' tyijiloo na' ji'i lcaa tya'a cusuu nu'ü tyucua nu'ü, cha' caca nu'ü loo ji'i ngu' bi' tsiya' ti.

Ni sca quiya' bilya chcuu' ycuu' Ndyosi jua'a cuentya ji'i xa' ji'i Ni nde cua, sca ti lo'o Jesús cua nchcuu' Ni jua'a. ¹⁴ Lcaa nu laca xa' ji'i ycuu' Ndyosi nde cua ni, lcaa tsá ndu'ni bi' cña nu nelyo ycuu' Ndyosi ji'i; cui'i nu tso'o tsa laca nu ngu' xa' bi'. Nda Ni ji'i ngu' xa' bi' caa nde chalyuu, cha' xtyucua ngu' ji'i ca ta'a ñati nu cua clyáá ti ji'i nu cuxi xqui'ya Jesús, cha' cua ngulala ti tye chalyuu.

Tlyu tsa cha' laca cha' cua ngulaá na ji'i nu cuxi

2 Tlyu tsa cha' laca ji'i Jesús juani lacua, bi' cha' nga'a cha' xñi tso'o na lcaa cha' nu cua nchcuu' Jesús lo'o na, cha' ná tyu'utsu' na ji'i tyucuii liñi nu ngusñi na. ² Tyempo sa'ni la nchcuu' xa' bi' lo'o ñati cuentya ji'i ycuu' Ndyosi. Liñi tsa nchcuu' xa' bi' lo'o ngu', cha' tyempo bi' lye tsa nguxcube' Ni ji'i lcaa ñati nu ngua'ni cha' cuxi; la cui' jua'a nguxcube' Ni ji'i ñati nu nga'aa ndaquiya' ji'i cha'

nu nchcuu' Ni. ³ La cui' ti cha' caca ji'na juani, si ná taquiya' na ji'i cha' nu cua ndyuna na bi', cha' clyáá na ji'i nu cuxi; ná caja ñi'ya clyáá na ji'i ycuu' Ndyosi lo'o cua ndye chalyuu, nu lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati. Clyo ndacha' ycuu' Jesús nu Xu'na na cha' bi' ji'i ñati nu ngua tsa'a ji'i yu, jua'a ndyuna ngu' bi' cha' nu nchcuu' yu; tiya' la li', lo'o ji'na ndacha' ngu' bi' cha' bi'. Bi' cha' jlo ti' na cha' chañi laca cha' bi'. ⁴ Lo'o jua'a ngua'ni ycuu' Ndyosi cña cha' ca cuayá' ti' na cha' chañi tsa laca cha' nu nchcuu' ngu', ngua'ni Ni quiña'a tsa cha' tlyu slo na cha' ña'a na ji'i. Tyuu tsa cha' nu ná nchca cua'ni ñati chalyuu ngua'ni Ni, cha' cube tsa ti' na ji'i ycuu' Ni lo'o ña'a na cha' tlyu bi'. Lo'o li' cua nda Ni Xtyi'i ycuu' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i ñati chalyuu, tsa ña'a nu ntsu'u tyiquee ycuu' Ni nda Ni ji'i ngu'; bi' cha' nchca ji'na cua'ni na tyuu lo cña cuentya ji'i ycuu' Ndyosi, nu ná nchca ji'i ñati cua'ni ycuu' ca ngu'.

Tya'a na laca Jesús xqui'ya cha' ngua Ni ñati

⁵ Cha' ji'i chalyuu cucui bi' nchcuu' na juani, pana si'i nu ngu' xa' ji'i ycuu' Ndyosi laca nu cua ngujui chacuayá' ji'i cha' caca ngu' loo ji'i chalyuu cucui; sca ti ycuu' Ndyosi culo cña li'. ⁶ Ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu'; ndi'ya nchcuu' cha' bi':

Ndyosi Xu'na ya, ná sca na tsiya' ti laca ñati chalyuu, ná nga'a cha' cube ti' nu'ü ji'i ngu'; ná nga'a cha' cua'ni tya'na ti' nu'ü ji'i ngu', cha' laca ngu' ñati ti, nacui jy-o'o cusu'.

⁷ Masi sube tsa ñati laca ngu' cuentya jinu'ü, pana cua nda nu'ü sca ñati nu lijya chalyuu;

jua'a cua laca ti tyempo nda nu'ü chacuayá' cha' caca xa' jinu'ü loo ji'i yu bi'.

Ca tiya' la, li' ta nu'u sca su tso'o tsa su tyucua yu lo'o nu'u, ñi'ya laca su ntucua tlyu sca xu'na ñati, sca se'i su caca chi loo.

⁸ Lo'o jua'a cua nda nu'u chacuayá' cha' caca yu loo ji'i lcaa na.

Jua'a nacui' quityi bi'. Cuentya ji'i lcaa ca na tsiya' ti nchcui' quityi bi', nu lo'o nacui' quityi cha' cua nda Ni chacuayá' cha' caca yu loo ji'i lcaa na, masi juani ti bilya ña'a na cha' laca yu loo ji'i lcaa na bi'. ⁹ Pana cua jlo ti' na ñi'ya ngua ji'i Jesús nu ngua li', cha' xti ti tyempo ngua lcaa xca ji'i ycu' Ndyosi loo la ji'i ycu' Jesús. Ngujuii yu lo crusi cuentya ji'i lcaa ñati chalyuu, xqui'ya cha' xcui' tso'o tsa ndu'ni ycu' Ndyosi lo'o na. Lo'o jua'a ndube tsa ti' na ñi'ya ndyaca ji'i yu juani, cha' tso'o tsa ndyu'ni chi' ngu' loo yu; ndyu'ni tlyu ngu' ji'i yu xqui'ya cha' cua ngujuii yu, xqui'ya cha' ti' tsa ngua ti' yu cuentya ji'na.

¹⁰ Clyo ngüiñá ycu' Ndyosi lcaa ca na nu ntsu'u chalyuu, jua'a tya ña'asii Ni lcaa na; lo'o jua'a nti' Ni cha' tyalaa ca ta'a na nu laca na sñi' Ni ca su tso'o tsa ca su ntucua ycu' Ni. Bi' cha' clyo ndulo tsa cha' ji'i Ni cha' tye lcaa cña nu ngua'ni Jesucristo; lo'o nu juani cua ngulaá na ji'i nu cuxi xqui'ya Jesús, masi ti' tsa ngua ti' yu lo'o ngua'ni yu cña bi'.

¹¹ Na cua ngua'ni lubii Jesús ji'i cresiya ji'i ñati chalyuu, bi' cha' juani laca ycu' Ndyosi Sti na; lcaa na nu cua ngua lubii cresiya ji'na xqui'ya Jesús ni, ntsu'u sca ti Sti na lo'o ycu' Jesús, cha' laca ycu' Ndyosi Sti na juani. Lo'o jua'a ná ndube ti' Jesús, nchcui' yu cha' tya'a ycu' yu laca na. ¹² Cua nscua tsaca cha' nu cua nacui' yu ndi'ya:

Ndyosi Sti na', tso'o ti chcui' na' cha' jin-u'u su ndi'i na' lo'o ngu' tya'a na'; cula tu'ba na' jii lo'o cua'ni tlyu na' jin-u'u ca su ndyu'u ti'i lcaa ñati.

¹³ Lo'o jua'a chaca cha' nacui' yu ndi'ya: Lo'o na' xñi na' cha' ji'i ycu' Ndyosi Sti na', nacui'.

Lo'o li' nchcui' yu chaca quiya' ndi'ya: Nde ti ndi'i ya, cha' stu'ba ti ndi'i na' lo'o sñi' na' nu cua nda ycu' Ndyosi 'na. Jua'a nchcui' cha' nu cua nscua lo quityi cusu' bi'.

¹⁴ Nu na, ñati chalyuu na ni, sca ti cuaña' na, sca ti tañi na lo'o ngu' cusu' ji'na, jua'a lo'o ngu' tya'a na. Ca ta'a na nu cua ngusñi na cha' ji'i Jesús laca na ñati chalyuu; bi' cha' lo'o nu Jesús bi' ngua yu ñati, cha' li' ngua ji'i yu ngujuii yu cuentya ji'na. Sca ti jua'a ngujui ñi'ya tyijiloo yu ji'i nu xña'a nu nclyo cña nde ca bilyaa, su nti' nu xña'a bi' cha' tsa cresiya ji'i lcaa ñati. ¹⁵ Lo'o jua'a ngua'ni lyaá yu ji'i ñati nu ntsii tsa cha' cajaa ngu'; lcaa tsá lo'o ñaa ngu' bi' chalyuu, cuxi ti ndi'i ngu' bi', ti' tsa cña nti' ngu', xqui'ya cha' xcui' na ntsii tsa ngu' si ca-jae ngu'. Ngua'ni tye Jesús cha' ntsii ngu' jua'a, ndu'ni yu cha' tso'o ti tyi'i ngu' bi' juani. ¹⁶ Ná yaa Jesús chalyuu cha' xtyucua yu ji'i ngu' xca ji'i Ni nde cua; cuentya ji'na ñati chalyuu na yaa Jesús, cha' xtyucua yu ji'na ngua ti' yu, cha' ca ta'a na laca na tya'a ñati ji'i jyo'o Abraham, masi cua lijya na chalyuu tiya' la xi. ¹⁷ Bi' cha' lacua, stu'ba ti ntsu'u cha' ji'i Jesús lo'o ñati ji'i ycu' nde chalyuu. Ngujuii yu lo crusi cuentya ji'na, lo'o juani ntucua yu ca slo ycu' Ndyosi cha' chcui' yu lo'o Ni, cha' cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'na. Juani laca Jesús ñi'ya laca sca sti jo'ó nu laca loo la nu ndyi'u tsa ti' ji'na, nu jua'a tso'o tsa ndu'ni tya'na ti' ji'na. ¹⁸ Juani taca cua'ni lyaá Jesús ji'i ñati lo'o ndyolaqui nu cuxi ji'i; nchca ji'i yu cua'ni jua'a, xqui'ya cha' lo'o ji'i ycu' yu ngua ti' nu cuxi cua'ni ngana ji'i, cha' lo'o ycu' yu ngua tii yu ji'i cha' ti' lo'o yaa yu nde chalyuu.

Ná stu'ba Moisés lo'o Jesús

3 Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, cu'ma nu cua ngusubi ycu'i Ndyosi ji'i ma, culacua tso'o ti' ma tilaca laca Jesucristo. Cua nda ycu'i Ndyosi Sti yu ji'i yu cha' yaa yu nde chalyuu, lo'o nu juani laca yu ñi'ya laca sti jo'ó nu laca loo la cuentya ji'na, cha' ngusñi na cha' ji'i ycu'i. ²Ndaquiya' Jesús lcaa cña nu ngulo ycu'i Ndyosi Sti yu ji'i yu, ndy-i'u ti' yu ji'i ycu'i Ni nu nguane ji'i yu cha' caa yu nde chalyuu tya clyo. La cui' jua'a ndaquiya' jyo'o Moisés ji'i cña nu ngulo ycu'i Ndyosi ji'i nu ngua sa'ni bi'. ³Pana juani lye la ndu'ni tlyu na ji'i Jesús, cha' ná stu'ba jyo'o Moisés lo'o yu bi'. Ñi'ya laca lo'o ndye ndya' sca ni'i ni, tso'o tsa nchcui' ngu' cha' ji'i cuityi nu ngüiñá ji'i ni'i bi', masi ná nchcui' lye ngu' cha' ji'i ycu'i ni'i; la cui' jua'a laca lo'o Jesús ni, lye la ndy-i'u ti' ngu' ji'i ycu'i Jesús, masi nga'aa lye ndy-i'u ti' ngu' ji'i nu Moisés bi'. ⁴Cua ña'a ca ni'i nu ndiñá ñati ni, cua ntsu'u xu'na ni'i bi'; pana ycu'i Ndyosi ngüiñá lcaa ca na, lo'o lcaa ca chalyuu, lo'o lcaa ñati nu ndi'i chalyuu. ⁵Tso'o tsa cña nu ngua'ni nu Moisés bi' lo'o ngua yu cña sa'ni, cha' cuentya ji'i ñati ji'i ycu'i Ndyosi nde chalyuu ngua yu cña; nchcui' tsa jyo'o bi' lcaa cha' nu ngua ti' ycu'i Ndyosi cha' chcu'i Ni lo'o ngu' bi'. ⁶Pana nu Cristo bi' ni, tso'o la cña ndu'ni yu, xqui'ya cha' laca yu Sñi' ycu'i Ndyosi, lo'o jua'a laca yu loo ji'i lcaa ñati nu ntsu'u cuentya ji'i Ni. La cui' ñati ji'i ycu'i Ni laca na, si ña'a ti ná ntsij na ña'a cuayá' tye chalyuu ji'na, si ña'a ti tya tso'o ntsu'u tyiquee na laja lo'o ndu' ti' na ji'i Cristo cha' cua'ni lyaá lyiji yu ji'na.

Caja ñi'ya nu tso'o ti tyi'i tyiquee na, si taquiya' na ji'i cha' nu nchcui' ycu'i Ndyosi

⁷Lo quityi cua nscua sca cha' nu nda Xtyi'i ycu'i Ndyosi lo'o ñati sa'ni. Ndi'ya nchcui' Ni lo'o ngu' tya li':

Juani ti cua'a jyaca ma ji'i cha' nu nda na' lo'o ma:

⁸Nga'aa tyu'u cha' cuxi tyiquee ma ña'a ma 'na chaca quiya',

ni nga'aa cua'ni ma ñi'ya nu ngua'ni jyo'o cusu' ji'i ma tsaca quiya' nu ngua sa'ni la.

Nu ngua li' lye tsa ngusu' tya'a ngu' lo'o na' ca ne' quixi' su nguta'a yu'u ti ngu', nacui Ni.

Nu ngua li' ngua ti' ngu' cua'ni cuayá' ngu' 'na, si cua'ni tyaala na' ji'i ngu'.

⁹Ngua ti' jyo'o cusu' ji'i ma cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o na' nu ngua li';

cua nxyi' lo'o ti ngu' 'na tyucui tu'ba yija, masi na'a ngu' lcaa cha' tlyu nu cua ngua'ni na' cuentya ji'i ngu' lcaa yija bi', nacui Ni.

¹⁰Bi' cha' ngua ñasi' tsa na' ji'i ngu' bi' li'.

Ni na' li': "Xcui' cuxi ti nclyacua ti' ngu' bi', ná ntaja'a ngu' tsiya' ti cha' tyanu cha' jna' ne' cresiya ji'i ngu'; ná ntaja'a ngu' cua'ni ngu' ñi'ya nu ni na' ji'i ngu' cha' cua'ni ngu'", nacui na' li'.

¹¹Ngua ñasi' tsa na' ji'i ngu' bi' li', ña'a cuayá' lye tsa nchcui' na' lo'o ngu' bi' li':

"Nga'aa tyalaa ma ca slo na' cha' tyi'i tso'o ti ma lo'o na'".

Jua'a ntsu'u cha' nu nda ycu'i Ndyosi lo'o ngu' tya li'.

¹²Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ña'asij ma ji'i ycu'i ca ma, cha' ni tsaca ma ná tya'achu' ma ji'i cha' ji'i ycu'i Ndyosi nu lu'ú ca, cha' ná caca cuxi cresiya ji'i ma, ñi'ya si nga'aa taquiya' ma cha' ji'i Ni. ¹³Ná tso'o si cñilo'o nu cuxi

ji'ḷi mā, lo'o li' xana caca cuxi cresiya ji'ḷi mā. Bi' cha' lcaa tsā nga'a cha' xtyucua mā ji'ḷi tya'a mā, cha' tyanu tachaa la cha' ji'ḷi Jesús ne' cresiya ji'ḷi ngu' tya'a mā, cha' ná cñilo'o nu cuxi ji'ḷi mā tyucui lo'o tya ndi'ḷi ti mā chalyuu. ¹⁴ Lcaa na lo'o tya'a na, tya ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo sí ña'a ti xñi na cha' ji'ḷi Ni ña'a cuayá' nu tye chalyuu ji'na, la cui' ñi'ya lo'o jly'a ti' na ji'ḷi yu na ngua tya clyo.

¹⁵ Ndi'ya nchcui' ycui' Ndyosi cha' nu nscua lo quityi bi':

Juani ti cua'a jyaca mā ji'ḷi cha' nu ta na' lo'o mā:

Nga'aa tyu'u cha' cuxi tyiquee mā ña'a mā 'na chaca quiya',

nga'aa cua'ni mā ñi'ya ngua'ni jyo'o cusu' ji'ḷi mā tsaca quiya' tya sa'ni la; nu ngua li' lye tsa ngusu' tya'a ngu' lo'o na'.

¹⁶ Lcaa ñati' nu cua ndyalo'o Moisés ji'ḷi nu lo'o ngutu'u ngu' ca loyuu Egipto ni, bi' ñati' ngua nu cua ndyuna cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ngu' nu ngua li', pana lye tsa ngusu' tya'a ngu' lo'o Ni li'; ¹⁷ bi' cha' ngua ñasi' tsa ycui' Ndyosi ji'ḷi ñati' bi' tyucui tyempo lo'o ngutu'u scua tu'ba yija, bi' cha' ndyanu tyijya jyo'o bi' jua'a ti to' tyucui' ca ne' quixi' ca su nguta'a yu'u ti ngu'. ¹⁸ Cua lye tsa nchcui' Ni cha' ji'ḷi ngu' nu ngusu' tya'a lo'o Ni: "Nga'aa tyalaa ngu' bi' ca slo na', cha' tyi'ḷi tso'o ti ngu' ca nde", nacui' Ni li'. ¹⁹ Nchca cuayá' ti' na lacua, cha' nga'aa ndyalaa ngu' bi' ca su nacui' Ni ji'ḷi ngu' cha' tsaa ngu', xqui'ya cha' nga'aa ndaquiya' ngu' cha' ji'ḷi ycui' Ndyosi.

4 Cha' nu laca juani, cua nguxtyanu Ni sca cha' lo'o na, cha' taca tyalaa na ca slo Ni, cha' tyi'ḷi tso'o ti na ca bi'. Tso'o si cube ti' na ji'ḷi lcaa ngu' tya'a na, cha' ná tyu'utsu' ni tsaca ngu' ji'ḷi tyucui' liñi nu tsaa ca su tyi'ḷi na lo'o ycui' Ndyosi. ² Ñi'ya lo'o ndyuna jyo'o cusu' bi' cha' tso'o nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ngu' cha' clyaa ngu', la cui' jua'a cua

ndyuna na cha' tso'o nu nchcui' Jesús. Pana nu jyo'o bi' ni, ná ngua tso'o cresiya ji'ḷi ngu', masi cua ndyuna ngu' cha' bi', xqui'ya cha' ná jly'a ti' ngu' cha' bi', ná ngusñi tso'o ngu' cha' bi'. ³ Nu lo'o ngusñi na cha' ji'ḷi Ni, li' taca tyalaa na slo ycui' Ndyosi cha' tyi'ḷi tso'o ti na ca bi'. Pana ñi'ya nu nscua lo quityi re, jua'a ngua cha' ji'ḷi jyo'o bi', cha' nchcui' ycui' Ndyosi ndi'ya:

Ngua ñasi' na' li', nacui' Ni. Lye nchcui' na' ji'ḷi ngu' bi',

cha' ná tyalaa ngu' bi' ca slo na', cha' ná tyi'ḷi tso'o ti ngu' ca nde.

Nacui' ycui' Ndyosi jua'a, masi cua ndye lcaa cña ji'ḷi ycui' Ni tya lo'o ndya' chalyuu. ⁴ Cua nscua sca cha' lo quityi cusu' nu nchcui' cha' ji'ḷi tsā nchca cati, tsā ndi'ḷi cña' ti na. Ndi'ya nacui' quityi:

Nguti'ḷi cña' ycui' Ni tsā nu nchca cati li', cha' ná ngua'ni Ni cña tsā bi' li'.

⁵ Pana ndi'ya nchcui' lo quityi nu nscua jyo'o bi':

Nga'aa tyalaa ngu' bi' ca slo na' cha' tyi'ḷi tso'o ti ngu' ca nde.

⁶ Bi' ñati' laca nu clyo ndyuna cha' tso'o nu cua nchcui' Ni lo'o ngu', cha' clyaa ngu' ji'ḷi nu cuxi, lo'o li' ná ngua tyalaa ngu' bi' ca slo ycui' Ndyosi, ná ngua tyi'ḷi tso'o ti ngu' ca su nacui' Ni cha' tyi'ḷi ngu', xqui'ya cha' ná ntaja'a ngu' bi' taquiya' ngu' cha' bi'. Pana tya lyiji xi cha' tyu'u ti'ḷi lcaa ñati' nu nscua cha' tyi'ḷi tso'o ti ca slo ycui' Ndyosi; ⁷ tya nda la Ni xi tyempo ji'na, cha' juani ti tya taca cuna na cha' bi'. Cua ngua tyuu yija tya lo'o ngujui jyo'o Moisés bi', nu lo'o nchcui' ycui' Ndyosi lo'o David. Ndi'ya nacui' Ni:

Juani ti cua'a jyaca mā ji'ḷi cha' nu nda na' lo'o mā,

ná tyu'u cha' cuxi tyiquee mā ña'a mā jna'.

⁸ Nu ngua cua sa'ni bi', ná ngua ji'ḷi jyo'o Josué tyalo'o yu ji'ḷi ñati' bi' sca ti quiya' ca su ndi'ḷi ycui' Ndyosi; bi' cha' tiya' la

tya nda la Ni xi tyempo cha' cuna na cha' bi'. ⁹Lo'o juani ni, si ña'a ti tya xñi tso'o na cha' ji'i ycu'i Ndyosi, tya taca tyi'i tso'o ti na lo'o Ni li, ñi'ya lo'o ngua'a cña' ycu'i Ni tsã nchca cati bi'. ¹⁰Masi tye cña ji'na nde chalyuu, tsa na ca slo ycu'i Ndyosi, li' taca tyi'i tso'o ti na lo'o Ni ca bi', ñi'ya nu nguti'i ycu'i Ndyosi lo'o ngua'ni tye Ni cña ji'i Ni lo'o ngua tsã nchca cati bi'. ¹¹Lcaa tsã cua'ni cña ti' na lacua, cha' ña'a ti tyu'u cha' ji'na lo'o ycu'i Ni, cha' taca tyi'i tso'o ti na. Ná cua'ni na ñi'ya nu ngua'ni jyo'o cusu' bi', nu ná ndaquiya' tsiya' ti ji'i ycu'i Ndyosi, cha' li' ná ngua tyalaa ngu' bi' ca su nacui Ni cha' tsa ngu'.

¹²Lcaa cha' nu nchcui' ycu'i Ndyosi lo'o ñati ni, ñi'ya nti' sca na lu'ú, jua'a laca cha' bi'. Lcaa tyempo ndu'ni bi' cña ne' cresiya ji'i ñati nu cuna cha' bi'. Laca cha' bi' ñi'ya si laca sca xlyu nu cha tsa tu'ba tyucuaa chu'; ndu'ni bi' cha' saala cuaña' na ña'a cuayá' nu tyalaa ca su ntsu'u tyijya na, ña'a cuayá' tyaca' ycu' nu ntsu'u ne' tyijya na. La cui' jua'a laca lo'o cuna na cha' ji'i ycu'i Ndyosi bi', na nchcui' ca'a ti cha' bi' ji'i tyucui ña'a na, jua'a lo'o cresiya ji'na. Lo'o nduna na sca cha' nu nchcui' ycu'i Ndyosi lo'o ñati, liñi tsa quijeloo cha' ji'i Ni, lcaa cha' nu ntsu'u tyiquee na cha' caja ji'na, lcaa cha' nu nclyacua ti' sca na. ¹³Ná taca tyu'u cuaana ti cha' tyiquee na, ni tsaca cha' nu ntsu'u ji'na, cha' ná ca cuayá' ti' ycu'i Ndyosi ji'i cha' bi'. Ná taca. Ña'a Ni ji'i lcaa ñati nu cua ngüñá Ni, nu cua ngusta Ni chalyuu; nchca tii Ni lcaa cha' nu ntsu'u ji'na. Ná taca cua'ni na ni sca cña ca slo ycu'i Ndyosi cha' tyu'u cuat-si' ti sca cha', cha' nga'a cha' xacui na cha' ji'i ycu'i Ni cuentya ji'i lcaa cña nu ngua'ni sca na nde chalyuu, nu lo'o tye chalyuu ji'na.

Sti jo'ó cuentya ji'na ca slo ycu'i Ndyosi laca Jesús

¹⁴Lo'o cua ngusñi na cha' ji'i Jesús, li' nga'a cha' cua'ni na cha' tso'o ti tyanu cha' bi' ne' cresiya ji'na. Cua laca ntsu'u sca sti jo'ó nu laca loo la nu ndu cuentya ji'na; Jesús laca bi', nu sca ti Sñi' ycu'i Ndyosi laca yu. Cua ndyaa Jesús ca su ndi'i ycu'i Ndyosi Sti yu; juani ndu Jesús slo Ni, nchcui' cha' ji'na lo'o Ni. ¹⁵Laca Jesús sti jo'ó nu laca loo la cuentya ji'na, lo'o jua'a tya'na tsa ti' Jesús ña'a yu ji'na. Cua jlo ti' yu cha' ntsu'u tsa quiya' lo'o cua cua'ni ti nu cuxi ngana ji'na, cha' nu lo'o tya ndi'i Jesús lo yuu chalyuu, la cui' jua'a lye tsa ngua'ni cuayá' nu xña'a ji'i yu, si cua'ni yu cha' cuxi. Pana nu Jesús bi' ni, ni sca cha' cuxi ná ngua'ni yu, bi' cha' taca caca yu sti jo'ó nu laca loo la cuentya ji'na, cha' jlo ti' Jesús ñi'ya nñilo'o tsa nu xña'a ji'na. ¹⁶Ná cutsii na tsiya' ti lacua, tyucui tyiquee na jña na sca cha' ji'i ycu'i Ndyosi ca su tlyu ca su laca Ni loo; chcui' na lo'o ycu'i Ndyosi nu xcui' tso'o tsa ndu'ni lo'o ñati, cha' cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'na, cha' xtyucua Ni ji'na, masi la cui' ca hora nu lyiji tsa cha' ji'na.

5 Xa' la xu'na sti jo'ó nu ndi'i nde chalyuu ni, nsubi ngu' ji'i tya'a ngu' tilaca caca xu'na sti jo'ó, cha' caca yu bi' cña ji'i ycu'i Ndyosi cuentya ji'i ñati. Nsta sti jo'ó bi' msta nu lijya lo'o xa' ñati ji'i lo mesa ji'i ycu'i Ndyosi, jua'a ndijña tsa yu cha' clyu ti' ji'i Ni xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati bi' li'. ²Ñati chalyuu ti laca sti jo'ó bi'; lo'o ycu'i yu ntsu'u cha' cuxi nu ndyu'ni yu, bi' cha' tso'o ti nchcui' yu lo'o ñati nu ná nduna tsiya' ti, nu ndyu'ni tsa cha' cuxi. ³La cui' tyempo lo'o ndyu'ni yu bi' cña cuentya ji'i xa' ñati, la cui' jua'a cuentya ji'i ycu'i ca yu nga'a cha' jña yu cha' clyu ti' ji'i ycu'i Ndyosi, xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i ycu'i yu.

⁴Ni sca ñati ná ntsu'u chacuayá' cha' caca yu xu'na sti jo'ó hora nu nti' ti yu cha' caca yu cña bi'; ycuí' Ndyosi laca nu nsubi tilaca nu tso'o cha' caca xu'na sti jo'ó cuentya ji'í Ni, ñi'ya ngusubi Ni ji'í jyo'o Aarón cha' ngua yu xu'na sti jo'ó.

⁵Lo'o Cristo ni, laca Ni sti jo'ó nu laca loo la cuentya ji'na; si'i cha' ji'í ycuí' ti Ni ndu'ni Ni jua'a, cha' ná ngüijña Ni cha' ji'í ycuí' Ndyosi Sti Ni cha' caca tlyu la Ni. Ycuí' Ndyosi laca nu cua nchcui' lo'o Sñi' Ni tya clyo:

Sñi' na' laca nu'u; ycuí' na' cua nda na' chalyuu jinu'u, cha' laca nu'u Sñi' na'.

Jua'a cha' nda Ni lo'o Cristo. ⁶Lo'o li' cua nchcui' ycuí' Ni chaca cha' ndi'ya:

Lcaa ca tyempo caca nu'u sti jo'ó;

la cui' ñi'ya nu ngua'ni jyo'o Melquisedec nu ngua cua sa'ni la, jua'a cua'ni nu'u cuentya ji'í ñati juani.

⁷Nu lo'o tya ndi'í Jesús lo yuu chalyuu, tyuu tsa quiya' ngusi'ya tsa yu lo'o nchcui' yu lo'o ycuí' Ndyosi Sti yu; lye tsa ngua ti' cresiya ji'í yu lo'o ngüijña yu cha' ji'í Ni, cha' nchca tsa ji'í ycuí' Ndyosi. Ngua ji'í Ni cua'a ji'í ñati cha' ná cujui' ngu' ji'í Jesús nquicha'; pana ndyuna Ni cha' nu nchcui' Jesús lo'o Ni, cha' ntaja'a yu cua'ni yu lcaa cña nu nti' ycuí' Ndyosi Sti yu. ⁸Bi' cha' ndaquiya' Jesús lcaa cña nu nti' ycuí' Ni cha' cua'ni yu. Nchcubé' tsa yu lo'o nguti'í yu nde chalyuu; masi nu sca ti Sñi' ycuí' Ndyosi laca yu, pana tya ngua tsa'a la yu cua ña'a ca cña nu cua'ni yu cuentya ji'í Ni.

⁹Tiya' la li', lo'o cua ngua lcaa cha' ji'í Jesús cha' cua ngua'ni yu cña nu cua nda ycuí' Ndyosi ji'í yu cha' cua'ni yu, tya li' ntucua quiya' cha' cua'ni lyaá Jesús ji'í cua ña'a ca ñati chalyuu nu tyaja'a cua'a jyaca ji'í cha' nu cua nchcui' yu lo'o; ná tye tsiya' ti cha' cua'ni lyaá Ni ji'na ji'í cha' cuxi nu ntsu'u ji'na. ¹⁰Bi' cha' cua nacuí' Ni cha' laca Jesús sti jo'ó

nu laca loo la; la cui' ñi'ya nu ngua'ni jyo'o Melquisedec nu ngua cua sa'ni la, jua'a cua'ni Jesús cuentya ji'na juani.

Caca cuxi cha' ji'na si tya'achü' na ji'í Jesús

¹¹Cua quiña'a tsa cha' nti' ya chcui' ya lo'o ma cha' ji'í Cristo, cha' quiña'a tsa cha' tya lyiji ca cuayá' ti' ma. Pana ná nchca culu'u tso'o ya lcaa cha' bi' ji'í ma; tlyu tsa cña caca, xqui'ya cha' ycuí' cu'ma ná ndyu'ni yala ma cha' ca cuayá' ti' ma cha' bi'. ¹²Tya sa'ni tsa ngua lo'o ndyuna ma cha' ji'í Cristo tya clyo; cua nteje tacuí tyuu tsa tyempo, ña'a cuayá' taca caca ma mstru cuentya ji'í Cristo nquicha', pana ña'a ti ndi'í ma juani. Tya nti' cha' culu'u la ngu' ji'í ma tya chaca quiya' ñi'ya ntucua quiya' cha' ji'í ycuí' Ndyosi, la cui' cha' nu ngua ti' Ni cha' cacha' Ni ji'í ñati chalyuu. Ñi'ya ndu'ni sca cubi' nu tya ntyi', cha' bilya cacu bi' tyaja, jua'a ndyu'ni ma, cha' ná nchca ca cuayá' ti' ma cha' ji'í ycuí' Ndyosi bi'. ¹³Tya cuañi' tsa ngu' nu tya ntyi'; la cui' jua'a laca cu'ma, cha' ná jlo ti' ma tsiya' ti ñi'ya nga'a cha' cua'ni ma lo'o ngua tso'o cresiya ji'í ma cuentya ji'í Jesús, masi ntsu'u cha' tso'o nu nga'a cha' cua'ni ma juani. ¹⁴Ñati nu cua nguluu xi laca nu ndacu tyaja; lo'o cu'ma caca jua'a, si qui'í ma cha' culacua tso'o ti' ma ñi'ya laca sca cha', si cha' tso'o laca, si cha' cuxi laca.

6 Cua'ni yala na lacua, cha' cuna tso'o na lcaa cha' nu ntsu'u ji'í Cristo; cua'ni na cha' caca na ñati nu ncly-acua tso'o ti ti', cha' ná tso'o si xcui' na nchcui' na ji'í cha' nu ngua tsa'a na tya clyo ti. Juani cua jlo tso'o ti' na macala ntucua quiya' cha' ji'í Cristo: cua nchcui' na ñi'ya caca tyu'utsu' na ji'í cha' cuxi nu ngua'ni na tya sa'ni la, ñi'ya caca xñi na cha' ji'í Cristo; ²jua'a cua nchcui' na ñi'ya caca tyucuatya na chacuayá' ji'í Cristo, ñi'ya caca sta ya' ngu' hique na

chacuayá' jilí Cristo; cua nchcui' na cha' tya tyu'ú na chaca quiya' nde loo la, masi cua ngujui na, cha' li' ntsu'u cha' cua'ni cuayá' Ni jilí lcaa na lo'o tya'a na. ³ Lo'o nu juani ni, nga'a cha' cua'ni yala ti na cha' taquiya' na lcaa cha' jilí Jesús nu tya lyiji xñi tso'o na; jua'a cua'ni na lacua, si tya ta la ycui' Ndyosi xi chalyuu jì'na.

⁴ Ná caja ñi'ya cua'ni na lo'o ñati nu nguxtyanu tsiya' ti jilí cha' bi'. Cua jlo ti' ngu' ñi'ya laca lo'o cua ndyaala hique ngu' cha' ngulacua tso'o ti' ngu', jua'a cua jlo ti' ngu' cha' tso'o tsa cua ña'a ca cha' nu nda ycui' Ndyosi ya slo ngu'. Lo'o ngu' bi', cua ngua'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi cña ne' cresiya jilí ngu' xqui'ya Jesús nquicha'. ⁵ Cua jlo ti' ngu' bi', cha' cua na'a ngu' cha' tso'o tsa lcaa cha' nu nacui' Ni jì'na cha' cua'ni Ni lo'o na; cua na'a ngu' bi', cha' tlyu tsa cha' nu ndyaca lo'o cua nguxana tyalaa chalyuu cucui jilí ycui' Ndyosi ca su ndi' ngu'. ⁶ Lo'o li' cua ndya'achu' ngu' bi' jilí Jesús. Nga'aa caca cua'ni na cha' chaca quiya' xñi tso'o ngu' bi' cha' jilí Jesús; xcui' na nda ngu' bi' cha' ti' jilí Jesús nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi, cha' ndyu'ni ngu' ñi'ya laca si ntyiji' ca'a ngu' jilí Jesús lo crusi chaca quiya', cha' xa' xtyí lo'o ti ñati chalyuu jilí yu. ⁷ Ñi'ya nti' sca yuu tso'o su ndyu'ni ngu' cña ni, lu'ba ti nda'ya tyo ndyalú lo yuu bi'; ndyi'yu yuu hitya tyo bi' li', cha' jua'a nxyucua ycui' Ndyosi jilí yuu cha' tyucua na cuiñi nu cua ndyataa lo yuu, cha' cua'nijo' jilí ngu' nu ndyu'ni cña bi'. ⁸ Pana ná tso'o yuu tsiya' ti si tyucua xcui' quixi', xcui' yaca quiche'; xtyanu ngu' jilí yuu nu ndu'ni jua'a, cha' ñi'ya laca si cua ngusta ycui' Ndyosi yabe' jilí yuu bi', jua'a ndyu'u cha'. Nga'a cha' cua'a ngu' quii' lo yuu bi', cha' tye tyaqui lcaa na cuxi nu ntsu'u ca ndacua. Ñi'ya nu caca jilí yuu nu ná tso'o tsiya' ti bi', jua'a caca cuxi jì'na si xtyanu na cha' jilí Jesús.

Ña'a ti tya xñi tso'o na cha' jilí ycui' Ndyosi, cha' ná xtyanu chca Ni jì'na

⁹ Cu'ma tya'a tso'o na, nu ntsu'u tsa tyiquee ya ña'a ya jilí ma, nga'aa ntsu'u cha' culacua ti' ya cha' jilí ma jua'a, masi nchcui' ya ñi'ya nu cua nchcui' ca ti ya. Cua jlo ti' ya cha' tso'o ti ndyaca jilí ma juani, tya lo'o ngua'ni lyaá Jesús jilí ma jilí nu cuxi. ¹⁰ Lo'o jua'a liñi tsa ndu'ni ycui' Ndyosi lo'o na. Ná clyaa ti' Ni lcaa cha' tso'o nu cua ndyu'ni ma, nu lo'o nxyucua ma jilí ngu' tya'a ngusñi na cha' jilí Jesús, cha' cua quiña'a xi cña ndyu'ni ma cuentya jilí ngu' bi'. Xqui'ya cha' ndyu'ni ma jua'a, bi' cha' jlo ti' xa' ñati cha' ntsu'u tsa tyiquee ma jilí Jesús, cha' ña'a ti tya ndyu'ni ma cha' tso'o lo'o ngu' juani. ¹¹ Tso'o si ña'a ti tya cua'ni ma tyucui tyempo nde loo la nti' ya, cha' ndu' ti' ma jilí ycui' Ndyosi ña'a cuayá' tyu'u tucua lcaa cha' nu cua nchcui' Ni lo'o ma. ¹² Ná nti' ya cha' caca taja ma; na cua nti' ya cha' cua'ni ma ñi'ya nu ngua'ni xa' la tya'a ngusñi na cha' jilí Jesús tya clyo la, nu cua ndalo tsa tyiquee cha' ndu' ti' ngu' jilí ycui' Ndyosi. Bi' cha' cua ngujui lcaa cha' jilí ngu', ñi'ya nu nacui' Ni cha' tyacua jilí ngu'.

¹³ Nu ngua sa'ni la lo'o ngüñi cha' jilí ycui' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham, li' ngulotu Ni xtañi ycui' Ni lo'o nacui' Ni ndi'ya jilí nu cusu' bi': “Chacuayá' jilí ycui' ca ti na' cua'ni na' cña bi' cuentya jinu'u”, nacui' Ni. Nga'aa ntsu'u la xa' ñati nu tlyu la cha' jilí que ycui' Ndyosi, bi' cha' ngulotu Ni xtañi ycui' Ni, cha' quiñi cha' jilí Ni lo'o Abraham bi'. ¹⁴ Xa' nchcui' Ni lo'o jyo'o bi' li': “Chañi cha' nu chcui' na' lo'o nu'u, cha' tso'o tsa cua'ni na' lo'o nu'u, cha' quiña'a tsa ñati jinu'u tyatu nde lo yuu tyempo ca nde loo la”. Jua'a nacui' Ni nu ngua li'. ¹⁵ Ndalo tsa tyiquee Abraham bi' li', cha' ndu' ti' yu jilí cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o yu; bi' cha' ngutu'u tucua lcaa cha' jilí yu, ñi'ya

nu cua nacui Ni jil'i yu cha' caca jil'i.
¹⁶Ndi'ya ndu'ni ñati chalyuu: Si nti' ngu' cha' tyanu tachaa sca cha' nu cua quiñi ti jil'i ngu' lo'o tya'a ngu', li' ncliyotu ngu' tañi sca jo'ó, masi xtañi sca ñati tlyu laja lo'o nda ngu' cha'; ná caja ñi'ya xuu tya'a ngu' cuentya jil'i cha' bi' li'. ¹⁷La cui' jua'a ngua'ni ycuil' Ndyosi. Ngua ti' Ni cacha' liñi Ni jil'i ngu' ñi'ya nu caca cha' bi' jil'i ngu' bi' ca nde loo la, cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' nga'aa tya'achu' Ni tsiya' ti jil'i sca cha' nu cua nacui Ni tsaca quiya'; bi' cha' xtañi ycuil' Ni ngulotu Ni clyo, cha' jua'a nguiñi cha' jil'i Ni lo'o jyo'o bi'. ¹⁸Xqui'ya lcaa cha' bi' cua jlo ti' na cha' ná nga'a cha' cha'a tsiya' ti sca cha' nu cua nacui ycuil' Ndyosi cha' caca, cha' ná nti' Ni cñilo'o Ni ji'na tsiya' ti. Tso'o ti ndi'i tyiquee na juani, cha' ni sca cha' cuxi ná taca xcutsii ji'na, xqui'ya cha' jlyá ti' na cha' nu nda ycuil' Ndyosi lo'o na; cua ngua'ni Ni cha' ndyaca tlyu la tyiquee na, cha' xñi tso'o na lcaa cha' nu cua nchcui' Ni lo'o na ña'a cuayá' nu tyu'u tucua cha' bi'. ¹⁹Ñi'ya nti' chcuá ngratu nu nsalú ngu' nde siyu' yaca ni'i, cha' tachaa ti xñi ca'a chcuá bi' jil'i quee nde siyu' hitya, cha' tyacui se'i ti yaca ni'i bi' lo hitya, cha' ná caca tyu'ut-su' yaca ni'i bi' tsiya' ti li'; la cui' jua'a ndu'ni Jesús lo'o na, cha' ndu'ni yu cha' tyanu tachaa cha' jil'i ycuil' Ni ne' cresiya ji'na, cha' ná tya'achu' na jil'i Ni tsiya' ti. Cua ndyalaa Jesús nde cua, ñi'ya laca si cua nteje tacui yu tasá tlyu nu ndacui cla'be ne' laa tonu; juani cua ndyaa tucua yu la cui' ca su ntucua ycuil' Ndyosi. ²⁰Cuentya ji'na, cua ndyaa Jesús ca bi' nde loo la, cha' taca xtyucua yu ji'na. Ná nga'a cha' tye cha' laca Jesús sti jo'ó nu laca loo la cuentya ji'na; la cui' ñi'ya nu ngua'ni jyo'o Melquisedec nu ngua sa'ni, jua'a cua'ni Jesús cuentya ji'na juani.

Ñi'ya ngua Melquisedec sti jo'ó, jua'a laca Jesús cuentya ji'na juani

7 Nu jyo'o Melquisedec bi' ni, xu'na quichi Salem ngua nu cusu' bi'; cuentya jil'i ycuil' Ndyosi nu laca loo la ngua'ni yu cña cha' ngua yu sti jo'ó. Nu ngua tyempo bi' cua ndyaa lca'a jyo'o Abraham jil'i tyuu tya'a rey xña'a, cha' ngusuu tya'a yu lo'o ngu' bi', ndyujuii yu jil'i nu ngu' xña'a bi' li'. Tyucuii lo'o ñaa yu, li' ngutu'u nu Melquisedec bi' ndyaa to' tyucuii cha' tyacua tya'a lo'o nu Abraham bi'; ngulacua jil'i yu chacuayá' jil'i ycuil' Ndyosi li'. ²Bi' cha' ngusa'be Abraham lcaa yu'ba nu nquiye jil'i yu chaca quiya', nu nguaana nu ngu' xña'a bi'; tii tya'a yu'be ngusa'be yu lcaa cha' bi', lo'o li' nda yu ña'a tsaca yu'be jil'i nu cusu' Melquisedec bi'. Ndi'ya ndyu'u xtañi nu cusu' bi': “xu'na quichi nu liñi ca ndu'ni”, jua'a ndyu'u cha' bi' cha'cña ji'na; lo'o jua'a cha' xu'na quichi Salem ngua nu cusu' bi', bi' cha' taca chcuil' na: “ti ti ndi'i cresiya jil'i ngu' xqui'ya nu xu'na ngu'”, cha' jua'a ndyu'u xquicha' Salem cha'cña ji'na. ³Ná nchcui' quityi ñi'ya naa sti xtya'a nu Melquisedec bi', jua'a ni sca cha' ná nscua lo quityi cuentya jil'i jyo'o cusu' jil'i nu cusu' bi'; ná nchcui' ni jacua' ngula, ni jacua' ngujuii. Ñi'ya ngua Melquisedec, jua'a laca Jesús, cha' lcaa tyempo laca yu sti jo'ó cuentya ji'na; pana Jesús ni, laca yu nu sca ti Sñi' ycuil' Ndyosi.

⁴Culacua xi ti' mā lacua, ni cha' ngua nu cusu' bi' tlyu la que Abraham. Jil'i nu cusu' Melquisedec bi' cua nda jyo'o cusu' ji'na ña'a tsaca yu'be yu'ba, la cui' yu'ba nu cua nquiye jil'i yu chaca quiya', nu nguaana nu ngu' xña'a bi'. ⁵Chalyuu nu ngua sa'ni bi', sca ti nu ñati tya'a jil'i jyo'o Leví laca sti jo'ó; bi' ti ngu' nu nda ycuil' Ndyosi chacuayá' jil'i cha' xñi ngu' msta nu nda cua ña'a ca ngu' Israel jil'i ycuil' Ndyosi. Msta bi' laca sa yu'be

lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'ḡ ngu'. Lo'o jua'a laca sti jo'ó bi' la cui' tya'a ñati lo'o tya'a quichi tyi ngu' nu cuentya ji'ḡ Abraham. ⁶Pana nu cusu' Melquisedec bi' ni, si'i tya'a ngu' Leví ngua Melquisedec bi' tsiya' ti, masi ngusñi yu msta nu cua nda Abraham ji'ḡ ycu'i' Ndyosi; li' ngulacua nu cusu' bi' ji'ḡ Abraham, xqui'ya cha' cua nguiñi cha' ji'ḡ ycu'i' Ndyosi lo'o Abraham tya clyo la. ⁷Bi' cha' cua jlo ti' na cha' tlyu la ngua jyo'o Melquisedec bi' que jyo'o Abraham; na cua ngulacua nu cusu' bi' ji'ḡ jyo'o Abraham nu ngua li', bi' cha' tlyu la chacuayá' ntsu'u ji'ḡ ycu'i' nu cusu' bi' que Abraham. ⁸Xcui' na ndyiji sti jo'ó nu nxñi msta nu nda ñati chalyuu ti ji'ḡ ycu'i' Ndyosi, tsa yu'be ti cha' tso'o nu ntsu'u ji'ḡ scaa ngu' nda ngu' bi'; pana ná nscua lo quityi cusu' ni jacua' ngujuii nu Melquisedec bi', la cui' nu cusu' nu cua ngusñi msta nu nda Abraham nu ngua li'. ⁹Taca ñacui na cha' lo'o ycu'i' jyo'o Leví cua nda msta ji'ḡ nu Melquisedec bi' nu ngua tsá bi', masi tiya' la yaá nu Leví bi' chalyuu; la cui' jyo'o Leví nu ngua jyo'o cusu' ji'ḡ lcaa tya'a ngu' Leví nu ngua'ni ngu' cña sti jo'ó, cha' ngusñi ngu' msta nu nda ñati chalyuu ji'ḡ ycu'i' Ndyosi. ¹⁰Nu lo'o ndyacia tya'a Melquisedec lo'o Abraham, ñi'ya laca si lo'o Leví nda msta, jua'a ngua li', masi tya lyiji cala Leví chalyuu, xqui'ya cha' Abraham ngua jyo'o cusu' ji'ḡ yu, cha' sñi' ste' Abraham ngua sti Leví bi'.

¹¹Nu sti jo'ó nu yaá chalyuu tiya' la bi', la cui' jua'a tya'a ñati ji'ḡ jyo'o Leví, nclyu'u qui'ḡ ngu' bi' ji'ḡ ngu' Israel cha' cua'ni ngu' lcaa cña nu ngulo ycu'i' Ndyosi ji'ḡ ngu'. Pana ná ndalo sti jo'ó bi' cua'ni tyucui cña bi', bi' cha' juani ngutu'u tucua chaca nu laca sti jo'ó nu cuentya ji'na. Ná laca yu sti jo'ó ñi'ya ngua Aarón lo'o tya'a Aarón sti jo'ó, masi laca yu sca sti jo'ó nu ñi'ya ngua'ni jyo'o Melquisedec nu ngua sa'ni la, la cui' jua'a cua'ni yu cuentya ji'na juani.

¹²Nu lo'o ncha'a cha' ji'ḡ sti jo'ó ni, la cui' jua'a ncha'a cña nu nga'a cha' cua'ni na cuentya ji'ḡ ycu'i' Ndyosi. ¹³Cha' ji'ḡ Jesús nu Xu'na na nchcui' cha' nu nscua lo quityi cusu' bi'; pana ycu'i' Jesús ni, xa' ñati laca bi', si'i tya'a ñati ji'ḡ Leví laca yu. Ni sca ñati tya'a xtañi Jesús ná ngua ngu' sti jo'ó nde chu' la. ¹⁴Cua jlo ti' ngu' cha' Judá ngua xtañi Jesús tya lo'o ngula yu; pana nu lo'o nchcui' jyo'o Moisés tilaca nu caca sti jo'ó, ná nchcui' tsiya' ti ji'ḡ ngu' tya'a xtañi Judá bi'.

¹⁵Lo'o nu juani laca Jesús sti jo'ó nu xa' ña'a cua'ni; ñi'ya ngua'ni jyo'o Melquisedec, jua'a cua'ni Ni cña ji'ḡ sti jo'ó. Bi' cha' tso'o la nchca cuayá' ti' na juani cha' cua ntyeje tacui cha' ji'ḡ cha' cusu' bi', cha' cua ngutu'u tucua Jesús nu sti jo'ó cucui ji'na. ¹⁶Cua nda ycu'i' Ndyosi cña ji'ḡ Jesús cha' caca Ni sti jo'ó, xqui'ya cha' ná ngua ji'ḡ ñati chalyuu kujuii ngu' ji'ḡ yu sca ti quiya'; cua ndyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o cua ngujuii yu. Juani ná nga'a cha' tye chalyuu ji'ḡ Ni; bi' cha' laca Jesús sti jo'ó cuentya ji'na juani, si'i cha' cua'ni Ni lcaa cña nu ndyu'ni ngu' tya'a Leví nu laca ñati chalyuu ti. ¹⁷Cua nscua lo quityi cusu' cha' ndi'ya nchcui' ycu'i' Ndyosi lo'o Ni:

Lcaa ca tyempo caca nu'u sti jo'ó; ñi'ya nu ngua'ni jyo'o Melquisedec nu ngua sa'ni, la cui' jua'a cua'ni nu'u cuentya ji'ḡ ñati juani.

¹⁸Bi' cha' cua ngulotsu' ycu'i' Ndyosi ji'ḡ cha' cusu' nu lye tsa ngulo cña ji'na, cha' ná caca xtyucua cha' cusu' bi' ji'na; ná nchca cati quiya' nu ntsu'u ji'na lo'o ycu'i' Ndyosi jua'a. ¹⁹Tya lyiji tsa cha' ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'ḡ ycu'i' Ndyosi, masi cua ngua'ni na lcaa cña nu ngulo jyo'o Moisés ji'ḡ ngu' tya'a na nu ngua li', cha' ná ngua cua'ni lyaá cha' cusu' bi' ji'na ji'ḡ nu cuxi; pana juani taca xñi na cha' ji'ḡ ycu'i' Ndyosi. Cacia tsa laca ycu'i' Ni ji'na juani xqui'ya Jesús,

cha' tso'o la tsiya' ti laca cha' nu yalo'o Jesús cha' hcui' Ni lo'o na.

²⁰Tso'o la laca Jesús, xqui'ya cha' cua ngüiñi tso'o cha' ji'i ycu'i Ndyosi lo'o Sñi' ndi'ya: "Chacuayá' ji'i ycu'i ca na' caca nu'u sti jo'ó", nacui ycu'i Ndyosi ji'i Jesús. ²¹Ná nchcui' Ni jua'a lo'o sti jo'ó tya'a ngu' Leví. Pana ndi'ya nchcui' ycu'i Ni lo'o Jesús tya lo'o ngxana cha' caca Jesús sti jo'ó:

Liñi tsa nda na' cha' cuentya jinu'u, nacui ycu'i Ndyosi, nga'aa tya'achu' na' tsiya' ti ji'i cha' nu cua nacui na' bi':

"Lcaa ca tyempo caca nu'u sti jo'ó.

Ñi'ya nu ngua'ni jyo'o Melquisedec nu ngua sa'ni, la cui' jua'a cua'ni nu'u cuentya ji'i ñati' juani."

²²Bi' cha' cua tso'o la ngüiñi cha' ji'i ycu'i Ni lo'o na juani, xqui'ya cña nu ngua'ni Jesús cuentya ji'na. ²³Pana nu sti jo'ó tya'a ngu' Leví bi' ni, xcui' na ndyiji ngu' bi', lo'o li' xa' la tya'a ngu' ndyatí lo cña sti jo'ó bi'; bi' cha' ngua quiña'a tsa sti jo'ó chu' tyuu yija li'.

²⁴Lo'o nu Jesús bi' ni, ña'a ti lu'u yu; ná nscua cha' cajaa Ni, bi' cha' ná nga'a cha' tye cha' caca Ni sti jo'ó cuentya ji'na, cha' ná ntsu'u cha' cua'ni xa' ñati' cña ji'i.

²⁵Lcaa ca tyempo, masi juani, masi nde loo la, taca ji'i Ni cua'ni lyaá Ni ji'i cua ña'a ca ñati' nu xñi cha' ji'i ycu'i Ndyosi xqui'ya Jesús. Tyucui tyempo ndi'i Jesús ca slo ycu'i Ndyosi, cha' hcui' Ni lo'o ycu'i Sti Ni cuentya ji'na.

²⁶Xñi na cha' ji'i Jesús lacua; bi' laca sti jo'ó nu laca loo la, nu chañi cha' taca xtyucua ji'na. Ñati' lubii tsiya' ti laca Ni, cha' ná ntsu'u cha' cuxi, ná ntsu'u qui'ya ji'i Ni. Xa' ña'a laca Jesús, nu ná nda ycu'i Ndyosi chacuayá' cha' tyanu yu slo ñati' chalyuu nu ndu'ni tsa cha' cuxi; cua nda Sti yu su tyucua yu la cui' su tlyu ca su ntucua ycu'i Ndyosi Sti yu. ²⁷Ndulo la tsiya' ti cha' nu ntsu'u ji'i Jesús que cha' nu ntsu'u ji'i xa' la sti jo'ó nu ndi'i cha-

lyuu. Lcaa tsá nsta ngu' bi' msta lo mesa tacati, cha' jua'a cati' la qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu' lo'o ycu'i Ndyosi; clyo ndu'ni ngu' cha' cati' qui'ya ji'i ycu'i ca ngu', lo'o li' ndu'ni ngu' cha' cati' qui'ya nu ntsu'u ji'i lcaa ngu' quichi' bi'. Pana nu Jesús bi' ni, sca ti quiya' ngusta yu msta lo'o nguti'i yu chalyuu cha' cati' qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati; tyucui ña'a ycu'i yu ngua msta bi', nu lo'o ngujui' ca'a ngu' ji'i yu lo crusi. ²⁸Ñati' chalyuu ti laca sti jo'ó nu ndu'ni cña nu cua nacui jyo'o Moisés cha' caca, ñati' nu tya ntsu'u qui'ya ji'i laca ngu' bi'; pana nu sca ti Sñi' ycu'i Ndyosi ni, lubii tsiya' ti cresiya ji'i Ni. Cua tyeje tacui ti tyempo cusu' lo'o ndaquiya' tsa ngu' ji'i cña nu ngulo jyo'o Moisés. Bi' cha' nguane ycu'i Ndyosi ji'i Sñi' ycu'i ca, nu Jesús bi' ni, cha' caca Ni sti jo'ó cuentya ji'na. Cua nchcui' Sti Ni lo'o Ni: "Chacuayá' ji'i ycu'i ca na' caca nu'u sti jo'ó", nacui ycu'i Ndyosi ji'i Jesús.

Jesús laca nu ndi'i ca slo ycu'i Ndyosi, cha' hcui' lo'o Ni cuentya ji'na

8 Ndi'ya ndyu'u cha' nu nti' na' hcui' lo'o ma' juani: Ca cua' ntucua Jesús, nde la'a tsu' cui' ca su ntucua ycu'i Ndyosi, cha' nclyo Ni cña tyucui ña'a chalyuu; ca bi' ntucua Jesús cha' laca Ni sti jo'ó nu laca loo la cuentya ji'na. ²Ndu'ni Ni cña ca sca se'i su tacati tsa nu ngüiñá ycu'i Ndyosi; si'i ñati' chalyuu ti nu ngüiñá ji'i, cha' laca bi' ñi'ya nu ngua ti' ycu'i Ndyosi cha' caca. ³Lcaa xu'na sti jo'ó nde chalyuu ni, ntsu'u cha' sta ngu' msta ca slo ycu'i Ndyosi, ntsu'u cha' taqui' ngu' xa' la msta lo mesa quii', cha' bi' laca cña ji'i ngu'; lo'o jua'a Jesús ni, ntsu'u msta nu nda Ni ca slo ycu'i Ndyosi cuentya ji'na, ⁴masi ná ngua Jesús sti jo'ó lo'o nguti'i yu nde chalyuu. Ná nda ngu' cña bi' ji'i, cha' cua laca ndi'i xa' la sti jo'ó nu nsta msta nu ntsu'u cha' ta ngu' quichi' chacuayá' ji'i jyo'o Moisés.

⁵ Pana nu xa' la sti jo'ó bi' ni, ñatĭ nu ca-
jaa ti laca ngu' bi'; cua laca ti cña ndu'ni
ngu'. Xqui'ya ngu' bi' nchca cuayá' ti' na
cha' tso'o la tsiya' ti sti jo'ó laca Jesús,
nu ntucua ca slo ycuí' Ndyosi. Lo'o jua'á
nu chcua'ya late' nu ngüiñá jyo'o Moisés
su ngua'ni tlyu jyo'o cusu' ji'na ji'ĭ ycuí'
Ndyosi nu ngua li', ndi'ya nchcui' Ni
lo'o nu cusu' bi' cuentya ji'ĭ chcua'ya
bi': "Cui'ya nu'ü cuentya cha' cuiñá ma
ni'ĭ bi' ñi'ya nu ngulu'u na' ji'ĭ ma cha'
cuiñá ma ji'ĭ, nu lo'o ngutu' nu'ü nchcui'
nu'ü lo'o na' lo xlyá ca'ya ca' bi'", nacui'
Ni. Pana sca na nu culiji yu'u ti ngua
bi', tso'o la tsiya' ti su ntucua Ni nde
cuá. ⁶ Bi' cha' cua nchca cuayá' ti' na
cha' tso'o la tsiya' ti cña nu ndu'ni Jesús
cuentya ji'na, siya' la cña nu ndyu'ni nu
xa' la sti jo'ó nde chalyuu. Lo'o juani
ndulo tsa cha' ji'na, la cui' cha' nu cua
ngüiñi ji'ĭ ycuí' Ndyosi lo'o na xqui'ya
Jesús, cha' xcui' cha' liñi tsiya' ti nchcui'
ycuí' Ndyosi lo'o na.

⁷ Ntsu'u tsa cha' nu lyiji ji'ĭ cha' cusu'
nu ngua tya clyo, nu cua ngüiñi ji'ĭ Ni
lo'o ñatĭ tyempo bi', bi' cha' nda ycuí'
Ndyosi chaca cha' lo'o ñatĭ. Ná ndyu'u
scua cha' cusu' bi', cha' taca ca tso'o cre-
siya ji'ĭ ñatĭ cuentya ji'ĭ ycuí' Ndyosi,
⁸ cha' ná tso'o ngua'ni ñatĭ bi' li'. Ndi'ya
nscua lo quityi ji'ĭ ycuí' Ndyosi cuentya
ji'ĭ cha' bi':

Cua ngulala ti tyalaa tsá cha' quiñi
cha' 'na lo'o tya'a ngu' Israel chaca
quiya',

la cui' jua'á lo'o tya'a ngu' Judá, nacui'
ycuí' Ndyosi nu Xu'na na.

⁹ Si'i la cui' cha' ñi'ya nu cua ngüiñi 'na
lo'o jyo'o cusu' ji'ĭ ngu' bi' nu ngua
sa'ni, nacui' Ni.

Nu ngua li' ntejeya' na' ji'ĭ ngu' cha'
ngutu'u ngu' ca quichi' tyi ngu'
Egipto, ndyaa ngu'.

Pana ná ndaquiya' ngu' ji'ĭ cha' nu cua
ngüiñi 'na lo'o ngu';

ña'á ti ngua'ni tsa ngu' cha' cuxi, bi'
cha' nga'aa ntucuá na' cha' ji'ĭ ngu',
nacui' ycuí' Ndyosi nu Xu'na na.

¹⁰ Lo'o juani nde laca cha' cucui nu cua
quiñi ti 'na lo'o ngu' Israel juani,
nacui' Ni.

Nu lo'o tyalaa tyempo, li' cua'ni na' cha'
tyanu tso'o lcaa cha' ne' cresiya ji'ĭ
ngu', ñi'ya nu chcui' na' lo'o ngu' li'.
Tyucui ti' tyiquee ngu' cua'ni ngu' cña
'na li';

caca na' ycuí' Ndyosi nu Xu'na ngu' li',
lo'o jua'á caca ngu' bi' ñatĭ jna'.

¹¹ Taca jlo ti' ngu' tilaca laca na' li',
lcaa ngu' lo'o tya'a ngu', masi nu sube,
masi ñatĭ cusu'.

Lo'o li' nga'aa ntsu'u cha' cacha' ngu' ji'ĭ
tya'a ngu' tilaca laca na';
nga'aa nti' cha' culu'u ngu' ji'ĭ tya'a
quichi' tyi ngu' cha' laca na' ycuí'
Ndyosi nu Xu'na ngu' li'.

¹² Cua'ni clyu ti' na' ji'ĭ ngu' ji'ĭ qui'ya
nu ntsu'u ji'ĭ ngu' li'; nga'aa culoty
na' qui'ya ji'ĭ ngu' li'.

Jua'á nchcui' quityi ji'ĭ ycuí' Ndyosi bi'.

¹³ Na cua culiji yu'u ti cha' cusu' nu ngua
tya clyo; jua'á ndyu'u cha' bi' li', nu lo'o
nchcui' ycuí' Ndyosi ji'ĭ chaca cha' cucui
nu cua quiñi ti ji'ĭ Ni lo'o na. Sa'ni tsa
nguxana cha' cusu' bi'; cua jyo'o ti cha'
bi' juani, cua culiji ti cha' jua'á ti.

**Cristo laca nu cua ngusaala tyucuiĭ
ji'na cha' caá na slo ycuí' Ndyosi**

9 Nu cha' cusu' nu cua nda Ni lo'o
ngu' Israel nu ngua li', nchcui' bi'
ñi'ya cua'ni ngu' lo'o ngua'ni tlyu ngu'
ji'ĭ ycuí' Ndyosi. Lo'o jua'á cua ntsu'u
sca ni'ĭ nu tacati ji'ĭ ngu', su ngua'ni tlyu
ngu' bi' ji'ĭ Ni, masi ñatĭ ti ngua ngu'
nu ngüiñá ni'ĭ bi'; ² sca chcua'ya late'
ngüiñá ngu' bi' nu nscua cla'be ne' lo'o
su ndya'á sti jo'ó ti. Nde ne' chcua'ya bi'
cua ntucua candyeru chcua' su ndyaqui'
quii' lcaa hora; jua'á ntucua sca mesa
su nscua xlyá lo, nu caca msta' ji'ĭ ycuí'

Ndyosi. Lcaa ts̄a ngusta sti jo'ó msta bi'. ³Ca ne' tasá nu ndacui cla'be ne' chcuaya bi', ca bi' ntsu'u chaca cuarto nu tacati tsa ji'i ngu'. ⁴Nde ne' cuarto bi' ntucua mesa oro su ndaquí sti jo'ó yana jo'ó lo; la cui' ca bi' ntucua cñá' tacati, nu ngüixii tyi'i ca chu' yaca lo'o chcuá oro. Ne' cñá' bi' cua ntsu'u co'o tsa yu'be ti na nu ñi'ya ña'a scua ña'a, nu nda ycuu' Ndyosi cha' ndyacu ngu' Israel ca lo natí' btyi nu nguta'a yu'u ngu' nu ngua sa'ni; ne' sca caatyá oro ntsu'u co'o na nu ndyacu ngu' bi'. Lo'o jua'a ca ne' cñá' bi' ntsu'u co'o yaca xc̄a ji'i jyo'o Aarón, yaca nu ntyucua satí chu' jua'a ti; jua'a ntsu'u tyucuaa quee cuaja', nu nscua nu tii tya'a cha' bi' lo, nu ndacha' ni cña nu cua ngulo ycuu' Ndyosi ji'i ngu' cha' cua'ni ngu'. Ca ta'a na bi' ntsu'u co'o ne' cñá' tacati bi'. ⁵Chu' cñá' bi' ntucua leui ji'i tucua tya'a xc̄a ji'i ycuu' Ndyosi nu ndubi tsa ña'a; ngatya'a ti lo lu'be xc̄a ndubi bi' chu' cñá', cha' tyi'u ti' ñatí cha' ca bi' lijya ycuu' Ndyosi cha' catí qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'. Xc̄a ndubi bi' cua ntucua cha' ca cuayá' ti' ngu' Israel cha' lcaa ts̄a nga'a ycuu' Ndyosi laja su ndi'i ngu'. Pana ná caja tyempo chcuu' na ji'i lcaa cha' bi' juani.

⁶Jua'a ngua cha' ntucua lcaa yaca bi' ne' chcuaya late' bi' su ngua'ni tlyu ngu' ji'i ycuu' Ndyosi, cha' lcaa ts̄a ndyatí sti jo'ó ndyaa ne' chcuaya bi', ngua'ni cña ji'i ycuu' Ndyosi ca jua; ⁷pana sca ti sti jo'ó nu laca loo nguta'a ca ne' cuarto nu tacati tsa bi' ji'i ngu', sca ti quiya' nguta'a nu cusu' bi' sca yija. Lo'o tañi na'ni ndyaa nu cusu' bi' li', cha' scuí ji'i slo ycuu' Ndyosi ca ne' cuarto tacati bi', cha' jua'a cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i ycuu' nu cusu' bi', lo'o jua'a cuityi Ni lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i lcaa ngu' quichi, masi qui'ya nu ná nda ngu' cuentya si cha' cuxi ngua'ni ngu' nquicha', cha' cuentya ji'i ycuu' Ndyosi ngua'ni nu cusu' cña bi'.

⁸Laja lo'o nchcui' na ji'i chcuaya late' bi' ndu'ni Xtyi'i ycuu' Ndyosi cha' ca cuayá' ti' na, cha' tya lyiji xñi tso'o na tyucuii cha' caa na slo ycuu' Ndyosi si ña'a ti tya ndu ni'i cusu' bi', si tya ndu'ni tlyu na ji'i ycuu' Ndyosi ñi'ya nu ngua'ni ngu' tya sa'ni bi'; tya lyiji caja ñi'ya nu caa na slo ycuu' Ndyosi nu lubii tsiya' ti cha' ji'i Ni li', si jua'a. ⁹Xqui'ya lcaa cha' bi' tso'o la ca cuayá' ti' na cha' nu ndyaca juani; ná caja ñi'ya nu ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycuu' Ndyosi laja lo'o ndyu'ni tlyu ti na ji'i Ni ñi'ya nu ngua'ni ngu' bi', masi quiña'a tsa msta ta na ji'i Ni, masi taquí tsa na na'ni lo mesa cha' catí qui'ya nu ntsu'u ji'na. ¹⁰Xcui' cha' nu nchcui' ñatí chalyuu ti laca, masi ñacui' ngu' cha' ná tso'o cacu na co'o na sca lo na, masi ñacui' ngu' ñi'ya cua'ni na cha' caca lubii cresiya ji'na; cña nu ndatsaa ti ñatí chalyuu ji'na cha' cua'ni na, jua'a laca cha' bi'. Xti ti tyempo talo cha' bi' ña'a cuayá' xcutsa'a ycuu' Ndyosi lcaa cha'.

¹¹Lo'o juani cua yaa Cristo, nu laca chaca lo sti jo'ó nu laca loo; cua laca nguxana ndyaca tso'o chalyuu xqui'ya Ni. Ná ndyaa Ni ngua'ni Ni cña ne' sca ni'i tlyu nu ngüiñá ñatí ti, cha' ná ndu'ni cha' tyu'u cha' ji'i Ni lo'o sca cha' nu ntsu'u nde chalyuu. ¹²Ndi'ya ña'a cña nu ngua'ni Cristo cuentya ji'na, nu lo'o ndyaa Ni la cui' ca su tacati tsa ca su ntucua ycuu' Ndyosi: ná nguta'a Ni lo'o tañi chivo lo'o tañi chqueru, cha' scuí Ni tañi bi' nde slo ycuu' Ndyosi cha' catí qui'ya nu ntsu'u ji'na; pana ngujuii Cristo lo crusi, ndye tañi ycuu' yu ndyalú cuentya ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na. Bi' cha' sca ti quiya' tsiya' ti ngua'ni lyaá Cristo ji'na, lo'o jua'a ná nga'a cha' tye cha' ngulaá na ji'i nu cuxi, xqui'ya cña nu ngua'ni Ni cuentya ji'na. ¹³Nu ngua sa'ni la ni, si ntsu'u sca cha' nu ngua'ni cha' nga'aa lubii sca ñati, li' nguscui' sti jo'ó tañi chivo tañi toro lo ngu', cha' caca lubii ngu'

hichu' ti ngu' cuentya ji'i ycu' Ndyosi; jua'a nguscui sti jo'ó jii lo ngu', jii ji'i chqueru msta nu cua ndyaqui cuentya ji'i ngu'. ¹⁴Masi jua'a ngua'ni ngu' cña nu ngua li', pana tlyu la cña nu ngua'ni Cristo juani, cha' ndyalú tañi ycu' yu lo'o ngujuii yu lo crusi cuentya ji'na. Xqui'ya Xtyi'i ycu' Ni, bi' cha' ngua ji'i Cristo ta yu tyucui ña'a ycu' ca yu, cha' sca ti quiya' cati qui'ya nu ntsu'u ji'na lo'o ycu' Ndyosi; nu ycu' Cristo ni, ná ntsu'u qui'ya ji'i yu tsiya' ti, bi' cha' taca cua'ni lubii Ni cresiya ji'na, nu lo'o ty-i'u ti na ñi'ya nu ngua'ni Ni lo'o ndyalú tañi ycu' Ni. Li' cuityi Ni leaa cha' cuxi nu ndyu'ni ñu'u tsa ji'na, jua'a taca ji'na cua'ni na cña ji'i ycu' Ndyosi nu lu'ú ca nde chalyuu li'.

¹⁵Bi' cha' lacua, Cristo laca nu ngüiñi sca cha' cucui ji'i ycu' Ndyosi lo'o ñati chalyuu, masi lo'o cua ña'a ca ñati nu cua ngusubi ycu' Ndyosi ji'i. Jua'a ngua'ni Cristo, nu lo'o ngujuii yu, cha' jua'a ngulaá na ji'i leaa cha' cuxi nu ngua'ni na lo'o tya ndaquiya' tsa na ji'i cha' cusu' bi'. Nu juani taca tyacua leaa cha' nu cua nacui ycu' Ndyosi Sti na ji'na cha' tyacua ji'i leaa ngu' nu ngusubi Ni ji'i; ná nga'a cha' culiji yu'u cha' bi' ji'na tsiya' ti. ¹⁶Sca quityi nu nelyo ñati cha' tyanu xi cha' tso'o ji'i tya'a ngu' lo'o cua ngujuii ngu' ni, ndi'ya ndyaca cha' ji'i quityi bi': ná caja cha' tso'o bi' ji'i tya'a ngu', si bilya cajaa nu ca ji'i cha' tso'o bi'; ¹⁷ná cua'nijo'o quityi bi', si tya lu'ú nu ca ji'i cha' tso'o bi'. Sca ti si cua ngujuii yu bi', li' cua'nijo'o quityi bi' ji'i ngu'. ¹⁸Lo'o jua'a nu cha' cusu' nu ngua clyo bi' ni, ngua'ni cha' bi' cña cuentya ji'i ngu', xqui'ya cha' ndyujuii ngu' sca na'ni nu ngua msta cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'. ¹⁹Nu ngua tya clyo ndacha' jyo'o Moisés leaa cha' cusu' bi' ji'i leaa ngu' quichi, ndacha' yu leaa cña nu cua ngulo ycu' Ndyosi ji'i ngu' cha' cua'ni ngu'. Li' ngusñi yu xi tañi

chqueru lo'o tañi chivo nu ndyujuii ca ngu', nguxiya' yu tañi bi' lo'o xi hitya lubii. Li' ntejeya' yu ji'i sca sta' yaca nu ntsu'u quicha' xlya' nu nga'a ña'a chu'; lo'o quicha' xlya' bi' nguscui yu tañi bi' lo ngu' quichi bi', jua'a lo cha' cusu' bi' nu nscua lo quee cuaja'. ²⁰Lo'o li' nchcui' yu lo'o ngu' bi': "Lo'o tañi re ndatsaa ycu' Ndyosi ji'i ma, cha' cua'ni ma leaa lo cña nu cua ngulo Ni ji'i ma cha' cua'ni ma, nu lo'o ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o ma", nacui Moisés ji'i ngu' bi' li'. ²¹La cui' jua'a nguscui Moisés tañi lo chcua'ya bi', jua'a lo leaa na nu ntucua ca su ndu'ni tlyu ngu' ji'i ycu' Ndyosi. ²²Cuentya ji'i cha' cusu' bi', xcui' lo'o tañi sca na'ni nu cua ndyujuii ngu', jua'a ngua lubii leaa na; lo'o jua'a juani, sca ti ndyiji cha' clyu ti' ji'na lo'o ycu' Ndyosi, cha' nu cua ngujuii Cristo cuentya ji'na.

Ngüityi Cristo qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati nu lo'o ngujuii yu lo crusi

²³Ngua'ni jyo'o cusu' ji'na jua'a lo'o ngua'ni tlyu ngu' ji'i ycu' Ndyosi ne' laa nu ngua li', cha' caca lubii leaa na nu cua'nijo'o ji'i ngu'; nde chalyuu ti ntucua leaa na bi', masi ndi'i bi' cuentya ji'i ycu' Ndyosi. Pana tlyu la cña laca cati qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati chalyuu ca slo ycu' Ndyosi, tso'o la cña laca nu cua'ni lyaá Ni ji'i ñati ji'i cha' cuxi bi'. ²⁴Bi' cha' nga'aa ndyaa Cristo nde ne' laa nu ngüiñá ñati nde chalyuu ti, masi ntucua bi' cuentya ji'i ycu' Ndyosi; na cua ndyaa liñi Ni ca slo ycu' Ndyosi ca nde cua. Ca bi' ntucua Ni juani, cha' chcui' lo'o ycu' Ndyosi cuentya ji'na. ²⁵Cuentya ji'i cha' cusu' ni, sca ti quiya' sca yija ndya'a sti jo'ó nu laca loo ji'i tya'a ngu' judío ne' cuarto nu tacati tsa cuentya ji'i ngu' bi'; ndya'a lo'o nu cusu' ji'i tañi na'ni nu cua ndyujuii ca ti ngu' ji'i cha' caca msta, cha' cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu' quichi. Pana si'i tyuu quiya' ndyaa Cristo ca slo ycu' Ndyosi

nde cua. ²⁶ Si jua'a ngua, ná tyiquee' cua tyuu tsa quiya' cua ngujui'i ca'a ngu' jii' Cristo lo crusi tya lo'o ndya' chalyuu; pana si'i jua'a ngua cha' bi', sca ti quiya' cua yaa yu chalyuu nu ngua sa'ni xi lo'o cua tye ti chalyuu cusu', cha' cuityi yu quiy'a nu ntsu'u jii' lcaa ñati' lo'o ngujui yu lo crusi. ²⁷ Cua ña'a ca na ndyiji na sca ti quiya', lo'o li' ndu'ni cuayá' ycuí' Ndyosi ji'na; ²⁸ lo'o jua'a Cristo, sca ti quiya' ngujui yu lo crusi, cha' jua'a ngúityi yu quiy'a nu ntsu'u jii' quiña'a tsa ñati'. Tya caa Cristo chaca quiya' ca tiya' la; pana nga'aa si'i cha' cuityi Ni quiy'a nu ntsu'u jii' ñati' caa Ni li', cha' cua ndye ngua'ni Ni cña bi'. Li' cua'ni lyaá lyiji Ni jii' lcaa ñati' nu ntajaty tsa jii' Ni, ña'a cuayá' nu caa Ni chaca quiya'.

10 Nu lo'o nduna na xcuí' cha' cusu' nu nda jyo'o Moisés lo'o jyo'o cusu' ji'na, ná nchca ca cuayá' ti' na ñiy'a tyacua cha' tso'o ji'na nde loo la xqui'ya Jesús, cha' ná nchcui' cha' cusu' bi' ji'na ñiy'a caca lcaa cha' bi'; xti tsa cha' ndacha' cha' cusu' bi' ji'na, ñiy'a nti' sca cuityi nu sta cuayá' ti ñiy'a caca sca cña lo yuu. Nu ngu' judfo tya'a na, lcaa yija ndu'ni ngu' la cui' ca ti cha'; lcaa yija ndya'a lo'o ngu' jii' la cui' ca msta cha' cati' quiy'a nu ntsu'u jii' ngu' lo'o ycuí' Ndyosi chaca quiya', xqui'ya cha' ná ntsu'u su tye cña tacati nu ndyu'ni ngu', cha' ná nchca cua'ni lubii msta nu ndya'a lo'o ngu' ne' laa jii' cresiya jii' ñati' bi' cuentya jii' ycuí' Ndyosi. ² Ná ndyiji ñiy'a nu cua'ni lubii cha' cusu' bi' jii' cresiya jii' ngu' bi', nu lo'o ndya'a ngu' ndu'ni tlyu ngu' jii' Ni. Si ngua lubii cresiya jii' ngu', nga'aa ngua tii ngu' yabe' nu ntsu'u jii' ngu' li'; nga'aa nti' cha' tyalo'o ngu' jii' msta jii' ngu' chaca quiya' li'. ³ Pana tsa bi' ti cña ndu'ni msta bi' cuentya jii' ngu': lcaa yija tsiya' ti ndu'ni cha' ndyi'u ti' ngu' cha' tya ntsu'u quiy'a jii' ngu' lo'o ycuí' Ndyosi; ⁴ ná

nchca cati' quiy'a nu ntsu'u jii' ñati', masi nscui' sti jo'ó tañi toro, masi nscui' tañi chivo lo ngu'.

⁵⁻⁶ Nu lo'o tya lyiji caa Cristo lo yuu chalyuu, li' nchcui' Ni lo'o ycuí' Ndyosi Sti Ni. Ndi'ya nacui' Ni:

Nga'aa nti' nu'u cha' calo'o ngu' jii' na'ni nu tyaqui' cha' caca msta, nacui' Cristo jii' ycuí' Ndyosi.

Ná tso'o nti' nu'u ña'a nu'u jii' ngu' su ndaqui' ngu' na'ni lo mesa quii', cha' caca bi' msta;

masi xa' ña'a msta sta ngu' cha' cuityi quiy'a nu ntsu'u jii' ngu', nga'aa ndiya ti' nu'u cha' bi'.

Pana cua ta ti nu'u cuaña' 'na, cha' caja ñiy'a caa na' nde lo yuu chalyuu, nacui' Cristo.

⁷ Bi' cha' cua lijya na' ca nde juani, Ndyosi Sti na',

cha' cua'ni na' cua ña'a ca cña nu nti' nu'u cha' cua'ni na', ñiy'a nchcui' cha' nu nscua lo quityi cusu' cuentya jna'.

Jua'a ngua cha' nu nda Cristo nu ngua li'. ⁸ Lo quityi bi' ni, clyo nacui' Cristo cha' ná nti' ycuí' Ndyosi msta; la cui' jua'a nacui' Ni cha' ná ndiya ti' ycuí' Ndyosi cha' xcuí' ndya'a lo'o ngu' jii' msta, masi msta jua'a ti, masi na'ni lu'ú nu caca msta nu tyaqui' lo mesa quii' cha' cati' quiy'a nu ntsu'u jii' ngu' lo'o ycuí' Ndyosi. Jua'a nacui' Ni, pana cuentya jii' cha' cusu' jii' ngu' nga'a cha' cua'ni ngu' bi' jua'a. ⁹ Lo'o li' nacui' Ni: "Cua lijya na' ca nde, Ndyosi Sti na', cha' cua'ni na' cua ña'a ca cña nu nti' nu'u cha' cua'ni na'". Jua'a ngua cha' nguxtyanu ycuí' Ndyosi cha' cusu' bi', cha' nu nscua ñiy'a caca msta nu tsalo'o ngu' scaa quiya'; li' chaca cha' cucui' ngua'ni ycuí' Ndyosi, nu lo'o nda Ni jii' Cristo lijya nde chalyuu cuentya ji'na. ¹⁰ Ngua'ni Jesucristo lcaa cña nu ngua ti' ycuí' Ndyosi Sti yu cha' cua'ni yu, cha' nda yu jii' tyucui ña'a yu cha' ngujui'i ca'a ngu' jii' lo

crusi; sca ti quiya' tsiya' ti ngua ycuil' ca yu msta, la cui' msta nu ngua ti' ycuil' Ndyosi Sti yu ngua bi'. Bi' cha' cua ngua lubii cresiya ji'na cuentya jil'i ycuil' Ndyosi juani, cua ndye yabe' nu ntsu'u ji'na.

¹¹ Nu ngu' sti jo'ó jil'i ngu' judío ni, lcaa tsá ndu ngu' bi' ndu'ni ngu' cña cha' sta ngu' la cui' tya'a msta slo ycuil' Ndyosi, masi tyuu quiya' sca yija; ná ntsu'u su tye cha' sta ngu' msta bi', jua'a ni sca quiya' ná ngua cati qui'ya nu ntsu'u jil'i ñati lo'o msta bi'. ¹² Pana nu Jesucristo bi' ni, sca ti quiya' ngujuii yu lo crusi cha' cati qui'ya nu ntsu'u jil'i ñati, lo'o ña'a ti tya ndyu'u scua cña nu ngua'ni yu masi chalyuu juani. Li' ngutu'u Jesús ndyaa Ni, ndyaa tucua Ni nde la'a tsu' cui' su tlyu ca su ntucua ycuil' Ndyosi. ¹³ Ca bi' ntucua Ni juani, ntajatya Ni ña'a cuayá' nu tyijiloo lyiji ycuil' Ndyosi jil'i lcaa tya'a cusuu Ni. ¹⁴ Sca ti quiya' cua ndyaa Jesús lo crusi lacua, ngua'ni lubii yu jil'i cresiya jil'i ñati cuentya jil'i ycuil' Ndyosi; jua'a ngua tyucui ti' tyiquee ñati chaca quiya'. ¹⁵ Sca ti xqui'ya Xtyi'i ycuil' Ndyosi nchca cuayá' ti' na ni cña laca nu ngua'ni Cristo nu ngua li', bi' cha' ngua'ni Xtyi'i ycuil' Ni cha' nscua cha' lo quityi nu nchcui' ndi'ya:

¹⁶ Nde laca cha' cucui nu cua quiñi ti 'na lo'o ngu' chaca quiya', nacui nu Xu'na na:

Lo'o tyalaa tyempo bi', li' cua'ni na' cha' tyanu tso'o cha' ne' cresiya jil'i ñati 'na, lcaa cha' ñi'ya nu chcui' na' lo'o ngu' li';

tyucui tyiquee ngu' cua'ni ngu' cña 'na li'.

¹⁷ Chaca cha' nacui Ni li':

Li' nga'aa tyi'u ti' na' cha' cuxi nu cua ngua'ni ngu',

nga'aa culotu na' qui'ya nu ntsu'u jil'i ngu' lo'o na'.

Jua'a nchcui' ycuil' Ndyosi. ¹⁸ Bi' cha' juani, nga'aa ntsu'u cha' tsalo'o ngu'

jil'i msta cha' cati qui'ya nu ntsu'u jil'i ngu', cha' cua laca ngua'ni clyu ti' ycuil' Ndyosi ji'na jil'i qui'ya nu ntsu'u ji'na.

Cua'ni na cha' caca stu'ba cha' ji'na lo'o ycuil' Ndyosi

¹⁹ Cu'ma ngu' tya'a ngusñi na cha' jil'i Cristo, tyucui chacuayá' jil'i Ni cua ntsu'u ji'na juani, cha' caa na slo ycuil' Ndyosi nu lubii tsiya' ti cha' jil'i Ni. Jesús laca nu nda chacuayá' bi' ji'na, xqui'ya cha' ndyalú tañi ycuil' yu lo'o ngujuii yu lo crusi, cha' cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'na. ²⁰ Nu lo'o nda yu tyucui ña'a yu cha' ngujuii yu xqui'ya na, cua ngusaala yu chaca tyucui cucui cuentya ji'na li', cha' caja ñi'ya caa na cacua ti slo ycuil' Ndyosi; xqui'ya ycuil' Jesús, bi' cha' taca xñi na tyucui ni lijya ca slo ycuil' Ndyosi juani. ²¹ Cua ntsu'u cha' ji'na lo'o nu Jesús bi', nu sti jo'ó nu laca loo la, cha' ycuil' laca nu ndi'ya cña loo jil'i lcaa na cuentya jil'i ycuil' Ndyosi Sti yu. ²² Tyaa na ca slo ycuil' Ndyosi lacua; tyucui tyiquee na cua'ni na cha' caca stu'ba cha' ji'na lo'o ycuil' Ndyosi Sti na, cha' taca xñi tso'o na cha' jil'i Ni li'. Cua ngüi-tyi Ni lcaa cha' cuxi nu ngua'ni cha' ngua tyuju'u ti' na tya tsubi' la; cua ngua lubii cresiya ji'na juani, ñi'ya laca lo'o cua ndyaata na chcu lo'o hitya lubii ti. ²³ Cua'ni na cha' jly tso'o ti' na cha' nu cua ngusñi na tya clyo lacua, ná tya'achu' na jil'i cha' bi' tsiya' ti. Taca jly ti' na jil'i ycuil' Ndyosi, cha' chañi cha' cua'ni Ni lcaa cha' nu cua nacui Ni ji'na. ²⁴ Culacua tso'o ti' na, cha' caja ñi'ya xtyucua na jil'i xa' la ngu' tya'a ngusñi na cha' jil'i Jesús; xtyucua na jil'i ngu' bi', cha' xcui' cha' tso'o ti' cua'ni ngu' lo'o tya'a ngu', cha' jua'a caca tso'o tyiquee ngu' ña'a ngu' jil'i tya'a ngu'. ²⁵ Ntsu'u ngu' tya'a na nu nga'aa ndyaa slo ngu' tya'a ngusñi na cha' jil'i Jesús, nu nga'aa ndyu'u ti' lo'o tya'a na. Pana ná tso'o cua'ni na jua'a; tso'o la ña'a ti

ttaa na tyu'u ti'i na lo'o tya'a na, cha' tyanu tachaa la cha' ji'i ycu'i Ndyosi ne' cresiya ji'na, lcaa na lo'o tya'a ngusni na cha' ji'i Ni. Nti' na cha' cua tyaa ti nu Xu'na na chaca quiya', bi' cha' lu'ba ti tyu'u ti'i na juani lo'o ngu' tya'a na.

²⁶ Nga'aa ntsu'u xa' la msta nu ta na, nga'aa ntsu'u xa' la cha' nu cua'ni na, cha' cati quilya nu ntsu'u ji'na, si ña'a ti tya cua'ni na cha' cuxi li'; cua ngua cuayá' ti' na cha' chañi tsa cha' ji'i Jesús bi', lo'o jua'a nga'aa cui'ya ycu'i Ndyosi cha' clyu ti' ji'na si xtyanu na ji'i cha' bi'. ²⁷ Jua'a ti caca na li', cutsii tsa na ji'i ycu'i Ndyosi lo'o tyalaa hora nu cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati tya'a ngusu lo'o Ni. Lo'o li' cua'ni tye Ni ji'i lcaa ngu' bi', ttaa ngu' nde lo quii' tlyu nu ná nga'a cha' tye tyaqui. ²⁸ Nu ngua sa'ni ni, lo'o ntsu'u ñati nu ná ndaquiya' tsiya' ti ji'i cña nu ngulo ycu'i Ndyosi, ndyujuii ngu' ji'i ñati bi' li'. Ngua'ni cuayá' ngu' ji'i ñati bi' clyo cuentya ji'i jyo'o Moisés lo'o tucua sna tya'a xa' ñati nu ndacha' liñi ñi'ya ngua cha' bi'; li' ngusta ngu' yabe' hichu' ñati bi', ndyujuii ngu' ji'i li', cha' nga'aa ngujui ñi'ya jña ngu' cha' clyu ti' ji'i ycu'i Ndyosi cuentya ji'i nu cuxi bi' li'. Jua'a ngua tya sa'ni la. ²⁹ Lo'o juani ni, tlyu la cha' ti' tyacua ji'i tya'a ñati na nu chii tsa nti' ña'a ngu' ji'i Jesús, nu sca ti Sñi' ycu'i Ndyosi bi', ngu' nu lye tsa chcu' lo ji'i cña nu ngua'ni nu Jesús bi'; sca ti xqui'ya cha' ngujuii yu lo crusi, bi' cha' cua ndyaca lubii cresiya ji'na. Lo'o jua'a si chcu' suba' na ji'i Xtyi' ycu'i Ndyosi, li' lye la cha' nchcub' tyacua ji'na, cha' xcu' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o na xqui'ya Xtyi' ycu'i Ni. ³⁰ Cua jlo ti' na cha' ndi'ya nchcu' ycu'i Ndyosi tya sa'ni la: "Na' laca nu xcubi' ji'i ñati chalyuu", nacui Ni. "Ta na' cha' ti' ji'i ñati, nu lo'o ntsu'u cha' chcub' ngu'." Lo'o jua'a cua nchcu' Ni chaca cha' lo'o ngu' li': "Cua'ni cuayá' na' ji'i ñati 'na, cha' na' laca Xu'na ngu'", nacui Ni. ³¹ Tlyu tsa

cha' laca, si taya' ycu' Ndyosi nu lu'ú ca ji'na cha' xcub' Ni ji'na.

³² Tyi'u ti' ma lacua, ñi'ya nu ndyaca ji'i cu'ma nu ngua tya tsubi' la, cua ndyaala hique ma cha' ndyuna tso'o ma cha' ji'i ycu' Ndyosi, lo'o li' cua quiña'a tsa cha' nchcub' cua ndyaca ji'i ma nde chalyuu. Pana ndalo tsa tyiquee ma li'; ná ngua ji'i nu ngu' xña'a bi' tyijiloo ji'i ma, ³³ masi tyuu quiya' nchcu' tsa ngu' cha' ti' ji'i ma, masi ngua'ni lya' ti' ngu' ji'i ma su ndu ma laja ñati nu ngua li'. Lo'o jua'a cua ntaja'a ma tyanu ma slo ngu' tya'a ma laja lo'o ngua'ni ti' ti' ngu' ji'i ngu' bi', masi si' ji'i ycu' ca ma ndyu'ni lya' ti' ngu' tyempo bi'. ³⁴ Lo'o jua'a ndyaa na'a ma ji'i ngu' tya'a ma nu lo'o ntsu'u ngu' bi' ne' chcu'a, nguxtyucua ma ji'i ngu' bi' li'; masi nguaana xa' ñati lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ma, ndalo tsa tyiquee ma li'. Tso'o ntsu'u tyiquee ma, cha' cua jlo ti' ma cha' tso'o la tsiya' ti laca nu cha' ji'i Jesús nu cua ngusni ma bi'; jlo ti' ma cha' ná tye chca cha' bi', cha' nu cua ndyuna ma cuentya ji'i Jesús. ³⁵ Ná tya'achu' ma ji'i cha' ji'i Jesús lacua. Ña'a ti tya cua'ni tlyu tyiquee ma, cha' tso'o tsa cha' nu tyacua ji'i ma ca tiya' la cuentya ji'i ycu' Ndyosi, si ña'a ti xñi tso'o ma cha' bi'. ³⁶ Nga'a cha' talo tyiquee ma masi tyiquee', si tya nti' ma cua'ni ma lcaa ña'a cña nu nti' ycu' Ndyosi, si tya nti' ma ña'a ma cha' nu cua nacui Ni cha' caca nde loo la. ³⁷ Cua nscua lo quityi cusu' cha' ndi'ya nchcu' ycu' Ndyosi: Tya xi tya tyempo tya lyiji cha' tyalaa ycu' yu nu nga'a cha' tyaa chaca quiya'; nga'aa tiya' lye cha' caa yu bi', nacui Ni. ³⁸ Lo'o ñati nu caca lubii cresiya ji'i xqui'ya na' ni, nu lo'o xñi ngu' bi' cha' 'na, li' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi', nacui Ni.

Pana ná tso'o nti' na' ña'a na' jil'i ñati nu tya'achu' jil'i cha' 'na.

³⁹Nu na ni, ná taca tya'achu' na jil'i cha' jil'i Jesús; si tya'achu' na jil'i yu, chcuna' na tyucui ña'a na, ña'a lo'o cresiya ji'na li'. Pana laca na ñati nu tsa cu' ti xñi na cha' jil'i Ni, bi' cha' ndu'ni lyaá Ni ji'na jil'i nu cuxi.

Ñati nu tyucui tyiquee ngu' jlya ti' ngu' cha' jil'i ycuí' Ndyosi

11 Na jlya ti' na jil'i sca cha' lo'o ndu ti' na cha' caca cha' bi', nu lo'o jlo ti' na cha' caca cha' bi' ji'na, masi bilya ña'a na jil'i. ²Jlya ti' jyo'o cusu' ji'na nu ngua'ni tlyu jil'i ycuí' Ndyosi nu ngua sa'ni la, bi' cha' ñati tso'o ngua ngu', lo'o jua'a ntucúá Ni cha' jil'i ngu' bi'.

³Jlya ti' na jil'i ycuí' Ndyosi, bi' cha' cua ngua cuayá' ti' na cha' clyo nda ycuí' Ndyosi cha', lo'o li' ndya' chalyuu nu ña'a na juani; ná na'a na ñi'ya ngua cha' ndya' bi', tsa bi' ti cha' jlya ti' na cha' ngüiñá Ni lcaa cha' nu ña'a na lo yuu chalyuu juani.

⁴Jlya ti' jyo'o Abel jil'i ycuí' Ndyosi, bi' cha' tso'o la ngua'ni yu que jyo'o Caín tya'a yu, nu lo'o ngusta ngu' msta' slo ycuí' Ndyosi. Ntucúá Ni cha' nu nchcui' nu Abel bi', xqui'ya cha' jlya ti' yu; lubii tsa cresiya jil'i yu ngua ti' ycuí' Ndyosi, nu lo'o na'a Ni jil'i yu lo'o ngusta yu msta'. Lo'o jua'a juani tya nchca cuayá' ti' na cha' ngusñi jyo'o Abel cha' jil'i ycuí' Ndyosi, masi sa'ni tsa ngujuii yu.

⁵Jlya ti' jyo'o Enoc jil'i ycuí' Ndyosi, bi' cha' ná ngujuii yu. Jua'a ti ndyalo'o ycuí' Ndyosi jil'i yu ca slo ycuí' Ni; ná nquije yu jil'i ñati li', xqui'ya cha' cua yaa Ni yaqui'ya Ni jil'i yu. Pana nchcui' quityi cha' cua ndiya ti' Ni ñi'ya nu ngua'ni nu Enoc bi' laja lo'o nguti'i yu chalyuu. ⁶Ni sca na, ná taca cua'ni na cha' caca tyaala' ti' tyiquee ycuí' Ndyosi, si ná chañi cha' jlya ti' na jil'i Ni. Si nti' na cha' jyacua na jil'i Ni cha' chcui' na lo'o Ni, li' nga'a cha'

jlya ti' na cha' lu'ú ycuí' Ndyosi; nga'a cha' jlya ti' na cha' taca xtyucua Ni ji'na lo'o jña na sca cha' jil'i Ni.

⁷Jlya ti' jyo'o Noé jil'i ycuí' Ndyosi, bi' cha' ndyuna yu cha' nu nchcui' Ni lo'o yu, nu lo'o nacui' Ni ñi'ya ña'a cha' cuxi nu lijya caca nde loo la, masi ycuí' yu ná ngua tii yu ñi'ya caca cha' bi'. Ngusñi yu cha' jil'i ycuí' Ndyosi, li' ngüiñá yu sca yaca ni'i su tyi'i yu lo'o lcaa tya'a ndi'i yu; jua'a ngua cha' ngulaá ngu' jil'i tyo clyaa bi'. Jlo ti' na juani cha' cuxi tsa ngua chalyuu cusu' bi', cha' sca ti Noé jlya ti' yu cha' nu nchcui' Ni lo'o; ngua'ni ycuí' Ndyosi cha' ngua tso'o cresiya jil'i yu li'.

⁸Jlya ti' jyo'o Abraham jil'i ycuí' Ndyosi, bi' cha' ngusñi yu cha' jil'i Ni, nu lo'o nguane Ni jil'i yu cha' tsaá yu sca loyuu tyijyu' tsa, su nacui' Ni jil'i yu cha' cajua caca quich'i tyi yu. Ngutu'u yu loyuu su nguti'i yu tya clyo, ndyaa yu li', masi ná jlo ti' yu macala su tsaá yu. ⁹Xqui'ya cha' jlya ti' yu jil'i Ni, bi' cha' ndyanu yu ca loyuu su nacui' Ni jil'i yu cha' cajua caca quich'i tyi yu. Ca bi' nguti'i yu ñi'ya ndu'ni ñati nu ndya'a xtyi'i ti; chcu'a'ya late' ti ngüiñá yu cha' nguti'i yu, lo'o la cui' jua'a ngua'ni jyo'o Isaac sñi' yu lo'o jyo'o Jacob sñi' ste' yu nde loo la. Tyucuaa jyo'o cusu' bi' jlya ti' jil'i la cui' tya'a cha' nu cua nacui' Ni jil'i jyo'o Abraham sti ngu' bi'. ¹⁰Jlya ti' Abraham cha' nde loo la cua'ni cho'o ycuí' Ndyosi chaca se'i su tso'o la tyi'i yu, nu ná culiji tsiya' ti; cuiñá ycuí' Ndyosi ña'a tsaca quich'i bi'.

¹¹Lo'o ycuí' Sara clyo'o yu ni, jlya ti' ma' jil'i ycuí' Ndyosi, bi' cha' ngua tana ma', masi cusu' tsa ma', masi bilya caja sñi' ma' tsiya' ti. Ngujui sñi' ma' lacua, xqui'ya cha' jlya ti' ma' jil'i ycuí' Ndyosi, cha' chañi cua'ni Ni lcaa ña'a cha' nu cua nacui' Ni jil'i ma'. ¹²Lo'o jua'a ngua cha' quiña'a tsa ñati ndyatú jil'i sca ti nu cusu' Abraham nde loo la, masi cua tye ti cha'

ji'í yu cha' cusu' tsa yu; tsa ña'a cuii nu ntsu'u nde cua, tsa lo cua tya'a ñati ndyatu' ji'í nde loo la. Lo'o juani ná caca culacua na ji'í ngu' bi', ñi'ya laca cha' ná caca culacua na ni tsa lo tya'a satya yusi ndi'í to' tyujo'o.

¹³ Ña'a ti jlya ti' lcaa jyo'o bi' ji'í ycuí' Ndyosi lo'o ngujuii ngu', masi nga'aa na'a ngu' lo'o ndyu'u tucua lcaa cha' nu nacuí Ni cha' caca; pana tso'o tsa ngua tyiquee ngu' bi', cha' nu jlo ti' ngu' cha' cua ngulala ti caca cha' bi', ñi'ya si tsa lyiji ti na'a ngu' ji'í. Jlo ti' ngu' cha' tyijyu' ngutu'u ycuí' ca ngu' lijya ngu', lo'o ná ntsu'u tyi ngu' lo yuu bi'. ¹⁴ Jlya ti' ngu' cha' ntsu'u sca se'í tso'o la su tyalaa ngu' ca nde loo la, bi' cha' ngua ti' ngu' jua'a. ¹⁵ Nga'aa ndyi'u tsa ti' Abraham lo'o tya'a yu ji'í quichi' tyi ngu' ca loyuu tyijyu' su ngutu'u ngu'; cua nguxtyu'u ngu' ca bi' hora ti, si jua'a ngulacua ti' ngu'. ¹⁶ Pana si'í jua'a ngua ti' ngu', xqui'ya cha' jlya ti' ngu' cha' ta ycuí' Ndyosi sca se'í su tso'o la tsiya' ti su tyi'í ngu'; ngua ti' ngu' tyalaa ngu' la cui' ca su ntucua ycuí' Ni. Bi' cha' ná tyuju'u ti' Ni lo'o nacuí ngu' cha' ycuí' Ndyosi nu Xu'na ngu' laca Ni; na cua ngua'ni cho'o Ni sca se'í su tyi'í ngu' ca slo ycuí' Ni.

¹⁷⁻¹⁸ Jlya ti' jyo'o Abraham cha' nu cua nda ycuí' Ndyosi lo'o, bi' cha' ndyalo'o yu ji'í Isaac sñi' yu, cha' ycuí' nu piti caca msta' cha' xcua lo mesa quee ji'í ycuí' Ndyosi li'; jua'a ngua cha' ngua'ni cuayá' Ni ji'í yu. Na cua ngüiñi cha' ji'í ycuí' Ni lo'o nu Abraham bi' tya sa'ni la cha' cala sñi' clyo'o yu; tya li' cua nacuí Ni ji'í yu: "Xqui'ya Isaac catu' quiña'a tsa ñati jinu'u nde loo la". Pana ña'a ti ntaja'a Abraham ndyalo'o yu ji'í nu piti Isaac bi', nu sca ti sñi' yu lo'o clyo'o yu, cha' caca nu piti bi' msta'. ¹⁹ Taca ji'í ycuí' Ndyosi cua'ni cha' tyu'ú Isaac chaca quiya' si cua ngujuii, ngua ti' Abraham; bi' cha' ntaja'a yu ngua'ni yu jua'a lo'o sñi' yu. Pana nu lo'o cua nscua

Isaac lo mesa cha' cajaa, li' xa' ndya Ni ji'í nu piti bi' ji'í Abraham sti yu chaca quiya'; ná ngujuii nu piti bi'.

²⁰ Jlya ti' jyo'o Isaac cha' nu nda ycuí' Ndyosi lo'o, bi' cha' nchcui' nu cusu' bi' lo'o tyucuaa sñi' yu, nu Jacob lo'o Esaú bi', cha' tso'o tsa caca ji'í ñati nu catu' ji'í ngu' tyempo nde loo la. ²¹ Jlya ti' jyo'o Jacob cha' nu nda ycuí' Ndyosi lo'o, bi' cha' ngusta ya' nu cusu' bi' hique tyucuaa sñi' ste' yu nu ngua sñi' José bi', nu lo'o cua cajaa ti nu cusu' bi'; nchcuicha' nu cusu' ji'í nu ngu' cuañi' bi' li'. Lo'o li' ngua'ni tlyu yu ji'í ycuí' Ndyosi, laja lo'o ndu' yu nguatü yu yaca xca' ji'í yu lyuu. ²² Jlya ti' jyo'o José ji'í ycuí' Ndyosi, bi' cha' lo'o cua cajaa ti yu, li' nda yu sca cha' lo'o ngu' tya'a yu, cha' chañi cha' tyu'u lcaa tya'a ngu' Israel loyuu Egipto bi' ca tiya' la, tyaa ngu' laja ti li'. Lo'o jua'a nacuí nu cusu' macala tyatsi' jyo'o ycuí' yu chaca quiya' ca tiya' la, nu lo'o cua ngutu'u ngu' ndyaa ngu'.

²³ Jlya ti' sti xtya'a jyo'o Moisés ji'í ycuí' Ndyosi, bi' cha' lo'o ngula sñi' ngu', ngusu'ba cuatsi' ngu' ji'í yu ni'í sna co', cha' na'a ngu' cha' tso'o tsa ña'a cubi' cuañi' bi'. Nga'aa ndyutsii' ngu' bi' ji'í rey xña'a, masi ná ndaquiya' ngu' ji'í cña cuxi nu ngulo rey bi'. ²⁴ Lo'o ngua tlyu la nu Moisés bi' li', ná ndiya ti' yu cha' ñacu' ngu' ji'í cha' laca yu sñi' nu cuna'a sñi' rey nu laca loo ji'í ngu' Egipto, xqui'ya cha' jlya ti' yu ji'í ycuí' Ndyosi nu Xu'na ngu' Israel; ²⁵ tso'o la cha' stu'ba ti caja cha' ti'í ji'í yu lo'o lcaa tya'a ñati ji'í ycuí' Ndyosi, ngua ti' yu. Ná ngua ti' yu tya'a yu xcui' cha' paseya ti, ni ná ngua ti' yu cua'ni yu xi cha' cuxi cha' sca hora ti ca chaa ti' ycuí' ti yu; ²⁶ tso'o la stu'ba ti tyi'í yu lo'o ngu' tya'a yu, masi chii' nti' xa' ñati ña'a ji'í yu, ngua ti' yu. Ñi'ya nchcubel' ycuí' Cristo nde loo la, jua'a nchcubel' Moisés nu ngua li'; pana ná ndube ti' yu cha' culiya' ngu', nguxtyanu yu lcaa cha'

tso'o nu ntsu'u ji'í ngu' Egipto, cha' jlya ti' yu cha' tso'o la caca ji'í ñati' ji'í yu nde loo la xqui'ya ycuí' Ndyosi. ²⁷ Jlya ti' jy-o'o Moisés bi' ji'í ycuí' Ndyosi, bi' cha' ngutu'u yu loyuu Egipto bi'; ná ndyutsii yu masi ngunasí' tsa rey xña'a bi' li', ni ná nguta'achu' Moisés tsiya' ti. Ndyalo'o yu ji'í ngu' Israel tyucuii' tiijyu', ñi'ya si ndyaa lca'a yu ji'í ycuí' Ndyosi, masi ná nchca ña'a na ji'í ycuí' Ni.

²⁸ Xqui'ya cha' jlya ti' Moisés cha' nu nda ycuí' Ndyosi lo'o, bi' cha' nacui' yu cha' clyo cua'ni ngu' ta'a pascua la cui' talya lo'o cua tyeje tacui ti sca xca tyaala su ndi'í ngu'; cuentya ji'í ycuí' Ndyosi caa xca tyaala bi', cha' xcube' ji'í ngu' Egipto. Li' ngulo Moisés cña cha' ta'a ngu' tañi na'ni chu' yaca nu ndu to' tyuu ni'í ji'í lcaa ngu', cha' nu lo'o ña'a xca tyaala bi' tañi, ná cujuui ji'í sñi' ngu' Israel li'; pana cua ndyujuii xca bi' ji'í sñi' nu ngula clyo ji'í lcaa ngu' ca tyi. ²⁹ Xqui'ya cha' jlya ti' Moisés ji'í ycuí' Ndyosi, bi' cha' ndyaala sca tyucuii' btyi ti cla'be laja Tyujo'o Nga'a, cha' tyu'u ngu' chaca tsu'. Pana nu lo'o ngua ti' ngu' Egipto tyu'u lca'a ji'í ngu' Israel, nga'aa ngua ji'í ngu' li', cha' ndyanu ngu' ne' hitya bi'; ndye ngu' Egipto, ngujuii ngu' bi' li'.

³⁰ Jlya ti' ngu' Israel cha' ji'í ycuí' Ndyosi, bi' cha' nguta'a ngu' nguxty-i'í ngu' tyi'í ca chu' lo'o quee nu ndu to' quichi' Jericó. Cati tsa nguta'a ngu' tsa cu' ti, lo'o li' ndye lo'o bi' nguti. ³¹ Pana jyo'o Rahab, sca nu cuna'a calle nu nguti'í ca quichi' bi', jlya ti' cho' ji'í ycuí' Ndyosi; bi' cha' nchcui' tso'o cho' lo'o nu tucua tya'a ngu' Israel nu cuaana ti ndyaa, ndyaa na'a ngu' lo quichi' bi' clyo. Nda cho' su tyi'í ngu', bi' cha' ná ngujuii cho' lo'o ngujuii xa' la ñati' tya'a quichi' tyi cho' nu ná ndaquiya' ji'í ycuí' Ndyosi tsiya' ti.

³² Tya ntsu'u quiña'a tsa cha' nu taca chcui' na' lo'o ma' cuentya ji'í cha' tlyu

nu ngua'ni jyo'o cusu' ji'na, ngu' nu chañi cha' jlya ti' ji'í ycuí' Ndyosi: taca chcui' na' ji'í Gedeón, lo'o ji'í Barac, lo'o ji'í Sansón, lo'o ji'í Jefté, lo'o ji'í David, lo'o ji'í Samuel, lo'o ji'í ca ta'a jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'í ycuí' Ndyosi tya sa'ni la. ³³ Jlya ti' lcaa ngu' bi' ji'í ycuí' Ndyosi, bi' cha' ngusuu tya'a ngu' lo'o ñati' cuxi nde xa' chalyuu, ntijiloo ngu' ji'í lcaa ñati' nu nguti'í ca bi' li'; tso'o tsa cña ngua'ni ngu' bi', bi' cha' ngua'ni Ni cua ña'a ca cha' nu nacui' Ni cha' cua'ni Ni cuentya ji'í ngu' bi'. Ngua ji'í ngu' bi' cua'a ji'í cuichi tyaala cha' ná ndyacu ji'í ngu'; ³⁴ jua'a cua ndalo ngu' bi', masi ngusu'ba ngu' xña'a ji'í ngu' lo quii' tonu cha' tyaqui' ngu'; ná sca ngua ji'í ngu' bi', masi ngulo ñati' chcu'a cha' cujuui ji'í ngu'. Ná ndalo ngu' bi' tsiya' ti tya clyo, cha' xti ti juersa ntsu'u ji'í ngu'; pana ca tiya' la, li' nguula tsa ti' ngu' bi', cha' tlyu tsa juersa ngujui ji'í ngu', nu lo'o nxuu tya'a ngu' lo'o ñati' xa' chalyuu nu tsa tlyu ti ñaa cha' tyijiloo ji'í ngu'. ³⁵ Lo'o jua'a nu ngu' cuna'a ni, xa' ndyalaa nu qui'yu ji'í ngu' ña'a lu'ú ti ngu', xqui'ya cha' jlya ti' ngu' cha' caca ji'í ycuí' Ndyosi cua'ni lya'a Ni ji'í ngu', masi cua ngujuii ngu' tsaca quiya'.

Ti'í tsa ngujui'í ngu' cuxi ji'í xa' la tya'a ngu' bi'. Si cua nguta'achu' ngu' bi' ji'í ycuí' Ndyosi, cua ngulaá ngu' ji'í ngu' cuxi bi' li', cha' nga'aa ngujui'í ngu' cuxi ji'í ngu' bi'; pana ná ntaja'a ngu' bi' tya'achu' ngu' ji'í Ni, cha' tyu'u laja ti ngu' jua'a. Ndu ti' ngu' bi' ni jacua' caa Ni caqui'ya Ni ji'í ngu', cha' ta chaca chalyuu tso'o la ji'í ngu'. ³⁶ Xa' la tya'a ngu' bi' ni, ti'í tsa nchcui' ngu' ji'í ngu' bi' laja lo'o ngujui'í ngu' cuxi ji'í ngu' bi', masi ngusca' ngu' cuxi ji'í ngu' bi' lo'o carena, masi ngusu'ba ngu' ji'í ngu' bi' ne' chcu'a. ³⁷ Ntsu'u ngu' bi' nu ngujuii li', cha' ti'í tsa ngujui'í quee hichu' ngu' lo'o ngu' ngu' quee ji'í ngu' bi', hasta ngusa'be ngu' ji'í xa' la ngu' bi'

lo'o chcuá; jua'a xa' la ngu' bi' ngujuui xqui'ya maxtyi ji'i ngu' cuxi. Lo'o jua'a ntsu'u ngu' bi' nu ná ngujui late' ji'i, bi' cha' lacu' ngu' quiji xlya' ti li', masi quiji chivo; ntsu'u ngu' ti'i, ntsu'u ngu' quicha, cha' lya' tsa ti' ngu' cuxi ji'i ngu' bi', cha' ti'f' ti' ngu' cuxi ña'a ngu' ji'i ngu' bi'. ³⁸ Cuxi tsa chalyuu re lo'o ngua jua'a. Ná jlo ti' ñati chalyuu cha' tso'o la nu ngu' bi' que ycu'i ngu', masi xcui' nguta'a yu'u ti' ngu' bi', masi ndyu'u c-atsi' ngu' ca ne' quixi', ca nde sii' ca'ya, xqui'ya cha' lya' tsa ti' ñati chalyuu ji'i ngu'; nguti'i ngu' bi' tyuquee, lo'o jua'a hasta ngulu ngu' tyuu su nguti'i ngu'. ³⁹ Lo'o nu juani tya ndy'i'u ti' na ji'i ngu' bi', ñati nu jua'a jlya tsa ti' ji'i ycu'i Ndyosi nu ngua sa'ni; pana ná na'a ngu' bi' lcaa cha' nu cua nacui Ni cha' caca nde loo la, ⁴⁰ xqui'ya cha' tso'o la cha' nu ngua'ya hique ycu'i Ni ñi'ya cua'ni Ni lo'o lcaa tya'a na juani, cha' lo'o cuentya ji'na ngulacua ti' Ni. Ngua ti' Ni cha' caca na ñati nu tyucui tyiquee na stu'ba ti lo'o ngu' bi', lcaa na lo'o jyo'o cusu' bi' caca na ñi'ya nu ngua ti' Ni cha' caca na li'.

Culacua ti' na ñi'ya nu ngua'ni Jesús cha' ntijiloo yu ji'i tya'a cusu yu

12 Lo'o juani, ¿ñi'ya cua'ni na lacua? Ndi'ya cua'ni na nde chalyuu: Ñi'ya si tya ndi'i jyo'o cusu' bi' tsa tlyu ti lo'o na, jua'a cua'ni na, cha' jua'a tyi'u tso'o ti' na lcaa ña'a cha' tlyu nu ngua'ni ngu' bi' tya sa'ni la, xqui'ya cha' jlya ti' ngu' ji'i ycu'i Ndyosi. Ndu'ni cha' xtyanu na lcaa cha' nu ndaca'a ji'na cha' ná xñi tso'o na cha' ji'i Jesús; xtyanu na lcaa cha' cuxi nu tiji' tsa ti' na ji'i, culochu' na cha' bi'. Lo'o li' nguula ti' tyiquee na cua'ni na cha' tso'o nde chalyuu, tsa lo cua tyempo nu tya ta ti Ni ji'na. ² Xcu'i culacua ti' na ñi'ya ngua'ni Jesús; lcaa cha' nu jlya ti' na ni, Jesús laca suu

lcaa cha' bi'; si jua'a, taca jlya ti' na ji'i Ni ña'a cuayá' nu tye chalyuu. Nu ycu'i Jesús ni, ná nguta'achu' yu ji'i cña nu nga'a cha' cua'ni yu, masi cua jlo ti' yu cha' cua cajaa ti yu lo crusi. Pana tiya' la li', nu lo'o cua ntijiloo yu ji'i nu cuxi, tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu li'; bi' cha' ná ngua tyuju'u ti' yu tsiya' ti, masi ngxucube' ngu' ji'i yu lo crusi. Lo'o juani na ndyaa tucua Jesús nde la'a tsu' cui su tlyu ca su ntucua ycu'i Ndyosi Sti na.

³ Culacua tso'o ti' ma ji'i lcaa cha' cuxi nu ngua ji'i Jesús tyempo bi'. Ndalo tsa tyiquee yu ji'i cha' cuxi bi' li', masi liye' tsa ti' ngu' cuxi ña'a ngu' ji'i yu. Bi' cha' lo'o cu'ma ni, ná ntsu'u cha' ca ñu'u ti' ma xqui'ya Jesús, ná ntsu'u cha' ca taja ti' ma ji'i Ni. ⁴ Masi lye tsa nxuu tya'a ma lo'o lcaa cha' cuxi, ni tsaca ma bilya cujuui ngu' ji'i ma xqui'ya Jesús. ⁵ Ná nga'a cha' cjlyaa ti' ma cha' bi', cha' tso'o tsa nchcui' ycu'i Ndyosi lo'o ma ñi'ya si laca ma sñi' ycu'i Ni. Ndi'ya nacui Ni:

Sñi', nacui ycu'i Ndyosi, taquiya' tso'o ma 'na, masi xcube' na' ji'i ma;

ná ca taja ti' ma 'na, masi cua'a na' ji'i ma cha' ná cua'ni ma sca cha' cuxi.

⁶ Cha' na' laca nu Xu'na ma, cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i cu'ma, bi' cha' xcube' na' xi ji'i ma, nacui ycu'i Ndyosi.

Ntsu'u quiya' nda na' xi cha' ti'f' ji'i ñati 'na, cha' sñi' na' laca ngu'.

Jua'a nchcui' ycu'i Ndyosi lo'o na, ⁷ bi' cha' talo ma tyiquee' lo'o chcube' ma chacuayá' ji'i ycu'i Ndyosi Sti ma lacua. Cua nchcube' ma xi juani, bi' cha' caca cuayá' ti' ma cha' laca ma sñi' ycu'i Ni, si jua'a ndu'ni ycu'i Ni lo'o ma. Lcaa ñati nu ntsu'u sñi', ntsu'u quiya' ndyu'ni tyaala ji'i sñi'; lo'o ná ndaquiya' nu sube bi' ji'i cha' nu nchcui' sti ngu', nchcube' sti ji'i sñi' li'. La cui' jua'a ndu'ni Ni lo'o na. ⁸ Nga'a cha' xcube' Ni ji'i ma ñi'ya nchcube' Ni ji'i cua ña'a ca sñi' Ni, cha'

taca ca cuayá' ti' mā cha' chañi cha' cua laca mā sñi' ycuí' Ndyosi li'; ná laca mā sñi' nu ngujui ji'í ñati' nde calle ti. ⁹Nde chalyuu nchcubé' sti na ji'na, bi' cha' ndaquiya' na ji'í cha' nu nchcui' ngu' cusu' ji'na lo'o na. ¿Ha ná tso'o si ta na chacuayá' cha' xcubé' ycuí' Ndyosi Sti na ji'na, cha' tso'o la tyi'í tyiquee na nde loo la lacua? ¹⁰Cua laca ti tyempo nu nchcubé' sti na ji'na nde chalyuu, tsa ña'a nu tso'o cuentya ji'na ndu'ni ngu', cha' ca tsa'a na nti' ngu'; la cui' ti cha' nti' ycuí' Ndyosi cha' caca tso'o ji'na, bi' cha' nchcubé' Ni ji'na jua'a. Nu lo'o cati qui'ya nu ntsu'u ji'na, li' taca ca stu'ba cha' ji'na lo'o ycuí' Ndyosi Sti na, nu ná ntsu'u cha' cuxi ji'í Ni tsiya' ti. ¹¹Ca xñi'í ti' na hora bi' lo'o nchcubé' na, si'í na chaa ti' na li'; pana tiya' la li' taca cua'ni la na cha' tso'o, cha' ti' ti taca tyi'í tyiquee na nde chalyuu li', xqui'ya cha' cua ngusñi tso'o la na cha' ji'í ycuí' Ndyosi nu lo'o cua nchcubé' na.

Tlyu tsa cha' laca si tya'achu' na ji'í ycuí' Ndyosi

¹²Xa' ta mā juersa ji'í tyucui ña'a mā lacua, masi ngua cña' tsa mā; xa' cua'ni cha' nguula ti' tyiquee mā, masi ngua taja ti' mā tsubi'. ¹³Clyana la mā tyucuii liñi su tsa mā, cha' ná quiñu'u la tyucuii ji'í xa' la ñati' tya'a mā nu siya' la tyiquee ngu'; cua'ni mā cha' tyatí la ti' tyiquee ñati' bi', cha' si'í na caca ñu'u la ti' ngu'.

¹⁴Cua'ni cña ti' mā cha' tso'o ti tyi'í mā lo'o leaa ñati, cua'ni mā cha' caca lubii cresiya ji'í mā; ni tsaca na, ná caca ña'a na ji'í ycuí' Ndyosi si tya lyiji caca lubii cresiya ji'na. ¹⁵Cui'ya mā cuentya cha' ni tsaca ngu' tya'a mā ná xtyanu jua'a ti leaa cha' tso'o nu ndu'ni ycuí' Ndyosi lo'o na. Lo'o jua'a cui'ya mā cuentya cha' ná cua'ni ñu'u mā ji'í tyiquee xa' la ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'í Jesús. Ñi'ya laca sca quixi' tyaala nu

cua'ni ñu'u ji'í ñati lo'o co'o ngu' hitya bi', jua'a caca na ji'í tya'a na lo'o ntsu'u sca cha' cuxi ji'na. ¹⁶Cui'ya mā cuentya cha' ni tsaca mā ná caca mā ñi'ya ngua jyo'o Esaú; ngua'ni lya' ti' yu bi' ji'í ñati ji'í yu, lo'o jua'a ná ndube ti' yu ji'í ycuí' Ndyosi. Sñi' clyo ngua yu, pana ndye ndyujui' yu leaa chacuayá' nu caja ji'í yu nqui'cha', xqui'ya cha' ngua ti' yu cacu yu masi sca ti ca'ña scuaa; nguñilo'o tya'a ngula yu ji'í yu li'. ¹⁷Cua jlo ti' mā ñi'ya ngua ca tiya' la: nu lo'o ngua ti' yu cha' culacua sti yu ji'í yu, li' nga'aa ndaquiya' sti yu ji'í cha' nu nda yu lo'o; nga'aa ngujui ñi'ya nu tya'achu' yu ji'í cha' nu cua ngua'ni yu, masi ngusi'ya tsa yu lo'o ngüijña yu cha' bi' ji'í sti yu.

¹⁸Lo'o ndyuna mā cha' ji'í ycuí' Ndyosi juani, ná ndyaca ji'í mā ñi'ya nu ngua ji'í ngu' Israel nu ngua sa'ni la, nu lo'o ngutu' ngu' bi' quiya' ca'ya Sinaí. Ná nchca tii mā juani, ñi'ya nu ngua ti' ngu' bi' lo'o lye tsa ndyaqui sii' ca'ya Sinaí bi' nu ngua li'; talya tsa ña'a ngua li', ná ngua ña'a ngu' tsiya' ti, jua'a lye tsa ngua cui'í. ¹⁹La cui' jua'a ná ndyuna mā lo'o cui'í tsa nguañi ngula'á cui'chcua ji'í ycuí' Ndyosi li', nguañi nchcui' Ni lo'o ñati' bi' li'. Nu lo'o ndyuna ngu' nchcui' ycuí' Ndyosi lo'o ngu', li' lye tsa ngüijña ngu' ji'í Ni, cha' nga'aa chcuí' ycuí' Ni lo'o ngu' bi' tsiya' ti. ²⁰Ndyutsji tsa ngu' li', cha' nga'aa ndalo jyaca ngu' cuna ngu' cha' nu nda jyo'o Moisés lo'o ngu' cuentya ji'í ycuí' Ndyosi; ndi'ya nacui Ni: “Ná caa mā nde sii' ca'ya re tsiya' ti; masi caa sca na'ni ji'í mā nde sii' ca'ya re, nga'a cha' cujuii clya mā ji'í lo'o quee”. ²¹Lye tsa ña'a ngua cha' bi', hasta ycuí' Moisés nacui ndi'ya: “Lye tsa nchcua na' cha' ndyutsji na”.

²²Pana nga'aa si'í jua'a ndyaca ji'í mā juani, cha' chaca chalyuu tsa mā juani; la cui' ca su ntucua tyi ycuí' Ndyosi ca nde cua, ndacua tsa mā juani. Ca bi' ndi'í ycuí' Ndyosi lo'o tyuu tsa mil

tya'a xcā jil' Ni. Tso'o tsa ña'ā ca bi'; ñi'yā si cua nscua chaca ca'ya Sión nde cua, ñi'yā si ca bi' ntucua chaca quichi Jerusalén nu tso'o la ña'ā, jua'ā laca bi'.²³ Lo'o jua'ā ntsu'u cha' tsāa mā slo lcaa tya'a sñi' ycu' Ndyosi nu cua ndyalo'o Ni jil' ndejua tya sa'ni la, cha' cua nscua xtañi jyo'o bi' lo quityi jil' ycu' Ndyosi nde cua. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' bi' ca su ndyu'u ti'i ngu'. Na cua tsāa ti mā la cui' slo ycu' Ndyosi nu ndu'ni cuayá' jil' lcaa ñati, ca su ndi'l lcaa ñati jyo'o nu lubii cresiya jil' xqui'ya Jesús, cha' cua ndyaca cucui tyucui ña'ā ngu'.²⁴ Lo'o jua'ā ca bi' ndi'l Jesús, nu ngüñi chaca cha' nu tso'o la jil' ycu' Ni lo'o na; tso'o tsa ngua cha' ndyalú tañi ycu' Jesús, cha' xqui'ya nu Jesús bi' ni, bi' cha' cua nguti cha' cuxi nu ntsu'u ji'na. Pana nu lo'o ndyalú tañi jyo'o Abel nu ngua sa'ni, li' ntsu'u cha' cajaa chaca yu nu cua ndyujui jil' tya'a; xcui' cha' cuxi ndyu'u jil' cha' bi' li'.

²⁵ Cui'ya mā cuentya lacua, cha' cua'ā jyacā mā jil' lcaa cha' nu cua nda Cristo lo'o mā. Nguxcube' tsa ycu' Ndyosi jil' jyo'o cusu' ji'na, nu lo'o ná ntaja'ā ngu' cua'ā jyacā ngu' jil' cha' nu nchcui' jyo'o Moisés lo'o ngu' nde chalyuu chacuayá' jil' ycu' Ndyosi; ná ngua xna ngu' bi' jil' ycu' Ndyosi. La cui' jua'ā tlyu la cha' caca ji'na juani, si ná taquiya' na jil' Cristo nu ngutu'ca slo ycu' Ndyosi yaā nde lo yuu chalyuu, lo'o jua'ā cua xa' ndyaa tucua Ni ca slo ycu' Ndyosi chaca quiya' juani.²⁶ Laja lo'o nchcui' ycu' Ndyosi lo'o ñati sa'ni, la cui' hora bi' ngulacui chalyuu; pana juani cua nchcui' Ni chaca quiya' ndi'ya: "Chaca tya quiya' cua'ni na' cha' quiña lcaa lo yuu chalyuu, la cui' hora nu quiña lcaa chalyuu nu ntsu'u nde cuā", nacui' Ni.²⁷ Lo'o nacui' Ni: "chaca tya quiya'", jua'ā ca cuayá' ti' na cha' ntsu'u cha' xquiña Ni tyucui ña'ā lcaa chalyuu nu cua ngüñá Ni, culotsu' Ni jil' cha' bi' li'. Tsa ña'ā ti

na nu ntsu'u jil' ycu' Ndyosi, bi' ti na nu tyanu li', xqui'ya cha' ná nchca clyiji na bi' tsiya' ti.²⁸ Lo'o jua'ā ná taca cha'ā chalyuu cucui nu ngujui ji'na xqui'ya Cristo, ná clyiji tsiya' ti bi'; bi' cha' tso'o tyu'u tyiquee na ña'ā na jil' ycu' Ndyosi lacua. Cua'ni chi na loo ycu' Ndyosi, cha' jua'ā nti' Ni cha' cua'ni na; tyi'u ti' na cha' lcaa tsā cua'ni tlyu na jil' ycu' Ni, cha' cube tsa ti' na jil' Ni.²⁹ La cui' Ndyosi nu ndu'ni tlyu na jil' Ni, chañi cha' taca jil' Ni cuityi Ni ji'na tsi tsiya' ca lo'o sca quii' tlyu, si jua'ā nti' Ni.

Cña nu ndiya ti' ycu' Ndyosi cha' cua'ni na nde chalyuu

13 Ña'ā ti tyu'u tso'o tyiquee mā ña'ā mā jil' ngu' tya'a ngusñi mā cha' jil' Cristo, cua'ni mā cha' tso'o lo'o ngu' bi'.² Tyi'u ti' mā cha' chcui' tso'o mā lo'o cua ña'ā ca ngu' xta, ngu' xa' quichi, si tyalaa ngu' tonil' jil' mā; ta mā su tyil' ngu' bi', cha' jua'ā ngua'ni xi jyo'o cusu' jil' mā nu ngua sa'ni la, lo'o tiya' la li' nquijeloo jil' ngu' cha' xcā jil' ycu' Ndyosi nu ntsu'u nde cuā laca ñati nu ngulaa tonil' jil' ngu' bi'.

³ Culacua ti' mā ñi'yā caca xtyucua mā jil' ngu' tya'a ngusñi na cha' jil' ycu' Ndyosi, nu lo'o cua ngusu'ba ngu' jil' tya'a na bi' ne' chcuā. Lo'o jua'ā xtyucua mā jil' ngu' tya'a na nu quicha ti, xqui'ya cha' lya' ti' ngu' jil' ngu' bi'. Tyi'u ti' mā cha' xtyucua mā jil' ngu' bi', ñi'yā si ycu' ca mā nchcube' mā lo'o ngu'.

⁴ Lcaa mā lo'o tya'a mā nga'ā cha' cua'ni tyaca'a mā jil' clyo'o mā; ná cua'ni cuxi mā lo'o clyo'o mā, ñi'yā nti' si tyu'u cha' jil' mā lo'o xa' ñati laja ti. Xcube' ycu' Ndyosi jil' cua ña'ā ca ñati nu cua'ni cha' suba' jua'ā, jua'ā xcube' Ni jil' ñati nu tyat' yu'u lo'o clyo'o xa' ñati.

⁵ Ná tyu'u tyiquee mā xcui' cha' jil' cñi, pana tso'o si tyaala' jil' mā lo'o tsa

ñā'a nu ndyiji ti xi jī'i mā. Na cua nchcui' Ni lo'o na ndi'ya: “Ná culati'i na' jī'i mā”, nacui' Ni, “ná xtyanu na' jī'i mā jua'a ti”.⁶ Bi' cha' ndi'ya culacua ti' na cha' ngu-ula ti' tyiquee na:

Ycui' nu Xu'na na laca nu nxyucua 'na. Ná ntsu'u cha' cutsij na' lacua, cha' ná caca cua'ni cuxi ñati lo'o na'.

⁷ Tyi'u ti' mā jī'i ngu' jyo'o tya'a mā nu ngua loo jī'i mā chacuayá' jī'i Jesucristo; ngu' bi' laca nu cua nchcui' cha' jī'i ycui' Ndyosi lo'o mā tya clyo, bi' cha' culacua tso'o ti' mā jī'i cña tso'o nu ngua'ni ngu' bi' nde chalyuu. Cua'ni mā ñi'ya nu ngua'ni ngu' bi' lo'o ngusñi ngu' cha' jī'i ycui' Ndyosi.

⁸ Ná ncha'a Jesucristo: ñi'ya ngua Ni tyempo sa'ni, la cui' jua'a laca Ni juani, lo'o la cui' jua'a caca Ni tyempo nde loo la. ⁹ Ná ta mā chacuayá' culu'u ñati xi xa' la cha' jī'i mā, sca cha' nu ná stu'ba nchcui' lo'o cha' bi', cha' ná xtyanu mā jua'a jī'i tyucui' liñi. Tso'o la si tyanu tso'o lcaa cha' jī'i ycui' Ndyosi ne' cresiya jī'na, si cube ti' na jī'i lcaa cha' tso'o nu ndu'ni Ni lo'o na lcaa hora; pana ná taca tyanu tso'o cha' jī'i ycui' Ndyosi ne' cresiya jī'na lo'o taquiya' na jī'i cua ñā'a ca cña nu tatsaa ngu' jī'na, ñi'ya nti' si nacui' ngu' cha' ná tso'o cacu na sca lo na nu ndacu ngu'. Masi cua ndaquiya' tsa na jī'i cña bi' tya tsubi' la, si'i na tso'o la ngua ti' na lo'o ngua'ni na jua'a.

¹⁰ Xa' ñā'a cña ngua'ni Cristo lo'o ndyaa yu lo crusi, cha' ngua yu msta cha' cati qui'ya nu ntsu'u jī'na lo'o ycui' Ndyosi. Pana lcaa ñati nu tya ndyi'u tsa ti' jī'i msta nu nsta sti jo'ó cuentya jī'i ngu', ná caca tyi'i tso'o tyiquee ngu' bi' lo'o Cristo. ¹¹ Masi xu'na sti jo'ó nu cuentya jī'i ngu' judío ni, xcui' lo'o tañi na'ni ti ñalo'o sti jo'ó bi' nde cuarto su tacati tsa ne' laa bi', cha' cati qui'ya nu ntsu'u jī'i ngu' lo'o bi'. Nu lo'o ndye ngua cña bi', li' ndyalo'o ngu' jī'i ñā'a tsaca cuaña' na'ni nu laca msta bi' ca

to' quichi; ca bi' ndaqui ngu' cuaña' bi'.¹² La cui' ti ca to' quichi nchcube' Jesús, cha' caja ñi'ya nu cati cha' cuxi nu ntsu'u jī'i ñati, nu lo'o ndyalú tañi ycui' ca yu lo'o ngujuii yu lo crusi ca bi'.¹³ Lo'o jua'a na, tso'o si ná cutsij na, masi tsalo'o ngu' jī'na cha' xcube' ngu' jī'na cuentya jī'i Jesús; stu'ba ti caca jī'na nde chalyuu, ñi'ya nu ngua jī'i Jesús lo'o lya' tsa ti' ngu' jī'i yu. ¹⁴ Nde lo yuu chalyuu ná ntsu'u se'i tso'o su tyanu na; xcui' na ndu ti' na cha' tyalaa na chaca se'i su tso'o la tsiya' ti, su tsa na lo'o cua ndye chalyuu re. ¹⁵ Bi' cha' lcaa tsa cua'ni chi na loo ycui' Ndyosi xqui'ya Jesús, cha' ñi'ya laca si ta na msta jī'i Ni, jua'a laca nu lo'o tyucui tyiquee na cua'ni tlyu na jī'i Ni. Lo'o jua'a tso'o tsa si lcaa tsa chcui' na cha' tlyu tsa cha' nu ntsu'u jī'i ycui' Ni. ¹⁶ La cui' jua'a ná ca taja ti' mā cua'ni mā lcaa cha' tso'o, jua'a xtyucua mā jī'i tya'a ñati mā; bi' laca cña nu ndiya ti' Ni cha' cua'ni na cuentya jī'i ycui' Ni.

¹⁷ Taquiya' mā jī'i ñati nu laca cña cuentya jī'i ñā'a taju ngu' tya'a mā; cua'ni mā lcaa cña nu ndijña ngu' bi' jī'i mā cha' cua'ni mā. Tlyu tsa cña nu ntsu'u jī'i ngu' bi', cha' xcui' ndube ti' ngu' ñi'ya nu ndyu'ni sa scaa mā; nga'a cha' xacui' ngu' cha' jī'i ycui' Ndyosi si chañi cha' ñā'a ti tya tso'o ndyu'ni mā, xqui'ya cha' ngusñi mā cha' jī'i Ni. Pana tso'o la nti' ngu' bi', si ñā'a ti tso'o ntsu'u tyiquee mā cua'ni mā ñi'ya nu nacui' ngu' jī'i mā cha' cua'ni mā. Si ná cua'ni mā jua'a, caca xñi'i ti' ngu' bi' li', cha' nga'aa caca xtyucua ngu' jī'i mā li'.

¹⁸ Ñā'a ti chcui' mā lo'o ycui' Ndyosi cuentya jī'i cuare. Tyucui tyiquee ya jlo ti' ya cha' ni sca cha' cuxi ná ntsu'u jī'i ya nu caca tyuju'u ti' ya jī'i. Lcaa tyempo nti' ya cua'ni ya cua ñā'a ca cha' nu tso'o la cuentya jī'i ycui' Ndyosi. ¹⁹ Bi' cha' xa' ndijña tsa na' jī'i mā, cha' lu'ba ti chcui' mā lo'o ycui' Ndyosi cuentya jna'. Ná ty-

iquee' cua'ni Ni cha' xtyuu na' caa na' yala la ca su ndi'i ma.

Ngusalya' yu lo'o ngu'

²⁰ Ycui' Ndyosi laca nu ngua'ni cña cha' ndyu'ú Jesucristo nu Xu'na na chaca quiya' lo'o ngujuii. Lo'o juani laca Jesús loo, cha' ña'asii Ni ji'na nu laca na ñati ji'i Ni, xqui'ya cha' ngujuii Ni cuentya ji'na. Nu lo'o ngujuii Jesús, li' ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o lcaa ñati ji'i Ni, sca cha' cucui nu ná nga'a cha' tye tsiya' ti.

²¹ Ycui' Ndyosi ndu'ni cha' ti ti tyi'i ty-iquee na, lo'o juani nti' na' cha' xtyucua Ni ji'i ma lo'o cua ña'a ca cha' nu lyiji ji'i ma, cha' taca cua'ni ma lcaa cña, ñi'ya nu nti' Ni cha' cua'ni ma; nti' na' cha' cuentya ji'i ma cua'ni Ni na laca nu tso'o la nti' Ni, chacuayá! ji'i Jesucristo. Lo'o jua'a ná nga'a cha' tye cha' cua'ni tlyu Ni ji'i Cristo. ¡Jua'a caca cha' lacua!

²² Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, cua'ni clyu ti' ma 'na, talo tyiquee ma xi 'na cha' cuna ma cha' nu nhcui' na' re. Ná quiña'a tsa cha' nscua na' lo quityi re, pana cua nti' na' cha' tyanu tachaa la cha' bi' ne' cresiya ji'i ma.

²³ Chaca cha' nti' na' hcui' lo'o ma: Cua ngulaá ngu' ji'i Timoteo, tya'a ndya'a na cña, ca su ngutu'ú yu ne' hcua; nu lo'o caa na', calo'o na' ji'i yu li', si yala ti tyalaa yu slo na'.

²⁴ Chcuicha' na' ji'i lcaa ngu' nu laca loo cuentya ji'i ma, jua'a hcui' na' ji'i lcau ti tya'a ma nu ngusñi ma cha' ji'i ycui' Ndyosi. Ca ta'a ngu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o ycui' Ndyosi, nu ndi'i nde Italia re, lo'o lcaa ngu' bi' nti' ngu' hcui' na' ngu' ji'i ma.

²⁵ Cua nti' na' cha' tyi'u ti' ma lcaa tyempo cha' xcui' tso'o ti ndu'ni ycui' Ndyosi lo'o lcaa na.

Quityi nu nguscua Santiago

1 Santiago laca na' nu nscua quityi re cha' caa ca su ndi'i cu'ma, ñati ji'i ycu'i Ndyosi nu ndyaa ma tyucui ña'a chalyuu. Cña laca na' cuentya ji'i ycu'i Ndyosi, la cui' jua'a laca na' cña ji'i Jesucristo nu Xu'na na. Cua nti' na' chcu'i na' xlyo ni'i lo'o lcaa ma lo'o tya'a ma.

Nu lo'o ta ycu'i Ndyosi sca cha' nu ca'ya tso'o hique scaa na

² Cu'ma tya'a ngusni na cha' ji'i Cristo, si lye tsa nti' ma xqui'ya cua ña'a ca lo cha' ti'i nu ndyacia ji'i ma, ná xni'i tsa culacua ti' ma li'; pana tso'o tsa caca tyiquee ma li', ³ cha' nu lo'o ngualo cha' ti'i bi' ji'i ma xqui'ya cha' ngusni tso'o ma cha' ji'i Jesús, li' taca jlo ti' ma cha' cua nchca la ji'i ma talo ma nde chalyuu. ⁴ Pana cui'ya ma cuentya cha' talo ma tyucui tyempo lo'o ndi'i ma chalyuu, ña'a cuayá' nu tye cha' ti'i ji'i ma, cha' caca ma ñati nu tyucui tyiquee, ñati nu ná sca na lyiji ji'i cha' ngusni ma cha' ji'i Jesús.

⁵ Si ntsu'u quiya' nu lo'o ná jlo ti' ma tsiya' ti ñi'ya nu cua'ni ma, li' tso'o chcu'i ma lo'o ycu'i Ndyosi, cha' ta Ni sca cha' nu ca'ya hique ma ñi'ya nu cua'ni ma li'. Tso'o tsa cha' xlya'be nda Ni ji'i lcaa ñati, cuati ná ndu'ni tyaala Ni ji'na lo'o nda Ni sca cha' tso'o ji'na. ⁶ Tsa bi' ti cha', nu lo'o jna ma sca cha' ji'i ycu'i Ndyosi, li' nga'a cha' jlya ti' ma cha' nchca ji'i Ni cua'ni Ni jua'a; ná tso'o si tya'achu' ma ji'i cha' bi', ñi'ya si ñacu' ma cha' ná nchca ji'i Ni cua'ni Ni jua'a. Ñati nu jua'a ñacu' cha' ná nchca ji'i ycu'i Ni, laca ngu' bi' ñi'ya laca sca clyoo' nu ndya'a lo tyujo'o; ndyatú clyoo' ndyaa macala su nducuni'i cui'i ji'i cha' tsa. ⁷ Ná ca tu' ti' ngu' bi' ji'i ni sca na, cha' ta ycu'i nu Xu'na na ji'i ngu' li', ⁸ cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu'

bi'; ná sca cha' caja ji'i ngu' cha' xcu'i na ncha'a ti tyiquee ngu'. Sca ti cha' chcu'i ngu' sca tsa, chaca tsa xa' cha' chcu'i ngu' bi' li'.

⁹ Tso'o ti caca tyiquee ngu' ti'i tya'a ngusni na cha' ji'i ycu'i Ndyosi; xtyucua Ni ji'i ngu' bi', cha' tso'o la tyi'i ngu' nde loo la, masi nchcube' tsa ngu' su ndi'i ngu' juani ti. ¹⁰ Lo'o jua'a ndu'ni cha' tso'o ti caca tyiquee ngu' culiya' tya'a ngusni na cha' ji'i Ni, masi tye cha' culiya' ngu'; culiji yu'u lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i cua ña'a ca ngu' culiya', ñi'ya ndye cha' ji'i sca queé nu tso'o ña'a nu ntsu'u ca ne' quixi'. ¹¹ Lo'o ndyaa cuichaa nde cua, ca tyique' tsa cua li', ndyanaa yaca queé, ndyalú lcaa cucu' queé, ndye cha' tso'o ña'a ji'i li'. La cui' jua'a tye cha' ji'i ngu' culiya'; laja lo'o ndyu'ni cña ti' ngu' cha' tya caja la cha' tso'o ji'i ngu', tye cha' tso'o bi' ji'i ngu' li'.

Nu lo'o ndojolaqui nu xña'a ji'na cha' cua'ni na cha' cuxi

¹² Tso'o caca tyiquee ñati nu ña'a ti nxni cha' ji'i Jesús, masi tyacua cua ña'a ca cha' ti'i ji'i ngu'. Tso'o si talo ngu' tyiquee', ña'a cuayá' tye cha' ti'i bi' ji'i ngu', cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi' li'; bi' laca cha' tso'o nu cua nacui Ni cha' ta Ni ji'i ñati nu ntsu'u tsa tyiquee ña'a ji'i ycu'i Ni. ¹³ Nu lo'o cojolaqui sca cha' cuxi ji'na ni, ná tso'o si ñacu' na ndi'ya: "Ycu'i Ndyosi ndyu'ni cha' nñilo'o cha' cuxi re 'na". Ná ntsu'u cha' cuxi tsiya' ti nu caca ji'i cñilo'o ji'i ycu'i Ndyosi, lo'o jua'a ná nñilo'o Ni ji'i ñati lo'o sca cha' cuxi. ¹⁴ Nu lo'o ndojolaqui cha' cuxi ji'na, bi' hora laca nu ná ndaquiya' na ji'i sca cha' ji'i ycu'i Ni; li' la cui' cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ycu'i ca na, bi' laca nu ndatsaa ji'na cha' tya cua'ni la na cha' cuxi. ¹⁵ Tso'o la nti' na cha' cua'ni na cha' cuxi bi', masi caca tlyu la qui'ya ji'na; nu lo'o ngui'i na

ji'li qui'ya bi' ji'na ña'a cuayá' nu nga'aa caca xtyanu na ji'li, li' xana na xtyanu na chalyuu tso'o nu cua ngujui ji'na.

¹⁶ Cu'ma tya'a ngusni na cha' ji'li ycuil' Ndyosi, tyaca'a tsa ma 'na; ná ta ma chacuayá' cha' cñilo'o nu xña'a ji'li ma.

¹⁷ Lcaa cha' xlya'be nu ndyiji ji'na ni, lcaa cha' nu chañi cha' xcui' cha' tso'o laca bi', ca su ntucua ycuil' Ndyosi tsiya' ti, ca bi' ngutu'u lcaa cha' bi', la cui' ycuil' Ndyosi nu ngüiná lcaa xee tlyu nu nga'a nde cua. Sca ti cuayá' ña'a loo ycuil' Ndyosi ña'a Ni ji'na; ná xcutsa'a Ni cha' nu ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni ji'na, cha' ná ntsu'u cha' tya'achu' Ni ji'li scaa cha' nu cua nchcui' Ni lo'o ñati'. ¹⁸ Lcaa cha' nu liñi ca cuentya ji'li ycuil' Ndyosi, cua ngulu'u Ni cha' bi' ji'na cha' caca na ñati' ji'li ycuil' Ni, cha' jua'a nti' Ni cha' caca; cua nti' Ni cha' caca na loo ji'li lcaa ca lo na nu cua ngüiná ycuil' Ni, jua'a nti' Ni.

Cha' tacati nu nga'a cha' cua'ni na cuentya ji'li ycuil' Ndyosi

¹⁹ Cu'ma tya'a ngusni na cha' ji'li ycuil' Ndyosi, nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'aa ji'li ma, tso'o si cui'ya ma cuentya ji'li cha' nu chcuil' na' re. Ntsu'u cña ji'li lcaa na cha' yala ti cua'a jyaca na ji'li cha' nu chcuil' ñati' lo'o na; pana tiya' ti xacui' na cha' ji'li ngu', jua'a tiya' tsa caca ñasi' na ji'li ngu'. ²⁰ Nu lo'o nchca ñasi' na ni, ná taca cua'ni na cha' liñi nu nti' ycuil' Ndyosi cha' cua'ni na nde chalyuu.

²¹ Lo'o jua'a nga'a cha' culochu' na lcaa cha' suba', lcaa cha' cuxi nu tya ntsu'u ne' cresiya ji'na; tucua na cha' ji'li ycuil' Ndyosi lacua, xñi tso'o na lcaa cha' nu nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na, cha' bi' laca cha' nu taca cua'ni lya'a ji'na ji'li nu cuxi nu ntsu'u ji'na.

²² Tsa bi' ti cha', nga'a cha' taquiya' na lcaa cha' nu nclyu'u Ni ji'na, si'i na cua'a jyaca ti na ji'li cha' bi'; na cñilo'o ti na ji'li ycuil' ca na, si xcui' na cua'a jyaca ti na

ji'li cha' bi', lo'o ná ndaquiya' na cha' bi'. ²³ Cua ña'a ca ñati' nu nti' cuna ti cha' nu nda Ni lo'o na, lo'o li' ná ntaja'a cua'ni cha' bi', laca ñati' bi' ñi'ya laca ñati' nu ña'a cui'ya xi ji'li ycuil' ca lo sca cuanaa; ²⁴ yala ntchaa ti ña'a ngu' ji'li ycuil' ca ngu' lo cuanaa, pana lo'o cua ndyaa ngu', li' hora ti cjlyaa ti' ngu' ñi'ya ña'a ycuil' ca ngu'. ²⁵ Xtyucua ycuil' Ndyosi ji'li cua ña'a ca ñati' nu chañi cha' cua'a jyaca ji'li cha' tso'o nu nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na; bi' laca cha' nu xtyucua ji'na cha' taca tyi'li tyiquee na tso'o ti. Si tso'o ti cua'ni na nde chalyuu, si cua'ni na lcaa cña nu nclyu'u ycuil' Ndyosi ji'na lcaa tsa lo'o tyi'li na chalyuu, tso'o tsa caca ji'na li'. Si'i na nduna ti na cha' bi', lo'o li' xtyanu na ji'li.

²⁶ Ná tyiquee' ntsu'u xi ngu' tya'a ma nu nti' cha' tacati tsa ndu'ni ycuil' ca ngu'. Pana laja ti ndu'ni ngu' cha' tacati ngu', si ná ndube ti' ngu' ñi'ya nchcui' ngu' lo'o ñati'; na ñilo'o ngu' ji'li ycuil' ca ngu' cha' tacati ngu' li'. ²⁷ Si tyucui tyiquee na tsiya' ti ndu'ni na cha' tacati cuentya ji'li Ni, si si'i na tucua cha' ntsu'u tyiquee na, ndi'ya nti' ycuil' Ndyosi Sti na cha' cua'ni na li': nga'a cha' xtyucua na ji'li nu sube ti'i, jua'a nga'a cha' xtyucua na ji'li nu cuna'a nu ndyanu ti'i ti, nu lo'o nchcube' tsa ngu' ndi'li ngu' chalyuu; pana ná tso'o tyat' yu'u na lo'o cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu.

Sca ti cuayá' cua'ni tso'o na lo'o cua ña'a ca ñati' nu lijya slo na

2 Cu'ma tya'a ngusni na cha' ji'li Jesucristo nu Xu'na na, nu ntucua Ni ca su tso'o tsa ña'a nde cua, ná tso'o si xa' ña'a ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'li xi scaa ñati'; stu'ba ti cua'ni ma lo'o cua ña'a ca ñati', tso'o la. ² Ná tyiquee' caa tyuu lo ñati' ca su ndyu'u ti'li ma, masi ngu' culiya' nu ntsu'u cui' oro sne ya' ngu', cuati tso'o tsa ña'a ste' ngu', masi ngu' ti'i nu ngusu tsa ste' ngu'. ³ Ná tso'o

si lye tsa cua'ni **chĩ** **m̄** loo sca **ñatĩ** nu nchcu' late' nu tso'o tsa **ñā'a**. Ná tso'o **ñacuĩ** **m̄** **ji'ĩ** nu culiya' bi': "Tyucua xi lo yaca xlya tso'o re, cusu'", si **ñacuĩ** **m̄** **ji'ĩ** sca ngu' ti' i ndi'ya: "Ndacua ti tyu nu'u. Cua'a xi, masi lo yuu ti cua". ⁴ Ntsu'u qui'ya **ji'ĩ** **m̄** li', xqui'ya cha' xa' **ñā'a** ntsu'u tyiquee **m̄** **ñā'a** **m̄** **ji'ĩ** xi scaa **ñatĩ**, lo'o jua'a cuxi ti ntsu'u tyiquee **m̄** **ñā'a** **m̄** **ji'ĩ** nu xa' **ñatĩ** bi' li'.

⁵ Cu'm̄ ngu' tya'a na nu tyaca'a tsa **m̄** 'na, cui'ya **m̄** cuentya **ji'ĩ** cha' re: Cua ngusubi ycu'i' Ndyosi **ji'ĩ** **ñatĩ** ti' i cha' taca xñi tso'o ngu' cha' **ji'ĩ** ycu'i' Ni; ta Ni chalyuu tso'o **ji'ĩ** ngu' bi' li', la cui' chalyuu nu **nacuĩ** Ni cha' caja **ji'ĩ** **ñatĩ** nu ntsu'u tsa tyiquee **ñā'a** **ji'ĩ** ycu'i' Ni. Masi ti' i tsa **ñatĩ** bi' nde chalyuu, pana culiya' ngu' cuentya **ji'ĩ** ycu'i' Ndyosi. ⁶ Ná tso'o ndyu'ni cu'm̄, cha' ti' i ti' **m̄** **ñā'a** **m̄** **ji'ĩ** ngu' ti' i. Xcuane na' sca cha' **ji'ĩ** **m̄** lacua: ¿Ha si' i nu culiya' laca nu ti' i ti' **ji'ĩ** **m̄**? ¿Ha si' i nu culiya' laca nu ndya'alo'o **ji'ĩ** **m̄** ca slo ngu' tisiya? ⁷ La cui' ngu' bi' laca nu nchcu'i' tsa cha' cuxi **ji'ĩ** ycu'i' Jesús nu ntsu'u tsa cha' **ji'ĩ** na lo'o.

⁸ Tso'o tsa si chañi cha' ndaquiya' **m̄** cha' cusu' nu nscua tya clyo la; ndi'ya nchcu'i' cha' bi': "Ntsu'u cha' cua'ni tya'na ti' na **ji'ĩ** tya'a **ñatĩ** na, ñi'ya laca si ndu'ni tya'na ti' na **ji'ĩ** ycu'i' ca na", **nacuĩ** quityi. ⁹ Si xa' ca **ñā'a** ndu'ni **m̄** lo'o xi scaa **ñatĩ**, cuxi ndu'ni **m̄** li', ntsu'u qui'ya **ji'ĩ** **m̄** cuentya **ji'ĩ** ycu'i' Ndyosi li'; la cui' jua'a ndyu'u cha' nu nscua lo quityi cusu' bi'. ¹⁰ **Ñatĩ** nu ndaquiya' lcaa cña nu ngulo ycu'i' Ndyosi **ji'ĩ** na cha' cua'ni na, lo'o li' ntsu'u masi sca ti cha' cuxi nu ndyu'ni ngu' bi', sca ti cuayá' ntsu'u qui'ya **ji'ĩ** ngu', ñi'ya laca si ná ndaquiya' ngu' tsiya' ti **ji'ĩ** lcaa cña nu cua ngulo ycu'i' Ni **ji'ĩ** na. ¹¹ Ycu'i' Ndyosi laca nu cua **nacuĩ** tyucuaa lo cha' ndi'ya: "Ná tyu'u cha' **ji'ĩ** **m̄** lo'o clyo'o xa' **ñatĩ**", **nacuĩ** Ni; lo'o jua'a: "Ná cujuui **m̄**

ji'ĩ tya'a **ñatĩ** **m̄**", **nacuĩ** Ni. Si cujuui **m̄** **ji'ĩ** tya'a **ñatĩ** **m̄**, ntsu'u qui'ya **ji'ĩ** **m̄** lacua, masi ná ntsu'u cha' **ji'ĩ** **m̄** lo'o clyo'o xa' **ñatĩ**; sca ti cuayá' cua ndya'achu' **m̄** **ji'ĩ** cha' nu cua nchcu'i' ycu'i' Ndyosi lo'o na li'. ¹² Cua nda Jesús sca cha' tso'o cha' tyanu ne' cresiya **ji'ĩ** na, cha' xtyucua **ji'ĩ** na cha' taca tyi' i tyiquee na tso'o ti. Nga'a cha' chcu'i' tso'o na, jua'a ntsu'u cha' cua'ni na cha' tso'o lo'o ndi' i na chalyuu, cha' cua tyalaa ti tsa nu lo'o cua'ni cuayá' Ni **ji'ĩ** lcaa **ñatĩ** chalyuu. ¹³ Lo'o li' si ná ngua'ni tya'na ti' na **ji'ĩ** tya'a **ñatĩ** na, ná taca cua'ni tya'na ti' Ni **ji'ĩ** na lo'o cua'ni cuayá' Ni **ji'ĩ** na; pana **ñatĩ** nu ngua'ni tya'na ti' **ji'ĩ** tya'a **ñatĩ** ni, bi' **ñatĩ** laca nu tso'o la caca cha' **ji'ĩ** hora lo'o cua'ni cuayá' Ni **ji'ĩ** **ñatĩ**.

Ntsu'u cña tso'o cha' cua'ni na lo'o ngusñi na cha' **ji'ĩ ycu'i' Ni**

¹⁴ Cu'm̄ tya'a ngusñi na cha' **ji'ĩ** Jesús, ná taca **ñacuĩ** na cha' ntsu'u cha' **ji'ĩ** na lo'o Jesús, si ná lo'o ndu'ni na cha' tso'o nu xtyucua **ji'ĩ** tya'a **ñatĩ** na. Sca ti ngusñi tso'o na cha' **ji'ĩ** Jesús, si cua'ni na cha' tso'o jua'a; li' tyaja'a Ni cua'ni lyaá Ni **ji'ĩ** na. ¹⁵ Ná tyiquee' ntsu'u ngu' tya'a ndyu'u ti' i **m̄** nu lyiji tsa ste' ngu', nu lyiji tsa na cacu ngu', masi qui'yu, masi cuna'a. ¹⁶ Si chcu'i' **m̄** lo'o ngu' bi' ndi'ya: "Xtyucua Ni **ji'ĩ** **m̄**", **ñacuĩ** **m̄** **ji'ĩ** ngu', "cacu' **m̄** ste' **m̄** cha' caca chcatsu **m̄**, cacu tso'o **m̄** tyaja", **ñacuĩ** **m̄** **ji'ĩ** ngu', pana ná nda **m̄** na nu lyiji **ji'ĩ** ngu' bi' li', ¿ha tso'o nti' **m̄** cha' nchcu'i' **m̄** lo'o ngu' jua'a? Ná tso'o chcu'i' **m̄** jua'a, cha' cua ngujyaa ti' **m̄** cha' **ji'ĩ** ycu'i' Ndyosi si chcu'i' **m̄** jua'a; ¹⁷ ná taca **ñacuĩ** na **ji'ĩ** ngu' cha' cua ngusñi na cha' **ji'ĩ** ycu'i' Ndyosi, si ná lo'o cua'ni na cha' tso'o nu xtyucua **ji'ĩ** tya'a **ñatĩ** na.

¹⁸ Ná tyiquee' **ñacuĩ** sca **ñatĩ** **ji'ĩ** na: "Tso'o tsa ngusñi **m̄** cha' **ji'ĩ** ycu'i' Ndyosi tu'ni. Pana nu na' ni, nti' na' cha' cuayá' tsa cuentya **ji'ĩ** ycu'i' Ndyosi masi

cua'ni na' xi cha' tso'o lo'o ñati", ñacui ngu'. Tso'o lacua. Ndi'ya chcu' na' lo'o ngu' bi' li': "Cacha' ma' na lacua cha' cua ngusñi ma' cha' ji'i ycu' Ni, masi ndyu'ni ma' cha' tso'o lo'o ñati; pana laja lo'o ndyu'ni tso'o na' lo'o ñati, li' ca cuayá' ti' ma' cha' chañi cha' ngusñi na' cha' ji'i ycu' Ni", ñacui na' ji'i ngu' bi'. ¹⁹ Jlya ti' ma' cha' sca ti ycu' Ndyosi ntsu'u chalyuu. Tso'o tsa, pana cua ña'a ca cui'i xña'a jlya ti' cha' bi'; lo'o jua'a lye tsa nchcua cui'i xña'a bi', cha' ntsii cui'i ji'i ycu' Ni. ²⁰ Nga'a cha' ca cuayá' ti' ma, cha' ná chañi cha' ngusñi na' cha' ji'i ycu' Ndyosi si ná lo'o cua'ni na' cha' tso'o cha' xtyucua na' ji'i tya'a ñati na. ²¹ Ndi'ya ngua cha' ngua cuayá' ti' ycu' Ndyosi cha' ngua tso'o cresiya ji'i Abraham, jyo'o cusu' ji'na: na'a Ni cha' ntaja'a nu cusu' ta ji'i sñi' ycu' ca, nu Isaac bi', cha' caca yu sca msta. ²² Ntsu'u sca cña nu ngua'ni Abraham lacua. Xqui'ya bi' ngua cuayá' ti' ycu' Ndyosi cha' cua ngusñi Abraham cha' nu nchcui' Ni lo'o; jlya tsa ti' nu cusu' cha' bi', bi' cha' ntaja'a yu ngua'ni yu cña bi'. ²³ Bi' laca cha' nu nscua lo quityi cusu' ndi'ya: "Ngusñi Abraham cha' ji'i ycu' Ndyosi, bi' cha' ntucua Ni cha' ji'i Abraham cha' caca yu sca ñati nu lubii tsa cresiya ji'i". Tya'a tso'o ycu' Ndyosi ngua Abraham li', nacui quityi.

²⁴ Jua'a ca cuayá' ti' cu'ma lacua, cha' ntaja'a ycu' Ndyosi tucua Ni cha' ji'i ñati lo'o ndyu'ni ngu' cha' tso'o, si'i xqui'ya cha' nacui ti ngu' cha' jlya ti' ngu' ji'i Ni. ²⁵ La cui' jua'a ntucua Ni cha' ji'i nu cuna'a calle nu ngua naa Rahab; ntucua Ni cha' nu nchcui' ma' bi', ñi'ya laca si ngua ma' sca ñati tso'o, xqui'ya cha' tso'o tsa cña nu ngua'ni ma' cuentya ji'i ycu' Ndyosi. Cua nda ma' su nguti'i ngu' nu ndyaa na'a ji'i quichi tyi ma' cuaana ti; li' ngulu'u ma' chaca tyucui ji'i ngu' su tyaa tso'o ti ngu' bi', cha' xna ngu' ji'i ngu' xña'a li'. ²⁶ Lo'o jua'a nu na

ni, si ñacui na' cha' cua ngusñi na' cha' ji'i ycu' Ndyosi, pana ná ndu'ni na' cha' tso'o nu xtyucua ji'i tya'a ñati na, li' laca na ñi'ya laca ñati nu ndyaa cresiya ji'i cha' cua ngujui ngu'.

Cua'a na xi ji'i cha' nu chcu' na

3 Cu'ma tya'a ngusñi na' cha' ji'i Cristo, ná tso'o si tyuu tsa tya'a ma' culu' ma' ji'i tya'a ñati ma; cuayá' xti ti na caca na mstru nu culu' cha' ji'i ycu' Ndyosi ji'i ngu' tya'a na. Cua jlo ti' ma' cha' lye tsa ndi' loo ngu' ña'a ngu' ji'na, bi' cha' yala tsa chcu' ngu' ji'na si xñi na cña cha' culu' na' ji'i ngu' tya'a na. ² Chañi laca cha' ntsu'u quiya' leaa na ndyu'u tsa tu'ba na lo'o nchcui' na lo'o tya'a ñati na; ná ntsu'u ni sca ñati nu bilya tyu'u tsa tu'ba tsiya' ti, nu lo'o nchcui' ngu' lo'o tya'a ñati ngu'. Si ntsu'u ñati nu nchca ji'i cua'a ji'i cha' nu nchcui' ycu' ca ngu', ñati nu tyucui tyiquee tsiya' ti laca ngu' bi'. Ná tyiquee' taca cua'a ngu' bi' ji'i ña'a tsaca ngu', si jua'a; pana tucui tsa laca cha' cua'a na' ji'i ycu' ca na, cha' ná chcu' na' cha' cuxi. ³ Ndi'ya ndu'ni na lo'o sca cuayu: nsta na chcu' tyu tu'ba ni', cha' li' taca culo na cña ji'i ni', cha' tsa ni' lo'o na macala su nti' na' cha' tsa na. ⁴ Xa' ña'a ndu'ni ngu' lo'o nclya' ngu' sca yaca ni'i: nu ñati nu laca loo ji'i yaca ni'i ni, lo'o cala' ngu' sca ya' piti nu ntu-cua nde siyu' yaca ni'i bi', taca ji'i ngu' tsalo'o ngu' ji'i macala su nti' ngu' cha' tsa ngu' lo'o. Masi tonu tsa yaca ni'i bi', masi lye tsa ndyaca cui'i nu ndyalo'o ji'i, taca ji'i ngu' tsalo'o ngu' ji'i macala su nti' ngu' tsa ngu'. ⁵ La cui' jua'a laca lo'o sca cha' nu nchcui' na; masi xca ti cha' laca bi' nti' na, pana quiña'a tsa cha' tlyu nchcui' na ntsu'u quiya'. Tucui tsa laca cha' cua'a na' ji'i tu'ba na, cha' ná chcu' na' cha' cuxi jua'a. Lo'o jua'a quiña'a tsa cha' cuxi taca cua'ni sca cha' nu chcu' na; ñi'ya laca cha' xti ti quii' nti' cha' chca'a quii' ji'i quix-

ĩ' tonu, quiña'a tsa su tyaqui quixi' li'.
 6 Ñi'ya laca sca quii' li'; jua'a laca sca cha' nu chcuí' na; xqui'ya bi' taca xana chaca chalyuu nu cuxi tsa ji'na, nu lo'o cua ndyatí nu cha' cuxi bi' ndyaa nde ne' cresiya ji'na. Xana cañi cha' cuxi bi' tyucui ña'a na li'. Xqui'ya sca cha' nu chcuí' ti na, ndyaca'a quii' li'; lo'o nu quii' bi' ni, nde ca bilyaa tsiya' ti ndyu'u bi' lijya cañi lcaa su ndi'i na. 7 Taca ji'i ñati chalyuu cua'ni masu ji'i lcaa lo na'ni tyaala, masi na'ni nu ndya'a quiya' ti, masi na'ni nu ndyacuí cua, masi na'ni nu sube' ne' ni' lo yuu, masi na'ni nu ntsu'u lo tyujo'o; na cua ndyu'ni masu ñati ji'i lcaa lo na'ni bi'. 8 Pana cha' nu nchcuí' na ni, ná caja ñi'ya nu cua'ni masu na ji'i, cha' nga'aa chcuí' na cha' cuxi lo'o ñati. Cuxi tsa laca tu'ba na, ná nchca ji'na cua'a na ji'i ycuí' ca na. Ñi'ya laca hitya tyaala nu ntsu'u tu'ba cuaña tyaala, jua'a nti' tu'ba na, cha' ntsu'u tsa cha' cuxi nu nchcuí' na. 9 Tucua lo cha' nchcuí' na, cha' ndyu'ni tlyu na ji'i ycuí' nu Xu'na na, la cui' Ndyosi Sti na; lo'o jua'a nsta na qui'ya ji'i tya'a ñati na, masi ngüiñá ycuí' Ndyosi ji'i lcaa ñati chalyuu na cha' laca na ñi'ya ña'a ycuí' Ni. 10 La cui' tyuu tu'ba na ndyu'u lcaa cha' nu nchcuí' na, masi cha' tso'o nu nchcuí' na lo'o ycuí' Ndyosi, masi cha' cuxi nu nchcuí' na lo'o tya'a ñati na. Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, ná tso'o cha' ndyaca jua'a. 11 Si'i sca ti tyuu pilya ntyucua hitya tso'o stu'ba ti lo'o ntyucua hitya cñi'. 12 Jua'a lo'o yaca si'yu ni; ná taca tyu'u ntsati ji'i yaca quixuu, ni ná taca tyu'u quixuu ji'i yaca ja'ba, cha' ná ca quixa' cha'. Ná caja hitya nu tso'o co'lo na ca su ntyucua hitya cñi'.

Nu lo'o chañi cha' tso'o tsa nchca cuayá' ti' na scaa cha'

13 Nu lo'o nti' ma cha' tso'o tsa nchca ji'i ma nchcuí' ma, cha' tso'o tsa nduna ma scaa cha' nu nda ñati lo'o ma, li'

xcuí' cha' tso'o ti cua'ni ma laja lo'o ndi'i ma chalyuu, cha' taca cui'ya xa' la ñati cuentya ji'i ma cha' ñati tso'o laca ma. Ná quiña'a cha' tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i ngu', pana tso'o ti chcuí' ma lo'o ngu'. 14 Ná taca ña'a ngu' cha' ñati tso'o laca ma si liye' ti' ma, si chiya'a tsa ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i ñati, si xcuí' cña ji'i ycuí' ca ma ntsu'u tyiquee ma; na ñi'lo'o ma ji'i tya'a ma si jua'a ndu'ni ma, hasta ndacu' ma cha' liñi nu cua nda ycuí' Ndyosi lijya chalyuu. 15 Si'i nde su ntucua ycuí' Ndyosi ndyu'u cha' cuxi nu nchcuí' ma, sca cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu laca bi'; sca cha' nu cua nda ycuí' nu xña'a laca cha' nu nchcuí' ma bi'. 16 Si liye' ti' na ji'i tya'a na, si xcuí' cña ji'i ycuí' ca na ntsu'u tyiquee na, ná caca stu'ba cha' ji'na lo'o tya'a na li'; lcaa lo cha' cuxi caca cua'ni na li'. 17 Pana lcaa cha' nu nda ycuí' Ndyosi cha' chcuí' na lo'o ñati, xcuí' cha' tso'o laca bi'; ná nguxa' cha' tso'o bi' lo'o cha' cuxi, ná ntsu'u cha' xuu tya'a na lo'o tya'a ñati na. Cha' tso'o ti laca nu nda Ni cha' chcuí' na lo'o ñati, cha' xcuí' na tso'o ti cua'ni na lo'o ñati li'. Lo'o jua'a ndu'ni cha' bi', cha' cua'ni tya'na ti' na ji'i ñati, ña'a cuayá' nu cua'ni na cha' tso'o cha' xtyucua na ji'i ngu'; ndu'ni cha' sca ti cha' liñi chcuí' na lo'o ñati, si'i cha' cuiñi chcuí' na lo'o ngu'. 18 Tso'o tsa ndyu'ni ñati nu ná ncl yana cha' cusuu lo'o tya'a ñati, ñati nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee nchcuí' lo'o tya'a ñati. Tiya' la li' tyu'u tucua quiña'a la cha' tso'o nu cua nti' ycuí' Ndyosi cha' caca nde chalyuu, xqui'ya cha' ncl yacua tso'o ti' ngu' bi'.

Ná cua'ni tya'a na lo'o ñati cuxi nu ntsu'u chalyuu

4 ¿Ni cha' laca lye tsa nxuu tya'a ma? ¿Ni cha' laca lya' tsa ti' ma ji'i tya'a ñati ma? ¿Ha si'i na ndacuí tsa ti' ma ji'i scaa na nu ntsu'u ji'i tya'a ñati ma? Ná nchca ji'i ma cha' ti' ti tyi'i tyiquee ma

lo'o tya'a mā xqui'ya lcaa lo cha' cuxi nu ndiya tsa ti' mā jil'i. ²Si ntsu'u sca cha' nu tij'i tsa ti' mā jil'i, lo'o ná ntsu'u chacuayá' cha' caja cha' bi' jil'i mā, li' nti' mā cjuui mā jil'i ñati, cha' jua'a taca caja cha' bi' jil'i mā, nti' mā. La cui' jua'a si ndacui tsa ti' mā jil'i sca na nu ná nchca caja jil'i mā, li' nchcui' mā cha' ti' jil'i nu ca jil'i na bi', nxuu tya'a mā lo'o ngu' bi' li'. Pana ná ndyiji na nu nti' mā caja jil'i mā, xqui'ya cha' ná ndijña mā cha' bi' jil'i ycu'i' Ndyosi su clyo; ³masi ndijña mā sca cha' jil'i ycu'i' Ndyosi, pana cuxi tsa tyiquee mā, bi' cha' ná ndyiji cha' bi' jil'i mā li'. Tsa nde ti cha' ntsu'u tyiquee mā: cua nti' mā cha' caja jil'i mā cua ña'a ca cha' nu tyaala' tyiquee ycu'i' ca mā, pana ná tso'o cha' ndyu'ni mā jua'a; ⁴cua ngxu'tyanu mā jil'i ycu'i' Ndyosi, cua ntsu'u cha' jil'i mā lo'o sca cha' nu cuxi tsa, si jua'a ndyu'ni mā. ¿Ha ná nchca cuayá' ti' mā cha' tya'a cusuu ycu'i' Ndyosi laca na, si xcu'i' cha' jil'i ycu'i' ca ti na ntsu'u tyiquee na? Na nxuu tya'a na lo'o ycu'i' Ndyosi, si cua'ni tya'a na lo'o nu cuxi nu ntsu'u nde chalyuu. ⁵Ndi'ya nscua cha' lo quityi jil'i ycu'i' Ndyosi, lo'o jua'a si'i cha' laja ti nda Ni: “Nu Xtyi'i ycu'i' Ndyosi nu nda Ni cha' tyanu ne' cresiya jil'na, ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni jil'na; pana yala tsa caca chij ti' Ni jil'na, si lo'o ntsu'u sca cha' cuxi loo”. Jua'a nacui quityi. ⁶Tlyu la tsiya' ti cha' tso'o nu ndu'ni ycu'i' Ndyosi lo'o na, cha' xyucua Ni jil'na. Ndi'ya nscua chaca cha' lo quityi jil'i ycu'i' Ndyosi: “Ná sca na ta ycu'i' Ni jil'i ñati nu xcu'i' tyijiloo jil'i tya'a ñati ngu', nti' ngu'; pana quiña'a tsa cha' tso'o ndu'ni Ni lo'o ñati nu tso'o ti ndi'i chalyuu, nu ná ndyu'ni tyucuaa ti' lo'o xa' ñati”, nacui quityi bi'. ⁷Taquiya' mā cha' jil'i ycu'i' Ndyosi lacua. Xuu tya'a mā lo'o nu xña'a, lo'o li' xna nu cuxi bi', tyu'u clyu bi' su ndi'i mā li'. ⁸Tso'o tsa xñi mā cha' jil'i ycu'i' Ndyosi, lo'o li' tucua Ni cha' jil'i mā.

Si ntsu'u tsa qui'ya jil'i mā, nga'a cha' xtyanu mā lcaa cha' cuxi nu ntsu'u cha' jil'i mā lo'o; jua'a cua'ni tye mā jil'i lcaa cha' cuiñi nu ntsu'u ne' cresiya jil'i mā. ⁹Ntsu'u cha' ca xñi'i ti' mā xqui'ya nu quiña'a tsa cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya jil'i mā, bi' cha' ndu'ni cha' xi'ya mā, ndu'ni cha' cunaa mā xqui'ya cha' cuxi bi'. Xi'ya ca mā juani, masi nxyi tsa mā nquicha'; ca xñi'i tsa ti' mā juani, masi chaa tsa ti' mā nquicha'. ¹⁰Cua'ni mā cha' ca tyuju'u ti' mā nde loo ycu'i' Ndyosi jil'i qui'ya nu ntsu'u jil'i mā, lo'o li' ta Ni sca se'i tso'o la su tyi'i mā ca su ntucua ycu'i' Ni.

Ná chcu'i' na cha' ti' jil'i ngu' tya'a na

¹¹Cu'mā tya'a ngusñi mā cha' jil'i Cristo, ná chcu'i' mā jil'i ngu' tya'a mā. Si chcu'i' cuxi na jil'i ngu' tya'a na ni, si sta na qui'ya jil'i ngu' bi', laca cha' nchcu'i' cuxi na jil'i lcaa cha' nu nda ycu'i' Ndyosi Sti na lo'o ñati tya clyo la; na ndacu' na jil'i cha' bi'. Jua'a ndyu'u cha' si chcu'i' na cha' ti' jil'i ngu' tya'a na. Si ná ndaquiya' na jil'i lcaa cha' nu cua nda ycu'i' Ndyosi lo'o na, si chcu'i' cuxi na jil'i cha' bi', na ndacu' na jil'i cha' nu cua nda Ni lo'o na; jua'a ndyu'u cha' li'. ¹²Lo'o ycu'i' Ndyosi ni, sca ti ycu'i' Ni laca nu cua nda cha' bi' lo'o ñati tya clyo; sca ti ycu'i' Ni cua'ni cuayá' Ni jil'i lcaa ñati cuentya jil'i cha' bi' nde loo la; sca ti ycu'i' Ni taca jil'i Ni cua'ni lyaá Ni jil'i ñati, nu lo'o cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u jil'i ngu'; jua'a ycu'i' Ndyosi laca nu taca cua'ni tye Ni jil'i ñati tsiya' ti, nu lo'o nti' ti Ni. Ná stu'ba laca mā lo'o ycu'i' Ndyosi, bi' cha' ná ntsu'u chacuayá' jil'i mā cha' cua'ni cuayá' mā jil'i tya'a ñati mā.

Ná chcu'i' na quiña'a tsa cha' tonu lo'o tya'a ñati na

¹³Nga'a cha' chcu'i' na' sca cha' lo'o cu'mā, cha' ntsu'u cu'mā nu nchcu'i' mā ndi'ya: “La quee, ca bcha la tsaa ya ca

quichí tyijyu' bi'", nacuí mā. "Ca bi' tyanu ya tyucui sca yija, cha' quiña'a tsa ngana cua'ni ya ca bi'", nacuí mā. ¹⁴Pana ná sca cha' jlo ti' mā tsiya' ti ñi'ya ña'a chalyuu nu caja ji'í mā quee bcha la. Chalyuu su ndi'í na juani, ñi'ya laca sca cuichi coo, jua'a laca bi'; tsiya' ca ndyu'u tucua cuichi coo, lo'o jua'a yala ti ncliji yu'u bi'. ¹⁵Tso'o la si ndi'ya ti cha' ta mā lo'o ñati: "Nde ti tyi'í ya", ñacuí mā, "nde cña cua'ni ya; masi cña bi' cua'ni ya, sca ti si ta ycui' Ndyosi chacuayá' cua'ni ya jua'a", ñacuí mā. ¹⁶Pana si'i jua'a nhcui' mā juani, cha' tyixi tsa ndyu'ni mā lo'o tya'a ñati mā; lye tsa nhcui' tyucuaa ti' mā lo'o ngu' tya'a mā. Lcaa quiya' lo'o nhcui' mā jua'a, cha' cuxi laca bi'. ¹⁷Lo'o li' ntsu'u qui'ya ji'í mā, cha' ná ntaja'a mā cua'ni mā sca cña tso'o nu ngulo ycui' Ni ji'í mā cha' cua'ni mā.

Sca cha' nu nhcui' yu lo'o ngu' culiya'

5 Juani ni, cua'a jyaca mā xi 'na laja lo'o ta na' sca cha' lo'o cu'mā, nu laca mā ngu' culiya'. Tso'o la si xi'ya mā juani, cunaa mā li' xqui'ya cha' ti'í nu cua lijya cha' tyacua ji'í mā, ²cha' cua nguliji yu'u cha' culiya' ji'í mā jua'a ti. Cua ngunu'u lyiji lcaa late' tso'o ji'í mā, cha' cua ndyacu cuixu' ji'í. ³Lo'o jua'a cua ntyucua cuayaa' chu' lcaa chcuā oro ji'í mā, lcaa chcuā plata ji'í mā. Nu lo'o ña'a ngu' ñi'ya ndyaca ji'í yu'ba bi' ji'í mā, li' ca cuayá' ti' ngu' cha' ñi'ya lo'o ngunu'u chcuā oro chcuā plata nu ntsu'u ji'í mā, jua'a cua ndye cha' ji'í lcaa mā; ñi'ya laca si ndyaquí lyiji mā lo quii', cua ndye cha' ji'í mā li'. Quiña'a tsa cha' tso'o cua ngxco'o mā nquicha', cha' cua'nijo'o ji'í mā nde chalyuu, pana cua ngulala ti tye lcaa cha' nde lo yuu chalyuu. ⁴Lo'o jua'a ná nda mā xcaya' msu nu ndyaa ne' xña ji'í mā, bi' cha' juani cua'a jyaca mā xi ji'í cha' nu nxlyú msu

bi' hichu' mā; ca su ntucua ycui' Ndyosi nu laca Xu'na lcaa chalyuu, ca bi' ndañi nhcui' nu ngu' nu ngua'ni clacua ji'í mā. ⁵Xcui' tso'o tsa laca su ndi'í mā chalyuu; pana bata chcu' laca cu'mā, cha' xcui' nelyana mā lcaa ña'a cha' tso'o nu caca tyaala' tyiquee mā. Lo'o nu juani cua ngulala ti tyalaa tsā cha' cajaa mā, cha' li' cua'ni cuayá' ycui' Ni ji'í mā. ⁶Laja lo'o tya ndi'í mā nde chalyuu nsta mā qui'ya ji'í ngu' ti'í nu ná ntsu'u cha' cuxi nu ngua'ni bi'; ndyujui mā ji'í ngu' bi', masi ná nchca ji'í ngu' bi' cua'ni lyaá ngu' ji'í ycui' ca ngu'.

Talo na tyiquee' cha' xacuí ycui' Ni sca cha' ji'na nu ngüijña na ji'í

⁷Cu'mā tya'a ngusñi na cha' ji'í Jesús, talo mā tyiquee' cha' ntajatya mā ji'í ycui' nu Xu'na na, ni jacua' caā Ni chaca quiya' nde chalyuu. Ñati nu cua ndyataa xtya ji'í ni, ndalo tsa tyiquee ngu' ntajatya ngu' ni jacua' tyu'u si'yu nu ndulo tsa cha' caja ji'í ngu'; ndü ti' ngu' bi' cha' ca'ya tyo, masi tyo nu ca'ya yala la, masi tyo nu ca'ya tiya' la. ⁸Lo'o jua'a cu'mā ni, nga'a cha' talo mā tyiquee'; cua'ni nguula ti' tyiquee mā, cha' ná tya'achu' mā ji'í ycui' Ndyosi, cha' cua ngulala ti caā ycui' nu Xu'na na chaca quiya' nde chalyuu. ⁹Cu'mā tya'a ngusñi na cha' ji'í ycui' Ni, ná chcu' mā cha' ti'í ji'í ngu' tya'a mā, cha' ná sta Ni qui'ya ji'í mā li'. Cua ngulala ti tyalaa ycui' nu Bese nu laca loo ca su ndi'í na. ¹⁰Cu'mā ngu' tya'a na, tyi'u ti' mā ñi'ya ngua ji'í jy-o'o cusu' ji'í mā nu ngua tu'ba ji'í ycui' Ndyosi cua sa'ni la; tyiquee' tsa ndalo ñati bi', masi lye tsa nhcube' ycui' ngu'. ¹¹Nacuí na cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee jyo'o bi', cha' cua ndalo tsa tyiquee ngu' lo'o ngxcube' ñati ji'í ngu' tyempo bi'. Cua ndyuna mā ñi'ya ngua cha' tyiquee' tsa ndalo jyo'o Job, nu lo'o quiña'a tsa cha' cuxi ngua ji'í yu. Lo'o li' su cua ndye cha', xa' ndya Ni lcaa cha' tso'o ji'í

yu chaca quiya'. La cui' jua'a, xcui' na tya'na ti' Ni ji'na, xcui' tso'o ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni ji'na.

¹²Nde laca sca cña nu ná nga'a cha' cua'ni na tsiya' ti, cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i ycu'i Ndyosi: Ná cua'ni ma jura laja ti lo'o xtañi ycu'i Ni lo'o cua quiñi ti sca cha' ji'i ma lo'o xa' ñati; ná ñacu'i ma: "Chacuayá' ji'i ycu'i Ndyosi nu ntucua nde cua", ni ná ñacu'i ma: "Chacuayá' ji'i ndyosi nde lo yuu". Ná culotu ma ni sca xtañi Ni tsiya' ti, cha' caja ñi'ya nu tyanu tachaa cha' ji'i ma lo'o ñati. Tsa bi' ti cha' ñacu'i ma ji'i ñati: "Cua'ni na'", ñacu'i ma, si taca cua'ni ma ji'i; lo'o jua'a "Ná cua'ni na'", ñacu'i ma, si ná nhca cua'ni ma ji'i. Ná caja ñi'ya sta Ni qui'ya ji'i ma li'.

¹³Nu lo'o lye tsa nchcube' scaa ma, xqui'ya cha' ngusñi ma cha' ji'i Jesús, tso'o si chcui' ma lo'o ycu'i Ndyosi la cui' hora bi'. Lo'o jua'a si ntsu'u scaa ma nu chaa tsa ti' ma, tso'o tsa si cula tu'ba ma sca jii ji'i ycu'i Ndyosi li'. ¹⁴Lo'o ntsiya sca ngu' tya'a ma nu quicha, li' tso'o cuane ma ji'i ngu' cusu' tya'a ngusñi ma cha' ji'i ycu'i Ni, cha' caa ngu' cua'ni ngu' jo'o ji'i nu quicha bi'. Lo'o li' jña ngu' bi' cha' clyu ti' ji'i ycu'i Ndyosi, cha' cua'ni Ni cha' tyaca tso'o nu quicha bi'; cuati salú ngu' setye nu ntsu'u taná lo hichu' yu quicha bi' chacuayá' ji'i ycu'i nu Xu'na na. ¹⁵Tyaca tso'o nu ñati quicha bi' li', xqui'ya cha' jlyu ti' ma cha' nu cua nchcui' ma lo'o ycu'i Ndyosi; tya

ta Ni chalyuu ji'i nu quicha bi' chaca quiya', lo'o jua'a cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'i yu ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i yu. ¹⁶Bi' cha' lacua, ñii ma ji'i ngu' tya'a ma si ntsu'u qui'ya ji'i ma, cuati jña ma cha' clyu ti' ji'i ngu' tya'a ma lo'o ycu'i Ndyosi, cha' ca tso'o tyucui ña'a ma chaca quiya'. Quiña'a tsa cña caca ji'i sca ñati nu lubii cresiya ji'i cuentya ji'i ycu'i Ndyosi, nu lo'o jña yu sca cha' ji'i Ni. ¹⁷Ñati chalyuu ti ngua jyo'o Elfás; ñi'ya laca na ñati chalyuu, la cui' jua'a ngua yu ñati. Pana ngua sca quiya' nu tya'na tsa nchcui' yu lo'o ycu'i Ndyosi cha' ná ca'ya tyo chalyuu bi'; lo'o li' chu' sna yija cla'be ná ngua'ya tyo tsiya' ti. ¹⁸Ña'a cuayá' nu nchcui' yu lo'o Ni chaca quiya', li' xa' ngua'ya tyo tso'o ti; lo'o li' ngua tso'o lcaa na cuiñii ji'i ngu'.

¹⁹Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, nu lo'o ntsu'u sca ngu' tya'a ma nu cua tya'achu' ti ji'i cha' tso'o ji'i Jesús bi', tso'o tsa caca cha' si caca ji'i scaa ma chcui' tso'o ma lo'o yu, cha' xñi yu cha' ji'i ycu'i Ndyosi chaca quiya'. ²⁰Si ntsu'u cu'ma nu caca ji'i ma cua'a ma ji'i tya'a ñati ma cha' ná cua'ni ngu' cha' cuxi, cha' culu'u ma cha' ji'i ycu'i Ndyosi ji'i ngu' bi' chaca quiya', tso'o tsa cña cua'ni ma li'; taca cua'ni lyaá ma ji'i ngu' bi' li', cha' ná hcuna' chalyuu ji'i ngu'. Lo'o jua'a caja ñi'ya nu cui'ya ycu'i Ndyosi cha' clyu ti' ji'i ngu' ji'i lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu' bi'.

Quityi nu nguscua San Pedro ndyaa ca slo ñati jii Jesucristo nu ndii tyijyu'

1 Pedro laca na' nu nscua na' quityi re cha' caa slo lcaa cu'ma nu ngusni ma cha' jii Jesús, cu'ma ngu' nu ndii tyijyu'. Ntsu'u cu'ma nu ndyalaa ma nde loyuu su cuentya Ponto; xi xa' la tya'a cu'ma ndyalaa ma nde loyuu su cuentya Galacia, jua'a loyuu su cuentya Capadocia, jua'a loyuu su cuentya Asia, jua'a loyuu su cuentya Bitinia cua lye tsa ngañi ma. Cña nu nda ycu' Jesucristo 'na, bi' laca cha' tsa'a na' chcu' na' cha' jii Ni lo'o xa' la ñati. ²Tya clyo la cua jlo ti' ycu' Ndyosi Sti na lcaa ña'a cha' nu caca nde loo la, bi' cha' ngusubi ycu' Ni jii ma. Lo'o juani ndyu'ni Xtyi' ycu' Ndyosi cña cha' tyanu lubii cresiya jii ma, cha' taquiya' ma jii ycu' Jesucristo; na cua ngujuii yu lo crusi xqui'ya cu'ma, ndyalú tañi yu cha' caja ñi'ya caca lubii cresiya jii ma. Lo'o juani nti' na' cha' ña'a ti tya cua'ni ycu' Ndyosi cha' tso'o lo'o ma, cha' jua'a ti ti tyi' tyiquee ma lcaa hora.

Ndu ti' na cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye jii'na

³Cua'ni tlyu na jii ycu' Ndyosi, la cui' bi' laca nu ndu'ni tlyu Jesucristo nu Xu'na na jii, la cui' Sti Jesucristo nu Xu'na na laca bi'. Tya'na tsa ti' ycu' Ni ña'a Ni ji'na, bi' cha' ngua'ni cucui Ni cresiya ji'na; ntsu'u chalyuu cucui ji'na juani, xqui'ya cha' ndyu' ycu' Jesucristo chaca quiya' nu lo'o ngujuii yu. Lo'o nu juani cua ndu ti' na cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye jii'na, ⁴xqui'ya cha' cua ngua'ni lyaá Jesús ji'na. Ná ntsu'u ni sca cha', ni sca ñati nu taca cua'ni ñu'u jii cha' nu cua ngujuii ji'na; ni sca na tsiya' ti, ná ca cua'ni tye na bi' jii cha' tso'o nu tyacua ji'na ca slo ycu'

Ndyosi lo'o cua tye ti cha', ná ntsu'u na nu taca cua'ni cuxi jii cha' bi'. ⁵Cua ngusni ma cha' jii ycu' Ndyosi, bi' cha' ndu Ni cua jii ma juani cha' ña'asii Ni jii ma. Ná ntsu'u ni sca na nu nguula la juersa jii, nu taca jii tyijilo jii ycu' Ndyosi; cua'a Ni jii ma jii nu cuxi, cha' cua'ni lyaá Ni jii ma lo'o tye chalyuu re, cha' cua ndyaa Ni ngua'ni cho'o Ni su tyi' ma ca slo ycu' Ndyosi.

⁶Bi' cha' caca chaa ti' ma juani, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma, masi ntsu'u quiya' xñi' ti' ma xqui'ya lcaa lo cha' ti' nu ndyacua jii ma; pana xti ti tyempo nu ca xñi' ti' ma. ⁷Ndyacua cha' ti' jii ma jua'a, cha' taca cua'ni cuayá' Ni jii ma, si chañi cha' ngusni ma cha' jii ycu' Ni. Jlo ti' ma cha' quiña'a tsa nga'a chcu' oro; pana hora ti ndu'ni cuayá' ngu' jii oro bi' lo'o quii' cha' tyalá bi', cha' ña'a ngu' si chañi cha' xcu' oro laca bi'. Nde loo la quiñu'u chcu' oro, tye cha' jii, masi quiña'a tsa cña ngua'ni ngu' cha' tyubii oro bi' tya clyo; pana nu cha' jii Jesús nu cua ngusni ma ni, ndulo tsa cha' bi' cuentya jii ycu' Ndyosi. Masi quiña'a tsa chcu' oro caja ji'na, ná stu'ba tsiya' ti cha' jii bi' lo'o ycu' Jesús. Lo'o ndye ndalo ma jii lcaa cha' ti' nu ndyacua jii ma xqui'ya cha' ngusni ma cha' jii Ni, li' tso'o tsa cha' nu caja jii ma lo'o tyu'u tucua ycu' Jesucristo caa chaca quiya'; ta Ni sca su tso'o cha' tyi' ma slo ycu' Ni laja xee nu ndubi tsa ca su ntucua ycu' Ni.

⁸Ntsu'u tsa tyiquee ma ña'a ma jii Jesús, masi bilya ña'a ma jii Ni; hasta juani tya lyiji ña'a ma jii, pana jlya ti' ma cha' lu'ú Ni. Chañi cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma juani xqui'ya Jesús, ni ná tye chca cha' chcu' ma lcaa cha' tso'o nu ntsu'u tyiquee ma cuentya jii ycu' Jesús lo'o xa' ñati. ⁹Cua ngusni ma cha' jii Ni, bi' cha' taca ca cuayá' ti' ma cha' chañi laca cha' cua'ni lyaá Ni jii ma lo'o cua ndye chalyuu.

¹⁰ Nu jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'j̄ ycuí' Ndyosi sa'ni la ni, nchcui' tsa jy-o'o cusu' bi' ji'j̄ cha' tso'o nu cua'ni ycuí' Ndyosi nde loo la, cha' cua'ni lyaá Ni ji'j̄ ñat̄i tya'a ndi'j̄ na chalyuu; xcuí' cuentya ji'j̄ ycuí' Ndyosi nchcui' ngu' cha' bi', pana ná ngua cuayá' tso'o ti' ycuí' ca ngu' bi' ñi'ya nu cua'ni ycuí' Ndyosi cha' caca nde loo la, ni jacua' cua'ni Ni cha' bi'. ¹¹ Xtyi'i ycuí' Cristo ngulu'u lcaa cha' ji'j̄ ngu' bi', ñi'ya nu caca ji'j̄ ycuí' Cristo nde loo la, ñi'ya nu chcube' yu nde loyuu chalyuu, ñi'ya nu tlyu tsa cha' tso'o nu caca ji'j̄ yu lo'o tyaa yu ca slo ycuí' Ndyosi chaca quiya'. Lo'o li' ngulana tsa nu ngu' jyo'o bi', cha' quije cha' ji'j̄ ngu' tilaca caca nu Cristo bi', ni ts̄a tyu'u tu-cua yu nde chalyuu. ¹² Pana ná nquije cha' bi' ji'j̄ ngu' bi' li'; sca ti cha' nchcui' ycuí' Ni lo'o ngu' bi', cha' si'i ycuí' ngu' bi' laca nu ca cuayá' tso'o ti' ñi'ya caca cha' bi' tyempo nde loo la. Pana cu'ma ni, nu lijya chalyuu nde loo la ji'j̄ ngu' jy-o'o bi', nchca cuayá' ti' ma juani, xqui'ya cha' cua ndyuna ma lcaa cha' tlyu nu ngua'ni Jesucristo. Cua ndacha' liñi ya cha' bi' ji'j̄ ma; chacuayá' ji'j̄ Xtyi'i ycuí' Ndyosi ngulu'u ya cha' bi' ji'j̄ ma, cha' cua nda ycuí' Ndyosi Xtyi'i ycuí' Ni lijya lo ya nde chalyuu. Lo'o jua'a lcaa xca ji'j̄ ycuí' Ni nu ndi'j̄ slo Ni, lcaa ngu' bi' nti' tsa ngu' ca cuayá' ti' ngu' lcaa cha' nu ngua ji'j̄ Cristo lo'o ñaa yu nde chalyuu.

**Nti' ycuí' Ndyosi cha' caca
lubii cresiya ji'na lcaa ts̄a
lo'o tya ndi'j̄ na chalyuu**

¹³ Bi' cha' culacua xi ti' ma, tii ti' ma tyi'j̄ ma chalyuu, cha' lcaa ts̄a jatya ma ji'j̄ cha' tso'o nu cua tlyu xi, nu cua'ni Ni lo'o ma lo'o cua'ni lyaá lyiji Ni ji'j̄ ma; jua'a caca nu lo'o tyu'u tucua Jesucristo chaca quiya'. ¹⁴ Taquiya' tso'o ma ji'j̄ cha' nu nchcui' ycuí' Ndyosi cha' caca ma sñi' Ni nu tso'o tsa ndu'ni; nga'aa cua'ni ma cua ña'a ca cha' cuxi nu ndiya

ti' ma ñi'ya nu ngua'ni ma tya sa'ni la, nu lo'o bilya ca cuayá' ti' ma cha' tso'o ji'j̄ ycuí' Ndyosi. ¹⁵ Xcuí' na lubii tsiya' ti laca ycuí' Ndyosi, xcuí' liñi tsa cha' nu ndu'ni Ni, lo'o jua'a laca Ni nu Xu'na na juani. Bi' cha' nti' Ni cha' xcuí' lubii tsa caca cresiya ji'j̄ ma, xcuí' cha' liñi cua'ni ma. ¹⁶ Ndi'ya nscua cha' lo quityi ji'j̄ ycuí' Ndyosi: “Cua'ni ma cha' caca lubii cresiya ji'j̄ ma lcaa hora, cha' xcuí' lubii tsa laca na' tsiya' ti”, nacuí ycuí' Ndyosi.

¹⁷ Xcuí' liñi ti ndu'ni cuayá' Ni ji'j̄ ñat̄i, ñi'ya laca cha' tso'o nu ngua'ni scaa ngu', ñi'ya laca cha' cuxi nu ngua'ni scaa ngu' laja lo'o ndi'j̄ ngu' chalyuu. Bi' cha' ntsu'u cha' cutsi ma xi lo'o chcui' ma lo'o ycuí' Ndyosi ndi'ya: “Sti ya”, ñacuí ma ji'j̄ Ni. Ntsu'u cha' taquiya' ma ji'j̄ ycuí' Ndyosi Sti na lcaa ts̄a lo'o tyi'j̄ ma chalyuu, cha' xcuí' cha' tso'o cua'ni ma cuentya ji'j̄ Ni. ¹⁸ Cua ngua'ni lyaá Ni ji'j̄ ma ji'j̄ lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'j̄ ma, bi' cha' nga'aa ntsu'u cha' cube ti' ma ji'j̄ lcaa cha' nu nguxtyanu jyo'o cusu' ji'na cha' cua'ni na. Nda jyo'o cusu' bi' cha' bi' lo'o na, masi jlo ti' ngu' bi' cha' ná caja ñi'ya nu clyaá na ji'j̄ qui'ya nu ntsu'u ji'na lo'o cha' bi'. Pana cua nda ycuí' Ndyosi caya' cha' tyu'ú na su lubii juani; si'i cñi plata laca cha' bi', ni si'i cñi oro laca nu nda Ni, cha' si cñi laca bi' ni, quiñu' bi' masi chalyuu juani ti. ¹⁹ Nu lo'o ngujuii Cristo lo crusi lo'o ndyalú tañi ycuí', li' nda Ni caya' loo qui'ya nu ntsu'u ji'na, cha' ngua Cristo ñi'ya nti' sca msta lu'ú nu xcuí' na tso'o, nu xcuí' na lubii; lo'o nu tañi ycuí' Cristo bi' ni, bi' laca caya' nu ngua'ni lyaá ji'na.

²⁰ Tya clyo lo'o bilya cuiñá Ni chalyuu, cua jlo ti' ycuí' Ndyosi cha' ntsu'u cha' cua'ni Cristo cña tonu bi'; pana ngujuatya ycuí' Ni ni jacua' nu tyalaa tyempo bi'. Li' ñaa Cristo, ngua'ni yu cña bi' cuentya ji'na, cha' tyacua cha' tso'o bi' ji'na. ²¹ Xqui'ya Cristo, bi' cha' jlya ti' ma

ji'ly ycuil' Ndyosi, cha' cua ngua'ni ycuil' Ni cha' ndyu'ú Cristo chaca quiya' lo'o cua ngujuii yu. Lo'o li' nda ycuil' Ndyosi sca su tso'o su tyi'ly Cristo, ca su tlyu su ntucua ycuil' Ni. Ngua'ni Cristo cña tonu bi', cha' taca xñi ma' cha' ji'ly ycuil' Ndyosi, lo'o li' taca tyu ti' ma' cha' caca lcaa ña'a' cha' nu nacui' Ni cha' caca.

²² Xqui'ya cha' nxyucua Xtyi'ly ycuil' Ndyosi ji'ly ma, na cua ndaquiya' ma' ji'ly cha' liñi nu nda ycuil' Ndyosi lo'o na, bi' cha' ngua lubii cresiya ji'ly ma; juani taca caca tso'o tyiquee ma' ña'a' ma' ji'ly tya'a ñati ma. Pana tyucui tyiquee ma' ntsu'u cha' caca tso'o tyiquee ma' ña'a' ma' ji'ly tya'a ñati ma, si'li ñi'ya ndu'ni ngu' nu ntsu'u tucua cha' tyiquee ngu' cua'ni cu'-ma. ²³ Laca ma' ñi'ya si cua ngula ma' chaca quiya', pana si'li ñi'ya nu ngula ti ma' ji'ly xtya'a ma; cua ngua cucui cresiya ji'ly ma' xqui'ya cha' nduna ma' cha' nu nchcui' ycuil' Ndyosi nu lu'ú ca, ycuil' Ndyosi nu ná nscua cha' cajaa Ni tsiya' ti. ²⁴ Ndi'ya nscua cha' lo' quityi ji'ly ycuil' Ndyosi:

Ñi'ya laca quixi', jua'a laca ñati chalyuu. Lcaa na nu tso'o ña'a' nu ntsu'u ji'ly ñati laca ñi'ya nti' sca queé nu ndyu'ú ne' quixi' ti; ndyanaa quixi' bi', li' ndye queé bi', ngüitiy tsiya' ti.

Lo'o jua'a laca lo'o ñati lo'o lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'ly ngu' nde chalyuu, tye cha' tso'o bi' ji'ly ngu' stu'ba ti lo'o ycuil' ngu'.

²⁵ Pana scaa cha' nu nchcui' ycuil' Ndyosi ni, tyanu cha' bi';

na quiñu'u cha' bi' tsiya' ti.

Jua'a nacui' quityi bi'. Lo'o jua'a nu cha' tso'o ji'ly ycuil' Ndyosi nu ngulu'u ya ji'ly ma, la cui' cha' bi' laca nu ná quiñu'u tsiya' ti.

2 Lo'o cu'ma ni, nga'a' cha' xtyanu ma' ji'ly lcaa cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ma' ña'a' ma' ji'ly tya'a ñati ma: nga'aa cñilo'o ma' ji'ly tya'a ma, nga'aa si'li tucua

cha' tyu'u tyiquee ma, nga'aa tyacui ti' ma' ji'ly sca na nu ntsu'u ji'ly tya'a ñati ma, nga'aa chcui' ma' cuentyu ji'ly tya'a ñati ma. ² Ñi'ya laca sca cubi' cuañi' nu ngula ca ti, jua'a laca cu'ma' cuentya ji'ly ycuil' Ndyosi, cha' tsubi' ti ngusñi ma' cha' ji'ly ycuil' Ni. Lu'ba ti ntyi' cubi' cuañi' cha' ntyute' tsa; si ná cati' lu'ba ti, ná caluu cubi' tsiya' ti. Lo'o jua'a cu'ma ni, tso'o la si cua'ni cña ti' ma' cha' ca tsa'a la ma' cha' ji'ly ycuil' Ndyosi, cha' ñi'ya nti' styi', jua'a laca cha' ji'ly ycuil' Ndyosi cuentya ji'ly ma. Cua'ni bi' cha' caca nguula la ti' tyiquee ma' cuentya ji'ly ycuil' Ndyosi, cha' taca clyaá ma' ji'ly cha' cuxi. ³ Cua ndyo'o cuayá' ma' xi styi' bi', bi' cha' ngua cuayá' ti' ma' cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu Xu'na na ña'a' Ni ji'na.

Laca Cristo ñi'ya nti' sca quee nu ntucua quiya' ni'ly

⁴ Ycuil' Cristo nu Xu'na na ni, ñi'ya nti' sca quee nu ntucua quiya' ni'ly, jua'a laca yu, masi na lu'ú ycuil'. Nacui' ñati chalyuu nu nti' cuiñá ni'ly cha' ná tso'o quee bi'; ná ca cua'ni ngu' cña tso'o lo'o bi', nacui' ngu'. Pana la cui' Jesús laca nu cua ngusubi ycuil' Ndyosi ji'ly cha' caca cña ji'ly Ni, cha' tyucua yu ca su ntucua quiya' cha', lcaa cha' nu ntsu'u ji'ly ycuil' Ndyosi.

Bi' cha' nga'a' cha' tyati' tso'o tyiquee ma' cha' ji'ly Cristo bi', ⁵ cha' lo'o cu'ma caca ma' ñi'ya si laca ma' tyuu cha' tya' sca ni'ly ji'ly ycuil' Ndyosi, masi ña'a' lu'ú ti ma. Li' xñi ycuil' Ni tyuu bi', cha' cuiñá Ni sca ni'ly nu tacati tsa cuentya ji'ly ycuil' Ni. Chaca cha' ni, ñi'ya nti' sti jo'ó nu lubii cresiya ji'ly tsiya' ti, jua'a caca lcaa cu'ma, cha' taca ji'ly ma' sta ma' msta slo ycuil' Ndyosi juani xqui'ya Jesucristo; nu msta bi' laca ycuil' ca ma, si chañi cha' tyucui tyiquee ma' nti' ma' taquiya' ma' ji'ly cha' nu nchcui' ycuil' Ndyosi. ⁶ Ndi'ya nscua cha' lo' quityi ji'ly ycuil' Ndyosi:

Ñã'a mā yì'a. Cua ngusubi na' jì'ì sca ñatì nu ndulo tsa cha' jì'ì, ñi'ya nti' sca quee tonu nu quiña'a tsa nga'a, nacui' ycui' Ndyosi.

Sta na' jì'ì ñatì bi' cha' caca quee nu nscua quiya' ni'ì 'na nde quichì Sión.

Lcaa ngu' nu xñi cha' nu nchcui' nu ñatì bi', caca tso'o tyiquee ngu' li'; cha' liñi tsiya' ti laca cha' nu nchcui' ñatì bi'.

Jua'a laca cha' nu nscua lo quityi bi'.

⁷Lo'o cu'ma ni, ndulo tsa cha' jì'ì quee bi' cuentya jì'ì ma, cu'ma nu ngusñi mā cha' jì'ì ycui' Ndyosi; pana cuxi tsa cha' caca jì'ì ñatì nu ná jlya ti' jì'ì ycui' Ndyosi tsiya' ti. Ndi'ya nscua cha' lo quityi cha' jì'ì quee bi':

Cua ngxucuaa cuityi ni'ì quee tonu bi' clyo, cha' ná tso'o ñã'a quee bi' ngua ti' ngu';

pana juani cua ngujui cña nu cua'ni quee bi', cha' ndu su ndulo la cha' jì'ì cuentya jì'ì ycui' Ndyosi.

⁸Ndi'ya nscua chaca cha' nu nchcui' jì'ì quee bi' chaca se'ì lo quityi:

Tyeje sna quiya' ngu' chu' quee bi', clyú ngu' tyucuii su lijya ngu' lo'o tyucua quee bi' quiya' ngu'.

Jua'a nscua cha' lo quityi bi'; na nclyú ngu' tyucuii cha' ná ndaquiya' ngu' jì'ì cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi. Ngua'ni ycui' Ndyosi jua'a cha' ná taca tya'a ngu' tyucuii jì'ì Ni si ná xñi ngu' cha' jì'ì ycui' Ni.

Ñatì nu ntsu'u cha' jì'ì lo'o ycui' Ndyosi

⁹Pana cu'ma ni, cua ngusubi ycui' Ndyosi jì'ì cu'ma cha' caca mā ñã'a tsaca taju ñatì nu ndyu'ni tlyu jì'ì ycui' Ni. Laca mā ñi'ya laca sca latya sti jo'ó nu cuentya jì'ì ycui' Ndyosi nu laca loo tsiya' ti; ñi'ya tsaca taju ñatì lubii laca mā cha' cua'ni tlyu mā jì'ì ycui' Ndyosi lcaa tsã. Ndu'ni Ni lo'o mā: “Ñatì 'na laca mā”, nacui' Ni. Bi' cha' nti' tsa Ni

cha' chcui' mā lo'o lcaa ñatì lcaa ñã'a cha' tso'o nu ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o mā; cua ngulo Ni jì'ì mā jì'ì chalyuu cuxi su talya tsa ñã'a, cha' tya'a mā ca su ndubi tsa xee jì'ì ycui' Ni. ¹⁰Nu juani laca mā ñatì jì'ì ycui' Ndyosi, masi nu ngua tya tsubi' la ná ntsu'u cha' jì'ì mā lo'o ycui' Ndyosi tsiya' ti. Lo'o jua'a cua nchca cuayá' ti' mā juani cha' ndyu'ni tya'na tsa ti' Ni jì'ì mā, masi tya tsubi' la ná nchca cuayá' ti' mā cha' jì'ì ycui' Ndyosi tsiya' ti.

Ndi'ì na chalyuu cha' cua'ni na cua ñã'a ca cña ñi'ya nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na

¹¹Cu'ma ngu' tya'a tso'o na, cua nscua cha' tyi'ì na ca slo ycui' Ni tyempo ca nde loo la, bi' cha' nga'a cha' tyi'ì na chalyuu juani ñi'ya si laca na ngu' tyijyu' nu ná ntsu'u tyi ngu'. Lye tsa chcui' na' lo'o mā juani cha' nga'aa cua'ni mā cua ñã'a ca cha' cuxi nu ndijña tyiquee mā cha' cua'ni mā; nga'aa taquiya' mā jì'ì cha' cuxi bi', cha' jua'a nga'aa caca jì'ì nu cha' cuxi bi' cua'ni ñu'u jì'ì mā. ¹²Xcui' cha' liñi cua'ni mā lacua; xcui' cha' tso'o cua'ni mā, xqui'ya nu ñatì nu ná jlya ti' jì'ì ycui' Ndyosi tsiya' ti, cha' lo'o ngu' bi' taca ca cuayá' ti' ngu' cha' ñatì tso'o laca mā. Nu juani nti' ngu' bi' cha' cuxi tsa ñatì laca mā, bi' cha' tso'o la si cua'ni mā xcui' cha' tso'o ti cha' ñã'a ñatì bi' jì'ì mā; li' ta ngu' bi' cuentya cha' chañi cha' ñatì tso'o laca mā. Lo'o ñatì bi' cua'ni tlyu jì'ì ycui' Ndyosi tsã nu cua'ni cuayá' Ni jì'ì ñatì li'.

¹³Xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na tu-cuá mā cha' jì'ì lcaa ngu' nu laca loo, masi rey nu laca loo tsiya' ti jì'ì nasiyu re, ¹⁴masi ngu' gobernador nu laca cña cuentya jì'ì rey bi'. Ngu' nu laca gobernador ni, nchcubé' ngu' jì'ì ñatì nu ndyu'ni cha' cuxi, lo'o jua'a ndu'ni chi' ngu' loo cua ñã'a ca ñatì nu ndyu'ni cña tso'o. ¹⁵Pana nti' ycui' Ndyosi cha'

cua'ni mā xcui' cña tso'o, nga'aa caca chcui' ngu' cha' cuxi ji'i mā li'; masi nu ngu' nu ná nti' ca cuayá' ti', masi nu ngu' nu ná jlo ti' tsiya' ti, ni sca quiya' ná ntsu'u cha' sta ngu' bi' qui'ya ji'i mā li'. ¹⁶Ñati nu ndi'i tso'o ti laca mā juani, pana ná tso'o si ná taquiya' mā ji'i ngu' nu laca loo lu yuu chalyuu; msu ji'i ycu'i Ndyosi laca mā juani, bi' cha' tso'o la si cua'ni mā cña nu cuentya ji'i ycu'i Ni lacua, cha' ña'a xa' ñati cha' ntsu'u cha' ji'i mā lo'o Ni. ¹⁷Tso'o si tucua' mā cha' nu nchcui' leaa ñati. Lo'o jua'a cua'ni mā cha' tso'o ti caca tyiquee mā ña'a mā ji'i leaa ñati ji'i Cristo, cha' tya'a mā laca ngu' bi'. Ndu'ni cha' cutsii mā xi ji'i ycu'i Ndyosi, lo'o jua'a ndu'ni cha' cua'ni chi mā loo rey nu laca loo tsiya' ti chalyuu.

**Ñi'ya nu nga'a cha' cua'ni
ngu' msu lo'o xu'na ngu'**

¹⁸Cu'mā nu laca mā msu ji'i ñati ni, taquiya' tso'o mā cña ji'i xu'na mā, masi ndube ti' xu'na mā ji'i mā xqui'ya cha' tso'o tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i mā, masi xña'a tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i mā. ¹⁹Tso'o tsa ndyuni sca msu nu laca ñati ji'i ycu'i Ndyosi, nu lo'o ndalo tyiquee msu bi' ji'i xu'na yu, masi xña'a tsa xu'na yu, masi cha' laja ti xcube' xu'na yu ji'i yu. ²⁰Si quiji'i xu'na msu ji'i sca msu ji'i xqui'ya cha' ngua'ni msu bi' sca cha' cuxi, ná sca cha' laca li'; nga'a cha' chcube' msu bi'. Pana cuentya ji'i ycu'i Ndyosi, tso'o tsa ndu'ni sca msu si talo tyiquee msu bi' lo'o xcube' xu'na yu ji'i yu laja ti, nu lo'o tso'o tsa ndaquiya' msu bi' ji'i cña ji'i xu'na yu. ²¹Tya lo'o ngusubi Ni ji'i mā, tya li' jlo ti' Ni cha' jua'a xcube' ngu' ji'i mā, cha' la cui' jua'a nguxcube' ngu' ji'i ycu'i Cristo tya clyo la cuentya ji'i cu'mā. Jua'a ngua cha' ngulu'u Cristo ji'i mā ñi'ya caca talo tyiquee mā lo'o xcube' ngu' ji'i mā. ²²Ná ntsu'u ni sca qui'ya ji'i nu Cristo bi', ni sca cha' cuiñi ná nchcui' yu; ²³masi

nchcui' ngu' cha' suba' lo'o yu, ni sca cha' tyaala ná nguxacui' yu ji'i ngu'; nguxcube' tsa ngu' ji'i yu, pana ná ngua ñasi' yu ji'i ngu' li'. Sca ti lo'o ycu'i Ndyosi Sti yu nchcui' yu ji'i cha' cuxi nu ndyuni ngu' lo'o, cha' sca ti ycu'i Ni laca nu xcui' liñi ndu'ni cuaya' ji'i ñati. ²⁴Ycu'i Cristo laca nu sca ti quiya' ngujui'i ca'a ngu' ji'i lo crusi cha' taca cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i leaa na, cha' clyaa na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na; bi' cha' cuentya ji'i Cristo taca tyi'i na chalyuu juani, cha' jua'a tyaja'a na cua'ni na xcui' cha' tso'o nu nti' ycu'i nu Xu'na na cha' cua'ni na. Xqui'ya cha' nchcube' ycu'i Cristo, bi' cha' ngua ti cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee na, ñi'ya nti' lo'o ngua ti cha' quicha na lo'o ndyaca tso'o na. ²⁵Lo'o juani nga'aa ndya'a yu'u ti mā, ñi'ya ndya'a yu'u xly'a; na cua nguxtyuu mā ñaa mā ca su nga'a ycu'i nu Xu'na mā nu ña'asii ji'i cresiya ji'i mā.

Ñi'ya ntsu'u cha' tyi'i ñati lo'o clyo'o

3 Lo'o jua'a cu'mā ngu' cuna'a ni, ntsu'u cha' taquiya' mā ji'i cha' nu nchcui' clyo'o mā, cha' nu qui'yu laca loo ji'i nu cuna'a, masi tya lyiji taquiya' nu qui'yu bi' ji'i ycu'i Ni. Pana lo'o ña'a nu ngu' qui'yu clyo'o mā leaa cha' tso'o nu ndu'ni mā, li' xñi ngu' cha' ji'i ycu'i Ni, masi bilya chcui' mā lo'o ngu' ji'i cha' bi'; ²lo'o ña'a clyo'o mā cha' nduna mā cha' nu nchcui' ycu'i ngu' lo'o mā, cha' lubii cresiya ji'i mā, ná tyiquee' taquiya' ngu' bi' ji'i cha' liñi ji'i ycu'i Ndyosi li'. ³Lcaa cu'mā ngu' cuna'a ni, tso'o si ña'asii mā ji'i quicha' hique mā; pana ná nti' cha' culiji quiña'a tsa hora ji'i mā, ni ná nti' cha' culiji quiña'a tsa cñi ji'i mā, cha' cua'ni cho'o mā quicha' hique mā. Ná ntsu'u cha' tyacui checa jyaca mā nu quiña'a tsa ntsu'u loo, ni ná ntsu'u cha' cacu' mā late' nu quiña'a tsa nga'a. Si'i na cacu' nu cuna'a nu cua'ni cha' ndiya la ti' ngu' ji'i. ⁴Pana ycu'i Ndyosi ndiya

la ti' ji'i nu cuna'a nu tso'o tsa cha' ntsu'u tyiquee ngu'; si ná liye' ti' ngu', si ná tyaala ngu', bi' laca ngu' cuna'a nu ndiya ti' ycu' Ndyosi ña'a Ni ji'i. Ñi'ya laca sca na nu tso'o tsa ña'a, nu quiña'a tsa nga'a, jua'a laca ngu' cuna'a nu ná cuxi tyiquee tsiya' ti cuentya ji'i ycu' Ni. ⁵ Ná cuxi tyiquee tsiya' ti jyo'o ma' cusu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o ycu' Ndyosi nu ngua cua sa'ni. Tso'o tsa ña'a ma' cusu' bi', cha' ngua'ni tlyu ma' ji'i ycu' Ni, lo'o jua'a ndaquiya' ma' ji'i cha' nu nchcui' clyo'o ma'. ⁶ Jyo'o ma' Sara ngua'ni ma' jua'a, cha' ndaquiya' ma' bi' ji'i jyo'o Abraham nu ngua clyo'o ma'; “xu'na na”, nacui ma' bi' ji'i. Lo'o cu'ma ni, ñi'ya si laca ma sñi' ma' Sara bi', jua'a laca cu'ma ngu' cuna'a juani, si xcui' cha' tso'o ndu'ni ma. Nga'aa ntsu'u cha' cutsii ma, nga'aa ntsu'u cha' culacua tsa ti' ma li'.

⁷ Lo'o jua'a cu'ma ngu' qui'yu ni, tso'o ti tyi'i ma lo'o clyo'o ma, cua'ni tyaca'a ma ji'i clyo'o ma; masi xtyi la juersa ntsu'u ji'i nu cuna'a, pana stu'ba ti laca tyucuaa ma cuentya ji'i ycu' Ndyosi, cha' cua nda Ni chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i tyucuaa ma. Si cua'ni ma tso'o jua'a, tso'o ti tyi'i ma to' tyi ma; li' ná caja sca cha' cuxi nu cua'a ji'i ma, nu cua'ni cha' ná chcu' ma lo'o ycu' Ndyosi.

Ñi'ya nu chcube' ngu', masi xcui' cha' tso'o ndu'ni ngu'

⁸ Lcaa cu'ma ni, nga'a cha' caca stu'ba tyiquee ma lo'o tya'a ma, cha' tya'a ngusni ma cha' ji'i Cristo laca ma; nga'a cha' cube ti' ma ji'i tya'a ma, nga'a cha' cua'ni tyaca'a ma ji'i lcaa tya'a ma. Lo'o jua'a cua'ni tya'na ti' ma ji'i tya'a ma, ná cua'ni liye' ti' ma ña'a ma ji'i ngu' bi'. ⁹ Ná cua'ni cuxi ma lo'o tya'a ñati ma, masi ngua'ni cuxi ngu' lo'o ma; lo'o jua'a ná chcu' tyaala ma lo'o tya'a ñati ma, masi tyaala tsa nchcui' ngu' lo'o ma. Na cua ngusubi ycu' Ni ji'i ma cha' xtyucua

Ni ji'i cu'ma, bi' cha' tso'o la si chcu' ma lo'o ycu' Ndyosi cha' xtyucua Ni ji'i ngu' tyaala bi'. ¹⁰ Ndi'ya nscua cha' lo quityi ji'i ycu' Ndyosi:

Lcaa ngu' nu nti' caja chalyuu tso'o ji'i ngu', cha' ca chaa ti' ngu', nga'a cha' cua'a ngu' bi' ji'i ycu' ca ngu' cha' ná chcu' ngu' cha' cuxi; la cui' jua'a ná tso'o si tyu'u cha' cuiñi tu'ba ngu' bi'.

¹¹ Ntsu'u cha' tyaatsu' ngu' bi' ji'i lcaa cha' cui' nu ntsu'u ji'i ngu', cha' nga'aa cua'ni ngu' cha' cuxi bi'.

Xcui' cha' tso'o ntsu'u cha' cua'ni ngu' bi'.

Lo'o li' ntsu'u cha' xtyucua ngu' bi' ji'i tya'a ñati ngu' lcaa tsa, xqui'ya cha' tso'o ntsu'u tyiquee ngu' bi' ña'a ngu' ji'i tya'a ñati ngu'; jua'a nga'aa xuu tya'a ngu' bi' li'.

¹² Tso'o la si jua'a cua'ni ngu'; cua'ni tyaca'a ycu' nu Xu'na na ji'i nu ñati nu tso'o tyiquee bi' li', cuna Ni lo'o chcu' ngu' bi' lo'o Ni.

Pana lye tyi'i loo Ni ña'a Ni ji'i ñati nu xña'a tyiquee.

Jua'a nchcui' lo quityi bi'.

¹³ Ná ntsu'u cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o ma, si xcui' cha' tso'o ti cua'ni ma.

¹⁴ Pana si ntsu'u quiya' nu cua'ni lya' ti' ngu' ji'i ma xqui'ya sca cha' tso'o nu ndyu'ni ma, tso'o la si ná caca xñi'i ti' tyiquee ma li'; ná cube ti' ma, ná cutsii ma ji'i ngu' bi'. ¹⁵ Tyucui tyiquee ma cua'ni tlyu ma ji'i Cristo, cha' chañi cha' laca Ni nu Xu'na na. Lo'o jua'a culacua xi ti' ma ñi'ya caca xacui ma cha' ji'i ngu' lo'o xcuane ngu' ji'i ma ndi'ya: ¿Ni cha' laca ndu' ti' ma ji'i nu Cristo bi'? Tso'o ti xacui ma cha' ji'i ngu' bi', ná cua'ni tyixi ma lo'o ngu' bi'. ¹⁶ Xcui' cha' tso'o cua'ni ma lo'o ngu' lacua, cha' taca tyanu lubii cresiya ji'i ma; li' caca tyuju'u ti' nu ngu' cuiñi bi', ngu' nu nchcui' cuentyu ji'i ma xqui'ya cha' tso'o nu ndyu'ni ma cuentya ji'i Cristo. ¹⁷ Si ntsu'u cha'

chcube' na, tso'o la xcube' ngu' ji'na xqui'ya sca cha' tso'o nu ndyu'ni na, si ta ycuí' Ndyosi chacuayá' ji'í ngu'; pana si ngua'ni na sca cha' cuxi, liñi tsa ndyu'u cha' si xcube' ngu' ji'na li'.

¹⁸ Ycuí' Cristo ngujuii xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'na, masi lubii tsiya' ti cresiya ji'í yu; nchcube' yu cuentya ji'na, cha' cuxi tsa tyiquee na. Lo'o juani taca tyalaa na slo ycuí' Ndyosi xqui'ya nu Cristo bi'. Sca ti quiya' ngua cha' ti'í bi' ji'í Cristo, ndye cña ji'í yu nde loyuu chalyuu li'. Ndyujuii ngu' ji'í nu ñatí nu naa Jesucristo bi', pana ngua'ni Xtyi'í ycuí' Ndyosi cha' ndyu'ú yu chaca quiya'. ¹⁹ Xtyi'í ycuí' Cristo ngua nu ndyaa ne' ni'í chcua su ntsu'u ngu' jyo'o ca bilyaa, cha' hcui' Ni lo'o ngu' jyo'o bi'. ²⁰ Ná ntaja'a ngu', ná ndaquiya' ngu' jyo'o bi' ji'í ycuí' Ndyosi cua sa'ni la lo'o nguti'í ngu' chalyuu. Ntsu'u xi ngu' jyo'o bi' nu nguti'í tyempo lo'o ngüiñá jyo'o Noé yaca ni'í bi'. Ngjuatya ycuí' Ndyosi ji'í ngu' bi', ngua ti' Ni cha' taquiya' ngu' bi' ji'í Ni, lo'o ná ntaja'a ngu' bi' tsiya' ti; bi' cha' snu' tya'a ti ñatí ngulaá ne' yaca ni'í bi' lo'o ngua'ya tyo clyaa tyempo bi'. ²¹ Ñi'ya nu ngua'ni lyaá Ni ji'í ngu' nu nguta'a ne' yaca ni'í bi' lo hitya nu ngua sa'ni la, cha' ndaquiya' ngu' bi' ji'í cha' nu nchcui' ycuí' Ni; jua'a clyaa ma juani, cha' cua ndaquiya' ma ji'í cha' nu nchcui' Ni. Cua ndyaa ma lo hitya cha' tyucuatya ma li'. Si'í na caata ti na chcu laca cha' bi', si'í cha' cuu' cuaña' na, bi' cha' tyucuatya na li'; ndi'ya laca cha': na cua ndijna na ji'í ycuí' Ndyosi cha' cua'ni lubii Ni ji'í cresiya ji'na xqui'ya cha' cua ndyu'ú Jesucristo chaca quiya', bi' cha' ntyucuatya na. ²² Na cua ndyaa Jesucristo nde cua, lo'o juani ndi'í yu la'a tsu' cui' ca su ntucua ycuí' Ndyosi. Nu Jesucristo bi' ni, laca yu loo ji'í lcaa xca ji'í ycuí' Ndyosi, ji'í lcaa ngu' nu laca cña, ji'í lcaa cui'í tso'o nu nchca xi ji'í; laca yu loo tsiya' ti.

Cua'ni na cua ña'a ca cña ji'í ycuí' Ndyosi nu nchca ji'na

4 Lo'o ndyi'u ti' ma cha' nchcube' Cristo nde chalyuu, li' caca ngu-ula la ti' ma cha' talo tyiquee ma lo'o chcube' cu'ma; ñi'ya nu ndalo tyiquee ycuí' Cristo, jua'a taca talo tyiquee ma lo'o chcube' ma li'. Nga'aa caca cua'ni cha' cuxi ngana ji'í ma si lo'o cu'ma chcube' ma jua'a. ² Lo'o li' nu cha' cuxi nu ndiya ti' ñatí chalyuu ni, nga'aa si'í cha' bi' nu caca loo ji'í ma lcaa tsá lo'o ndi'í ma chalyuu; xcui' cña nu ndiya ti' ycuí' Ndyosi cha' cua'ni ma, bi' laca cña nu cua'ni ma, cha' sca ti ycuí' Ndyosi caca loo ji'í ma li'. ³ Tyempo nu nteje tacui, cua ngua'ni ma lcaa cha' cuxi ñi'ya nu ndiya ti' ñatí nu ná ntsu'u cha' ji'í lo'o ycuí' Ndyosi tsiya' ti. Cuayá' tsa lo cua ti cha' cuxi: bi' cha' nga'aa cua'ni suba' ma lo'o tya'a ñatí ma juani, nga'aa cua'ni ma lcaa lo cha' cuxi nu ndiya ti' ma cua sa'ni la; nga'aa caca cu'bi ma, nga'aa tyeje tacui ma cuayá' cacu ma, co'o ma, ñi'ya nu ndyu'ni ngu' nu ná ndube ti' lo'o ndya'a ngu' bi' ta'a; nga'aa cua'ni tlyu ma ji'í lcuí jo'ó, cha' suba' tsa cha' bi' cuentya ji'í ycuí' Ndyosi. ⁴ Ngua'ni ma cha' cuxi jua'a cua tsubi' la; lo'o juani nu ñatí nu ngua tya'a tso'o ma nquicha', ndube tsa ti' ngu' cha' nga'aa nti' ma cua'ni ma cua ña'a ca cha' cuxi nu ngua'ni ma cua tsubi' la. Ná nchca cuayá' ti' ñatí bi' ni cha' laca nga'aa ndu'ni ma jua'a, bi' cha' nchcui' ngu' bi' cuentyu ji'í ma juani. ⁵ Pana ná cube ti' ma, ntsu'u cha' xacui' ngu' bi' cha' ji'í ycuí' Ndyosi cuentya ji'í cha' cuxi nu ndu'ni ngu' chalyuu. Cua ngulala ti tyalaa tsá nu cua'ni cuayá' Ni ji'í lcaa ñatí, masi ngu' jyo'o, masi ngu' nu tya ndi'í chalyuu. ⁶ Lo'o jua'a ngu' nu cua ngujuii, nu cua ndyuna cha' tso'o ji'í Jesucristo, ñatí chalyuu ti ngua ngu' bi', bi' cha' ngujuii ngu', ñi'ya nu nscua cha'

cajaa lcaa ñati; pana cua'ni Xtyi'i ycu'i Ndyosi cha' tyu'ú ngu' bi' chaca quiya', cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi', cha' cua ngusñi ngu' cha' ji'i Jesús.

⁷ Cua tye ti cha' ji'i lcaa na nu ntsu'u chalyuu; bi' cha' tso'o la si cua'a ma ji'i ycu'i ca ma, tii ti ti' ma tyi'i ma chalyuu cha' taca cua'ni ma cña tso'o, cha' lu'ba ti taca chcu'i ma lo'o ycu'i Ndyosi. ⁸ Nu cha' nu ndulo tsa cha' cua'ni ma ni, bi' laca cha' xcui' tso'o caca tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma. Lo'o si jua'a nti' na ña'a na ji'i tya'a na, ndyu'ni clyu ti' na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i tya'a na li'. ⁹ Ta ma xi to' tyi ma su tyi'i tya'a ma, lo'o jua'a ta ma na cacu ngu' lo'o tyalaa ngu' bi' slo ma; ná chcu'i ma cha' ti' ji'i tya'a ma xqui'ya cha' ndyalaa ngu' slo ma. ¹⁰ Nda xlya'be ti ycu'i Ndyosi ñi'ya taca cua'ni scaa ma sca cña tso'o, lcaa ma nu ngusñi ma cha' ji'i Jesús. Ñi'ya lo'o nxyucua ycu'i Ndyosi ji'na cha' caca tya'na ti' na ji'i tya'a ñati na, la cui' jua'a nga'a cha' xtyucua na ji'i ngu' lo'o cua'ni na cña nu nda Ni cha' cua'ni sa scaa na. ¹¹ Culu'u ma cha' ji'i ñati, si bi' laca cña nu cua nda Ni ji'i ma cha' cua'ni ma; culu'u ma tsa ña'a cha' nu nti' ycu'i Ndyosi chcu'i Ni lo'o ngu'. Lo'o jua'a xtyucua ma ji'i tya'a ñati ma lo'o tyucui juersa nu nda ycu'i Ndyosi ji'i ma, si bi' laca cña nu cua nda Ni ji'i ma cha' cua'ni ma. Nu lo'o ña'a ngu' cña tso'o nu ndyu'ni ma bi', li' cua'ni tlyu ngu' ji'i ycu'i Ndyosi xqui'ya Jesucristo. Lo'o li' ná nga'a cha' tye cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i Cristo bi', cha' laca Cristo loo tsiya' ti. Jua'a caca cha' tu'ni.

**Ntsu'u cha' tyacua cha' ti' ji'i ñati
nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo**

¹² Cu'ma tya'a tso'o na, masi lye tsa cua'ni lya' ti' ñati ji'i ma, ñi'ya nti' si ntsu'u ma ndyaqui ma lo qui'i, ná ntsu'u cha' cube tsa ti' ma; ná tso'o si culacua

tsa ti' ma li', ñi'ya si ná tso'o tyacua cha' cuxi ji'i ma, nti' ma. Jua'a li' nchca cuayá' ti' Ni si chañi cha' ntsu'u cha' ji'i ma lo'o Ni, si ná chañi cha' bi'. ¹³ Nga'a cha' caca tso'o tyiquee ma lo'o tyi'u ti' ma cha' ñi'ya ngua lya' ti' ngu' ji'i ycu'i Cristo, jua'a ca lya' ti' ngu' ji'i cu'ma juani. Tlyu tsa laca Cristo cuentya ji'i ycu'i Ndyosi, lye tsa quiji'i xee ji'i Ni lo'o caa ycu'i Cristo chaca quiya' nde loo la; li' ca chaa la ti' ma, ca tso'o la tyiquee ma. ¹⁴ Nu lo'o nchcu'i ngu' cha' ti' ji'i ma xqui'ya Cristo, ca tso'o tyiquee ma cha' ndi'i Xtyi'i ycu'i Ndyosi lo'o ma, lo'o jua'a tlyu tsa cha' tso'o ntsu'u ji'i ycu'i Ni. Nchcu'i ngu' bi' cha' cuxi ji'i ycu'i Ndyosi; pana cu'ma ni, tso'o tsa si tya cua'ni tlyu ma ji'i Ni. ¹⁵ Ná tso'o tsiya' ti si cua'ni ma cha' cuxi. Liñi tsa laca si chcube' ngu' nu lo'o cua'ni ngu' cha' cuxi; masi cujuui ngu' ji'i tya'a ñati, masi cuaana ngu' na nu ntsu'u ji'i tya'a ñati, masi cua'ni ngu' xa' lo cha' cuxi nu ná ntsu'u chacuayá' cua'ni ngu', masi xuu tya'a ngu' lo'o ngu' nu laca loo, liñi tsa si chcube' ngu' bi'. ¹⁶ Pana ná ntsu'u cha' ca tyuju'u ti' ma si xcube' ngu' ji'i ma cha' laca ma ñati ji'i Jesucristo; cua'ni tlyu ma ji'i ycu'i Ndyosi cha' jua'a ndyaca ji'i ma li'.

¹⁷ Cua ndyalaa hora cha' xana cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati, pana clyo nguxana Ni lo'o ñati nu ji'i ycu'i Ni; bi' cha' laca si ntsu'u xi cha' ti' ji'na juani lo'o nguxana ca ti Ni ndyu'ni cuayá' Ni ji'i ñati, caca cuayá' ti' na cha' tlyu la cha' caca lo'o chcube' ngu' cuxi nde loo la. Li' chcube' ñati nu ná ntaja'a taquiya' ji'i cha' tso'o nu ji'i ycu'i Ndyosi. ¹⁸ Tucui tsa cha' laca cha' clyaá ñati nu ndu'ni cha' tso'o ti; pana nu ñati xña'a, lo'o jua'a ñati nu ntsu'u cha' cuxi ji'i ni, tye cha' ji'i ngu' bi' tsiya' ti. ¹⁹ Ndyiji xi cha' ti' ji'i ma juani chacuayá' ji'i ycu'i Ndyosi. Cua jlo ti' Ni cha' bi', pana ná culati'i Ni ji'na si jua'a. Ntsu'u cha' tya

cua'ni na xcui' cha' tso'o, cha' ña'a ti xñi na cha' ji'i ycui' Ni nu ngüiñá lcaa lo na, masi nchcubé' na; chañi cha' cña'asii Ni ji'na li'.

Cuii nu nda Pedro lo'o ñati tya'a ngusñi cha' ji'i Jesucristo

5 Sca ngu' cusu' nu laca loo laca na, lo'o juani nti' na' ta na' sca cuii lo'o cu'ma tya'a cusu' na. Lo'o na', cua na'a na' ji'i Cristo lo'o ngxucubé' ngu' ji'i yu, bi' cha' jlo ti' na' cha' stu'ba ti tyi'i lcaa tya'a na ca slo ycui' Ndyosi; ña'a na cha' tlyu nu caca li'. ²Ntsu'u cha' ña'asii tso'o ma ji'i lcaa ngu' tya'a ma, ña'a taju ngu' tya'a ma ca su laca ma loo ji'i ngu'. Ñi'ya nti' xlya', jua'a laca ngu' bi'; ñi'ya nti' ñati nu ña'asii ji'i xlya', jua'a laca na, ngu' cusu' tya'a na. Nga'a cha' xtyucua na ji'i ngu' tya'a na cha' tyanu tachaa la cha' ji'i Cristo tyiquee ngu'. Tyucui tyiquee ma cua'ni ma cña bi', cha' jua'a nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na; ná tso'o si ntsu'u cha' tatsaa ngu' tya'a ma ji'i ma cha' cua'ni ma cña bi'. Lo'o jua'a ná tso'o si quiña'a tsa caya' xñi ma ji'i ngu' cha' cua'ni ma cña bi', pana tso'o la si tyucui tyiquee ma cua'ni ma cña bi' cuentya ji'i ycui' Ndyosi. ³Ná laca ma xu'na ngu' tya'a ma, bi' cha' tso'o ti cua'ni ma slo ngu', cha' taca ca cuayá' ti' xa' la ngu' tya'a ma ñi'ya nu ntsu'u cha' cua'ni ngu'. ⁴Nu lo'o tyu'u tucua ycui' nu Xu'na na, li' ta Ni na tso'o nu tyacua ji'i ma. Ná nga'a cha' tye tsiya' ti na nu ta Ni ji'i lcaa na nu ntsu'u cña ji'na cha' ña'asii na ji'i taju ñati ji'i Ni; si'i ñi'ya nti' ngana nu caja ji'na lo'o ndyu'ni na cña nde chalyuu nu yala ti tye bi'.

⁵Lo'o jua'a cu'ma ngu' cuañi' ni, ta na' sca cuii lo'o ma. Taquiya' ma ji'i cha' nu nchcui' ngu' cusu' nu laca loo ji'i ma. Lo'o jua'a ntsu'u cha' xtyucua ma ji'i tya'a ñati ma, cha' ná tso'o cua'ni tyucua ti' ma ji'i ngu' bi'. Ndi'ya nscua cha' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi:

Xuu tya'a ycui' Ndyosi lo'o ñati nu ndu'ni tyucuaa ti' ji'i tya'a ñati, pana xtyucua tsa Ni ji'i ñati nu xti ti cha' ntsu'u tyiquee ngu' cuentya ji'i ycui' ca ngu'.

⁶Bi' cha' taquiya' ma ji'i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi nu laca loo tsiya' ti, cha' ná cua'ni tyucuaa ti' ma ji'i tya'a ñati ma; cua jlo ti' ycui' Ni ni tsá laca nu lo'o cua'ni Ni cha' caca ma ñati tlyu la. ⁷Cacha' ma ji'i ycui' Ni lcaa cha' nu nclyacua tsa ti' ma ji'i, lo'o li' cua'ni Ni cha' nga'aa cube ti' ma ji'i cha' bi'. Chañi cha' ndube ti' ycui' Ni ña'a Ni ji'i cu'ma.

⁸iTii ti ti' ma tyi'i ma chalyuu! Ná caja' ma, cha' tya'a cusuu ma laca ycui' nu xña'a, lo'o jua'a cacua tsa ndu bi' slo ma. Ñi'ya nti' sca cuichi nu tyaala tsa nu ncllyana ji'i sca ñati cha' cacu ni', jua'a nti' ndya'a yu'u nu xña'a bi' chalyuu.

⁹Xñi tso'o ma cha' ji'i ycui' Ndyosi cha' caca nguula ti' tyiquee ma; li' ná ta ma chacuayá' tyijiloo nu xña'a bi' ji'i ma. Jlo ti' na cha' sca ti cuayá' ndyacua cha' ti' ji'i lcaa tya'a na tyucui ña'a chalyuu.

¹⁰Pana xti ti tsá tyacua cha' ti' ji'i ma. Lo'o tye tsá nu nchcubé' ma, li' cua'ni ycui' Ndyosi cha' caca tso'o ma, cua'ni Ni cha' caca nguula ti' tyiquee ma chaca quiya'; ta Ni juersa ji'i ma, cha' xcui' tso'o tsa ndu'ni ycui' Ni lo'o na. Xqui'ya Cristo cua ngusubi Ni ji'na cha' taca tyi'i na ca su tlyu su ntucua ycui' Ni. ¹¹Ná nga'a cha' tye tsá nu cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi li', cha' laca Ni loo tsiya' ti. Jua'a caca cha' tu'ni.

Nchcui' salya' Pedro lo'o ngu'

¹²Jlo ti' na' cha' tso'o tsa ngusñi Silvano tya'a na cha' ji'i ycui' nu Xu'na na; yu bi' laca nu ngxtyucua tsa 'na lo'o nguscua ya quityi sube re cha' caa slo cu'ma. Nti' na' cha' caca nguula ti' tyiquee ma, cha' chañi cha' tlyu tsa cha' tso'o ndu'ni ycui' Ni lo'o na. Jlo ti' na' cha' bi', lo'o jua'a tso'o tsa si lo'o cu'ma

tyi'u ti' mā cha' bi', ñi'ya laca lo'o nxtyu-
cua tsa ycuu' Ni ji'na lcaa tsā.

¹³ Ña'a tsaca taju ñati ji'i Jesucristo
nde Babilonia re nda ngu' xlyo ni'i ji'i
mā. Ngu' tya'a na laca ngu' bi', cha'
lo'o tyucui taju ngu' bi', ngusubi ycuu'
Ndyosi ji'i ngu' cha' caca ngu' ñati ji'i
Ni. “Xlyo ni'i”, nacui Marcos ji'i cu'mā,

nu Marcos nu laca ñi'ya nti' sca sñi' na'.

¹⁴ Chcuicha' mā ji'i lcaa ngu' tya'a mā;
quityi mā ji'i tya'a mā cuentya jna', cha'
chañi cha' tso'o ntsu'u tyiquee na ña'a
na ji'i tya'a na.

Cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i cresiya ji'i lcaa
cu'mā nu ntsu'u cha' ji'i mā lo'o Cristo.

Chaca quityi nu nguscua San Pedro, nu ndyaa ca slo ñati jil'i Jesucristo nu ndi'i tyijyu'

1 Simón Pedro laca na'; ndyu'ni na' cña jil'i Jesucristo, cha' cua ngusubi Ni 'na cha' tsa'a na' ta na' cha' tso'o jil'i Cristo lo'o ngu' xa' quichi. Lo'o nu juani nscua na' quityi re cha' tsa'a slo lcaa ñati nu ngusñi cha' jil'i ycu'i Ndyosi ñi'ya nu ngusñi na jil'i. Xcui' cha' liñi ndu'ni ycu'i Ndyosi nu Xu'na na, la cui' Jesucristo nu ndyu'ni lyaá ji'na jil'i nu cuxi laca bi'; bi' cha' stu'ba ti laca lcaa na cuentya jil'i ycu'i Ndyosi, tso'o tsa ndyaca jil'i lcaa na cuentya jil'i Ni.

² Cua nchca cuayá' tso'o ti' ma cha' jil'i ycu'i Ndyosi, lo'o jua'a nchca cuayá' ti' ma cha' jil'i Jesús nu Xu'na na; bi' cha' ndi'ya nti' na': ña'a ti cua'ni Ni cha' tso'o lo'o ma lcaa tsa, lo'o jua'a cua'ni Ni cha' ti' ti tyi'i tyiquee ma lcaa hora.

Ñi'ya ntsu'u cha' caca sca ñati jil'i Jesucristo

³ Cua nda Ni chacuayá' ji'na cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na, jua'a cua nda Ni chacuayá' ji'na cha' tyi'i na chalyuu ñi'ya nu nti' Ni cha' tyi'i ñati jil'i Ni; bi' cha' nchca ji'na, cha' nxyucua Ni ji'na. Cua ngusubi Ni ji'na, cua nda Ni chacuayá' ji'na cha' tyuloo na jil'i ycu'i Ni; lo'o jua'a cua ngua cuayá' ti' na cha' nga'aa ntsu'u chaca nu tlyu la, nga'aa ntsu'u chaca nu nchca la jil'i. ⁴ Tlyu tsa ycu'i Ndyosi, lo'o jua'a nchca jil'i Ni cua'ni Ni lcaa lo cña; jua'a nchca cuayá' ti' na cha' xcui' cha' liñi laca nu nchcui' ycu'i Ndyosi. Lo'o jua'a ndu' ti' na cha' caja cha' tlyu bi' ji'na nu cua nchcui' Ni lo'o na cha' tyacua ji'na. Cua ngua'ni lyaá Ni ji'na jil'i nu cuxi nu ntsu'u ji'na, cha' nga'aa caca cua'ni cha' cuxi bi' ngana ji'na; lcaa cha' cuxi nu ndiya tsa ti' na jil'i, bi' laca nu ndu'ni ñu'u ji'na nde

chalyuu. Pana juani ndu'ni Ni cha' tya-ja'a tyiquee na cua'ni na lcaa cha' tso'o, ñi'ya nu nti' ycu'i Ndyosi cha' cua'ni na. ⁵ Bi' cha' tyucui tyiquee ma, lo'o tyucui juersa jil'i ma, cua'ni ma xcui' cha' tso'o bi', cha' culu'u ma jil'i xa' ñati cha' chañi cha' cua ngusñi ma cha' jil'i Jesucristo. Lo'o jua'a ntsu'u cha' caca cuayá' la ti' ma lcaa cha', ña'a cha' nu ndiya la ti' ycu'i Ni. ⁶ Ntsu'u cha' ca cuayá' la ti' ma ñi'ya ntsu'u cha' jil'i ycu'i Ndyosi; li' taca cua'a tso'o ma jil'i ycu'i ca ma, cha' nga'aa cua'ni nu cuxi ngana jil'i ma. Si taca cua'a tso'o ma jil'i ycu'i ca ma, li' talo tsa ma jil'i nu cuxi. Nu lo'o taca talo ma jil'i lcaa cha' cuxi, li' taca tyi'i ma ñi'ya nti' ycu'i Ni cha' tyi'i ma nde chalyuu. ⁷ Si jua'a nti' ma cha' tyi'i ma chalyuu, li' nga'a cha' cua'ni tyaca'a ma jil'i tya'a ñati ma; ntsu'u cha' tso'o ti caca tyiquee ma ña'a ma jil'i lcaa ñati.

⁸ Si ndu'ni ma lcaa lo cña bi', si jua'a ti ndu'ni ma lo'o ndi'i ma chalyuu, li' caca cuayá' la ti' ma ñi'ya ntsu'u lcaa cha' jil'i Jesucristo nu Xu'na na. Ná ca taja ti' ma, cha' tso'o tsa cua'nijo'o ma jil'i ycu'i Ndyosi li'. ⁹ Pana si ná ndu'ni ma lcaa lo cha' bi', si ná ndi'i tso'o ma jua'a, laca ma ñi'ya laca sca nu cuityi' nu ndacu' ycu'i ca ti yu cloo yu. Nga'aa nti' yu cuityi' bi' tyi'u ti' yu ñi'ya ngua'ni lubii ycu'i Ndyosi ne' cresiya jil'i yu, nu lo'o ngüityi' Ni cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya jil'i yu. ¹⁰ Bi' cha' ña'a ti tya cua'ni la ma lcaa cha' tso'o bi', ñi'ya nu nguscua na' tya clyo; jua'a tyi'u la ti' ma cha' cua ngusubi ycu'i Ndyosi jil'i ma, cha' caca ma ñati jil'i ycu'i Ni. Lo'o li' ná nga'a cha' chcuna' ma, si jua'a cua'ni ma lcaa lo cha' tso'o bi'; ¹¹ ndya'a ma lo tyucui jil'i ycu'i Ndyosi li'. Jua'a caca ycu'i Jesucristo nu Xu'na na loo jil'i ma, bi' laca nu ndyu'ni lyaá ji'na; ná nga'a cha' tye tsa cha' laca ycu'i Ni loo, lo'o li' tso'o ti tyatí na ca su ntucua ycu'i Ni.

¹²Tya tyuu quiya' nti' na' chcuí' na' lo'o mā cuentya jil'i lcaa cha' liñi jil'i ycuí' Ndyosi, masi cua jlo ti' mā cha' bi'. Lo'o jua'a jlo ti' na' cha' ngusñi tso'o mā lcaa cha' nu nscua na' bi'; ¹³pana laja lo'o tya lu'ú na', cua'ni na' cha' ná cjl'ya ti' mā jil'i cha' liñi bi'. Tso'o la si cua'ni na' jua'a, nti' na', ¹⁴cha' cua jlo ti' na' cha' cua tye ti cha' jna' nde chalyuu; cua ndacha' Jesucristo nu Xu'na na 'na cha' cua ngulala ti cajaa na'. ¹⁵Pana cua'ni na' cha' tyanu cha' bi' lo'o mā, cha' taca tyi'u ti' mā cha' tso'o jil'i Jesucristo bi' lcaa tsa, masi cua ngujui na'.

Nu ngu' nu cua na'a cha' tlyu tsa cha' ntsu'u jil'i ycuí' Jesucristo

¹⁶Si'i cña cua nu ngua'ya hique ti ya ngua cha' nu nchcui' ya lo'o mā, nu lo'o ndacha' ya jil'i mā cha' tlyu tsa cha' caca jil'i ycuí' Jesucristo nu Xu'na na nu lo'o cāa yu chaca quiya'. Ycuí' cuare cua na'a ya jil'i Jesús lo'o tlyu tsa cha' ntsu'u jil'i yu; ¹⁷ngua'ni tlyu ycuí' Ndyosi Sti Jesús jil'i yu, ndubi tsa ña'a ngua tyucui ña'a loo Jesús lo'o xee jil'i ycuí' Ni li'. Masi ná na'a ya jil'i ycuí' Ndyosi nu laca loo jil'i lcaa xu'na chalyuu, pana jlo ti' ya cha' nguti'i Ni cacua ti tsā bi', cha' li' ndyuna ya lo'o nchcui' Ni lo'o ngu'. Ndi'ya nacui Ni: “Nu nde laca Sñi' na' nu tyaca'a tsa 'na. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na' jil'i yu”, nacui Ni. ¹⁸Ycuí' cuare cua ndyuna ya cha' nu nchcui' Xtyi'i Ni nu ntucua nde cua, cha' lo'o cuare nguti'i ya lo' xlya ca'ya bi' nu ngua tsā bi'.

¹⁹Jua'a ngua cha' taca ca cuayá' ti' na cha' liñi tsa laca lcaa cha' nu cua nchcui' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jil'i ycuí' Ndyosi cua sa'ni la. Tso'o si taquiya' na jil'i cha' bi', cha' ñi'ya laca sca xee ndubi nu tso'o tsa ntyijil'i xee su talya ña'a, jua'a laca cha' jil'i Jesús bi'. Cul'u bi' tyucui tso'o su nga'a cha' tsaa na ña'a cuayá' nu quixee tsā bi'. Li' tyu'u tucua sca cuii tlyu nu ntyucua nde nguxee; bi' laca ñi'ya

laca Cristo, cha' nda yu xee nu tyu'ú ne' cresiya jil'na. ²⁰Ntsu'u cha' ca cuayá' ti' mā cha' ná tucui caca cul'u jil'i ñati ñi'ya nu ndyu'u sca cha' nu nguscua jy-o'o cusu' jil'na lo' quityi jil'i ycuí' Ndyosi sa'ni la. Sca ti si xtyucua Xtyi'i ycuí' Ndyosi jil'i ngu' cha' caca cuayá' tso'o ti' ngu', li' taca cul'u ngu' cha' bi' jil'i xa' ñati cuentya jil'i ycuí' Ni. ²¹Lcaa ñati nu ngua tu'ba jil'i ycuí' Ndyosi sa'ni la ni, ná nchcui' ngu' cua ña'a ca cha' nu ndiya ti' ngu', nu lo'o nchcui' ngu' cuentya jil'i ycuí' Ndyosi; xcui' cha' nu nda Xtyi'i ycuí' Ndyosi lo'o ngu' bi', bi' laca cha' nu nchcui' ngu' cuentya jil'i ycuí' Ni.

Ñati nu nclu'u cha' cuiñi jil'i ngu'

2 Cua ntsu'u xi ngu' cuiñi nu nguti'i laja ngu' Israel sa'ni la; tu'ba jil'i ycuí' Ndyosi ngua ngu', nacui ycuí' ngu' cuiñi bi'. La cui' jua'a tyu'u tucua ñati cuiñi laja cu'mā nde loo la; li' cul'u ngu' cuiñi bi' jil'i mā, cul'u ngu' cua ña'a ca cha' nu ca'ya hique ycuí' ca ngu'. Lo'o li' ñacui ngu' bi' cha' cuentya jil'i ycuí' Ndyosi nchcui' ngu'. Si cuna mā cha' nu chcuí' ngu' bi', li' xana cha' cusuu jil'i mā lo'o tya'a mā ña'a cuayá' nu tya'be tya'a mā. Li' caca mā tucua latya mā xqui'ya cha' cuiñi bi'. Tlyu tsa cña nu ngua'ni ycuí' nu Xu'na na cha' cua'ni lyaá Ni jil'i lcaa na lo'o jil'i ngu' bi', pana ná nti' nu ngu' cuiñi bi' cha' caca ycuí' Ndyosi Xu'na ngu' bi' tsiya' ti; ná ntsu'u cha' tsiya' ti jil'i ngu' bi' lo'o ycuí' Ndyosi, bi' cha' yala ti tye cha' jil'i nu ngu' cuiñi bi'. ²Lo'o jua'a cua nscua cha' taquiya' tyuu tya'a ngu' tya'a na jil'i cha' nu nchcui' nu ngu' cuiñi bi'; lo'o ngu' tya'a na bi' cua'ni ngu' cha' suba' lo'o tya'a ngu' li', ñi'ya nu cul'u ngu' cuiñi bi' jil'i ngu' cha' cua'ni ngu'. Ná tso'o jua'a. Nu ngu' nu ná ngusñi cha' jil'i ycuí' Ndyosi tsiya' ti ni, quiña'a tsa cha' cuxi chcuí' ngu' bi' jil'na li'. ³Lo'o jua'a ndacui tsa ti' ngu' cuiñi bi' jil'i na nu ntsu'u jil'i mā; nti' tsa

ngu' cua'ni ngu' ngana ji'i ma, bi' cha' tajua' ti chcu' ngu' cha' cuiñi ti lo'o ma. Pana ntsu'u cha' xcube' Ni ji'i ngu' cuiñi bi', cha' cua sa'ni cua nchcu' Ni cha' ná tso'o cua'ni ngu' cha' cuxi jua'a. Si'i na laja' ycu' Ni; jlo ti' Ni ñi'ya ndu'ni ngu' cuiñi bi', lo'o jua'a cua'ni tye Ni ji'i ngu' bi' yala ti.

⁴ Nu cua sa'ni ni, ná ngua'ni clyu ti' ycu' Ndyosi ji'i nu ngu' xca ji'i Ni nu ntsu'u qui'ya ji'i; ngxucuaa Ni ji'i ngu' xca nu xña'a bi', ndyaa ngu' nde ca bilyaa, ca su talya ña'a tsiya' ti. Ndyaa-ca' ngu' xca bi' lo'o juu chcu, cha' ca bi' tyanu ngu' ña'a cuayá' nu cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati chalyuu, lo'o ji'i ngu' xca bi'. ⁵ Lcaa ñati chalyuu nu ngua tya sa'ni la nu ná ndaquiya' ji'i ycu' Ndyosi ni, ná ngua'ni clyu ti' Ni ji'i ngu' bi'; ngua'ni Ni cha' ngua'ya tyo clyaa, ñi'ya ndacha' Ni ji'i ngu' bi' cha' caca. Cua nchcu' jy-o'o Noé cha' ji'i ycu' Ndyosi lo'o lcaa ñati, pana ná nduna ngu' bi'. Ngujuii lcaa ngu' bi' li'; sca ti nu Noé bi' lo'o cati tya'a ñati ji'i, ngua'ni lyaá Ni ji'i ngu' bi', cha' ngua'a jyaca' ngu' bi' ji'i cha' nu nchcu' Ni lo'o ngu'. ⁶ La cui' ti cha' ngua cuxi ji'i ngu' quichí Sodoma lo'o ji'i ngu' quichí Gomorra, cha' cuxi tsa ngua'ni ngu' bi'; ngua'ni ñu'u Ni tsiya' ti ji'i tyucuaa quichí bi'. Lo'o ndye ndyaquí quichí bi', jii lo'o nchcubi' tya ndyanu su nscua quichí bi' nquicha'. Jua'a ngua'ni ycu' Ndyosi nu ngua li', cha' ca cuayá' ti' lcaa ñati nu ndiya ti' ndu'ni lcaa lo cha' cuxi, masi juani ti, masi nde loo la; xcube' Ni ji'i ngu' bi' ña'a cuayá' nu tye cha' ji'i ngu' bi' tsiya' ti. ⁷ Sca ti jyo'o Lot, ngulo Ni ji'i yu cha' ngutu'u yu quichí Sodoma bi'; bi' cha' sca ti nu cusu' Lot bi' ná ngujuii yu lo'o ndye cha' ji'i quichí Sodoma bi'. Ñati tso'o ngua Lot; bi' cha' ngulacua tsa ti' yu, lye tsa ngua xñi'i ti' yu, xqui'ya lcaa cha' suba', lcaa cha' cuxi nu ngua'ni lcaa ñati quichí bi'. ⁸ Tso'o tyiquee ycu' Lot bi', lcaa tsá lye tsa ndube

ti' yu lo'o na'a yu lcaa cha' cuxi bi'; quiña'a tsa ngulacua ti' yu lo'o ndyuna yu lcaa cha' suba' nu nchcu' ngu' quichí bi'. ⁹ Jua'a caca cuayá' ti' na cha' nchca ji'i ycu' nu Xu'na na cua'ni lyaá Ni ji'i ñati nu tso'o cresiya ji'i, cha' ná tyijiloo nu cuxi ji'i ngu' bi'. Nu lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati ni, jlo ti' Ni ti ji'i xcube' Ni. Cua jlo ti' Ni tilaca laca nu ntsu'u cha' cuxi tyiquee.

¹⁰ Lo'o ñati nu xcui' cha' suba' ndu'ni ni, lye la xcube' Ni ji'i ngu' bi', cha' ná ndaquiya' ngu' bi' tsiya' ti ji'i ngu' nu laca loo ji'i ngu'; ná ndube ti' ngu' bi' tsiya' ti, cha' tyixi tsa tyiquee ngu'. Ná ntsii ngu' bi', masi chcu' ca'a ngu' ji'i ngu' xca ji'i ycu' Ndyosi. ¹¹ Pana nu ngu' xca ji'i ycu' Ndyosi ni, nguula la ngu' xca bi', nchca la ji'i ngu' xca que ñati chalyuu ti; ni ná nchcu' ngu' xca cha' suba' ji'i ñati chalyuu, ná nsta bi' qui'ya hichu' nu ngu' cuxi slo ycu' nu Xu'na na.

¹² Ñi'ya laca na'ni quixi' nu ná nchca culacua ti', jua'a laca nu ñati cuxi bi', cha' xcui' cha' suba' nchcu' ngu' bi' ji'i lcaa cha' nu ná nchca cuayá' ti' ngu' ji'i. Nxñi na ji'i na'ni tyaala nu ntsu'u ne' quixi', ndyujuii na ji'i ni' li'. Lo'o jua'a nu ngu' cuxi bi', tyaala ngu' cha' nti' ngu' cua'ni ñu'u ngu' ji'i lcaa lo na tso'o; pana tye cha' ji'i ngu' bi' tsiya' ti nde loo la, ¹³ chcube' ngu' bi' ñi'ya nu ngxucube' ycu' ngu' ji'i xa' ñati. Tsá lo'o talya ndu'ni suba' ngu' cuxi bi', cha' ná nchca taja ti' ngu' bi' ndu'ni ngu' cha' cuxi bi'; ná nchca tyuju'u ti' ngu' bi' tsiya' ti, masi cuxi tsa cña nu ndyu'ni ngu'. Lo'o jua'a stu'ba ti ndyu'u ti'i ngu' bi' lo'o ma lo'o ndyu'ni ma ta'a, ñi'ya si chañi cha' tya'a na laca ngu' bi'.

¹⁴ Xcu' cha' suba' nda'ya hique ngu' cuxi bi' lo'o ña'a ngu' ji'i sca nu cuna'a, cha' ná tye cha' nti' ngu' bi' cua'ni suba' ngu' lo'o. Lo'o jua'a hora ti culu'u ngu' bi' cha' cuxi ji'i xa' ñati nu bilya ca cuayá' tso'o ti' cha' ji'i Jesucristo. Lye tsa

ngua tsa'a ngu' cuiñi bi' ji'i leaa lo cha' cuxi, bi' cha' lye tsa ndacui ti' ngu' bi'; ná nga'a cha' tyaala' ji'i ngu' bi' tsiya' ti. Pana cua nda ycu'i Ndyosi yabe' ji'i ngu' cuiñi bi'; ¹⁵ cua nguxtyanu ngu' bi' tyucuii su tsaa na ca slo ycu'i Ndyosi, xa' tyucuii ngusñi ngu' bi'. Lo'o jua'a nguna' tsa ndya'a ngu' bi' juani, cha' la cui' tyucuii su nguta'a jyo'o cusu' Balaam sñi' Beor ndya'a ngu' bi' juani. Nu Balaam bi' ngua tiji' tsa ti' ji'i cñi, bi' cha' ngua'ni yu cña cuxi, cha' caja la cñi ji'i yu ngua ti' yu. ¹⁶ Tu'ba ji'i ycu'i Ndyosi ngua nu Balaam bi' nquicha'; bi' cha' ngua'ni ycu'i Ni cha' nchcui' huru ji'i yu lo'o yu bi', cha' xcutsii ni' ji'i yu bi', cha' nga'aa cua'ni la yu cña cuxi bi'.

¹⁷ Taca chcu'i na cha' laca nu ngu' cuiñi bi' ñi'ya laca sca pilya nu ngüi-tyi tsiya' ti, nu nga'aa ntsu'u hitya ne'. La cui' jua'a laca ngu' bi' ñi'ya laca sca coo ngati ti, nu nxna tsa xqui'ya cui'i, pana ná ndu'ni bi' cha' ca'ya tyo; na ndya'a ti bi' nde cua. Lo'o nu ngu' cuiñi bi' ni, ná ntsu'u cha' tso'o tyiquee ngu' tsiya' ti, bi' cha' ntsu'u cha' tsaa ngu' bi' ca su talya tsa ña'a; ca jua' cua ngüiñá ycu'i Ndyosi sca se'i nu cuxi tsa ña'a, su tsaa ngu' nu ndu'ni jua'a. ¹⁸ Jlo tsa ti' nu ngu' cuiñi bi' ñi'ya chcu'i ngu' sca cha' tso'o, pana tucua lo cha' ntsu'u tyiquee ngu' bi'; na cñilo'o ngu' bi' ji'i ngu' nu ngusñi ca ti cha' tso'o ji'i Jesucristo, cha' lo'o ngu' cua'ni suba' ngu' chaca quiya' nti' nu ngu' cuiñi bi'. Ñi'ya ngua'ni ngu' cha' cuxi tya tsubi' la, nu lo'o bilya cuna ngu' cha' tso'o ji'i ycu'i Ndyosi, jua'a nti' ngu' cuiñi bi' cha' cua'ni ngu' chaca quiya'. ¹⁹ Nchcui' nu ngu' cuiñi bi' lo'o xa' la ngu' cha' ná ntsu'u cha' taquiya' ngu' ji'i leua ti cña nu culo ycu'i Ndyosi ji'i ngu', cha' cua ngulaá ngu' ji'i cha' bi', nacui ngu' cuiñi bi'; pana bilya ca cuayá' ti' nu ngu' cuiñi bi', cha' ycu'i ca ngu' laca ngu' msu ji'i leaa cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. Cua ña'a ca ñati nu ta

chacuayá' ji'i nu cuxi cha' tyijiloo ji'i, la cui' hora bi' laca nu cuxi xu'na ñati bi' li'. ²⁰ Cuxi la caca ji'i ñati nu cua nguxtyanu ji'i cha' cuxi tsaca quiya', lo'o li' ta chacuayá' ji'i nu cuxi cha' tyijiloo ji'i chaca quiya'; na cua ngulaá ñati bi' ji'i leaa cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu nquicha', na cua ngua tsa'a ji'i Jesucristo nu Xu'na na, cha' bi' laca nu ngua'ni lyaá ji'na. ²¹ Tso'o la si ná ngua tsa'a ngu' tsiya' ti ji'i tyucuii liñi su tsaa na ca slo ycu'i Ndyosi; ná tso'o si ngua cuayá' ti' ngu', lo'o li' nguxtyanu ngu' tyucuii liñi su tsaa na ca slo Ni. Nga'aa ndaquiya' ngu' bi' ji'i cha' nu cua nda Cristo lo'o na li'. ²² Lo'o ña'a na ji'i ñati nu cua nguxtyanu cha' ji'i Cristo, li' caca cuayá' ti' na cha' liñi tsa ndyu'u cha' nu nchcui' ngu' ndi'ya: "Sca xne' nu ndyacu'i na nu ndyacu ni', hora ti tsaa ni' cacu ni' na nu ndyacu'i ni' chaca quiya'. Lo'o jua'a sca cube' tana ni, lo'o cua ndyaata ni' chcu, hora ti xtyuu ni' ca su ntsu'u nana' cha' xtyii ni' chaca quiya'."

Ndi'ya caca lo'o caa ycu'i nu Xu'na na

3 Cu'ma ngu' tya'a tso'o na, cua ngus-cua na' sca quityi ndyaa slo cu'ma tya tsubi' la. Nu juani nde nscua na' chaca quityi, cha' ca tyi'u ti' ma leaa cha' nu ji'i Cristo, cha' jua'a caca culacua tso'o ti' ma leaa hora. ² Ntsu'u cha' tyi'u ti' ma cha' nu cua nchcui' ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycu'i Ndyosi cua sa'ni la; tso'o si tyi'u ti' ma cha' bi' lu'ba ti, lo'o jua'a ji'i cha' nu cua nchcui' ycu'i nu Xu'na na nu ngua'ni lyaá ji'na. Cua ngusubi ycu'i nu Xu'na na ji'i ya cha' culu'u ya cha' ji'i ycu'i Ni ji'i cu'ma, bi' cha' tso'o si taquiya' ma ji'i leaa cha' nu cua ndyuna ma lo'o ngulu'u ya ji'i ma.

³ Tya clyo ntsu'u cha' ca cuayá' ti' ma cha' lo'o cua tyalaa ti tsá nu tye chalyuu, li' tyu'u tucua ngu' nu xtyílo'o tsa ji'i cha' ji'i ycu'i Ndyosi. Cua'ni ngu' bi' cua ña'a ca cha' cuxi nu ndiya ti'

ycui' ca ngu' cha' cua'ni ngu'. ⁴Li' ndi'ya ñacui' ngu' bi' jil'i mā: "¿Ni hora cāa Cristo lacua? ¿Ni cha' laca tya ndu ti' mā jil'i yu cha' cāa yu? Cua nteje tacui tsa tyempo bi', cha' cua ngujuii leaa ngu' cusu' jina, lo'o jua'a cua ngusu' na juani. Ña'a ti ndyaca chalyuu re, ñi'ya nu ndyaca tya lo'o nguxana chalyuu clyo." ⁵Jua'a ñacui' ngu' cuiñi bi', cha' ná nti' ngu' tyi'u ti' ngu' jil'i cña nu cua ngua'ni ycui' Ndyosi. Nu ngua clyo ná ntsu'u chalyuu tsiya' ti, lo'o li' nchcui' ycui' Ndyosi; cuati ngüiná Ni leaa na nu ntsu'u nde cūa. Lo'o hitya ti ngüiná Ni tyucui ña'a chalyuu, lo'o jua'a cla'be la lo hitya nscua yuu chalyuu tya clyo. ⁶Pana ca tiya' la xi ndye ngüityi Ni jil'i chalyuu bi' lo'o hitya, nu lo'o ngua'ya tyo clyaa. ⁷Ca tiya' la li' xa' ngulo ycui' Ndyosi cña cha' ña'a ti tyanu leaa na nu ntsu'u nde cūa, ña'a ti tyanu leaa lo na nu ntsu'u nde chalyuu, ña'a cuayá' tyalaa tsā nu cua'ni cuayá' Ni jil'i leaa na. Li' tye tyaqui' leaa na bi', lo'o jua'a tye cha' jil'i leaa ñati nu ná ntsu'u cha' jil'i lo'o ycui' Ndyosi.

⁸Cu'mā ngu' tya'a tso'o na, tso'o la si culacua ti' mā cha' ñi'ya nti' sca tsā ti, jua'a laca sca mil yija cuentya jil'i ycui' Ndyosi; ntsu'u quiya' cha' ñi'ya nti' sca mil yija, jua'a laca sca tsā ti cuentya jil'i ycui' Ni. ⁹Si'i na tiya' tsa ti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni Ni cña nu nacui' Ni cha' cua'ni ycui' Ni nde loo la; pana na ntajatyā tsa Ni jina ñati chalyuu na, cha' ná nti' Ni cha' chcuna' ni sca ñati jil'i ycui' Ni. Nti' tsa Ni cha' ca cuayá' ti' leaa ñati cha' ntsu'u cha' cuxi jil'i ngu'; lo'o li' ca tyuju'u ti' ngu' jil'i cha' cuxi bi', culochu' ngu' jil'i cha' cuxi bi' li'. Jua'a caca jil'i ngu' nti' ycui' Ndyosi.

¹⁰Chañi cha' tyalaa tsā bi' lo'o cāa ycui' nu Xu'na na chaca quiya', pana ná jlo ti' na ni tsā caca bi'. Ñi'ya laca si cua cāa ti sca nu cuaana to' tyi na lo'o ná jlo ti' na, jua'a caca tsā bi'. Catī jua'a ti leaa na nu ntsu'u nde cūa, lye tsa

cañi cha' bi'; lo'o li' tye tsiya' ti tyaqui' leaa na nu ntsu'u nde cūa. Jua'a tyucui ña'a chalyuu ni, tye tsiya' ti li'. ¹¹Cua nscua cha' tye leaa na lo'o tyalaa tsā bi', bi' cha' ntsu'u cha' caca mā ñati nu lubii cresiya jil'i, cha' caca mā ñati nu ngua tso'o tyiquee mā cuentya jil'i ycui' Ndyosi. ¹²Jua'a nga'a cha' caca mā laja lo'o tya lyiji caca tsā bi' nu lo'o cāa ycui' Ndyosi, cha' jua'a taca xtyucua mā jil'i ycui' Ni lo'o cña jil'i Ni nde chalyuu. Tsā bi' tyaqui' tyucui ña'a nde cūa, ña'a cuayá' nu tye tyalá leaa na nu ntsu'u nde cūa; tye tsiya' ti leaa cha' bi' li'. Cuii lo'o cualya, lo'o cuichaa, lo'o co', lo'o leaa na ni, tye bi' tyalá. ¹³Pana xa' cuiñá Ni chaca chalyuu cucui, lo'o jua'a cuiñá Ni leaa lo na nu ntsu'u nde cūa; cuiñá Ni sca chalyuu nu tso'o tsa ña'a, su xcui' tso'o ti cua'ni ngu' lo'o tya'a ngu' li'. Jua'a nacui' Ni cha' caca; jlo ti' na cha' jua'a caca bi', xqui'ya cha' xcui' cha' liñi nchcui' ycui' Ni. Bi' cha' ndu ti' na jil'i cha' bi' lacua.

¹⁴Cu'mā tya'a tso'o na, na ndu ti' mā jil'i cha' bi', bi' cha' ntsu'u cha' cua'ni mā xcui' cha' tso'o ti, xcui' cha' lubii ti lo'o tya'a ñati mā, cha' ti' tyi' tyiquee mā cuentya jil'i ycui' Ni. ¹⁵Tyi'u ti' mā cha' ndalo tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'a Ni jina, cua nda tsa Ni tyempo jina cha' clyaa na jil'i nu cuxi. Jua'a Pablo tya'a na ni, la cui' tya'a cha' nguscua yu lo quityi; ñati tya'a tso'o na laca yu bi', lo'o jua'a tso'o tsa nchcui' quityi nu nguscua yu nu cua ndyalaa slo mā. Ycui' Ndyosi laca nu ngulu'u jil'i yu leaa ña'a cha' tso'o nu nguscua yu lo quityi bi'. ¹⁶Tyuu tya'a quityi nguscua Pablo bi', pana sca ti cuayá' nchcui' ca ta'a quityi bi' jil'i cha' jil'i ycui' Ndyosi nu cua nchcui' na jil'i juani. Ntsu'u xi cha' nu nguscua nu Pablo bi' nu tucui xi cha' caca cuayá' tso'o ti' na jil'i; lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu lye tsa nclyu'u cha' cuiñi xqui'ya quityi bi', cha' ná nchca cuayá' ti' ngu' bi' cha' bi' tsiya' ti. Ná ngua tsa'a tso'o ngu' bi',

cha' bilya ca cuayá' tso'o ti' ngu' cha' bi'; bi' cha' ni sca quityi ji'í ycuí' Ndyosi ná liñi nclu'u ngu' bi' ji'í. Pana tye cha' ji'í ngu' bi' tsiya' ti xqui'ya cha' cuiñi nu nclu'u ngu' ji'í tya'a ñati' ngu'.

¹⁷ Cu'mā ngu' tya'a tso'o na ni, cua nguscua na' lcaa cha' bi' cha' ca tii ti' mā, cha' ná ta mā chacuayá' ji'í nu ngu' cuiñi bi' cha' culu'u ngu' ji'í mā. Cha' liñi laca nu ngua tsa'ā mā clyo, lo'o juani ná tso'o

si taquiya' mā ji'í cha' cuiñi nu nclu'u ngu' bi'; ná tso'o tya'āchu' mā ji'í cha' liñi bi' li'. ¹⁸ Pana tso'o la ca tsa'ā la mā cha' tso'o ji'í Jesucristo nu Xu'na na, nu cua ngua'ni lyaá ji'na; li' taca tyi'í tso'o la tyiquee mā cuentya ji'í ycuí' nu Xu'na na. Cua'ni tlyu na ji'í ycuí' Ni nde chalyuu, lo'o jua'ā ná nga'ā cha' tye tsā nu cua'ni tlyu na ji'í Ni ca slo ycuí' Ni. Jua'ā caca cha' lacua.

Quityi sube nu nguscua San Juan clyo, nu ndyaa ca slo lcaa ñati ji'i Jesucristo

Jesucristo laca nu nda chaca chalyuu cucui ji'i ñati

1 Cua laca ntucua Jesús lo'o ycu'i' Ndyosi Sti yu nu lo'o nguxana chalyuu tya clyo; la cui' yu laca nu nchcui' ya ji'i, nu lo'o nscua ya tilaca laca Jesucristo. Cua jlo tso'o ti' ya cha' bi', cha' cua na'a tso'o ya ji'i yu lo'o cloo ya, cha' stu'ba ti nguta'a ya lo'o yu; cua ndyuloo ya ji'i yu lo'o cua ngua'ni ca'a ya' ya ji'i ycu'i' yu. Cua nchcui' ya lo'o cu'ma cha' Jesucristo laca nu nda chaca chalyuu cucui ji'i ñati. ² Ngula Jesucristo nde lo yuu chalyuu su ndi'i ya, lo'o jua'a cua na'a ya ji'i ycu'i' yu; bi' laca cha' nu ndacha' ya ji'i ma juani, cha' chañi tsa laca cha' bi'. Nclyu'u ya ji'i ma ñi'ya laca cha' tyucui tyempo lu'ú Jesucristo, cha' ntucua yu ca slo ycu'i' Ndyosi Sti na clyo; jua'a nclyu'u ya ñi'ya ngua cha' na'a ya ji'i yu nde chalyuu re. ³ Juani culu'u ya ji'i ma cua ña'a ca cha' nu cua na'a ya, culu'u ya cua ña'a ca cha' nu cua ndyuna ya. Chañi laca cha' stu'ba ntsu'u tyiquee na lo'o ycu'i' Ndyosi Sti na, jua'a lo'o Jesucristo nu sca ti Sñi' ycu'i' Ni. Lo'o juani cua nti' ya cha' stu'ba ti caca tyiquee ma lo'o ya; ⁴ bi' cha' nscua ya quityi re, cha' lcaa tsã tso'o ti tyi'i tyiquee na.

Xcui' lubii tsa cresiya ji'i ycu'i' Ndyosi

⁵ Nde culu'u ya ji'i ma cha' nu cua nda Jesucristo lo'o ya: Ñi'ya nti' sca xee nu ndubi tsa ña'a, jua'a nti' ycu'i' Ndyosi si tyu'u tucua Ni slo na; xcui' lubii tsa cresiya ji'i Ni, cha' ne' cresiya ji'i ycu'i' Ni ná ntsu'u su talya ña'a, ná ntsu'u cha' cuxi tsiya' ti. ⁶ Cha' cuiñi laca nu nda na si ñacu'i na cha' stu'ba ntsu'u tyiquee na lo'o ycu'i' Ndyosi, lo'o li' ña'a ti tya

ndiya ti' na cha' cuxi; ndi'i na chalyuu ñi'ya laca si talya tsa ña'a su ndi'i na li', cha' ná tso'o ndu'ni na. ⁷ Pana si lubii cresiya ji'na ñi'ya lo'o lubii cresiya ji'i ycu'i' Ni, ndu'ni na cha' tso'o li'; stu'ba ti caca tyiquee na lo'o tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús li'. Lo'o jua'a cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'na, xqui'ya cha' cua ndyalú tañi Jesús Sñi' ycu'i' Ni lo'o ngujuii yu lo crusi.

⁸ Si ñacu'i na cha' ná ntsu'u qui'ya ji'na tsiya' ti, na ñilo'o na ji'i ycu'i' ca ti na li', cha' ná nchca chcui' na cha' liñi. ⁹ Pana taca jlya ti' na ji'i ycu'i' Ndyosi cha' cua'ni clyo ti' Ni ji'na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na, nu lo'o ñii na ji'i Ni cha' ntsu'u qui'ya ji'na. Tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o na li'; hasta cuityi Ni lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'na, xqui'ya cha' ngujuii Jesús lo crusi. ¹⁰ Ñi'ya si cua nacui na cha' na cuiñi ycu'i' Ndyosi, jua'a ndyu'u cha' si ñacu'i na cha' ná ntsu'u qui'ya ji'na tsiya' ti; ná ngusñi suu cha' ji'i ycu'i' Ndyosi ne' cresiya ji'na, si tya ñacu'i na jua'a.

Cristo nu laca tu'ba ji'na cha' chcui' lo'o ycu'i' Ndyosi cuentya ji'na

2 Ñi'ya nti' na' ña'aa ji'i sñi' na', jua'a nti' na' ña'aa ji'i cu'ma, cha' tya-ca'a tsa ma 'na; bi' cha' nscua na' quityi re cha' caa ca slo cu'ma, cha' ná nti' na' cha' sta ycu'i' Ndyosi qui'ya ji'i ma. Pana si ntsu'u cha' sta Ni qui'ya ji'na lo'o cua ngusñi na cha' ji'i Jesucristo, la cui' Jesucristo laca nu cua nchcube' yu cña loo na. Sca ñati nu lubii tsa laca nu Jesucristo bi'. ² Ngua cuxi tyiquee na cuentya ji'i ycu'i' Ndyosi Sti na, xqui'ya cha' ngua'ni na cha' cuxi; bi' cha' nchcube' Jesucristo cña loo na, cha' qui'ya ycu'i' yu yabe' nu ntsu'u ji'na xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni na. La cui' jua'a qui'ya Jesucristo yabe' nu ntsu'u ji'i lcaa ñati chalyuu nu tso'o ntsu'u tyiquee ña'a ji'i ycu'i' Ni.

³Nu lo'o nti' na taquiya' na cua ña'a ca cña nu nti' Ni cha' cua'ni na, li' taca jlo ti' na cha' chañi cha' ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo. ⁴Cuiñi tsa ñati' nu nacui cha' ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o Jesucristo, si ná ndaquiya' ngu' ji'i cña nu nlyo Ni ji'i ngu'; ná liñi cha' nu ntsu'u tyiquee ngu' bi'. ⁵Si chañi laca cha' ntucúa na lcaa cha' nu nda Jesucristo lo'o na, li' chañi laca cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ycu'i Ndyosi Sti yu; jua'a caca cuayá' ti' na cha' chañi cha' laca na ñati' ji'i Jesucristo masi tya ndi'i na chalyuu. ⁶Ñati' nu nchcui' lo'o xa' la ngu' cha' ñati' ji'i Jesucristo laca ycu'i, ntsu'u cha' cua'ni ñati' bi' cña, cua ña'a ca cña nu ngua'ni ycu'i Jesucristo.

Sca cña cucui cha' cua'ni na

⁷Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, cua nscua cha' lo quityi re cha' tyaja'a ma tyu'u tso'o tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati' ma. Si'i sca cha' nu bilya cuna ma laca cha' bi'; cua ndyuna ma cha' bi' tya lo'o ngusñi ma cha' ji'i Jesucristo tya clyo la, cha' la cui' ti cha' bi' laca nu cua nscua cua sa'ni. ⁸Pana si'i jua'a ndyu'ni ñati', bi' cha' nacui na cha' sca cña cucui laca bi'. Tsubi' ti nguxana Jesucristo ngulu'u yu ji'na ñi'ya ntsu'u cha' tyu'u tso'o tyiquee na ña'a na ji'i xa' la tya'a ñati' na, ngua'ni Jesús cha' taca cua'ni na jua'a. Sca cha' cucui laca bi', cha' cua tye ti cha' talya ña'a ne' cresiya ji'na; juani tyanu nu cha' tso'o ji'i Jesucristo ne' cresiya ji'na, ñi'ya nti' si ntyiji'i sca xee nu ndubi tsa ña'a su ndi'i na.

⁹Ñati' nu ñacui: “Cua ngusñi ya cha' ji'i Jesucristo, lubii tsa cresiya ji'i ya juani”, ñacui ngu', pana tya ti' ti' ngu' bi' ña'a ngu' ji'i tya'a ñati' ngu', ña'a ti tya ntsu'u tsa cha' cuxi ne' cresiya ji'i ngu' bi', ñi'ya laca sca se'i su talya tsa ña'a. ¹⁰Ñati' nu ntsu'u tsa tyiquee ña'a ji'i tya'a ñati', bi' laca ñati' nu ntsu'u xee ji'i Jesucristo ne' cresiya ji'i. Ni sca cha' cuxi ná cua'ni

ngu' bi', nu cua'ni cha' tya'achü' xa' la ñati' ji'i cha' ji'i Jesucristo. ¹¹Ñati' nu ti' ti' ji'i tya'a ñati' ni, tya ntsu'u tsa cha' cuxi ne' cresiya ji'i ngu' bi'; ñi'ya nti' ngu' lo'o ndi'i ngu' su talya ña'a, jua'a ti nti' ngu' bi' ndi'i ngu' chalyuu, cha' ná nchca quije tyucui liñi su tsa ngu', cha' lye tsa ndacu' talya xee nu ña'a ngu' bi' li'.

¹²Cu'ma sñi' na', nscua na' quityi re cha' caa slo ma, xqui'ya cha' ngua'ni clyu ti' ycu'i Ndyosi ji'i ma; xqui'ya Jesucristo cua ngiityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i ma. ¹³Nscua na' quityi re cha' caa slo cu'ma ngu' cusu', cha' cua ngujui ñi'ya nu tyu'u cha' ji'i ma lo'o Jesucristo nu stu'ba ti ntucua lo'o ycu'i Ndyosi Sti yu tya lo'o nguxana chalyuu. Lo'o jua'a nscua na' quityi re cha' caa slo cu'ma ngu' cuañi', cha' cua ntijiloo ma ji'i nu xña'a.

Cu'ma sñi' na', cua ngujui ñi'ya nu tyu'u cha' ji'i ma lo'o ycu'i Ndyosi Sti na, bi' cha' nscua na' quityi re cha' caa slo ma. ¹⁴Cu'ma ngu' cusu', cua ngusñi ma cha' ji'i Jesucristo, la cui' Cristo nu cua lu'ú lo'o ycu'i Ndyosi Sti yu tya clyo, bi' cha' nscua na' quityi re cha' caa ca slo ma. Cu'ma ngu' cuañi', nguula ti ti' ma ndi'i ma, cha' cua ndyanu tso'o cha' ji'i ycu'i Ndyosi ne' cresiya ji'i ma; cua nti-jiloo ma ji'i nu xña'a, bi' cha' laca nscua na' quityi re cha' caa slo ma.

¹⁵Ná tyu'u tyiquee ma ña'a ma cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu, ni ná ca tiji' tsa ti' ma ji'i cua ña'a ca cha' culiya' nu ndyiji ji'i ñati' cha' ndiya la ti' ngu' ji'i. Si ndiya la ti' na nu cuxi nu ntsu'u chalyuu, ná caca ji'na tsiya' ti tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i ycu'i Ndyosi Sti na. ¹⁶Lcaa cha' cuxi nu ndaca'a ji'i ñati' cha' ná xñi tso'o ngu' cha' ji'i ycu'i Ndyosi, si'i ca su ntucua ycu'i Ndyosi Sti na ndyu'u cha' bi'. Lcaa cha' cuxi nu ndiya ti' ñati' ji'i, cha' tyaala' xi tyiquee ngu'; jua'a lcaa cha' cuxi nu nti' ngu' cua'ni ngu' lo'o

ñā'a ngu' jī'i; jua'a lcaa na nu nti' ngu' cha' caja jī'i ngu', cha' jua'a cua'ni tyixi ti ngu' lo'o tya'a ngu', nde chalyuu ti ndyu'u lcaa cha' cuxi bi'. ¹⁷ Yala ti tye chalyuu re, culiji jua'a ti lcaa cha' cuxi nu ndiya ti' ñatī chalyuu; pana ñatī nu taquiya' jī'i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi ni, ná nga'a cha' tye chalyuu jī'i ngu' bi'.

Ntsu'u cha' liñi lo'o ntsu'u cha' cuiñi

¹⁸ Cu'ma sñi' na', cua ndyalaa hora cha' tye lcaa cha' nu ntsu'u chalyuu. Cua jlo ti' ma cha' cua lijya sca ñatī tlyu nu cñilo'o jī'i tya'a ñatī na cha' Cristo laca ycui' yu; xuu tya'a yu bi' lo'o lcaa na nu ntsu'u cha' jī'na lo'o Cristo. Masi tyempo juani, quiña'a tsa ngu' cuiñi ntsu'u chalyuu, nu nti' xuu tya'a lo'o ñatī jī'i Cristo; bi' cha' cua ngua cuayá' ti' na cha' cua ngulala ti tye lcaa cha'. ¹⁹ Tya clyo ndyu'u ti'i nu ngu' cuiñi bi' lo'o na, lo'o li' ngutu'u ngu' bi' ndyaa ngu'; si'i ñatī tya'a ntsu'u cha' jī'na lo'o Jesucristo laca ngu' bi'. Si chañi cha' tya'a ndya'a na laca ngu' bi', cua ndyanu ngu' lo'o na nquicha'; pana ngutu'u ngu' bi', cha' taca ca cuayá' ti' na cha' si'i lcaa ñatī nu ndyu'u ti'i lo'o na laca tya'a ngusñi na cha' jī'i Jesucristo.

²⁰ Cua nda Cristo Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu ne' cresiya jī'i lcaa ngu' tya'a ngusñi ma cha' jī'i Ni, bi' cha' cua ngua cuayá' tso'o ti' lcaa tya'a ma lcaa cha' nu nclyu'u ycui' Ndyosi jī'na. ²¹ Cua nscua na' quityi re, xqui'ya cha' nhca cuayá' ti' ma ña'a cha' liñi nu ntsu'u jī'i Cristo. Si'i cha' ná jlo ti' ma cha' liñi bi'; cua jlo ti' ma ña'a cha' liñi nu nchcui' na, cha' si'i cha' cuiñi ti laca cha' bi'.

²² ¿Tilaca laca nu cuiñi lacua? Ñatī cuiñi bi' laca nu ñacui' cha' si'i Cristo laca Jesús, la cui' Cristo nu cua nda ycui' Ndyosi jī'i cha' yaa yu chalyuu. Nxuu tya'a ngu' bi' lo'o ñatī nu ntsu'u cha' jī'i lo'o Cristo, cha' ñacui' ngu' bi' cha' si'i nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca Jesu-

cristo, cha' si'i ycui' Ndyosi laca Sti Jesucristo. ²³ Si ñacui' na jī'i ñatī cha' si'i Sñi' ycui' Ndyosi laca Jesucristo, ná ntsu'u cha' jī'na lo'o ycui' Ndyosi Sti Jesucristo, jua'a ndyu'u cha' bi' li'; pana lo'o xñi na cha' jī'i Sñi' ycui' Ni, cua ntsu'u cha' jī'na lo'o ycui' Ndyosi Sti yu, jua'a ndyu'u cha' bi' li'.

²⁴ Bi' cha' nga'a cha' tyanu tachaa cha' bi' ne' cresiya jī'i ma, cha' nu cua ndyuna ma jī'i Jesús tya lo'o ngusñi ma cha' jī'i yu tya clyo. Si tya ndyanu cha' bi' ne' cresiya jī'i ma, stu'ba tsa ntsu'u tyiquee ma lo'o Jesucristo masi tya ndi'i ma chalyuu, lo'o jua'a stu'ba ntsu'u tyiquee ma lo'o ycui' Ndyosi Sti na li'. ²⁵ Bi' laca cha' nu ngüñi jī'i Jesucristo lo'o na, cha' taca caja chaca chalyuu cucui nu ná nga'a cha' tye jī'na.

²⁶ Tsa bi' ti cha' nchcui' na' cuentya jī'i ñatī nu nñilo'o jī'i ma jua'a. ²⁷ Nu cu'ma ni, cua ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya jī'i ma, bi' cha' nga'aa nti' cha' culu'u xa' ñatī jī'i ma; Xtyi'i ycui' Ndyosi ni, bi' laca nu culu'u jī'i ma lcaa cha' nu lyiji cha' ca tsa'a ma jī'i. Nu lo'o nclyu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi jī'i ma ni, liñi tsa laca cha' bi'; si'i cha' cuiñi nda nu bi'. Bi' cha' lacua, ñi'ya nu nclyu'u Xtyi'i ycui' Ni jī'i ma, la cui' jua'a nga'a cha' xñi ma cha' jī'i Jesús.

²⁸ Nu juani ti, cu'ma sñi' na', xñi tso'o ma cha' jī'i Jesucristo. Lo'o li', lo'o caa Jesucristo chalyuu chaca quiya', nga'aa ntsu'u cha' ca tyuju'u ti' na lo'o ña'a na jī'i Ni cha' caa Ni; tyucui tyiquee na tyacua tya'a na lo'o Ni li'. ²⁹ Cua nhca cuayá' ti' ma cha' lubii tsa cresiya jī'i Jesucristo, bi' cha' tso'o si ca cuayá' ti' ma cha' cua ña'a ca ñatī nu ndu'ni cha' tso'o ñi'ya ndyu'ni ycui' Jesús, caca ngu' bi' sñi' ycui' Ndyosi.

Sñi' ycui' Ndyosi laca na

3 Tlyu tsa cha' tso'o laca cha' ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi Sti na ña'a

Ni ji'í ca ta'a ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo; bi' cha' laca cha' nchcui' ycui' Ndyosi ji'na cha' sñi' ycui' Ni laca na, lo'o jua'a chañi laca cha' bi'. Ná ntaja'a ñati chalyuu tyuloo ji'na cha' sñi' Ni laca na; la cui' jua'a lo'o nguti'i Jesucristo chalyuu, ná ntaja'a ngu' tyuloo ngu' ji'í yu li'. ²Cu'ma ngu' tya'a na nu tyaca'a tsa ma' na, nu juani ti laca na sñi' ycui' Ndyosi; pana bilya caja cha' ji'na ñi'ya nu tso'o la ña'a na, nu lo'o tyi'í na lo'o ycui' Ni nde loo la. Ñi'ya laca ycui' Jesucristo, jua'a caca na lo'o culu'u loo Jesucristo ji'na lo'o cua ndye chalyuu re; li' taca ña'a na ji'í Jesucristo ñi'ya nu laca ycui'. Tsa bi' ti cha' nchca cuayá' ti' na juani. ³Lcaa ñati nu nti' ña'a ji'í Ni ca li', nga'a cha' cua'ni lubii ngu' ji'í cresiya ji'í ngu', ñi'ya nu lubii cresiya ji'í ycui' Jesucristo.

⁴Si ndu'ni na cha' cuxi, laca cha' ná ntaja'a na cua'ni na cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na; ntsu'u qui'ya ji'na xqui'ya cha' ná ntaja'a na taquiya' na ji'í cha' nu nchcui' Ni lo'o na. ⁵Cua jlo ti' ma' cha' cua yaa Jesucristo chalyuu cha' cui' Ni qui'ya nu ntsu'u ji'í ñati; pana ycui' Cristo ni, ná ntsu'u qui'ya ji'í yu tsiya' ti. ⁶Ni sca ñati nu nxñi tso'o cha' ji'í Jesucristo lcaa tsá, nga'aa nscua cha' cua'ni ngu' bi' cha' cuxi. Nu ñati nu ndu'ni cha' cuxi lcaa tsá, ndu'ni ngu' cha' cuxi xqui'ya cha' bilya tyu'u cha' ji'í ngu' bi' lo'o Jesucristo, bilya xñi ngu' cha' ji'í Ni. ⁷Cu'ma sñi' na', ná nti' na' cha' cñilo'o xa' ñati ji'í ma'. Xcui' tso'o ti ngua'ni Jesucristo nde chalyuu; bi' cha' lacua, lcaa ñati nu ntsu'u cha' ji'í lo'o Jesucristo, cua nscua cha' xcui' cha' tso'o ti cua'ni ngu' bi' laja lo'o tyi'í ngu' chalyuu. ⁸Lcaa ñati nu ndu'ni xcui' cha' cuxi, cua laca ngu' bi' sñi' ycui' nu xña'a nu laca xu'na cuiñaja; tya lyiji tye cha' cua'ni nu xña'a bi' cha' cuxi. Sca ti Jesús nu Sñi' ycui' Ndyosi, cua yaa Ni chalyuu

cha' cua'ni tye Ni ji'í lcaa cña nu ndyuni nu xña'a bi'.

⁹Ñati nu laca sñi' ycui' Ndyosi ni, nga'aa nscua cha' cua'ni ngu' cha' cuxi, cha' cua nda ycui' Ndyosi chaca cha' tso'o la nu tyanu ne' cresiya ji'í ngu' bi' xqui'ya Xtyi'í ycui' Ndyosi. Nga'aa tya-ja'a ngu' bi' cua'ni ngu' cha' cuxi, cha' sñi' ycui' Ndyosi laca ngu' bi'. ¹⁰Bi' cha' nchca cuayá' ti' ma' juani ñi'ya laca ñati nu laca sñi' ycui' Ndyosi, lo'o jua'a nchca cuayá' ti' ma' ñi'ya ndu'ni ñati nu laca sñi' ycui' nu xña'a. Si'í sñi' ycui' Ndyosi laca ñati nu ndu'ni cha' cuxi lcaa tsá, ni si'í sñi' ycui' Ndyosi laca ñati nu ná ntsu'u tyiquee ña'a ji'í tya'a ñati.

Nga'a cha' tyu'u tyiquee na ña'a na ji'í tya'a ñati na

¹¹Nde nscua la cui' cha' nu cua ndyuna ma' lo'o ngusñi ma' cha' ji'í Jesús tya clyo: nga'a cha' tyu'u tyiquee na ña'a na ji'í tya'a ñati na. ¹²Ná cua'ni na ñi'ya nu ngua'ni jyo'o Caín; sñi' ycui' nu xña'a ngua yu bi', cha' ndyujui yu ji'í tya'a yu. ¿Ni cha' laca ngua'ni yu jua'a? Ndyujui yu ji'í tya'a yu xqui'ya cha' xcui' cha' cuxi ngua'ni jyo'o Caín bi', bi' cha' ná ndiya ti' yu cha' xcui' cha' tso'o ngua'ni yu tya'a yu bi'.

¹³Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'í ycui' Ndyosi, ná quiña'a tsa cha' culacua ti' ma' si liye' tsa ti' ñati chalyuu ña'a ngu' ji'í ma'. ¹⁴Xcui' nguna' tya ndi'í na chalyuu cua tsubi' la xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'na; pana juani, cua nda ycui' Ndyosi chaca chalyuu cucui ji'na, cha' tso'o ti ndi'í tyiquee na juani. Ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'í xa' la tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo; bi' cha' taca jlo ti' na cha' cua ntsu'u chaca chalyuu cucui ji'na juani, cha' ñati nu ná ntsu'u tyiquee ña'a ji'í tya'a ñati, nguna' tya ndi'í ngu' chalyuu. ¹⁵Ñi'ya laca ñati nu ndyujui ji'í tya'a ñati, jua'a laca na si liye' ti' na ña'a na ji'í tya'a ñati na. Jlo ti'

mā cha' nga'aa caja chalyuu cucui bi' jil'i nati si ndyujui ngu' jil'i tya'a nati ngu', pana la cui' tya'a cha' laca si liye' tsa ti' na na'a na jil'i tya'a nati na. ¹⁶ Nu lo'o cube ti' na cha' cuentya ji'na ntaja'a Cristo nguujui yu lo crusi, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni na'a Ni ji'na, li' ca cuayá' ti' na na'a cha' nu tso'o la cua'ni na, si ntsu'u tyiquee na na'a na jil'i tya'a ngusni na cha' jil'i Ni. Tso'o si tyaja'a na xtyucua na jil'i tya'a na jua'a, masi hasta cajaa ycu'i' na cuentya jil'i ngu' tya'a na. ¹⁷ Ntsu'u ngu' tya'a na nu nga'aa ntsu'u na nu lyiji jil'i ngu' tsiya' ti cha' tyiji yu'u jil'i ngu' chalyuu. Si jua'a tso'o ti ndi' na, lo'o li' na'a na jil'i tya'a na nu ntsu'u na nu lyiji jil'i ngu', pana ná ntaja'a na cua'ni tya'na ti' na jil'i tya'a na, li' ná taca ji'na nacui' na cha' ntsu'u tyiquee na na'a na jil'i ycu'i' Ndyosi, cha' nu ycu'i' Ndyosi ni, ntsu'u tsa tyiquee Ni na'a Ni ji'na. ¹⁸ Cu'mā sñi' na', nu lo'o ntsu'u tsa tyiquee na na'a na jil'i ycu'i' Ndyosi lo'o jil'i tya'a nati na, si'i sca cui' ti laca nu hcui' na lo'o ngu', si'i sca cha' nu nda ti na lo'o ngu' caca bi'; tyucui tyiquee na nga'a cha' xtyucua na jil'i nu ngu' tya'a na bi'.

Taca jlo ti' na cha' chañi cha' ntsu'u cha' ji'na lo'o ycu'i' Ndyosi

¹⁹ Si jua'a ndu'ni na, li' caca cuayá' ti' na cha' liñi tsa laca cha' nu cua nda ycu'i' Ndyosi lo'o na, cha' nu jlya ti' na jil'i; ca tii na cha' cua ngüñi tso'o cha' ji'na lo'o ycu'i' Ndyosi. ²⁰ Nu lo'o jlo ti' cresiya ji'na cha' ntsu'u qui'ya ji'na, li' taca ca cuayá' ti' na cha' lo'o ycu'i' Ni jlo ti' Ni cha' bi'. Lo'o jua'a tlyu la laca ycu'i' Ni, taca jil'i Ni cua'ni lyaá Ni ji'na jil'i cha' cuxi bi'. ²¹ Cu'mā ngu' tya'a na nu tyaca'a tsa mā 'na, si jlo ti' na cha' ná ntsu'u qui'ya ji'na, tyucui tyiquee na taca hcui' na lo'o ycu'i' Ndyosi li'; ²² nu lo'o jña na cha' jil'i ycu'i' Ni, caja cua na'a cha' cha' ji'na si taquiya' na jil'i cña nu cua

nda ycu'i' Ni ji'na, si cua'ni na cña nu ndiya la ti' ycu'i' Ni. ²³ Nde laca cña nu cua nda ycu'i' Ndyosi cha' cua'ni sa scaa na: nga'a cha' xñi tso'o na cha' jil'i Jesucristo Sñi' ycu'i' Ni; la cui' jua'a tso'o ti tyu'u tyiquee na na'a na jil'i tya'a nati na, ñi'ya nu cua nacui' ycu'i' Ni ji'na. ²⁴ Nu lo'o taquiya' na jil'i cña nu cua ngulo ycu'i' Ndyosi ji'na cha' cua'ni na, li' cua ntsu'u cha' ji'na lo'o ycu'i' Ndyosi, lo'o jua'a ntsu'u cha' jil'i Ni lo'o na li'. Jlo ti' na cha' bi', xqui'ya cha' cua nda ycu'i' Ndyosi Xtyi'i ycu'i' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na.

Cua'ni cuayá' na ñi'ya nu ntsu'u ne' cresiya jil'i scaa nati

4 Cu'mā tya'a ngusni na cha' jil'i Cristo nu tyaca'a tsa mā 'na, ná xñi mā cha' jil'i cua na'a ca nati nu nacui' cha' cua nda ycu'i' Ndyosi Xtyi'i ycu'i' Ni jil'i ngu' bi'. Cua'ni cuayá' mā jil'i ngu' bi' clyo, cha' quijeloo cha' jil'i mā lo'o ngu' si chañi cha' cua ndyanu Xtyi'i ycu'i' Ndyosi ne' cresiya jil'i ngu' bi', si cha' cuiñi ti laca nu nchcui' ngu' bi'. Cua ndu'u tucua tyu'u tsa tya'a ngu' cuiñi chalyuu juani, nu nñilo'o jil'i nati cha' cuentya jil'i ycu'i' Ndyosi nchcui' ngu'. ² Ndi'ya ca cuayá' ti' na ñi'ya laca nati nu cua ndyanu Xtyi'i ycu'i' Ndyosi ne' cresiya jil'i: lcaa nati nu nchcui' cha' chañi cha' nu sca ti Sñi' ycu'i' Ndyosi laca Jesucristo lo'o ngula yu chalyuu cha' ngua yu nati, lcaa nati bi' cua ntsu'u Xtyi'i ycu'i' Ndyosi ne' cresiya jil'i ngu'; ³ pana nati nu nacui' cha' si'i Sñi' ycu'i' Ndyosi laca Jesucristo lo'o ngula yu chalyuu ñi'ya nu nclya nati, ná ntsu'u Xtyi'i ycu'i' Ni ne' cresiya jil'i ngu' bi'. Cha' jil'i nu cuiñi nu nti' tyijiloo jil'i Jesucristo laca cha' nu ntsu'u ne' cresiya jil'i ngu' bi'; jua'a cua ngua cuayá' ti' mā cha' cua lijya ti nu cuiñi bi', cha' masi juani cua laca ndi'i bi' chalyuu.

⁴ Cu'mā sñi' na', cua ntsu'u cha' jil'i mā lo'o ycu'i' Ndyosi, jua'a cua ngua ngu-

ula la ti' tyiquee mā xqui'ya Xtyi'i ycu!' Ndyosi nu ndyanu ne' cresiya ji'i mā li'; bi' cha' nchca ji'i mā tyijiloo mā ji'i ngu' cuiñi nu cua ntsu'u cha' ji'i lo'o ycu!' nu xña'a. La cui' nu xña'a laca nu nclyo cña ji'i ñati cuxi nde chalyuu. ⁵ Cua ntsu'u cha' ji'i nu ngu' cuiñi bi' lo'o nu cuxi nu ntsu'u chalyuu, lo'o jua'a xcui' cha' ji'i nu xña'a laca cha' nu nchcui' ngu' bi'; bi' cha' ndiya tsa ti' ñati chalyuu cuna ngu' cha' nu nda nu ngu' cuiñi bi', lcaa ñati nu ná ndaquiya' ji'i Jesucristo tsiya' ti. ⁶ Pana ñati ji'i ycu!' Ndyosi laca na. Nu lo'o ntsu'u cha' ji'i ñati lo'o ycu!' Ndyosi, cuna ngu' lcaa cha' nu chcui' na lo'o ngu' li'; ñati nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o ycu!' Ndyosi tsiya' ti, bi' ñati laca nu ná nduna cha' nu nchcui' na. Jua'a taca quijeloo cha' ji'na tilaca laca nu ntsu'u cha' liñi ji'i, tilaca laca nu ntsu'u cha' cuiñi ji'i.

Xcui' ntsu'u tyiquee ycu!' Ndyosi ña'a Ni ji'i ñati

⁷ Cu'mā ngu' tya'a na nu tyaca'a tsa mā 'na, nga'a cha' tyu'u tso'o tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na; ycu!' Ndyosi laca nu nclyo cña cha' xcui' tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na. Lcaa ñati nu ntsu'u tyiquee ña'a ji'i tya'a ñati, sñi' ycu!' Ndyosi laca ngu' bi', lo'o jua'a tyu'u cha' ji'i ngu' bi' lo'o ycu!' Ni. ⁸ Pana ñati nu ná ntsu'u tyiquee ña'a ji'i tya'a ñati, ná caja ñi'ya nu tyu'u cha' ji'i ngu' bi' lo'o ycu!' Ndyosi tsiya' ti, cha' ycu!' Ndyosi ni, ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ñati. ⁹ Ngulu'u Ni ji'na ñi'ya ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na, nu lo'o cua nda Ni ji'i nu sca ti Sñi' ycu!' ca Ni yaa chalyuu, cha' jua'a taca caja chalyuu cucui ji'na. ¹⁰ Nde laca cha' nu nchcui' na' lo'o mā: Si'i cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ycu!' Ndyosi, masi ycu!' Ndyosi laca nu ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na tya clyo, bi' cha' nda Ni ji'i Sñi' ycu!' ca Ni yaa chalyuu cha' ngujuii yu lo crusi, cha' cua ngua cuxi tyiquee na lo'o ycu!'

Ndyosi nu Xu'na na xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni na; pana Jesucristo nu sca ti Sñi' ycu!' Ni, bi' laca nu cua nchcube' cña loo na, ngüi'ya Ni yabe' nu ntsu'u ji'na.

¹¹ Cu'mā ngu' tya'a na nu tyaca'a tsa mā 'na, nga'a cha' tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na, cha' jua'a ntsu'u tsa tyiquee ycu!' Ndyosi ña'a Ni ji'na. ¹² Ni sca ñati chalyuu, bilya ña'a ngu' ji'i ycu!' Ndyosi; pana taca ca cuayá' ti' na cha' stu'ba ntsu'u tyiquee na lo'o Ni juani, nu lo'o ña'a na ji'i lcaa na lo'o tya'a na, cha' ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na. Ñi'ya ntsu'u tsa tyiquee Jesucristo ña'a yu ji'i ñati chalyuu, jua'a nga'a cha' cua'ni na lo'o tya'a ñati na li'. ¹³ Cua nda ycu!' Ndyosi Xtyi'i Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na, bi' cha' cua ngua jlo ti' na cha' stu'ba ntsu'u tyiquee na lo'o ycu!' Ndyosi, lo'o jua'a stu'ba ntsu'u tyiquee Ni lo'o na. ¹⁴ Cua na'a ycu!' ya ji'i Jesús. Chañi laca cha' nu nchcui' ya lo'o mā juani, cha' cua nda ycu!' Ndyosi Sti Jesús chacuayá' ji'i Sñi' ycu!' ca Ni cha' cua'ni lyaá ji'i cua ña'a ca ñati ji'i nu cuxi. ¹⁵ Ñati nu tya-ja'a cacha' ji'i tya'a ñati cha' nu sca ti Sñi' ycu!' Ndyosi laca Jesucristo, stu'ba ntsu'u tyiquee ycu!' Ni lo'o ngu' bi' li'; jua'a stu'ba ntsu'u tyiquee ngu' bi' lo'o ycu!' Ni.

¹⁶ Ngua cuayá' ti' na li', cha' ntsu'u tsa tyiquee ycu!' Ndyosi ña'a Ni ji'na; jua'a jlya ti' na li', cha' xcui' ntsu'u tsa tyiquee ycu!' Ni ña'a Ni ji'i ñati chalyuu. Lo'o ñati nu jua'a tso'o nti' ña'a ngu' ji'i tya'a ñati, nu xcui' jua'a ndu'ni ngu' laja lo'o ndi'i ngu' chalyuu, cua stu'ba ntsu'u tyiquee ngu' bi' lo'o ycu!' Ndyosi; la cui' jua'a stu'ba ntsu'u tyiquee ycu!' Ndyosi lo'o ngu' bi' li'. ¹⁷ Tso'o ti ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ycu!' Ndyosi, cha' nu lo'o tyalaa tsa lo'o tyaa Jesucristo chaca quiya' cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati, li' tyucui tyiquee na taca tyacua tya'a na lo'o ycu!' Ni. Ndyaa Ni

lo'o na laja lo'o ndi'i na chalyuu, ñi'ya nguta'a Ni lo'o Jesucristo lo'o nguti'i yu nde chalyuu, bi' cha' nga'aa ntsu'u cha' cutsij na. ¹⁸ Ná ntsu'u cha' cutsij na cha' xcube' ycu'i Ndyosi ji'na, si chañi cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ycu'i Ni; pana tya lyiji cha' tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i ycu'i Ndyosi, si ña'a ti tya ntsij na cha' xcube' Ni ji'na. Ñati nu ntsij tsa ji'i ycu'i Ndyosi ni, cua nda ti' ngu' cha' xcube' Ni ji'i ngu'.

¹⁹ Ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ycu'i Ni, xqui'ya cha' tya clyo ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na. ²⁰ Ngu' nu ñacu'i ndi'ya: "Ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na' ji'i ycu'i Ndyosi", lo'o li' ña'a ti tya liye' ti' ngu' bi' ña'a ngu' ji'i tya'a ngu', cha' cuiñi ti laca nu nchcui' ngu' bi'. Ndi'ya ndy'u'u cha' bi': taca ña'a na ji'i tya'a ñati na, pana ycu'i Ndyosi ni, bilya ña'a na ji'i Ni tsiya' ti; bi' cha' lacua, si ná ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesucristo, li' ná taca ñacu'i na cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ycu'i Ndyosi Sti na. ²¹ Cua ngulo Ni cña bi' ji'na ndi'ya: Tso'o ti tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i ycu'i Ndyosi, lo'o jua'a xcui' tso'o ti tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma.

Ntijiloo na ji'i nu cuxi nu ntsu'u chalyuu

5 Lcaa ñati nu jlya ti' ji'i Jesús, cha' laca yu Cristo nu cua nda ycu'i Ndyosi ji'i ya chalyuu, chañi cha' laca ngu' bi' sñi' ycu'i Ndyosi. Ycu'i Ndyosi laca Sti na, lo'o jua'a ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'i Ni, bi' cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i xa' la sñi' ycu'i Ni, tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús. ² Nu lo'o ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ycu'i Ndyosi Sti na, lo'o jua'a taquiya' na ji'i lcaa cña nu nda Ni lo'o na, li' tso'o ti taca tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i xa' la sñi' ycu'i Ni. ³ Si chañi cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i Ni, taquiya' na ji'i cha' nu chcui' Ni lo'o

na li', cha' si'i sca cña nu tucui tsa laca cha' taquiya' na ji'i scaa cha' nu nchcui' Ni. ⁴ Cua ña'a ca sñi' ycu'i Ndyosi taca tyijiloo ji'i lcaa nu cuxi nu ntsu'u chalyuu; taca tyijiloo na ji'i nu cuxi, xqui'ya cha' cua ngusñi na cha' ji'i Jesucristo. ⁵ Pana ñati nu jlya ti' cha' Jesús laca nu sca ti Sñi' ycu'i Ndyosi, bi' ti ñati nu caca ji'i tyijiloo ji'i lcaa nu cuxi nu ntsu'u chalyuu.

Ndi'ya ntsu'u cha' ji'i Jesús nu laca Sñi' ycu'i ca Ndyosi

⁶ Nu sca ti Sñi' ycu'i ca Ndyosi laca Jesucristo, nu ya chalyuu. Ntyucuatya ngu' ji'i yu li'. Ngujui yu lo crusi, ndyalú tañi ycu'i yu li'. Si'i xqui'ya cha' nu cua ntyucuatya ti yu, masi lo'o xqui'ya cha' cua ngujui yu lo crusi ndyalú tañi yu, bi' cha' nchca cuayá' ti' na juani cha' nu sca ti Sñi' ycu'i Ndyosi laca Jesucristo. Bi' laca cha' nu ndacha' Xty'i ycu'i Ndyosi ji'na, lo'o jua'a chañi tsa laca cha' bi'. ⁷ Nde cua ntucua sna tya'a ngu' nu nchcui' cha' chañi laca cha' ji'i Jesús bi': ycu'i Ndyosi Sti yu laca tsaca ngu' bi'; jua'a Jesucristo nu ntsu'u tyucui cha' ji'i ycu'i Ndyosi ji'i, bi' laca chaca; lo'o jua'a Xty'i ycu'i Ni, chaca laca bi'. Stu'ba ti nchcui' nu ca ta'a sna bi', cha' chañi laca cha' bi'. ⁸ Lo'o jua'a nde lo yuu cua ngua sna quiya' lo'o nchcui' ycu'i Ndyosi cha' chañi laca cha' Jesucristo laca nu sca ti Sñi' ycu'i Ni: tsaca laca cha' nu nchcui' Xty'i ycu'i Ndyosi lo'o na; jua'a chaca laca cha' nu nchcui' Ni laja lo'o ntyucuatya Jesucristo; lo'o jua'a chaca laca cha' nu cua nchcui' Ni laja lo'o ngujui Jesucristo lo crusi, ndyalú tañi yu li'. Sca ti cha' nchcui' Ni ca ta'a sna quiya' bi'. ⁹ Ntucua na ji'i cha' nu nchcui' ñati chalyuu lo'o na, pana juani ndulo la cha' nu nda ycu'i Ndyosi lo'o na. Ca ta'a sna cha' nu nda ycu'i Ndyosi, lcaa cha' bi' nchcui' cha' sca ti Jesucristo laca Sñi' ycu'i Ndyosi. ¹⁰ Ñati

nu jlya ti' ji'ḷi yu cha' laca yu nu sca ti Sñi' ycu' Ndyosi, ycu' ca ngu' jlo ti' ngu' ne' cresiya ji'ḷi ngu' cha' chañi tsa laca cha' bi'; ñati nu ná ntaja'a tucua' cha' ji'ḷi Ni, cha' laca Jesucristo Sñi' ycu' ca Ni, bi' ngu' laca nu ná jlya ti' tsiya' ti cha' cua nchcui' ycu' Ndyosi cha' ji'ḷi Sñi' ycu' ca Ni. Ñati cuiñi laca ycu' Ndyosi nti' ngu' bi'. ¹¹ Nde laca cha' liñi nu tso'o tsa cha' xñi na ji'ḷi, cha' cua nda ycu' Ndyosi chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na; Jesucristo laca nu ngulu'u ji'na ñi'ya caca chalyuu bi'. ¹² Cua ña'a ca ñati nu ntsu'u cha' ji'ḷi lo'o Jesús nu laca Sñi' ycu' ca Ni, bi' ñati laca nu ntsu'u chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'ḷi; ñati nu ná ntsu'u cha' ji'ḷi lo'o nu sca ti Sñi' ycu' Ndyosi, ná ntsu'u cha' ta Ni chalyuu bi' ji'ḷi ngu'.

Cua tye ti cha' nu ngusca Juan

¹³ Cua nscua na' quityi re lacua, cha' caa ca slo ma, laca tya'a ngusñi ma cha' ji'ḷi Jesús nu sca ti Sñi' ycu' Ndyosi; xqui'ya cha' re taca ca cuayá' ti' ma cha' cua ngujui chalyuu cucui ji'ḷi ma, nu cua nda ycu' Ndyosi ji'na.

¹⁴ Tyucui tyiquee na taca chcu' na lo'o ycu' Ndyosi lacua. Lo'o jña na sca cha' ji'ḷi ycu' Ndyosi nu stu'ba nti' lo'o sca cha' nu nti' ycu' Ni, li' taca jlo ti' na cha' taquiya' Ni ji'ḷi cha' nu chcu' na lo'o Ni. ¹⁵ Si jlo ti' na cha' nduna ycu' Ndyosi lo'o jña na sca cha' ji'ḷi Ni, la cui' jua'a taca jlo ti' na cha' cua caja ti cha' bi' ji'na li'.

¹⁶ Lo'o ña'a na ji'ḷi sca ñati tya'a ngusñi na cha' ji'ḷi Jesucristo cha' ndyu'ni yu

sca cha' cuxi, pana nda na cuentya cha' ná nscua cha' chcuna' chalyuu ji'ḷi yu xqui'ya cha' cuxi bi', li' tso'o la si jña na cha' clyu ti' ji'ḷi ycu' Ndyosi cuentya ji'ḷi yu tya'a na bi', cha' ná ta Ni chacuayá' cha' chcuna' chalyuu ji'ḷi yu tya'a na bi'. Pana ntsu'u qui'ya tlyu nu ná taca cua'ni clyu ti' ycu' Ndyosi ji'ḷi; ná ñacu' na' cha' jña na cha' clyu ti' ji'ḷi Ni li', si jua'a ntsu'u qui'ya ji'ḷi ngu'. ¹⁷ Chañi cha' sta ycu' Ndyosi qui'ya ji'ḷi laca na lo'o tya'a na xqui'ya cha' cuxi nu ndyu'ni na. Pana ntsu'u sca lo qui'ya nu ná taca cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'ḷi tsiya' ti.

¹⁸ Jlo ti' na cha' nga'aa ndu'ni ñati ji'ḷi Jesucristo cha' cuxi. Jesucristo nu laca nu sca ti Sñi' ycu' Ndyosi, bi' laca nu ndaca'a ji'ḷi ngu', cha' ná taca cala' nu xña'a ji'ḷi ngu' bi' li'.

¹⁹ Jlo ti' na cha' ñati ji'ḷi ycu' Ndyosi laca na, xqui'ya cha' cua ngusñi na cha' ji'ḷi Jesucristo; pana xa' la ñati chalyuu nu ná ndaquiya' ji'ḷi Ni tsiya' ti, ña'a ti tya laca nu xña'a loo ji'ḷi ñati bi'.

²⁰ Cua jlo ti' na cha' cua yaa nu sca ti Sñi' ycu' Ndyosi nde lo yuu chalyuu, lo'o jua'a cua nda bi' chacuayá' cha' caca tyu'u cha' ji'na lo'o ycu' Ndyosi. Chañi cha' stu'ba ntsu'u tyiquee na lo'o ycu' Ndyosi juani, xqui'ya cha' stu'ba ntsu'u tyiquee na lo'o Jesucristo nu laca Sñi' ycu' ca Ni. Chañi cha' ycu' Ndyosi tsiya' ti laca nu Jesús bi', lo'o jua'a chañi cha' ná nga'a cha' tye chalyuu cucui nu ta Ni ji'na. ²¹ Cu'ma sñi' na', tii ti ti' ma tyi'ḷi ma chalyuu, cha' ná tyatí yu'u ma lo'o xa' jo'ó. Jua'a laca cha' bi' lacua.

Quityi sube nu nguscua San Juan nu nchca tyucuaa

Nu lo'o chañi cha' ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na

1 La cui' nu cusu' Juan laca na'. Nscua na' sca quityi re, ma' cusu', jua'a sñi' nu'u, cha' caa quityi re ca slo cu'ma ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, cha' cua ngusubi ycu' Ni ji'i ma' cha' caca ma' ñati ji'i Ni. Chañi cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i ma'; ni si'i sca ti na', lo'o lcaua ti ña'a ñati lcaa quichi nu nduna cha' liñi ji'i Jesús, lo'o lcaa ñati bi', ntsu'u tsa tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i ma'. ²Cua ndyanu tso'o cha' liñi bi' ne' cresiya ji'na, jua'a ná nga'a cha' tye cha' nu cua ndyuna na bi'; bi' cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'i ma'. ³Ycui' Ndyosi nu laca Sti na, lo'o jua'a Jesucristo nu sca ti Sñi' ycu' Ni, xtyucua Ni ji'i ma'. Lo'o jua'a cua nti' na' cha' ña'a ti tya cua'ni Ni quiña'a tsa cha' tso'o lo'o ma, cha' ña'a ti tya cua'ni tya'na ti' Ni ji'i ma, cha' ña'a ti cua'ni Ni cha' ti' ti tyi'i tyiquee ma; jua'a nti' na' cha' cua'ni Ni lo'o ma, xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na, cha' chañi tsa cha' nu ngulu'u Ni ji'na.

⁴Tso'o tsa ngua ti' na' lo'o ngujui cha' 'na cha' ña'a ti tya ndaquiya' tso'o xi ngu' tya'a ma' lcaa cha' liñi nu cua nda ycu' Ndyosi Sti na lo'o na; ⁵bi' cha' chcu' na' lo'o nu'u, ma' cusu', jua'a lo'o lcaa ngu' tya'a ma, cha' tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na. Si'i sca cha' nu bilya ta Ni lo'o na laca cha' bi', sca cha' nu ndyuna na lo'o ngusñi na cha' ji'i Jesucristo tya clyo laca cha' bi'. ⁶Lo'o nu ni na' ji'i ma' cha' tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na, la cui' jua'a ntsu'u cha' taquiya' na lcaa cña nu nelyo ycu' Ndyosi ji'na. Nu lo'o ngusñi ma' cha' bi' tya clyo, cua ndyuna

ma' lcaa cña nu ntsu'u cha' cua'ni ma' cha' tso'o ti tyu'u tyiquee lcaa ma' ña'a ma' ji'i tya'a ñati ma'.

Nu ngu' cuiñi nu tya'a cusuu ji'i Cristo

⁷Ntsu'u tsa ñati cuiñi nu nchcu' cha' ná chañi cha' ngua Jesús ñati lo'o yaa yu chalyuu. Tyucui ña'a lo yuu chalyuu ndya'a ñati nu nchcu' cha' cuiñi bi'; na nñilo'o ngu' bi' ji'i tya'a ñati na, jua'a tya'a cusuu ji'i Cristo laca ngu' bi'. ⁸Bi' cha' tii ti ti' ma' tyi'i ma' chalyuu, cha' ná culiji yu'u jua'a ti lcaa cha' nu cua ndyuna ma' lo'o nguti'i ya ca slo ma. Li' caja lcaa cha' tso'o nu cua nti' ycu' Ndyosi ta Ni ji'i ma' lo'o tye chalyuu.

⁹Lcaa ñati nu tyati yu'u lo'o xa' la cha', ná ntsu'u cha' ji'i ngu' bi' lo'o ycu' Ndyosi tsiya' ti, cha' ná cuayá' cha' ji'na lo'o jlya ti' na ji'i Cristo, nti' ngu' bi'; pana lo'o cua ngusñi na cha' ji'i Cristo ca ne' cresiya ji'na, li' stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o ycu' Ndyosi, jua'a lo'o ycu' nu sca ti Sñi' ycu' Ni. ¹⁰Bi' cha' juani si tyalaa ñati slo ma' nu ná nda la cui' cha' ji'i Jesús bi' lo'o ma, nga'aa ta ma' su tyi'i' ngu' bi', ni ná ta ma' xlyo ni'i ji'i ngu' bi'. ¹¹Nu lo'o chcu' na lo'o ñati bi', ñi'ya laca si ndyu'ni tya'a na lo'o ngu' bi', lo'o cña cuxi nu ndyu'ni ngu', jua'a ndyu'u cha' bi'.

Cha' nu nguscua Juan lo'o cua tye ti quityi

¹²Tya ntsu'u tsa cha' nu nti' na' chcu' lo'o ma, pana tso'o la masi ná lo'o cha' bi' scua na' lo quityi re. Tiya' la nti' na' caa na' ca su ndi'i cu'ma, lo'o li' ycu' ca na' taca ta na' cha' bi' lo'o ma; li' chañi cha' tso'o ti taca tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a na.

¹³Lo'o jua'a nu ñati tya'a ntsu'u cha' ji'i ma' lo'o Cristo ca nde, nu ngu' nu cua ngusubi ycu' Ndyosi ji'i, lo'o ngu' bi' cua nti' ngu' chcu'cha' ngu' ji'i ma. Jua'a caca cha' lacua.

Quityi sube nu nguscua San Juan nu nchca tyuna

Tso'o tsa nchcui' Juan ji'i Gayo

1 La cui' nu cusu' Juan laca na'. Nscua na' quityi re cha' caa ca slo nu'u, Gayo; jlya ti' nu'u lcaa cha' nu laca ji'i Jesucristo, bi' cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' chcui' na' lo'o nu'u.

²Tso'o tsa ñati laca nu'u, cusu'. Nchcui' na' lo'o ycuu' Ndyosi cuentya jin-u'u cha' tso'o ti taca tyi'i tyiquee nu'u, cha' taca ca lye ti' nu'u. Cua jlo ti' na' cha' tso'o tsa ngusni nu'u cha' ji'i ycuu' Ndyosi. ³Lo'o juani tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' cua ndyalaa xi ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo nu ngutu'u ca su ndi'i ma yaa ngu' ca nde. Nacu' ngu' cha' ña'a ti ndaquiya' tso'o ma ji'i cha' liñi nu cua nda Jesús lo'o na, cha' jua'a ndu'ni ma lcaa tsa. ⁴Sca ti cha' ncl-yacua ti' na' cuentya ji'i cu'ma, si chañi cha' ndaquiya' ma ji'i cha' liñi nu cua nda Jesús lo'o na, cha' cuañi' la cu'ma cuentya jna'; tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' lo'o ndyuna na' cha' jua'a ndu'ni ma.

⁵Cusu', ndube tsa ti' na' cha' lcaa tyempo tso'o tsa nxyucua nu'u ji'i ngu' tya'a na, masi ná nslo nu'u ji'i ngu', cha' ngu' xa' quichi laca ngu' ntsu'u quiya'. ⁶Cua nchcui' ngu' bi' lo'o lcaa ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús nde quichi re, ndacha' ngu' ji'i ya ñi'ya nu tso'o ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i ycuu' ca ngu'. Lo'o jua'a cua'ni ma cha' tso'o tya xtyucua la ma ji'i ngu' bi' tyucuii su tsaa ngu', cua'ni ma ñi'ya laca si na nxyucua ma ji'i ycuu' Ndyosi laca; ⁷cña ji'i Cristo ndya'a ngu', bi' cha' ngutu'u ngu' bi' ndyaa ngu' tyijyu'. Ná ntaja'a ngu' xñi ngu' ni sca centavo ji'i xa' ñati nu ná ndaquiya' ji'i Cristo tsiya' ti, cha' xtyucua ji'i ngu' tyucuii; ⁸bi' cha' nu na ni, tya'a ngusni na cha' ji'i Cristo, nga'a cha'

xtyucua na ji'i ngu' bi'. Lo'o jua'a taca ca stu'ba cha' ji'na lo'o ngu' bi' lo'o sañi na cha' liñi nu cua nda Cristo lo'o na ca tyijyu' la.

Cuxi tsa cña nu ndyu'ni Diótreres

⁹Cua nscua na' sca quityi tya tsubi' la nu ndyaa ca su ndi'i ña'a taju ti ma ñati ji'i Jesucristo, cu'ma nu ndyu'u ti'i ma tsa tlyu ti ca bi'; pana ná ntaja'a Diótreres taquiya' ji'i cha' nu nacui' na' ji'i ma, cha' nti' yu bi' cha' xu'na ma laca yu. ¹⁰Nu lo'o tyalaa na' ca slo ma, li' chcui' na' lo'o ma cuentya ji'i lcaa cña nu ndyu'ni yu bi', cha' chiyaa tsa nchcui' yu ji'i cuare; nchcui' yu bi' cua ña'a ca lo cha' cuiñi lo'o ñati. Masi ndyu'ni yu jua'a, ná cuayá' ji'i yu nti' yu, cha' juani ná ntaja'a yu ta yu su tyi'i ngu' tya'a ndya'a ya cña lo'o ndyaa ngu' quichi tyi ma; ña'a cuayá' ndaca'a yu chacuayá' ji'i tya'a ma cha' lo'o cu'ma ná ta ma su tyi'i ngu', masi ngua ti' ma ta ma su tyi'i ngu' nquicha'. Lo'o jua'a ngua ti' yu culo'o yu ji'i tya'a ndya'a ya cña bi', cha' ná tyu'u ti'i ngu' lo'o ma.

¹¹Cusu', ná tyatí yu'u ma lo'o cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu, tso'o la si tyi'u ti' ma ji'i lcaa cha' nu tso'o ti. Lcaa ñati nu xcui' clyana cha' tso'o nu cua'ni ngu' cha' xtyucua ngu' ji'i xa' la tya'a ñati ngu', cua ntsu'u cha' ji'i ngu' bi' lo'o ycuu' Ndyosi; lcaa ñati nu xcui' clyana cha' cuxi cha' cua'ni ngu', bilya tyu'u cha' ji'i ngu' bi' tsiya' ti lo'o ycuu' Ndyosi.

Tso'o la ndyu'ni Demetrio

¹²Tso'o tsa nchcui' lcaa ñati ji'i Demetrio; masi ycuu' ca na, lo'o ña'a na ji'i yu nchca cuayá' ti' na cha' tso'o tsa ndyu'ni yu lo'o lcaa ñati. Jua'a cuare, nchcui' ya lo'o ma juani cha' chañi tsa cha' nu nchcui' ngu' ji'i yu cha' tso'o tsa tyiquee yu. Cua jlo tso'o ti' ma cha' nchcui' ya cha' liñi lo'o ma.

**Cha' nu nguscua Juan
lo'o cua tye ti quityi**

¹³Tya ntsu'u tsa cha' nu nti' na' chcu'i' lo'o nu'u, pana tso'o la masi ná scua na' cha' bi' lo quityi re juani; ¹⁴tso'o la yala ti caa na' ca su ndi'i nu'u cha' ycui' ca na' ta na' xi cha' lo'o nu'u.

¹⁵Ti ti tyi'i tyiquee ma lacua, cha' ycui' Ndyosi xtyucua ji'i ma. Lcaa ngu' tya'a tso'o ma nu ndi'i ca su ndi'i cuare, cua nti' ngu' chcuicha' ngu' ji'i ma, xqui'ya cha' nu scua na' lo quityi re; jua'a cu'ma, chcuicha' ma ji'i lcaa ngu' tya'a tso'o ya nu ndi'i ca ndacua.

Quityi nu nguscua San Judas

1 Judas naa na', la cui' tya'a Jacobo; cña laca na' cuentya jil'i Jesucristo. Nscua na' quityi re cha' tsa ca slo lcaa cu'ma nu ndaquiya' ma jil'i ycu'i Ndyosi Sti na, cha' cua ngusubi Ni jil'i ma. Ycu'i Ndyosi laca nu ngua'ni lubii jil'i cresiya jil'i ma, lo'o ña'a ti tya cña'asi Ni jil'i ma juani xqui'ya Jesucristo. ²Tya'na tsa ti' ycu'i Ndyosi ña'a Ni jil'i ma, bi' cha' ti ti taca tyi'i tyiquee ma, xqui'ya cha' cua jlo ti' ma cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni jil'i ma. Jua'a nti' na' cha' caca jil'i ma lcaa tsa.

Ntsu'u xi ñati nu nlyu'u cha' cuiñi jil'i ngu'

³Cu'ma ngu' tya'a tso'o na nu tya-ca'a tsa ma 'na, nti' tsa na' scua na' quityi cha' tsa ca slo ma, sca quityi nu chcu'i jil'i cha' tlyu nu ngua'ni Jesús cha' taca clyaa na jil'i nu cuxi; pana ná ngua scua na' jil'i yala ti. Lo'o nu juani nga'a cha' scua na' quityi re cha' tsa ca slo ma, cha' ta na' sca cuii lo'o ma; nga'a cha' cua'a ma jil'i cua ña'a ca ngu' cuiñi, xqui'ya cha' ná jlya ti' ngu' jil'i cha' liñi nu cua nda ycu'i Ndyosi nu Xu'na na lo'o na, lcaa na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo. Ná cua'a jyaca ma tsiya' ti jil'i cha' nu nchcu'i ngu' cuiñi bi'. ⁴Ndu'ni cha' ca cuayá' ti' ma cha' cua ndyat'i xi ñati cuiñi bi' laja cu'ma, masi ná stu'ba cha' nu jlya ti' ma lo'o ngu'. Cua sa'ni tsa nscua cha' lo quityi jil'i ycu'i Ndyosi cha' xcube' Ni jil'i nu ngu' cuxi bi'; pana ná ndaquiya' ngu' bi' jil'i cha' nu nchcu'i ycu'i Ndyosi tsiya' ti, ni ná ndube ti' ngu' bi' si ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni jil'i ñati chalyuu. Nacu'i ngu' bi', cha' ná ndu'ni cha' masi cua'ni ngu' cha' suba', masi cua'ni ngu' lcaa lo cha' cuxi, cha' si ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na, ná xcube' Ni ji'na li', nti' ngu'. Cuiñi tsa ngu' bi', si'i ycu'i

Jesucristo laca xu'na ngu' bi'. Pana nu na ni, sca ti ycu'i Jesucristo laca nu Xu'na na, sca ti ycu'i Ni laca nu chañi cha' laca Ni loo ji'na.

⁵Cua jlo ti' ma lcaa cha' nu nscua lo quityi jil'i ycu'i Ndyosi nu ngua sa'ni la, pana xa' cacha' na' xi cha' bi' jil'i ma juani: Ngua'ni lyaá ycu'i nu Xu'na na jil'i jyo'o cusu' jil'i ngu' Israel, nu lo'o nguti'i ngu' preso ca loyuu su cuentya Egipto; pana ca tiya' la ndyujui ycu'i Ni jil'i lcaa jyo'o cusu' nu ná ndaquiya' jil'i cha' nu cua nchcu'i Ni lo'o ngu' bi'. ⁶Lo'o jua'a tyi'u ti' ma jil'i xca jil'i ycu'i Ndyosi nu ná ntaja'a taquiya' jil'i cña nu nda Ni jil'i ngu' nu ngua sa'ni, bi' cha' nguxtyanu xca bi' tyi ngu' ca slo ycu'i Ndyosi. Pana juani cua ndu xca cuxi bi' ndyaaca' lo'o carena; ca su talya ña'a tsiya' ti ndu xca cuxi bi', cha' preso jil'i ycu'i Ndyosi laca ngu' juani. Jua'a ntsu'u cha' jatya xca bi' ni jacua' tyalaa tsa nu cua'ni cuayá' ycu'i Ni jil'i lcaa ñati. ⁷Lo'o jua'a tyi'u ti' ma jil'i quichi Sodoma lo'o quichi Gomorra lo'o xa' la quichi nu ndi'i cacua ti; ñi'ya ngua'ni ngu' xca bi' cha' cuxi, jua'a lye tsa ngua'ni cuxi nu jyo'o cusu' nu nguti'i quichi bi', hasta nu ngua'ni suba' ngu' lo'o tya'a qui'yu ti ngu'. Cua ndyujui ycu'i Ndyosi jil'i lcaa ngu' quichi bi' lo'o quii' tlyu jil'i Ni li'. Jua'a ca cuayá' ti' lcaa ñati ña'a cha' tlyu nu nchca jil'i ycu'i Ndyosi ndu'ni Ni; la cui' lo'o sca quii' tlyu nu ná nga'a cha' tyubi' tsiya' ti, jua'a xcube' Ni jil'i lcaa ñati nu ndu'ni cha' cuxi.

⁸Lo'o nu ngu' cuiñi bi' ni, ñi'ya nu ngua'ni cuxi jyo'o cusu' bi', jua'a ndu'ni ngu'; ñi'ya si nchcu'i xcalá ti ngu' bi', jua'a laca cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. Xña'a tsa tyiquee ngu' bi', ndu'ni tsa ngu' cha' suba'; jua'a ná ndaquiya' ngu' bi' tsiya' ti jil'i cha' nu nchcu'i cua ña'a ca ngu' nu laca loo. Lo'o li' hasta nchcu'i suba' ngu' bi' jil'i xca jil'i ycu'i Ndyosi nu ntucua nde cua. ⁹Pana si'i jua'a ngua'ni Miguel

nu laca loo ji'ḷ xca ji'ḷ ycu' Ndyosi; nu lo'o ngusuṽ tya'a nu Miguel bi' lo'o nu xña'a xqui'ya jyo'o Moisés, ná nchcui' ni sca cha' cuxi lo'o nu xña'a bi'. Ndi'ya ti nchcui' lo'o: “Ycui' nu Xu'na na' ntsu'u cha' cua'a jinu'u”, nacui Miguel ji'ḷ nu xña'a bi' li'.¹⁰ Pana juani nchcui' nu ngu' cuiñi bi' cha' cuxi ji'ḷ cua ña'a ca cha' ji'ḷ Jesús, masi ná nchca cuayá' ti' ngu' ji'ḷ cha' bi' tsiya' ti; ndyu'ni ñu'u ngu' bi' ji'ḷ ycu' ca ngu', xqui'ya cha' ndu'ni ngu' ñi'ya ndu'ni na'ni nu ná nchca culacua ti'.

¹¹ Tya'na tsa nu ngu' cuiñi bi'. Cua ngusñi ngu' tyucuii cuxi nu ngulu'u jy-o'o Caín ji'ḷ ñati; cua ndu'utsu' ngu' ji'ḷ tyucuii tso'o cha' caja cñi ji'ḷ ngu' ñi'ya ngua'ni jyo'o Balaam, nu lo'o ngusñi yu caya' cuentya ji'ḷ cña cuxi nu cua cua'ni ti yu nu ngua sa'ni. Ntsu'u cha' cajaa nu ngu' cuiñi bi' tsiya' ti, ñi'ya cua ngujuui jyo'o Coré nu lo'o lye tsa ngusuṽ tya'a yu lo'o ycu' nu Xu'na na. ¹² Masi cuxi tsa ndu'ni nu ngu' cuiñi bi', ná ntyuju'u ti' ngu' tsiya' ti cha' ndi'ḷ ngu' lo'o ma nu lo'o ndyu'u ti'ḷ ma cha' cacu ma sij lo'o tya'a ma, xqui'ya cha' ngusñi ma cha' ji'ḷ Jesucristo. Quiña'a tsa ndacu ngu' bi' li', quiña'a tsa ndyl'yu ngu', cha' tsa bi' ti cha' nti' ngu' ndya'a ngu' slo ma; ná ndube ti' ngu' bi' tsiya' ti. Ñi'ya laca sca xu'na xlya' nu ná ña'asij tso'o ji'ḷ xlya' ji'ḷ, jua'a laca ngu' bi'; ñi'ya nti' coo btyi nu nxna lijya lo'o cui'ḷ ti masi ná ca'ya tyo, jua'a nti' nu ngu' cuiñi bi'; ñi'ya laca sca yaca si'yu nu ná nda si'yu, jua'a laca ngu' bi'. Pana sca yaca nu cua ngüi-tyi, ntsu'u cha' xcuaa na ji'ḷ, cha' nga'aa ntsu'u juersa ji'ḷ cha' cu'ḷ la li'; cua ndye ngujuui yaca bi'. ¹³ Ñi'ya nxasu clyoo' tyujo'o, nchcuaa clyoo' ngo' cuu' ca to' hitya, jua'a laca cña cuxi nu ndyu'ni ngu' bi'; ñi'ya laca sca cuii nde cua nu ngusna ndyaa xa' tyucuii cha' nga'aa ta xee nde talya, jua'a laca ngu' cuiñi bi'. Pana cua ngua'ni cho'o ycu' Ndyosi sca se'ḷ su ná

ntsu'u xee tsiya' ti su tyaa nu ngu' cuiñi bi'.

¹⁴ Cua sa'ni tsa nchcui' jyo'o Enoc ñi'ya nu caca ji'ḷ ngu' cuiñi nu ndu'ni jua'a. Cua ndya'a ca'yu latya sñi' ste' jy-o'o Adán, lo'o li' ngula nu Enoc nu ngua tu'ba ji'ḷ ycu' Ndyosi cha' chcu' Ni lo'o ñati nu ngua sa'ni. Ndi'ya nchcui' Enoc bi': “Cua na'a na' ji'ḷ ycu' nu Xu'na na, cha' lijya Ni lo'o tyuu tsa tya'a mil xca ji'ḷ ycu' Ni, ¹⁵ cha' cua'ni cuayá' Ni ji'ḷ lcaa ñati. Li' xcube' Ni ji'ḷ lcaa ñati cuxi xqui'ya cha' cuxi nu cua ngua'ni ngu', xqui'ya cha' suba' nu cua nchcui' ngu' ji'ḷ ycu' Ndyosi.” Jua'a nacui jyo'o Enoc bi'. ¹⁶ Nu ngu' cuiñi bi' ni, xcui' na chij nti' ngu' bi' ndi'ḷ ngu' chalyuu; ná sca na ná ndiya ti' ngu' bi' tsiya' ti, cha' chiya'a ti nchcui' ngu' ji'ḷ lcau ti cha'. Xcui' ndiya la ti' ngu' bi' lcaa lo cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ngu' ji'ḷ. Lye tsa nchcui' tyucuaa ti' ngu' bi' lo'o tya'a ngu', pana xcui' tso'o tsa nchcui' ngu' bi' ji'ḷ ñati si xtyucua ngu' ji'ḷ ngu' bi' lo'o sca cña cuxi.

Cña nu nga'a cha' cua'ni ñati nu ntsu'u cha' ji'ḷ lo'o Jesucristo

¹⁷ Cu'ma ngu' tya'a tso'o na nu tyaca'a tsa ma 'na, nga'a cha' tyi'u ti' ma cha' nu nchcui' ñati lo'o na, nu ñati nu cua ngua tsa'a ji'ḷ Jesucristo nu Xu'na na tya clyo. ¹⁸ “Tyu'u tucua xi ñati cuiñi lo'o cua tye ti chalyuu”, nacui ngu' bi' ji'na. “Xtyí lo'o ngu' cuiñi bi' ji'ḷ lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'ḷ ycu' Ndyosi, jua'a cua'ni ngu' cua ña'a ca cha' cuxi nu ndiya ti' ngu' ji'ḷ”, nacui ngu' bi' ji'na. ¹⁹ Cua'ni nu ngu' cuiñi bi' cha' nga'aa stu'ba cha' nu culacua ti' ma lo'o tya'a ma. Ndiya tsa ti' ngu' bi' lcaa cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu, cha' ná ndyanu Xtyi'i ycu' Ndyosi ne' cresiya ji'ḷ ngu' bi' tsiya' ti.

²⁰ Pana nu cu'ma ngu' tya'a tso'o na ni, xa' ña'a cua'ni ma; nga'a cha' xtyucua ma ji'ḷ ngu' tya'a ma cha' lcaa ma talo ma cua'ni ma cña ji'ḷ ycu' Ndyosi. Taca

talo mā xqui'ya cha' ngusñi tso'o mā cha' ji'i ycu' Ni. Lo'o jua'a ta Xtyi'i ycu' Ndyosi juersa ji'i mā cha' taca chcu' mā lo'o Ni. ²¹ Bi' cha' lacua, cua'a mā ji'i ycu' ca mā; cui'ya mā cuentya ñi'ya nu cua'ni mā nde chalyuu, cha' jlo ti' mā cha' ntsu'u tsa tyiquee ycu' Ndyosi ña'a Ni ji'i mā. Jatya mā ni jacua' tyalaa tsā lo'o ta ycu' Jesucristo nu Xu'na na chalyuu nu ná nga'a cha' tye tsiya' ti ji'na, cha' tya'na tsa ti' Ni ña'a Ni ji'na.

²² Cua'ni tya'na ti' mā ji'i leaa ngu' tya'a mā nu bilya xñi tso'o cha' ji'i Jesucristo, lo'o jua'a culu'u tso'o la mā ji'i ngu' bi'. ²³ Cua'ni lyaá mā ji'i ngu' nu cua tyumi' ti lo quii' ji'i nu xña'a, culo mā ji'i ngu' bi' ya' nu xña'a. Ña'a ti tya cua'ni tya'na ti' mā ji'i ngu' nu xcui' cha' cuxi ndu'ni; ña'a ti xtyucua mā ji'i ngu' bi', cha' taca ca cuayá' tso'o la ti' ngu' cha' liñi ji'i ycu' Ni, masi cutsi mā xi ji'i cha' cuxi nu ndu'ni ngu', ñi'ya si cojolaqui nu cha' cuxi bi' ji'i mā.

Ndyu'ni tlyu Judas ji'i ycu' Ndyosi

²⁴⁻²⁵ Sca ti ycu' Ndyosi ntsu'u chalyuu. Taca cua'ni lyaá Ni ji'na xqui'ya

Jesucristo nu Xu'na na; sca ti ycu' Ni nehca ji'i Ni ña'asi Ni ji'na, laja lo'o ndya'a na tyucui tso'o nu ngulu'u Ni ji'na. Xtyucua Ni ji'na cha' ná tyeje sna quiya' na, cha' ná tyu'utsu' na ji'i tyucui bi', ña'a cuayá' nu tyalaa na tso'o ti ca su ndubi tsa ña'a xee, ca su ntucua ycu' Ndyosi. Lubii tsiya' ti caca cre-siya ji'na lo'o cua ndyalaa na ca slo Ni, lo'o jua'a caca chaa tsa ti' na li'. Bi' cha' juani cua'ni tlyu na ji'i ycu' Ndyosi nu ntucua ca su tlyu nde cua, cha' sca ti ycu' Ndyosi ntsu'u nu tlyu tsa laca Ni; sca ti ycu' Ni laca Ni loo ji'i leaa lo na nu ntsu'u chalyuu, jua'a sca ti ycu' Ni nehca ji'i Ni cua'ni Ni leaa lo cña tonu tsiya' ti. Lu'ú ycu' Ndyosi tya lo'o bilya tya' chalyuu, lo'o jua'a lu'ú Ni juani; ná nga'a cha' tye tyempo cha' lu'ú Ni ca nde loo la. Jua'a laca cha' lacua.

Lo'o cua tye ti chalyuu re

Ngulu'u Jesucristo ji'i Juan sca cha' nu ntsu'u yacu' ti tya sa'ni la

1 Nde nscua na' cha' nu ngulu'u Jesucristo 'na. Juan laca na', lo'o nde nscua na' sca cha' nu ntsu'u yacu' ti tya sa'ni la. Tya clyo la cua nda ycu' Ndyosi cha' bi' lo'o Jesús cha' culu'u ji'i ñati ji'i ycu' lcaa ña'a cha' nu cua lijya ti cha' caca nde chalyuu. Li' nda Jesús cha' bi' lo'o na', nu lo'o nda Ni sca xca ji'i Ni nu ngutu'u nde cua yaa ca slo na', cha' ndyu'ni na' cña ji'i Ni. ²Nde nscua na' lcaa cha' nu cua na'a ycu' na'; jua'a nchcui' liñi na' lo'o ñati ji'i Ni lcaa cha' nu cua nda ycu' Ndyosi lo'o ngu', la cui' cha' tso'o nu nchcui' tsa Jesús ji'i lo'o ñati.

³Tso'o tsa caca tyiquee ma, ñati nu chcui' lo quityi re, jua'a cu'ma lo'o cuna ma cha' nu nchcui' quityi re, lcaa ña'a cha' nu cua lijya ti cha' caca nde chalyuu; nu lo'o taquiya' na ji'i lcaa cha' nu nscua re, tso'o tsa caca tyiquee na li'. Lo'o jua'a cua ngulala ti caca cha' nu nscua re.

Nscua Juan cha' nu ndyaa slo ñati ji'i Jesucristo nde cati tya'a quichi

⁴Juan laca na' nu nda quityi re tsaa nde cati tya'a quichi loyuu su cuentya Asia, ca su ndi'i taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo. Nda na' xlyo ni'i ji'i ma chacuayá' ji'i ycu' Ndyosi Sti na, jua'a chacuayá' ji'i Xtyi'i ycu' Ndyosi, jua'a chacuayá' ji'i Jesucristo. Cua nti' na' cha' ña'a ti cua'ni ycu' Ndyosi cha' tso'o lo'o ma, ña'a ti cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ma. Nu ngua tya clyo lu'ú ycu' Ndyosi, na lu'ú Ni juani, lo'o ña'a ti tya lu'ú Ni tyempo nde loo la. Ntucua Xtyi'i ycu' Ni nde loo su tlyu su ntucua ycu' Ni, la cui' cati tya'a cui'i lubii nu

nda Xtyi'i Ni laca bi'. ⁵Tso'o tsa nchcui' liñi Jesucristo ji'i ycu' Ndyosi Sti yu ña'a cuayá' ndyujuii ngu' ji'i yu. Pana lo'o ndyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o ngujuii yu, li' na'a ngu' cha' tlyu tsa cha' nu ntsu'u ji'i yu. Lo'o juani laca Jesucristo loo ji'i tyucui ña'a chalyuu, xqui'ya cha' laca yu loo ji'i lcaa nu laca xu'na chalyuu. Ntsu'u tsa tyiquee Jesús ña'a yu ji'na, bi' cha' ngujuii yu lo crusi; cua ndyalú tañi yu, cha' ngua'ni lyaá yu ji'na ji'i nu cuxi nu ntsu'u ji'na. ⁶Cua ngua'ni Jesús cha' laca na sca lo ñati nu ndulo tsa cuentya ji'i ycu' Ndyosi, nu ndyu'ni cña nu nti' ycu' Ndyosi Sti Jesús cha' cua'ni na. Cua nti' na cha' lcaa yija nu lijya nde loo la ná tye cha' cua'ni tlyu na ji'i ycu' Ndyosi, cha' nchca ji'i Ni cua'ni Ni lcaa lo cña tsiya' ti. Jua'a caca cha' lacua.

⁷Cui'ya ma cuentya, cha' tya tyaa Jesucristo nde chalyuu chaca quiya' laja coo. Ña'a lcaa ñati ji'i yu li'; jua'a nu ñati nu liye' tsa ti' ña'a ji'i yu nu ngua tsubi', jua'a nu ñati nu cua ndyajo' chcu' ji'i yu, lo'o ngu' bi' ña'a ngu' ji'i yu chaca quiya' li'. Xi'ya ñati tyucui ña'a chalyuu cha' xñi'i ti' ngu' lo'o tyaa Jesús chaca quiya', cha' cua jlo ti' ngu' cha' ntsu'u qui'ya ji'i ngu'. Jua'a caca cha' bi' lacua.

⁸“Ñi'ya nti' letra A, jua'a nguxana lcaa cha' lo'o na'; ñi'ya nti' letra Z, jua'a tye lcaa cha' lo'o na'”, nacui ycu' nu Xu'na na nu lcaa cña nchca ji'i Ni. Nu ngua tya clyo lu'ú ycu' Ndyosi, na lu'ú Ni juani, lo'o ña'a ti tya lu'ú Ni tyempo nde loo la.

Na'a Juan ji'i Cristo ca su tlyu su ntucua ycu' Ni

⁹Juan laca na', tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús laca na'. Ñi'ya nu ndyaca ji'i cu'ma, la cui' jua'a ndyaca jna', cha' stu'ba ti ndyiji cha' ti' ji'na cuentya ji'i Jesús; pana jlya ti' na cha' Cristo laca loo ji'na juani, bi' cha' ndalo na ji'i cha' ti' nu tyacua ji'na. Nde cha' nu ngua 'na lo'o ndi'i na' loyuu su naa Patmos, sca

yyu piti ti nu nscua cla'be hitya. Ca bi' ntsu'u na' ne' chcuā, xqui'ya cha' ná ntsii na' nchcui' na' cha' ji'i ycu'i Ndyosi lo'o ñati; nchcui' na' lcaa cha' tso'o nu cua nda Jesús lo'o na. ¹⁰Tsā clyo ji'i semana ngua, tsā ji'i ycu'i nu Xu'na na, li' tyucu'i ña'a na' ngua tii na' cha' ngua'ya Xtyi'i ycu'i Ndyosi lo na' tsiya' ti; nga'aa ngua cua'ni na' xa' la cha'. Li' ndyuna na' cha' nchcui' tsaca ñati nde chu' su ndu na'; cuii ngusi'ya bi' lo'o nchcui', ñi'ya ndañi nclya'á ngu' sca cui'chcuā. ¹¹Ndi'ya nchcui' nu bi' lo'o na':

—Ñi'ya nti' letra A, jua'a nguxana lcaa cha' lo'o na'; ñi'ya nti' letra Z, jua'a tye lcaa cha' lo'o na' —nacu'i nu nchcui' bi'—. Scua clya nu'u lcaa cha' nu cacha' na' jinu'u juani; lcaa cha' nu ña'a nu'u juani, scua clya nu'u ji'i lo quityi. Li' ta nu'u quityi re cha' tsa slo nu cati tya'a taju ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo ca quichi' tyi ngu', ca loyuu su cuentya Asia nu ñacu'i na' re: quichi' Efeso, jua'a quichi' Esmirna, jua'a quichi' Pérgamo, jua'a quichi' Tiatira, jua'a quichi' Sardis, jua'a quichi' Filadelfia, jua'a quichi' Laodicea.

¹²Li' nguxtyacu'i na' su ndu na' cha' ña'a na' tilaca laca nu nda cha' lo'o na'. Li' na'a na' ndu cati tya'a candyeru nu cua ndya' lo'o chcuā oro. ¹³Laja candyeru bi' ndu sca nu ñi'ya ña'a ñati ña'a, jua'a ña'a nu cusu' bi' ngua ti' na'. Tyucui' tsa late' lacu' Ni, nu ndyalaa ca yane quiya' Ni tsiya' ti, lo'o jua'a cua ndyaaca' tyiquee Ni lo'o sca sintya oro. ¹⁴Ngati tsa ña'a quicha' hique Ni, ñi'ya ngati ña'a quicha' xlya', masi yelu tlya' nu ngati ña'a. Tso'o tsa ngulane xee cloo Ni ñi'ya laca lo'o lye tsa ndyatū quii' su talya ña'a. ¹⁵Ndubi tsa ña'a quiya' Ni, ñi'ya laca lo'o ndubi ña'a chcuā ngatsi nu cua ndyaa lo quii', lo'o li' ngusubii ngu' ji'i. Nu lo'o nchcui' Ni, ñi'ya laca lo'o ndyalú sca sta'a clyaa to' quee jaal su cua tsa ndyalú hitya, jua'a nguañi xty-

i'i li'. ¹⁶Ya' tsu' cui' Ni ndacui cati tya'a cuii, ñi'ya laca cuii nu ntsu'u nde cua; tu'ba Ni ntucua sca xlyu cusuu nu cha tsa tyucuaa chu' bi'. Ndubi tsa ña'a loo Ni, ñi'ya laca lo'o ntyiji'i xee cuichaa nde hora.

¹⁷Lo'o cua na'a na' ji'i Ni, tsiya' ca nclyú na' nde quiya' Ni; cua culiji ti ti' na' ngua, xqui'ya cha' ndyutsii tsa na'. Li' ya' tsu' cui' Ni ngusta Ni hichu' na', ndi'ya nchcui' Ni lo'o na':

—Ná cutsii nu'u —nacu'i Ni—. Na' ntu-cua lo'o nguxana chalyuu, lo'o jua'a la cui' na' tyucua lo'o tye chalyuu. ¹⁸Ycui' Ni nu lu'ú ca laca na' —nacu'i Ni—. Cua ngujuii na' nu ngua li', pana xa' ndyu'ú na' chaca quiya', lo'o juani nga'aa tye cha' lu'ú na'. Na' nclyu cña lo'o ndyijii ñati, jua'a la cui' na' nclyu cña macala su tyaa cresiya ji'i ngu'. ¹⁹Scua nu'u cha' nu ndyaca re juani, cha' nu ña'a nu'u ca nde, jua'a cha' nu caca nde chalyuu tyempo nde loo la, cha' tsa quityi slo taju ñati 'na nde quichi' tyi ngu' bi'. ²⁰Ndi'ya ndyu'u cha' nu na'a nu'u tsa, cha' ji'i nu cati tya'a cuii nu ntsu'u nde cua nu na'a nu'u cha' ndacui ya' na' la'a tsu' cui', jua'a nu cati tya'a candyeru oro bi', cha' ná ngua cuayá' ti' nu'u nquicha': nu cati tya'a cuii bi', bi' laca nu cati tya'a ñati nu ndu cuentya ji'i ycu'i Ndyosi cha' chcui' ngu' lo'o nu cati tya'a taju ñati ji'i Jesucristo, sca taju ñati bi' scaa quichi; lo'o jua'a nu cati tya'a candyeru oro, bi' laca nu cati tya'a taju ñati bi'.

Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni nde quichi' Efeso

2 Li' nacui Jesús: —Nde cha' nu scua nu'u cha' tsa slo nu ñati nu ndu cuentya jna' nde quichi' Efeso, cha' culu'u cha' ji'i ycu'i Ndyosi ji'i ngu' bi': “Ndi'ya nchcui' na' lo'o ma, la cui' na' nu ndacui nu cati tya'a cuii bi' ya' na', nu ndu na' cla'be laja nu cati tya'a candyeru oro bi'. ²Cua

jlo ti' na' lcaa ña'a nu ndu'ni ma, nacui Jesús. Jlo ti' na' cha' ndalo tsa tyiquee ma, masi ndyiji tsa cha' ti'í ji'í ma cha' ndacu' ma cha' ji'í ngu' xña'a, nacui Ni. Lo'o jua'a jlo ti' na' cha' ná ndalo ma tsiya' ti ji'í ñati cuxi. Cua ngua'ni cuayá' ma ji'í ñati nu nacui cha' cua nda na' ji'í ycuu' ngu' lija slo ma, masi ná nda na' ji'í ngu' bi' lija; cua nquijeloo cha' ji'í ma cha' cuiñi ngu' bi', nacui Ni. ³Lo'o jua'a jlo ti' na' cha' ná nchca taja ti' ma; masi ndyiji tsa cha' ti'í ji'í ma, ná ndya'achu' ma cha' jna'. ⁴Pana nde qui'ya ntsu'u cha' sta na' hichu' ma, cha' ná ntsu'u tyiquee ma ña'a ma 'na ñi'ya nu ngua'ni ma tya clyo la, nacui Jesús. ⁵Bi' cha' juani cua'ni clyo ma cha' tyi'u ti' ma ñi'ya nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma ña'a ma jna', nu lo'o ngusñi ma cha' 'na tya clyo; lo'o juani ña'a ti nga'a cha' cua'ni ma la cui' cha' tso'o bi' chaca quiya'. Si ná tyaja'a ma cua'ni ma jua'a, li' caa na' caqui'ya ji'í candyeru ji'í ma ca su ntucua bi', tyalo'o na' ji'í, nacui Ni. ⁶Pana nde cña ngua'ni ma nu tso'o tsa nti' na' ña'a na' ji'í, nacui Ni, cha' stu'ba nti' ma lo'o na' cuentya ji'í ngu' nicolaítas; tso'o cha' ná ndiya ti' ma tsiya' ti lcaa ña'a nu ndyu'ni ngu' bi'. ⁷Cua'a jyaca ma xi ji'í ña'a cha' nu nda Xtyi'i ycuu' Ndyosi lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'í Ni scaa quichi, si tyaja'a ca ma cuna ma: Tso'o ti cua'ni na' lo'o cua ña'a ca ñati nu tyijiloo ji'í nu xña'a ña'a cuayá' tye chalyuu ji'í ngu'; caya chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'í ngu' bi', lo'o jua'a ta na' chacuayá' cacu ngu' si'yu yaca tso'o nu ndu ca cla'be yuu tso'o su ndi'í ycuu' Ni, nacui Jesús."

Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'í Ni nde quichi Esmirna

⁸Lo'o jua'a scua nu'u cha' re cha' tsa slo nu ñati nu ndu cuentya jna' nde quichi Esmirna, cha' culu'u cha' ji'í ycuu' Ndyosi ji'í ngu' bi': "Ndi'ya nchcui' na'

lo'o ma, na' nu ntucua lo'o nguxana lcaa cha', la cui' na' nu tya tyucua lo'o tye lcaa cha': Chañi cha' ngujui na', pana cua ndyu'ú na' chaca quiya'. ⁹Jlo ti' na' lcaa ña'a nu ndu'ni cu'ma, nacui Ni. Jlo ti' na' cha' lye tsa ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'í ma, cha' ti'í tsa ma cuentya ji'í ngu' bi', masi liñi la ñacu' na cha' ntsu'u tsa cha' tso'o ji'í cu'ma cuentya jna', nacui Ni. Lo'o jua'a jlo ti' na' cha' cuxi tsa nchcui' ngu' ji'í ma. Nacu' ngu' cha' sñi' ycuu' Ndyosi laca ycuu' ngu'; pana sca cha' ndu'ni ti ngu' laca cha' bi', cha' stu'ba ntsu'u cha' ji'í ngu' bi' lo'o Satanás, nacui Ni. ¹⁰Ná cutsii ma ji'í cha' ti'í nu caca ji'í ma nde loo la, masi cua'ni nu xña'a cha' tyuu tya'a ma tsa ma xi ne' chcu. Cua nti' yu cua'ni cuayá' yu ji'í ma si ña'a ti tya nxñi ma cha' jna'. Pana tii ti tsa xcube' yu ji'í ma, nacui Ni. Ña'a ti tyucui tyiquee ma xñi ma cha' ji'í ycuu' Ndyosi Sti na', masi cajaa ma, cha' ná nga'a cha' tye chalyuu nu ta na' ji'í ma nde loo la li'. ¹¹Cua'a jyaca ma ji'í ña'a cha' nu nda Xtyi'i ycuu' Ndyosi lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'í Ni scaa quichi, si tyaja'a ca ma cuna ma xi: Tso'o ti cua'ni na' lo'o cua ña'a ca ñati nu tyijiloo ji'í nu xña'a ña'a cuayá' tye chalyuu ji'í ngu'; ná sca caca ji'í ngu' bi' tsiya' ti tsa bi', nu lo'o culo ycuu' Ndyosi cña ji'í ñati cuxi nu ntsu'u ca bilyaa cha' tyaa ngu' nde chalyuu talya, nacui Jesús."

Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'í Ni nde quichi Pérgamo

¹²Lo'o jua'a scua nu'u cha' re cha' tsa slo nu ñati nu ndu cuentya jna' nde quichi Pérgamo, cha' culu'u cha' ji'í ycuu' Ndyosi ji'í ngu' bi': "Ndi'ya nchcui' na' lo'o ma, nacui Jesús, na' nu ntsu'u xlyu cusuu 'na nu cha tsa tyucuaa chu' xlyu bi'. ¹³Cua jlo ti' na' lcaa ña'a nu ndu'ni ma, nacui Ni. Jlo ti' na' cha' laca Satanás loo ca su ndi'í cu'ma; pana masi jua'a laca cha', tya tso'o tsa nxñi ma cha'

'na, nacuj Ni. Bilya tya'achuj' ma jii' cha' jna'; ña'a ti jlya ti' ma 'na, masi tyempo cuxi nu ngua li', nu lo'o ndyujuii ngu' jii' jyo'o Antipas. Ná ndyutsii yu bi', nchcui' yu cha' 'na ca quichi' tyi ma su ntucua Satanás loo. ¹⁴ Pana tya ntsu'u xi qui'ya nu sta na' hichuj' ma, nacuj Jesús, cha' tya ntsu'u xi ngu' tya'a ndyu'u ti'i ma ca quichi' Pérgamo bi', nu ná nti' xtyanu jii' cha' cuxi, la cui' cha' cuxi nu ngulu'u jyo'o Balaam jii' ñati' nu ngua sa'ni. Cua nchcui' jyo'o bi' lo'o jyo'o Balac nu ngua li', cha' culu'u yu cha' cuxi bi' jii' ngu' Israel, cha' cacu ngu' msta nu nscua slo lcui' jo'ó jii' xa' ñati' nu ná ndaquiya' jii' ycu' Ndyosi tsiya' ti, lo'o jua'a cha' cua'ni ngu' cha' suba' lo'o xa' nu cuna'a. ¹⁵ Lo'o jua'a ntsu'u xi ngu' tya'a ndyu'u ti'i ma nu ná ntaja'a ngu' xtyanu ngu' jii' xa' cha' cuxi nu ngulu'u ngu' nicolaítas bi'. Ná ndiya ti' na' cha' cuxi bi' tsiya' ti, nacuj Ni. ¹⁶ Bi' cha' juani culochuj' ma leaa cha' cuxi bi', nacuj Ni. Si ná tyaja'a ma cua'ni ma jua'a, yala ti caa na' ca su ndi'i ma cha' xuu tya'a na' lo'o ma lo'o xlyu cusuu nu ntucua tu'ba na', nacuj Ni. ¹⁷ Cua'a jyaca ma xi jii' ña'a cha' nu nda Xtyi'i ycu' Ndyosi lo'o taju ñati' nu ngusni cha' jii' Ni scaa quichi, si tyaja'a ca ma cuna ma: Tso'o ti cua'ni na' lo'o cua ña'a ca ñati' nu tyijiloo jii' nu xña'a ña'a cuayá' tye chalyuu jii' ngu'; caca tyaa'la ti' tyiquee ngu' bi', cacu ngu' cha' tso'o nu cua nguxco'o na' cha' caja jii' ngu'. Lo'o jua'a ta na' sca quee sube ti nu ngati' ña'a, nu nscua xtañi scaa ngu' chuj', cha' ca cuayá' ti' ngu' bi', cha' tso'o ti nti' na' ña'a na' jii' ngu'; chaca xtañi nu tso'o la laca nu nscua chuj' quee bi'. Ná caja chacuayá' jii' xa' ñati' tyuloo xtañi bi'; cua laca ti ñati' nu caja xtañi bi' jii', bi' laca nu caja chacuayá' cha' tyuloo jii', nacuj Ni.”

Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñati' nu ngusni cha' jii' Ni nde quichi' Tiatira

¹⁸ Lo'o jua'a scua nu'u cha' re cha' tsa slo nu ñati' nu ndu' cuentya jna' nde quichi' Tiatira, cha' culu'u cha' jii' ycu' Ndyosi jii' ngu' bi': “Ndi'ya nchcui' lo'o ma, na' nu laca nu sca ti Sñi' ycu' Ndyosi, na' nu ngulane tsa xee cloo na' ñi'ya laca lo'o lye tsa ndyatuj' quii' su talya ña'a, na' nu ndubi tsa ña'a quiya' na' ñi'ya laca sca chcuá' ngatsi nu scui chuj'. ¹⁹ Cua jlo ti' na' leaa ña'a nu ndu'ni ma, nacuj Ni. Ntsu'u tsa tyiquee ma ña'a ma jii' tya'a ma nu ntsu'u cha' jii' lo'o na', cha' tso'o tsa ngusni ma cha' 'na; nxyucua ma jii' ñati' nu lyiji tsa cha' tso'o jii', jua'a ndalo tsa tyiquee ma lo'o ndyu'ni lya' ti' ngu' jii' ma. Lo'o juani tso'o la xi ndyu'ni ma, nga'aa si'i ñi'ya nu ngua'ni ma tya sa'ni la, nacuj Jesús. ²⁰ Pana nde qui'ya nu ntsu'u cha' sta na' hichuj' ma, nacuj Ni, laca cha' tya nda ma chacuayá' jii' nu cuna'a Jezabel bi', cha' culu'u cha' cuxi jii' ngu' tya'a ma. Ycu' ma' nacuj ma' cha' laca ma' tu'ba jii' ycu' Ndyosi, pana ndatsaa tsa ma' bi' jii' ñati' nu ntsu'u cuentya jna'; nclu'u qui'i jii' ngu' cha' cua'ni ngu' cha' suba' lo'o xa' cuna'a, jua'a nclu'u ma' jii' ngu' cha' cacu ngu' msta nu nscua slo lcui' jo'ó jii' ngu', nacuj Ni. ²¹ Cua ntajatya tsa na' jii' nu cuna'a bi', ni jacua' culochuj' jii' cha' cuxi nu ntsu'u jii'; pana ná ntaja'a ma' bi' xtyanu ma' cha' suba' nu ndu'ni ma'. ²² Bi' cha' juani ta na' cha' ti'i jii' ma' bi', nacuj Ni. Stu'ba ti caca quicha nu cuna'a bi' lo'o nu ñati' nu suba' tsa ndyu'ni lo'o, lye tsa caca quicha ngu'. Jua'a cua'ni na' lo'o ngu' bi', si ná ca tyuju'u ti' ngu' jii' cha' cuxi nu ndyu'ni ngu', cha' culochuj' ngu' jii' cha' cuxi bi'; ²³ hasta cujuui na' jii' ñati' nu ngusni cha' jii' nu cuna'a bi', nacuj Ni. Lo'o li' leaa taju ñati' jii' Jesucristo leua ti quichi, caja cha' jii' ngu' cha' cua ngua'ni tye na' jii'

cha' cuxi bi'; li' taca jlya tso'o ti' ngu' cha' cua jlo ti' na' lcaa ña'a cha' nu ncl-yacua ti' ñati chalyuu. Lo'o li' ca cuayá ti' lcaa ma cha' la cui' ñi'ya ngua'ni ma cha' cuxi tya lo'o yaa ma chalyuu, jua'a xcube' na' ji'i ma, nacui Jesús. ²⁴ Juani hcui' na' xi lo'o cu'ma tya'a ngusñi ma cha' jna', nu ndyanu ma nde Tiatira, cu'ma nu ná ngusñi ma cha' cuxi nu ncl-yu'u nu cuna'a cuxi bi': ná jlo ti' ma cua'ni ma cha' cuxi nu nacui ngu' bi' cha' sca cha' nu tucui tsa nu ntsu'u ji'i Satanás laca, lo'o jua'a laca cha' cuxi bi'. Tso'o ndu'ni ma lacua. Ná ta na' xa' cña nu cua'ni ma, nacui Ni, ²⁵ masi sca ti cha' hcui' na' lo'o ma, cha' ña'a ti tya tyanu tso'o cha' ne' cresiya ji'i ma, lcaa cha' nu cua ndyuna ma tya tsubi' la; tyanu cha' bi' ña'a cuayá' nu caa na', nacui Jesús. ²⁶ Tso'o ti cua'ni na' lo'o cua ña'a ca ñati nu tyijiloo ji'i nu xña'a, ñati nu ndalo, cha' ndu'ni ngu' cua ña'a ca cña nu nti' na' cha' cua'ni ngu' ña'a cuayá' tye chalyuu, nacui Ni. Stu'ba ti tyucua ngu' bi' lo'o na', cha' caca ya loo ji'i lcaa ñati chalyuu ca li', ²⁷ cha' cua nda ycu'i Ndyosi Sti na' chacuayá' cha' caca na' loo; jua'a tlyu tsa chacuayá' ta ycu'i Ndyosi ji'i ngu' bi' lo'o caca ngu' loo ji'i ñati. Li' xcube' tsa ngu' ji'i ñati nu ná tyaja'a taquiya' ji'i cha' ji'i ycu'i Ndyosi. ²⁸ Lo'o jua'a ta na' sca xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'i ngu' ñi'ya laca sca cui' tlyu nu ntyucua nde nguxee, nacui Ni. ²⁹ Cua'a jyaca ma xi ji'i ña'a cha' nu nda na' lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni scaa quichí, si tyaja'a ca ma cuna ma, nacui Jesús.”

Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni nde quichí Sardis

3 Lo'o jua'a sca nu'u cha' re cha' tsaa slo nu ñati nu ndu' cuentya jna' nde quichí Sardis, cha' culu'u cha' ji'i ycu'i

Ndyosi ji'i ngu' bi': “Ndi'ya nchcui' na' lo'o ma: Ndi'i Xtyi'i ycu'i Ndyosi lo'o na', bi' laca cati tya'a cui'i lubii nu nda Ni ndyaa tyucui ña'a chalyuu. La cui' jua'a ya' na' ndacui nu cati tya'a cui' ndubi bi'. Cua nda na' cuentya ji'i lcaa ña'a nu ndu'ni ma, nacui Ni. Jlo ti' na' cha' ngunu'u cresiya ji'i ma, masi nacui ngu' quichí cha' lubii tsa ndu'ni ma, nacui Ni. ² Quee ti' ma juani, cha' ndi'i ma ñi'ya si laja' ti ma. Cua'ni clyu ma nu tya xi ca cha' tso'o nu tya jlo ti' ma cha' cua'ni ma, cha' ná hcuna' cña bi' tsiya' ti; bilya ña'a na' si cua ndu'u sca cña bi' ji'i ma, nacui Ni. ³ Tyi'u ti' ma cha' tso'o tsa ngusñi ma cha' 'na nu lo'o ngulu'u ngu' cha' ji'i ma tya clyo; taquiya' ma ji'i cha' bi' chaca quiya', pana culochu' ma cha' cuxi nu ndyu'ni ma juani, nacui Jesús. Si ná tyaja'a ma taquiya' ma cha' 'na, li' tsiya' ca tyu'u tucua na' caa na' slo cu'ma, ñi'ya nti' lijya sca nu cuaana; caa na' cha' xcube' na' ji'i ma lo'o ná ca tii ma ni hora laca nu caa na', nacui Ni. ⁴ Masi jua'a jlo ti' na' cha' tya ntsu'u xi ñati nu tso'o tsa ngusñi cha' jna' nde Sardis bi', nu lubii cresiya ji'i ngu'. Nu xa' la ngu' tya'a ndyu'u ti'i ma ni, cua ngui'i tsa ngu' ndyu'ni ngu' cha' cuxi; pana ngati tsa late' caju ji'i ñati nu tya nxñi cha' jna', tya'a ngu' bi' lo'o na', nacui Ni. Ndacui cha' caca jua'a ji'i ngu' bi', ⁵ cha' xcui' ngati tsa late' cacu' ñati nu cua ntijiloo ji'i nu xña'a, nacui Ni. Nga'aa cuityi' na' xtañi ngu' bi' ji'i quityi ca su nscua xtañi ñati nu ngujui chalyuu cucui ji'i jua'a. Lo'o tyalaa na' ca su ntu-cua ycu'i Sti na' lo'o ngu' xca ji'i Ni, li' ñacu'i na' ji'i Ni cha' ñati 'na laca ngu' bi', nacui Ni. ⁶ Cua'a jyaca ma xi ji'i ña'a cha' nu nda Xtyi'i ycu'i Ndyosi lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni scaa quichí, si tyaja'a ca ma cuna ma, nacui Jesús.”

**Cha' nu nda Jesús lo'o taju
ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni
nde quichi Filadelfia**

⁷Lo'o jua'a scua nu'u cha' re cha' tsa slo nu ñati nu ndu cuentya jna' nde quichi Filadelfia, cha' culu'u cha' ji'i ycu'i Ndyosi ji'i ngu' bi': "Ndi'ya nchcui' lo'o ma, na' nu laca nu sca ti Sñi' ycu'i Ndyosi: Xcui' lubii tsa cresiya 'na, xcu'i cha' liñi ndu'ni na'. Juani laca na' loo ji'i ñati 'na ñi'ya ngua jyo'o David loo ji'i ngu' tya sa'ni la. Nu lo'o ta na' chacuayá' cha' cua'ni ñati sca cña, ná tucui taca ji'i tacu' cha' ji'i ngu' bi' li'; nu lo'o tacu' na' cha' ji'i ñati cha' ná cua'ni ngu' sca cña, ná tucui taca ji'i cua'ni cña bi' li'. ⁸Nda na' cuentya ji'i lcaa ña'a nu ndu'ni ma, nacui Ni. Cua nda na' sca cña tso'o cha' cua'ni ma, lo'o ná tucui taca tacu' cha' ji'i ma li', masi jlo ti' na' cha' ná caca ji'i ma chcu'i lye ma lo'o ñati cuentya jna', cha' ná nguula ti' tyiquee ma tsiya' ti; pana ña'a ti tya ndaquiya' ma ji'i lcaa cha' nu nclyu'u na' ji'i ma, bilya xtyanu ma 'na. ⁹Ntsu'u xi taju ñati nu cuiñi ti nda cha' lo'o tya'a ngu' cha' ñati jna' laca ngu'; liñi la ñacu'i na cha' ntsu'u cha' ji'i ngu' bi' lo'o Satanás. Ca tiya' la xi cuane na' ji'i ngu' bi', cha' tyaa ngu' ca slo cu'ma, tyu sti' ngu' slo ma cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i ma li'; caca cuayá' ti' ngu' jua'a cha' tyaca'a tsa cu'ma 'na. ¹⁰Cua ndy-i'u ti' ma cha' nu nacui na' ji'i ma tsubi', cha' talo tyiquee ma cha' tu ti' ma 'na ni tsa tyaa na' chaca quiya'; bi' cha' juani cua'ni na' cha' ná sca caca ji'i ma lo'o tyalaa tyempo cuxi nde chalyuu. Cua li-jya caca cha' cuxi bi', nu cua'ni cuayá' ji'i lcaa ñati chalyuu. ¹¹Cua tyaa ti na'. Ná ta ma chacuayá' cha' culiji yu'u jua'a ti cha' tso'o nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ma, tya cua'ni ma ñi'ya nu ngua'ni ma tya sa'ni la. Tii ti ti' tyi'i ma cha' caja chalyuu tso'o nu ta ycu'i Ndyosi ji'i ma lo'o tye chalyuu re. ¹²Cua ña'a ca ñati nu ty-

ijiloo ji'i nu xña'a ni, tlyu tsa caca ñati bi' laja ñati 'na lo'o cua ndyee chalyuu; tso'o tsa tyi'i ngu' bi' ca su ndi'i na'. Scua na' xtañi ycu'i Ndyosi Sti na' loo ngu' bi', lo'o jua'a scua na' ni naa quichi tlyu nu ca ji'i ycu'i Ni; Jerusalén cucui naa quichi bi'. Tyu'u bi' nde su ntucua ycu'i Ndyosi, caa ca'ya bi' lo yuu. Jua'a scua na' xtañi ycu'i na' loo ngu' bi', cha' laca ngu' ñati 'na. ¹³Cua'a jyaca ma xi ji'i ña'a cha' nu nda Xtyi'i ycu'i Ndyosi lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni scaa quichi, si tyaja'a ca ma cuna ma, nacui Jesús."

**Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñati nu
ngusñi cha' ji'i Ni nde quichi Laodicea**

¹⁴Lo'o jua'a scua nu'u cha' re cha' tsa slo nu ñati nu ndu cuentya jna' nde quichi Laodicea, cha' culu'u cha' ji'i ycu'i Ndyosi ji'i ngu' bi': "Ndi'ya nchcui' na' lo'o ma; Chañi cha' ndyu'u tucua cha', lcaa cha' nu nda na' lo'o ñati; liñi tsa nchcui' na' cha' ji'i ycu'i Ndyosi Sti na' lo'o ñati, cha' tyucui tyiquee na' ndu'ni na' cña ji'i ycu'i Ni. Nu lo'o nguxana ndya' lcaa na nu ntsu'u chalyuu, stu'ba ti ndu na' lo'o ycu'i Ni nu ngua li', nacui Jesús. ¹⁵Cua jlo ti' na' lcaa ña'a nu ndu'ni cu'ma; jlo ti' na' cha' ni si'i na ngusñi tso'o ma cha' 'na, lo'o jua'a ni si'i na ndya'achu' ma cha' 'na. Tso'o la masi tyucui tyiquee ma xñi ma cha' 'na, masi xtyanu ma cha' 'na tsiya' ti. ¹⁶Ñi'ya laca si co'o na hitya nu conu' ti chcatsu, ni si'i na tyiquee, ni si'i na tyacala', na conu' ti chcatsu bi'; ná tso'o ndyiyu bi', salú na ji'i nde lo yuu, nga'aa co'o na ji'i. Jua'a laca cu'ma cuentya jna', cha' sa cla'be ti ná ngusñi ma cha' 'na. ¹⁷Quiña'a tsa cha' ntsu'u ji'i ya, nacui ma. Cua ngujui sca chalyuu tso'o ji'i ya, bi' cha' nga'aa ntsu'u cha' nu lyiji ji'i ya, nacui ma. Pana ná nda ma cuentya cha' tya'na tsa ma nti' na' ña'a na' ji'i ma. Tso'o la si ca tyuju'u ti' ma, nti' na', cha' nga'aa ntsu'u cha'

ji'li mā tsiya' ti; ntsu'u tsa cha' nu lyiji ji'li mā nti' na' ña'a na' ji'li mā, bi' cha' ná nchca culacua tso'o ti' mā tsiya' ti. ¹⁸Ta na' sca cuij lo'o mā lacua, bi' cha' cua'a jyaca mā ji'li cha' nu chcu' na' lo'o mā, cha' chañi taca culu'u cha' bi' ji'li mā ñi'ya caca xutacui cha' cuxi nu ntsu'u ji'li mā: Nga'a cha' cua'ni mā cha' caja sca chalyuu cucui ji'li mā su nga'aa cua'ni mā cha' cuxi, cha' nga'aa ntsu'u cha' ca tyuju'u la ti' mā li'. Cua'ni mā cha' culacua tso'o xi ti' mā lacua, cha' ca cuayá ti' mā scaa cha'. ¹⁹Lcaa ñati nu tyaca'a tsa 'na, ndaca'a na' xi ji'li ngu', nchcube' na' xi ji'li ngu'. Cua'ni clya mā lacua, cha' culochu' mā cha' cuxi nu ndyu'ni mā. ²⁰Cua'a jyaca mā: Cua ndyalaa na' nde slo cu'mā; ndu ti na' nchcu' na' lo'o mā juani, cha' cua ña'a ca ñati nu tucua' cha' 'na, tyanu na' slo ngu' bi' li'; tyi'li na' slo ngu' bi', tso'o tsa tyu'u cha' jna' lo'o ngu' bi' li'. ²¹Cua ña'a ca ñati nu tyijiloo ji'li nu xña'a ña'a cuayá tye chalyuu, ta na' su tyucua ñati bi' ca su ntucua na' cha' laca na loo; cha' jua'a na', cua ntijiloo na' ji'li nu xña'a bi', lo'o juani nga'a na' slo ycu' Sti na' su laca Ni loo. ²²Cua'a jyaca mā xi ji'li ña'a cha' nu nda Xtyi'i ycu' Ndyosi lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'li Ni scaa quichi, si tyaja'a ca mā cuna mā.”

Cua ndye cha' nu nda Jesús ndyaa slo taju ñati ji'li Ni scaa quichi.

Ndyu'ni tlyu ngu' ji'li ycu' Ndyosi ca su ntucua Ni

4 Li' nguxña'a na' nde cua, na'a na' cha' ntucua yaala sca toni' ca bi'. Li' xa' nguañi nchcu' nu ñati nu cua nchcu' lo'o na' tsaca quiya' nu ngua tya tsā la; ñi'ya ndañi nclya'á cui'chcua, jua'a nxi'ya nu bi' nchcu' lo'o na'. Ndi'ya nchcu' nu bi' lo'o na' li':

—Tyacu' clya nu'u ca nde, culu'u na' jinu'u lcaa cha' nu nga'a cha' caca tyempo nde loo la.

²Hora ti ngua'ya Xtyi'i ycu' Ndyosi lo na' li'. Cla'be nde cua bi' na'a na' cha' ntucua sca yaca xlya tlyu nu tso'o tsa ña'a. Nde bi' ntucua sca ñati. ³Ndubi tsa ña'a loo ycu' nu Cusu' nu ntucua ca bi', lo'o tyuu tya'a color ntsu'u loo Ni, ñi'ya laca quee ndubi nu ngatsi ña'a, ñi'ya laca quee nu nga'a tsa ña'a. Tyi'li ca chu' su ntucua bi' ndu cuaña taa nu nga'aa ña'a nclyu'u xee. ⁴Nde chu' la ntucua xa' la yaca xlya; lo yaca bi' ntyucua calaa ntucua jacua tya'a ngu' cusu', tsa lo scuii ti ntucua ngu' tyi'li ca chu' su ntucua Ni. Lacu' ngu' bi' late' ngati, jua'a ntucua sne' oro hique scaa ngu'. ⁵Lye tsa nguañi nchcu' tyi'yu li', lye tsa ndyubii ca su ntucua ycu' Ndyosi li'. Nde loo su tlyu su ntucua Ni ndu cati tya'a quityee ya' ndyaqui, bi' laca nu cati tya'a cui'li lubii nu laca Xtyi'i ycu' Ndyosi nu ndu'u ndyaa tyucui ña'a chalyuu. ⁶Nde cla'be su ntucua ñati bi', ngua ti' na' cha' na'a na' sca tayu'; ñi'ya ndubi ña'a sca caatyā, jua'a ndubi ña'a bi'.

Tyi'li ca chu' su ndu yaca xlya tlyu bi', ca bi' ndu jacua tya'a na lu'ú nu ñi'ya ña'a na'ni, jua'a ña'a; ndu ni' cua. Tyucui ña'a ni' ntucua cloo ni'; masi nde sii' ni', masi nde chu' ni' ntucua cloo ni'. ⁷Na'ni nu nchca clyo bi', ñi'ya ña'a cuichi ña'a ni'; na'ni nu nchca tyucuaa bi', ñi'ya ña'a toro cuañi' ña'a ni'; na'ni nu nchca tyuna bi', ñi'ya ña'a saca' ñati, jua'a ña'a saca' ni'; na'ni nu nchca jacua bi', ñi'ya ña'a cua'ya ndyacu', jua'a ña'a ni'. ⁸Scuá tya'a lu'be ntsu'u ji'li scaa na'ni bi', pana ntucua cloo ni' tyucui ña'a hichu' lu'be ni'; lo'o nde ne' lu'be ni', la cui' jua'a ntucua cloo ni'. Nga'aa nchca ti' cha' ndula tu'ba ni' tsā lo'o talya: Xcu' na lubii tsa cresiya ji'li ycu' Ndyosi nu nchca ji'li ndu'ni lcaa cña, nacui' ni' lo'o ndyula tu'ba ni'. Nu ngua tya clyo lu'ú ycu' Ni, la cui' jua'a na lu'ú Ni juani, lo'o ña'a ti tya lu'ú Ni tyempo nde loo la.

Jua'a nacui ni' lo'o ndyula tu'ba ni'.

⁹Lu'ba ti ndyula tu'ba nu ca ta'a jacua na'ni tacati bi' li'. Ndu'ni tlyu ni' ji'i Ni, ndu'ni chi' ni' loo ycu' Ni; ndya tsa ni' xlya'be ji'i ycu' Ni nu ntucua lo yaca xlya tlyu bi', cha' lcaa yija lu'ú ycu' Ndyosi. ¹⁰Lcaa quiya' lo'o ndyula tu'ba na'ni bi', li' ndyatú sti' nu ngu' cusu' bi' nde loo su ntucua ycu' Ni lo yaca xlya tlyu bi'; ndu'ni tlyu ngu' cusu' bi' ji'i ycu' Ni cha' lcaa yija lu'ú Ni. Li' nda'ya ngu' sne! oro nu ntucua hique ngu', nsta ngu' ji'i nde loo su tlyu su ntucua ycu' Ni. Ndi'ya nchcui' ngu' lo'o Ni li':

¹¹Ndyosi Xu'na ya, nga'a cha' cua'ni tlyu ya jinu'u, cha' cua'ni chi' ya loo nu'u, nacui' ngu'.

Nhca jinu'u cua'ni nu'u lcaa lo cña tsiya' ti nu nti' nu'u cua'ni nde chalyuu.

Na cua ngüiná nu'u lcaa lo na nu ntsu'u nde chalyuu;

chacuayá' jinu'u lu'ú lcaa na, cha' nda nu'u chacuayá' cha' ndya'a lcaa na lu'ú.

Jua'a nacui' ngu' lo'o ndyula tu'ba ngu' li'.

Nu ñati nu taca ji'i chcu' lo quityi nu ntsu'u ya' ycu' Ndyosi

5 Li' na'a na' cha' ntsu'u quityi ya' tsu' cui' nu cusu' laca loo nu ntucua lo yaca xlya bi'. Sca quityi nchcu', nu ngutu ti ña'a laca bi'; jua'a tyucuaa chu' quityi bi' cua nscua cha'. Cati se'j nga'a nguiña' tu'ba quityi su ndyacu' bi'. ²Li' na'a na' cha' ndu sca ñati' nguula, sca xca ji'i ycu' Ndyosi. Cui' tsa ngusi'ya xca bi':

—¿Tilaca laca nu ntsu'u chacuayá' ji'i cha' suu nguiña' nu nga'a tu'ba quityi nchcu' bi', cha' chcana quityi bi'? —nacui'.

³Li' masi tyucui ña'a su ntucua ycu' Ndyosi bi', masi tyucui ña'a lo yuu chalyuu, masi tyucui ña'a chaca ba'a chalyuu su ndyaa ñati' nu cua ngujui, ná

ngujui nu scana ji'i quityi cha' chcu' ngu' lo. ⁴Ti'i tsa ngusi'ya na' li', cha' nga'aa ngujui nu scana ji'i quityi cha' chcu' ngu' lo. ⁵Li' nguxana nchcui' sca nu cusu' lo'o na':

—Nga'aa xi'ya nu'u juani —nacui'—. Cua ngujui nu scana ji'i quityi bi', nu taca ji'i suu nguiña' bi', masi nu cati tya'a nguiña' nu nga'a tu'ba quityi bi'. Ycu' yu bi' laca loo ji'i ngu' Judá, cha' la cui' tya'a ñati' ji'i jyo'o David laca yu bi'. Cua ntijiloo yu ji'i nu xña'a, bi' cha' juani taca ji'i yu scana yu quityi bi'.

⁶Li' na'a na' ndu sca ñati; ñi'ya ña'a sca xlya' cuañi, jua'a ña'a ñati' bi'. Ndu yu bi' nde loo su tlyu su ntucua ycu' Ndyosi, laja su ndu nu ngu' cusu' bi', laja nu na'ni tacati bi'. Tya tyaca' nscua cuayá' hichu' yu tya lo'o ndyujui ngu' ji'i yu tsaca quiya', jua'a ña'a yu bi'. Cati tya'a sata ntucua hique nu ñi'ya ña'a xlya' nu ndu cuentya ji'i Jesús. La cui' jua'a ntucua cati tya'a cloo Ni; nu cloo Ni ni, bi' laca cati tya'a cui' lubii nu laca Xtyi' ycu' Ndyosi nu ndu'u ndyaa tyucui ña'a chalyuu. ⁷Li' ndyaa nu ñi'ya ña'a xlya' bi' ndyiqui'ya Ni ji'i quityi nchcu' nu ntsu'u ya' tsu' cui' nu cusu' laca loo nu ntucua su tlyu bi'. ⁸Lo'o ngusñi Ni quityi bi', li' ngutu sti' ca ta'a jacua na'ni tacati bi'; lo'o jua'a nu calaa ntucua jacua tya'a ngu' cusu' bi', ndu sti' ngu' nde loo nu ñi'ya ña'a xlya' bi'. Ntsu'u sañi ya' ngu' cusu' bi', lo'o jua'a ntucua cuu oro ya' lcaa ngu' cusu' bi'; ntsu'u yana jo'ó nu ndyaqui' ne' cuu bi'. Ñi'ya lo'o ntyucua xtyi' yana jo'ó ndyaqui' bi', jua'a ndyaa cha' nu nchcui' ngu' ca slo ycu' Ni lo'o nchcui' ñati' ji'i ycu' Ndyosi lo'o Ni. ⁹Li' ndyula tu'ba ngu' bi' sca jii cha' cua'ni chi' ngu' loo nu ñi'ya ña'a xlya' bi'. Bilya cuna na' jii nu ndyula tu'ba ngu' bi':

Cua nda ycu' Ni chacuayá' jinu'u cha' xñi nu'u quityi nchcu' bi', nacui' ngu',

cha' suu nu'u nguña' nu nga'a tu'ba quityi bi'.

Na cua ndyujui ñati jinu'u tsaca quiya'; pana lo'o ngujui nu'u ni, li' ngua'ni nu'u cña cuentya ji'i ya cha' caca ya ñati ji'i ycu' Ndyosi.

Ñati nu cua ndyu'u cua ña'a ca quichi tyi ngu', ñati nu nchcui' cua ña'a ca lo cha'cña nu nchcui' ñati chalyuu, ñati nu ndyu'u tyucui ña'a chalyuu mala su ndi'i ñati, bi' ñati nu ngusubi nu'u ji'i.

¹⁰ Cua ngua'ni nu'u cha' caca ngu' bi' sca lo ñati nu ndulo tsa cuentya ji'i ycu' nu'u,

cha' taca cua'ni ngu' cña nu nti' ycu' Ndyosi Sti na.

Lo'o jua'a caca ngu' bi' loo nde chalyuu.

¹¹ Lo'o ndye ndañi jii bi', chaca quiya' na'a na' ca bi'. Li' ndyuna na' ndyula tu'ba tyuu tsa mil ty'a'a xca ji'i ycu' Ndyosi; nde chu' su ntucua yaca xlya, nde chu' su ndu na'ni tacati bi', nde chu' su ndu ngu' cusu' bi', ca bi' ndu quiña'a tsa ngu' xca bi' li'. ¹² Cuij tsa ndyula tu'ba ngu' li':

Cua ndyujui ngu' ji'i nu ñi'ya ña'a xlya' bi' tsaca quiya', nacui ngu'.

Xqui'ya ñati chalyuu, bi' cha' ngujui Ni. Lo'o juani nga'a cha' chcu' na ji'i Ni, cha' lcaa lo cña tsiya' ti nchca ji'i Ni cua'ni Ni;

jua'a na ji'i Ni laca lcaa lo na tsiya' ti.

Lcaa cha' jlo ti' Ni, lcaa cña nchca ji'i Ni; bi' cha' ndyu'ni chi na loo Ni, ndyu'ni tlyu na ji'i Ni, lo'o jua'a tso'o tsa chcu' na ji'i Ni lo'o ñati.

Jua'a nacui xca ji'i ycu' Ndyosi lo'o ndyula tu'ba ngu'.

¹³ Li' nguañi ndyula tu'ba lcaa ñati tyucui ña'a chalyuu, lcaa ngu' nu cua nda ycu' Ndyosi ji'i liya nde chalyuu; masi nde cua su ntucua ycu' Ni, masi nde lo yuu chalyuu, masi chaca ba'a chalyuu su ndyaa ñati nu ngujui, masi lo

tyujo'o, lcaa ñati bi' ndyu'ni tlyu ngu' ji'i ycu' Ndyosi. Ndi'ya nchcu' ngu':

Cua'ni tlyu na ji'i ycu' nu Cusu' nu ntucua ca su tlyu, nacui ngu', cua'ni chi na loo Ni.

Jua'a nu ñi'ya ña'a xlya' bi', cua'ni tlyu na ji'i Ni.

Sca ti ycu' Ndyosi ntsu'u chacuayá' ji'i Ni cha' cua'ni Ni lcaa lo cña tsiya' ti; lo'o jua'a ná nga'a cha' tye cha' ji'i ycu' Ni tsiya' ti, nacui ngu'.

¹⁴ Nu ca ta'a jacua na'ni tacati bi' ni, nguxacui ni' cha' ji'i ngu' li':

—Jua'a caca cha' lacua —nacui ni'.

Li' ndu sti' nu calaa ntucua jacua ty'a'a ngu' cusu' bi', ngua'ni tlyu ngu' ji'i ycu' Ndyosi, cha' ná nga'a cha' tye yija ji'i Ni.

Nu lo'o ndyaala quityi ji'i ycu' Ndyosi

6 Li' na'a na' cha' ngusuu nu ñi'ya ña'a xlya' bi' sca nguña' nu nga'a tu'ba quityi bi'. Ndyuna na' nchcu' sca na'ni tacati bi' li'. Lye tsa nguañi nchcu' ni' ñi'ya lo'o ndañi nchcu' tyi'yu:

—Cuaa clya nu'u ca nde —nacui.

² Li' nguxña'a na' ji'i nu ñati nu nchcu' na'ni tacati bi' lo'o, na'a na' ndu sca cuayu ngati; yu nu ntucua hichu' cuayu bi' ni, na'a na' ntucua sca cuaty ya' yu, lo'o jua'a cua nda ngu' sca sne' chcu' cha' tyucua hique yu. Li' ngutu'u yu ndyaa yu cusu; ntijiloo yu li', lo'o ña'a ti tya tyijiloo la yu xi ji'i tya'a cusu yu.

³ Lo'o li' ngusuu nu ñi'ya ña'a xlya' bi' chaca nguña' nu nga'a to' quityi bi'. Ndyuna na' nchcu' na'ni tacati nu nchca tyucua li':

—Cuaa clya nu'u ca nde —nacui.

⁴ Li' ngutu'u tucua chaca cuayu nu nga'a ña'a color ji'i. Yu nu ntucua hichu' ni' bi' ntsu'u chacuayá' ji'i cua'ni cha' cusu lo yuu chalyuu, cha' jua'a cujui ñati chalyuu ji'i tya'a ñati ngu'. Tonu tsa xlyu cusu ngujui ji'i yu bi'.

⁵Lo'o li' nu nchca tyuna quiya' ngusuu nu ñi'ya ña'a xlya' bi' nguiña' nu nga'a to' quityi. Ndyuna na' cha' nu nchcui' na'ni tacati nu nchca tyuna li':

—Cuaa clya nu'u ca nde —nacui'.

Li' na'a na' ndu sca cuayú nu ngata ña'a; sca' cuayá' ndacui' ya' ñati' nu ntu-cua hichu' cuayu bi'. ⁶Li' ngua ti' na' cha' nguañi nchcui' sca ñati' nu nda xty-i'i laja su ndu nu jacua tya'a na'ni tacati bi':

—Sa sca' ti nscua' caja ji'i ngu' cua'ni ngu' cña sca tsa —nacui'—, lo'o jua'a sca milya ti si'yu nscua' jo'o caja ji'i ngu' sca tsa; pana ña'a ti quiña'a nga'a caca setye, lo'o jua'a quiña'a caca vino nu ndyi'yu ngu' —nacui' yu bi'.

⁷Lo'o li' nu nchca jacua quiya' ngusuu nu ñi'ya ña'a xlya' bi' nguiña' nu nga'a tu'ba quityi bi'. Ndyuna na' nchcui' na'ni tacati nu nchca jacua li':

—Cuaa clya nu'u ca nde —nacui' ni'.

⁸Li' na'a na' cha' ndu sca cuayu nu ngatsi ña'a. La Muerte naa nu ntucua hichu' cuayu bi', cha' bi' laca nu ndyaa ndyujuii ji'i ñati; nde chu' bi' ngutu'u lca'a tsa tlyu ti cresiya ji'i ngu' jyo'o. Ntsu'u chacuayá' ji'i yu bi', cha' cujuui yu ji'i ña'a tsaca yu'be ñati' nu ndi'i chalyuu; lcaa ni'i su ndi'i jacua tya'a ñati' ni, cujuui yu ji'i tsaca tya'a ngu' li', masi lo'o caca cha' cusuu ji'i ngu', masi lo'o caca jbi'ña ji'i ngu', masi lo'o quicha ngu', masi lo'o cua'ni xña'a na'ni tyaaala lo'o ngu'.

⁹Lo'o li' nu nchca ca'yu quiya' ngusuu nu ñi'ya ña'a xlya' bi' nguiña' nu nga'a tu'ba quityi bi'. Li' na'a na' sca mesa tlyu nde loo su ntucua ycui' Ndyosi, mesa bi' laca nu tyucua msta lo. Nde ne' mesa bi' ntsiya tyuu tya'a ngu' nu ngujuii; cua ndyujuii ñati' ji'i ngu' bi' xqui'ya cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o ngu' bi', cha' ná ntsii' ngu' bi' nchcui' ngu' cha' bi' lo'o tya'a ñati' ngu' li'. ¹⁰Cuii' ngusi'ya jyo'o bi':

—Ndyosi Xu'na ya —nacui' ngu'—, xcui' lubii tsa cresiya jinu'u; xcui' cha' liñi ndu'ni nu'u —nacui' jyo'o bi'—. ¿Ha tya tiya' tsa cua'ni cuayá' nu'u ji'i ñati' chalyuu? ¿Ha tya tiya' tsa xcube' nu'u ji'i ngu' xqui'ya cha' cua ndyujuii ngu' ji'i ya? —nacui' jyo'o bi'.

¹¹Lo'o ti ngujui late' ngati' cacu' lcaa jyo'o bi', li' nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ngu' bi':

—Xa' xtyii cña' ma' tya xi ca, ña'a cuayá' tyalaa tyuu tya'a jyo'o ngu' tya'a ma, tya'a ngusñi ma' cha' ji'i Jesús, tya'a ndyu'ni ma' cña ji'i Ni; tya cujuui ñati' chalyuu ji'i ngu' bi' ñi'ya lo'o cua ndyujuii ngu' ji'i cu'ma —nacui' Ni.

¹²Lo'o li' na'a na' ji'i nu ñi'ya ña'a xlya' bi', cha' nu nchca scuá quiya' ngusuu Ni nguiña' nu nga'a to' quityi bi'; lye tsa ngulacui' chalyuu li'. Li' ndyacu cuichaa, ngua talya xee; ñi'ya laca sca late' ngata nu nchcu' ñati' su nscua jyo'o, jua'a ña'a ngua bi'. Lo'o jua'a co' ni, ngua nga'a ña'a bi'; ñi'ya ña'a tañi, jua'a ña'a bi'. ¹³Li' ndyalú cuii nu ntsu'u nde cua; ñi'ya nti' ndyalú mancú ye'e lo'o lye tsa nchca cui'i nchquiña' ji'i sta' yaca, jua'a ndyalú cuii nde lo yuu li'. ¹⁴Nga'aa chcana ña'a ngu' nde cua li'; cua nguliji yu'u bi', cha' ngulatsu' ycui' Ndyosi ji'i. La cui' jua'a ngulatsu' Ni ji'i lcaa ca'ya cua; jua'a lcaa yuu cla'be nu nscua cla'be hitya, ngulatsu' Ni ji'i. ¹⁵Li' ngutu'u cuatsi' ti lcaa ñati, masi tyuquee, masi quiya' cua'a, masi sii' ca'ya; lcaa ngu' nu laca loo, cuati nu laca loo ji'i ñati' cusuu, masi culiya' ngu', masi tlyu tsa ñati' laca ngu', masi msu nu ngui'ya ti ñati, masi msu nu ndi'i tso'o ti laca ngu' bi', lcaa ngu' lo'o tya'a ngu' ngutu'u cuatsi' ngu'. ¹⁶Li' ngusi'ya ngu' ji'i ca'ya lo'o ji'i quee tlyu:

—Cuaa clya ma' xasu ma' hichu' ya, cha' ná ña'a ycui' nu Cusu' nu ntucua su tlyu ji'i ya; ñasi' tsa nu ñi'ya ña'a xlya' bi' ña'a Ni ji'i ya —nacui' ngu'.

¹⁷ Cua ndyalaa tsá cha' xcube' Ni jilí ñatí, lo'o ná ndalo ngu' tsiya' ti jilí cha' bi'.

**Ni tsa lo tya'a ngu' Israel nu
cua nga'a cuayá' jilí ycuí'
Ndyosi nde tyacaa ngu'**

7 Tiya' la li' na'a na' jilí jacua tya'a xca jilí ycuí' Ndyosi; na'a na' nde quiya' chalyuu, nde jacua se'j su ndu nu jacua tya'a ngu' xca bi'. Ndaca'a xca bi' jilí ca ta'a jacua cui'í nu ncliyatu'u lo chalyuu; nga'aa nda ngu' xca bi' chacuayá' culatu'u cui'í bi', masi nde lo yuu, masi nde tyujo'o, ni sca chu' yaca ná culatu'u cui'í. ²Li' na'a na' ndu'u tucua chaca yu xca, nu ndu'u tucua lijya nde su ntyucua cuichaa. Ndyi'ya yu cuayá' nu cua nda ycuí' Ndyosi jilí yu, cha' cua'a yu hichu' ñatí jilí ycuí' Ndyosi; la cui' Ni nu nda chalyuu jilí na laca bi'. Cuij nchcui' yu lo'o nu jacua tya'a xca nu ntsu'u chacuayá' jilí cha' cua'ni ñu'u jilí chalyuu lo'o jilí tyujo'o. ³Ndi'ya nchcui' yu lo'o ngu' xca bi' li':

—Ná cala' ma chalyuu, ná cala' ma tyujo'o, ná cala' ma yaca; tya lyiji cua'a ycuí' Ndyosi cuayá' nde tyacaa ñatí nu ndyu'ni cña jilí ycuí' Ni.

⁴Li' ngulu'u ngu' 'na ni tsa lo tya'a ñatí nu cua ngua'a ycuí' Ndyosi cuayá' nde tyacaa ngu'; sca siyento ntucua tu'ba ntucua jacua mil tya'a ñatí laca bi'. Tyu'u ngu' bi' jilí nu tii tyucuaa tya'a taju ngu' Israel, nu sca xtañi laca jilí sca taju ngu':

⁵Tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñatí jilí ngu' tya'a xtañi Judá nu ngua'a ycuí' Ndyosi cuayá' jilí,

cuati tyu'u chaca tii tyucuaa mil tya'a ñatí jilí ngu' tya'a xtañi Rubén,

cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñatí jilí ngu' tya'a xtañi Gad,

⁶cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñatí jilí ngu' tya'a xtañi Aser,

cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñatí jilí ngu' tya'a xtañi Neftalí,

cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñatí jilí ngu' tya'a xtañi Manasés;

⁷la cui' jua'a tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñatí jilí ngu' tya'a xtañi Simeón,

cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñatí jilí ngu' tya'a xtañi Leví,

cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñatí jilí ngu' tya'a xtañi Isacar,

⁸cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñatí jilí ngu' tya'a xtañi Zabulón,

cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñatí jilí ngu' tya'a xtañi José,

cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñatí jilí ngu' tya'a xtañi Benjamín.

Tsa lo cua ti tya'a ngu' Israel ngua'a ycuí' Ndyosi cuayá' jilí.

**Nu xa' la ñatí tyucui ña'a chalyuu nu
ta ycuí' Ndyosi late' ngatí jilí**

⁹Tiya' la li' na'a na' ndu tsa tlyu ti ñatí nu cua ngua'ni lyaá Jesús jilí; quiña'a tsa ñatí nga'a, bi' cha' ná tucui ngua jilí culacua jilí ñatí bi'. Tyucui ña'a chalyuu mala su ndilí ñatí ngutu'u ngu' yaá ngu'; lcaa lo ñatí chalyuu yaá, cha' cua ña'a ca quichí tyi ngu' ngutu'u ngu', cua ña'a ca lo cha'cña nu nchcui' ñatí chalyuu nchcui' ngu' bi'. Ndyatu ngu' nde loo su ntucua yaca xlya tlyu, nde loo su ndu nu ñi'ya ña'a xlya' bi'. Late' ngatí lacu' ngu', ntucua laca' nguiña ya' ngu' ndu ngu'.

¹⁰Cuij nchcui' ngu' li':

Cua'ni tlyu na jilí ycuí' Ndyosi nu Xu'na na nu ntucua lo yaca xlya tlyu,

la cui' bi' laca nu ndu'ni lyaá ji'na,

nacuí ngu' jilí tya'a ngu';

jua'a nu ñi'ya ña'a xlya' bi' ndu'ni lyaá ji'na,

nacuí ngu'. ¹¹Lo'o jua'a lcaa xca jilí ycuí' Ndyosi, lo'o ngu' bi' ndu ngu' nde chu' su ntucua yaca xlya bi'; nde chu' su ndu ngu' na'ni tacati bi', nde chu' su ndu ngu' cusu', ca bi' ndilí ngu'. Ndyaa stii ngu' nde loo ngu' lo yuu li', cha' cua'ni tlyu

ngu' ji'í ycuí' Ndyosi. ¹²Li' nacuí nu ngu' xca bi':

Jua'a caca cha' lacua; cua'ni tlyu na ji'í Ni, cua'ni chí na loo Ni,

tya na xlya'be ji'í ycuí' Ni.

Chcui' na cha' lcaa cha' jlo ti' Ni, na ji'í

Ni laca lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu;

lcaa lo cña tsiya' ti nchca ji'í Ni cua'ni Ni, sca ti ycuí' Ni ntsu'u chacuayá' ji'í Ni cua'ni Ni lcaa cña.

Lcaa yija ná nga'a cha' tye cha' jua'a caca ji'í ycuí' Ndyosi Sti na.

Chañi cha' jua'a caca.

Jua'a nacuí ngu' xca ji'í tya'a ngu'.

¹³Li' nchcuane sca ngu' cusu' jna':

—¿Tilaca laca ñati nu nchcu' late' ngati, nti' nu'u? —nacuí—. ¿Macala ndu'u ñati bi' lijya?

¹⁴—Ná jlo ti' na', Cusu'. Culu'u nu'u xi jna' —ni na' ji'í.

Nchcuí nu cusu' lo'o na' li':

—Cua nteje tacuí ca ti cha' lye tsa nchcube' ñati bi', xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' ji'í Jesús —nacuí nu cusu' jna'—. Cua laca lacu' ngu' late' ngati; cua ngua lubii ne' cresiya ji'í ngu' laca cha' bi', xqui'ya cha' cua ngujuii nu ñi'ya ña'a xlya' bi' lo crusi cuentya ji'í ngu'.

¹⁵Bi' cha' ndu ngu' nde loo su tlyu su ntucua ycuí' Ndyosi juani —nacuí nu cusu' bi'—, cha' tsá lo'o talya ndyu'ni ngu' bi' cña ji'í Ni ca su ndi'í Ni. Ycuí' Ni nu ntucua lo yaca xlya tlyu bi' tyanu cacua ti su ndi'í ngu', cha' cua'a ji'í ngu' cha' ná tyacua cha' cuxi ji'í ngu'.

¹⁶Nga'aa tyucua cha' ntyute' ngu' bi' chaca quiya', ni nga'aa tyucua cha' ngui-tyi ngu' hitya; nga'aa tsumi' xee cua ji'í ngu', ni nga'aa ca chiya'a ti' ngu' lo'o ty-ique' cua.

¹⁷Ña'asii nu ñi'ya ña'a xlya' bi' ji'í ngu', cha' ndi'í Ni la cui' ca su ntucua ycuí' Ndyosi loo; bi' laca nu tsalo'o ji'í ngu' su caja hitya co'o ngu' cha' caja chalyuu cucuí ji'í ngu' li'. Lo'o jua'a xquityi Ni hitya cloo ngu' cha' nga'aa cu-naa ngu' li'.

Nu cuu oro nu nguxcuqa chaca xca ji'í ycuí' Ndyosi lo yuu

8 Lo'o li' nu nchca cati quiya' ngusuu nu ñi'ya ña'a xlya' bi' nguiña' nu nga'a to' quityi ngutu bi'. Lo'o ngua jua'a, ti ti ndi'í lcaa na su ntucua ycuí' Ndyosi li'. ²Cuati na'a na' ji'í tya tya-cati tya'a xca nu ndu cña nde loo ycuí' Ndyosi; cua nda ngu' cati tya'a cui'chcua ji'í ngu' xca bi' cha' cula'a ngu'. ³Li' yaa chaca yu xca nu ndyi'ya cuu oro li-
jya. Yaa bi' ngutu to' mesa su ntucua msta, la cui' mesa nu ndu nde loo su ntucua yaca xlya tlyu. Cua ngujui quiña'a yana jo'ó ji'í yu cha' taquí yu lo mesa su ntucua msta bi'. La cui' tyempo nu lo'o nchcuí' ngu' lo'o ycuí' Ndyosi, lcaa ñati nu ntsu'u cha' ji'í lo'o ycuí' Ndyosi ni, bi' tyempo laca nu ndyaquí yana jo'ó bi'.

⁴Lo ya' xca nu ndu slo ycuí' Ndyosi, ca bi' ndatu snii yana jo'ó nu ndyaquí ne' cuu bi'; stu'ba ti ndyatú snii bi' ndyalo'o cha' nu nchcuí' ñati bi' lo'o Ni. Jua'a ndyu'ni tlyu ngu' bi' ji'í ycuí' Ndyosi.

⁵Li' ndyalo'o xca ji'í cuu bi', ngusu'ba yu quii' nchcubi' ne', ngu' yu ji'í cuu ndyaa cha' tyú nde lo yuu chalyuu. Li' lye tsa nguañi nde chalyuu, lye tsa nguañi nchcuí' tyi'yu, lye tsa ndyubii, lye tsa ngulacuí chalyuu.

Nu cati tya'a cui'chcua

⁶Nu cati tya'a xca nu cua na'a na' tsá ni, nguxana ngula'a ngu' lo'o cui'chcua nu ntsu'u ya' ngu' li'.

⁷Li' ngula'a xca nu nchca clyo lo'o cui'chcua ji'í yu; hora ti ndyalú tyo quee lo'o quii' nde lo yuu li'. Lo'o ndyalú bi' hichu' ñati, li' ndyalú tañi ngu'. Sa cla'be chalyuu ndye ndyaquí li', jua'a ndyaquí sa cla'be yaca ndu, ndye ndyaquí sa cla'be su quii' ji'í ngu'.

⁸Li' ngula'a xca nu nchca tyucuaa lo'o cui'chcua ji'í; hora ti ndyacuá sca ca'ya cua, ña'a tsaca chu' ca'ya ndyaquí

ngua'ya nde lo tyujo'o. Li' sa cla'be ti hitya tyujo'o ngua tañi, ⁹sa cla'be ti na lu'ú nu ntsu'u lo hitya tyujo'o ngujuii, sa cla'be leaa yaca ni'í nu ntsu'u chalyuu ndye ngutí li'.

¹⁰Li' ngula'á xcā nu nchca tyuna lo'o cui'chcuā jil'í; hora ti ndyalú sca cui tlyu nu ntsu'u nde cuā, nu ndyaquí ñi'ya ndyaquí quityee. Ndyú cuii bi' ngua'ya nde lo hitya sta'a, nde su ntyucua hitya tyucui ña'a chalyuu. Li' ngunu'u sa cla'be hitya tso'o nu ntsu'u chalyuu.

¹¹Cuii Quixí' Clyaa' naa cuii tlyu bi', cha' nda clyaa' nu ngua'ya sa cla'be ti hitya nu ndyi'yu ngu'. Quiña'a ñati' ngujuii xqui'ya cha' cua ndyi'o ngu' hitya bi', cha' clyaa' tsa hitya bi'.

¹²Li' ngula'á xcā nu nchca jacua lo'o cui'chcuā jil'í. Li' ngunu'u leaa xee tlyu nu ntsu'u nde cuā, cha' sa cla'be ti xee ndyubi' li'; lo'o xee cuichaa, lo'o xee co', lo'o xee cuii, sa cla'be ti xee ndyubi'. Sa cla'be ti nde cuā, sa cla'be ti nde talya, nga'aa nda bi' xee.

¹³Li' na'a na' su ndacui sca xcā cla'be cuā nu ñi'ya ña'a cua'ya ña'a bi'. Ndyuna na' cha' cuii tsa ngusi'ya yu:

—Tya'na tsa cu'mā lo'o cula'á tya xna tya'a xcā bi' lo'o cui'chcuā jil'í ngu' ca tiya' la xi; tya'na tsa caca leaa ñati' nu tya ndyanu chalyuu lo'o cañi bi' li'.

9 Li' ngula'á xcā nu nchca ca'yu lo'o cui'chcuā jil'í; hora ti na'a na' ngua'ya sca nu cuxi nde chalyuu. Masi cua ngua yu sca nu laca loo nde cuā nquicha', pana ndyú yu lo yuu li', ñi'ya ndyú sca cuii. Cua ngujui ya' jil'í yu cha' saala yu to' tyuquee su ndi'í leaa nu cuiñaja. ²Ngusaala yu to' tyuu, quiña'a tsa sñii ntyucua li'; ñi'ya nti' sca horno tonu, jua'a ntyucua sñii bi'. Ngua talya xee cuā li', ndacu' jil'í xee xqui'ya sñii nu ntyucua to' tyuu bi'. ³Laja sñii bi' ntyucua sca taju tlyu tscu', ngua'ya ni' lo yuu. Ntsu'u chacuayá' jil'í ni' caca ni' tyaala, ñi'ya laca chuni'í tyaala. ⁴Nga'aa

ngujui chacuayá' jil'í ni' cua'ni ñu'u jil'í su quii, jil'í yaca ndu. Ni sca na nu ndy-ataa ngu', ná ca cua'ni ñu'u ni' jil'í; sca ti chacuayá' ngujui jil'í ni' cha' ta xi nu ti'í jil'í nu ngu' cuxi bi', ñati' nu ná nscua cuayá' jil'í ycuí' Ndyosi nde tyacaā ngu'.

⁵Ná ngua jil'í ni' cujuui ni' jil'í ñati', sca ti cha' ti'í tsa xcube' ni' jil'í ngu' sa ca'yu co' ti; ñi'ya lo'o ndacu chuni'í jil'í na, jua'a ti'í tsa xcube' tscu' bi' jil'í ngu'. ⁶Cuayá' ca'yu co', li' culana ngu' ñi'ya caca cha' cajaa ngu', pana ná nquijeloo cha' bi' jil'í ngu'; ca ti' ngu' cajaa ngu', pana tya lyiji tsa cha' cajaa ngu'.

⁷Nu tscu' bi' ni, cua laca ngua'ni cho'o ni' jil'í ni' cha' xuu tya'a ni' lo'o ñati', ñi'ya laca cuayu nu ndu tajua' ti cha' cusuu. Sca sne' ntucua scua' que ni' nu ñi'ya sne' oro ña'a; pana cloo ni' ni, ñi'ya ña'a cloo ñati' ña'a cloo ni' bi'. ⁸Ñi'ya ña'a quichá' hique sca nu cuna'a, jua'a ña'a quichá' hique ni'; ñi'ya ña'a la'ya cuichi, jua'a ña'a la'ya ni'. ⁹Lo'o jua'a cua ndyacu' tyiquee ni' ñi'ya si lo'o sca lata chcuā. Lye ndañi lu'be ni' ndacui ni', ñi'ya lo'o ndañi cuayu nu ntojolaqui carreta ndya'a cusuu. ¹⁰Lo'o jua'a ntucua xtyi'í ni' ñi'ya ntucua xtyi'í chuni'í; la cui' jua'a ntucua ltsu' xtyi'í ni', cha' lo'o xtyi'í ni' xcube' ni' jil'í ñati' chalyuu ña'a cuayá' tye ca'yu co'. ¹¹Ntsu'u nu laca loo jil'í ni', la cui' nu ntucua tlyu ca ne' tyuquee bi'; Abadón naa nu bi' cha'cña jil'í ngu' judío, lo'o jua'a Apolión naa nu bi' cha'cña jil'í ngu' griego, nu nti' ñacu' cha'cña jil'í na: ycuí' nu ndu'ni ñu'u jil'í chalyuu.

¹²Cua ndye tsaca cha' nu chiya'a tsa ndañi. Tya lyiji tyu'u tucua tya tyucuaa tya'a cha' nu chiya'a tsa ndañi.

¹³Li' ngula'á xcā nu nchca scuá lo'o cui'chcuā jil'í yu. Lo'o ndyuna na', li' nchcui' ñati' ca su ndu mesa tlyu oro nu nscua nde loo su ntucua ycuí' Ndyosi. Ca ta'a jacua jyaca mesa nguañi nchcui' ñati'

bi', ¹⁴nchcui' bi' lo'o xca nu nchca scua nu ntsu'u cui'chcuā ya' yu:

—Clyaa mā jil'i nu jacua tya'a xca nu ndil'i ndyaaca' ca to' sta'a tlyu, sta'a Eufrates bi'.

¹⁵Lo'o jua'a ngua li'. Nu lo'o ngulaá nu jacua tya'a ngu' xca bi', hora ti ngutu'u ndyaa xca bi', cha' cujuui jil'i sa cla'be ñat'i tyucui ña'a chalyuu. Cua laca ndu yala xca bi' cha' cujuui jil'i ngu' lo'o caca la cui' hora, masi la cui' tsa, masi la cui' co', masi la cui' yija cha' cua'ni Ni cña bi'. ¹⁶Lo'o jua'a cua laca ngujui cha' 'na, ni tsa lo tya'a sendaru nu ntyucua hichu' cuayu ndya'a cusuu tya'a lo'o nu jacua tya'a xca bi'; tucua siyento miyon tya'a sendaru caca bi'.

¹⁷La cui' laja lo'o nchcui' xcalá na', li' na'a na' nu tyuu tya'a cuayu bi', lo'o jua'a na'a na' jil'i ñat'i nu ntucua hichu' ni'. Ñi'ya ña'a quii', cha' ngatsi nga'a ti ña'a, jua'a ña'a chcuā ndyacu' lo tyiquee ngu'; jua'a lo'o chcuā cuaa ña'a nga'a tyiquee ngu' bi'. Ñi'ya scua' que cuichi, jua'a ña'a scua' que cuayu bi'. Lo'o jua'a nde tyuu tu'ba ni' ndyu'u quii' lo'o sñii jua'a ti, lo'o sñii ngatsi nu chiya'a tsa xtyi'i ndyu'u. ¹⁸Sa cla'be ti ñat'i chalyuu ngujui xqui'ya quicha nu nguxtyanu quii' bi', nu nguxtyanu sñii bi', nu nguxtyanu sñii ngatsi nu chiya'a tsa xtyi'i bi'; la cui' quicha nu ndu'u tyuu tu'ba cuayu laca bi'. ¹⁹Nde tyuu tu'ba ni', lo'o jua'a nde lo xtyi'i ni', ndacua ndyiji juersa jil'i ni' cha' cua'ni ni' cha' cuxi; taca jil'i ni' ta cha' ti'f jil'i ñat'i lo'o xtyi'i ti ni' cha' ntucua ltsu' lo xtyi'i ni', ñi'ya nu ntsu'u jil'i cuaña.

²⁰Pana ña'a ti tya ngua'ni ngu' cha' cuxi, nu ñat'i nu ná ngujui lo'o quicha bi'; ná nguxtyanu ngu' cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. Ña'a ti tya ndyu'ni tlyu ngu' jil'i cui'i cuxi, jua'a jil'i lcu' jo'ó nu ndya' lo'o oro, masi jo'ó ndya' lo'o plata, masi jo'ó ndya' lo'o chcuā ngatsi, masi jo'ó ndya' lo'o quee, masi jo'ó ndya' lo'o yaca

ti; ña'a ti ndyu'ni tlyu ngu' jil'i jo'ó nu ná nchca jil'i ña'a jil'na, ni ná nduna cha' nu nchcui' na, ni ná nchca jil'i jo'ó bi' tya'a. ²¹Lo'o jua'a ná ntaja'a ngu' cua'ni tye ngu' cha' ndujui ngu' jil'i tya'a ñat'i ngu', ni ná ndye cha' ndu'ni cucha'a ngu', ni ná ndye cha' ndu'ni suba' ngu' lo'o xa' nu cuna'a, ni ná ndye cha' ntyucuaana ngu'.

Nu xca jil'i ycu' Ndyosi nu ndy'ya sca quityi piti

10 Li' laja coo ti na'a na' chaca xca nu ngutu'u ca slo ycu' Ndyosi, nu yaa nde cua ngua'ya nde lo yuu li'; lcaa cña nchca jil'i xca bi'. Ndu cuaña taa lo xlya hique xca bi', jua'a ndubi tsa ña'a cloo xca bi' ñi'ya ndubi ña'a loo cuichaa; lo'o jua'a tyijya quiya' yu, jua'a tyijya nda yu, lye ndyu'u xee ñi'ya laca lo'o ndyat'u quii'. ²Ya' yu ntucua sca quityi piti ti nu cua nchcana. Li' quiya' yu tsu' cui' ngusta yu nde lo tyujo'o, quiya' yu tsu' coca ngusta yu nde lo yuu btyi. ³Lo'o li' cui' ngusi'ya xca bi', ñi'ya nti' nxi'ya cuichi; lo'o ngusi'ya nu xca bi', lye nguañi nchcui' tyi'yu li', cha' stu'ba ti nchcui' nu cati tya'a tyi'yu nu ntsu'u chalyuu. ⁴Lo'o ndye nchcui' tyi'yu bi', li' cua scua ti na' cha' nu nda tyi'yu bi', pana ndyuna na' nchcui' sca nu ntucua ca slo ycu' Ndyosi li':

—Xu'ba cuatsi' nu' cha' nu nda nu cati tya'a tyi'yu bi' —nacui' Ni jna'—. Nga'aa scua nu' cha' bi' lo quityi.

⁵Li' ngusicuā xca bi' ya' tsu' cui' nde cua, la cui' xca nu cua na'a na' ndu lo tyujo'o, nu ndu lo yuu btyi. ⁶Li' nchcui' xca bi':

—Chacuayá' jil'i ycu' Ndyosi nu ná tye tsiya' ti yija jil'i Ni, bi' laca cha' nu nchcui' na' re —nacui' xca bi'—. Ycu' Ni laca nu ngüiñá lcaa na nu ntsu'u nde cua, jua'a ngüiñá Ni lcaa na nu ntsu'u nde lo yuu chalyuu, jua'a ngüiñá Ni lcaa na nu ntsu'u lo tyujo'o. Ndi'ya nchcui' cha'

nu nda Ni: Nga'aa tiya' tsa nacui ycuil' Ndyosi cha' cāa Ni cha' cua'ni cuayá' Ni jil' nati chalyuu; ⁷ lo'o xana cula'á xca nu nchca cati lo'o cui'chcua jil', li' xana cua'ni Ni cña nu cua ndacha' Ni jil' jy-o'o cusu' nu nda cha' jil' Ni lo'o nati tya sa'ni la. Ntsu'u yacu' ti cha' bi' cua sa'ni, pana juani cua ndañi liñi cha' bi'.

⁸ Li' chaca quiya' nguañi nchcui' nu ntucua ca slo ycuil' Ndyosi bi', nchcui' lo'o na':

—Yaa xñi nu'u quityi piti ti nu cua nchcana ntucua ya' xca nu ndu lo tyu-jo'o nu ndu lo yuu chalyuu bi'.

⁹ Ndaya' na' su ndu xca bi' li', ni na' jil' cha' ta quityi piti ti bi' 'na.

—Yalo'o nu'u jil' quityi re —nacui—. Chcui' lyiji nu'u lo quityi re, cha' ca cuayá' tso'o ti' nu'u jil'; caca xñi' ti' nu'u li', masi tso'o ti' ngua ti' nu'u lo'o na'a nu'u jil' tya clyo.

¹⁰ Li' ngusñi na' quityi piti ti nu ntucua ya' yu, nchcui' na' lo quityi bi'. Lo'o na'a na' jil', li' tso'o tsa ngua ti' na', ñi'ya laca lo'o ndyacu na cuiña' cuityu cha' tyixi tsa; pana nu lo'o cua ngua cuayá' ti' na' ni cha' nda, xñi' tsa ngua ti' na'. ¹¹ Li' nchcui' Ni lo'o na':

—Tya chaca quiya' ntsu'u cha' chcui' nu'u cha' lo'o nati, lcaa cha' nu cua nti' ycuil' Ndyosi ta Ni lo'o lcaa lo nati chalyuu, masi lo'o ngu' nu laca loo, masi lo'o nati tyucui ña'a chalyuu mala su ndi' nati; masi lo'o nati nu nchcui' cua ña'a ca lo cha'cña nu nchcui' nati chalyuu chcui' nu'u.

Tucua tya'a nati nu ndu nde chalyuu nchcui' cuentya jil' ycuil' Ndyosi

11 Li' nda ycuil' Ndyosi sca yaca cualyaa 'na; lya' tsa yaca bi', cha' tyu'u cuayá' lo'o. Nchcui' Ni lo'o na' li':

—Su'ba cuayá' cly' nu'u nde ni' tlyu jil' ycuil' Ndyosi, cha' caca ni' bi' cuentya jna' cha' ña'asi' na' jil'; jua'a su'ba cuayá' nu'u loo mesa su ntucua

msta nu nsta ngu cuentya jna'. Clyacua nu'u ni lcaa tya'a nati nu ndi' ca bi' nu ndyu'ni tlyu jna' nu laca ycuil' Ndyosi li'. ² Nga'aa su'ba cuayá' nu'u nde liya' toni' tlyu bi', cha' cuentya jil' xa' nati nu ná ndaquiya' jna' nu laca ycuil' Ndyosi tsiya' ti laca bi'. Chiya'a tsa cua'ni ngu' bi' lo'o tyi' ngu' quichi' bi', la cui' quichi' tlyu nu laca quichi' nu cuentya jna' laca bi'. Tu'ba ntucua tucua co' tyi' ngu' bi', ³ li' ta na' tucua tya'a nati nu cāa chalyuu cha' chcui' ngu' lcaa cha' nu nti' na' ta na' lo'o nati. Tyucuaa ngu' bi' tsatu ngu' cla'be quichi' bi' tyempo li' —nacui Ni 'na—, ña'a cuayá' tya'a tii tyucuaa siyento ntucua snayala tsa tyu ngu' bi'. Tyucui tyempo cacu' ngu' bi' late' ngata, cha' tonu tsa cha' nu ta ngu' lo'o nati, ñi'ya nu cua'ni na' nde loo la.

⁴ Lo'o ndu tyucuaa nati bi' chalyuu, ndu ngu' cuentya jil' ycuil' Ndyosi nu laca loo tyucui ña'a chalyuu; nxyucua tsa ycuil' Ndyosi jil' ngu' bi', cha' chcui' ngu' lcaa cha' nu nti' ycuil' Ni ta Ni lo'o nati. Caca ngu' ñi'ya laca tucua tya'a yaca si'yu olivo, lo'o jua'a caca ngu' ñi'ya laca tucua tya'a candyeru. (Tso'o tsa setye ndyu'u jil' si'yu olivo bi', cha' tyaqui' ne' candyeru.) ⁵ Lo'o cua nti' nati chalyuu cua'ni lya' ti' jil' ngu' bi', li' tyalú qui' tu'ba ngu' nu ndu bi', cha' tsumi' jil' nati cuxi; tye cua'ni ñu'u jil' nati bi' li'. Jua'a cajaa lcaa nati nu cua'ni lya' ti' jil' ngu' bi'. ⁶ Cua ntsu'u chacuayá' jil' ngu' nu ndu bi', cha' cua'a ngu' jil' coo, cha' ná ca'ya tyo tsiya' ti tyucui tyempo lo'o ta ngu' cha' jil' ycuil' Ndyosi lo'o nati; jua'a ntsu'u chacuayá' jil' ngu' cha' cua'ni ñu'u ngu' jil' lcaa suu hitya cha' caca tañi; jua'a taca jil' ngu' ta ngu' lcaa lo quicha cha' qui-ji' jil' nati chalyuu, ni jacua' nti' ngu' cha' caca quicha nati. ⁷ Lo'o tye cña nu cua'ni tyucuaa nati bi' nde chalyuu, li' xana nu na'ni xña'a nu ntsu'u ca tyuquee bi', xu' tya'a ni' lo'o tyucuaa nati nu

ndu bi' li'; tyijiloo nu bi' ji'i ngu' bi' li', cuati cujuui ji'i ngu'. ⁸Li' tyanu tyucuaa jyo'o bi' ca su ntsiya ngujuui to' calle quichi tlyu bi', la cui' quichi su ngujuui ca'a ngu' ji'i ycuui' nu Xu'na na lo crusi. Xña'a tsa ngu' quichi bi', bi' cha' ntsu'u sca cha' nu nchcui' ñati ji'i, cha' ñi'ya ngua ngu' quichi Sodoma cua sa'ni, la cui' ñi'ya ngua ngu' quichi Egipto cua sa'ni, jua'a laca ngu' quichi tlyu bi' juani. ⁹Lo'o li' tyaa ñati tyucui ña'a chalyuu mala su ndi'i ñati, leaa lo ñati chalyuu, masi ñati nu ngutu'u cua ña'a ca quichi tyi ngu', masi ñati nu nchcui' cua ña'a ca lo cha'cña nu nchcui' ñati chalyuu; tyu'u scua sna tsã cla'be nu tyaa ngu' tyaa na'a ngu' ji'i jyo'o bi' ca su nscua ngu'. Ná ta ngu' chacuayá' cha' tyatsi' jyo'o bi'. ¹⁰Chaa tsa ti' caca ñati chalyuu cha' cua ngujuui tyucuaa ñati nu ngutu bi', bi' cha' cua'ni ngu' ta'a; lu'ba ti ta ngu' xlya'be tyaa su ndi'i tya'a ngu', cha' chaa tsa ti' ngu'. Xqui'ya tyucuaa jyo'o bi' quiña'a tsa cha' nchcubé' ngujuui ji'i ñati chalyuu, nacu' ngu'. ¹¹Pana nu lo'o cua ndu'u scua sna tsã cla'be bi', li' chaca quiya' nda ycuui' Ndyosi xtyi'i ndyalaa ne' cresiya ji'i tyucuaa ngu' jyo'o bi'; xa' ndatu' ngu' li'. Ndyutsi tsa leaa ñati nu na'a ji'i ngu' bi', cha' cua ndyu'ú ngu' chaca quiya'. ¹²Li' ndyuna tyucuaa ñati bi' lo'o ngusi'ya ycuui' Ndyosi ji'i ngu' ca su ntucua Ni nde cua:

—Tyacu' clya ma ca nde cua re —nacu' Ni.

Laja lo'o ña'a tya'a cusu' ngu' ji'i ngu', li' ngutu'u ngu' ndyaa ngu' nde cua; laja coo ti ndyaa ngu'. ¹³La cui' hora bi' lye tsa ngulacu' chalyuu; su nchca tii tya'a bariyu quichi bi', tyucui ña'a sca bariyu ndye nguti' li'. Cati mil tya'a ñati ngujuui li', xqui'ya cha' ngulacu' chalyuu. Lye tsa ndyutsi nu xa' la ñati nu ndyanu li', ndyutsi tsa ngu' ji'i ycuui' Ndyosi nu ndi'i nde cua cha' nchca ji'i Ni cua'ni Ni cña

nu jua'a tonu tsa; ndube tsa ti' ngu' cha' ngua'ni Ni jua'a.

¹⁴Cua tucua quiya' ndye cha' cuxi nu yaa lo chalyuu, pana cua lijya ti cha' caca chaca cha' cuxi nde chalyuu.

Chaca tya quiya' ngula'á cui'chcua

¹⁵Li' cua ndya'a cati quiya' nguañi ngula'á xcã lo'o cui'chcua ji'i. Nguañi nda xtyi'i tyuu tya'a ñati nde cua li', nu ndi'ya nchcui':

Ca juani ndyanu tachaa cha' ji'i ycuui' nu Xu'na na, jua'a ji'i Cristo, cha' caca Ni loo ji'i tyucui ña'a chalyuu, nacu' ngu'.

Lo'o juani ná nga'a cha' tye cha' culo Ni cña chalyuu.

¹⁶Li' ngua'ni tlyu nu ngu' cusu' bi' ji'i ycuui' Ndyosi, nu calaa ntucua jacua tya'a ngu' cusu' nu ntyucua lo yaca xlya ca su ntucua ycuui' Ndyosi; ndyaa stii ngu' nde loo ngu' lo yuu cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i Ni. ¹⁷Ndi'ya nchcui' ngu' li':

Ndyosi Xu'na ya, nacu' ngu', cua nchca jinu'u cua'ni leaa cña.

Na lu'ú nu'u juani, lo'o la cui' ti lu'ú nu'u nu ngua tya clyo la, jua'a tya lu'ú nu'u nde loo la.

Tsa xlya'be jinu'u cha' cua nguxana nu'u ndyu'ni nu'u quiña'a tsa cña tlyu nde chalyuu.

Ndube tsa ti' ya cha' cua nguxana nu'u laca nu'u loo,

¹⁸masi ti'í tsa nchca ñasi' xa' la ñati nu ná ndaquiya' jinu'u.

Cua ngulala ti tyempo cha' ta nu'u cha' ti'í ji'i ngu' bi',

cha' cua'ni cuayá' nu'u ji'i leaa jyo'o.

La cui' tyempo tya nu'u xlya'be ji'i ñati nu ngua'ni cña jinu'u,

cha' cua ngua'áloo nu'u cña ji'i ngu' cha' chcu' ngu' cha' jinu'u nde chalyuu;

jua'a tya nu'u xlya'be ji'i ñati nu ndaquiya' jinu'u, masi ñati cuañi', masi ñati cusu'.

Cua ndyalaa tyempo cha' cua'ni ñu'u nu'u ji'i ñati nu ngua'ni ñu'u ji'i ñati chalyuu.

¹⁹Li' na'a na' su ntucua laa tlyu ji'i ycu'i Ndyosi nde cua, na'a na' ca ne' laa su nscua cña' tacati, su ngutucua ycu'i Ndyosi laja ñati ji'i Ni nu ngua tya sa'ni la. Lo'o li' lye tsa nguañi nde chalyuu, lye tsa ndyubii, cuati lye tsa ndañi nchcui' tyi'yu; li' ngulacui chalyuu, jua'a clyaa tsa tyo quee ngua'ya.

Ndyu'ni tyaala cuaña tonu ji'i sca nu cuna'a

12 Li' nde cua ndyu'u tucua sca cuayá' nu nda ycu'i Ndyosi cha' culu'u Ni ji'na, sca cha' nu ndyaca chalyuu laca bi'; bi' laca sca nu cuna'a nu ntsu'u ste' ndubi ña'a. Ñi'ya ndubi ña'a xee cuichaa, jua'a ña'a late' lacu' nu cuna'a bi'. Li' ngusta quiya' nu cuna'a chy' co'. Tii tyucuaa tya'a cuii nscua lo xlya hique nu cuna'a bi'; ñi'ya nscua sca sne' ti, jua'a nscua bi'. ²Cua ntsu'u sñi' nu cuna'a bi'; nchcube' tsa nu cuna'a, ngusi'ya tsa cha' cua ngulala ti cala sñi'. ³Yala ti ndyu'u tucua chaca cuayá' nde cua li'; sca cuaña tlyu nu nga'a ña'a laca bi', nu cati tya'a scua' que ni' ntucua. Jua'a sca sne' oro ntucua ca ta'a scua' que ni' bi', lo'o jua'a ntucua tii tya'a sata ni'. ⁴Ngujui'i xtyi'i ni' cuii nu ntsu'u nde cua; ngusalú ni' ña'a tsaca cla'be lcaa cuii bi', ndyalú cuii nde lo yuu chalyuu. Li' ndatu nu cuaña bi' nde loo su ndu nu cuna'a nu cua cala ti sñi'; lo'o cala bi', hora ti cacu cuaña ji'i, ngua ti' ni'. ⁵Ngula sca sñi' qui'yu ji'i nu cuna'a bi' li'. Cua lijya bi' chalyuu, cha' liñi ti culo bi' cña ji'i lcaa ñati chalyuu; pana hora ti ngüi'ya ycu'i Ndyosi ji'i sñi' nu cuna'a bi', ndyalo'o Ni ji'i yu nde su tlyu su ntucua ycu'i Ni. ⁶Li' ngusna nu cuna'a ndyaa ne' quixi' ca su tyi'i ycu'i ti ma'; cua laca ngua'ni cho'o ycu'i Ndyosi sca su tyi'i ma', su ña'asii

Ni ji'i ma', ca bi' tyanu ma' tii tyucuaa siyento ntucua snayala tsá li'.

⁷Li' nguxana cha' cusuu ca su ntucua ycu'i Ndyosi. Ndu Miguel nu laca xu'na xca ji'i ycu'i Ndyosi, ndu lo'o xca nu cuentya ji'i Ni; jua'a cua ndu nu cuaña tonu lo'o xca ji'i. Ti'i tsa ngusuu tya'a ngu' li'. ⁸Pana cua ntijiloo Miguel ji'i nu cuaña bi', nga'aa ngua ji'i nu cuaña bi' tyanu ca slo ycu'i Ndyosi lo'o xca ji'i Ni li'; ⁹cua ngulo'o Ni ji'i ngu' nu ndu cuentya ji'i nu cuaña bi' li'. Sa'ni ndya'a nu cuaña bi', ycu'i nu xña'a naa bi'; la cui' bi' laca nu naa Satanás. Xcui' na ñilo'o bi' ji'i ñati tyucui ña'a chalyuu. Pana cua ngulo'o ycu'i Ni ji'i nu xña'a lo'o xca ji'i, ndyaa ngu' nde lo yuu chalyuu li'.

¹⁰Lo'o li' cuii tsa nguañi nchcui' sca ñati nde cua:

—Juani taca ña'a na ñi'ya ngua'ni lyaá ycu'i Ndyosi ji'i ñati chalyuu ya' nu xña'a —nacui' ngu'—. Nguula tsa cña ndu'ni Ni chalyuu, bi' cha' laca Ni loo juani, lo'o jua'a cua ndyalaa tyempo cha' caca Cristo loo tyucui ña'a chalyuu. Nu ngua tya tsubi' la ndu nu xña'a bi' ca slo ycu'i Ndyosi, cha' tsá lo'o talya ngusta bi' qui'ya hichu' ñati tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús; pana juani cua ngulo'o Ni ji'i ca su ntucua ycu'i Ni, cua ndyu'u laja ngu' bi' li'. ¹¹Nu ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús ni, cua ntijiloo ngu' ji'i nu xña'a bi', xqui'ya cha' ngujuii Jesús nu ñi'ya ña'a xlya' bi'. Ná ntsii ngu' bi' ta ngu' cha' tso'o ji'i Jesús lo'o xa' ñati; nta-ja'a ngu' bi' chcui' ngu' cha' bi', masi cujuii ñati ji'i ngu' bi' xqui'ya cha' ñasi' tsa ñati ji'i Jesús. ¹²Bi' cha' juani —nacui' nu ntucua nde cua bi'—, ca chaa ti' cu'ma nu ndi'i ma' nde su ntucua ycu'i Ndyosi; pana tya'na tsa caca cu'ma nu ndi'i ma' nde chalyuu, nu ndi'i ma' nde lo tyujo'o. Cua ngua'ya ycu'i nu xña'a nde su ndi'i ma', lo'o juani ñasi' tsa bi' ndya'a; cua jlo

ti' bi' cha' tya xi tya tsá ndyanu ji'í cha' cua'ni lya' ti' ji'í ñatí chalyuu.

¹³Nu lo'o ngua cuayá' ti' nu cuaña tonu bi' cha' cua ngulo'o ycuí' Ndyosi ji'í lijya nde lo yuu chalyuu, li' ngutu'u lca'a ni' ji'í nu cuna'a nu ntsu'u sñi' qui'yu bi', cha' lye tsa cua'ni lya' ti' ji'í ma' ngua ti' ni'. ¹⁴Li' nda ycuí' Ndyosi sca latya lu'be ji'í nu cuna'a bi', ñi'ya ña'a lu'be sca cua'ya tlyu, cha' taca ji'í ma' tyacuí ma' tsa ma' ca su tyanu tso'o ti ma' ne' quixi', su tyijyu' tsa ji'í ca su ndya'a cuaña bi'. Ca bi' ña'asi Ni ji'í ma', ña'a cuayá' nu tyu'u scua sna yija cla'be. ¹⁵Li' ngusalú nu cuaña bi' hitya tu'ba ni' ndyaa chu' nu cuna'a bi'; ñi'ya sca sta'a clyaa, jua'a ndyalú hitya tu'ba ni' cha' clyaba lyiji cho' ngua ti' ni'. ¹⁶Li' nguxtyucua yuu ji'í nu cuna'a bi', bi' cha' sií nchcana tu'ba yuu, ndye hitya ngutu'u tu'ba cuaña ndyo'o yuu li'. ¹⁷Ngunasi' tsa nu cuaña bi' ji'í nu cuna'a bi' li', ndyaa ndyaana ni' cha' cusuu lo'o lcaa ñatí nu tyu'u ji'í nu cuna'a ca tiya' la; nxuu tya'a ni' lo'o lcaa ñatí nu taquiya' ji'í cña nu ngulo ycuí' Ndyosi ji'na, nu ña'a ti ná ntsií ngu' cha' cacha' liñi ngu' cha' ji'í Jesús ji'í xa' ñatí.

Nu tucua tya'a na'ni nu chiya'a ña'a

13 Ndyaa na' ndyatú na' to' tyujo'o li'. Na'a na' nde to' hitya tyujo'o lijya ndu'u tucua sca na'ni nu chiya'a tsa ña'a; ntucua tii tya'a sata ni', cuati ntsu'u cati tya'a hique ni'. Ca ta'a sata ni' bi' cua ntucua sne' nu ndubi tsa ña'a, cha' laca ni' loo nde chalyuu. Ca ta'a scua' que ni' cua nscua xtañi cuiñaja, xtañi bi' nchcui' cha' ti' ji'í ycuí' Ndyosi. ²Ñi'ya cuichi jo'ó, jua'a ña'a ni', ngua ti' na'; pana tyaala ña'a quiya' ni', tyucuí tsa xcatya' ni' ñi'ya ña'a xcatya' oso. Lo'o tu'ba ni' ni, ñi'ya ña'a tu'ba cuichi sa'a cuiña', jua'a ña'a tu'ba ni'. Nda nu cuaña bi' cña loo ji'í nu na'ni chiya'a ña'a bi', cha' caca ni' loo ji'í ñatí cha-

lyuu, ñi'ya laca ycuí' loo. Lo'o jua'a nu cuaña bi' ni, nda ni' chacuayá' ji'í na'ni chiya'a ña'a bi', cha' caca cua'ni ni' cña, cha' tyanu tlyu ni' macala su nti' ycuí' ni'. ³Cua ndyanu cuayá' lo sca scua' que ni' su ngua quicha ni'; cua cajaa ti ni' tyempo bi', ngua ti' na', pana ngua tso'o su lye tsa quicha ni'. Ndube tsa ti' ñatí chalyuu ña'a ji'í ni'; ngusñi ngu' cha' ji'í ni' li', xqui'ya cha' ngua tso'o chaca quiya' su lye quicha ni'. ⁴Ngua'ni tlyu lcaa ñatí ji'í nu cuaña bi' li', cha' cua nda bi' chacuayá' cha' caca tlyu nu na'ni chiya'a ña'a bi'; jua'a ngua'ni tlyu ngu' ji'í ycuí' na'ni chiya'a ña'a. Nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' li':

—Ná tucui ndi'í chalyuu nu stu'ba lo'o nu na'ni jua. Nga'aa nchca ji'í ñatí xuu tya'a lo'o ni'.

⁵Cua ngujuí chacuayá' ji'í nu na'ni chiya'a ña'a bi', cha' chcui' cua ña'a ca ti cha', masi lye tsa cua'ni tyucuaa ti' ni', masi chcui' cuxi ni' ji'í ycuí' Ndyosi. Tu'ba ntucua tucua co' ntsu'u chacuayá' ji'í ni' cha' caca ni' loo nde chalyuu. ⁶Li' nguxana na'ni chiya'a ña'a bi' nda ni' qui'ya ji'í ycuí' Ndyosi: nchcui' cuxi na'ni bi' ji'í lcaa cña nu ndu'ni Ni; jua'a nchcui' cuxi ni' ji'í su tlyu nde cua ca su ntucua ycuí' Ni; jua'a cuxi tsa nchcui' ni' ji'í lcaa ñatí ji'í ycuí' Ni. ⁷Ngujuí chacuayá' ji'í ni' cha' xuu tya'a ni' lo'o ñatí nu ntsu'u cha' ji'í lo'o ycuí' Ndyosi, cha' tyijjiloo ni' ji'í ngu' bi'. Lo'o li' ngujuí chacuayá' ji'í ni' cha' caca ni' loo ji'í tyucuí ña'a chalyuu mala su ndi'í ñatí, masi lcaa lo ñatí chalyuu nu ngutu'u cua ña'a ca quichi tyi ngu', nu nchcui' cua ña'a ca lo cha'cña nu nchcui' ñatí chalyuu; ⁸lcaa ñatí tyucuí ña'a chalyuu cua'ni tlyu ngu' ji'í na'ni bi' li', si ná nscua xtañi ngu' lo quityi ji'í ycuí' Ndyosi. Nu ngua tya clyo la lo'o tya lyiji cuiña' Ni chalyuu, tya li' nguscua Ni xtañi ñatí nu ná nga'a cha' tye chalyuu ji'í. Cua ndyanu quityi bi' cuentya ji'í nu

ñi'ya ña'a xlya' nu cua ndyujuii ñati jii tsaca quiya'.

⁹Bi' cha' cua'a jyaca ma juani, si tya-ja'a ma cuna ma xi. ¹⁰Si lo'o nscua cha' tsalo'o ngu' jii tsaca ma ne' chcuá, jua'a caca lacua. Ná cutsii ma li'. Si lo'o nscua cha' cujuui ñati jii tsaca ma, masi lo'o maxtyi, jua'a caca lacua. Ná cutsii ma li'. Ndu'ni cha' talo tsaá tyiquee na jii cha' cuxi; ndu'ni cha' lcaa tsá taquiya' na jii ycuí' Ndyosi si ntsu'u cha' ji'na lo'o Ni nde chalyuu.

¹¹Li' na'a na' chaca na'ni chiya'a ña'a lijya ndyu'u tucua nde lo yuu chalyuu. Ntucua tucua tya'a sata ni'; ñi'ya ña'a sata xlya' cuañi', jua'a ña'a sata ni', pana nchcui' ni' ñi'ya nu nchcui' nu cuaña tonu bi'. ¹²Ñi'ya nchca jii na'ni chiya'a ña'a nu yaa tya clyo la nclyo ni' cña, la cui' jua'a nchca jii nu chaca na'ni bi' culo ni' cña jii ñati; cha' juersa ndat-saa ni' jii lcaa ñati chalyuu cha' cua'ni tlyu ngu' jii na'ni nu yaa clyo, nu ngua tso'o su ti' tsa ngula'a hique ni'. ¹³Lo'o nu chaca na'ni chiya'a ña'a bi', lo'o bi' ngua'ni quiña'a cha' tlyu; ngua'ni bi' cha' ndyalú quii' nu ntsu'u nde cua nde lo yuu cha' ña'a lcaa ñati jii. ¹⁴Lo'o jua'a nguñilo'o ni' jii lcaa ñati tyucui ña'a chalyuu xqui'ya cha' tlyu nu ndyu'ni ni' lo'o ndi' ni' slo nu na'ni nu yaa tya clyo bi'. Li' nchcui' ni' lo'o lcaa ñati chalyuu cha' cuiña' ngu' sca lcuí tyu, cha' cua'ni tlyu ngu' jii lcuí bi'; nguñiña' ngu' lcuí jii nu na'ni nu yaa tya clyo bi' li', na'ni nu ngua tso'o masi ti' tsa ngula'a hique ni'. ¹⁵Lo'o li' ngujui chacuayá' jii nu chaca na'ni bi', cha' culatu'u cui' cha' tyaa xty-i'i lo lcuí jii na'ni nu yaa clyo bi'; ngua jii lcuí chcuí' lo'o ñati li', ngua jii cujuui jii lcaa ñati nu ná ntaja'a cua'ni tlyu jii. ¹⁶Ngulo ni' cña jii lcaa ñati cha' chca'a cuayá' ya' ngu' la'a tsu' cui, masi chca'a cuayá' nde tyacaa ngu'; masi ñati tlyu, masi ñati jua'a ti, masi culiya' ngu', masi ti' ngu', masi msu nu cua ngu'i'ya

ñati jii, masi msu nu ndi' tso'o ti, chca'a cuayá' jii lcaa ñati cuentya jii nu xña'a. ¹⁷Ni sca ñati nga'aa ntsu'u chacuayá' jii cha' cui'ya yu'ba, ni cha' cujuí' yu'ba, si ná ngua'a cuayá' jii ni' loo ngu'. Lo'o nu cuayá' bi' ni, xtañi na'ni nu chiya'a ña'a bi' laca, cha' número nu ca jii xtañi ni' laca cuayá' bi'. ¹⁸Cui'ya na cuentya ni cha' ndyaca re. Si culacua tso'o ti' na, quije cha' ji'na ñi'ya ndyu'u cha' jii número jii na'ni bi'; número jii ni' ni, ñi'ya laca xtañi ñati, jua'a laca bi'. Nde laca número bi': scúa siyento ntucua snayala ntucua scúa.

Sca siyento ntucua tu'ba ntucua jacua mil tya'a ñati lubii

14 Lo'o li' na'a na' chaca quiya' ca ndacua su ndu nu ñi'ya ña'a xlya' bi' lo xlya ca'ya Sión; stu'ba ti ndu bi' lo'o sca siyento ntucua tu'ba ntucua jacua mil tya'a ñati. Nde tyacaa ñati bi', ndacua nscua xtañi nu ñi'ya ña'a xlya' bi', lo'o la cui' bi' nscua xtañi ycuí' Ndyosi Sti Ni. ²Cui' nguañi nde su ntucua ycuí' Ndyosi li'; ñi'ya ndañi ndyalú hitya sca sta'a clyaa to' quee jaa' su cua tsa ndyalú hitya, ñi'ya ndañi lo'o lye tsa nchcui' tyi'yu, jua'a nguañi bi', ngua ti' na'. Ndacua ndu tyuu tya'a ñati nu tso'o tsa ntyiji' ya' ngu' lo sañi, ngua ti' na'; ³nde loo su ndu yaca xlya tlyu su ntucua ycuí' Ndyosi, ca su ndu nu jacua tya'a na'ni tacati bi', ca su ndu nu ngu' cusu' bi', ca bi' ndu ñati nu ndyula lo'o sañi bi'. Sca ti nu ñati quiña'a bi' ngua jii cula tu'ba jii bi'; ná ngua jii xa' ñati chalyuu ca tsa'a ngu' jii bi', cha' sca jii nu bilya cuna ñati chalyuu laca bi'. Sca ti nu sca siyento ntucua tu'ba ntucua jacua mil tya'a ñati nu ngua'ni lyaá Ni jii nde chalyuu, bi' ñati laca nu ngua jii cula tu'ba jii bi'. ⁴Ñati lubii tsiya' ti laca nu ngu' quiña'a bi'. Ná ngutu'u cha' jii ngu' bi' lo'o xa' nu cuna'a nu lo'o nguti' ngu' chalyuu, ná ngua'ni ngu' bi'

cha' suba' tsiya' ti; nguta'a ngu' lo'o nu ñi'ya ña'a xlya' bi' macala su ndya'a. Cua ngua'ni lyaá Ni ji'i ngu' bi', cha' bi' laca ñati nu tso'o nti' ycu' Ndyosi ña'a Ni ji'i tya lo'o nguxana cha' ji'i nu ñi'ya ña'a xlya' bi'. Tya clyo ngusubi Ni ji'i ngu' bi', cha' cua'ni ngu' cña ji'i Ni. ⁵Ná ntucua cha' cuiñi tu'ba ngu' bi' tsiya' ti, cha' ná ntsu'u cha' cuxi ji'i ngu' bi' tsiya' ti.

Tya xna tya'a xca ji'i ycu' Ndyosi

⁶Na'a na' ndyaa chaca xca ji'i ycu' Ndyosi li', nu cua tsa ndacui ndyaa; ndyalo'o bi' ji'i sca cha' tso'o nu ngua ti' ycu' Ndyosi chcu' lo'o lcaa ñati chalyuu, sca cha' nu ndulo tsa ji'i ñati cha' cuna ngu'. Lcaa tyempo ná tye chca cha' bi'. Slo lcaa lo ñati chalyuu tyucui ña'a chalyuu mala su ndi'i ñati, cua ña'a ca quichi tyi ngu', ñati nu nchcu' cua ña'a ca lo cha'cña nu nchcu' ñati chalyuu, ca bi' ndyaa xca bi', cha' chcu' lo'o lcaa ñati. ⁷Cui nchcu' xca bi' lo'o ngu' li':

—Cutsii cu'ma ji'i ycu' Ndyosi, cube ti' ma ji'i Ni cha' tlyu tsa cña ndu'ni Ni chalyuu —nacui xca bi'—. Cua ndyalaa tyempo cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati chalyuu. Cua'ni tlyu ma ji'i ycu' Ndyosi cha' cua ngüiñá Ni nde cua, jua'a ngüiñá Ni chalyuu, jua'a ngüiñá Ni tyujo'o, jua'a ngüiñá Ni lcaa su ntyucua hitya —nacui xca.

⁸Lo'o ndyaa xca bi', li' ndyalaa chaca xca cha' chcu' lo'o ñati:

—Cua nguti quichi —nacui nu chaca xca bi'—. Cua nguti quichi tlyu nu naa Babilonia, xqui'ya cha' ngua'ni ñu'u ngu' quichi bi' ji'i lcaa ñati chalyuu. Cuxi tsa cña nu ngua'ni ngu' quichi bi', xqui'ya cha' ndu'ni tlyu ngu' ji'i lcu' jo'ó; jua'a ngulu'u qui'i ngu' ji'i xa' ñati cha' cua'ni ngu' la cui' ti cha' cuxi slo jo'ó —nacui xca nu nhca tyucuaa bi'.

⁹Nhca sna quiya' juani yaa chaca xca. Cui nchcu' lo'o ñati li':

—Xcube' ycu' Ndyosi ji'i cua ña'a ca ñati nu ndyu'ni tlyu ji'i nu na'ni chiya'a ña'a bi', masi ji'i ycu' ni', masi ji'i lcu' ji'i ni'. Lo'o jua'a xcube' Ni ji'i lcaa ñati nu nga'a cuayá' ji'i ni' nde tyaca ngu', jua'a si nga'a cuayá' ji'i ni' chu' ya' ngu'; ¹⁰xcube' Ni ji'i ngu' bi', cha' lye tsa ngunas' Ni. Tyaqui ngu' bi' lo'o sca quii' tlyu nu ngua' lo'o yuu sufri su ña'a nu ñi'ya ña'a xlya' bi' ji'i ngu'; jua'a lcaa xca nu cuentya ji'i Ni ña'a ji'i ngu' bi' li'.

¹¹Tyucui tyempo ná tye cha' tyatu sñii quii' su nchcube' ñati bi'; ná caja ñi'ya clyaá ngu' bi' ji'i ycu' Ndyosi, lcaa ñati nu cua ngua'ni tlyu ji'i na'ni bi', masi ji'i lcu' ti ngua'ni tlyu ngu'; masi nga'a cuayá' ti ji'i ni' nde tyaca ngu' lo'o chu' ya' ngu', nga'aa clyaá ngu' bi'. ¹²Lo'o nu na ni, talo na ji'i cha' cuxi sca ti si ntsu'u cha' ji'na lo'o ycu' Ndyosi, sca ti si taquiya' na cña nu ngulo Ni ji'na, sca ti si xñi tso'o na cha' ji'i Jesús; sca ti jua'a taca ji'na talo na ji'i nu cha' cuxi bi'.

¹³Li' ndañi xtyi'i ca su ntucua ycu' Ndyosi, nchcu' sca ñati lo'o na':

—Scua clya nu'u cha' re: “Tso'o tsa caca tyiquee ñati nu ndyijii laja lo'o ndyu'ni ngu' cña ji'i ycu' Ndyosi nu Xu'na na tyempo nde loo la”. La cui' jua'a laca cha' nu nda Xtyi'i ycu' Ndyosi lo'o ma. Nacu' cha' ca bi' tyi'i cña ñati bi' li', cha' tso'o tsa cña nu ngua'ni ngu' lo'o yaa ngu' chalyuu; ndiya ti' Ni cña nu ngua'ni ngu', bi' cha' tyi'u ti' ycu' Ndyosi ji'i cña nu cua ngua'ni ngu' bi' li' —nacui Ni jna'.

Nhca clacua nde chalyuu

¹⁴Li' na'a na' su ndacui sca coo ngati, chu' coo bi' ntucua sca nu ñi'ya ña'a ñati ña'a; ntucua sca sne' oro hique Ni, lo'o ya' Ni ndacui sca maxtyi cha tu'ba. ¹⁵Li' ngutu'u sca xca ne' laa ji'i ycu' Ndyosi nde cua, nu cui ngusi'ya ji'i ñati nu ntucua chu' coo bi':

—Xu'ba clya nu'u maxtyi jinu'u, xuti'i nu'u ji'i quixi' trigo, cha' bi' laca ñati' ji'i ycu'i Ni nu ndi'i chalyuu. Cua ndyalaa la cui' hora cha' caca clacua chalyuu, cua laca nguscua se'i cha' caca bi'.

¹⁶ Ngua'ya nu ntucua chu' coo bi' nde lo yuu li', nguscui' maxtyi ji'i cha' si'yu quixi' li'; jua'a ngua clacua nde chalyuu.

¹⁷ Li' na'a na' chaca xca nu ngutu'u ne' laa ji'i ycu'i Ndyosi nde cua, nu ndacui maxtyi cha tu'ba ya' yu. ¹⁸ Jua'a ngutu'u tya chaca xca nu ndu to' mesa su ndyaqui msta, yaa li'; bi' laca nu laca loo ji'i quii' bi'. Li' cui' ngusi'ya bi' lo'o xca nu ndacui maxtyi cha tu'ba ya':

—Xu'ba clya nu'u maxtyi jinu'u, xi'yu jyacua' si'yu losu' tyixi nu ntsu'u chalyuu, cha' ngumi' tsa ña'a si'yu bi'.

¹⁹ Ngua'ya xca bi' li', nguscui' yu maxtyi ji'i yu nde lo yuu chalyuu, ngusi'yu yu ji'i jyacua' si'yu losu' bi', ngu ji'i ndyaa ne' sca pilya quee nu tlyu xi cha' satá ngu' ji'i; la cui' jua'a xcube' tsa ycu'i Ndyosi ji'i ñati' chalyuu, xqui'ya cha' ñasi' tsa Ni ji'i ngu'. ²⁰ To' quichi' nscua su ngusi' si'yu bi', la cui' su ngujui' ñati' cha' nchcube' Ni ji'i ngu'. Clyaa tsa tañi ndyalú lijya lo yuu li'; tsa ña'a cuayá' nu ndyalaa tu'ba cuayu, tsa lo cua clyaa tañi ndyalú bi'. Sna siyento kilómetro cuayá' tjiyyu' ngusna tañi bi' ndyaa.

Yalo'o xca ji'i quicha nu cua'ni tye ji'i chalyuu

15 Ngutu'u tucua chaca cuayá' tlyu nde cua li'. Ndube tsa ti' na' lo'o na'a na' ji'i, cha' ndu cati tya'a xca ji'i ycu'i Ndyosi nu ndu lo'o cati tya'a quicha nu caca su cua tye ti chalyuu. Lo'o cua ndye ngua quicha bi' chalyuu, li' cati cha' ñasi' ycu'i Ni.

² Li' na'a na' sca tayu' nu ñi'ya ndubi caatya, jua'a ndubi ña'a lo tayu' bi'; ñi'ya ndyatú sca quii' ndyaqui, jua'a ña'a tayu' bi', ngua ti' na'. To' tayu' caatya bi' na'a na' ndu lcaa ñati' nu cua ntijiloo ji'i nu

na'ni chiya'a ña'a bi'; masi cua ngujui' ngu' bi' xqui'ya cha' bi', ná ntaja'a ngu' cua'ni tlyu ngu' ji'i lcu'i ji'i na'ni bi', ni ná ntaja'a ngu' chca'a cuayá' ji'i ni' hichu' ya' ngu' lo'o número nu cuentya ji'i xtañi ni'. Ndu ngu' bi' ndyula ngu' lo'o sañi nu cua nda ycu'i Ndyosi ji'i ngu'. ³ Ndyula tu'ba ngu' sca ji'i nu cua ndyula tu'ba jy-o'o Moisés nu ngua sa'ni, la cui' Moisés nu ngua'ni cña ji'i ycu'i Ndyosi; lo'o nu ñi'ya ña'a xlya' bi' ndyula tu'ba la cui' ji'i bi'. Ndi'ya nchcui' ji'i bi':

Ndyosi Xu'na ya, lcaa cña nchca jinu'u; tlyu tsa cña ndu'ni nu'u, hasta ndube tsa ti' lcaa ñati' ji'i cña bi'.

Xcui' ndu'ni liñi nu'u lo'o ñati' chalyuu, chañi tsa laca lcaa cha' nu nchcui' nu'u lo'o ñati'.

Sca ti nu'u laca Xu'na lcaa ñati' tyucui ña'a chalyuu.

⁴ ¿Ha ná ntsii ngu' jinu'u?

¿Ha ná tyaja'a ngu' ñacui' ngu' cha' tlyu tsa cña nu ndu'ni nu'u?

Sca ti ycu'i nu'u nu lubii tsa cresiya jinu'u.

Cua na'a ngu' lcaa su ndyu'ni cuayá' nu'u ji'i ñati' cha' liñi tsa ndyu'ni cha';

bi' cha' tyaa lcaa ñati' tyucui ña'a chalyuu ca su ntucua nu'u, cha' cua'ni tlyu ngu' jinu'u.

Ndye ji'i nu ndyula tu'ba ngu' li'.

⁵ Tiya' la li' na'a na' ne' laa tlyu ji'i ycu'i Ndyosi nu ntucua nde cua. Ca cla'be bi' ndu ni'i nu tacati tsa su ntsu'u co'o quee cuaja' nu nscua cha' lo; la cui' cha' nu cua nda ycu'i Ndyosi lo'o ñati' tya clyo la laca bi'. ⁶ Li' ngutu'u nu cati tya'a xca bi' ne' laa, ndyalo'o ngu' ji'i ca ta'a cati quicha nu caca lo'o cua tye ti chalyuu. Xcui' late' ngati' lacu' xca bi', late' nu lubii tsa ña'a; jua'a cua ndyaaca' sintya oro tyiquee ngu'. ⁷ Lo'o li' ndatu' sca na'ni tacati bi', lo'o jua'a cati tya'a ca'ña oro ntucua ya' ni'; ne' ca'ña bi' ntsu'u cha' ti'í nu ta ycu'i Ndyosi ji'i ñati'

chalyuu, cha' ñasi' tsa Ni ji' ngu', ycuí' Ndyosi nu ná nga'a cha' tye yija' ji' Ni. Nda ni' ca'ña bi' ji' nu cati tya'a xca' bi' li'. ⁸Ngutsa'a ne' laa ntsu'u sñii cha' xcutsii ji'na, cha' tacati tsa cha' bi', cha' tlyu tsa cha' nu ntsu'u ji' ycuí' Ndyosi. Ná tucui ngua ji' tsa ne' laa bi' ña'a cuayá' tye ca ta'a cati quicha nu ta nu cati tya'a xca' bi' li'ya nde chalyuu.

Ca'ña nu ntsu'u cha' ti' nu ta ycuí' Ndyosi ji' ñati

16 Lo'o li' ndyuna na' cha' nchcui' sca ñati ne' laa tlyu bi', cuii nchcui' lo'o nu cati tya'a xca' ji' ycuí' Ndyosi bi':

—Yaa clya mā salú mā na nu ntsu'u ne' ca'ña bi' nde lo yuu chalyuu, nu cati tya'a ca'ña nu ntsu'u cha' ti' ne', nu ta Ni ji' ñati.

²Li' ndyaa xca' nu nchca clyo, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ña ji' nde lo yuu chalyuu. Li' tonu tsa quichu' ntyucua tyucui ña'a hichu' ñati; ti' tsa nti' ngu' li', leaa ñati nu cua nga'a cuayá' ji' na'ni nu chiya'a ña'a bi', leaa ñati nu cua ndyu'ni tlyu ji' ni'.

³Lo'o li' ndyaa xca' nu nchca tyucuaa, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ña ji' ca lo tyujo'o; ngutsa'a hitya li', ngua tyucu ñi'ya nti' tañi sca jyo'o. Ngujuui leaa na lu'ú nu ntsu'u lo tyujo'o li'.

⁴Lo'o li' ndyaa xca' nu nchca tyuna, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ña ji' tyucui ña'a to' sta'a, leaa su ntyucua hitya tyucui ña'a chalyuu; ngutsa'a hitya bi' li', ngua tañi. ⁵Li' ndyuna na' nchcui' xca' nu laca loo ji' hitya:

—Liñi tsa cña ndyu'ni nu' cha' nchcube' nu' ji' ñati cuxi bi', Xu'na —nacui ji' ycuí' Ndyosi—, cha' lubii tsa cresiya ji' ycuí' nu'. Lu'ú nu' juani, jua'a nu ngua tya clyo lu'ú nu'. ⁶Tya ndyi'u ti' nu' ñi'ya ngua lo yuu tya sa'ni la, nu lo'o cua ndyujuii ngu' ji' ñati jin-u; cua ndyujuii ngu' bi' ji' tyuu tya'a

ñati nu ngua tu'ba jinu'u cha' nchcui' nu' lo'o ñati. Lo'o juani la cui' ñi'ya nu ngua'ni ngu' tya li', la cui' jua'a nda nu' cha' ti' ji' ngu', cha' tyi'u ti' ngu' ji' jy-o'o nu cua ndyujuii ngu' ji' tya sa'ni la.

⁷Li' ndyuna na' cha' nu nchcui' ñati nde su ntucua mesa su ndyaquí msta:

—Ndyosi Xu'na ya —nacui ngu'—, ycuí' nu' ni, leaa cña nchca jinu'u —nacui ngu'—. Liñi tsa ndyu'ni nu' lo'o nchcube' nu' ji' ñati bi' jua'a; chañi tsa cha' nu nchcui' nu' ji' ñati bi', cha' cuxi tsa cña ndu'ni ngu' bi'.

⁸Lo'o li' ndyaa xca' nu nchca jacua, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ña ji' lo cuichaa; tyique' tsa ndyaca li', cha' cua nda ycuí' Ndyosi chacuayá' ji' cuichaa cha' chumi' hichu' ñati. ⁹Tyuu tya'a ñati ngua quicha li', cha' nguula tsa tyique' nda bi'. Li' nguxana ngu', lye tsa nxlyú ngu' cha' hichu' ycuí' Ndyosi, cha' ycuí' Ni laca nu ngulo cña cha' yaa quicha bi'; pana ná ntaja'a ngu' tsiya' ti culochu' ngu' ji' cha' cuxi nu ntsu'u ji' ngu', cha' li' cua'ni tlyu ngu' ji' ycuí' Ndyosi.

¹⁰Lo'o li' ndyaa xca' nu nchca ca'yu, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ña ji' nde loo su ntucua tlyu na'ni nu chiya'a ña'a bi'; ngua talya yata tyucui ña'a su laca ni' loo li'. Ti' tsa nti' ñati chalyuu, cua laca ñi'ya si na cua nguliji ti' ngu'.

¹¹Ña'a ti tya nda ngu' qui'ya ji' ycuí' Ndyosi nu laca loo nde cua, cha' nda Ni cha' ti' bi' ji' ngu', nda Ni quichu' bi' ntyucua hichu' ngu'; pana ná ntaja'a ngu' xtyanu ngu' ji' cha' cuxi nu ndu'ni ngu'.

¹²Lo'o li' ndyaa xca' nu nchca scuá, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ña ji' nde to' sta'a tlyu nu naa Eufates; ndye sta'a bi' ngüityi li', ndyanu sca tyucui nu cua laca ngua tso'o ti cha' caa tyuu tya'a nu laca loo cha' cusuu. Tyi-ju' tsa tyu'u ngu' caa ngu', ca su ntyucua cuichaa tyu'u ngu' bi'.

¹³Li' na'a na' cha' ngutu'u tucua sna tya'a cuiñaja; ñi'ya ña'a cuiyti', jua'a ña'a cuiñaja bi'. Ngutu'u bi' nde tyuu tu'ba cuaña tonu bi', cuati nde tyuu tu'ba na'ni chiya'a ña'a bi', cuati nde tyuu tu'ba nu ñati' nu cuiñi ti nchcui' cha' ji'i ycu'i' Ndyosi; ca bi' ngutu'u cuiñaja bi' lijya. ¹⁴Msu ji'i nu xña'a laca cuiñaja bi'; nchcusi' bi' ji'i ñati, cha' nchca ji'i cua'ni cha' tlyu. Ndyaa cuiñaja bi' nxuti'i ji'i leca nu laca loo chalyuu, cha' tyaa ngu' cha' cusuu tsa tlyu lo'o cua tye ti chalyuu. Cua ntsu'u cña nu cua'ni ycu'i' Ndyosi nu Xu'na na lo'o ndyaca cha' cusuu bi'. ¹⁵“Cua'a jyaca ma”, nacui Jesús, “tsiya' ca tyu'u tucua na' tyaa na' ñi'ya nti' sca nu cuaana. Tso'o caca tyiquee ñati' nu tii ti ti' tyi'i chalyuu, xqui'ya cha' ngusni' ngu' cha' jna'; nga'aa ca tyuju'u ti' ngu' bi' slo ñati' lo'o tyalaa hora nu tyaa na' li'.” Jua'a nacui Jesús ji'i ñati' ji'i Ni. ¹⁶Li' nxuti'i cuiñaja bi' ji'i ngu' laca loo, cha' tyaa ngu' nde sca nati', su naa Armagedón cha'cña ji'i ngu' judío.

¹⁷Lo'o li' ndyaa xca nu nchca cati, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ña ji'i lo cui'i ti. Li' cui' nchcui' nu ntucua lo yaca xlya tlyu nde ne' laa tlyu ji'i ycu'i' Ndyosi nde cua:

—Cua ngu'a bi' juani —nacui Ni.

¹⁸Li' lye tsa ndyubi, lye tsa nguañi tyucui ña'a lo tyujo'o, lye tsa nchcui' tyi'yu, lye tsa ngulacui chalyuu; bilya clyacui chalyuu jua'a tya lo'o nguñña Ni ji'i ñati' chalyuu. Tlyu tsa cha' ngua. ¹⁹Ti' tsa ngutsu yuu su nscua quichi' tlyu, nu quichi' Babilonia bi'; sna yu'be ngua quichi' bi' li'. Lo'o jua'a nguti' leca quichi' tonu nu ndi'i xa' chalyuu, cha' ndyi'u ti' Ni nchcubi' Ni ji'i ngu' quichi' tlyu bi'; tlyu tsa cha' ti' ngua'ni ycu'i' Ndyosi lo'o ngu' bi', cha' ñasi' tsa Ni ji'i ngu'. ²⁰Ndye nguliji yu'u leca yuu nu ntsu'u cla'be hitya, nguliji yu'u leca ca'ya cua jua'a ti; nga'aa na'a ngu' ji'i li'. ²¹Cuati

nde cua ndyalú tyo quee tonu ngua'ya lo yuu. Ti'i tsa bi'; ña'a cuayá' tu'ba kilo, tsa lo cua cuayá' ti' ntsu'u sca ti yu'be tyo quee nu ndyalú hique ñati' chalyuu li'. Lo'o jua'a tlyu tsa cha' cuxi nchcui' ngu' ji'i ycu'i' Ndyosi li'; lye tsa nguxlyú ngu' cha' hichu' Ni xqui'ya tyo quee bi', cha' tlyu tsa cña ndyu'ni Ni nde chalyuu.

Ndu'ni ñu'u tsa ngu' quichi' tlyu ji'i leca ñati' chalyuu

17 Li' yaa sca xca ca slo na', sca ngu' tya'a nu cati tya'a xca nu ntucua ca'ña oro ya' bi'. Nchcui' lo'o na' li':

—Cuaa nu'u ca nde cha' culu'u na' jin-u'u ñi'ya xcube' Ni ji'i ngu' quichi' tlyu nu lye tsa ndyu'ni ñu'u ji'i ñati' chalyuu; la cui' quichi' tlyu laca su ntsu'u tyuu tya'a sta'a cacua ti to' quichi'. ²Quiña'a tsa cha' suba' ndyu'ni ngu' nu laca loo nde chalyuu, cha' tyuu tsa tya'a jo'ó ntsu'u ji'i ngu' xqui'ya ngu' quichi' tlyu bi'; jua'a ngunu'u tyiquee ñati' tyucui ña'a chalyuu xqui'ya cha' suba' nu ndyu'ni ngu' bi'.

³Li' ndyalo'o Xtyi'i ycu'i' Ndyosi 'na, ndyaa na' lo'o sca xca ji'i ycu'i' Ni ca ne' quixi' su ná ndi'i ñati'. Ca bi' na'a na' su ntucua sca nu cuna'a hichu' sca na'ni nga'a, nu chiya'a tsa ña'a; hichu' ni' nscua quiña'a tsa cha' cuxi, nu ti' tsa nchcui' ji'i ycu'i' Ndyosi. Ntucua cati tya'a hique ni', cuati ntucua tii tya'a sata ni'. ⁴Late' cuaa ña'a, late' nga'a catsi ña'a lacu' nu cuna'a bi'; chu' late' bi' ndacui quiña'a tsa chcua tso'o lo'o quee ndubi lo'o xa' la quee nu quiña'a tsa nga'a. Ntucua sca tasa oro ya' nu cuna'a bi'; ne' bi' ntsu'u leca lo cha' cuxi, leca lo cha' suba' nu cua ngua'ni nu cuna'a bi' yaa nde chalyuu. ⁵Nde tyacaa nscua sca xtañi nu cuna'a bi', pana ná ca cuayá' ti' na ji'i si ná nslu na xtañi bi': “Babilonia tonu laca re, cha' nde laca quichi' tyi leca ñati' nu ndyu'ni cha' suba' tyucui ña'a chalyuu”. Jua'a nscua nde tyacaa nu cu-

na'a bi'. ⁶Li' na'a na' cha' lye tsa ndyu'ni nu cuna'a bi'; ñi'ya ndu'ni sca nu cu'bi, jua'a ndyu'ni nu cuna'a bi', xqui'ya cha' cua ndyujuii bi' ji'i ñati' ji'i ycu'i Ndyosi, ndyujuii ji'i ñati' nu ná ntsij nchcui' liñi cha' ji'i Jesús nde chalyuu. Lo'o cua na'a na' ji'i nu cuna'a bi', quiña'a tsa cha' ngulacua ti' na' li'. ⁷Lo'o li' ndacha' nu xca' ji'i ycu'i Ndyosi bi' 'na:

—¿Ni cha' laca ndube tsa ti' nu'u? —nacui—. Culu'u na' jinu'u cua ña'a ca cha' tucui nu ntsu'u ji'i nu cuna'a nu ntucua chu' na'ni chiya'a ña'a jua, nu na'ni nu ntucua cati tya'a hique ni' lo'o tii tya'a sata ni'; culu'u na' jinu'u sca cha' nu ná nchca cuayá' ti' ñati' ji'i —nacui—. ⁸Na'ni nu cua na'a nu'u jua, ngutu'u bi' nu ngua tya sa'ni la, nga'aa lu'ú bi' juani; pana cua ngulala ti tyu'ú ni' chaca quiya', masi nscua nde tyuquee qui'ñi bi', cha' tyaa ni' ca chalyuu talya su tye ni' cati' ni' tsiya' ti —nacui—. Cua ña'a ca ñati' nu ná nscua xtañi lo' quityi ji'i ycu'i Ndyosi, quiña'a tsa cha' culacua ti' ngu' lo'o ña'a ngu' ji'i na'ni bi'; pana tya clyo lo'o tya lyiji xana chalyuu re, cua nscua xtañi ñati' nu cua nda ycu'i Ndyosi chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i. Ngutu'ú na'ni bi' nu ngua tya sa'ni la, masi nga'aa lu'ú bi' juani; pana ña'a ti tya tyu'ú bi', masi chaca tya quiya'.

⁹Ndi'ya ndyu'u cha' bi' si ca cuayá' ti' ma' ji'i —nacui xca' na—. Nu cati tya'a hique na'ni bi' ni, bi' laca cati tya'a lo' cuati' su nscua quichi' tlyu nu lye tsa ndyu'ni ñu'u ji'i chalyuu. Lo'o jua'a ndi'i cati tya'a rey nu laca loo chalyuu. ¹⁰Cua ndye cha' ji'i ca'yu tya'a rey nu laca loo bi', jua'a ña'a ti tya ntucua chaca rey tya'a nu laca loo bi', lo'o jua'a tya lyiji tyu'u tucua chaca tya'a rey nu caca loo bi' nde loo la; pana xti ti tyempo tyi'i bi' lo'o tyaa bi' chalyuu. ¹¹Lo'o nu na'ni nu ngutu'ú nu ngua sa'ni bi', pana nga'aa lu'ú bi' juani, bi' laca tya chaca tya'a rey nu laca loo; ñi'ya laca loo nu cati tya'a

rey bi' nde chalyuu, jua'a caca loo nu chaca rey bi' nde lo' yuu chalyuu, cha' la cui' bi' laca nu cua tyaa ti ca bilyaa —nacui xca' jna'—.

¹²Lo'o na'a nu'u na'ni bi', cha' tii tya'a sata ni' ntucua hique ni', bi' laca tya tii tya'a rey nu tya lyiji caca loo chalyuu. Cua ntsu'u chacuayá' ji'i ngu' bi', cha' caca ngu' loo masi chaca hora tya; stu'ba ti caca tlyu ngu' bi' lo'o nu na'ni chiya'a ña'a bi' li'. ¹³Sca ti cha' nda'ya hique nu tii tya'a rey bi', cha' xtyucua ngu' ji'i na'ni bi', cha' ta ngu' chacuayá' ji'i ni'. ¹⁴Xcui' xu'u tya'a ngu' lo'o ycu'i Ni, nu ñi'ya ña'a xlya' bi'; pana tyijiloo nu ñi'ya ña'a xlya' bi' ji'i na'ni bi', lo'o jua'a tyijiloo ñati' nu ndya'a lo'o Ni ji'i ni', xqui'ya cha' laca ycu'i Ni Xu'na lcaa ñati' chalyuu, laca ycu'i Ni loo la ji'i lcaa ngu' nu laca loo nde chalyuu. Lo'o jua'a nu ñati' ji'i ycu'i Ni ni, cua ngusubi Ni ji'i ngu' bi'; na' cua nguane Ni ji'i ngu' bi', lo'o jua'a tso'o tsa ngusñi ngu' cha' ji'i ycu'i Ni —nacui xca' na.

¹⁵Tya nchcui' la nu xca' ji'i ycu'i Ndyosi bi' lo'o na' li':

—Ñi'ya laca sta'a nu nscua cacua ti to' quichi' tlyu bi', jua'a laca ñati' chalyuu, cha' tsa tlyu ti lijya lcaa lo' ñati' chalyuu ca quichi' bi'; ngutu'u ngu' tyucui ña'a chalyuu mala su ndi'i ñati', nchcui' ngu' lcaa lo' cha'cña nu nchcui' ñati' chalyuu. ¹⁶Lo'o lcaa rey nu laca nu tii tya'a sata na'ni chiya'a ña'a nu na'a ca ti nu'u, lo'o jua'a ycu'i na'ni bi', lo'o ngu' bi' ca ti'í ti' ngu' ña'a ngu' ji'i quichi' tlyu bi'; xlyaa' ngu' lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ngu' quichi' bi', tyanu ngu' quichi' jua'a ti li'. Taqui' rey quichi' bi' li', cua'ni tye ngu' ji'i ngu' quichi' bi'. ¹⁷Cua ngua'ni ycu'i Ndyosi cha' ca'ya cha' hique rey, bi' cha' cua'ni ngu' jua'a, cha' ta ngu' chacuayá' caca nu na'ni chiya'a ña'a loo, ña'a cuayá' tyu'u scua lcaa cha' nu nacui Ni cha' caca. ¹⁸Nu cuna'a nu na'a nu'u ni, ñi'ya nti' nu quichi' tlyu nu laca loo

bi', jua'a laca nu cuna'a bi'; nclyo bi' cña jil'i lcaa ngu' nu laca loo chalyuu.

Nguti quich'i Babilonia

18 Tiya' la li' na'a na' jil'i chaca xca jil'i ycuu' Ndyosi lijya ca'ya nde lo yuu chalyuu; tlyu tsa chacuayá' ntsu'u jil'i xca bi', lo'o jua'a ndubi tsa ña'a tyucui ña'a yu, ña'a cuayá' nda yu xee tyucui ña'a chalyuu. ²Cuij tsa nchcui' xca bi':

—Cua ndye cha' jil'i quich'i Babilonia bi' —nacui—, ndye quich'i tlyu bi' nguti. Ca su nguti'i quich'i bi' cua tsubi' la, ca bi' laca to' tyi cuxee juani, masi tyi cuiñaja laca bi' juani. Ca bi' ntucua to' tyi lcaa lo cui'i cuxi, lcaa lo na'ni cuityi nu ntucua lu'be nu chiya'a ña'a. ³Tya sa'ni ngulu'u ngu' quich'i bi' jil'i lcaa ñati chalyuu cha' cua'ni ngu' cha' suba', cha' cua'ni tlyu ngu' jil'i xa' jo'ó; lye ndatsaa ngu' bi' jil'i ñati, cha' lo'o ngu' cua'ni ngu' cha' cuxi lo'o tya'a ñati. Suba' tsa ngua'ni lcaa nu laca loo chalyuu lo'o nguta'a ngu' nde quich'i bi'. Ná tye chca cha' cuxi nu ngua'ni ngu' ca quich'i bi', bi' cha' ngua jil'i ngu' culiya' ngua'ni tsa ngu' ngana.

⁴Li' xa' nguañi nchcui' sca ñati ca su ntucua ycuu' Ndyosi, nchcui' lo'o ñati jil'i ycuu' Ni:

—Tyu'u clya cu'ma ñati 'na juani, tyu'utsu' ma nde quich'i tlyu bi' —nacui Ni—. Ná ntsu'u cha' cua'ni stu'ba ma cha' lo'o ngu' bi', nu lo'o ndyu'ni ngu' cha' cuxi, cha' ná xcube' ycuu' Ndyosi jil'i ma stu'ba ti lo'o nu ngu' cuxi bi'. ⁵Quiña'a tsa cha' cuxi ndyu'ni ngu' quich'i bi'; hasta cua jlo ti' ycuu' Ndyosi cha' ntsu'u tsa qui'ya jil'i ngu', lo'o jua'a ndyi'u ti' Ni jil'i cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. ⁶Xcube' Ni jil'i ngu' bi' li'; la cui' ñi'ya lo'o cua nguxcube' ngu' jil'i ma, jua'a xcube' Ni jil'i ngu' bi', masi tucua quiya' ta Ni cha' ti' jil'i ngu' quich'i bi'. Lye tsa ndyu'ni lya' ti' ngu' bi' jil'i xa' ñati,

bi' cha' cua'ni yala Ni cha' tucua quiya' xcube' Ni jil'i ngu'. ⁷Tso'o si chcube' ñati bi', tso'o si caca xñi'i ti' ngu', cha' lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ngu' lo'o tya'a ngu' xqui'ya cha' culiya' nu ntsu'u jil'i ngu'. Xcui' ndi'ya ntsu'u tyiquee ngu' bi': “Ñi'ya nti' ntucua rey, jua'a ntucua na”, nacui ngu' jil'i tya'a ngu'. “Si'i ngu' ti' laca na, ná nga'a cha' caca xñi'i ti' na”, nacui ngu'. ⁸Xqui'ya cha' jua'a ntsu'u tyiquee ngu', bi' cha' cua'ni Ni cha' sca ti tsa xñi lcaa quicha jil'i ngu', lcaa quicha nu nga'a cha' tyacua jil'i ngu' bi'. Cajaa ngu' xqui'ya quicha tlyu, xi'ya tsa ngu' cha' xñi'i ti' ngu', caca jbi'ña jil'i ngu', cuati jua'a tye quich'i tyi ngu' tyaqui. Tlyu tsa cña nu ndu'ni ycuu' Ndyosi nu Xu'na na, bi' laca Ni nu ndyu'ni cuayá' jil'i ngu' quich'i tlyu bi'.

⁹Cunaa tsa lcaa ngu' nu laca loo chalyuu; xi'ya tsa ngu' lo'o ña'a ngu' tyatú sñii cha' ndyaqui quich'i tlyu bi', cha' stu'ba ntsu'u cha' jil'i ngu' lo'o ngu' quich'i bi'. Ndu'ni lya' ti' ngu' jil'i tya'a ñati ngu', lo'o jua'a suba' tsa ndu'ni ngu' lo'o ngu'. ¹⁰Tyijyu' ti tsatu ngu' cha' tyutsii tsa ngu' lo'o ña'a ngu' cha' cati quich'i bi':

—Ti'i tsa cu'ma juani, ngu' quich'i Babilonia —nacui ngu' li'—. Tlyu tsa quich'i tyi ma nquicha', sii tsa loo chalyuu su ngua loo quich'i tyi ma; pana juani ni, sca hora ti ndye nchcube' ma.

¹¹Lo'o jua'a lcaa ngu' culiya' nu ndi'i chalyuu, tya'na tsa cua'ni ngu'; xñi'i tsa caca tyiquee ngu' cha' nga'aa caca ñati nu cui'ya yu'ba jil'i ngu': ¹²nga'aa cui'ya ngu' oro jil'i ngu', masi plata, masi quee ndubi, masi tyaaca' quee ngati; nga'aa cui'ya ngu' late' ngati jil'i ngu', nu quiña'a tsa nga'a, masi late' cuua ña'a, masi late' sera, masi late' nu ntsu'u tyuu tya'a color jil'i; jua'a lcaa lo yaca nu ñaa tyijyu', lcaa na ndya' lo'o tyijya sata ngati, masi na ndya' lo'o yaca nu quiña'a nga'a, masi na ndya' lo'o chcuá ngatsi,

masi na ndya' lo'o chcuá ti, masi na ndya' lo'o quee tacalya ti, nga'aa cui'ya ngu' jil'i tsiya' ti; ¹³jua'a canelya, lo'o lcaa lo xtyi'i nu tyu'u lo na cacu na, masi yana jo'ó ngxuxa' ti, masi yana jo'ó ycuil' nu ngatí ti, masi taná jil'i yaca mirra nu tyixi xtyi'i, nga'aa cui'ya ngu' jil'i; lo'o jua'a lcaa lo xa' la yu'ba nu ndujui' ñati, masi vino, masi setye nu tyu'u lo na cacu na, masi catyá xlyá, masi nscua', masi bata, masi xlya', masi cuayu, jua'a carreta nu ntyojolaqui cuayu, masi msu nu ndyi'ya ñati, masi tyucui ña'a tsaca ñati chalyuu na, nga'aa caca caya' bi'. ¹⁴Chcui' ngu' nu ndujui' yu'ba bi' lo'o ngu' quichí bi' li':

—Cua ndye nguliji lcaa cha' tso'o nu ndacui tsa ti' mā jil'i; jua'a cua ndye cha' culiya' jina, cua ndye lcaa lo na nu tso'o ña'a jina —ñacui' ngu'—. Nga'aa quije cha' tso'o bi' jina juani.

¹⁵Lo'o jua'a nu ngu' culiya' bi' ni, ngu' nu ngujui cha' culiya' jil'i lo'o ndyu'ni ngu' ngana nde lquichí bi', tyijyu' ti tsatu ngu', cha' tyutsij tsa ngu' ña'a ngu' lo'o catí quichí bi'; tya'na tsa cua'ni ngu', cha' xñil'i tsa ti' ngu' caca. ¹⁶Lo'o li' ndi'ya chcui' ngu' bi':

—Ti'i tsa mā, cu'mā ngu' quichí re juani; tlyu tsa quichí tyi mā nquicha' —ñacui' ngu' culiya' li'—. Tya sa'ni la xcui' late' ngatí ña'a, lo'o late' cuaa ña'a, lo'o late' nu ntsu'u tyuu tya'a color nchcu' ngu' quichí tyi mā; xcui' chcuá oro, lo'o quee ndubi, lo'o tyaaca' quee ngatí ndacui yane ngu', yane ya' ngu'. ¹⁷Juani ni, sca hora ti nguna' lcaa cha' culiya' bi' jina —ñacui' ngu'.

Lo'o jua'a tyu lcaa nu nclya' yaca ni'i, lo'o ngu' nu ndyu'ni cña ne' yaca ni'i, lo'o ngu' nu nda caya' cha' tsa tyijyu' lo'o yaca ni'i bi', lo'o jua'a xa' ñati nu ndyiji ngana jil'i tyijyu' lo'o yaca ni'i bi'; tyijyu' ti tsatu ngu' bi', ¹⁸xi'ya tsa ngu' lo'o ña'a ngu' tyatu sñii cha' ndyaqui quichí tlyu bi':

—Bilya ña'a na chaca quichí nu culiya' la, ñi'ya nga cu'ya' tsa quichí re —ñacui' ngu' jil'i tya'a ngu'.

¹⁹Li' cu' ngu' sñii yuu nde hique ngu', ñi'ya nu ndu'ni ngu' bi' lo'o xñil'i tsa ti' ngu'. Xi'ya tsa ngu' li':

—Ti'i tsa mā, cu'mā ngu' tya'a quichí tyi na juani, cha' tlyu tsa quichí tyi na nquicha' —ñacui' ngu' bi'—. Tya sa'ni la culiya' tsa ngua lcaa na nu laca na xu'na yaca ni'i, nu ndya'a na lo'o yu'ba jil'i quichí bi' tyijyu'. ¿Ma caja cha' bi' juani? Sca hora ti nguna' lcaa cha' tso'o jina —ñacui' nu ndya'a lo'o yaca ni'i bi'.

²⁰Pana cacha' na' jil'i mā juani, cu'mā nu ndi'i ca su ntucua ycuil' Ndyosi nde cua, cua'ni mā cha' ca chaa tsa ti' mā lo'o tyalaa hora catí quichí bi'; lo'o jua'a cu'mā ñati chalyuu nu ntsu'u cha' jil'i mā lo'o ycuil' Ndyosi, lo'o cu'mā ñati nu ngua'alo Ni jil'i mā cha' cua'ni mā cña jil'i Ni, lo'o cu'mā nu laca mā tu'ba jil'i ycuil' Ndyosi cha' nechui' Ni lo'o ñati, cua'ni mā cha' ca chaa tsa ti' mā cha' liñi tsa ndu'ni Ni lo'o xcube' Ni jil'i ngu' quichí bi', xqui'ya cha' xña'a tsa ngua'ni ngu' bi' lo'o mā.

²¹Lo'o li' yaa sca xca jil'i ycuil' Ndyosi nu tlyu tsa cña ngua jil'i cua'ni. Ngusicua xca bi' sca quee tonu nu lo scuii ti ña'a; ñi'ya ña'a sca quee jil'i molino, jua'a ña'a quee bi'. Ngu jil'i ndyaa nde lo hitya tyu-jo'o li'.

—La cui' jua'a caca jil'i quichí Babilonia, quichí tlyu bi' —nacui' xca bi'—, cha' xlyú ngu' jil'i quichí bi' ca lo yuu tsiya' ti; nga'aa ña'a ngu' jil'i quichí bi' chaca quiya' li'. ²²Nga'aa cañi cula'á ngu' musca lquichí bi' li'; masi sañi, masi yaca quii, masi cui'chcuá, nga'aa cañi tsiya' ti cula'á ngu' jil'i chaca quiya'. Nga'aa caja tsiya' ti ngu' cuityi nu cui'á ni'i jil'i mā, nu cui'á yaca jil'i mā, ni nga'aa cañi tsiya' ti coo molino ca su nguti'i mā; ²³nga'aa tyaca' tsiya' ti tyu'u xee toni'i jil'i ngu' quichí, nga'aa cañi chcui'

ngu' cuañi' lo'o tya'a ngujui clyo'o ca ti ngu'. Tya sa'ni la ná ntsu'u ngu' culiya' tyucui ña'a chalyuu ñi'ya nu culiya' cu'ma quichi' bi'; pana cua ñi'lo'o ma' jil'i quiña'a tya'a ñati' chalyuu, xqui'ya cha' tlyu tsa cha' cucha'a nchca jil'i ma.

²⁴ Bi' cha' cua nchcubi' ycui' Ndyosi jil'i ngu' quichi' Babilonia bi', xqui'ya cha' cua nquijeloo jil'i Ni qui'ya nu ntsu'u jil'i ngu' bi'; tyucui ña'a chalyuu cua ndyujui ngu' bi' jil'i jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jil'i ycui' Ndyosi, lo'o jua'a cua ndyujui ngu' bi' jil'i xa' la ñati' chalyuu nu ntsu'u cha' jil'i lo'o Ni.

19 Tiya' la xi ndyuna na' nchcui' ñati' nu ndi'i tsa tlyu ti ca su ntu-cua ycui' Ndyosi. Ndi'ya nchcui' ngu' li': Cua'ni tlyu na jil'i ycui' Ndyosi, cha' nchca jil'i Ni cua'ni lya'a Ni jil'i ñati'. Cua'ni chi' na loo ycui' Ndyosi, cha' nchca jil'i Ni cua'ni Ni lcaa lo cña tsiya' ti.

² Chañi' tsa laca lcaa cha' nu nchcui' ycui' Ni lo'o ñati', liñi' tsa ndyu'ni cuayá' Ni jil'i ñati' chalyuu.

Cua nchcubi' Ni jil'i ngu' quichi' tlyu nu lye tsa ngua'ni ñu'u jil'i chalyuu, xqui'ya cha' suba' nu ndyu'ni ngu' lo'o tya'a ngu';

jua'a nchcubi' Ni jil'i ngu' bi', xqui'ya cha' cua ndyujui ngu' jil'i ñati' nu ndyu'ni cña jil'i ycui' Ni.

³ Tya chaca quiya' cui' nchcui' ngu' li': —Cua'ni tlyu na jil'i ycui' Ndyosi. Nga'aa tye cha' tyatu' snii' ca su ndyaqui' quichi' tlyu bi'.

⁴ Li' nguxana nu calaa ntucua jacua tya'a ngu' cusu' bi', la cui' jua'a nguxana nu jacua tya'a na'ni tacati, ndyaa stii ngu' lo yuu nde loo su tlyu su ntucua ycui' Ndyosi; ngua'ni tlyu ngu' jil'i ycui' Ni. Ndi'ya nchcui' ngu' bi':

—Jua'a caca cha' lacua. Cua'ni tlyu na jil'i ycui' Ni —nacu' ngu' lo'o tya'a ngu'.

⁵ Li' nguañi' nchcui' sca ñati' ca su ntu-cua yaca xlya tlyu:

Lcaa tya'a na nu ndu'ni na cña jil'i ycui' Ni, cua'ni tlyu na jil'i Ni juani; lcaa na lo'o tya'a na nu ndube tsa ti' na jil'i Ni, masi cuañi' na, masi ngusu' na, cua'ni tlyu na jil'i ycui' Ni.

Ta'a ngujui clyo'o ycui' yu nu ngujui lo crusi xqui'ya na

⁶ Quiña'a tsa ñati' nguañi' nchcui' tsa tlyu ti li'. Ñi'ya ndani' ndyalú sca sta'a clyaa to' quee jaa' su cua' tsa ndyalú hitya, ñi'ya ndani' lo'o cui' tsa nchcui' tyi'yu, jua'a nguañi' lo'o nchcui' ñati' quiña'a bi', ngua ti' na'. Ndi'ya nchcui' ngu' li':

Cua'ni tlyu na jil'i ycui' Ndyosi nu Xu'na na, nu lcaa lo cña nchca jil'i Ni ndu'ni Ni, nacu' ngu' jil'i tya'a ngu'.

Cua nguxana Ni, laca Ni loo jil'i juani; ⁷ bi' cha' tso'o tsa caca tyiquee na, ca chaa ti' na juani, cua'ni chi' na loo ycui' Ni.

Cua ndyalaa tsa cha' caja clyo'o ycui' yu nu ngujui lo crusi cuentya jil'i na.

Lo'o lcaa na, ñati' nu ngusni' cha' jil'i Ni nde chalyuu,

laca na ñi'ya si laca na cuxij' jil'i yu, masi tsa tlyu ti na sca tyempo ti.

Cua ngua'ni cho'o na ñi'ya si caja clyo'o na lo'o ycui' yu, nacu' ngu'.

⁸ Cua nda Ni late' lubii' nu ngati' tsa ña'a, nu tso'o tsa ña'a cha' cacu' na.

Lcaa cña tso'o nu ngua'ni ngu' bi' nde chalyuu xqui'ya cha' ngusni' ngu' cha' jil'i ycui' Ni, bi' laca ñi'ya ña'a ste' ngu' nu tso'o tsa ña'a bi'.

⁹ Nchcui' nu xca' jil'i ycui' Ndyosi bi' lo'o na' li':

—Scua clya nu'u cha' re lo quityi —nacu'—: “Tso'o ntsu'u tyiquee ñati' nu nguane na' jil'i cha' tsa su caja clyo'o lo'o yu nu ngujui lo crusi cuentya jil'i ngu'”, nacu' Ni. La cui' cha' liñi' nu nda ycui' Ndyosi lo'o ñati' laca cha' bi' —nacu' xca' bi' jna'.

¹⁰Li' ngutu stí' na' ngustii na' nde loo su ndu xca bi', cha' cua'ni tlyu na' jilí ngua ti' na', pana nga'aa nda bi' chacuayá' 'na:

—Nga'aa cua'ni nu'u jua'a lo'o na' —nacuí nu xca bi' 'na—. La cui' tya'a ndyu'ni na cña jilí ycuí' Ni laca na. La cui' tya'a na' laca lcaa cu'ma nu ngusñi tso'o ma cha' tso'o nu cua nda Jesús lo'o ma. Jilí ycuí' Ndyosi cua'ni tlyu nu'u tso'o la —nacuí xca jna'.

Nu cha' tso'o nu nda Jesús lo'o ñati, la cui' cha' laca nu nda ycuí' Ndyosi lo'o ñati nu laca tu'ba jilí Ni.

Nu ntucua chu' sca cuayu ngati

¹¹Lo'o li' na'a na' cha' ntucua yaala to' tyuu ni'í ca su ntucua ycuí' Ndyosi; ca bi' ndu sca cuayu ngati, jua'a ntucua sca ñati hichu' ni'. Nacuí lcaa ngu' ca su ntucua ycuí' Ndyosi cha' ñati tso'o laca nu bi', cha' chañi tsa laca cha' nu nchcui' Ni lo'o ñati. Liñi tsa cha' nu nda Ni lo'o ndyu'ni cuayá' Ni jilí ñati. Liñi tsa ndu'ni Ni lo'o ñati lo'o ndya'a Ni cusuu.

¹²Nu xee cloo Ni ni, tso'o tsa ngulane xee ñi'ya laca lo'o cua tsa ndyatú quii'. Lo'o jua'a tyuu tya'a sne' oro ntucua lo xlya hique Ni. Cua nscua sca xtañi Ni hichu' Ni nu ndacha' ñi'ya laca cña nu ndu'ni Ni. Ná taca jilí xa' ñati ñacuí ngu' ñi'ya ndyu'u cha' jilí xtañi bi', cha' sca ti ycuí' Ni nslo Ni ñi'ya ndyu'u xtañi bi'.

¹³Ndi'ya nchcui' ngu' jilí Ni: “La cui' nde laca cha' nu cua nda Ni lo'o ñati”. Tyucui ña'a lo ste' Ni ndu'u tañi. ¹⁴Lo'o lcaa ñati nu ndi'í ca su ntucua ycuí' Ndyosi, tsa tlyu ti ndya'a ngu' lo'o Ni macala su tsaa Ni cha' cusuu; ntucua ngu' hichu' cuayu ngati, jua'a lacu' ngu' late' ngati nu lubii tsa ña'a. ¹⁵Liñi tsa cha' nu ndyu'u tu'ba Ni lo'o nda Ni cha' lo'o ñati chalyuu. Lo'o jua'a tatsaa Ni jilí ñati tyucui ña'a chalyuu cha' taquiya' ngu' cha' jilí Ni. Lye tsa culo Ni cña jilí ngu', jua'a xcube' Ni jilí ñati cuxi; ñi'ya laca lo'o

satá ngu' si'yu losu' tyixi ne' sca pilya quee nu tlyu xi cha' tyu'u hitya si'yu bi', la cui' jua'a xcube' Ni jilí ñati bi', xqui'ya cha' ñasi' tsa ycuí' Ndyosi jilí ngu', ycuí' Ni nu nchca jilí ndu'ni Ni lcaa lo cña. ¹⁶Tsaca xtañi Ni nscua lo late' lo tyiquee Ni, lo'o jua'a la cui' ti cha' nscua lo late' nde chu' Ni: “Nu nde laca Rey nu chañi ca, nu nde laca Xu'na ñati nu chañi ca”. Jua'a nchcui' cha' nu cua nscua lo late' jilí Ni.

¹⁷Lo'o li' na'a na' su ndu sca xca jilí ycuí' Ndyosi nde cua, nu cui' tsa nxi'ya jilí lcaa na'ni lu'be nu ndyacuí cla'be nde cua jua:

—Cuaa clya ma cha' tyu'u tilí ma ca su ndyu'ni ycuí' Ndyosi sca ta'a nu tlyu tsa.

¹⁸Cuaa clya ma cha' cacu ma cuaña' lcaa jyo'o ñati, masi rey, masi capitán, masi sendaru, masi cuaña' cuayu, masi cuaña' ñati nu cua ntyucua hichu' ni' bi'; lo'o jua'a cuaña' lcaa lo ñati, masi msu nu ngüi'ya ñati ti, masi msu nu nguti'í tso'o ti, masi ngu' cusu', masi ngu' cuañi', cuaa clya ma cha' cacu ma jilí.

¹⁹Lo'o li' na'a na' cha' ndyu'u tilí nu na'ni chiya'a ña'a bi' lo'o lcaa ngu' nu laca loo nde chalyuu, lo'o jua'a taju ñati cusuu jilí ngu'; cua ndyu'u tilí ngu' lo'o tya'a ngu' cha' cua'ni ngu' cusuu lo'o nu ntucua hichu' cuayu ngati bi', jua'a lo'o taju ñati jilí Ni. ²⁰Nxuu tya'a ngu', lo'o li' ngua nu na'ni chiya'a ña'a bi' preso; lo'o jua'a nu cuiñi nu ndu'ni cha' tu'ba jilí ycuí' Ndyosi laca, lo'o bi' ngua preso. La cui' nu cuiñi bi' ngua'ni cha' tlyu ca slo na'ni bi' tya tsubi' la, cha' xcutsii jilí ñati; cua ngüiñilo'o bi' jilí lcaa ñati, bi' cha' nda ngu' chacuayá' chca'a cuayá' jilí na'ni chiya'a ña'a bi' nde tyacaa ngu', jua'a ngua'ni tlyu ngu' jilí lcuí jilí ni' li'. Lo'o li' nchcuaa ycuí' Ndyosi jilí nu na'ni chiya'a ña'a bi' lo'o nu cuiñi bi', ndyaa ngu' ña'a lu'ú ti ngu' nde lo tayu' su ntsu'u quii' tlyu nu tilí tsa ndyumí' ngu' cha' lo'o yuu sufri ndyaqui. ²¹Nu ntu-

cua hichu' cuayu ngatí bi' ni, ndyujuii Ni jí'í leaa taju ñatí cusuu jí'í nu xña'a bi'; jua'a ndyujuii Ni jí'í ngu' nu ngua'ni cusuu lo'o leaa cha' nu ndyu'u tu'ba Ni. Nguaalá tsa ti' na'ni nu ndyacuí nde cua bi', cha' cua ndyacu ni' cuaña' ñatí ngu-juii bi' li'.

**Ndi'í nu xña'a ndyaaca'
preso sca mil yija**

20 Lo'o li' na'a na' cha' lijya ca'ya chaca xca nu ngutu'u yaa nde cua ca su ntucua ycuí' Ndyosi. Ya' xca ndacuí ya' jí'í to' tyuquee ca su ndi'í nu cuiñaja, jua'a ndyí'ya yu sca carena tyucuí' cu' lijya yu. ²Li' ndaya' xca bi' jí'í nu cuaña tlyu, la cui' cuaña laca nu ndi'í chalyuu tya sa'ni, la cui' nu xña'a nu naa Satanás laca bi'. Tachaa ngusca' xca bi' jí'í nu xña'a bi' lo'o carena ña'a cuayá' talo sca mil yija ndyaaca'. ³Ntucua ya' xca bi' jí'í nu cuaña bi' ndyaa nde ne' tyuquee; li' ngua'a xca ya' to' tyuquee, cuati ngua'a sello nguiña' to' tyuu, cha' nga'aa tyu'u nu cuaña bi', cha' ná taca ñilo'o bi' jí'í ñatí chalyuu ña'a cuayá' tye tyu'u sca sca mil yija. Pana lo'o cua ndye yija bi', li' nscua cha' tyu'u bi' tya xi tya tyempo cha' tya cua'ni la cha' cuxi.

⁴Lo'o li' na'a na' su ntucua tyuu tya'a yaca xlya tlyu. Ndyuloo na' jí'í ngu' nu ntucua lo yaca xlya bi', cha' laca ngu' nu ntsu'u chacuayá' jí'í cua'ni cuayá' jí'í ñatí chalyuu. Laja ngu' nu ntucua bi' na'a na' jí'í ñatí chalyuu nu cua ndyujuii tya'a ñatí jí'í, xqui'ya cha' ná ntsii' ngu' cacha' liñi' ngu' cha' tso'o jí'í tya'a ñatí, cha' nu cua nda Jesús lo'o na cuentya jí'í ycuí' Ndyosi Sti yu. Ná ngua'ni tlyu jy-o'o bi' jí'í na'ni chiya'a ña'a bi', la cui' ti ná ngua'ni tlyu ngu' jí'í lcuí' jí'í na'ni bi', jua'a ná ngua'a cuayá' na'ni bi' nde tya-caa ngu', nde chu' ya' ngu'; cua ndyu'ú ngu' bi' chaca quiya', lo'o juani laca ngu' cña lo'o Cristo ca su ntucua ycuí' Ndyosi ña'a cuayá' tyu'u sca sca mil yija. ⁵Jy-

o'o nu cua na'a na' ni, bi' jyo'o laca nu cua ndyu'ú chaca quiya' yala la, cha' xa' la jyo'o ñatí chalyuu, tya lyiji tyu'ú ngu'; ña'a cuayá' tya'a sca mil yija, ca li' tyu'ú nu xa' la ngu' bi' chaca quiya'. ⁶Tso'o tsa caca tyiquee ñatí nu yala la tyu'ú chaca quiya', cha' ñatí jí'í ycuí' Ndyosi laca ngu' bi'; ná ntsu'u cha' chcube' ngu' bi' tsiya' ti lo'o tyaa leaa ñatí cuxi nde chalyuu talya, nu lo'o cua ndye leaa cha'. Cua'ni ngu' bi' cña jí'í ycuí' Ndyosi; la cui' jua'a cua'ni ngu' cña jí'í Cristo, cha' stu'ba ti caca ngu' loo lo'o Cristo ña'a cuayá' tyu'u sca sca mil yija.

⁷Lo'o tye nu sca mil yija bi', li' tyu'u Satanás ne' chcuá' su ngutu'ú yu nchcube' yu, ⁸tsaa laja ti nu Satanás bi' xi cha' cñilo'o yu xi jí'í leaa ñatí tyucuí' ña'a chalyuu, leaa tya'a cusuu ycuí' Ndyosi; ngu' Gog lo'o ngu' Magog laca ñatí bi'. Ñi'ya nu ná caca jí'na culacua na ni lcuá tya'a satya yusi ndi'í to' tyujo'o, jua'a ná caca culacua na ni tsa lo cua tya'a ñatí nu xuti'í Satanás jí'í cha' xuu tya'a ngu' lo'o ycuí' Ndyosi. ⁹Li' tyu'u ñatí jí'í Satanás tyaa ngu' tyucuí' ña'a lo yuu chalyuu. Tyanu ngu' tyi'í ca chu' su ndi'í taju ñatí jí'í ycuí' Ndyosi li'; lo'o jua'a quixii' ngu' tyi'í ca to' quichi' tlyu nu tyaca'a tsa jí'í ycuí' Ni, cha' cua'ni tye ngu' jí'í ñatí jí'í ycuí' Ndyosi, nti' ngu'. Li' tyalú slu quii' nu ngutu'u ca nde cua, tyalú su ndi'í ngu' bi', tye ngu' tyaquí' ngu'. ¹⁰Lo'o li' tyucua ya' Ni jí'í nu xña'a nu ngüñilo'o jí'í ngu' tya clyo, tyalo'o Ni jí'í lo tayu' su ntsu'u quii' ndyaquí' lo'o yuu sufri; la cui' se'í laca su cua nchcuaa Ni jí'í nu na'ni chiya'a ña'a bi', su cua nchcuaa Ni jí'í nu cuiñi' nu nacuí' cha' tu'ba jí'í ycuí' Ndyosi laca. Tsa lo'o talya ná tye cha' ti'í tsa chcube' ngu' ca bi'.

**Nu lo'o ndyu'ni cuayá' Ni jí'í
ñatí lo'o cua ndye chalyuu**

¹¹Lo'o li' na'a na' cha' ntucua sca ñatí tlyu lo sca yaca xlya tlyu nu ndubi tsa

ña'a. Li' nguti lcaa chalyuu, jua'a nguti lcaa ca na nu ntsu'u nde cua, nu lo'o ndu'u tucua ycu'i Ni; nga'aa tyaca' tsiya' ti ma nde su nguliji yu'u chalyuu bi'.¹² Lo'o li' na'a na' cha' ca bi' ndi'i lcaa ñati nu cua ngujuii, masi ngu' cusu', masi ngu' cuañi', ndi'i ngu' nde loo yaca xlya su ntucua tlyu ycu'i Ni. Cua nchcana quityi li', lo'o jua'a cua nchcana nu chaca quityi bi'; lo quityi bi' cua nscua xtañi ñati, lcaa ñati nu cua ngujui chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i, cha' cua ndyu'u ngu' chaca quiya'. Li' cuentya ji'i quityi nu nguscua ycu'i Ni, ngua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati nu cua ngujuii bi', cha' lo quityi bi' cua laca nscua lcaa cña nu ngua'ni ngu' lo'o yaa ngu' chalyuu.¹³ Li' chaca quiya' ndyu'u ñati nu cua ngujuii lo hitya tyujo'o, jua'a chaca quiya' ndyu'u ñati nu ndyalo'o La Muerte ji'i, jua'a chaca quiya' ndyu'u xa' la jyo'o ca su nga'a cha' tsa' ngu' lo'o ndyiji ngu'; lcaa ngu' bi' ndu'u ngu' li-yya ngu'. Li' ngua cuayá' ji'i lcaa ngu' cuentya ji'i lcaa cña nu ngua'ni ngu' lo'o yaa ngu' chalyuu.¹⁴ Li' nguxcuaa Ni ji'i La Muerte, lo'o jua'a nguxcuaa Ni chalyuu su nguti'i jyo'o bi', ndyaa bi' nde lo tayu' su ntsu'u quii' tlyu ndyaqui. Lcaa nu ndyaa ca lo tayu' bi' ni, cua ndyaa ngu' chalyuu talya, cua ndye cha' ngujuii ngu' bi'; nga'aa tyu'u ngu' bi' tsiya' ti.¹⁵ Lo'o li' xcuaa Ni ji'i cua ña'a ca ñati nu ná nscua xtañi lo quityi ji'i ycu'i Ni, tyaa ngu' nde lo tayu' ca su ntsu'u quii' bi', cha' ndacha' quityi bi' tilaca laca ñati nu ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i.

Cua ndye ndya' chalyuu cucui

21 Lo'o li' na'a na' cha' cua ndyaca cucui tyucui ña'a nde cua, cua ndye ndya' chaca ba'a chalyuu cucui. Nguliji yu'u lcaa na nu ntsu'u nde cua tya tsubi' la; jua'a chalyuu cusu' re, jua'a tyucui ña'a tyujo'o, nguliji yu'u bi', nga'aa ña'a na' ji'i tsiya' ti.² La cui' Juan

laca na', lo'o li' na'a na' cha' cua nscua chaca quichi' Jerusalén cucui. Lubii tsa ña'a quichi' bi' juani; nde su ntucua ycu'i Ndyosi ngutu'u quichi' bi', ngua'ya nde lo yuu cucui. Tyucui ña'a quichi' cua ngalya' tso'o; tso'o tsa ña'a bi', ndubi tsa ña'a bi'. Ñi'ya ña'a sca cuxii ji'i ñati, nu tso'o tsa ña'a ste', jua'a tso'o tsa ña'a quichi' cucui bi'.³ Cui' tsa nchcui' sca nu ndu cacua ti su tlyu ca su ntucua ycu'i Ndyosi li':

—Ca juani ntucua tyi ycu'i Ndyosi la cui' ca su ndi'i ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni nde chalyuu. Tyi'i ycu'i Ni ca su ndi'i ñati ji'i Ni li'; jua'a caca ngu' bi' ñati ji'i ycu'i Ni, caca ycu'i Ni loo ji'i ngu' bi' li'.⁴ Lo'o li' cua'ni ycu'i Ndyosi cha' nga'aa xi'ya ngu' nu ndyunaa tsa tya tsubi' la —nacui nu nchcui' bi'—. Nga'aa ntsu'u cha' cajaa ñati li', nga'aa ntsu'u cha' ca xñi'i ti' ngu', nga'aa xi'ya ngu', ni nga'aa tyacua cha' ti'f ji'i ngu' li'; cua ndye lcaa cha' nu ngua ji'i ngu' lo'o nguti'i ngu' chalyuu cusu' —nacui nu nchcui' bi'.

⁵ Nchcui' ycu'i nu ntucua lo yaca xlya tlyu bi' li':

—Ña'a mā ya'a ñi'ya nu caca juani. Xa' cuiñá cui na' lcaa na nu tyu'u nde chalyuu cucui —nacui Ni.

Chaca cha' nchcui' Ni lo'o na' li':

—Scua clya nu'u cha' nu nchcui' na' lo quityi; chañi tsa laca cha' bi', taca jlya ti' mā ji'i.

⁶ Li' nchcui' Ni lo'o na' chaca quiya':

—Jua'a caca lacua. Ñi'ya nti' letra A —nacui Ni—, jua'a nguxana lcaa cha' lo'o na'; ñi'ya nti' letra Z, jua'a tye lcaa cha' lo'o na' —nacui Ni—. Xlya'be ti ta na' na co'o ñati nu jña tsa cha' bi' 'na; nu na co'o ngu' bi', tyu'u bi' ca su tyu'u lcaa cha' tso'o nu ta na' ji'i ngu' cha' cua'ni cu'ú cresiya ji'i ngu'.⁷ Ndi'ya caca ji'i ñati nu tyijiloo ji'i nu xña'a ña'a cuayá' tye chalyuu; cua'ni tlyu ngu' bi' 'na cha' na' laca ycu'i Ndyosi cuentya ji'i ngu', lo'o jua'a caca ngu' bi' sñi' na'.⁸ Pana

lcaa ñati nu ntsii tsa cha' tyu'u cha' jii' lo'o na', jua'a ñati nu ná ndaquiya' jna' tsiya' ti, jua'a nu chiya'a tsa ndu'ni, jua'a nu ndujuii jii' tya'a ñati, jua'a nu ndu'ni suba' lo'o nu cuna'a, jua'a nu cucha'a, jua'a ñati nu jlya tsa ti' jii' cha' cucha'a, jua'a ñati nu ndu'ni tlyu jii' lcu' jo'ó, jua'a nu cuiñi, lcaa ngu' bi' tyaa ngu' ca lo tayu' tlyu ca su ntsu'u quii' nu ndyaqui lo'o yuu sufri. Lcaa ngu' nu cua ndyaa nde tayu' bi' ni, cua ndyaa ngu' nde chalyuu talya; cua ndye cha' ngujuii ngu' tsiya' ti li'.

Quichí Jerusalén cucui

⁹Ndyalaa sca xca jii' ycu' Ndyosi ca slo na' li'; la cui' tya'a yu laca lo'o nu tya tyacati tya'a xca bi', ngu' nu ntucua ca'ña oro ya', nu ntsu'u cati tya'a quicha bi'. Bi' quicha caca lo'o cua tye ti chalyuu. Nhcui' xca bi' lo'o na' li':

—Cuā cly nu'u ca nde cha' culu'u hi ñi'ya ña'a quichí tlyu ca su tyaa mā, lcaa cu'mā nu ntsu'u cha' jii' mā lo'o nu ñi'ya ña'a xlya' bi'. Tso'o tsa ña'a quichí bi'.

¹⁰Li' ngua tii na' cha' ngua'ya Xty-i' ycu' Ndyosi tyucui ña'a loo na'. Ndyalo'o xca bi' 'na ca lo sca ca'ya nu cua tsa, ca lo xlya ca'ya tsiya' ti; ca bi' ngulu'u yu 'na ñi'ya ña'a quichí Jerusalén cucui. Lubii tsa ña'a quichí bi', cha' nde su ntucua ycu' Ndyosi ngutu'u quichí bi', ngua'ya nde lo yuu. ¹¹Tso'o tsa ña'a xee nu ntucua lo quichí bi', cha' xee jii' ycu' Ndyosi laca bi'. Ndubi tsa ña'a tyucui ña'a quichí bi'; ñi'ya ña'a sca quee ndubi, ñi'ya laca quee jaspe, jua'a ña'a xee nu ntucua lo quichí bi'. ¹²Cuā tsa lo'o nu ntsu'u ca to' quichí bi', pana cua laca ntucua yaala ti tii tyucuaa tya'a tolo'o; sca xca jii' ycu' Ndyosi ndu' cuā scaa tolo'o bi'. Chu' quee nu ntucua nde que tolo'o bi' nscua xtañi nu tii tyucuaa tya'a taju ñati ngu' Israel, cha' bi' ñati laca nu cua ngusubi ycu' Ndyosi jii' tya clyo lo'o nguxana

cha' jii' ycu' Ni; scaa xtañi ngu' nscua nde que scaa tolo'o. ¹³Sna tya'a tolo'o ntucua sca la'a to' quichí; nde la'a su ntyucua cuichaa ntucua sna tya'a tolo'o bi', nde la'a su ndyaa cuichaa ntucua tya xna tya'a tolo'o, chaca la'a ntucua chaca tya xna tya'a tolo'o, chaca la'a nde sii', la cui' jua'a ntucua tya xna tya'a tolo'o. ¹⁴Tii tyucuaa tya'a quee tonu ntsiya quiya' lo'o; jua'a hichu' quee bi' cua nscua xtañi nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ngua'alo nu ñi'ya ña'a xlya' bi' cña jii' ngu', nu cua'ni ngu' cuentya jii' ycu' Ni.

¹⁵Ya' xca nu cua nhcui' lo'o na' ntu-cua sca chcuā oro, cha' xñi yu cuayá' jii' quichí tlyu bi', jua'a jii' tolo'o bi', jua'a jii' lo'o nu ntsu'u to' quichí. ¹⁶Stu'ba tsa ña'a quichí bi'; jacua jyaca ntsu'u jii' tsiya' ti, jua'a stu'ba cuayá' cu' lo'o cuayá' loo. Li' ngusñi xca cuayá' jii' ycu' quichí tlyu bi' lo'o cuayá' oro jii'; tu-cua mil ntucua tucua siyento kilómetro cuayá' tyucui sca la'a, la cui' jua'a cuayá' loo, la cui' jua'a cuayá' cuā quichí tlyu bi'. ¹⁷Li' ngusñi xca bi' cuayá' jii' lo'o jii' quichí, cha' snayala ntucua jacua metro cuayá' cuā bi'. Ñi'ya laca cuayá' chcuā nu cua'nijo'o ji'na nde chalyuu, la cui' jua'a ña'a cuayá' chcuā nu ngua'nijo'o jii' xca bi', nu lo'o ngusñi yu cuayá' jii' quichí.

¹⁸Cua ndya' lo'o jii' quichí bi' lo'o quee jaspe, sca quee nga'a nu ndubi tsa ña'a, pana lo'o xcui' oro tsiya' ti ndya' ycu' quichí bi', nu ndubi ña'a ñi'ya ndubi caatya. ¹⁹Cua ngalya' lcaa lo quee ndubi nu ntsu'u chalyuu chu' quee tonu nu ntsu'u quiya' lo'o jii' quichí: cua ngalya' quee nu ntucua clyo nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee jaspe; cuati ngalya' quee nu nhca tyucuaa nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee zafiro, sca quee azul ña'a; cuati ngalya' quee nu nhca tyuna nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee ágata; cuati ngalya' quee nu nhca jacua nu ntsu'u

quiya' lo'o, lo'o quee esmeralda, sca quee nga'á ña'a; ²⁰ cuati ngalya' quee nu nchca ca'yu nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee ónice; cuati ngalya' quee nu nchca scuá nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee cornalina, sca quee nga'a ña'a; cuati ngalya' quee nu nchca cati nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee crisólito, sca quee ngatsi ña'a; cuati ngalya' quee nu nchca snu' nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee berilo, sca quee nga'á tsa ña'a; cuati ngalya' quee nu nchca caa nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee topacio, sca quee ngatsi tsa ña'a; cuati ngalya' quee nu nchca tii nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee crisoprasa; cuati ngalya' quee nu nchca tii chaca nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee jacinto, chaca nu azul ña'a; cuati ngalya' quee nu nchca tii tyucuaa nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee amatista. Bi' laca lcaa quee ndubi nu cua ngalya' quiya' lo'o ji'í quichi. ²¹ Cua ndya' ca ta'a tii tyucuaa tolo'o ji'í quichi lo'o quee ndubi nu ngatí ña'a, nu naa quee perla; tii tyucuaa tya'a quee ngatí laca bi', sca ti quee ngatí bi' ngua'nijo'o ndya' sca tolo'o. Xcui' oro tsiya' ti nscua laja calle quichi bi'; ñi'ya ña'a ndubi caatyá, jua'a ña'a ndubi calle bi'.

²² Ná ntucua laa ca quichi bi', ná na'a na' cha' ntucua bi' tsiya' ti. Tso'o cha' ntucua ycuí' Ndyosi nu Xu'na na quichi bi', ycuí' Ni nu nchca ji'í ndu'ni Ni lcaa lo cña; la cui' jua'a ntucua nu ñi'ya ña'a xlya' bi'. Bi' cha' ni sca laa nga'aa nti' quichi bi'. ²³ Nga'aa cua'nijo'o xee cuichaa cuentya ji'í quichi bi', la cui' jua'a nga'aa nti' cha' quiji'í xee co' lo. Tso'o tsa ña'a xee quichi bi', xqui'ya cha' lubii tsa xee nu nda ycuí' Ndyosi, jua'a lubii tsa xee su ntucua nu ñi'ya ña'a xlya' bi'; ²⁴ bi' laca nu ta xee su tya'a ñatí tyucui ña'a chalyuu cucui. Lo'o jua'a ntsu'u xi ngu' nu laca loo chalyuu nu tyalaa ca quichi tlyu bi', tyalo'o ngu' ji'í lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'í ngu' ca bi'. ²⁵ Lcaa tsa

tsiya' ti tyucua yaala tolo'o ji'í quichi bi'; ná tyacu' chca bi', cha' ná caca talya ca bi'. ²⁶ Lcaa cha' culiya', lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ne' cresiya ji'í ñatí, tyaa cha' bi' nde quichi tlyu bi'; ²⁷ pana ni sca cha' cuxi ná taca tyatí quichi bi'. Lcaa ñatí nu ndu'ni suba' lo'o nu cuna'a, jua'a ngu' cuiñi, ná caja chacuaya' tyatí ngu' ca quichi bi'; ñatí nu ntsu'u xtañi lo quityi nu ntucua ya' nu ñi'ya ña'a xlya' bi', nu ndacha' tilaca laca nu ná nga'a cha' tye chalyuu ji'í, bi' ti ñatí laca nu caja chacuaya' ji'í tyalaa ca quichi bi'.

22 Lo'o li' ngulu'u xca 'na mala nxna sta'a ji'í ycuí' Ndyosi, sta'a bi' laca nu nda chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na. Lubii tsa ña'a su nxna hitya sta'a bi'. Nde su tlyu su ntucua ycuí' Ndyosi, nde su ntucua nu ñi'ya ña'a xlya' bi', ca bi' ntsu'u suu sta'a bi'; ² nxna lijya sta'a nde calle tlyu nu nscua cla'be quichi bi'. Tyucuaa tsu' sta'a bi' ndu sca yaca; lo'o si'yu nu nda yaca bi' ni, bi' laca nu ta chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na. Tii tyucuaa quiya' nda yaca bi' si'yu chu' sca yija, sca quiya' ndyu'u si'yu yaca bi' sca co'. Tso'o tsa jo'o ndu'ni laca' yaca si'yu bi', ná ca quicha na lo'o cacu na ji'í. ³ Pana lquichi bi' nga'aa caja cha' ti'í ji'í ngu' tsiya' ti, ñi'ya nu ntsu'u nde chalyuu xqui'ya yabe' nu ntsu'u ji'í ñatí. Ca quichi bi' stu'ba ti caca loo ycuí' Ndyosi lo'o nu ñi'ya ña'a xlya' bi'; ndacua ntucua yaca xlya tlyu ji'í Ni, cha' cua'ni tlyu lcaa ñatí nu ndyu'ni cña ji'í Ni ji'í ycuí' Ni nu ntucua ca ndacua. ⁴ Tyuloo tso'o ngu' ji'í ycuí' Ndyosi li', cha' ca bi' tyalaa lcaa ngu' nu nscua xtañi Ni nde tyacaa ngu'. ⁵ Nga'aa caca talya su ndi'í ngu' ca bi'; bi' cha' nga'aa cua'nijo'o xee cuichaa ji'í ngu', nga'aa nti' cha' cua'a ngu' xee nde ni'í. Ycuí' Ndyosi nu Xu'na na, bi' laca nu ta xee ji'í ngu', ni ná tye tyempo cha' stu'ba ti caca ngu' loo lo'o ycuí' Ni.

Yala ti tyaa Jesús chaca quiya'

⁶Lo'o li' xa' nchcui' nu xca' jii' ycuil' Ndyosi bi' lo'o na':

—Liñi tsa cha' nu nda na' lo'o nu'u juani, taca jlya tso'o ti' nu'u cha' bi'; na' ndacha' jii' ñati' cuentya jii' ycuil' Ni lcaa ña'a cha' nu cua lijya cha' caca nde lo yuu chalyuu. Laca na' sca xca' jii' Ni, bi' cha' cua nda ycuil' nu Xu'na na Xtyi'i ycuil' Ni jna'; la cui' jua'a' cua nda Ni Xtyi'i ycuil' Ni jii' lcaa ñati' nu laca tu'ba jii' Ni nde chalyuu.

⁷—Yala ti tyaa na' chaca quiya' —nacu' Jesús.

Tso'o tsa caca tyiquee lcaa ñati' nu taquiya' jii' cha' nu cua nda Ni lo'o na', nu cua nscua na' lo' quityi re; cha' bi' laca nu ndacha' ji'na ñi'ya caca chalyuu nde loo la.

⁸Cua na'a na' cha' bi', cua ndyuna na' lcaa cha' nu nscua lo' quityi re. Juan laca na'. Lo'o cua ndye na'a na' cha' bi', li' ndyaa stii na' lo' yuu nde loo su ndu xca' nu ngulu'u cha' bi' 'na, cha' ngua ti' na' cua'ni tlyu na' jii' xca' bi'. ⁹Hora ti nchcui' yu lo'o na' li':

—Ná cua'ni nu'u jua'a. Lo'o na', tya'a ndyu'ni na cña jii' ycuil' Ni laca na'; stu'ba ntsu'u cha' 'na lo'o jyo'o ñati' tya'a ma' nu ngua tu'ba jii' ycuil' Ni nde chalyuu, jua'a tya'a na' lo'o cua ña'a ca ñati' nu taquiya' jii' cha' nu nscua lo' quityi re. Sca ti ycuil' Ndyosi laca nu nga'a cha' cua'ni tlyu na jii'.

¹⁰Li' nchcui' xca' lo'o na' chaca quiya':

—Cua nchcui' Ni ñi'ya caca cha' nde loo la, bi' cha' ná xco'o nu'u quityi re; nga'a cha' cuna ñati' chalyuu lcaa cha' bi', xqui'ya cha' cua ngulala ti caca lcaa cha' nu nscua lo' quityi re. ¹¹Nu lo'o bilya tye chalyuu tya cua'ni cuxi lcaa ñati' nu nti' cua'ni cha' cuxi, lo'o jua'a nga'aa caja tyempo jii' ngu' cha' xtyanu ngu' jii' cha' cuxi bi' li'; lcaa nu ndu'ni suba' juani, nga'aa caja tyempo cha'

xtyanu ngu' jii' cha' cuxi bi' li'. Lcaa ñati' nu tso'o ndu'ni juani, tya ntsu'u cha' cua'ni la ngu' cña tso'o ña'a cuayá' nu tye chalyuu; lcaa ngu' nu lubii ndi' chalyuu, tya ntsu'u cha' cua'ni la ngu' cha' tso'o —nacu' xca' bi'.

¹²—Cua'a jyaca ma' jii' cha' nu chcui' na' re —nacu' ycuil' Jesús li'—. Yala ti caa' na' chaca quiya'. Lo'o caa' na', li' tyi'u ti' na' cha' cua'ni na' lo'o lcaa ñati' ñi'ya nu ngua'ni ngu' lo'o yaa' ngu' chalyuu; tso'o tsa caca jii' ngu' nu ngua'ni cha' tso'o, lo'o jua'a cha' ti'í caja jii' ngu' nu ngua'ni cha' cuxi. ¹³Ñi'ya nti' letra A nti' na', cha' na' ntucua' su nguxana lcaa cha'; ñi'ya nti' letra Z, jua'a nti' na', cha' la cui' na' ntucua' ca su tye lcaa cha'.

¹⁴Tso'o tsa caca tyiquee ñati' nu cua ngua lubii cresiya jii', cha' bi' ñati' laca nu ntsu'u chacuayá' cacu si'yu yaca nu caja ji'na nde chalyuu cucui. Jua'a li' taca tyatí ngu' tolo'o jii' quichi' tlyu bi'. ¹⁵To' lo'o nde liya' tyanu lcaa ñati' nu chiya'a tsa ndu'ni, lo'o jua'a ñati' nu jlya tsa ti' jii' cha' cucha'a, lo'o ñati' nu ndu'ni suba' lo'o nu cuna'a, lo'o nu ndujuii jii' ñati'; la cui' jua'a lcaa ñati' nu ndu'ni tlyu jii' lcu' jo'ó ti, lo'o ñati' nu ndiya ti' ndu'ni ngu' cha' cuiñi, lcaa ñati' bi' tyanu nde chu' lo'o jii' quichi' bi'. Ni sca ñati' bi' ná ntsu'u chacuayá' tyatí ngu' ne' lo'o quichi' bi'.

¹⁶Xa' nchcui' Jesús li':

—Cua nda na' xca' 'na cha' caa' ca su ndi' taju ñati' cu'ma macala laca su ntsu'u quichi' tyi ma. Na' laca nu tya'a ñati' jii' jyo'o David, nu ñati' tlyu nu cua yaa chalyuu nu ngua sa'ni. Ni'ya laca xee nu nda cuii tlyu nu ntyucua nde cuxee, jua'a laca xee nu ta na' cha' tyu'u ne' cresiya jii' ñati' —nacu' Jesús.

¹⁷—Tyaa ma' ca nde —nacu' nu laca Xtyi'i ycuil' Ni.

La cui' jua'a laca cha' nu nda lcaa na nu ngusñi na cha' jii' ycuil' Ndyosi, tyucui ña'a taju ñati' tya'a na nu ntsu'u cha'

ji'na lo'o nu ñi'yá ña'a xlya' bi'. Lo'o li' la cui' jua'a nga'a cha' hcui' lcaa na nu ndyuna na cha' re:

—Tyaa cu'ma lo'o cua —ñacui na li'.

Lcaa ñati nu lyiji tsa cha' ji'i, tyaa ngu' cha' co'o ngu' hitya nu ta ycui' Ndyosi ji'i ngu' xlya'be ti; caja chalyuu cucui nu ta ycui' Ndyosi ji'i ngu' li', lcaa ñati nu nti' tsa cha' caja cha' bi' ji'i.

¹⁸⁻¹⁹Tsa lo cua ti cha' nda ycui' Ndyosi cha' scua na' lo quityi re, bi' cha' nga'aa scua ma xi xa' la cha' lo quityi re. Si tya scua la ngu' xi xa' la cha', li' ta Ni cha' ti'i ji'i ngu' bi', la cui' ña'a cha' ti'i nu nscua lo quityi re. La cui' jua'a, ná cuityi ma ni tsaca cha' nu nscua re; nu lo'o cuityi ngu' sca cha', li' xlyaa Ni cha-

lyuu nu nga'a cha' caja ji'i ngu' bi'. Li' nga'aa caja chacuayá' cacu ngu' bi' si'yu nu ntsu'u lo yaca bi', nga'aa tyalaa ngu' bi' ca quichi tlyu nu lubii tsa ña'a, ñi'yá nu nchcui' quityi re. Jua'a nchcui' na' lo'o lcaa ñati nu ndyuna cha' nu nscua lo quityi re, la cui' cha' nu caca nde loo la laca bi'.

²⁰Ycui' Jesús nchcui' cha' liñi tsa nscua lcaa cha' re:

—Chañi cha' bi'. Yala ti caa na' chaca quiya' —nacui Ni.

Jua'a caca tu'ni. Caa nu'u lacua, La Jesús.

²¹Ña'a ti cua'ni Jesús nu Xu'na na cha' tso'o lo'o lcaa cu'ma lacua. Tsa lo cua ti cha' hcui' na.